BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
68
7 D
37

68.7.D.37

Q. HORATII FLACCI

SERMONVM LIBRI QVATTVOR,

SEV,

SATYRARVM Libri duo.

EPISTOLARVM Libri duo.

A Dionyſio Lambino Monſtrolienſi

ex fide decem librorum manu ſcriptorum emendati, ab eodemq́; Commentarijs copioſiſſ. illuſtrati.

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

AL DVS

Venetijs, apud Paulum Manutium, Aldi F.

∞ D L X V I.

5.10.D.11.

Dionyſ. Lambinus Monſtrolienſis

FRANCISCO TVRNONIO,
SAPIENTISS. ET CLARISS.
viro, ampliſsimique Cardinalium
collegij primario,
S. D.

BIBLIOTECA NAZ. V. EMANUELE ROMA

CVm fortunati mihi uidentur ij fuiſſe FRANCISCE TVRNONI, qui confecto ſine offenſione, ſuæ uitæ curſu, ad extremam ætatem peruenerunt, eamq; tranquillè, placideq; traduxerunt: tum longè beatiſsimos illos fuiſſe iudico, qui toto ferè ætatis ſpatio magnis in rebus domi, foriſq; gerendis decurſo, non modò lenem, & quietam, uerùm etiam honoratam, & glorioſam adepti ſunt ſenectutem. In quibus te, ſi quem alium, his temporibus, & meritò poſſumus numerare, & principem locum iure uidemus obtinere. Nam, ut ceteros honores, qui tibi & in tua ſenectute, & in ſuperiore ætate habiti ſunt, omittam, atque ad ea, quæ his temporibus propiora, & coniunctiora ſunt, veniam, quis fuit nuper tuus in Galliam ex Italia reditus? Quæ Aureliani (qua in urbe trium totius regni ordinum conuentus habebatur) à principibus, & nobilibus facta tibi gratulatio eſt? qui plauſus? quæ ex tuo aduentu perceptæ lætitiæ ſignificatio? quo te uultu Rex FRANCISCVS II. paucis antequàm diem ſuum obiret, diebus: quo CATHARINA MEDICEA mater eius excepit? qui complexus: quæ lacrymæ partim gaudio, partim eorũ, quæ in Gallia, te abſente, acciderant, recordatione profuſæ fuerunt? Lætabantur omnes ſcilicet,

cum difficilibus, & turbulentis Reipub. temporibus ſaluum, & incolumem longo interuallo patriæ eſſe redditum, qui non uinculis, non terrore, non pœna, non cruciatu, ſed ratione, conſilio, prudentia, ſapientia ciuileis diſcordias ſedare, belli inteſtini incendium reſtinguere, diſſenſionibus de religione modum, finemq; conſtituere poſſet. Meminerant, te cùm ſemper aliàs pacis ſuaſorem, auctoremq; fuiſſe, neque unquam, niſi neceſſariò tua ſententia bellum comprobaſſe: tùm anno CIↃ IↃ LVI. & ERRICO Regi, datis ad eum Roma litteris, inducias cum PHILIPPO Hiſpaniarum Rege factas gratulatum eſſe, & Pontifici Max. PAVLLO IIII. coram diſſuaſiſſe, ne bellum pactis inter ERRICVM, & PHILIPPVM inducijs repreſſum, ac ſopitum excitaret, aut redintegraret. Memoria tenebant, te eundem, cum Pontificem Max. in belli ſtudium incumbere uideres, inſtigante præſertim fratris eius filio Cardinali Carraffa, cui Deus immortalis dignum flagitioſa uita, ſceleratiſq; factis exitum dedit, Regi per litteras ſuaſiſſe, ut in ſententia maneret, pactaq; & ſibi honeſtiſsima, & populo ſuo utiliſsima ſanctiſsimè, religioſiſsimeq; obſeruaret: ſua quidem omnia Pontifici Max. bellum Colonis inferre meditanti, pro ſua dignitate, ac maieſtate polliceretur, laborantiq; ſedulò ſubueniret: cum tamen precibus omnibus obſecraret, ne bellum renouando, ſpem pacis pœnè exploratam turbaret, atque è manibus quodammodo extorqueret. Quod ſi ille de belli gerēdi ſententia neque difficultate deterreri, neq; precibus demoueri poſſet, ita Rex illum pecunia, uiriſq; iuuaret, ut neque eum deſertum eſſe pateretur, neque induciarum pactū infirmaret. Hæc tua fuit de bello illo Romanis calamitoſo, nobis propè funeſto ſententia: hoc conſilium: hoc iudicium. In quo ſi tibi obtemperatum eſſet: & ſi uel Pont. Max. de ſummo iure aliquid remittens, Colonas (à quibus ſe læſum eſſe querebatur) leniore pœna coërcere in animum induxiſſet: uel ERRICVS Pontificis Max iuſto illi quidem fortaſſe, ſed tamen immoderato dolori paulo reſtrictius indulſiſſet: non tot oppida Latium flamma, ferroq; uaſtari uidiſſet: non tot menſes Roma obſidionem miſerrimam pertuliſſet: non tot fortiſsimi uiri partim in oppidorum oppugnationibus: partim in prælijs, partim fame, frigore, morbo interiiſſent: non tot in Gallia clades eſſent acceptæ: non tot agri depopulati: non tot urbes captæ: non tot templa direpta: non tot populi è ſuis ſedibus, & focis auitis exturbati.
Itaque, qui conſilium tuum, rebus integris, non fuerant ſecuti, ij ſerò

ij ſerò iam, & malo demùm accepto, te plus uidiſſe, ſe ſpe fallaci
ductos eſſe cognouerunt. Tu autem, cum paſsim bellicum canere-
tur, paſsim delectu habito milites ſcriberentur, neque iam (ut in
quit ille) audiret currus habenas, tempeſtatem futuram multo an
tè proſpiciens, uoluntate, & conceſſu ipſius Pontificis Max. cu-
ius apud te grauiſsima ſemper & ſanctiſsima fuit auctoritas, quan
uis multa eius inſtituta actaq; nō admodū tibi (ut credibile eſt) pro
barentur, ex urbe diſceſsiſti: triennium, & eo amplius Roma ab-
fuiſti. menſes circiter quindecim in Vmbria: ſex Venetijs: in op-
pido Corneliano annum commoratus es. Inde longo itinere uale
tudinis cauſa ſuſcepto, ad aquas Lucenſes de medicorum ſenten-
tia profectus es. Vbi cum de Pontificis Max. obitu multorum lit-
teris certior factus eſſes, tibiq; inſtarent non ſolùm tui, uerùm e-
tiam alieni, & tamen tui amantiſsimi, ut Romam ad comitia Pon
tificia mari contenderes, (nam te terra iter facere aduerſa tua uale
tudo prohibebat) uix tandem peruicerunt. Ita Romam naui-
gaſti non ſpe Pontificatus adipiſcendi ductus: quem ſperauiſti nun
quam, ac te optauiſti quidem: ſed Eccleſiæ Rom. laborantis iuuan
dæ ſtudio incenſus. In comitium Cardinalium a.d. quintum idus
Septembr. expectatus introiſti. Vbi cùm ſtudiis partium rem eò
loci adductam eſſe animaduertiſſes, ut comitia in multos menſes
tractum iri facile appareret: quæ tua fuit & priuatim cum tuis, &
palàm in Cardinalium conuentu oratio? cum Eccleſiæ Rom. ſta-
tum deplorares, cum uniuerſum Pontificum, & ſacerdotum ordi
nem infamia, inuidiaq; flagrare oſtenderes, cum tuos collegas hor
tareris, ut ſublatis diſcordiis, concordiaq; conſtituta, unum ali
quem ex toto collegio deligerent uirtute, conſilio, prudentia, ſan
ctimonia, integritate, uitæ antè actæ exiſtimatione præſtantem
qui tantam perſonam, tantamq; dignitatem ſuſtinere, qui Eccle-
ſiam Rom. propemodum oppreſſam atque afflictam excitare, qui
religionem Chriſtianam tetris opinionum peſtibus affectam, ex lit
terarum ſacrarum præſcripto ſanare poſſet. Quid? illud ne omni-
bus notiſsimum ſilentio præterire debeo, quòd, cum etiam ij, qui
aduerſariarum partium ſtudiis erant implicati, atque irretiti te
ſuffragio ſuo Pontificem Max. cuperent declarare, ij ipſi, qui ſe
omnia tua cauſa & uelle, & debere dicebant, atque adeo præ ſe fe-
rebant, tibi defuerunt? tibi aduerſati ſunt? tibi, ne, ad quem lo-
cum te tuæ præſtantiſsimæ uirtutes, maximaq;, & plurima in Ec-
cleſiam Rom. merita ſecunda omnium uoluntate prouehebant, in

cum

eum locum cunctis Cardinalium ſuffragijs ſublatus aſcenderes, obſtiterunt? Quod cũ comperiſſes, tantũ abeſt, ut eorum animi egeſtatẽ (grauiore enim uerbo uti non libet) iniquiore animo tuleris, ut multo accuratius, quàm anteà, tuos collegas ad concordiam cohortatus ſis, oraueriſq́; , ut de te iam cogitare deſinerent, alium uiderent, ad alium tanto gradu digniorem ſeſe totos uno conſenſu conuerterent. Itaque cum in eo comitio non pauci illi quidem eſſent, pro illius ordinis ſplendore, atque amplitudine, eo loco digniſsimi, ſed non omnibus propter ſtudium partium æquè probati, te ſuaſore, atque adeò auctore uir eximia uirtute, doctrina, morum integritate, uitæ religione ornatiſsimus PIVS IIII. omnibus omnium Cardinalium ſuffragiis Pontifex Max. declaratus eſt. Cui quid ego nunc dicam quàm carus ſis? quanti te ille, & Romæ præſentem fecerit, & nunc abſentem faciat? neque id immeritò. Non enim audierat ſolùm; id quod omnium ſermone celebratum, omniumq́; teſtimonio comprobatum, & confirmatum eſt, te ſingulari ſapientia animi magnitudine, grauitate, conſtantia, iuſtitia, integritate præditum eſſe; ſed quotidie in priuatis, publicis, de religione, de Eccleſiæ Romanæ ſtatu negociis experiebatur tuam & in conſilio dando fidem, & in ſententia dicendæ prudentiam, ſapientiamq́; ſingularem. Neque uerò ille unquam adduci potuiſſet, ut te à ſeſe dimitteret, niſi triſtibus, iiſq́; crebris è Gallia allatis ad ſe de religione litteris, ac nunciis commotus, cum cuperet florentiſsimo, potentiſsimoq́; regno, pro ſuo paterno in omneis Chriſtianos amore, conſulere, te unum ad eas parteis aptiſſimum eſſe indicaſſet, cum præſertim Rex ipſe FRANCISCVS II. & mater, conſiliariiq́; Regis te quotidianis litteris à ſe flagitarent, eamque ob cauſam triremes quattuor in portum Oſtienſem partim uentis prouectæ, partim remis appulſæ eſſent: quarum erant duæ regiæ è portu Maſsilienſi profectæ: reliquarum duarum altera à COSMO Florentiæ Regulo, altera à ciuitate Genuenſi rogatu Regis erat miſſa. Ita te Pontifex Max. PIVS IIII. à ſe diſcedere, atque in Galliam reuerti paſſus eſt, ut hominem ſibi cariſsimum, nõ libenter: ut ad ſedandas diſcordias, Eccleſiæq; Rom. auctoritatẽ ſartam tectam conſeruandam accommodatiſſimum, non inuitus. Redeo igitur nunc ad id, quod initio propoſueram, te uerè fortunatum, ac beatum eſſe, FRANCISCE TVRNONI, quem ea conditione, eoq́; fato natum eſſe uidemus, ut omnes uitæ tuæ parteis ad rempub. iuuandam, atque ad benè de hominibus merendum contuliſſe

tuliſſe

tuliſſe uidearis. Ille enim demum uerus eſt honos, qui uirtuti ſpe ctatæ, & cognitæ tribuitur: uerè ille honoratus eſt, qui omni opera, conſilio, labore, ſtudio ſuo, communibus hominum vtilitatibus ſeruit. Laborioſum uitæ genus, fateor. ſed magnus ineſt in tali labore fructus, magnum præmium, magna merces: quam, per deos immortales noli contemnere. Non enim ſi ſat magnam gloriam uita ſuperiore peperiſti, eaq; contentus es, icci co te conuenit patriæ in eius dubiis, atque aduerſis temporibus deeſſe, labori tuo parcere, ocio conſulere. Quanquam cui hæc di co? nempe ei uiro, qui præclarum ſibi ducat, de hominum genere benè merendo patriæq; conſulendo, non modò grauiſsimos labores ſuſcipere, ac perferre, uerum etiam uitam, ſi opus ſit, profundere. Sed de his nimis multa, tibi præſertim, homini occupato, & fortaſſe grauiſſimis de rep. curis, & cogitationibus fatigato. Interea per opportunè, niſi fallor, Qu. Horatii Flacci à nobis, ut ſcis, magno labore noſtro, multiſq; uigiliis explicati, & commentariis illuſtrati, atque ex auctoritate decem codicum antiquorum quàm plurimis locis emendati Satyrarum lib. duos, totidemq; epiſtolarum ad te defero, ut, quo ſcriptore plurimùm ſemper in ocio tuo (ſi quando unquam ocioſus fuiſti) delectatus es, eius lectione maiorum rerum cura defeſſus aliquantùm acquieſcas, atque ita hac honeſtiſsima animi remiſsione recentior quodammodo factus ad munus tuum adminiſtrandum reuertare. Vale. Idib. Aprilibus anno CIↃ. IↃ. LVI. Lugduni.

SATYRARVM
LIBER PRIMVS.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

SATYRA I.

QVI ſit, *Mæcenas, vt nemo, quam ſibi ſortem*
Seu ratio dederit, ſeu ſors obiecerit, illa
Contentus viuat? laudet diuerſa ſequẽtes?
O fortunati mercatores, grauis annis
Miles ait, multo iam fractus membra labore.
Contrà mercator, nauim iactantibus Auſtris,
Militia eſt potior. quid enim? concurritur: hora
Momento aut cita mors venit, aut victoria læta.
Agricolam laudat iuris, legumq́; peritus,
Sub galli cantum conſultor ubi oſtia pulſat.
Ille, datis vadibus qui rure extractus in vrbem eſt,
Solos felices viuentes clamat in urbe.
Cetera de genere hoc (adeò ſunt multa) loquacem
Delaſſare valent Fabium. ne te morer: audi,
Quò rem deducam. ſi quis deus, en ego, dicat,
Iam faciam, quod vultis: eris tu, qui modò miles,
Mercator: tu conſultus modò, ruſticus. hinc uos,
Vos hinc mutatis diſcedite partibus. eia,
Quid ſtatis? nolunt. atqui licet eſſe beatis.
Quid cauſæ eſt, meritò quin illis Iupiter ambas
Iratus buccas inflet? neque ſe fore poſthac
Tam facilem dicat, votis vt præbeat aurem?
Prætereà, ne ſic, vt, qui iocularia, ridens
Percurram (quanquam ridentem dicere uerum

Quid vetat? vt pueris olim dant cruſtula blandi
Doctores, elementa velint vt diſcere prima.)
Sed tamen amoto quæramus ſeria ludo:
Ille, grauem duro terram qui vertit aratro:
Perfidus hic caupo, miles, nautæq́, per omne
Audaces mare qui currunt, hac mente laborem
Seſe ferre, ſenes vt in ocia tuta recedant,
Aiunt, cum ſibi ſint congeſta cibaria: ſicut
Paruula (nam exemplo eſt) magni formica laboris,
Ore trahit, quodcunque poteſt, atque addit aceruo,
Quem ſtruit, haud ignara, ac non incauta futuri.
Quæ, ſimul inuerſum contriſtat Aquarius annum
Non vſquam prorepit: & illis vtitur antè
Quæſitis ſapiens: cum te neque feruidus æſtus
Demoueat lucro, neque hiems, ignis, mare, ferrum,
Nil obſtet tibi, dum ne ſit te ditior alter.
Quid iuuat immenſum te argenti pondus, & auri
Furtim defoſſa timidum deponere terra?
Quod ſi comminuas, vilem redigatur ad aſſem.
At, ni id fit, quid habes pulchri conſtructus aceruus?
Millia frumenti tua triuerit area centum:
Non tuus hoc capiet venter plus, quàm meus: vt ſi
Reticulum panis venaleis inter onuſto
Fortè vehas humero: nihilò plus accipias, quàm
Qui nil portarit. uel dic, quid referat intra
Naturæ fineis viuenti, iugera centum, an
Mille ares? at ſuaue eſt ex magno tollere aceruo.
Dum ex paruo nobis tantundem haurire relinquas:
Cur tua plus laudes cumeris granaria noſtris?
Vt, tibi ſi ſit opus liquidi non amplius vrna,
Vel cyatho: & dicas magno de flumine mallem,
Quàm ex hoc fonticulo tantundem ſumere. eò fit,
Plenior vt ſi quos delectet copia iuſto:
Cum ripa ſimul auulſos ferat Aufidus acer.
At, qui tantuli eget, quanto eſt opus, is neque limo
Turbatam haurit aquam, neque vitam amittit in vndis.
At bona pars hominum decepta Cupidine falſo,
Nil ſatis eſt, inquit: quia tanti, quantum habeas, ſis.
Quid facias illi? iubeas miſerum eſſe libenter:
Quatenus id facit: vt quidam memoratur Athenis

Sordidus,

Sordidus, ac diues, populi contemnere voces
Sic ſolitus: populus me ſibilat, at mihi plaudo
Ipſe domi: ſimul ac nummos contemplor in area.
Tantalus à labris ſitiens fugientia captat
Flumina. quid rides? mutato nomine, de te
Fabula narratur. congeſtis vndique ſaccis
Indormis inhians: & tanquam parcere ſacris
Cogeris: aut pictis tanquam gaudere tabellis.
Neſcis, quò ualeat nummus: quem præbeat uſum?
Panis ematur, olus, uini ſextarius: adde,
Queis humana ſibi doleat natura negatis.
An vigilare metu examinem: noctesq́, diesq́
Formidare malos fures, incendia, ſeruos,
Ne te compilent, fugienteis: hoc iuuat? horum
Semper ergo optarem pauperrimus eſſe bonorum.
At ſi condoluit tentatum frigore corpus:
Aut alius caſus lecto te afflixit: habes, qui
Aſſideat, fomenta paret, medicum roget, vt te
Suſcitet: ac reddat natis, cariſq́ propinquis.
Non vxor ſaluum te vult, non filius: omnes
Vicini oderunt, noti, pueri, atque puellæ.
Miraris, cum tu argento poſt omnia ponas:
Si nemo præſtet, quem non merearis, amorem?
At ſi cognatos, nullo natura labore
Quos tibi dat, retinere velis, ſeruareq́ amicos
Infelix operam perdas: vt ſi quis aſellum
In campo doceat parentem currere frenis.
Denique ſit finis quærendi: quoq́ habeas plus,
Pauperiem metuas minus: & finire laborem
Incipias, parto quod auebas: nec facias, quod
Vmidius quidam (non longa eſt fabula) diues,
Vt metiretur nummos: ita ſordidus, vt ſe
Non vnquam ſeruo melius veſtiret: adusque
Supremum tempus ne ſe pœnuria victus
Opprimeret, metuebat. at hunc liberta ſecuri
Diuiſit medium fortiſſima Tyndaridarum.
Quid mi igitur ſuades? vt viuam Mænius? aut ſic,
Vt Nomentanus? pergis pugnantia ſecum
Frontibus aduerſis componere? non ego auarum
Cum veto te fieri: vappam iubeo, aut nebulonem.

Eſt inter Tanaim quiddam, ſocerumq́; Viſelli.
Eſt modus in rebus: ſunt certi denique fines:
Quos vltra, citraq́; nequit conſiſtere rectum.
Illuc vnde abij, redeo: nemon' vt auarus
Se probet: ac potius laudet diuerſa ſequentes?
Quodq́; aliena capella gerat diſtentius vber,
Tabeſcat: neque ſe maiori pauperiorum
Turba comparet: hunc, atque hunc ſuperare laboret?
Sic feſtinanti ſemper locupletior obſtat:
Vt, cùm carceribus miſſos rapit vngula currus,
Inſtat equis auriga ſuos vincentibus, illum
Præteritum temnens extremos inter euntem.
Inde fit, vt rarò, qui ſe vixiſſe beatum
Dicat, & exacto contentus tempore uitæ
Cedat, vti conuiua ſatur, reperire queamus:
Iam ſatis eſt: ne me Criſpini ſcrinia Lippi
Compilaſſe putes, uerbum non amplius addam.

COMMENTARII.

Conſtat inter omneis doctos, ſatyrarum libros duos, totidemque epiſtolarum & ab Horatio ſcriptos eſſe, & ad noſtram ætatem perueniſſe. Sed utri priore loco debeant collocari, id uerò quæri ſolet, neque inter eos conuenit. Alij enim epiſtolas ſatyris anteponi uolunt: alij contra: neque hæc controuerſia ueterum membranarum auctoritate terminari, aut componi poteſt: quippe quæ ita inter ſe ipſæ diſſideant ordine, & diſpoſitione librorum, ut in nonnullis, epiſtolarum libri odis præponantur: ſatyræ autem poſtremo loco poſitæ ſint: in alijs ſatyræ primo loco, epiſtolæ ſecundo, odæ tertio ſint collocatæ: ut facilè appareat uel ueteres illos de horum librorum ordine non admodum laboraſſe, uel librarios ordinem à ueteribus ſeruatum perturbaſſe. Ego primùm hoc teſtificor me cum quoquam hac de re, ut quæ mihi parui admodum momenti uideatur, decertare nolle: deinde difficile eſſe puto certi aliquid de hac controuerſia ſtatuere ac pronunciare. poſtremò ſi quis hoc dicet, me tamen iudicaſſe ſatyras epiſtolis eſſe præponendas, quia hoc ordine eas diſpoſuerim: licet mihi reſpondere me nullo conſilio, nullaq́; ratione id feciſſe: ſed cùm initio, quo tempore hos commentarios adumbrare cœpi, hunc ordinem eò ſecutus eſſem, quòd in meo exemplari libri ita eſſent collocati: me eundem ordinem tum cùm typis excudendos dedi, ſeruauiſſe. Verumtamen ſi quis facti mei rationem flagitabit, neque mihi credet, me temere, aut caſu hos libros ita diſpoſuiſſe: is me hac ratione motum eſſe ſibi perſuadeat per me licet. Horatius primus omnium Latinorum uerſus lyricos exemplo Græcorum ſcripſit, eoque lyricorum poëtarum princeps, ne dicam ſolus, inter Latinos habetur: quod ipſe de ſe non uno loco prædicat: ut Od. III. lib. 4. *Totum muneris hoc tui eſt, Quòd monſtror digito prætereuntium Romanæ fidicen lyræ.* & Od. ultima lib. 3. magnificè gloriatur ſe primum omnium, carmen Aeolium, nempe Alcaicum & Sapphicum ad cantus Italos deduxiſſe.

xiſſe. Dicat, quà uiolens obſtrepit Aufidus, Et, quà pauper aquæ Daunus agreſtium Regnauit populorum, ex humili potens Princeps Aeolium carmen ad Italos Deduxiſſe modos. ſatyrarum etiam ſcriptor,ſeu potius poëta fuit,non primus ille quidem(fuit enim Lucillius ſatyræ inuentor) ſed eo, qui primus ſatyras ſcripſit, longè præſtantior: quod ipſe de ſe non falsò prædicat ſatyra IIII. & x. lib. 1. Iccirco Oda xx. lib. 2. poëtam biformem ſe ipſe nominat, id eſt, opinor, lyricum, & ſatyricum. Itaque cùm carminum lyricorum libros, ex quibus poëtæ lyrici nomen adeptus eſt, primo loco poſuerim, ſatyras, ex quibus ſatyrici poëtæ nomen ſibi peperit, mihi uideor ſtatim poſt Odarum libros, non immeritò collocare. Nam epiſtolæ quidē, ſiue illæ communi nomine ſermones appellandæ ſunt, ſiue ſecus: nihil addunt Horatio, neque ad lyrici, neque ad ſatyrici poëtæ nomen. Sunt enim illæ & à lyricis uerſibus, & à ſatyris re ſeiunctæ, ac ſeparatæ, unumq; quoddam corpus utriſque diſpar & diſſimile conſtituunt. neque omnes eodem planè ſtilo, atque ſatyræ mihi uidentur eſſe ſcriptæ. hæ enim non ſolùm humili & orationi ſolutæ ſimillimo, uerùm etiam faceto, urbano, mordaci genere uerborum textæ ſunt. epiſtolæ uerò quamuis quotidiano illæ quoque ſermone, & uerbis de medio ſumtis ac petitis, magna ex parte conſtent,quemadmodum debent epiſtolæ:ea tamen urbanitate, ijs ſalibus, eo denique aceto (ut ita dicam) quo ſatyræ imbutæ ſunt, carent: ut omittam quòd earum nonnullæ paulo ſunt elatiores, atque ornatiores, & quibuſdam uerborum ac ſententiarum luminibus illuſtriores. Gloria igitùr illa ſumma tùm lyrico carmine,tùm ſatyrarū ſcriptione Horatio parta & quæſita, inſigni quidem, & luculenta epiſtolarum acceſſione cumulatur: ſed nullum ei nouum poëtæ nomen per illas acquiritur. Præterea ſi ſolæ ſatyræ ſermonum nomine ſunt appellandæ, (ut uulgus putat)Horatius ipſe declarat ſe epiſtolas poſterius ſcripſiſſe, quàm ſatyras. Sic enim epiſt. ad Tibull. *Albi noſtrorum ſermonum candide iudex*, &c. His rationibus adductus ſatyras priore loco,quàm epiſtolas collocaui: quas, ſi quis non probabit, ſusque, deque habebo. eiq; libenter aſſentiar, qui à me diſſentiens, ſententiam afferet probabiliorem. Sed, ne quis miretur me uulgatam inſcriptionem horum librorum immutaſſe, primùm uir quidā doctiſſimus mihi aſſeuerauit Romæ, ſe Venetijs codicem uidiſſe perantiquum, in quo ineſt hæc inſcriptio. Deinde(ut dicam, quod ſentio) ſermonis nomen generale eſt,omnia ſermonum genera continens,& complectens:neque propriè ad ſatyram ſignificandam natum, aut factum. Itaque Horatius epiſtola ad Auguſtum,epiſtolæ ſuæ locutionem hoc nomine appellat. *Ne longo ſermone morer tua tempora Cæſar.* Præterea cum ſatyra nomen ſit latini poëmatis proprium,quo nomine etiā ipſe id afficit prima ſaty.lib.2. *Sunt quibus in ſatyra uidear nimis acer*, &c.& cū, ubi de ordine lib. & ita deinceps numero ſatyrarum agitur, ſoleamus ita loqui, ſatyra prima,ſatyra ſecunda,&c.nonne abſurdum eſt,ubi de numero librorum ſit ſermo, ſermonum potius, quàm ſatyrarum librum primū & ſatyrarum librum ſecundum nuncupare? Nā,ut loquar de ſatyris tantùm, conueniebat eas aut hoc modo & inſcribere & appellare, *Sermonum libri duo*: deinde *Sermonum liber primus,liber ſecundus*: deinde *ſermo primus, ſermo ſecundus, ſermo tertius*, &c. aut hoc modo, *Satyrarum lib. duo, Satyrarum lib. prim. lib. ſecund.* deinde *ſatyra prima, ſecunda*,&c. Quòd ſi modus ille ſuperior erat abſurdus,atque ineptus futurus:relinquitur ut hunc poſteriorem probare debeamus. Præterea quis negabit omneis epiſtolas quotidiano ſermone textas eſſe, ut diximus? Nam non, ſi aliæ ſunt alijs ornatiores, propterea minus putandæ ſunt uerbis de medio petitis eſſe perſcriptæ. Poſtremò hoc præter cetera inter ſatyras, & epiſtolas intereſſe arbitror, quòd illæ ſunt dicaciores, urbaniores, licentiores, interdum etiam impudentiores, amariores,mordaciores:

ciores: hæ contrà minus dicaces, ſeueriores, modeſtiores, uerecundiores, dulciores, mitiores. De ſatyra autem hoc unum dicam, quod ſcribit Quinctilianus, eam Latinorum eſſe totam, neque à Græcis arceſſitam. Satyras enim Græci non ſcripſerunt. Negari certè hoc non poteſt Lucillium Satyrarum inuentorem, atque auctorem (nam de Varrone nihil attinet dicere) ueteris comœdiæ poëtas Eupolin, Cratinum, Ariſtophanem, & ceteros ſecutum, ſe ad ſatyras ſcribendas contuliſſe: quod teſtatur Hor. ipſe ſaty. IIII. lib. I. Itaque uerè hoc dicere licet, ſatyrā ueteris comœdiæ, quæ ob immoderatam maledicendi licentiam lege ſublata eſt, locum occupaſſe.

Mæcenas] de Mæcenate cùm ſatis multa dixerimus ad Od. I. lib. I. ad illa lectorem reijcimus. hoc unum omiſimus (quod ad hunc locum non minus accommodatè dici poteſt) Mæcenatis nomen fuiſſe Cilnium, ut ſit C. Cilnius Mæcenas, quod docuit nuper Onufrius Panuinus.

- ſeu fors] ita ſine dubio legendum, & ita ſcriptum eſt tùm in exemplarib. excuſis emendatis, tùm in codicibus calamo exaratis, non ſors. Præterea quid ineptius, quam ita loqui, *ſiue ratio ſortem dederit, ſiue ſors obtulerit*, &c. nunc autem cum fors idem ferè ſit, quòd fortuna: ſors autem præter uulgatam ſignificationem, ſit id quod uel à Deo, ſiue à fortuna offertur: uel à ratione, & conſilio datur, uerbi gratia nobilitas, ignobilitas, uita priuata, uita publica: horum uerborum ſententia eſt apertiſſima: mirum eſſe neminem ſua ſorte eſſe contentum, ſiue eam ſortem ratio dederit, ſiue Deus aliquis, aut fortuna obiecerit. Propterea autē, quòd parùm admodum intereſt inter harum litterarum s. & f. figuras; librariorum negligentia in optimorum ſcriptorum libros menda turpia irrepſerunt, & *ſors*, pro *fors* ab illis aliquot locis poſitum eſt. ut apud Catul. in carm. de nup. Pelei. *ut læta gaudia mente Agnoſcam, cum te reducem ſors proſpera ſiſtet*. leg. *fors proſpera*. & apud Virg. in Mœride. *quoniam ſors omnia uerſat*, legendum *fors*. & apud M. Tull. epiſt. ad Att. lib. 2. legendum *quod fors obtulerit. id acturus uidetur*, non, *ſors*, ut habent libri typis excuſi, & oratione in Verr. de ſignis, legendum *telumq; quod cuiq; fors offerebat, arripuerit*, non, *ſors*. & off. I. in uerſibus illis Ennianis, mendoſa eſt uulgata lectio, *vos ne uelit, an me regnare hera, quidve ferat ſors*. eſt enim legendum, *quidve ferat fors*. & apud Salluſt. in procemio belli Iugurtini, mendoſè ita legitur, *Falſo queritur de natura ſua genus humanum, quòd imbecilla, atque æui breuis ſorte potius, quàm uirtute regatur*: eſt enim legendum *forte*. & ita reperi ſcriptum in codice peranti-quo. & apud T. Liuium lib. 36. ſic emendandus locus: *ne paulum quidem dubitarunt, quin pro fide erga Romanos, quicquid fors belli tuliſſet, paterentur*. denique ut ſic emendentur hi loci, poſtulat Latini ſermonis uſus, idque è paucis exemplis intelligere licet. Terent. in Phorm. *Quod fors feret, feremus æquo animo*. Idem Hecyra. *Quia tam incommodè illis fors obtulerat aduentum meum*. Lucret. lib. v. *Quod cuique obtulerat prædæ fortuna, ferebat*. ubi fortuna pro nomine *fors* perſpicuè poſitum eſt. Idem lib. 3. *- caſumq; timent, quē cuiq; ferat fors*. M. Tull. epi. ad Att. li. 4. *- ſed de illa ambulatione fors uiderit, aut ſi quis eſt, qui curet, Deus*. ibid. lib. 14. *- ſed hæc fors uiderit ea, quæ talibus in rebus plus, quàm ratio, poteſt*. ibid. lib. 8. *- eundum, ut quencunque fors tulerit caſum, ſubeam potius cum ijs, qui dicuntur eſſe boni, quàm uidear à bonis diſſentire*. Horat. ſaty. VI. huius libr. *Nulla etenim mihi te fors obtulit*. idem ſup. Od. IX. lib. I. *Quem fors dierum cunque dabit, lucro Appone*. Idem ſaty. I. lib. 2. *Diues, inops: Romæ, ſeu fors ita iuſſerit, exul: Quiſquis erit uitæ, ſcribam, color*. Virg. Aen. VII. *Quæ fors prima dedit, ſanguis nouus imbuit arma*. Salluſt. bello Iugurt. *cetera, uti fors tulit, aliàs alta ſunt, aliàs in tempeſtate uadoſa*. T. Liuius lib. 25. *- quos fors obtulit, irati interfecerunt*.

- diuerſa ſequentes] id eſt, eos omnes qui diſſimilia, & diuerſa uiuendi inſtituta

ſtituta ſequuntur. Plutarchus in lib. περὶ εὐθυμίας oſtendit multum ualere ad animi tranquillitatem, ſeipſum & ſua inſpicere: ſin minus, at certè ſe inferiores ſpectare, & non imitari uulgus hominum, qui ſe cum præſtantioribus comparant, uerbi gratia, ſerui qui uincti ſunt, ſolutos beatos eſſe prædicant: illi autem liberos: liberi ciues: hi rurſus copioſos, & locupletes: copioſi autem ſatrapas: ſatrapæ, reges: reges, deos, propemodum tonare, & fulgurare uolentes. ſic Plutarch. καί τοι, καὶ τοῦτο μέγα πρὸς εὐθυμίαν ἐστι, τὸ μάλιστα μὲν αὐτὸν ἐπισκοπεῖν, καὶ τὰ καθ' ἑαυτόν· εἰ δὲ μή, τοὺς ὑποδεεστέρους ἀποθεωρεῖν, καὶ μή, καθάπερ οἱ πολλοὶ πρὸς τοὺς ὑπερέχοντας ἀντιπαρεξάγουσιν, οἷον εὐθὺς οἱ δεδεμένοι εὐδαιμονίζουσι τοὺς λελυμένους· ἐκεῖνοι δὲ τοὺς ἐλευθέρους. οἱ δ' ἐλεύθεροι, τοὺς πολίτας. οὗτοι δὲ πάλιν αὖ τοὺς πλουσίους· οἱ δὲ πλούσιοι τοὺς σατράπας. οἱ δὲ σατράπαι τοὺς βασιλεῖς· οἱ δὲ βασιλεῖς τοὺς θεοὺς μονονουχὶ βροντᾶν καὶ ἀστράπτειν ἐθέλοντες. eodem pertinet illud Liuianum lib. 5. *credo fortunatum matrimonium ei ſororis uiſum, ſuiq; ipſam malo arbitrio, quo à proximis quiſque minimè ante iri uult, pœnituiſſe.*

fractus membra] helleniſmus. fractis membris dixiſſet, ſi Latino more loqui uoluiſſet.

Quid enim ?] Iacobus Taurellus Florentinus Lælij Taurelli iuriſconſulti clariſſ. frater, homo in his litteris magnopere exercitatus, dicebat mihi Romæ anno ſuperiore, hoc loco legendum ſibi uideri *quid ni?* non, *quid enim?* neque tamen ullius codicis ueteris auctoritatem proferebat: nec ego eam ſcripturam ullo in codice manuſcripto reperi. iccircò nihil mutaui, ſed receptam, præſertim à 9. libris ueteribus confirmatam, retinui. cuius explicationem ſiquis à me requirat, dicam ſolere Latinos hac interrogatione uti, cum ſignificare uolunt ſe rectè ſentire, uel uerum dicere, neque eum, quicum loquuntur, contrà dicere quicquam poſſe, ut intelligere licet ex illo loco epiſt. L. Luceij ad Cicer. lib. 5. epiſt. *Quid enim? tu ſolus aperta non uidebis, qui propter acumen occultiſſima perſpicis?* ſic Cic. epiſt. ſequ. ad Luceium. *Quid enim? ad amicos ne confugiam?* ſic Horat. ſaty. VII. lib. 2. *Cùm laqueo uxorem interimis, matremq; ueneno, Incolumi capite es? quid enim? neque tu hoc facis Argis,* &c. quanquam, ne mentiar, locus ille ſaty. III. mihi ſuſpectus eſt, ut ſuo tempore dicemus. ſic igitur hunc locum explico. *Militia eſt potior,* (inquit mercator) *quid enim?* id eſt, quid eſt, quòd contrà dici poſſit, quamobrem ita non ſit? *concurritur,* &c. Quòd ſi quis malet legi, *quid ni?* ſententia erit planior. hoc modo, quid ni potior ſit? πῶς γὰρ οὔ.

– concurritur] ſic Virg. de apibus. lib. 4. *Erumpunt portis: concurritur: æthere in alto Fit ſonitus.*

– aut cita mors] ſic reperi ſcriptum in cod. duob. Vatic. Iann. Torneſ. & certè ſcriptura hæc concinnior eſt, quàm uulgata.

Sub galli cantum] ante galli cantum, ut alibi annota. ſic M. Tullius pro Muræna. Seruium iuriſconſultum alloquens. *Te gallorum, illum buccinarum cantus exſuſcitat.*

– conſultor] qui conſulit iuriſconſultum. M. Tull. eadem orat. *Vigilas tu de nocte, ut conſultoribus tuis reſpondeas.*

Ille datis uad.] agricola, qui cum uadimonio promiſit ſe in iudicio ſtaturum. Sunt autem uades, qui promittunt ſuo periculo ſe aliquem in iudicio ſtituros, ſiue caput agatur, ſiue pecunia: ſæpius tamen, & uſitatius uades dicuntur, qui intercedunt in cauſa capitis. ut M. Tull. off. 3. *Damonem & Pythiam Pythagoreos ferunt hoc animo inter ſe fuiſſe, ut, cum eorum alteri Dionyſius tyrannus diem necis deſtinauiſſet, & is, qui morti addictus eſſet, paucos ſibi dies commendandorum ſuorum cauſſa poſtulauiſſet, uas factus ſit alter eius ſiſtendi, ut, ſi ille non reuertiſſet ad diem, moriendum eſſet*

ſibi ipſi. Idem de finib. lib.2. *Vadem te ad mortem tyranno dabis pro amico, ut Pythagoreus ille fecit Siculo tyranno?*

Cetera de genere hoc] Lucretianum hemiſtichium. ut lib. 3. *Et iam cetera' de genere hoc, cur omnia membris Ex ineunte æuo generaſcunt, ingenioque?* & lib. 4. *Cetera de genere hoc, longum eſt, ſi dicere coner.* ibid. *Cetera de genere hoc monſtra, ac portenta loquuntur.* & lib. 5. *Cetera de genere hoc quæ ſunt portenta peremta, Si non victa forent, quid tandem viua nocerent?*

-(adeò ſunt multa)] hæc ſunt includenda interpoſitionis nota.

-loquacem Fabium] quaſi aliud agens Fabium quendam notat, qui Pompeio deuicto, cuius partes ſecutus erat, ſeſe ad Stoicam diſciplinam totum contulerat, librosq; aliquot, eius ſcholæ ſententias, & decreta continentes, conſcripſerat ſatis uerboſos.

-conſultus] iuriſconſultus. vt epiſt. ad L.Flor. lib.2. -*frater erat Romæ conſulti rhetor.*

bucas inflet] id eſt, iraſcatur. nam buccas inflant, qui iraſcuntur. ut infrà dicemus, quod Græci *φυσᾷν τὰς γνάθυς*, dicunt Demoſth. *περὶ παραπρ. καὶ διὰ τῆς ἀγορᾶς πορεύεται θοιμάτιον καθεὶς ἄχρι τῶν σφυρῶν, ἴσα βαίνων Πυθοκλεῖ, τὰς γνάθους φυσῶν.*

-præbeat aurem?] eorum vota audiat. præbere idem fere ualet, quod ſuppeditare, *παρέχειν, πορίζειν·* ut annot. ad Od. XIII. lib. 3.

-vt, qui iocularia] ut qui res ioculares percurrit *ἀπὸ κοινοῦ*, uel ſubintell. loquitur, aut quippiam ſimile.

-olim] aliquando *ποτὲ*.

-cruſtula] pemmata quædam ex farina, lacte, caſeo, oleo, melle, & ſimilibus confecta. ſaty. 4. lib.2. *Sunt, quorum ingenium noua tantùm cruſtula promit.* ſunt autem hoc modo alliciendi pueri, & auditores, ut diſcere atque audire uelint. Non admodum diſſimile eſt illud Lucretij lib. 4. *Nam veluti, pueris abſinthia tetra medentes Cum dare conantur, prius oras pocula circum Contingunt mellis dulci, flauoq; liquore, Vt puerorum ætas improuida ludificetur Labrorum tenus: intereà perpotet amarũ Abſinthi laticem, deceptaq; non capiatur, Sed potius tali facto recreata valeſcat: Sic ego,* &c. Sic Plato lib. 7. de rep. non uult pueros ad diſciplinas ui adigi, ſed ludentes inuitari, ut appareat, ad quod diſciplinæ genus quiſque ſit aptus natura: atque in eiſdem retineri, propterea quòd nulla diſciplina cum ui coniuncta ſtabilis in animo permaneat. uerba Platonis ſunt hæc *μὴ τοίνυν βίᾳ, εἶπον, ὦ ἄριστε, τοὺς παῖδας ἐν τοῖς μαθήμασιν, ἀλλὰ παίζοντας τρέφε, ἵνα καὶ μᾶλλον οἷός τε ᾖς καθορᾶν ἐφ' ὃ ἕκαστος πέφυκεν.*

Sed tamen amoto] quia longam interpoſuerat *παρένθεσιν*, mutata orationis inſtitutæ forma, ut fit in hyperbatis, redit ad inſtitutum.

-ille] agricola. *περίφρασις.*

-terram qui uertit ar.] eodem uerbo utitur Virg. in eadem re Georg. 1. *quo ſidere terram Vertere Mæcenas*, &c.

-hac mente laborem f. f.] hi omnes aiunt ſeſe eo animo, & conſilio, intereà dum integris ſunt uiribus, & dum uiget ætas, laborem perferre, ac perpeti, ut ſenes ocioſam, & tranquillam uitam traducere queant, rebus omnibus ad uictum, cultumq; neceſſarijs collectis, & comparatis.

-ſicut Paruula, &c.] aiunt ij omnes, qui in re facienda occupati ſunt, ſe formicæ exemplo, ut quærant, & congerant opes, admoneri.

-magni formica laboris] Theocritus *ἐγκωμ. Πτολεμ.* oſtendere volens Ptolemæi diuitias non aſſeruari ab eo domi conditas, ac ſub terra defoſſas, ſed ad liberalitatem,

ralitatem, ac munificentiam conferri, diſſimilitudine utitur formicarum, his uerbis. *Οὐ μὰν ἀχεῖός γε δόμῳ ἐνὶ πίονι χευτὸς, Μυρμάκων ἅτε πλῦτος, ἀεὶ κέχυται μογεόντων, Ἀλλὰ πολλῷ μὲν ἔχοντι θεῶν ἐρικυδέες οἶκοι*, &c. Virg. Aen. IIII *Ac uelut ingentem formicæ farris aceruum Cum populant hiemis memores, tectóq; reponunt* &c.

Quæ ſimul] ſimul atque, cum primùm: nempe menſe Ianuar. ſunt autem nunc uerba Horatij.

- contriſtat] tralatio à re animata ad inanimam, *λυπεῖ*. utitur eo uerbo Cælius ad Cicer. lib. 8. epiſt. *Contriſtauit hæc ſententia Balbum Cornelium.* & Virg. Geor. III. *- aut unde nigerrimus Auſter Naſcitur, & pluuio contriſtat frigore cælum.*

- prorepit] foras repit. nam *pro* in compoſitione interdum foris, ſeu foras, & palàm ſignificat, ut in his procurro, produco, prodeo, prodoceo, & ſimilibus.

- ſapiens] ſic reſtitui ex codic. antiquis Vatican. Rainunt. Torneſ. ſignificat autem ſapientis eſſe bonis partis uti. contrà inſipientis, parcere, ut ſacris. ſic ſuprà Od. XI. *Sapias: uina liques.* & Od. VII. eiuſd. *- ſic tu ſapiens finire memento Triſtitiam, uitæq; labores Molli, Plance, mero.*

Demoueat lucro] ſic curauimus excudendum, quòd ita ſcriptum reperimus in libris manuſcriptis, Vatic. Iann. Torn. cum in uulgatis legatur dimoueat, planè mendosè. ut apud M. Tull. quamplurimis locis. *demoueat lucro* autem dictum pro demoueat de lucro. ut propugnat nugis. cum his autem Horatianis ualdè mihi congruere uidentur illa Varronis Eumenidib. *Denique auarus Qui ſanus? cui ſi ſtat terra, & traditur orbis, Furando tamen, & morbo ſtimulatus eodem Ex ſeſe ipſe aliquid quærat, cogatq; peculi.*

- neque hiems, ignis, m. f.] ſic epiſt. I. lib. I. *- curris mercator ad Indos Per mare, pauperiem fugiens: per ſaxa, per ignes.*

- dum ne ſit te d.] nullum laborem recuſas, nullum periculum reformidas, dummodo id aſſequaris, ne quis alter te ditior ſit.

- furtim defoſſa] ſic dixit *defoſſa terra*, ut Virg. Georg. III. *- defoſſis ſpecubus. Ipſi in defoſſis ſpecubus ſecura ſub alta Ocia agunt terra*: alioqui uſitatius dicimus aurum, ſiue quid aliud, defodere in terram, aut ſub terra. Lucret. lib. V. *- nec ſcibat ferro molirier arua, Nec noua defodere in terram uirgulta.* Idem ibid. *Et noua defodere in terram uirgulta per agros.* M. Tull. de diuinat. 3. *reſpondit coniector, theſaurum defoſſum eſſe ſub lecto.* Aſinius Pollio ad Cicer. lib. epiſt. X. *deinde abſtractum defòdit in ludo, & uiuum combuſſit.* Horat. epiſt. ad Numic. *Defodiet, condetq; nitentia.* Virg. lib. 10. Aen. *Iacent penitus defoſſa talenta Cælati argenti.* Plaut. in Moſtell. *- hoſpes hic me necauit, iſq; me defòdit inſepultum.*

Quòd ſi comminuas] at ſi pondus iſtuc auri, & argenti minuas, redigatur ad aſſem, dices. in quibuſdam codicibus ſcriptum eſt Quod, ſine accentu: quam ſcripturam non improbo, & ea fortaſſe melior eſt.

At ni id fit] reſpondet Hor. at ſi aurum tuum non minuitur, ſi non inſumitur in res neceſſarias, quid eſt quòd aceruus auri, quantumuis altè extructus, tantopere ſit admirandus?

Non tuus hoc capiet.] ſic ſcriptum reperi in antiquis codicibus Vaticanis, Iannoctij, Torneſ. ſententia autem horum uerborum eſt. etiam ſi centum frumenti medimnorum millia in tua area trita fuerint, tuus uẽter ne pilo quidem plus accipiet, quàm meus. *hoc* accipiendum *δεικτικῶς*, uerbi gratia, pilo, & ſimilib. quod quidam non intelligentes, repoſuerunt *hinc*. alij *hoc* interpretantur propter hoc. ſed minus rectè.

Reticulum panis] reticulum hoc loco ſacculi genus retis in modum factum.

- venales inter] inter ſeruos uenales.

- uel

- vel dic quid ref. int. N.] id eſt, uel dic, quid interſit, ſi eius perſonam ſpectes, qui vitæ ſuæ modum, naturæ finibus circumſcribat, ac terminet, vtrùm centum agri iugera, an mille aret?

- at ſuaue eſt ex m.] dices tu auare. *tollere* autem, id eſt, ſumere. ut epiſt. VII. lib. I. *- partem, uel tolleret omnes.*

- liquidi urna] aquæ urna. liquoris urna. *ὑγροῦ*, ut loquuntur Græci. quod annotat P. Victorius.

Aufidus acer] rapidus. Aufidus Apuliæ fluuius. ſup. Od. XX. lib. 4. *Longè ſonantem natus ad Aufidum.*

- cumeris] Vaſis fictilibus, aut vimineis, in quibus condebant frumentum. epiſt. V. lib. I. *Forte per anguſtam tenuis vulpecula rimam Repſerat in cumeram frumenti.*

- is neque limo Turb. h. a.] huius loci hæc ſententia eſt. qui tantulum deſiderat, quantum ſatis eſt, id eſt, quantum naturæ neceſſitas poſtulat, is hoc aſſequitur, quòd neque turbidam haurit aquam: qualis eſt ea, quæ è riuulo arido petitur: neque fluuij impetu abreptus interit, quod periculum impendet ijs, qui è fluuio, aut torrente, quàm è fonte, aquam petere ſitientes malunt.

Cupidine falſo] uitioſa cupiditate. uide Od. XVI. lib. 2. ibi aut Cupido Sordidus aufert.

- quia tanti, quantum h. ſ.] Plutarchus in lib. *περὶ φιλοπλουτίας*, hanc vulgi in re facienda omne ſtudium, omnemq; operam ſuam ponentis uocem commemorat, *κέρδαινε, καὶ φείδου, καὶ τοσούτου νόμιζε σαυτὸν ἄξιον, ὅσον ἂν ἔχῃς*, id eſt, fac quæſtum, & parce, & tanti te futurum, quantum habeas, puta.

- iubeas miſerum eſſe lib.] æquo animo ferre miſeriam ſuam.

Quatenus id facit] id eſt, uſque ad quem locum id facit, uſque eò ſit miſer libenter. Quidam legunt quatinus, id eſt, quoniam. Lucret. lib. 3. *Quatinus eſt unum inter ſe, coniunctaq; res eſt.* & Od. XXIIII. lib. 3. *quatinus (heu nefas) Virtutem incolumem odimus.* poteſt & ita explicari, iube eum miſerum eſſe, quatenus, ſeu quatinus id libenter facit: mutata diſtinctione.

- me ſibilat] quaſi res geratur in ſcena. nam populus hiſtrionem exibilabat, ſi paululùm ſe extra numerum mouiſſet, aut ſi uerſus pronunciatus eſſet una ſyllaba breuior, ut ſcribit M. Tull. Parad. Sibilis etiam excipiebantur homines potentes inuidioſi, & populo offenſi: gratioſi contrà plauſu, & clamoribus ſecundis. M. Tull. ad Att. lib. 2. *populi ſenſus maximè in theatro & ſpectaculis perſpectus eſt. nam gladiatoribus, quà dominus, quà aduocati, ſibilis conſciſſi.* Idem pro Sextio. *Quid ego nunc dicam, quibus uiris, aut cui generi ciuium maximè applaudatur? neminem ueſtrum fallit. ſit hoc ſanè leue: quod non ita eſt, quoniam optimo cuique impertitur: ſed ſi eſt leue, homini graui leue eſt: ei uero, qui pendet à rebus leuiſſimis, qui rumore, & (ut ipſi loquuntur) fauore populi tenetur, & ducitur, plauſum, immortalitatem: ſibilum, mortem uideri neceſſe eſt.*

Tantalus à labris ſ. f.] hoc ſupplicio plecti Tantalum facit Homerus ὀδυσ. λ. ſub perſona Vlyſſis, ea, quæ apud inferos uiderat, Alcinoo narrantis: his uerbis. *Καὶ μὴν Τάνταλον εἰσεῖδον χαλέπ' ἄλγε' ἔχοντα, Εςαότ' ἐν λίμνῃ. ἡ δὲ προσέπλαζε γενείῳ. Στεῦτο δὲ διψάων· πιέειν δ' οὐκ εἶχεν ἑλέσθαι. Οσσάκι γὰρ κύψει ὁ γέρων πιέειν μενεαίνων. Τοσσάχ' ὕδωρ ἀπολέσκετ' ἀναβροχθὲν, ἀμφὶ δὲ ποσσὶ Γαῖα μέλαινα φάνεσκε, καταζήνασκε δὲ δαίμων· Δένδρεα δ' ὑψιπέτηλα κατακρῆθεν χέε καρπόν, Ογχναι, καὶ ῥοιαὶ, καὶ μηλέαι ἀγλαόκαρποι, Συκαῖτε γλυκεραὶ, καὶ ἐλαῖαι τηλεθόωσαι - Τῶν ὁπότ' ἰθύσει ὁ γέρων ἐπὶ χερσὶ μάσασθαι, Τὰς δ' ἄνεμος ῥίπτασκε ποτὶ νέφεα σκιόεντα.* Sed Pindarus, & Euripides, & Lucretius inter ſe conſentientes de Tantali pœna, ab Homero diſſentiunt. Volunt enim hi tres poëtæ ſaxum

ei impendêre, cuius caſum ſemper extimeſcens, omni animi alacritate ſpoliatur. uerba Pindari ſunt hæc Olymp. εἰδ. α. εἰ δὲ δή τιν' ἄνδρα θνητὸν Ὀλύμπου σκοποὶ ἐτίμασαν, ἦν Τάνταλος οὗτος. ἀλλὰ γὰρ καταπέψαι μέγαν ὄλβον οὐκ ἐδυνάσθη. κόρῳ δ' ἕλεν ἄταν ὑπέροπλον, τάν οἱ πατὴρ ὑπερκρέμασε καρτερὸν αὐτῷ λίθον, τὸν αἰεὶ μενοινῶν κεφαλᾶς βαλεῖν, εὐφροσύνας ἀλᾶται. Euripid. in Oreſte. ὁ γὰρ μακάριος, κοὐκ ὀνειδίζω τύχας, Διὸς πεφυκὼς, ὥς λέγουσι, Τάνταλος, Κορυφῆς ὑπερτέλλοντα δειμαίνων πέτρον, Ἀέρι ποτᾶται, καὶ τίνει ταύτην δίκην. Lucr. lib. 3. *Nec miſer impendens magnum timet aëre ſaxum Tantalus (ut fama eſt) caſſa formidine torpens: Sed magis in uita diuûm metus urget inanis Mortales, caſumq́; timēt, quē cuiq́; ferat fors.* Cauſam autē, cur ſupplicio affectus ſit, hanc fuiſſe narrat Pindarus, quòd, cùm Deorum epulis, & cõuiuijs intereſſe iuſſus eſſet, in eorũq; cœtu, & concilio quotidie uerſaretur, magna illa, & inſolita Deorũ liberalitate, & beneuolētia intemperanter uſus, nectar, ambroſiamq; furatus ſit, æqualibusq;, atque amicis ſuis impertiuerit: & ita Homeri interp. Euripides uerò aliam affert, nempe quòd linguam habuerit incōtinentem, turpiſſimum (inquit) morbum. alij, quòd canem illum templi cuſtodem à Pandareo Mileſio furto ſublatum, atque apud ſe depoſitum, uidiſſe ſe iurans negarit, periurioque ſeſe commaculauerit. At Horatius de pœna ſequitur Homerum, tùm hic, tùm Od. ultima epod. *Optas quietem Pelopis infidus pater Egens benignæ Tantalus ſemper dapis.* Quanquam non defuerunt, qui uerſus illos Homeri, quos ſuprà protuli, ſubditos, & adulterinos eſse dixerint: in quibus eſt Ariſtarchus. Extat politiſſimum in libris epigrammatum Græcorum epigramma de Tantalo: quod de pœna cum Homero concinit, de culpa cum Euripide. Οὗτος ὁ πρὶν μακάρεσσι συνέστιος, οὗτος ὁ νηδὺν Πολλάκι νεκταρέου πλησάμενος πόματος, Νῦν λιβάδος θνητῆς ἱμείρεται· ἡ φθονερὴ δὲ Κρᾶσις ἀεὶ χείλους ἐστὶ ταπεινοτέρη· Πῖνε, λέγει τὸ τόρευμα, καὶ Ὄργια μάνθανε σιγῆς. Οἱ γλώσσῃ προπετεῖς ταῦτα κολαζόμεθα. Superioribus conſentanea ferè de Tantalo ſcribit Athen. lib. 7. locum duntaxat indicabo. φιλήδονον δὲ οἱ ποιηταὶ καὶ τὸν ἀρχαῖον φασὶ γενέσθαι τάνταλον, &c. qui locus non longè abeſt à principio.

- inhians] ſemper cupiens, etiam ſi tot rebus abundes.

- & tanquam parc. ſ.] impellit te immenſa cupiditas, atque auaritia, ut tot, ac tantis bonorum aceruis parcas tanquam ſacris: aut, ut ijs ita delecteris, ut inani pictura. ſic ſaty. III. lib. 2. *Qui nummos, aurumque recondit neſcius uti Compoſitis, metuensque uelut contingere ſacrum?* & ſaty. IIII. huius lib. *ne quid Summa deperdat metuens.*

Neſcis quò ual. n. q. p. uſum?] legendum cum interrogatione, & *quò ualeat,* non *quid ualeat.* ſic enim lib. manuſcr. Vat. II. Faër. Torn. quò autem, id eſt, ad quā rem, uel ad quem uſum.

- adde, Queis hum. ſ. d.] id eſt, adde ea, quibus ſibi negatis humana natura ſit dolitura: uel ita, adde ea, quibus natura humana ſine dolore, & interitu carere non poſſit: uidelicet quæ ſunt neceſsaria. Plato lib. octauo de rep. neceſsarias quaſdam cupiditates ponit, easq; ita definit: ἅς οὐκ ἂν οἷοί τ' εἶμεν ἀποτρέψαι· καὶ ὅσαι ἀποτελούμεναι ὠφελοῦσιν ἡμᾶς. Τούτων γὰρ ἀμφοτέρων ἐφίεσθαι ἡμῶν τῇ φύσει ἀνάγκη, id eſt, quas nulla ratione propulſare poſſimus: & quæcunque, cum explentur, nobis proſunt. Nam has res utraſque concupiſcere noſtræ naturæ neceſſarium eſt. Atque Epicurus quidem ita propemodum, ut Plato, partiebatur cupiditates, ut ſcribit M. Tull. lib. 1. de finib. *Nam unum genus ponebat earum cupiditatum, quæ eſſent & naturales, & neceſſariæ: alterum, quæ naturales eſſent, nec tamen neceſſariæ: tertium, quæ nec naturales, nec neceſſariæ: quarum ea ratio eſt, ut neceſſariæ, nec opera multa, nec impenſa expleantur. ne naturales quidem multa deſiderant, proptereà*

quòd

quòd ipſa natura diuitias, quibus contenta eſt, & parabiles, & terminatas habet. Inanium autem cupiditatum nec modus ullus, nec finis inueniri poteſt.

- malos fures] malos eſt epithetum perpetuum, non diſcretionis. ut ſat. VI. huius lib. *mala luſtra.* & ſaty. III. lib. 2. *ambitione mala.*

Ne te compilent] ne tua furentur. *compilare* (inquit Feſtus) *eſt cogere* in unum, & condere, ex quo furari. M. Tull. lib. de orat. 2. *Cùm C. Fabricio P. Cornelius, homo, ut exiſtimabatur, auarus & furax, ſed egregie fortis, & bonus Imperator, gratias ageret, quòd ſe homo inimicus conſulem feciſſet, bello præſertim magno, & graui: Nihil eſt, quòd mihi gratias agas (inquit) ſi malui compilari, quàm uenire.* Idem 1. lib. accuſ. *quaſi uerò id cupiditate defendendæ nobilitatis, aut ſtudio partium fecerit, ac non apertiſſimè Conſulem, exercitum, prouinciamq́; compilarit.* Horat. ultimo huius ſaty. uerſu. *ne me Criſpini ſcrinia Lippi Compilaſſe putes.*

- horum Semper ego op.] ego quidem his bonis ſemper carere potius, quàm ea habere uelim. *pauperrimus bonorum* autem, ſic dixit, ut ſaty. III. lib. II. *Pauper Opimius argenti poſiti intus, & auri.*

- condoluit] doluit. nam condolere pro eo, quod Græcis eſt *συναλγεῖν*, aut *συμπάσχειν*, non eſt Latinum. M. Tull. Tuſcul. 1. *- nos, ſi pes condoluit, ſi dens: ſed fac totum dolere corpus, ferre non poſſumus.*

- tentatum frigore] ſic alibi, *tentari morbo.* ut epiſt. ad Numicium. *Si latus, aut renes morbo tentantur acuto.* ſic & M. Tull. lib. 4. Tuſcul. *animi ualentes morbo tentari non poſſunt, corpora poſſunt.* frigus hoc loco propriè poſitum: aliàs pro morte tranſlatè. ut ſaty. 1. lib. 2. *- & maiorum ne quis amicus Frigore te feriat.*

- lecto te afflixit] afflixit reperi ſcriptum in codic. calamo exaratis, Ianno. Faër. Torn. duob. Vatic. Rainunt. Card. affligere autem eſt ad terram deijcere. de quo uerbo uide annot. ad illum locum. *Atque affligit humo diuinæ particulam auræ.* ſat. II. libr. 2. Præterea nomen, *caſus*, quod antecedit, hanc lectionem confirmat. Sic enim M. Tull. loquitur epiſt. ad Dolab. lib. 9. *Vel meo ipſius interitu mallem litteras meas deſiderares, quàm eo caſu, quo ſum grauiſſimè afflictus.* Idem in Timæo. *Poſtremò ne quis morbus eum poſſit, aut ſenectus affligere*, &c. Adde quòd affligere lecto, id eſt, ad lectum, ſic dictum ab Horat. ut ab Eurip. Oreſte, *πόσον χρόνον ἐν δεμνίοις πέπτωχ᾽ ὅδε.* Id eſt, quampridem iſte ad lectum afflictus eſt? ſeu, ut propius accedam ad uim uerbi Græci, ad lectum décidit? uel uno uerbo, decubuit?

- habes, qui Aſſid. ſom. par.] hæc ſunt accipienda *εἰρωνικῶς*, & ſine interrogatione legenda.

- ut te Suſcitet] iacentem, & afflictum erigat. ſententia hæc eſt. ut medicus ille ab uxore, aut aliquo tuorum arceſſitus te morbo affectum, atque afflictum excitet, id eſt, ſanum faciat, recreet.

- & reddat natis, car.] quibus te propemodum morbus ademerat.

Non uxor ſal.] tollit, ac remouet, quod paulo antè diſſimulanter conceſſerat.

- argento poſt omnia ponas] perſpicuè uerbũ compoſitũ *poſtponas* diuiſit.

- ut ſi quis aſellum, &c.] quod eſt, indocilem docere, aut aliquid alteri ſuadere, quòd ille nunquam ſit facturus. Aſinus enim ſuapte natura tardus eſt, atque ad curſum ferè ineptus. inde natus eſt iocus ille apud Ariſtoph. in auibus *ὄνος ὄρνις*, id eſt, aſinus auis. campo autem hoc loco excudendum curaui libros ferè omnes ueteres ſecutus.

Denique ſit finis quærendi] tempus enim eſt quærendi, tempus utendi ac fruendi quæſitis, ut ſup. eadem ſat. *& illis utitur antè Quæſitis.* ſic epiſtola ad Lollium lib. 1. *- certum uoto pete finem.* & ſaty. VI. lib. 2. *- nihil amplius oro Maia nate, ni*

ſi ut

ſ ut propria hæc mihi munera faxis. Theognis homo alioqui in ferenda paupertate
molliſſimus, infinitum quærendi ſtudium acriter inſectatur,& magnopere repre-
hendit, atque improbat his uerſibus, Πλέτυ δ' ὐδὲν τέρμα πεφασμένον ἀνθρώποι-
σιν· Οἳ γὰρ νῦν ἡμῶν πλεῖστον ἔχυσι βίον, Διπλάσιον σπεύδυσι. τίς ἂν κορέσειεν ἅπαν-
τας; Χρήματα τοῖς θνητοῖς γίνεται ἀφροσύνη. quanquam Ariſtoteles primo libro
de rep. hos uerſus Soloni aſcribit.

Vmidius] ſic ſcriptum eſt in omnibus ferè lib. manuſcr. in uno tantùm
Vmmidius.

-diues, Vt metir. n.]ita diues,ut metiretur nummos,nō numeraret.multitu
dinem numeramus: magnitudinem,eaque,quæ ita minuta ſunt, ut numerari uix
poſſint,qualia ſunt legumina,fruges,bacæ arborum,& ſimilia, metimur: res, quæ
pondere conſtant,pendimus. tantæ igitur erant huius diuitiæ, ut eſſent innume-
rabiles,eſſetq; neceſſe ei,qui æſtimare uellet modijs metiri. Quod autem reperi
tur apud M.Tull.& alios *magnus frumenti, uini, & ſimiliū numerus*,id ita accipiēdum
eſt; quaſi diceret, magnus modiorum frumenti, & magnus amphorarum, ſimi-
liumq; uaſorum uini numerus.

-ſupremum]extremum,ut epiſt.ad Alb.Tibullum lib. 1.*Omnem crede diem tibi
diluxiſſe ſupremum.*

-liberta] vel vxor,uel concubina,quod utrunque licebat iure ciuili.

Diuiſit medium] in duas parteis dimidias diuiſit.

-fortiſsima Tyndaridarum] hanc libertam, quæ patronum,eundemq; ui-
rum ſuum occiderit, alteram Clytemneſtram eſſe fingit, propterea quòd Cly-
temneſtræ facinus ſit imitata. Itaque eam, quaſi Clytemneſtram, Tyndarida-
rum fortiſſimam nominat.Tyndaridæ autem intelligendi ſunt Tyndari liberi, Ca
ſtor & Pollux,Helena,Phœbe,Clytemneſtra. Nam quamuis Tyndaridæ propriè
dicantur Caſtor,& Pollux.Clytemneſtra uerò & Helena Tyndarides, tamen ma-
ſculorum appellatione continentur & fœminæ. Notum eſt autem Agamemno-
nem è bello Troiano reuerſum,iam iamq; pedem domum inferre conantem, ab
Aegiſto & uxore Clytemneſtra inſidijs exceptum & interfectum eſſe.

Quid mi igitur ſuades?] quid igitur me facere iubes?inquit auarus,quo mo
do me uiuere uis? profusè ne ac ſumtuosè? Non celabo lectorem reperiſſe me
ſcriptum in duob.cod.antiquis *Quid ne igitur.*

Mænius] homo luxurioſus & profuſus. de quo epiſt.ad Vallam lib.1. *Mæni-
us ut rebus maternis,atque paternis* alij legunt Næuius,de quo ſaty. 11.lib.2. -*nec ſic,
ut ſimplex Næuius,unctam Conuiuis præbebit aquam.*

Nomentanus]fuit hic quoque luxurioſus & profuſus nepos.de quo ſat.111.
lib.2.*Tu Nomentanum, tu ne ſequerere Cicutam.* & ibid. *Nunc age luxuriam, & No-
mentanum arripe mecum*. Nomentanus autem à Nomento oppido appellatus eſt
cognomento,cum ei Caſſio nomen eſſet.

-pergis pugnantia ſecum Fr.adu.]reſpondet Horatius:pergis res inter ſe
contrarias, conferre & comparare inter ſe? uel committere? ut ſit tralatio ducta
à gladiatoribus.ſaty.v11.hoc lib. -*uti non Compoſitus melius cum Bitho Bacchius*.duo
enim ſunt uitia maximè inter ſe pugnantia,profuſio,ſeu luxuria: auaritia, ſeu im
modica parſimonia,& immunditia. Hanc dubitationem & controuerſiam elegan
ter decidit, ac dirimit Theognis: qui,poſteaquàm incertum eſſe oſtendit quàm
diu victuri ſimus, eoq; difficile eſſe iudicare utrum ſit potius, tenuiter ne & par-
cè, an ſumtuosè, profusè, & libidinosè uiuere: itaque ſe quodammodo in triuio
ſtare: alium enim ſe uidiſſe quantumuis diuitem, præparcum tamen, atque ari-
dum: omnia uentri & neceſſarijs cupiditatibus denegantem: eundemq; in medio

uitæ

uitæ curſu extinctum: eius bona denique ad heredem inſperatum, indignum, atque ignotum delata: alium itidem copioſum ac locupletem, omnia uentri & libidinibus largientem & gratificantem, breui bonis ſuis conſumtis ac diſſipatis, ad egeſtatem & mendicitatem redactum eſſe: ſubiungit ad extremum, optimum ac tutiſſimum eſſe ſumtus facere copijs & facultatibus rei familiaris cōſentaneos atque æquales. verſus Theognidis ſunt hi, *Ἐν τριόδῳ ἕστηκα, δύ' εἰσὶ πρόσθεν ὁδοί μοι. Φροντίζω τούτων ἥντιν' ἴω προτέρην· Εἰ μηδὲν δαπανῶν τρύχω βίον ἐν κακότητι, Ἢ ζώω τερπνῶς ἔργα τελῶν ὀλίγα· Εἶδον μὲν γὰρ ἔγωγ', ὃς ἐφείδετο, κ' οὔποτε γαστρὶ Σῖτον ἐλευθέριον πλούσιος ὤν, ἐδίδου· Ἀλλὰ πρὶν ἐκτελέσαι, κατέβη δόμον Ἄϊδος εἴσω, Χρήματα δ' ἀνθρώπων ἐπιτυχὼν, ἔλαβεν· Ὥστ' ἐς ἄκαιρα πονεῖν, καὶ μὴ δόμεν, ὅς κ' ἐθέλοι τις· Εἶδον δ' ἄλλον, ὃς ᾗ γαστρὶ χαριζόμενος, Χρήματα μὲν διέτριψεν· ἔφη, δ' ὑπάγω φρένα τέρψας· Πτωχεύει δὲ φίλους πάντας, ὅπου τιν' ἴδῃ. Οὕτω Δημόκλεις κατὰ χρήματ' ἄριστον ἁπάντων Τὴν δαπάνην θέσθαι, καὶ μελέτην ἔχεμεν.*

– vappam] hominem omnia profundentem, nullius bonæ frugi, nequam, ad nullam rem utilem. tralatio ducta à uino corrupto. uappa enim uinum eſt, quod degenerauit à bonitate, & natura uini.

Eſt inter Tanaim q.ſ.] Tanaim quidem ſpadonem fuiſſe aiunt, libertum Mæcenatis. Viſellij autem ſocerum non nominatum, hernia laboraſſe.

– modus] mediocritas, *μέτρον, μέσον*.

Quos vltra, citráq; n. c.] certi ſunt fines, intra quos rectum conſiſtit: ultra autem, aut citra hos fines conſiſtere non poteſt.

– rectum] *τὸ ὀρθὸν*, quo nomine ſæpe utitur.

Illuc, vnde abij, r.] eò, unde degreſſus ſum, reuertor.

– nemon' vt auarus Se pr.] ita'ne fieri oportet, ut nemo auarus ſe ſatis unquam beatum putet: ſed alienum uitæ inſtitutum pluris faciat, quàm ſuum? & quòd alius rem ſuam melius gerat, quàm ipſe ſuam, contabeſcat?

Sic feſtinanti ſemper locupl.] ſic ad diuitias ampliores contēdēti, ſemper aliquis locupletior impedimēto eſt, quo minus ſuis bonis, ac fortunis cōtētus ſit. illud *ſic* autem coniungendum cum participio *feſtinanti*, non cum uerbo obſtat.

Vt, cùm carceribus m.] Docet à ſimili quàm miſerum, atque infinitum ſit auari ſtudium. Quemadmodum (inquit) in ludis Olympicis compluribus quadrigis certamen ineuntibus, & iam dimiſſis è carceribus, is auriga, qui ſecundo, aut tertio loco currit, poſteriores quadrigas, & eas, quas præterijt, ne reſpicit quidem: ſed eas tantùm, quæ antecedunt, & à quibus ſuperatur, ſpectat, eiſq; inſtat, id eſt, eas proximè inſequitur, ut aſſequatur primùm, deinde ſuperet: ita homo rei amplificandæ ſtudio ſupra modum deditus, quem auarum appellamus, non ſolet ſe cum minus diuitibus comparare, ut, cùm eos à ſe ſuperatos cogitet, quærendi finem faciat: ſed cum locupletioribus, ut totam uitam in quærendo & congerendo conſumat, nunquam autem rebus quæſitis fruatur.

Inſtat equis aur. ſuos uinc.] inſequitur proximè equos antecedentes. ſic ſuprà epiſt. ad Loll. lib. 1. – *nec præcedentibus inſto*.

– præteritum] quem præterijt, ac ſuperauit.

Cedat vti conuiua ſatur] ſic Lucretius lib. 3. *Cur non, vt plenus uitæ conuiua recedis?*

Criſpini] Philoſophi Stoici, de quo Satyra VI. lib. 2. *Dum, quæ Criſpini docuit me ianitor, edo*. & ſatyra III. huius lib. – *neque te quiſquam ſtipator, ineptum Præter Criſpinum ſectabitur*. & ſaty. IIII. – *ecce Criſpinus minimo me prouocat*. ſcripſit hic uerſus numero quidem multos, pondere autem leues.

SATYRA 2.

AMBVBAIARVM *collegia, pharmacopolæ,*
Mendici, mimæ, balatrones, hoc genus omne,
Mæſtum, ac ſollicitum eſt cantoris morte Tigelli.
Quippe benignus erat. contrà hic, ne prodigus eſſe
Dicatur, metuens, inopi dare nolit amico,
Frigus quo, duramq́; famem depellere poſſit.
Hunc ſi percuncteris, aui cur, atque parentis
Præclaram ingrata ſtringat malus ingluuie rem,
Omnia conductis coëmens obſonia nummis:
Sordidus, atque animi quòd parui nolit haberi,
Reſpondet. laudatur ab his, culpatur ab illis.
Fuſidius uappæ famam timet, ac nebulonis,
Diues agris, diues poſitis in fœnore nummis.
Quinas hic capiti mercedes exſecat: atque,
Quanto perditior quiſque eſt, tanto acrius urget.
Nomina ſectatur modò ſumtà ueſte uirili
Sub patribus duris tironum. maxime, quis non,
Iupiter, exclamet, ſimulatque audiuit? at in ſe
Pro quæſtu ſumtum facit. hic? uix credere poſſis,
Quàm ſibi non ſit amicus: ita vt pater ille, Terẽti
Fabula quem miſerum nato uixiſſe fugato
Inducit, non ſe peius cruciauerit, atque hic.
Si quis nunc quærat, quò res hæc pertinet? illuc,
Dum uitant ſtulti uitia, in contraria currunt.
Malthinus tunicis demiſſis ambulat: eſt, qui
Inguen ad obſcenum ſubductis uſque facetus:
Paſtillos Rufillus olet: Gorgonius hircum.
Nil medium eſt. ſunt, qui nolint tetigiſſe, niſi illas,
Quarum ſubſuta talos tegat inſtita ueſte.
Contrà, alius nullam, niſi olenti in fornice ſtantem.
Quidam notus homo cùm exiret fornice: macte
Virtute eſto, inquit ſententia dia Catonis.
Nam ſimulac uenas inflauit tetra libido:
Huc iuuenes æquum eſt deſcendere: non alienas
Permolere uxores. nolim laudarier, inquit,
Sic me, mirator cunni Cupiennius albi.
Audire eſt operæ pretium, procedere rectè

COMMENTARII.

Ambubaiarũ coll.] Ambubaias, mulieres fuiſſe impudicas, & infames, ſuſpicari licet: unde ſint appellatæ, non eſt facile diuinare. utitur hoc nomine Suet. in Nerone. *Cœnitabat nonnunquam & in publico, naumachia præcluſa, uel Martio campo, uel Circo maximo, inter ſcortorum totius urbis, ambubaiarum miniſteria.* à Baijs fortaſſe, & uoce peregrina ſunt nominatæ: ſeu potius ab an uel am, quod eſt circum, & Baijs.

-balatrones] Balatronem nomen cuiuſdam nepotis, aut paraſiti fuiſſe quidam putant. Horat. ſatyra ult. lib. 2. *-cum Seruilio Balatrone:* ab eoque huiuſmodi ordinis, & ingenij homines ita eſſe appellatos: alij balatrones à barathro dictos eſſe, quaſi barathrones. Sex. Pompeius Feſtus ſcribit balatrones, & blateas eſſe bullas luti ex itineribus: uel, quod de calceamentorum ſoleis eraditur.

-cantoris morte Tigelli] Tigellium Hermogenem Sardum commemorat etiam in ſaty. III. huius lib. *Sardus habebat Ille Tigellius hoc.* & IX. *Inuiderat quod & Hermogenes, ego canto.* & X. *Demetri, teq́; Tigelli Diſcipularum inter iubeo plorare cathedras.* & iterum tertia huius lib. *Vt quamuis tacet Hermogenes, cantor tamen,*

atque

Qui mœchis non uultis, ut omni parte laborent:
Vtque illis multo corrupta dolore uoluptas,
Atque hæc rara, cadat dura inter ſæpe pericla.
Hic ſe præcipitem tecto dedit. ille flagellis
Ad mortem cæſus: fugiens hic decidit acrem
Prædonum in turbam: dedit hic pro corpore nummos:
Hunc perminxerunt calones. quin etiam illud
Accidit, ut cuidam teſteis, caudamque ſalacem
Demeterent ferrum: iure omnes: Galba negabat.
Tutior at quanto merx eſt in claſſe ſecunda?
Libertinarum dico: Salluſtius in quas
Non minus inſanit, quàm qui mœchatur. at hic ſi,
Qua res, quà ratio ſuaderet: quaque modeſtè
Munifico eſſe licet, uellet bonus, atque benignus
Eſſe: daret quantum ſatis eſſet: nec ſibi damno,
Dedecorique foret: uerum hoc ſe amplectitur uno:
Hoc amat, & laudat: matronam nullam ego tango.
Vt quondam Marſæus amator Originis,
Qui patrium mimæ donat fundumque, Laremque:
Nil fuerit mi, inquit, cum uxoribus unquam alienis.
Verum eſt cum mimis: eſt cum meretricibus: unde
Fama malum grauius, quam res, trahit. an tibi abundè
Perſonam ſatis eſt, non illud, quicquid ubique
Officit, euitare? bonam deperdere famam,
Rem patris oblimare, malum eſt ubicunque. quid inter-
Eſt in matrona, ancilla, pecces'ne togata?
Villius in Fauſta Sylla gener, hoc miſer uno
Nomine deceptus, pœnas dedit uſque, ſuperque,
Quàm ſatis eſt, pugnis cæſus, ferroque petitus,
Excluſus fore, cum Longarenus foret intus.
Huic ſi mutonis uerbis mala tanta uidentis
Diceret hæc animus: quid uis tibi? nunquid ego à te
Magno prognatum depoſco conſule cunnum,
Velatumque ſtola, mea cum conferbuit ira?
Quid reſponderet? magno patre nata puella eſt.
At quanto meliora monet, pugnantiaque iſtis,
Diues opis natura ſuæ: ſi tu modò rectè
Diſpenſare uelis: ac non fugienda petendis
Immiſcere? tuo uitio, rerum'ne labores,
Nil referre putas? quare, ne pœniteat te,

atque Optimus eſt modulator. Eundem puto ſignificari à M. Tullio epiſtola ad Fab. Gallum lib. VII. his uerbis, *Ille autem* (nempe Phamea) *qui ſciret ſe nepotem bellum tibicinem habere, & ſat bonum cantorem, diſceſſit à me, ut mihi uidebatur, iratior. Habes Sardos uenaleis, aliam alio nequiorem.* per nepotē Phameæ tibicinem, & cantorem, hunc Hermogenem Tigellium (inquam) ſignificari arbitror.

– benignus erat] id eſt, beneficus & liberalis, ut infrà eadem ſatyra: *at hic, ſi Quà res, quà ratio ſuaderet, quaque modeſtè Munifico eſſe licet, uellet bonus, atque benignus Eſſe*, &c. uide annot ad Od. XVII. lib. I.

– inopi dare n. a.] amico inopi id dare nolit, quo frigus, &c.

Præclaram ingrata ſtringat m.] id eſt, cur ampliſſimas à maioribus ſuis relictas fortunas comedat, ac deuoret, &c. ego puto idem dictum eſſe Latinè ab Horatio, quod à Græcis dicitur *σφαίρας ποιῆσαι τὴν οὐσίαν*. id eſt, ex patrimonio ſuo pilam, aut pilulam facere. Athenæus lib. 4. δειπνοσ. *ἕνα μὲν οὖν ἄσωτον μνημονεύει Ἄλεξις ἐν Κνιδίᾳ· Διόδωρος ὁ 'πιπετηλος ἐν ἔτεσιν δύο σφαῖραν ἀπέδειξε τὴν πατρῴαν οὐσίαν, οὕτως ἰταμῶς ἅπαντα κατεμασήσατο.* Idem in Phædro. *Σχολῇ γε νὴ τὸν ἥλιον, σχολῇ λέγεις, Ἐπιχαρμίδης ὁ μικρὸς ἐν πένθ' ἡμέραις Σφαῖραν ἐποίησεν τὴν πατρῴαν οὐσίαν, Οὕτω συστρόγγυλον*

Deſine matronas ſectarier: unde laboris
Plus haurire mali eſt, quã ex re decerpere fructus.
Nec magis huic inter niueos, uiridesq́; lapillos,
Sit licet hoc Cherinte tuũ, tenerũ eſt femur, aut crus
Rectius: atque etiam melius perſæpe togatæ.
Adde huc quòd mercem ſine fucis geſtat: apertè
Quod uenale habet, oſtendit: nec, ſi quid honeſti eſt,
Iactat, habetq́; palam: quærit, quo turpia celet.
Regibus hic mos eſt: ubi equos mercantur, opertos
Inſpiciunt, ne, ſi facies (ut ſæpe) decora,
Molli fulta pede eſt: emptorem inducat hiantem,
Quòd pulchræ clunes, breue quòd caput, ardua cer-
Hoc illi rectè: ne corporis optima Lynceis (uix.
Contemplere oculis: Hypſæa cæcior, illa,
Quæ mala ſunt, ſpectes. ô crus, ô brachia: uerùm
Depygis, naſuta, breui latere, ac pede longo eſt.
Matronæ, præter faciem, nil cernere poſſis,
Cetera, ni Catia eſt, demiſſa ueſte tegentis.
Si interdicta petes, uallo circundata, (nam te
Hoc facit inſanum) multa tibi tum officient res:
Cuſtodes, lectica, ciniflones, paraſitæ,
Ad talos ſtola demiſſa, & circundata palla:
Plurima, quæ inuideant purè apparere tibi rem.
Altera nil obſtat Cois tibi: pœne uidere eſt,
Ut nudam: ne crure malo, ne ſit pede turpi:
Metiri poſſis oculo latus. an tibi mauis
Inſidias fieri, pretiumq́; auellier antè,
Quàm mercem oſtendi? leporem uenator ut alta
In niue ſectatur: poſitum ſic tangere nolit:
Captat, & apponit. meus eſt amor huic ſimilis: nam
Tranſuolat in medio poſita, & fugientia captat.
Hiſcíne uerſiculis ſperas tibi poſſe dolores,
Atque æſtus, curasq́; graues è pectore pelli?
Nonne cupidinibus ſtatuit natura modum? quem,
Quid latura ſibi, quid ſit dolitura negatum,
Quærere plus prodeſt, & inane abſcindere ſoldo.
Num, tibi cum fauces urit ſitis, aurea quæris
Pocula? num eſuriens faſtidis omnia præter
Pauonem, rhombumq́;: tumẽt tibi cũ inguina, nũ ſi
Ancilla, aut uerna eſt præſtò puer, impetus in quẽ

ϛρόγγυλον ἰταμῶς καὶ ταχύ. idem ferè ualet illud, quamuis alio modo dictũ, epiſt. ad Vallam lib. 1. *ubi omne Verterat in fumum, & cinerem.*

-conductis nummis] fænori acceptis. ex quo fænus mox ab eodem mer ces nominabitur.

-animi parui] puſilli animi, μικρόψυχος ſaty. prox. ſeq. *Di bene ſecerunt, inopis me, quodque puſilli finxerunt animi.*

-uappæ] hominis omnia ſua citiùs largientis, ac perditi, ut dixi ſuperiore ſatyra.

Diues agris, diues] hic uerſus repetitur etiam in libro ad Piſones de arte poëtica.

Quinas hic capiti mercedes] id eſt, quinas uſuras. ſi uſuræ ſint ſemiſſes, quinæ uſuræ ſemiſſes quadrageſimo menſe æquabũt ſortem: ſi centeſimæ, uiceſimo. Itaque finge me ab hoc improbiſſimo fæneratore centum aureos fænori accepiſſe, & quinas centeſimas in ſingulos menſeis promiſiſſe: uiceſimo menſe ſors æquabitur. ſunt enim ſoluendi in ſingulos menſes aurei quini. finge me quinas ſemiſſes promiſiſſe: quadrageſimo menſe uſuræ ſortem æquabunt. Nam duo aurei cum dimidio, in unumquemque menſem uſuræ nomine erunt ei numerandi. *exſecat* autem excudendum curaui, ſecutus auctoritatem unius Vatic. Rainuntij Card. Iann. Faër. Torneſ. quod inter-

 pretor,

Continuò fiat, malis tentigine rumpi?
Non ego: nanque parabilem amo Venerē, facilēq́.
Illam poſt paulo: ſed pluris, ſi exierit uir:
Gallus hanc Philodemus ait: ſibi, quæ neque magno
Stet pretio, neque cunctetur, cum eſt iuſſa uenire.
Candida, rectaq́, ſit: mūda hactenus, ut neque lōga,
Nec magis alba uelit, quàm det natura, uideri.
Hæc ubi ſuppoſuit dextro corpus mihi læuum:
Ilia, & Aegeria eſt: do nomen quodlibet illi.
Nec uereor ne, dum futuo, uir rure recurrat:
Ianua frangatur: latret canis: undique magno
Pulſa domus ſtrepitu reſonet: ue pallida lecto
Deſiliat mulier: miſeram ſe conſcia clamet:
Cruribus hæc metuat: doti deprenſa: egomet mi.
Diſcincta tunica fugiendum eſt, ac pede nudo:
Ne nummi pereant, aut pyga, aut denique fama.
Deprendi miſerum eſt: Fabio uel iudice uincam.

pretor, demit, detrahit, deducit.

- capiti] ſorti, τῷ κεφαλαίῳ.

Quāto perditior quiſque] quanto quiſque eſt luxurioſior, & ἀσωτότερος, tanto fænerator ille grauiores ei uſuras imponit.

Nomina ſect. &c.] nomina ſectatur adoleſcentulorum, qui nuper admodum ſumſerunt uirilem togam: quorum ſciat duros, & præparcos eſſe patres, id eſt, quos ſciat à patribus ſuis nihil, aut parum admodum abradere, atque exprimere poſſe ad cupiditates ſuas explendas. quærit filiosfamilias admodū adoleſcentes, qui modò uirilem togam ſumſerunt, quibus pecuniam grandi fænore pacto expenſam ferat. notum eſt *nomen* uſurpari & pro eo, quod nobis debetur, & pro eo, quod aliis debemus. uterque enim & creditor & debitor *nomina facere* diciturr, cum hic refert in codicem nomen creditoris, ille debitoris.

- at in ſe Pro quæſtu.] dicet fortaſſe aliquis, hunc fæneratorem ſumtus facere, quæſtui pares, & conuenientes: minimè, minimè uerò: immò tenuiſſimè, & ſordidiſſimè uiuit, ſeſeque miſerandum in modum excruciat. cum in uulgatis cod. legeretur *at ipſe*, ego ex fide cod. Rainunt. Card. Faër. unius Vatic. *in ſe* repoſui. Eſt autem in ſe facere ſumtum, ea emere, quæ ſibi ſint ad uictum, cultumque neceſſaria.

- hic ꝫ uix cred. poſſ.] infirmat, & remouet, quod obiectum fuerat.

Quàm ſibi non ſit amicus] quàm ſit ſibi inimicus, atque infeſtus, dum Genium ſuum defrudat: dum omnia non ſolùm iucunda, uerùm etiam neceſſaria naturæ denegat.

- pater ille] Menedemus ſeipſum excrucians: ex quo dicta eſt ἑαυτὸν τιμωρούμενος comœdia.

Malthinus] exiſtimant complures hic Mæcenatem deſcribi, ac notari, propterea quòd ille, & diſcinctus ambulaſſe, & molliſſimè uixiſſe traditus ſit: Malthinum autem ab Horatio ficto nomine eſſe appellatum uel ἀπὸ τῆς μάλθης, quæ eſt pix cum cera miſta: uel ἀπὸ τοῦ μαλθακοῦ, quod molle ſignificat. ego non puto Horatium, uſque eò uel improbum, uel imprudentem, uel maledicendi cupidum fuiſſe, ut ne Mæcenati quidem optimè de ſe merito, & gratioſiſſimo apud Auguſtum uiro pepercerit. Veriſimilius mihi quidem eſt alium quempiam ſuæ ætatis conficto nomine ab eo deſignari, qui nimis longis, & demiſſis tunicis uteretur.

- eſt qui Inguem ad obſ.] eſt alius multùm illi diſſimilis, qui tunicis utitur breuioribus, & uix partes corporis inhoneſtas tegentibus.

- facetus] ridiculus eſt; mouet riſum.

Paſtillos] panes rotundos, maſſas teretes, ex quibus ſuaues odores efflantur: quibus utuntur mulieres, & uiri mulierum ſimiles, nempe molles, ac delicati. Græci uocant τρoχίσκυς. hic uerſus iteratur infra ſat. 4. huius libri.

-hircum] uel odorem illum teterrimum, qui ſub alis eſſe ſolet: uel animal ipſum ſua natura peſſimè olens. uide ſuprà Od. xii. epod. *An grauis hirſutis cubet hircus in alis.*

-niſi illas, Quarum ſubſ.] matronarum ueſtitus hic erat: ſtola, & palla. infra ead. ſat. *Ad talos ſtola demiſſa, & circundata palla.* matronas igitur ſignificat. aſſuebatur autem inſtita extremæ ſtolæ. Itaque per ueſtem ſubſutam, pannum tenuem, ac mollem, ſeu latam faſciam ſignificari puto, quæ nihil aliud eſt, quàm ipſa inſtita, id eſt, faſciola, quæ ſtolam ambibat.

-macte Virtute] ſic ſæpe loquitur Liuius. ut lib. 10. *Tu quidem macte uirtute, diligentiaq; eſto.* & Cic. Tuſcul. 1. *Macte uirtute. ego enim ipſe cum eodem ipſo non inuitus errauerim.*

-inquit ſentent. dia Cat.] id eſt, inquit Cato. ſic Lucretius lib. 5. *Democriti quod ſancta uiri ſententia ponit*, id eſt Democritus. Id. lib. 3. *Nec tam doctus equæ nullus, quàm fortis equi uis*, id eſt, fortis equus. & Horat. Od. xxi. libr. 3. *Narratur & priſci Catonis Sæpe mero caluiſſe uirtus.* cuius generis ſup. ad Od. v. lib. 3. plura collegimus exempla.

-tetra libido] Venerea libido. ſic Catullus amorem *tetrum morbum* appellat. *Ipſe ualere opto, & tetrum deponere morbum. O dij reddite mi hoc pro pietate mea.*

Deſcendere] uerbo apto, & ſignificante uſus eſt. in locis enim depreſſis, & defoſſis erant ganea: uidelicet ſub fornicibus. à quibus etiam fornices ganea ſunt appellata.

Permolere] corrumpere, adulterare, μοιχεύειν. tralatio eſt. ſic & Theoc. εἰδ. .Εἶπ' ἄγε μοι Κορύδων, τὸ γερόντιον ἦρ' ἔτι μύλλει Τήναν τὰν κυάνοφρυν ἐρωτίδα; quem locum indicauit mihi Fuluius Vrſinus uir humaniſſimus.

-mirator cunni Cupi] hic Cupiennius longè ab illo ſuperiore diſſidebat, et pore qui matronas ſolas amaret, & miraretur.

-albi] albati. quia matronæ albatæ, id eſt, ſtola amictæ in publicum probant.

Audire eſt operæ pret.] incommoda, pericula, aduerſos denique caſus adulterorum enumerat. eſt operæ pretium (inquit) uobis, qui mœchis ſua flagitia et ſententia ſuccedere non uultis, audire quo pacto hi omni ex parte malis omnibus exerceantur ac uexentur. Eſt autem imitatus Hor. uerſus Ennianos. *Audire eſt operæ pretium, procedere rectè Qui rem Romanam, Latiumq; augeſcere uultis.* operæ pretium, id dicimus, quod tanti eſt, quanti opera in eo inſumta: itaque operæ pretium facere, & inanem operam ſumere, planè ſunt contraria: &, cum ita loquimur, operæ pretium eſt audire, operæ pretium eſt ſpectare, hoc ſignificamus non perditurum eum operam, qui audiat, neque eum qui ſpectet. M. Tull. lib. 2. accuſ. *Nam uerò Cenſores quemadmodum in Sicilia iſto Prætore creati ſint, operæ pretium eſt cognoſcere.* Idem lib. 4. de finib. *at, quo utantur homines acuti argumento ad probandum, operæ pretium eſt conſiderare.* T. Liuius 1. lib. ab urbe cond. *facturus ne operæ pretium ſim, ſi à primordio urbis res populi Rom. perſcripſerim*, &c. Terent. in Andr. *Audireq; eorum eſt operæ pretium audaciam.* Horat. epiſt. ad Auguſt. *Sed tamen eſt operæ pretium cognoſcere, quales Cuſtodes habeat*, &c. & ſaty. 4. lib. 2. *Eſt operæ pretium duplicis pernoſcere iuris Naturam.*

-dedit hic pro corp. num.] honeſto homines loco nati, & locupletes deprehenſi in adulterio, pretio ſeſe redimebant: humiles & pauperes, non item,

ut iam cognoſcemus. huiuſmodi pretia autem Homerus ὀδυσ. θ. μοιχάγρια nominat, eo loco, ubi cantum illum Demodoci perſequitur de Marte, & Venere in adulterio deprehenſis, & à Vulcano tenuiſſima uinculorum textura irretitis.

Hunc perminxerunt cal.] id eſt, calones alium præciderunt, ſeu pædicarunt. erat & alia pœna grauior in pauperes deprehenſos Athenienſibus uſitata, quam ῥαφανίδωσιν appellabant à uerbo ῥαφανιδοῦν, quod eſt rhaphano podicem perfodere: quam Catullus deſcribit his uerſibus ad Aurelium. *Ah, tum te miſerum, maliq; fati, Quem attractis pedibus patente porta Percurrent rhaphaniq;, mugilesq;* Ariſtophanes. Νεφ. Τί δ', ἢν ῥαφανιδωθῇ γε πειθόμενος, τέφρᾳ τε τιλθῇ; ἕξει τινὰ γνώμην λέγειν τὸ μὴ εὐρύπρωκτος εἶν;

- ut cuidam teſtes, c.q; ſal.] cum antea in omnibus libris impreſſis legeretur, quidam t.c.q;.ſ.d.ferro, ego à duobus codicibus manu exaratis admonitus, in quibus ſcriptum reperi *quoidam*, coniecturam feci totum hunc locum ſic eſſe legendum, ut cuidam teſtes, caudamq; ſalacem Demeteret ferrum: quæ quidem mea coniectura ita mihi uera, & certa uidetur, ut neque quenquam in his litteris exercitatum à me diſſenſurum: neque loci huius ſententiam cuiquam obſcuram futuram putem.

- caudamque ſalacem] penem. caudam turgentem nominauit ſaty.VII.li.2. *turgentis uerbera caudæ*.

Galba] Seruius Galba iuriſconſultus, & idem adulter.

- mœchatur] propriè hoc uerbo uſus eſt, pro uxorē alienam, mulierem ingenuam adulterare.

Quà.r.q.] qua ratione, &c. ſignificat eos, quoque eſſe reprehendendos, ac uituperandos, qui libertinas ita perditè amant, ut neque rei, neque exiſtimationi ſuæ parcentes, aut conſulentes, maximis iacturis, ſummoq; dedecore, atque infamia earum complexus emant.

Munifico eſſe licet] ſic habent omnes ferè libri ueteres. in his tres Vat. & Faer. Iann. Torn.

- benignus] beneficus, liberalis. ut ferè ſemper. itemq; bonus.

- daret quantum s.e.] daret intra modum, patrimonium ſuum non profunderet.

- hoc ſe amplectitur uno] hoc uno ſe uenditat: hoc uno ſibi placet: hoc uno ſe amat.

Originis] mimæ cuiuſdam nomen.

Nil fuerit mi (inquit)] hic Marſæus his uerbis ſibi blandiebatur, ſuamque hoc modo nequitiam, ac libidinem extenuabat.

Verùm eſt cum m.e.c.] hæc iam ſunt Horatij, ita reſpondentis, quid tum poſteà, ſi te ab uxoribus alienis abſtines, cùm mimas, & meretrices impotentiſſimo amore perſequaris; quem quidem amorem fac tibi minus eſſe damnoſum: at eſt tibi turpior: grauioremq; tibi infamiæ notam inurit: multo autem maior exiſtimationis, & famæ, quàm rei uiro bono habenda ratio eſt.

- an tibi abunde P.ſ.] dicit non ſatis eſſe perſonam, cum qua adulteriū committitur, nempe matronam, uitare: ſed operam prætereà dandam eſſe, ut exiſtimationi noſtræ conſulamus, & ut ne rem noſtram familiarem amoribus, & libidinibus exhauriamus. M.Tull.Phil.1.M. Antonio nimium mimæ cuiuſdam amorem maledicti loco obijcit his uerbis. *Veniſti Brundiſium, in ſinum quidem, & complexum tuæ mimulæ. Quid eſt? num mentior? quàm miſerum eſt, id negare nō poſſe, quod ſit turpiſſimum confiteri?* hoc idem & Verri acc.lib.5. *Huc Tertia illa producta per dolum, atque inſidias ab Rhodio tibicine, maximas in iſtius caſtra effeciſſe turbas dicitur*,

eum

cum indignè pateretur uxor Cleomenis Syracuſani, nobilis mulier, itemq; Aeſchrionis honeſto loco nata, in conuentum ſuum mimi Iſidori filiam ueniſſe. Iſte autem Annibal, qui in ſuis caſtris uirtute putaret oportere, non genere certari, ſic hanc Tertiam dilexit, ut eam ſecum ex prouincia exportaret.

Rem patris oblimare.] conſumere, perdere. uerbum eſt à lima deductum.

-pecces'ne] *pecces'ne* habent quidem libri ueteres: ſed legendum tamen puto *pecces ne*. & ita loquitur ſaty. VIII. *Cum faber incertus ſcamnum, faceréne Priapum.*

-togatæ] matrona adulterij conuicta, ac damnata, ut quidam uolunt. alij ſimpliciter meretricem interpretantur.

Villius in Fauſta Syllæ g.] Fauſta Fauſti Syllæ filia Annio Miloni nupſerat: quem Horatius hoc loco Longareni nomine uidetur appellare. Nā quòd Porphirio, & Acro per Villium uolunt Milonem ſignificari, per Longarenum, adulterum: id probare nullo modo poſſum, cùm alias ob cauſas, quas prætermitto, tùm quòd Horatius non exolueret id, quod promiſit, (promiſerat autem ſe expoſiturum, quantis incommodis afficiantur, quantisq; in periculis uerſentur adulteri) ſi faceret Annium Milonem Fauſtæ uirum domo ſua excludi, pugnis cædi, ferro peti: Longarenum autem adulterum impunè mœchari, & ex animi ſententia in ædibus Milonis eo inuito, ac malè multato cum Fauſta delicias facere. Itaque arbitror uel Milonem hoc loco Longarenum nominari, ut intelligamus Villium adulterum ad Fauſtam introire meditantem, & conantem, à Milone & eius ſeruis fuiſſe peſſimè acceptum: uel potius (quod quibuſdam placet) utrunque, & Villium, & Longarenum fuiſſe adulterum: ſed Longareno benè proceſſiſſe: Villio uerò infeliciter. neque quenquam mouere debet, quòd Villium Fauſti generū dicit. ita enim appellat non quòd reuera ſit Fauſti gener, ſed quòd eius filiam ſubigat, ac permolat: quemadmodum epiſtola ad Loll. lib. I. -*ſponſos Penelopæ* appellat eos, qui proci erant, non ſponſi, eò quòd Penelopam ſibi quiſque uxorem exoptaret.

Excluſus fore] foris, & forem, & fore Terentio, Plauto, T. Liuio uſitata. Ter. Heaut. *Mane, mane. quid eſt quòd tam à nobis grauiter crepuit foris?* Plaut. Mil. glor. *Sed foris concrepuit hinc à uicino ſenis.* T. Liuius lib. 40. -*forem ex æde Lunæ, quæ in Auentino eſt, ruptam tulit.*

Longarenus] alter adulter Villio felicior: ſeu, ut alij, Milo.

-intus] ἔνδον, ut loquuntur Græci, & ἐνδοῖ. Theocr. εἰδ. ιε. Συρακυσ. Ενδοῖ Πραξινόα; Ευ. Γοργοῖ φίλα, ὡς χρόνῳ· ἐνδοῖ. ibid. Ὠνάθλω μεγάλως, ὅτι μοι τὸ βρέφος μένει ἔνδον.

Huic] Villio adultero, cui malè proceſſit.

-mutonis] penis, caudæ ſalacis, mentulæ.

-mala tanta] quibus tam malè multatur adulter.

-animus] pars animi concupiſcens. τὸ ὀρεκτικὸν μόριον.

Magno prognatum dep. cos. c. &c.] nobilem matronam, magnis maioribus prognatam, ſtolatam.

-mea cum conſerb.] cum tentigine rumpor.

Diues opis natura ſuæ] αὐταρκής. ſuis opibus contenta.

-tu ſi modo rectè] hæc coherent cum ſuperioribus, hoc ſenſu. Quanto rectius te monet natura rebus ad uictum, cultumq; neceſſarijs cumulata, nihilq; externum deſiderans, ſi modò tu fugienda cum expetendis confundere, ac permiſcere nolis? quidam libri habent, *ſi tu modò*: quæ ſcriptura dulcior, & concinnior eſt.

- tuo vitio, rerúmne l.n.] atqui multùm intereſt vtrùm quis ſuo, an rerum vitio laboret. exempli cauſa, qui ſitiens aquam in medio poſitam, ac paratam ſpernit, uinum uel capitis periculo deſiderat, ſuo uitio laborat: qui bibere non uult, niſi aureo poculo, ſuo uitio laborat: qui uerò præclare ſecum agi putet, ſi aqua ſitim explere detur: ſed tanta inopia conflictatur, ut ne aqua quidem ſuppetat, is rerum uitio laborare dicendus eſt.

- niueos, uiridesq; lap.] id eſt, uniones, & ſmaragdos.

Sit licet hoc Chærinte t.] licet ames matronas unionibus, & ſmaragdis, & auro collucentes. Nam ſic hunc locum intelligendum arbitror, *hoc*, nempe uniones, & ſmaragdos, & cetera ornamenta in matronis admirari, iisq; capi, & teneri.

- geſtat] togata. mercem autem intellige eam corporis partem, quam meretrix habet venalem.

- honeſti] pulchri, καλοῦ.

- quærit.] repete negationem, hoc modo, nec, ſi quid pulchri habet, id oſtentat, ac præ ſe fert: deformitatem autem, aut uitium aliquod corporis occultat. Lucretius contrà ait hoc omnium mulierum impudicarum eſſe commune, ut ſua mala ſuos amatores celare conentur: bona in promtu habeant, lib. 4. his uerbis. *Nec Veneres noſtras hoc fallit: quo magis ipſæ Omnia ſummopere eos uitæ proſcenia celant, Quos retinere uolunt, aſtrictosq; eſſe in amore*, &c.

Regibus hic mos eſt, &c.] eandem cautionem, ac diligentiam in fæminis, quæ libidinis cauſa coluntur, vult adhiberi, atque in equis. Nam quemadmodum in equis pedum præcipuè habenda ratio eſt, cauendumq; ne capitis, & ceruicum pulchritudine capti, in pedibus, & tibijs, quæ maiorem curam deſiderant, ſimus negligentes: ſic in fæmina parum debet commouere prudentem amatorem (ſi quis amator prudens reperiri poteſt) facies, & forma: alia enim ſunt, quæ longè maioris ſunt ponderis, quæq; in re Venerea magis dominantur. Xenophon in libello περὶ ἱππικῆς ei, qui equũ ſit emturus, præcipit ut pedes primùm inſpiciat, & diligenter conſideret. Quemadmodum enim (inquit) ædium nullus uſus ſit, ſi partes earum ſuperiores admodum ſint ornatæ, magnificæ, affabrè factę: fundamenta autem ſint uitioſa, malè materiata, ac ruinoſa: ſic & equus bellicus inutilis ad bellum futurus eſt, ſi ſit κακόπους, id eſt, pedibus uitioſis, etiam ſi cetera omnia eius membra ſint optima, ac præſtantiſſima; ſic in lib. de arte poëtica, ſimilitudinem ſumit à Regibus. *Reges dicuntur multis urgere culullis, Et torquere mero, quem perſpexiſſe laborent, An ſit amicitia dignus. ſi carmina condes, Nunquam*, &c. ſic M. Tull. frument. in ea parte, quæ eſt de decumano frumento. *Solere aiunt barbaros Reges Perſarum, ac Syrorum, plures uxores habere: his autem vxoribus ciuitates attribuere hoc modo: Hæc ciuitas mulieri redimiculum præbeat, hæc in collum, hæc in crines: ita populos habent vniuerſos non ſolùm conſcios libidinis ſuæ, uerùm etiam adminiſtros: eandem iſtius, qui ſe Regem Siculorum eſſe dicebat, licentiam, libidinemq; fuiſſe cognoſcite*. qui locus Ciceronis (ut dicam ἐν παρόδῳ) uidetur è Platone petitus. Alcib. primo. mendosè autem puto legi in quibuſdam libris, apertos, cum uideatur potius legendum *opertos*, vt habent cod. Vatican. i1. Iannoct. Torneſi Librorum ueterum auctoritatem hac ratione adiuuare, & confirmare poſſum; quòd perſpicuè Horatius mulierem cum equo comparat. Quemadmodum autem utile eſt ei, qui equum emturus eſt, opertum inſpicere: ne, dum caput, & ceruicem, & clunes, ceteras partes corporis in promtu poſitas admiratur, cæcus ſit in pedibus conſiderandis, & ita fallatur: ſic intereſt amatoris, meretricis amore potius, quàm matronæ capi: quia meretrix, neque tegit eas partes, quas habet uenales, neque oſtentat eas, quæ ſunt pulchriores.

- inducat

- inducat] decipiat, in fraudem impellat.

- hiantem] inhiantem, cupidum, capitis pulchritudine captum. quod accideret, ſi emeret apertum.

Quòd pulchræ clunes, &c.] hæc ſunt, quæ cupidum equi emtorem inducere poſſunt. & ita deſcribitur pulcher equus à Virg. III. Georg. *- illi ardua ceruix, Argutumq́; caput, breuis aluus, obeſaq́; terga*. Itaque reges inſpiciunt opertos. animaduertendum, clunes ab Hor. uſurpari genere fœmineo, quod notat Non. Marcell.

- ardua ceruix] Xenoph. eo, quem ſuprà commemoraui, libro. *ἀπό γε μὴν τοῦ στέρνου ὁ μὲν αὐχὴν αὐτοῦ μὴ, ὥσπερ κάπρου, προπετὴς πεφύκοι, ἀλλ᾽ ὥσπερ ἀλεκτρυόνος, ὀρθὸς πρὸς τὴν κεφαλὴν ἥκοι*. Oppianus lib. I. *κυνηγ. μετήορον, ὑψικάρηνον* appellat, quo loco equum pulchrum deſcribit.

Hoc illi rectè, ne corporis, &c.] id eſt, hunc illi morem rectè instituerunt, ut ne quis uenuſtiſſimas corporis partes in equo acutiſſimè cernat, uitioſas autem, & imbecillas prætereat.

Lynceis oculis] acutiſſimis. Idas, & Lynceus Apharei filij: quorum Lynceus minor natu tam acuta oculorum acie fuiſſe traditur, ut ea per denſos etiam quercetorum truncos, ac ſtipites, atque adeò uſque ad inferos uim ſuam exprom̃eret. uide Pauſan. Meſſen. de Lynceo Apoll. lib. I. *Ἀργον*. *Λυγκεὺς δὲ καὶ ὀξυτάτοις ἐκέκαστο Ὄμμασιν, εἰ ἐτεόν γε πέλει κλέος, ἀνέρα κεῖνον Ῥηϊδίως καὶ νέρθε κατὰ χθονὸς αὐγάζεσθαι*. Theocr. *Διοσκουρ. ἀκριβὴς ὄμμασι Λυγκεύς*. & Pind. *Nεμ. εἰδ. ι. κείνου γὰρ ἐπιχθονίων γένετ᾽ ὀξύτατον ὄμμα*. Ariſtoph. in Pluto. *Βλέποντ᾽ ἀποδείξω σ᾽ ὀξύτερον τοῦ Λυγκέως*. Eraſmus hic legit Lyncei, non Lynceis. ego utranque lectionem probabilem eſſe puto: ſed hanc receptam magis Horatianam.

Hypſæa cæcior, &c.] cæcis oculis ea, quæ mala ſunt, cernas, id eſt, non cernas. tale eſt illud Od. VII. lib. 3. *- nam ſcopulis ſurdior Icari Voces audit adhuc integer*. Hypſæam mulierem conijcere licet cæcam fuiſſe, uel parum uidiſſe: nihil autem, præter coniecturam, comperti de ea habemus.

O crus, o brachia.] hæ ſunt exclamationes admirationis plenæ, hominis togatas conſectantis potius, quàm matronas: & in togatis alia laudantis, ac probantis: alia improbantis: quæ quidem poteſtas cuiuis datur, cum in eis liceat reconditas corporis parteis ſpectare: quod idem non licet in matronis.

- uerùm Depygis, n. b.] hæc improbat amator in togata. depygis eſt, quæ nates habet macras, graciles, & depreſſas: iccircò reijcienda. notæ ſunt contrà puellæ illæ *καλλίπυγοι*, id eſt, pulchris natibus, apud Athen. lib. 12. quæ, cum eſſent pauperis patris filiæ, atque indotatæ: non alio nomine præclarè & ſplendidè fuerunt collocatæ, quàm quòd à duobus fratribus honeſto loco natis, *καλλίπυγοι* habitæ, & repertæ ſunt. ex quo templum Veneri poſuerunt: quam *καλλίπυγον* nominarunt, mulierem depygem [illegible] appellat Ariſtophanes. pyga nomen Græcum eſt, quo nates ſignificantur. utitur eo infrà Horatius hac ſaty. in extr. *Ne nummi pereant, aut pyga, aut denique fama*. ex quo *πυγίζειν* uerbum obſcenum, quo utitur Theocritus *εἰδ. ε*.

- naſuta] naſus nimiùm longus in puella, aut muliere, non laudatur. Catull. *Salue nec minimo puella naſo*: nec pes longior, idem Catul. ibid. *Nec bello pede, nec nigris ocellis, Nec longis digitis*.

Matronæ præter] id eſt, ex omnibus autem matronæ membris nullum præter faciem aſpicere licet.

- ni Catia eſt] hæc præter decorũ ueſtitu breuiſſimo utebatur, ut crurũ pulchritudinem in promtu haberet, atque oſtẽtaret. iccircò ab Hor. urbanè notatur,

Si interd.p.] ſi matronam amabis.

-vallo circundata] difficilia expugnatu. tralatio ducta à re militari.

-hoc] difficultas potiendi.

-ciniflones] cinerarij, qui calamiſtris crines inurunt.

-ſtola] ueſtis muliebris, ut diximus. M.Tull. Philip. 11. - *ſumpſiſti uirilem togam, quam ſtatim muliebrem ſtolam reddidiſti.* ex quo Cæſar Caligula Liuiam proauiam ſuam, *Vlyſſem ſtolatum* nominare ſolebat, ſignificans eam mulierem eſſe aſtutiſſimam.

-palla] hic appone diſtinctionis notam. Eſt autem palla mulieris honeſtioris ueſtimentum, inquit Non. Marcellus.

Plurima] Plurima denique alia, quæ tibi obſtent, quo minus totum matronæ corpus planè, & purè abs te perſpici poſſit.

- inuideant] tralatio eſt, obſtent, ac prohibeant, quo minus tibi res purè appareat.

Altera] togata, ſeu meretrix.

-nil obſtat Cois tibi,] ſic mihi uidetur diſtinguendus hic locus: non, ut in uulgatis: in quibus diſtinctionis nota locatur poſt uerbum *obſtat*. erant autem Coæ, uel ut alij uolunt, Ceæ ueſtes, tenuiſſimæ, molliſſimæ, ac delicatiſſimæ, à Co, uel Ceo inſula, ubi fiebant, ſic appellatæ. Tibull. lib. 2. eleg. 3. *Illa gerat ueſtes tenues, quas fæmina Coa Texuit, auratas diſpoſuitq; uias.*

Metiri poſsis oculo latus] ita omnia habet in promtu, ut ſolo aſpectu, longóne, an breui ſit látere, iudicare poſſis.

- pretiúmq; ſuprà dixit, eam apertè, quod uenale habet, oſtendere, & mercem ſine fuco geſtare. quocirca conuenienter nunc pretij nomine utitur.

- léporem uenator] uerba ſunt amatoris matronarum.

- poſitum ſic] ſic appoſitum, id eſt, ſine curſu, & labore uenationis ſibi appoſitum: uel ita poſitum, ut manu capere poſſit: ſed priorem explicationem magis probo. ſic, accipiendum δεικτικῶς. ut Od. x1. lib. 2. - *iacentes ſic temere.*

Captat, & apponit] hunc locum in omnibus libris, & manuſcriptis, & excuſis deprauatum reſtitui, unius litteræ immutatione facta, coniectura duntaxat ad ueram ſcripturam ductus, à nullis codicib. adiutus. miror autem tam manifeſtum mendum, uel unquam admiſſum eſſe: uel ſemel admiſſum, tandiu in codicibus hæſiſſe. Ne longum faciam, huius loci ſic emendati hæc ſententia eſt. Quemadmodum (inquit amator matronarum) uenator in mediis frigoribus, altiſſimisq; niuibus léporem ſectatur: quem, ſi ei ab alio captus, & ſine ipſius labore detur, atque apponatur, ne tangere quidem uelit: nunc autem per niues, & frigora ſectatur, & captat, atque ita captum ſumma cum uoluptate ſibi apponi iubet: ſic ego fæminas in medio poſitas & meretrices ſperno: matronas, quæ non niſi cum labore, & periculo expugnantur, peto & perſequor. ita locutus eſt ſup. Od. 2. epod. *Pauidumq; leporem, & aduenam laqueo gruem, Iucunda captat præmia.* & proximo uerſu idem uerbum uſurpat.

Hiſcéne uerſiculis] loquitur nunc Horatius. & fortaſſe hæc uerba locum errori, & errato dederunt.

Nónne cupidinibus ſt.n.m.] id eſt, nónne cupiditates ſunt aliquæ naturales, eædemq; à natura finitæ, ac terminatæ?

-quem, Quid latura ſibi, quid ſ.d.] id eſt, quem modum, ſeu finem cupiditatum utilius eſt quærere, & ſuperuacaneas, minimeq; neceſſarias cupiditates amputare, ſubaudiendum, quàm cupiditates habere infinitas, minimeq; neceſſarias. modus autem cupiditatum in eo poſitus eſt, ut expetamus ea, quæ na-

tura

tura deſiderat,& quibus ſine dolore carere non poteſt:ea non expetamus, quibus facile poteſt carere. hunc igitur locum ſic explico ſtudioſorum cauſa, quibus uideri ſolet impeditus,atque implicatus. non'ne cupiditatibus natura modum conſtituit, quem quærere, uidelicet quid natura ſibi deeſſe ferre poſſit, quid ſit dolitura deeſſe, id eſt, qua te carere poſſit, qua non poſſit: & diſcernere inania,ac ſuperuacua à plenis & neceſſariis, utilius eſt, quàm cupiditatibus inanibus, minimeq; neceſſarijs æſtuare.

- inane abſcindere ſoldo?] id eſt, inania ab ijs, quæ ſunt plena, ac ſolida reſecare? inanis eſt cupiditas eſurienti, exempli cauſa, poſcere phaſianum, pauonem, acipenſerem, & ſimilia: inane eſt ſitienti, uinum Falernum, Calenum, Lesbium deſiderare: neceſſarius eſt eſurienti panis, ſitienti aqua: & harum rerū copia plena & ſolida eſt, illarum autem inanis. uide annotat.ad illum locum: *adde, Queis humana ſibi doleat*, &c. ſaty.1.

Num, tibi cùm fauces v.ſ.] inductione probat cupiditates non neceſſarias eſſe circuncidendas, & reſecandas, neque eis eſſe ullo pacto obtemperandū, hoc modo: quis ſitiens malit ſiti enecari,quàm non ex quolibet uaſe bibere? quis eſuriens nolit alio cibo, quàm pauone, aut rhombo famem explere? Quis igitur libidine inflammatus, cum ei ſuppetat, & præſtò ſit ancilla, cuius complexu libidinis flammam reſtinguat,malit cupiditate rei uenereæ excruciari, matronæ concubitum expetens, atque expectans, quàm præſenti, & parato remedio uti?

- faſtidis] faſtidioſè aſpernaris, ac reijcis,ut ſuprà Od.1.lib.3. - *ſomnus agreſtium Lenis uirorum, non humiles domos Faſtidit*, &c.epiſt.ad Iul.Florum lib.1. *Faſtidire lacus, & riuos auſus apertos.* & ſaty.prox. *ſic nos debemus amici, Si quod ſit,uitium non faſtidire.*

- tentigine rumpi] tentigo à tendendo eſt nominata. periculum eſt autem, ne, quæ nimium tenduntur, rumpantur. hoc igitur periculum, atque hunc tentiginis dolorem,ut parabili & facili concubitu leuet, ac minuat, ſuadet. fœdum ac nefarium illud in Priapeijs. *Turpe quidem factu: ſed, ne tentigine rumpar*, &c.

- parabilem] quæ facile parari poteſt, & quæ paruo conſtat, εὐώνητον.

Illam poſt paulo, ſed pl.] id eſt, illam autem Venerem,ſeu mulierem,quæ mihi quærenti, quando ueniam, aut quando ſit ipſa uentura,reſpondet,poſt paulo: aliàs quærenti factura'ne ſit mihi ſui corporis copiam,reſpondet ſe facturam, ſed pluris: aliàs reſpondet, ſe mihi gratificaturam, ſi modo exierit uir: hanc (inquam) Philodemus ait Gallis eſſe relinquendam, ſeu dandam,tam caram, ac difficilem, (mala enim ſolemus hoſtibus, & inimicis precari, ut annotauimus ſup. ad Od.xxvii.lib.3.) ſibi autem optat eam, quæ, &c. Alii legunt Philodemus, ait: quæ lectio uidetur facilior quidem, & planior, uerùm tamen prior altera probatur magis ab omnibus eruditis: & fortaſſe idem ſignificat Martialis lib. 9. in eo epigr. cuius principium eſt, *Hanc uolo, quæ facilis,quæ palliolata uagatur*, &c.ſequuntur hi uerſus, *Poſcentem nummos ac grandia uerba ſonantem Poſſideat craſſi mentula Burdegali*,uocem *Gallis*, alij explicant ita, ut intelligantur Cybeles ſacerdotes, quia cum illi ſint euirati, facilius ferre moram poſſunt. in quibuſdam exemplaribus antiquis ſcriptum eſt, *poſt paulum*.

- ſibi, quæ neque magno St. p.] id eſt, ſibi autem optabat ſubaudi, eam, quæ neque magno conſtet, neque uocata,longam moram interponat. animaduerte autem hanc fœminam, quæ non cunctetur, opponi illi,quæ reſpondeat ſe poſt paulo uenturam, aut differat in id tempus, quo exierit uir: eam, quæ non magno conſtet,ei quæ plus poſcat,quàm ſolita ſit, aut quàm amator promittat.

- munda hactenus,&c.] tantam munditiem, tantùmq; ornatum adhibens,

ut

ut neque cerusſa malas candefaciat, aut ulla alia rè expoliat muliebri, neque uerā corporis ſtaturam crepidarum altitudine augeat : quæ duo in uxore ſua improbat Iſchomachus apud Xenophont. in Oeconomico, his uerbis, *ἐγὼ τοίνυν (ἔφη) ἰδών ποτε αὐτὴν ὦ Σώκρατες, ἐντετριμμένην πολλῷ μὲν ψιμμυθίῳ, ὅπως λευκοτέρα ἔτι δοκοίη εἶναι, ἢ ἦν· πολλῇ δὲ ἐγχούσῃ, ὅπως ἐρυθροτέρα φαίνοιτο τῆς ἀληθείας· ὑποδήματα δ' ἔχουσαν ὑψηλά, ὅπως μείζων δοκοίη εἶναι, ἢ ἐπεφύκει, εἰπέ μοι ἔφην, ὦ γύναι,* &c. *καὶ ἐμὲ τοίνυν νόμιζε εἰπεῖν, ἔφη ὁ Ἰσχόμαχος, ὦ γύναι, μήτε ψιμμυθίῳ, μήτε ἐγχούσης χρώματι ἥδεσθαι μᾶλλον, ἢ τῷ σῷ*. eodem pertinent illa Propert. lib. 1. *Quid iuuat ornato,* &c. *Naturæq; decus mercato perdere cultu ? Nec ſinere in proprijs membra nitere bonis ?* idem lib. 2. *Vt natura dedit, ſic omnis recta figura: Turpis Romano Belgicus ore color* .

Hæc ubi ſuppoſuit] utitur eodem uerbo ad eandem rem Catullus, *Noli admirari, quare tibi fæmina nulla, Rufe, uelit tenerum ſuppoſuiſſe femur.* ſententia autem huius loci hæc eſt, Hæc ubi dextram corporis partem, ſeu dextrum latus, meo lateri læuo ſuppoſuit, ita ut hæc mihi ſit læua, ego ei dexter : mihi Iliæ & Aegeriæ inſtar eſt. Quidam hîc ſignificari putant Veneris modum omnium ſimpliciſſimū, ac faciliimum, uel Ouidij iudicio. ſic enim ille lib. 3. de arte amandi, *Mille modi Veneris : ſimplex, minimiq; laboris, Cum iacet in dextrum ſemiſupina latus.* ſed, ut cum Ouidio congruat Horatius, legendum uidetur, *dextrum corpus mihi læuo.* in Torneſ. quidem *læuo* aſcriptum reperi .

uepallida] ſic reſtituimus, auctoritatem ueterum lib. Vatic. Iann. Faer. Tor. ſecuti. atque hanc ſcripturam agnoſcunt Porphyr. & Acron. Et certè ſine librorum manuſcriptorum teſtimonio, ex ipſa orationis ſtructura, atque ex uerborum curſu facile erat hoc mendum tollere. nam totus hic ſermo eſt *ἀσύνδετος* ab illis uerbis, *uir rure recurrat.* uſque ad hæc, *egomet mi* . uepallidus autem idem ferè ualet, quod malè, & miſerè pallidus : uel aliquantum pallidus. nam ue; in compoſitione interdum auget, interdum minuit; ut in his, *ueſanus, uecors, uegrandis.* quod proximum nomen item emendauimus in oratione de leg. agrar. contra Rull. ad popul. Nam cum antea legeretur in omnibus exemplaribus, *quem hominem ut grandi macie torridum,* &c. nos uiris doctiſſimis probauimus coniecturam noſtram, quæ eſt, legendum eſſe *uegrandi* . Pompeius Feſtus præterea nomine *uegrande* , ait ſignificari uel male grande, uel parum grande . uide eundem in nomine *ueſculi* , & *ueſcus* .

conſcia] ancilla, ut ſaty. VII. lib. 2. *peccati conſcia herilis* : animaduerte autem hoc loco eſſe pulcherrimam antitheſim, mulier uepallida lecto deſiliat : ancilla culpæ herilis conſcia , ſe miſeram exclamet : hæc, nempe ancilla , cruribus metuat : illa autem, nempe uxor à uiro ſuo deprehenſa, doti. amittebant enim dotem maritæ in adulterio deprehenſæ. ſed eas interficere uiro ne deprehenſas quidem licebat iure ciuili : patri licebat .

Diſcincta tunica] magna adulteri trepidatio, magnusq; timor exprimitur , qui ita urgeatur à uiro, ut diſcincta tunica, & pede nudo fugere cogatur. Non ſolebant autem ueteres in publicum diſcincti prodire. notum eſt illud, *Deſcincta ueſtis, diſcinctus animus.* Poſtremò milites uicti , aut, qui flagitium aliquod militare admiſerant, diſcincti ſub iugo tranſire cogebantur .

Ne nummi per , aut pyga. &c.] id eſt, ne pecunia multer , ne ue , ſi ſoluendo non ſim , nates meas percurrant raphaniq;, mugilesq; , ut ait Catullus, aut denique ne damner lege Iulia de adulterijs .

Fabio uel iud. v.] etiam Fabio iudice obtinebo miſerum eſſe deprehendi : qui fortaſſe fuit aliquando deprehenſus . quod autem ad loquendi genus attinet ,

ſic

ſic loquitur Liuius lib. 27. *quem tum principem ciuitatis eſſe, vel Annibale indice, victurus eſſet.* & Horat. ſaty. III. lib. 2. *Vincit enim ſtultos ratio inſanire nepotes*, & ſat. III. lib. 1. *Nec vincet ratio, tantundem vt peccet, idemq;* &c. C. Matius ad Cicer. epiſt. lib. 11. *Id quidem me cupere, niſi & anteacta vita, & reliqua mea ſpes tacente me probat, dicendo vincere non poſtulo.*

SATYRA 3.

Omnibus hoc vitium eſt cantoribus, inter amicos,
Vt nunquam inducant animum cantare, rogati:
Iniuſſi nunquam deſiſtant. Sardus habebat
Ille Tigellius hoc. Cæſar, qui cogere poſſet,
Si peteret per amicitiam patris, atque ſuam, non
Quicquam proficeret: ſi collibuiſſet, ab ouo
Vſque ad mala citaret, Io Bacche, modò ſumma
Voce, modò hac reſonans, quæ chordis quattuor ima.
Nil æquale homini fuit illi: ſæpe velut, qui
Currebat, fugiens hoſtem: perſæpe uelut, qui
Iunonis ſacra ferret: habebat ſæpe ducentos,
Sæpe decem ſeruos. modò reges, atque tetrarchas,
Omnia magna loquens. modò, ſit mihi menſa tripes, &
Concha ſalis puri, & toga, quæ defendere frigus,
Quamuis craſſa, queat. decies centena dediſſes
Huic parco, paucis contento: quinque diebus
Nil erat in loculis: noctes vigilabat ad ipſum
Manè: diem totum ſtertebat. nil fuit vnquam
Sic impar ſibi. nunc aliquis dicat mihi, quid tu?
Nullá ne habes vitia? immo alia haud fortaſſe minora.
Mænius abſentem Neuium cum carperet: heus tu,
Quidam ait, ignoras te? an, vt ignotum, dare nobis
Verba putas? egomet mi ignoſco, Mænius inquit.
Stultus, & improbus hic amor eſt, dignusq; notari.
Cum tua peruideas oculis mala lippus inunctis,
Cur in amicorum vitijs tam cernis acutum,
Quàm aut aquila, aut ſerpẽs Epidaurius? at tibi cõtrà
Euenit, inquirant vitia vt tua rurſus & illi.
Iracundior eſt paulo, minus aptus acutis
Naribus horum hominum: rideri poſſit, eò quòd
Ruſticius tonſo, toga defluit: & malè, laxus
In pede calceus, hæret: at eſt bonus, vt melior vir
Non alius quiſquam: at tibi amicus: at ingenium ingẽs

COMMENTARII.

Sardus habebat Ille Tig.] Hermogenes, de quo ſuperiore ſaty.

Cæſar, qui cogere p. &c.] Cæſar, qui cogendi poteſtatem haberet, ſi eum oraret per amicitiam Iulij Cæſaris patris, & ſuam, ab eo non impetraret, ut caneret.

- patris] auunculi ſui natura: patris iure ciuili, id eſt, adoptione.

- ab ouo Vſque ad mala] prouerbiũ eſt, quod ualet, à prima menſa ad ſecundã. M. Tull. lib. IX. epiſt. ad Varron. *Integram famem ad ouium affero.* Apponebant enim etiam ueteres oua in prima menſa: quod uel ex Athenæo lib. 2. cognoſcere licet. quanquam idem tradit lib. 14. etiã in ſecunda menſa apponi ſolita, his verbis, ἐδίδοτο δὲ καὶ ᾠὸν ἐν τῇ δευτέρᾳ τραπέζῃ.

- citaret Io Bacche] probabile eſt carmẽ quoddam fuiſſe in laudẽ Bacchi hoc principio, io Bacche: aut, in quo hæ uoces identidem

Inculto latet hoc ſub corpore. denique te ipſum
Concute, num qua tibi vitiorum inſeuerit olim
Natura, aut etiam conſuetudo mala. namque
Neglectis vrenda filix innaſcitur agris.
Illuc prauertamur, amatorem quòd amica
Turpia decipiunt cæcum vitia: aut etiam ipſa hæc
Delectant: veluti Balbinum polypus Agnæ.
Vellem in amicitia ſic erraremus: & iſti
Errori nomen virtus poſuiſſet honeſtum.
At pater vt gnati, ſic nos debemus amici,
Si quod ſit, vitium, non faſtidire. Strabonem
Appellat pætum pater: & pullum, malè paruus
Si cui filius eſt; vt abortiuus fuit olim
Siſyphus. hunc varum, diſtortis cruribus: illum
Balbutit ſcaurum, prauis fultum malè talis.
Parcius hic viuit? frugi dicatur. ineptus
Et iactantior hic paulo eſt? concinnus amicis
Poſtulat, vt videatur. at eſt truculentior, atque
Plus æquo liber? ſimplex, fortisq; habeatur.
Caldior eſt? acres inter numeretur: opinor,
Hæc res & iungit, iunctos & ſeruat amicos.
At nos virtutes ipſas inuertimus: atque
Sincerum cupimus vas incruſtare. probus quis
Nobiſcum viuit, multùm demiſſus homo? illi
Tardo cognomen, pingui damus. hic fugit omneis
Inſidias, nulliq; malo latus obdit apertum?
(Cum genus hoc inter vita verſetur, vbi acris
Inuidia, atque vigent vbi crimina) pro bene ſano,
Ac non incauto, fictum, aſtutumq; vocamus.
Simplicior ſi quis (qualem me ſæpe libenter
Obtulerim tibi Mæcenas) vt forte legentem,
Aut tacitum appellet: quouis ſermone moleſtus:
Communi ſenſu planè caret, inquimus. eheu,
Quàm temere in noſmet legem ſancimus iniquam.
Nam vitijs nemo ſine naſcitur. optimus ille eſt,
Qui minimis vrgetur. amicus dulcis, vt æquum eſt,
Cum mea compenſet vitijs bona, pluribus hiſce,
(Si modò plura mihi bona ſunt) inclinet, amari
Si volet. hac lege in trutina ponetur eadem.
Qui, ne tuberibus proprijs offendat amicum,

tidem iterarentur. Quia autem *io Bacche* uocandi caſus eſt, uerbo citandi aptiſſimo, & côuenientiſſimo uſus eſt: proinde ac ſi diceret Horatius: Tigellius ille, ſi ei collibuiſſet, carmina in Bacchi laudem caneret, Bacchumq; identidem appellaret, atque inuocaret. io autem uox eſt, lætitiam animi ſignificãtium, uox triũphãtibus gratulantiũ, uox inclamantium, & inuocantium. Tibull. *Agna cadet uobis, quam circum ruſtica pubes Clamet io, meſſes, & bona uina date.* Ita & triumphantibus acclamabãt io triumphe, ut ſuprà annot. ad Od. IX. epod.

– modò ſumma Voce, modò h. r.] modò acutiſſima, modò grauiſſima uoce reſonans. Intellige hunc Tigellium hoc loco uno tempore & uoce, & fidibus cecini ſſe: organoq; quattuor chordarũ, quod τετράχορδον appellant Græci, uſum eſſe.

Nil æquale homini f.] erat ſibi ipſe inæqualis, inconſtans, uarius, multiplex, nullam uitæ æquabilitatem retinens.

– ſæpe uelut q.] ordo uerborũ hic eſt, Qui ſæpe currebat, uelut fugiens hoſtem.

– perſæpe uelut, qui Iun. f. ſ.] perſæ
pe

Poſtulat, ignoſcat uerrucis illius. æquum eſt,
Peccatis ueniam poſcentem, reddere rurſus.
Denique, quatenus excidi penitus uitium iræ,
Cætera item nequeunt ſtultis hærentia: cur non
Ponderibus, modulisq́; ſuis ratio utitur? ac, res
Vt quæque eſt, ita ſupplicijs delicta coërcet?
Si quis eum ſeruum, patinam qui tollere iuſſus,
Semeſos piſces, tepidumq́; ligurrierit ius,
In cruce ſuffigat: Labeone inſanior, inter
Sanos dicatur. quanto hoc furioſius, atque
Maius peccatum eſt? paulum deliquit amicus:
Quod niſi concedas, habeare inſuauis, acerbus:
Odiſti, & fugis, vt Druſonem debitor æris:
Qui, niſi cùm triſtes miſero uenêre kalendæ,
Mercedem, aut nummos undeunde extricat: amaras
Porrecto iugulo, hiſtorias, captiuus ut, audit.
Comminxit lectum potus: menſáue catillum
Euandri manibus tritum deiecit: ob hanc rem,
Aut, poſitum antè mea quia pullum in parte catini,
Suſtulit eſuriens: minus hoc iucundus amicus
Sit mihi? quid faciam, ſi furtum fecerit? aut ſi
Prodiderit commiſſa fide? ſponſum'ue negarit?
Queis paria eſſe ferè placuit peccata, laborant,
Cum uentum ad uerum eſt: ſenſus, moresq́; repugnant,
Atque ipſa utilitas iuſti propè mater, & æqui.
Cum prorepſerunt primis animalia terris,
Mutũ, & turpe pecus, glandẽ, atque cubilia propter,
Vnguibus, & pugnis, dein fuſtibus, atque ita porrò
Pugnabant armis, quæ poſt fabricauerat uſus:
Donec uerba, quibus uoces, ſenſusq́; notarent,
Nominaq́; inuenere. dehinc abſiſtere bello,
Oppida cœperunt munire, & ponere leges,
Ne quis fur eſſet, neu latro, neu quis adulter.
Nam fuit ante Helenam cunnus deterrima belli
Cauſa: ſed ignotis perierunt mortibus illi:
Quos Venerem incertam rapientes more ferarum,
Viribus editior cædebat, vt in grege taurus.
Iura inuenta metu iniuſti fateare neceſſe eſt:
Tempora ſi, faſtosq́; uelis euoluere mundi.
Nec natura poteſt iuſto ſecernere iniquum:

pe ita incedebat, quaſi qui Iunonis ſacra ferret. eos autem, qui Iunonis, aut Cereris ſacra ferebant, tardiſſimè incedere ſolitos eſſe, declarat locus ille M. Tullij Off. 1. *cauendũ eſt, ne aut tarditatibus utamur in ingreſſu mollioribus, ut ſimiles põparum ferculis eſſe uideamur: aut in feſtinationibus ſuſcipiamus nimias celeritates.*

Concha ſalis] ex concha ſalinum. ſuprà Od. XVI. lib. 2. *Viuitur paruo benè, cui paternum Splendet in menſa tenui ſalinum.*

- defendere] id eſt, arcere, & propulſare, ut ſuprà Od. XVII. lib. 1. *Defendis æſtatem capellis.*

- decies centena] decies centena ſeſtertia, id eſt, decies centum millia nummûm: quæ efficiunt circiter XXV. aureorum Gallicorum, aut Italicorum millia. de ſeſtertio autem plura alibi dicemus.

Huic parco p.c.] εἰρωνικῶς: uel qui paulò antè tam parcus, & tam paucis contentus erat.

Sic impar ſibi] ſic inæquale, atque inconſtans.

Mænius abſ.] ſi Mæuius recta & emendata eſt ſcriptura, credibile eſt hìc deſcribi ab Horatio Mæuium illum

Diuidit ut bona diuerſis, fugienda petendis:
Nec uincet ratio hoc, tantundem ut peccet, idemq́;
Qui teneros caules alieni fregerit horti:
Et qui nocturnus diuûm ſacra legerit. adſit
Regula, peccatis quæ pœnas irroget æquas:
Nec ſcutica dignum, horribili ſectere flagello.
Nam, ut ferula cædas meritum maiora ſubire
Verbera, non uereor: cum dicas eſſe pares res
Furta latrocinijs: & magnis parua mineris
Falce reciſurum ſimili te, ſi tibi regnum
Permittant homines. ſi diues, qui ſapiens eſt,
Et ſutor bonus, & ſolus formoſus, & eſt rex:
Cur optas, quod habes? non noſti, quid pater, inquit,
Chryſippus dicat: ſapiens crepidas ſibi nunquam,
Nec ſoleas fecit: ſutor tamen eſt ſapiens. quo?
Vt, quamuis tacet Hermogenes: cantor tamen, atque
Optimus eſt modulator: ut Alfenus uafer, omni
Abiecto inſtrumento artis, clauſaq́; taberna,
Sutor erat: ſapiens operis ſic optimus omnis
Eſt opifex ſolus: ſic rex. uellunt tibi barbam
Laſciui pueri: quos tu niſi fuſte coërces,
Vrgeris turba circum te ſtante: miſerq́;
Rumperis: & latras magnorum maxime regum.
Ne longum faciam: dum tu quadrante lauatum
Rex ibis: neque te quiſquam ſtipator ineptum
Præter Criſpinum, ſectabitur: & mihi dulces
Ignoſcent, ſi quid peccauero ſtultus, amici:
Inq́; uicem illorum patiar delicta libenter:
Priuatusq́; magis uiuam te rege beatus.

illum de quo Virg. in Palæmone, *Qui Bauium non odit, amet tua carmina Mæui.* nonnulli legunt Mænius, exiſtimantes ab Horatio ſignificari luxurioſum illum Mænium, & facetiſſimum ſcurram, qui ex ampliſſimo & lautiſſimo patrimonio nihil ſibi præter unam columnam excepit, quin omne profunderet, ac diſſiparet, unde gladiatores ſpectaret. de eo autem plura dicemus ad epiſt. ad Vallam. ibi *Mænius ut rebus maternis*, &c.

- ignoras te?] nō nouiſti te? ſic Terent. Heaut. *Erras ſi id credis: & me ignoras Clinia.* M. Tull. Academic. quæſt. lib. 4. *Maiore ſtudio Lucullus philoſophiæ ſtudio deditus fuit, quam, qui illum ignorabant, arbitrabantur.*

- immo alia haud. ſ.m.] ſic lib. quidem omnes uulgati. ſed aliquot Veteres: in his Iānoct. Faërn. Rain. & Torn. habēt. *immò, alia & fortaſſe minora.*

Stultus & improbus h.a.] hoc genus hominum, qui in aliorum ingenijs, ac moribus obſeruandis ſunt diligentes, & acres: in ſuis, admodum negligentes, pulchrè notat Theognis his uerſibus Νήπιος, ὃς τὸ ἐμὸν μὲν ἔχει νόον ἐν φυλακῇσι, Τὸν δ' αὐτοῦ ἴδιον οὐδὲν ἐπιστρέφεται. & Plutarchus libr. περὶ εὐθυμίας. τί τὸ ἀλλότριον ἄνθρωπε βασκανώτατε κακὸν ὀξυδερκεῖς, τὸ δ' ἴδιον παραβλέπεις; id eſt, quid alienum malum homo inuidiſſime, acutiſſimè perſpicis: tuum tranſuerſis, & conniuentibus oculis intueris?

Cum tua peruideas oc.m.l.i.] huius loci hæc ſententia eſt. Cum tua mala oculis lippientibus, & negligenter cernas, cur in amicorum, &c. P. Victorius lib. Var. lectionum 20. ait hoc loco peruidere, idem ualere, quod apud Græcos παραβλέπειν· quod eſt, non admodum intentis oculis intueri, conniuere, negligenter inſpicere. Atqui apud M. Tullium aliam uim habet uerbum peruidendi.

di. ut lib. 5. de finibus. *Intrandum eſt igitur in rerum naturam, & penitus, quid ea poſtulet, peruidendum.* & apud Lucret. lib. 1. *Peruideamus virùm finitum funditus omne Conſtet, an immenſum pateſiat ad uſque profundum.* & lib. 2. *Ex quo iactari magis omnia materiai Corpora Peruideas.* Itaque exiſtimarim, quod quidem pace Victorij dixerim, peruidere ſemper ſignificare acerrimè, & acutiſſimè intueri: ſed hoc loco fieri, ut contrarium ſignificare uideatur propter has uoces adiectas *oculis lippus inunctis*. ſic ſuprà dixit Od. VII. lib. 3. *Nam ſcopulis ſurdior Icari Voces audis adhuc integer.*

– tam cernis acutum] ὀξυδορκεῖς. ut loquitur apud Plutarchũ poëta quidã.

– aquila] Traditum eſt à ueteribus, aquilas eſſe acie oculorũ acutiſſima prææditas; eaſdem pullos ſuos nuper natos ſoli admouere, cogereq; ut ſolem aduerſum intueantur: quod ſi facere poſſint, legitimos haberi: ſin minus, ut adulterinos reijci. Hom. quoque ἰλιάδ. ρ. aquilam omnium auium eſſe oculatiſſimam ſatis declarat ijs uerſibus, quibus Menelaum quoquouerſus circumſpicientem, ſi forte Antilochum reperiat, ut eum ad Achillem mittat, Patrocli mortem nunciatum, cum aquila comparat, his uerbis. *Πάντοσε παπταίνων, ὥς αἰετὸς, ὅν ῥά τέ φασιν Ὀξύτατον δέρκεσθαι ὑπερανίων πετεηνῶν.*

– ſerpens Epidaurius] draco. oculatiſſimum eſt enim genus draconum, ex quo nomen traxerunt. nam δέρκεσθαι cernere eſt: unde dracones ſunt appellati. ſerpentem Epidaurium dixit, uel quòd Aeſculapius Epidauri colitur, cui ſacri ſunt dracones: uel quòd in agro Epidaurio, nuſquam alibi, genus quoddam draconum naſcitur manſuetum, colore ab alijs differens, ut ſcribit Pauſan. in Corinth. uel quòd Romanis graui peſtilentia laborantibus dracho Epidauro Romã aduectus ſaluti fuit; quod poſtremum probabilius eſt. poſuit tamen ſerpentem Epidaurium pro quouis alio dracone.

– minus ap. ac. nar. horum hom.] minus aptus huiuſce ætatis hominum irriſioni, qui ſagaciſſimè aliorum mores odorantur, uitiaq; uel leuiſſima urbanè inſectantur. uide epiſt. ad Mæcen. III. lib. 1. ibi *– ad hæc ego naribus uti Formido.*

– rideri poſſit eò, q.] hæc uerba declarationem, rationemq; continent ſuperiorum, nempe, cur ſit minus aptus ac. n. h. h.

– malè laxus In p. c. h.] ſi *malè* coniungas cum nomine laxus, ſic erit interpretandum, nimis, aut ualdè laxus, ut infr. ead. ſaty. *– malè paruus Si cui filius eſt.* & Od. XVII. lib. 1. *– ne malè diſpari Incontinentes iniiciat manus.* & ſaty. 4. *Sulcius, & Caprius rauci malè.* & ſaty. V. lib. 2. *– malè tuſſiet.* aliàs contrarium habet ſignificationem, ut Od. IX. lib. 1. *– aut digito malè pertinaci*, id eſt, parum pertinaci: & epiſt. ad Mæcen. III. lib. 1. *– ut malè ſanos Aſcribit liber ſatyris, Faunisq; poëtas.* M. Tull. epiſt. ad Att. lib. 2. *Sed ego odi illam malè Conſularem.* Catull. ad Aur. & Fur. *– male me marè putaſtis.* Ouid. lib. 1. de arte. *Et ſi quis malè uir quæret habere uirum.* T. Liuius lib. 35. annalium. *– uideretis uix duarum malè plenarum legiuncularum inſtar in caſtris regis.* ſed omnino hoc *malè*, cohærere debet, cum uerbo *hæret*, ut ſit hic ordo, & ſtructura. *– & calceus laxus in pede malè hæret.*

– conſuetudo mala] conſuetudinem malam non intelligit uictus conſuetudinem cum uitioſis, & improbis hominibus: quanuis hæc quoque multùm ualeat ad animos corrumpendos, ut oſtendit Theognis his uerſibus, *Οἱ κακοὶ οὐ πάντως κακοὶ ἐκ γαστρὸς γεγόνασιν· Ἀλλ' ἄνδρεσσι κακοῖς συνθέμενοι φιλίην·* ſed conſuetudinem peccandi. de qua Ariſtot. lib. 3. de morib. ad Nicom. his uerbis, *ἀλλὰ τοῦ τοιούτους γενέσθαι αὐτοὶ αἴτιοι, ζῶντες ἀνειμένως· καὶ τοῦ ἀδίκους, ἢ ἀκολάστους εἶναι, οἱ μὲν κακουργοῦντες, οἱ δ' ἐν πότοις, καὶ τοῖς τοιούτοις διάγοντες. αἱ γὰρ περὶ ἕκαστα ἐνέργειαι, τοιούτους ποιοῦσι*, id eſt, ut quidem nos uertimus (noſtris enim uti licet) ue-

rùm

rūm cur tales extiterint,cauſam ipſi ſuſtinent,quippe qui negligentèr, ac diſſolutè uiuant: & cur iniuſti, atque intemperantes ſint, cauſa in ipſis conſiſtit,ut pote quorum alteri in maleficijs, alteri in compotationibus , & id genus delicijs ætatem conſumant. Nam quales ſunt in quaq; re collocatæ functiones , tales eos, qui munere funguntur , efficiunt. & M.Tull.lib.3.accuſat. - *o conſuetudo peccandi: quantam habes iucunditatem in improbis, & audacibus,cum pœna abſuit,& licentia conſecuta eſt.*

Illuc præuertamur] ad illud prius ueniamus : illud priore loco explicemus de amatoribus, qui amicarum ſuarum uitijs ita blandiuntur, & ignoſcunt , ut etiā interdum ijs delectentur,aut certè ea non animaduertant,quàm de amicorum officio dicamus.Plautus hoc uerbum in Milite glor. cum accuſandi caſu coniungit. *Igitur id quod agitur,nunc hoc primum præuorti decet.* in Mercatore cum dandi. - *ocium non eſt: mandatis rebus præuorti nolo.* ſic Cæſar. lib.7.de bello Gallico. - *huic rei præuertendum exiſtimauit* . T.Liuius lib. 35. παθητικῶς . *Aliud in præſentia, quod magis inſtaret , præuertendum ſibi eſſe dixit* .

- amatorem quòd am. Turp.dec.] decipiunt amatorem, id eſt, ab amatore non animaduertuntur , neque ſentiuntur: ſed ignorantur , λανθάνουσι, fallunt, latent. Plato lib.5. de rep. oſtendens eum,qui aliquid amet,non ſolùm id amare, quod ſit in eo genere perfectum , ſed id omne, quod ſit eius generis : neque quenquam,diſciplinarum cupidum uerè dici ſolere,qui hanc, uel illam diſciplinam ſequatur: ſed eum, qui hoc nomine dignus ſit,omnes diſciplinas colere,& amplecti oportere : exemplum affert amatorum eorum , qui puerilibus amoribus dediti ſunt , aitq; illos puerorum omnium, in quibus inſit maturitas illa ætatis , aſpectu quodammodo pungi,& commoueri : eorumq; uitia corporis ſi qua ſint, ſtudioſe extenuare, & eleuare. uerba Platonis ſunt hæc. ἢ οὐχ οὕτω ποιεῖτε πρὸς τοὺς καλούς; ὁ μὲν ὅτι σιμὸς, ἐπίχαρις κληθεὶς ἐπαινεθήσεται ὑφ' ὑμῶν· τοῦ δὲ τὸ γρυπὸν, βασιλικὸν φατὲ εἶναι· τὸν δὲ διὰ μέσου τούτων ἐμμετρώτατα ἔχειν· μέλανας δὲ, ἀνδρικοὺς ἰδεῖν· λευκοὺς δὲ θεῶν παῖδας εἶναι· μελιχλώρους δὲ καὶ τοὔνομα οἴει τινὸς ἄλλου ποίημα εἶναι, ἢ ἐραστοῦ ὑποκοριζομένου τε, καὶ εὐχερῶς φέροντος τὴν ὠχρότητα ἐὰν ἐπὶ ὥρᾳ ᾖ; καὶ ἑνὶ λόγῳ πάσας τε προφάσεις προφασίζεσθε, καὶ πάσας φωνὰς ἀφίετε, ὥστε μηδένα ἀποβάλλειν τῶν ἀνθούντων ἐν ὥρᾳ, id eſt, non'ne ita uos geritis aduerſus formoſos? non'ne hic quidem quòd ſit ſimus,uenuſtus appellabitur, atque à uobis laudabitur? illius naſum aquilinum dicitis regium eſſe? alium, qui medius inter hos locatus ſit,exquiſitiſſimam mediocritatem obtinere? nigros autem aſpectum uirilem præ ſe ferre? candidos Deorum eſſe filios? Iam uerò eorum,qui μελίχλωροι appellātur,non'ne nomen ipſum ab eo amatore factum eſt, qui eius, quem amet,pallorem luridum , ac ſubuiridem extenuet , facileq; ferat , ſi inſit in ætate matura? Denique(ut uno uerbo abſoluā) cauſas omnes excogitatis, uocesq; omnes mittitis, ut ne quis eorum,quorum ætas floreat,de manibus ueſtris elabatur. Huc pertinent,quæ Lucretius ſcribit lib.4. *Multi modis igitur prauas , turpesq; uidemus Eſſe in delicijs, ſummoq; in honore uigere . Atque alios alij irrident,Veneremq; ſuadent Vt placent, quoniam fœdo afflictantur amore, Nec ſua reſpiciunt miſeri mala maxima ſæpe . Nigra μελίχροος eſt , immunda, & fœtida ἄκοσμος, Cæſia παλλάδιον, neruoſa & lignea,δορκάς. Paruula , pumilio, χαρίτων μία tota,merum ſal: Magna atque immanis,κατάπληξις, plenaq; honoris: Balba, loqui non quit,τραυλίζει, muta, pudens eſt: At flagrans, odioſa,loquacula , λαμπάδιον fit: Ἰσχνὸν ἐρωμένιον tum fit , cum uiuere non quit Præ macie: ῥαδινὴ uero eſt iam mortua tuſſi. At Lamia eſt mammoſa: Ceres eſt icta ab Iaccho: Simula σιληνή,ac Satyra eſt: labroſa φίλημα.* His ſimilia ſunt illa apud M. Tull.lib.1.de natura Deor. *Næuus in articulo pueri delectat Alcæum. at eſt corporis macula næuus . Illi tamen hoc lumen uidebatur.*

uidebatur. Q. Catulus huius Collegæ, et familiaris noſtri pater, dilexit municipem ſuum Roſcium: in quem etiam illud eſt eius: Conſtiteram exorientem auroram forte ſalutans, Cum ſubitò à læua Roſcius exoritur: Pace mihi liceat cæleſtes dicere ueſtra: Mortalis uiſus pulchrior eſſe deo. Hui: pulchrior deo? at erat, ſicut hodie eſt, peruerſiſſimis oculis. ſic & Theocr. ἐν ἐργατιν. Βομβύκα χαρίεσσα, Σύραν καλέοντί τυ πάντες Ἰσχνὰν, ἁλιόκαυστον, ἐγὼ δὲ μόνος μελίχλωρον. Itaque amorem cæcum faciunt ideò, quòd amantes, eorum, quos amant, deformitatem tum animi, tum corporis non uideant: & quòd ea, quæ minimè pulchra ſunt, amanti pulcherrima uideantur: quemadmodum idē Theocr. ait in Βουκολιάς. ἦ γὰρ ἔρωτι Πολλάκις ὦ πολύφαμε τὰ μὴ καλὰ, καλὰ πέφανται.

- polypus] Ode XII. epod. *Polypus, an grauis hirſutis cubet hircus in alis.*

Strabonem app.] oculis peruerſis. M. Tull. lib. 1. de natur. deorum. *redeo ad deos. Ecquos, ſi non tam ſtrabones, at petulos eſſe arbitramur?*

- pætum] pæti dicuntur ſemiclulis oculis, qualis pingebatur Venus.

- hunc varum diſtortis, &] hūc, qui diſtortis eſt cruribus, uarū appellat.

Balbutit ſcaurum] balbutiendo ſcaurum nominat.

Parcius hic viuit, fr. d.] docet nunc, quo pacto amicorum uitia ſint uerbis extenuanda, diſſimulanda, ac ferenda.

- ineptus] quid ualeat nomen *ineptus* apud Latinos, docet M. Tull. lib. 2. de orat. *Quem nos ineptum uocamus, is mihi uidetur ab hoc nomen habere ductum, quòd non ſit aptus: idq; in ſermonis noſtri conſuetudine perlatè patet. Nam, qui aut, tempus quid poſtulet, non uidet, aut plura loquitur, aut ſe oſtentat, aut eorum quibuſcum eſt, uel dignitatis, uel commodi rationem non habet, aut denique in aliquo genere aut incōcinnus, aut multus eſt, is ineptus dicitur.*

- concinnus] lepidus, politus, eorum quibuſcum uiuit, ingenio, & moribus accommodatus Lucret. lib. 4. *Et ſimul ipſa uiris Venus ut concinnior eſſet.*

- ſimplex] ſimplicem appellant Latini apertum, liberum, nihil diſſimulantem, omnia & loquētem, & facientem, quæ ſentit, & recta iudicat. ſic item & Græci. Eurip. Ιφιγ. ἐν αὐλ. ſub perſ. Achill. Ἐγὼ δ' ἐν ἀνδρὸς εὐσεβεστάτου τραφεὶς Χείρωνος, ἔμαθον τοὺς τρόπους ἁπλοῦς ἔχειν. cui contrarius duplex διπλοῦς. ſup. Od. VI. lib. I. *Nec curſus duplicis per mare Vlyſſei.*

- calidior] calidior, ardentior, feruidior.

Hæc res & iungit, &c.] Plato quodam loco ait hac re amicitiam maximè integram, incolumemq; conſeruari, ſi noſtra in amicos beneficia minora eſſe putemus, quàm ij, in quos conferuntur, putant; illorum contrà erga nos merita, maiora nobis, quàm illi exiſtimant, uideātur. ſic Plato ταῦτα φυλάττοντες, ἀσάλευτον τὴν φιλίαν φυλάξομεν.

At nos virtutes ip.] tantum abeſt (inquit) ut amicorum uitia extenuemus, leuioribusq; nominibus appellemus, ut contrà, eorum uirtutes uitiorum nominibus calumniantes inquinemus.

- atque Sincerum cup. uas.] quæ ſunt ſuapte natura pura, & ſincera, ea per ſummam iniquitatem, & malitiam turpi, atque impuro tectorio deformamus. allegoria eſt, per quam hoc ſignificat, quæ ſunt recta, honeſta, cum uirtute coniuncta, ea per improbiſſimam calumniam praua, turpia, uitioſa nominamus.

- probus quis Nob. ui. &c.] hunc locum ſic explico. ſi quis probus, & demiſſus homo nobiſcum uiuit: illum tardum & pinguem nominamus. hæc enim *tardo, pingui,* ἀσυνδέτως poſita ſunt, atque ita longè maiorem uim habent, quàm ſi dixiſſet tardo & pingui, ut infra eadem ſatyra, *habeare inſuauis, acerbus.* Iam uerò non eſt dubium, quin uox demiſſus interdum in laude ponatur. ut apud M. Tull.

pro Muræna. *Sit apud nos modeſtiæ locus: ſit demiſſis hominibus perfugium: ſit auxilium pudori.* Idem lib.2.de orat.ad Q. Fratr. *eaq; omnia, quæ proborum, demiſſorum, non acrium, non pertinacium, non litigioſorum, non acerborum ſunt.*

Illi] probo, ac demiſſo homini.

- hic fugit om.Inſ.] ſi quis eſt cautior, & aduerſus omnes inſidias, & fallacias hominum ſeptus, ac munitus, cum inter eos homines ſe uerſari intelligat, qui bonis inuidere, & innocentes criminari ſolent: pro prudente, & cordato, fictum, aſtutumq; appellamus.

- nullíque malo latus obd.ap.] tralatio eſt à re militari, aut à gladiatoribus, qui ſtudioſe cauere ſolent, debent quidem certè, ne latus apertum aduerſario oſtendant. Tibullus nudum latus appellat. lib.1. eleg. IIII. *Si uolet arma, leui tentabis ludere dextra: Sæpe dabis nudum, uincat ut ille, latus.* Cæſar lib.1.de bello Gal. *Boij, & Tulingi, qui hominum millibus circiter XV. agmen hoſtium claudebant, & nouiſſimis præſidio erant, ex itinere noſtros latere aperto aggreſſi circumuenere.* contrarium eſt *latus tectum.* Terent.Heautont. *- triumpho, ſi licet me látere tecto abſcedere.*

- crimina] criminationes ἐγκλήματα. ut ſup. epiſt. ad Loll.lib. 1. *Vt penitus notum ſi tentent crimina, ſeruet.*

Simplicior] apertior.ut ſup. *ſimplex, fortiſq; habeatur.*

Aut tacitum appellet] hunc locum in omnibus codicibus uulgatis corruptum, reſtitui. nam cum antea legeretur *impellat*, ego *appellet* reponendum curaui, ab uno codice manu exarato admonitus, atque adiutus, in quo ſcriptum erat, *appellat.* quid ſit autem tacitum, aut legentem appellare, ſciunt omnes, qui Latine ſciunt. Verum tamen minus exercitatos exempla docebunt. Cic. in Bruto. *Videor enim iam te auſurus appellare, quoniam longo interuallo modo primùm animaduerti paulo te hilariorem.* idem epiſt.2.lib.1. *uidebatur enim reconciliata nobis uoluntas ſenatus eſſe, quod tùm dicendo, tùm ſingulis appellandis perſpexeram.* Idem in orat.pro P. Quinctio. *Tunc appellat ultro Næuium, ut quoniam, &c.* Idem lib.25.epiſt. *Tu mi Treboni, quando ad amorem meum aliquantulum diſcedens addidiſti: quo tolerantius feramus igniculum deſiderij tui, crebris nos litteris appellato.* Idem 1.lib.accuſ. *appellat hæredem L. Annium, qui erat inſtitutus ſecundum filiam: non enim mihi perſuadetur, iſtum ab illo prius appellatum: dicit ſe poſſe ei condonare edicto hæreditatem.* Idem proœmio accuſ. Verr. *Videt ad ipſum fornicem Fabianum in turba Verrem: appellat hominem, & ei uoce maxima uictoriam gratulatur.* Plautus in Trinum. *- lubet adire, atque appellare hunc. verùm auſculto perlubens: ſed metuo, ſi compellabo, ne aliam rem occipiat loqui.* plus eſt autem tacitum aut legentem appellare, quàm appellare ſimpliciter. nam tacitum, aut etiam legentem appellare, interpellare eſt: quæ ſententia huic loco conuenit maximè. legentem autem, tacitum'ue impellere, quid ſibi uelit hoc loco, neſcio. hoc tantum dicam, ſi Horatius, aut quis alius principem impelleret, nõ ſimplex, aut quouis ſermone moleſtus, aut communis ſenſus expers diceretur: ſed uel, ut inſanus, & mente captus, uinculis conſtringeretur, uel ut audax, & ſceleſtus, ſupplicio afficeretur. nemo enim impellitur ſine grauiore ictu, ut uis uerbi declarat. tribus, quatuor'ue exemplis contenti erimus. Cicer.pro Plancio. *Etenim, ſi quando, ut fit, iactor in turba, non illum accuſo, qui eſt in ſumma ſacra uia, cum ego ad Fabij fornicem impellor: ſed eum, qui in me ipſum incurrit, atque incidit.* Idem in Cluentiana. *Præcipitantem igitur impellamus, & perditum proſternamus.* Lucret. lib.2. *Nec ſimile eſt, ut cum impulſi procedimus ictu Viribus alterius magnis, magnoq; coactu.* T. Liuius lib.33.annalium. *& primò adeò acriter inuaſerunt, ut anteſignanos impulerint.* Horat. Od.VI.li.4. *- aut impulſa Cupreſſus Euro.* incidi & in alium codicem ueterem, ubi ad uocem *impellat*, aſcriptum erat, id eſt, alloquatur. cui annotationi ſi additum eſſet.

ſet, *ultrò*, ſeu *prior*, uis uerbi, quod ad hunc locum attinet, expreſſa eſſet. nam, qui appellat alterum, eum prior, aut ultrò affatur. Ineptiſſimè autem quidam legunt, *impellam*, cum ſit referendum, ad id quod antecedit *Simplicior ſi quis*, &c.

Quàm temerè in noſmet l.ſ.] nimia (inquit) hac ſeueritate, & aſperitate in amicos leuiter peccantes, conditionem noſtram efficimus duriorem, nobiſq; (ut ita dicam) legem grauiſſimam imponimus. Nam cum ab omni uitij labe nemo ſit purus, nec integer, non dubium eſt, quin eadem lex ſit in nos ualitura, quam in alios tulerimus.

Nam uitijs nemo ſine n.] ſic Theognis Εἴτις ἁμαρτωλῇσι φίλων ἐπὶ παντὶ χολῷτο, Οὔποτ' ἂν ἀλλήλοις ἄρθμιοι, οὐδὲ φίλοι Εἶεν· ἁμαρτωλαὶ γὰρ ἐν ἀνθρώποισιν ἕπονται Θνητοῖς κύρνε, θεοὶ δ' οὐκ ἐθέλουσι φέρειν. Idem Οὐδένα παμπήδην ἀγαθὸν, καὶ μέτριον ἄνδρα Τῶν νῦν ἀνθρώπων ἠέλιος καθορᾷ.

- amicus dulcis, vt æq.e.Cum m.] id eſt, quo tempore amicus uirtutes meas cum uitijs comparat, propendeat in uirtutes noſtras numero plures (ſi modò plures ſint meæ uirtutes, quàm uitia) earumq; pondere uitia noſtra eleuet. poteſt & particula *cum* pro coniunctione accipi, hoc modo mea bona cum uitijs compenſet: deinde ſequetur *ἀσυνδέτως*: pluribus hiſce, &c. ego tamen illo modo malo.

- hac lege in trut.] id eſt, hac lege, eadem erga eum adhibebitur æquitas, ac lenitas.

Qui, ne tub. prop.] id eſt, qui uult ſibi ab amico ſua peccata ignoſci grauiora, ignoſcat ei leuiora. *ἀλληγορία* eſt.

Denique, quatinus excidi] Ingreditur diſputationem aduerſus Stoicos, quorum unum è multis hoc erat decretum, omnia peccata eſſe paria. Quandoquidem (inquit Horatius) uitijs carere non poſſumus, neque fieri ullo pacto poteſt, ut peccata, ſiue à natura ſint inſita, ſine mala conſuetudine contracta, funditus extirpemus: cur non ea diſtinguimus, & pro cuiuſque grauitate, aut leuitate pœnas irrogamus?

- quatinus] quoniam. ut Ode XXIIII. lib. 3. - *quatinus, heu nefas, Virtutem incolumem odimus.* & ſatyra IIII. lib. 2. *Quatinus ima petit uoluens aliena uitellus.*

- cur non Ponderibus mod. ſ. r.] cur non ratione peccata ponderamus, & metimur, ut pœnæ ſint peccatis æquales?

- tepidumque ligurrierit ius] id eſt, paulatim & leuiter delibarit, ſeu exorbuerit. Eſt enim ligurrire eleganter, & paulatim, & ferè cum faſtidio delibare, ac decerpere, ἀπὸ τοῦ λιγυροῦ. *quod eſt ſuaue.* inquit Donat. in Eunuch. ad illum locum. *Quæ dum foris ſunt, nihil uidetur mundius, Nec magis compoſitum quicquam, nec magis elegans: Quæ cum amatore ſuo cum ſunt, ligurriunt, Harum uidere ingluuiem,* &c. idem eadem comœd. ſup. *Hominem haud impurum, patria qui abligurrierat,* ſeu, (ut alij legunt) *obligurrierat bona. Abligurrierat* (inquit ille) *id eſt, ſuauibus eſcis conſumſerat. Nam ἀπὸ τοῦ λιγυροῦ eſt ligurrire: & λιγυρὸν Græci ſuaue appellant.* Nonius Marc. producit hunc locum & ligurrire interpretatur, deguſtare. *vnde* (inquit) *abligurrire, multa auidè conſumere.* utitur Hor. hoc eodem uerbo ſat. 4. lib. 2. - *ſeu puer unctis Tractauit calicem manibus dum furta ligurrit.* M. Tull. lib. accuſ. 2. poſuit translatè. *non re perictis hominem timide, nec leuiter hæc improbiſſima lucra ligurrientem: deuorare omnem pecuniam publicam non dubitauit.* hoc uerbum autem duobus rr. ſcribendum eſſe uiri docti cenſent, & in libris calamo exaratis omnibus præterquàm in Torneſ. ita ſcriptum eſt. fortaſſe autem acceſſit r. ut producatur. neque uerò eſſem auſus princeps uulgatam ſcripturam immutare, niſi mihi Faërnus uir doctiſſ. auctor fuiſſet ut ita typis excudendum curarem.

Labeone inſanior] Labeonem carpens, Auguſto aſſentatur. Nam hic Labeo uſque adeò fuit liber, & contumax, ut etiam Auguſto ſæpe reſtiterit, ac reſponſarit.

Quod niſi concedis, hab. inſ.] quod niſi ignoſcas, meritò poſſis inſuauis haberi, atque acerbus. *inſuauis, acerbus* dixit ἀσυνδέτως, quod genus alibi annotabimus.

Odiſti & fugis, &c.] quamuis leue admodum ſit amici peccatum, odiſti eum tamen, & fugis, ut Druſonem fæneratorem debitor. Hic Druſo fænerator erat, & hiſtoriarum ſcriptor, ſuorum ſcriptorum nimius amator, nimiusq; admirator. Itaque cum à debitoribus ſortem, aut uſuras ad diem non abſtulerat, eos ſuarum hiſtoriarum recitatione malè multabat.

Qui] debitor æris.

- triſtes Kalendæ] Kalendis pecuniam & collocabant in fænore, aut quæſtu, ut ſuprà Od. III. epod. *Quærit Kalendis ponere*, & exigebant. ut hoc loco. triſtes autem, nempe debitori. uide quæ ad Od. illam 3. annotauimus.

Mercedem] uſuram. ut ſaty. II. *Quinas hic capiti mercedes exſecat.*

- extricat] explicat, expedit, & ita diſſoluit.

Porrecto iugulo.] ſignificat ita fuiſſe iniucundam, ac moleſtam debitoribus recitationem illam, ut ultro iugulum Druſoni præberent, mallentq; iugulari, quàm audire: uel ut uiderentur iam iam, quaſi iugulandi, iugulum præbere. ſic lib. de arte poët. *Indoctum, doctumq; fugat recitator acerbus: Quem uerò arripuit, tenet, occiditq; legendo. Non miſſura cutem, niſi plena cruoris hirudo.*

- catillum Euandri m. tr.] paruum catinum, quo uſus ſit Euander: ex quo intellige antiquiſſimum. Euander Pallantis Arcadiæ Regis nepos, patre interfecto i Italiam uenit, expulſisq; Aboriginibus, ea loca, ubi nunc Roma eſt, occupauit. uide Virg. lib. 7. Aen. Catinum (inquit Varro) dicunt Siculi, ubi aſſa ponebant.

- commiſſa fide.] id eſt, fidei. arcana quædam conſilia ſuæ fidei commiſſa. fide enim pro fidei poſitum. ut Virg. Georg. I. - *libra die, ſomniq; pares ubi fecerit horas.* idem lib. I. *Munera, lætitiamque die.* & ſuprà Od. VII. lib. 3. *Conſtantis iuuenem fide.*

- ſponſum'ue negarit] promiſſum uel ſuo nomine, uel alieno, inficiatus ſit.

Queis paria eſſe ſ. p.] nunc apertè Stoicos exagitat.

- ſenſus, moreſq; repug.] ſic M. Tullius de finib. lib. 4. *In prima igitur conſtitutione Zeno tuus à natura receſſit: cumq; ſummum bonum poſuiſſet in ingenij præſtantia, quam uirtutem uocamus, nec quicquam aliud bonum eſſe dixiſſet, niſi quod eſſet honeſtum: nec uirtutem poſſe conſtare, ſi in ceteris rebus eſſet quicquam, quod aliud alio melius eſſet, aut peius: his propoſitis tenuit prorſus conſequentia*, &c. ſequitur mox. *Omnes, qui ſapientes non ſunt, æquè miſeros eſſe: ſapientes omnes, ſummè beatos eſſe: rectè facta omnia æqualia: omnia peccata paria: quæ magnificè primò dici uidentur, conſiderata minus probantur: ſenſus enim cuiuſque, & natura rerum, atque ipſa ueritas clamabat quodammodo non poſſe ſe adduci, ut inter eas res, quas Zeno exæquaret, nihil intereſſet.* Fuit autem Zeno Stoicæ diſciplinæ auctor, Polemonis auditor.

Atque ipſa utilitas, iuſti] ſequitur hoc loco Horat. quorundam philoſophorum opinionem, qui exiſtimabant nullum ius eſſe, nullum iuſtum natura: ſed hæc omnia ab utilitate eſſe nata, & profecta, id eſt proptereà leges eſſe latas, & iura deſcripta, quia ſine iure, & legibus ſocietas humana incolumis conſeruari non poſſet: qua de re mox plura dicemus.

Mutum, & turpe pecus] id eſt, homines illi recentes, à pecudibus

 parum

parum admodùm differentes, nondum ſcilicet ſermonis uſu, nec ciuili cultu reperto, nondum denique legibus ullis conſtitutis. ſic Lucretius lib. 5. *Multaq́; per cælum ſolis uoluentia luſtra Vulginago uitam tractabant more ferarum.*

Vnguibus, & pugn.] ſic Lucret. lib. 5. *Arma antiqua manus, ungues, denteſq́; fuerunt, Et lapides, & item ſiluarum fragmina, rami.*

Donec uerba, quibus u. ſ.] Plato in Cratylo uult nomina rebus conſilio eſſe impoſita: docetq́; eum, qui primus nomina fabricatus, ſit quem ὀνοματουργὸν nominat, ὀνοματοθέτου munere functum eſſe, nominaq́; cuique rei accommodata impoſuiſſe: ex dialectici præſcripto tamen: quemadmodum faber gubernaculum efficit præcipiente, & præeunte gubernatore. admonendus autem eſt lector minus exercitatus in libris Platonis, in eo dialogo corruptè legi νομοθέτης, cum legendum ſit ὀνοματοθέτης. ſimile erratum admiſſum à librarijs primo libr. ὑστέρ. ἀναλ. (ſic enim uulgò nominant) indicauit mihi Muretus. Nam ubi νομοθετῆσαι legitur, legẽdum ὀνοματοθετῆσαι. hoc modo Εἰ δὴ δεῖ ὀνοματοθετῆσαι, ἔστω τὸ οὕτω λέγειν, κατηγορεῖν. ubi omnes interpretes uitioſa ſcriptura decepti, lapſi ſunt, præter ueterem. Lucr. libr. 5. à Platone diſſentiens, ex ſententia Epicuri ait, naturam, & utilitatẽ ab hominibus uoces ad ſignificandũ aptas, ſermonemq́; expreſſiſſe: neque unũ aliquem nomina rebus impoſuiſſe: his uerſibus. *At uarios linguæ ſonitus natura ſubegit Mittere, & utilitas expreſſit nomina rerum, Non alia longè ratione, atque ipſa uidetur Protrahere ad geſtum pueros infantia linguæ. Cum facit, ut digito, quæ ſint præſentia, monſtrent.* Sentit enim uim quiſque ſuã, quoad poſſit abuti, &c. ſequuntur hæc deinceps, *Proinde putare aliquem tum nomina diſtribuiſſe Rebus, & inde homines didiciſſe uocabula prima, Deſipere eſt. nam cur hic poſſet cuncta notare Vocibus, & uarios ſonitus emittere linguæ? Tempore eodem alij facere id non quiſſe putentur.*

– dehinc abſiſtere bello, Opp.] M. Tull. lib. 1. de inuentione, & lib. 1. de Orat. ad Qu. frat. & in orat. pro Sextio, ait primos illos homines, cum primò diſperſi eſſent, & uagi, poſteà ui eloquentiæ, & prudentia paucorum, unum in locum eſſe congregatos, atque à fera, agreſtiq́; uita, ad humanum cultum, ciuilemq́; ſocietatem deductos: & conſtitutis iam ciuitatibus, urbibusq́; conditis, leges ab eis, & iura, iudiciaque fuiſſe deſcripta. Horatius hanc uim aſcribit poëtis, & muſicis: qui ijdem erant ſapientes, & eloquentes, in epiſtola de arte poët. *Silueſtres homines ſacer, interpresq́; deorum, Cædibus & uictu fœdo deterruit Orpheus.* qua de re ad illum epiſtolæ ad Piſones locum nonnihil dicemus. & ad Od. x. lib. 1. plura diximus. cum his Horatianis congruunt illa Iſocratis in Nicocle. ἐγγενομένου δ' ἡμῖν τοῦ πείθειν ἀλλήλους, καὶ δηλοῦν πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς περὶ ὧν ἂν βουληθῶμεν, οὐ μόνον τοῦ θηριωδῶς ζῆν ἀπηλλάγημεν, ἀλλὰ καὶ συνελθόντες πόλεις ᾠκίσαμεν, καὶ νόμους ἐθέμεθα. quem locum notauit Muret. in lib. var. lect.

Oppida] M. Tull. lib. 1. de gloria, oppida ex eo appellata eſſe exiſtimat, quòd opem darent. alij, quòd eò opes ſuas homines conferant. Varro lib. 4. de ling. Lat. uel ab ope, quòd munitur opis cauſa, uel quòd opere muniebant mœnia, quò tutius eſſent.

Nam fuit ante Hel.] id eſt, fuerunt enim ante Helenam aliæ mulieres, è quibus belli cauſæ natæ ſunt: fuerunt alij ante Paridem adulteri. Athen. lib. decimo tertio complures mulieres enumerat, quæ belli principia, cauſasq́; præbuerint. & Herodotus lib. 1. prima inter Græcos & barbaros bella ob fœminas hinc & illinc raptas orta eſſe oſtendit.

Quos uenerem incertam, &c.] ſic Lucret. lib. 5. *Et Venus in ſiluis iungebat corpora amantum. Conciliabat enim uel mutua quamque cupido, Vel uiolenta uiri uis, atque impenſa libido, Vel pretium glandes, atque arbuta, uel pyra lecta.*

Viribus editior] ualentior, robuſtior.

Iura inuenta metu iniuſti] Concludit Horat. iura non natura, ſed utilitate ualere & conſtare. quæ ſententia fuit etiam ueterum quorundam Philoſophorum, ut ex Platone multis locis cognoſcere licet. Atque in lib. quidem de leg. 10. ſcribit hanc eſſe ſententiam quorundam hominum, qui haberi uolunt ſapientes, eorum omnium, quæ orta ſunt, quæ oriuntur, quæq; oritura ſunt, alia natura, alia arte, alia fortuna conſtare: uerbi gratia, ignem, aquam, terram, animam, ſeu aëra natura, & fortuna uigere, & ualere, non arte: cetera, quæ pictura, ars fabricandorum ſignorum, muſica, & artes omnes efficiunt, arte ualere: ita Deos non natura, ſed arte, id eſt, quibuſdam legibus, & inſtitutis hominum conſtare. Iam honeſta quidem alia lege, alia natura ualere: iuſta autem nulla eſſe natura: ſed homines aſſiduè inter ſe de iuſto, & iniuſto diſſidere, quotidieque ea immutare. quæ porrò iuſta eſſe ſtatuerint, tum eſſe iuſta, lege ſcilicet, & arte, non natura. Atque hæc loquuntur (inquit Plato) ſapientes quidam apud adoleſcentes homines, dicuntque id eſſe iuſtiſsimum, quod quis ui obtinuerit: unde adoleſcentium animis impietas ingeneratur, perinde ac ſi non ſint ij dij, quos lex animo, & cogitatione informare iubet. Idem in Gorgia eorum opinionem refellit, qui dicebant τὸ δίκαιον εἶναι τὸν κρείττω τοῦ ἥττονος ἄρχειν, καὶ πλέον ἔχειν. id eſt, ius eſſe, ut, qui præſtantior eſt ſiue uiribus, ſiue uirtute, inferiori imperet, & plus eo obtineat. Cum enim in eo dialogo Socrates multis uerbis docuiſſet præſtare iniuriam accipere, quàm inferre: Callicles & Polus contrà diſputant, iniuriam inferre deterius eſſe, quàm accipere, natura: ſed lege conſtitutum eſſe contrarium ab hominibus imbecillis, ne præſtantioribus parere cogerentur, ne'ue ab illis ſpoliarentur. Quinetiam eos (quos dixi) imbecillos rerum nomina immutaſſe, ac peruertiſſe. nam, quod iuſtum ſit natura, id illos, ut iniuſtum haberetur, lege lata extorſiſſe: & contrà, quod iniuſtum eſt natura, ut iuſtum. exempli cauſa, ſi quis præſtantior ac potentior, deteriorem atque imbecilliorem ſpoliet, id iniuſtum eſſe dixiſſe, & iniuriam appellaſſe, cum ſit iuſtũ, & ius appellandum. Atque hæc quidem, & multo plura apud Platonem, & ab illis contra iuſtitiam diſputantur, & à Socrate refelluntur. Horatius autem hoc loco eos ſequitur potiſſimùm, qui ius ab utilitate natum eſſe uolunt: quæ ſententia quãuis uideatur probabilis, eſt tamen & falſa, & pernicioſa: ſaniusq; multo & uerius eorum iudicium eſt, qui ſtirpem iuris à natura repetunt, quam ducem ſecuti probant iura, aut omnia, aut multo plurima, natura ualere; primùm propterea quòd homo ſolus ex omnibus animantibus rationis ſit particeps natura: lex autem, quę iuſta ab iniuſtis diſtinguit, nihil aliud ſit, quàm recta ratio: deinde quòd homines congregabiles ſint natura: nulla autem congregatio ſine iure & legibus diu incolumis manere poſſit: poſtremò quòd optimus quiſque iuſtitiam colat, improbiſſimus iniuſtitiam: uir bonus autem ſit optimus & ueriſſimus rerum humanarum exiſtimator ac iudex, atque adeò regula, ſeu menſura: Itaque iuſtitiam, & iuris æquabilis deſcriptionem, utilem illam quidem eſſe hominum generi, ſed non ideò ab utilitate eſſe natam. Heſiodus quidem ſcribit hoc intereſſe inter feras, & homines, quod illæ ſoleant ſe mutuò uorare, quia non ſit illa inter eas iuris, & iuſtitiæ cõmunitas: hominibus autem non ſit fas ac immanitate uti, propterea quòd Deus immortalis iura, legesq; eis dederit, quibus imbuti ac temperati iuſtitiam inter ſe colerent. uerſus Heſiodi ſunt hi, Τόνδε γὰρ ἀνθρώποισι νόμον διέταξε Κρονίων Ἰχθύσι μὲν, καὶ θηρσὶ, καὶ οἰωνοῖς πετεηνοῖς Ἐσθειν ἀλλήλους, ἐπεὶ οὐ δίκη ἐστὶν ἐπ' αὐτοῖς· Ἀνθρώποισι δ' ἔδωκε δίκην, ἣ πολλὸν ἀρίστη Γίνεται. Idem paulò ante dixerat Iuſtitiam uirginẽ eſſe, & Iouis filiam, quibus duobus perſpicuè ſignificat eã & à Deo natam eſſe, & incorruptã atque inuiolatã eſſe tuendã: quod ita non eſſet, ſi ab utilitate

litate ortum haberet. Et M.Tull.lib.1.de legibus, iuris ortum à natura repetendũ eſſe pluribus uerbis oſtendit.

Nec natura poteſt i.ſ.] à diſſimili probare conatur nihil eſſe iuſtum aut iniuſtum natura, ſed hæc ſola utilitate diſtingui: id eſt, utilitatis cauſa conſtitutum eſſe, ut alia ſint iuſta, alia iniuſta: de bonis autem & malis longè aliter eſſe ſentiendum: bona enim à malis, fugienda ab expetendis natura, non utilitate diſtingui.

Nec uincet ratio hoc] Poſteaquam docuit ius ab iniuria non natura, ſed utilitate ſeparari, redit ad inſtitutum, ut refellat *πολυθρύλλητον* illud Stoicorum decretum, peccata eſſe paria. pendet autem hæc quæſtio à ſuperiore illa de iuris origine. Nam ſi iuſta & iniuſta natura ualerent, fortaſſe omnia iuſta eſſent æqualia, (quod enim per ſe, & natura eſt tale, neque utilitate ponderatur, id non poteſt altero magis eſſe tale) idemq; de iniuſtis eſſet ſentiendũ: ex quo efficeretur ut peccata eſſent æqualia, cùm peccata omnia ſint iniuſta. Nunc autem cum ab utilitate ius & iniuria originem, principiumq; duxerint (ut uult Horatius) ſequitur ut, quemadmodum alia alijs ſunt utiliora, & inutiliora: ita alia alijs ſint & iuſtiora, & iniuſtiora: ergo ut etiam alia peccata alijs ſint grauiora, aliaq; alijs leuiora. ſic loquitur autem ſatyra 111. lib.2. *Vincit enim ſtultos ratio inſanire nepotes.*

- tantundem ut peccet, idemque] id eſt, tam grauiter peccet. notauimus hoc loquendi genus *idem peccat*, in epiſt. de arte poët.

- nocturnus legerit] id eſt, noctu, ut ſup. annot. ad Od. xvi. epod. *ſacra legerit* autem, ſacrilegium admiſerit.

- as ſit Regula p.] id eſt, ſi peccata ſunt inæqualia, ut reuera ſunt, debent & pœnæ eſſe inæquales, id eſt, peccatis æquales.

Nam ut ferula cædas, &c.] occurrit ijs quæ poterat Stoicus dicere, hoc modo: non uis Horati eum, qui ſcutica, id eſt, minore pœna dignus ſit, flagello cædi, id eſt, grauiore pœna affici. cur non eadem opera uetas, ne, qui grauiorem pœnam meritus ſit, ferula cædatur? quia non uereor (inquit Horat.) ne id facias, cum furta latrocinijs paria eſſe dicas, & mineris te utraque peccata pari pœna caſtigaturũ, ſi regiam poteſtatem adeptus ſis. attendat autem lector Latini ſermonis ſtudioſus, non eſſe hoc ordine uocabula collocanda, *non uereor ut ferula cædas*. nam qui ita loquitur, *uereor ut cædas*, uult cædi, & uidetur ita dicere: *vereor ne non cædas*. qui hoc modo autem, *uereor ne cædas, non uult cædi:* & cõtrà, ſi quis ita loquatur, *non uereor ne cædas*, hoc ſignificat, *ego non dubito quin non ſis cæſurus*, uel *confido te non cæſurum*, & ſi quis ita, *non uereor ut cædas*, hoc innuit, *non uereor ne non cædas: mihi dubium non eſt, quin ſis cæſurus: confido te eſſe cæſurum.* non ſunt igitur hæc uerba ita diſponenda, *non uereor, ut ferula cædas meritum maiora*, &c. alioqui Horatium aliud, quàm ſentiat, loquentem faceremus. nam hoc ſentit Horatius, hocq; à nobis uult audiri, atque intelligi, *non vereor ne cædas ferula*, id eſt, certò ſcio, te ferula non eſſe cæſurum eum, qui pœnas ſit meritus grauiores. quid igitur dicemus? Horatium minus Latinè eſſe locutum? minimè uerò. confugiendum igitur eſt ad id, quod toties iam dixi, particulam *ut*, non eſſe cum uerbo *uereor*, coniungendam, ſed totam illã, quæ antecedit, orationem, ſuo loco, & ſeparatim eſſe legendam, hoc modo: *nam, ut ferula cædas eum, qui maiores pœnas ſit meritus: non uereor*, ſubaudi, ne id facias, id eſt, ſcio te iſtuc non facturum. exempla autem è bonis ſcriptoribus ſumta, quis ſit huius uerbi & ſimilium uſus, nos docebunt. Terent. in And. - *haud uereor, ſi in te ſolo ſit ſitum; ſed, uim ut queas ferre.* ibid. - *id paues ne ducas tu illam: tu autem ut ducas*, id eſt, *ne non ducas*. M.Tull. ad Att. lib. vii. *tamen uereor ut hic ipſis conſentiat ſit*, &c. id eſt, *ne non conſentiat ſit*. Idem lib. 11. *Videris uereri ut epiſtolas illas acceperim*. Idem e-

piſt.1.ad Torqu.lib.vi. *cuius tanti mali, quamuis docti uiri multa dicant, tamen uereor ut conſolatio ulla poſſit uera reperiri, praeter illam, quae tanta eſt, quantum in cuiuſque animo roboris eſt, atque neruorum*, &c. uel legendum *ne conſolatio nulla*. nam uulgata ſcriptura mendoſa eſt. Idem ad Terentiam. *Vereor ut Dolabella ipſe ſatis nobis prodeſſe poſſit.* Idem orat. contra Rull. ad popul. *hoc quia nos fœdus nõ iuſſeritis, uereor Hiempſal ut ſatis firmum ſit, & ratum.* Idem lib. 1. de Orat. ad Qu. fr. *ſed illa duo, Craſſe, uereor ut tibi poſſim concedere.* Idem orat. pro Quinctio, *tamen ne uereris, ut poſſis hæc contra Hortenſium defendere?* Hor. ſat. 1. lib. 2. *- o puer, ut ſis uitalis, metuo.* Cæſar lib. 5. de bello Gall. *Labienus ueritus, ſi ex hibernis fugæ ſimilem profectionem feciſſet, ut hoſtium impetum ſuſtinere poſſet, præſertim quos recenti uictoria efferri ſciret*, &c. ſic enim habent cod. calamo exarati. Veniamus ad exempla alterius locutionis, *uereor ne*: cuius quidem ſententia priori contraria eſt. Terent. in Eunuch. *Miſeram me, uereor ne illud grauius Phædria tulerit*, &c. idẽ in Andr. *- hei uereor ne quid Andria apportet mali.* in Hecyra. *vereor, ſi clamorẽ eius hic crebrò exaudiat, Ne parturire eam intelligat.* ibid. *- ſimul vereor Pamphilum, ne orata noſtra nequeat diutius celare.* idem Phorm. *- vereor ne iſtæc fortitudo in neruum erumpat denique.* ibid. *- hei vereor lenonem, ne quid ſuat.* M. Tull. in Lælio, *neque enim uerendum eſt, ne quid excidat, aut ne quid in terram defluat.* Ibid. *ſin autem illa vereor; ne idem interitus ſit animorum, & corporum*, &c. qui locus mendoſè in uulgatis codicib. legitur, *vt idem interitus.* epiſt. ad C. Cælium C. F. ultima, lib. 3. *uerebar ne id ita caderet, quod etiam nunc vereor, ut antè quàm tu in prouinciam veniſſes, ego de prouincia decederem.* & pro M. Marcello, *vereor ne hoc, quod dicam, non perinde intelligi auditu poſſit, atque ego ipſe cogitans ſentio.* ubi mendoſè legitur uulgò *uereor vt hoc, quod dicam.* Vir. in Palæm. *- ipſe Neæram Dum fouet, ac, ne me ſibi præferat illa, ueretur, Hic alienus*, &c.

- & magnis parua, &c.] id eſt, & mineris te ſimilem pœnam ad leuia peccata uindicanda adhibiturum, atque ad grauia. *ſimili falce recidere* poſuit pro eo, quod eſt, ſimili pœna coërcere. pœnis enim deterrentur ac reuocantur improbi à flagitijs ac maleficijs. falce autem ſimili magnis dixit more Græcorum, ὁμοίᾳ τοῖς μεγάλοις. ſimili atque magna peccata reciduntur.

- ſi diues, qui ſap.] Stoicos irridet hoc modo, Quid opus eſt iſta conditione, *Si mihi regnum perm. homines?* non ne hoc ueſtrum eſt, ſapientem eſſe diuitẽ, ſutorem, formoſum, atque etiam regem? quid igitur uetat, quominus poteſtate regia utaris? & cur id, quod habes, optas, quaſi deſit? cum hoc loco congruit ille, epiſt. 1. lib. 1. *Ad ſummam, ſapiens uno minor eſt Ioue, diues, Liber, honoratus, pulcher, rex denique regum.* ſed illic ſeriò loquitur, hic ioco. M. Tullius lib. 3. de finibus in extremo, ſub Catonis perſona talem deſcribit ſapientem his uerbis, *rectius enim appellabitur rex, quàm Tarquinius, qui nec ſe, nec ſuos regere potuit: rectius magiſter populi, quàm Sylla*, &c. *rectius diues, quàm Craſſus, qui niſi eguiſſet, nunquam Euphratem nulla belli cauſſa tranſire uoluiſſet*, &c. *rectè etiam pulcher, rectè ſolus liber, rectè ſolus inuictus.*

- ſutor tamen eſt ſapiens] ſapiens eſt ſutor bonus (inquit Stoicus) τῇ δυνάμει, οὐ τῇ ἐνεργείᾳ, id eſt, poteſtate, non uſu, neque functione muneris.

- quò?] id eſt, quò iſtuc pertinet? ut ſuperiore ſatyra, *quò res hæc pertinet?* alii quo modo? alii legunt *qui?*

Vt, quamuis tacet Herm.] de Hermogene ſup. ſaty. 1. ut cantor eſt Hermogenes (inquit) etiam ſi taceat. (habitu enim cantor eſt, dum tacet: ἐνεργείᾳ autem cantor eſt, dum canit) ita & ſapiens, conſul, diues, formoſus eſt τῇ δυνάμει, καὶ τῇ ἕξει, id eſt, poteſtate & habitu.

- vt Alfenus] more ſatyrico Alfenum quendam Cremonenſem irridet, qui

cum

cum ſutrinam primùm feciſſet, deinde clauſa ſutrinâ Romæ iuri ciuili Seruio Sulpicio magiſtro operam nauaſſet, iuriſconſultus clariſſimus euaſit, conſulatum adeptus eſt, honorificentiſſimoq; funere elatus eſt. De eo fit locis aliquot in pandectis iuris ciuilis mentio.

Eſt opifex ſolus:] ſic ſcriptum, & diſtinctum eſt in duob. cod. Vatic. Iann. Faër. Torneſ. Ran. Card.

- vellunt tibi barb.] ſignificat ita inepta, & ſtulta loqui Stoicos, ut etiam à pueris irrideantur.

- quos tu niſi fuſte coërc. Vrg. t.] id eſt, quos niſi fuſte abigis, te ut inſanum quendam, & mente captum ſectabuntur, atque urgebunt. ſolent autem pueri mente captos, & fatuos circumſiſtere, ac ſectari: quod & M. Tullius oſtēdit lib. 4. accuſ. de Theomnaſto quodā, his uerbis, *Retinere cœpit tabulam Theomnaſtus quidam homo ridiculè inſanus, quem Syracuſani Theoractum uocant: qui illic eiuſmodi eſt, ut eum pueri ſectentur: ut omnes, cum loqui cœperit, irrideant.*

Vrgeris turba] cod. 1. Vatic. & Iann. *Vrgueris*, ut ſæpe alibi.

- rumperis] clamore. ſic M. Tull. *Dirupi me penè in iudicio Galli Canidij familiaris tui.*

- dum tu quadrante lau.] concludit neque ſapientem, regem eſſe dicendū, quandiu, ut unus de multis, quadrante lauatur, & ab uno Criſpino comite deducitur, cùm reges quamplurimos habere ſoleant ſtipatores: neque uera eſſe Stoicorum decreta, *peccata eſſe æqualia, ſapientem nunquam ignoſcere, nunquam miſereri*, &c. Erat autem quadrans merces balneatoris. M. Tull. pro Cælio, de Clodia. *niſi forte mulier potens quadrantaria illa permutatione familiaris facta erat balneatori.*

SATYRA 4.

EVPOLIS, *atque Cratinus, Ariſtophaneſq; poëta,*
Atque alij, quorum comœdia priſca uirorum eſt:
Si quis erat dignus deſcribi, quòd malus, aut fur:
Quòd mœchus foret, aut ſicarius, aut alioqui
Famoſus: multa cum libertate notabant.
Hinc omnis pendet Lucillius hoſce ſecutus,
Mutatis tantùm pedibus, numeriſq; facetus,
Emunctæ naris, durus componere uerſus.
Nam fuit hoc uitioſus. in hora ſæpe ducentos,
Vt magnum, uerſus dictabat ſtans pede in uno:
Cum flueret lutulentus, erat, quod tollere uelles.
Garrulus, atque piger ſcribendi ferre laborem:
Scribendi rectè: nam vt multum, nil moror. ecce
Criſpinus minimo me prouocat: accipe, ſi uis,
Accipe iam tabulas. detur nobis locus, hora,
Cuſtodes: uideamus vter plus ſcribere poſſit.
Dij benè fecerunt, inopis me, quòdq; puſilli
Finxerunt animi, raròq; & perpauca loquentem.

COMMENTARII.

Eupolis, atque Cr.] hi fuerunt poëtæ comici ueteris comœdiæ. de Eupoli M. Tull. epiſt. ad Att. lib. 6. Εὔπολιν τὸν τῆς ἀρχαίας *quis non dixit ab Alcibiade nauigante in Siciliam deiectum eſſe in mare?* &c.

Cratinus] interpres Pindari εἰδ. ς. ὀλυμπ. producit hunc Cratini uerſū in Bœotos. Οὗτοι δ' εἰσὶν συοβοιωτικὸν τε[illegible] φῦλος ἀνδρῶν, & Plutarchus in uita Periclis ſcribit Periclem (fuerunt enim re æquales)

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

At tu concluſas hircinis follibus auras
Vſque laborantes, dum ferrum molliat ignis,
Vt mauis, imitare. beatus Fannius, ultro
Delatis capſis, & imagine: cum mea nemo
Scripta legat, uulgò recitare timentis, ob hanc rem,
Quòd ſũt, quũs genus hoc minimè iuuat, utpote plureis
Culpari dignos. quemuis media erue turba:
Aut ob auaritiam, aut miſera ambitione laborat.
Hic nuptarum inſanit amoribus: hic puerorum:
Hunc capit argenti ſplendor: ſtupet Albius ære:
Hic mutat merces ſurgente à ſole ad eum, quo
Veſpertina tepet regio: quin per mala præceps
Fertur, uti puluis collectus turbine, nequid
Summa deperdat, metuens, aut ampliet ut rem.
Omnes hi metuunt uerſus: odere poëtas.
Fœnum habet in cornu: longè fuge. dummodo riſum
Excutiat ſibi, non hic cuiquam parcet amico.
Et, quodcunque ſemel chartis illeuerit, omneis
Geſtiet à furno redeunteis ſcire, lacuq́;
Et pueros, & anus. agedum pauca accipe contrà.
Primùm ego me illorum, dederim quibus eſſe poëtas,
Excerpam numero. neque enim concludere uerſum
Dixeris eſſe ſatis: neque, ſi quis ſcribat, uti nos,
Sermoni propiora, putes hunc eſſe poëtam.
Ingenium cui ſit, cui mens diuinior, atque os
Magna ſonaturum: des nominis huius honorem.
Iccircò quidam, comœdia, nec'ne poëma
Eſſet, quæſiuere, quòd acer ſpiritus, ac uis
Nec uerbis, nec rebus ineſt: niſi quòd pede certo
Differt ſermoni, ſermo merus. at pater ardens
Sæuit, quòd meretrice nepos inſanit amica
Filius: uxorem grandi cum dote recuſat:
Ebrius &, magnum quod dedecus, ambulat ante
Noctem cum facibus. nunquid Pomponius iſtis
Audiret leuiora, pater ſi uiueret? ergo
Non ſatis eſt puris uerſum perſcribere uerbis;
Quem ſi diſſoluas, quiuis ſtomachetur eodem,
Quo perſonatus pacto pater. his, ego quæ nunc,
Olim quæ ſcripſit Lucillius, eripias ſi
Tẽpora certa, modoſq́; : et, quod prius ordine uerbũ eſt,

les) ab eo dictum eſſe κεφαληγερέται· quod idem ualet, atque capite oblongo, & amplo, & quaſi congregato. de eodẽ infra Hor. epiſt. ad Mæcen. 3. lib. 1. *Priſco ſi credis Mæcenas docte Cratino*, &c.

Atque alij, quorum com.] id eſt, & alij ueteris comœdiæ ſcriptores. erat autem uetus comœdia liberior, ac maledicẽtior, quàm ut aures hominum ferre poſſent. ſic ſaty. x. *Illi, ſcripta quibus comœdia priſca uiris eſt, Hoc Stabant.*

- ſamoſus] malè audiens. ſuprà Od. 3. lib. 3. *Iam nec Lacænæ ſplendet adulteræ Famoſus hoſpes.* M. Tull. lib. 2. de orat. ad Q. Fratr. *Non pol (inquit) audeo. Nam me ad famoſas uetuit mater accedere.*

Lucillius] ſignificat, ſatyrã, cuius inuẽtor fuit Lucillius, ueteris comœdiæ locum occupaſſe. hunc Lucilliũ Baſſum inſectatur urbanè, id eſt, ſuo more Horat. ſaty. x. de eodem ſic M. Tull. lib. 1. de finib. *Nec uerò, ut noſter Lucillius, recuſabo, quo minus omnes mea legant. Vtinam ille Perſius: Scipio uerò, et Rutilius multo etiam magis: quorum ille iudicium reformidans, Tarentinis, ait ſe, & Conſentinis, & Siculis ſcribere. facetè is quidem,*

Poſterius facias, præponens ultima primis:
Non, ut ſi ſoluas, poſtquam diſcordia tetra
Belli ferratos poſtes, portaſq́; refregit:
Inuenias etiam diſiecti membra poëtæ.
Hactenus hæc: aliàs iuſtum ſit, nécne, poëma.
Nunc illud tantùm quæram: meritó'ne tibi ſit
Suſpectum genus hoc ſcribendi. Sulcius acer
Ambulat, & Caprius, rauci malè, cumq́; libellis,
Magnus uterque timor latronibus: at, benè ſi quis,
Et uiuat puris manibus, contemnat utrunque.
Ut ſis tu ſimilis Cæli, Birriq́; latronum:
Non ego ſim Capri, neque Sulci: cur metuas me?
Nulla taberna meos habeat, neque pila libellos:
Queis manus inſudet uulgi, Hermogeniſq́; Tigelli?
Non recito cuiquam, niſi amicis, idq́; coactus.
Non ubiuis, corámue quibuslibet. in medio qui
Scripta foro recitent, ſunt multi: quiq́; lauantes:
Suaue locus voci reſonat concluſus. inanes
Hoc iuuat, haud illud quærentes, num ſine ſenſu,
Tempore num faciant alieno. lædere gaudes
Inquis: & hoc, ſtudio prauus facis. unde petitum
Hoc in me iacis? eſt auctor quis denique eorum,
Vixi cum quibus? abſentem qui rodit amicum:
Qui non defendit alio culpante: ſolutos
Qui captat riſus hominum, famamq́; dicacis:
Fingere qui non uiſa poteſt: commiſſa tacere
Qui nequit: hic niger eſt: hunc tu Romane caueto.
Sæpe tribus lectis uideas cœnare quaternos:
E quibus unus auet, quâuis aſpergere cunctos,
Præter eum, qui præbet aquam: poſt, hũc quoque potus,
Condita cum uerax aperit præcordia Liber.
Hic tibi comis, & urbanus, liberq́; uidetur
Infeſto nigris. ego, ſi riſi, quòd ineptus
Paſtillos Rufillus olet, Gorgonius hircum:
Liuidus, & mordax videor tibi? mentio ſi qua
De Capitolini furtis iniecta Petilli
Te coram fuerit: defendas, ut tuus eſt mos.
Me Capitolinus conuictore uſus, amicó-
Que à puero eſt: cauſaq́; mea permulta rogatus
Fecit: &, incolumis lætor quòd uiuit in urbe.

dem, ſicut alias: ſed nec tam docti tunc erant, ad quorum iudicium elaboraret, & ſunt illius ſcripta leuiora, ut urbanitas ſumma appareat, doctrina mediocris. idem epiſt. ad Attic. lib. 12. *Cato me quidem delectat: ſed etiam Baſſum Lucillium ſua.* Idem tamen lib. 2. de oratore ſub perſona Craſſi, Lucillium hominem doctum, & perurbanum appellat.

Mutatis tantùm ped.] quia Lucillius hexametris ferè uerſibus, illi iambeis mores hominũ notabant.

Emunctæ naris] id eſt, ſagax, acri iudicio, ſagaciter odorans hominum mores, & uitia: naribus acutis. tralatio eſt, uel allegoria. Nam ut, qui ſunt emunctæ naris, niſi quid aliud obſtat, ſagaciter olfaciunt odores: ita qui nares habent mucôre obſtructas, minus ſunt in ſentiendis odoribus ſagaces. eadé ratione uerbum *odorari* pro eo, quod eſt, acutè, & celeriter percipere, atque intelligere, & per ueſtigando conſequi, uſurpatur à M. Tullio, Verr. de iuredicundo. *huius uerò erat ars, & malitia miranda, quòd acutiſſimè tota prouincia, quid cuique eſſet neceſſe, indagare, & odorari ſolebat.* & in epiſtolis

Sed tamen admiror, quo pacto iudicium illud
Fugerit. hic nigræ ſuccus lolliginis: hæc eſt
Aerugo mera: quod vitium procul abfore chartis,
Atque animo prius, vt, ſi quid promittere de me
Poſſum aliud, verè promitto. liberius ſi
Dixero quid, ſi forte iocoſius: hoc mihi iuris
Cum venia dabis. inſueuit pater optimus hoc mi,
Vt fugerem, exemplis vitiorum quæque notando.
Cum me hortaretur, parcè, frugaliter, atque
Viuerem vti contentus eo, quod mi ipſe paraſſet:
Non'ne vides, Albi vt malè viuat filius? vtq́;
Barrus inops? magnum documentum, ne patriam rē
Perdere quis uelit. à turpi meretricis amore
Cum deterreret: Sectani diſſimilis ſis.
Ne ſequerer mœchas, conceſſa cum Venere vti
Poſſem: deprenſi non bella eſt fama Treboni,
Aiebat. ſapiens uitatu, quidq́; petitu
Sit melius, cauſas reddet tibi: mi ſatis eſt, ſi
Traditum ab antiquis morem ſeruare, tuamq́;,
Dum cuſtodis eges, vitam, famamq́; tueri
Incolumem poſſim. ſimulac durauerit ætas
Membra, animumq́; tuum: nabis ſine cortice. ſic me
Formabat puerum dictis: & , ſiue iubebat,
Vt facerem quid: habes auctorem, quo facias hoc:
Vnum ex iudicibus ſelectis obyciebat:
Siue vetabat: an hoc inhoneſtum, & inutile factum,
Nec'ne ſit, addubites: flagret rumore malo cùm
Hic, atque ille? auidos uicinum funus vt ægros
Exanimat: mortiſq́; metu ſibi parcere cogit:
Sic teneros animos aliena opprobria ſæpe
Abſterrent uitijs. ex hoc ego ſanus ab illis,
Perniciem quæcunque ferunt, mediocribus, & , queis
Ignoſcas, uitijs teneor. fortaſſis & iſtinc
Largiter abſtulerit longa ætas, liber amicus,
Conſilium proprium. neque enim, cum lectulus, aut me
Porticus excepit, deſum mihi. rectius hoc eſt:
Hoc faciens, uiuam melius: ſic dulcis amicis
Occurram: hoc quidam non bellè. nunquid ego illi
Imprudens olim faciam ſimile? hæc ego mecum
Compreſſis agito labris. ubi quid datur oci,

lis ad Atticum multis locis.

- durus componere verſ.] durus in componendis uerſib. uide annot. ad Od. VIII. lib. 4. eiuſdem generis eſt id, quod ſtatim ſequitur. - *piger ſcribendi ferre laborem.*

Cum flueret lutulentus, erat q. t.] cum uerſus profunderet inuenuſtos, incultos, atque illepidos, erat tamen aliquid, quod probares, & ſumeres. huic loco reſpondent ea quæ ſunt ſat. x. *At dixi fluere hūc lutulentum: ſæpe ferentem Plura quidem tollenda relinquendis. tollenda*, id eſt, ſumenda. ut epiſt. de art. poët. - *hoc sibi dictum Tolle memor.* & epiſt. ad Numicium lib. I. - *partem, uel tolleret omnes.* & epiſt. ad Mæcen. II. - *at tu quantum uis, tolle benignè.* alij tollere accipiunt pro eo, quod eſt amputare, & reſecare: à quibus diſſentio. nā locus ille, qui eſt ſat. x. perſpicuè declarat per tollenda, ea ſignificari, quæ ſumenda, & probanda ſunt, ut ſuo loco docebimus. Quinctilian. lib. 10. ad hunc locum reſpiciens ſcribit illa. *Ego quantum ab illis, tantum ab Horatio diſſentio, qui Lucilium fluere lutulentum, & eſſe aliquid, quod tollere*

Illudo chartis. hoc eſt mediocribus illis
Ex uitijs unum: cui ſi concedere nolis,
Multa poëtarum ueniat manus, auxilio quæ
Sit mihi: nam multo plures ſumus: ac ueluti, te,
Iudæi, cogemus in hanc concedere turbam.

lere poſſis, putat.

- nam vt multum, nil moror] id eſt, nam ſi quis multũ ſcribat, nihili æſtimo, manum nõ uerterim, ſic epiſt. ad Vallam. lib. 1. - *nam nina nihil moror illius oræ.* Virg. Aen. v. - *nec dona moror.*

Criſpinus] de quo ſuprà ſaty. 1.

- minimo me prouocat] minimo ſubaud. digito. prouerbium eſt à geſtu eorum, qui alterum ad certamen prouocant, natum. nam minimum digitum porrigunt, illum à ſe contemni ſignificantes, proinde ac ſi eum poſſint uel minimo digito percellere, ac peruertere.

- accipe ſi vis] uerba Criſpini Horatium prouocantis.

Dij benè fecerunt] reſpondet Horat. Dijs habeo gratiam, uel benefici, ac benigni ergà me fuerunt Dij immortales, quòd me parui animi, & paucorum uerborum finxerunt. notandum hoc loquendi genus. *Dij benè fecerunt*. quod par eſt illi vſitatiori *benè factum*.

- perpauca loquentem] ſic ſaty. vi. *Vt vêni coram ſingultim pauca locutus*. mendoſe autem habent omnes libri, *loquentis*. præterquàm Faër. in quo ſcriptum eſt loquentes. Sed s. alia manu, & in litura.

At tu concluſas hirc.] id eſt, imitare uentum, qui ex follibus fabrorum ferrariorum expiratur tandiu, quoad ferrum ab igne molliatur: quibus uerbis ſignificat uerſus eius eſſe uel inanes, ac leues: uel inflatos, ac turgidos. hircinis follibus autem, id eſt ex corio hircino factis.

- beatus Fannius, ultro, &c.] O beatũ (inquit Horat.) Fannium, cui populus ultro, id eſt, non petenti capſas, in quibus eius libri conderentur, ac ſeruarentur, imaginemq́; ad memoriam eius prodendam, detulit, cum mea, &c. hunc Fannium ineptum uocat ſat. x. his uerbis. - *aut crucier, quòd Vellicet abſentem Demetrius? aut quòd ineptus Fannius Hermogenis lædat conuiua Tigelli?* ſic loquitur M. Tull. in orat. pro Plancio. *Itaque hac ſpe decedebam, vt mihi populum Rom. omnia delaturum putarem.* & epiſt. ad P. Nigidium figulum lib. 4. - *nec mihi quicquam tali tempore in mentem venit optare, quod non vltro mihi Cæſar detulerit*. alij hunc locum ſic explicant, beatus Fannius, cuius capſæ ultro in bibliothecam Auguſti fuerint delatæ cum imagine. quibuſcum equidem pugnare nolim, præſertim cum utrancunque explicationem ſequamur, ſemper intelligere nos oporteat, Fannij poëmata in ædem Apollinis, & Muſarum eſſe recepta: veruntamen priorem explicationem malo.

- erue] cod. 11. Vat. Iann. Faër. Tor. Rain. Card. *elige.*

Quòd ſunt, quos genus hoc] id eſt, ob id, quòd ſunt non pauci, qui non delectantur, immo uerò offenduntur ſatyris: ij ſcilicet, qui reprehenſione digni ſunt, quales ſunt auari, ambitioſi, libidinoſi, adulteri, ſcelerati, impij, uaſorum & ſignorum plus æquo ſtudioſi, mercatores, & ſimiles.

- ſtupet Albius ære] miro ſignorum, & uaſorum æreorum amore, ſtudioq́; ducitur, eaq́; ſupra modum amat, & admiratur. ſic loquitur Virg. Georg. 11. *Hic ſtupet attonitus roſtris.* Hor. ſaty. vi. *Qui ſtupet in titulis.*

Hic mutat merces] emit, comparat, permutat. uide ſup. ann. ad Od. xvi. lib. 1. de uerbo mutandi.

- ad eum, quo veſp.] ad occidentem. Virgil. lib. 5. Aeneid. - *veſpere ab atro Conſurgunt venti.* Horat. Od. xv. lib. 4. - *ad ortum Solis ab Heſperio cubili.*

- quin

- quin per mala præceps] ut ſup. epiſt.1.lib.1. *Impiger extremos curris merca tor ad Indos Per mare paup. fugiens. per ſaxa, per ignes.*

- vti puluis collectus turb.] puluerem uento concitatum, & collectum uo cant Græci κονιορτόν. Itaque hoc nomen uidetur exprimere uoluiſſe.

- verſus] præſertim ſatyricos, id eſt, urbanos, & mordaces.

Fænū habet in.c.] intellige hæc dici ab improbis, & vitioſis hominibus qui bus iuſti ſū poetæ. couenit prouerbiū in homines acres, promtos, uiribus corpo ris, aut ingenij facultate inſtructos, ac paratos ad iniuriam, ſi qua inferatur, propul ſandam, atque adeò ad laceſſendum, ſi quis occurrat malo dignus. Plutarchus in Craſſo huius prouerbij originem indicans, ait à bobus, qui cornu petunt, prouer bium eſſe natum, quorum cornibus Romani ſolebant fænum appendere, ut ſibi ab eis cauerent homines in uia forte occurrentes. narrat idem Plutarch. Sicinnium quendam de Craſſo dicere ſolitum, fænum eum habere in cornu. ſic ille. ἴσχυε δὲ χάριτι καὶ φόβῳ· φόβῳ δ᾽ οὐχ ἧττον. ὁ γοῦν πλεῖστα πράγματα παρέχων τοῖς καθ᾽ αὐτὸν ἄρχουσι, καὶ δημαγωγοῖς Σικίννιος, πρὸς τὸν εἰπόντα, τί δὴ μόνον οὐ σπαράττει τὸν Κράσσον, ἀλλὰ παρίησιν αὐτόν· χόρτον ἔχειν φησὶν ἐπὶ τοῦ κέρατος. εἰώθεσαν δὲ Ῥωμαῖοι τὸν κυρίττοντα τῶν βοῶν ὑπὲρ τοῦ φυλάττεσθαι τοὺς ἐντυγχάνοντας, χόρτῳ περιελίσσειν τὸ κέρας.

- dum modo riſum Exc. ſ. &c.] ita eſt ridiculorum dictorum cupidus, ut, dummodo quippiam falsè dicat, ne amicis quidem parcere uelit. Ariſtotel. lib. 4. de mor. ad Nicom. ſcribit ſcurram, quem βωμολόχον Græcè nominat, eo differ re ab urbano, quòd urbanus ita falsè dicat, ut neminem offendat, aut etiam dele ctet: ſcurra autem ridiculo moderari non poſſit: tum nec ſibi, nec alijs parcat, dūmodo riſum moueat. verba Ariſt. ſunt hæc, ὁ δὲ βωμολόχος, ἥττων ἐστὶ τοῦ γελοίου, καὶ οὔτε ἑαυτοῦ, οὔτε τῶν ἄλλων ἀπεχόμενος, εἰ γέλωτα ποιήσει. excutiat autem ri ſum, id eſt, riſum profuſum moueat.

Et, quodcunque ſem. ch. ill.] id eſt, quodcunque per iocum, & ludum ſcripſerit.

- furno] in quo coquitur panis. iccircò magna ſemper eò turba cōuenit & uetularum, & puerorum.

- lacuq;] lacus uas ampliſſimum, ubi calcantur uuæ. M. Tull. in Bruto. *ſic ego iſtis cenſuerim, & nouam iſtam quaſi de muſto, ac lacu feruidam orationem fugiendam: nec illam præclaram Thucydidis nimis veterem, tanquam Anicianam notam perſequen dam.* Eſt etiam lacus (ut docet Varro lib. 4. de lingua Latina) lacuna magna ubi aqua contineri poteſt, quo modo credibilius eſt hoc loco accipiendum eſſe, ut in telligamus pueros, & anus aquandi cauſa ad lacum iuiſſe, & è lacu redire. Pro pert. lib. 2. *Cui fuit indocti fugienda hæc ſemita uulgi, Ipſa pet ita lacu nunc mihi dulcis aqua eſt.* Horat epiſt. 1. lib. 1. *- lacus, & mare ſentit amorem Feſtinantis heri.*

- agedum pauca acc.] reſpondet Horatius ad ea, quæ cùm in omne genus poëtarum, tùm in ſatyrarum ſcriptores dicta fuerant.

- ſermoni propiora] orationi ſolutæ ſimiliora, quàm uerſibus. ſic epiſtol. ad Auguſt. *- nec ſermones ego mallem Repentes per humum, quàm res componere geſtas.*

- mens diuinior] M. Tull. item in orat. pro Arch. poëta ait poëtam natura ipſa ualere, & mentis uiribus excitari, & quaſi diuino ſpiritu afflari. uide ann. ad illum locum. *Ingenium miſera,* &c. de arte poët.

- magna ſonaturum] Priſc. lib. 11. producit hunc locum, & ait ſoniturum eſſe uſitatius, quàm ſonaturum.

Iccircò quidam com.] ſic M. Tull. in orat. perf. *At comicorum ſenarij pro pter ſimilitudinem ſermonis ſic ſæpe ſunt abiecti, vt nonnunquam vix in his numerus, &*

& verſus intelligi poſſit.

- niſi quòd pede certo] comica oratio, merus eſt ſermo, præter quàm quòd certo, ac definito numero ab oratione ſoluta differt. ſic M. Tull. in orat. perfe. *Itaque uideo uiſum eſſe nonnullis, Platonis, & Demoſthenis locutionem, etſi abſit à uerſu, tamen, quòd incitatius fertur, & clariſſimis verborum luminibus vtatur, potius poëma putandum, quàm comicorum poëtarum, apud quos, nihil eſt aliud quotidiani diſſimile ſermonis, niſi quòd verſiculi ſunt.*

- at pater ardens] aduerſarium facit occurrentem ei rationi, propter quam putent quidam comœdiam merum ſermonem eſſe, non poëma: nempe quia deſit ei ſpiritus acer, & uis poëtica, hoc modo. atqui ſæpe (inquit) uidemus in comœdia ſenem induci à poëta, filio libidinosè, atque intemperanter uiuenti, ſcortanti, omnia quæ habeat, profundenti, uxorem benè dotatam recuſanti, ante noctem cum facibus ambulanti grauiter iraſcentem: vt Demeam apud Terent. Teuropidem apud Plautum. non deeſt igitur comœdiæ uis, nec ſpiritus. ſic epiſt. de arte poët. *Interdum tamen & uocem comœdia tollit, Iratusq; Chremes tumido delitigat ore.*

- ſæuit] excandeſcit, iraſcitur χαλεπαίνει. Plaut. Epid. *Sed memento, ſi quid ſæuiunt ſenes, Suppetias mihi cum ſorore ferre.* uide annotat. ad Od. XXXIII. lib. I.

- nepos] luxurioſus, ἄσωτος. uide annotata ad Od. I. epod. in extr.

- nunquid Pompon. iſtis Aud.] diſſoluit id, quod reſpōſum fuerat ab aduerſario, hoc modo. patres (inquit) quotidie ſolent ita filijs ſuis ſuccenſere potantibus, & ſcortantibus: & Pomponius adoleſcens libidinoſus, & luxurioſus, ſi eius pater uiueret, æquè aſperè obiurgaretur. hunc Pomponium quaſi aliud agēs, uellicat: in quo genere reprehendendi, & diuinus eſt Horatius, & ceteros omnes ſatyrarum ſcriptores longo interuallo ſuperauit.

Ergo non ſatis eſt, &c.] id eſt, non eſt igitur ſatis uerſum facere uerbis puris, & lectis, ſi ordine uerborum commutato, ac numero diſſoluto, reſtet ſermo quotidiano ſermoni ſimilis: &, quali patres domi cum filijs uti ſolent.

- perſonatus] pater comicus, & qui in ſcena, ſeu in comœdia patris perſonam ſuſtineat.

- hís, ego quæ, &c.] ſi ea, quæ ego nunc ſcribo, & quæ Lucillius ſcripſit olim, diſſoluas, modosque, ac numeros tollas, ordinem denique uerborum immutes, non ita inuenias partes orationis poëticæ diſſolutæ, ac diſſipatæ, ut ſi Ennij uerſum ſumas, eumq; ordine uerborum conuerſo, diſſolutum legas. exempli gratia: ſi hæc Enniana, *- poſtquàm diſcordia tetra Belli ferratos*, &c. diſſoluas, ordineq; uerborum turbato ita legas, *Poſtquam ferratos belli poſtes, & portas tetra diſcordia refregit*, non reperietur hic ſermo quotidianus, ſed poëticus.

- aliàs] aliàs quæremus, &c. Sed dubitandum non eſt, quin Comœdia ſit poëma: neque Horatius dubitat, ut apparet ex lectione lib. de arte poët.

Sulcius & Caprius] accuſatores acerrimi.

- rauci malè] admodum rauci, ex quo ſignificat eos admodum uocales, & clamoſos fuiſſe, ſeu plurimùm voce contendere ſolitos eſſe. obtunditur enim uox, & rauceſcit nimiùm clamando.

- libellis] accuſatorijs: in quibus habent maleficorum nomina, & crimina perſcripta.

Magnus vterque timor] id eſt, vterque valde horribilis latronibus, & ſicarijs.

- puris manibus] puris à cæde ἁγνοῖς. ut ſup. annot. ad Od. XXII. lib. I. *- ſceleriſq; purus.*

Non ego ſim Capri, &c.] quamuis tu ſis latronum ſimilis: ſi ſim Caprio, &

& Sulcio diſſimilis, quid eſt cur metuas me?

Nulla taberna meos h.] Et quid eſt, quòd metuas me, ſi libri mei nulla in taberna, nullaq; in columna ſint uenales, neque legantur à uulgo? ad columnas proſtabant libri. ut in epiſt. de arte poët. *- mediocribus eſſe poëtis Non Dij, non homines, non conceſſere columnæ.*

Queis manus inſud. vul.] id eſt, quos emtos vulgus manibus terat, & Tigellius unus è uulgo? urbanè, & falsè Hermogenem Tigellium, qui doctus haberi uolebat, unum è multis facit, & in uulgo numerat.

Nec recito cuiquam, niſi] hæc aliquantùm ſeparanda ſunt à ſuperioribus hoc modo: præterea non recito cuiquam, niſi amicis, idq; inuitus. quid eſt igitur, quòd me pertimeſcas, aut uerſus meos? in quibuſdam libris ſcriptum reperi, *Nec recitem*, quæ ſcriptura mihi non diſpliceret. quin ego uerò eam ſecutus eſſem, niſi uidiſſem hanc uulgatam, & ferri poſſe, & quattuor librorum ueterum auctoritate confirmari.

- quique lauantes] & qui in balneis. ſic enim loquuntur Latini ſcriptores. ſup. ſaty. 3. *- dum tu quadrante lauatum Rex ibis.*

Suaue locus reſ.] hæc dicuntur ex ſententia, & perſona glorioſorum, leuiumq; poëtarum, in balneis ſua ſcripta recitare ſolitorum.

- inanes Hoc iuuat] hæc refert Horatius, leues, & inanes homines libenter, & cupidè in balneis recitant, non quærentes apud ſe num ſtultè, num intempeſtiuè illud faciant.

- ſine ſenſu] ἀναισθήτως, ſine iudicio. ſup. ſaty. 3. *Communi ſenſu planè caret.*

- ſtudio] *ἐκ προνοίας, ἐξεπίτηδες*, data opera, de induſtria. eò autem prauus es, quòd prudens, & de induſtria lædis alterum. uides hic nomen *prauus* mirè adiuuare uim uerbi *facis*.

- in me iacis?] mihi obijcis? tralatio ducta ab ijs, qui iaculantur. M. Tull. pro Quinctio. *- ita ſit, ut ego, qui tela depellere, & uulneribus mederi debeam, tum id facere cogar, cum etiam telum aduerſarius nullum iecerit.* Idem translatè. pro Q. Roſc. com. *- quin tu hoc crimen aut obijce, vbi licet agere aut iácere noli, vbi non oportet.*

- rodit] obſcure lædit, & inſectatur. vt infrà epiſt. ad Loll. lib. 1.

- ſolutos Qui captat r.] γελωτοποιος. qui riſum mouere ſtudet.

- commiſſa] arcana, occulta conſilia ſuæ fidei commiſſa. ut epiſt. XVIII. lib. 1. *Commiſſumq; teges, & vino tortus, & ira.*

- hic niger eſt: hunc tu Rom.] id eſt, hic eſt improbis moribus, ingenioq; infido. puto Horatium reſpicere ad ſymbolum illud Pythagoricum, quod monet μὴ γεύεσθαι τῶν μελανούρων, id eſt, ne guſtemus de ijs, quibus nigra eſt cauda, quo uetabat Pythagoras (ut interpretatur Plutarchus τοῖς παισὶν ἀγχινοίας.) συνδιατρίβειν μέλασιν ἀνθρώποις διὰ κακοήθειαν, id eſt, uerſari cum hominibus, qui nigri eſſent morum improbitate. Dici etiam poteſt Horatium alludere ad prouerbium illud μή τοι μελαμπύγου τύχῃς id eſt, caue ne in uirum, qui nigro ſit podice, incidas: quod ab hiſtoria Cercôpum natum eſt, qui à matre fuerant præmoniti, ut cauerent ne in melampygum inciderent. uide Suidam. Ego tamen malo nigrum hoc loco μελάνουρον, quàm μελάμπυγον intelligi, cum μελάμπυγος nomen ſit honeſtum. Nam Hercules dictus eſt μελάμπυγος. quaſi minime mollis, minimeq; impudicus.

Sæpe tribus lectis] in ſingulis lectis magna ex parte ueteres illi quaterni diſcumbebant. ita in ternis lectis, diſcumbebant duodeni. plures autem, quàm quaternos in ſingulis lectis diſcumbere, erat incommodum, ac ſordidum: ex quo illa M. Tull. in Piſonem. *- nihil apud hunc lautum, nihil elegans, nihil exquiſitum (lau-*

dabo inimicum) ne magnopere quidem quicquam, præter libidines, ſumtuoſum. toreuma nullum, maximi calices, & hi, ne contemnere ſuos videatur, Placentini, &c. Græci ſtipati, quini in lectulis, ſæpe plures, ipſe ſolus bibiturus, quæ eodem de ſolio miniſtrentur.

E quibus vnus] id eſt, è quibus conuiuis unus geſtit ſalsè in omnes dicere, præterquàm in conuiuatorem.

- quauis] quauis ratione, quouis modo. Catull. - *difficile eſt, verùm hoc qualibet efficias.* idem ad Rauidum. *Quid vis? qualibet eſſe notus optas?*

- aſpergere] ſalſis dictis carpere, & uellicare. ſic M. Tull. pro Laterenſi. *hunc tu vitæ ſplendorem maculis aſpergis iſtis?* Idem epiſt. ad Cecinam lib. 6. *Ex eodem fonte ſe hauſturum intelligit laudes ſuas, è quo ſit leniter aſperſus.* ſic loquuntur & Græci. Athen. lib. 12. ex Hegiſandro. Ἀρίστιππος φαινόμενος μὲν ὑπὸ τοῦ Διονυσίου θεραπεύοντων, σκωπτόμενος δ' ἐπὶ τῷ ἀνέχεσθαι, ὑπ' Ἀντιφῶντος· εἰ δ' ἀλισκόμενος ἐτύγχανον, ἔφη, καταλιπὼν τὴν ἐργασίαν ἂν ἀπῆλθον;

Præter eum, qui præbet aquam] præter eum, qui dat cœnam, id eſt, conuiuatorem. conuiuator enim balneum calfaciebat, aquamq; præbebat, qua lauarēt conuiuæ, ut diximus ſuprà ad illum locum Od. XIX. lib. 3. - *quis aquam temperet ignibus.* neque uerò neceſſe habeo ſententiam eorum refellere, qui uolunt hoc loco legi, *præbet, aqua*, ut præbet, per ſe, & ſeparatim legatur, & ſubaudiatur cœnam, aut aliquid ſimile. nam uerbum *præbere*, accuſandi caſum ſemper deſiderat, neque unquam uideo à ſcriptoribus omitti, ac ſubintelligi. ut M. Tull. ad Q. Fratr. lib. 2. A. d. VIII. Idus Apr. *ſponſalia Craſſipedi præbui. huic conuiuio puer optimus Q. tuus, meusq;, quòd perleuiter commotus fuerat, defuit.* Horat. ſaty. II. lib. 3. - *nec ſic, ut ſimplex Neuius, unctam Conuiuis præbebit aquam.* ſic loquuntur & Græci ὕδωρ παρέχειν. Athen. lib. 4. & παρέχειν στέγην, ἅλας, ἔλαιον, ὄξος. quod Latini præbere tectum, ſalem, oleum, acetum dicunt. Horat. ſaty. V. huius lib. *Proxima Campano ponti quæ uillula, tectum præbuit: & parochi, quæ debent, ligna, ſalemq;.* ex quo idem Horat. ſaty. VIII. li. 2. conuiuatorem, parochum uocat παρὰ τὸ παρέχειν, quod ualet, præbere: & *parochi* dicebantur, qui legatis ſalem, & ligna præbebant.

- poſt, hunc quoque potus] poſteà autem ne conuiuatori quidem parcit: ſed hunc quoque aſpergit, tum ſcilicèt, cùm uino caluit, & cum potus eſt.

Condita cum uerax ap. pr.] id eſt, cum Bacchus ueritatis amator, & ſimplex, aperit arcana conſilia in præcordijs condita. Catullus *condita pectoris* appellat, carm. de coma Beren. ſuprà Od. XXI. lib. 3. amphoram dixit plerunque lene tormentum duro ingenio admouere. nulla ſententia uerior, nulla certior, quàm uino ingenium cuiuſque indicari, atque aperiri. ſic Od. XI. epod. *Simul calentis inuerecundus Deus Feruidiore mero arcana promoras loco.* & lib. de arte poët. ad Piſon. *Reges dicuntur multis urgere culullis, Et torquere mero, quem perſpexiſſe laborent, An ſit amicitia dignus.* His conſentanea ſunt illa Theognidis, Ἐν πυρὶ μὲν χρυσόν τε, καὶ ἄργυρον ἴδριες ἄνδρες Γινώσκουσ'· ἀνδρὸς δ' οἶνος ἔδειξε νόον, Καὶ μάλα περ πινυτοῦ, τὸν ὑπὲρ μέτρον ἀρᾶται πίνων, Ὥστε καταισχῦναι καὶ πρὶν ἐόντα σοφόν.

Hic] quem proximè deſcripſi, ibi, *E quibus unus amet*, &c.

Paſtillos Rufillus] hic uerſus iam ſuprà poſitus eſt ſaty. 2.

De Capitolini] Petillius Capitolinus cum furti, aut peculatus accuſatus eſſet, corona è Capitolio ſublata, iudicio abſolutus eſt. Anno ſuperiore cum eſſem Romæ, Clemens Teueninus Gallus, homo Romanarum antiquitatum ſtudioſiſſimus, oſtendit mihi domi ſuæ nummum argenteum: cuius in antica parte, expreſſa erat figura templi Capitolini, & circum ſignatum nomen *Petillius*: in poſtica Iouis effigies, & circumſcriptum cognomen *Capitolinus*. de eodem ſat. X. - *& cum Dura tibi peragenda rei ſit cauſa Petilli.*

- **defendas, vt tuus eſt mos**] alloquitur eum, à quo ſua ſcripta reprehendi, ac metui uidet, tanquam nimis dentata, & aculeata: & cui ſe inuiſum, & formidoloſum eſſe intelligit, ueluti nigrum, ac *μελάντερον*. defendas (inquit) Petillium iudicio abſolutum, ſi fortè de eo mentio incidat, tuo more, id eſt, non liberaliter, neque candidè: ſed malignè, perfidioſè, atque inſidioſè: his uerbis, quæ deinceps ſequuntur, *Me Capitolinus*, &c. in cod. Faer. & Don. ſcriptum eſt *conuictore uſus amico*, ſine coniunctione *que*.

- **hic nigræ ſuccus lolliginis**] huiuſmodi oratio (inquit Horatius) occultæ maleuolentiæ, obſcuriq́;, atque inſidioſi odij pleniſſima eſt. quid ita? quia quamuis te Petillij abſolutione lætari, eiq́; benè uelle ſimules, eo tamen, quòd te mirari dicis, quonam pacto ſit abſolutus, ſignificas eum non fuiſſe innocentem, neque gratis eſſe abſolutum. *ſuccum lolliginis* appellat orationem inuidiæ, ac maleuolentiæ plenam, quæ alterius famæ maculam aſpergat. ab atramento lollignis piſcis ducta tralatio eſt. de quo ſic Varro lib. 4. *lolligo* (inquit) *quod ſubuolat, littera commutata. Nam primò uoligo.* Deſcribit autem hic hominem improbum, perfidum, atque inſidioſum, qui, quæ nihil ad rem pertineant, laudet: ea autem, de quibus quæritur, carpat, & uituperet.

- **hæc eſt Aerugo**] ærugo, æris eſt uitium. M. Tull. Tuſcul. 4. *æs Corinthiacum tardius in æruginem incidit. hæc eſt ærugo mera*, id eſt, hoc eſt graue uirus, & uenenum uitæ, & peſtis amicitiæ, ut loquitur Catull. ad Rufum, *Siccine ſubrepſti mi, atque inteſtina perurens, Sic miſero eripuiſti omnia noſtra bona? Eripuiſti, eheu, noſtræ crudele venenum Vitæ, eheu, noſtræ peſtis amicitiæ.*

Quod vitium, &c.] quam maleuolentiam amicitiæ ſimulatione tectam, ita eſſe abfuturam, & ab animo meo (quod prius eſt) & à ſcriptis, promitto, ut quiduis aliud, ſi quid eſt, quod de me ſpondere, ac recipere poſſim.

- **inſeuit pater optimus hoc mi.**] hunc locum in omnibus exemplaribus & manu ſcriptis, & excuſis corruptum, detractione unius litteræ in uerbo *inſueuit*, & mutatione *e*, in *i*, in prouocabulo *me*, reſtitui, atque emendaui, cum anteà legeretur *inſueuit pater optimus hoc me*: niſi quòd in uno codice impreſſo ſcriptum reperi, *inſeuit pater optimus hoc me*. quarum ſcripturarum utraque uitioſa eſt. Nam primum *inſueuit* verbum eſt abſolutum, ſeu potius, ut Grammatici appellant, neutrũ *παθητικόν*. Quare longe abeſt ab eo, ut duos accuſandi caſus ſuo iure poſtulare debeat, nempe *me*, & *hoc*. niſi ſi quis dicat *me* pro *mihi* poſitum eſſe, ut loquebãtur antiqui, auctore Feſto, quod mihi non fit ueriſimile. Deinde ſi quis dicat *hoc*, eſſe ſexti, aut ſeptimi caſus, & *inſueuit*, dictum eſſe pro *aſſuefecit*: ne id quidem bene procedet. nam dicimus Latinè aſſuefeci me labori, vigilijs, ſtudio litterarum, inediæ, & ſimilibus: non autem, aſſuefeci me labore, &c. Itaque dicendum fuerat, *inſueuit pater optimus huic me*, id eſt, aſſuefecit me huic rei. Iam verò quòd nonnulli ita dicunt, inſueuit me inſtituere, ut hoc fugerem, &c. mera ſomnia. nam neque placet mihi verbũ inſtituere ſubintelligi, & foris peti: neque hoc ſentit Horatius, quod illi uolunt. non enim ſignificat ſe à patre eſſe aſſuefactum, ut hoc, id eſt, certum uitium: ſed vt omnia uitia fugeret, exemplis ea notando. Itaque, ne ſim longior, primùm ſic contendo hunc locum eſſe legendum, vt à me emendatus eſt: deinde ſic eum explico: pater optimus hoc mihi inſeuit, ut quæque vitiorum fugerem, inſeuit, inquam, ea vitia notando exemplis. inſueſco quidem nuſquam memini me legere uſurpatum, niſi ſignificatione abſoluta. vt Lucret. lib. 4. *Nam facit ipſa ſuis interdum fœmina factis, Morigerisq́; modis, & mundo corpore culta, Vt facilè inſueſcat ſecum uir degere uitam.* Sall. coniur. Catil. *Ibi primùm inſueuit exercitus populi Ro. amare, potare, ſigna, tabulas pictas, uaſa cælata mirari*, &c.

Non

Nonne vides, &c.] hæc ſunt exempla.attende autē mirum poëtæ artificiū, qui dum ſimulat ſe hoc agere, ut exponat, quemadmodum à patre fuerit inſtitutus,quaſi aliud agens,multorum vitia vrbaniſſimè notat.quod reprehendendi genus & ſatyricum eſt, & ab Horatio diuinitus vſurpatum, ac ſeruatum: à Iuuenali & Perſio aut ignoratum, aut neglectum.

- magnum documentum] Barrus lib dinosè,& luxurioſè uiuendo ad egeſtatem redactus,magno documento eſt omnibus,ne rem à maioribus relictam diſſipent, ac profundant.

Sectani diſsimilis ſis] hoc exemplo deterrebat Horatius pater Horatium filium,ne meretricum amore caperetur, atque irretiretur.

- ſapiens vitatu, &c.] à philoſopho(dicebat Horatio filio Horatius pater) diſces quid ſit expetendum, quid fugiendum: & quamobrem hoc ſit fugiendum, illud expetendum.mihi ſatis eſt traditam à ueteribus conſuetudinem retinere,uitamq;, ac famam tuam,tantiſper dum puer es, & impubes, ab omni dedecore, ac turpitudine integram tueri.ſic ſatyra v I. - *quid multa? pudicum, Qui primus uirtutis honos,ſeruauit ab omni Non ſolùm facto, verùm opprobrio quoque turpi.*

- durauerit ætas] corroborauerit,confirmauerit.durare enim eſt durum efficere,ut Od.xxIIII.lib.3. - *nec Boreæ finitimum latus,Durataq; ſolo niues Mercatorem abigunt.*ſaty.IIII.lib.2. *Rectius Albanam fumo duraueris vuam.* Od.xvI.epod. *Aere, dehine ferro durauit ſæcula.*interdum ſignificationem habet abſolutam, idemque ualet,quod apud Græcos *διαμένειν, καρτερεῖν*, id eſt, permanere, obſirmato animo eſſe,ut Virg.Aen.I. *Durate, & voſmet rebus ſeruate ſecundis.* Horatius transfert ad res inanimatas,& tribuit ei caſum accusādi Od.xIIII.lib.I. - *ac ſine funibus Vix durare carinæ Poſſint imperioſius Aequor?* M.Tull.in Catone uſurpat pro uerbo permanendi, *Iam ſenſus moriendi, ſi aliquis eſſe poteſt, is ad exiguum tempus durat, præſertim in ſene.*Horat.epiſt.I.lib.I. *Iidem eadem poſſunt horam durare probantes?* Idem ſaty. vI.huius lib. *Pranſus non auide,quantum interpellet inani Ventre diem durare*, &c. id eſt,*καρτερεῖν*,& *ἀνέχεσθαι*,uel *διατελεῖν*.Lucret.lib.4. - *acremq; dolorem Præbent, ut nequeant contrà durare feroces.* Idem lib.3. - *nec autem Caſſum anima corpus durare,& ſenſibus vti Sola poteſt.* Terent. adelph. *Non herele hic quidem durare quiſquam, ſi ſic ſis, poteſt.*

. - nabis ſine cortice] per te ſapere poteris.alienis præceptis non egebis. ductum ab ijs qui primùm nare diſcunt.tum enim ſibi diffidentes,ſubere, aut cortice nituntur.

Formabat] inſtituebat,docebat,ut epiſt.ad Auguſt.lib.2.*Mox etiam pectus præceptis formas amicis.*uide annot.ad Od.x.lib.I.

- habes auctorem] dicebat pater.

Vnum ex iudic. ſelectis.] ſelecti iudices dicebantur ij, qui à prætore urbano uel ex ſenatorio,uel ex equeſtri ordine,uel ex tribunis ærarijs,(non enim ſemper idem ordo præfuit rebus iudicandis)ſeligebantur,atque in albo proponebantur. M. Tull.in orat. pro Cluent. *Deinde prætor s vrbani, qui iurati debent optimum quenque in ſelectos iudices referre,nunquam ſibi ad eam rem, Cenſoriam ignominiam,impedimento eſſe oportere duxerunt.*

- an hoc inhoneſtum] aiebat pater. omnes fere libri manu ſcripti habent *inutile factum.*quos ſecutus ſum.tolerabilis eſt tamen uulgata lectio *factu.*

- flagret rumore malo] id eſt,cùm malè audiat: cum de eo malè exiſtiment homines. ita dixit.Horatius *flagrare rumore malo*, vt M.Tullius *flagrare infamia, flagrare inuidia.*

- auidos vic. ſ.ut æg.] quo modo mors uicinorum terret ægros edaces, & intem-

intemperantes,eosq; cogit ab ijs abſtinere,quæ morbum alunt,& fouent: ualetudini operam dare: medico denique obtemperare: ſic adoleſcentium animos infamia eorum,qui profusè,turpiter,& flagitiosè uiuunt,ad pudorem,& honeſtatem, & parſimoniam à libidine,& luxuria reuocat.ſaty.proxima,*conuiuas auidos* appellat.& vi.ait ſe non auidè pranſum domi ociari.& Od.xxviii.lib. i. – *nautas auidos*.

– exanimat] exterret.ita enim loquuntur Latini: *metu exanimatus ſum*.

– ex hoc] ex his præceptis paternis.

– ſanus] integer, & purus ab ijs uitijs,quæ ſunt fœda, & inſanabilia .ſequitu infrà verbum *teneor*, ad quod uox *ſumus* pertinet, nec eſt quicquam ſubintelligendum.

– &, queis Ignoſcas] id eſt,& uenia dignis.

– fortaſsis & iſtinc, &c.] attende tria hic ab Horatio poni, quæ cuiuſque noſtrum uitia minuere poſſint,præſertim mediocria,& ſanabilia: longam ætatē, ut epiſt. ii.lib.2. *Lenior,& melior fis accedente ſenecta?* amicum liberum, conſilium proprium.Iam quātum proſit homini libet amicus,ex hoc intelligere licet, quod ſæpe maiorem utilitatem capimus ab inimicis acetrimis,quàm ab amicis: quia hi peccata noſtra oratione ſua eleuant,aut etiam probant,nobisq; magno noſtro malo blandiuntur, & aſſentantur, malos & ſtultos medicos imitantes, qui uulnera, aut ulcera ſcalpello tangere non audent, ueriti ne quid offendant: illi autem uitia noſtra uel occultiſſima inſectantur, & exagitant. quod Cato dicere ſolebat, ut tradit M. Tull.in Lælio his uerbis, *Scitum eſt enim illud Catonis,multo melius de quibuſdam acerbos inimicos mereri,quàm eos amicos, qui dulces videantur. illos verum ſæpe dicere,hos nunquam.*quibuſcum concinunt illa Plutarchi in libro πῶς ἄν τις ὑπ᾽ ἐχθρῶν ὠφελοῖτο.ὅθεν ὀρθῶς ὁ Ἀντισθένης εἶπεν, ὅτι τοῖς μέλλουσι σώζεσθαι, ἢ φίλων δεῖ γνησίων,ἢ διαπύρων ἐχθρῶν. οἱ μὲν γὰρ νουθετοῦντες τοὺς ἁμαρτάνοντας· οἱ δὲ λοιδοροῦντες ἀποτρέπουσιν. ἐπεὶ δὲ ἡ φιλία ταγῦν ἰσχνόφωνος γέγονεν ἐν τῷ παῤῥησιάζεσθαι, καὶ τὸ κολακικὸν αὐτῆς λάλον ἐστὶ, τὸ δὲ νουθετοῦν ἄναυδον, ἀκουστέον ἐστὶ πρὸς τῶν ἐχθρῶν τὴν ἀλήθειαν. id eſt, *Vnde præclarè Antiſthenes, ijs,qui ſalui futuri ſint, opus eſſe aut germanis, atque ingenuis amicis: aut acribus & feruidis inimicis. illi enim monendo: hi conuiciando & maledicendo à peccatis deterrent, & auocant. Sed quando hoc tempore amicitia, vbi liberè eſt cum amico loquendum, titubanter, & ſingultim loquitur: & eius quidem monitio elinguis & muta eſt: aſſentatio autem loquax,audienda eſt ab inimicis ueritas.* Et Iſocrat.πρὸς N.κ.τ.λ. in ceteris, quibus priuati homines poſſunt fieri meliores, παῤῥησίαν numerat,καὶ τὸ φανερῶς ἐξεῖναι τοῖς φίλοις ἐπιπλῆξαι, καὶ τοῖς ἐχθροῖς ἐπιθέσθαι τῶν ἀλλήλων ἁμαρτίαις. conſilium autem proprium eſt id,quod quiſque ſuopte iudicio,& ſuapte ſponte cepit. Non eſt autem cuiuslibet bonum conſilium capere,ſed hominis benè à natura informati, id eſt, τοῦ εὐφυοῦς· qui per ſe & quid rectum ſit,uidet: & quod tale eſſe iudicauit, id omni ſtudio perſequitur, atque expetit. ille autem ipſe eſt, de quo Heſiodus, Οὗτος μὲν πανάριστος, ὃς αὐτὸς πάντα νοήσει φρασσάμενος, τά κ᾽ ἔπειτα καὶ εἰς τέλος ἦσιν ἀμείνω.

– neque enim,cum lectulus] hæc ſunt referenda ad id proximum, quod antecedit, *conſilium proprium*. ſic Pythagoras iubebat ſuos diſcipulos, quicquid aut egiſſent, aut dixiſſent interdiu,commemorare ueſperi, hoc modo, Πῆ παρέβην; τί δ᾽ ἔρεξα; τί μοι δέον οὐκ ἐτελέσθη, Ἀρξάμενος ἀπὸ πρώτου,ἐπέξιθι, καὶ μετέπειτα. Δειλὰ μὲν ἐκπρήξας ἐπιπλήσσεο· χρηστὰ δὲ, τέρπου. id eſt, quò iui, quid egi? quid, quod non oporteret, à me factum eſt? &c.

– deſum mihi] deeſſe ſibi, eſt non uti bonis ac facultatibus ſibi uel à natura datis,uel à fortuna oblatis: ut ſi quis optimè à natura informatus,acerrimo ingenio præditus,rebus neceſſarijs inſtructus, atque adeò abundans, ac circunfluens,

uolupta-

uoluptatibus & inertiæ ſe dedat, nihil dignum tot, & tantis opportunitatibus ex ſe promat: ſi quis alicuius liberaliſſimi, atque opulentiſſimi principis amicitiam nactus, ſua negligentia, & culpa rem ſuam minus benè gerat. M. Tull. ad Trebat. epiſt. lib. 7. *Imperatorem liberaliſſimum habes, ætatem opportuniſſimam, commendationem certè ſingularem, vt tibi vnum timendum ſit, ne ipſe tibi defuiſſe videare.* Idem Off. 3. *Quare quantum conniti animo potes, quantum labore contendere, tantum fac vt efficias, ne ve committas, vt, cum omnia tibi ſuppeditata ſint a nobis, tute tibi defuiſſe videare.* Horat. ſat. 1. lib. 2. - *haud mihi deero, Cum res ipſa feret.* & ſaty. 9. huius lib. - *haud mihi deero, Muneribus ſeruos corrumpam.*

- nunquid ego illi, &c.] dij prohibeant, vt quicquam tale admittam. non cōmittam, ut mihi tale facinus, aut erratum excidat imprudenti. non diſſimile eſt illud, quod narrat Plutarchus de Platone in eo, quem paulo ante commemoraui libro, *πῶς ἄν τις ὑπ' ἐχθρῶν. ὁ μὲν οὖν Πλάτων ὁσάκις ἀσχημονοῦσιν ἀνθρώποις παραγένοιτο, πρὸς αὑτὸν ἀπιὼν εἰώθει λέγειν, μή που ἄρ' ἐγὼ τοιοῦτος*; id eſt, *Quoties Plato hominibus indecorum quippiam aut loquentibus, aut agentibus præſto fuiſſet, ſolebat diſcedens ſic apud ſe dicere, nunquid ego talis ſum?*

- imprudens] inſciens, *λανθάνων ἐμαυτόν*.

- compreſsis labris] tacitus, *σιωπῶν*.

- ubi quid datur oci, Ill. ch.] ubi ſuppetit aliquid ocij, ego has meas cogitationes mando litteris, & ſcribo ſatyras.

- concedere] ignoſcere, uel locum dare.

- ac, ueluti te Iudæi, &c.] ridiculè cum Iudæis poëtas confert, ſignificans tantam eſſe poëtarum turbam, ac multitudinem, tantamq; in ſcribendo pertinaciam, ut, quemadmodum Iudæi pleroſque ad ſuam ſuperſtitionem, ſuasque ceremonias pertrahere, ac perpellere ſolent: ita poëtę hominibus ſua ſtudia improbantibus, facilè ſint uim allaturi, eosq; ad ſententiam ſuam perducturi. tale illud Platonis lib. α. πολιτ. in princip. *ὁρᾷς οὖν ἡμᾶς, ἔφη, ὅσοι ἐσμέν; πῶς γὰρ οὔ; ἢ τοίνυν τούτων, ἔφη, κρείττους γένεσθε, ἢ μένετε αὐτοῦ.* id eſt, *Viden' igitur (inquit) quàm multi ſimus? Quidni? aut igitur nobis eſtote potentiores, aut ſtate iſtic illico.*

- concedere] *ire, uenire, tranſire.* M. Tull. de diuinat. lib. 2. *Cæli enim diſtributio, quam ante dixi, & certarum rerum notatio docet, unde fulmen venerit, quò conceſſerit.* Idem Catil. 1. - *ſi te parentes timerent, atque odiſſent tui, neque eos vlla ratione placare poſſes: vt opinor, ab eorum oculis aliquo concederes.* Terent. Heautont. *Eſto: at certè concedas aliquò ab eorum ore aliquantiſper.*

SATYRA 5.

*E*GRESSVM *magna, me accepit Aricia, Roma*
Hoſpitio modico: rhetor comes Heliodorus,
Græcorum longè doctiſſimus: inde Forum Appi
Differtum nautis, cauponibus atque malignis
Hoc iter ignaui diuiſimus, altius ac nos,
Præcinctis unum. minus eſt grauis Appia tardis.
Hic ego, propter aquā, quòd erat deterrima, uentri
Indico bellum, cenanteis haud animo æquo
Expectans comites. iam nox inducere terris

COMMENTARII.

Egreſſum magna] in hac ſatyra Horatius urbanè, & facetè hominum leuitatem notat, ne ſibi quidem parcens: deſcribitq; ſuum iter ab urbe, ad oppidum Brundiſium, Lucillij exemplo, qui ſuum iter ab urbe Capuam, &

Vmbras, & cælo diffundere ſigna parabat:
Tum pueri nautis, pueris conuicia nautæ
Ingerere. huc appelle. trecentos inſeris: ohe
Iam ſatis eſt. dum æs exigitur: dum mula ligatur:
Tota abit hora. mali culices, ranæq; paluſtres
Auertunt ſomnos. abſentem cantat amicam
Multa prolutus uappa nauta, atque uiator
Certatim. tandem feſſus dormire uiator
Incipit: ac miſſæ paſtum retinacula mulæ
Nauta piger ſaxo religat: ſtertitq; ſupinus.
Iamq; dies aderat, cum nil procedere lintrem
Sentimus: donec cerebroſus proſilit unus:
Ac mulæ, nautæq; caput, lumboſq; ſaligno
Fuſte dolat. quarta uix demum exponimur hora.
Ora, manusq; tua lauimus Feronia lympha.
Millia tum pranſi tria repimus, atque ſubimus
Impoſitum ſaxis latè candentibus Anxur.
Huc uenturus erat Mæcenas optimus, atque
Cocceius, miſſi magnis de rebus vterque
Legati, auerſos ſoliti componere amicos.
Hic oculis ego nigra meis colyria lippus
Illinere. interea Mæcenas aduenit, atque
Cocceius, Capitoq; ſimul Fonteius, ad unguem
Factus homo, Antoni, non ut magis alter, amicus.
Fundos Aufidio Luſco prætore libenter
Linquimus, inſani ridentes præmia ſcribæ,
Prætextam, & latum clauum, prunæq; batillum.
In Mamurrarum laſſi deinde urbe manemus,
Murena præbente domum, Capitone culinam.
Poſtera lux oritur multò gratiſſima: nanque
Plotius, & Varius Sinueſſæ, Virgiliusq;
Occurrunt: animæ, quales, neque candidiores
Terra tulit: neque queis me ſit deuinctior alter.
O, qui complexus, & gaudia quanta fuerunt?
Nil ego contulerim iucundo ſanus amico.
Proxima Campano ponti quæ uillula, tectum
Præbuit: & parochi, quæ debent, ligna, ſalemq;.
Hinc muli Capuæ clitellas tempore ponunt.
Luſum it Mæcenas: dormitum ego, Virgiliusq;:
Nanque pila lippis inimicum, & ludere crudis.

ad fretum Siciliæ ſe deſcripſerat. *accepit* autem, habet omnes libel manu ſcripti: quam ſcripturam uulgatæ antepono. ſic enim loquimur, *accipere hoſpitio.* M. Tull. ad Att. lib. 2. *te in Arpinati uidebimus, & hoſpitio agreſti accipiemus.* & ita Virg. lib. 3. Aen. *Illos porticibus rex accipiebat in amplis,*

Aricia] Strabo lib. 5. μετὰ δὲ τὸ Ἀλβανὸν Ἀρικία ἐστὶ πόλις ἐπὶ τῇ ὁδῷ τῇ Ἀππίᾳ· στάδιοι δ' εἰσὶν ἐκ τῆς Ῥώμης ρξ.

- forum Appi.] à foro Appij uſque ad Feroniam per Pontinas paludes tunc nauigare licebat.

Differtū nautis] has, & illae refertum, propterea quòd eà nauigari ſolebat. uſus eſt hac uoce ſine nomine caſus ablat, epiſt. ad Numic. lib. 1. *qui manè plagas, uenabula, ſeruos Differtum tranſire forum, populumq; iubebat.*

- malignis] *malignis*, epithetū eſt nominis, *cauponibus*, quantū uis licet reclamitet Acron. Dicuntur autem caupones maligni, quia magna ex parte res eas, quas uendūt, maligna menſura metiri conſueuerunt. eſt enim malignū idē ferè quòd anguſtum, parcum, exiguum, ut dicemus ad epi. ad Auguſt. ibi *laudare malignè.*

- diuiſimus] cum eſſet unius diei iter, biduum in eo conficiendo conſumſimus. ex unius diei itinere, duorum dierum iter fecimus.

altius

Hinc nos Coccei recipit pleniſſima uilla:
Quæ ſuper eſt Claudi caupon as. nunc mihi paucis
Sarmenti ſcurræ pugnam, Meſſiiq; Cicerri
Muſa uelim memores: & quo, patre natus vterque
Contulerit lites. Meſſi clarum genus Oſci:
Sarmenti domina extat. ab his maioribus orti
Ad pugnam uenêre. prior Sarmentus: equi te
Eſſe feri ſimilem dico. ridemus: & ipſe
Meſſius, accipio: caput & mouet. ô, tua cornu
Ni foret execto frons, inquit: quid faceres? cum
Sic mutilus minitaris? at illi fœda cicatrix
Setoſam læui frontem turpauerat oris.
Campanum in morbum, in faciẽ permulta iocatus,
Paſtorem ſaltâret vti Cyclopa, rogabat:
Nil illi larua, aut tragicis opus eſſe cothurnis.
Multa Cicerrus ad hæc: donaſſet iam'ne catenam
Ex uoto Laribus, quærebat, ſcriba quòd eſſet.
Deterius nihilo dominæ ius eſſe. rogabat
Denique, cur unquam fugiſſet: cui ſatis una
Farris libra foret, gracili ſic, tamq; puſillo.
Prorſus iucundè cœnam produximus illam.
Tendimus hinc rectà Beneuentũ: ubi ſedulus hoſpes
Pœne arſit, macros dum turdos uerſat in igne:
Nam uaga per ueterem dilapſo flamma culinam
Vulcano, ſummum properabat lambere tectum.
Conuiuas auidos cœnam, ſeruosq; timenteis
Tũ rapere, atque omneis reſtinguere uelle uideres.
Incipit ex illo montes Appullia notos
Oſtentare mihi, quos torret Atabulus: & quos
Nunquam erepſemus, niſi nos uicina Triuici
Villa recepiſſet lacrymoſo non ſine fumo,
Vdos cum folijs ramos urente camino.
Hic ego mendacem ſtultiſſimus uſque puellam
Ad mediam noctem expecto. ſomnus tamen aufert
Intentum Veneri. tum immundo ſomnia uiſu
Nocturnam ueſtem maculant, uentremq; ſupinũ.
Quattuor hinc rapimur, uiginti & millia rhedis,
Manſuri oppidulo, quod uerſu dicere non eſt:
Signis perfacile eſt. uenit uiliſſima rerum
Hic aqua: ſed panis longè pulcherrimus, ultrà

- altius, ac nos, Præcinctis vnum] quod uno die confici poteſt ab ijs, qui ſunt nobis expeditiores, & (ut Græco uerbo dicam) ἀζωνότεροι.

- minus eſt grauis Appia] uia Appia minus eſt laborioſa ijs, qui tardè ambulant, propter crebra diuerſoria.

- haud animo æquo] iniquo animo, ægrè, grauatè.

- pueri] ſerui conuicia nautis ingerebant. puerorum appellatione etiam ſerui intelliguntur, ut docent iuriſconſulti.

- huc appelle] nauem ſubintell. uerba autẽ ſunt puerorum à dominis præmiſſorum, nautas iubentium ad certam ripæ partem, nauim appellere.

- trecentos inſeris] dicuntur hæc quoque à pueris, uel dominis ipſis iam ingreſſis, nautæ, plures quàm par ſit, uectores in nauim imponenti, ut maiorem quæſtum faciat. Alij putant eſſe nautæ uerba, à quibus diſſentio. ſunt autem legenda ſine interrogatione. inſeris ἐμβιβάζεις εἰς τὴν ναῦν.

- æs] pretium quod datur nautæ à uectoribus.

- dum mula ligatur] quæ nauim, cui alligata eſt, trahat aduerſa aqua.

- culices] κώνωπες unde conopeum Od. ix. epo.

- prolutus] à proluendo: quo uerbo utitur ſat. iiii. lib. 2. - *leni præcordia mulſo Prolueris melius.* & Virg. lib. i. Aen. - *pleno ſe*

Callidus ut ſoleat humeris portare uiator :
Nam Canuſi lapidoſus : aqua non ditior urna
Qui locus à forti Diomede eſt conditus olim.
Flentibus hinc Varius diſcedit mæſtus amicis.
Inde Rubos feſſi peruenimus : ut pote longum
Carpentes iter, & factum corruptius imbri.
Poſtera tempeſtas melior : uia peior, aduſque
Bari mœnia piſcoſi. dehinc Gnatia lymphis
Iratis extructa dedit riſusq́;, iocosq́;.
Dum flamma ſine, tura liqueſcere limine ſacro
Perſuadere cupit. credat Iudæus apella :
Non ego. nanque deos didici ſecurum agere æuum :
Nec, ſi quid miri faciat natura, deos id
Triſteis ex alto cæli demittere tecto.
Brundiſium longæ finis chartæq́;, uiæq́;.

proluit ære.

viator] qui mulam moderabatur.

tādem feſſus dor.] hàc tenus intelligendum eſt nauem proceſſiſſe, & hic procedere deſinere, mula uidelicet ſoluta, & paſtum miſſa.

retinacula] funes, quibus alligatam nauē trahebat mula.

cerebroſus] cerebro male affecto : mente commota. Plaut. Moſtell. *ſenex hic cerebroſus eſt.* quidā cerebroſum interpretantur ὀξύχολον, ſeu ὀξύθυμον, id eſt, iracundum, & qui celeriter iraſcitur : putantq́; Bollanum illum deſcribi, de quo ſaty. IX. *O te Bollane cerebri Felicem, aiebat.* Nonius. *cerebroſi ad inſaniam faciles.* Lucill. *Te primum cum iſtis inſanum hominem, & cerebroſum.*

dolat] pulſat, uerberat. tralatio eſt à fabris lignarijs, qui dolabro ligna dolāt. M. Tull. de diuinat. lib. 2. *quis robur illud cecidit, dolauit, inſcripſit?*

exponimur.] è naui. uerbum eſt ualdè ad hanc rem accommodatum, eoque utitur Cæſar non ſemel. ut lib. 3. de bello ciu. *quibus regionibus exercitum expoſuiſſet.* & Virg. lib. 10. *ſocios de puppibus altis, Pontibus exponunt.*

Feronia] Feronia urbs eſt Tarracinæ uicina, & Dea, & fons eiuſdem nominis, de qua Virg. Aen. VII. & Dionyſ. Halicar. lib. 3. his uerbis, *ἱερὸν δὲ κοινῇ τιμώμενον ὑπὸ Σαβίνων τε καὶ Λατίνων, ἅγιον ἐν τοῖς πάνυ, θεᾶς Φερωνίας ὀνομαζομένης, ἣν οἱ μεταφράζοντες εἰς τὴν ἑλλάδα γλῶσσαν οἱ μὲν ἀνθηφόρον, οἱ δὲ φιλοστέφανον, οἱ δὲ Περσεφόνην καλοῦσιν.*

repimus] lentè, & quaſi rependo ambulamus. tralatio eſt. & ita Græci. Theocrit. *Θαλυσίοις. Ἦς χρόνος ἁνίκ' ἐγώ τε, καὶ Εὔκριτος εἰς τὸν Ἄλεντα Εἵρπομες ἐκ πόλιος.* repimus autem in præſenti habent libri ferè omnes ueteres : quos ſecutus ſum.

Anxur] Tarracinam oppidum Volſcorum. Feſtus. *Anxur uocabatur, quæ nunc Tarracina dicitur, Volſcæ gentis. ſicut ait Ennius Voſculi perdidit Anxur.* Liuius lib. 4. *Anxur fuit, quà nunc Tarracinæ ſunt, urbs prona in paludes.*

Illinere] ego (inquit Horat.) oculos meos lippitudine affectos colyrijs inungebam. colyria medicamenta ad lippitudinem ſanandam utilia ἀπὸ τοῦ κολύειν τὴν ῥῦν, id eſt, à prohibenda fluxione dicta, non ἀπὸ τοῦ κολλᾶν. iccircò uno l. excudendum curaui. nigra autem erant, quia componebantur ex lycio, glaucio, opio, acacia, hypocyſtide, & ſimilib.

Cocceius] Nerua iuriſconſultus : cuius nepos fuit Imperator Nerua.

auerſos] Cæſarem Auguſtū, & M. Antoniū ſignificat, inter ſe tū diſſidenteis.

Componere] placare inter ſe : in priſtinam gratiam reſtituere.

ad unguem Factus homo] politiſſimis moribus. uide ann. ad illum locum.

locum. - *& exactis minimum diſtantia*. epiſt.ad Auguſt. Capito autem cognomen eſt, Fonteius nomen, ut ſit, Fonteius Capito.

Antoni,non vt m.] id eſt, ita Antonij, ſeu Antonio amicus, ut non alius magis.

Fundos] Strabo lib.5. Φοῦνδοι πόλις ἐν τῇ ὁδῷ τῇ Αππίᾳ κειμένη.

Aufidio Luſco prætore] Exiſtimant quidam hic ſignificari, ac deſcribi ab Horatio Cn. Aufidium cæcum Prætorium hominem, de quo M. Tull.lib. 5. Tuſcul. his uerbis. *Puers nobis, Cn. Aufidius Prætorius & in ſenatu ſententiam dicebat, nec amicis deliberantibus deerat, & Græcam ſcribebat hiſtoriam, & uidebat in litteris:* ſed uehementer errant. nam repugnant ætates, & tempora, cùm Horatius M. Tullio multo fuerit ætate poſterior, & Tullius ſcribat Cn. Aufidium ſe puero prætoriũ, & ſenatorem fuiſſe. de eodem idem M.Tull.lib.5. de finibus.

- inſani ridentes præmia ſcr.] cur inſanum appeller, exputare non poſſum niſi dicamus propterea, quòd, cum ſcriba fuiſſet, prætorijs inſignibus uteretur: quod non probo. Nam ſi eum prætorem fecerat populus Rom. inſaniſſet potius, ſi magiſtratus inſignibus non uteretur, quantum uis licet ex ſcriba prætor eſſet factus: niſi quis dicat eum ſe inſolentius geſſiſſe, quòd his inſignibus ornatus eſſet.

- præmia ſcribæ] uocalis *a* corripitur, etiam ſi ſequantur tres conſonantes, quod quamobrem fiat, diſce ex Priſc. lib.2. ubi hunc locum producit.

Prætextam] togam purpura prætextam, inſigne magiſtratuum. Vtebantur & pueri prætexta uſq; ad pubertatem: quo tempore ſumebant togam uirilem, quæ & pura dicebatur. M. Tull. lib. 6. epiſt. ad Att. epiſt. 1. *Q. togam puram Liberalibus cogitabam dare.*

- latum clauum] de lato clauo uide, quæ annotata ſunt ad illum locum - *& latum demiſit pectore clauum*, ſaty.vi. huius lib.

- prunæ'q; batillum] hoc etiam iure utebatur prætor, ut ipſi è balneis publicis prunas ſumere liceret. batillum autem aiunt eſſe ferreum inſtrumentum, quo pruna colligitur. Plin.lib.33.cap.8. - *batillis ferreis candentibus ramento argenti impoſito, quod candidum permaneat, probatur.*

In Mamurrarum vrbe] Formiis. Mamurram Cæſaris amicum inſectatur aliquot locis Catullus, ut in Cæſarem. *Quis hoc poteſt videre, quis poteſt pati: Niſi impudicus, & vorax, & aleo? Mamurram habere, quod comata Gallia Habebat, & cuncta vltima Britannia?* ſic enim legendum eſſe hunc uerſum ex ueteribus libris admonuit me uir doctiſſ. Gabriel Faërnus. eòdem pertinent illa Ciceronis ad Att.lib.7. *Et Labieni diuitiæ, & Mamurræ placent, & Balbi horti, & Tuſculanum?* Fuit autem Mamurra eques R. præfectus fabrûm C. Cæſaris in Gallia, quem primum Romæ parietes totius domus ſuæ in Cælio monte cruſta marmoris operuiſſe Cornelius nepos tradidit, ut ſcribit Plin.lib.36.cap.vi.

Muræna præbente dom.] ſignificat Murænam, tectum, quò ſe reciperent, præbuiſſe: Capitonem autem cœnam dediſſe. præbente ualet παρέχοντος, ἤτοι χορίζοντος.

Sinueſſæ.] Sinueſſa oppidum Minturnis proximum. Horat. epiſt. ad Torq. lib.1. *Inter Minturnas, Sinueſſanumq; petrinum.*

- animæ] homines. ſic loquũtur Græci ψυχαί. M.Tull. Terentiæ, & Tulliolæ. - *vos meæ cariſſimæ animæ quàm ſæpiſſimè ad me ſcribite.* ordo autem uerborum hic eſt, meo quidem iudicio: animæ tales, quales terra non tulit, & quibus candidiores terra non tulit, & quibus non ſit alter me deuinctior. huius loco ſimilis eſt ille Od.v. ep. *Nardo perunctum, quale, nec, &c.*

- candidiores] integriores, caſtiores. ut ſup. Od. xi. epod. - *candidum Pauperis ingenium.*

ingenium. & Od. XII. epod. *Candide Mæcenas occidis ſæpe rogando*. & Od. XVIII. lib. I. *non ego te, candide Baſſareu, Inuitum quatiam*. Cælius Ciceroni lib. 8. epiſt. *cauendum tibi erit, ne parum ſimpliciter, & candide poſuiſſe inimicitias uidearis*.

Nil ego contulerim iuc.] Plautus paulo aliter quidem, ſed non minus probabiliter. in Epidico. *Nihil homini, amico eſt opportuno amicius: ſine tuo labore, quod uelis, actum eſt tamen*.

- tect. Præbuit] ἐπόριζε, ſeu παρέσχε. in ea uillula diuerſati ſumus, & pernoctauimus. ea uillula nos tecto recepit.

- parochi] parochi ἀπὸ τ̃ παρέχειν ſunt appellati: quod ualet præbere, quorum erat hoc munus, ut ijs, qui publice mitterentur, ligna, & ſalem, & ſimilia præberēt, ac ſuppeditarent. ſaty. ult. lib. 2. parochum per tralationem uidetur poſuiſſe pro eo, qui cœnam præbet, & pro cōuiuatore. uide annot. ad ſatyram ſuperiorem ibi *Præter eum, qui præbet aquam*.

Hinc muli Capuæ, &c.] id eſt, ab hoc loco, nempe ab hac uillula, quæ Cā pano ponti proxima eſt, in qua diuerſati ſumus, muli cum mulionibus ſuis Capuā iuerunt, eoque, tempori peruenerunt, ut ibi poſitis clitellis pernoctarent.

Nanque pila lippis, &c.] lippitudine laborabat Horatius, cruditate Virgil. ludus pilæ autem lippis quidem, & crudis inimicus eſt, quia utriſque quiete, & abſtinentia cibi opus eſt: ſed crudis magis, quàm lippis.

- pleniſſima] copioſiſſima, refertiſſima, abundantiſſima.

Quæ ſuper eſt Claudi cauponas] quæ Claudij cauponis imminet, quæ eſt ſupra Claudij cauponas. legendum autem putaui aliquando *ſupra eſt* uel *ſuperā eſt* (ſupera enim ualet ſupra) non *ſuper eſt*: ſed & ueteres codices repugnant, & nobiles grammatici tradiderunt ſuper nonnunquam idem ualere, quod ſuprà.

- nunc mihi p. Sar. ſc. p. Mq;. Cic. Muſa v.] ſolent poëtæ in re magna, ac difficili, quaſi ingenio ſuo diffidentes, Muſas appellare, atque ad earum numen confugere: ut Homer. ἰλ. β. Græcarum nauium numerum, & ducum nomina perſecuturus, Ἔσπετε νῦν μοι μοῦσαι ὀλύμπια δώματ' ἔχουσαι· Ὑμεῖς γὰρ θεαί ἐστε, πάρεστέ τε, ἴστε τε πάντα, Ἡμεῖς δὲ κλέος οἶον ἀκούομεν, οὐδέ τι ἴδμεν, &c. & ἰλ. λ. quot & quātas ſtrages Agamemnō ediderit, narraturus, Ἔσπετε νῦν μοι μοῦσαι, &c. Ὅς τις δὴ πρῶτος Ἀγαμέμνονι ἀντίος ἦλθεν, &c. & ἰλ. π. incendium nauium Græcarum deſcripturus. Ἔσπετε νῦν μοι, &c. Ὅππως δὴ πρῶτον πῦρ ἔμπεσε. quem locum M. Tullius lib. 1. epiſt. ad Atticū ab Homero mutuatus eſt, eo in loco, in quo ſcribit de turpitudine illa iudicij Clodiani, expoſiturus cuius opera Clodius ſit abſolutus. uerba Ciceronis ſunt hæc. - *reſponſurum hominem nemo arbitrabatur*. Ἔσπετε νῦν μοι μοῦσαι, &c. ὅππως δὴ πρῶτον πῦρ ἔμπεσε. *Noſti Caluum ex Nanneianis, illum laudatorem meum, de cuius oratione erga me honorifica ad te ſcripſeram. biduo per vnum ſeruum, & eum ex ludo gladiatorio, confecit totum negotium*. & Theocr. Διοσκυρ. Πῶς γὰρ δὴ Διὸς υἱὸς ἀδηφάγον ἄνδρα καθεῖλεν, Εἰπὲ θεά, σὺ γὰρ οἶσθα, ἐγὼ δ' ἑτέρων ὑποφήτης. & Virgil. Aen. VII. *Pandite nunc Helicona Deæ*, &c. Et Plato in Euthydemo. ὥς' ἔγωγε, καθάπερ οἱ ποιηταὶ δέομαι, ἀρχόμενος τῆς διηγήσεως, Μούσας τε, καὶ μνημοσύνην ἐπικαλεῖσθαι. Ita & hic Hor. urbanè & facetè in re ridicula Muſas inuocat.

Meſſi clarum ge. Oſci.] εἰρωνεία eſt. Oſci enim omnium ferè Italiæ populorum peſſimè audiebant, turpiſſimiq; habebantur, & αἰσχροποιοί. Itaque Feſtus obſcenum uult eſſe ab Oſcis deductum (qui olim Opſci dicti ſint) propter libidines obſcenas, quæ apud eos increbruerant. Varro autem lib. 6. obſcenum nō ab Oſcis, ſed uel à ſcena, uel à nomine Græco σκαιός uult eſſe ductum. erat igitur hic Meſſius Oſcus: Sarmentus uix liber: nam ſeruitutem ſeruierat.

Sarmenti domina extat] à qua eſt manumiſſus.

-&

- & ipſe Meſſius] & Meſſius reſpondens, accipio (inquit) plagam, quam tu mihi infligis.

caput & mouet] Meſſius. caput mouere, geſtus minantis, ut alibi annotabimus.

- o tua,cornu Ni foret] hæc ſunt uerba Sarmēti,quid faceres(inquit Sarmētus) ô Meſſi,ſi cornu tibi non eſſet exectum,quod tu gerebas in frōte,cum ſic mutilatus miniteris? id eſt,ſi non accepiſſes uulnus in fronte: ſi non haberes frontem inſigni cicatrice deformatam?

- mutilus] cornu amiſſo: tralatio à bobus mutilatis.cornu autem ei exectum eſſe dicit, eumq́; mutilum appellat, non quòd re uera cornua unquam habuerit: ſed quòd cicatrice illa obducta ſimilis ſit bobus mutilatis.

at illi fœda cic.] Horatius his uerbis Sarmenti iocum in Meſſium Cicerrum Campanum de cornu execto, & mutilata fronte, explicat hoc modo, illi (inquit Horatius) Cicerro inquam, fœda cicatrix,quæ erat in læua faciei parte, frontem hirſutam, ac piloſam deformarat. ſetoſam autem facetè dixit potius, quàm hirſutam ὑπερβολικῶς.

Campanum in morbum,&c.] Sarmentus (inquit Hor.) multa iocatus in turpitudinem,& impuritatem oris Campani,Cicerrum orabat,ut Cyclôpa ſaltaret,id eſt,ſaltando ageret, ac referret. Campani,qui anteà Oſci dicebantur,habiti ſunt (ut dixi) ore impuro,atque inceſto: τοῦτ' ἐστὶ τῷ σώματι αἰσχρολογοῦντες, καὶ λεσβιάζοντες. morbum igitur animi intellige, ut ſuprà Od.xxxvII.lib.I. *Contaminato cum grege turpium Morbo virorum.* M.Tull.lib.I.accuſat. *Nam ille quoque ſodalis iſtius erat in hoc morbo,& cupiditate.*

Paſtorem ſaltaret,&c.] ſuprà epiſt. ad Piſ. - *nunc agreſtem Cyclôpa mouetur.* Scribit Paterculus Plancum in conuiuio genibus innixum Glaucum ſaltaſſe.

Nil illi larua,&c.] neque larua ei opus eſſe,quia ore ita deformi eſſet, ut inſtar laruæ uideri poſſet,neque cothurnis,quia magna corporis eſſet ſtatura.

Cicerrus] in Sarmentum, qui ſeruiuerat ſeruitutem.

- donaſſet iámne catenā,&c.] quærebat (inquit Horat.) à Sarmēto,iámne ex uoto donaſſet Laribus catenam, eò quòd manumiſſus eſſet. Solebant ueteres,labore aliquo,uel metu, uel periculo defuncti Dijs immortalibus nonnullum ſuorum præteritorum malorum inſigne,ac monumentum conſecrare, ut gladiatores arma Herculi.epiſt. I.lib. I. *Veianius armis Herculis ad poſtem fixis latet abditus agro*: naufragi neptuno tabulam, quæ ſui naufragii imaginem expreſſam contineret: ut Od.v.lib.I. - *me tabula ſacer Votiua paries indicat humida Suſpendiſſe potenti Veſtimenta maris Deo.* ita & pueri bullam Laribus,togam uirilem ſumturi: & virgines nupturæ,puppas Veneri. Sic igitur & hunc Sarmentum ſignificabat Cicerrus catenam Laribus ex uoto conſecrare debuiſſe.

- ſcriba quòd eſſet,&c.] hæc ſunt coniungenda cū ijs,quæ deinceps ſequuntur,ut ſit hæc eorum ſententia: quòd autem ſcriba eſſet Sarmentus,non eo minus eſſe ſeruum,aut certe non minus eſſe libertum. liberti autem certas patronis operas debebant,vt ex pandectis iuris ciuilis intelligere licet.

- rogabat Denique cur unq. f.] ſic ſcriptum eſt in uno codice Vaticano, Donati,Faerni,Torneſ. videtur autem hæc eſſe ſentētia, denique rogabat cur hic Sarmentus fugiſſet vnquàm à domina, quaſi ab ea nimis parcè aleretur, & quaſi apud eam eſuriret,rebusq́; neceſſarijs egeret,cum eſſet tam gracili,puſilloq́; corpore.Quidam putant iocum eſſe ex contrario,meramq́; εἰρωνείαν,& legunt *nunquam*, quaſi Sarmentus ſcurra, ingenti corporis fuerit ſtatura, idemq́; edaciſſimus: qua de re non pugnabo.Hoc tantum dicam, Sarmentum non fuiſſe obiecturum Cicer

ro immanem corporis ſtaturam illis uerſibus. *Paſtorem ſaltaret uti Cyclopa, &c.* R ipſe eidem maledicto, ſeu ſalsè dicto opportunus eſſet.

– cui ſatis una Farr. lib.] Donatus in Phorm. tradit ſeruos accipere ſolitos eſſe in ſingulos menſeis, quaternos modios frumenti: idq; (inquit ille) dimenſum dicebatur.

Beneuentum] oppidum, & coloniam populi Rom. quod nomen benè ominandi cauſa Romani ei impoſuerunt, cum anteà à Græcis Maleuentum nominaretur. Mala enim nomina fugiebant Romani, quia eſſent mali ominis.

– ſedulus] officioſus quidem ille, & bona fide ſuum munus adminiſtrãs: ſed nõ ſatis cautus, neque conſideratus. vide annot. ad epiſt. ad Vinnium Aſell. lib. 1.

Pœnè arſit, m. d. t.] ſic hunc locum reſtitui. nam præpoſtero ordine ſcriptę erant hæ uoces, arſit macros. Turdos autem quòd macros fuiſſe dicit, eò hoſpitem notat. præterea hoſpes arſit, id eſt, hoſpitis domus: vt Virg. Aen. 11. *– iam proximus ardet Vcalegon.*

Vulcano] igni. vt Virg. ibid. *– dedit ampla ruinam, Vulcano ſuperante, domus.*

Conuiuas auidos, &c.] id eſt, cernere licebat conuiuas, & ſeruos trepidos cœnam è flamma rapientes, & communi ſtudio ignem reſtinguere conantes.

– notos] quia Horatius erat Venuſinus. *Lucanus, an Appulus anceps.* ſat. 1. lib. 2.

Atabulus] uentus Apuliam infeſtam reddens, quem Horatianum appellat Gellius lib. 2. cap. 22.

– erepſemus] id eſt, erepſiſſemus. ut infrà ſaty. 1x. – . *hunccine ſolem Tam nigrum ſurrexe mihi?* cuius generis aliquot exẽpla colligere haud me pigebit, ut ſtudioſorum adoleſcentium laborem minuam. ſatyra v11. lib. 2. *– duo prædia dines Antiquo cenſu natis diuiſſe duobus.* ibid. *Gaudes ſi cameram percuſſi forte.* ſaty. 7. eiuſd. lib. *Euaſti? credo metues, doctusq; cauebis.* Lucretius lib. 1. *– iam copia materiai Vndique ponderibus ſolidis confluxet ad imum.* ibid. ſupra, *Omnia enim debet, mortali corpore quæ ſunt, Infinita ætas conſumſe anteacta, dieſque.* idem lib. 3. *Nec tenet amiſſam lænam clũ tegmine ſæpe Inter equos abſtraxe rotas, falceſq; rapaces.* Idem lib. 5. *Aut morbo delirantes procraxe ferantur.* Catull. ad C. Licinium Caluum. *Quem tu ſcilicet ad tuum Catullum Miſti.* id eſt, miſiſti. idem de coma Berenices. *At tu non orbum luxti deſerta cubile.* id eſt, luxiſti. & eodem carm. *Iupiter: vt terſti lumina ſæpe manu.* idem ad Rufum. *Sicrine ſubrepſti mi.* pro ſubrepſiſti. idem ad Aufilenam. *Aut facere ingenuæ eſt, aut non promiſſe pudicæ.* Terent. adelph. *– non tu eum rus hinc modo Produxe aiebas?* Idem in Hecyra. *– vt veni, itidem incertum amiſti.* Virg. Aen. 1111. *– natumq; patremq; Cum genere extinxem.* Idem lib. 1. *– penituſq; ſonanteis Acceſtis ſcopulos.* Idem lib. 11. *Vixet, cui uitam deus, aut ſua dextra dediſſet.* *erepſemus* autem tralatum eſt à reptilibus animalibus, pro eo, quod eſt lentè ambulãdo ſuperaſſemus. ut ſuprà, *Millia tum pranſi tria repimus.*

– ſomnus tamen aufert.] ſomnus me occupat: ſomnus me opprimit, & caluitur, ut loquitur Plautus.

Intentum] uel animo, uel corpore, uel utroque.

– tum immundo ſomnia uiſu.] ſignificat, ac deſcribit nocturnam ſeminis eruptionem, quæ fit in ſomno, quam græci ἐξονειρωγμὸν nominant. turpis igitur eſt horum quidem uerborum ſententia, ueruntamen non pudebit me huc aſcribere, quæ ab Ariſtotele, & Platone diſputata ad hunc locum mihi uidẽtur ualdè pertinere. Ac Plato quidem ſic lib. nono de rep. quæ nos interpretabimur. *Cum ea pars animi, quæ rationis eſt particeps, et manſueta, alteriq; præpoſita, ſopita eſt: altera autem, quæ fera, & immanis eſt, cibo & potione expleta, atque ebria exultat, ſomnoq; depulſo conatur erumpere, ſibiq; obſecundare, atque indulgere: ſcis tum eam omnia audere, tanquam*

quam omni pudore, cogitatione, prudentia ſolutam, ac vacuam. Aut enim ſe cum matre corpus commiſcere putat, neque id veretur: aut cum alio homine, aut cum deo, aut cum fera; manus ſuas ſanguine, & cæde cuiuſuis hominis contaminare: quouis cibo veſci, quid multa? nullam amentiam, nullamq; impudentiam aſpernatur, aut prætermittit. Ariſtoteles autem lib. 1. de moribus ad Nicom. poſteaquam docuit, in ſomno eam animi noſtri partem duntaxat, quæ nobis cum ſtirpibus communis eſt, nempe, in qua uis, ineſt alendi, & augendi, ſuo munere fungi: ceteras autem quieſcere, neque eo tempore uirum bonum, uirtuteq; præditum, ab homine uitioſo, atque improbo differre: ex quo illud dici ſolere, inter beatos, & miſeros dimidiam uitæ partem nihil intereſſe: eius rei, cur ita fiat, rationem probabilem ait afferri poſſe, nempe hanc, quia ſomnus animi ſit uacatio ab opere, quo bonus dicitur, ac malus, niſi ſi aliquà motus quidam eò peruadunt, ac permanant: atque hac ratione bonorum uirorum, quàm quorumlibet aliorum, uiſa eſſe in ſomnis meliora. hactenus Plato, & Ariſtoteles: ex quorum uerbis intelligere licet non ſatis eſſe, ut ſomnia noſtra ſint caſta, pura, munda, pudica, integra, dedere nos ſomno modico cibo, ac potione curatos, ſed illud etiam accedere oportere, ut mẽtis tranquillitas, animiq; æquabilitas adſit: nulla ægritudo, non ira, non libido, non alia ulla cupiditas animum concitarit, ac perturbarit. Non eſt enim dubium quin, quales ſunt noſtræ diurnæ cogitationes, atque appetitiones, talia ſint & uiſa noſtra, ſomniaque nocturna. Itaque Ariſtoteles in problematibus Τμήματι λ. ſcribit meliorum uirorum ſomnia eſſe meliora, propterea, quòd eorum, tantiſper dum uigilant, cogitationes ſunt meliores. iam quòd Horatius ſibi hanc immunditiem uentre ſupino dormienti potius, quã prono, dicit eueniſſe, Ariſtoteles hoc quoque commemorat in problematis τμήματι ι. ubi quærit διὰ τί τὰ ζῷα τὰ μὲν οὐκ ἐξονειρώττει, τὰ δ' ὀλιγάκις, id eſt, cur ex ceteris animalibus alia nunquàm dormiendo ſemen profundant, alia rarius. reſpondet autem ille ideò fieri, uel quia nullum aliud animal præter hominem, ſupinum cubet: nullum autem niſi ſupinum, ſemen profundat in ſomnis: uel quia aliæ animantes longè aliter ſomnient, quàm homines: profuſio autem ſeminis nocturna in dormiente fiat cum uiſione aliqua, & ſpecie animo oblata. Lucretius huiuſmodi ſomniorum hanc cauſam exponit lib. 4. *Tum quibus ætatis freta primitus inſinuantur, Semen ubi ipſa dies membris matura creauit, Conueniunt ſimulacra foris è corpore quoque, Nuncia præclari vultus, pulchriq; coloris, Qui ciet irritans loca turgida ſemine multo, Vt, quaſi tranſactis ſæpe omnibu' rebu', profundant Seminis ingentes, fluctus, veſtemq; cruentent.*

- rapimur] celeriter uehimur rhedis.

- oppidulo, quod verſu d.] Equotutium ſignificat. de quo M. Tullius lib. 6. ad Attic. epiſt. 1. - *omneis ferè tuas litteras accepi, quas commemoras, præter eas, quas ſcribis Lentuli pueris, & Equotutio, & Brundiſio datas.*

- viliſsima rerum] ita uilis eſt, ut non ſoleat uendi, neque ullo in pretio ſit. Plato in Euthydemo. τὸ γὰρ σπάνιον ὦ Εὐθύδημε, τίμιον. τὸ δ' ὕδωρ εὐωνότατον, ἄριστον ὄν, ὡς ἔφη Πίνδαρος, id eſt, quod rarum eſt, Euthydeme, magni pretij eſt. aqua autem uiliſſima eſt, cum ſit optimum quiddam, ut ait Pindarus.

- aquæ non ditior vrna Qui locus, &c.] hunc locũ à nemine (quod ſciã) rectè explicatum, ſic explico. Panis enim (inquit Horatius) Canuſij lapidoſus eſt: qui locus, nempe Canuſium, haud multo magis abundans aqua, quàm Equotutiũ, olim à Diomede conditus eſt. Canuſium à Diomede eſſe conditum, tradit Strabo lib. ſexto his uerbis. οὐ πολὺ γὰρ δὴ τῆς θαλάττης ὑπέρκεινται δύο πόλεις ἔν γε τῷ πεδίῳ μέγισται τῶν Ἰταλιωτίδων γεγονυῖαι πρότερον, ὡς ἐκ τῶν περιβόλων δῆλον, τό τε Κανύσιον, καὶ ἡ Ἀργυρίππα· ἀλλὰ νῦν ἐλάττους εἰσί, &c. λέγεται δ' ἀμφότερα Διομήδους κτίσμα.

κτίσμα. Neque vero nouum, aut inuſitatum eſt hoc loquendi genus uel Horatio, vel alijs bonis ſcriptoribus, in quo uox vna aliqua, aut plures inter id nomē, quod antecedens appellant Grammatici, & prouocabulum, quod referendi uim habet, interponatur, vt Od.11.lib.4. *Monte decurrens velut amnis, imbres Quem ſuper notas aluere ripas, Feruet, immenſusq; ruit profundo Pindarus ore*. Idem in carmine ſæculari ad Deos, *Alme Sol, nitido diem qui Promis, & celas*. & ſaty.v 11.lib.2. *– quos Mæcenas adduxerat vmbras, Nomentanus erat ſupra ipſum, Perſius infrà*. nam Nomentanus, & Porcius umbræ Mæcenatis erant, ut nonnulli uolunt. Catull. de coma Berenic. *– an ne parentum Fruſtrantur falſis gaudia lacrymulis, Vbertim thalami quas intra limina fundunt?* quorum uerborum ordo eſt, Quas intra thalami limina ubertim fundūt. idem ibidem. *Inuita ò regina tuo de uertice ceſſi, Inuita, adiuro teq;, tuumq; caput: Digna ferat quod ſi quis inaniter adiurarit*. ordo eſt, quod ſi quis inaniter adiurarit, digna ferat, id eſt, pœnas meritas luat. Lucret.lib. 5. *Et dominos acreis aſciſcunt, omnia poſſe Quos miſeri credunt*.

Rubos] Rubi oppidum Campaniæ, à quo Rubea, ſeu Rubia uirga apud Virg. Georg.1. *Nunc facilis Rubea texatur fiſcina virga*.

Carpentes iter] carpere iter translatè dictum. carpendi uerbum enim propriè locum habet in lana, & lino, & ſi uoles, etiam in floribus, ut ſuprà annot. ad Od.xi.lib.1.

– tempeſtas] tempeſtatem antiqui pro tempore poſuere, inquit Feſtus. Itaque tempeſtatem & malam, ſeu aduerſam: & bonam, ſeu idoneam dicunt Latini. ſuperioris exempla ſunt crebriora, alterius rariora. M. Tull. ad Q. frat. lib. 2. *Tu ita, ſi ita expedit, velim quamprimùm bona, & certa tempeſtate conſcendas, ad meq; venias*. ad eundem eod. lib. *Tu mi frater ſimulac ille venerit, primam nauigationem (dummodò idonea tempeſtas ſit) ne omiſeris*. Idem epiſt. ad Tiron. *– ſi ſtatim nauigas, nos Leucade conſequêre: ſin te confirmare vis, & comites, & tempeſtates, & nauem idoneam ut habeas, diligenter uidebis*. Idem ad Terentiam, *tuas litteras ego expectaſſem Brundiſii, ſi eſſet licitum per nautas, qui tempeſtatem prætermittere noluerunt*. Idem ad Att. lib.ix. *– fuit enim pridie Quinquatrus egregia tempeſtas, qua ego illum uſum puto*. Lucret. lib. 1. *Dum tempeſtates adſunt, & uiuida tellus Tutò res teneras effert in luminis oras*. Idem lib.4. *– liquidiſſima cæli Tempeſtas*. Ibid. *turbida tempeſtas*.

Gnatia] Egnatiam alio nomine appellant. oppidum eſt Salentinum. Græci *Ἰγνατίαν*, ut Strabo lib.vi.

– limphis iratis] quia magna eſt in eo oppido aquæ pœnuria, uel propter ignis miraculum, quod ſubiicit. uide annot. ad illum locum, *Iratis natus paries Dijs*. ſaty. vii.lib.2.

– limine ſacro] in ueſtibulo, & primo aditu templi. corruptè autem habent nonnulli codices, *lumine*. ad hunc locum fortaſſe pertinet, quod eſt apud Plinium lib. ſecundo, cap.cvii. *In Salentino oppido Egnatia, impoſito ligno in ſaxum quoddam ibi ſacrum, protinus flammam exiſtere*.

– apella] cui ea cutis, quæ glandem colis tegere debet, circunciſa eſt. ſed quod hîc Horatius negat ſe credere thura, & cetera, quæ in ſacrificio adhibentur, ſine flamma, aut igni iniecto, liqueſcere: idq; Iudæis, ut ſupra modum credulis, & ſuperſtitioſis, credendum relinquit: ſacrificia Iudæorum (ut ex libris Hebraicis intelligere licet ſine ullo igne ab hominibus excitato, flamma è cælo delapſa, interdum perficiebantur: eaq; flamma hoſtias miro modo, & diuinitus abſumebat. produxiſſem locos complureis ex illis libris, niſi ueritus eſſem, ne miſcere ſacra profanis uiderer.

– nanque deos didici ſec. ag. æu.] hunc uerſum mutuatus eſt à Lucretio lib. v. & vi.

v.& vi. quibus locis probare conatur ille ex ſententia Epicuri, homines propter ignorationem cauſarum, omnia, quæ fiunt, ad Deos referre, eorumq; nutu, ac uoluntate fieri exiſtimare, atque iccircò eis regnum concedere rerum humanarum. Sed præſtat aliquot illius poëtæ uerſus impios quidem illos, ſed tamen elegantes, & mira facilitate Latini ſermonis ornatos, qui ad hunc locum pertinent, aſcribere. ſic igitur Lucret. lib. 5. *Præterea ſolis curſus, lunæq; meatus Expediam, qua vi flectat natura gubernans Ne forte hic inter cælum, terramq; reamur Libera ſponte ſua curſus luſtrare perennes Morigera ad fruges augendas, atque animanteis: Ne've aliqua Diuûm uolui ratione putemus. Nam, bene qui didicere Deos ſecurum agere æuum, Si tamen intereà mirantur, qua ratione Quæque geri poſſint, præſertim rebus in illis, Quæ ſupra caput æthereis cernuntur in oris, Rurſus in antiquas referuntur relligiones, Et dominos acres aſciſcũt, omnia poſſe Quos miſeri credunt, ignari quid queat eſſe, Quid nequeat*, &c. Idem lib. vi. *Cetera, quæ fieri in terris, cæloq; tuentur Mortales, pauida cum pendent mentib' ſæpe, Efficiunt animos humiles formidine diuûm, Depreſſosq; premunt ad terram, proptereà quod Ignorantia cauſarum conferre Deorum Cogit ad imperium res, & concedere regnum: Quorum operum cauſas nulla ratione uidere Poſſunt, ac fieri diuino numine rentur. Nam, benè qui didicere Deos ſecurum agere æuum, Si tamen interea mirantur*, &c. ut ſuprà. Idem lib. v. *O genus infelix humanum: talia Diuis Cum tribuit facta, atque iras adiunxit acerbas, Quantos tum gemitus ipſi ſibi, quantaq; nobis Vulnera, quas lacrymas peperere minoribu' noſtris?* Idem lib. 2. *Omnis enim per ſe Diuûm natura neceſſe eſt Immortali æuo ſumma cum pace fruatur, Semota à noſtris rebus, ſeiunctaq; longè. Nam priuata dolore omni, priuata periclis, Ipſa ſuis pollens opibus, nihil indiga noſtri, Nec bene promeritis capitur, nec tangitur ira.* M. Tullius quoque li. 1. de natura Deorum, ſub perſona Velleij, ita ſcribit, *Quid ſi ita eſt, uerè expoſita illa ſententia eſt ab Epicuro, Quod æternum, beatumq; ſit, id nec habere ipſum negocij quicquam, nec exhibere alteri. Itaque neque ira, neque gratia teneri, quòd, quæ talia eſſent, imbecilla eſſent omnia.* Idem lib. 3. ait. *uideri Epicurum de Dijs immortalibus non magnopere pugnare: tantummodo negare Deos eſſe non audere, ne quid inuidiæ ſubeat, aut criminis.* Idem lib. 1. ſcribit Poſidonium dixiſſe Deos Epicuro nullos eſſe uideri, quæque is de dijs immortalibus dixerit, inuidiæ deteſtãdæ cauſa dixiſſe. Verùm utrùm uoluerit, & cogitarit Epicurus Deos tollere, ne'ne obſcurum eſt: illud perſpicuum, eum ſenſiſſe nullam illos habere curam rerum humanarum, id eſt, quod Lucretius & Horatius dicunt, *ſecurum agere æuum*. Plato autem contrà probat & Deos eſſe, & curare res humanas: itaque & pijs benè uelle benigneq; facere: & impiis, ac ſceleratis iratos, & infenſos eſſe. ſic enim ille in Phædone, *ἀλλὰ τόδε γέ μοι δοκεῖ ὦ Κέβης, εὖ λέγεσθαι, τὸ θεοὺς εἶναι ἡμῶν τοὺς ἐπιμελουμένους*. & lib. 1. de legibus, ait Deos omnium cuſtodum eſſe maximos, & in maximis rebus eorum cuſtodiam, curamq; uerſari: quam ſententiam iterat in *Ἐπινομ.*

- didici] ab Epicuro, cuius ſapientiam inſanientem appellat Od. xxxiiii. lib. 1.

Triſteis] triſtes eſſent Dij ſcilicet, & laborioſi, ſi quicquid mirabile quotidie accidit, id ab illis proficiſceretur, ac de cælo in terras demitteretur. Lucret. lib. 2. *Quæ, benè cognita ſi teneas, natura uidetur Libera continuò dominis priuata ſuperbis, Ipſa ſua per ſe ſponte omnia Dijs agere expers.*

SATYRA 6.

NON, quia, Mæcenas, Lydorũ quicquid Etruſcos
Incoluit fineis, nemo generoſior eſt te:

COMMENTARII.

Non, quia, Mæcenas, &c.

Nec, quòd auus tibi maternus fuit, atque paternus,
Olim qui magnis legionibus imperitarunt:
Vt plerique ſolent, naſo ſuſpendis adunco
Ignotos, vt me libertino patre natum.
Cum referre negas, quali ſit quiſque parente
Natus, dum ingenuus: perſuades hoc tibi uerè,
Ante poteſtatem Tulli, atque ignobile regnum,
Multos ſæpe uiros nullis maioribus ortos,
Et uixiſſe probos, amplis & honoribus auctos.
Contrà Leuinum Valeri genus, unde ſuperbus
Tarquinius regno pulſus fuit, unius aſſis
Non unquam pretio pluris licuiſſe, notante
Iudice, quem noſti, populo: qui ſtultus honores
Sæpe dat indignis: & famæ ſeruit ineptus:
Qui ſtupet in titulis, & imaginibus. quid oportet
Nos facere à uulgo longè, lateq́; remotos?
Nanque eſto: populus Leuino mallet honorem,
Quàm Decio mandare nouo: cenſorq́; moueret
Appius, ingenuo ſi non eſſem patre natus:
Vel meritò, quoniam in propria non pelle quieſſem.
Sed fulgente trahit conſtrictos gloria curru
Non minus ignotos generoſis. quò tibi Tulli
Sumere depoſitum clauum, fieriq́; tribunum?
Inuidia accreuit: priuato quæ minor eſſet.
Nã, ut quiſque inſanus nigris mediũ impedijt crus
Pellibus, & latum demiſit pectore clauum:
Audijt cõtinuò, quis homo hic eſt? quo patre natus?
Vt, ſi qui ægrotet, quo morbo Barrus: haberi
Et cupiat formoſus: eat quacunque: puellis
Iniiciat curam quærendi ſingula: quali
Sit facie, ſura quali, pede, dente, capillo:
Sic, qui promittit, ciueis, urbem ſibi curæ,
Imperium fore, & Italiam, & delubra deorum:
Quo patre ſit natus, num ignota matre inhoneſtus,
Omneis mortaleis curare, & quærere cogit.
Tu'ne Syri, Damæ, aut Dionyſi filius, audes
Deiicere è ſaxo ciueis? aut tradere Cadmo?
At Nouius collega gradu poſt me ſedet uno.
Nãque eſt ille, pater quod erat meus. hoc tibi Paul-
Et Meſſalla uideris. at hic ſi ploſtra ducenta, (lus,

&c.] non ideò Mæcenas, quòd omnium Lydorum, quicunque in Etruriã domicilium ac ſedes tranſtulerunt, generoſiſſimus es, nec, quòd maiores tui magnis legionibus imperauerunt, humilis & obſcuri generis homines deſpicis ac derides. Dionyſius Halicarnaſſ. li. 1. ῥωμ. ἀρχαιολ. hæc de Etruſcis ſcribit, Τυῤῥηνοὺς οἱ μὲν αὐτόχθονας Ἰταλίας ἀποφαίνουσιν, οἱ δ' ἐπήλυδας. καὶ τὴν ἐπωνυμίαν αὐτοῖς ταύτην οἱ μὲν αὐθιγενὲς τὸ ἔθνος ποιοῦντες ἀπὸ τῶν ἐρυμάτων, ἃ πρῶτοι τῶν τῇδε οἰκούντων, κατεσκευάσαντο, τεθῆναι λέγουσι. τύρσεις γὰρ καὶ παρὰ τυῤῥηνοῖς αἱ ἐντείχειοι, καὶ στεγαναὶ οἰκήσεις ὀνομάζονται, ὥσπερ παρ' ἕλλησιν, &c. οἱ δὲ μετανάστας μυθολογοῦντες αὐτοὺς εἶναι, τυῤῥηνὸν ἀποφαίνουσιν ἡγεμόνα τῆς ἀποικίας γενόμενον, ἀφ' ἑαυτοῦ θέσθαι τῷ ἔθνει τοὔνομα τοῦτον δὲ Λυδὸν εἶναι τὸ γένος ἐκ τῆς πρότερον Μηονίας καλουμένης, παλαιὸν δή τινα, μεταναστάντα. id eſt, Tyrrhenos alij indigenas Italiæ populos eſſe aiunt, alij aduenas: atque ij quidem, qui hanc gentem in Etruria natam faciũt, hoc nomen à propugnaculis, quæ primi mortalium, qui in his locis habitarunt, eõ ſtruxere, impoſitum eſſe dicunt. turſes enim, ſeu turres, etiam apud Tyrrhenos domicilia muris iuncta, ſolida, ac ualida nominantur, quemadmodum & apud Græcos. Ab euentu porrò nomen impoſitũ

Concurrantq́; foro tria funera: magna ſonabit,
Cornua quod, uinc atq́; tubas. ſaltem tenet hoc nos.
Nunc ad me redeo libertino patre natum:
Quem rodunt omnes libertino patre natum:
Nunc, quia Mæcenas tibi ſum conuictor: at olim,
Quòd mihi pareret legio Romana tribuno.
Diſſimile hoc illi eſt: quia non ut forſit honorem
Iure mihi inuideat quiuis: ita te quoque amicum:
Præſertim cautum dignos aſſumere, praua
Ambitione procul. felicem dicere non hoc
Me poſſum caſu, quòd te ſortitus amicum.
Nulla etenim mihi te fors obtulit. optimus olim
Virgilius, poſt hunc Varius dixere quid eſſem.
Vt veni coràm: ſingultim pauca locutus,
(Infans nanque pudor prohibebat plura profari)
Non ego me claro natum patre, non ego circum
Me Satureiano vectari rura caballo:
Sed, quod eram, narro. reſpondes (ut tuus eſt mos)
Pauca, abeo: & reuocas nono poſt menſe: iubesq́;
Eſſe in amicorum numero. magnum hoc ego duco:
Quòd placui tibi, qui turpi ſecernis honeſtum:
Non patre præclaro, ſed vita, & pectore puro.
Atqui ſi vitiis mediocribus, ac mea paucis
Mendoſa eſt natura, alioqui recta: uelut ſi
Egregio inſperſos reprendas corpore næuos:
Si neque auaritiam, neque ſordeis, ac mala luſtra
Obiiciet uerè quiſquam mihi: purus, & inſons
(Vt me collaudem) ſi uiuo, & carus amicis:
Cauſa fuit pater his: qui macro pauper agello
Noluit in Flaui ludum me mittere: magni
Quò pueri magnis è centurionibus orti,
Læuo ſuſpenſi loculos, tabulamq́; lacerto,
Ibant octonis referentes idibus æra.
Sed puerum eſt auſus Romam portare, docendum
Arteis, quas doceat quiuis eques, atque ſenator
Semet prognatos: ueſtem, ſeruosq́; ſequenteis
In magno ut populo ſiquis uidiſſet, auita
Ex re præberi ſumtus mihi crederet illos.
Ipſe mihi cuſtos incorruptiſſimus omnes
Circum doctores aderat. quid multa? pudicum,

eſſe uolũt, &c. Qui autem eos aduenas eſſe fabulantur, Tyrrhenum aiunt, qui coloniæ dux fuerit, à ſeipſo genti nomen impoſuiſſe. Hunc autem genere Lydum fuiſſe, antiquum quendam, atque ab ea, quę anteà Meonia appellabatur, in hæc loca cõmigraſſe. Hæc, & longè plura Dionyſius de Etruſcis, ſeu Tyrrhenis, tradit lib. 1. quę legat apud illum, qui his paucis nondum expletus erit: uideat & apud Herodotum nonnulla non iniucunda lib. 1. quæ tamẽ Dionyſius producit in eodẽ, unde illa depromſi, loco. Mæcenatem autem ab Etruriæ regibus ac principibus eſſe prognatum, cum Horatius multis locis prædicet, ut Od. 1. lib. 1. & Od. xxix. lib. 3. tum & Propertius ipſe teſtimonio eſt li. 3. ut annotauimus ſuprà ad Od. xxix. lib. 3.

Lydorum quicquid] ſic loquitur ſuprà Od. v. epod. *At ò, deorum quicquid in cælo regis Terras.* ſimile eſt illud Catullianum, *O quantum eſt hominum uenuſtiorum.* & Terent. Heautont. *At te omnes Dij, Deæq́; quidem, quantum eſt, Syre, Cum iſtoc inuento, cumque incepto perduint.*

Oli qui magnis leg. imp.] hæc è Lucretio ſumta ſunt lib. 3. *Inde alij multi reges, rerumq́; potentes Occiderunt, magnis qui gentibus imperitarunt. Imperitarent* autem excudi iuſſeram, ſecutus cod. Iann. Toru. & Vatic.

Qui primus uirtutis honos, ſeruauit ab omni
Non ſolùm facto, uerùm opprobrio quoque turpi:
Nec timuit, ſibi ne uitio quis uerteret, olim
Si præco paruas, aut, vt fuit ipſe, coactor
Mercedes ſequerer. neq. ego eſſẽ queſtus. ob hoc nũc
Laus illi debetur, & à me gratia maior.
Nil me pœniteat ſanum patris huius: eoq́;
Non, vt magna dolo factum negat eſſe ſuo pars,
Quòd non ingenuos habeat, clarosq́; parenteis:
Sic me defendam. longè mea diſcrepat iſtis
Et uox, & ratio. nam, ſi natura iuberet
A certis annis æuum remeare peractum:
Atque alios legere ad faſtũ, quoſcunque parenteis:
Optaret ſibi quiſque: meis contentus, onuſtos
Faſcibus, & ſellis, nolim mihi ſumere, demens
Iudicio uulgi, ſanus fortaſſe tuo: quòd
Nollem onus haud unquam ſolitus, portare moleſtũ.
Nam mihi continuò maior quærenda foret res:
Atque ſalutandi plures: ducendus & unus,
Et comes alter: vti ne ſolus, rus've, peregré-
Ve exirem: plures calones, atque caballi
Paſcendi: ducenda petorrita. nunc mihi curto
Ire licet mulo, uel, ſi libet, uſque Tarentum:
Mantica cui lubos onere ulceret, atq; eques armos.
Obijciet nemo ſordeis mihi, quas tibi Tulli:
Cùm Tiburte uia prætorem quinque ſequuntur
Te pueri laſanum portantes, œnophorumq́;.
Hoc ego commodius, quàm tu præclare ſenator,
Multis atque alijs uiuo. quacunque libido eſt,
Incedo ſolus: percunctor quanti olus, ac far:
Fallacem Circum, ueſpertinusq́; pererro
Sæpe forum: aſſiſto diuinis: inde domum me
Ad porri, & ciceris refero, laganiq́; catinum.
Cœna miniſtratur pueris tribus: & lapis albus
Pocula cum cyatho duo ſuſtinet: aſtat echinus
Vilis: cum patera guttus, Campana ſupellex.
Deinde eo dormitum, non ſollicitus, mihi quòd cras
Surgendum ſit manè: obeundus Marſya, qui ſe
Vultum ferre negat Noviorum poſſe minoris.
Ad quartam iaceo: poſt hanc uagor: aut ego lecto,

-naſo ſuſpend. adũ.] derides. ſaty. VIII. lib. 2. *Balatro ſuſpendens omnia naſo.* Græci dicunt μυκτηρί-ζειν.

Ignotos] ignobiles, obſcuros, ἀσήμους.

-libertino patre natum] item infrà, *Nunc ad me redeo libertino patre natum.* & epiſt. ad libr. *Me libertino natum patre.*

Cum referre negas] ſic habent libri omnes antiqui. hoc eò dico, ne quis ſupponat, *neges.*

-dum ingenuus] ingenuus erat Horatius, ſi ingenuus eſt is, cuius pater ſeruitutem non ſeruiuit. Nam antiquo iure ciuili libertini à libertis differebant, cum liberti ſint ſerui manumiſſi: libertini autẽ libertorum filij. quam diſtinctionem Imperatores ſuſtulerunt.

-Tulli] Tulli Hoſtilij Regis ſeptimi, ex captiua nati.

Contrà Leuinũ Valeri g.] id eſt, Contra Leuinum P. Valerij Leuini Poplicolæ, à quo Tarquinius exactus eſt, filiũ, perſuades tibi uerè, & exploratum habes, hominem contemtiſſimum fuiſſe.

Valeri genus] Valerij filium: ut Tibull. lib. 4. ad Meſſ. de Circe, *Quamuis illa foret Solis genus.* & Propert. lib. 2. *Qualis & Iſchomache Lapithæ genus heroïne.*

-unde] à quo, ſic Terent. Adelph. *domi habuit, unde diſceres.*

-vnius aſſis Non unquam,

Aut ſcripto, quod me tacitum iuuet. ungor oliuo:
Non, quo fraudatis immundus Natta lucernis.
Aſt, ubi me feſſum ſol acrior ire lauatum
Admonuit: fugio rabioſi tempora ſigni.
Pranſus non auidè, quantum interpellet inani
Ventre diem durare, domeſticus ocior. hac eſt
Vita ſolutorum miſera ambitione, grauiq́;:
His me conſolor, uicturus ſuauius, ac ſi
Quæſtor auus, pater atque meus patruusq́; fuiſſent.

unquam, &c.] id eſt, nunquam pluris æſtimatum eſſe uno aſſe. uerbum *liceo* autem in mancipijs, & rebus mancipi, uenalibus denique propriè locũ habet, ut obſcurè ſignificare uideatur Horat. hunc Leuinum quantumuis nobilem, propterea quòd iners, & ignauus fuerit, ſeruo nihilo meliorem fuiſſe. M. Tull. ad Att. lib. 12. *De Druſi hortis, quanti licuiſſe tu ſcribis, id ego quoque audieram.*

- notante iudice, q.] amplificatio eſt. hic Leuinus etiam à populo, qui nobilitatem pluris facere ſolet, quàm bonos mores, & uirtutem, tamen contẽtus, ac præteritus eſt: neque ullum honorem, præter Quæſturam potuit obtinere, propter inertiam, & cetera animi uitia, &c.

Qui ſtultus hon. Sæ. d.] ſi populus (inquit) qui ſæpe honores defert ad indignos, & famam ſequitur, & ſplendorem generis potius, quàm ueritatem, ac uirtutem, Leuinum hominem nobiliſſimum propterea, quòd à maioribus ſuis degenerauerat, contemſit, ac pro nihilo putauit, quid nos oportet facere multum à populo ſtudiis, & iudiciis diſcrepantes, ac diſſidentes?

- ſtupet in titulis] admiratur titulos, & generis antiquitatem.

Nanque eſto: populus, &c.] redit ad illud ſuperius de populi leuitate, atque errore, qui plerunque nobilitatem pluris facit, quàm integritatem, grauitatẽ, conſtantiam, ceteraſque uirtutes. Eſto, inquit, demus populum Leuino homini nobiliſſimo potius, quàm Decio nouo, & ignobili honores mandaturum: &, ſi ego, cùm ingenuo patre natus non eſſem, me ad petendos honores contuliſſem, dubium non eſſe, quin me Cenſor à petendo ſummoueat, ut indignum magiſtratu: ueruntamen æque ignobiles, ut nobiliſſimi homines, honoris ſtudio ducuntur.

Decio] P. Decio Muri, qui primus è Decijs conſul fuit, ut teſtatur M. Tull. lib. 1. de diuinat. iccircò nouus ab Hor. appellatur.

- nouo] noui ſunt, quorum maiores ornati non fuerunt populi honoribus.

- mandare] *mandare honorem, mandare magiſtratum*, uſitatum genus loquendi bonis auctoribus. Admonet me hic locus, ut emendem locum Cicer. in proœmio orationis pro lege Manil. qui ita uulgo legitur. *Nunc cum & auctoritatis in me tantùm ſit, quantùm uos honoribus mandandum eſſe uoluiſtis, & ad agendum facult.* &c. ego *honoris* legendum cenſeo.

- moueret] moueret ordine, notaret, iure ſuffragij priuaret, in ærarios referret.

Vel meritò, quoniam] atque id meritò (inquit) quia mea ſorte contentus non fuiſſem, aut quæ maiora, quàm mei generis, ac loci ratio ferat, concupiuiſſem. Eraſmus putat natum prouerbium ab aſino Cumano, qui Leonina pelle ſumta Leonem ſimulaſſet.

Sed fulgente trahit] id eſt, ſed æquè cupidi gloriæ ſunt homines noui, & ignobiles, ut nobiles.

- quò tibi Tulli] hunc Tullium Iul. Cæſar rerum potitus, quod Pompeia-

Vmbras, & cælo diffundere ſigna parabat:
Tum pueri nautis, pueris conuicia nautæ
Ingerere. huc appelle. trecentos inſeris: ohe
Iam ſatis eſt. dum æs exigitur: dum mula ligatur:
Tota abit hora. mali culices, ranæq; paluſtres
Auertunt ſomnos. abſentem cantat amicam
Multa prolutus uappa nauta, atque uiator
Certatim. tandem feſſus dormire uiator
Incipit: ac miſſa paſtum retinacula mulæ
Nauta piger ſaxo religat: ſtertitq; ſupinus.
Iamq; dies aderat, cum nil procedere lintrem
Sentimus: donec cerebroſus proſilit unus:
Ac mulæ, nautæq; caput, lumboſq; ſaligno
Fuſte dolat. quarta uix demum exponimur hora.
Ora, manuſq; tua lauimus Feronia lympha.
Millia tum pranſi tria repimus, atque ſubimus
Impoſitum ſaxis latè candentibus Anxur.
Huc uenturus erat Mæcenas optimus, atque
Cocceius, miſſi magnis de rebus vterque
Legati, auerſos ſoliti componere amicos.
Hic oculis ego nigra meis colyria lippus
Illinere. interea Mæcenas aduenit, atque
Cocceius, Capitoq; ſimul Fonteius, ad unguem
Factus homo, Antoni, non ut magis alter, amicus.
Fundos Auſidio Luſco prætore libenter
Linquimus, inſani ridentes præmia ſcribæ,
Prætextam, & latum clauum, prunæq; batillum.
In Mamurrarum laſſi deinde urbe manemus,
Murena præbente domum, Capitone culinam.
Poſtera lux oritur multò gratiſſima: nanque
Plotius, & Varius Sinueſſæ, Virgiliuſq;
Occurrunt: animæ, quales neque candidiores
Terra tulit: neque queis me ſit deuinctior alter.
O, qui complexus, & gaudia quanta fuerunt?
Nil ego contulerim iucundo ſanus amico.
Proxima Campano ponti quæ uillula, tectum
Præbuit: & parochi, quæ debent, ligna, ſalemq;.
Hinc muli Capuæ clitellas tempore ponunt.
Luſum it Mæcenas: dormitum ego, Virgiliuſq;:
Nanque pila lippis inimicum, & ludere crudis.

ad fretum Siciliæ ſe deſcripſerat. *accepit* autem, habet omnes libri manu ſcripti. quam ſcripturam uulgatæ antepono. ſic enim loquimur, *accipere hoſpitio.* M.Tull. ad Att. lib. 2. *te in Arpinati uidebimus, & hoſpitio agreſti accipiemus.* & ita Virg. lib. 3. Aen. *Illos porticibus rex accipiebat in amplis.*

Aricia] Strabo lib. 5. μετὰ δὲ τὸ Ἀλβανὸν Ἀρικία ἐστὶ πόλις ἐπὶ τῇ ὁδῷ τῇ Ἀππίᾳ· στάδιοι δ᾽ εἰσὶν ἐκ τῆς Ῥώμης ρξ.

forum Appi.] à foro Appij uſque ad Feroniam per Pontinas paludes tunc nauigare licebat.

Differtũ nautis] hac, & illac refertum, propterea quòd eà nauigari ſolebat. uſus eſt hac uoce ſine nomine caſus ablat. epiſt. ad Numic. lib. 1. *qui manè plagas, uenabula, ſeruos Differtum tranſire forum, populumq; iubebat.*

malignis] *malignis*, epithetũ eſt nominis, *cauponibus*, quantũ uis licet reclamitet Acron. Dicuntur autem caupones maligni, quia magna ex parte res eas, quas uendũt, maligna menſura metiri conſueuerunt. eſt enim malignũ idẽ ferè quòd anguſtum, parcum, exiguum, ut dicemus ad epi. ad Auguſt. ibi *laudare malignè.*

diuiſimus] cum eſſet unius diei iter, biduum in eo conficiendo conſumſimus. ex unius diei itinere, duorum dierum iter fecimus.

Hinc nos Cocceij recipit pleniſſima uilla:
Quæ ſuper eſt Claudi caupenas. nunc mihi paucis
Sarmenti ſcurræ pugnam, Meſſiǵ Cicerri
Muſa uelim memores: & quo, patre natus vterque
Contulerit lites. Meſſi clarum genus Oſci:
Sarmenti domina extat. ab his maioribus orti
Ad pugnam uenêre. prior Sarmentus: equi te
Eſſe feri ſimilem dico. ridemus: & ipſe
Meſſius, accipio: caput & mouet. ô, tua cornu
Ni foret execto frons, inquit: quid faceres? cum
Sic mutilus minitaris? at illi fœda cicatrix
Setoſam læui frontem turpauerat oris.
Campanum in morbum, in faciẽ permulta iocatus,
Paſtorem ſaltaret vti Cyclopa, rogabat:
Nil illi larua, aut tragicis opus eſſe cothurnis.
Multa Cicerrus ad hæc: donaſſet iam'ne catenam
Ex uoto Laribus, quærebat, ſcriba quòd eſſet,
Deterius nihilo dominæ ius eſſe. rogabat
Denique, cur unquam fugiſſet: cui ſatis una
Farris libra foret, gracili ſic, tamǵ puſillo.
Prorſus iucundè cœnam produximus illam.
Tendimus hinc rectà Beneuentũ: ubi ſedulus hoſpes
Pœne arſit, macros dum turdos uerſat in igne:
Nam uaga per ueterem dilapſo flamma culinam
Vulcano, ſummum properabat lambere tectum.
Conuiuas auidos cœnam, ſeruosǵ timenteis
Tũ rapere, atque omneis reſtinguere uelle uideres.
Incipit ex illo montes Appullia notos
Oſtentare mihi, quos torret Atabulus: & quos
Nunquam erepſemus, niſi nos uicina Triuici
Villa recepiſſet lacrymoſo non ſine fumo,
Udos cum folijs ramos urente camino.
Hic ego mendacem ſtultiſſimus uſque puellam
Ad mediam noctem expecto. ſomnus tamen aufert
Intentum Veneri. tum immundo ſomnia uiſu
Nocturnam ueſtem maculant, uentremǵ ſupinũ.
Quattuor hinc rapimur, uiginti & millia rhedis,
Manſuri oppidulo, quod uerſu dicere non eſt:
Signis perfacile eſt. uenit uiliſſima rerum
Hic aqua: ſed panis longè pulcherrimus, ultrà

- altius, ac nos, Præcinctis vnum] quod uno die confici poteſt ab ijs, qui ſunt nobis expeditiores, & (ut Græco uerbo dicam) ἀζωνότεροι.

- minus eſt grauis Appia] uia Appia minus eſt laborioſa ijs, qui tardè ambulant, propter crebra diuerſoria.

- haud animo æquo] iniquo animo, ægrè, grauatè.

- pueri] ſerui conuicia nautis ingerebant. puerorum appellatione etiam ſerui intelliguntur, ut docent iuriſconſulti.

- huc appelle] nauem ſubintell. uerba autẽ ſunt puerorum à dominis præmiſſorum, nautas iubentium ad certam ripæ partem, nauim appellere.

- trecentos inſeris] dicuntur hæc quoque à pueris, uel dominis ipſis iam ingreſſis, nautæ, plures quàm par ſit, uectores in nauim imponenti, ut maiorem quæſtum faciat. Alij putant eſſe nautæ uerba, à quibus diſſentio. ſunt autem legenda ſine interrogatione. inſeris ἐμβιβάζεις εἰς τὴν ναῦν.

- æs] pretium quod datur nautæ à uectoribus.

- dum mula ligatur] quæ nauim, cui alligata eſt, trahat aduerſa aqua.

- culices] κώνωπες unde conopeum Od. ix. epo.

- prolutus] à proluendo: quo uerbo utitur ſat. IIII. lib. 2. - *leni præcordia mulſo Prolueris melius.* & Virg. lib. I. Aen. - *pleno ſe*

 proluit

Callidus ut ſoleat humeris portare uiator:
Nam Canuſi lapidoſus: aqua non ditior urna
Qui locus à forti Diomede eſt conditus olim.
Flentibus hinc Varius diſcedit mæſtus amicis.
Inde Rubos feſſi peruenimus: ut pote longum
Carpentes iter, & factum corruptius imbri.
Poſtera tempeſtas melior: uia peior, aduſque
Bari mœnia piſcoſi. dehinc Gnatia lymphis
Iratis extructa dedit riſusq́ue, iocosq́ue.
Dum flamma ſine, tura liqueſcere limine ſacro
Perſuadere cupit. credat Iudæus apella:
Non ego. nanque deos didici ſecurum agere æuum:
Nec, ſi quid miri faciat natura, deos id
Triſteis ex alto cæli demittere tecto.
Brundiſium longæ finis chartæq́ue, uiæq́ue.

proluit auro.

-viator] qui mulam moderabatur.

-tãdem feſſus dor.] hic tenus intelligendum eſt nauem proceſſiſſe, & hic procedere deſinere, mula uidelicet ſoluta, & paſtum miſſa.

-retinacula] funes, quibus alligatam nauẽ trahebat mula.

-cerebroſus] cerebro male affecto: mente commota. Plaut. Moſtell. *ſenex hic cerebroſus eſt.* quidã cerebroſum interpretantur ὀξύχολον, ſeu ὀξύθυμον, id eſt, iracundum, & qui celeriter iraſcitur: putantq́; Bollanum illum deſcribi, de quo ſaty. ix. *O te Bollane cerebri Felicem, aiebat.* Nonius. *cerebroſi ad inſaniam faciles.* Lucill. *Te primum cum iſtis inſanum hominem, & cerebroſum.*

-dolat] pulſat, uerberat. tralatio eſt à fabris lignarijs, qui dolabro ligna dolãt. M. Tull. de diuinat. lib. 2. *-quis robur illud cecidit, dolauit, inſcripſit?*

-exponimur.] è naui. uerbum eſt ualdè ad hanc rem accommodatum, eoque utitur Cæſar non ſemel. ut lib. 3. de bello ciu. *quibus regionibus exercitum expoſuiſſet.* & Virg. lib. 10. *-ſocios de puppibus altis, Pontibus exponunt.*

Feronia] Feronia urbs eſt Tarracinæ uicina, & Dea, & fons eiuſdem nominis, de qua Virg. Aen. vii. & Dionyſ. Halicar. lib. 3. his uerbis, *ἱερὸν δὲ κοινῇ τιμώμενον ὑπὸ σαβίνων τε καὶ λατίνων, ἅγιον ἐν τοῖς πάνυ, θεᾶς φερωνείας ὀνομαζομένης, ἣν οἱ μεταφράζοντες εἰς τὴν ἑλλάδα γλῶσσαν οἱ μὲν ἀνθηφόρον, οἱ δὲ φιλοστέφανον, οἱ δὲ Περσεφόνην καλοῦσιν.*

-repimus] lentè, & quaſi rependo ambulamus. tralatio eſt. & ita Græci. Theocrit. *θαλυσίοις. Ἧς χρόνος ἁνίκ' ἐγώ τε, καὶ Εὔκριτος εἰς τὸν Ἄλεντα Εἵρπομες ἐκ πόλιος*, repimus autem in præſenti habent libri ferè omnes ueteres: quos ſecutus ſum.

Anxur] Tarracinam oppidum Volſcorum. Feſtus. *Anxur uocabatur, quæ nunc Tarracina dicitur, Volſcæ gentis. ſicut ait Ennius Voſculũ perdidit Anxur.* Liuius lib. 4. *Anxur fuit, quæ nunc Tarracinæ ſunt, urbs prona in paludes.*

Illinere] ego (inquit Horat.) oculos meos lippitudine affectos colyrijs inungebam. colyria medicamenta ad lippitudinem ſanandam utilia ἀπὸ τοῦ κολύειν τὸ ῥεῖν, id eſt, à prohibenda fluxione dicta, non ἀπὸ τοῦ κολλᾶν. iccircò uno l. excudendum curaui. nigra autem erant, quia componebantur ex lycio, glaucio, opio, acacia, hypocyſtide, & ſimilib.

Cocceius] Nerua iuriſconſultus: cuius nepos fuit Imperator Nerua.

-auerſos] Cæſarem Auguſtũ, & M. Antoniũ ſignificat, inter ſe tũ diſſidenteis.

Componere] placare inter ſe: in priſtinam gratiam reſtituere.

-ad unguem Factus homo] politiſſimis moribus. uide ann. ad illum locum.

locum. - *& exactis minimum diſtantia*. epiſt.ad Auguſt. Capito autem cognomen eſt, Fonteius nomen, ut ſit, Fonteius Capito.

Antoni,non vt m.] id eſt, ita Antonij, ſeu Antonio amicus, ut non alius magis.

Fundos] Strabo lib.5. Φοῦνδοι πόλις ἐν τῇ ὁδῷ τῇ Αππίᾳ κειμένη.

Aufidio Luſco prætore] Exiſtimant quidam hic ſignificari, ac deſcribi ab Horatio Cn. Aufidium cæcum Prætorium hominem, de quo M. Tull.lib. 5. Tuſcul. his uerbis. *Puerus nobis, Cn. Aufidius Prætorius & in ſenatu ſententiam dicebat, nec amicis deliberantibus deerat,& Græcam ſcribebat hiſtoriam,& uidebat in litteris:* ſed uehementer errant. nam repugnant ætates, & tempora, cùm Horatius M. Tullio multo fuerit ætate poſterior, & Tullius ſcribat Cn.Aufidium ſe puero prætoriũ, & ſenatorem fuiſſe.de eodem idem M.Tull.lib.5. de finibus.

- inſani ridentes præmia ſcr.] cur inſanum appellet,exputare non poſſum niſi dicamus propterea, quòd, cum ſcriba fuiſſet, prætorijs inſignibus uteretur: quod non probo.Nam ſi eum prætorem fecerat populus Rom.inſaniſſet potius,ſi magiſtratus inſignibus non uteretur, quantum uis licet ex ſcriba prætor eſſet factus: niſi quis dicat eum ſe inſolentius geſſiſſe,quòd his inſignibus ornatus eſſet.

- præmia ſcribæ] uocalis *a* corripitur, etiam ſi ſequantur tres conſonantes, quod quamobrem fiat, diſce ex Priſc. lib.2.ubi hunc locum producit.

Prætextam] togam purpura prætextam,inſigne magiſtratuum.Vtebantur & pueri prætexta uſq; ad pubertatem: quo tempore ſumebant togam uirilem, quæ & pura dicebatur. M. Tull. lib. 6. epiſt. ad Att. epiſt. 1. *Q. togam puram Liberalibus cogitabam dare.*

- latum clauum] de lato clauo uide, quæ annotata ſunt ad illum locum - *& latum demiſit pectore clauum*, ſaty.vi. huius lib.

- prunæq; batillum] hoc etiam iure utebatur prætor,ut ipſi è balneis publicis prunas ſumere liceret. batillum autem aiunt eſſe ferreum inſtrumentum, quo pruna colligitur.Plin.lib.33.cap.8. - *batillis ferreis candentibus ramento argenti impoſito, quod candidum permaneat, probatur.*

In Mamurrarum vrbe] Formiis.Mamurram Cæſaris amicum inſectatur aliquot locis Catullus, ut in Cæſarem. *Quis hoc poteſt videre, quis poteſt pati: Niſi impudicus, & vorax, & aleo? Mamurram habere, quod comata Galliæ Habebat,& cuncta vltima Britannia?* ſic enim legendum eſſe hunc uerſum ex ueteribus libris admonuit me uir doctiſſ.Gabriel Faërnus.eodem pertinent illa Ciceronis ad Att.lib.7. *Et Labieni diuitiæ, & Mamurræ placent, & Balbi horti, & Tuſculanum?* Fuit autem Mamurra eques R.præfectus fabrûm C. Cæſaris in Gallia, quem primum Romæ parietes totius domus ſuæ in Cælio monte cruſta marmoris operuiſſe Cornelius nepos tradidit,ut ſcribit Plin.lib.36.cap.vi.

Muræna præbente dom.] ſignificat Murænam, tectum, quò ſe reciperent, præbuiſſe: Capitonem autem cœnam dediſſe. præbente ualet παρέχοντος, ἤτοι πορίζοντος.

Sinueſſæ.] Sinueſſa oppidum Minturnis proximum. Horat. epiſt. ad Torq. lib.1. *Inter Minturnas, Sinueſſanumq; petrinum.*

- animæ] homines. ſic loquũtur Græci ψυχαί. M.Tull.Terentiæ, & Tulliolæ. - *vos meæ cariſſimæ animæ quàm ſæpiſſimè ad me ſcribite.* ordo autem uerborum hic eſt, meo quidem iudicio: animæ tales, quales terra non tulit,& quibus candidiores terra non tulit,& quibus non ſit alter me deuinctior.huius loco ſimilis eſt ille Od.v. ep. *Nardo perunctum,quale,nec,*&c.

- candidiores] integriores,caſtiores.ut ſup.Od. xi.epod. - *candidum Pauperis ingenium.*

ingenium. & Od. XIII. epod. *Candide Mæcenas occĩdis ſæpe rogando*. & Od. XVIII. lib. I. – *non ego te, candide Baſſareu, Inuitum quatiam*. Cælius Ciceroni lib. 8. epiſt. – *cauendum tibi erit, ne parum ſimpliciter, & candide poſuiſſe inimicitias uidearis*.

Nil ego contulerim iuc.] Plautus paulo aliter quidem, ſed non minus probabiliter. in Epidico. *Nihil homini, amico eſt opportuno amicius: ſine tuo labore, quod uelis, actum eſt tamen*.

– tect. Præbuit] ἐπόρισε, ſeu παρέσχε. in ea uillula diuerſati ſumus, & pernoctauimus. ea uillula nos tecto recepit.

– parochi] parochi ἀπὸ τοῦ παρέχειν ſunt appellati: quod ualet præbere, quorum erat hoc munus, ut ijs, qui publicè mitterentur, ligna, & ſalem, & ſimilia præberẽt, ac ſuppeditarent. ſaty. ult. lib. 2. parochum per tralationem uidetur poſuiſſe pro eo, qui cœnam præbet, & pro cõuiuatore. uide annot. ad ſatyram ſuperiorem ibi *Præter eum, qui præbet aquam*.

Hinc muli Capuæ, &c.] id eſt, ab hoc loco, nempe ab hac uillula, quæ Cãpano ponti proxima eſt, in qua diuerſati ſumus. muli cum mulionibus ſuis Capuã ierunt, eoque, tempori peruenerunt, ut ibi poſitis clitellis pernoctarent.

Nanque pila lippis, &c.] lippitudine laborabat Horatius, cruditate Virgil. ludus pilæ autem lippis quidem, & crudis inimicus eſt, quia utriſque quiete, & abſtinentia cibi opus eſt: ſed crudis magis, quàm lippis.

– plenisſima] copioſiſſima, refertiſſima, abundantiſſima.

Quæ ſuper eſt Claudi cauponas] quæ Claudij cauponis imminet, quæ eſt ſupra Claudij cauponas. legendum autem putaui aliquando *ſupra eſt* uel *ſuperà eſt* (ſupera enim ualet ſupra) non *ſuper eſt*: ſed & ueteres codices repugnant, & nobiles grammatici tradiderunt ſuper nonnunquam idem ualere, quod ſuprà.

– nunc mihi p. Sar. ſc. p. Mq;. Cic. Muſa v.] ſolent poëtæ in re magna, ac difficili, quaſi ingenio ſuo diffidentes, Muſas appellare, atque ad earum numen confugere: ut Homer. ἰλ. β. Græcarum nauium numerum, & ducum nomina perſecuturus, Ἔσπετε νῦν μοι μοῦσαι ὀλύμπια δώματ' ἔχουσαι· Ὑμεῖς γὰρ θεαί ἐστε, πάρεστέ τε, ἴστε τε πάντα, Ἡμεῖς δὲ κλέος οἶον ἀκούομεν, οὐδέ τι ἴδμεν, &c. & ἰλ. λ. quot & quãtas ſtrages Agamemnõ ediderit, narraturus, Ἔσπετε νῦν μοι μοῦσαι, &c. Ὅστις δὴ πρῶτος Ἀγαμέμνονι ἀντίος ἦλθεν, &c. & ἰλ. π. incendium nauium Græcarum deſcripturus. Ἔσπετε νῦν μοι, &c. Ὅππως δὴ πρῶτον πῦρ ἔμπεσε. quem locum M. Tullius lib. I. epiſt. ad Atticũ ab Homero mutuatus eſt, eo in loco, in quo ſcribit de turpitudine illa iudicij Clodiani, expoſiturus cuius opera Clodius ſit abſolutus. uerba Ciceronis ſunt hæc. – *reſponſurum hominem nemo arbitrabatur*. Ἔσπετε νῦν μοι μοῦσαι, &c. ὅππως δὴ πρῶτον πῦρ ἔμπεσε. *Noſti Caluum ex Nanneianis, illum laudatorem meum, de cuius oratione erga me honorifica ad te ſcripſeram. biduo per vnum ſeruum, & eum ex ludo gladiatorio, confecit totum negotium*. & Theocr. Διοσκουρ. Πῶς γὰρ δὴ Διὸς υἱὸς ἀδηφάγον ἄνδρα καθεῖλεν, Εἰπὲ θεά, σὺ γὰρ οἶσθα, ἐγὼ δ' ἑτέρων ὑποφήτης. & Virgil. Aen. VII. *Pandite nunc Helicona Deæ*, &c. Et Plato in Euthydemo. ὥστ' ἔγωγε, καθάπερ οἱ ποιηταὶ δέομαι, ἀρχόμενος τῆς διηγήσεως, Μούσας τε, καὶ μνημοσύνην ἐπικαλεῖσθαι. Ita & hic Hor. urbanè & facetè in re ridicula Muſas inuocat.

Meſſi clarum ge. Oſci.] εἰρωνεία eſt. Oſci enim omnium ferè Italiæ populorum peſſimè audiebant, turpiſſimiq; habebantur, & αἰσχροποιοί. Itaque Feſtus obſcœnum uult eſſe ab Oſcis deductum (qui olim Opſci dictũ ſint) propter libidines obſcenas, quæ apud eos increbruerant. Varro autem lib. 6. obſcenum nõ ab Oſcis, ſed uel à ſcena, uel à nomine Græco σκαῖος uult eſſe ductum. erat igitur hic Meſſius Oſcus: Sarmentus uix liber: nam ſeruitutem ſeruierat.

Sarmenti domina extat] à qua eſt manumiſſus.

- & ipſe Meſſius] & Meſſius reſpondens, accipio (inquit) plagam, quam tu mihi infligis.

- caput & mouet] Meſſius. caput mouere, geſtus minantis, ut alibi annotabimus.

- o tua, cornu Ni foret] hæc ſunt uerba Sarmēti, quid faceres (inquit Sarmētus) ô Meſſi, ſi cornu tibi non eſſet exectum, quod tu gerebas in frōte, cum ſic mutilatus miniteris? id eſt, ſi non accepiſſes uulnus in fronte: ſi non haberes frontem inſigni cicatrice deformatam?

- mutilus] cornu amiſſo. tralatio à bobus mutilatis. cornu autem ei exectum eſſe dicit, eumq́; mutilum appellat, non quòd re uera cornua unquam habuerit: ſed quòd cicatrice illa obducta ſimilis ſit bobus mutilatis.

- at illi fœda cic.] Horatius his uerbis Sarmenti iocum in Meſſium Cicerrum Campanum de cornu execto, & mutilata fronte, explicat hoc modo, illi (inquit Horatius) Cicerro inquam, fœda cicatrix, quæ erat in læua faciei parte, frontem hirſutam, ac piloſam deformarat. ſetoſam autem facetè dixit potius, quàm hirſutam ὑπερβολικῶς.

Campanum in morbum, &c.] Sarmentus (inquit Hor.) multa iocatus in turpitudinem, & impuritatem oris Campani, Cicerrum orabat, ut Cyclôpa ſaltaret, id eſt, ſaltando ageret, ac referret. Campani, qui anteà Oſci dicebantur, habiti ſunt (ut dixi) ore impuro, atque inceſto: τοῦτ' ἐστὶ τῷ σώματι αἰσχροποιοῦντες, καὶ λεσβιάζοντες. morbum igitur animi intellige, ut ſuprà Od. xxxvii. lib. i. *Contaminato cum grege turpium Morbo virorum.* M. Tull. lib. i. accuſat. *Nam ille quoque ſodalis iſtius erat in hoc morbo, & cupiditate.*

Paſtorem ſaltaret, &c.] ſuprà epiſt. ad Piſ. - *nunc agreſtem Cyclôpa mouetur.* Scribit Paterculus Plancum in conuiuio genibus innixum Glaucum ſaltaſſe.

Nil illi larua, &c.] neque larua ei opus eſſe, quia ore ita deformi eſſet, ut inſtar laruæ uideri poſſet, neque cothurnis, quia magna corporis eſſet ſtatura.

Cicerrus] in Sarmentum, qui ſeruiuerat ſeruitutem.

- donaſſet iámne catenā, &c.] quærebat (inquit Horat.) à Sarmēto, iámne ex voto donaſſet Laribus catenam, eò quòd manumiſſus eſſet. Solebant veteres, labore aliquo, uel metu, uel periculo defuncti Dijs immortalibus nonnullum ſuorum præteritorum malorum inſigne, ac monumentum conſecrare, ut gladiatores arma Herculi. epiſt. i. lib. i. *Veianius armis Herculis ad poſtem fixis latet abditus agro:* naufragi neptuno tabulam, quæ ſui naufragii imaginem expreſſam contineret: ut Od. v. lib. i. - *me tabula ſacer Votiua paries indicat humida Suſpendiſſe potenti Veſtimenta maris Deo.* ita & pueri bullam Laribus, togam uirilem ſumturi: & virgines nupturæ, puppas Veneri. Sic igitur & hunc Sarmentum ſignificabat Cicerrus catenam Laribus ex voto conſecrare debuiſſe.

- ſcriba quòd eſſet, &c.] hæc ſunt coniungenda cū ijs, quæ deinceps ſequuntur, ut ſit hæc eorum ſententia: quòd autem ſcriba eſſet Sarmentus, non eo minus eſſe ſeruum, aut certe non minus eſſe libertum. liberti autem certas patronis operas debebant, vt ex pandectis iuris ciuilis intelligere licet.

- rogabat Denique cur unq. f.] ſic ſcriptum eſt in uno codice Vaticano, Donati, Faérni, Torneſ. videtur autem hæc eſſe ſentētia, denique rogabat cur hic Sarmentus fugiſſet vnquàm à domina, quaſi ab ea nimis parcè aleretur, & quaſi apud eam eſuriret, rebusq́; neceſſarijs egeret, cum eſſet tam gracili, puſilloq́; corpore. Quidam putant iocum eſſe ex contrario, meramq́; *εἰρωνείαν*, & legunt *nunquam*, quaſi Sarmentus ſcurra, ingenti corporis fuerit ſtatura, idemq́; edaciſſimus: qua de re non pugnabo. Hoc tantum dicam, Sarmentum non fuiſſe obiecturum Cicer

ro immanem corporis ſtaturam illis uerſibus. *Paſtorem ſaltaret uti Cyclopa, &c.* & ipſe eidem maledicto, ſeu ſalsè dicto opportunus eſſet.

- cui ſatis una Farr. lib.] Donatus in Phorm. tradit ſeruos accipere ſolitos eſſe in ſingulos menſeis, quaternos modios frumenti: idq; (inquit ille) dimenſum dicebatur.

Beneuentum] oppidum, & coloniam populi Rom. quod nomen benè ominandi cauſa Romani ei impoſuerunt, cum anteà à Græcis Maleuentum nominaretur. Mala enim nomina fugiebant Romani, quia eſſent mali ominis.

- ſedulus] officioſus quidem ille, & bona fide ſuum munus adminiſtrās: ſed nō ſatis cautus, neque conſideratus. vide annot. ad epiſt. ad Vinnium Aſell. lib. 1.

Pœnè arſit, m. d. t.] ſic hunc locum reſtitui. nam præpoſtero ordine ſcriptę erant hæ uoces, arſit macros. Turdos autem quòd macros fuiſſe dicit, eò hoſpitem notat. præterea hoſpes arſit, id eſt, hoſpitis domus: vt Virg. Aen. 11. - *iam proximus ardet Vcalegon.*

Vulcano] igni. vt Virg. ibid. - *dedit ampla ruinam, Vulcano ſuperante, domus.*

Conuiuas auidos, &c.] id eſt, cernere licebat conuiuas, & ſeruos trepidos cœnam è flamma rapientes, & communi ſtudio ignem reſtinguere conantes.

- notos] quia Horatius erat Venuſinus. *Lucanus, an Appulus anceps.* ſat. 1. lib. 2.

Atabulus] uentus Apuliam infeſtam reddens, quem Horatianum appellat Gellius lib. 2. cap. 22.

- erepſemus] id eſt, erepſiſſemus. ut infrà ſaty. 1x. - . *hunccine ſolem Tam nigrum ſurrexe mihi?* cuius generis aliquot exēpla colligere haud me pigebit, ut ſtudioſorum adoleſcentium laborem minuam. ſatyra v 11. lib. 2. - *duo prædia diues Antiquo cenſu natis diuiſſe duobus.* ibid. *Gaudes ſi cameram percuſſi forte.* ſaty. 7. eiuſd. lib. *Euaſti? credo metues, doctusq; cauebis.* Lucretius lib. 1. - *iam copia materiai Vndique ponderibus ſolidis confluxet ad imum.* ibid. ſupra, *Omnia enim debet, mortali corpore quæ ſunt, Infinita ætas conſumſe anteacta, dieſque.* idem lib. 3. *Nec tenet amiſſam læuam cū tegmine ſæpe Inter equos abſtraxe rotas, falceſq; rapaces.* Idem lib. 5. *Aut morbo delirantes procraxe ferantur.* Catull. ad C. Licinium Caluum. *Quem tu ſcilicet ad tuum Catullum Miſti.* id eſt, miſiſti. idem de coma Berenices. *At tu non orbum luxti deſerta cubile.* id eſt, luxiſti. & eodem carm. *Iupiter: vt terſti lumina ſæpe manu.* idem ad Ruſum. *Siccine ſubrepſti mi.* pro ſubrepſiſti. idem ad Aufilenam. *Aut facere ingenuæ eſt, aut non promiſſe pudicæ.* Terent. adelph. - *non tu eum rus hinc modo Produxe aiebas?* Idem in Hecyra. - *vt veni, itidem incertum amiſti.* Virg. Aen. 1111. - *natumq; patremq; Cum genere extinxem.* Idem lib. 1. - *penituſq; ſonanteis Acceſtis ſcopulos.* Idem lib. 11. *Vixet, cui uitam deus, aut ſua dextra dediſſet.* *erepſemus* autem tralatum eſt à reptilibus animalibus, pro eo, quod eſt lentè ambulādo ſuperaſſemus. ut ſuprà, *Millia tum pranſi tria repimus.*

- - ſomnus tamen aufert.] ſomnus me occupat: ſomnus me opprimit, & caluitur, ut loquitur Plautus.

Intentum] uel animo, uel corpore, uel utroque.

- tum immundo ſomnia uiſu.] ſignificat, ac deſcribit nocturnam ſeminis eruptionem, quæ fit in ſomno, quam græci ἐξονειρωγμὸν nominant. turpis igitur eſt horum quidem uerborum ſententia, ueruntamen non pudebit me huc aſcribere, quæ ab Ariſtotele, & Platone diſputata ad hunc locum mihi uidētur ualdè pertinere. Ac Plato quidem ſic lib. nono de rep. quæ nos interpretabimur. *Cum ea pars animi, quæ rationis eſt particeps, et manſueta, alteriq; præpoſita, ſopita eſt: altera autem, quæ fera, & immanis eſt, cibo & potione expleta, atque ebria exultat, ſomnoq; depulſo conatur erumpere, ſibiq; obſecundare, atque indulgere: ſcis tum eam omnia audere, tan-*

quam

quam omni pudore, cogitatione, prudentia ſolutam, ac vacuam. Aut enim ſe cum matre corpus commiſcere putat, neque id veretur: aut cum alio homine, aut cum deo, aut cum fera: manus ſuas ſanguine, & cæde cuiuſuis hominis contaminare: quouis cibo veſci, quid multa? nullam amentiam, nullamq́; impudentiam aſpernatur, aut prætermittit. Ariſtoteles autem lib. 1. de moribus ad Nicom. poſteaquam docuit, in ſomno eam animi noſtri partem duntaxat, quæ nobis cum ſtirpibus communis eſt, nempe, in qua uis, ineſt alendi, & augendi, ſuo munere fungi: ceteras autem quieſcere, neque eo tempore uirum bonum, uirtuteq́; præditum, ab homine uitioſo, atque improbo differre: ex quo illud dici ſolere, inter beatos, & miſeros dimidiam uitæ partem nihil intereſſe: eius rei, cur ita fiat, rationem probabilem ait afferri poſſe, nempe hanc, quia ſomnus animi ſit uacatio ab opere, quo bonus dicitur, ac malus, niſi ſi aliqua motus quidam eò peruadunt, ac permanant: atque hac ratione bonorum uirorum, quàm quorunlibet aliorum, uiſa eſſe in ſomnis meliora. hactenus Plato, & Ariſtoteles: ex quorum uerbis intelligere licet non ſatis eſſe, ut ſomnia noſtra ſint caſta, pura, munda, pudica, integra, dedere nos ſomno modico cibo, ac potione curatos, ſed illud etiam accedere oportere, ut mẽtis tranquillitas, animiq́; æquabilitas adſit: nulla ægritudo, non ira, non libido, non alia ulla cupiditas animum concitarit, ac perturbarit. Non eſt enim dubium quin, quales ſunt noſtræ diurnæ cogitationes, atque appetitiones, talia ſint & uiſa noſtra, ſomniaque nocturna. Itaque Ariſtoteles in problematibus Τμήματι λ. ſcribit meliorum uirorum ſomnia eſſe meliora, propterea, quòd eorum, tantiſper dum uigilant, cogitationes ſunt meliores. iam quòd Horatius ſibi hanc immunditiem uentre ſupino dormienti potius, quã prono, dicit eueniſſe, Ariſtoteles hoc quoque commemorat in problematis τμήματι ι. ubi quærit διὰ τί τὰ ζῶα τὰ μὲν οὐκ ἐξονειρώττει, τὰ δ' ὀλιγάκις, id eſt, cur ex ceteris animalibus alia nunquàm dormiendo ſemen profundant, alia rarius. reſpondet autem ille ideò fieri, uel quia nullum aliud animal præter hominem, ſupinum cubet: nullum autem niſi ſupinum, ſemen profundat in ſomnis: uel quia aliæ animantes longè aliter ſomnient, quàm homines: profuſio autem ſeminis nocturna in dormiente fiat cum uiſione aliqua, & ſpecie animo oblata. Lucretius huiuſmodi ſomniorum hanc cauſam exponit lib. 4. *Tum quibus ætatis freta primitus inſinuantur, Semen ubi ipſa dies membris matura creauit, Conueniunt ſimulacra foris è corpore quoque, Nuncia præclari vultus, pulchriq́; coloris, Qui ciet irritans loca turgida ſemine multo, Vt, quaſi tranſactis ſæpe omnibu' rebu', profundant Seminis ingentes, fluctus, veſtemq́; cruentent.*

– rapimur] celeriter uehimur rhedis.

– oppidulo, quod verſu d.] Equotutium ſignificat. de quo M. Tullius lib. 6. ad Attic. epiſt. 1. *omneis ferè tuas litteras accepi, quas commemoras, præter eas, quas ſcribis Lentuli pueris, & Equotutio, & Brundiſio datas.*

– viliſsima rerum] ita uilis eſt, ut non ſoleat uendi, neque ullo in pretio ſit. Plato in Euthydemo. τὸ γὰρ σπάνιον ὦ Εὐθύδημε, τίμιον. τὸ δ' ὕδωρ ἀξιώτατον, ἄριστον ὄν, ὡς ἔφη Πίνδαρος, id eſt, quod rarum eſt, Euthydeme, magni pretij eſt. aqua autem uiliſſima eſt, cum ſit optimum quiddam, ut ait Pindarus.

– aquæ non ditior vrna Qui locus, &c.] hunc locũ à nemine (quod ſciã) rectè explicatum, ſic explico. Panis enim (inquit Horatius) Canuſij lapidoſus eſt: qui locus, nempe Canuſium, haud multo magis abundans aqua, quàm Equotutiũ, olim à Diomede conditus eſt. Canuſium à Diomede eſſe conditum, tradit Strabo lib. ſexto his uerbis. ὁ πολὺ γὰρ δὴ τῆς θαλάττης ὑπέρκειται δύο πόλεις ἔν γε τῷ πεδίῳ μέγισται τῶν ἰταλιωτίδων γεγονυῖαι πρότερον, ὡς ἐκ τοῦ περιβόλου δῆλον, τό τε Κανύσιον, καὶ ἡ Ἀργυρίππα· ἀλλὰ νῦν ἐλάττους εἰσί, &c. λέγεται δ' ἀμφότερα Διομήδους κτίσμα.

κτίσμα. Neque vero nouum, aut inuſitatum eſt hoc loquendi genus uel Horatio, vel alijs bonis ſcriptoribus, in quo uox vna aliqua, aut plures inter id nomē, quod antecedens appellant Grammatici, & prouocabulum, quod referendi uim habet, interponatur, vt Od.11.lib.4. *Monte decurrens velut amnis, imbres Quem ſuper notas aluere ripas, Feruet, immenſusq; ruit profundo Pindarus ore*. Idem in carmine ſæculari ad Deos, *Alme Sol, nitido diem qui Promis, & celas*. & ſaty.VII.lib.2. *– quos Mæcenas adduxerat vmbras, Nomentanus erat ſupra ipſum, Perſius infrà.* nam Nomentanus, & Porcius umbræ Mæcenatis erant, ut nonnulli uolunt. Catull.de coma Berenic. *– an ne parentum Fruſtrantur falſis gaudia lacrymulis, Vbertim thalami quas intra limina fundunt?* quorum uerborum ordo eſt, Quas intra thalami limina ubertim fundūt. idem ibidem. *Inuita ò regina tuo de uertice ceſſi, Inuita, adiuro teq; , tuumq; caput: Digna ferat quod ſi quis inaniter adiurarit.* ordo eſt, quod ſi quis inaniter adiurarit, digna ferat, id eſt, pœnas meritas luat. Lucret.lib.5. *Et dominos acreis aſciſcunt, omnia poſſe Quos miſeri credunt.*

Rubos] Rubi oppidum Campaniæ, à quo Rubea, ſeu Rubia uirga apud Virg. Georg.1. *Nunc facilis Rubea texatur fiſcina virga.*

Carpentes iter] carpere iter translatè dictum. carpendi uerbum enim propriè locum habet in lana, & lino, & ſi uoles, etiam in floribus, ut ſuprà annot. ad Od.XI.lib.1.

– tempeſtas] tempeſtatem antiqui pro tempore poſuere, inquit Feſtus. Itaque tempeſtatem & malam, ſeu aduerſam: & bonam, ſeu idoneam dicunt Latini. ſuperioris exempla ſunt crebriora, alterius rariora. M. Tull.ad Q.frat.lib.2. *Tu ita, ſi ita expedit, velim quamprimùm bona, & certa tempeſtate conſcendas, ad meq; venias.* ad eundem eod.lib. *Tu mi frater ſimulac ille venerit, primam nauigationem (dummodò idonea tempeſtas ſit) ne omiſeris.* Idem epiſt.ad Tiron. *– ſi ſtatim nauigas, nos Leucade conſequēre: ſin te confirmare vis, & comites, & tempeſtates, & nauem idoneam ut habeas, diligenter uidebis.* Idem ad Terentiam, *tuas litteras ego expectaſſem Brundiſii, ſi eſſet licitum per nautas, qui tempeſtatem prætermittere noluerunt.* Idem ad Att. lib.IX. *– fuit enim pridie Quinquatrus egregia tempeſtas, qua ego illum uſum puto.* Lucret.lib.1. *Dum tempeſtates adſunt, & uiuida tellus Tutò res teneras effert in luminis oras.* Idem lib.4. *– liquidiſſima cæli Tempeſtas.* Ibid. *turbida tempeſtas.*

Gnatia] Egnatiam alio nomine appellant. oppidum eſt Salentinum. Græci *Ἰγνατίαν*, ut Strabo lib.VI.

– limphis iratis] quia magna eſt in eo oppido aquæ pœnuria, uel propter ignis miraculum, quod ſubiicit. uide annot.ad illum locum, *Iratis natus paries Dijs*. ſaty.III.lib.2.

– limine ſacro] in ueſtibulo, & primo aditu templi. corruptè autem habent nonnulli codices, *lumine*. ad hunc locum fortaſſe pertinet, quod eſt apud Plinium lib. ſecundo, cap.CVII. *In Salentino oppido Egnatia, impoſito ligno in ſaxum quoddam ibi ſacrum, protinus flammam exiſtere.*

– apella] cui ea cutis, quæ glandem colis tegere debet, circuncisa eſt. ſed quod hic Horatius negat ſe credere thura, & cetera, quæ in ſacrificio adhibentur, ſine flamma, aut igni iniecto, liqueſcere: idq; Iudæis, ut ſupra modum credulis, & ſuperſtitioſis, credendum relinquit: ſacrificia Iudæorum (ut ex libris Hebraicis intelligere licet ſine ullo igne ab hominibus excitato, flamma è cælo delapſa, interdum perficiebantur: eaq; flamma hoſtias miro modo, & diuinitus abſumebat. produxiſſem locos complureis ex illis libris, niſi ueritus eſſem, ne miſcere ſacra profanis uiderer.

– nanque deos didici ſec.ag.æu.] hunc uerſum mutuatus eſt à Lucretio lib. V. & VI.

v.& vi. quibus locis probare conatur ille ex ſententia Epicuri, homines propter ignorationem cauſarum, omnia, quæ fiunt, ad Deos referre, eorumq; nutu, ac uoluntate fieri exiſtimare, atque iccircò eis regnum concedere rerum humanarum. Sed præſtat aliquot illius poetæ uerſus impios quidem illos, ſed tamen elegantes, & mira facilitate Latini ſermonis ornatos, qui ad hunc locum pertinent, aſcribere. ſic igitur Lucret. lib. 5. *Præterea ſolis curſus, lunæq; meatus Expediam, qua ui flectat natura gubernans Ne forte hic inter cælum, terramq; reamur Libera ſponte ſua curſus luſtrare perennes Morigera ad fruges augendas, atque animanteis: Ne ue aliqua Diuûm uolui ratione putemus. Nam, bene qui didicere Deos ſecurum agere æuum, Si tamen intereà mirantur, qua ratione Quæque geri poſſint, præſertim rebus in illis, Quæ ſupra caput ætheriis cernuntur in oris, Rurſus in antiquas referuntur relligiones, Et dominos acres aſciſcũt, omnia poſſe Quos miſeri credunt, ignari quid queat eſſe, Quid nequeat,* &c. Idem lib. vi. *Cetera, quæ fieri in terris, cæloq; tuentur Mortales, pauidis cum pendent mentib' ſæpe, Efficiunt animos humiles formidine diuûm, Depreſſoſq; premunt ad terram, proptereà quod Ignorantia cauſarum conferre Deorum Cogit ad imperium res, & concedere regnum: Quorum operum cauſas nulla ratione uidere Poſſunt, ac fieri diuino numine rentur. Nam, benè qui didicere Deos ſecurum agere æuum, Si tamen interea mirantur,* &c. ut ſuprà. Idem lib. v. *O genus infelix humanum: talia Diuis Cum tribuit facta, atque iras adiunxit acerbas, Quantos tum gemitus ipſi ſibi, quantaq; nobis Vulnera, quas lacrymas peperere minoribu' noſtris?* Idem lib. 2. *Omnis enim per ſe Diuûm natura neceſſe eſt Immortali æuo ſumma cum pace fruatur, Semota à noſtris rebus, ſeiunctaq; longè. Nam priuata dolore omni, priuata periclis, Ipſa ſuis pollens opibus, nihil indiga noſtri, Nec bene promeritis capitur, nec tangitur ira.* M. Tullius quoque li. 1. de natura Deorum, ſub perſona Velleij, ita ſcribit, *Quòd ſi ita eſt, uerè expoſita illa ſententia eſt ab Epicuro, Quod æternum, beatumq; ſit, id nec habere ipſum negocij quicquam, nec exhibere alteri. Itaque neque ira, neque gratia teneri, quòd, quæ talia eſſent, imbecilla eſſent omnia.* Idem lib. 3. ait. *uideri Epicurum de Dijs immortalibus non magnopere pugnare: tantummodo negare Deos eſſe non audere, ne quid inuidiæ ſubeat, aut criminis.* Idem lib. 1. ſcribit Poſidonium dixiſſe Deos Epicuro nullos eſſe uideri, quæque is de dijs immortalibus dixerit, inuidiæ deteſtãdæ cauſa dixiſſe. Verùm utrùm uoluerit, & cogitarit Epicurus Deos tollere, ne'ne obſcurum eſt: illud perſpicuum, eum ſenſiſſe nullam illos habere curam rerum humanarum, id eſt, quod Lucretius & Horatius dicunt, *ſecurum agere æuum*. Plato autem contrà probat & Deos eſſe, & curare res humanas: itaque & pijs benè uelle benigneq; facere: & impiis, ac ſceleratis iratos, & infenſos eſſe. ſic enim ille in Phædone, *ἀλλὰ τόδε γέ μοι δοκεῖ ὦ Κέβης, εὖ λέγεσθαι, τὸ θεοὺς εἶναι ἡμῶν τοὺς ἐπιμελουμένους*. & lib. 1. de legibus, ait Deos omnium cuſtodum eſſe maximos, & in maximis rebus eorum cuſtodiam, curamq; uerſari: quam ſententiam iterat in Ἐπινομ.

– didici] ab Epicuro, cuius ſapientiam inſanientem appellat Od. xxxiiii. lib. i.

Triſteis] triſtes eſſent Dij ſcilicet, & laborioſi, ſi quicquid mirabile quotidie accidit, id ab illis proficiſceretur, ac de cælo in terras demitteretur. Lucret. lib. 2. *Quæ, benè cognita ſi teneas, natura uidetur Libera continuò dominis priuata ſuperbis, Ipſa ſua per ſe ſponte omnia Dijs agere expers.*

SATYRA 6.

Non, quia, Mæcenas, Lydorũ quicquid Etruſcos
Incoluit fineis, nemo generoſior eſt te:

COMMENTARII.

Non, quia, Mæcenas, &c.

Nec, quòd auus tibi maternus fuit, atque paternus,
Olim qui magnis legionibus imperitarunt:
Vt plerique ſolent, naſo ſuſpendis adunco
Ignotos, ut me libertino patre natum.
Cum referre negas, quali ſit quiſque parente
Natus, dum ingenuus: perſuades hoc tibi uerè,
Ante poteſtatem Tulli, atque ignobile regnum,
Multos ſæpe uiros nullis maioribus ortos,
Et uixiſſe probos, amplis & honoribus auctos.
Contrà Leuinum Valeri genus, unde ſuperbus
Tarquinius regno pulſus fuit, unius aſſis
Non unquam pretio pluris licuiſſe, notante
Iudice, quem noſti, populo: qui ſtultus honores
Sæpe dat indignis: & famæ ſeruit ineptus:
Qui ſtupet in titulis, & imaginibus. quid oportet
Nos facere à uulgo longè, lateq; remotos?
Nanque eſto: populus Leuino mallet honorem,
Quàm Decio mandare nouo: cenſorq; moueret
Appius, ingenuo ſi non eſſem patre natus:
Vel meritò, quoniam in propria non pelle quieſſem.
Sed fulgente trahit conſtrictos gloria curru
Non minus ignotos generoſis. quò tibi Tulli
Sumere depoſitum clauum, fieriq; tribunum?
Inuidia accreuit: priuato quæ minor eſſet.
Nã, ut quiſque inſanus nigris mediũ impediјt crus
Pellibus, & latum demiſit pectore clauum:
Audijt cõtinuò, quis homo hic eſt? quo patre natus?
Vt, ſi qui ægrotet, quo morbo Barrus: haberi
Et cupiat formoſus: eat quacunque: puellis
Iniciat curam quærendi ſingula: quali
Sit facie, ſura quali, pede, dente, capillo:
Sic, qui promittit, ciueis, urbem ſibi curæ,
Imperium fore, & Italiam, & delubra deorum:
Quo patre ſit natus, num ignota matre inhoneſtus,
Omneis mortaleis curare, & quærere cogit.
Tu'ne Syri, Damæ, aut Dionyſi filius, audes
Deijcere è ſaxo ciueis? aut tradere Cadmo?
At Nouius collega gradu poſt me ſedet uno.
Nanque eſt ille, pater quod erat meus. hoc tibi Paul-
Et Meſſalla uideris. at hic ſi ploſtra ducenta, (lus,

&c.] non ideò Mæcenas, quòd omnium Lydorum, quicunque in Etruriã domicilium ac ſedes tranſtulerunt, generoſiſſimus es, nec, quòd maiores tui magnis legionibus imperauerunt, humilis & obſcuri generis homines deſpicis ac derides. Dionyſius Halicarnaſſ. li. 1. ῥωμ. ἀρχαιολ. hæc de Etruſcis ſcribit, Τυῤῥηνοὺς οἱ μὲν αὐτόχθονας Ἰταλίας ἀποφαίνουσιν, οἱ δ' ἐπήλυδας. καὶ τὴν ἐπωνυμίαν αὐτοῖς ταύτην οἱ μὲν αὐθιγενὲς τὸ ἔθνος ποιοῦντες ἀπὸ τῶν ἐρυμάτων, ἃ πρῶτοι τῶν τῇδε οἰκούντων κατεσκευάσαντο, τεθῆναι λέγουσι. τύρσεις γὰρ καὶ παρὰ τυῤῥηνοῖς αἱ ἐντείχειοι, καὶ στεγαναὶ οἰκήσεις ὀνομάζονται, ὥσπερ παρ' ἕλλησιν, &c. οἱ δὲ μετανάστας μυθολογοῦντες αὐτοὺς εἶναι, τυῤῥηνὸν ἀποφαίνουσιν ἡγεμόνα τῆς ἀποικίας γενόμενον, ἀφ' ἑαυτοῦ θέσθαι τῷ ἔθνει τοὔνομα τοῦτον δὲ Λυδὸν εἶναι τὸ γένος ἐκ τῆς πρότερον Μηονίας καλουμένης, παλαιὸν δή τινα, μετανάσταντα. id eſt, Tyrrhenos alij indigenas Italiæ populos eſſe aiunt, alij aduenas: atque ij quidem, qui hanc gentem in Etruria natam faciũt, hoc nomen à propugnaculis, quæ primi mortalium, qui in his locis habitarunt, cõſtruxere, impoſitum eſſe dicunt. turſes enim, ſeu turres, etiam apud Tyrrhenos domicilia muris iuncta, ſolida, ac ualida nominantur, quemadmodum & apud Græcos. Ab euentu porrò nomen impoſitũ eſſe

Concurrantq́; ſoro tria funera: magna ſonabit,
Cornua quod, uinc atq́; tubas. ſaltem tenes hoc nos.
Nunc ad me redeo libertino patre natum:
Quem rodunt omnes libertino patre natum:
Nunc, quia Mæcenas tibi ſum conuictor: at olim,
Quòd mihi pareret legio Romana tribuno.
Diſſimile hoc illi eſt: quia non vt forſit honorem
Iure mihi inuideat quiuis: ita te quoque amicum:
Præſertim cautum dignos aſſumere, praua
Ambitione procul. felicem dicere non hoc
Me poſſum caſu, quòd te ſortitus amicum.
Nulla etenim mihi te fors obtulit. optimus olim
Virgilius, poſt hunc Varius dixere quid eſſem.
Vt veni coràm: ſingultim pauca locutus,
(Infans namque pudor prohibebat plura profari)
Non ego me claro natum patre, non ego circum
Me Satureiano vectari rura caballo:
Sed, quod eram, narro. reſpondes (vt tuus eſt mos)
Pauca, abeo: & reuocas nono pòſt menſe: iubesq́;
Eſſe in amicorum numero. magnum hoc ego duco:
Quòd placui tibi, qui turpi ſecernis honeſtum:
Non patre præclaro, ſed vita, & pectore puro.
Atqui ſi vitijs mediocribus, ac mea paucis
Mendoſa eſt natura, alioqui recta: uelut ſi
Egregio inſperſos reprendas corpore nęuos:
Si neque auaritiam, neque ſordeis, ac mala luſtra
Obijciet uerè quiſquam mihi: purus, & inſons
(Vt me collaudem) ſi uiuo, & carus amicis:
Cauſa fuit pater his: qui macro pauper agello
Noluit in Flaui ludum me mittere: magni
Quò pueri magnis è centurionibus orti,
Læuo ſuſpenſi loculos, tabulamq́; lacerto,
Ibant octonis referentes idibus æra.
Sed puerum eſt auſus Romam portare, docendum
Artes, quas doceat quiuis eques, atque ſenator
Semet prognatos: ueſtem, ſeruosq́; ſequenteis
In magno vt populo ſiquis uidiſſet, auita
Ex re præberi ſumtus mihi crederet illos.
Ipſe mihi cuſtos incorruptiſſimus omnes
Circum doctores aderat. quid multa? pudicum,

eſſe uolũt, &c. Qui autem eos aduenas eſſe fabulantur, Tyrrhenum aiunt, qui coloniæ dux fuerit, à ſeipſo genti nomen impoſuiſſe. Hunc autem genere Lydum fuiſſe, antiquum quendam, atque ab ea, quę anteà Mæonia appellabatur, in hæc loca cõmigraſſe. Hæc, & longè plura Dionyſius de Etruſcis, ſeu Tyrrhenis, tradit lib. I. quę legat apud illum, qui his paucis nondum expletus erit: uideat & apud Herodotum nonnulla non iniucunda lib. I. quæ tamẽ Dionyſius producit in eodẽ, unde illa depromſi, loco. Mæcenatem autem ab Etruriæ regibus ac principibus eſſe prognatum, cum Horatius multis locis prædicet, ut Od. I. lib. I. & Od. XXIX. lib. 3. tum & Propertius ipſe teſtimonio eſt li. 3. ut annotauimus ſuprà ad Od. XXIX. lib. 3.

Lydorum quicquid] ſic loquitur ſuprà Od. V. epod. *At o, deorum quicquid in cælo regit Terras.* ſimile eſt illud Catullianum, *O quantum eſt hominum uenuſtiorum.* & Terent. Heauton. *At te omnes Dij, Deæq́; quidem, quantum eſt, Syre, Cum iſtoc inuento, cumque incepto perduint.*

Olì qui magnis leg. imp.] hæc è Lucretio ſumta ſunt lib. 3. *Inde alij multi reges, rerumq́; potentes Occiderunt, magnis qui gentibus imperitarunt. Imperitarent* autem excudi iuſſeram, ſecutus cod. Iann. Toru. & Vatic.

Aut ſcripto, quod me tacitum iuuet. ungor oliuo:
Non, quo fraudatis immundus Natta lucernis.
Aſt, ubi me feſſum ſol acrior ire lauatum
Admonuit: fugio rabioſi tempora ſigni.
Pranſus non auidè, quantum interpellet inani
Ventre diem durare, domeſticus ocior. hac eſt
Vita ſolutorum miſera ambitione, grauiq́;:
His me conſolor, uicturus ſuauius, ac ſi
Quæſtor auus, pater atque meus patruusq́; fuiſſent.

unquam,&c.] id eſt, nunquam pluris æſtimatum eſſe uno aſſe. uerbum *liceo* autem in mancipijs, & rebus mancipi, uenalibus denique propriè locum habet, ut obſcurè ſignificare uideatur Horat. hunc Leuinum quantumuis nobilem, propterea quòd iners, & ignauus fuerit, ſeruo nihilo meliorem fuiſſe. M. Tull. ad Att. lib. 12. *De Druſi hortis, quanti licuiſſe tu ſcribis, id ego quoque audieram.*

- notante iudice, q.] amplificatio eſt. hic Leuinus etiam à populo, qui nobilitatem pluris facere ſolet, quàm bonos mores, & uirtutem, tamen contẽtus, ac præteritus eſt: neque ullum honorem, præter Quæſturam potuit obtinere, propter inertiam, & cetera animi uitia, &c.

Qui ſtultus hon. Sæ. d.] ſi populus (inquit) qui ſæpe honores defert ad indignos, & famam ſequitur, & ſplendorem generis potius, quàm ueritatem, ac uirtutem, Leuinum hominem nobiliſſimum propterea, quòd à maioribus ſuis degenerauerat, contemſit, ac pro nihilo putauit, quid nos oportet facere multum à populo ſtudiis, & iudiciis diſcrepantes, ac diſſidentes?

- ſtupet in titulis] admiratur titulos, & generis antiquitatem.

Nanque eſto: populus, &c.] redit ad illud ſuperius de populi leuitate, atque errore, qui plerunque nobilitatem pluris facit, quàm integritatem, grauitatẽ, conſtantiam, ceteraſque uirtutes. Eſto, inquit, demus populum Leuino homini nobiliſſimo potius, quàm Decio nouo, & ignobili honores mandaturum: &, ſi ego, cùm ingenuo patre natus non eſſem, me ad petendos honores contuliſſem, dubium non eſſe, quin me Cenſor à petendo ſummoueat, ut indignum magiſtratu: ueruntamen æque ignobiles, ut nobiliſſimi homines, honoris ſtudio ducuntur.

Decio] P. Decio Muri, qui primus è Decijs conſul fuit, ut teſtatur M. Tull. lib. 1. de diuinat. iccircò nouus ab Hor. appellatur.

- nouo] noui ſunt, quorum maiores ornati non fuerunt populi honoribus.

- mandare] *mandare honorem, mandare magiſtratum*, uſitatum genus loquendi bonis auctoribus. Admonet me hic locus, ut emendem locum Cicer. in proœmio orationis pro lege Manil. qui ita uulgo legitur. *Nunc cum & auctoritatis in me tantùm ſit, quantùm uos honoribus mandandum eſſe noluiſtis, & ad agendum faculſ.* &c. ego *honoris* legendum cenſeo.

- moueret] moueret ordine, notaret, iure ſuffragij priuaret, in ærarios referret.

Vel meritò, quoniam] atque id meritò (inquit) quia mea ſorte contentus non fuiſſem, aut qua maiora, quàm mei generis, ac loci ratio ferat, concupiuiſſem. Eraſmus putat natum prouerbium ab aſino Cumano, qui Leonina pelle ſumta Leonem ſimulaſſet.

Sed fulgente trahit] id eſt, ſed æquè cupidi gloriæ ſunt homines noui, & ignobiles, ut nobiles.

- quò tibi Tulli] hunc Tullium Iul. Cæſar rerum potitus, quod Pompeia-

nas partes ſecutus eſſet, è ſenatu mouit, cum præſertim obſcuro, & humili loco natus eſſet. Interfecto autem Cæſare, fuerat reſtitutus, atque iterum ſe ad petendos magiſtratus contulerat.

- quò tibi] quò tibi profuit ſumere ueſtem ſenatoriam tibi à Cæſare ademtam, & obtinere tribunatum? in eundem inuehitur infrà. *Obÿcies nemo ſordes mihi, quas tibi Tulli.* in duobus codic. manuſcriptis reperi. *fieriq; tribuno.*

- clauum] Latum clauum, de quo mox dicemus. erat enim ſenator.

Nam, ut quiſque] ſententia hæc eſt. nam ſtatim, ut quis nigris calceis lunatis, & ſenatorio ueſtitu uti cœpit nouus, & obſcurus homo, & eo ipſo inſanus, quòd obſcuro loco natus, & nouus inſignia ſenatoria ſibi ſumat, atque arroget: audit hos populi ſermones. *Quis homo hic?* &c. calcei autem ſenatorii uſque ad mediũ crus producebantur. iccircò dixit, *medium impedÿt crus*. Noui autem adepti magiſtratum, eo ipſo fiebant ſenatores.

- & latum demiſit pectore clau.] id eſt, tunicam latis clauis ornatam. Erant autem hi claui ornamenta quædam purpurea clauorum ſpeciem præbentia, tunicis attexta, ſeu fortaſſe aſſuta: à quibus latus clauus dictus, id eſt, tunica lati claui: quod erat inſigne maiorum magiſtratuum, ut ædilium maiorum, prætorum, conſulum, denique ſenatorum. Plin. lib. 33. *Annuli diſtinxere alterum ordinem à plebe, vt ſemel cœperunt eſſe celebres, ſicut tunica ab annulis ſenatum tantùm.* Sueton. in Veſpaſ. *ſumta toga uirili, latum clauum, quanquam fratre adepto, diu auerſatus eſt: nec, ut tandem appeteret, compelli, niſi à matre potuit.* Idem in C. Claud. *Latum clauum, quanuis initiò affirmaſſet non lecturum ſenatorem, niſi ciuis Rom. abnepotem, etiam libertini filio tribuit,* &c. Idem in Tiber. *ſenatori latum clauum ademit,* &c. Idem in Oct. - *liberis ſenatorum, quò celerius reip. aſſueſcerent, protinus à uirili toga latum clauum induere, & curiæ intereſſe permiſit:* erat & anguſtus clauus, id eſt, tunica anguſti claui, qua utebantur equites. Suet. in Octau. *uſus eſt togis neque reſtrictis, neque fuſis: clauo nec lato, nec anguſto.* Paterc. de Mæcen. *non minus Agrippa Cæſari carus: ſed minus honoratus, quippe uixit anguſto clauo penè contentus.* à lato, & anguſto clauo laticlauii, & anguſticlauii nomina ducta ſunt. Suet. in Nerone. *Ac ſæpe in eiuſmodi rixis oculorum, & uitæ periculum adÿt, à quodam laticlauio, cuius uxorem attrectauerat, propè ad necem cæſus.* Idem in Othone. *Interfuit huic bello pater meus Suetonius Lenis tertiæ decimæ legionis tribunus anguſticlauius.* Neque uerò uidetur mihi prætermittendum, quod ſcribit Pōp. Feſtus, tunicam palmatam à latitudine clauorum eſſe dictam, *quæ nunc* (inquit ille) *à genere picturæ appellatur*. quibus uerbis ſatis ſignificat clauos illos in tunicis acu fuiſſe depictos. Idem alibi clauata ueſtimenta quædam ait eſſe appellata clauis intertexta. Varro lib. 8. de ling. Latina. *Nam ſi quis tunicam ita conſuit, ut altera plagula ſit anguſtis clauis: altera latis, utraque pars in ſuo genere caret analogia.*

Audit continuò] ſic ſup. Od. xxv. lib. I. - *audis minus & minus iam: Me tuo longas pereunte noctes,* &c.

- quis homo hic eſt: quo p. n.] ſic reperi ſcriptum in quinque ueteribus cod. uno Vat. Rain. Card. Iani. Facr. Torn.

Vt ſi qui ægrotet, quo m.] ut ſi quis (inquit) eo morbo laboret, quo Barrus, homo immodicè formæ ſtudio deditus, & nimis accuratè comtus, & cultus, ut pote libidinoſus, & mulieroſus: quacunque incedat, curam afferat puellis, de ſingulis eius corporis partibus quærendi: ſic, qui ſe profitetur idoneum eſſe ad Remp. adminiſtrandam, omnes homines impellit, ut quærant, quo ſit loco natus. morbi igitur nomine morbum animi intelligere nos oportet, quomodo & Catullus uſurpat in Egnatium, ob dentium candorem, uſquequaque renidentem. *Quodcunque agit, renidet,* (inquit Catull.) *hunc habet morbum Neque elegantem, ut arbitror,*

neque

neque urbanum. Idem alibi, amorem,teterrimum morbum nominat, ut ſuprà admonuimus.Sic Plato in Sophiſta *δειλίαν, καὶ ἀκολασίαν, καὶ ἀδικίαν νόσον*, id eſt, morbum appellat. ſic & M. Tull. Verris ſtudium immoderatum in ſignis, & uaſis antiquis comparandis,morbum uocat.Verr. III.& VI.ſic Horat.ſuprà Od.XXV.li. I. per *morbum* Eunuchorum,& cohortis Cleopatræ,morbum animi ſignificat,nẽpe impudicitiam,& mollitiem muliebrem.& ſupra ſaty.ſuperiore, *Campanum morbum* eodem ſenſu nominauit.& infrà ſaty.3.lib.2. - *ponas inſignia morbi.*ibidem. *Et morbi miror purgatum te illius.*

Syri,Damæ] Syri,Damæ dictum eſt *ἀσυνδέτως*. ſunt enim nomina duo ſeruilia,id eſt,minimè Romana: ut & Dionyſius. Tu ne igitur (inquit ciuis aliquis Rom.) è ſeruo quopiam natus, audes ciues Rom.damnare, ut uel è ſaxo Tarpeio deijciantur,uel carnifici tradantur ſecuri feriendi? quod erat in Tribunorum plebis poteſtate ſitum.

At Nouius collega] reſpondet ignobilis illè,& libertinus, & tamen magiſtratu fungens,hoc modo.At collegam habeo gradu me inferiorem. Eſt enim libertus, cum ego ſim libertinus.

- hoc tibi Paullus,Et Meſſalla] hoc nomine(reſpondet ciuis Rom. aut populus)nempe quòd collega tuo ſuperior ſis uno gradu,& conditione, tibi uideris ſummo loco natus.

- at hic ſi pl.d.] uerùm quantis hic Nouius deteriore ſit loco natus,quàm tu: uno tamen te uincit,quòd uoce admodum ualeat.hoc ſaltem nos retinet, ac delectat: hoc nos ſolatur.intellige hæc quoque dici à ciue,aut populo Rom. Hoc loco autem Horatius urbanè & populum Rom.irridet,qui talibus hominibus magiſtratus mandet,& ambitioſos, ac magiſtratus ipſos, qui ſola uociferandi facultate freti dignos ſe honoribus populi eſſe putent.

- magna ſonabit,Cornua q.v.] id eſt,uocem edet,quæ plauſtrorum ſtrepitum: cornuum, & tubarum cantum uincat.ſonabit,ſonitus edet. nomen *magna* uel cum uoce *cornua* coniungere licet,uel cum uerbo *ſonabit.* Nam & M. Tull. ita loquitur multis locis.ut pro Arch. poëta. *ut etiam Cordubæ natis poëtis pingue quiddam ſonantibus,atque peregrinum,tamen aures ſuas dederes.* Idem in Bruto.*Cotta,quia ſe ualdè dilatandis litteris à ſimilitudine Græcæ locutionis abſtraxerat, ſonabatque contrarium Catulo ſubagreſte quiddam,planèque ſubruſticum,alia quadam quaſi inculta, & ſilueſtri uia ad eandem laudem peruenerat.*

rodunt] carpunt,clanculum inſectantur,mordent clanculum,ut loquitur Terent.Eunu.ſup.ſaty.IIII.- *abſentem qui rodit amicum.* Cicer.orat.pro Corn.Balbo. *more hominum inuident: in conuiuijs rodunt.*

Nunc quia Mæcen.t.ſ.] duobus temporibus,& duabus de cauſis ſe clanculum morderi oſtendit,nunc quidem quòd cum Mæcenate uiuat,olim autem,quia tribunus militum fuerit.

Diſsimile hoc illi eſt] id eſt, non eſt idem olim tribunum militum fuiſſe, atque hodie cum Mæcenate uiuere.

- quia non,ut forſit,&c.] quia (inquit Horat.) non ut fortaſſe quiuis mihi poſſit iure tribunatum,ſeu quemuis alium honorem inuidere,ita mihi tuam amicitiam iure inuideat.honos enim nonnunquam forte fortuna mandatur etiam indignis: amicitia autem tua neque indignis, neque caſu contingere ſolet, cum delectum amicorum adhibeas, neque quenquam in amicitiam tuã recipias,niſi perſpectum,ſpectatum,& cognitum. Sciunt autem,qui legerunt Ariſtotelẽ lib. 2.rhethor.inuidiam locũ habere in rebus alterius ſecundis, & fortuitis,non in iis, quæ ſunt animi uiribus, & uirtute partæ. ſed ſilentio prætereundum non uidetur Pri-

E 3 ſcianum

ſciannm lib.15.ita hunc locum legere,ut excudendum curauimus.*quia non ut forſit honorem.* forſit autem idem ualet,quod fortaſſis: eaq; uoce uſus eſt ſup.Od.xxvii. lib.1.& Virg.lib.11.Aen.*Forſit uota facis,cumulatq; altaria donis.* atque ita reperi ſcriptum in 4.cod.antiq.uno Vatic.Iann.Faët.Toru.

- cautum dignos aſſumere] in amicis deligendis prudentem, conſideratũ, ac diligentem: amicos non ambitione, aut alicuius rogatu recipientem: ſed tua ſponte,tuoq; iudicio adoptantem.uidelicet qui tibi uiſi ſint amicitia tua digni.

- felicem dicere n.h.] non poſſum me hoc nomine felicem prædicare, quòd te amicum na/tus ſim.nulla etenim me tibi fortuna obtulit: ſed certo iudicio, & conſilio me aſciuiſti.tuo igitur conſilio, id eſt, *τῇ σῇ προαιρέσει* effectum eſt,ut tibi ſim amicus,non mea *ἀτυχίᾳ*, id eſt, felicitate.

- hoc caſu] hoc euentu,uel hac ſorte.ſors enim eſt effectus fortunæ, ut ſuprà annotauimus,etiam ſi aliud ſcribat Nonius.ſignificat tamen interdum cuiuſque uiuendi genus,ſiue fortuitò oblatum, ſiue conſultò ſuſceptum.

- ſortitus] ſubintellige,ſim,ut ſæpe aliàs. Sortiti autem eſt *λαγχάνειν*, nanciſci, conſequi.

Nulla etenim mihi te f.] perſpicuè oſtendit ſe in amicitiam Mæcenatis receptum eſſe non alterius commendatione,non gratia,non fortuitò: ſed illius conſilio,ac iudicio: ſuaq; ipſius uirtute.

- ſingultim pauca locutus] ſic ſuprà ſaty. 4. dicebat ſe animi puſilli natum eſſe,raro & perpauca loquentem.*ſingultim loqui* eſt ſermone interrupto, & ueluti uoce identidem compreſſa loqui: quod uſuuenire ſolet uerecundis,& timidis natura.talem autem locutionem *ἰσχοφωνίαν* uocant Græci, *παρὰ τὸ ἴσχειν τὴν φωνὴν*, non *ἰσχνοφωνίαν*,quæ eſt uocis(ut ita dicam) gracilitas.& *ἰσχόφωνοι*,qui ita loquuntur,id eſt, qui loquendo hæſitant, à Græcis appellantur, non *ἰσχνόφωνοι*, quemadmodum corruptè, ac mendosè habent libri problematum Ariſtotelis *Τμήματι ια. περὶ φωνῆς.* quod quidem declarat ipſe Ariſtoteles problemate LV. his uerbis *οἱ δ' ἰσχόφωνοι φωνῆσαι μὲν, λόγον δ' οὐ δύνανται συνείρειν.* quo loco tamen libri omnes uulgati habent *ἰσχνόφωνοι*.

Infans pudor] ab effectu.pudor enim,& timor obſunt locuturo.

- non ego circum Me Sat.] id eſt,non ego me meas uillas, & meos fundos obire dico equo Apulo inſidentem: equo in Saturcianis paſcuis nato, & paſto.

- qui turpi ſecer. hon. &c.] id eſt,qui honeſtum hominem à turpi ſeparas non generis ſplendore: ſed uitæ innocentia,& animi integritate.

- alioqui recta] paucis vitijs,ijsq; mediocribus exceptis,recta.

- mala luſtra] flagitioſas,& nefarias libidines. luſtra hoc loco idem quod ganea,fornices.*mala luſtra* dixit,propterea quòd ſint quædam legibus ciuilibus conceſſæ,& ferendæ voluptates: ut ſuprà ſat.IIII.*Ne ſequerer mœchas,conceſſa cum Venere uti Poſſem.* nomine luſtrorum utitur & M.Tull.ut.in orat.pro M.Cælio.*Nulla luxuries reperietur,nulli ſumtus,nullum æs alienum,nulla conuiuiorum, ac luſtrorum libido.* & in orat.poſt reditum in ſenatu.*cur in luſtris,& heluationibus, huius calamiſtrati ſaltatoris tam eximia virtus tandiu ceſſauit?* & pro Sextio de Gabinio. *hominem emerſum ſubito ex diuturnis tenebris luſtrorum,ac ſtuprorum,uino,ganeis,lenocinijs,adulterijsque confectum.* & epiſt.ad Caſſ.lib.12. *Quæ autem in luſtris, & uino commentatio potuit eſſe?* & Lucret.lib.4. *Deſidiosè agere ætatem,luſtriſq; perire.* & Plautus Bacchid.*atque id pollicetur ſe daturum aurum mihi, Quod dem ſcorto,quodque in luſtris comedim,& congræcem pater.* Idem in Aſinar. in extrem. *- cano capite te cuculum uxor ex luſtris rapit.* Idem Curculione,de lenonibus.*hi male ſuadendo, & luſtris lacerant homines.* ex quo apud eundem,uerbum *luſtrari*.in Pſeudolo.*nam qui liberos eſſe illico Se arbitrantur,*

tur, ex conſpectu heri ſui ſi ſe abdiderint, luxuriantur, luſtrantur, comedunt. ſed mihi reticendum eſſe non puto me reperiſſe in uno codice manuſcripto mala lucra, quam lectionem tamen non ualdè probo.

Cauſa fuit pater his] quòd non ſit auarus, non ſordidus, non turpibus, & fœdis libidinibus inquinatus, non impudicus: patri acceptum refert, qui ſe optimè educandum, & inſtituendum curauerit.

Flauiſ] hic docebat artem numerandi, ac ratiocinandi. uox autem *magni* cohærere debet cum nomine *pueri.*

Læuo ſuſpenſi loc.] hic uerſus repetitus eſt in epiſt. 1. lib. 1.

Ibant octonis refer.] omnes ferè hæc uerba accipiunt de mercede, quæ daretur Flauio numerandi magiſtro. ego autem putabam intelligenda de pecunia anteà collocata, & in fœnore occupata, nunc exacta. caput enim, aut certè vſuræ idibus exigebantur, pecunia Kalendis ponebàtur, ut diximus ſup. ad Od. 11. epod. in extr. Itaque hæc uerba *referentes æra,* ſic explicabam: referentes à debitoribus vſuras idibus. Iam octonis idibus dixit, quia iduum dies ſunt octo.

- docendum Artes, quas] quid Romæ didicerit, oſtendit his uerſibus epiſt. ad Loll. lib. 3. *Romæ nutriri mihi contigit, atque doceri, Iratus Graÿs quantum nocuiſſet Achilles.*

Semet prognatos] ſemet natos, aut propriè pronepotes ſuos à ſe prognatos. hæc enim vis eſt huius nominis. M. Tull. Tuſcul. lib. 3. *Qualis enim tibi ille uidetur Tantalo prognatus, Pelope natus, qui quondam à ſocero Oenomao Rege Hippodamiam raptis nactus nuptÿs?* Nam de Thyeſta loquitur.

- ueſtem, ſeruóſq; ſ.] adeò, (inquit) ut ſi quis ueſtitum, & comitatum meum in turba videret, exiſtimaret ſumtus illos mihi ex re auita ſuppeditari. ſed non'ne fieri poterat, vt ex parrimonio auito ſumtus illi Horatio ſuppeditarentur, quantuis eius auus libertus fuiſſet? poterat. ſed credibilius eſt patrem Horatij nihil, aut pauca à patre accepiſſe, omniaq; quæ haberet, quæſiuiſſe. ordo horum verborum hic eſt, quem alij turbant: adeò, vt ſi quis magno in populo veſtem, & ſeruos ſequentes vidiſſet, &c.

- præberi] ſuppeditari, ut ſuprà annotauimus.

Ipſe mihi cuſtos] ſic M. Tull. de Cælio in Cæliana. *Nam quoad ætas M. Cælÿ dare potuit iſti ſuſpicioni locum, fuit primùm ipſius pudore, deinde etiam patris diligentia, diſciplinaq; munita.*

- quid multa?] vtuntur auctores hoc interrogandi genere, cum properant ad euentum rei, & cum multis ſingillatim enumeratis, & commemoratis ſignificāt longū eſſe cetera omnia perſequi. ut M. Tull. lib. 1. ad Attic. *ſi unquam mihi ἐπιχειρήματα ſuppeditauerunt, illo tempore. Quid multa? clamores (etenim hæc erat ὑπόθεσις, &c.) tanti fuerunt, ut ego eo breuior ſim, quòd eos vſque iſtinc exauditos putem.* Idem accuſ. lib. 4. *Omnibus curat rebus inſtructum, & paratum vt ſit conuiuium. Quid multa? Rex ita,* &c. Idem de orat. ad Qu. Fratr. lib. 1. *Quid multa? nemo in illo iudicio pedem ſupploſit, credo ne Stoïcis renunciaretur.* Idem epiſt. ad Pap. Pætum, lib. 11. *Quid multa? non mehercule tam perſcribere poſſum, quàm mihi gratum feceris, ſi ocioſum Fabium reddideris.* Item Horat. ſaty. v. lib. 2. *Quid multa? neque illi Sepoſiti ciceris, neque multæ inuidit auenæ.*

- pudicum] ab aliena libidine intactum, atque integrum, ut annotatum eſt epiſt. ad Quinct. lib. 1.

Non ſolum facto, uerùm.] ita me pudicum ſeruauit, ut non ſolùm ullam turpitudinem ab altero illatam perpeſſus ſim: ſed ne verbum quidem contumelioſum, aut maledictum audierim.

- olim] aliquando, ποτέ, vt ſæpe aliàs. & Virg. Aen. v. *quod tumidis ſummerſum fluctibus olim Tunditur*.

- coactor] coactores dicebantur publicanorum miniſtri, qui vectigalia minutatim exigebant, operamq; ſuam in ea re publicanis locabant. appellabantur eodẽ nomine etiam argentariorum miniſtri, qui in auctionibus pretia rerum uenditarum exigebant.

- neque ego eſſem q.] neque verò de patre meo queſtus eſſem, ſi præco, aut coactor fuiſſem, quæſtumq; ex ijs artibus feciſſem.

Nil me pœniteat ſanum p.] id eſt, quandiu ſanus ſim, nunquam mihi doleat, aut nunquam mihi parum beatus videar, quòd tali patre natus ſim. nam verbum pœnitet hanc interdum vim habet, vt apud M. Tull. in Cæliana. *id nunquam tam acerbè feret M. Cælius, vt eum pæniteat non deformem eſſe natum*. Idem in diuinat. in Verr. *cuius conſuetudinis, atque inſtituti patres noſtros non pænitebat*. Terent. Phor. *noſtri noſmet pænitet*, ideſt, nobis noſmet diſplicemus. Iterum M. Tull. lib. 1. ad Att. *a ſenatu quanti fiam minime me pænitet*, id eſt, *à ſenatu magnifio: vel non parui æſtimor*. Liuius lib. 28. *Ea veſtra merita, imperatorumq; veſtrorum erga nos fuerunt, vt nos cladiũ noſtrarum non pæniteat*. Idem eod. lib. *pænitebit te P. Corneli gloriæ tuæ, ſi hoſtem eum, qui tot funerum, tot cladium nobis cauſa fuit, tu conſul Italia expuleris*.

eoq; Non vt m. d.] iccirco (inquit Hor.) non imitabor eos, qui obſcuriore loco, parentibusq; ignobilibus nati, ſolent ita ſe defendere, culpam ſuam non eſſe, quòd ingenuos, & claros parentes non habeant.

- nam ſi natura iub. &c.] nam ſi liceret hominibus à certis annis repueraſcere, atque ætatem anteactam iterare, aliosq; parentes quoslibet ad oſtentationem, & gloriam optare, nemo eſt, qui non ſit alios optaturus: ego autem meis cõtentus oneratos populi honoribus, & claros nolim mihi ſumere.

- onuſtos Faſcibus, & ſellis] prætorios, conſulares, ædilitios uiros. *onuſtos* autem valet idem quod oneratos. placuit enim mihi mirum in modum hæc ſcriptura, quæ eſt in codice Card. Rain. & trib. Vaticanis: vt ſignificet Horatius prætores, & conſules faſcibus, & ſellis, & ceteris inſignibus onerari potius, quàm honorari. natum autem mendum è duarum uocum ſimilitudine honeſtus, & onuſtus ſeu, ut nonnulli ſcribunt, honuſtus. nam & Varro li. 4. de lingua Latina ſcribit honorem ab onere honeſto dictum eſſe: & honeſtum eò dictum, quòd ſit oneratus.

- ſanus tuo] qui populares honores non magni admodum æſtimas.

Nam mihi cont.] nam, ſi ſplendidiore loco natus eſſem, maiores mihi continuò quærendæ facultates eſſent: ſumtus faciendi maiores, &c.

- ſalutandi plures] fortaſſe ſuffragiorum, & ambitionis cauſa.

- petorrita] vehicula Gallica. epiſt. ad Aug. *Eſſeda feſtinant, pilenta, petorrita, naues*.

Tulli] iterum Tullio illi, quem paulo ante inſectatus erat, grauius inſultat.

- pueri laſanum port. œno.] ridiculè hæc duo coniunxit laſanum, & œnophorum, vt hominis ſordes apertius indicaret, ac declararet. Eſt autem laſanum vas ad onus ventris excipiendum, comparatum, & eſt uox Græca, qua vtitur Nicarchus lib. 2. epigr. *Ην ὀπὸν αἰτήσω, δ' ὀχὸν εἰσφέρει· ἂν λάχανόν μοι, Εἴπω, δ' ὑς, πινῶν, δ' αὖ φέρει λάσανον*.

- Hoc ego commod. &c.] ego hac re, & multis alijs rebus viuo commodius, quàm tu: hac re (inquam) quòd mihi liceat ire vel vſque Tarentum, ſi libeat, vno mulo, cum id prætori non liceat. omnia autem exemplaria, & typis excuſa, & manuſcripta, quæ quidem viderim, hîc ſunt mendoſa, in quibus hæc ineſt ſcriptura *Millibus atque alijs*: cum legendum ſit *Multis atque alijs*. Quis enim vnquam ita lo

cutus

cutus eſt millia alia, aut millibus alijs? non'ne ita potius loquuntur omnes Latini ſcriptores, mille alia, & mille alijs? Adiutus ſum autem ab uno codice manuſcripto, in quo ita ſcriptum reperi non ſine litura tamen, *Multibus atque alijs.* cuius codicis teſtimonium non eò produco, quòd ex ea ſcriptura de uera fecerim coniecturam (ego enim multo ante, quàm in illum librum incidiſſem, ita, ut dico, eſſe emendandum hunc locum indicaram) ſed ne quis religioſior me arrogantiæ, atque audaciæ inſimulet, quaſi libros uulgatos ſine auctoritate ueterum librorum, pro meo iure corrigam. Sed ſit ita: omnino aut ita hic locus corrigendus eſt codicibus omnibus inuitis, aut dicendum Horatium Latinè loquendi conſuetudinem uel neglexiſſe, uel ignoraſſe.

- veſpertinuſq; pererro] id eſt, ueſperi. ut epiſtol. ad Numicium. *& veſpertinus pete tectum.* uide annot. ad illum locum Od. xvi. epod. *Nec ueſpertinus circumgemit urſus ouile:* uitioſa autem ſcriptura eſt uulgatorum libr. & quorundam ſcript. *veſpertinumq; pererro,* &c.

- aſſiſto diuinis] ſacrificijs priuatis, aut publicis rei diuinæ. Virg. Aen. v i i i. *Exin ſe cuncti diuinis rebus, ad urbem, Perfectis, referunt.* T. Liuius lib. 36. *- res diuinas facere maioribus hoſtijs iuſſerunt.* M. Tull. Verr. de ſignis. *patera, qua mulieres ad res diuinas uterentur.*

- lachaníq; catinum] Græco nomine uſus eſt: quod non eſt ei nouum. lachanum autem olus ſignificat. ſed non diſſimulabo me hunc locum in omnibus cod. deprauatum reſtituiſſe beneficio Rainuntij Farneſ. Card. in cuius libro ſic eſt emendatus. Nam ſcriptura uulgata eſt inepta, & abſurda: *laganiq; catin.* quod non eſt mihi difficile peruincere. Solet Horatius cum victum tenuem, minimeq; ſumtuoſum ſignificare uult, oleris nomen uſurpare. epiſt. xv i i. lib. i. *Si pranderet olus patienter, regibus uti Nollet Ariſtippus.* epiſt. ad Torq. eod. lib. *Nec modica cœnare times olus omne patella.* ſaty. i. lib. 2. *- diſcincti ludere, donec Decoqueretur olus.* ſaty. v i. eiuſd. *ſimulq; Vncta ſatis pingui ponentur oluſcula lardo.* ſaty. i i. eiuſd. *Non ego, narrantem, temere edi luce profeſta Quicquam, præter olus fumoſæ cum pede pernæ.* ſaty. 7. eiuſd. *Si nuſquam es forte uocatus Ad cænam, laudas ſecurum olus.*

- pueris tribus] à pueris tribus. cuius locutionis ſexcenta ſunt exempla: ex quibus pauca carpamus. Od. v i. lib. i. *Scriberis Vario fortis,* &c. Od. xxv. eiuſd. *- examen Eois timendum Partibus.* Od. xxv. *Auditam moderere arboribus fidem.* ſat. x. huius lib. *Illi, ſcripta quibus comœdia priſca uiris eſt,* &c. epiſt. xv i. *Si quis bella tibi terra pugnata, mariq; Dicat.* de arte poët. *Nol. to ad uerſus tibi factos ducere plenum Lætitiæ.* ſic Catull. ad ſeipſum. *Amata nobis, quantum amabitur nulla.* ſic Græci. Xenoph. Cyripæd. v. ἐμοὶ τε πραγμένον.

- lapis albus] menſa ex albo lapide: quæ rotunda erat, ut alibi dicemus.

- aſtat echinus Vilis: cum p. g.] locus eſt obſcurus cùm propter ſcripturæ varietatem: tùm propter ignorantiam vaſorum Romanorum, quibus utebantur in cœnis, & conuiuijs. oritur alia difficultas ex uoce *echinus*: quæ, quid hoc loco ſignificet, non eſt facile explicare. alij igitur libri habent: *aſtat echino Vilis cum patera guttus*: alij, *aſtat echinus Vilis: cum pat. gutt.* alij mutata interpunctione, *aſtat echinus: Vilis cum patera guttus*: quarum lectionum, quæ ſit optima, difficile & periculoſum eſt pronunciare. mihi quidem non liquet. ſecutus ſum autem eam ſcripturam, quam plures codices ueteres confirmant, eamque ſic explico. aſtat mihi cœnanti echinus non magni pretij, nempe fictilis, & guttus & patera. quòd ſi cui magis placeat altera ſcriptura, *aſtat echino,* &c. eius hanc ſententiam eſſe puto: uilis guttus, & patera aſtant echino, id eſt, prope echinum locati ſunt. Iam echinum alij uas fictile: alij æneum fuiſſe dicunt: ſed ad quem uſum comparatum fuerit,

fuerit, docet nemo: alij thecam, ſeu inuolucrum ſcorteum, in quo uaſa includerentur: alij ampullam uitream. Omninò nihil certi, in quo inſiſtere queas. Ego in tanta librorum, & opinionum uarietate, quid afferre poſſum, in quo lector acquieſcat? planè nihil. Veruntamen ne hic *κωφὸν πρόσωπον* fuiſſe dicar, quid ſi dicam echinum uas fuiſſe fictile amplum, rotundum, humile, in quod uel ciborũ reliquiæ conijcerentur: vel id quod in poculis reliquum eſſet, effunderetur, à ſimilitudine vel echini illius forenſis, & iudicialis, uel echini marini nominatum? Guttus porrò à guttis dictus: quia ex eo minutatim vinum fundebant, vt docet Varro lib. 4. de lin. Lat. Pateræ uerò in poculis numerabantur, & à patendo dictę ſunt, ut idem ibidem ſcribit. Hæc habui, quæ de hoc loco nunc quidem dicerem: aliàs fortaſſe probabiliora allaturus.

Campana ſupellex] ſignificat uaſa illa omnia fuiſſe fictilia. nam in Campania, ex luto & argilla, cuius propter ſoli bonitatem, magna eſt ibi copia, pulcherrima uaſa fingebantur. ſaty. III. lib. 2. *Qui Veientanum feſtis potare diebus Campana ſolitus trulla.*

Marſya] Marſyæ ſtatuam in foro fuiſſe poſitam aiunt, ut eius aſpectu improbi, atque iniuſti litigatores deterrerentur. Notiſſima eſt de Marſyæ cõtentione cũ Apolline, & de contentionis illius euentu fabula. *obeundus Marſya*, id eſt, obeunda ea pars fori, in qua Marſyæ ſtatua poſita eſt.

Nouiorum fer. min.] ex duobus Nouijs fratribus probabile eſt minorem fuiſſe improbiſſimum litigatorem, & impudentiſſimum fæneratorem: cuius os ne marmora quidem ferre poſſent.

- ungor oliuo, Non quo] non eo ungor oleo, quo Natta. ungebatur autem ille oleo ex lucernis detracto: tantæ erant hominis ſordes. Neque uerò aſſentior ijs, qui *naca* legendum eſſe contendunt: primùm quòd alteram ſcripturam video ab omnibus codicibus etiam calamo exaratis confirmari: deinde quòd probabilius eſt ab Horatio Nattam neſcio quem hoc nomine notari. Scimus autem Nattam familiæ Rom. cognomen fuiſſe. M. Tull. lib. 4. ad Attic. *De Natta ex tuis primùm ſciui litteris: oderam hominem*, &c. Idem de diuinat. lib. 2. *Nattæ uerò ſtatua, aut æra legum de cælo tacta quid habent obſeruatum ac vetuſtum? Pinarij Nattæ nobiles. à nobilitate igitur periculum.* Idem in orat. pro Muræna, *Non igitur ſi L. Natta ſummo loco adoleſcens, qui, & quo animo iam ſit, & qualis uir futurus ſit, uidemus*, &c. Nihil prohibet autem, quo minus, ut ex optimo patre ſæpe improbiſſimus naſcitur filius: ſic ex nobili & honeſta familia, turpis aliquis, & infamis homo exiſtat. Præterea credibile eſt ab Horatio ſordidum aliquem hominem appellatum eſſe nomine alieno, non ſuo, propter metum legis: uel eum iam fuiſſe mortuum.

- admonuit] *ὑπέμνησε*. nam aliud eſt monere, aliud admonere, ne quis erret.

- rabioſi ſigni] Caniculæ. ſignum appellauit impropriè.

Pranſus non auidè, quant. int.] huius loci ſententia eſt, Ego tantillũ pranſus, quantum interpellet: id eſt, non ſinat me totum diem inani ventre permanere, domi ocior. ſignificat ſe non tantum vorare in prandio, ut cibo, & potione ventrem referciat, atque oneret: ſed quantum ſatis ſit ad ieiunitatem, famemq; depellendam, vireisq; corporis reficiendas, donec cœnæ tempus adueniat. ſi quis enim non prandeat, ſed cibi, & potionis uſum in veſperum, & cœnæ tempus differat, ieiunus, & inanis diem totum durare dicendus ſit: Nunc autem cum prandet tenuiter, & parcè: ſaltem hoc prandium eum interpellat, quominus inanis ad ueſperam permaneat. *interpellare* propriè valet interloqui, ſeu loquentis orationem interrumpere. vſurpatur pro eo, quod eſt obſtare, & interrumpere ſimpliciter, & impedimento eſſe, ut hoc loco, & apud M. Tull. lib. 1. epiſt. ad Attic. *ſed hæc tota res inter-*

pellata bello refrixerat. C.Matius ad Cic.lib.xi.epiſt. *ſed quæ hæc eſt arrogantia,quod Cæſar nunquam interpellauit,quin,quibus uellem,atque etiam quos ipſe non diligebat, tamen ijs uterer:eos,qui mihi amicum eripuerunt,efficere conari,ne,quos uelim,diligã?* Brut. ad Cic.eod.lib. *Interpellent me,quo minus honoratus ſim,dum ne interpellent,quo minus resp. à me commodè adminiſtrari poſſit.* Notiſſimum autem eſt prandia Romana aut breuiſſima,& parciſſima fuiſſe,aut,ſi qua fuerint ſumtuoſiora,& liberaliora,ea uel feſtis diebus uſurpari ſolita,uel nuptialia fuiſſe,uel ambitionis, & largitionis, uel luxuriæ cauſa inſtituta. his cauſis exceptis, & ſimilibus, parcè admodum prandebant, cœnabant liberalius. ientaculo autem, merenda, & veſperna puto pueros duntaxat,& operarios homines uſos eſſe.Ne illud quidem prætermittendum eſt, Græcos illos Heroas, tantiſper dum bellum gerebant,& in caſtris erant, ter die cibum capere conſueuiſſe: ac primum quidem cibum, & matutinum, ἄριστον eſſe nominatum: ſecundum,δεῖπνον,id eſt,prandium: tertium, δόρπον,id eſt,cœnam: cum hodie δεῖπνον idem,quod cœna ualeat: ἄριστον autem prandium. annotat interpres Hom.ὀδυσσ.β.

– domeſticus] domi.quod erat loci,ad perſonam tranſtulit: ut quod eſt temporis,crebrò ſolet.de quo genere paulò antè diximus.

– victurus ſuauius] ego uicturus.ſic aliquot manuſcr.cod. in his duo Vatic. & Iann.quam ſcripturam ſecutus ſum.alij habent *victurum*,nempe *me*.

SATYRA 7.

PROSCRIPTI *Regis Rupili pus,atque uenenũ,*
Hybrida quo pacto ſit Perſius ultus, opinor
Omnibus & lippis notum, & tonſoribus eſſe.
Perſius hic permagna negocia diues habebat
Clazomenis: etiam lites cum Rege moleſtas:
Durus homo,atque,odio qui poſſet uincere Regem:
Confidens,tumidus,adeò ſermonis amari,
Siſennas, Barros ut equis præcurreret albis.
Ad Regem redeo.poſtquàm nihil inter utrunque
Conuenit(hoc etenim ſunt omnes iure moleſti,
Quo fortes, quibus aduerſum bellum incidit. inter
Hectora Priamidẽ,animoſũ atque inter Achillem
Ira fuit capitalis,ut ultima diuideret mors:
Non aliam ob cauſam,niſi quòd uirtus in utroque
Summa fuit.duo ſi diſcordia uexet inerteis:
Aut ſi diſparibus bellum incidat,ut Diomedi
Cum Lycio Glauco: diſcedat pigrior, ultro
Muneribus miſſis.) Bruto prætore tenente
Ditem Aſiam, Rupili,& Perſi par pugnat: uti nõ
Compoſitus melius cum Bitho Bacchius. in ius
Acres procurrunt,magnum ſpectaculum uterque.

COMMENTARII.

Proſcripti Regis Rupili] Rupilius cognomento Rex,præturam gerens, ab Auguſto, M.Antonio, M.Lepido proſcriptus eſt: qua calamitate afflictus, ad Brutum confugit, eũq; poſteà perpetuò ſecutus eſt.inter hunc, & Perſium quendam natione Græcũ, graue neſcio quod diſſidium natũ eſt, moleſtæq; lites extiterunt. eas lites nunc Horatius urbaniſſimè, & facetiſſimè nobis proponit, Rupilium Regem,à quo fuerat aliquando in iurgio contumelia affectus, urbanè ulciſcens.

– pus atque uenenũ] ingenium improbum,mores odioſos,uel maledicentiam impuram, ac peſtilentem: uel potius ipſum Rupilium

Perſius exponit cauſſam: ridetur ab omni
Conuentu: laudat Brutum: laudatq́, cohortem.
Solem Aſiæ Brutum appellat: ſtellaſq́, ſalubreis
Appellat comites, excepto Rege: canem illum,
Inuiſum agricolis ſidus, ueniſſe ruebat,
Flumen ut hibernum, fertur quò rara ſecuris.
Tum Præneſtinus ſalſo, multumq́, fluenti
Expreſſa arbuſto regerit conuicia, durus
Vindemiator, & inuictus, cui ſæpe uiator
Ceſſiſſet, magna compellans uoce cucullum.
At Græcus, poſtquam eſt Italo perfuſus aceto,
Perſius exclamat: per magnos, Brute, deos te
Oro: qui reges conſueris tollere: cur non
Hũc Regẽ iugulas? operũ hoc (mihi crede) tuorũ eſt.

pilium Regem ingenio im probo, ac peruerſo, & qua ſi puris pleno. hominem contaminatum, pernicioſum, maledicum, peſtiferum. ſic Lucillius. *In numero quorum nunc primu' Trebellin' multùm Luciu' marcebat febris, ſenium, uomitus, pus.*

Hybrida] quia Græcus ciuitate donatus: uel quia ex patre peregrino, & matre Romana natus. translatio eſt ab animalibus rationis expertibus. Hybridæ enim nominantur ex diuerſo genere nata.

Omnibus & lippis notum, & tonſorib.] lippi neque domo prodire, neque lucem ferre poſſunt. Eò fit ut ſtudioſè, & curioſè, quæ foris aguntur, ab iis à quibus inuiſuntur, exquirant. Idẽ fit à tonſoribus. utitur hoc prouerbio Ariſtoph. in Pluto, *καί τοι λόγος γ' ἦν νὴ τὸν Ἡρακλέα πολὺς Ἐπὶ τοῖσι κουρείοισι τῶν καθημένων, ὡς ἐξαπίνης ἀνὴρ γεγένηται πλούσιος.*

- permagna neg. d. h.] negociabatur Clazomenis. aliud eſt autem mercatorem eſſe, aliud negociatorem.

Clazomenis] vrbs eſt Aſiæ. Strabo lib. 14. *ἐπ' αὐτῷ τῷ τῆς Χεῤῥονήσου ἰσθμῷ οἰκοῦσι Τήϊοι, καὶ Κλαζομένιοι.*

Durus] *σχέτλιος, στεῤῥὸς*, ſæuus, pertinax, peruicax.

- odio] odioſa oratione, conuicio. Cic. ad Att. li. 4. *- ſed tamen cum horas treis ferè dixiſſet, odio, & ſtrepitu ſenatus, coactus eſt aliquando perorare.*

- adeò ſermonis amari] ſermonis odioſi, inſuauis, iniucundi. homo petulans in maledicendo. *πικρὸν* appellant Græci hominem amarè iraſci ſolitum. *tumidus* autem excudendum curaui ſine copula *que*, ſecutus auctoritatem 2. cod. Vatic. Iann. & Torn. ſic ſup. ſaty. 111. *- habeare inſuauis, acerbus.* & ibid. *- illi Tardo cognomen pingui damus.* ſic Hom. *ἰλιάδ. γ. ἐν θαλάμῳ δινωτοῖσι, κηώεντι.* & *ὀδυσσ. κ. δεινὴ θεὸς αὐδήεσσα.* Apollon. *α. ἀργον. Ἄῤῥηκτος, ἀκαμπὲς ἐδύσετο νειόθι γαίης.* idem lib. *β. ἠὼ δ' ἀμειδήτους ἁγίας ἀνάζετο νύκτας*, Oppian. *κυνηγ. μετέπειτα δὲ χεῖσεν ἐλαίῳ Πᾶν δέμας λιπόεν, κηῶδες.*

Siſennas, Barros] duo nomina ſunt *ἀσυνδέτως* poſita. Porphyr. uidetur legiſſe *Varros.*

- equis præcurreret albis] id eſt, longè ſuperaret. notum prouerbium eſt. Plaut. in Aſinar. *Nam ſi huic occaſioni tempus ſe ſubterduxerit, Nunquam pol indipiſcet quadrigis albis.*

(hoc etenim ſunt o. i.] hæc omnia uſque ad illum locum, *Bruto prætore*, &c. interpoſitionis nota ſunt includenda. moleſti autem ſunt ij ferè, quos alio nomine pertinaces appellamus: niſi quis fortè dicat eo inter ſe differre, quòd pertinaces interdum pertinacia ſua neminem offendunt: moleſti autem quouis ſermone, & quouis tempore offendunt, atque adeò enecant. huius igitur loci hæc ſententia eſt: moleſti eodem iure ſunt, id eſt, eandem ſibi libertatem, licentiamque ſumunt,

miunt, ac uendicant, quam uiri fortes, inter quos nata diſſenſio & diſcordia eſt. Nā quemadmodum hi nunquam placantur inter ſe, nunquamq; in gratiam mutuam redeunt, quandiu uiuunt: ſic & moleſti nunquam inducere animum queunt, ut reconcilientur inter ſe. ordo uerborū hic eſt, moleſti hoc ſunt iure, quo fortes, quibus aduerſum bellum incidit.

- inter Hectora Priam.] quàm graues, & implacabiles inter Hectorem & Achillem inimicitiæ interceſſerint, declarat ipſe Achilles *ἰλ. χ.* cui cum Hector polliceretur ſe, ſi eum interficeret, corpus eius Græcis redditurum, cumque eum oraret, ut ſe idem facturum ſibi promitteret, ſi ipſe ab eo interficeretur, hæc reſpōdentur ab Achille: inter leones, & homines rata fœdera feriri non poſſe, neque unquam lupis cum agnis conuenturum: ſed eos inimicitias inter ſe ſempiternas gerere. Verùm præſtat Homeri uerſus aſcribere. *Ἕκτορ μή μοι ἄλαστε συνημοσύνας ἀγόρευε· Ὡς οὐκ ἔστι λέουσι καὶ ἀνδράσιν ὅρκια πιστά, Οὐδὲ λύκοι τε, καὶ ἄρνες ὁμόφρονα θυμὸν ἔχουσιν, Ἀλλὰ κακὰ φρονέουσι διαμπερὲς ἀλλήλοισι. animoſumq; inter* malim legi.

- capitalis] quæ non, niſi alterius interitu, ſedaretur. ira peſtifera, pernicioſa, inexpiabilis. M. Tull. Philipp. 3. *- capitalem, & peſtiferum M. Antonij reditum timerer mus.* Idem Off. 1. *- capitalis Eteocles.* Idem epiſt. ad Trebat. lib. 7. *Treuiri capitales.* Idem Ver. 4. *Illud, illud eſt capitale: illud formidoloſum, illud optimo cuique metuendum.*

- vt vltima diuideret mors] ita capitalis, ut ſola mors eorum diſſidium, atque offenſionem decideret, ac dirimeret.

- duo] duos, ut ſaty. III. lib. 2. *- iure- Iurando obſtringam ambo.*

- vexet] ſic habent tres lib. manuſcr. Don. Faër. Torn. nonnulli *uerſet.*

- inerteis] ignauos, *δειλοὺς, ἀνάνδρους.*

- vt Diomedi cum Lycio Gl.] quomodo Glaucus ab Horatio & Homero Lycius dicitur, cum genere eſſet Corinthius? fuit enim Hippolochi filius, cuius pater Bellerophon, auus Siſyphus. Lycius factus eſt hoc modo. Bellerophō à Prœto in Lyciam ad Iobatum Lyciæ Regem miſſus, cum litteris in eius necem ſcriptis, propter illam omnibus notiſſimam adulterij calumniam, rebus præclariſſimè geſtis, maximisq; periculis perfunctus, Iobati filiam Anticléam duxit uxorem, ex qua, ſoceri ſucceſſor, & heres factus Hippolochum ſuſcepit. cuius filius Glaucus. Præfuiſſe autem Glaucum Lyciis in bello Troiano narrat Homer. *ἰλιάδ. β. Σαρπηδὼν δ᾽ ἦρχεν Λυκίων καὶ Γλαῦκος ἀμύμων Τηλόθεν ἐκ Λυκίης Ξάνθου ἀπὸ δινήεντος.*

- diſcedet pigrior vltrò Mun. m.] nemini ignota eſt Glauci, & Diomedis permutatio, niſi ei, qui litteras neſcit. hæc autem ſumta ſunt ex lib. 6. Iliad. ubi ſic Homer. *Ἔνθ᾽ αὖτε Γλαύκῳ Κρονίδης φρένας ἐξέλετο ζεύς, Ὃς πρὸς Τυδείδην Διομήδεα τεύχε᾽ ἄμειβεν Χρύσεα χαλκείων, ἑκατόμβοι᾽ ἐννεαβοίων.* locum autem prouerbij obtinet, ab omnibus ferè ſcriptoribus celebrati utitur & Plato in ſympoſio, & Ariſt. lib. 5. de moribus ad Nicom.

- pigrior] ut Glaucus, qui arma aurea ſua cum æreis Diomedis permutauit. Diomedem autem Glauco meliorem, ac fortiorem fuiſſe, ex Homero cognoſcere licet.

- tenente] *κρατοῦντος τῆς Ἀσίας*, Aſiam obtinente.

Rupili, & Perſi par] vt M. Tullius *gladiatorum par*, ita *Rupili, & Perſi par* dixit Horatius. Poterat & ita dicere, ſi per uerſum liceret, *Rupilius, & Perſius par*, ut M. Tullius pro domo ſua, *Atque hanc rem par illud ſimile, Piſo & Gabinius, uidit.* iterum Horat. infrà ſaty. III. lib. 2. *Quinti progenies Arri, par nobile fratrum.*

- vti non Compoſitus m. cum B.] ita pares erant Rupilius, & Perſius, uel par ita ſimile, ut Bithus & Bacchius, gladiatorum par, non melius inter ſe compoſiti

ſiti fuerint.] componi dicuntur gladiatores, qui unà in arenam deſcenſuri, & inter ſe decertaturi ſunt. Auſonius, *Quis Myrmilloni componitur? æquimanus Thrax.* Lucillius, *Cum Placideiano hic componitur.* M. Tull. ad Cælium lib. 2. epiſt. *Quid? tu me hoc tibi mandaſſe exiſtimas, ut mihi gladiatorum compoſitiones, ut vadimonia dilata, & Chreſti compilationem mitteres?* dicuntur item committi, & comparari. fuerunt autem Bithus & Bacchius nobiles gladiatores, de quibus Sueton.

- procurrunt] id eſt, foras, & in publicum currunt, uel currendo prodeunt. hæc enim vis eſt interdum præpoſitionis *pro* in compoſitione.

- ridetur ab. o. c.] ridetur accipiendum imperſonaliter, ut ſit, ridet omnis conuentus.

- canem illum Inuiſ. agr.] ceteros omnes (inquit) Bruti comites, ſtellas ſalubreis appellat, præter Regem. hunc autem cum Canicula comparat, grauiſſimo & perquàm horribili ſidere, quo ſolis calor magnopere amplificatur. ſic Hom. Ἰλιάδ. χ. Achillem in Troianos irruĉtem, cum cane Orionis comparat, his uerbis, Τὸν δ' ὁ γέρων Πρίαμος πρῶτος ἴδεν ὀφθαλμοῖσι Παμφαίνονθ' ὥς' ἀςέρ' ἐπεσσύμενον πεδίοιο, Ον τε κύν' Ὠρίωνος ἐπίκλησιν καλέουσιν. Propert. lib. 2. eleg. XXVIII. *Incipit, & ſicco feruere terra Cane.*

- ruebat Flum. vt hib.] id eſt, fluminis celerrimè, ac rapidiſſimè labentis ac præcipitantis inſtar loquebatur, ſeu dicebat. uim orationis ſignificat. ſic loquitur Demoſthenes in orat. περὶ στεφάν. ἐγὼ μὲν τῷ Πύθωνι πολλῷ ῥέοντι καθ' ὑμῶν, οὐκ εἶξα, οὐδ' ὑπεχώρησα. & Plutarch. in Fabio. Τῷ μὲν Μαρκέλλῳ, ὡς ῥέοντι σφόδρα ποταμῷ, πολλάκις ἀπαντῶν, ἀπεσείετο, καὶ παρέρρηγνύετο τὴν δύναμιν. in quo exemplo tamen ad facta, non ad uerba Marcelli referenda eſt ſimilitudo. Dionyſ. Halicar. lib. VI. de Spurio Sicinnio, αὐτός τε πολὺς ἔῤῥει κατὰ τῆς βουλῆς, αὔξων, ὡς μάλιστα ἐνῆν, τὸν κατ' αὐτῆς φθόνον, id eſt, ipſe autem magnam uim orationis in ſenatum profundebat, quàm maximè fieri poterat, augens in eum inuidiam. Hor. ſuprà, de torrente, Od. II. lib. 4. *Monte decurrens uelut amnis, imbres Quem ſuper notas aluere ripas, Feruet, immenſuſq; ruit profundo Pindarus ore.*

- fertur quò rara ſec.] ut flumen hibernum, ſeu torrens, qui quacunque labitur, & præcipitat, omnia latè diſſipat, ac diſturbat, & ædificia, & arbores, & (ut ait Virg.) *ſata læta, boumq; labores.* ad quem torrentem raro admodum, aut potius nũquàm, cum ſecuribus eunt ruſtici, aut calones, ut ligna cædant.

Præneſtinus] Rupilius Rex Præneſte natus.

Expreſſa arbuſto] ex pectore tracta. allegoria eſt ducta à frondatoribus, uinitoribus, ac vindemiatoribus, qui viatores deridere, & in eos conuicia cõgerere: & uiciſſim à viatoribus conuicijs onerari ſolent.

- regerit conuicia] ſic ſuprà ſaty. v. dixit, - *pueris conuicia nautæ Ingerere.*

Vindemiator] in nomine *uindemiator*, *i* & *a* uocales in unam ſyllabã coëunt, vt apud Hom. πηληϊάδεω Ἀχιλῆος. idem. καὶ Πὺξ ἀγαθὸν πολυδεύκεα. ſic Od. XII. epod. *Quis ſudor uietis, & quàm malus undique membris Creſcit odor.* ſic infrà ſaty. III. lib. 2. *Luſcinias ſoliti impenſo prandere coëmtas.* & ſatyra VIII. huius li. - *& imagine cerea Largior arſerit ignis.* & ſaty. II. lib. 2. - *pinguem vitijs, albumq;, nec oſtrea, Nec ſcarus, aut poterit peregrina iuuare Lagois.* ſic Lucret. lib. 2. *Succus item ſeorſum, & rerum ſapor inſinuatur.* & lib. 3. *At neque ſeorſum oculi, neque nares, nec manus ipſa Eſſe poteſt anima.* non enim aſſentior P. Victorio, uiro alioqui doctiſſimo, qui putat *ſorſum* eſſe legendum, quantumuis licet codicis ſcripti auctoritatem producat. Idem Lucret. li. 2. *Sed ne forte putes animalia ſola teneri Legibus his, quædam ratio diſcriminat omnia.* ibid. de primis corporibus, *Et ſonitu ſterilia, & ſucco ieiuna feruntur.* in *omnia*, & *ſterilia* duæ uocales *i* & *a* unam ſyllabam efficiunt. idẽ eod. lib. *Denique cæleſti ſumus omnes*

nes ſemine oriundi. in *oriundi i* & *u* in unam ſyllabam contrahuntur. ſic in *duellica u* & *e* apud eundem, eod. lib. *Lanigeræ pecudes, & equorum duellica proles*. Idem lib. 3. *Nec nebulam noctu, nec aranei tenuia fila Obuia ſentimus*. Catullus in Priap. *Proin uiator hunc deum uereberis, Manumq; ſeorſum habebis, hoc tibi expedit*. Virg. lib. x. *Vna, eademq; uia ſanguisq; animusq; ſequuntur*. Idem lib. 6. *Vis & Tarquinios reges, animamq; ſuperbam Vltoris Bruti, faſceisq; uidere receptos?* Ennius, *Quorum uirtuti belli fortuna pepercit, Eorundem me libertati parcere certum eſt*. ſic enim legendus eſt hic proximus uerſus, non ut uulgò *Horundem*.

- cui ſæpe uiator Ceſsiſſet mag. comp.] ſolebant uiatores uindemiatoribus de uia conuiciari, eosq;, ut nimis tardos, aut in re aliqua turpi & flagitioſa deprehenſos, inſectari, & increpare, & cucullos appellare: in quos, uindemiatores conuicia interdum ita contumelioſa regerebant, ut illi cedere cogerentur.

- Italo perſuſ. aceto] ſalibus Italis, aculeatis, & mordacibus. hoc dicit propter Rupilium Præneſtinum.

- qui Reg. conſ. uer. toll.] L. Iunius Brutus, & P. Valerius Leuinus Tarquinium exegerunt. M. Brutus cum ceteris coniuratis C. Cæſarem de medio ſuſtulit. M. Tull. pro Planc. *Quid potuit amplius ſi Iunius Brutus eſſet, qui ciuitatem dominatu Regio liberauit?* Idem Philip. 2. *Etenim ſi auctores ad liberandam patriam deſiderarentur, illis auctoribus Brutos ego impellerem? quorum uterque Iunij Bruti imaginem quotidie uideret: alter etiam Ahalæ? his igitur maioribus orti, ab alienis potius conſilium peterent, quàm à ſuis? & foris potius, quàm domo?*

- hoc] uidelicet hunc Rupilium Regem iugulare. in nomine *Regis* ineſt ambiguum.

SATYRA 8.

OLIM *truncus eram ficulnus, inutile lignum:*
Cum faber incertus ſcamnum, faceret'ne Priapũ:
Maluit eſſe deum: deus inde ego, furum, auiumq;
Maxima formido: nam fures dextra coërcet,
Obſcœnoq; ruber porrectus ab inguine palus:
Aſt importunas uolucres in uertice arundo
Terret fixa: uetatq; nouis conſidere in hortis.
Huc prius anguſtis eiecta cadauera cellis
Conſeruus uili portanda locabat in arca.
Hoc miſeræ plebi ſtabat commune ſepulcrum,
Pantolabo ſcurræ, Nomentanoq; nepoti.
Mille pedes in fronte, trecentos cippus in agrum
Hic dabat: heredes monimentum ne ſequeretur.
Nunc licet Eſquilijs habitare ſalubribus: atque
Aggere in aprico ſpatiari: quò modò triſtes
Albis informem ſpectabant oſſibus agrum.
Cum mihi non tantum furesq;, feræq; ſuetæ.
Hunc uexare locum, curæ ſunt, atque labori:

COMMENTARII.

- truncus eram fic. inut. l.] ficus lignum, et fragile, et infirmũ eſt, eoq; nullam ad rem utile. ex quo *ficulnum auxilium* pro auxilio inani, nulliusque momenti: tralatione ducta à ficu, inquit Theocriti interpres, his uerbis: *τὸ τῆς συκῆς ξύλον εὔθραυστον, ἀσθενὲς, καὶ ἀδύνατον· ὅθεν καὶ παροιμία, συκίνη ἐπικουρία ἡ μηδὲν ὠφελοῦσα, ἀπὸ μεταφορᾶς τῆς συκῆς*. et homo ficulnus, pro inerti, ignauo, inutili. Theocritus ἐργατ. εἰδ. ι. *Σφίγγετ' ἀμαλλοδέται τὰ δράγματα, μὴ παριών τις εἴπῃ, σύκινοι ἄνδρες, ἀπώλετο χ' οὗτος*

Quantum, carminibus quæ uerſant, atque uenenis
Humanos animos: has nullo perdere poſſum,
Nec prohibere modo, ſimulac uaga Luna decôrum
Protulit os, quin oſſa legant, herbaſq́; nocenteis.
Vidi egomet nigra ſuccinctam uadere palla
Canidiam pedibus nudis, paſſoq́; capillo,
Cum Sagana maiore ululantem. (pallor utraſque
Fecerat horrendas aſpectu) ſcalpere terram
Vnguibus, & pullam diuellere mordicus agnam
Cœperunt. cruor in foſſam confuſus: ut inde
Maneis elicerent, animas reſponſa daturas.
Lanea & effigies erat, altera cerea: maior
Lanea, quæ pœnis compeſceret inferiorem.
Cerea ſuppliciter ſtabat, ſeruilibus utq́;
Iam peritura modis. Hecaten uocat altera, ſæuam
Altera Tiſiphonen. ſerpenteis, atque uideres
Infernas errare canes: Lunamq́; rubentem,
Ne foret his teſtis, poſt magna latêre ſepulcra.
Mentior at ſi quid: merdis caput inquiner albis
Coruorum: atque in me ueniat mictu, atq; cacatũ
Iulius, & fragilis Pedatia, furq́; Voranus.
Singula quid memorẽ: quo pacto alterna loquentes
Vmbræ cum Sagana reſonarent triſte, et acutum?
Vtq́; lupi barbam uariæ cum dente colubræ
Abdiderint furtim terris? & imagine cerea
Largior arſerit ignis? & ut non teſtis inultus
Horruerim uoces Furiarum, & facta duarum?
Nam, diſſiloſa ſonat quantum ueſica, pepedi
Diffiſſa nate ficus. at illæ currere in urbem.
Canidiæ denteis, altum Saganæ caliendrum
Excindere, atque herbas, atque incantata lacertis
Vincula, cum magno riſuq́;, iocoq́; uideres.

ὁ μισθός. & γνώμη [illegible] apud Lucianum lib. πρὸς τὸν ἀπαίδευτον, καὶ πολλὰ βιβλία ὠνούμ.

- incertus ſcamnum, faceret'ne] incertus, ſcamnum'ne faceret, an Priapum. ſic autem legendũ, & ita tres cod. Vatic. Faër. Torneſ. Iannoct. non *faceréſue.* hunc Priapum Dionyſii, & Naidis nymphæ, uel Chionæ filium eſſe dicunt: Præterea non longè à Lampſaco urbem ſui nominis condidiſſe. Alij eundẽ eſſe Priapum uolunt, & Bacchum: quod ex vocabuli ratione, ac ueritate probari poteſt. πρίηπες enim uidetur eſſe quaſi βρείηπες, ideſt, clamoſus, propter eos, qui in poculis immoderatis, & bacchationibus eduntur, clamores: aut πρίηπος dictus eſt, quaſi προϊέμενος τὸ σπέρμα, id eſt, ſemẽ profundens. Præponebatur autẽ Priapus agris, hortiſq; cuſtodiendis, atque è ligno fingebatur, ut hic è ficu, & Catullianus ille è quercu. *Hunc ego iuuenes locum, Villulamq́; paluſtrem Tectã uimine iunceo, Cariciq́; maniplis Quercus arida ruſtica Conformata ſecuri Nutriui, ut magis, & magis Sit beata quotannis,* &c. & item alter eiuſdem Catulli è populo. *Ego hæc, ego arte fabricata ruſtica, Ego arida, ô uiator, ecce populus, Agellulum hunc, ſiniſtrà tute quem uides, Heriq; uillulam, hortulumq́; pauperis Tuor, malaſq; furis arceo manus.* eodem pertinet illud incerti auctoris. *Inſulſiſſima, quid puella rides? Non me Praxiteles, Scopáſue fecit: Nec ſum Phidiaca manu politus: Sed lignum rude uillicus dolauit: Et dixit mihi, tu Priapus eſto.*

- furum, auiúmq; Max. ſor.] ſic Virg. Georg. lib. 4. *Et cuſtos furum, atque auium cum falce ſaligna Helleſpontiaci ſeruet tutela.*

Nam fures dextra coer.]. qua falcem tenet, ſeu fuſtem: coërcet, & palus, ideſt, penis, ſeu mentula: quam in Priapeis columnam, & faſcinum bipedale nominant,

nominant incerti auctores. his duobus telis fures terrebat Priapus, nempe falce & pene: ex quo in epigrammate quodam queritur falcem ſibi à furibus eſſe ſubreptam, dicitq; ſe uereri, ne altero etiam telo ſpolietur. *Credere quis poſſet falcem quoque (turpe fateri) De digitis fures ſubripuiſſe meis? Nec mouet amiſſi tam me iactura, pudorq;, Quàm præbent iuſtos altera tela metus. Quæ ſi perdidero, patria mulabor, & olim Ille tuus ciuis, Lampſace, Gallus ero.*

Aſt importunas] quæ me quodammodo à portu, & quiete excludunt: per quas mihi conquieſcere non licet. ut annot. ad Od. XVI. lib. 3.

- nouis] nuper à Mæcenate inſtitutis.

Huc prius anguſtis] olim in Eſquilijs inhumabantur ſerui, cùm ſepulcris priuatis carerent: & plebeij homines ita tenues & egentes, ut non haberent, ubi ſepelirentur: & ſcurræ, & decoctores.

- cællis] in quibus habitabant ſerui. M. Tull. Philipp. II. - *conchyliatis Cn. Pompeij periſtromatis ſeruorum in cællis lectos ſtratos uideres.*

- ſepulcrum] ſepulcretum, ſi non unum in Eſquilijs erat ſepulcrum, ſed plura. Quod ſi vnum erat, nempe ſeruis & plebi commune, recte & propriè dixit *ſepulcrum.*

Pantolabo ſcurræ, Noment.] Mallium Pantolabum ſcurram: Caſſium Nomentanum nepotem numerat in plebe, ſatyricè, & vrbanè: Eoſque ſæpe uellicat & carpit, vt ſat. 1. lib. 2. - *triſti lædere uerſu Pantolabum ſcurram, Nomentanūq; nepotē;*

Mille pedes in fronte, &c.] hæc erat formula verborum, quibus teſtatores ſignificabant ſe certum loci ſpatium è ſuis agris excipere, quod & ſuis heredibus adimerent, & reip. ſeu alicui corpori, & vniuerſitati: ſeu libertis & familiæ ſuæ donarent, vt eſſet vel populi, & vniuerſitatis: uel familiæ ſepulcretum, *hoc monumentum hæredes non ſequitur*, uel hæ litteræ H. M. H. N. S. quæ tantundem ualent. cuiuſmodi uerba reperiuntur etiam hodie in ueteribus marmoribus, & lapidibus inciſa, ex quibus quattuor hoc loco exempla proponam: unum ex marmoreo monimento, quod Bononiæ uidi: alterum ex uno, quod Romæ: duo ex duobus Mutinenſibus, à me èxſcripta. ſic igitur inſculptum eſt in Bononienſi.

Q. MANILIO C. F. CORDO LEG. XXI. RAPAC. PRAEF. EQVIT. EXACT. TRIBVT. CIVIT. GALL. FAC. CVR. CERTVS LIB. IN AGR. P. XLIV. IN FR. P. XLIV. H. M. H. N. S. (id eſt, hoc monumentum heredes non ſequitur.) Sic in uno Mutinenſi. CLODIA PLAVTILLA SIBI ET Q. VERCONIO AGATHONI MARITO OPTIMO ET LVCIFERAE LIBERTAE IN FR. P. XX. IN AG. P. XX. H. M. H. N. S. ſic in altero. C. STATIVS C. F. SALVIVS SIBI ET C. STATIO. C. FABIO RVSTICO ET P. POMPONIO P. L. ANTEROTI. POMPONIAE P. L. OPTATAE POSTERISQVE EORVM F. L. (id eſt, faciendum locauit) IN FR. P. XVI. IN AG. P. XX. quartum, quod eſt Romæ in æde D. Cæciliæ, indicauit mihi Fuluius Vtſinus uir doctiſſ. & humaniſſ. DIIS MANIBVS SACRVM. MARIO L. LIB. HERNETI ET DOCETIAE FASIDI MARIVS L. LIB. FELIX PATRONIS SVIS BENEMERENTIBVS DE SVO FECIT, ET SIBI, ET LIBERTIS, LIBERTABVSQVE SVIS, POSTERISQVE EORVM, ITA NE VNQVAM DE NOMINE FAMILIAE NOSTRAE EXEAT HOC MONIMENTVM. HOC MONIMENTVM HEREDES NON SEQVITVR. IN FRONTE LAT. PED. XX. ET DIG. II. IN AGR. LONG. &c. Nemo autem (opinor) ignorat ſepulcrorum alia fuiſſe familiaria: alia hereditaria. Familiaria erant ea, quæ teſtator ſibi, & familiæ, id eſt, ſibi, & liberis, et libertis: hereditaria, quæ ſibi, & heredibus facienda curabat. non enim ſemper liberi ſcribebantur heredes, ſed interdum uel alieniſſimi. hæc igitur Horatij uerba ſic explico. hic, id eſt, in Eſ-

quilijs, ubi nunc ſunt horti Mæcenatis, cippus erat defixus, & locatus in terra, qui uerbis quibuſdam inciſis ſignificabat mille pedes agri Eſquilini in fronte, id eſt, ab ea parte, quæ uiam publicam attingebat, ad ſepulturam plebis tribui: trecentos in agrum, id eſt, ab ea parte, quæ ad agros coniunctos pertinebat, ne heredes hunc ſibi locum uendicarent, ne'ue in hoc monimentum, heredum reliquiæ infererētur. legendum autem *heredes monimentum ne ſequeretur*. non, ut uulgò, *ſequerentur*.

Monimentum] Monumenta, ſeu monimenta ſepulcrorum (inquit Varro) ſecundum uiam ponuntur, quo prætereuntes admoneant & ſe fuiſſe, & illos eſſe mortales, ab eoq; cetera ſcripta, ac facta memoriæ cauſa, monimenta dicta.

Nunc licet Eſq. h. ſ.] nunc autem deſijt hic collis eſſe ſepulcretum.

- non tantùm] non tam. ſententia huius loci hæc eſt. quo quidem tempore non tantam mihi curam, tantumq; laborem afferunt fures, & feræ, quæ hunc locū uexare conſueuerunt, quantum ſagæ mulieres, & ueneficæ, quæ carminibus, & uenenis animos hominum immutant.

- carminibus] cantionibus, excantationibus, ἐποδαῖς.

- ſuetæ] ſuetæ triſyllabum. ut *ſueuit* apud Lucr. lib. 6. - *qui ferri quoque uim pe netrare ſueuit*.

Luna] eam enim putabant eſſe συνεργὸν πρὸς τὰς μαγείας.

- ſuccinctam] expeditam. ut ſaty. vi. lib. 2. - *veluti ſuccinctus curſitat hoſpes*. ſi-mile eſt illud Virg. lib. 4. *Vnum exuta pedem uinclis in ueſte recincta*.

Canidiam] de qua, & in quam Od. v. epod. *Canidia breuibus implicata uiperis Crines & incomtum caput*. & Od. xvii. Et item ſat. 1. lib. 2. *Canidia Albuci, quibus eſt ini-mica uenenum*. minatur ἀπὸ κοινοῦ.

- paſſoq; cap.] ſparſo, non religato, neque in nodum collecto. Terent. Heaut. - *capillus paſſus, prolixus*, &c.

Scalpere] fodere. aliud eſt ſculpere.

- diuellere m.] diſcerpere, ac diripere dentibus.

- cruor] agnæ diuulſæ, ac dilaceratæ.

- vt inde Man. elic. anim.] ut cruore mortuorum animas ab inferis excitarent. *inde*, id eſt, è foſſa, uel potius, cruore. Manes lacte, melle, & ſanguine delectari, ex poëtarum Græcorum, & Latinorum lectione intelligere licet. Virg. Aen. 11. *Inferimus tepido ſpumantia cymbia lacte, Sanguinis & ſacri pateras*. & lib. v. *Ille è conci-lio multis è millibus ibat Ad tumulum magna medius comitante caterua. Hic duo rite mero libans carcheſia Baccho Fundit humi, duo lacte nouo, duo ſanguine ſacro*. ibid. - *huc caſta Sibylla Nigrarum multo pecudum te ſanguine ducet*. & ὀδυσσ. λ. Vlyſſes ad inferos deſcenſurus, de Circes conſilio primùm in foſſam mel cum lacte permiſtum, uinum, aquam infundit: deinde oues aliquot mactat, ad quarum ſanguinem animas aduolantes arcet gladio diſtricto, neque eas ſinit de ſanguine guſtare, immo ne accedere quidem prius, quàm Tireſiam conuenerit, & conſuluerit de ſuo, & ſociorum reditu. uerba Vlyſſis ſunt hæc, Αὐτὰρ ἐγὼ ξίφος ὀξὺ ἐρυσσάμενος παρὰ μηροῦ Ἥμην, οὐδ' εἴων νεκύων ἀμενηνὰ κάρηνα Αἵματος ἄσσον ἴμεν πρὶν Τειρεσίαο πυθέσθαι. Tireſias autem ſtatim, ut ad foſſam lactis, ſanguinis, & ceterorum liquorum plenam acceſſit, Vlyſſem orat, ut ſeſe aliquantiſper à foſſa auferat, gladiumq; abſtineat, donec de ſanguine biberit: quo impetrato, & ſanguine hauſto, Vlyſſem ea omnia edocet, quibus ille in patriam redeundi facultatem ſit habiturus: ſic Tireſias eodem loco. Ἀλλ' ἀποχάζεο βόθρου, ἄπισχε δὲ φάσγανον ὀξὺ, Αἵματος ὄφρα πίω, καί τοι νημερτέα εἴπω· Vmbræ autem aliæ præter Tireſiam, & eos Manes, qui de Lethæo flumine non guſtarant, Vlyſſem non agnouerunt, niſi poſt epotum ſanguinem. ſic enim Vlyſſes loquitur de Agamemnone eodem lib. Ἔγνω δ' αἶψ' ἐμὲ κεῖνος, ἐπεὶ πίεν

τὴν αἷμα κελαινόν. Euripid. Hecuba. *ἐλθὲ δ' ὡς πίῃς μέλαν Κόρης ἀκραιφνὲς αἷμ', ὅ σοι δωρούμεθα Στρατός τε, κἀγώ.*

- elicerent] excitarent, inuitarent. Manes animæ ſunt à corporibus ſeiunctæ, & quæ iam inferorum ſedem incolunt.

Lanea & effigies e.] duæ (inquit) etiam erant imagines: una lanea, altera cerea. ſolebant autem mulieres, quæ ueneficijs, & magicis artibus vtebantur, imagines adhibere & cereas, ut is, quem amore ſui capi uellent, inſtar ceræ molleſceret: & cretaceas, ut is ſe in alias mulieres obfirmaret, atque obdureſceret tanquā creta: & laneas, ut amore ſui incenderetur, atque inflammaretur non aliter, quàm lana. exemplum imaginis cretaceæ ſimul & cereæ extat apud Virgil. in Pharmac. *Limus ut hic dureſcit, & hæc ut cera liqueſcit Vno, eodemq; igni: ſic noſtro Daphnis amore.* cereæ tantùm apud Theoc. *εἰδ. β. Ὡς τοῦτον τὸν καρὸν ἐγὼ σὺν δαίμονι τάκω, Ὡς τάκοιθ' ὑπ' ἔρωτος ὁ Μύνδιος αὐτίκα Δέλφις.*

Hecaten] Hecaten alij Iouis, & Iunonis, alij Iouis, & Cereris filiam eſſe uolunt, ex furtiuo concubitu procreatam: eamq; primùm Nymphis à Ioue eſſe traditam, ut aleretur: deinde iam adultam Iunonis unguentum, quo illa faciem inungere ſolebat, clam ſuſtuliſſe, Europæq; Phœnicis filiæ dediſſe: quod cum Iuno reſciuiſſet, illamq; inſequeretur, ut in eam animaduerteret: Hecaten in cuiuſdam puerperæ thalamum, ſeſe contuliſſe, ibiq; aliquantiſper delituiſſe: inde ad homines quoſdam, qui mortuum efferebant, confugiſſe, eaq; per mediam funeris pompam dilapſa, Iunonem perſequendi finem feciſſe, atque abijſſe: Cabarnos autem Cereris ſacerdotes eam pauidam, & anxiam Iouis iuſſu recepiſſe, ut expiarent: Quòd vt efficere poſſent, ad Acheruſiam paludem detuliſſe: Ex eo natam opinionem Hecaten eſſe umbrarum, Maniumq; dominam, atque arbitram, & ob eandem cauſam *χθονίαν*, id eſt, terreſtrem eſſe nominatā. Itaque Simætha illa apud Theoc. in Pharmaceutr. Daphnidis amore flagrans, eumq; uenenis, & carminibus, & ceteris magicis artibus ad ſe reuocare cupiens, ait ſe Lunæ primùm: deinde Hecatæ laudes cantaturam, his uerbis, *τὶν γὰρ ποταείσομαι ἅσυχα δαῖμον, Τᾷ χθονίᾳ θ' Ἑκάτᾳ, τὰν καὶ σκύλακες τρομέοντι*, &c. ſolebant præterea Hecate in triuijs collocare, quoniam rebus pollutis, & expiationibus præeſt. Tradunt etiam nonnulli Iouis, & Pheræ filiam fuiſſe, eamq; à matre in triuium proiectam eſſe: ſed bubulcos, & paſtores eam ſublatam, atque exceptam aluiſſe: Iccircò triuia huic deæ ſacra exiſtimari. hæc ex Græcorum commentarijs. Heſiodus autem in Theogon. (ſi modò Heſiodi eſt hoc poëma) Hecaten facit Perſei, & Aſteriæ filiam.

Tiſiphonen] vnam ex Furijs, inde appellatam, quòd cædes ulciſcatur.

- ſerpentes, atque uideres Infern.] videres ſerpentes, & canes infernas errare. ſic Virg. Aen. vi. - *uiſæq; canes ululare per umbram.* & Simætha illa apud Theoc. ex canum latratu, et ululatu Hecatæ aduentum præſentiamq; colligit, his uerbis, *Θέστυλι, ταὶ κύνες ἄμμιν ἀνὰ πτόλιν ὠρύονται. Ἁ θεὸς ἐν τριόδοισι· τὸ χαλκίον, ὡς τάχος, ἄχει.* eodē pertinet, quod ait Sophron in mimis. *θύουσι ῥέᾳ καὶ ἑκάτῃ κύνας, ὅτι κύων βαΰξας λύει τὰ φάσματα, ὡς καὶ χαλκὸς κροτηθεὶς, εἴτε τι τοιοῦτο*, id eſt, Rheæ, et Hecatæ canes immolant, propterea, quòd canis latrans Lemures fugat, ac diſſipat, quemadmodum et æs pulſatum, aut aliquid tale.

Lunámq; rubentem] uel quòd eo interdum colore eſt, ut ſuprà Od. xi. lib. ii. uel rubentem intellige *αἰσχυνομένην*, id eſt, erubeſcentem, propterea quòd eam talium facinorum, ac maleficiorum puderet, ut declarat ſubſequens uerſus.

- caput inquinet] *κατὰ κεφαλῆς*. Helleniſmus. Latinè dixiſſet mihi caput inquinetur.

ſcianum lib.15.ita hunc locum legere,ut excudendum curauimus.*quia non ut forſit honorem.* forſit autem idem ualet,quod fortaſſis: eaq; uoce uſus eſt ſup.Od.xxviii. lib.1.& Virg.lib.11.Aen.*Forſit uota facit,cumulatq; altaria donis.* atque ita reperi ſcriptum in 4.cod.antiq.uno Vatic.Iann.Faër.Toru.

- cautum dignos aſſumere] in amicis deligendis prudentem, conſideratũ, ac diligentem : amicos nou ambitione , aut alicuius rogatu recipientem : ſed tua ſponte,tuoq; iudicio adoptantem.uidelicet qui tibi uiſi ſint amicitia tua digni .

- ſelicem dicere n.h.] non poſſum me hoc nomine felicem prædicare, quòd te amicum nactus ſim.nulla etenim me tibi fortuna obtulit : ſed certo iudicio , & conſilio me aſciuiſti.tuo igitur conſilio , id eſt, τῇ σῇ προαιρέσει effectum eſt,ut tibi ſim amicus,non mea εὐτυχίᾳ, id eſt, felicitate .

- hoc caſu] hoc euentu,uel hac ſorte.ſors enim eſt effectus fortunæ, ut ſuprà annotauimus,etiam ſi aliud ſcribat Nonius.ſignificat tamen interdum cuiuſque uiuendi genus,ſiue fortuitò oblatum, ſiue conſultò ſuſceptum .

- ſortitus] ſubintellige,ſim,ut ſæpe aliàs. Sortiri autem eſt λαγχάνειν, nanciſci, conſequi .

Nulla etenim mihi te f.] perſpicuè oſtendit ſe in amicitiam Mæcenatis receptum eſſe non alterius commendatione,non gratia,non fortuitò: ſed illius conſilio,ac iudicio : ſuaq; ipſius uirtute .

- ſingultim pauca locutus] ſic ſuprà ſaty. 4. dicebat ſe animi puſilli natum eſſe,raro & perpauca loquentem. *ſingultim loqui* eſt ſermone interrupto, & ueluti uoce identidem compreſſa loqui: quod uſuuenire ſolet uerecundis,& timidis natura.talem autem locutionem ἰσχοφωνίαν uocant Græci, παρὰ τὸ ἴσχειν τὴν φωνὴν, non ἰσχνοφωνίαν,quæ eſt uocis(ut ita dicam) gracilitas.& ἰσχόφωνοι,qui ita loquuntur,id eſt, qui loquendo hæſitant, à Græcis appellantur, non ἰσχνόφωνοι, quemadmodum corruptè , ac mendosè habent libri problematum Ariſtotelis Τμήματι ια. περὶ φωνῆς. quod quidem declarat ipſe Ariſtoteles problemate LV. his uerbis οἱ δὲ ἰσχόφωνοι φωνᾶσι μὲν, λόγον δὲ οὐ δύνανται συνείρειν. quo loco tamen libri omnes uulgati habent ἰσχνόφωνοι .

Inſans pudor] ab effectu.pudor enim,& timor obſunt locuturo .

- non ego circum Me Sat.] id eſt,non ego me meas uillas, & meos fundos obire dico equo Apulo inſidentem : equo in Satureianis paſcuis nato, & paſto.

- qui turpi ſecer. hon. &c.] id eſt,qui honeſtum hominem à turpi ſeparas non generis ſplendore : ſed uitæ innocentia,& animi integritate .

- alioqui recta] paucis uitijs,ijsq; mediocribus exceptis,recta .

- mala luſtra] flagitioſas,& nefarias libidines. luſtra hoc loco idem quod ganea,fornices.*mala luſtra* dixit,propterea quòd ſunt quædam legibus ciuilibus conceſſæ,& ferendæ voluptates: ut ſuprà ſat.IIII.*Ne ſequerer mœchas,conceſſa cum Venere uti Poſſem.* nomine luſtrorum utitur & M.Tull.ut in orat.pro M.Cælio.*Nulla luxuries reperietur,nulli ſumtus,nullum æs alienum,nulla conuiuiorum , ac luſtrorum libido.* & in orat.poſt reditum in ſenatu.*cur in luſtris,& helnationibus, huius calamiſtrati ſaltatoris tam eximia virtus tandiu ceſſauit ?* & pro Sextio de Gabinio. *hominem emerſum ſubito ex diuturnis tenebris luſtrorum,ac ſtuprorum,uino,ganeis,lenocinijs,adulterijsque confectum.* & epiſt.ad Caſſ.lib.12. *Quæ autem in luſtris, & uino commentatio potuit eſſe ?* & Lucret.lib.4. *Deſidioſè agere ætatem,luſtriſq; perire.* & Plautus Bacchid.*atque id pollicetur ſe daturum aurum mihi,Quod dem ſcortis,quodque in luſtris comedim,& congræcem pater .* Idem in Aſinar. in extrem. *- cano capite te cuculum uxor ex luſtris rapit.* Idem Curculione,de lenonibus.*hi male ſuadendo, & luſtris lacerant homines.* ex quo apud eundem,uerbum *luſtrari*.in Pſeudolo.*nam qui liberos eſſe illico Se arbitrantur,*

tur, ex conſpectu heri ſui ſi ſe abdiderint, luxuriantur, luſtrantur, comedunt. ſed mihi reticendum eſſe non puto me reperiſſe in uno codice manuſcripto mala lucra, quam lectionem tamen non ualdè probo.

Cauſa fuit pater his] quòd non ſit auarus, non ſordidus, non turpibus, & ſordis libidinibus inquinatus, non impudicus: patri acceptum refert, qui ſe optimè educandum, & inſtituendum curauerit.

Flaui] hic docebat artem numerandi, ac ratiocinandi. uox autem *magni* cohærere debet cum nomine *pueri*.

Læuo ſuſpenſi loc.] hic uerſus repetitus eſt in epiſt. 1. lib. 1.

Ibant octonis refer.] omnes ferè hæc uerba accipiunt de mercede, quæ daretur Flauio numerandi magiſtro. ego autem putabam intelligenda de pecunia antea collocata, & in fœnore occupata, nunc exacta. caput enim, aut certè vſuræ idibus exigebantur, pecunia Kalendis ponebàtur, ut diximus ſup. ad Od. 11. epod. in extr. Itaque hæc uerba *referentes æra*, ſic explicabam: referentes à debitoribus vſuras idibus. Iam octonis idibus dixit, quia iduum dies ſunt octo.

- docendum Artes, quas] quid Romæ didicerit, oſtendit his uerſibus epiſt. ad Loll. lib. 3. *Romæ nutriri mihi contigit, Atque doceri, Iratus Graijs quantum nocuiſſet Achilles.*

Semet prognatos] ſemet natos, aut propriè pronepotes ſuos à ſe prognatos. hæc enim vis eſt huius nominis. M. Tull. Tuſcul. lib. 3. *Qualis enim tibi ille uidetur Tantalo prognatus, Pelope natus, qui quondam à ſocero Oenomao Rege Hippodamiam raptis nactus nuptijs?* Nam de Thyeſta loquitur.

- ueſtem, ſeruóſq; ſ.] adeò, (inquit) ut ſi quis ueſtitum, & comitatum meum in turba videret, exiſtimaret ſumtus illos mihi ex re auita ſuppeditari. ſed non'ne fieri poterat, vt ex patrimonio auito ſumtus illi Horatio ſuppeditarentur, quantis eius auus libertus fuiſſet? poterat. ſed credibilius eſt patrem Horatij nihil, aut pauca à patre accepiſſe, omniaq́; quæ haberet, quæſiuiſſe. ordo horum verborum hic eſt, quem alij turbant: adeò, vt ſi quis magno in populo veſtem, & ſeruos ſequentes vidiſſet, &c.

- præberi] ſuppeditari, ut ſuprà annotauimus.

Ipſe mihi cuſtos] ſic M. Tull. de Cælio in Cæliana. *Nam quoad ætas M. Cælij dare potuit iſti ſuſpicioni locum, fuit primùm ipſius pudore, deinde etiam patris diligentia, diſciplinaq́; munita.*

- quid multa?] vtuntur auctores hoc interrogandi genere, cum properant ad euentum rei, & cum multis ſingillatim enumeratis, & commemoratis ſignificāt longū eſſe cetera omnia perſequi. ut M. Tull. lib. 1. ad Attic. *ſi unquam mihi ἐπιχειρήματα ſuppeditauerunt, illo tempore. Quid multa? clamores (etenim hæc erat ὑπόθεσις, &c.) tanti fuerunt, ut ego eo breuior ſim, quòd eos vſque iſtinc exauditos putem.* Idem accuſ. lib. 4. *Omnibus curat rebus inſtructum, & paratum vt ſit conuiuium. Quid multa? Rex ita,* &c. Idem de orat. ad Qu. Fratr. lib. 1. *Quid multa? nemo in illo iudicio pedem ſupploſit, credo ne Stoïcis renunciaretur.* Idem epiſt. ad Pap. Pætum, lib. 11. *Quid multa? non mehercule tam perſcribere poſſum, quàm mihi gratum feceris, ſi ocioſum Fabium reddideris.* Item Horat. ſaty. v. lib. 2. *Quid multa? neque illi Sepoſiti ciceris, neque multæ inuidit auenæ.*

- pudicum] ab aliena libidine intactum, atque integrum, ut annotatum eſt epiſt. ad Quinct. lib. 1.

Non ſolum facto, uerùm.] ita me pudicum ſeruauit, ut non ſolùm ullam turpitudinem ab altero illatam perpeſſus ſim: ſed ne verbum quidem contumelioſum, aut maledictum audierim.

- olim] aliquando, ποτέ, vt ſæpe aliàs. & Virg. Aen. v. - *quod tumidis ſummerſum fluctibus olim Tunditur.*

- coactor] coactores dicebantur publicanorum miniſtri, qui vectigalia minutatim exigebant, operamq; ſuam in ea re publicanis locabant. appellabantur eodẽ nomine etiam argentariorum miniſtri, qui in auctionibus pretia rerum uenditarum exigebant.

- neque ego eſſem q.] neque verò de patre meo queſtus eſſem, ſi præco, aut coactor fuiſſem, quæſtumq; ex ijs artibus feciſſem.

Nil me pœniteat ſanum p.] id eſt, quandiu ſanus ſim, nunquam mihi doleat, aut nunquam mihi parum beatus videar, quòd tali patre natus ſim. nam verbum pœnitet hanc interdum vim habet, vt apud M. Tull. in Cæliana. *id nunquam tam acerbè feret M. Cælius, vt eum pæniteat non deformem eſſe natum.* Idem in diuinat. in Verr. *cuius conſuetudinis, atque inſtituti patres noſtros non pænitebat.* Terent. Phor. *noſtri noſmet pænitet,* ideſt, nobis noſmet diſplicemus. Iterum M. Tull. lib. 1. ad Att. *à ſenatu quanti fiam minime me pænitet,* id eſt, *à ſenatu magnifio: vel non parui æſtimor.* Liuius lib. 28. *Ea veſtra merita, imperatorumq; ueſtrorum erga nos fuerunt, vt nos cladiũ noſtrarum non pæniteat.* Idem eod. lib. *pænitebit te P. Corneli gloriæ tuæ, ſi hoſtem eum, qui tot funerum, tot cladium nobis cauſa fuit, tu cõſul Italia expuleris.*

eoq; Non vt m. d.] iccirco (inquit Hor.) non imitabòr eos, qui obſcuriore loco, parentibusq; ignobilibus nati, ſolent ita ſe defendere, culpam ſuam non eſſe, quòd ingenuos, & claros parentes non habeant.

- nam ſi natura iub. &c.] nam ſi liceret hominibus à certis annis repueraſcere, atque ætatem anteactam iterare, aliosq; parentes quoslibet ad oſtentationem, & gloriam optare, nemo eſt, qui non ſit alios optaturus: ego autem meis cõtentus oneratos populi honoribus, & claros nolim mihi ſumere.

- onuſtos Faſcibus, & ſellis] prætorios, conſulares, ædilitios uiros. *onuſtos* autem valet idem quod oneratos. placuit enim mihi mirum in modum hæc ſcriptura, quæ eſt in codice Card. Rain. & trib. Vaticanis: vt ſignificet Horatius prætores, & conſules faſcibus, & ſellis, & ceteris inſignibus onerari potius, quàm honorari. natum autem mendum è duarum uocum ſimilitudine honeſtus, & onuſtus ſeu, ut nonnulli ſcribunt, honuſtus. nam & Varro li. 4. de lingua Latina ſcribit honorem ab onere honeſto dictum eſſe: & honeſtum eò dictum, quòd ſit oneratus.

- ſanus tuo] qui populares honores non magni admodum æſtimas.

Nam mihi cont.] nam, ſi ſplendidiore loco natus eſſem, maiores mihi continuò quærendæ facultates eſſent: ſumtus faciendi maiores, &c.

- ſalutandi plures] fortaſſe ſuffragiorum, & ambitionis cauſa.

- petorrita] vehicula Gallica. epiſt. ad Aug. *Eſſeda feſtinant, pilenta, petorrita, naues.*

Tulli] iterum Tullio illi, quem paulo ante inſectatus erat, grauius inſultat.

- pueri laſanum port. œno.] ridiculè hæc duo coniunxit laſanum, & œnophorum, vt hominis ſordes apertius indicaret, ac declararet. Eſt autem laſanum vas ad onus ventris excipiendum, comparatum, & eſt uox Græca, qua vtitur Nicarchus lib. 2. epigr. *Ην ὀχὸν αἰτήσω, δοχὸν εἰσφέρει· ἂν λάχανόν μοι, Εἴπω, δὶς, πεινῶν, δίδου φέρει λάσανον.*

Hoc ego commod. &c.] ego hac re, & multis alijs rebus viuo commodius, quàm tu: hac re (inquam) quòd mihi liceat ire vel vſque Tarentum, ſi libeat, vno mulo, cum id prætori non liceat. omnia autem exemplaria, & typis excuſa, & manuſcripta, quæ quidem viderim, hic ſunt mendoſa, in quibus hæc ineſt ſcriptura *Millibus atque alijs*: cum legendum ſit *Multis atque alijs.* Quis enim vnquam ita locutus

cutus eſt millia alia, aut millibus alijs? non'ne ita potius loquuntur omnes Latini ſcriptores, mille alia, & mille alijs? Adiutus ſum autem ab uno codice manuſcripto, in quo ita ſcriptum reperi non ſine litura tamen, *Multibus atque alijs.* cuius codicis teſtimonium non eò produco, quòd ex ea ſcriptura de uera fecerim coniecturam (ego enim multo ante, quàm in illum librum incidiſſem, ita, ut dico, eſſe emendandum hunc locum iudicaram) ſed ne quis religioſior me arrogantiæ, atque audaciæ inſimulet, quaſi libros uulgatos ſine auctoritate ueterum librorum, pro meo iure corrigam. Sed ſit ita: omnino aut ita hic locus corrigendus eſt codicibus omnibus inuitis, aut dicendum Horatium Latinè loquendi conſuetudinem uel neglexiſſe, uel ignoraſſe.

– veſpertinusq; pererro] id eſt, ueſperi. ut epiſtol. ad Numicium. *& veſpertinus pete tectum.* uide annot. ad illum locum Od. xvi. epod. *Nec ueſpertinus circumgemit urſus ouile:* uitioſa autem ſcriptura eſt uulgatorum libr. & quorundam ſcript. *veſpertinumq; pererro,* &c.

– aſſiſto diuinis] ſacrificijs priuatis, aut publicis· rei diuinæ. Virg. Aen. viii. *Exin ſe cuncti diuinis rebus, ad urbem, Perfectis, referunt.* T. Liuius lib. 36. *– res diuinas facere maioribus hoſtijs iuſſerunt.* M. Tull. Verr. de ſignis. *patera, qua mulieres ad res diuinas uterentur.*

– lachaníq; catinum] Græco nomine uſus eſt: quod non eſt ei nouum. lachanum autem olus ſignificat. ſed non diſſimulabo me hunc locum in omnibus cod. deprauatum reſtituiſſe beneficio Rainuntij Farneſ. Card. in cuius libro ſic eſt emendatus. Nam ſcriptura uulgata eſt inepta, & abſurda: *laganiq; catin.* quod non eſt mihi difficile peruincere. Solet Horatius cum victum tenuem, minimeq; ſumtuoſum ſignificare uult, oleris nomen uſurpare. epiſt. xvii. lib. i. *Si pranderet olus patienter, regibus uti Nollet Ariſtippus.* epiſt. ad Torq. eod. lib. *Nec modica cœnare times olus omne patella.* ſaty. i. lib. 2. *– diſcincti ludere, donec Decoqueretur olus.* ſaty. vi. eiuſd. *ſimulq; Vncta ſatis pingui ponentur oluſcula lardo.* ſaty. ii. eiuſd. *Non ego, narrantem, temere edi luce profeſta Quicquam, præter olus fumoſæ cum pede pernæ.* ſaty. 7. eiuſd. *Si nuſquam es forte uocatus Ad cœnam, laudas ſecurum olus.*

– pueris tribus] à pueris tribus. cuius locutionis ſexcenta ſunt exempla: ex quibus pauca carpamus. Od. vi. lib. i. *Scriberis Vario fortis,* &c. Od. xxv. eiuſd. *– examen Eois timendum Partibus.* Od. xxv. *Auditam moderere arboribus fidem.* ſat. x. huius lib. *Illi, ſcripta quibus comœdia priſca uiris eſt,* &c. epiſt. xvi. *Si quis bella tibi terra pugnata, mariq; Dicat.* de arte poët. *Nolito ad uerſus tibi factos ducere plenum Lætitiæ.* ſic Catull. ad ſeipſum. *Amata nobis, quantum amabitur nulla.* ſic Græci. Xenoph. Cyripæd. v. *ἐμοὶ τι πραγμένον.*

– lapis albus] menſa ex albo lapide: quæ rotunda erat, ut alibi dicemus.

– aſtat echinus Vilis: cum p. g.] locus eſt obſcurus cùm propter ſcripturæ varietatem: tùm propter ignorantiam vaſorum Romanorum, quibus utebantur in cœnis, & conuiuijs. oritur alia difficultas ex uoce *echinus*: quæ, quid hoc loco ſignificet, non eſt facile explicare. alij igitur libri habent: *aſtat echino Vilis cum patera guttus:* alij, *aſtat echinus Vilis: cum pat. gutt.* alij mutata interpunctione, *aſtat echinus: Vilis cum patera guttus:* quarum lectionum, quæ ſit optima, difficile & periculoſum eſt pronunciare. mihi quidem non liquet. ſecutus ſum autem eam ſcripturam, quam plures codices ueteres confirmant, eamque ſic explico. aſtat mihi cœnanti echinus non magni pretij, nempe fictilis, & guttus & patera. quòd ſi cui magis placeat altera ſcriptura, *aſtat echino,* &c. eius hanc ſententiam eſſe puto: uilis guttus, & patera aſtant echino, id eſt, prope echinum locati ſunt. Iam echinum alij uas fictile: alij æneum fuiſſe dicunt: ſed ad quem uſum comparatum

fuerit,

fuerit,docet nemo: alij thecam, ſeu inuolucrum ſcorteum, in quo uaſa includerentur: alij ampullam uitream. Omninò nihil certi,in quo inſiſtere queas. Ego in tanta librorum,& opinionum uarietate,quid afferre poſſum, in quo lector acquieſcat? planè nihil. Veruntamen ne hic *κωφὸν πρόσωπον* fuiſſe dicar, quid ſi dicam echinum uas fuiſſe fictile amplum,rotundum,humile,in quod uel ciborũ reliquiæ conijcerentur: vel id quod in poculis reliquum eſſet,effunderetur, à ſimilitudine vel echini illius forenſis,& iudicialis,uel echini marini nominatum? Guttus porrò à guttis dictus: quia ex eo minutatim vinum fundebant, vt docet Varro lib. 4. de lin. Lat. Pateræ uerò in poculis numerabantur,& à patendo dictę ſunt,ut idem ibidem ſcribit. Hæc habui, quæ de hoc loco nunc quidem dicerem: aliàs fortaſſe probabiliora allaturus.

Campana ſupellex] ſignificat uaſa illa omnia fuiſſe fictilia. nam in Campania,ex luto & argilla, cuius propter ſoli bonitatem,magna eſt ibi copia, pulcherrima uaſa fingebantur. ſaty. III. lib. 2. *Qui Veientanum feſtis potare diebus Campana ſolitus trulla.*

Marſya] Marſyæ ſtatuam in foro fuiſſe poſitam aiunt,ut eius aſpectu improbi,atque iniuſti litigatores deterrerentur. Notiſſima eſt de Marſyæ cõtentione cũ Apolline, & de contentionis illius euentu fabula. *obeundus Marſya*,id eſt, obeunda ea pars fori, in qua Marſyæ ſtatua poſita eſt.

Nouiorum ſer. min.] ex duobus Nouijs fratribus probabile eſt minorem fuiſſe improbiſſimum litigatorem,& impudentiſſimum fœneratorem: cuius os ne marmora quidem ferre poſſent.

- ungor oliuo, Non quo] non eo ungor oleo,quo Natta. ungebatur autem ille oleo ex lucernis detracto: tantæ erant hominis ſordes. Neque uerò aſſentior ijs,qui *naca* legendum eſſe contendunt: primùm quòd alteram ſcripturam video ab omnibus codicibus etiam calamo exaratis confirmari: deinde quòd probabilius eſt ab Horatio Nattam neſcio quem hoc nomine notari. Scimus autem Nattam familiæ Rom. cognomen fuiſſe. M. Tull. lib. 4. ad Attic. *De Natta ex tuis primùm ſciui litteris: oderam hominem*,&c. Idem de diuinat. lib. 2. *Nattæ uerò ſtatuæ, aut aræ legum de cælo tacta quid habent obſeruatum ac vetuſtum? Pinarij Nattæ nobiles. à nobilitate igitur periculum.* Idem in orat. pro Muræna, *Non igitur ſi L. Natta ſummo loco adoleſcens,qui,& quo animo iam ſit, & qualis uir futurus ſit,uidemus*, &c. Nihil prohibet autem, quo minus, ut ex optimo patre ſæpe improbiſſimus naſcitur filius: ſic ex nobili & honeſta familia,turpis aliquis,& infamis homo exiſtat. Præterea credibile eſt ab Horatio ſordidum aliquem hominem appellatum eſſe nomine alieno,non ſuo,propter metum legis: uel eum iam fuiſſe mortuum.

- admonuit] *ὑπέμνησε*. nam aliud eſt monere, aliud admonere,ne quis erret.

- rabioſi ſigni] Caniculæ. ſignum appellauit impropriè.

Pranſus non auidè,quant. int.] huius loci ſententia eſt, Ego tantillũ pranſus,quantum interpellet: id eſt,non ſinat me totum diem inani ventre permanere,domi ocior. ſignificat ſe non tantum vorare in prandio, ut cibo,& potione ventrem referciat,atque oneret: ſed quantum ſatis ſit ad ieiunitatem, famemq; depellendam,vireiſq; corporis reficiendas,donec cœnæ tempus adueniat. ſi quis enim non prandeat,ſed cibi,& potionis uſum in veſperum,& cœnæ tempus differat, ieiunus,& inanis diem totum durare dicendus ſit: Nunc autem cum prandet tenuiter,& parcè: ſaltem hoc prandium eum interpellat,quominus inanis ad ueſperam permaneat. *interpellare* propriè valet interloqui, ſeu loquentis orationem interrumpere. vſurpatur pro eo,quod eſt obſtare,& interrumpere ſimpliciter, & impedimento eſſe,ut hoc loco,& apud M. Tull. lib. 1. epiſt. ad Attic. *ſed hæc tota res interpellata*

peſtata bello refrixerat. C.Matius ad Cic.lib.xi.epiſt. *ſed quæ hæc eſt arrogantia, quod Cæſar nunquam interpellauit, quin, quibus uellem, atque etiam quos ipſe non diligebat, tamen ijs vteretur: eos, qui mihi amicum eripuerunt, efficere conari, ne, quos uelim, diligã?* B: ut. ad Cic.eod.lib. *Interpellent me, quo minus honoratus ſim, dum ne interpellent, quo minus reſp. à me commodè adminiſtrari poſſit.* Notiſſimum autem eſt prandia Romana aut breuiſſima, & parciſſima fuiſſe, aut, ſi qua fuerint ſumtuoſiora, & liberaliora, ea uel feſtis diebus uſurpari ſolita, uel nuptialia fuiſſe, uel ambitionis, & largitionis, uel luxuriæ cauſa inſtituta. his cauſis exceptis, & ſimilibus, parcè admodum prandebant, cœnabant liberalius. ientaculo autem, merenda, & veſperna puto pueros duntaxat, & operarios homines uſos eſſe. Ne illud quidem prætermittendum eſt, Græcos illos Heroas, tantiſper dum bellum gerebant, & in caſtris erant, ter die cibum capere conſueuiſſe: ac primum quidem cibum, & matutinum, *ἄριστον* eſſe nominatum: ſecundum, *δεῖπνον*, id eſt, prandium: tertium, *δόρπον*, id eſt, cœnam: cum hodie *δεῖπνον* idem, quod cœna ualeat: *ἄριστον* autem prandium. annotat interpres Hom. *ὀδυσ. β*.

– domeſticus] domi. quod erat loci, ad perſonam tranſtulit: ut quod eſt temporis, crebrò ſolet. de quo genere paulò antè diximus.

– victurus ſuauius] ego uicturus. ſic aliquot manuſcr. cod. in his duo Vatic. & Iann. quam ſcripturam ſecutus ſum. alij habent *uicturum*, nempe *me*.

SATYRA 7.

PROSCRIPTI *Regis Rupili pus, atque uenenũ,*
Hybrida quo pacto ſit Perſius ultus, opinor
Omnibus & lippis notum, & tonſoribus eſſe.
Perſius hic permagna negocia diues habebat
Clazomenis: etiam lites cum Rege moleſtas:
Durus homo, atque, odio qui poſſet uincere Regem:
Confidens, tumidus, adeò ſermonis amari,
Siſennas, Barros vt equis præcurreret albis.
Ad Regem redeo. poſtquàm nihil inter vtrunque
Conuenit (hoc etenim ſunt omnes iure moleſti,
Quo fortes, quibus aduerſum bellum incidit. inter
Hectora Priamidẽ, animoſũ atque inter Achillem
Ira fuit capitalis, vt ultima diuideret mors:
Non aliam ob cauſam, niſi quòd uirtus in utroque
Summa fuit. duo ſi diſcordia uexet inerteis:
Aut ſi diſparibus bellum incidat, ut Diomedi
Cum Lycio Glauco: diſcedat pigrior, ultro
Muneribus miſſis.) Bruto prætore tenente
Ditem Aſiam, Rupili, & Perſi par pugnat: uti nõ
Compoſitus melius cum Bitho Bacchius. in ius
Acres procurrunt, magnum ſpectaculum uterque.

COMMENTARII.

Proſcripti Regis Rupili] Rupilius cognomento Rex, præturam gerens, ab Auguſto, M.Antonio, M.Lepido proſcriptus eſt: qua calamitate afflictus, ad Brutum confugit, eũq; poſteà perpetuò ſecutus eſt. inter hunc, & Perſium quendam natione Græcũ, graue neſcio quod diſſidium natũ eſt, moleſtæq; lites exstiterunt. eas lites nunc Horatius urbaniſſimè, & faceciſſimè nobis proponit, Rupilium Regem, à quo fuerat aliquando in iurgio contumelia affectus, urbanè ulciſcens.

– pus atque uenenũ] ingenium improbum, mores odioſos, uel maledicentiam impuram, ac peſtilentem: uel potius ipſum Rupilium

pilium

Perſius exponit cauſſam : ridetur ab omni
Conuentu : laudat Brutum : laudatq́ cohortem.
Solem Aſiæ Brutum appellat : ſtellasq́ ſalubreis
Appellat comites, excepto Rege : canem illum,
Inuiſum agricolis ſidus, ueniſſe ruebat,
Flumen ut hibernum, fertur quò rara ſecuris.
Tum Prænestinus ſalſo, multumq́ fluenti
Expreſſa arbuſto regerit conuicia, durus
Vindemiator, & inuictus, cui ſæpe uiator
Ceſſiſſet, magna compellans uoce cucullum.
At Græcus, poſtquam eſt Italo perfuſus aceto,
Perſius exclamat : per magnos, Brute, deos te
Cyro : qui reges conſueris tollere : cur non
Hũc Regẽ iugulas? operũ hoc (mihi crede) tuorũ eſt.

pilium Regem ingenio improbo, ac peruerſo, & quaſi puris pleno. hominem contaminatum, pernicioſum, maledicum, peſtiferum. ſic Lucillius. *In numero quorum nunc primu' Trebelliu' multùm Luciu' marcebat febris, ſenium, uomitus, pus.*

Hybrida] quia Græcus ciuitate donatus: uel quia ex patre peregrino, & matre Romana natus. translatio eſt ab animalibus rationis expertibus. Hybridæ enim nominantur ex diuerſo genere nata.

Omnibus & lippis notum, & tonſorib.] lippi neque domo prodire, neque lucem ferre poſſunt. Eò fit ut ſtudioſè, & curioſè, quæ foris aguntur, ab iis à quibus inuiſuntur, exquirant. Idẽ fit à tonſoribus. utitur hoc prouerbio Ariſtoph. in Pluto, *καί τοι λόγος γ' ἦν νὴ τὸν Ἡρακλέα πολὺς Ἐπὶ τοῖσι κουρείοισι τῶν καθημένων, ὡς ἐξαπίνης ἀνὴρ γεγένηται πλούσιος.*

- permagna neg. d. h.] negociabatur Clazomenis. aliud eſt autem mercatorem eſſe, aliud negociatorem.

Clazomenis] vrbs eſt Aſiæ. Strabo lib. 14. *ἐπ' αὐτῷ τῷ τῆς Χεῤῥονήσου ἰσθμῷ οἰκοῦσι Τήϊοι, καὶ Κλαζομένιοι.*

Durus] *σχέτλιος, στεῤῥὸς*, ſæuus, pertinax, peruicax.

- odio] odioſa oratione, conuicio. Cic. ad Att. li. 4. - *ſed tamen cum horas treis ferè dixiſſet, odio, & ſtrepitu ſenatus, coactus eſt aliquando perorare.*

- adeò ſermonis amari] ſermonis odioſi, inſuauis, iniucundi. homo petulans in maledicendo. *πικρὸν* appellant Græci hominem amarè iraſci ſolitum. *tumidus* autem excudendum curaui ſine copula *que*, ſecutus auctoritatem 2. cod. Vatic. Iann. & Torn. ſic ſup. ſaty. 111. - *habeare inſuauis, acerbus.* & ibid. - *illi Tardo cognomen pingui damus.* ſic Hom. *ἰλιάδ. γ. ἐν θαλάμῳ εὐώδεϊ, κηώεντι.* & *ὀδυσσ. κ. δεινὴ θεὸς αὐδήεσσα.* Apollon. *α. ἀργον. Ἄῤῥηκτος, ἀκαμπὴς ἐδύσετο νειόθι γαίης.* idem lib. *β. Σὺν ἀμειδήτους ἀγίας ἐνιαύετο νύκτας,* Oppian. *κυνηγ. μετέπειτα δὲ χεῖσιν ἐλαίῳ Πᾶν δέμας εὐώδει, κηώδει.*

Siſennas, Barros] duo nomina ſunt *ἀσυνδέτως* poſita. Porphyr. uidetur legiſſe *Varros.*

- equis præcurreret albis] id eſt, longè ſuperaret. notum prouerbium eſt. Plaut. in Aſinar. *Nam ſi huic occaſioni tempus ſe ſubterduxerit, Nunquam pol indipiſcet quadrigis albis.*

(hoc etenim ſunt o. i.] hæc omnia uſque ad illum locum, *Bruto prætore*, &c. interpoſitionis nota ſunt includenda. moleſti autem ſunt ij ferè, quos alio nomine pertinaces appellamus: niſi quis fortè dicat eo inter ſe differre, quòd pertinaces interdum pertinacia ſua neminem offendunt: moleſti autem quouis ſermone, & quouis tempore offendunt, atque adeò enecant. huius igitur loci hæc ſententia eſt : moleſti eodem iure ſunt, id eſt, eandem ſibi libertatem, licentiamq́ue ſumunt,

munt,ac uendicant,quam uiri fortes,inter quos nata diſſenſio & diſcordia eſt. Nã quemadmodum hi nunquam placantur inter ſe, nunquamq; in gratiam mutuam redeunt,quandiu uiuunt: ſic & moleſti nunquam inducere animum queunt,ut reconcilientur inter ſe. ordo uerborũ hic eſt,moleſti hoc ſunt iure,quo fortes,quibus aduerſum bellum incidit.

-inter Hectora Priam.] quàm graues, & implacabiles inter Hectorem & Achillem inimicitiæ interceſſerint,declarat ipſe Achilles ἰλ. χ. cui cum Hector polliceretur ſe,ſi eum interficeret,corpus eius Græcis redditurum, cumque eum oraret,ut ſe idem facturum ſibi promitteret,ſi ipſe ab eo interficeretur,hæc reſpõdentur ab Achille:inter leones,& homines rata fœdera feriri non poſſe,neque unquam lupis cum agnis conuenturum: ſed eos inimicitias inter ſe ſempiternas gerere.Verùm præſtat Homeri uerſus aſcribere. Ἕκτορ μή μοι ἄλαστε συνημοσύνας ἀγόρευε· Ὡς οὐκ ἔστι λέουσι,καὶ ἀνδράσιν ὅρκια πιστὰ, Οὐδὲ λύκοι τε, καὶ ἄρνες ὁμόφρονα θυμὸν ἔχουσιν, Ἀλλὰ κακὰ φρονέουσι διαμπερὲς ἀλλήλοισι. *animoſumq; inter* malim legi.

-capitalis] quæ non,niſi alterius interitu,ſedaretur. ira peſtifera,pernicioſa, inexpiabilis.M.Tull.Philipp.3. *-capitalem,& peſtiferum M. Antonij reditum timeremus.* Idem Off.1. *-capitalis Eteocles.* Idem epiſt.ad Trebat.lib.7. *Treuiri capitales.* Idem Ver.4. *Illud,illud eſt capitale:illud formidoloſum, illud optimo cuique metuendum.*

-vt vltima diuideret mors] ita capitalis,ut ſola mors eorum diſſidium,atque offenſionem decideret, ac dirimeret.

-duo] duos,ut ſaty.111.lib.2. *-iure-Iurando obſtringam ambo.*

-vexet] ſic habent tres lib.manuſcr. Don.Faër.Torn. nonnulli *uerſet.*

-inerteis] ignauos,δειλοὺς,ἀνάνδρους.

-vt Diomedi cum Lycio Gl.] quomodo Glaucus ab Horatio & Homero Lycius dicitur, cum genere eſſet Corinthius? fuit enim Hippolochi filius, cuius pater Bellerophon,auus Siſyphus.Lycius factus eſt hoc modo.Bellerophõ a Prœto in Lyciam ad Iobatum Lyciæ Regem miſſus, cum litteris in eius necem ſcriptis,propter illam omnibus notiſſimam adulterij calumniam, rebus præclariſſimè geſtis,maximisq; periculis perfunctus,Iobati filiam Anticléam duxit uxorem, ex qua,ſoceri ſucceſſor,& heres factus Hippolochum ſuſcepit. cuius filius Glaucus. Præfuiſſe autem Glaucum Lyciis in bello Troiano narrat Homer.ἰλιάδ.β. Σαρπηδὼν δ' ἦρχεν Λυκίων καὶ Γλαῦκος ἀμύμων Τηλόθεν ἐκ Λυκίης Ξάνθου ἄπο δινήεντος.

-diſcedet pigrior vltrò Mun.m.] nemini ignota eſt Glauci,& Diomedis permutatio,niſi ei,qui litteras neſcit.hæc autem ſumta ſunt ex lib. 6. Iliad.ubi ſic Homer. Ἔνθ' αὖτε Γλαύκῳ Κρονίδης φρένας ἐξέλετο Ζεὺς, Ὃς πρὸς Τυδείδην Διομήδεα τεύχε' ἄμειβεν Χρύσεα χαλκείων ἑκατόμβοι' ἐννεαβοίων. locum autem prouerbij obtinet,ab omnibus ferè ſcriptoribus celebrati utitur & Plato in ſympoſio, & Ariſt.lib.5.de moribus ad Nicom.

-pigrior] ut Glaucus, qui arma aurea ſua cum æreis Diomedis permutauit. Diomedem autem Glauco meliorem, ac fortiorem fuiſſe, ex Homero cognoſcere licet.

-tenente] κρατοῦντος τῆς Ἀσίας, Aſiam obtinente.

Rupili,& Perſi par] vt M.Tullius *gladiatorum par,* ita *Rupili, & Perſii par* dixit Horatius.Poterat & ita dicere, ſi per verſum liceret, *Rupilius,& Perſius par,* ut M.Tullius pro domo ſua, *Atque hanc rem par illud ſimile,Piſo & Gabinius,uidit.* iterum Horat.infrà ſaty.111.lib.2. *Quinti progenies Arri,par nobile fratrum.*

-vti non Compoſitus m.cum B.] ita pares erant Rupilius,& Perſius,uel par ita ſimile,ut Bithius & Bacchius,gladiatorum par, non melius inter ſe compo

ſiti

ſiti fuerint,]componi dicuntur gladiatores, qui unà in arenam deſcenſuri, & inter ſe decertaturi ſunt. Auſonius, *Quis Myrmilloni componitur? æquimanus Thrax.* Lucillius, *Cum Placideiano hic componitur.* M.Tull.ad Cælium lib.2. epiſt. *Quid? tu me hoc tibi mandaſſe exiſtimas, vt mihi gladiatorum compoſitiones, vt vadimonia dilata, & Chreſti compilationem mitteres?* dicuntur item committi, & comparari. fuerunt autem Bithus & Bacchius nobiles gladiatores, de quibus Sueton.

- procurrunt] id eſt, foras, & in publicum currunt, uel currendo prodeunt. hæc enim vis eſt interdum præpoſitionis *pro* in compoſitione.

- ridetur ab.o.c.] ridetur accipiendum imperſonaliter, ut ſit, ridet omnis conuentus.

- canem illum Inuiſ.agr.] ceteros omnes (inquit) Bruti comites, ſtellas ſalubreis appellat, præter Regem. hunc autem cum Canicula comparat, grauiſſimo & perquàm horribili ſidere, quo ſolis calor magnopere amplificatur. ſic Hom. Ἰλιάδ.χ. Achillem in Troianos irruẽtem, cum cane Orionis comparat, his uerbis, Τὸν δ' ὁ γέρων Πρίαμος πρῶτος ἴδεν ὀφθαλμοῖσι Παμφαίνονθ' ὥς' ἀστέρ' ἐπεσσύμενον πεδίοιο, Ὅν τε κύν' Ὠρίωνος ἐπίκλησιν καλέουσιν. Propert.lib.2. eleg. XXVIII. *Incipit, & ſicco feruere terra Cane.*

- ruebat Flum.vt hib.] id eſt, fluminis celerrimè, ac rapidiſſimè labentis ac præcipitantis inſtar loquebatur, ſeu dicebat. uim orationis ſignificat. ſic loquitur Demoſthenes in orat. περὶ στεφάνε. ἐγὼ μὲν τῷ Πύθωνι πολλῷ ῥέοντι καθ' ὑμῶν, ὐκ εἶξα, ὐδ' ὑπεχώρησα. & Plutarch. in Fabio. Τῷ μὲν Μαρκέλλῳ, ὡς ῥέοντι σφόδρα ποταμῷ, πολλάκις ἀπαντῶν, ἀπεσείετο, καὶ παρέῤῥηγνύετο τὴν δύναμιν. in quo exemplo tamen ad facta, non ad uerba Marcelli referenda eſt ſimilitudo. Dionyſ. Halicar. lib. VII. de Spurio Sicinnio, αὐτός τε πολὺς ἔῤῥει κατὰ τῆς βουλῆς, αὔξων, ὡς μάλιστα ἐνῆν, τὸν κατ' αὐτῆς φθόνον, id eſt, ipſe autem magnam uim orationis in ſenatum profundebat, quàm maximè fieri poterat, augens in eum inuidiam. Hor. ſuprà, de torrente, Od. II. lib. 4. *Monte decurrens uelut amnis, imbres Quem ſuper notas aluere ripas, Feruet, immenſusq; ruit profundo Pindarus ore.*

- fertur quò rara ſec.] ut flumen hibernum, ſeu torrens, qui quacunque labitur, & præcipitat, omnia latè diſſipat, ac diſturbat, & ædificia, & arbores, & (ut ait Virg.) *ſata læta, boumq; labores.* ad quem torrentem raro admodum, aut potius nũquàm, cum ſecuribus eunt ruſtici, aut calones, ut ligna cædant.

Præneſtinus] Rupilius Rex Præneſte natus.

Expreſſa arbuſto] ex pectore tracta. allegoria eſt ducta à frondatoribus, uinitoribus, ac vindemiatoribus, qui viatores deridere, & in eos conuicia cõgerere: & uiciſſim à viatoribus conuicijs onerari ſolent.

- regerit conuicia] ſic ſuprà ſaty.v.dixit, - *pueris conuicia nautæ Ingerere.*

Vindemiator] in nomine *uindemiator, i* & *a* uocales in unam ſyllabã coëunt, vt apud Hom. πηληϊάδεω Ἀχιλῆος. idem. καὶ Πὺξ ἀγαθὸν πολυδεύκεα. ſic Od. XII. epod. *Quis ſudor uietis, & quam malus undique membris Creſcit odor.* ſic infrà ſaty. III. lib.2. *Luſcinias ſoliti impenſo prandere coëmtas.* & ſatyra VIII. huius li. - *& imagine cerea Largior arſerit ignis.* & ſaty. II. lib. 2. - *pinguem vitijs, albumq;, nec oſtrea, Nec ſcarus, aut poterit peregrina iuuare Lagois.* ſic Lucret. lib. 2. *Succus item ſeorſum, & rerum ſapor inſinuatur.* & lib. 3. *At neque ſeorſum oculi, neque nares, nec manus ipſa Eſſe poteſt animæ.* non enim aſſentior P. Victorio, uiro alioqui doctiſſimo, qui putat *ſorſum* eſſe legendum, quantumuis licet codicis ſcripti auctoritatem producat. Idem Lucret. li. 2. *Sed ne forte putes animalia ſola teneri Legibus his, quædam ratio diſcriminat omnia.* ibid. de primis corporibus, *Et ſonitu ſterilia, & ſucco ieiuna feruntur.* in *omnia, & ſterilia* duæ uocales *i* & *a* unam ſyllabam efficiunt. idẽ eod. lib. *Denique cæleſtis ſumus omnes*

nes ſemine oriundi. in *oriundi* i & *u* in unam ſyllabam contrahuntur. ſic in *duellica u* & *e* apud eundem, eod.lib. *Lanigeræ pecudes, & equorum duellica proles*. Idem lib. 3. *Nec nebulam noctu, nec aranei tenuia fila Obuia ſentimus*. Catullus in Priap. *Proin uiator hunc deum uereberis, Manumq́; ſeorſum habebis, hoc tibi expedit*. Virg. lib. x. *Vna, eademq́; uia ſanguis iq́; animusq́; ſequuntur*. Idem lib. 6. *Vis & Tarquinios reges, animamq́; ſuperbam Vltoris Bruti, faſceisq́; uidere receptos?* Ennius, *Quorum uirtuti belli fortuna pepercit, Eorundem me libertati parcere certum eſt*. ſic enim legendus eſt hic proximus uerſus, non ut uulgò *Horundem*.

- cui ſæpe uiator Ceſsiſſet mag. comp.] ſolebant uiatores uindemiatoribus de uia conuiciari, eosq́;, ut nimis tardos, aut in re aliqua turpi & flagitioſa deprehenſos, inſectari, & increpare, & cucullos appellare: in quos, uindemiatores conuicia interdum ita contumelioſa regerebant, ut illi cedere cogerentur.

- Italo perſuſ. aceto] ſalibus Italis, aculeatis, & mordacibus. hoc dicit propter Rupilium Prænestinum.

- qui Reg. conſ. uer. toll.] L. Iunius Brutus, & P. Valerius Leuinus Tarquinium exegerunt. M. Brutus cum ceteris coniuratis C. Cæſarem de medio ſuſtulit. M. Tull. pro Planc. *Quid potuit amplius ſi Iunius Brutus eſſet, qui ciuitatem dominatu Regio liberauit?* Idem Philip. 2. *Etenim ſi auctores ad liberandam patriam deſiderarentur, illis auctoribus Brutos ego impellerem? quorum uterque Iunij Bruti imaginem quotidie uideret: alter etiam Ahalæ? his igitur maioribus orti, ab alienis potius conſilium peterent, quàm à ſuis? & foris potius, quàm domo?*

- hoc] uidelicet hunc Rupilium Regem iugulare. in nomine *Regis* ineſt ambiguum.

SATYRA 8.

OLIM *truncus eram ficulnus, inutile lignum:*
Cum faber incertus ſcamnum, faceret'ne Priapū:
Maluit eſſe deum: deus inde ego, furum, auiumq́;
Maxima formido: nam fures dextra coërcet,
Obſcenoq́; ruber porrectus ab inguine palus:
Aſt importunas uolucreis in uertice arundo
Terret fixa: uetatq́; nouis conſidere in hortis.
Huc prius anguſtis eiecta cadauera cellis
Conſeruus uili portanda locabat in arca.
Hoc miſeræ plebi ſtabat commune ſepulcrum,
Pantolabo ſcurræ, Nomentanoq́; nepoti.
Mille pedes in fronte, trecentos cippus in agrum
Hic dabat: heredes monimentum ne ſequeretur.
Nunc licet Eſquilijs habitare ſalubribus: atque
Aggere in aprico ſpatiari: quò modò triſtes
Albis informem ſpectabant oſſibus agrum.
Cum mihi non tantùm furesq́;, ferœq́; ſuetæ.
Hunc uexare locum, curæ ſunt, atque labori:

COMMENTARII.

- truncus eram fic. inut. l.] ficus lignum, et fragile, et infirmū eſt, eoq́; nullam ad rem utile.. ex quo *ficulnum auxilium* pro auxilio inani, nulliusque momenti: tralatione ducta à ficu, inquit Theocriti interpres, his uerbis: τὸ τῆς συκῆς ξύλον εὔθραστον, ἀσθενὲς, καὶ ἀδιώνατον· ὅθεν καὶ παροιμία, συκίνη ἐπὶ κυρία ἢ μηδὲν ὠφελοῦντα, ἀπὸ μεταφορᾶς τῆς συκῆς. et homo ficulnus, pro inerti, ignauo, inutili. Theocritus ἐργατ. εἰδ. ι. Σοίγγετ' ἀμαλοδεῖται τὰ δράγματα, μὴ περιὼν τις εἴποι, σύκινοι ἄνδρες, ἀπώλετο χ' οὗτος

Quantum, carminibus quæ uerſant, atque uenenis
Humanos animos: has nullo perdere poſſum,
Nec prohibere modo, ſimulac uaga Luna decôrum
Protulit os, quin oſſa legant, herbaſq; nocenteis.
Vidi egomet nigra ſuccinctam uadere palla
Canidiam pedibus nudis, paſſoq; capillo,
Cum Sagana maiore ululantem. (pallor utraſque
Fecerat horrendas aſpectu) ſcalpere terram
Vnguibus, & pullam diuellere mordicus agnam
Cœperunt. cruor in foſſam confuſus: ut inde
Maneis elicerent, animas reſponſa daturas.
Lanea & effigies erat, altera cerea: maior
Lanea, quæ pœnis compeſceret inferiorem.
Cerea ſuppliciter ſtabat, ſeruilibus utq;
Iam peritura modis. Hecaten uocat altera, ſæuam
Altera Tiſiphonen. ſerpenteis, atque uideres
Infernas errare canes: Lunamq; rubentem,
Ne foret his teſtis, poſt magna latêre ſepulcra.
Mentior at ſi quid: merdis caput inquiner albis
Coruorum: atque in me ueniat mictũ, atq; caciln
Iulius, & fragilis Pedatia, furq; Voranus.
Singula quid memorẽ: quo pacto alterna loquentes
Vmbræ cum Sagana reſonarent triſte, et acutum?
Vtq; lupi barbam uaria cum dente colubræ
Abdiderint furtim terris? & imagine cerea
Largior arſerit ignis? & ut non teſtis inultus
Horruerim uoces Furiarum, & facta duarum?
Nam, diſploſa ſonat quantum ueſica, pepedi
Diffiſſa nate ficus. at illa currere in urbem.
Canidiæ denteis, altum Saganæ caliendrum
Excidere, atque herbas, atque incantata lacertis
Vincula, cum magno riſuq;, iocoq; uideres.

ὁ μισθὸς. & γράμμα ... apud Lucianum lib. πρὸς τὸν ἀπαίδευτον, καὶ πολλὰ βιβλία ὠνούμ.

- incertus ſcamnum, faceret'ne] incertus, ſcamnum'ne faceret, an Priapum. ſic autem legendũ, & ita tres cod. Vatic. Faër. Torneſ. Ianno&. non *faceretne*. hunc Priapum Dionyſii, & Naidis nymphæ, uel Chionæ filium eſſe dicunt: Præterea non longè à Lampſaco urbem ſui nominis condidiſſe. Alij eundẽ eſſe Priapum uolunt, & Bacchum: quod ex vocabuli ratione ac ueritate probari poteſt. *πρίαπος* enim uidetur eſſe quaſi *βριάπυος*, id eſt, clamoſus, propter eos, qui in poculis immoderatis, & bacchationibus eduntur, clamores: aut *πρίαπος* dictus eſt, quaſi *προϊέμενος τὸ σπέρμα*, id eſt, ſemẽ profundens. Præponebatur autẽ Priapus agris, hortiſq; cuſtodiendis, atque è ligno fingebatur, ut hic è ficu, & Catullianus ille è quercu. *Hunc ego iuuenes locum, Villulamq; paluſtrem Tectã uimine iunceo, Caricisq; maniplis Quercus arida ruſtica Conformata ſecuri Nutriui, ut magis, & magis Sit beata quotannis*, &c. & item alter eiuſdem Catulli è populo. *Ego hæc, ego arte fabricata ruſtica, Ego arida, ô viator, ecce populus, Agellulum hunc, ſiniſtrâ tute quem uides, Heriq; uillulam, hortulumq; pauperis Tuor, malaſq; furis arceo manus.* eodem pertinet illud incerti auctoris. *Inſulſiſſima, quid puella rides? Non me Praxiteles, Scopáſue fecit: Nec ſum Phidiaca manu politus: Sed lignum rude uillicus dolauit: Et dixit mihi, tu Priapus eſto.*

- furum, auiúmq; Max. for.] ſic Virg. Georg. lib. 4. *Et cuſtos furum, atque auium cum falce ſaligna Helleſpontiaci ſeruet tutela.*

Nam fures dextra coer.]. qua falcem tenet, ſeu fuſtem: coërcet, & palus, id eſt, penis, ſeu mentula: quam in Priapeis columnam, & faſcinum bipedale nominant,

nominant incerti auctores. his duobus telis fures terrebat Priapus, nempe falce & pene: ex quo in epigrammate quodam queritur falcem ſibi à furibus eſſe ſubreptam, dicitq; ſe uereri, ne altero etiam telo ſpolietur. *Credere quis poſſet falcem quoque (turpe fateri) De digitis fures ſubripuiſſe meis? Nec mouet amiſſi tam me iactura, pudorq;, Quàm præbent iuſtos altera tela metus. Quæ ſi perdidero, patria multabor, & olim Ille tuus ciuis, Lampſace, Gallus ero.*

Aſt importunas] quæ me quodammodo à portu, & quiete excludunt: per quas mihi conquieſcere non licet. ut annot. ad Od. XVI. lib. 3.

- nouis] nuper à Mæcenate inſtitutis.

Huc prius anguſtis] olim in Eſquilijs inhumabantur ſerui, cùm ſepulcris priuatis carerent: & plebeij homines ita tenues & egentes, ut non haberent, ubi ſepelirentur: & ſcurræ, & decoctores.

- cællis] in quibus habitabant ſerui. M. Tull. Philipp. II. - *conchyliatis Cn. Pompey periſtromatis ſeruorum in cællis lectos ſtratos uideres.*

- ſepulcrum] ſepulcretum, ſi non unum in Eſquilijs erat ſepulcrum, ſed plura. Quod ſi vnum erat, nempe ſeruis & plebi commune, recte & propriè dixit *ſepulcrum.*

Pantolabo ſcurræ, Noment.] Mallium Pantolabum ſcurram: Caſſium Nomentanum nepotem numerat in plebe, ſatyricè, & vrbanè: Eoſque ſæpe uellicat & carpit, vt ſat. I. lib. 2. - *triſti lædere uerſu Pantolabum ſcurram, Nomentanũq; nepotẽ.*

Mille pedes in fronte, &c.] hæc erat formula verborum, quibus teſtatores ſignificabant ſe certum loci ſpatium è ſuis agris excipere, quod & ſuis heredibus adimerent, & reip. ſeu alicui corpori, & vniuerſitati: ſeu libertis & familiæ ſuæ donarent, vt eſſet vel populi, & vniuerſitatis: uel familiæ ſepulcretum, *hoc monumentum hæredes non ſequitur,* uel hæ litteræ H. M. H. N. S. quæ tantundem ualent. cuiuſmodi uerba reperiuntur etiam hodie in ueteribus marmoribus, & lapidibus inciſa, ex quibus quattuor hoc loco exempla proponam: unum ex marmoreo monimento, quod Bononiæ uidi: alterum ex uno, quod Romæ: duo ex duobus Mutinenſibus, à me exſcripta. ſic igitur inſculptum eſt in Bononienſi.

Q. MANILIO C. F. CORDO LEG. XXI. RAPAC. PRAEF. EQVIT. EXACT. TRIBVT. CIVIT. GALL. FAC. CVR. CERTVS LIB. IN AGR. P. XLIV. IN FR. P. XLIV. H. M. H. N. S. (id eſt, hoc monumentum heredes non ſequitur.) Sic in uno Mutinenſi. CLODIA PLAVTILLA SIBI ET Q. VERCONIO AGATHONI MARITO OPTIMO ET LVCIFERAE LIBERTAE IN FR. P. XX. IN AG. P. XX. H. M. H. N. S. ſic in altero. C. STATIVS C. F. SALVTVS SIBI ET C. STATIO. C. FABIO RVSTICO ET P. POMPONIO P. L. ANTEROTI. POMPONIAE P. L. OPTATAE POSTERISQVE EORVM F. L. (id eſt, faciendum locauit) IN FR. P. XVI. IN AG. P. XX. quartum, quod eſt Romæ in æde D. Cæciliæ, indicauit mihi Fuluius Vrſinus uir doctiſſ. & humaniſſ. DIIS MANIBVS SACRVM. MARIO L. LIB. HERMETI ET DOCETIAE FASIDI MARTVS L. LIB. FELIX PATRONIS SVIS BENEMERENTIBVS DE SVO FECIT, ET SIBI, ET LIBERTIS, LIBERTABVSQVE SVIS, POSTERISQVE EORVM, ITA NE VNQVAM DE NOMINE FAMILIAE NOSTRAE EXEAT HOC MONIMENTVM. HOC MONIMENTVM HEREDES NON SEQVITVR. IN FRONTE LAT. PED. XX. ET DIG. II. IN AGR. LONG. &c. Nemo autem (opinor) ignorat ſepulcrorum alia fuiſſe familiaria: alia hereditaria. Familiaria erant ea, quæ teſtator ſibi, & familiæ, id eſt, ſibi, & liberis, et libertis: hereditaria, quæ ſibi, & heredibus facienda curabat. non enim ſemper liberi ſcribebantur heredes, ſed interdum uel alieniſſimi. hæc igitur Horatij uerba ſic explico. hic, id eſt, in Eſ-

quilijs,ubi nunc ſunt horti Mæcenatis,cippus erat defixus,& locatus in terra,qui uerbis quibuſdam inciſis ſignificabat mille pedes agri Eſquilini in fronte, id eſt, ab ea parte,quæ uiam publicam attingebat,ad ſepulturam plebis tribui: trecentos in agrum,id eſt,ab ea parte,quæ ad agros coniunctos pertinebat,ne heredes hunc ſibi locum uendicarent,ne'ue in hoc monimentum,heredum reliquiæ inferrētur. legendum autem *heredes monimentum ne ſequeretur*. non,ut uulgò,*ſequerentur*.

Monimentum] Monumenta,ſeu monimenta ſepulcrorum (inquit Varro) ſecundum uiam ponuntur, quo prætereuntes admoneant & ſe fuiſſe, & illos eſſe mortales,ab eoq; cetera ſcripta,ac facta memoriæ cauſa,monimenta dicta.

Nunc licet Eſq.h.ſ.] nunc autem deſijt hic collis eſſe ſepulcretum.

- non tantum] non tam. ſententia huius loci hæc eſt. quo quidem tempore non tantam mihi curam,tantumq; laborem afferunt fures,& feræ,quæ hunc locũ uexare conſueuerunt,quantum ſagæ mulieres,& ueneficæ,quæ carminibus,& uenenis animos hominum immutant.

- carminibus] cantionibus,excantationibus,ἐπῳδαῖς.

- ſuetæ] ſuetæ triſyllabum. ut *ſuerit* apud Lucr.lib.6. - *qui ferri quoque uim penetrare ſuerit*.

Luna] eam enim putabant eſſe συνεργὸν πρὸς τὰς μαγείας.

- ſuccinctam] expeditam.ut ſaty.VI.lib.2. - *veluti ſuccinctus curſitat hoſpes.* Simile eſt illud Virg.lib.4. *Vnum exuta pedem uinclis in ueſte recincta*.

Canidiam] de qua, & in quam Od. V. epod. *Canidia breuibus implicata uiperis Crines & incomtum caput.*& Od.XVII.Et item ſat.1.lib.2.*Canidia Albuci,quibus eſt inimica uenenum.* minatur ἀπὸ κοινοῦ.

- paſſoq; cap.] ſparſo,non religato,neque in nodum collecto.Terent.Heaut. -*capillus paſſus,prolixus*,&c.

Scalpere] fodere. aliud eſt ſculpere.

- diuellere m.] diſcerpere, ac diripere dentibus.

- cruor] agnæ diuulſæ, ac dilaceratæ.

- vt inde Man.elic.anim.] ut cruore mortuorum animas ab inferis excitarent.*inde*,id eſt,è foſſa,uel potius,cruore.Manes lacte,melle,& ſanguine delectari, ex poëtarum Græcorum,& Latinorum lectione intelligere licet. Virg. Aen. II. *Inferimus tepido ſpumantia cymbia lacte, Sanguinis & ſacri pateras.*& lib.V. *Ille è concilio multis è millibus ibat Ad tumulum magna medius comitante caterua.Hic duo rite mero libans carcheſia Baccho Fundit humi,duo lacte nouo,duo ſanguine ſacro*. ibid. - *hùc caſta Sibylla Nigrarum multo pecudum te ſanguine ducet.* & ὀδυσσ.λ. Vlyſſes ad inferos deſcenſurus,de Circes conſilio primùm in foſſam mel cum lacte permiſtum,uinum, aquam infundit: deinde oues aliquot mactat, ad quarum ſanguinem animas aduolantes arcet gladio diſtricto,neque eas ſinit de ſanguine guſtare,immo ne accedere quidem prius, quàm Tireſiam conuenerit,& conſuluerit de ſuo, & ſociorum reditu.uerba Vlyſſis ſunt hæc,Αὐτὰρ ἐγὼ ξίφος ὀξὺ ἐρυσσάμενος παρὰ μηροῦ Ἥμην,οὐδ᾽ εἴων νεκύων ἀμενηνὰ κάρηνα Αἵματος ἄσσον ἴμεν πρὶν Τειρεσίαο πυθέσθαι.Tireſias autem ſtatim,ut ad foſſam lactis,ſanguinis, & ceterorum liquorum plenam acceſſit, Vlyſſem orat, ut ſeſe aliquantiſper à foſſa auferat, gladiumq; abſtineat, donec de ſanguine biberit: quo impetrato, & ſanguine hauſto, Vlyſſem ea omnia edocet, quibus ille in patriam redeundi facultatem ſit habiturus: ſic Tireſias eodem loco. Ἀλλ᾽ ἀποχάζεο βόθρου, ἄπισχε δὲ φάσγανον ὀξύ, Αἵματος ὄφρα πίω, καί τοι νημερτέα εἴπω. Vmbræ autem aliæ præter Tireſiam,& eos Manes, qui de Lethæo flumine non guſtarant, Vlyſſem non agnouerunt, niſi poſt epotum ſanguinem. ſic enim Vlyſſes loquitur de Agamemnone eodem lib. Ἔγνω δ᾽ αἶψ᾽ ἔμ᾽ ἐκεῖνος, ἐπεὶ

πίεν

πῖν αἷμα κελαινόν. Euripid. Hecuba. *ἐλθὲ δ' ὡς πίῃς μέλαν Κόρης ἀκραιφνὲς αἷμ', ὅ, σοι δωρούμεθα Στρατός τε, κ' ἀγώ.*

– elicerent] excitarent, inuitarent. Manes animæ ſunt à corporibus ſeiunctæ, & quæ iam inferorum ſedem incolunt.

Lanea & effigies c.] duæ (inquit) etiam erant imagines: una lanea, altera cerea. ſolebant autem mulieres, quæ ueneficijs, & magicis artibus vtebantur, imagines adhibere & cereas, ut is, quem amore ſui capi uellent, inſtar ceræ molleſceret: & cretaceas, ut is ſe in alias mulieres obſtinaret, atque obdureſceret tanquã creta: & laneas, ut amore ſui incenderetur, atque inflammaretur non aliter, quàm lana. exemplum imaginis cretaceæ ſimul & ceræ extat apud Virgil. in Pharmac. *Limus ut hic dureſcit, & hæc ut cera liqueſcit Vno, eodemq; igni: ſic noſtro Daphnis amore.* cereæ tantùm apud Theoc. *εἰδ. β. Ὡς τοῦτον τὸν καρὸν ἐγὼ σὺν δαίμονι τάκω, Ὣς τάκοιθ' ὑπ' ἔρωτος ὁ Μύνδιος αὐτίκα Δέλφις.*

Hecaten] Hecaten alij Iouis, & Iunonis, alij Iouis, & Cereris filiam eſſe uolunt, ex furtiuo concubitu procreatam: eamq; primùm Nymphis à Ioue eſſe traditam, ut aleretur: deinde iam adultam Iunonis unguentum, quo illa faciem inungere ſolebat, clàm ſuſtuliſſe, Europæq; Phœnicis filiæ dediſſe: quod cum Iuno reſciuiſſet, illamq; inſequeretur, ut in eam animaduerteret: Hecaten in cuiuſdam puerperæ thalamum, ſeſe contuliſſe, ibiq; aliquantiſper delituiſſe: inde ad homines quoſdam, qui mortuum efferebant, confugiſſe, eaq; per mediam funeris pompam dilapſa, Iunonem perſequendi finem feciſſe, atque abijſſe: Cabarnos autem Cereris ſacerdotes eam pauidam, & anxiam Iouis iuſſu recepiſſe, ut expiarent: Quod vt efficere poſſent, ad Acheruſiam paludem detuliſſe: Ex eo natam opinionem Hecaten eſſe umbrarum, Maniumq; dominam, atque arbitram, & ob eandem cauſam *χθονίαν*, id eſt, terreſtrem eſſe nominatã. Itaque Simætha illa apud Theoc. in Pharmaceutr. Daphnidis amore flagrans, eumq; uenenis, & carminibus, & ceteris magicis artibus ad ſe reuocare cupiens, ait ſe Lunæ primùm: deinde Hecatæ laudes cantaturam, his uerbis, *τὶν γὰρ ποταείσομαι ἄσυχα δαῖμον, Τᾷ χθονίᾳ θ' Ἑκάτᾳ, τὰν καὶ σκύλακες τρομέοντι*, &c. ſolebant præterea Hecate in triuijs collocare, quoniam rebus pollutis, & expiationibus præeſt. Tradunt etiam nonnulli Iouis, & Pheræ filiam fuiſſe, eamq; à matre in triuium proiectam eſſe: ſed bubulcos, & paſtores eam ſublatam, atque exceptam aluiſſe: Iccircò triuia huic deæ ſacra exiſtimari. hæc ex Græcorum commentarijs. Heſiodus autem in Theogon. (ſi modò Heſiodi eſt hoc poëma) Hecaten facit Perſei, & Aſteriæ filiam.

Tiſiphonen] vnam ex Furijs, inde appellatam, quòd cædes ulciſcatur.

– ſerpentes, atque uideres Infern.] videres ſerpentes, & canes infernas errare. ſic Virg. Aen. vi. – *uiſæq; canes ululare per umbram.* & Simætha illa apud Theoc. ex canum latratu, et ululatu Hecatæ aduentum præſentiamq; colligit, his uerbis, *Θέστυλι, ταὶ κύνες ἄμμιν ἀνὰ πτόλιν ὠρύονται. Ἁ θεὸς ἐν τριόδοισι· τὸ χαλκίον, ὡς τάχος, ἄχει.* eodẽ pertinet, quod ait Sophron in mimis. *θύουσι ῥέα καὶ ἑκάτῃ κυνας, ὅτι κύων βαΰξας λύει τὰ φάσματα, ὡς καὶ χαλκὸς κροτηθεὶς, εἴτε τι τοιοῦτο*, id eſt, Rheæ, et Hecatæ canes immolant, propterea, quòd canis latrans Lemures fugat, ac diſſipat, quemadmodum et æs pulſatum, aut aliquid tale.

Lunamq; rubentem] uel quòd eo interdum colore eſt, ut ſuprà Od. xi. lib. 1. uel rubentem intellige *αἰσχυνομένην*, id eſt, erubeſcentem, propterea quòd eam talium facinorum, ac maleficiorum puderet, ut declarat ſubſequens uerſus.

– caput inquinet] *κατὰ κεφαλῆς*. Hellenismus. Latinè dixiſſet mihi caput inquinetur.

Dicere neſcio quid puero: cum ſudor ad imos
Manaret talos. ô te, Bollane, cerebri
Felicem, aiebam tacitus. cum quidlibet ille
Garriret: uicos, urbem laudaret, ut illi
Nil reſpondebam: miſerè cupis, inquit, abire,
Iandudum uideo: ſed nil agis: uſque tenebo,
Perſequar. hinc quò nũc iter eſt tibi? nil opus eſt te
Circumagi: quendam uolo uiſere, non tibi notum:
Trãs Tiberim lõgè cubat is prope Caſaris hortos.
Nil habeo, quod agã: et nõ ſum piger. uſq; ſequar te.
Demitto auriculas: ut iniquæ mentis aſellus,
Cum grauius dorſo ſubijt onus. incipit ille.
Si bene me noui, non Viſcum pluris amicum,
Non Varium facies. nam quis me ſcribere plureis
Aut citius poſſit uerſus? quis membra mouere
Mollius? inuideat quod & Hermogenes, ego canto.
Interpellandi locus hic erat. eſt tibi mater?
Cognati? queis te ſaluo eſt opus? haud mihi quiſquã.
Omnes compoſui. felices. nunc ego reſto.
Confice. nanque inſtat fatum mihi triſte, Sabella
Quod puero cecinit, diuina mota anus urna.
Hunc neque dira uenena, nec hoſticus auferet enſis,
Nec laterum dolor, aut tuſſis, nec tarda podagra:
Garrulus hunc quando cõſumet cunque: loquaceis,
Si ſapiat, uitet: ſimulatq; adoleuerit ætas.
Ventum erat ad Veſtæ, quarta iam parte diei
Præterita: & caſu tunc reſpondere uadato
Debebat: quod ni feciſſet: perdere litem.
Si me amas, inquit, paulum hic ades. inteream, ſi
Aut ualeo ſtare, aut noui ciuilia iura:
Et propero, quò ſcis. dubius ſum, quid faciã, inquit:
Te'ne relinquã an rem. me ſodes. non faciam, ille,
Et præcedere cœpit. ego, ut contendere durum eſt
Cum uictore, ſequor. Mæcenas quomodo tecum?
Hinc repetit. paucorũ hominũ, & mẽtis bene ſanæ.
Nemo dexterius fortuna eſt uſus. haberes
Magnum adiutorem: poſſet qui ferre ſecundas:
Hunc hominem uelles ſi tradere. diſpeream, ni
Summoſſes omneis. non iſto uiuimus illic,
Quo tu rere, modo. domus hac nec purior ulla eſt:

quid rerum agis, dulciſſime Horati? (inquit ille.)

- num quid uis? occupo] cum me affectaretur, ego præoccupans, num quid uis? id eſt, num quid eſt, quod me tua cauſa efficere uelis? inquam.

- hic ego] tum ego (inquam) tanto pluris à me fies: tanto mihi eris carior.

- miſerè diſc. q. Ire modò] ego, qui miſerè cuperem ab eo diſcedere, modò celerius incedebã, modò conſiſtebam, modò aliquid puero meo *in aurem* dicebam, loquaci illi non obſcurè ſignificans aliquid mihi eſſe ſerii negocii, quod agerem. *miſerè* idem ferè ualet, quod uehementer, uſque ad miſeriã. Terent. in Heautont. *Vt ſtultæ, et miſerè omnes ſumus religioſæ. miſerè religioſæ* ualet, ſupra modum religioſæ. ſimile eſt illud miſerè amare, quod ferè æquale eſt illi, perditè, amare.

- in aurem] Dicere in aurem ſolemus, quæ ab alijs nolumus exaudiri. notus ille Homeri uerſus ὀδ. δ. & alibi iteratus, Ἀγχὶ σχὼν κεφαλὴν ἵνα μὴ πευθοίαθ' οἱ ἄλλοι, id eſt, admoto propius capite, ne alij exaudirent. ſic Eurip. Ione, δεῦρ' ἔλθ', ἐς οὖς γὰρ τοὺς λόγους εἰπεῖν θέλω. M. Tull. Verr. de ſupplic. *atque cum uident ſedere ad latus prætoris, & ad aurem familiariter, ut ſolitus erat, inſuſurrare.* Idem lib. 2. de Finib. *ad aurem admonere.* Virg. Aen. 5. *- et fidam ſic affatur ad aurẽ.*

Nec magis his aliena malis. nil mi officit unquam,
Ditior hic, aut eſt quia doctior. eſt locus uni-
Cuique ſuus. magnum narras, uix credibile. atqui
Sic habet. accendis, quare cupiam magis illi
Proximus eſſe. uelis tantummodo: quæ tua uirtus,
Expugnabis. & eſt qui uinci poſſit: eoq́;
Difficileis aditus primos habet. haud mihi deero:
Muneribus ſeruos corrumpam: non, hodie ſi
Excluſus fuero, deſiſtam: tempora quæram:
Occurram in triuijs: deducam. nil ſine magno
Vita labore dedit mortalibus. hæc dum agit: ecce
Fuſcus Ariſtius occurrit mihi carus, & illum
Qui pulchrè noſſet. conſiſtimus: unde uenis? &
Quò tendis? rogat: & reſpondet. uellere cœpi:
Et preſſare manu lentiſſima brachia, nutans,
Diſtorquens oculos, vt me eriperet. malè ſalſus
Ridens diſſimulare. meum iecur urere bilis.
Certè neſcio quid ſecreto uelle loqui te
Aiebas, mecum. memini bene: ſed meliori
Tempore dicam: hodie triceſima ſabbata. uin tu
Curtis Iudæis oppedere? nulla mihi, inquam,
Relligio eſt. at mi: ſum paulo infirmior, unus
Multorum: ignoſces: alias loquar. hunccine ſolem
Tam nigrum ſurrexe mihi? fugit improbus: ac me
Sub cultro linquit. caſu uenit obuius illi
Aduerſarius: &, quò tu turpiſſime? magna
Exclamat uoce: &, licet anteſtari? ego uerò
Oppono auriculam. rapit in ius. clamor utrinque:
Vndique concurſus: ſic me ſeruauit Apollo.

Plaut. Trin. *Id, quod in aurem rex reginæ dixerit, ſciūt.*

- cū ſudor ad imos] ſudor ſua ſponte, id eſt, nullo corporis labore antegreſſo manans ſignificat æſtum, & perturbationem & angorem animi, ut alibi annotabimus.

- o te, Bollane, cerebri Fel.] aiunt Hunc Bollanum ea animi libertate, ac ſimplicitate fuiſſe præditum, ut ſine diſſimulatione, quicquid ſibi in quoque homine ineptum, inſolens, odioſum uideretur, reprehenderet, ac reſpueret, nihilq́;, quod ſibi moleſtum, aut iniucundū eſſet, ab altero ferre ſoleret. *felicem cerebri* autem dixit eadem ratione, qua illa *integer mentis, ſanus animi,* &c. quæ annotata ſunt ad Od. XXII. lib. I. in oratione ſoluta diceremus hominem ſanæ mentis, & cerebri felicis: uel ſana mente, &c.

- vicos] vicos urbis Romæ, vt epiſt. ad Fuſcū Ariſt. *Purior in uicis aqua tendit rumpere plumbum,* &c.

- vt illi Nil reſp.] id eſt, poſteaquam illi nil reſpondebam: cum illi nihil reſponderem.

- ſed nil agis] ſed nihil aſſequeris, fruſtrà cupis effugere, inanem operam ſumis.

Perſequar. hinc quo nunc] ita ſunt hæc diſtinguenda, Perſequar te quocunque iturus es. ab hoc loco autem quò te confers?

Nil opus eſt te Circ.] verba Horatij hunc garrulum à ſe amandare cupientis. nihil eſt opus, inquit, te circumire, & mecum uenire.

- prope Cæſaris hortos] C. Cæſaris horti non longè aberant à flumine Tiberi, in ea regione vrbis, quæ Ianiculus appellabatur à ueteribus.

Nil habeo, quod] reſpondens moleſtus ait ſe uacuum eſſe, & impigrum.

Demitto auriculas, ut] demiſſæ auriculæ in iumentis ſignificant defatigationem corporis, ſenſuumq́; torporem, ac lāguorem. Itaque ſi quis ad homines trāſferens, dicat aliquem demiſſis auriculis eſſe, ſignificat eum animo laborare, languere,

guere, demiſſo animo eſſe, quippiam ægrè ferre. Plato lib. decimo de rep. *Τὸ μὲν πρῶτον ὀξέως ἀποπηδῶσι, τελευτῶντες δὲ καταγέλαστοι γίγνονται τὰ ὦτα ἐπὶ τῶν ὤμων ἔχοντες.*

- ut iniquæ mentis aſ.] iniquo animo onus impoſitum ferens.

- ſubijt onus] it.o.nus, trochæus, ſeu tribrachus pro dactylo, ut ſuprà ſat.IIII. *Qui non defendit alio culpante.* & Od.III.lib.II. *Cæca timet aliunde fata.*

Viſcum] ſaty.ult.huius lib. - *& hæc utinam Viſcorum laudet uterque.* & ſaty.ult. lib.2. *Summus ego, & prope me Viſcus Thurinus.*

- quis membra mouere] ſaltare. Lucret.lib.4. - *ut uideantur Cernere ſaltantes, & mollia membra mouentes.*

- inuideat quod & Herm.] ego ita bellè canto, ut uel Hermogenes ipſe, qui cantor eſt optimus, mihi inuideat. Attende, ut Horatius hunc garrulum faciat etiam arrogantem, atque ineptè, & glorioſè multa de ſe prædicantem.

Interpellandi locus] hìc erat interloquendi (inquit Horat.) & ſermonis interrumpendi locus. itaque quæſiui ab eo, mater'ne eius uiueret? cognatoſ'ne haberet? &c.

- queis] quibus tua ſalus ſit utilis, ac neceſſaria.

- haud mihi q.] reſpondet garrulus, propinquum ſibi ſupereſſe neminem, omnes à ſe eſſe compoſitos, id eſt, conditos, & humatos.

- felices] mortuos appellant Græci *μακαρίτας*, quaſi beatos, & omnibus calamitatibus, & miſerijs humanis defunctos, ac liberatos. Iccircò putãt nonnulli hæc eſſe coniunctim legenda: *omnes compoſui felices.* à quibus diſſentio, arbitrorq́; Horatium reſpondere, illos eſſe, ut mortuos, felices, quippe quorum aures huius hominis non ferenda loquacitas non ſit amplius uerberatura: atque ob eam cauſam nunc uerè dici poſſe felices, id eſt, *μακαρίτας*, non eo ſolùm nomine, quòd mortui, ſed quòd maxima moleſtia, nempe huius loquacitate, defuncti ſunt. Theocr. *φαρμακ. καί μ' ἁ Θεσσαλὰ Θρᾷσσα τρόπος ἁ μακαρίτις Ἀγχίθυρος ναίοισα κατέδειξατο.* Lucian. *περὶ πένθους. ἐάσον ἀναπαύσασθαι τοὺς τῶν μακαρίτων δαίμονας.*

- puero] tum, cum puer eſſem.

- diuina urna] ſortibus in urnam coniectis, quibus diuinantur, id eſt, præſentiuntur, & prædicuntur futura: de quibus diſputans M.Tull.de diuinat. lib. 2. ait totam rem eſſe inuentam fallaciis aut ad quæſtum, aut ad ſuperſtitionem, aut ad errorem.

Hunc] puerum Horatium. ſunt etenim uerba anus Sabinæ ex ſortibus Horatio ſua fata canentis.

- laterum dolor] *πλευρῖτις.* M.Tull.lib.2.de orat.ad Qu.fr. *dieq́; ſeptimo eſt lateris dolore conſumtus.* Horat.ſaty.III.lib.I. - *ut ſolet in cor Traiecto lateris miſeri, capitisq́; dolore.*

- tuſſis] *βήξ.* infrà ſaty.v.lib.2. - *ſi quis Fortè coheredum ſenior malè tuſſiet,*

Garrulus hunc quando, &c.] quando, id eſt, quandoquidem, ſeu quoniam homo garrulus hunc quouis tempore conſumet. Porph. & Acr. *quando conſumet cunque* dictum eſſe uolunt κατὰ τμῆσιν, cum uox quandocunque huic loco nullo modo conuenire poſſit, niſi abſolutè accipias pro quouis tempore. *cunque* igitur, ſi ſeparatim accipias, idem ualebit quod *quandocunque* abſolutè, ſeu quouis tempore, ut Od.XXXII.lib.I. *Dulce lenimen mihi cunque ſalue Ritè uocanti.* & ita Lucret. lib. 4. *Omnigenum quoniam paſſim ſimulacra feruntur, Partim ſponte ſua, quæ fiunt aëre in ipſo, Partim quæ varijs ab rebus cunque recedunt:* niſi ſi quis apud Lucret. particulam *cunque* cum prouocabulo *quæ* coniungendum eſſe dicat.

- ad Veſtæ] ædem, ut M.Tull.lib.6.epiſt.ad Att. - *atqui nihil habuit inſcriptum*

Summoſſes omnes] omnes, qui tibi obſtant, & qui te antecedunt gratia apud Mæcenatem, dudum perculiſſes, aut certè loco depuliſſes. Quemadmodum in diuitum, & potentiorum virorum domibus familiares, & comites diuitis inter ſe æmulentur, & alter alterum euertere conetur, pulchrè deſcribit Lucianus in lib. περὶ τοῦ μὴ ῥᾳδίως πιστεύειν τῇ διαβολῇ, his uerbis, πάντες οὖν ἀλλήλους ὀξὺ δεδόρκασι, καὶ ὥσπερ οἱ μονομαχοῦντες, ἐπιτηροῦσιν εἴ τι γυμνωθὲν μέρος θεάσαιντο τοῦ σώματος, καὶ πρῶτος αὐτὸς ἕκαστος εἶναι βουλόμενος παρωθεῖται, καὶ παραγκωνίζεται τὸν πλησίον· καὶ τὸν πρὸ αὐτοῦ, εἰ δύναιτο, ὑποσπᾷ, καὶ ὑποσκελίζει, &c.

- non iſto viuimus] reſpondens Horat. Nulla eſt (inquit) in familia Mæcenatis talis æmulatio, nulla obtrectatio, nullæ inſidiæ, nulla inuidia.

Nec magis his aliena malis] æmulatione, obtrectatione, inuidia, criminationibus occultis, inſidiis, & calumniis. quorum malorum plenæ ſunt potentiorũ virorum, & principum aulæ.

- nil mi officit unq.] ſcripti aliquot habent, *nil mi officit, inquam*.

- magnum narras] hæc dicuntur à garrulo.

- atqui, ſic h.] reſpondentur hæc ab Hor. etiam ſi hoc, quod dico, magnum tibi, & prope incredibile uideatur, ſic eſt tamen.

- accendis] uerba garruli. incendis me (inquit) ſtudio, & cupiditate talis familiaritatis.

- uelis tantummodò] ſatis eſt te hoc uelle, inquit Horat. uirtute enim tua facilè apud Mæcenatem, honeſtiſſimum locũ obtinebis, omneſq; difficultates ſuperabis, & perfringes. Iam uerò obſeruatione dignum eſt hoc loquendi genus, *quæ tua uirtus, expugnabis*: quod tantundem ualet, quantum, ſi diceret, ea eſt tua uirtus, ut facilè ſis expugnaturus: uel ea, qua præditus es, uirtute, facilè ad Mæcenatis amicitiam peruenies. ſic ſæpe loquitur M. Tull. ut epiſt. ad Rufum lib. v. *tamen, quæ tua eſt ſuauitas, quiq; in me amor, nolles à me hoc tempore æſtimationem accipere*. Idem ad Trebat. lib. 7. *Moriar ni (quæ tua gloria eſt) puto te malle à Cæſare conſuli, quàm inaurari*. Idem pro Sylla, *Quæ ſi de uno me cogitaſſet, qua mollitia ſum animi, ac lenitate, nunquam mehercule illius lacrymis ac precibus reſtitiſſem*. Idem pro Cælio, *Genus orationis, facultatem copiam ſententiarum, atque uerborum (quæ veſtra prudentia eſt) perſpexiſtis*. Idem ad Att. lib. 7. *& ſi eſſet factum, (quæ tua eſt humanitas) aſcripſiſſes*.

- haud mihi deero] loquitur hæc garrulus. non mihi (inquit) deero. id eſt, omnem diligentiam adhibebo, ut eò perueniam. non prætermittam facultates eò perueniendi, quæ ſeſe mihi offerent.

- tempora quæram] καραδοκήσω, καιροφυλακτήσω. tempus aucupabor, ſeu obſeruabo, ſeu, ut Liuius, captabo.

- nil ſine magno Vita l. d.] ſententia eſt multorum ueterum ſcriptis celebrata. Pindar. εἰδ. ε. ὀλυμπ. αἰεὶ δ᾽ ἀμφ᾽ ἀρεταῖσι πόνος, δαπάνα τε μάρναται πρὸς ἔργον κινδύνῳ κεκαλυμμένον. Idem εἰδ. ι. ibid. ἄπονον δ᾽ ἔλαβον χάρμα παῦροί τινες. id eſt, lætitiam ſine labore pauci ceperunt. Sophoc. in Electr. πόνου τοι χωρὶς οὐδὲν εὐτυχεῖ: id eſt, ſine labore nihil fortunatum eſt. Heſiod. Τῆς δ᾽ ἀρετῆς ἱδρῶτα θεοὶ, &c. ſed uidetur Horatius ex Epicharmo potius, quàm è quouis alio expreſſiſſe. ſic enim ille, τῶν πόνων πωλοῦσιν ἡμῖν πάντα τἀγαθ᾽ οἱ θεοί. id eſt, dii nobis omnia bona laboribus uendunt.

Hæc dum agit] hæc dum loquitur. ſic omnes ferè lib. ueteres. unus & item alter, *Hæc dum ait*, quos non ſum ſecutus. neque id temere. nam qui loquitur, agit. prætereà ſic locutus eſt ſatyra III. lib. 2. *- amator Excluſus quid diſtat, agit ubi ſecum, eat, an non*, &c.

Fuſcus Ariſtius] ad quem extat Horatij epiſtola lib. 1. hoc principio, *Vrbis*

amatorem

amatorem Fuſcum ſaluere iubemus.

- rogat] Ariſtius: & à me rogatus, uiciſſim reſpondet.

- vellere cœpi] ſignificans me cupere ab hoc garrulo eripi.

- preſſare] ſic reſtitui ex auctoritate cod.duor.Vatic.& Rain.Don.Tor.

- nutans, Diſtorq.oc.] innuens ei,& oculos huc, & illuc mouens, *διανεύων*, obſcurè & tacitè admonens, ut me eriperet. uide annotationem ad illum locum. *De me ſupercilio nubem*. epiſt. XVIII.

- malè ſalſus R.d.] nimium ſalſus,uel in meam fraudem ſalſus diſſimulabat ſe intelligere quid uellem,

- meum iecur vr.b.] urebat.atqui iecur ſedes bilis non eſt, ſed libidinis, ut annot. ſup. ad Od. XIII. lib. I.

Certè neſcio quid] hæc dicebat Horatius Fuſco,ut per ſpeciem colloquii ſecreti hoc garrulo defungi poſſet.

- memini benè] reſpondet Fuſcus planè aliud,quàm cupiat Horatius,idq; dedita opera,cũ eo perfacetè, & perurbanè iocans, ut is magis, ac magis ab hoc garrulo vrgeatur,& pœnè dicam, enecetur.

- hodie triceſima Sabbata] Sabbata dicunt Latini numero multitudinis,ut cetera dierum feſtorum nomina,Saturnalia,Floralia,Palilia,Faunalia,Terminalia. triceſima autem appellantur fortaſſis à dierum numero,quibus menſes conſtant: quamuis enim Iudæorum menſes cum lunæ curſu congruentes, uiceſimo octauo quoque circiter die compleantur, tricenarius tamen numerus rotundior, & aptior erat uerſui, quàm uicenarius octonarius. credibile eſt autem prima cuiuſque menſis Sabbata Iudæis fuiſſe religioſiſſima.Iam uerò ne illud quidem dubium eſt, quin plerique etiam Latini ac Romani temporibus illis Iudæorum religionem, ac ceremonias coluerint. ſed cum hæc explicatio mihi non ſatisfaceret, Iudæum quendam de ſuis Sabbatis, & de annorum, menſiumq; ſuorum ratione conſului. ex ijs, quæ mihi reſpondit, collegi triceſima ſabbata ea eſſe intelligenda, quæ ab iis maxima religione coluntur,atque obſeruantur: quo die agnum immolant,ceu mandunt potius,& comedunt.quod Sabbatum,(ut barbarè loquar)triceſimum eſt ordine,ſi Sabbata à principio anni numeres.annus enim apud illos initium capit à menſe ſeptembri.

- vin tu Curtis Iudæis oppedere] id eſt, uin'tu Iudæorum religionem contemnere,irridere,ac pro nihilo putare? oppedere eſt uentris crepitum in alterius odium, & contumeliam edere. quod dicunt Græci *καταπέρδειν*, & *ἀνταποπέρδειν*. Ariſtoph. in Pluto. *καὶ τῇ πενίᾳ ἀνταποπαρδεῖν*. id eſt,paupertati oppedere Idem νεφέλ. *καὶ βούλομαι ἀνταποπέρδειν πρὸς τὰς βροντάς*.

- Curtis] ſuprà ſaty. v. apellas nominauit: quod tantundem ualet.

- nulla mihi(inquam) Rell.] multis locis perſpicuè oſtendit Horatius ſe omnes religiones contemnere.

- at mi.ſum paulo] at mihi (inquit Ariſtius) religio eſt aliqua: ego religionibus aliquantum ſum deditus.

- vnus Multorũ] unus è multis,ut epiſtola ad Numicium lib. I. *Vnus ut è multis populo ſpectante referret Emtum mulus aprum.* et infra ſaty. X. *Vnus uiuorum.* neque uerò ijs aſſentior,qui putant dictum eſſe ab Horatio, *unus multorum* pro eo, quod Græci dicunt, *εἷς τῶν πολλῶν*, id eſt, unus è plebe,ſeu unus è uulgo.ſed arbitror eſſe poſitum pro illo *εἷς πολλῶν*, id eſt,ego unus egregiè præter ceteros.

- hunccine ſolem Tam nigr.] loquitur Horatius, ſuum caſum deplorans. *nigrum ſolem* pro die infauſto,triſti,& inauſpicato dixit: quemadmodum diem atrum ueteres appellabant,ad res gerendas ineptum, & nefaſtum: quales erant Ka

londæ, Nonæ, Idus, quòd his diebus imperatores infeliciter rem geſſiſſent. Catullus contrà *ſoles candidos* uſurpauit, pro diebus lætis, optat is, & iucundis, ut carmi ad ſeipſum. *Miſer Catulle deſinas ineptire, Et, quod uides periſſe, perditum ducas. Fulſere quondam candidi tibi ſoles*, &c. & Propert. lib. 2. *O me felicem, nox ò mihi candida, & ò tu Lectule delicijs facte beate meis.* et Tibull. *auroram candidam* li. 1. eleg. III. *Hoc precor; hunc illum nobis aurora nitentem Luciferum roſeis candida portet equis.* uide annot. ad Od. 36. lib. 1.

Sub cultro linquit] id eſt, in extremo diſcrimine. ductum à uictimis iamiam mactandis.

- & licet anteſtari?] huius loquacis aduerſarius quærit à me utrùm ſibi liceat me teſtem in ſe ſumere, nec'ne? id eſt, an ego paſſurus ſim illum meo teſtimonio vti. eſt enim anteſtari vnum aliquem ex ijs, qui aſſunt, prehenſa auricula, teſtem ſumere. quo facto licebat ei, qui uadibus acceptis quempiam in ius uocaſſet, manus ei inijcere, eumq; in ius rapere. Plautus in Perſa, SATVR. *age, ambula in ius leno.* D. *Quid me in ius uocas?* S. *Illic dicam apud prætorem. ſed ego in ius uoco.* D. *non'ne anteſtaris?* S. *tuan'ego cauſa carnufex Quoiquam mortali libero aureis atteram? Qui hic commercaris civeis homines liberos?* compoſitum autem eſt hoc uerbum ab *an*, quod in compoſitione ualet *circum*, & *teſtari*. quanquam Priſcian. aliter lib. 8. uult enim Latinum *anteſtari*, Græco illi *προσταμαρτυρηθῆναι* reſpondere. ſed errat.

- ego verò Opp. auric.] ego præbeo illi auriculam, ut me teſtem ſumat.

- rapit in ius] garrulum. *rapit* autem uim ſignificat, & acrius eſt, quàm *ducit*. ſic ſaty. III. lib. 2. *Cum rapies in ius malis ridentem alienis.*

- ſic me ſeru. Ap.] quidam hæc referunt ad Apollinis ſtatuam eburneam, quæ poſita erat in foro Auguſti, ut ſignificet Horatius ſe rapto tandem in ius aduerſario, quaſi beneficio forenſis Apollinis liberatum eſſe. à quibus diſſentire nolim: ſed tamen credibile eſt Horatium una opera ad illum Homeri locum reſpexiſſe, ubi Aenean cum Achille congreſſum eripit Apollo. uerſus ſunt hi *ἰλιάδ. υ.* Τὸν δ' ἐξήρπαξεν Ἀπόλλων Ῥεῖα μάλ', ὥστε θεὸς, ἐκάλυψε δ' ἄρ ἠέρι πολλῇ. ſic et *ἰλιάδ. γ.* Paridem, qui Menelaum ad ſingulare certamen prouocarat, ab eoque pœnè uictus, atque ad naues pertractus erat, eripit Venus. *τὸν δ' ἐξήρπαξ' Ἀφροδίτη Ῥεῖα μάλ', ὥστε θεὸς ἐκάλυψε δ' ἄρ ἠέρι πολλῇ.*

SATYRA 10.

NEMPE *incompoſito dixi pede currere uerſus*
Lucilli. quis tam Lucilli fautor ineptè eſt,
Vt non hoc fateatur? at idem, quod ſale multo
Vrbem defricuit, charta laudatur eadem.
Nec tamen hoc tribuens, dederim quoq; cetera. nã
Et Laberi mimos, ut pulchra poëmata, mirer. (ſic
Ergo non ſatis eſt riſu diducere rictum
Auditoris: & eſt quædã tamen hic quoque uirtus.
Eſt breuitate opus, ut currat ſententia, neu ſe
Impediat uerbis laſſas onerantibus aures.
Et ſermone opus eſt modò triſti, ſæpe iocoſo,
Defendente uicem modò rhetoris, atque poëtæ,

COMMENTARII.

Nempe incomp. dixi p.c.] dixerat Horat. ſupra ſaty. IIII. Lucillium duriuſculum eſſe in componendis uerſibus: quo nomine fuerat à nonnullis accuſatus. ijs igitur nunc reſpondet, & ſe ita purgat, vt oſtendat ſe, quod de Lucillio dixerit, iure dixiſſe.

- quod ſale mul. Vrb.

Interdum urbani parcentis uiribus, atque
Extenuantis eas conſultò. ridiculum acri
Fortius: & melius magnas plerunque ſecat res.
Illi, ſcripta quibus comœdia priſca uiris eſt,
Hoc ſtabant: hoc ſunt imitandi: quos neque pulcher
Hermogenes unquam legit, neque ſimius iſte
Nil præter Caluum, & doctus cantare Catullum.
At magnum fecit, quòd uerbis Græca Latinis
Miſcuit. ô ſeri ſtudiorum, qui ne putetis
Difficile, & mirum, Rhodio quod Pitholeonti
Contigit. at ſermo lingua concinnus utraque
Suauior: ut Chio nota ſi commiſta Falerni eſt.
Cum uerſus facias, teipſum percontor: an, & cum
Dura tibi peragenda rei ſit cauſſa Petilli:
Scilicet oblitus patriæq́;, patriſq́;, Latinè
Cum Pedius cauſſas exudet Poplicola, atque
Coruinus: patrijs intermiſcere petita
Verba foris malis, Canuſini more bilinguis?
Atque ego, cum Græcos facerem, natus mare citra,
Verſiculos, uetuit me tali uoce Quirinus
Poſt mediam noctem uiſus, cum ſomnia uera:
In ſiluam non ligna feras inſanius, ac ſi
Magnas Græcorum malis implere cateruas.
Turgidus Alpinus, iugulat dum Memnona, dumq́;
Defingit Rheni luteum caput, hæc ego ludo:
Quæ nec in æde ſonent certantia iudice Tarpa:
Nec redeãt iterum, atque iterũ ſpectanda theatris.
Arguta meretrice potes, Dauoq́; Chremeta
Eludente ſenem, comis garrire libellos
Unus uiuorum Fundani. Pollio regum
Facta canit pede ter percuſſo: forte epos acer,
Ut nemo, Varius ducit. molle, atque facetum
Virgilio annuerunt gaudentes rure camœnæ.
Hoc erat, experto fruſtra Varrone Atacino,
Atque quibuſdã alijs, melius quod ſcribere poſſem,
Inuentore minor: neque ego illi detrahere auſim
Hærentem capiti multa cum laude coronam.
At dixi fluere hunc lutulentum. ſæpe ferentem
Plura quidem tollenda relinquendis. age, quæſo,
Tu nihil in magno doctus reprendis Homero?

Vrb. deſcr. ch.l.] idem quòd ſalsè, & urbanè ciuium Romanorum uitia notarit, eadem ſatyra laudatur, nẽpe illis uerſibus, *Hinc omnis pendet Lucillius hoſce ſecutus, Mutatis tantũ pedibus, numeriſq́; facetus.*

– nam ſic Et Laberi mim.] nam ſi propterea, quòd urbanè, & facetè uitia reprehendit Lucillius, habendus eſſet in numero bonorum poëtarum, eadẽ ratione Laberij mimi quoque eſſent in bonis poëmatis numerandi. fuit autem Laberius mimorum ſcriptor dicaciſſimus, ac maledicentiſſimus: à Iulio Cæſare tamen donis auctus, & annulo aureo ornatus. M.Tull. ad Trebat. ſcribẽs ſignificat eſſe metuendũ, ne, ſi diutius ille cum Cæſare commoratus ab eo redeat inanis, derideant eũ Laberius, & Catullus, his uerbis, *Sin fruſtra diutius abſueris, non modò Laberiũ, ſed etiam ſodalem noſtrum Valerium pertimeſco. mira enim perſona induci poteſt Britannici Iuriſconſulti.*

Ergo non ſ. eſt riſ. did.] nõ eſt igitur ſatis auditoris os riſu dilatare, id eſt, auditori riſum profuſum mouere, quanuis inſit in hoc etiam quædam uirtus: ſed opus eſt, &c. breuitas deſideratur duabus de cauſis: primùm ut ſentẽtia currat, id eſt, ne claudicet, ne'ne inſiſtat: deinde ne & uerborum multitudine ſe impediat, & oneret auditorem.

Deſcendente vicem] id eſt,

Nil comis Tragici mutat Lucilius Acci?
Non ridet uerſus Enni grauitate minores,
Cum de ſe loquitur, non vt maiore reprenſis?
Quid uetat, & noſmet Lucili ſcripta legenteis
Quærere: num illius, num rerum dura negarit
Verſiculos natura magis factos, & eunteis
Mollius? at ſit quis pedibus quid claudere ſenis,
Hoc tantum contentus: amet ſcripſiſſe ducentos
Ante cibum uerſus: totidem cœnatus: Etruſci
Quale fuit Caſſi rapido feruentius amni
Ingenium: capſis quem fama eſt eſſe, libriſq;
Ambuſtum proprijs: fuerit Lucilius, inquam,
Comis & urbanus: fuerit limatior idem,
Quàm rudis, & Græcis intacti carminis auctor:
Quamq; poëtarum ſeniorum turba: ſed ille,
Si foret hoc noſtrum fato dilatus in æuum:
Detereret ſibi multa: recideret omne, quod ultra
Perfectum traheretur: & in uerſu faciendo
Sæpe caput ſcaberet: uiuos & roderet ungueis.
Sæpe ſtilum uertas, iterum quæ digna legi ſint,
Scripturus: neque, te vt miretur turba, labores,
Contentus paucis lectoribus. an tua demens
Vilibus in ludis dictari carmina malis?
Nõ ego: nã ſatis eſt equitẽ mihi plaudere: ut audax,
Contemtis alijs, exploſa Arbuſcula dixit.
Men' moueat cimex Pantilius? aut crucier, quòd
Vellicet abſentem Demetrius? aut quòd ineptus
Fannius Hermogenis lædat conuiua Tigelli?
Plocius, & Varius, Mecenas, Virgiliusq;,
Valgius, & probet hæc Octauius optimus, atque
Fuſcus: & hæc vt nam Viſcorum laudet uterque.
Ambitione relegata te dicere poſſum
Pollio, te Meſſalla tuo cum fratre, ſimulq;
Vos Bibuli, & Serui, ſimul his, te candide Furni:
Complureis alios, doctos ego quos, & amicos
Prudens prætereo: quibus hæc, ſint qualiacunque,
Arridere velim, doliturus, ſi placeant ſpe
Deterius noſtra. Demetri, teq; Tigelli
Diſcipularum inter iubeo plorare cathedras.
I puer, atque meo citus hæc ſubſcribe libello.

id eſt, tuente munus, ac partes, &c. id eſt, ea cumulatè præſtante, quæ propria ſunt rhetoris, aut poëtæ.

- Vrbani p. v.] εἴρωνος, qui multo minus contendere uidetur, quàm præſtare, & efficere poſſit.

- ridiculum acri Fortius, & mel.] plus interdum ualet riſus opportunus, quàm vis, & ſeueritas, & acrimonia. ſcribit Ariſtoteles lib. 3. de arte dicendi, Gorgiam Leontinum dicere ſolitum, res ſeueras, & ſerias riſu: riſum, rebus ſeueris diſcutiendum eſſe. M. Tullium pro Murena dicentem, riſu mouendo, & auctoritate Catonis, qui erat unus ex accuſatoribus, illudenda, cauſam obtinuiſſe, locupletes auctores tradiderunt.

Illi, ſcripta quibus] poëtæ veteris comœdiæ, Eupolis, Cratinus, Ariſtophanes. vt ſuprà ſaty. 4. in princip. *quibus*, id eſt, à quibus.

- ſtabant] placebant, non explodebantur, οὐκ ἐξέπιπτον.

- pulcher] εἰρωνικῶς, homo bellus.

Simius] ineptus imitator. Demetrium ſignificat, de quo infrà ead. ſatyra. uel ſimium fortaſſe appellat à forma, ſeu potius deformitate corporis.

Nil præter Caluum & doctus] qui nihil aliud cantare didicit, quàm Caluum, & Catullum. neque uerò eſt, quòd quiſquam

quam exiſtimet ab Horatio Caluum,& Catullum improbari : ſed ineptos, & ſtul tos imitatores.

At magnum fecit] Lucillius uerba Græca Latinis miſcebat, ut apparet ex his uerſib. a me ſic emendatis. *Quàm lepidè lexes compoſtæ, ut teſſerulæ omnes, Endo pauimento, atque emblemate uermiculato?* quos producit M.Tull.in orat.perf.ſed cor ruptos.& in his *Χαῖρε, inquam, Tite lectores, turma omnis cohorsq;: Χαῖρ' hinc Muci ho ſtis Albutius, hinc inimicus.* quanquam in his poſterioribus Albucium, qui Græcus dici malebat, quàm Romanus, Scæuula de induſtria Græcè ſalutat. uide lib.1.de finibus.& in his. *In quo Lælius clamores ſophos ille ſolebat Edere,* qui citantur à Cicer.li. 2.de finib. Idem Lucillius M. Craſſum, qui ſemel in uita riſiſſe dicitur, ἀγέλαστον in ſatyra quadam nominauit, teſte M.Tull.lib.5.de finib.

- o ſeri ſtudiorum] ὀψιμαθεῖς vno uerbo appellant Græci.

- quine putetis,&c.] ſic habent tres cod.Vat.& Iann.Faër.Torn.Et Priſc.lib. 16.ſic legit hunc locum,& ait *ne* coniunctionem eſſe neque dubitantem, neque interrogantem : ſed confirmantem, aut certe enunciantem. alterum exemplum pro ducit ex ſaty.III.lib.2. *Clarus erit, fortis, iuſtus, ſapiens ne etiam, & rex.* ubi uulgo aliter legitur tamen.

- vt,Chio nota ſi commiſta Fal.] Vt ſi uino Chio Falernum temperatum eſt, quod fieri ſolebat, ut uini Falerni auſteritas uino Chio, quod erat lenius, ac mitius, obtunderetur. cur autem notam Falerni dixerit, uide ſuprà Od.III.lib.2. ad illum locum. *Interiore nota Falerni.*

Dura] difficilis. ut Terent. Phorm. *Verùm ſcientem, tacitum cauſam tradere aduerſariis, Etiámne id lex coëgit?* PHAED. *Illud durum.* GET. *ego expediam.*

- Petilli] de quo ſup.ſaty.IIII. ordo uerborum & ſententia huius loci hæc eſt. te ipſum percontor, id eſt, ex te ipſo quæro, cùm uerſus facturus ſis, & cùm Petillij cauſa tibi ſit agenda, num tu patriæ,& patris oblitus uerba Græca patriis, id eſt Latinis intermiſcere malis, quàm puro ſermone Latino uti?

- patriæq; , patriſq;] oblitus Italiæ, quæ patria tua eſt,& patris tui, qui Romanus, aut certe Latinus eſt, uel erat, &c.

- Latinè Cum Pedius cauſ.&c.] id eſt, cum hi duo præſtantiſſimi,& clariſſimi oratores, Petillij accuſatores, Pedius Poplicola,& Meſſalla Coruinus multum ſudent in cauſis Latino ſermone componendis,& agendis : id eſt, cum multum laborem, multamq; operam ſumant in cauſis Latinè componendis, atque agendis, &c. Cùm anteà in omnibus libris uulgatis legeretur, *patriiq; Latini*, ego admonitus à duobus cod. Vat. & Torneſ. ueram ſcripturam reſtitui : de qua dubitaturum politum litteris arbitror neminem, quis enim non uidet aduerbium *Latinè* ad uerbum *exudet* pertinere? idq; ignorantem confidentem aliquem librarium, aut lectorem, hunc locum corrupiſſe?

Canuſini mor. bil.] Canuſinorum more, qui partim Græcè, partim Latinè loquebantur. vide Feſtum in nomine *bilinguis*.

- natus mare citra] in Appuliæ finibus, non in Sicilia, aut Græcia.

Poſt m.n.v.cum ſomnia uera] hoc etenim maximè tempore, cum & confectus, depulſusq; è pectore cibus eſt,& liber animus, ac ſolutus à contagione corporis futura prouidere poteſt, uera uidentur in ſomnis. ſic Theocr. in Europa. *εἰδ.κ. Εὐρώπῃ ποτὲ Κύπρις ἐπὶ γλυκὺν ἧκεν ὄνειρον, Νυκτὸς ὅτε τρίτατον λάχος ἵσταται, ἐγγύθι δ' ἠώς, Ὕπνος ὅτε γλυκίων μέλιτος βλεφάροισιν ἐφίζων Λυσιμελὴς πεδάᾳ μαλακῷ κατὰ φάεα δεσμῷ, Εὖτε καὶ ἀτρεκέων ποιμαίνεται ἔθνος ὀνείρων.*

In ſiluam non ligna feras inſan.] id eſt, æquè fueris inſanus, ſi tu Latinus Græcos uerſus ſcribas, atque ſi in ſiluam ligna feras.

Turgidus

Turgidus] inflatus. A Cornelium Alpinum deſignat.

-iugulat] dum ita inſcitè, & ineptè Memnonis ab Achille iugulati hiſtoriã; ſeu potius fabulam narrat, ut Memnonem ipſe iugulare uideatur: & dum Rhenũ fluuium ita ineleganter deſcribit, ut luto conſpurcare uideatur, hæc ego ludibundus ſcribo. Memno, & Hemathio fratres, Tithoni & Auroræ filii: quorum hic ab Hercule: ille ab Achille interfectus eſt. Heſiod. in Theog. Τιθωνῷ δ' ἠὼς τέκε Μέμνονα χαλκοκορυστὴν Αἰθιόπων βασιλῆα, καὶ ἠμαθίωνα ἄνακτα.

Defingit] deformat, illepidè deſcribit, & inuenuſtè. In quibuſdam codicibus legitur *diſfingit*: in cod. Don. *depingit*. in Torn. *Deſfingit*. ego *Defingit* uerum eſſe puto.

-Quæ nec in æde ſ. cert.] Quæ nec in æde Apollinis recitentur, ut ſubeant Mecii Tarpæ iudicium, nec iterum atque iterum ſpectentur à populo. de Mecio in epiſt. de arte poët. -*ſi quid tamen olim Scripſeris, in Meci deſcendat iudicis aures*.

Arguta meretr. pot. D.q; Chr.] id eſt, tu Fundani unus ex iis, qui uiuunt, potes omnium optimè comœdiam ſcribere. tu omnibus hominibus præſtas in ſcribendis comœdiis: in quibus inducuntur meretrices argutæ, & ſerui dominos fallentes dolis. *unus uiuorum*. εἷς ζώντων.

-comis garr. lib.] nonnulli *comis libellos* coniunctè legunt, ut ſit, *comeis libellos*, & interpretantur, urbanos, facetos, hilaros. ego nullius ſententiam reprehendo. Vtatur ſuo quiſque iudicio. Veruntamen magis mihi placet, *comis* eſſe numeri ſingul. caſus recti, ut cohæreat cum his *tu unus uiuorum potes garrire libellos* comis, id eſt, comiter, hilariter, facetè, & comicè. Nam Varro lib. 5. de lingua Latina à Græco nomine Κῶμος, qui Deus hilaritatis, ſaltationis, laſciuiæ, intemperantiæ, & ſimilium eſſe dicitur, ait Latinum *comis* ortum eſſe, indeq; dictam à Latinis comiſſationem, ſeu potius comaſſationem, quemadmodum & à Græcis comœdiam. Præterea hac eadem ſatyra Lucillium bis comem appellat, ſemel ibi. *Nil comis tragici mutat Lucillius Atti?* iterum ibi. *fueris Lucillius, inquam, Comis & urbanus*. Poſtremò puto Horatium Græcum verbum κωμῳδεῖν, quod eſt res urbanas, & Como dignas canere, ſeu dicere, his uerbis *comis garrire libellos*, exprimere uoluiſſe. Non ignoro tamen M. Tull uocem comis aliter interpretari in orat. pro Corn. Balbo: cuius hæc uerba ſunt. *in quo erat accuſatoris interpretatio indigna reſponſione, qui ita dicebat, comiter eſſe communiter. quaſi verò priſcum aliquod, aut inſolitum uerbum interpretaretur. comes, benigni, faciles, ſuaues homines eſſe dicuntur, qui erranti comiter monſtrant uiam, benignè, non grauatè: communiter certè non conuenit.* Sed in iis, quæ in iudicijs habentur, orationibus, hominum auctoritates non ſunt conſignatæ. omnes enim illæ orationes, cauſarum ſunt, & temporum, non hominum ipſorum, ac patronorum, ut ait idem Tullius in Cluentiana. Varronem igitur hic ſequamur. Incidi etiam aliquando in quendam uirum doctum, qui diceret *comis* hîc eſſe ſeptimi caſus à Græco κῶμοι *comi* numeri multitudinis, quod nomen ſignificat cantilenas laſciuas, delicatas, molleis, impudicas, conuiuio, & conuentu hominum intemperantium, & Como dignas: cum quo nolui pugnare.

Pollio reg. Fact. can.] Pollio tragœdias Latinas, id eſt, Prætextas ſcribit. Perſonæ tragicæ, ſunt reges, & principes, & perſonæ publicæ: res, & argumentum prætextarum, facta regum, & principum, & clarorum uirorum.

-pede ter percuſſo.] id eſt, ſenariis iambicis, qui trimetri appellantur. hæc male diſtinguuntur in omnibus libris uulgatis.

-forte epos] carmen longum, hexametrum, Mæonium, ſeu Homericum, heroicum. nam tametſi hoc nomine quilibet uerſus ſignificetur κατὰ πλάτος, tamen ferè ſemper Ariſtoteles, & Plato pro hexametro uſurpant. ille enim ἔπη, id eſt, epo-

poeiam

pœiam in libello *περὶ ποιητικῆς*, tragœdiæ opponit, his uerbis: *καί τοι τὸ πρῶτον ὁμοίως ἐν τῇ τραγῳδίαις τοῦτο ἐποίουν, καὶ ἐν τοῖς ἔπεσιν.* Plato item in Phædro, aliiſque locis non quoduis carmen *ἔπος* appellat, ſed hexametrũ. ſic Plato in illo dial. cùm uerſum illum protuliſſet, *ὡς λύκοι ἄρνα φιλοῦσ', ὡς παῖδα φιλοῦσιν ἐρασταί*, rogatus à Phædro, cur finem loquendi feciſſet, reſpondet, *οὐκ ἤδη, ὦ μακάριε, ὅτι ἤδη ἔπη φθέγγομαι, ἀλλ' οὐκ ἔτι διθυράμβους*; uide Euſtath. in lib. *α. ἰλ.*

- vt nemo] ita ut nemo melius. ſuprà Od. v i. lib. 1. *Scriberis uario fortis, & hoſtium Victor Mæonij carminis alite.* dixit autem *ducere epos* uel propterea quòd uerſus Heroici fere alijs ſunt longiores, ac productiores: itaque longi appellantur: uel (quod magis probo) quia epos dictum eſt *παρὰ τὸ ἕπεσθαι ἐν αὐτῷ τὰ ἑξῆς μέρη τοῖς πρώτοις*, id eſt, ob id quòd in eo primas partes ceteræ conſequuntur. Denique (ut ſemel dicam) fortaſſe intelligendus eſt Horat. uel ita dixiſſe *epos ducere*, ut ſolemus dicere, *lineam ducere*: (quemadmodum enim mathematici aiunt lineam eſſe punctum productum: ita uerſus heroicus conſtat ex numeroſo ſermone ad iuſtam longitudinem, lineæ in modum producto) uel ita, ut *lanam, ſeu filum ducere, ac trahere*: ex quo Horat. alibi dixit *tenui deducta poëmata filo.* & M. Tull. *genus orationis tractum.*

- molle, atque facetum] carmen tenerum, elegans, & politum. hæc ſunt referenda ad Bucolica, & Georgicorum libros.

- gaudentes rure] nondum ſcilicet hoc tempore Virgilius Aeneida ediderat, & fortaſſe ne ſcripſerat quidem.

· Hoc erat, experto.] id eſt, ego nihil habui, quod potius, aut melius ſcribere poſſem, quam ſatyras: quod quidem genus Varro Atacinus fruſtra expertus eſt, et quidam alij, quos neceſſe non eſt nominare. De Varrone Atacino Quinct. lib. 10.

Inuentore minor] Lucillio. infrà eadem ſaty. *Græcis intacti carminis auctor.* et ſaty. 1. lib. 2. - *me pedibus delectat claudere uerba Lucilli ritu noſtrum melioris utroque*, ibid. - *quid, cum eſt Lucillius auſus Primus in hunc operis componere carmina morem?* etc.

· At dixi fl.] hæc pertinent ad illum locum ſaty. IIII. *Nam fuit hoc uitioſus. in hora ſæpe ducentos, Vt magnum, uerſus dictabat ſtans pede in uno. Cum flueret lutulentus, erat, quod tollere uelles.*

- ſæpe ferentem Plur. q. toll.] quaſi ita dicat, non tantum hoc dixi, illũ fluere lutulentum, ſed etiam illud addidi, ſæpe proferentem plura digna, quæ excipiantur, ſumantur, & probentur, quã, quæ reiiciantur. *tollenda*, id eſt, ſumenda, excipienda. ut de arte poëtica. - *hoc tibi dictum Tolle memor.*

- age quæſo] Dic mihi (amabo te) nihil'ne interdum reprehendis in Homero? non'ne uiri docti quędam in Homero improbant? quædam deſiderant? Non'ne Lucillius ipſe urbaniſſimus, ac faceti ſſimus poëta, nonnulla mutat in L. Attio Tragico? Non'ne uerſus Ennii notat interdum, et irridet, ut leuiores?

Quid vetat & noſmet, &c.] ſi licuit Lucillio Attium, et Ennium reprehendere: quid uetat quo minus, et nos Lucillij ſcripta examinemus, uideamusq; num uel ſua culpa, uel earum rerum, quas tractauit, uitio non ſit aſſecutus compoſitum & politum ſcribendi genus?

- magis factos] magis elaboratos, accuratos, expolitos. Græci dicunt *πεποιημένους*, idq; annotauit Muretus, et alii. ita M. Tull. in Bruto. *ſed ut intellectum eſt, quantam uim haberet accurata, & facta oratio*, etc.

- at ſit quis] ſic legendum, non *at ſi quis.* ut habent uulgati codices. Eſt autem totius huius loci ſententia, At ſit aliquis hoc uno contentus, nempe uerſus facere,

cere,qui ſinguli ſenis pedibus conſtent: ſcribat ducentos uerſus ante cœnam, totidem à cœna, &c. demus præterea Lucillium fuiſſe limatum , & accuratum ſcriptorem, quod non ita eſt : tamen ſi hodie uiueret, multa inania , & ſuperuacanea ſibi amputaret, &c.

- ducentos] ſupra ſaty.IIII. - *in hora ſæpe ducentos,Vt magnum,uerſus dictabat ſtans pede in uno .*

- Etruſci Quale fuit]id eſt,qualis fuit Caſſius Etruſcus,Parmenſis,de quo in epiſt.ad Alb.Tibull.*Scribere, quod Caſſi Parmenſis opuſcula uincat ?*

- capſis quem fama eſt,&c.] qui tam multa ſcripſit,ut ſuis libris fuerit ambuſtus,ſeu,vt habent quidam cod. *combuſtus* .

- fuerit] conceſſio.demus eum fuiſſe urbanum,ac facetum: demus eundẽ fuiſſe limatum & politum ſcriptorem .

- fuerit limatior idem,Quàm] hunc locum,quem ſcio difficilem, & impeditum haberi,ſic expedio,atque explico.Demus(inquit Horatius)Lucillium limatiorem fuiſſe,quàm auctorem ſatyræ Græcis intactæ eſſe oporteat: quod idem fere ualet,ac ſi dicat : demus Lucillium fuiſſe limatiorem,quàm eſſe debuerit:atque ita nomen *rudis* in patrio caſu accipio,& cum uoce *carminis* coniungo. Nam quod alii faciunt *rudis*,recti caſus,hoc modo : *fuerit limatior idem,Quàm rudis*,id eſt, fuerit limatus potius,quàm rudis,& impolitus, hoc illi non rectè. Sic enim locutus eſſet Horatius,*fuerit limatior, quàm rudior*, ut docent exempla. T.Liuius lib.28.annalium.*Acrior impetu, atque animis,quàm compoſitior ordine ullo pugna fuit.* Idem lib. 30.de Fab.Maximo.*cautior tamen,quàm promtior hic habitus fuit.*Colum.lib.6.*ſi longior fuerit,quàm latior.*Quinctil.*ſalubrior ſtudiis, quàm dulcior.* Paterculus. *Feſtinationem itineris eius aliquandiu morata Maſſilia eſt,fide melior, quàm conſilio prudentior.* ſic & Græci. Eurip. Medea. *εἰς Ἰῶλκον ἱκόμην Σύν σοι πρόθυμος μᾶλλον, ἢ σοφωτέρα.* carminis rudis,id eſt,ſatyræ nondum perfectæ.

Græcis intacti] quod Græci non attigerunt.Satyra enim(inquit Quinctil.) tota noſtra eſt .

- dilatus] magna eſt hìc librorum antiq.uarietas.in aliis enim ſcriptum eſt delapſus,in uno dilapſus,in uno delatus,in duobus dilatus:quos ſecutus ſum,& hũc locum ſic explico.ſed ſi Lucillius ad noſtram ætatem eſſet reſeruatus,ſi noſtra demum ætate introiiſſet in uitam, ſeu natus eſſet, &c.

Detereret ſibi multa] detraheret,limaret,amputaret,circumcideret .

- quod vltra Perf.trah.] quod ſuperuacaneum eſſet .

- caput ſcaberet,viuos &] geſtus ſunt hominum in attentiſſima cogitatione defixorum,et eorum maximè, qui ſummam curam in ſcribendo ponunt .

Sæpe ſtilum uertas, &c.] monet hìc Hor. ut ſua quiſque ſcripta mutet, limet,corrigat,& emendet.Eſt enim *ſtilum uertere*, ſcriptum mutare,inducta priore ſcriptura,M.Tull.Verr.4. *Vertit ſtilum in tabulis ſuis : quo facto cauſam omnem euertit ſuam.*natum hoc loquendi genus à ueterum conſuetudine,qui ſtilo inuerſo,id eſt, ſuperiore ſtili parte,id,quod ſcriptum erat,delebant.Ad hunc locũ pertinet,quod eſt in epiſtola ad Auguſtum : ubi queritur ſuæ ætatis poëtas turpe ſibi ducere ea , quæ ſemel ſcripſerint, immutare, his uerbis : *Nam ſpirat tragicum ſatis , & feliciter audet: Sed turpem putat in ſcriptis,metuitq; lituram:* cui conſentanea ſunt illa in epiſt. de arte poët.*Nec uirtute foret,clarisve potentius armis,Quàm lingua, Latiũ,ſi non offenderet unum-Quenque poëtarum limæ labor .*

- neque,te ut miretur turba,lab.]contrà ſe res habet in oratore: qui ſi probatur multitudini,non eſt,quòd doctorum iudicium magnopere deſideret,vt multis uerbis docet M.Tull. in Bruto .

- uilibus] parui pretij, contemtis.

- exploſa] à plebe,& multitudine exploſa: ab equitibus autem probata.

Arbuſcula] mima.de qua M.Tull.ad Att.lib.4.*Quæris nunc de Arbuſcula. Valde placuit.*

- cimex] credibile eſt hunc Pantilium ab Horatio ob immunditiam,aut fœtorem, aut humilitatem, cimicem eſſe nominatum.

Demetrius] quem ſuprà ſimium appellauit.

Fannius] de quo ſaty.IIII. - *beatus Fannius ultro Delatis capſis.*

Octauius] poëtam Octauium intellige,non Octauianum eum,qui Cæſar Auguſtus poſteà dictus eſt. uide P.Victor.Var. lect.lib.14.

Ambitione relegata]id eſt,Sublata omni ambitione,depoſitoq; omni ſtudio tuæ gratiæ colligendæ, beneuolentiæq; aucupandæ.

- prudens] ſciens: non per imprudentiam, aut ignorantiam.

Arridere]probari,placere.quibus(inquit)hæc ſcripta mea,qualiacunque ſint, placere uelim,non fœminis, & uiris fœminarum ſimilibus.

Diſcipularum inter,&c.]ſic ſcriptum eſt in trib.cod.Vat. & Iann.Faër.Tor. neque uerò dubium cuiquam debet eſſe,quin hæc ſit recta,& uera lectio tot codicibus confirmata,ut taceam, quòd eam Porphyr.agnoſcit. ſignificat autem Horatius hunc Hermogenem,uel fœminis probari tantum,non uiris: uel diſcipulos habere impudicos,& parũ mares,& fortaſſe, qui magiſtro flagitiosè morigeraretur.

- plorare] οἰμώζειν.Quemadmodum,quibus benè cupiunt Græci,eos iubent χαίρειν,εὖ πράττειν,id eſt,gaudere, & bene rem gerere: ſic, quibus malum precantur, eos iubent οἰμώζειν, id eſt,plorare. uide annot. ad Od.v.epod. ibi *O multa fleturum caput.*

SATYRARVM LIBER SECVNDVS.

SATYRA I.

SVNT *quibus in ſatyra uidear nimis acer: & ultra*
Legem tendere opus: ſine neruis altera, quicquid
Compoſui, pars eſſe putat: ſimileisq́ meorum
Mille die uerſus deduci poſſe. Trebati,
Quid faciã, præſcribe. quieſcas. ne faciam, inquis,
Omnino uerſus? aio. peream malè, ſi non
Optimum erat. uerùm nequeo dormire. ter uncti
Tranſnanto Tiberim, ſomno quibus eſt opus alto:
Irriguumq́ mero ſub noctem corpus habento.
Aut, ſi tantus amor ſcribendi te rapit, aude
Cæſaris inuicti res dicere, multa laborum
Præmia laturus. cupidum, pater optime, uires
Deficiunt: neque enim quiuis horrentia pilis
Agmina, nec fracta pereunteis cuſpide Gallos,
Aut labentis equo deſcribat uulnera Parthi.
Attamen & iuſtum poteras, & ſcribere fortem.
Scipiadam ut ſapiens Lucillius. haud mihi deero
Cum res ipſa feret: niſi dextro tempore, Flacci
Verba per attentam non ibunt Cæſaris aurem.
Cui, malè ſi palpere, recalcitrat undique tutus.
Quanto rectius hoc, quàm triſti lædere uerſu
Pantolabum ſcurram, Nomentanumq́ nepotem:
Cũ ſibi quiſque timet, quanquã eſt intactus, & odit?
Quid faciam? ſaltat Milonius: ut ſemel icto
Acceſſit feruor capiti, numerusq́ lucernis,

COMMENTARII.

- nimis acer] nimis uehemens in reprehendendis, & inſectandis hominibus, nimium ſæuus, & aſper: χαλεπώτερος τοῦ δέοντος.

- & ultra legẽ tend.] & quibus uidear ultra ſatyræ legem opus intendere. & uerò in quibuſdam libris manuſcriptis ita legitur, *intendere*. ductũ à neruis, aut fidibus nimium intentis. Eſt autem ſatyræ lex, ut comiter, & urbanè, & per ludum, ac iocum mores, uitiaq; hominum notet, ac reprehendat, nõ aſperè, non ſeriò, non petulanter, nõ contumelioſè, non iracundè, ut Perſ. & Iuuenal. Et attende legẽ nõ temerè commemorari ab eo, qui loquatur

Caſtor gaudet equis: ouo prognatus eodem,
Pugnis. quot capitum uiuunt, totidem ſtudiorum
Millia. me pedibus delectat claudere uerba
Lucilli ritu, noſtrum melioris utroque.
Ille uelut fidis arcana ſodalibus, olim
Credebat libris: neque, ſi malè ceſſerat, unquam
Decurrens aliò, neque ſi benè. quo fit, ut omnis
Votiua pateat ueluti deſcripta tabella,
Vita ſenis. ſequor hunc, Lucanus, an Appulus, an-
Nã Venuſinus arat finẽ ſub utrũque colonus, (ceps.
Miſſus ad hoc, pulſis (uetus eſt ut fama) Sabellis:
Quà ne per uacuum Romano incurreret hoſtis:
Siue quòd Appula gens, ſeu quòd Lucania bellum
Incuteret uiolenta. ſed hic ſtilus haud petet ultrò
Quenquã animantem: & me, ueluti cuſtodiet enſis
Vagina tectus. quem cur diſtringere coner
Tutus ab infeſtis latronibus? ô pater, & rex
Iupiter, ut pereat poſitum rubigine telum:
Nec quiſquam noceat cupido mihi pacis. at ille,
Qui me commôrit, (melius non tangere, clamo)
Flebit: & inſignis tota cantabitur urbe.
Seruius iratus leges minitatur, & urnam:
Canidia Albuci, quibus eſt inimica, uenenum:
Grande malum Turius, ſi quis ſe iudice certet.
Vt, quo quiſque ualet, ſuſpectos terreat: utq́;
Imperet hoc natura potens, ſic collige mecum.
Dente lupus, cornu taurus petit. unde, niſi intus
Monſtratum? Scaeua uiuacem crede nepoti
Matrem: nil faciet ſceleris pia dextera. mirum:
Vt neque calce lupus quenquã, neq; dente petit bos.
Sed mala tollet anum uitiato melle cicuta.
Ne longum faciam: ſeu me tranquilla ſenectus
Expectat, ſeu mors atris circumuolat alis:
Diues, inops, Romae, ſeu ſors ita iuſſerit, exul,
Quiſquis erit uitae, ſcribam, color. ô puer, ut ſis
Vitalis metuo, & maiorum ne quis amicus
Frigore te feriat. quid cum eſt Lucillius auſus
Primus in hunc operis componere carmina morẽ,
Detrahere & pellem, nitidus qua quiſque per ora
Cederet, introrſum turpis? num Laelius, aut, qui

cum Iuriſconſ.

- ſine neruis altera] altera pars, quicquid ſcripſi, nimis laxum, & propemodum eneruе eſſe exiſtimat, & attende eum in tralatione manere.

Trebati] hunc Trebatium clarum iuriſconſultum fuiſſe cõſtat. eundem M. Tullio Ciceroni admodum familiarem fuiſſe ex ipſius Ciceronis ad illum epiſtolis perſpicere licet lib. 7.

- deduci] tanquam lineas: uel tanquam lanam, ſeu linũ. epiſt. ad Auguſt. *tenui deducta poëmata filo.* ad quem locum hac de re plura.

- ter uncti Tranſn. Tib.] quoniam hæc à Trebatio iuriſconſulto pronũciantur, quaſi edicta quædam, & leges: facerè ſimili uerborum formula concipiuntur, atque leges cõponi ſolent. Iam uerò nemini eſt obſcurum à labore, & cibo, uinoq́; ſomnum eſſe dulciſſimum, ac placidiſſimum. quod cur ita fiat, docet Lucret. lib. 4. his uerſibus, *Deinde cibum ſequitur ſomnus, quia, quae facit aër, Haec eadem cibus, in uenas dum diditur omneis, Efficit, & multò ſopor ille grauiſſimus extat, Quem ſatur, aut laſſus capias: quia plurima tum ſe Corpora conturbant magno contuſa labore. Fit ratione eadem coniectus porrò animai Altior, atque foras eiectus largior eius, Et diuiſior inter ſe, ac diſtractior intus.*

- alto

Duxit ab oppreſſa meritum Carthagine nomen
Ingenio offenſi? aut læſo doluere Metello?
Famoſisq́; Lupo cooperto uerſibus? atqui
Primores populi arripuit, populumq́; tributim,
Scilicet uni æquus uirtuti, atque eius amicis.
Quin, ubi ſe à uulgo, & ſcena, in ſecreta remorant
Virtus Scipiadæ, & mitis ſapientia Læli:
Nugari cum illo, & diſcincti ludere, donec
Decoqueretur olus, ſoliti. quicquid ſum ego, quãuis
Infra Lucilli cenſum, ingeniumq́;, tamen me
Cum magnis uixiſſe inuita fatebitur uſque
Inuidia: & fragili quærens illidere dentem,
Offendet ſolido. niſi quid tu, docte Trebati,
Diſſentis. equidem nihil hîc diffindere poſſum.
Sed tamen ut monitus caueas, ne forte negoci
Incutiat tibi quid ſanctarum inſcitia legum:
Si mala condiderit in quem quis carmina, ius eſt,
Iudiciumq́;. eſto, ſi quis mala: ſed bona ſi quis
Iudice condiderit laudatur Cæſare. ſi quis
Opprobrijs dignum latrauerit, integer ipſe:
Soluentur riſu tabulæ: tu miſſus abibis.

-alto] Homerus, & Græci ὕπνον νήδυμον appellant, id eſt, uel altum, uel iucundum: quanquam interdum pro eo, quem iidem νήγρετον uominant, uſurpatur.

-irriguum] non dixit obrutum. eſſet enim tum ſomnus implacidus, inſuauis, iniucundus, atque (ut ita dicam) inſomnis. rectè igitur Alcæus τέγγε πνεύμονας οἴνῳ, id eſt, uino pulmones irriga.

-ſub noctem] paulo ante noctem, ut alibi docuimus.

-rapit] ſignificantius dixit, quã ſi dixiſſet, *capit.*

-laturus] conſequuturus, accepturus, ut ſæpe alibi.

-fracta cuſpide] cuiuſmodi tela dicitur Marius excogitaſſe, ut & eſsẽt hoſtibus inutilia, & ne è corporibus ſauciorum euelli poſſent: qua de re ſic Plutarchus in Mario. Λέγεται δ' εἰς ἐκείνην τὴν μάχην πρῶτον ὑπὸ Μαρίου καινοτομηθῆναι τὸ περὶ τοὺς ὑσσούς. τὸ γὰρ εἰς τὸν σίδηρον ἔμβλημα τοῦ ξύλου πρότερον μὲν ἦν δυσὶ περόναις κατειλημμένον σιδηραῖς. Τότε δ' ὁ Μάριος τὴν μὲν, ὥσπερ εἶχεν, εἴασε. τὴν δ' ἑτέραν ἐξελὼν, ξύλινον ἧλον εὔθραυστον ἀντ' αὐτῆς ἐνέβαλε, τεχνάζων προσπεσόντα τὸν ὑσσὸν τῷ θυρεῷ τοῦ πολεμίου, μὴ μένειν ὀρθὸν, ἀλλὰ τοῦ ξυλίνου κλασθέντος ἥλου καμπὴν γίνεσθαι περὶ τὸν σίδηρον, καὶ παρέλκεσθαι τὸ δόρυ διὰ τὴν στρεβλότητα τῆς αἰχμῆς ἐνεχόμενον. id eſt, *Dicitur tum ad id prælium illud à Mario de iaculis innouatum eſſe. Nam ea pars ligni, quæ in ferrum inſeritur, antea duabus fibulis ferreis continebatur: Tunc autem Marius, alteram quidem, quemadmodum erat, reliquit: altera autem exempta, clauum ligneum fragilem in eius locum immiſit, eo conſilio, ut iaculum ad clypeum hoſtis adiectum, non maneret rectum; ſed clauo ligneo fracto, curuaretur ferrum, & lignum tranſuerſa cuſpide hærens, deorſum penderet.*

Attamen & iuſt.] loquitur Trebatius. Si bella ab Auguſto geſta ſcribere non potes: at poteras eius fortitudinem, iuſtitiam, animi magnitudinem, ceteraſque uirtutes laudare, ac prædicare: quemadmodum Scipionis laudes Lucillius ſuis ſcriptis poſteritati commendauit, ac prodidit.

-& iuſtum poteras, & ſcribere fortem] Auguſtum iuſtitiæ, & fortitudinis nomine laudare poteras.

-haud mihi deero] id eſt, operam in hac re nauabo, inquit Hor.

-niſi dextro tempore Flacci Verba] ordo uerborum hic eſt, & ſententia: Non me præbebo negligentem, neque ignauum in laudandis Auguſti uirtutibus,

cum opus erit, ſi modò mea uerba tempore opportuno attentè audientur ab Auguſto. *dextro tempore* poſuit pro opportuno, ut *læuo tempore* ſat. I III. huius lib. pro contrario. *cum te ſic tempore læuo Interpellarim*.

Cui malè ſi palp.] cui ſi quis blandiatur ineptis, aut immoderatis laudibus: ita omni ex parte tectus, ac ſeptus eſt aduerſus aſſentationis dulcedinem, atque illecebram, itaque eam odit, ac reiicit, ut ab ea capi non poſſit. blanditias, & aſſentationem aſpernatur, ac reſpuit. tralatio eſt ab equis calcitroſis. ſic M. Tull. de Cælio Clodiam amantem ſpernente. *calcitrat*.

Quanto rectius hoc] Trebatius loquitur. quãto præſtat (inquit) hoc ſcribendi genus tractare, quàm ſatyras ſcribere, quibus uitioſos homines lædas?

Quid faciam?] reſpondens Horat. oſtendit ſuo quenque ſtudio delectari, ſua quenque uoluptate teneri. & ἐν παρόδῳ urbanè, & ſatyricè Milonium notat, ut temulentum.

- vt icto Acceſsit feruor cap. num. q; luc.] id eſt, ubi, ſeu poſteaquàm nimio uini potu caput eius concaluit, & ebrius factus binas ſe lucernas uidere exiſtimat, pro ſingulis. Ariſtoteles problem. τμημ. γ. quærit cur ita fiat, & rationem affert his uerbis, Διὰ τί τοῖς μεθύουσιν ἐνίοτε πολλὰ φαίνεται τὸ ἓν ὁρῶσιν; ἢ ὅτι αἱ ἀρχαὶ τῆς ὄψεως ἔσωθεν κινοῦνται ὑπὸ τοῦ οἴνου; καθάπερ ἡ ὅλη κεφαλή. κινουμένων δὲ τῶν ἀρχῶν οὐκ εἰς ταυτὸ συμβάλλουσιν αἱ ὄψεις, ἀλλ' οἷον ἐπὶ μέρος ἑκάτερον τοῦ ὁρωμένου. διὸ δύο φαίνεται. ταυτὸ δὲ τοῦτο γίνεται, καὶ ἐάν τις κάτωθεν πιέσῃ τὴν ὄψιν. ἐκίνησε γὰρ τὴν ἀρχὴν τῆς ὄψεως. ὥστε μηκέτι εἰς ταυτὸ συμβάλλειν τῇ ἑτέρᾳ. ἡ μὲν οὖν τοιαύτη κίνησις ἔξωθεν γίνεται. ἡ δ' ἀπὸ τοῦ οἴνου, ἔσωθεν. διαφέρει δ' οὐδέν. ταὐτὰ γὰρ ποιήσει ὁποσοῦν κινηθεῖσα. quæ ſic interpretor, Quam ob cauſam ebriis cum unum cernunt, multa uidentur? an quoniam aſpectuum principia intrinſecus à uino mouentur, quemadmodum caput totum? cum principia autem mouentur, non in eandem conueniunt aſpectus, ſed ad utranque quodammodo partem eius, quod cernitur? iccircò duo apparent? hoc idem porrò etiam accidit, ſi quis infernè aſpectum premat. nam principium ipſius aſpectus mouit, ita ut is non amplius in eandem rem atque alitet conueniat. Ac talis quidem motio fit extrinſecus, ea autem quæ à uino gignitur, intrinſecus. uerùm nihil intereſt. uiſus enim quomodocunque motus fuerit, hæc ita efficiet. Lucretius autem lib. 4. horum, & ſimilium cauſam opinioni, & errori animorum aſcribit: ſenſus enim nunquam falli affirmat. ſic Lucret. *At ſi forte oculo manus uni ſubdita ſubter Preſſit eum: quodam ſenſu fit uti uideantur Omnia, quæ tuimur, fieri tum bina tuendo: Bina lucernarum flagrantia lumina flammis, Binaq; per totas ædeis geminare ſupellex, Et duplices hominum facies, & corpora bina*, &c. ſequitur ſtatim, *Cetera de genere hoc mirando multa uidemus, Quæ uiolare fidẽ quaſi ſenſibus omnia quærunt Nequicquam, quoniam pars horum maxima fallit Propter opinatus animi, quos addimus ipſi, Pro uiſis ut ſint, quæ non ſint ſenſibu' uiſa*.

Caſtor gaudet equis, ouo p.] etiam geminorum fratrum diuerſa ſtudia ſolent eſſe, ut apparet in Caſtore, & Polluce, quorum hic pugil clariſſimus, ille optimus eques fuiſſe dicitur. exiſtimant nonnulli ætate Horatii geminos fratres fuiſſe ſic nominatos, quorum alter equis, alter cæſtibus delectaretur. mea nihil refert. ſed mihi tamen ſimplicius uidetur, ut fratres Helenæ intelligamus.

- me pedibus delect. claud.] ſic locutus eſt ſaty. ſuperiore. *- at ſit quis pedibus quid claudere ſenu Hoc tantùm contentus*.

Credebat] committebat. tralatio eſt. uide annot. ad Od. v. lib. 3. ibi, *Qui perfidis ſe credidit hoſtibus*.

- neque ſi male ceſſerat, uſquàm Dec.] id eſt, neque ſi quid ei malè euenerat, neque ſi proſperè, uſquam aliò confugiens, quàm ad ſcribendum, aut legendũ.

mendoſè

mendoſè in quibuſdam libris legitur *geſſerat*.

- quo fit, ut omnis Vot.] quo fit, ut omnis Lucillii uita pateat, uelu ti in tabula uotiua, deſcripta, atque expreſſa. *uotiuæ tabulæ* appellantur, quæ ſunt u otæ, quæ've ex uoto ſuſpenduntur in fanis, quales ſunt naufragorum, aut eorum, qui ex graui & periculoſo morbo recreati conualuerunt. ſuprà Od.v.lib.1. – *me tabula ſacer Votiua paries indicat humida Suſpendiſſe potenti Veſtimenta maris Deo*.

Lucanus, an Appulus anceps] inter Lucaniam, & Apuliam interiectus, vtriuſque particeps, ita, ut dubium ſit, Lucanus'ne ſim, an Apulus, nempe Venuſinus.

Quo ne, &c.] id eſt, vt ne hoſtes populi Rom. in Romanos inuaderent. quidam libri *Qua ne*, id eſt, ne aliquà.

Siue quòd] ſiue quia Appuli, ſiue quia Lucani bellum populo Rom. inferrēt. alii *quod* poſitum eſſe putant pro *aliquod*. ſed eos refellit codex unus Vatic. & Torneſ. in quibus ita ſcriptū eſt, *Siue quia Appula gens, ſeu quòd Lucania bellum*, &c. *incutere bellum* autem, id eſt, inferre, Horatio uſitatum.

- haud petet ultrò] non petet quenquam, niſi ſim laceſſitus. hæc enim uis eſt, uocis *ultro*.

Quenquam animantem] quenquam uiuum, quenquam anima & corpore conſtantem. M. Tull. in Timæo, *à quo enim animante reliquos omnes contineri uellet animantes, hunc ea forma figurauit, qua una omnes reliquæ formæ concluduntur*. aliàs animans & fœminini generis eſt, & neutrius.

- diſtringere] propriè, & uſitatè, ut ſup. annot. Od. xxxv. lib. 1.

- vt pereat poſitum rub. t.] utinam telum in vagina cónditum, rubigine exedatur. Priſcian. hunc locum producit lib. xv.

Nec quiſquam noc. cup.] & vtinam nemo me laceſſat iniuria: utinam nemo mihi ultrò iniuriam inferat.

- at ille, Qui me com.] at, qui me prouocarit, plorabit, & erit fabula totius populi. Plato in Minoë, monet eum, qui bonæ exiſtimationis cupidus eſt, ne poëtas offendat, ne've laceſſat, Minois exemplo, qui quamuis fuerit rex clementiſſimus, iuſtiſſimus, optimus: tamen propterea quòd offenſionem, odiumq; Tragicorum poëtarum ſubierit: & clementiæ, iuſtitiæque ſuæ fructu caruit, & inuſtus eſt inhumanitatis, crudelitatis, iniuſtitiæ notis in poſterum ſempiternis. Verba Platonis ſunt hæc, Διὸ καὶ σύ, ὦ βέλτιστ', ἐὰν σωφρονῇς, εὐλαβῇ τις, καὶ ἄλλος πᾶς ἀνὴρ, ὅτῳ μέλει τοῦ εὐδόκιμον εἶναι, μηδέ ποτε ἀπεχθαίνεσθαι ἀνδρὶ ποιητικῷ μηδενί. οἱ γὰρ ποιηταὶ μέγα δύνανται εἰς δόξαν ἐφ' ὁπότερ' ἂν ποιῶσιν εἰς τοὺς ἀνθρώπους εὐλογοῦντες, ἢ κακηγοροῦντες. Itaque Archilochus ille ad maledicendum egregiè promtus, ac paratus, cum à quodam contumelioſè appellatus eſſet, ita reſpondit, τέττιγα πτεροῦ συνείληφας, id eſt, cicadam ala comprehendiſti. huius autem animalis mirus eſt ſtridor, ſi ala prehendatur. Huc pertinet & illud, quod ſcribit Plutarchus in Theſeo, ἔοικε γὰρ ὄντως χαλεπὸν εἶναι φωνὴν ἐχούσῃ πόλει, καὶ μοῦσαν, ἀπεχθάνεσθαι, id eſt, reuera moleſtum & durum eſt cum ciuitate, quæ uocem & muſam habeat, inimicitias ſuſcipere.

Flebit] οἰμώξει, dolebit, miſeriam ſuam conqueretur, ac deplorabit. vide annot. ſup. ad Od. v. epod. ibi, *O multa fletu tum caput*.

- & inſignis tota cantab. ur.] perueniet in ora uirûm: nobilitabitur meis uerſibus ad ignominiam, & infamiam ſui nominis ſempiternam.

Seruius iratus] quæſitor. intelligamus hunc ætate Horatii fuiſſe Prætorem, & quæſtioni alicui rei capitalis præfuiſſe. Virg. 6. Aeneid. Quæſitor Minos urnam mouet. adhibebatur autem urna ad ſortitionem, ſubſortitionemq; iudicum.

Canidia Albuci] Albucii filia uenefica, de qua ſup. Od. III. epod. *- an malas Canidia tractauit dapes?* & tota Od. v. & XVII. & ſaty. VIII. lib. I.

Grande malum Tur.] quia iudex leuis, & nummarius, & uenalis.

Vt, quo quiſque ualet, &c.] id eſt, quo modo, qua re quiſque plurimùm poteſt, ea re inimicos ſuos, eosq;, quibus ſe inuiſum eſſe ſentit, aut quos metuit, terreat, & ulciſcatur: & quemadmodum imperet hoc ipſa natura, cuius maxima uis eſt, ſic ratiocinare mecum, *ὅτω συλλογίζυ μετ' ἐμῦ*.

- intus] non foris, ſed à natura inſitum.

Scæuæ, &c.] ſignificat hunc fuiſſe impium in parentes, & matrem ueneno necaſſe. Scæuæ (inquit) luxurioſo & perdito homini ſuam matrem committe, & permitte: manus quidem, & ferrum ab illa abſtinebit: ſed cicuta cum melle confuſa matrem necabit.

- nil faciet ſceleris pia dextera] pura quidem manus erit à ſanguine materno: ſed cicuta eam de medio tollet.

- mala] *ἐπίθετον* perpetuum. nulla enim cicuta bona eſt. ſic alibi *mala luſtra, mala ambitio, mali fures*. apud Hom. *λευκοῖο γάλακτος*.

- tollet] necabit, occidet. ſic Varro, *quis patrē decē annos natus tollet, niſi ueneno?*

Ne longum faciam] ne ſim longior: ut paucis expediā. ſic loquitur M. Tull. lib. I. de leg. *Non faciam longius: huc enim pertinet, animal hoc prouidum, ſagax, multiplex, acutum, memor, plenum rationis, & conſilij, præclara quadam ratione generatum eſſe à ſupremo deo*.

- fors] fortuna. caue legas, *fors*. & uide annot. ad illum locum ſaty. I. *Seu ratio dederit, ſeu fors obiecerit*.

Quiſquis erit uitæ, ſc. col.] ordo eſt, quiſquis erit uitæ color, ſcribam. *uitæ colorem* intellige uitæ genus, conditionem uiuendi, ſortem, perſonam. non enim una eſt omnium hominum perſona, non idem uitæ color, non eadem ſpecies: aliudque uitæ genus eſt imperatoris, aliud oratoris: aliud negociatoris, aliud poetæ. rectè autem colorem appellauit, quia ſingulorum uitæ degendæ genera, plerũque tanquam colores quidam, in nobis immutantur; neque quicquam ad animum pertinent: ſed ad corpus, aut fortunam. Quanuis autem ſua quenque natura ad certum uitæ genus fingere uideatur: neque tamen ſemper in deligendo uitæ genere naturam ſequimur, & ſæpe, ad quam nos ætatis degendæ uiam uel propinqui impulerint, vel fortuna, ueluti tempeſtas quædam, detulerit, in ea conſtantiæ cauſa, repugnante natura, cogimur conſeneſcere, & ad extremum uitæ ſpiritum permanere.

- o puer, ut ſis Vitalis metuo] ô puer (inquit Trebatius) ne non ſis uitalis, metuo. nomē *uitalis* autem, id propriè ſignificat, quod ad uitam pertinet, quod uitam adiuuat, quod uitæ utile eſt. Lucret. lib. 3. *Eſt igitur calor, ac uentus uitalis in ipſo Corpore, qui nobis moribundos deſerit artus*. ibid. *- mors omnia præſtat, Vitalem præter ſenſum, calidumq; uaporem*. ibid. *Et caput abſciſſum calido, uiuenteq; trunco, Seruat humi uultum uitalē, oculosq; patentes, Donec relliquias animaï reddidit omnes*. ibid. *Quòd ſi forte ideò magis īmortalis habenda eſt, Quòd uitalibus ab rebus munita tenetur*. & lib. 5. *- nudus humi iacet, infans indigus omni Vitali auxilio*. & lib. 6. *- primum multarũ ſemina rerum Eſſe ſuprà docui, quæ ſint uitalia nobis*. M. Tull. lib. de nat. deor. II. *ex quo intelligi debet, eam caloris naturam, uim in ſe habere uitalem, per omnem mundum pertinentem*. ibid. *& ceteris naturis omnibus ſalutarem impertit, & uitalem calorem*. Idem de diuinatio. lib. I. *Luce ſerenanti uitalia lumina liquit*. Virg. Aen. I. *Quiſquis es, haud (credo) inuiſus cæleſtibus auras Vitaleis carpis*. Plaut. in Pœnulo. *Iupiter, qui genus colis, aliſque hominum, per quem Viuimus uitale æuum*. Interdum etiam uitale appellamus, quod uita

tà prædictum eſt, ut Plaut. in Bacchid. *Da, ſi eſſe ſaluum uis me, aut uitalē tibi*, M. Tull. in Lælio ex Ennio. *Quis poteſt eſſe uita uitalis, ut ait Ennius, qui non in amici mutua beneuolentia conquieſcat?* & ita hoc loco ponitur ab Horat. itemq; in ſaty. 7. huius lib. ita, *Dauus, amicum Mancipium domino, & frugi, quod ſit ſatis, hoc eſt, Vt uitale putes.*

- maiorum ne quis amicus] ne quis gratioſus apud maiores, & potentiores uiros, &c.

- Frigore te feriat] mortem tibi inferat: te dè medió tollat. ſic Lucret. lib. 3. *- & aſcedit in auras, Et gelidos artus in lethi frigore linquit.* Idem lib. 4. *- nanque iacêtes Aeterno corpus perfuſam frigore lethi.* Virg. li. 9. Aen. *- uoluitur ille uomens calidum de pectore flumen Frigidus*, id eſt, moribundus, atque adeò mortuus, ut explicat Nonius Marcell. Idem in diris. *Et calor infuſo decedit frigore mortis.* Idem lib. 4. Aen. *Et cum frigida mors anima ſeduxerit artus.* Itaque docet Varro lib. 4. de ling. Lat. *ignē à naſcendo dictum, quòd hinc naſcitur, quicquid naſcitur: ideoq; calet: ut, qui denaſcitur, ignem amittit, & frigeſcit.*

- Quid? cum eſt Lucillius auſus, &c.] Quid? (inquit Horat.) cum Lucillius primus auſus eſt ſatyras ſcribere?

- Detrahere & pellem, nitidus q.] & cum auſus eſt ea integumenta detrahere, quibus quiſque ſua flagitia, ſuamq; turpitudinem tegeret, ac celaret. auſus eſt omnia, aut plurima improborum peccata nudare, & in publico quodam modo proponere.

- Cederet] incederet. ſic Plautus. *Vt tranſuerſus, non prouerſus cedit, quaſi cancer ſolet.* citat Varro lib. 6. de ling. Lat.

- introrſum turpis] epiſt. ad Quinctium lib. 1. *Introrſum turpem, ſpecioſum pelle decora.*

- aut, qui Duxit ab] P. Scipio Africanus poſterior, qui Carthaginem deleuit.

- ingenio offenſi?] num ingenio Lucillii offenſi, ſubintell. ſunt?

Famoſis'que Lupo cooperto] & num doluere ob Lupum famoſis uerſibus conſciſſum? extant Lucillii uerſus non integri apud M. Tull. lib. 1. de nat. Deor. in quibus hic Lupus, & aliquot alii commemorantur. M. Tull. *Quid de ſacrilegis, quid de impijs, periurisq; dicemus? Tubulus ſi Lucius unquam, Si Lupus, aut Carbo, aut Neptuni filius, ut ait Lucilius, putaſſet eſſe Deos: tam periurus, aut tam impius fuiſſet.*

- Scilicet uni æquus] ſcilicet uni uirtuti placatus, æquabilis, atque amicus. non iratus, neque offenſus. uide annot. ad Od. III. lib. 2.

Virt. Scip. & mitis ſap. Læl.] id eſt, Scipio, & Lælius: περίφρασις: quod genus ſuprà annotauimus ad Od. v. lib. 3. Priſcian. lib. 2. ſcribit dicendum fuiſſe Scipionidæ.

- diſcincti] cur non dixit diſcinctæ? quia per uirtutem Scipionis, & ſapientiam Lælii, Scipio, & Lælius ſignificantur, ut diximus. ſic Homerus ὀδ. λ. Ἦλθε δ' ἐπὶ ψυχὴ Θηβαίου Θηρεσιάο Χρύσεον σκῆπτρον ἔχων. quo loco uidebatur dicendum ἔχουσα. & Eurip. apud Stobæum Ἴδοιμι δ' αὐτῶν ἔκγον' ἄρσεν' ἀρρένων Πρῶτον μὲν εἶδος ἄξιος τυραννίδος. uidebatur dicendum ἄρσενα ἄξια. ſic M. Tull. orat. pro Sextio. *duo importuna prodigia, quos egeſtas, quos æris alieni magnitudo, &c. Tribuno pl. conſtrictos addixerat.* diſcinctus hoc loco non ponitur in uitio, ut Ode 1. epod. *Diſcinctus aut perdam ut nepos:* ſed ad animi laxamentum, ac remiſſionem duntaxat pertinet, ut ibidem docuimus. *diſcincti* igitur ualet hoc loco idem, quod remiſſi, ac relaxati: animo à rebus ſerijs, & à reip. curis ſoluto: omni ſeueritate poſita.

- donec] interea dum, uel tantiſper dum, ut Od. IX. lib. 3. *Donec gratus eram tibi.*

Decoque-

Decoqueretur olus] ex apparatu, qualis eſſet eorum cœna ſignificat, nẽpe frugi, minimeq; ſumtuoſa. uide, quæ annotata ſunt ad illum locum *Lachaniq; catinum.* ſaty. v i. lib. i. *Soliti* autem ſubintell. erant.

- quanuis Infra Lucilli c. ing.] quanuis & cenſu, & ingenio Lucillio inferior. fuit autem Lucillius honeſtò loco natus, nempe familia equeſtri.

Cum magnis uixiſſe] ſic ſuprà epiſt. ult. lib. i. *Me primis urbis belli placuiſſe domique.*

- & fragili quær. ill. d.] allegoria eſt. ſignificat autem, inuidis, qui conabantur eum, obtrectando, & clanculum mordendo, in crimen uocare, ſuæ uitæ integritatem, caſtitatem, & innocentiam reſponſuram, ac reſtitutam. ducta allegoria eſt à dente, qui res teneras, molleis ac fragiles perfringere, & comminuere poteſt: duras & ſolidas non poteſt. utitur alia quidem ſimilitudine M. Tull. orat. pro Roſcio Com. in eadem re: ſed non minus apta. his uerbis. *Nónne, ut ignis in aquam coniectus continuò reſtinguitur, & refrigeratur: ſic referuens falſum crimen in puriſſimam, & caſtiſſimam uitam collatum ſtatim côncidit & extinguitur.*

- offendet ſolido.] in ſolidum incurret, ita ut lædatur potius, quàm lædat.

- equidem nihil hic diffindere poſſum] ita reperi ſcriptum in uno cod. Vatic. & Torneſ. non, ut habent uulgati libri, *diffingere*, Et ſanè hanc (quam dico) ſcripturam agnoſcere uidetur Porphyrio. diffindere autem uerbum eſt antiqui iuris ciuilis, quod ualet differre, quanquam nonnulli malunt dici diffundere. à quibus diſſentio. Verba ſunt hæc ex lege ſecunda Numæ Pompilii. *Si quid horum fuit uitiũ iudici, arbitróue, reóue, is dies diffiſſus eſto.* T. Liuius lib. 9. *atque ei legem Curiatam de imperio ferenti, triſte omen diem diffidit.* Aul. Gellius lib. 14. cap. 2. *Atque in dierum quidem diffiſſionibus,* & c. ubi uulgo legitur *rerum diffuſionibus.*

Sed tamen ut mo.] hæc pertinent ad uerſum, qui ſtatim ſequitur, *Si mala cond.* hoc ſenſu: ſed tamen, ut cautior ſis, idq; à me monitus, ne forte ignorantia legum te in fraudem impellat: ſi quis in aliquem famoſa carmina ſcripſerit, datur in eum actio, & pœna eſt in eum lege ſancita. M. Tull. lib. 4. Tuſcul. *quanquam id quidem etiam* x i i. *tabulæ declarant, condi iam tum ſolitum eſſe carmen: quod ne liceret fieri ad alterius iniuriam, leges ſanxerunt.* ſic epiſt. ad Auguſt. *quin etiam lex, Pœnaq; lata, malo quæ nollet carmine quenquam Deſcribi.*

- ius eſt, Iudiciúmq;] lex lata eſt, & actio in eum datur.

- eſto] demus ita eſſe, (inquit Horat.) uidelicet pœnam eſſe conſtitutã in eum, qui mala in quempiam carmina ſcripſerit: ſed ſi quis bona ſcripſerit, laudatur iudice Cæſare. ambiguum ineſt in uoce *mala.* Trebatius enim *mala* accipit famoſa: Hor. autem indocta.

- latrauerit] ſic reperi ſcriptum in quattuor codicibus calamo exaratis: trib. Vatic. & Iann. unus Vat. & Faër. habent *lacerauerit.* ego priorem ſcripturam ſecutus ſum, quia à pluribus libris comprobatur. placet mihi tamen, & altera *lacerauerit:* cui ex aduerſo reſpondet nomen *integer:* hoc modo, lacerauerit homines improbos, ideoq; lacerandos, cum ipſe ſit integer, id eſt, innocens, & caſtus. Præterea M. Tull. Philipp. xi. ita loquitur *uerborum contumeliis lacerare.* niſi quis dicat *lacerare*, grauius eſſe, quàm *latrare:* & hoc huic loco conuenire: illud non conuenire. Hæc autem *ſi quis opp. dig. lac.* & reliqua, quæ ſequuntur, uidentur dici à Trebatio, hoc modo, ſi quis improbum, impudicum, periurum, atque impium latrauerit, ſeu lacerauerit, cum ſit ipſe purus, & innocens, leges ipſæ xii. tabularum riſu diſſoluentur, & pœnam remittent: tu autem omni moleſtia liberatus, abibis: tu miſſus fies: tu abſoluêris. Ego ſuſpicatus ſum aliquando, etiam ſuperiora illa uerba, *ſed bona ſi quis,* & c. eſſe Trebatii, continentemq; iam eſſe, & perpetuam Trebatii ad extremum

tremum orationem, ut aduerſentur ſcilicet illis, *ſi mala condiderit*. alij omnia uolũt eſſe Horatij.

tabulæ] id eſt, uel ipſæ leges riſu diſſolutæ ſupplicium remittent, uel ipſi iudices, qui ſunt legum cuſtodes, atque adeò leges loquentes, effuſè ridebunt.

SATYRA 2.

QVAE uirtus, & quanta, boni, ſit uiuere paruo:
(Nec meus hic ſermo eſt: ſed, quę præcepit Ofellus
Ruſticus, abnormis ſapiens, craſſaq́; Minerua:)
Diſcite non inter lances, menſasq́; nitenteis,
Cum ſtupet inſanis acies fulgoribus, & cum
Acclinis falſis animus, meliora recuſat:
Verùm hic impranſi mecum diſquirite. cur hoc?
Dicam ſi potero. malè uerum examinat omnis
Corruptus iudex. lèporem ſectatus, equo'ue
Laſſus ab indomito: uel, ſi Romana fatigat
Militia aſſuetum græcari, ſeu pila uelox,
Molliter auſterum ſtudio fallente laborem,
Seu te diſcus agit: pete cedentem aëra diſco.
Cum labor extuderit faſtidia: ſiccus, inanis
Sperne cibum uilem: niſi Hymettia mella Falerno
Ne biberis diluta. foris eſt promus: & atrum
Defendens piſces biemat mare. cum ſale panis
Latrantē ſtomachum benè leniet. unde putas, aut
Quî partum? non in caro nidore uoluptas
Summa, ſed in te ipſo eſt. tu pulmentaria quære
Sudando. pinguem uitijs, albumq́; nec oſtrea,
Nec ſcarus, aut poterit peregrina iuuare lagois.
Vix tamen eripiam, poſito pauone, uelis quin
Hoc potius, quàm gallina tergêre palatum,
Corruptus uanis rerum: quia ueneat auro,
Rara auis: & picta pandat ſpectacula cauda:
Tanquā ad rē attineat quicquam. nū ueſceris iſta,
Quā laudas, pluma? coctio num adeſt honor idem?
Carne tamen quamuis diſtat nihil: hac magis illa.
Imparibus formis deceptum te patet. eſto,
Unde datum ſentis, lupus hic, Tiberinus, an alto
Captus hiet? pontes'ne inter iactatus, an amnis
Oſtia ſub Tuſci? laudas inſane trilibrem

COMMENTARII.

boni] in tribus Vatic. cod. & Faër. & Torn. ſcriptum reperitur boni, ut ſit uocandi caſus, quo ſecutus ſum.

– uiuere paruo] ſic Tibull. eleg. 1. lib. 1. – *contentus uiuere paruo.*

Nec meus hic ſermo &c.] hi duo uerſus, qui deinceps ſequuntur, includendi ſunt interpoſitionis nota.

– præcepit] præſcripſit, docuit, præmonſtrauit. hoc enim ſignificat uerbum *præcipere*, nō id, quod uulgus putat.

– abnormis ſapiens] hæc duo coniunctè ſunt legenda, *ſapiens abnormis*, id eſt, qui ſapiens quidem eſt, ſed non ad iſtorum philoſophorum normam. ſic M. Tull. in Lælio, *Nunquā ego dicā C. Fabricium, M. Curium, T. Coruncanum, quos ſapientes noſtri maiores iudicabant, ad iſtorum normam fuiſſe ſapientes. abnormis.* autem excudendum curaui, ſecutus auctoritatem quinque codicum ueterum.

– craſſaq́; Minerua] & ſapiens craſſa Minerua, id eſt, non politus, neque excultus doctrina: ſed factus natura: non productus è ſchola, ſed ex caula.

in

Mullũ: in ſingula quem minuas pulmẽta, neceſſe eſt.
Ducit te ſpecies, uideo. quò pertinet ergo
Proceros odiſſe lupos? quia ſcilicet illis
Maiorem natura modum dedit: his breue pondus.
Ieiunus rarò ſtomachus uulgaria temnit.
Porrectum magno magnum ſpectare catino
Vellem, ait Harpyijs gula digna rapacibus. at uos
Præſentes Auſtri coquite horum obſonia: quanquã
Putet aper, rhombusq́; recens, mala copia quando
Aegrum ſollicitat ſtomachum: cum rapula plenus,
Atque acidas mauult inulas. nec dũ omnis abacta
Pauperies epulis regum. nam uilibus ouis,
Nigrisq́; eſt oleis hodie locus. haud ita pridem
Galloni præconis erat acipenſere menſa
Infamis. quid, tum rhombos minus æquor alebat?
Tutus erat rhombus, tutoq́; ciconia nido:
Donec uos auctor docuit prætorius. ergo
Si quis nunc mergos ſuaueis edixerit aſſos:
Parebit praui docilis Romana iuuentus.
Sordidus à tenui uictu diſtabit, Ofello
Iudice. nam fruſtra uitium uitaueris illud,
Si te aliò prauum detorſeris. Auidienus,
Cui Canis ex uero ductum cognomen adhæret:
Quinquenneis oleas eſt, & ſilueſtria corna:
Ac, niſi mutatum, parcit defundere uinum: &,
Cuius odorem olei nequeas perferre (licebit
Ille repotia, nataleis, alios'ue dierum
Feſtos albatus celebret) cornu ipſe bilibri
Caulibus inſtillat, ueteris non parcus aceti.
Quali igitur uictu ſapiens utetur? & horum
Vtrũ imitabitur? hâc urget lupus: hâc canis angit.
Mundus erit, qui non offendat ſordibus: atque
In neutram partem cultus miſer. hic neque ſeruis,
Albuci ſenis exemplo, dum munia didit,
Sæuus erit: nec ſic, ut ſimplex Næuius, unctam
Cõuiuis præbebit aquã: uitium hoc quoque magnũ.
Accipe nunc, uictus tenuis quæ, quantaq́; ſecum
Afferat: in primis ualeas benè: nam, uaria res
Vt noceant homini, credas, memor illius eſcæ,
Quæ ſimplex olim tibi ſederit. at, ſimul aſſis

in Priapeiis, *Simplicius muto eſt, da, uerbum turpe laſiuè Dicere. quid faciam? craſſa Minerua mea eſt.*

– nitentes] λιπαρὰς, pingues, unctas, opiparas.

Cum ſtupet inſanis acies fulg.] ideſt, cum oculorum acies epularum, & deliciarum, & uaſorum pretioſorum ſplendore obtuſa eſt. allegoria eſt. nam per aciem oculorum, quæ nimio ſplendore præſtinguitur, iudicium rationis ſignificat obtuſum, & corruptum luxu & uoluptatibus.

– inſanis] ab effectu. quia animum ſpoliant ſanitate.

Acclinis] propenſus ad aſſentiendum falſis propterea, quòd corpus multo cibo, multaq́; potione completum eſt: quod, cum accidit, minus expeditè ſuo munere mẽs fungi poteſt. *acclinis* legendum eſſe, non *acclinis* pertinent omnes codices ueteres & Vaticani, & alij nullo excepto. *acclinis* autem ſignificat incumbentem, & propenſum. quo nomine utitur Virgil. lib. 10. Aen. *Vulnera ſiccabat Lymphis, corpusq́; leuabat Arboris acclinis trunco.* quo loco tamẽ in lib. uulgatis legitur mendosè *acclinis*. hinc uerbũ acclino, & acclinatus. Cæſ. lib. 6. de bello Gallico *hic cum ſe conſuetudine acclinauerint*, &c. & ſup. *atque ita paulum modo acclinatæ quietem capiunt.*

– impranſi] ſicci, ieiuni. epiſt. ad Nummoniũ Vall.
lib.

Miſcueris elixa: ſimul conchylia turdis:
Dulcia ſe in bilem uertent: ſtomachoq; tumultum
Lenta feret pituita. uides, ut pallidus omnis
Cœna deſurgat dubia? quin corpus onuſtum
Heſternis uitijs animum quoque prægrauat unà:
Atque affigit humo diuinæ particulam auræ:
Alter, ubi dicto citiùs curata ſopori
Mẽbra dedit: uegetus præſcripta ad munia ſurgit:
Hic tamẽ ad melius poterit tranſcurrere quondã:
Siue diem feſtum rediens aduexerit annus:
Seu recreare uolet tennatum corpus: ubique
Accedent anni, & tractari mollius ætas
Imbecilla uolet. tibi quidnam accedet ad iſtam,
Quam puer, & ualidus præſumis, mollitiem, ſeu
Dura ualetudo inciderit, ſeu tarda ſenectus?
Rancidũ aprũ antiqui laudabant: non, quia naſus
Illis nullus erat: ſed, credo, hac mente, quòd hoſpes
Tardius adueniens, uitiatum commodius, quàm
Integrũ edax dominus conſumeret. hos utinã inter
Heroas natum tellus me prima tuliſſet.
Das aliquid famæ? quæ carmine gratior aurem
Occupat humanam. grandes rhombi, patinæq;
Grande ferunt unà cum damno dedecus. adde
Iratum patruum, uicinos, te tibi iniquum,
Et fruſtra mortis cupidum, cum deerit egenti
Aes, laquei pretium. iure, inquis, Traſius iſtis
Iurgatur verbis. ego vectigalia magna,
Diuitiasq; habeo tribus amplas regibus. ergo,
Quod ſuperat, non eſt, meliùs quò inſumere poſſis?
Cur eget indignus quiſquam te diuite? quare
Templa ruunt antiqua deûm? cur, improbe, caræ
Non aliquid patriæ tanto emetiris aceruo?
Vni nimirum rectè tibi ſemper erunt res?
O magnus poſthac inimicis riſus. vtérne
Ad caſus dubios fidet ſibi certius: hic, qui
Pluribus aſſuerit mentem, corpuſq; ſuperbum:
An, qui contentus paruo, metuenſq; futuri,
In pace, ut ſapiens, aptarit idonea bello?
Quo magis his credas: puer hũc ego paruus Ofellũ
Integris opibus nôui non latiùs uſum,

lib. 1. - *impranſus non qui ciuem dignoſceret hoſte.* & ſaty. prox. - *impranſi correptus uoce magiſtri.*

- malè uerum exam. o. c.] corruptus autem eſt animus hominis uino, ciboq; conferti, & ſaturi: Itaque expeditè uerum à falſo diſtinguere non poteſt. huc pertinent, quæ ſcribit Ariſtot. περὶ ἐνυπνίων. τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ ἐν ὀργαῖς, καὶ πάσαις ἐπιθυμίαις ἀπατητοὶ γίνονται πάντες, καὶ μᾶλλον, ὅσῳ ἂν μᾶλλον ἐν τοῖς πάθεσιν ὦσι.

- léporem ſectatus, equo ve. &c.] huius loci hæc ſententia eſt. qui labore corpus exercuit, ſumtuoſas epulas non deſiderat: ſed tenuiſſimo apparatu, & quolibet cibo ſibi appoſito contentus eſt. notum eſt illud Hippocratis ὁ πόνος σίτου ἡγείσθω. & Cyrus apud Xenoph. lib. ſecundo ἀπομνημ. curam adhibebat, ne vnquam ſui ad prandiũ, aut cœnam ἀνίδρωτοι uenirent. & Hippolytus ille apud Eurip. ait redeuntibus è uenatione, plenas menſas eſſe iucundas: ſignificans, opinor, exercitatione, & labore corporis cibi cupiditatem excitari. uerba Eurip. ſunt hæc, Σίτων μέλεσθε. τερπνὸν ἐκ κυναγίας τράπεζα πλήρης. enumerat autem hoc loco Horatius quinque exercitationis genera, uenationem, equitationem, militiam, ludum pilæ, diſci iactum.

- græcari] intemperantius potare, Græcorum more bibere. M. Tull. Verr. 3. Fit

Quàm nunc accíſis. uideas metato in agello
Cum pecore, & natis fortem mercede colonum,
Non ego, narrantem, temere edi luce profeſta
Quicquam, præter olus fumoſa cùm pede pernæ.
At, mihi cùm longum poſt tempus uenerat hoſpes:
Siue operum uacuo gratus conuiua per imbrem
Vicinus: bene erat, non piſcibus urbe petitis,
Sed pullo, atque hædo: tum penſilis uua ſecundas,
Et nux ornabat menſas, cùm duplice ficu.
Poſt hoc ludus erat cupa potare magiſtra:
Ac uenerata Ceres, uti culmo ſurgeret alto,
Explicuit uino contractæ ſeria frontis.
Sæuiat, atque nouos moueat fortuna tumultus:
Quantū hinc imminuet? quāto aut ego parcius, aut
O pueri nituiſtis, ut huc nouus incola uenit? (uos
Nam propria telluris herum natura neque illum,
Nec me, nec quenquam ſtatuit. nos expulit ille:
Illum aut nequities, aut uafri inſcitia iuris.
Poſtremò expellet certè uiuacior heres.
Nunc ager Vmbreni ſub nomine, nuper Ofelli
Dictus, erit nulli proprius: ſed cedet in uſum
Nunc mihi, nunc alij. quocirca uiuite fortes:
Fortiaq́ue aduerſis opponite pectora rebus.

3. *Fit ſermo inter eos, & inuitatio, ut Græcorum more biberetur.* Plautus Moſtell. *Dies, noctesq́; bibite: pergræcamini, Amicas emite, liberate, paſcite Paraſitos, obſonate pollucibiliter.* Idē Bacchid. *atque id pollicetur, ſe daturum aurum mihi: Quod dem ſcortis, quodq́; in luſtris comedim, & congræcem pater.*

Molliter auſterum ſtud. ſall.] id eſt, ſtudio pilæ obliuionem quandā, & ἀναισθησίαν laboris afferente. nō enim ſentitur labor ab eo, qui pila ludit, propter eam, quam ex luſione percipit, uoluptatē.

- cedentem] cedit enim aër corporibus, præſertim grauioribus.

Cum labor extuderit] id eſt, depulerit nauſeam, quæ ex ſatietate, & crapula naſcebatur, famēq́; irritarit, ac prouocarit.

Sperne cibū uilem] uerbum *ſperne* pertinet ad illa ſuperiora, *leporem ſectatus, equo'ue,* &c. & ineſt in his uerbis εἰρωνεία, hoc modo, cum uenatu, equitatione, militia, pilæ luſione, diſco te exercueris, ac fatigaris, cibiq́; faſtidium depuleris, tū tu, ſodes, ſperne tenuem apparatum, & nega te bibiturum, niſi tibi uinum Falernum melle mitigatum miniſtretur. quod ſimile eſt, ut ſi dicat, nunquam tu hoc facturus es, immò uiliſſimum quenque cibum auidiſſimè uoraturus, & quodlibet uinum, atque adeò aquam, ſi vinum deſit, æquiſſimo animo bibiturus. ad hanc ſententiam pertinet id quod Dionyſio tyranno reſpondit cocus quidam Lacedæmonius. *Cum cœnaſſet ille in Phiditijs, negaretq́; ſe iure nigro neſcio quo delectatum, quod erat caput cœnæ: tum is, qui illa coxerat, minimè mirum (inquit:) condimenta enim defuerunt. Quæ tandem, inquit ille? labor in uenatu, ſudor, curſus ab Eurota, fames, ſitis: his enim rebus Lacedæmoniorum epulæ condiuntur.* hæc M. Tull. Tuſcul. lib. 5. eôdem illud Varronis de liberis educandis ex Nonio. *uel maximè illic didici, & ſitienti uideri aquam mulſum: & eſurienti, panem cibarium, ſiligineum: & exercitato ſomnum ſuauem.* quem locum ſic reſtituit Muretus.

- niſi Hymettia mella Fal.] ne biberis, ne quicquam bibito, niſi vinum Falernum melle conditum. Erat autem Falernum aliquanto auſterius. iccircò melle admiſto leniri ſolitum erat. Virg. Geôrg. 4. *Dulcia mella premes, nec tantùm dulcia quantùm Et liquida, & durum Bacchi domitura ſaporem.*

- foris eſt promus] is qui dapes, & uinum promit, non eſt domi: tempeſtas

ad

ad piſcandum non eſt idonea. Tu igitur eſuriens,& ſitiens,neque,dum,promus rẹdeat: neque, dum ex longinquo,& concitato mari tibi piſces afferantur,expectabis: ſed pane, & ſale famem ſedabis. Promus dictus eſt à promendo, ut condus à condendo: quibus duabus uocibus utitur Plautus.

-unde putas,aut Qui p.] unde putas hanc in tam tenui, & uili cibo,naſci uoluptatem.

-tu pulmentaria quære Sud.] id eſt,ſuda prius,quàm pranſum,aut cœnatum eas, & pulmentaria non magnopere deſiderabis. Nam ei, qui ſudauerit, famemq; labore prouocarit, faſtidio depulſo,cibus quantumuis tenuis,ac uilis,erit quouis pulmento ſuauior.ſuprà epiſt.ad Loll.lib.1. *Cœnes ut pariter pulmenta laboribus empta.* rectè igitur Cyrus: de quo ſic Xenoph. ἀπομν.βιβ.β. ἐπεμέλετο δὲ καὶ τοῦδε ὁ Κῦρος, ὅπως μήποτε ἀνίδρωτοι γενόμενοι ἐπὶ τὸ ἄριστον, καὶ τὸ δεῖπνον εἰσίοιεν. quæ uerba paulo ante interpretati ſumus.

-pinguem vitijs] obeſum, vitioſo, & graui abdomine oneratum.

-albumque] pallidum, vt infrà ead.ſaty. *-uides ut pallidus omnis Cœna deſurgat dubia?*

-oſtrea] *συναίρεσις* eſt in nomine *oſtrea*,ut ſuprà admonuimus. oſtrea autem loco & tempore inter ſe diſtinguuntur.ea enim ſunt optima,quæ & in mari,& vere, aut ſub æſtatem capiuntur, vt docet Athen. lib. tertio.

Nec ſcarus] de Scaro ſic Athen.lib.8. ὁ δὲ σκάρος ἁπαλόσαρκος, ψαθυρός, γλυκύς, κοῦφος, εὔπεπτος, εὐανάδοτος, εὐκοίλιος. quæ verba ſuprà ſumus interpretati ad Od.11.epod.Quàm rarus autem,& carus Romæ fuerit hic piſcis,ex Macrobio cognoſces lib.3. cap.XVI.

Lagois] leporem Græci λαγωὸν ſeu λαγῶ nominant,à cuius ſimilitudine piſcis quidam hoc nomine appellatus eſt.

Vix tamen eripiam,&c.] vix tamen expugnabo, vt non malis pauone appoſito,palatum tuum delectare,ac permulcere,quàm gallina famem explere, vanis rebus corruptus. tergêre autem dixit in ſecunda inflexione, vt Lucret. multis locis. exempli cauſa lib.4. *Et quaſi perterget pupillas, atque ita tranſit.*

Corruptus uanis rerum] id eſt,vanitatibus rerum,uel uanis rebus. ſic loquitur Od. XII. lib.4. *-cadus Spes donare nouas largus, amaraq; Curarum eluere efficax.* Idē epiſt.de arte poët. *-ſi fortè neceſſe eſt Indicijs monſtrare recentibus abdita rerum.* id eſt,res abditas.& ſaty.ult.huius lib. *-dumq; Ridetur fictis rerum Balatrone ſecundo.* Lucret.lib.6.de fulmine, *Inter enim fugit,& penetrat per rara uiarum.* vide annot. ad Odam illam XII.lib.4.

-& picta pandat ſpect.c.] Athen.lib.9.de pauonis pennis,& ala,hæc ſcribit ex Antiphonte. εἴ τις ἐθέλοι καταβαλεῖν εἰς πόλιν τοὺς ὄρνιθας, οἰχήσονται ἀναπτάμενοι· ἐὰν δὲ τῶν πτερύγων ἀποτέμῃ, τὸ κάλλος ἀφαιρήσεται. τὰ πτερὰ γὰρ αὐτῶν τὸ κάλλος ἐστὶν, ἀλλ' οὐ τὸ σῶμα. id eſt,ſi quis velit in vrbe has aues continere, auolabunt: quòd ſi alas circuncidat, formam adimet. alæ enim earum ſunt pulchritudo, non corpus. Sic & Chryſipp.vt refert Plutarch. in lib. στωϊκῶν ἐναντιωμάτων. ὁ ταὼς ἕνεκα τῆς οὐρᾶς γέγονε, διὰ τὸ κάλλος αὐτῆς.

-num veſceris iſta,Quam p.] oſtendit heluonum,luxurioſorumque cupiditates non eſſe naturales,neque rectas: ſed ab opinione,& vitio natas,ac depravatas: propterea, quòd ea obſonia maximè conquirunt, vehementiſſimeq; expetunt,quæ vel rariſſima,& cariſſima ſunt,vel à naturali magnitudine diſceſſerunt: verbi gratia,pauonibus malunt ueſci,quàm gallinis:lupos proceros oderunt,quia proceri ſunt natura: minores magno redimunt, magnoq; ſtudio conſectantur: mullos contrà deſiderant inuſitata magnitudine, quia parui ſunt, & lupis minores

res natura.

- coćto num adeſt hon.] ita ſcriptum eſt in tribus cod. Vatic.& Iann.Faër. Torn.& ita legendum.neque eſt, quòd quenquam moueat *m* ante vocalem, non eliſum. nam hoc non eſt aut nouum, aut inuſitatum. Enn.lib.x.annal. *Inſignita ferè tum millia militum octo*. Lucret. lib.1. *Corporum augebis numerum, ſummamq́; ſequetur*. ſic enim ſcriptum eſt in exemplatibus Lucretianis manuſcriptis, vt dicemus in noſtris ad illum poëtam ſcholiis.

Carne tamen quanuis d.] horum verborum hæc ſententia eſt, Quanuis tamen nihil differat pauo à gallina carne, (nam gallinæ caro, carni pauonis eſt ſimillima) perſpicuum eſt te hac forma (pauonis inquam) magis, quàm illa, nempe gallinæ, quæ formæ ſunt impares, deceptum, & captum eſſe. non igitur te carnis diſſimilitudo, cum inter hanc, & illam nihil interſit, ſed formæ, decipit, quia pauonis plumæ ſunt pulchriores, ac ſpecioſiores, quàm gallinæ.

Vnde datum ſentis,] unde tuo palato iſta vis data eſt, qua iudices utrùm lupus hic ſit in mari, an in fluuio Tiberi captus, &c.? Lupum Græci λάβρακα nominant παρὰ τὴν λαβρότητα. piſcis eſt boni ſucci, neque tamen multi alimenti, litterarum ſtudioſis perutilis, & valdè accommodatus: de quo Ariſtophanes. Λάβραξ ὁ πάντων ἰχθύων σοφώτατος. Iam verò illud didici ex Macrobio lib.3. cap. XVI. Lupum Tiberinum, eo, qui quouis alio loco captus ſit, eſſe meliorem. Eo autem, qui circa oſtia Tiberis captus ſit, eum, qui inter pontes fuerit agitatus, eſſe potiorem, credibile eſt. Alij tamen aliter ſentiunt, quibuſcum non pugnabo.

- laudas inſane trilibrem] mulli non ita ſunt magni ponderis natura: tu trilibres mullos conquiris. lupi magni, & proceri ſunt natura: tu paruos conſectaris. ſed quid attinet te mullum trilibrem comparate, cum ſit tibi in pulmenta minuendus? dices te ſpecie, id eſt, magnitudine delectari. cur igitur magnos lupos reſpuis? Aſinius Celer vir conſularis mullum vnũ ſeptem millibus nummûm mercatus eſt: vt refert Macrob.lib.3.ex Sammonico.

- in ſingula quem minuas] quantunuis (inquit) magnum, & magni ponderis mullum emeris, non edes integrum: ſed erit tibi in fruſta ſecandus, ac minuendus, vt ex ijs fiant pulmenta.

Ieiunus raro ſtomachus] hoc verborum ordine ſcriptus eſt hic verſus in tribus cod. Vatic. Faër. & Torneſij.

- porrectum magno] ſubint. mullum. reſpondet ὀψοφάγος, quem gulam Harpyijs dignam appellat.

- ait Harpyijs gula digna rap.] id eſt, ait obſoniorum heluo, per appoſitionem, gula Harpyiis digna. Harpyiæ (inquit Homeri interpres) aut venti peſtilentes, aut Deæ rapaces fuerunt, quarum nomina ſunt hæc, Celæno, Aëllo, Ocypete, Podarge. ſi modò hæc quoque vna eſt ex Harpyijs, & non vnius Harpyiæ epithetum, ἄρπυια ποδάργη. Hæ quondam Phineo (ſi fabulis credimus) moleſtiſſimæ fuerunt propter hanc cauſam. Phineus liberos ſuos ex Cleopatra ſuſceptos Eurytiæ eorum nouercæ, quam mortua Cleopatra, vxorem duxerat, apud ſe falsò accuſatos, necandos tradidit. Quo facto Iupiter offenſus, hanc ei tulit optionem, vt eligeret, vtrum mallet, Solem non videre, an cæcus eſſe. At ille maluit Solem non uidere. quod cum Sol grauiter, moleſteq́; tuliſſet, Harpyias in eum immiſit, quæ, quoties cibum capturus eſſet, vnguibus, & roſtris, quicquid erat appoſitum, inquinabant, & corripiebant. Has poſtea Zetes, & Calais abegerunt. vide Apollon. Argonaut.lib.2.& ſcholiaſten. Earum autem deformitatem, ingluuiem, fœditatẽ pulchrè deſcribit Virgil.3.Aen. Apud Hom. porrò nulla fit de Harpyijs mentio, niſi quòd in Odyſſ. Telemachus & Eumæus Vlyſſis deſiderio affecti, longaq́; expectatione

ctione defeſſi ſæpe ita loquuntur, illum vel à feris eſſe deuoratum, vel naufragio periiſſe, vel ab Harpyijs eſſe diſcerptum, ac dilaceratum. nam iteratur hic verſus aliquoties in ὀδυσ. Νῦν δέ μιν ἀκλειῶς ἅρπυιαι ἀνηρείψαντο. gula igitur Harpyijs digna, id eſt digna cuius dapes Harpyiæ ſuo contactu contaminent, atque inquinẽt.

- at vos Præſentes Auſtri] Auſtri venti ſunt inſalubres, ac peſtilentes. precatur igitur, vt hi uenti ſuo afflatu gurgitum iſtorum obſonia percoquant, ac peru rant. præſentes autem dicit, quia præſentes plus poſſunt, vt præſentia numina.

- quanquam] ſeipſum reprehendit: & id, quod dixerat, corrigit hoc modo, Quid opus eſt Auſtrorum afflatu ad iſtorum heluonum obſonia corrumpenda, cũ apri, & rhombi, qui eis apponuntur, quantumuis ſint recentes, & integri, tamen eis puteant, & nauſeam moueant, adeò vt ſint eis epulæ inſuaues, & iniucundæ? quid ita? propterea ſcilicet, quia nimia copia conferti: ſatietate, & cruditate corrupti, ac languidi, de ciborum bonitate verè iudicare non poſſunt. Ita ſæpe eis uſuuenit, ut rapula, & inulas acidas, panibus, ac rhombis anteponant.

- mala copia quando] ſic ſaty. v i i. huius lib. *Nempe inamareſcunt epulæ ſine fine petitæ.* malam copiam dixit, quoniam quædam bona eſt, & laudabilis. Cum his congruunt illa Lucretiana lib. v i. *Tum penuria deinde cibi languentia letho Membra dabat: contrà nunc rerum copia merſat.*

- ſollicitat] malè habet, lædit, grauat, onerat.

- inulas] amaras appellat ſaty. vltima huius libri, *Erucas virideis inulis ego primus amaras Monſtraui incoquere.* quamobrem igitur hic acidas dicit? fortaſſe ab effectu.

Galloni] *Galloni* legendum, non *Gallonis*, vt habent quædam exemplaria mendoſa. De hoc Gallonio præcone M. Tull. in orat. pro Quinctio, *qui relicta bonorum virorum diſciplina, & quæſtum, & ſumtum Gallonij ſequi maluerunt: atque etiam, quod in illo non fuit, cum audacia, perfidia uixerunt.* & Lucillius apud M. Tull. lib. 2. de finibus, *O Publi, ô gurges Galloni: es homo miſer (inquit) Cœnaſti in uita nunquam bene, cum omnia in iſta Conſumis ſquilla, atque acipenſere cum decumano.* & ipſe Tull. de eodem multa ibidem.

- acipenſere] apparet ex iis verſibus Lucillii, quos modò produxi, hunc Gallonium obſoniorum gurgitem acipenſere, ut cariſſimo, & ſuauiſſimo piſce ornaſſe, inſtruxiſſeq; conuiuium. Archeſtratus apud Athenæum lib. octauo, exiſtimat, γαλεὸν eundem piſcem eſſe, atque eum, qui apud Romanos cum tibijs, & coronis ad cœnas cum pompa quadam circunfertur, coronatis etiam ijs, qui eum ferunt: qui appellatur acipenſer. Verba Athenæi ſunt hæc, Ἀρχέστρατος δὲ ὁ τ' αὐτὸν Σαρδαναπάλῳ ζήσας βίον, περὶ τ' ἐν Ῥόδῳ γαλεοῦ λέγων, τ' αὐτὸν εἶναι ἡγεῖται τῷ παρὰ Ρωμαίοις μετ' αὐλῶν καὶ στεφάνων εἰς τὰ δεῖπνα περιφερομένῳ, ἐστεφανωμένων καὶ τῶν φερόντων αὐτὸν, καλούμενον δὲ ἀκιπένσερα. ſed Appio Grammaticus (ut idem Athen. refert) in lib. de Apicij delicijs & luxuria, eum piſcem, quem ἔλλοπα vocant Græci, acipenſerem Romanorum dicit eſſe. libet aſcribere etiam illa Ciceronis uerba ex lib. de fato, quæ leguntur apud Macrob. lib. 13. *Nam, cum eſſet apud ſe ad Lauernium Scipio, vnaq; Pontius, allatus eſt forte Scipioni acipenſer, qui admodum rarò capitur: ſed eſt piſcis, ut ferunt, in primis nobilis. Cum autem Scipio unum, & alterum ex ijs, qui eum ſalutatum venerant, inuitaſſet, pluresq; etiam inuitaturus uideretur, in aurem Pontius, Scipio, inquit, vide quid agas: acipenſer iſte paucorum hominum eſt.* de hoc piſce lege plura apud Macrob. lib. 3. cap. xvi.

- infamis] nam male audiebat Gallonius ob cœnas ſumtuoſas, & luxuriam, & maxime ob acipenſerem.

Rhombus] de rhombo uide quæ annotata ſunt ſup. ad Od. i i. epod.

- autor Prætorius] Sempronius Rufus. quem irridens, Prætorium appellat, quia in petitione præturæ repulſam tulerat. in quem hos uerſus elegantiſſimos profert Porphyrio: *Ciconiarum Rufus iſte conditor. Hic eſt duobus elegantior Plancis. Suffragiorum puncta non tulit ſeptem: Ciconiarum populus ultus eſt mortem.*

- praui docilis] quæ docilis eſt ad prauum.

- edixerit] quaſi ſuo iure, & pro imperio dixerit. uide annot. ad ſat. proximè ſequentem.

Sordidus à tenui] inter ſordidum, & ſumtuoſum uictum, medius interiectus eſt tenuis, & modicus, & mundus: qui laudabilis eſt. duo illa extrema ſunt uituperanda, & fugienda.

- nam fruſtra vitium uit.] fruſtra enim (inquit) luxuriam, & profuſionem uitaueris, ſi in alterum vitium contrarium incidas.

- ex uero ductum] ita legendum, non *dictum*, vt habent uulgata exemplaria, & nonnulla ſcripta. ductum ex vero, id eſt, ex ueritate, & proprietate ingenii, & morum tractum.

- eſt] comedit, vt epiſt. ad Loll. - *ſi quod Eſt animum, differs curandi tempus in annum?* quanquam illud translatè poſitum eſt.

Ac, niſi mutatum parcit defund.] non conſentiunt hic codices ueteres. alii enim habent *diffundere*, vt uulgati: alii *defundere*. ego hanc ſcripturam ueriorem iudicaui. & refero ad morem ueterum illorum Rom. qui ſolebant uinum nouum libare dijs immortalibus, priuſquam ipſi guſtarent: cuius rei exemplum eſt in Oda xxxi. lib. 1. - *quid orat De patera nouum Fundens liquorem?* & in Od. v. lib. 4. *Te multa prece, te proſequitur mero Defuſo pateris.* Tantum abeſt igitur, ut hic Auidienus vinum nouum Dijs libaret, deinde ipſe biberet, ut non niſi corruptum, & acidum defunderet. quod ſi quis diffundere mallet, referendum erit ad aliam conſuetudinem: de qua dicemus ad illum locum, *Vina bibes iterum Tauro diffuſa*. epiſt. ad Torq. lib. 1.

- & Cuius odorem olei n.p.] ordo hic eſt uerborum, Et inſtillat caulibus oleum, cuius olei odorem nequeat quiſquam perferre: inſtillat, inquam, cornu bilibri. ſignificat hoc oleum, quod Auidienus infundit in cauleis, odoris eſſe teterrimi. quale erat illud ſat. vi. lib. 1. - *quo fraudatis immundus Natta lucernis* ungebatur.

- cornu ipſe bilibri] uaſculo corneo, quod duarum olei librarum capax erat. cornua tamen more Ro. erant libralia, ut intelligere licet ex Galeno, qui ea κέρατα λιτραῖα appellat. addidit prouocabulum, ipſe, ut ſignificet eum ſeruis ſuis diffidere.

- licebit Ille repotia, &c.] hæc uerba uſque ad uocem *cornu*, includenda ſunt interpoſitionis nota, aut certè legẽda ſunt poſt uerſũ *Caulibus inſtillat*, &c. hoc modo, & oleum odoris teterrimi cornu bilibri ipſe inſtillat, uinumq; acidum bibit, licet repotia, aut natalitia, aut alios dies feſtos celebret.

- repotia] diem poſterum à nuptiis, quo apud nouum maritum cœnatur, *quia quaſi reficitur potatio.* Feſtus.

- albatus] ueteres, albati conuiuia inibant, vt declarat locus in orat. M. Tull. in Vatinium, ubi obijcit illi, quòd cœnauerit atratus: eaq; conſuetudo non ſolùm in natalitijs, & repotijs, & nuptialibus, aut ſponſalibus cœnis ſeruabatur: uerùm etiam in epulis funebribus. ſed præſtat M. Tullij uerba aſcribere. ſic igitur ille, *Atque illud etiam ſcire cupio, quo conſilio, aut qua mente feceris, vt in epulo Cn. Arrij familiaris mei cum toga pulla accumberes: quem vnquam videris, quem audieris, quo exemplo, quo more feceris. Dices, ſupplicationes te illas non putaſſe. optimè. nullæ fuerint ſupplicationes,* &c.

&c.quis vnquam cœnauit atratus? ita enim illud epulum eſt funebre,vt munus ſit funeris, epulæ quidem ipſæ dignitatis. ſed omitto epulum,populi Ro.feſtum diem argento,ueſte,omni apparatu uiſendo:quis vnquam in luctu domeſtico,quis in funere familiari cœnauit cum toga pulla? cui de balneis exeunti,præter te,toga pulla vnquam data eſt? cum tot hominum millia accumberent : cum ipſe epuli dominus Qu. Arrius albatus eſſet,tu in templum Caſtoris te cum C. Fidulo atrato,ceteriſq́; tuis furijs funeſtum intuliſti. quis tum non ingemuit? &c.hunc tu morem ignorabas? nunquam epulum uideras? nunquam puer,aut adoleſcens inter cocos fueras? Fauſti adoleſcentis nobiliſſimi paulo antè ex epulo magnificentiſſimo famem illam veterem tuam non expleras? quem accumbere atratum uideras dominum cum toga pulla, & eius amicos, ante conuiuium?

-hâc vrget lupus, hâc] *ἀμηχανίαν* quandam,id eſt,inopiam conſilij, & ancipitem cogitationem,utrum potiſſimùm ſequaris, aut fugias, ſignificat hoc prouerbium.nam,cui lupus inſtat à tergo,canis, latrator,& mordax,infeſtus eſt à frõte,is non facile effugiendi conſilium explicare poteſt. contrahi autem poteſt huius prouerbij ſententia,& ad hunc locum propius accommodari, ut per lupum,edacitatem,ingluuiemq́; : per canem,ſordes,& immunditiam intelligamus.

Mundus erit] mundus eſt medius inter ſordidum,& luxurioſum,ſeu profuſum in victu. Cic.de Finib.2.-*mundos,elegantes,optimis cocis,piſtoribus,piſcatu, aucupio,uenatione: his omnibus exquiſitis,uitantes cruditatem.*idem epiſt.ad Papyr.Pætum, lib.IX.*Nos iam ex te tantum artis habemus,vt Verrium tuum, & Camillum, qua munditia homines? qua elegantia? uocare ſæpius audeamus.*Idem perſ.orat.*fucati medicamenta candoris,& ruboris omnia repellentur : elegantia modò,& munditia remanebit.*Horat. epiſt.ad Alb.Tibull.*Et mundus victus non deficiente crumena. ſordibus* autem legendũ eſt potius,quàm *ſordidus*.ita enim ſcriptum eſt in codic.manuſcriptis.Atque huius loci hæc ſententia eſt,*Mundus erit,qui non offendat ſordibus*, id eſt,immoderata, atque indecora parſimonia : & qui in neutram cultus partem miſer ſit, id eſt, neque nimis ſumtuoſè viuat,neque nimis parcè.nam vterque,& is qui ſumtuoſius,luxorioſiusq́; viuit,quàm oporteat : & is,qui parcius,miſer eſt. uocem *cultus* igitur ita accipio,vt ſit patrij caſus.cultum enim appellant interdum Latini, uitæ colendæ rationem.Itaque ſæpe coniungit M. Tullius hæc duo, *victum*, & *cultum.* vt Off. 1. *quòd ſi omnia nobis, quæ ad victum, cultumq́; pertinent, quaſi virgula diuina (vt aiunt) ſuppeditarentur,tamen optimo quiſque ingenio,negocijs omnibus omiſſis,totum ſe in cognitione, & ſcientia collocaret.* Idem lib.2.-*quibus rebus exculta hominum vita tantum deſtitit à uictu,cultuq́; beſtiarum.*Idem epiſt.ad Varron. lib.IX.-*dabimus ſermonem ijs, qui neſciunt,nobis,quocunque in loco ſimus,eundem cultum, eundem uictum eſſe.* Idem in Lælio,*multi diuitias deſpiciunt,quos paruo contentos tenuis victus,cultusq́; delectat.* Horat.ſeparatim poſuit,item ut hic,ſaty.III.huius lib.*cultum Maiorem cenſu.* & Od. x. lib.1.*Qui feros cultus hominum recentum Voce formaſti.*

Hic neque ſeruis Albuc.ſ.exemp.] hic,(quem mundum appellamus inquit) neque ſæuus erit in ſeruos interea dum eis munera diſtribuit, ac deſcribit:dum ſuas cuique partes dat:dum ſuum cuique negocium imponit, quod agat : neque vt ſimplex Næuius homo ineptè,& ſtultè ſumtuoſus,aquam vnguento perfuſam conuiuis præbebit.Non aſſentior autem iis,qui Albuciũ luxurioſi exemplar ab Horatio propoſitum eſſe putant : Næuium auari.Nam Albucius quidem Canidiæ pater,homo fuit inſigniter auarus,ac ſordidus : Næuius autem ſuprà ſaty. lib. 1.ab ipſo Horatio cum luxurioſiſſimo illo nepote, Caſſio Nomentano , tanquam par,& geminus,componitur,his uerbis,*Quid mi igitur ſuades? vt uiuam Næuius, aut ſic,Vt Nomentanus?* ſic enim ſcriptum eſt in quibuſdam lib.Iam uerò unctam conuiuis aquam præbere,luxuriæ eſt non ferendæ, ſiue ea aqua adhibeatur ad manus

lauandas,ſiue ad balneum. Plutarchus in Cæſare ſcribit Valerium Leontem quendam,cum Cæſari cœnam daret,aſparago appoſito unguentum pro oleo infudiſſe, idq́; ſimpliciter Cæſarem ediſſe,neque iniquo animo tuliſſe:imò uerò familiares, & comites ſuos indignantes, moleſteq́; ferentes obiurgaſſe. Narrat autem hæc de Cæſare Plutarchus,ut inſignem eius lenitatem, patientiam, facilitatem denique in uictu declaret. Verba Plutarchi ſunt hæc, *τῆς δὲ περὶ τὴν δίαιταν εὐκολίας κἀκεῖνο ποιοῦνται σημεῖον, ὅτι τοῦ δειπνίζοντος αὐτὸν ἐν Μεδιολάνῳ ξένου Οὐαλερίου Λέοντος παραθέντος ἀσπάραγον, καὶ μύρον ἀντ' ἐλαίου καταχέαντος, αὐτὸς μὲν ἀφελῶς ἔφαγε, τοῖς δὲ φίλοις δυσχεραίνουσιν ἐπέπληξεν· ἤρκει γάρ, ἔφη, τὸ μὴ χρῆσθαι τοῖς ἀπαρέσκουσιν. ὁ δὲ τὴν τοιαύτην ἀγροικίαν ἐξελέγχων, αὐτός ἐστιν ἄγροικος.* Quòd ſi unguentum pro oleo apponere,luxuriam præ ſe fert ineptam,odioſam,inſolentem: quanto ineptius, & intolerabilius eſt aquam unguento perfuſam pro aqua pura conuiuis præbere?

-didit] diſtribuit.non enim,ut linguæ Latinæ ignari homines explicant, didit poſitum eſt pro diuidit, *κατὰ συγκοπήν*: ſed *didis* uerbum eſt integrum,compoſitum ex præpoſitione di,& do,das,dat.quo uerbo utuntur optimi linguæ Latinæ auctores. Lucret.lib.3.de quarta quadam natura nominis experte, ex qua conſtat animus. *Qua neque mobilius quicquam,neque tenuius extat,Nec magis è paruis, aut leuibus ex elementis,Senſiferos motus quæ didit prima per artus.* Idem ibid. *Denique cur hominem cum vini vis penetrauit Acris,& in venas diſceſſit diditus ardor,Conſequitur grauitas membrorum?* lib.4. *Nunc ea,quæ dico,rerum ſimulacra feruntur Vndique, & in cunctas iaciuntur didita parteis.* ibid. *Nec refert quicquam,quo victu corpus alatur, Dummodò,quod capias,concoctum didere poſſis Artubus,& ſtomachi humectum ſeruare tenorem.* eod.lib. *quia quæ facit aër,Hæc eadem cibus,in uenas dum diditur omneis,Efficit.* & lib.5. *Partim quod ſubter per terras diditur omneis.* eod.lib. *Fulmen detulit in terras mortalibus ignem Primitus: inde omnis flammarum diditur ardor.* Virg. Aen.7. *Diditur hic ſubitò Troiana per agmina rumor.* Idem octauo, *Sed mea me uirtus,& ſancta oracula diuum, Cognatiq́; patres,tua terris didita fama Coniunxere tibi.*

-ſæuus erit] aſper, *χαλεπός*. ſic Liuius lib.x111. *ſæua,& iniuſta in ſeruos imperia* dixit.uide annotata ad Od.xxx111,lib.1.

Accipe nunc, uictus ten.q.] ſimilia ſunt his illa M.Tullii Tuſculan.lib.5. *Adde ſiccitatem, quæ conſequitur hanc continentiam in uictu: adde integritatem ualetudinis.confer ſudantes,ructantes,refertos epulis,tanquam opimos boues.* deinde ſequitur paucis interiectis, *Quid,quòd ne mente quidem rectè uti poſſumus multo cibo,& potione repleti?*

-nam, uariæ res Vt noc.h.] id eſt, nam quemadmodum, uel quantum res uariæ noceant homini,tum credas,ſi cibum illum ſimplicem recorderis, quem tu aliquando adhibueris.continentia in uictu,& tenuis apparatus,naturæ uires a calore natiuo & penitus inſito imminutas,& labefactatas reficit,reſarcit,ac recreat. nimia copia uerò,& luxuria opprimit, obruit, atque extinguit. quod quidem his uerſibus confirmat Theognis, *Πολλῷ τοι πλέονας λιμοῦ κόρος ὤλεσεν ἤδη Ἄνδρας, ὅσοι μοίρας πλεῖον ἔχειν ἔθελον.* ſed præclarè Euripides. *Ἐπεὶ τί δεῖ βροτοῖσι πλὴν δυοῖν μόνοιν, Δημήτερος ἀκτῆς, πώματός θ' ὑδρηχόου; Ἅπερ πάρεστι, καὶ πέφυχ' ἡμᾶς τρέφειν· Ὧν οὐκ ἀπαρκεῖ πλησμονή· τρυφῇ γέ τοι Ἄλλων ἐδεστῶν μηχανὰς θηρεύομεν.* quorum uerſuum hæc ferè ſententia eſt. Nam quid mortales deſiderant, præter duo ſola, fruges, & aquam? Quæ in medio poſita ſunt,& eò à natura ſunt producta, ut nos alant. Quorum non ſatis eſt nobis ſatietas:ſed luxuria deprauati alias epulas ſummo ſtudio excogitamus,& conſectamur. Ariſt. problem. *τμημ. α. ἡ ποικίλη τροφὴ νοσώδης. ταραχώδης γάρ, καὶ ἡ μία πέψις.* id eſt, cibus uarius morboſus.

turbulentus

turbulentus enim eſt, neque eius una concoctio eſt.

- ſtomachoque tumultum Lenta feret pit.] pituita è cerebro fluens, quæ incenſa febrim gignit, ſtomachum conturbabit. in uoce *pituita*, fit ſynæreſis uocalium *u* & *i*, vt alibi annotauimus.

- vides, vt pallidus om. c. deſ. d.] licet hæc legere ſine interrogatione: licet & interrogando pronunciare. ut libet.

- cœna dubia] quid ſit cœna dubia, declarat Phormio apud Terentium. *cœna dubia apponitur?* GETA. *Quid iſtuc verbi eſt?* PHORM. *vbi tu dubites, quid ſumas potiſſimum.*

- quin corpus onuſtum Heſt. uit.] Itaque merito Theopompus ille uir clarus Athenis, & princeps ciuitatis, cœnas laudabat Platonicas, quia non ſolùm in præſenti: ſed etiam poſtero die iucundæ eſſent, ut tradidit Hegeſander. refert Athen. lib. 10. his uerbis *ἡγήσανδρος δ' ἐν τοῖς ὑπομνήμασιν ἔφη, ὡς καὶ τῇ ὑστεραίᾳ ὁ Τιμόθεος ἀπαντήσας τῷ Πλάτωνι εἶπεν, ὑμεῖς, ὦ Πλάτων, εὖ δειπνεῖτε μᾶλλον εἰς ὑστεραίαν, ἢ τὴν παροῦσαν ἡμέραν.* refert & M. Tull. Tuſcul. v. Eodem pertinet, quod ſcripſit Theopomp. lib. 5. Philipp. *τὸ ἐσθίειν πολλὰ καὶ κρέα φαγεῖν, τοὺς μὲν λογισμοὺς ἐξαιρεῖ, καὶ τὰς ψυχὰς ποιεῖται βραδυτέρας· ὀργῆς δὲ, καὶ σκληρότητος, καὶ πολλῆς σκαιότητος ἐμπιπλῶσι*, id eſt, multa edere, & carnibus ueſci, rationis & conſilij uſum adimit, animosq́; efficit tardiores, & eos immani quadam duritia, ac ſtultitia complet.

Atque affligit humo] ita legendum, & ita reperimus ſcriptum in quattuor codicibus calamo exaratis, duob. Vat. & Rain. Card. & Iann. non, ut in uulgatis, *affigit.* atque hanc meam emendationem, ut rectam, & ueram, Paullus Manutius, & M. Muretus uehementer approbarunt. eſt autem affligere non ſolum deiicere, ſed etiam graui quodam ictu, & impetu ad humum abiicere. Plaut. Moſtell. *cedo manum: nolo equidem te affligi.* Idem Milite glor. *obſecro te, mulierem ſine, ne affligatur.* Pyrg. *quid iſtuc?* Pal. *poſtquam abs te abijt, animo malè factum eſt huic repente miſeræ.* Idem in Rudente. *Ni hunc amittis, exſugebo, quicquid humoris tibi eſt. Tange: affligam te ad terram, itidem vt piſcem ſoleo polypum.* idem in Perſa. *Ne, ſi me vno digito attigeris, te ad terram affligam, ſcelus.* Cæſar lib. 6. de bello Gall. de alcibus. *mutilæ ſunt cornibus, & crura ſine nodis, articulisq́; habent, neque quietis cauſa procumbunt, neque, ſi quo afflictæ caſu conciderint, erigere ſeſe, aut ſubleuare poſſunt.* ibidem de eiſdem. *earum ex veſtigijs cum eſt animaduerſum à venatoribus, quò ſe recipere conſueuerint, omnes eo loco aut à radicibus ſubruunt, aut accidunt arbores, tantùm vt ſumma ſpecies earum ſtantium relinquatur: huc cum ſe conſuetudine acclinauerint, infirmas arbôres pondere affligunt, atque vnà ipſæ côncidunt.* Idem lib. 5. - *qui nunciarent, ſuperiore nocte maxima coorta tempeſtate prope omnes naues afflictas, atque in littus eiectas eſſe.* Liuius lib. 4. - *repetitumq́; ſæpius cuſpide ad terram afflixit.* Idem lib. 11. - *vt neque ſuſtinere ſe à lapſu poſſent, nec, ſi qui paulùm titubaſſent, hærere afflicti veſtigio ſuo.* Idem lib. 28. *Vbi Mars communis & victum ſæpe erigeret, & affligeret.* Lucret. lib. 2. *Præterea quamuis animantem grandior ictus, Quàm patitur natura, repente affligit, & omnes Corporis, atque animi pergit confundere ſenſus.* M. Tull. de lege agrar. tranſlatè. *Hæc, quæ procul erant à conſpectu imperij, non ſolum afflixerunt: ſed etiam, ne quando recreata exurgere, atque erigere ſe poſſent, funditus (vt dixi) ſuſtulerunt.* Idem lib. 2. de orat. ad Qu. Fr. *ita cum ſinguli caſus humanarum miſeriarum grauiter accipiuntur, ſi dicuntur dolenter, tum afflicta, & proſtrata uirtus maxime luctuoſa eſt.* Idem Verr. v. *Tu tuis factis & conſilijs illam prouinciam afflictam erexiſti, atque recreaſti.* Idem ad Attic. lib. 12. *Vt me leuarat tuus aduentus, ſic diſceſſus afflixit.* Idem orat. pro C. Rabirio perduell. r. - *nunquam profectò iſtam imaginem, quæ domi poſita peſtem, atque exitium Sex. Titio attuliſſet, in roſtra, atque in con-*

cionem attuliſſes: nec tuas vnquam rationes ad eos ſcopulos appuliſſes, ad quos Sex. Titij afflictam nauem, & in quibus C. Deciani naufragium fortunarum videres. Idem pro Cælio. *ne adoleſcentiam plenam ſpei maximæ non modo non aluiſſe vos, ſed etiam perculiſſe, atque afflixiſſe videamini.* Idem Catilin. I I. *- quanto tandem illum mærore afflictum eſſe, & profligatum putatis?* P. Cornelius Tacitus lib. 28. *Idem placere Annio Gallo paucos ante dies lapſu equi afflicto miſſi, qui conſilium eius ſciſcitarentur, retulerant.* Quod ſi quis quærat ex me quid interſit inter percellere, & affligere, hoc dicam intereſſe, quòd percello idem ferè ualet, quod peruerto, euerto, proruo: affligere autem eſt (ut dixi) ita uehementer in terram deiicere, ac proruere, ut eo caſu, id quod deijcitur, contundatur, neque facile excitari queat. Ita fit ut grauius ſit affligere, quã percellere. ut licet ex hoc exemplo intelligere. M. Tull. Tuſcul. 3. *Exiſtimant enim Dijs immortalibus ſe facilius ſatisfacturos, ſi eorum plaga perculſi, afflictos ſe & ſtratos eſſe fateantur.*

- diuinæ particulam auræ] animum. Virg. Aen. VI. *Aethereum ſenſum, atque auraï ſimplicis ignem.* Lucret. lib. 2. *Denique cæleſti ſumus omnes ſemine oriundi.* Item Virg. Aen. VI. *Igneus eſt ollis vigor, & cæleſtis origo Seminibus.* Poſtremò Pindarus ſic orditur ſextum carmen Nem. *Ἓν ἀνδρῶν, ἓν θεῶν γένος, ἐκ μιᾶς δὲ πνέομεν ματρὸς ἀμφότεροι,* id eſt, unum uirorum, unum deorum genus, ex una autem matre ſpiramus utrique.

Alter] qui tenuiter, & parcè uiuit.

- at melius] ad lautiorem, & elegantiorem uictum, cultumq;.

- quondam] aliquando, olim, uel poſthac, *ποτέ*.

- rediens] Hom. *περιπλόμενος ἐνιαυτός.* vtitur hoc eodem argumento Simonides apud Xenophontem in Hierône, ad oſtendendum, tyrannorum uoluptates priuatorum voluptatibus minores eſſe, his uerbis: *τὸ γὰρ τὰ εἰωθότα ὑπερβάλλειν, τοῦτο παρέχει τὰς ἡδονάς. διὸ καὶ πάντες ἄνθρωποι ἡδέως προσδέχονται τὰς ἑορτάς, πλὴν οὐχ οἱ τύραννοι. ἔκπλεῳ γὰρ αὐτοῖς ἀεὶ παρεσκευασμέναι οὐδεμίαν ἐν ταῖς ἑορταῖς ἐπίδοσιν ἔχουσιν αὐτῶν αἱ τράπεζαι. ὥστε ταύτῃ πρῶτον τῇ εὐφροσύνῃ τῆς ἐλπίδος μειονεκτοῦσι τῶν ἰδιωτῶν,* id eſt, nanque uſitata, & ſolennia ſuperare, hoc præbet uoluptates. Iccircò etiam omneis homines diebus feſtis delectantur, præterquàm tyranni. eorum enim menſæ omnibus epulis ſemper inſtructæ, ac refertæ, nullum in diebus feſtis augendi apparatus relinquunt locum. Itaque hac primùm ſpei iucunditate priuatis cedant neceſſe eſt.

- aduexerit] ſic reperi ſcriptum in duob. Vatic. & Faër. quæ ſcriptura mihi mirum in modum placet. Ita autem locutus eſt Od. XXIX. lib. 4. *Quod fugiens ſemel hora uexit.*

- vbiq; Accedent anni] id eſt, & ubi ætate fueris prouectior.

- præſumis] ante tempus ſumis. *προλαμβάνεις*. cùm tam molliter, & delicatè uiuas: cum tam lauto, & ſumtuoſo, & accurato uictu, cultoq; utaris, quis erit tibi ſuperandi relictus locus, ſiue diem feſtum agere, ſiue corpus extenuatum reficere, ſiue te annis, aut morbo affectum paulo lautius tractare uoles? ſic hoc uerbo eſt uſus Virg. Aen. XI. *Arma parate animis, & ſpe præſumite bellum.*

Rancidum aprum antiqui] rancentem aprum (inquit) antiqui laudabant, non quòd odoratu carerent, ſed quòd exiſtimarent præſtare uitiatum apponi hoſpiti, qui ſerò ueniſſet, quàm integrum, & recentem ab edaci domino comedi.

- hos utinam, &c.] utinam illis temporibus natus eſſem.

Das aliquid Famæ:] ſi famæ conſulendum eſſe putas: ſi famæ aliquid tribuendum eſſe exiſtimas: magnifici iſti & ſumtuoſi apparatus magno ſunt etiam

dedecori,

dedecori, non ſolum damno.

-quæ carmine gratior aurem, &c.] id eſt, quæ auri humanæ gratior eſt, quàm quoduis carmen. Themiſtoclem aiunt dixiſſe, cum ex eo quæreretur, quod acroama, aut cuius uocem libentiſſimè audiret, eius, à quo ſua uirtus optimè, prædicaretur. bona fama autem, ſeu bona exiſtimatio, quam εὐδοξίαν Græci nominant, à laude non admodum longè abeſt. Pind. εἰδ. δ. ἰσθμ. ſi quis in rebus ſecundis benè audiat, ſuadet ei, ne optet Deus eſſe. omnia enim eum conſecutum eſſe, quæ mortalem fas ſit obtinere. ſic Pindarus εἴτις δὲ πάσχων λόγον ἐσλὸν ἀκύῃ, μὴ μάτευε ζεὺς γενέσθαι· πάντ' ἔχεις, εἴσε τούτων μοῖρ' ἐφίκοιτο καλῶν.

-patruum] eum. cuius ſub imperio es. vt annot. ſuprà ad Od. XII. lib. 3.

-iniquum] inimicum, & infenſum, propter ægritudinem, & moleſtiam ex luxuria præterita, & egeſtate præſente naſcentem.

-cum deerit egenti Aes l. p.] cum tanta erit tua egeſtas, ut ne tantillum quidem pecuniæ habeas, vnde laqueum, quo animam tibi intercludas, compares: hoc eſt, cum ad extremam egeſtatem redactus eris.

-iure (inquis) Traſius iſtis] dices (inquit Horatius) iure ita obiurgari Traſium hominem profuſum, & ſumtuoſum, eundemq; egentem: hominem ſumtuoſiorem, quàm res eius familiaris ferre queat: te verò magnis uectigalibus inſtructum eſſe: & ſumtus tuos cenſu non eſſe maiores. hæc eſt aſoti, ſeu luxurioſi hominis oratio, ſibi in ſua luxuria uelificantis, ac blandientis. Porph. legit *Trauius*: nonnulli libri habent *Trallius*. Sed nihil refert.

-ergo, quod ſuperat] reſpondet huic aſoto Horatius: eſto: demus te eſſe abundantiſſimum, ac pecunioſiſſimum: demus, te plus habere in nummis, quàm in victu, cultuque inſumere queas, quantumuis ſumtuoſo, & luxurioſo: nihil'ne eſt in quo id, quod tibi ſupereſt è tuo ſumtu quotidiano, melius inſumas, quàm in cœnis luxurioſis, & ceteris deliciis?

Quod ſuperat] ſupereſt. Virg. Geor. II. -*ſuperat tener omnibus humor*. M. Tull. parad. ὅτι μόνος ὁ σοφὸς πλούσιος. *vter igitur eſt ditior, cui deeſt, an cui ſuperat?* Idem de finib. 5. -*deoq; eo, quod ipſis ſuperat, aliis gratificari nolunt*.

-non eſt, melius quò] ordo eſt: an non eſt aliquid, in quod id, quod ſuperat, melius inſumere poſſis, quàm in epulas ſumtuoſas?

-indignus] indignus, qui egeat: indignus egeſtate. ſic loquitur M. Tull. lib. 4. Tuſcul. *miſericordiam datam eſſe dicunt ad opem ferendam, & calamitates hominum indignorum ſubleuandas*.

-cur templa ruunt antiqua Deûm?] Theocritus εἰδ. ιζ. laudans Ptolemæi Philadelphi liberalitatem, ait illum diuitias ſuas conferre partim ad ornamenta templorum, pártim ad munificentiam in reges, in ciuitates, in amicos & familiares. ſic Theoc. Οὐ μὰν ἀχρεῖός γε δόμῳ ἐνὶ πίονι χρυσὸς, Μυρμάκων ἅτε πλοῦτος ἀεὶ κέχυται μογεόντων, Ἀλλὰ πολὺν μὲν ἔχοντι θεῶν ἐρικυδέες οἶκοι, Αἰὲν ἀπαρχομένοιο σὺν ἄλλοισι γεράεσσι· Πολλὸν δ' ἰφθίμοισι δεδώρηται βασιλεῦσι· Πολλὸν δὲ πτολίεσσι, πολὺν δ' ἀγαθοῖσιν ἑταίροις.

-tanto emetiris aceruo] id eſt, è tanto metiris aceruo. ut annot. ſup. ad Od. VII. lib. 2. uenuſtè autem uerbo *metiris* uſus eſt, cum de aceruo loqueretur, pro largiris, præbes, πορίζεις.

Vni nimirum tibi rectè] uſque adeo'ne es ſtolidus, & rerum humanarum imperitus, vt ſperes tuas res eodem ſemper ſtatu manſuras? ut ſperes fortunam uno ſemper vultu in te futuram? vt exiſtimes te meliore eſſe conditione, quàm ceteros homines, in quorum uita magnas quotidie videmus rerum commutationes, magnasq; fortunæ varietates exiſtere? in quibuſdam libris ſcriptum eſt *recte*, quā

H 4 lectionem

lectionem non damno.

O magnus poſthac] nempe ubi quippiam tibi aduerſi acciderit. credibile enim non eſt, te vnum fortunæ eximium futurum. Intolerabile eſt autem ab inimicis irrideri, inquit Eurip. Medea. Οὐ γὰρ γελᾶσθαι τλητὸν ἐξ ἐχθρῶν, φίλαι.

- vter'ne] ſic reperi ſcriptum in omnibus libris manu ſcriptis. & ita legendū. *ne* autem hoc loco non interrogat: ſed additur interrogationi. ut & ſaty. III. *Illa rogare Quantáne?* vel ornatus cauſa ponitur, vel ocioſum eſt. vt ſuprà ſaty. x. lib. I. *O ſeri ſtudiorum, quíne putetis Difficile, & mirum, Rhodio quod Pitholeonti Contigit.*

- ad caſus dubios] *dubÿ caſus, dubiæ res, dubia tempora,* quæ ſint, declarant ubique ex bonis ſcriptoribus exempla. vide annot. ad Od. IX. lib. 4. Nam uter (inquit) in rebus dubiis, & aſperis conſtantior, & meliore ſpe erit, hic'ne, qui corpus & animum aſſuefecerit multitudini, & copiæ rerum omnium, an, qui paruo contentus vixerit? *aſſuerit* dictum pro aſſueſecerit. vt Virg. Aen. 6. *- ne tanta animis aſſueſcite bella.* eſt enim illo loco hypallage *pro aſſueſcite animos bellis.* & Georg. III. *- de hinc ubi libera colla Seruitio aſſuerint.* poteſt etiam dici aſſuerit abſolutè poſitum eſſe, ut intelligamus in illis *mentem, corpuſq́; ſuperbum,* ineſſe hellenismum. κατὰ νοῦν, καὶ κατὰ σῶμα.

In pace, vt ſapiens, aptarit idon. b.] ſignificat ſapientis eſſe in pace, & rebus ſecundis, ea præparare, quæ in bello & rebus aduerſis vſui eſſe poſſint. nihil eſt enim in hominum vita ſtabile, nihil perpetuum, nihil conſtans. Sapientis igitur hominis eſt & in rebus ſecundis ea arma parare, quibus te aduerſus res dubias tegere, ac tueri poſſis: & in aduerſis ſecundam fortunam ſperare, ut Od. x. lib. 2. *Sperat infeſtis, metuit ſecundis Alteram ſortem benè præparatum pectus.*

Integris opibus] incolumi re ſua familiari.

- non latius] non largius, non profuſius.

- metato] definito, ac terminato: anguſtioribus terminis circumſcripto ab Vmbreno.

Non ego, narrantem] narrantem hæc: *ego non temere edi die profeſto quicquam,* &c. Eſt autem Ofelli totus, qui deinceps ſequitur, ſermo.

- luce profeſta] die profeſto. id eſt, non feſto. ſup. Od. xv. lib. 4. *Noſq́; & profeſtis lucibus, & ſacris inter iocoſi munera Liberi,* &c.

- operum vacuo] cum eſſem ab opere ſolutus, & ocioſus propter imbrem. ſup. Od. XVII. lib. 3. *Cum famulis operum ſolutis.*

- per imbrem] imbris tempore: vel quandiu imbres è cælo decidebant: quandiu pluebat.

- benè erat] bene erat nobis, benè curabamur. ſic Plautus in Menæch. *ſi ſapiam, hinc intro abeam, vbi mihi benè ſit.* Terent. Adelph. *vxor ſi ceſſes, aut te amare cogitat, Aut tete amari, aut potare, aut animo obſequi, Et tibi benè eſſe ſoli, cum ſibi ſit male.* Catull. ad Furium. *Quare non tibi ſis benè ac beatè?* Hor. epiſt. I. *- iuras benè ſolis eſſe maritis.* & ſaty. VIII. huius lib. *- ſic ut mihi nunquam In uita fuerit melius.* ibidem *pulchrè fuerit tibi.* iterum Catull. ad Fur. *Eſt pulchrè tibi cum tuo parente.* poteſt & ſic intelligi. benè erat vicinus, id eſt, bene accipiebatur. nam etiam hoc modo loquitur Plaut. in Menæch. *quid multis uerbis opus eſt? minore nuſquam benè fui diſpendio.* M. Tull. epiſt. lib. 13. ad Att. *Quid quæris? delectatus eſt, & libenter fuit.* & lib. XVI. *cum unum diem Veliæ conſtitiſſem: ubi quidem fui ſanè libenter apud Talnam noſtrum: nec potui accipi, illo abſente præſertim, liberalius.* ſic & Catull. in fundum. *Fui libenter in tua ſuburbana Villa.*

- non piſcibus urbe petitis] apud ueteres illos Romanos, lautiores & apparata-

paratiores habebantur menſæ piſcibus, quàm carnibus, extructæ. Cic. in Piſonem. *extructæ menſæ non conchylijs, aut piſcibus, ſed multa carne ſubrancida.* quo loco Piſonis ſordes oſtendere conatur.

Poſt hoc ludus erat cupa potare] hunc locum in omnibus libris corruptum ego vna littera detracta emendaui. cuius emendationis ſpero omnes politos, & eruditos homines approbatores fore. Adrianus quidem Torneb. eam magnopere probat. Horum igitur uerborum hæc ſententia eſt. poſtea (inquit) noſter ludus hic erat cupa magiſtra, id eſt, nullo alio bibendi magiſtro adhibito, quàm ipſa cupa, potare: nullus erat, qui bibendi leges conuiuis daret: ſuo quiſque arbitratu bibebat, & quantum uolebat, *ſolutus legibus inſanis*, vt ait ſat. v i. hoc libro. De hoc more autem, & de magiſteriis, bibendiq; legibus uide annot. ad Od. i i i. lib. i.

Et uenerata Ceres] id eſt, orata Ceres, ut culmo, &c. ſequitur deinceps *Explicuit vino contr. ſer. fr.* id eſt, ſeueritatem noſtram exhilarauit. uerbum *uenerari* autem idem ualere, quod *orare, & precari*, declarant exempla è bonis ſcriptoribus producta. Plaut. in Aulul. Lar. *clam omneis in medio foco Defodit, uenerans me, ut id ſeruarem ſibi.* Idem Rudente. *Eſt deus: ueneror, ut nos ex hac ærumna eximat miſeras, inopes, ærumnoſas, aut aliquo auxilio ut adiunet.* Idem ibid. *Venus, ueneror te, ut omnes miſeri lenones fient.* Idem Bacchid. *ſaluto te uicine Apollo, qui ædibus Propinquos noſtris ac colis, uenerorq; te, Ne Nicobolum ſinas noſtrum ſenem prius Me conuenire, quàm ſodalem uiderim Mneſilochi Piſtocleron.* Idem Trinum. *Larem corona noſtrum decorari uolo, uxor venerare, vt Nobis hæc habitatio bona, fauſta, felix, fortunataq; eueniat.* Virg. Aen. i i i. *Nymphas venerabar agreſtes, Gradiuumq; patrem, Geticis qui præſidet aruis, Rite ſecundarent vſus, omenq; leuarent.* Idem eod. lib. *- curſusq; dabit venerata ſacerdos.* & lib. 4. Georg. *- tu munera ſupplex Tende petens pacem, & faciles uenerare Napæas. Nanque dabunt veniam uotis, iraſq; remittent.* A. Cæcinna ad M. Tull. Ciceronem lib. 6. epiſt. *quid iraſcitur ei, qui ſcripſerit aliquid contra ſuam uoluntatem, cum ignorit omnibus, qui multa Deos uenerati ſunt contra eius ſalutem?* id eſt, qui multa à diis precati ſunt. ſic Hor. infr. ſaty. v i. *Si veneror ſtultus nihil horum*, id eſt, ſi nihil tale à diis precor: ut ſuo loco dicemus.

Ceres] Cererē Græci Δημήτερα appellant, cuius ἔτυμον afferens Plato in Cratylo, φαίνεται (inquit) κατὰ τὴν δόσιν τῆς ἐδωδῆς διδοῦσα ὡς μήτηρ, Δημήτηρ κεκλῆσθαι.

- ſeria frontis] id eſt, ſeueritatem frontis: ſeu ſeriam frontem. Nam contrahitur frons rebus ſeriis, ac triſtibus.

Sæuiat, atque nouos] iterum, atque iterum ſeſe nobis præbeat iniquam, atque infeſtam fortuna, nouos nobis terrores incutiat, nouos motus excitet: quantum poterit de hoc noſtro tenui uictu, & parſimonia detrahere? quaſi dicat, aut nihil, aut parum.

- quanto aut ego parcius, aut] poſteaquam Vmbrenus nos de vetere poſſeſſione deturbauit, nobiſq; eiectis agrum noſtrum occupauit: quanto minus aut ego, aut uos ſplendide uixiſtis? quanto deterior fuit noſtri corporis nitor? nihilo ſcilicet. Quemadmodum ex lautiore, & liberaliore uictu, cultuq; nitent corpora: ita ex parciore, & malignıore, ſqualent.

- huc nouus incola] Vmbrenum ſignificat. aliquot lib. manuſcripti habent *hic non. inc.* quam ſcripturam non improbo: & fortaſſe recta eſt. alii cum uulgatis conſentientes *huc*.

Nam propriæ telluris] ſic M. Tull. off. i. *- ſunt autem priuata nulla natura, ſed aut uetere occupatione, ut, qui quondam in uacua uenerunt: aut uictoria, ut, qui bello potiti ſunt, aut lege, aut pactione, conditione, ſorte.*

- nos expulit ille] ille Vmbrenus nos agro expulit per uim: nempe facta aſſignatione

ſignatione agrorum ab imperatore. Sic Arrius Virgilium, ut ſignificat in Mœride. *ô Lycida, uiui peruenimus, aduena noſtri (Quod nunquam ueriti ſumus) ut poſſeſſor agelli Diceret: hæc mea ſunt, ueteres migrate coloni.*

Illum aut nequities] mollities, luxuries, libido, profuſio. Nam hominem nequam appellant Latini, inertem, nullius uſus, inutilem.

- uafri inſcitia iuris] iuris callidi, & uerſuti, ut M. Tull. appellat in orat. pro Cæcina. quattuor igitur hoc loco enumerat, quibus mutatur dominus, quibuſq; poſſeſſio rerum ſoli, & aliarum amittitur: uim, per quam exactus eſt Ofellus: profuſum ſumtum, & luxuriam: iuris uerſuti ignorantiam: mortem. non admodum huic diſſimilis eſt locus ille epiſt. ad Iul. Florum lib. 2. - *tanquam Sit proprium cuiquam, puncto quod mobilis horæ Nunc prece, nunc pretio, nunc ui, nunc ſorte ſuprema Permutet dominos.* ſic Theognis. Πολλοί τοι πλουτοῦσι κακοί, ἀγαθοὶ δὲ πένονται. Ἀλλ' ἡμεῖς τούτοις οὐ διαμειψόμεθα Τῆς ἀρετῆς τὸν πλοῦτον, ἐπεὶ τὸ μὲν ἔμπεδον αἰεί· Χρήματα δ' ἀνθρώπων ἄλλοτε ἄλλος ἔχει. Quanquam hos uerſus Plutarchus in libello πῶς ἄν τις ὑπ' ἐχθρῶν ὠφελοῖτο, aſcribit Soloni, ut iam alibi diximus.

SATYRA 3.

SIC raro ſcribis, ut toto non quater anno
Membranam poſcas, ſcriptorum queque retexens,
Iratus tibi, quòd uini, ſomniq; benignus
Nil dignum ſermone canas. quid fiet? ab ipſis
Saturnalibus huc fugiſti, ſobrius ergo.
Dic aliquid dignum promiſſis: incipe: nil eſt:
Culpantur fruſtra calami: immeritusq; laborat
Iratis natus paries dijs, atque poëtis.
Atqui uultus erat multa, & præclara minantis,
Si uacuum tepido cepiſſet uillula tecto.
Quorſum pertinuit ſtipare Platona Menandro?
Eupolin, Archilochum, comites educere tantos?
Inuidiam placare paras uirtute relicta?
Contemnêre miſer. uitanda eſt improba Siren
Deſidia: aut, quicquid uita meliore paraſti,
Ponendum æquo animo. dij te Damaſippe, deæq;
Verum ob conſilium donent tonſore. ſed unde
Tam bene me noſti? poſtquã omnis res mea Ianũ
Ad medium fracta eſt, aliena negocia curo,
Excuſſus proprijs. olim nam quærere amabam,
Quo uafer ille pedes lauiſſet Siſyphus ære:
Quid ſculptum infabre, quid fuſum durius eſſet.
Callidus huic ſigno ponebam millia centum:
Hortos, egregiasq; domos mercarier unus
Cum lucro noram. unde frequentia Mercuriale

COMMENTARII.

Poëta in hac ſatyra Damaſippum quendam facit loquentem, qui aliquando exercuerat ſignorum, & uaſorum antiquorum, atque hortorum mercaturam: in qua cum rem ſuã minus benè geſſiſſet, relicto lucri ſtudio, ſeſe ad philoſophiam contulerat. Ego eum eſſe puto, de quo M. Tull. ſcribit in epiſt. ad M. Fabium Gallum lib. 7. qui mandatu Ciceronis quædam ei ſigna emerat haud illi grata, nempe Bacchas, & Martis ſignum. Itaque optabat M. Tull. aut ut ea eſſent inemta, aut ut aliquis eorũ emtor ſeu Damaſippus, ſeu quis alius reperiretur. uerba M. Tullii ſunt hæc. *ſed tamen ſi iſta mihi ſunt habenda, certiorem velim me facias, vbi ſint, quãdo arceſſantur, quo genere uecturæ. Si enim Damaſippus in ſententia non manebit, aliquem*

Impoſuere mihi cognomen compita. noui:
Et morbi miror purgatum te illius. atqui
Emouit ueterem mirè nouus: ut ſolet, in cor
Traiecto lateris miſeri, capitiſq́; dolore:
Vt lethargicus hic cum ſit pugil, & medicum urget.
Dum ne quid ſimile huic, eſto, ut libet. ô bone, ne te
Fruſtrere inſanis & tu: ſtultiq́; propè omnes:
Si quid Stertinius ueri crepat: unde ego mira
Deſcripſi docilis præcepta hæc, tempore, quo me
Solatus iuſſit ſapientem paſcere barbam:
Atque à Fabricio non triſtem ponte reuerti.
Nam, male re geſta cum uellem mittere operto
Me capite in flumen: dexter ſtetit: &, caue faxis
Te quicquã indignũ. pudor, inquit, te malus urget:
Inſanos qui inter uereare inſanus haberi.
Primũ nã inquirã, quid ſit furere: hoc ſi erit in te
Solo: nil verbi, pereas quin fortiter, addam.
Quem mala ſtultitia: &, quencunque inſcitia ueri
Cæcum agit: inſanum Chryſippi porticus, & grex
Autumat. hæc populos, hæc magnos formula reges,
Excepto ſapiente, tenet. nunc accipe, quare
Deſipiant omnes, æque ac tu, qui tibi nomen
Inſano poſuere. uelut ſiluis, ubi paſſim
Palanteis error certo de tramite pellit:
Ille ſiniſtrorsũ, hic dextrorſum abit: unus utrique
Error: ſed uarijs illudit partibus: hoc te
Crede modo inſanum: nihilo ut ſapientior ille,
Qui te deridet, caudam trahat. eſt genus unum
Stultitiæ nihilum metuenda timentis: ut igneis,
Vt rupeis, fluuioſq́; in campo obſtare queratur.
Alterum et huic uarium, et nihilo ſapientius, igneis
Per medios, fluuioſq́; ruentis. clamet amica
Mater, honeſta ſoror, cum cognatis, pater, uxor,
Hîc foſſa eſt ingens: hic rupes maxima: ſerua:
Non magis audierit: quàm Fuſius ebrius olim,
Cum Ilionam edormit: Catienis mille ducentis,
Mater te appello, clamantibus. huic ego uulgum
Errori ſimilem cunctum inſanire docebo.
Inſanit, ueteres ſtatuas Damaſippus emendo:
Integer eſt mentis Damaſippi creditor? eſto:

quem Pſeudo damaſippum uel cum iactura reperiemus. de eodem lib.12.epiſt.ad Att. *ſi & Silius is fuerit, quem tu putas, nec Druſus facilem ſe præbebit, Damaſippum velim aggrediare.*

- ſcriptorum quæque retexens] ea omnia, quæ à te ſcripta ſunt, mutans, uertens, delens. & eſt tralatio à tela texta, & poſtea retexta. *telam retexere* autem eſt ἀναλύειν, diſſoluere. nemini eſt inaudita Penelopæ tela.

- vini, ſomniq; benignus] id eſt, plus quàm par ſit, uino, ſomnoque deditus. largius æquo bibẽs, & ſupra modum dormiẽs. dictum eſt autem *vini & ſomni benignus*, ut *profuſus ſui, parcus temporis, largus pecuniæ. benignus* enim idem ferè eſt quod largus, ut ſuprà annotauimus: *malignus* contrà parcus.

Nil dignum ſermone] ſic loquuntur Græci, οὐδὲν ἄξιον λόγου, Ariſt. ῥητορ.6. τὸν λόγον εἶναι σπουδαιότατον, ὅτι οἱ ἀγαθοὶ ἄνδρες, οὐ χρημάτων, ἀλλὰ λόγου ἄξιοί εἰσι. τὸ γὰρ λόγου ἄξιον οὐχ ἁπλῶς λέγεται. Plato in Euthydemo. ἐνθυμοῦ δὴ μή τι παραλείπομεν τῶν ἀγαθῶν, ὅ, τι καὶ ἄξιον λόγου. Idem in Alcibiade.1. ἐπιμέλειά τε, καὶ σοφία, ταῦτα μόνα ἄξια λόγου ἐν Ἕλλησιν. Idem lib.1.de republica. λυσιτελεῖ μὲν οὖν καὶ τὰ τοιαῦτα ἐάν περ λανθάνῃ· ἔστι δ' οὐκ ἄξια λόγου. Tit. Liuius ἄξια λόγου, *digna dictu* ſolet dicere. ut lib.35.annal. in princip. *crebra magis, quàm digna*

Accipe, quod nunquam reddas mihi, ſi tibi dicam:
Tu'ne inſanus eris, ſi acceperis? an magis excors
Reiecta præda, quam præſens Mercurius fert?
Scribe decem à Nerio: non eſt ſatis: adde Cicutæ
Nodoſi tabulas centum: mille adde catenas:
Effugiet tamen hæc ſceleratus uincula Proteus:
Cum rapies in iura, malis ridentem alienis:
Fiet aper: modò ſaxum: & cum uolet, arbor.
Si male rem gerere inſani eſt: contrà, bene ſani:
Putidius multo cerebrum eſt (mihi crede) Perilli
Dictantis, quod tu nunquam reſcribere poſſis.
Audire, atque togam iubeo componere, quiſquis
Ambitione mala, aut argenti pallet amore:
Quiſquis luxuria, triſti'ue ſuperſtitione,
Aut alio mentis morbo calet: huc propius me,
Dum doceo inſanire omneis, vos ordine adite.
Danda eſt ellebori multo pars maxima auaris:
Neſcio an Anticyram ratio illis deſtinet omnem.
Heredes Staberi ſummam incidêre ſepulchro.
Ni ſic feciſſent, gladiatorum dare centum
Damnati populo paria, atque epulũ, arbitrio Arri:
Frumenti, quantum metit Africa. ſiue ego prauè,
Seu rectè: hoc volui: ne ſis patruus mihi. credo
Hoc Staberi prudentem animum iuſſiſſe. quid ergo
Senſit, cum ſummam patrimoni inſculpere ſaxo
Heredes uoluit? quoad vixit, credidit ingens
Pauperiem vitium: & cauit nihil acrius: ut ſi
Forte minus locuples vno quadrante periſſet,
Ipſe uideretur ſibi nequior. omnis enim res,
Virtus, fama, decus, diuina, humanaq́; pulchris
Diuitijs parent: quas, qui conſtruxerit, ille
Clarus erit, fortis, iuſtus, ſapiens'ne etiam, & Rex,
Et, quicquid uolet. hoc, ueluti uirtute paratum,
Sperauit magnæ laudi fore. quid ſimile iſti
Græcus Ariſtippus? qui ſeruos proijcere aurum
In media iuſſit Libya: quia tardius irent
Propter onus ſegnes. vter eſt inſanior horum?
Nil agit exemplum, litem quod lite reſoluit.
Si quis emat citharas, emtas comportet in unum,
Nec ſtudio citharæ, nec Muſæ deditus vlli:

gna dictu prælia fecis. Idem lib. 27. *-certamina haud ſatis digna dictu ferebant.*

Saturnalibus] quæ agebantur XIIII. Kal. Ianuarias: de quibus alibi dicemus pluribus uerbis.

-ſobrius ergo] ſi propter vini, & ſomni liberaliorem uſum ad ſcri`endũ tardior, atque ineptior es: nunc igitur, dum ſobrius, & ſiccus es, profer aliquid promiſſis dignum.

-Immeritúſq; laborat] ſolebant veteres illi, maximè poëtæ, & ſcriptores, parietes habere ceratos, vt, ſi quid forte noctu in mentem veniret, ſtatim in eo inſcriberent. paries igitur tuus ceratus immeritò abs te vexatur: iniuriaq́ue in eum culpam cõfers.

Iratis natus paries Dijs] cum tibi nihil in mentem ueniat, quod in eo inſcribas, uidetur Diis, & poëtis iratis natus eſſe. ſic loquitur infrà ſaty. 7. de Priſco quodam ingenii mobiliſſimi. *Vertumnis, quotquot ſunt, natus iniquis.* & ſuprà ſaty. v. lib. I. *-dehinc Gnatia Lymphis Iratis extructa.* *Dijs iratis* fieri dicitur id, quod infeliciter geritur. Hæc enim opinio ſemper fuit hominum animis inſita Diis iratis, aut inuitis nihil proſperè euenire, nihil feliciter geri, nihil denique benè procedere, quod Virg. Aen. II. confirmat. *Heu nihil inuitis fas quenquam fidere Diuis.* & Catull. ad Manlium. *Nihil mihi tam valde placeat Rhamnuſia uirgo: Quod temere inuitis ſuſci-*

Si ſcalpra, & formas non ſutor: nautica uela
Auerſus mecaturis: delirus, & amens
Vndique dicatur meritò, quid diſcrepat iſtis,
Qui nummos, aurumq́; recondit, neſcius uti
Compoſitis, metuensq́; uelut contingere ſacrum?
Si quis ad ingentem frumenti ſemper aceruum
Porrectus uigilet cum longo fuſte: neque illinc
Audeat eſuriens dominus contingere granum:
Ac potius folijs parcus veſcatur amaris:
Si poſitis intus Chij, veteriſq́; Falerni
Mille cadis: nihil eſt, tercentum millibus, acre
Potet acetum: age, ſi & ſtramentis incubet, unde-
Octoginta annos natus, cui ſtragula veſtis
Blattarum, ac tinearum epulæ, putreſcat in arca:
Nimirum inſanus paucis uideatur eò, quòd
Maxima pars hominum morbo iactatur eodem.
Filius, aut etiam hæc libertus vt ebibat heres:
Dijs inimice ſenex cuſtodis? ne tibi deſit?
Quantulum enim ſummæ curtabit quiſque dierum,
Vngere ſi caulels oleo meliore, caputq́;
Cœperis impexa fœdum porrigine? quare,
Si quiduis ſatis eſt: periuras, ſurripis, aufers
Vndique? tun' ſanus? populum ſi cædere ſaxis
Incipias, ſeruos've tuos, quos ære pararis:
Inſanum te omnes pueri, clamentq́; puellæ,
Cum laqueo uxorem interimis, matremq́; veneno,
Incolumi capite es? quid enī? neq́; tu hoc facis Argis,
Nec ferro: vt demens genitricem occidit Oreſtes.
An tu reris eum occiſa inſaniſſe parente?
Ac non antè malis dementem actum furijs, quàm
In matris iugulo ferrum tepefecit acutum?
Quin ex quo eſt habitus male tuta mentis Oreſtes:
Nil ſane fecit, quod tu reprendere poſſis:
Non Piladen ferro uiolare, auſus'ue ſororem
Electram: tantùm male dicit vtrique, vocando
Hanc furiam, hunc aliud, iuſſit quod ſplendida bilis.
Pauper Opimius argenti poſiti intus, & auri,
Qui Veientanum feſtis potare diebus
Campana ſolitus trulla, uappamq́; profeſtis:
Quondam lethargó grandi eſt oppreſſus. vt heres

ſuſcipiatur heris, id eſt, Diis. ex quo nata ſunt hæc loquendi genera. Terent. Andr. *neſcio, Niſi mihi Deos ſatis ſcio fuiſſe iratos, qui auſcultauerim*. Idem Phorm. *mihi uſu uenit hoc, ſcio, Memini relinqui me, Deo irato meo*. M. Tull. orat. pro Cælio. *Quamobrem ſi quem forte inueneritis, qui aſpernetur oculis pulchritudinem rerum, non odore ullo, non tactu, non ſapore capiatur, excludat auribus omnem ſuauitatem: huic homini ego fortaſſe & pauci Deos propitios, pleriq; autem iratos putabunt*. Plaut. Pœnulo. *Nam ego hodie infelix dijs meis iratiſſimis Sexagenos immolaui*. T. Liuius li. 3. *Sin periurio gaudeant, Dijs magis iratis, quàm hoſtibus bellum geſturos*. Idem lib. 9. *nec moror quo minus in ciuitatem obligatam ſponſione commiſſa iratis omnibus Dijs, quorum eluditur nomen, redeant*. M. Tull. epiſt. ad Attic. lib. 4. *De Apollonio quod ſcribis, qui illi Dij irati homini Græco? qui conturbare quidem putat ſibi licere, quod equitibus Romanis*. eſt autem locus ille cum interrogatione legendus, ut dicam ὁδ᾽ ῦ πάρεργον. *qui illi Dij irati?* id eſt, qui Dii ſunt illi irati? quos ille Deos ſibi habet iratos? Dolore animi impulſus, & perturbatus dixit illud Catullus ad ſe ipſum. *Quin te animo obfirmas, teq́; aſtringis, reducisq́;, Et Dijs inuitis deſinis eſſe miſer?* Solèt enim homines interdum perturbati impiè loqui, ut Chremes ille Terentianus in Heaut. *Deos neſcio*.

Iam circum loculos, & claueis lætus, ouanſq;
Curreret. hunc medicus multùm celer, atque fidelis
Excitat hoc pacto: menſam poni iubet: atque
Effundi ſaccos nummorum, accedere plureis
Ad numerandum: hominē ſic erigit. addit & illud,
Ni tua cuſtodis, auidus iam hæc auferet heres.
Men' viuo? vt viuas igitur, vigila, hoc age. quid uis?
Deficient inopem venæ te, nicibus, atque
Ingens accedat ſtomacho fultura ruenti.
Quid ceſſas? agedum ſume hoc ptiſanarium oryzæ.
Quāti emtæ? paruo. quanti ergo? octo aſſibus. eheu:
Quid refert, morbo: an furtis, pereamq; rapinis?
Quiſnam igitur ſanus? qui non ſtultus. quid auarus?
Stultus & inſanus. quid? ſi quis non ſit auarus;
Continuò ſanus? minimè. cur Stoice? dicam.
Non eſt cardiacus, Craterum dixiſſe putato,
Hic æger: rectè eſt igitur, ſurgetq;? negabit;
Quòd latus, aut renes morbo tentantur acuto.
Non eſt periurus, neque ſordidus. immolet æquis
Hic porcum Laribus. verùm ambitioſus & audax.
Nauiget Anticyram. quid enim differt, barathro'ne
Dones, quicquid habes, an nunquam utare paratis?
Seruius Oppidius Canuſi duo prædia diues
Antiquo cenſu, natis diuiſſe duobus
Fertur. & hæc moriens pueris dixiſſe uocatis
Ad lectum: poſt quàm te talos, Aule, nuceſq;
Ferre ſinu laxo, donare, & ludere vidi:
Te, Tiberi, numerare: cauis abſcondere triſtem:
Extimui, ne vos ageret ueſania diſcors:
Tu Nomentanum, tu ne ſequerere Cicutam.
Quare per diuos oratus vterque Penateis,
Tu caue ne minuas: tu ne maius facias id,
Quod ſatis eſſe putat pater: & natura coërcet.
Præterea ne uos titillet gloria, iure-
Iurando obſtringam ambo: vter ædilis fuerit, vel
Veſtrum prætor: is inteſtabilis, & ſacer eſto.
In cicere, atque faba bona tu, perdaſq; lupinis,
Latus vt in circo ſpatiere, aut æneus vt ſtes,
Nudus agris, nudus nummis, inſane, paternis?
Scilicet vt plauſus, quos fert Agrippa, feras tu

ſcio. eòdem pertinet illud, quod eſt ſuprà Od. XVIII. lib. I. - *nō ego te candide Baſſareu Inuitum quatiam.* & illud de arte poet. *Tu nihil inuita dices, faciesve Minerua.*

Atqui vultus erat, &c.] atqui uultu, & fronte ſignificabas te præclara quædam ſcripturū, ac prolaturum. *minantis*, id eſt, promittentis. ut epiſt. ad Celſum lib. I. - *dic multa et pulchra minantem, Viuere nec rectè, nec ſuauiter.* ad quem locum plura.

Si uacuum] ſi te uacuum, id eſt, omnibus negociis, & curis ſolutum tua villula accepiſſet, id eſt, cum te in villam tuam expeditum, & ocioſum recepiſſes. ſi, valet, *cum*, ut alibi annotauimus.

Quorſum pertinuit ſtipare] quid fuit opus Platonem cum Menādro, Eupoli, Archilocho tecū deportare, ſi nihil lecturus nihil tuo nomine dignum ſcripturus eras?

Inuidiam placare paras] Quemadmodum res ſecundæ inuidiam conflant: ita aduerſæ extinguunt, & miſericordiā cōmouent. Cum ſit autem nihil calamitoſius, nihil miſerius animo uitioſo, nullaq; uirtute ornato: credibile eſt ignauiam, atque inertiam ad placandam, ſedandamque inuidiam multum ualere. nam contrà uſu experimur quotidie uirtute præſtantes uiros acerrima inuidia laborare, quāuis Ariſtoteles lib. 2. rhetor.

Aſtuta ingenuum vulpes imitata leonem?
Ne quis humaſſe velit Aiacem Atrida vetas cur?
Rex ſum. nil vltrà quæro plebeius. & æquam
Rem imperito: ac, ſi cui uideor non iuſtus, inulto
Dicere, quæ ſentit, permitto. maxime regum,
Dij tibi dent capta claſſem reducere Troia:
Ergò conſulere, & mox reſpondere licebit?
Conſule. cur Aiax heros ab Achille ſecundus
Putreſcit, toties ſeruatis clarus Achiuis:
Gaudeat vt populus Priami, Priamusq; inhumato:
Per quem tot iuuenes patrio caruere ſepulcro?
Mille ouium inſanus morti dedit, inclytum Vlyſſem,
Et Menelaum vnà mecum ſe occidere clamans.
Tu, cum pro vitula ſtatuis dulcem Aulide natam
Ante aras, ſpargisq; mola caput, improbe, ſalſa:
Rectũ animi ſeruas? quorſum? inſanus quid enĩ Aiax
Fecit, cum ſtrauit ferro pecus? abſtinuit uim
Vxore, & nato, mala multa precatus Atridis:
Non ille aut Teucrum, aut ipſum uiolauit Vlyſſem.
Verùm ego, vt hærenteis aduerſo littore naueis
Eriperem: prudens placaui ſanguine diuos.
Nempe tuo furioſe. meo, ſed non furioſus.
Qui ſpecies alias ueris, ſcelerisq; tumultu
Permiſtas capiet, commotus habebitur: atque,
Stultitia'ne erret, nihilum diſtabit, an ira.
Aiax immeritos dum occidit, deſipit, agnos?
Cum prudens ſcelus ob titulos admittis inaneis:
Stas animo? et purũ eſt vitio tibi cum tumidũ eſt cor?
Si quis lectica nitidam geſtare amet agnam:
Huic ueſtem, vt natæ, paret ancillas: paret aurũ:
Pupam, aut pupillam appellet, fortiq; marito
Deſtinet vxorem: interdicto huic omne adimat ius
Prætor, & ad ſanos abeat tutela propinquos.
Quid ſi quis natam pro muta deuouet agna?
Integer eſt animi? ne dixeris. ergo, vbi praua
Stultitia, hic eſt ſumma inſania. qui ſceleratus:
Et furioſus erit. quem cepit vitrea fama:
Hunc circuntonuit gaudens Bellona cruentis.
Nunc age luxuriã, & Nomentanum arripe mecum.
Vincit enim ſtultos ratio inſanire nepotes.

tor. doceat inuidiam locũ habere ſæpius in fortunæ, quàm in animi bonis. ſed, vt cœperam dicere, nõ eſt id quòd ſcribit Ariſtot. perpetuò, nec uſquequaque uerum. uno exemplo erimus contenti. quid fuit in Ariſtide admirabilius, quĩ præſtantius, quàm iuſtitia, & patientia paupertatis? at tamen cum pauper eſſet, iuſtique cognomen factis & vita conſecutus eſſet, hoc vno nomine, non odio potentiæ, aut diuitiarum, exilio illo decennali Athenięſibus uſitato, quod δι' ὀστράκων fiebat, multatus eſt. rectè igitur hoc loco Damaſippus ait Horatium inuidiam placare conari ignauia, deſidia, & inertia. hoc eſt uirtute relicta. Notum eſt illud Pindari à multis poſterioribus ſcriptoribus vſurpatum, inuidiam miſeratione meliorem, atque optabiliorem eſſe. uerba Pindari ſunt hæc Pyth. εἰ.δ.α. ἀςῶν δ' ἀκοᾷ κρύφιον θυμὸν βαρύνει μάλιςτ' ἐσλοῖσ' ἐπ' ἀλλοτρίοις, ἀλλ' ὅμως κρέσσων οἰκτιρμῶν φθόνος. μὴ παρίει καλά, id eſt, ciuium autem animos occultè grauat inuidia, cũ alienas uirtutes audiunt. Verùm tamen melior miſeratione inuidia eſt. ne prætermitte res præclaras, ex quibus expreſſum eſt illud epigramma Græcum lib. 1. ὁ φθόνος οἰκτιρμοῦ κατὰ πίνδαρόν ἐστιν ἀμείνων· Οἱ βασκαινόμενοι λυγρὸν ἔχουσι βίον. Τοὺς δὲ λίαν ἀτυχεῖς οἰκτείρομεν. ἀλλά τις εἴην Μήτ' ἄγαν εὐδαίμων, μήτ' ἐλε-

Hic ſimul accepit patrimoni mille talenta:
Edicit, piſcator uti, pomarius, auceps,
Unguentarius, ac Tuſci turba impia uici,
Cum ſcurris fartor, cum uelabro omne macellum.
Manè domum ueniant. quid tum? uenêre frequẽtes.
Verba facit leno. quicquid mihi, quicquid & horum
Cuique domi eſt, id crede tuũ, et uel nũc pete, uel cras.
Accipe, quid cõtrà iuuenis reſponderit æquus.
In niue Lucana dormis ocreatus, ut aprum
Cœnem ego: tu piſceis hiberno ex æquore verris:
Segnis ego, indignus, qui tantum poſſideam: aufer:
Sume tibi decies: tibi tantundem: tibi triplex,
Unde vxor media currat de nocte vocata.
Filius Aeſopi detractam ex aure Metellæ,
Scilicet ut decies ſolidum exſorberet, aceto
Diluit inſignem bacam, quî ſanior, ac ſi
Illud idem in rapidum flumen, iáceretue cloacam?
Quincti progenies Arri, par nobile fratrum,
Nequitia & nugis, prauorum & amore gemellum,
Luſcinias ſoliti impenſo prandere coëmtas.
Quorſum abeant ſani? creta, an carbone notandi?
Aedificare caſas, ploſtello adiungere mures,
Ludere par impar, equitare in arundine longa
Si quem delectet barbatum: amentia uerſet.
Si puerilius his ratio eſſe euincet amare:
Nec quicquã differre, utrum'ne in puluere, trimus
Quale prius, ludas opus: an meretricis amore
Sollicitus plores: quæro, facias'ne, quod olim
Mutatus Polemon? ponas inſignia morbi,
Faſciolas, cubital, focalia: potus ut ille
Dicitur ex collo furtim carpſiſſe coronas:
Poſtquàm eſt impranſi correptus uoce magiſtri?
Porrigis irato puero cum poma, recuſat.
Sume Catelle: negat. ſi non des, optat. amator
Excluſus qui diſtat: agit ubi ſecum, eat, an non,
Quò rediturus erat non arceſſitus: & hæret
Inuiſis foribus? nec nunc, cum me uocet ultro,
Accedam? an potius mediter finire dolores?
Excluſit: reuocat: redeam? non, ſi obſecret. ecce
Seruus non paulo ſapientior. ô here, quæ res

ἀλκεινὸς ἐγώ. Idem Pindarus Nεμ. ὠδ. η. ait inuidiã ſemper inuadere uiros fortes, & uirtute præſtantes: cum deterioribus autẽ nõ certare. ἅπτεται δ' ἐσλῶν ἀεὶ· χειρόνεσσι δ' οὐκ ἐρίζει. & Pyth. ὠδ. ια. ἴχει τε γὰρ ὄλβος ὑμείονα φθόνον, ὁ δὲ χαμηλὰ πνέων, ἄφαντον βρέμει. cum his concinit illud Aeliani lib. 2. ποικίλως ἱστορ.ῦσι δ' ἐπὶ τῷ φθονεῖσθαι, τοῦτο δ' ἤτοι τὸ Ευριπίδου περιβλέπεσθαι ἀείδει, id eſt, quiſquis cupit inuideri, planè (quod ait Euripides) clarus, atque inſignis eſſe ſtudet.

- improba Siren] deſidiam Sireni ſimilem facit: aliàs uoluptates cum Sirenibus comparantur: quia utraque & deſidia, & uoluptas uno ferè modo animos hominum permulcet, lactat, corrumpit. de Sirenibus plura dicemus ad epiſt. 1. lib. 1. Nunc autem mihi uenit in mentem mirari, quamobrem M. Tull. lib. 5. de finibus, quo loco de ſcientia & rerum cognitióne diſputat, ſcribat Sirenum cantibus nihil aliud ab Homero ſignificari, quàm diſcendi ſtudiũ, ſciẽdique uoluptatem. ſic enim M. Tull. *Mihi quidem Homerus huiuſmodi quiddam uidiſſe uidetur in iis, quæ de Sirenum cantibus finxerit. Neque enim uocum ſuauitate uidentur, aut nouitate quadam, & varietate cantandi reuocare eos ſolitæ, qui prætereuehebantur: ſed quia multa ſe ſcire profitebantur, ut homines ad earum ſaxa diſcendi cupidi-*

Nec modũ habet, neque conſilium, ratione, modoq́;
Tractari non uult. in amore hæc ſunt mala, bellum,
Pax rurſum. hæc ſi quis tempeſtatis propè ritu
Mobilia, & cæca fluitantia ſorte, laboret
Reddere certa, ſibi nihilo plus explicet, ac ſi
Inſanire paret certa ratione, modoq́;.
Quid? cum Picenis excerpens ſemina pomis
Gaudes, ſi cameram percuſſti forte: penes te es?
Quid? cum balba feris annoſo uerba palato,
Aedificante caſas qui ſanior? adde cruorem
Stultitiæ: atque ignem gladio ſcrutare: modò, inquã,
Hellade percuſſa Marius cum præcipitat ſe,
Cerritus fuit: an commota crimine mentis
Abſolues hominem: & ſceleris damnabis eundem,
Ex more imponens cognata uocabula rebus?
Libertinus erat, qui circum compita ſiccus
Lautis manè ſenex manibus currebat. & unum
Quiddã magnum addens, vnum me ſurpite morti:
Dijs etenim facile eſt, orabat: ſanus utriſque
Auribus, atque oculis: mentem, niſi litigioſus,
Exciperet dominus, cum uẽderet. hoc quoque uulgus
Chryſippus ponit fæcunda in gente Meneni.
Iupiter, ingenteis qui das, adimiſq́; dolores:
Mater ait pueri menſeis iam quinque cubantis,
Frigida ſi puerum quartana reliquerit: illo
Manè die, quo tu indicis ieiunia, nudus
In Tiberi ſtabit. caſus, medicuſ'ue leuarit
Aegrum, ex præcipiti: mater delira necabit
In gelida fixum ripa: febrimq́; reducet.
Quo'ne malo mentem concuſſa? timore deorum.
Hæc mihi Stertinius ſapientum octauus amico
Arma dedit: poſthac ne compellarer inultus.
Dixerit inſanum qui me, totidem audiet: atque
Reſpicere ignoto diſcet pendentia tergo.
Stoice, poſt damnum ſic uendas omnia pluris:
Qua me ſtultitia (quoniam non eſt genus vnum)
Inſanire putas? ego nam uideor mihi ſanus.
Quid? caput abſciſſum demens cum portat Agaue
Nati infelicis, ſibi tum furioſa uidetur?
Stultum me fateor (liceat concedere ueris)

cupiditate adhæreſcerent. Ita enim inuitant Vlyſſem (nam uerti, vt quædam Homeri, ſic iſtum ipſum locũ.) O decus Argolicũ quin puppim hûc flectis Vlyſſes, Auribus vt noſtros poſſis agnoſcere cantus? Nã nemo hæc vnquã eſt tranſuectus cærula curſu, Quin prius aſtiterit uocum dulcedine captus, &c. Hactenus. M. Tull. Ego autem hoc mihi perſuadere non poſſum. Cum enim uoluptates aliæ ſint turpes; aliæ honeſtæ: hæq; expetendæ, illæ fugiendæ: fugiendæ profectò nõ ſunt eæ uoluptates, quæ è rerum cognitione, ſcientiaq́ue naſcuntur, quippe quæ ſint honeſtiſſimæ. At Vlyſſes, ne Sirenum cantibus caperetur, uinciri ſe iuſſit: ſociosq́;, quibus aures cera, ne cantus illos exaudirent, obſtruxerat, uincula ſibi ſoluere uetuit, etiam ſi poſterius, ut id facerent, magnopere contenderet, atque adeò imperaret. Quod non feciſſet, niſi in iis cantibus inſignem turpitudinem peſtem, calamitatem ineſſe, atque ab eis magnum ſibi, ſuiſq́ue detrimentum importatum iri ſciret. Poſtremò ut Sirenum cantus pernicioſos, ac calamitoſos fuiſſe facilius intelligere poſſis, ſcribit Homerus, quotquot homines Sirenibus canentibus aureis præbuiſſent, iis in patriam redeuntibus neq́ue uxores, neque liberos obuiam lætos procedere, reditumq́ue gratulari: locum autem ubi uerſentur, & commorentur Sirenes,

Atque etiam inſanum: tantum hoc ediſſere, quo me
Aegrotare putes animi vitio. accipe: primum
Aedificas: hoc eſt longos imitaris, ab imo
Ad ſummum totus moduli bipedalis: & idem
Corpore maiorem rides Turbonis in armis
Spiritum, & inceſſum: qui ridiculus minus illo?
An, quodcunque facit Mæcenas, te quoque verū eſt,
Tanto diſſimilem, & tanto certare minorem?
Abſentis ranæ pullis vituli pede preſſis,
Vnus vbi effugit: matri denarrat, vt ingens
Bellua cognatos eliſerit. illa rogare,
Quanta'ne? num tandē, ſe inflans, ſic magna fuiſſet.
Maior dimidio. num tanto? cum magis, atque
Se magis inflaret: non, ſi te ruperis, inquit,
Par eris. hæc à te non multum abludit imago.
Adde poëmata nunc: hoc eſt oleum adde camino:
Quæ ſi quis ſanus fecit: ſanus facis & tu.
Non dico horrendam rabiem. iam deſine. cultum
Maiorem cenſu. teneas Damaſippe tuis te:
Mille puellarum, puerorum mille furores.
O maior tandem parcas inſane minori.

hominum, qui illic contabuerint, ac putruerint, oſſibus eſſe coopertum. Quorum omnium nihil eis, qui diſcendi ſtudio ducuntur, impendére, aut accidere ſolere dicendum eſt: niſi forte dicat aliquis Vlyſsem, quemadmodum immortalitati, ſic & rerum cognitioni patriam, vxoriſq; & liberorum complexū prætuliſſe. Xenophon autem ἀπομνημ. 6. exiſtimare uidetur in carminibus Sirenum uim quandam eorū, qui nauigabant, retinendorū fuiſſe propterea, quòd ſcirent illæ, quibus quiſq; cātibus duceretur, ac delectaretur: & quòd ad eas artes, ac uirtutes, quas quiſque coleret, ſuos cantus accommodarēt, propriiſque, & cōuenientibus unumquenque laudibus ornarent. Itaque cum ſcirēt Vlyſſem eſſe veræ laudis, ſolidæq; gloriæ cupidiſſimū, eo carmine uſas eſſe, quod ad illius uirtutem prædicandam, famaque ſempiterna celebrandam ualdè pertineret: alios autem Vlyſsis diſſimiles tali carmine neque allici, neque retineri ullo modo potuiſſe: immo uerò exiſtimaturos fuiſſe à Sirenibus derideri. uerba Xenophontis ſunt hæc Ἃ μὲν οὖν Σειρῆνες ἐπῇδον τῷ Ὀδυσσεῖ, ἠκούσαμεν Ὁμήρου, ὧν ἐστιν ἀρχὴ τοιάδε τις. Δεῦρ' ἄγε δὴ πολύαιν' Ὀδυσεῦ. Ταύτην οὖν, ἔφη, τὴν ἐπῳδὴν, ὦ Σώκρατες, ἦ καὶ τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις αἱ Σειρῆνες ἐπᾴδουσαι κατεῖχον, ὥστε μὴ ἀπιέναι ἀπ' αὐτῶν τοὺς ἐπαινεθέντας; οὔκ, ἀλλὰ τοῖς ἐπ' ἀρετῇ φιλοτιμουμένοις οὕτως ἐπῇδον. σχεδόν τι λέγεις τοιαῦτα χρῆναι ἑκάστῳ ἐπᾴδειν, οἷα μὴ νομίσει ἀκούων τὸν ἐπαινοῦντα καταγελῶντα λέγειν. Athenæus quoque lib. 1. ſcribit Sirenes ea Vlyſſi cecíniſſe, quæ ad eius ambitionem, & plurimarum rerum ſtudium eſſent accommodata. ſic Athen. καὶ αἱ Σειρῆνες δὲ ᾄδουσι τῷ Ὀδυσσεῖ τὰ μάλιστα αὐτὸν τέρψοντα, καὶ τὰ οἰκεῖα τῇ φιλοτιμίᾳ αὐτοῦ, καὶ πολυμαθίᾳ λέγουσαι.

Ponendum] amittendum, abiiciendum. ut epiſt. ad Quinct. *Pone. meum eſt (inquit) pono, triſtiſq; recedo.*

Dij te Damaſippe] loquitur Horat. ſignificat autem huius Damaſippi, ut iam philoſophi, barbam fuiſſe admodum magnam, & longam. iccircò ei urbanè tonſorem optat, qui eius barbam ad umbilicum fortaſſe, aut ad pubem demiſſam radat, aut certè tondeat.

Verum ob conſ.] rectum, bonum. annor. infrà eadem ſat.

- poſtquam omnis res mea] reſpondet Damaſippus hoc modo. Poſtquam

rem

rem male gerendo ad inopiam redactus ſum, &c.

Ianum Ad medium fr.] in Iano medio habitabant, uel magnam diei parte conterebant fæneratores. Erat autem Ianus uia ſic appellata à Iani templo, ut declarant uerba illa Ciceronis Philipp. VI. *Ianus medius in L. Antonij clientela ſit? quis unquam in illo Iano inuentus eſt, qui L. Antonio mille nummûm ferret expenſum?* hoc igitur ait Damaſippus, ſe, poſtea quam naufragium fecerit ſuarum fortunarum, uerſuris & fænore, & mercaturis, aliena negocia curare. ineſt autem in uerbo *fracta*, tralatio à naui fracta.

uafer Siſyphus.] de Siſypho Aeoli filio uide annotata ſupra ad Od. XIIII. lib. 2. ſignificat autem Damaſippus ſeſe olim ſtudioſum fuiſſe uaſorum antiquorum.

Quid ſculptum] ita habent duo codices Vatic. & Iannoct. Faër. Torn. quos ſecutus ſum. nam *ſcalptum* aliud eſt: ut ſup. *ſcalpere terram Vnguibus*. ſaty. VIII. lib. I. id eſt, fodere.

infabrè] ſine arte. cuius contrar. *affabrè*.

quid fuſum durius] quid minus eleganter conflatum. Pauſan. Arcadicis ſcribit Rhœcum Phiæi filium, & Theodorum Teleclei Samios, primos æs conflare inſtituiſſe, atque ex eo fuſo, & conflato ſtatuas feciſſe. fuit autem hic Theodorus annuli illius opifex, quo tantopere delectabatur Polycrates Samius, & quē in mare olim à ſe abiectum, rurſus in præcordijs piſcis poſteà reperit, ut tradunt Herodotus in Thalia: & M. Tull. lib. 5. de finib. Antequam autem æneæ ſtatuæ ſculpi, conflariq; cœptæ eſſent, ex ebeno (ut ait idem Pauſan.) cupreſſo, cedro, omni genere quercuum, taxo, loto fiebant. Mercurii ex ea ſola arbore, quam θύον nominant Græci.

Callidus huic ſigno] ego quoduis ſignum, quanti eſſet, dicere noueram. ego cuiuslibet ſigni pretium ſciebam.

Mercuriale] Mercurius præeſt mercaturis, & lucra adiuuat, ut infrà eadē ſaty. *an magis excors, Rejecta præda, quam præſens Mercurius fert?* Plaut. in Sticho. *Quom benè re geſta ſaluos conuortor domum, Neptuno grates habeo, & tempeſtatibus, ſimul Mercurio, qui me in mercimonijs Iuuit, lucruq; quadruplicauit rem meam.* Iccircò Damaſippus, qui ſtatuas, uaſa, fundos, hortos mercabatur, ut pluris reuenderet, in eoq; benè rem ſuam gerere putabatur, Mercurius uulgò dicebatur. *Mercuriale* autem excudendum curaui ſecutus quinque codices manuſcriptos: ut intelligamus Damaſippum cognomento Mercurium dictum eſſe. alii habent *Mercuriali*: ut ſignificet Horatius Damaſippum Mercurialem eſſe nominatum.

noui, Et morbi] uerba Horat. Lucri autem ſtudium, & operam aſſiduam in uaſis, & ſignis, & ſimilibus emendis poſitam, morbum appellat. Iam uerbum *purgare* coniunxit & Liuius cum patrio caſu lib. 37. *Quibus purgantibus ciuitatem omnis facti, dictique hoſtilis aduerſus Rom.* &c.

atqui Emouit ueterem] reſpondet Damáſippus morbum ſuum ueterem à nouo eſſe depulſum. utitur hoc eodem uerbo Od. XV. lib. 4. *emouitq; culpas*.

ut ſolet in cor] id eſt, ut fieri ſolet cum lateris, & capitis dolor in cor transfertur, fitque ex pleuritico quiſpiam cardiacus. ſecutus eſt autem Horat. hoc loco opinionem, ſeu potius errorem communem in eo, quòd cardiacis cor dolere exiſtimat. nam non eſt ita: καρδίαν enim ueteres appellabant ſtomachum, ut docet Galenus, ex cuius affectu ac dolore καρδιακοὶ dicti ſunt, non ex cordis. nam & Corn. Celſus lib. 4. morbum καρδιακὸν ait eſſe nimiam imbecillitatem corporis, quod immodico ſudore digeritur.

Vt lethargicus hic cum ſit pugil.] uariè explicatur hic locus. à quibuſdam, ſic: ut cum ego lethargo laborans fio pugil, & phreniticus. alii, ſic: ut cum aliquis lethargicus morbo cõmutato ſit phreniticus, quæ explicatio mihi magis placet. λήθαργος eſt pœnè inexpugnabilis ſomni neceſſitas, Latinè ueternus, id eſt, mentis torpor, omnium propemodum rerum obliuionem afferens. lethargici dicuntur, à Græcis, qui tali morbo ſunt affecti, quos ueternoſos appellant Latini.

- & medicum urget] & medicum pugnis, & plagis inſequitur, quod facere ſolent phrenitici.

Dum ne quid ſimile huic] hunc quoque locum uariè uideo explicari, & intelligi. alii ſic. eſto, ut libet, id eſt, per me licet ſis lethargicus, & phreniticus, dum modo nihil phrenitico ſimile facias, ac me pugnis cædas, & ita Porph. alii ſic: eſto, vt libet: ſit ita ut dicis, dum ne quid ſimile huic, id eſt, mihi accidat: dum modò in ſimilem morbum non incidam. ego priorem explicationem malo.

- o bone, ne te Fruſtrere] loquitur Damaſippus.

Si quid Stertinius ueri crepat] ſi quid ueri loquitur, ut annot. ſuprà ad Od. xvIII. lib. I. Vnum eſt è decretis Stoicorum, ſtultos omnes inſanire. fuerat autem hic Stertinius philoſophus Stoicus. de quo epiſt. ad Iccium lib. I. *Empedocles, an Stertinij deliret acumen.* & fortaſſe Stertinius ille eſt, quem commemorat Cæſius in orat. ad populum. *equusq; mihi ſub feminibus occiſus erat: oreas detraho inſpectante Lucio Stertinio.* citat Feſtus in uoce *Orea*.

- unde] à quo. vt ſæpe alias.

- ſapientem paſcere barbam] barbam philoſophicam. ſolebant enim philoſophi, vt ſeueriore, ac triſtiore aſpectu eſſent, barba maiore, & longiore capillo in publicum prodire. Atque etiam ceteris in rebus, ac perſonis, mæroris, triſtitiæ, luctus indicium erat barba longior, ut declarant illa apud M. Tull. Verr. III. de iure dicundo. *Heraclius ille Syracuſanus, et hic Bidinus Epicrates expulſi bonis omnibus Romã venerunt: ſordidati, maxima barba, & capillo Romæ propè biennium fuerunt.* idem in orat. de lege Agrar. contra Rull. *concio tandem expectata P. Rulli, quod & princeps erat agrariæ legis, & truculentius ſe gerebat, quàm ceteri. iam, deſignatus alio uultu, alio uocis ſono, alio inceſſu eſſe meditabatur: veſtitu obſoletiore, corpore inculto, & horrido. capillatior quàm antè, barbaq; maiore, ut oculis & aſpectu denunciare omnibus uim tribunitiam, & minitari Reip. videretur.* Suetonius in Auguſto. *Adeò nanque conſternatum ferunt, vt per continuos menſes, barba, capilloque ſummiſſo, caput interdum foribus illideret, vociferans; Quinctili Vare redde legiones.* T. Liuius lib. 2. *ad hæc promiſſa barba, & capilli efferauerant ſpeciem oris.* idem lib. 6. *Coniecto in carcerem Manlio ſatis conſtat, magnam partem plebis ueſtem mutaſſe, multos mortales capillum, ac barbam promiſiſſe.* Idem lib. 27. de M. Liuio Salinatore. *ſed erat ueſte obſoleta, capilloq; & barba promiſſa, præferens in uultu, habituq; inſignem memoriam ignominiæ acceptæ.* Plutarch. in Catone Vticenſe. ἀπ' ἐκείνης δὲ τῆς ἡμέρας λέγεται μή τε κεφαλὴν ἔτι κείρασθαι, μήτε γένειον, μήτε ςέφανον ἐπιθέσθ. πένθους δὲ, καὶ κατηφείας, καὶ βαρύτητος, ἐπὶ ταῖς συμφοραῖς τῆς πατρίδος, ἓν σχῆμα, νικώντων ὁμοίως, καὶ νικωμένων, ἄχρι τελευτῆς διαφυλάξαι. id eſt, *Ab illo uerò die fertur neque caput, neque barbam totondiſſe: neque coronam capiti impoſuiſſe: luctus autem, & mæroris, & triſtitiæ ob calamitates patriæ; unam perpetuam ſpeciem, ſiue uincerent, ſiue uincerentur, vſque ad ſupremum uitæ diem, ſeruauiſſe.*

Fabricio] pontem Fabricium, hodie Iudaicum nominant.

- dexter] opportunus, æquus, amicus, propitius. Virg. Aen. 4. *Aſſis, ò, placidusq; iuues, & ſidera cælo Dextra feras.*

- pudor (inquit) te malus urget.] pudore uitioſo afficeris: de quo lege quæ annotata ſunt ad epiſt. ad Quinct. lib. I.

- nil

- nil uerbi, pereas] nihil præterea afferam, nihil loquar, quo tibi diſſuadeam, ne tibi mortem conſciſcas: non prohibebo, quo minus forti animo moriaris.

- mala ſtultitia] mala epithetum eſt perpetuũ. nulla enim ſtultitia bona eſt.

- & quencunque] ſic habent tres libri Vat. & Iann. Faër. Torn. uulgati *quæcunque* mendosè. *agit* autem, id eſt, agitat, impellit, uexat.

Chryſippi porticus] ſchola Stoica. ϛοὰ enim porticus eſt. Chryſippus autem Stoicorum porticum fulcire putabatur, inquit M. Tullius lib. 2. Academ. quæſt. quamuis Zeno Citiæus Stoicæ diſciplinæ ſit auctor, & princeps.

- uelut ſiluis vbi paſſim] quemadmodum (inquit) in ſiluis, & locis impeditis, ij omnes, qui à uia deflexerunt, æquè à uia aberrant, etiam ſi alius aliorſum feratur: ita varia quidem ſunt ſtultitiæ, atque inſaniæ genera, & totidem, quot uitiorum nomina: ſed peræquè omnes ſtulti, atque inſani ſunt. huc pertinet illud Simonidis, quod commemorat Plato in Protag. *τῶν ἠλιθίων ἄπειρα γενέθλα*, id eſt, ſtultorũ infinita ſunt genera.

Palantes] uagantes: quo uerbo ſæpe utitur T. Liuius.

- ſed varijs illudit partibus] id eſt, ſed error ille in varijs partibus verſatur, quaſi ludibundus. ſic Virg. Georg. II. *Cui ſuper indignas hiemes, ſolemque potentem, Syluestres vri aſſiduè, capreæq; ſequaces Illudunt.*

- hoc te Crede modo inſanum] ita te inſanum eſſe crede, ut is, qui te deridet, nihilo minus ſit ridiculus, nihiloq; ſapientior, quàm tu.

- caudam trahat] ſibilis & riſu dignus ſit. natum à puerorum more. ſolent enim eorum, quos irrideri, ſiniſtroque uulgi clamore excipi uolunt, tergo animantium caudas aſſuere, aut alligare, iiſque uſque eò acclamare, dum hi clamoris cauſa cognita, caudam ſibi auellant.

- eſt genus vnum Stultitiæ] duo ſtultitiæ genera admodum diſſimilia, ac diuerſa proponit: unum eius, quæ ea extimeſcit, in quibus nihil periculi eſt: alterum eius, quæ certiſſima pericula non metuit. Atque hæc multo ante à Xenophõte fuerant occupata *ἀπομνημ.α.* his uerbis *τῶν τε γὰρ μαινομένων, τοὺς μὲν οὐδὲ τὰ δεινὰ δεδιέναι, τοὺς δὲ καὶ τὰ μὴ φοβερὰ φοβεῖσθαι*, &c.

- in cãpo] in planitie. ut ſuprà ſaty. I I. *- ut ſi quis aſellum In campo doceat parentem currere frenis:* aliàs campi appellatione Martius intelligitur.

- huic varium] ab hoc ſuperiore diuerſum.

- amica Mater] *amica mater*, uno ſpiritu, & ſine interpunctione legendũ, & ſcribendum eſt. Nam ſic loquuntur & Græci, *φίλη μήτηρ*. Heſiod. in Theog. de Tritone *ὅς τε θαλάσσης Πυθμέν᾽ ἔχων παρὰ μητρὶ φίλῃ, καὶ πατρὶ ἄνακτι Ναίει χρύσεα δῶ, δεινὸς θεός.*

- ſerua] caue. *φυλάττε*: uel ſerua te.

Non magis audierit, quam Fuſius eb.] non magis audierit, quàm Fuſius ille actor tragicus: qui, cum aliquando Hecubam Priami uxorem dormientem ageret, & Polydorus à Polymneſtore interfectus Hecubã matrem, & Ilionam ſororem dormientes inclamaret, ille ſeriò dormiens, neque reſpondere potuerit, neque exaudierit. Polydorum autem Priami filium interfecerat Polymneſtor Rex Thraciæ, auri unà cũ puero apud ſe depoſiti cupiditate impulſus: quod & Virg. narrat Aen. 3. *Fas omne abrumpit: Polydorũ obtruncat, & auro Vi potitur.* Et Polydorus Euripidis in Hecuba his uerbis. *Κτείνει με χρυσοῦ τὸν ταλαίπωρον χάριν Ξένος πατρῷος.* Erant autem hæc uerba Polydori mortui ex aliqua uetere tragœdia, fortaſſe Attii. quæ ponuntur etiã in oratione pro Sextio, quo loco oſtendit M. Tullius, quàm inuiſus populo fuerit P. Clodius. ſic M. Tull. de Clodio. *is, cùm quotidie gladiatores ſpectaret, nunquam eſt conſpectus: cùm ueniret, emergebat ſubitò, cum ſub tabulas ſubrepſerat,*

pſerat, ut, Mater te appello, dicturus uideretur. innuit autem uerbis illis M. Tull. P. Clodium, in eo quòd ita populi aſpectum fugeret, & latebras aſſiduè quæreret, cũ ſpectatum gladiatores ueniens ſubitò è tabulis prodiret, Polydoro illi ab inferis exeunti, matremq; appellanti ſimilem fuiſſe. extant duo uerſus integri ad hunc locum pertinentes, quos primo lib. Tuſcul. profert idem M. Tull. *Ecce alius exoritur e terra, qui matrem dormire non ſinat: Mater te appello, quæ curam ſomnò ſuſpenſam leuas. Neque te mei miſeret: ſurge, & ſepeli natum.* Idem Acad. II. *Quid Iliona ſomno illo? Mater te appello. Nónne illa credis filiũ locutum, ut uerè experrecta etiam crederet?* ſed quòd hoc loco Ilionam nominat Horatius, ut & in ſuperiore loco Cicero, dicendũ Hecubam Ilionam quoque fuiſſe nominatam. Alioqui non facilè hic locus poterit explicari, cum Iliona Priami filia fuerit, Polydori ſoror.

Catienis mille ducentis] Catienus Polydori partes agebat. totius igitur huius loci hæc ſententia eſt. ſunt rurſus quidam hoc inſaniæ genere laborantes, ut nullum periculum extimeſcant, non ignes, non rupem, non foſſam: quos, ſi propinqui moneant, ut ſibi caueant, nihilo magis audierint, quàm Fuſius ille tragœdiarum actor, Ilionæ, aut Hecubæ perſonam ſuſtinens, & ſomnũ ſimulans (quemadmodum perſonæ, & tragœdiæ ratio ferebat) audiuit Catienum tragœdum Polydori parteis agentem, cum hæc uerba magno clamore loqueretur, *Mater te appello.* obſcurè autem, & urbanè Fuſium irridet, qui cum ſomnum ſimulare deberet, ſeriò dormierit, uino obrutus.

-huic ego uulgum Err. ſimil.] docebo, atque oſtendam uulgum ſimilem huic errori errorem errare, id eſt, ſimili, atque hic laborat, inſania laborare. *Inſanire errorem* genus loquendi Horatianum, qualia ſunt illa, *currere curſum, ludere ludum.*

Inſanit ueter. ſtat.] fatebor Damaſippum non eſſe ſanum, qui tanto ſtatuarũ emendarum ſtudio ducatur: ſed Damaſippi creditor longè inſanior eſt, qui ſpe quæſtus ei homini credat, qui nunquam ſit id, quod creditum eſt, ſoluturus. inſanus eſt emtor: uenditor inſanior, qui Damaſippi fidei credat. *integer mentis* autem ex eo genere eſt, quod ſuprà collegimus ad Od. XXII. lib. I. – *integer uitæ, maturus æui,* &c.

Accipe, quod nunquam, &c.] ſic te accipere iubeam, quod nunquam reddas mihi, utrum tu, inſanus eris, ſi accipias, an potius inſanus, ſi prædam æquo Mercurio oblatam reiicias?

-præſens] æquus, fauens.

Scribe decem à Nerio, &c.] ſic habent codic. duo Vatic. & Card. Rainun. Iann. Torneſij. Nerium, & Cicutam fæneratores accipio, hoc modo: Scribat debitor ſe à Nerio fæneratore accepiſſe decem: decem Nerio ferat accepta, id eſt, caueat Nerio per ſyngrapham, uel per argentariorum ſcripturam, ſe pecuniam ei certam debere. non eſt ſatis. accedant centum tabulæ Cicutæ fæneratoris nodoſi, id eſt, ſupra modum diligentis, & acris in nominibus, & ſyngraphis faciendis: qui debitores multis cautionibus, & perſcriptionibus, & litteris, ueluti nodis quibuſdã obſtringebat. adde mille cautiones, & formulas, & iuris laqueos, quibus debitor conſtrictus teneatur: hæc omnia uincula tamen hic fugaciſſimus debitor effugiet. ita futuræ ſunt inanes, atque inutiles creditori omnes illæ tabulæ, formulæ, cautiones, ſcripturæ. Cicutæ tabulas intellige, litteras, & ſyngraphas, quibus ſibi caueri iubebat Cicuta, cum pecuniam fænerabatur. Iam uerba illa, *ſcribe decem à Nerio,* ſic accipienda ſunt, quaſi dictentur debitori ab ipſo Nerio fæneratore. nam *ſcribere* dicebatur debitor, qui mutuum ſumebat, cum vel ipſe, uel argentarius eius nomine, ferebat acceptum creditori: & idem *reſcribere* dicebatur, cum æs alienum

diſſoluebat,

diſſoluebat,uel per ſe,uel per argentarii ſcripturam,qui in codicem ſuum referebat,æs alienum à debitore creditori eſſe diſſolutum. Alij hunc Cicutam iuriſconſultum fuiſſe uolunt.

Proteus] tergiuerſatorem,& fugacem debitorem cum Proteo comparat,qui, vt eſt apud Hom.ὀδ.δ.modò leo,modò pardalis,modò aper,modò,quicquid uoles, fiebat.uide annot.ad epiſt.1.lib.1. ſimilis igitur erit Proteo debitor Damaſippus, cum vocabitur in ius. ex omnibus enim cautionibus, & formulis, & ſyngraphis, & tabulis elabetur.

Putidius multo,&c.] multo ſtolidior,atque inſanior eſt Perillius,qui id credit alteri,quod ille nunquam ſit diſſoluturus.*dictare* eſt creditoris.dictat enim creditor, cum iubet ſcribere, ſibique acceptum ferre debitorem: uel cum dictat argentario nomen ſuum, ut perſcribat ille in codice ſuo nomina creditoris, & debitoris.

- reſcribere] reddere per argentarij codicem, & ſcripturam.

- togam componere] toga compoſita attendere:ſed ad audiendum parare.

- calet] æſtuat. tralatio ducta eſt à morbis corporis,& maximè à febri. ſuprà tranſtulit ad amorem,morbum animi teterrimum Od, xi.lib. 4. *Non enim poſthac alia calebo Femina.*

- vos ordine adite] uos,qui morbis animi affecti eſtis,ſuo quiſque ordine ad me accedite.

Danda eſt ellebori] ſignificat auaros omnium,qui animo laborant,inſaniſſimos eſſe,auaritiamq;,maximam eſſe inſaniam.

Neſcio an Anticyram] amplificatio eſt. non ſolùm hoc dico,multò maximam ellebori partem auaris eſſe dandam: uerumetiam exiſtimo totam Anticyram,in qua naſcitur elleborus,ijs eſſe tribuendam. epiſt. ad Piſon.de arte poët. *Si tribus Anticyris caput inſanabile nunquam Tonſori Licino commiſerit.*

Heredes Staberi, &c.] Staberii heredes iuſſi ſunt à teſtatore incidere in eius ſepulcro, quantum ab illo ex teſtamento accepiſſent: quod niſi feciſſent,damnati ſunt ab eodem teſtatore Staberio centum paria gladiatorum populo Ro.dare. ſic autem concipi ſolebant uerba teſtamentorum: hoc, uel illud faciat heres meus: ſi non fecerit, hoc, uel illud dare, ſeu facere damnas eſto.

- atque epulum] & damnati ſunt epulum præbere populo Ro.arbitratu Arrij hominis ſumtuoſi,& luxurioſi: & item maximam uim frumenti.dixit ἐπιβολικῶς *frumenti quantum metit Africa. Incidere* autem, iuſſu teſtatoris ſcilicet.

- ſiue ego praue,Seu rec.] Staberium loquentem facit.

- ne ſis patruus mihi] ne me reprehende. uide annot.ad Od.xii.lib.3.

- credo Hoc Staberi pr.a.] id eſt,credo Staberium hoc prudenter iuſſiſſe. *iuſſiſſe* autem legendum eſt,non *uidiſſe*,ut uulgò ſcriptum eſt,ſic enim loquebantur veteres: eiuſq; rei extant complura apud ſcriptores exempla.Cicero accuſ.lib.2. *heredem ſtatuas iuſſum eſſe in foro ponere: niſi poſuiſſet, Veneri Ericinæ eſſe multatum.* Caius tit.de legat.& fideicomm.lib.30.Pandect.*Et ſi æquo pretio emere, uel uendere iuſſerit teſtator,adhuc utile legatum eſt.* Iulianus eod.lib.*Si Sempronius Titium heredem inſtituerit, & ab eo poſt biennium fundum dari iuſſerit Mæuio.*Paulus lib.xxxi.*ſi teſtator dari quid iuſſiſſet,aut opus fieri,*&c.Idem lib. xxxi. *præterea ſi ſine liberis Hermippus moreretur,aliam poſſeſſionem dari iuſſerat.*De altera autem ſcriptura dubitaturum arbitror neminem in probatis linguæ Latinæ auctoribus uerſatum, quin ſit inepta,& corrupta. nam ita quidem loquimur, *plus uidit, multum uidit*,pro his, intelligentior fuit, ualdè intelligens fuit: *prudens uidit* autem,nunquam dicunt Latini, quod ſciam.Cum autem ita dicimus,*hoc uidit*,ſimile eſt,ac ſi diceremus,hoc intel-

lexit. quæ ſentētia huic loco nō conuenit. Nā hæc uerba *credo hoc Stab. pr. anim. iuſ.* referuntur ad illa ſuperiora, quæ dixerat Staberius, *ſiue praue, ſiue recte: hoc uolui*, id eſt, hæc eſt mea ultima uoluntas, ſiue ſit praua, ſiue recta. reſpondet nunc Damaſippus, ſiue quis alius. credo Staberium id, quod iuſſit, ac uoluit, rectè uoluiſſe, prudenterq́; iuſſiſſe: ſed quid ſenſit, cum, &c. id eſt, quid ſpectauit? quæ fuit eius mens? quæ ſententia? &c. Animaduerte autem animum Staberii prudentem, pro eo, quod eſt, Staberium prudentem, poſitum eſſe. quod genus alibi notauimus.

– quoad uixit] quoad, hoc loco, vnius ſyllabæ eſt, ut apud Lucret. lib. 5: *Sentit enim uim quiſque ſuam, quoad poſſit abuti.* ibid. *Et ſimul ecquæ ſit finis, quoad mœnia mundi, Et taciti motus poſſint hunc ferre laborem.*

– credidit ingens Pauperiem uit.] qua in re magnopere fallebatur. Non eſt enim paupertas ea uitio uertenda, quæ à Deo immortali in nos profecta eſt, quæq́; nulla noſtra ignauia, aliáue culpa nobis accidit. Itaque uetat eam Heſiodus maledicti loco alteri obiicere, aut exprobrare, tanquam Dei munus, his uerbis, *Μηδέ ποτ' οὐλομένην πενίην θυμοφθόρον ἀνδρὶ Τέτλαθ' ὀνειδίζειν μακάρων δόσιν αἰὲν ἐόντων.* ſic & Theognis, *Μήποτέ τοι πενίην θυμοφθόρον ἀνδρὶ χολωθεὶς, Μηδ' ἀχρημοσύνην οὐλομένην πρόφερε.*

– & cauit nihil acrius] quàm paupertatem. acrius, id eſt, uehementius.

– ut, ſi Forte] adeò, ut ſi forte uno quadrante minus diues mortuus eſſet, &c. *periſſet* excudendum curaui, ſecutus auctoritatem duorū Vat. & Rain. Card. Iann. Torneſii.

– omnis enim res] hæc dicuntur ex perſona Staberii hominis auariſſimi. his autem Horatianis non eſt diſſimile admodum Theognidis illud, nullam aliam uulgò uirtutem haberi, nihilq́; aliud eſſe opinione hominum laudabile, & glorioſum, quàm diuitias: ceteras res inutiles duci, etiam ſi quis Rhadamanthū continentia, & æquitate uincat, Siſypho ſcientia antecellat. ſic Theogn. *Πλήθει δ' ἀνθρώπων ἀρετὴ μία γίνεται ἥδε Πλουτεῖν, τῶν δ' ἄλλων οὐδὲν ἄρ' ἦν ὄφελος, Οὐδ' εἰ σωφροσύνην μὲν ἔχοις Ῥαδαμάνθυος αὐτοῦ, Πλείονα δ' εἰδείης Αἰολίδου Σισύφου.* ſic Eurip. Phœniſſ. ait pecuniam ab hominibus plurimi fieri, maximamque uim habere rerum humanarum. *Τὰ χρήματ' ἀνθρώποισι τιμιώτατα, Δύναμίν τε πλείστην τῶν ἐν ἀνθρώποις ἔχει.* Heſiodus autem pecuniam mortalibus animam dicit eſſe, *Χρήματα γὰρ ψυχὴ πέλεται δειλοῖσι βροτοῖσι.* adde his illud, *πλούτῳ δ' ἀρετὴ, καὶ κῦδος ὀπηδεῖ.*

– ſapiens ne, etiam &] ſic habent omnes libri manu ſcripti. ſed in alijs poſt particul. *ne*, ſcripta eſt interrogationis nota: in aliis non item. itaque dicendum eſt uel eam uacare, aut certè ornatus cauſa adiectam eſſe, ut ſat. x lib. 1. *O ſeri ſtudiorum, qui ne putetis Difficile, & mirum*, &c. & ſæpe alias: uel interrogandi uim habere. In lib. Card. Rain. non erat copulatio *&* ante *rex*.

– quid ſimile iſti Græc. Ariſtipp.] Laërtius in Ariſtippo, *τοῦ θεράποντος ἐν ὁδῷ βαστάζοντος ἀργύριον, καὶ βαρυνομένου, ἀπόχεε (ἔφη) τὸ πλέον, καὶ ὅσον δύνασαι, βάσταζε.* id eſt, cum ſeruus eius in uia argentum portaret, eoq́; onere grauaretur. abiice (inquit) quod uires tuas ſuperat: & quantum potes, gere.

Nil agit exemplum, litem q.] nihil prodeſt, inane, & inutile eſt exemplum, quod æquè in controuerſiam uocari poteſt, atque id, de quo dubitabatur. nam quod eiuſmodi eſt, lite priore diremta, ac diſſoluta, nouam ex ſe gignit. ſignificat autem utrunque inſanire, & eum, qui aurum ita conſectatur, & amplectitur, ut bonis quæſitis uti non audeat, & eum, qui ſua bona profundit, diſſipat, pro nihilo putat.

Si quis emat citharas, &c.] totus hic locus uidetur ex Oeconomico Xenophontis petitus in principio, tibi multis uerbis docet *χρήματα*, id eſt, pecunias, nō

eſſe

eſſe *χρήματα* ei, qui neſciat uti, quemadmodum neque tibias ei, qui tibiis canere neſciat, eſſe utiles, ſic Xenoph. *ὥσπερ γε αὐλοὶ τῷ μὲν ἐπισταμένῳ ἀξίως λόγου αὐλεῖν, χρήματά ἐστι· τῷ δὲ μὴ ἐπισταμένῳ οὐδὲν μᾶλλον, ἢ ἄχρηστοι λίθοι, εἰ μὴ ἀποδιδοῖτό γε αὐτούς.*

Auerſus mercat.] abhorrens à mercaturis.

- quid diſcrepat iſtis, Qui n.] in diuitiis ſemper uſum deſiderat Horatius, ut ſaty. 1. lib. 1. *Neſcis quo ualeat nummus, quem præbeat uſum? Panis ematur*, &c. uſum autem diuitiarum præclarè Pindarus in eo ſitum eſſe ait Nem. *ᾠδῇ* α. nõ, ut aurũ domi conditum, atque in terram defoſſum ferues: ſed ut tibi in primis benè facias, primusq; fruare: ſecundo loco, ut egentibus amicis largiendo benè audias. Verba Pindari ſunt hæc, *Οὐκ ἔραμαι πολὺν ἐν μεγάρῳ πλοῦτον κατακρύψαις ἔχειν, ἀλλ' ἐόντων εὖ τε παθεῖν, καὶ ἀκοῦσαι φίλοις ἐξαρκέων.* ſunt & alia quædam ab ipſo Horatio poſita in ſuperiore ſatyra, quæ cum his conferat ſtudioſus lector.

- met. q. velut cont. ſac.] ſic ſaty. 1. lib. 1. *— congeſtis undique ſaccis Indormis inhians, & tanquam parcere ſacris Cógeris, & tanquam pictis gaudere tabellis.*

Porrectus] ſtratus, iacens, extenſus, ut ſat. ſuperiore.

- nihil eſt] nihil eſt mille optimi uini cados domi conditos habere.

- vnde Octoginta] tmeſis. undeoctoginta enim dicimus, ut undeuiginti, & ſimilia.

Blattar. ac tin. ep.] ſtragula ueſtis à blattis, & tineis corroſa. quidam ſcribi uolunt hoc nomen hoc modo, *blaptis*, & non *blattis*, à uerbo *βλάπτειν*.

Filius, aut etiã hæc libertus] ſic ſuprà Od. xi i i i. li. i i. *Abſumet heres Cæcuba dignior Seruata centum clauibus, & mero Tinguet pauimentum ſuperbum Pontificum potiore cœnis.* Tales homines heredibus quidem ſunt diuites, ſibi autem pauperes, ut indicat Græcorum epigramma, *Πλοῦτον μὲν πλουτοῦντος ἔχεις, ψυχὴν δὲ πένητος. Ὦ τοῖς κληρονόμοις πλουτεῖς, σοὶ δ' ἐπένης.*

Dijs inimice ſenex] *θεοῖς ἐχθρέ*. Dijs inuiſe. Nam Dij immortales grauiſſimè offenduntur tua immoderata parſimonia. uel credibile eſt, te inuiſum eſſe Dijs immortalibus, ſeu tibi iratos eſſe Deos, qui ita miſer ſis. ſic enim loquuntur Græci: Demoſth. *περὶ στεφάν. ὁ δὲ παμπόνηρος, καὶ θεοῖς ἐχθρὸς, καὶ βάσκανος ὄντως.*

- cuſtodis?] hic eſt ſcribenda interrogationis nota. duo enim quærit, utrùm ſua cuſtodiat, ut abſumat heres, an, ne ſibi quippiam deſit.

Quantulum enim ſummæ cur] quantum de ſumma, & de aceruo deminuet unuſquiſque dierum, ſi paulò mundiore, & liberaliore uictu, cultuq; utêris?

- oleo meliore] oleo meliore, quàm ſoles. non tali, quali utebatur Auidienus ille, nempe odoris teterrimi, & quem nemo perferre poſſet. uide ſatyra ſuperiore, de Auidieno Cane, & ſaty. vi. lib. i. de Natta, qui oleo ex lucernis detracto ungebatur.

- porrigine] porriginem putant quidam à porrigendo dictam, propterea quòd porrigi ac dilatari ſolet, niſi maturè curetur. naſcitur autem inter pilos, ut in capillo, idq; ſæpius: in barba autem, & ſupercilio rarius: ſurgunt in locis porrigine affectis ſquammulæ quædam (ut ſcribit Corn. Celſus lib. 6.) eæq; à cute reſoluuntur, & interdum madent, multo ſæpius ſiccæ ſunt. repurgatur hic morbus ſæpe pectendo, & medicamentis leniter reprimentibus, ut aceto cum oleo, & ſimilibus. in uno codice calamo exarato ego ſcriptũ reperi *prurigine*: quam ſcripturam tamẽ ſi non damnem, alteram tamen ei antepono. utitur ea uoce Lucill. lib. xxx. *Triſte, & corruptum ſcabie, & porrigine plenum.*

- quare, Si quiduis ſatis eſt, periur.] quamobrem ſi quouis uictu, & quantumuis tenui, ſordidoq; cultu contentus es, omnia facis, & pateris, ut rem augeas?

cur

cur peieras, furaris, eripis undique?

- periuras] hoc uerbo etiam Plautus utitur Aſinaria. *pernegabo, atque obdurabo, periurabo denique.* & Mercat. *nolim quidem: uerum homo periurabit.* & Pœnulo, *Perge. optume hercle periuras.* & in Ciſtell. *Periurare me patiere?* Vſitatius tamen peierandi uerbum.

- pararis] paraueris, emeris. notauimus alibi.

Cum laqueo vxorem, &c.] credibile eſt quempiam hîc ab Horatio tacito nomine deſcribi, qui uxorem laqueo extinxerit, ut dote potiretur: quemadmodum & alium, qui matrem ueneno necarit, vt pecunia materna citius frueretur.

- Incolumi capite es?] ſanus'ne es? ſanæ'ne mentis es?

- quid enim? neque tu hoc ſ. &c.] ridicula auari ſcelerati, atque impij defenſio, dedita opera ab Horatio conficta, ut oſtendat ſtatim eius inſaniam cum Oreſtis furore eſſe comparandam: immò uerò eſſe acriorem, & grauiorem. dices te (inquit Damaſippus) non eſſe impium, neque inſanum, quia neque Argis matrem tuam interfeceris, neque ferro, quomodo Oreſtes. malim autem ita legi, *quidni? neque enim hoc facis Argis.* quam ſcripturam probant doctiſſ. uiri, & ratio tuetur ac confirmat. reſpondet enim pro aduerſario ridiculè, hoc modo, quid ni incolumi capite ſis? Neque enim Argis matrem interficis, ut Oreſtes. ſignificat autem eum æquè matricidam, & inſanum eſſe, atque Oreſtem, cum locus matricidium non diſtinguat.

- genitricem occidit Oreſtes] Ita nota eſt Oreſtis, & Clytemneſtræ ab Oreſte necatæ hiſtoria, ut ſuperuacaneæ operæ ſit plura hac de re annotare. Prætereà ex Euripide, ſi quis eam ignorat, petere licet. uerumtamen hæc aſcribam ad hunc locum, quæ non ſunt fortaſſe cuiuis notiſſima: Oreſtem, cum pater eius interficeretur, annum ætatis decimum tertium agentem, ut uult Pherecydes, à nutrice Laodamia, ut Pindarus ait ὠδ. ια. πυθ. ab Arſinoa, ex oculis, & manibus Clytemneſtræ ſublatum, atque ereptum fuiſſe: deinde (id quod omnibus eſt notum) corroborata iam ætate, Apollinis iuſſu patris ulciſcẽdi cauſa ſupplicium de matre ſumſiſſe: poſtremò non ſolùm diuina, ſed etiam deæ ſapientiſſimæ ſententia eſſe liberatum, ut ait M. Tull in orat. pro Milone, & Demoſthenes ἐν τῷ κατ' Ἀριστοκράτους λόγῳ.

An tu reris eum] exiſtimas'ne (inquit) matre demum à ſe necata inſaniſſe Oreſtem, & antequàm facinus admitteret, dementem, atque inſanum fuiſſe? uult Oreſtem, antequàm materno ſanguine manus pollueret, inſanum fuiſſe, non ex ſcelere inſaniam natam eſſe, ut poëtæ fabulantur: qui faciunt Oreſtem, Athamantem, & ceteros matricidas, in tragœdijs à Furiis agitari, earumq; tædis ardentibus perterreri. ſed M. Tull. in orat. in L. Piſonem, & orat. pro Roſc. Amerino negat illa eſſe credenda de Furiis, ac facibus, aitq; *ſua quenque fraude, ſuo facinore, ſuo ſcelere, ſua audacia, de ſanitate, ac mente deturbari: has eſſe impijs aſſiduas, domeſticasq; Furias: has eſſe impiorum flammas, tædas, & faces.* ſic ferè Aeſchines orat. κατὰ Τιμάρχου in extrema. Μὴ γὰρ οἴεσθε, ὦ Ἀθηναῖοι, τὰς τῶν ἀδικημάτων ἀρχὰς ἀπὸ θεῶν, ἀλλ' οὐχ ὑπ' ἀνθρώπων ἀσελγείας γίνεσθαι, μηδὲ τοὺς ἠσεβηκότας, καθάπερ ἐν τραγῳδίαις, ποινὰς ἐλαύνειν, καὶ κολάζειν δᾳσὶν ἡμμέναις, ἀλλ' αἱ προπετεῖς τοῦ σώματος ἡδοναὶ, καὶ τὸ μηδὲν ἱκανὸν ἡγεῖσθαι, ταῦτα πληροῖ τὰ λῃστήρια· ταῦτα εἰς τὸ ἐπακτροκέλητα ἐμβιβάζει. ταῦτά ἐστιν ἑκάστῳ ποινή· ταῦτα παρακελεύεται τοῖς νέοις, σφάττειν τοὺς πολίτας, ὑπηρετεῖν τοῖς τυράννοις, συγκαταλύειν τὸν δῆμον· id eſt, *Nolite enim exiſtimare, Athenienſes, iniuſtorum, & audacium facinorum principia à Dijs, non à petulanti hominũ improbitate naſci, neque impios, & ſceleratos homines Furiarum tædis ardentibus agitari, atque*

que excruciari, ſed profuſæ & proruptæ corporis libidines, ac uoluptates: uaſtæ, & immenſæ cupiditates, hæc ſunt, quæ terras omneis latronibus, & graſſatoribusq́ complent, hæc nauibus piraticis maria infeſta reddunt: hæc ab unoquoque pœnas repetunt, hæc iuuentutem impellunt, atque hortantur, vt ciues trucides, vt tyrannis inſeruias, vt populi libertatem opprimas, &c. ex Tragicorum fonte manauit illud Virgilianum lib. 4. Aen. *Aut Agamemnonius ſcenis agitatus Oreſtes Armatam facibus matrē, & ſerpentibus atris Cum fugit, vltriceſq́; ſedent in limine Diræ.*

- actum] agitatum, impulſum.

- quàm in mat. iug. ferr. tep.] id eſt, quàm matrem ferro necauit. ſic Virg. lib. Aen. 9. *- atro tepefacta cruore Terra, toriſq́; madens.* ibid. *- & fixo ferrum in pulmone tepeſcit.*

- malè tutæ mentis] parum tutæ mentis, id eſt, furioſus. non enim tutum eſt ſeſe furioſo committere.

- vocando Hanc furiam] hanc videlicet Electram. hic locus ſumtus eſt ex Euripide in Oreſte. *Μέθες μ' ἕν' οὖσα τῶν ἐμῶν Ἐριννύων· Μέσον μ' ὀχμάζεις, ὡς βάλῃς εἰς τάρταρον.*

Hunc, aliud] hunc autem, uidelicet Pyladem alio nomine appellat, quo nomine bilis atra eum appellare iuſſit.

- ſplendida] referendum ad atræ bilis naturam, quæ ſplendida eſt, ut docet Galenus *περὶ αἰτίων συμπτωμ.* C. v. *Μέλαινα χολὴ στιλπνοτέρα αὐτοῦ τοῦ αἵματός ἐστιν, ὥσπερ καὶ ἡ ἐκ τῆς νεκρᾶς θαλάττης ἄσφαλτος, ἣν ἰουδαϊκὴν ὀνομάζουσιν*, id eſt, atra bilis ſplendidior eſt ipſo ſanguine: quemadmodum bitumen, quod ex mari mortuo naſcitur: quod Iudaicum nominant. Idem lib. 4. *ἀφορ.* XXIII. *Μέλανι αἵματι μεμελασμένῳ παραπλήσια φέρεται, διαφέροντα τῷ κεχύσθαι καὶ μὴ πεπηγέναι, καθάπερ ἐκεῖνο. Μέλαινα δὲ χολὴ, καὶ τῷ κεχύσθαι χωρὶς τοῦ πεπηγέναι, καὶ τῷ στίλβειν τὸ μέλαν, ἔτι δὲ δακνῶδες εἶναι, καθάπερ ὄξος, ἀναδέρειν τε καὶ ζυμοῦν τὴν γῆν· ὧν οὐδὲν ὑπάρχει τοῖς μέλασιν.* id eſt, atramenta ei ſanguini, qui niger factus eſt, ſimilia dicuntur eſſe: cum eo differant, quòd fundantur, neque concreſcant, quomodo ſanguis. Atra bilis autem his à ſanguine nigro differt, & quòd ita liquida ſit, ut non concreſcat, & quòd ſplendida ſit, & mordax inſtar aceti: prætereaque terram glubat, ac fermentet: quorum nihil in atramentis ineſt.

Pauper Opimius] hominis auari ingenium ſub Opimii cuiuſdam perſona pulchrè deſcribit. pauperem autem argenti dicit, quia eo uti uel nequibat, uel non audebat, ne quid de aceruo detraheret, ne'ue delibaret.

Veientanum] uinum tenuiſſimum, ac uiliſſimum.

Campana trulla] fictili poculo: alii æneo. ſuprà ſaty. VI. lib. I. *Campana ſupellex.* trulla genus eſt uaſis, ſeu poculi uinarii, ut declarat hic locus apud M. Tull. quarto lib. accuſ. *Erat etiam uas vinarium ex una gemma pergrandi, trulla excauata cum manubrio aureo.* uide Varron. lib. 4. de ling. Lat.

- lethargo] ueterno, ut ſup. diximus.

- hunc] Opimium lethargicum.

- erigit] ueterno oppreſſum, atque afflictum excitat.

- addit & illud] addit orationem ad factum medicus. nam nihil ſane locutus erat. ſic infrà eadem ſaty. *- & vnum Quiddam magnum addens, vnum me ſurpite morti,* &c.

- hæc auferet] ſic omnes libri ueteres.

Men' uiuo?] Me'ne uiuo, auferet heres? (inquit Opimius æger.)

- hoc age] in hanc curam incumbe (inquit medicus) huic rei da operam aſſiduam

duam. totum ſtudium tuum eò confer, ut conualeſcas, & uiuas. nam hæc uerba, *hoc age*, eam, quam dixi, uim habent, ut & alibi oſtendemus.

- quid vis?] quid vis faciam? (inquit Opimius.)

Deficient inopem venæ te] deſtituent te inopem (inquit medicus) uenæ, niſi cibo vires reficies, & recreabis. Lucret. lib. 4. *His igitur rebus rareſcit corpus, & omnis Subruitur natura, dolor quam conſequitur rem. Propterea capitur cibus, ut ſuffulciat artus, & recreet uires interdatus, atque patentem Per membra, ac uenas ut amorem obturet edendi.* in vno cod. manuſcripto legitur *Deſtituent inopem.* quam ſcripturam nō ſum ſecutus, ut ſuppoſitam.

- ſume hoc ptiſanarium oryzæ] πτισάνη, ſeu πτισσάνη geminato σσ pultis genus eſt ex farina hordeacea. uerumtamen fit & ex alijs frugibus. docent autem medici hordeaceam omnium eſſe ſaluberrimam, atque ad concoquendum facillimam. nam quæ ex oryza conſtat, cùm copioſiùs alat ægrum, quàm plerunque uires ferre queant, tùm uentriculum prægrauare ſolet. ptiſanarium nomen eſt ὑποκοριστικὸν à ptiſana, quaſi puſilla ptiſana. Accipiendum eſt autem ptiſanæ nomē hoc loco, non pro oryzæ ſucco, qui in potionem præbeatur, cuiuſmodi hodie fieri conſueuit ex hordeo, in qua nihil ineſt præter aquam, & hordei cremorem: ſed pro pulte, in qua ſolidæ partes ipſius oryzæ maneant, quæ detur in cibum.

Quanti emtæ?] quærit Opimius quanti emta ſit oryza, morbo & fame moriturus potius, quàm aſſes octo in ſalutem, & uitam æquo animo inſumturus. *emtæ* autem patrii caſus eſt, numeri ſingularis.

- octo aſſibus] octuſſis numero ſingulari, & aſſes octo, unum ſunt, aut certè idem ualent. itaque ſic loquuntur Latini, *ptiſanam octuſſe emi*, numero ſingulari, id eſt, octo aſſibus. Quòd ſi quis ita loquatur, emi octuſſibus numero multitudinis, ineptè loquatur, niſi cum hac adiectione, uerbi gratia, duobus, tribus, quattuor, &c. octuſſibus. duo octuſſes autem ſedecim aſſes ualent, & ita deinceps. Iccirco ſcripturam uulgatam reieci, vt corruptam, & ineptam. mihi ſuffragantur aliquot ueteres cod. in quibus in nomine *octuſſibus u* non vacabat litura. ex qua feci coniecturam, ſcriptum fuiſſe initio *oct aſſibus*: deinde ab aliquo audaciore, quàm doctiore, factum eſſe *octuſſibus*. as autem principio nummus erat libralis æreus, & per L ſcriptum notabatur. ualebatq; quattuor noſtros Turonenſes: unum Marketum Venetum. Itaque ſeſtertius, qui duos aſſes, & ſemiſſem ualet, per duo L L & S à veteribus notabatur hoc modo LLS non ut hodie, idq; inſcitè, HS.

- eheu: Quid refert morbo, &c.] quid refert (inquit Opimius) utrùm morbo, nempe lethargo, peream, an furtis, ac rapinis? multo certè mihi optabilius eſſe debet morbo perire, quàm furtis, & rapinis: quaſi hoc ſignificet Opimius, tanti emere oryzam, eſſe ſua furto amittere, ſuiſq; bonis ſpoliari. ſine igitur me, ò medice, (inquit Opimius) morbo extingui, & interire. tantam enim impenſam æquo animo ferre non poſſum. morte mihi longè grauius, atque acerbius eſt, mea ſic diripi, & compilari uidere.

- pereamq; rapinis] ita reperi ſcriptum in quattuor codicibus calamo exaratis, uno Vatic. Ramun. Card. Iaun. Torneſ. non, ut in uulgatis, *peream'ne*.

Quid, ſi quis non ſit auarus,] nunc incipit docere alios præterea eſſe ſtultos, & inſanos, quàm auaros: neque eum, qui non ſit auarus, continuò eſſe ſanum: quemadmodum non efficitur ex eo, ſi quis non ſit cardiacus, ut benè ualeat, cum ſint alij quāplurimi corporis morbi. unà autem colloquuntur Horatius & Damaſippus hoc loco. quærit enim Horatius, reſpondet Damaſippus.

Craterum] medicum, de quo M. Tullius lib. XII. epiſt. ad Att. *commonet me Attica, etſi aſſentior Cratero.* huius ſeruum ſcribit Porphyrius Tyrius lib. I. περὶ ἀποχῆς

τῶν

περιεμφυόμενον, morbo inuſitato affectum, cum medicamenta non prodeſſent, uipera piſcis in formam figurata, & ab eo deuorata, ſanum factum. Verba Tyrii hæc ſunt, *Κρατερῦ τῦ ἰατρῦ οἰκέτης ξένῳ περιπεσὼν νοσήματι, τῆς σαρκῶν ἀπόστασιν λαβὼν σὺν ἐκ τῶν ὀστῶν, τοῖς μὲν φαρμάκοις ὠφέλητο οὐδέν· ἰχθύος δὲ τρόπῳ, ἔχιν σκευασθέντι καὶ βρωθέντι αὖθις ἐπάγη, τῆς σαρκὸς συγκολληθείσης.*

-recte eſt igitur] id eſt, ualet ne igitur hic æger, quòd cardiacus non ſit? & è lectulo ſurget?

-negabit] medicus Craterus.

-immolet æquis Hic p.L.] qui non eſt periurus, neque ſordidus, uidetur habere deos Lares ſibi propitios, æquos, amicos, placatos: Quare meritò debet eis, ut ab inſania liber, porcum immolare, gratiasque agere: uerùm eſt, &c. Porcum ab inſanis, & furioſis immolari ſolitum eſſe, declarat locus Plautinus Menæchm. *Quibus hic pretijs ueneunt porci ſinceri? nummum à me accipe, iube te piari de mea pecunia nam equidem inſanum te eſſe certò ſcio.*

Nauiget Anticyram] vt purgetur ueratro, ſeu elleboro. innuit ambitioſum alio genere inſaniæ inſanum eſſe, quàm auarum: quia hic nunquam utatur bonis quæſitis: ille ſua largiatur, & profundat, ut honores à populo obtineat.

-quid enim differt, barathrone] quantum ad inſaniam attinet, nihil intereſt, utrum quis ſua profundat, an ſuis abſtineat, ut alienis, aut ſacris. Vterque enim eſt inſanus. barathrum locum fuiſſe altitudine immenſa, in quem nocentes & malefici demittebantur, notum eſt.

Canuſi] Canuſii, oppidi nomen eſt, de quo ſuprà ſaty. v. lib. 1.

-natis diuiſſe duobus] corruperant hunc locum inſolentes, & audaces quidam homines, ſuppoſuerantq; *didiſſe*, planè uitioſè, & contra auctoritatem codicum non ſolùm antiquiorum, & calamo exaratorum, uerùm etiam typis excuſorum melioris notæ. *diuiſſe* autem rectum eſt, dictumq;, ut *promiſſe* apud Catulli. *Aut facere ingenuæ eſt, aut non promiſſe pudicæ, Aufilena, fuit.* & apud Terent. *produxe*, & ſimilia exempla bonis ſcriptoribus uſitata: ex quibus collegimus nonnulla ſuprà ad ſaty. v. lib. 1.

Tu Nomentanum] Tu Aule, ne Nomentanum ſequerere, ueritus ſum. Erat autem Caſſius Nomentanus profuſus nepos: ut ſuprà diximus ad ſaty. VIII. lib. 1.

-tu ne ſequerere Cicut.] tu Tiberi, ne ſequerere Cicutam ſordidiſſimum, atque auariſſimum cumulatorem, & fæneratorem.

Tu caue ne minuas, tu, &c.] hic Oppidius duos habebat filios diſſimiles admodum moribus, & natura. in Aulo enim indoles quædam inerat præſignificatrix largitionis futuræ, & profuſionis: Tiberius contrà ad parſimoniam, atque auaritiam natura factus uidebatur. Pater igitur utriuſque ingenio perſpecto, & cognito, utilia utrique præcepta dat, quibus naturæ uitium temperare, atque ad mediocritatem inflectere queat. Aulum monet, ne rem à patre acceptam largitione, & profuſione minuat: Tiberium, ne immoderata parſimonia, & nimio lucri ſtudio augeat. Cephalus ille apud Platonem lib. 1. de rep. quærenti à ſe Socrati, qualis fuiſſet *χρηματιστής*, id eſt, quantum ſtudij adhibuiſſet in pecunia quærenda, & in facienda re, reſpondet ſe medium fuiſſe *χρηματιστὴν* inter auum, & patrem. Auum enim tanto ferè patrimonio à maioribus ſuis accepto, quantum ipſe nunc poſſideat, multo maius feciſſe, atque auxiſſe: Lyſaniam autem patrem rem, quam acceperit, aliquanto minorem, quàm nunc ſit, feciſſe: ſibi uerò ſatis eſſe, ſi liberis non pauciora quidem, ſed aliquantulo plura, quàm acceperit, relinquat. uerba Platonis ſunt hæc, ſi quis forte magis delectatur Græcis, quàm Latinis, præſertim noſtris.

ſtris. *μέτος τις γέγονα χρηματιστὴς τοῦ τε πάππου, καὶ τοῦ πατρός. ὁ μὲν γὰρ πάππος τε καὶ ὁμώνυμος ἐμοί, χεδὸν τι, ὅσην ἐγὼ νῦν οὐσίαν κέκτημαι, παραλαβὼν, πολλάκις τοσαύτην ἐποίησε· Λυσανίας δὲ ὁ πατὴρ, ἔτι ἐλάττω αὐτὴν ἐποίησε τῆς νῦν οὔσης. ἐγὼ δὲ ἀγαπῶ, ἐὰν μὴ ἐλάττω καταλίπω τούτοισιν, ἀλλὰ βραχεῖ τινι πλείω, ἢ παρέλαβον.*

- natura coërcet] quia modico contenta eſt.

- titillet] ne uos gloriæ dulcedo alliciat ad petendos magiſtratus. tralatio eſt.

- ambo.] antiquum pro *ambos*. ſic M. Tull. epiſt. ad M. Fabium Gallum libr. 7. *præter duo nos, loquitur iſto modo nemo.* nam ita habent codices emendati, tum excuſi, tum calamo ſcripti. ſic & Virgil. Aen. xi. *Si duo præterea tales Idæa tuliſſet Terra uiros.* ſic ſuprà ſaty. v i i. lib. i i. - *duo ſi diſcordia uexet inerteis.*

- inteſtabilis] Inteſtabilis eſt is, cui nemo cogitur teſtimonium dicere: cui teſtes nulla ſua in re adhibere licet. nam ciui Rom. incolumi capite, & fama licebat teſtimonium ijs denunciare, quos ſciret aliquid compertum habere earum rerum, de quibus quæreretur, aut controuerſia eſſet. licebat ei & teſtes omnibus in rebus, quas agere uellet, adhibere: ex quo natus eſt iocus ille apud Plautũ in Curculione. *Semper curato ne ſis inteſtabilis. Quod amas, ama teſtibus præſentibus.* inteſtabilis illo loco, ualet ſine teſtibus. Sed ambiguè dictum eſt. propterea autem quòd teſtamentum non niſi aliquot teſtibus præſentibus fieri poteſt: iccirco, qui ſunt inteſtabiles, teſtamentum facere non poſſunt, cum eis teſtes in ſuis rebus adhibere non liceat. Atque eadem ratione ne ad teſtamentum quidem, quod quis alius facere uelit, adhiberi poſſunt: quod autoritate Vlpiani comprobatur. Nam id ſenatuſconſultum, quo decretum eſt, ut damnatus ob carmen famoſum, ſit inteſtabilis, ſic interpretatur, ut dicat, ei neque teſtamentum facere licere, neque ad teſtamen mentum ab altero adhiberi.

- ſacer] execrandus. ut ſup. Od. v i i. epod. *Sacer nepotibus cruor.*

In cicere, atque faba] ædiles & ambitioſi homines ſolebant Floralibus, uel in annonæ caritate id genus legumina uel populo uiritim metiri, uel uulgò ſpargere. M. Tull. frumentaria. *nunquam tam grati hi ſeſquimodij, Qu. Hortenſi, fuiſſent, quos tu, cum ad menſuræ tam exiguam rationem populo Ro. in capita deſcripſiſſes, gratiſſimum omnibus feciſti. Caritas enim annonæ faciebat, ut iſtuc, quod re paruum uidebatur, tempore magnum uideretur.* Ego tamen hæc Horatij uerba de ijs, quæ ſpargebantur in uulgus, & de miſſilibus accipienda eſſe arbitror: quanuis traditum ſit Milonẽ tria ampliſſima patrimonia in delinienda plebe conſumſiſſe, & P. Craſſum populo Ro. epulum præbuiſſe, ac treis minas in ſingula ciuium capita diſtribuiſſe. ſed hæc Horatiana, ſunt referenda ad ſuperiora tempora.

Latus ut in Circo ſpatiere] ut ſis ædilis, ut præſis ludis, ut in Circo multis ante euntibus, & turbam emouentibus, ambules. *latus* autem excudendum curaui quinque codicum auctoritate fretus, duorum Vatic. Iann. Faër. Torneſiani.

- aut æneus ut ſtes] aut ut tibi ſtatua ænea ponatur. ſic loquuntur & Græci, *ἵστασθαι χαλκοῦν.* ſtatuæ æneæ honore affici: & *ἱστάναι χαλκοῦν*, erigere alicui ſtatuam æneam.

- Nudus agris nud. p. i.] ſpolians te agris, & pecuniis à patre acceptis.

Scilicet ut plauſus] ſcilicet ut populus Rom. tibi eodem modo applaudat, quo modo Agrippæ applaudere ſolet.

Aſtuta ingenuum vulpes imit. l.] quid tam diſſimile, quàm uulpes leoni? illa imbecilla, hic ualentiſsimus: illa dolis, hic uiribus confidit. pleriq; tamen ubi pellis leonina non ſatis ualet, uulpinam adhibent, nituntur; & uiribus & dolis. quod feciſſe L. Syllam accepimus, eique benè proceſſiſſe uidemus. Sed inſigniter ii ſtulti ſunt, qui cum ingenio, & ſollertia locum aliquem inter ſuos ciues ob-

tinere,

tinere poſſint, uiribus ſimulatis, potentiæque ſpecie oſtentata, cum ſuperioribus atque illuſtrioribus uiris contendere malunt.

Ne quis humaſſe velit] inducitur nunc nouus dialogus, nouaque diſputatio inter Teucrum, & Agamemnonem. Cuius hæc ſumma & ſententia eſt, reges & principes, & huiuſmodi perſonas claras, & illuſtres ob ſpeciem gloriæ inanem multa quotidie peccare, immania ſcelera ſuſcipere, denique uehementer inſanire. Totus autem hic locus ex Sophoclis Aiace adumbratus eſt, apud quem, cum Aiacem ſuæ ipſius manu interfectum Teucer tollere, ut ſepeliret, conaretur, interueniens Menelaus Agamemnonis iuſſu, uetat Aiacis corpus loco mouere propterea, quòd (inquit ille) cum ſperaremus eum belli adiutorem, & nobis amicum unà nobiſcum ueniſſe domo, comperimus re quæſita inimicum nobis fuiſſe Troianis ipſis acriorem: qui uniuerſi exercitus cædem meditatus, noctu nos adortus eſt, ut armis opprimeret. Quòd ſi quis Deus hunc eius conatum non compreſſiſſet (inquit) nos in eius locum indigniſſima nece affecti iaceremus: iſte autem uiueret. at nunc Deus immortalis iſtius contumeliã, petulantiamque à nobis in oues, & greges auertit. Quapropter nemo eſt quantumuis uiribus præſtãs, & pollens, qui corpus eius ſepultura afficere audeat, ſed omnino in arena proiectus, ac proſtratus mergis, & reliquis auibus maritimis eſcam ſuo corpore, pabulumq; præbebit. Sed præſtat Sophoclis uerſus aſcribere. Mεν. Οὗτος· σὲ φωνῶ. τόνδε τὸν νεκρὸν χεροῖν Μὴ συγκομίζειν, ἀλλ᾽ ἐᾶν ὅπως ἔχει. Τευ κ. Τίνος χάριν τοσόνδ᾽ ἀνήλωσας λόγον; Μενε. Δοκοῦντ᾽ ἐμοί, δοκοῦντα δ᾽, ὃς κραίνει στρατοῦ. Τευκ. Οὐκοῦν ἂν εἴποις ἥντιν᾽ αἰτίαν προθείς; Με. Ὁθ᾽ οὕνεκ᾽ αὐτὸν ἐλπίσαντες οἴκοθεν Ἄγειν Ἀχαιοῖς ξύμμαχόν τε καὶ φίλον, Ἐξεύρομεν ζητοῦντες ἐχθίω Φρυγῶν. Ὅστις στρατῷ ξύμπαντι βουλεύσας φόνον Νύκτωρ ἐπεστράτευσεν, ὡς ἕλοι δορί. Κ᾽ εἰ μὴ θεῶν τις τήνδε πεῖραν ἔσβεσεν· Ἡμεῖς μὲν ἂν τήνδ᾽, ἣν ὅδ᾽ εἴληχεν τύχην, Θανόντες ἂν προὐκείμεθ᾽ αἰσχίστῳ μόρῳ· Οὗτος δ᾽ ἂν ἔζη. νῦν δ᾽ ἐνήλλαξεν θεὸς Τὴν τοῦδ᾽ ὕβριν πρὸς μῆλα, καὶ ποίμνας πεσεῖν. Ὧν οὕνεκ᾽ αὐτὸν οὔτις ἔστ᾽ ἀνὴρ σθένων Τοσοῦτον, ὥστε σῶμα τυμβεῦσαι τάφῳ. Ἀλλ᾽ ἀμφὶ χλωρὰν ψάμαθον ἐκβεβλημένος Ὄρνισι φορβὴ παραλίοις γενήσεται. Idem facit poſtea Agamemnon, cui fortiter iniquos aduerſatur, & reſiſtit Teucer, quo ad Vlyſſes clamore, & iurgio exaudito adueniens mitigatus iam, ac placatus in Aiacem mortuum, Agamemnonem flexit, atque exorauit, ut Aiacem ſineret ſepeliri.

Dij tibi dent capta, &c.] hæc ſunt ex Homero ferè expreſſa ἰλιάδ. α. Ὑμῖν μὲν θεοὶ δοῖεν ὀλύμπια δώματ᾽ ἔχοντες Ἐκπέρσαι Πριάμοιο πόλιν, εὖ δ᾽ οἴκαδ᾽ ἱκέσθαι. redducere excudendum curaui quinque cod. fretus: duob. Vat. Iann. Facr. Tornes.

cur Aiax Heros ab Achille ſec.] Cur Aiax uno Achille inferior iacet inſepultus, qui toties Græcos in maximas anguſtias redactos ſeruauit? Homerus, ἰλιάδ. β. Aiacem Telamonium, de quo nunc uerba facimus, teſtatur omnium Græcorum fuiſſe longè fortiſſimum, quandiu Achilles iratus prælio abſtinebat. Illum enim Aiaci præſtitiſſe. ſic Hom. Ἀνδρῶν δ᾽ αὖ μέγ᾽ ἄριστος ἔην Τελαμώνιος Αἴας, Ὄφρ᾽ Ἀχιλεὺς μήνιεν· ὁ γὰρ πολὺ φέρτατος ἦεν. Erat igitur ab Achille ſecundus. Quin etiam ipſe Vlyſſes, cum apud inferos ὀδυσσ. λ. Aiacis umbram uidiſſet ſolam, aliarumq; cœtum fugientem, & etiam tum indignantem, atque iratã propterea, quòd Græci Achillis arma Vlyſſi potius, quàm ſibi adiudicaſſent, optat ut, ſi fieri poſſit, ne in illo certamine ſuperior Aiace fuerit, quia talis uir propter eã uictoriam exceſſerit è uita, qui & forma corporis, & rebus geſtis (inquit Vlyſſes) ceteris Græcis omnibus antecellebat, uno Achille excepto. ſic Vlyſſes, cuius grauiſſimum teſtimonium eſſe debet. Αἴανθ᾽, ὃς πέρι μὲν εἶδος, πέρι δ᾽ ἔργα τέτυκτο Τῶν ἄλλων Δαναῶν μετ᾽ ἀμύμονα Πηλεΐωνα. Idem Vlyſſes eadem de Aiace prædicat apud Sophocl.

phocl. his uerbis. Ἀλλ' οὔτοι ἔμπας οὔτ' ἐγὼ τοιόνδ' ἐμοὶ Οὐκ ἂν ἀτιμάσαιμ' ἄν, ὥστε μὴ λέγειν, Ἕν' ἄνδρ' ἰδεῖν ἄριστον Ἀργείων, ὅσοι Τροίαν ἀφικόμεσθα ἄλλην Ἀχιλλέως. Eodem pertinet illud Pindari. Νεμ. εἰδ. ζ. de Aiace, ὃν κράτιστον Ἀχιλλέος ἄτερ, μάχᾳ ξανθῷ Μενελάῳ δάμαρτα κομίσαι θοαῖς ἐν ναυσὶ πόρευσαν εὐθυπνόου ζεφύροιο πομπαὶ πρὸς Ἴλου πόλιν.

-toties ſeruatis clarus Ach.] Cùm alibi, tùm in defenſione nauium maximè uirtus Aiacis apparuit, atque enituit: qui ceteris ferè Græcis omnibus metu perterritis, atque in fugam uerſis, ſolus Hectoris, & Troianorum impetum tardauit, ac repreſſit. quod narratur ab Hom. ἰλ. ο. Præterea apud Sophoclem in ea quā dixi, tragœdia, præclara Aiacis à Teucro exponuntur facinora his uerſibus. Οὐ μνημονεύεις οὐκέτ' οὐδὲν ἤν ποτε Ἑρκέων ποθ' ὑμᾶς οὗτος ἐγκεκλεισμένους Ἤδη τὸ μηδὲν ὄντας ἐν τροπῇ δορὸς Ἐρρύσατ' ἐλθὼν μοῦνος; ἀμφὶ μὲν νεῶν Ἀκροισιν ἤδη ναυτικοῖς ἑδωλίοις Πυρὸς φλέγοντος, εἰς δὲ ναυτικὰ σκάφη Πηδῶντος ἄρδην Ἕκτορος, τάφρων ὕπερ; Τίς ταῦτ' ἀπεῖρξεν; οὐχ ὅδ' ἦν ὁ δρῶν τάδ', ὃν οὐδαμοῦ φῂς οὐδὲ συμβῆναι, ποδί; quorum hæc ferè ſententia eſt. oblitus'ne es illius temporis, cum uos intra munitiones, & uallum incluſos, profligatos iam, & in extremum diſcrimen adductos, acie uerſa ſolus hic liberauit, ac ſeruauit, tranſtris quidem nauium iam incendio conflagrantibus, irrumpente autem in naues, foſſis ſuperatis, Hectore? quis hæc propulſauit. non'ne hic erat, qui has res geſſit, quem ais ne pedem quidem uſquam contuliſſe?

Gaudeat ut populus Priami, Pria.] expreſſum ex Homer. ἰλιάδ. α. Ἦ κεν γηθήσαι Πρίαμος Πριάμοιό τε παῖδες, Ἄλλοι τε Τρῶες μέγα κεν κεχαροίατο θυμῷ. tale eſt & Virgilianum illud ſub perſona Sinonis. *Iamdudum ſumite pœnas Hoc Ithacus velit, & magno mercentur Atridæ*. Iterum Hom. ἰλ. β. Οὕτω δὴ οἶκόνδε φίλην ἐς πατρίδα γαῖαν Ἀργεῖοι φεύξονται ἐπ' εὐρέα νῶτα θαλάσσης; Κὰδ δέ κεν εὐχωλὴν Πριάμῳ, καὶ Τρωσὶ λίποιεν Ἀργείην Ἑλένην, &c. quæ exēpla eò maximè ualent, quò omnes, qui modò prudenter ſentiunt, ac ſapiunt, operam dare ſolent, ne quid admittant, quod & inimicis uoluptatem afferat, & amicis acerbum ſit, atque iniucundum. quod utrunque ſibi eueniſſe lamentatur Theognis. Οἴμοι ἐγὼ δειλός, καὶ δὴ κατάχαρμα μὲν ἐχθροῖς. Τοῖς δὲ φίλοισι πόνος, δειλὰ παθὼν, γενόμην. & Ariſtoteles rhetor. 1. καὶ ὅλως ὃ οἱ ἐχθροὶ βούλονται, ἢ ἐφ' ᾧ χαίρουσι, τοὐναντίον τούτῳ ὠφέλιμον φαίνεται. δι' ὃ εὖ εἴρηται. ἦ κεν γηθήσαι Πρίαμος, id eſt, Et omnino contrarium eius, quod inimici uolunt, aut quo lætantur, utile uidetur. Quapropter pulchrè illud ab Homero dictum eſt. Gaudeat haud dubie Priamus. Et Demoſthen. in orat. περὶ παραπρεσβ. oraculum quoddā profert, quod monet nihil eſſe committendum, quamobrē gaudeāt inimici. φησὶ δέ γε ἡ μαντεία ἀεὶ δεῖν, ὅπως μὴ χαίρωσιν οἱ ἐχθροὶ, ποιεῖν. eodem pertinet illud Heſiod. ἔργ. καὶ ἡμ. Πάντα μάλ' ἀμφὶς ἰδὼν, μὴ γείτοσι χάρματα γήμῃς.

Mille ouium] hæc dicuntur hìc ab Agamemnone. eadem loquitur Menelaus apud Soph. quem locum ſuprà produxi: & item Vlyſſes his uerbis, Εὑρθάρμενας γὰρ ἀρτίως εὑρίσκομεν Λείας ἁπάσας, καὶ κατηναρισμένας Ἐκ χειρὸς αὐτοῖς ποιμνίων ἐπιστάταις.

-inſanus] Cùm in iudicio illo, & diſceptatione armorū Achillis nemo præter Vlyſſem cum Aiace contenderet, ceteriq; ei omnes cederent, Aiacem è iudicio diſceſſiſſe ab Vlyſſe uictum, armaq; Vlyſsi adiudicata fuiſſe, atque ex ea iniquitate Aiacem incredibili animi dolore affectum in furorem incidiſſe cum multi auctores literis, & memoriæ prodiderint, tùm ea de re pulcherrima extat ea, quam ſæpe iā commemoraui, Sophoclis tragœdia, quæ inſcribitur Αἴας μαστιγοφόρος. Pindarus quoque Nem. εἰδ. η. oſtendens, quanta uis ſit callidæ, & artificioſæ orationis, dicit

Græcos eloquentia Vlyſſis perſuaſos, non æquitate, aut ueritate rei adductos Vlyſſem Aiaci prætuliſſe. *Ἐχθρὰ δ' ἄρα πάρφασις ἦν καὶ πάλαι, αἱμύλων μύθων ὁμόφυτος δολοφραδὴς κακοποιὸν ὄνειδος· ἃ τὸ μὲν λαμπρὸν βιᾶται, τῶν δ' ἀφάντων κῦδος ἀντείνει σαθρόν.*

- inclitum Vlyſſem] in eadem tragœdia Aiax Palladi, quid fecerit, roganti, reſpondet ſe Vlyſſem domi habere uinctum eo conſilio, ut eum domus interioris columnæ aſtrictum, flagellis ad necem cædat.

Et Menelaum una mecum] eo ipſo in loco Aiax percunctanti Palladi non ſolùm fatetur, uerum etiam, ut glorioſum quiddam prædicat, ſe ſanguine Græcorum ferrum tinxiſſe: in eis autem Agamemnonem, ac Menelaum interfeciſſe. *Ἀθη. ἦ καὶ πρὸς Ἀτρείδαισιν ᾔχμασας χέρα; Αι. Ὥστ' οὔποτ' Αἴανθ' οἵδ' ἀτιμάσουσιν ἔτι. Αθη. Τεθνᾶσιν ἄνδρες, ὡς τὸ σὸν ξυνῆκ' ἐγώ.*

Tu cum pro uitula] Cum Græci Aulide detinerentur aduerſa tempeſtate, neque ulla eis nauigandi facultas daretur, Agamemnon partim Chalcantis reſpõſo adductus, partim ambitione impulſus filiam ſuam Iphigeniam ſimulatione nuptiarum domo arceſſitam Dianæ immolare inſtituit, quam Diana ad Tauros uſque ductam, ceruа in eius locum ſubſtituta eripuit. Agamemnon apud Euripidẽ in ea tragœdia, quæ Iphig. in Aulide inſcribitur, ſic de hoc Calchantis reſponſo, ſuoq; conſilio loquitur. *Ἡθροισμένου δὲ καὶ ξυνεστῶτος στρατοῦ Ἥμεσθ' ἀπλοίᾳ χρώμενοι κατ' Αὐλίδα. Χάλκας δ' ὁ μάντις ἀπορίᾳ κεχρημένος Ἀνεῖλεν Ἰφιγένειαν, ἣν ἔσπειρ' ἐγὼ, Ἀρτέμιδι θῦσαι τῇ τόδ' οἰκούσῃ πέδον. Καὶ πλοῦν τ' ἔσεσθαι, καὶ κατασκαφὰς Φρυγῶν Θύσασι, μὴ θύσασι δ' οὐκ εἶναι τάδε.* Apud Sophoclem autem in ea tragœdia, quæ Electra inſcribitur, Clytemneſtra ab Electra accuſata, quòd uirum ſuũ interfecerit, ſic reſpondet, atque hac ſui facti defenſione utitur: quia ille filiã ſuã ſolus Græcorũ mactandã præbere non dubitarit. uerba Sophoclis ſunt hæc. *Ὡς ἐξ ἐμοῦ τέθνηκεν, ἐξ ἐμοῦ, καλῶς Ἔξοιδα, τῶνδ' ἄρνησις οὐκ ἔνεστί μοι. Ἡ γὰρ δίκη νιν εἷλεν, οὐκ ἐγὼ μόνη· Ἧ χρῆν σ' ἀρήγειν, εἰ φρονοῦσ' ἐτύγχανες· Ἐπεὶ πατὴρ οὗτος σὸς, ὃν θρηνεῖς ἀεὶ, Τὴν σὴν ὅμαιμον μοῦνος Ἑλλήνων ἔτλη Θῦσαι θεοῖσιν.* At Pindarus, quaſi res in dubium ueniat, quærit utrum'ne dolor ex Iphigeniæ filiæ ſuſceptus Clytemneſtram, ut uirum interficeret, impluerit, an nocturnæ adulteri blanditiæ: his uerbis. *πότερόν νιν ἄρ' Ἰφιγένει' ἐπ' Εὐρίππῳ σφαχθεῖσα τῆλε πάτρας ἔκνισε βαρυπάλαμον ὄρσαι χόλον, ἢ ἑτέρῳ λέχει δαμαλιζομέναν ἔννυχοι παρᾶγον κοῖται;* Lucretius lib. 1. Iphigeniæ mactandæ cauſam in religionem confert, his uerſibus. *Aulide quo pacto Triuiaï uirginis aram Iphianaſſaï turparunt ſanguine fœdè Ductores Danaûm delecti prima uirorum.* Sequuntur illa deinceps aliquot uerſibus interpoſitis, *Nec miſeræ prodeſſe in tali tempore quibat, Quòd patrio princeps donarat nomine regem. Nam ſublata uirûm manibus, tremebundaq; ad aras Deducta eſt, non ut ſolenni more ſacrorum Perfecto, poſſet claro comitari Hymenæo: Sed caſta inceſtè nubendi tempore in ipſo Hoſtia concideret mactatu mæſta parentis, Exitus ut claſſi felix, fauſtuſq; daretur. Tantùm relligio potuit ſuadere malorum.* M. Tull. item ſtultam Agamemnonis religionem reprehendit lib. 3. off. his uerbis. *quid Agamemnon? cum deuouiſſet Dianæ, quod in ſuo regno pulcherrimum natum eſſet illo anno, immolauit Iphigeniam, qua nihil erat eo quidem anno natum pulchrius. promiſſum potius non faciendum, quàm tam tetrum facinus admittendum fuit.*

- mola ſalſa] farre cum ſale. Feſt. *Mola uocatur etiam far toſtum, & ſale ſparſum, quod eo molito, hoſtiæ aſpergantur.*

Rectum animi] *τὸ ὀρθὸν*, ideſt, *τὴν ὀρθότητα*. rectitudinem diceremus, ſi eſſet uſitatum. *rectum animi* eſt ſanitas & conſtantia. ſup. ſat. 1. lib. 1. rectum uſurpauit nullo alio adiuncto, *Sunt certi denique fines, Quos ultra, citraq; nequit conſiſtere*

ſiſtere rectum,

- quorſum ij] inquit Agamemnon.

- inſanus] quem inſanum dicis fuiſſe, uerba ſunt Teucri.

Verum ego, vt hærenteis] hunc locum paulo antè ex Euripide, & Lucretio illuſtrauimus. eodem pertinent & illa ex eadem tragœdia, quæ reſpondet Agamemnon filiæ mortem deprecanti. *Ὁρᾷς θ' ὅσον ςράτευμα ναύφρακτον τόδε· Χαλκέων ὅπλων ἄνακτες Ἑλλήνων ὅσοι· Οἷς νόστος οὐκ ἔστ' Ἰλίου πύργους ἔπι, Εἰ μή σε θύσω, μάντις ὡς Κάλχας λέγει.* ſed quod diximus ſuprà Euripidem, & Euſtathium ſecuti, Iphigeniam à Diana fuiſſe liberatam, ac ſublatam, non immolatã, Pauſanias quoque in Arcad. narrat ab Arcadibus idem uulgo dictitari. præterea teſtatur Heſiodus Iphigeniam non eſſe mortuam: ſed Dianæ beneficio, ac munere inferorum eſſe Deam, quam Hecaten appellamus:

- prudens] ſcitus, iudicio ac uoluntate: uel prudenter.

Qui ſpecies alias veris, &c.] ex iis duobus, quæ Agamemnoni Teucer obiecerat, uidelicet eum, & diuos placaſſe ſuo, id eſt, filiæ ſuæ ſanguine, & furioſum in eo fuiſſe: prius illud falſus eſt Agamemnon: hoc poſterius negauit, ſe furioſum propterea fuiſſe. Nunc igitur probare conatur, quod ille negauerat, hoc modo. Sed mihi prius admonendus eſt lector, hunc locum in omnibus libris, quos quidem uiderim, tum excuſis, tum calamo exaratis eſſe corruptum. à me autem unius litteræ adiectione reſtitutum. Cum enim antea ita legeretur, *Qui ſpecies alias ueri, &c.* ego ſic emendaui *Qui ſpecies alias ueris,* meam coniecturam doctis omnibus approbantibus, & quod caput eſt, ipſa veritate, ac ſententia hanc ſcripturam poſtulante. ſpecies autem aliæ ueris, ſeu aliæ à ueris (vtroque enim modo loquuntur Latini, ut mox dicemus) ſunt ſpecies à ueris differentes, ſpecies falſæ, quibus nobis occurrentibus decepti falſa, & praua pro rectis, & ueris ſequimur, expetimus, probamus. ſic M. Tull. off. 3. de Regulo. *Is cum Romam ueniſſet, utilitatis ſpeciem uidebat: ſed eam, ut res declarabat, falſam iudicauit.* ibidem. *apud ſuperiores, utilitatis ſpecies falſa ab honeſtatis auctoritate ſuperata eſt.* eadem ratione falſa uiſa Idem M. Tull. nominat in Lucullo, quæ cum habeãt quandam ueri ſimilitudinem, nos inducunt, ut falſa pro ueris habeamus. Iam uero hoc genus loquendi *aliud uero,* aut *aliud à uero,* Latinis eſſe uſitatum. ut docuimus in annotationibus noſtris in lib. 1. Ariſtot. de morib. ad Nicom. ex quibus licet (opinor) nobis exẽpla in hunc locum transferre. M. Brut. epiſt. ad M. Tull. lib. 11. *Nos ab initio ſpectaſſe otium, nec quicquam aliud à libertate communi quæſiſſe, exitus declarat. aliud à libertate,* id eſt, diuerſum, diſcrepans, & differens à libertate: Tibull. lib. 3. eleg. 4. *Hoc tibi coniugium promittit Delius ipſe, Felix: hoc alium deſine uelle uirum.* hoc alium, id eſt, alium ab hoc, alium quàm hunc. ſic enim & emendat, & explicat M. Muretus mihi aſſentiens. Atque ita loquuntur Græci. Plato in Menone. *ἄλλο ἐπιστήμης.* aliud a ſciẽtia. Ariſtot. rhetor. 2. *τὸ γὰρ δεινὸν ἕτερον τοῦ ἐλεεινοῦ.* & de morib. ad Nicom. lib. 10. *ὁ φίλος ἕτερος ὢν τοῦ κόλακος.* Idem lib. 5. *οὐ γὰρ τὸ δίκαιον καὶ σπουδαῖον, ἢ τὸ ἐπιεικὲς οὐκ, εἰ δίκαιον ἄλλο, ἢ εἰ ἄμφω σπουδαῖα, ταυτόν ἐστι.* Iterum Plato in Parmenide. *ὥστε οὐδ' ἂν οὕτως εἴη ὅ,περ ἐστίν, ἕν, ἀλλ' ἕτερον ἑνός.* & in eodem dialogo iterum, ac ſæpius. Idem in Sophiſta. *τοὐναντίον ἕτερον ἀρετῆς.* & Horat. epiſt. ad Quinctium lib. 1. *Neve putes alium ſapiente, bonoq; beatũ.* idem ad Auguſt. li. 2. *Edicto uetuit, ne quis ſe, præter Apellem, Pingeret, aut alius Lyſippo duceret æra.* Ita igitur probat Agamemnonem furioſum eſſe. *Qui ſpecies alias ueris,* id eſt, ut diximus, à ueris differentes, ſeu non ueras, & præterea ſceleris tumultu permiſtas, id eſt, cum ſcelere coniunctas capiet, commotus habendus eſt, & furioſus: at tu ſecutus es ſpeciem religionis falſam, & cum ſcelere coniunctam tum cum filiam tuam Diis immolare inſtitui

ſti,

ſti, quaſi eos eius ſanguine placaturus, & tuæ claſſi ſecundum exitum, fauſtamq; nauigationem ab illis impetraturus: furioſus igitur fuiſti. Porphyrio quidē quanuis aliquantum ſit corruptus hoc loco, ut & multis aliis locis, meam coniecturā, meamq; interpretationem adiuuat, & confirmat. ſic enim ille. *Qui concipit animo ſpecies falſas, & uera non uidet, is demens eſt.* Poſtremò in cod. Tornes. quanuis hic locus ſit itidem corruptus, tamen his uerbis explicatus eſt: *Species ueritati contrarias.*

Aiax, immeritos dum occ.] licet legere hunc uerſum ſine interrogatione, ut ſit conceſſio, hoc modo; demus Aiacem deſipere intereà dum agnos immeritos occidit: tu cum ſcelus admittis, id eſt, cum filiæ ſanguine manus tuas cruentas ob titulos inanes, ſanæ mentis es? & uidetur argumentum eſſe à minori, hoc modo: ſi Aiax inſanus habetur eò quòd agnos iugulauerit, quanto tu inſanior, qui filiam tuam mactauiſti ambitione adductus? licet & interrogando pronunciare.

- ſcelus admittis] filiam occidis. ſcelus enim cædem ſemper aliquam, aut impietatem continet, ut alibi admonuimus. patriam prodere, parentes uiolare: Deos contemnere: hominem qui non læſit, & ciuem occidere, ſcelus eſt.

Stas animo?] idem ualet, quod illud ſuperius: *Rectum animi ſeruas?* es ne compos mentis? minimè uerò.

- & purum eſt uitio] expers uitii. mendosè nonnulli coniungunt nomen uitio cum uoce tumidum.

- cum tumidum eſt cor?] tale eſt illud M. Tullii Tuſcul. lib. 3. *Itaque non inſcitè Heracleotes Dionyſius ad ea diſputat, quæ apud Homerum queritur Achilles, hoc (ut opinor) modo. Corq; meum penitus turgeſcit triſtibus iris, Cum decore, atque omni me orbatum laude recordor. Num manus affecta recte eſt, cum in tumore eſt? aut num aliquod membrum tumidum, ac turgidum non uitioſè ſe habet?* ſic igitur inflatus, & tumens animus in uitio eſt. Sunt autem uerſus illi Homeri, quos M. Tullius Latinos fecit, Ἰλ. ι: Ἀλλά μοι οἰδάνεται κραδίη χόλῳ, ὁππότ' ἐκείνου Μνήσομαι, ὅς μ' ἀσύφηλον ἐν Ἀργείοισιν ἔρεξε.

Si quis lectica] aliud argumentum à minori.

Pupam, aut pupillam] ſic habent nonnulli codices calamo exarati, quos ego ſecutus ſum. nam uulgata quidem ſcriptura *Ruſam, aut puſillam,* quæ reperitur etiam in nonnullis ueteribus cod. mendoſa eſt, cum prima ſyllaba nominis *puſillam* ſit breuis. circumfertur & hæc *Ruſam & Ruſillam*, quam non improbo; pupus autem idem quod puer: ex quo pupulus & pupillus. Catull. ad Caton. *Deprendi modo pupulum puellæ Truſantem.*

- interdicto huic omne adimat ius. Pr.] prætor ei interdicat ſuorum bonorum adminiſtratione, tanquam furioſo, & det curatorem bonis. ſed quid opus eſt prætoris interdicto, cum lex ipſa intercidat, ut mox dicemus?

- & ad ſanos abeat tut. pr.] tutelam poſuit pro curatione. nam proprie tutorem appellant iuriſconſulti, qui datur pupillis: curatorem, qui puberibus, uſque ad annum 25. Datur etiam prodigis, & furioſis curator: ſed non ita, ut puberibus, quemadmodum ex pandectarum libris intelligere licet. uetabant autem XII. tabulæ furioſum dominum eſſe rerum ſuarum, eiuſq; curatio ad illius gentiles, & propinquos pertinebat. Cornificius libr. 1. ad Herenn. *ſi furioſus eſt, agnatorum, gentiliumq; in eo, pecuniaq; eius poteſtas eſto.* Columella lib. 1. cap. 3. ſcribit Catonem dicere ſolitum, eum, qui agrum coleret nec ſalubri cælo, nec fertilem, uelut commotæ mentis ad agnatos, ac gentiles eſſe deducendum. ſic & Varro lib. 1. de re ruſtica. *Qui ſalubrem locum negligit, mente captus eſt, atque ad agnatos, & gentiles deducendus.* Iuſtinianus Inſtitutionum iuris ciuilis lib. 1. tit. de curat. *furioſi quoque, & prodigi licet maiores uigintiquinque annis ſint, tamen in curatione ſunt agnatorum ex lege*

duodecim tabularum. quòd ſi deſint propinqui, dantur curatores à prætore, ut ſuprà epiſt.1.lib.1. *Nec medici credis, nec curatoris egere A prætore dati.*

Quid? ſi quis natam] ſic legendum eſt, & ita habent libri calamo exarati, non, ut uulgati, *Quòd ſi quis.*

- muta] ἀλόγῳ, ut idem ſaty.111.lib.1. *Mutum & turpe pecus,* homines ſignificans ante inuentum ſermonis uſum.

Integer eſt animi?] ut ſuprà ead.ſat. *Integer eſt mentis,* &c.

- qui ſceleratus:] qui ſceleratus erit, idem & furioſus erit.

- quem cepit vitr.fa.] qui fama populari ducitur, quæ fragilis, & leuis eſt, hic & furore concitatus eſt. Bellona Martis ſoror, ſacerdotibus ſuis, & ſuorum ſacrorum cultoribus bonam mentem adimebat, ita ut diſtrictis gladii cruenti circuncurſarent. Feſtus. *Bellona dicebatur dea bellorum, ante cuius templum erat columella, quæ bellica uocabatur: ſupra quam, haſtam iaciebant, cum bellum indicebatur.* ſignificat, Agamemnonem populari fama adductum & bellum Troianis intuliſſe, & filiã ſuam mactauiſſe, ideoq; furioſum eſſe.

Nunc age] nunc docet luxurioſos quoque, & asôtos inſanire.

Vincit enim ſtultos rat.] ſic loquitur ſaty.111.lib.1. *Nec uincet ratio, tantundem ut peccet, idemque,* &c.

Hic] Nomentanus, aut quiuis alius ei ſimilis.

Edicit, piſcator vti, po.] edicere eſt palàm, & clarè, & ueluti pro imperio dicere. Terent. Eunucho. *miles, nunc adeò edico tibi Ne uim facias ullam in illam.* Virg. Aen.3. *- ſocijs tunc, arma capeſſant, Edico.* Itaque dicuntur edicere prætores, & cõſules, cum proponendum in publico, uel publicè prædicandum, ac proclamandum curant quid ſint obſeruaturi, uel quid fieri uelint, uel aliud ſimile. hic igitur luxurioſus nepos ſimulatque ampliſſimi patrimonij heres factus eſt, atque hereditatẽ adiit, edicit vt piſcatores, aucupes, unguentarij, coqui, cupediarij, & id genus deliciarum, ac libidinum miniſtri, ſibi præſto ſint, domumq; ueniant.

Tuſci turba impia uici] homines qui emunt, ut pluris reuendant, id eſt, παλιγκάπηλοι. Plaut. in Curculione *In Tuſco uico ibi ſunt homines, qui ipſi ſeſe uenditant.* turbam Tuſci uici impiam, id eſt, periuram, ſceleratam, Deorum contemtricem, nominat, propterea quòd hoc genus hominum nihil proficiat, niſi ſtrenuè mentiatur, & peieret. alij lenones malunt ſignificari, qui omniũ maximè ſunt periuri, atque impij. iam unde appellatus ſit uicus Tuſcus, docet T. Liuius lib.2. & Varro lib.4. de ling. Lat.

Cum ſcurris] ſcurræ ſunt βωμολόχοι, paraſiti, qui riſum mouent diuitibus pabuli cauſa.

- fartor.] à farciendo fartores appellati, qui farcimina conficiunt.

- cum velabro] velabrum locus Romæ, à uehendo dictus, quòd cùm paludibus mons Auentinus à reliquis eſſet diſcluſus, eò ex urbe, quadrante ſoluto per paludes illas aduehebantur.

- macellum] macellum dictum à Macello quodam, qui exercebat in urbe latrocinia: quo damnato Cenſores, Aemilius, & Fuluius ſtatuerunt, ut in domo eius obſonia uenderentur.

- æquus] placidus, facilis, aſſentiens huic lenoni, æquiſſimo animo orationẽ lenonis audiens. eſt enim hæc uis huius nominis interdum, ut ſæpe anteà admonuimus.

In niue Lucana] alloquitur uenatorem. *dormis ſub dio,* αἰθριοκοιτεῖς. ſuprà Od.1.lib.1. *- manet ſub Ioue frigido Venator.*

- tu piſces] hæc oratio habetur ad piſcatorem.

- hiberno

- hiberno ex æquore] ex mari piſces euertis tempore hiberno. hieme piſcaris, quo tempore difficilior, laborioſior, pericoloſior denique eſt piſcatio. Scriptura, quam in quattuor codic. manuſcriptis, uno Vatic. Rain. Cardin. Iann. Torneſ. reperi, *hiberno ex æquore ueris*, ita mihi, & omnibus uiris doctis, quibuſcum communicaui, probata eſt, ut temperare mihi non potuerim, quin ita excudendum curarim: quanquam uulgatam *uelis* non damno. à uerbo uerrendi autem euerriculum eſſe nominatum, retis genus, quod, quicquid piſcium nactum fuerit, euertit, docet Nonius: citatq; locum illum Cicer. ex orat. de ſignis. *Quod unquam, iudices, huiuſcemodi euerriculum in prouincia fuit?*

- decies] decies centena ſeſtertium nummûm millia.

- tibi triplex] triplum: & ita fortaſſe legendum. lenonem alloquitur.

- media de nocte] ſuprà epiſt. ad Mæcenatem II. lib. I. *- media de nocte caballum Arripit.*

- filius Aeſopi] Clodius Aeſopus, Clodij Aeſopi tragœdi filius luxurioſus nepos. Aeſopum patrem hiſtrionem filio ſuo ducenties ſeſtertiûm reliquiſſe conſtat. Dignus planè fuit pater filio, ſiquidem illius patina ſexcentis ſeſtertiis fuit æſtimata, filius autem margaritas deuorauit.

- ſolidum] integrum, non comminutum, vno hauſtu.

- bacam] unionem, margaritam. ſup. Od. VIII. epod. *Nec ſit marita, quæ rotundioribus Onuſta bacis ambulet.* Tradit Suetonius C. Cæſarem Caligulam ſimiliter portentoſiſſima ciborum genera eſſe commentum, ut pretioſiſſimas margaritas aceto liquefactas ſorberet.

Nequitia, & nug. prauor. & am. ge.] nequitia, & ingenij leuitate, & ſtudio rerum malarum ſimillimum. uide annot. ad illum locum, *ad cetera penè gemelli:* epiſt. ad Fuſcum Ariſt. lib. I. malè enim Porphyrio, ſi modò eius oratio eſt, putat *gemellum* poſitum eſſe pro *gemellorum*. nequam homines dicuntur libidinoſi, luxurioſi, lurcones, & uoluptatibus liquefacti homines, ad nullam rem utiles, ut alibi diximus.

Luſcinias] hic ſit συναίρεσις duarum uocalium *i* & *a*, ut alibi docuimus. hoc idem factitaſſe Aeſopum hiſtrionem tradit Plin. lib. X. his uerbis, *In patina poſuit aues cantu aliquo, aut humano ſermone uocaleis ſex nummis ſingulas coemtas, nulla alia inductus ſuauitate, niſi ut in his imitationem hominis manderet.*

- impenſo co.] impenſo pretio coëmtas: magno comparatas.

Quorſum abeant ſani] id eſt, non'ne ſit abſurdum, ſi iudicentur, aut cenſeantur ſani?

- creta, an carbone notandi.] laudandi'ne ſunt, an uituperandi? in tribus cod. antiquis ſcriptum reperi, *Quorſum abeant ſani ut creta, an carbone notati?* ut fortaſſe ita legendum ſit, *Quorſum abeant? creta, ut ſani, an carbone notandi?* uerùm iudicet lector potius.

Aedificare caſas] hæc ſolent à pueris factitari. Tibull. lib. 2. elegia I. *Turbaque uernarum ſaturi bona ſigna coloni Ludet, & ex uirgis extruet arte caſas.* Conatur autem oſtendere puerilius eſſe amare uiro barbato, quàm hos ludos pueriles ludere.

- ploſtello] ploſtellum, puſillum plauſtrum: ſic ſup. dixit *ploſtra ducenta*.

- amentia verſet] id eſt, is dicendus ſit amens, uel non dubium fuerit, quin eum amentia agitet. duo cod. calamo exarati habent *amentia uexet*. quæ ſcriptura non eſt reiicienda: neque admodum refert utro modo legas, quod ad ſententiam attinet.

Si puerilius his ratio eſſe euinc.] admonitum lectorem uelim libros omnes

uulgatos eſſe corruptos, in quibus hæc ſcriptura inueterauit: *Sic puerilius*, cùm legendum ſit, *Si puerilius his ratio eſſe euinces am.* ut habent quattuor cod. antiqui, unus Vatic. Iann. Faër. Torneſ. Hoc igitur ſentit Horatius, ſi doceo, ac peruinco rationibus & argumentis firmiſſimis puerilius & ſtultius eſſe homini barbato amare, quàm ædificare caſas, & ſimilia: nec quicquam intereſſe, vtrùm talem nūc ludum ludas, qualem olim ludebas, cum puer eſſes trium annorum, an meretricis amore captus plores: quæro ex te, ſis'ne facturus, quod olim fecit Polemo, qui, cùm anteà molliſſimè, ac diſſolutiſſimè uiueret, aſſidueque in conuiuiis, & luſtris uerſaretur: poſteaquàm à Xenocrate philoſopho Academico reprehenſus & obiurgatus eſt, omiſſo priore illo uiuendi genere, dicitur ſeſe totum ad ſapientiæ ſtudium contuliſſe?

-trimus] puer trium annorum. coniungendum eſt autem nomen *trimus* cum aduerbio *prius*, hoc modo, utrùm'ne in puluere tale nunc opus ludas, quale prius ludebas, cum trimus eras. itaque tollenda eſt diſtinctionis nota, quàm habent uulgati codices poſt uocem *trimus*, & poſt nomen *puluere* locanda.

Polemo] hanc rem ſic Laertius, *καί ποτε συνθέμενος τοῖς νέοις ἐστεφανωμένος, καὶ μεθύων εἰς τὴν Ξενοκράτους ἦλθε σχολήν. ὁ δὲ οὐδὲν διατραπεὶς συνεῖρε τὸν λόγον ὁμοίως. ἦν δὲ περὶ σωφροσύνης. ἀκούων δὲ τὸ μειράκιον κατ' ὀλίγον ἐθηράθη, καὶ οὕτως ἐγένετο φιλόπονος, ὡς ὑπερβάλλειν τοὺς ἄλλους, καὶ αὐτὸν διαδέξασθαι τὴν σχολήν.* id eſt, *Et aliquando re cum iuuenibus conſtituta, coronatus, & ebrius in Xenocratis ſcholam uenit. Ille autem oculis immotis, ſimiliter orationem connectebat. eratq; ſermo de temperantia. Adoleſcens autem audiens, paulatim captus eſt: & uſque adeò fuit induſtrius, ſtudioq́ue ac labori deditus, ut ceteros ſuperarit, & magiſtro in ſchola ſucceſſerit.*

-inſignia morbi] deliciarum, & amoris indicia, ornamenta amatoria.

-faſciolas] quibus coronæ præligabantur. M. Tull. lib. 2. ad Attic. *& Epicratem ſuſpicor (ut ſcribis) laſciuum fuiſſe. etenim mihi caligæ eius, ut faſciæ cretatæ, non placebant.* Idem in orat. de Aruſpic. reſponſ. *P. Clodius à crocota: à mitra, à mulieribus soleis, purpureiſque faſciolis, à ſtrophio, à pſaltrio, à flagitio, à ſtupro eſt factus repente popularis.* Græci uocant tænias. Ita apud Platonem in ſympoſio interuenit Alcibiades ebrius, coronatus, & faſciis redimitus. uerba Platonis hæc ſunt, *καὶ ἐπιστῆναι ἐπὶ τὰς θύρας ἐστεφανωμένον αὐτὸν κιττοῦ τινι στεφάνῳ δασεῖ, καὶ ἴων, καὶ ταινίας ἔχοντα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς πάνυ πολλάς,* &c. & Architas apud Stobæum declarat, faſciarum uſum ad mollitiem pertinere. *διὰ τοῦτο οὐδαμῶς καλὸν οὔτε ἐσθῆσι πολλαῖς καταστίλπειν τὸ σῶμα, οὔτε ταινίαις κατειλεῖν.*

-cubital] ſic legendum, non cubitale. quanuis enim utrunque ſit Latinum, tamen cubitale non patitur carminis lex. nam prima nominis *focalia* ſyllaba producitur, cum à faucibus ſint appellata. eſt autem cubital à cubito nominatum. erat enim puluinus, cui innitebantur inter cœnandum. focalia autem ſolita erant adhiberi ab imbecillis ad arcendum frigus à collo, & faucibus. eiſdem utebantur mulieres, molleſque, & uoluptarij homines, paulum à mulieribus differentes.

-coronas] quibus utebantur in conuiuijs & compotationibus, ut alibi oſtendimus. Plaut. in Menæchm. *Non ego te modò hic ante ædes cum corona florea vidi Aſtare?*

-magiſtri] Xenocratis. M. Tull. de finib. lib. 5. *Hic Xenocrates, hic eius auditor Polemo.*

Porrigis irato p.] confert iterum amatorem cum puero.

-agit vbi ſecum, eat, an non] totus hic locus ex Eunucho Terent. ferè ad uerbum expreſſus eſt, ubi ſic Phædria, *Quid igitur faciam? non eam, ne nunc quidem Cum arceſſor vltrò? an potius ita me comparē, non perpeti meretricū contumelias? Excluſit, reuocat.*

reuocat. redeam? non ſi me obſecret. imitatus eſt & Perſius ſaty.v. *Nunc ſeruus & uiolens: at ſi nocet, haud mora, dicat. Quidnam igitur faciam? nec nunc arceſſor, & ultro Supplicat, accedam?* in uerſu Horatii legendum *non ſi obſecret*: deleto *me*, quod tamen ſubintelligendum eſt. *agit* porrò reſtitui auctoritate trium codic.antiq.adductus, unius Vaticani, Rain.Card.Torneſ. *agit ſecum* autem, id eſt, loquitur ſecum. nam qui loquitur, agit, ut ſuprà diximus.

- o here, quæ res Nec modum h.] ſic Terent. *Here, quæ res in ſe neque conſilium, neque modum Habet, ullum eam conſilio regere non potes*, &c.

- ſibi nihilo plus explicet] Terent. *nihilo plus agas, quàm ſi des operam, ut cum ratione inſanias.*

Picenis] ſaty.proxima, *Picenis cedunt pomis Tiburtia ſucco.*

Gaudes, ſi cameram] quaſi ea res ſignificet omnia tibi læta, & ſecunda in amore euentura.

Quid? cum balba] hypallage eſt. erat enim recta locutio, Quid? cum balbis uerbis annoſum palatum feris, & uerbetas, id eſt, cum grandis natu iuuenum more puellam blandè appellas, qui ſanior es eo, qui caſas ædificat? *feris* autem reperi ſcriptum in tribus cod.uet.uno Vatic.Iann.Torn.

- adde cruorem Stultitiæ] accedat (inquit) ad ſtultitiam amatoris, ſcelus cædes, cruor, ut ſæpè fieri ſolet, nempe cum miſcetur cum amore odium. Tum ſcilicet malum ingraueſcit: tum fit inſanabile, ac mortiferum amoris uulnus.

- atque ignem gladio ſcrutare] idem dicit, ſed obſcurius, & Pythagoreorum more. amor ignis eſt. ſi quis ad amoris inſaniam ſcelus addat, dici poterit ignem gladio ſcrutari.

- modo (inquam) Hellade perc.] Marius quidam Helladem impotenter amabat: à qua cùm ſe ſperni, & contemni putaret, eam interfecit. quo facto incredibili mærore & ægritudine affectus, atque afflictus, ſeſe è ſublimi præcipitem demiſit. en tibi cruor cum ſtultitia coniunctus. Marii igitur exemplo oſtendit plerunque homines ab amore ad cædem, & ſcelus progredi.

Cerritus fuit, an] id eſt, fuitne furioſus & inſanus, an ſanum eum eſſe iudicabis, & tamen ſceleratum fuiſſe dices? perinde ac ſi dicat: quo pacto poteſt eſſe ſanus, & ſceleratus? an hoc dices, Marium non fuiſſe inſanum, ſed ſceleratum, diſtinguens ſceleratum ab inſano, & ſuo quanque rem nomine uolens appellare? quod quidem ineptum, & abſurdum eſt. nam ſatis probatum eſt, eum ſanum non eſſe dicendum, qui ſit ſceleratus, & cæde pollutus, καὶ μιαιφόνος; *Cerritus* dictum quaſi Cereritus, id eſt, à Cerere percuſſus, νυμφόληπτος. Itaque duæ ſyllabæ breues, *ce* & *re* in unam longam coierunt. Plautus Amphit. *quæſo, quin tu iſtanc iubes Pro Cerrita circumferri?* Idem in Pœnulo, *Ne tu opinere, haud quiſquam hodie noſtrum curret per uias: Neque nos populus pro Cerritis inſectabit lapidibus.* Idem in Rudente, *Elleboroſus ſum. G. at ego Cerritus: hunc non mittam tamen.* Non. Marcel. Cerritos, & laruatos dici maleſanos, & aut Cereris ira, aut laruarum incurſatione uexatos ait. Sed ne quis miretur me *Cerritus* excudendum curaſſe, liquidò confirmo ſic eſſe ſcriptum in omnibus libris antiquis.

Libertinus erat, qui] nunc ad ſuperſtitioſos ueniamus: uel, ut quidam uolunt, ad eos, qui ſupra modum mortem extimeſcunt.

- circum compita] in quibus erant Lares ab Auguſto poſiti. Immò uerò ante Auguſti tempora Compitalia ſunt appellati dies feſti Laribus attributi.

- ſiccus] ne quis dicat eum uino madidum, & ebrium fuiſſe.

Latus manè ſenex manibus] oraturi manus lauabant. prætereà Heſiodus uetat illotis manibus Ioui manè libare. μηδέ ποτ' ἐξ ἠοῦς Διὶ λείβειν αἴθοπα οἶνον

Χερσὶν ἀνίπτοισι μήδ' ἄλλοις ἀθανάτοισι. Οὐ γὰρ τοίγε κλύουσιν ἀποπτύουσι δέ τ' ἀράς.

- & vnum Quiddam m.ad.] ad illa ſuperiora hoc addebat, quod ſequitur. addebat ad facta, hæc uerba, quibus Deos orabat, ut ſolus à morte uendicaretur. quid poteſt autem mortalis è Dijs petere maius, quàm immortalitatem?

- vnum me ſurpite morti] me unum ab inferis & Orco uindicate. me unum immortalitate donate. *ſurpite* autem dictum pro *ſurripite*. id eſt, ſubducite, eripite.

. Dijs etenim facile eſt] ex his intelligimus hunc libertinum ſuperſtitioſum fuiſſe. ſed non uidetur mihi omittendum, aut diſſimulandum, quod quidam uir doctus mihi dixit aliquando in ſermone: hunc libertinum non eò poni ab Horatio, ut nobis ſuperſtitioſi exemplum ſuppeditet: ſed potius ut hominis nimiùm mortem extimeſcentis. mouebatur autem uerbis illis, *unum me ſurpite morti*. Iā ne hoc quidem dubium eſt, quin mortem ſupra modum horrere, uitioſum, & uituperabile ſit. ego nihil pronuncio, & ſuum cuique liberum iudicium relinquo.

- ſanus utriſque Aur. a.o. m.] ſanus toto corpore quidem ille, ſed mente non item.

- mentem, niſi litigioſus, Excip.d.] id eſt, mentem autem dominus in uendendo, exciperet, niſi litigare uellet, uel niſi lites amaret. ut hic locus autem planius intelligatur, ſciendum eſt uenditorem mancipii, qui in uendendo, ſerui uitia, quæ ſcire debuit, &, quæ non ſunt in promtu, tacuit, præſtare edicto ædilium: uidelicet, ſi non ſit ſanus ſiue corpore, ſiue animo, ſi fugitiuus, ſi fur. qua de re uide annot. ad illum locum, *In ſcalis latuit metuens pend.hab.* epiſt. 11. lib. 2. ſed quæret aliquis. qui poterat hic à domino uenire, aut omnino dominum habuiſſe, cum eſſet libertinus, ut hic dicitur? nam libertini nunquam ſeruierant ſeruitutem, quippe qui eſſent liberti filij. (loquor autem ex eorum ſententia, qui uolunt inter libertos, & libertinos diſcrimen fuiſſe.) Puto reſponderi poſſe, aut libertinum pro liberto hic eſſe poſitum, aut Horatium, ſiue potius Damaſippum non dicere, hunc libertinum aliquando fuiſſe à domino uenditum: ſed hoc tantùm, ſi hic libertinus, ſeruus eſſet, & à domino ſuo uenderetur, dominum fuiſſe in uendendo, mentem excepturum, id eſt, hoc ſerui uitium emtori dicturum ac pronunciaturum, uidelicet non eſſe ſanæ mentis: niſi ab emtore redhibitoriæ actionis periculum ſibi impendêre uellet. Itaque ſignificat Damaſippus ſuperſtitioſos non eſſe ſanos animo: quod uerum eſt. De ſuperſtitione, quam *δεισιδαιμονίαν*, id eſt, timorem deorum, appellant Græci, ſcripſit libellum utiliſſimum Plutarchus.

- hoc quoque uulgus] nempe ſuperſtitioſos, ut omnes ferè intelligunt: uel, ut quidam, mortem nimiùm extimeſcenteis.

- ſecunda in gente Meneni] credibile eſt hunc Menenium fuiſſe ætate Horatii quendam mente captum omnibus notum. Iam Stoici ſuperſtitioſos in ſtultorum, & inſanorum numero habent: quorum magna turba eſt.

Iupiter ingenteis] alterum exemplum ſuperſtitionis.

Frigida] aptiſſimum epithetum. nam hæc febris ab atra bili oritur, quæ frigida eſt.

- illo Manè die, quo] id eſt die Iouis. Iupiter enim non alio die, quàm ſuo, ieiunium indicit. Eſt autem loquendi genus poëticum: pro eo, quod eſt, illo die, quo Conſules, aut alij magiſtratus ieiunium in honorem Iouis indicunt. T. Liuius lib. xxxvi. *Eorum prodigiorum cauſa libros Sibyllinos ex s.c. decemuiri cum adiſſent, renunciarunt ieiunium inſtituendum Cereri eſſe: & id quinto quoque anno ſeruandum.*

- caſus, medicus'ue leu.] id eſt, ſiue caſus aliquis, ſiue medicus hunc puerum morbo leuarit, ac liberarit. in cod. Iann. Torneſ. & uno Vatic. legitur *caſus, medicusq;*. non probo.

- ex

- ex præcipiti] ex periculoſo & ancipiti morbo. quanuis Cornelius Celſus ſcribat, quartanam neminem iugulare.

- mater delira nec.] mater ſtulta puerum exiſtimans Iouis beneficio conualuiſſe, a que iccircò ſe uoti relligione obſtrictam eſſe: vt ſe uoto exoluat, ac liberet, eum in Tiberi nudum ſtatuet, ac necabit.

Quo'ne malo mentem conc.] quo malo commota, & concitata mente?re ſpondet *timore deorum*. vim nominis Græci expreſſit, δεισιδαιμονίας. nam, quam ſuperſtitionem appellant Latini, eam δεισιδαιμονίαν nominant Græci, quam illi pietatem, eam hi εὐσέβειαν. ſed nos Galli pietatem, δεισιδαιμονίαν, id eſt, timorem numinis diuini appellamus, Iudæos fortaſſe ſecuti. Iam illud, *concuſſa mentem*, helleniſmus eſt, qualia ſunt illa *ſuſpenſi loculos, crineis religata*. Virg. Aen. 1. *Os, humeros que deo ſimilis*, & ſexcenta alia. nonnulli hæc uerba, *Quóne malo*, ita explicant, *Quonam malo*. alij putant illud ne abundare, & à ueteribus ornatus cauſa nominib. adijci ſolitum eſſe, ut ſaty. x. li. 1. *O ſeri ſtudiorum, qui ne pueris Difficile, & mirum*, &c. alij ſeruire negationi, ut hic & inf. ead. ſaty. *Quantáne?*

Hæc mihi Stertinius ſapient. oct.] ſeptem duntaxat numerantur totius Græciæ ſapientes nobiliores, & clariores. Horatius ſub perſona Damaſippi, Stertinium irridens, quaſi magnam, ob ſapientiam, laudem meruerit, octauum ei in ſapientibus locum tribuit.

Dixerit inſanum qui me, tot. aud.] uetus dictum, & Terentianum in Andr. *Si mihi pergit ea, quæ uolt, dicere, ea quæ non uolt, audiet*. Sed ſuperior Terentio Sophocles, hanc ſententiam ſic expreſſerat in Aiace. Εγὼ γὰρ ἀνδρὶ συγγνώμην ἔχω Κλύοντι φλαῦρα, συμβαλεῖν ἔπη κακά. Homerus autem omnium antiquiſſimus ſic, ἰλ. υ. Ὁπποῖόν κ' εἴπησθα ἔπος, τοῖόν κ' ἐπακούσαις. & Heſiod. Εἰ δὲ κακόν τ' εἴποις, τάχα κ' αὐτὸς μεῖζον ἀκούσαις.

- atque Reſpicere ignoto, &c.] id eſt, audiet ſua peccata: uel diſcet ſua peccata, quæ in poſteriore mantica condi ſolent, reſpicere. Aeſopus dicebat duas unumquenque noſtrum manticas ferre, alteram à tergo, alteram à fronte: atque in ea quidem, quæ ante nos eſt, aliena peccata reponere: in poſteriore, noſtra. Hæc ſic leguntur Græcè apud Stobæum. Αἴσωπος ἔφη δύο πήρας ἕκαστον ἡμῶν φέρειν, τὴν μὲν ἔμπροσθεν, τὴν δ' ὄπισθεν. καὶ εἰς μὲν τὴν ἔμπροσθεν ἀποτιθέναι τὰ τῶν ἄλλων ἁμαρτήματα· εἰς δὲ τὴν ὄπισθεν τὰ ἑαυτῶν. διὸ οὐδὲ καθορῶμεν αὐτά. Catul. ad Varum, *Sed non uidemus, manticæ quod in tergo eſt*.

Stoice poſt damnum ſic] Stoice (inquit Horatius) ſic tibi poſt damnum quæſtuoſa eueniat mercatura. ſic eſt benè precantis, ut annotauimus ſup. ad Od. 111. lib. 1.

Quid? caput abſc.] quid (inquit Damaſippus) exiſtimas'ne te continuò ſanum eſſe, ſi tibi uideris ſanus? Agaue, quæ Pentheum filium diſcerpſit, eiq; caput præcidit, ſibi'ne tum furioſa uidebatur? minimè uerò. ſic tu tibi uideris ſanus, cum ſis tamen inſanus, ac furioſus.

Nati infelicis] Penthei, quē diripuerunt, ac dilacerauerunt mulieres Thebanæ bacchantes (in quibus erat & Agaue mater) propterea quòd ille ex arbore, uel (ut alij uolunt) ex edito ſaxo, eas ſacrificantes proſpectare auſus erat. Quod autē ait hic Horatius matrē Agauen caput eius abſciſſum tuliſſe, id confirmat Theocr. εἰδ. κϛ. quod inſcribitur Λῆναι, ἢ βάκχαι. Μάτηρ μὲν κεφαλὰν μυκήσατο παιδὸς ἑλοῖσα, Ὅσσον περ τοκάδος τελέθει μύκημα λεαίνης. Ἰνὼ δ' ἐξέρρηξε σὺν ὠμοπλάτᾳ μέγαν ὦμον Λὰξ ἐπὶ γαστέρα βᾶσα, καὶ Αὐτονόας ῥυθμὸς ωὑτός. Αἱ δ' ἄλλαι τὰ περισσὰ κρέα νωμῶντο γυναῖκες, Ἐς Θήβας δ' ἀφίκοντο πεφυρμέναι αἵματι πᾶσαι, Ἐξ ὄρεος πένθημα, καὶ οὐ Πενθῆα φέροισαι. cetera petat lector ex ipſo Theocr. atque adeò totum

totum eidyllion legat. quod ſi faciet, non mediocrem uoluptatem ex lectione capiet. ſed tamen ſuperiores illos Græcos uerſus totidem Latinis interpretabor. *Correpto nati capite ingentem edit Agaue Rugitum, grauidæ quantus ſolet eſſe leænæ. Ino autem magni oſſa humeri candentia frangit, Calcibus in uentrem inſultans, quam deinde ſecuta eſt Autonoa: aſt aliæ matres depaſcere carnis Relliquias, Thebasq; ire omnes ore cruento, Ex illo luctum, non Penthea monte ferentes.*

Aedificas] ædificas ſumtuosè, inſolenter, magnificè.

- longos imitaris] allegoria eſt: diuites, & opulentos, & potentes uiros imitaris, cum ſis tenuis, & obſcuro loco natus. Erat autem Horatius parua quidē corporis ſtatura, ſed non ita humili tamen, ut ad bipedalem magnitudinem non perueniret, quod hic dicit. per breuitatem igitur ſtaturæ, tenuitatem, & anguſtias rei familiaris ſignificat, ſi conferantur cum opibus Mæcenatis & aliorum principum ciuitatis.

Turbonis] gladiatoris: quem aiunt breui ſtatura corporis fuiſſe, eundemque animoſum & pugnacem.

Spiritum] *φρόνημα*. ſpiritus numero multitudinis dicere ſolet M. Tull.

- uerum eſt] æquum eſt, par eſt, rectum eſt. ut epiſt. ad Mæcen. 11. lib. 1. *Metiri ſe quenque ſuo modulo, ac pede uerum eſt.* ſic ſuprà ead. ſat. *Dij te Damaſippe, Deæque Verum ob conſilium donent tonſore.* M. Tull. orat. pro Muræna, *negat uerum eſſe allici beneuolentiam cibo.* Idem ad Att. lib. 2. *Quid verius, quàm in iudicium venire, qui ob rem iudicandam, pecuniam acceperit?* T. Liuius lib. XXXII. *Ceterum & ſociorum audiri poſtulata verum eſſe.* Vir. lib. XII. Aen. *- me uerius unum Pro vobis fœdus luere, & decernere ferro.* Terent. Andr. *Id'ne uerum eſt? immò id genus hominum eſt peſſimum.* horum igitur uerborum hæc ſententia eſt, an ſi Mæcenas ædificat, te quoque ædificare, & cum eo certare par eſt, qui tanto ei diſſimilis, & tanto eo inferior es, ſi cum eo certes?

Abſentis ranæ pullis] ranæ exemplo, quæ ſeſe inflando uituli magnitudinem imitari, atque aſſequi conabatur, deterret nos, ne potentiorum, ac ſuperiorū cultum, & ſplendorem æmulemur.

- denarrat] *de* auget uim uerbi. ut ſup. *deſæuit, delitigat.* & apud Terent. *deamare, deuerberare.*

- cognatos] *συγγενεῖς*, fratres: quod tamen uidetur *ἄκυρον*.

Quantáne?] rogabat tanta'ne eſſet, quanta ipſa eſſet. quidam legunt *Tantáne*, quæ ſcriptura longè expeditior eſſet. eam tamen nullis in libris reperi. alii *Quantáne* dictum uolunt, pro *quantanam*, ut & ſuprà, *Quóne malo mentem concuſſa?* id eſt, quonam malo, quemadmodum illi explicant. alii *ne* abūdare, aut ornatus cauſa poſitum dicunt: quod probabilius eſt.

- ſic] *δεικτικῶς*, ut Od. XI. lib. 2. *- uel hac Pinu iacentes ſic temerè?*

Maior dimidio] reſpondet pullus.

- num tanto?] ſubaudi, maior eſt? ait mater.

- non, ſi te ruperis] non, ſi diſrumparis. *διαῤῥαγῆναι* dicunt Græci. Demoſthe. orat. *περὶ στεφάνου. ἐπειδὴ τοίνυν ἐκ τῆς Εὐβοίας ὁ Φίλιππος ἐξηλάθη, τοῖς μὲν ὅπλοις ὑφ' ὑμῶν, τῇ δὲ πολιτείᾳ καὶ τοῖς ψηφίσμασι, κἂν διαῤῥαγῶσί τινες τούτων, ὑπ' ἐμοῦ.* Virg. in Melibœo. *- innidia rumpantur ut ilia Codro.* Propius autem ad hunc locum accedit exemplum illud ex epiſt. ad Mæcen. 3. lib. 1. *Rupit Hiarbitam Timagenis æmula lingua.* Sed Martialis lib. 10. hanc eandem de boue & rana fabulam ad ſtultam cuiuſdam Otacilij imitationem ita ut Horatius, facetiſſimè accommodauit hoc epigrammate. *Ad lapidem Torquatus habet Prætoria quartum: Ad quartum breue rus emit Otacilius. Torquatus nitidas uario de marmore thermas Extruxit: cucumam fecit Otacilius Diſpoſuit daphnona ſuo Torquatus in agro: Caſtaneas centum ſeuit* Otaci-

Otacilius. Conſul Torquatus: uici fuit ille magiſter: Nec minor in tanto uiſu honore ſibi. Grandis ut exiguam bos ranam ruperat olim: Sic (puto) Torquatus rumpet Otacilium.

– oleum adde camino] oleum camino addere, eſt malum alio malo cumulare, atque augere: aut malo ſatis graui per ſe, materiam, ac pabulum præbere. ſignificat itaque Damaſippus Horatium ſuapte natura inſanire: & ad eius naturalem inſaniam poëmata accedere, tanquã pabula, quibus illa amplificetur, & maior fiat.

Quæ ſi quis ſanus fecit, ſ.f.] ſi quis unquam ſanus fecit uerſus, tu quoque ſanus facis uerſus: ſed nemo ſanus fecit unquam uerſus: nemo enim poëta ſanus: Ergo, &c. alii ſic. demus aliquem ſanum poëtam reperiri: non continuò tu quoque ſanus es, cum uerſus facis. non continuò ſequitur, ſi quis ſanus aliquãdo uerſus fecit, te quoque ſanum uerſus facere. & hoc ſenſu hæc legenda ſunt interrogando. ſed non eſt reticendum in tribus libris manuſcriptis ita legi. *Quæ ſi quis ſanus facit & ſanus facies tu.*

Non dico horrend. rab.] prætermitto iracundiam tuam, cum rabie comparandam. ſic M. Tull. lib. Tuſcul. 4. *definitione fortitudinis aperta, quis eſt, qui aut bellatori, aut imperatori, aut oratori quærat aliquid, neque eos exiſtimet ſine rabie quicquam fortiter facere poſſe?* ibidem. *atque hi collocuti inter ſe, priuſquam manum confererent, leniter & quiete, nihil, ne in ipſa quidem pugna iracunde, rabioſé ue fecerunt.*

– iam deſine] uerba Horatii ſua uitia à Damaſippo inuitè audientis, hoc modo. Deſine Damaſippe in me tot maledicta congerere, aut tot mea uitia enumerare.

– cultum maiorem cenſu] continuans orationem Damaſippus omitto (inquit) cultum maiorem cenſu. ſignificat autem his uerbis, Horatium ſumtuoſius & uiuere, & ueſtiri, quàm cenſus eius ferat. Non dubium eſt autem, quin Horat. dum ſibi parum parcit, aliorum uitia urbanè notet, atque inſectetur. huc pertinet illud epiſt. XVIII. lib. I. *Gloria quem ſupra uires, & ueſtit, & unguit.*

– teneas Damaſippe tuis te.] id eſt, tuis te uitiis contineto: aliena autem ne tangito. ſatis multa habes uitia: noli eſſe in alienis exquirendis, & aperiendis curioſus. habes domi, quod agas.

Mille puellarum] Hæc quoque ſunt Damaſippi Horatio libidinem, & inſanos amores obiicientis. nam repetendum eſt ἀπὸ κοινοῦ. non dico.

O maior tandem parcas inſane.] tertio Horatius iubet Damaſippum finem facere ſui obiurgandi, ac reprehendendi. hoc modo. ô Damaſippe deſine tandem tu, qui me inſanior es, mihi minus inſano maledicere: parcius me obiurgato, cum tu ſis me uitioſior, ſtultior, atque inſanior.

SATYRA 4.

VNDE, & quo Catius? non eſt mihi tempus, auenti
Ponere ſigna nouis præceptis: qualia uincunt.
Pythagoram, Anytiq́ reum, doctumq́ Platona.
Peccatum fateor: cum te ſic tempore læuo
Interpellarim: ſed des ueniam bonus, oro.
Quòd ſi interciderit tibi nũc aliquid, repetes mox:
Siue eſt natura hoc, ſiue artis, mirus utroque.

COMMENTARII.

Vnde, & quò] ſic orditur Phædrum Plato. φίλε Φαῖδρε ποῖ δὴ, καὶ πόθεν;

Catius] Catius philoſophus Epicureus Inſuber. de quo M. Tull. epiſt. ad Caſſium lib. 15. *Nam*

ne

Quin id erat curæ: quo pacto cuncta tenerem:
Vt pote res tenueis, tenui ſermone peractas.
Ede hominis nomen: ſimul & Romanus, an hoſpes.
Ipſa memor præcepta canam: celabitur auctor.
Longa quibus facies ouis erit, illa memento,
Vt ſucci meliores, & vt magis alba rotundis,
Ponere: nanque marem cohibent calloſa uitellum.
Cole ſuburbano, qui ſiccis creuit in agris,
Dulcior. irriguo nihil eſt elutius horto.
Si ueſpertinus ſubitò te oppreſſerit hoſpes:
Ne gallina malum reſponſet dura palato,
Doctus eris uiuam miſto merſare Falerno.
Hoc teneram faciet. pratenſibus optima fungis
Natura eſt: alijs male creditur. ille ſalubreis
Aeſtates peraget, qui nigris prandia moris
Finiet, ante grauem quæ legerit arbore ſolem.
Aufidius forti miſcebat mella Falerno,
Mendoſè: quoniam uacuis committere uenis
Nil, niſi lene, decet. leni præcordia mulſo
Prolueris melius. ſi dura morabitur aluus:
Mitulus, & uiles pellent obſtantia conchæ,
Et lapathi breuis herba, ſed albo non ſine Coo.
Lubrica naſcentes implent conchylia lunæ.
Sed non omne mare eſt generoſæ fertile teſtæ.
Murice Baiano melior Lucrina Peloris.
Oſtrea Circæis, Miſeno oriuntur echini.
Pectinibus patulis iactat ſe molle Tarentum.
Nec ſibi cœnarum quiſquam temere arroget artē,
Non prius exacta tenui ratione ſaporum.
Nec ſatis eſt cara piſceis auertere menſa,
Ignarum quibus eſt ius aptius, & quibus aſſis
Languidus in cubitum iam ſe conuiua reponet.
Vmber, & ilignа nutritus glande, rotundas
Curuat aper lanceis carnem uitantis inertem.
Nā Laurens malus eſt, uluis, & arundine pinguis.
Vinea ſummittit capreas non ſemper eduleis.
Fecundi leporis ſapiens ſectabitur armos.
Piſcibus, atque auibus, quæ natura, & foret ætas:
Ante meum nulli patuit quæſita palatum.
Sunt, quorum ingeniū noua tantum cruſtula promit.

ne te fugiat, Catius Inſuber Epicureus, qui nuper eſt mortuus, quæ ille Gargettius, etiam antè Democritus εἴδωλα, *hic ſpectra nominat.* Idē eodem libro, eundem Catium, & Amafanium *malos uerborum interpretes* appellat. hunc inducit Horatius apud ſe quærentem, & cogitantem quibus nominibus utatur in interpretādis, & Latinè exprimendis Epicureis quibuſdam præceptis, quæ ad artem culinariam, conuiuii apparatum, obſonia, condimenta & ſimilia pertinent. Itaque interroganti Horatio unde ueniat, quò eat, reſpondet, ſe eſſe occupatiſſimum in appellandis, & exprimendis iis, quæ dixi, præceptis.

-non eſt mihi tempus.] non eſt mihi tempus uacuum: non ſum uacuus, dum cupio litteris mandare noua quædā præcepta Pythagoreis, Socraticis, Platonicis potiora.

-auenti Ponere ſigna] cupienti imponere nomina nouis præceptis, nunquam à quoquā traditis. *ſigna* interpretor nomina, & uocabula rerum. nomina enim ſunt rerum notæ, & σημεῖα, id eſt, ſigna, ut docet Ariſtoteles. Icci rcò ea appellat indicia epiſt. de arte poët. *ſi forte neceſſe eſt Indicijs monſtrare recentibus abdita rerum.* eodem pertinet illud in ead. epiſt. *licuit, ſemperque licebit Signatum præſente nota producere,* ſeu (ut alii legunt) *procudere nomen.* Vir

quidam

Nequaquam ſatis in re una conſumere curam:
Ut ſi quis ſolum hoc, mala ne ſint uina, laboret,
Quali perfundat piſceis ſecurus oliuo.
Maſſica ſi cælo ſupponas uina ſereno:
Nocturna, ſi quid craſſi eſt, tenuabitur aura:
Et decedet odor neruis inimicus: at illa
Integrum perdunt lino uitiata ſaporem.
Surrentina uafer qui miſcet fæce Falerna
Vina, columbino limum bene colligit ouo:
Quatinus ima petit, uoluens aliena vitellus.
Toſtis marcentem ſquillis recreabis, & Afra
Potorem cochlea. nam lactuca innatat acri
Poſt uinum ſtomacho: perna magis, ac magis hilis
Flagitat in morſus refici: quin omnia malit,
Quæcunque immundis feruent allata popinis.
Eſt opera pretium duplicis pernoſcere iuris
Naturam. ſimplex è dulci conſtat oliuo:
Quod pingui miſcere mero, muriaq́; decebit:
Non alia, quàm, qua Byzantia putruit orca.
Hoc ubi confuſum ſectis inferbuit herbis:
Corycioq́; croco ſparſum ſtetit: inſuper addes,
Preſſa Venafranæ quod baca remiſit oliuæ.
Picenis cedunt pomis Tiburtia ſucco:
Nam facie præſtant, Venucula conuenit ollis.
Rectius Albanam fumo duraueris vuam.
Hanc ego cum malis, ego fæcem primus, & alec,
Primus & inuèni, piper album cum ſale nigro
Incretum. puris circumpoſuiſſe catillis.
Immane eſt uitium, dare millia terna macello:
Anguſtoq́; vagos piſces urgere catino.
Magna mouent ſtomacho faſtidia, ſeu puer unctis
Tractauit calicem manibus, dum furta ligurrit:
Siue grauis ueteri cratera limus adhæſit.
Vilibus in ſcopis, in mappis, in ſcobe quantus
Conſiſtit ſumtus? neglectis, flagitium ingens.
Ten' lapides uarios lutulenta radere palma:
Et Tyrias dare circum illota toralia ueſteis,
Oblitum, quanto curam, ſumtumq́; minorem
Hæc habeant, tanto reprendi iuſtius illis,
Quæ, niſi diuitibus, nequeunt contingere menſis?

quidam doctiſſimus, idemque amplo ſacerdotio præditus dicebat per ſigna ſignificari imagines, quæ adhibebantur ab iis, qui artificialem memoriam colebant. quam ſententiã quãuis non improbem (nam ut litteris, ita & imaginibus memoria adiuuatur, & cõſeruatur: præterea utræq; ad res ſignificandas comparatæ ſunt, quemadmodum & uocabula) tamen ſignorum appellatione mihi magis placet uoces, & nomina, quàm imagines hoc loco intelligi, maximè cum conſtet hunc Catium nominibus, & uocabulis Latinis diſciplinam Epicureã explicuiſſe, ut ſuprà ex M. Tullio oſtendimus.

- qualia vincunt Pyth. Anyt.] id eſt, quæ talia ſunt, ut Pythagoræ, Socratis, Platonis diſciplinã uincant: uel ſimpliciter, cuiuſmodi præcepta uincũt, &c. in cod. Iann. ſcriptum erat *uincant*.

- tempore læuo] tempore inopportuno: intempeſtiuè. cuius contrar. *Dextro tempore*. ſaty. 1. huius li.

- interciderit] è memoria effluxerit.

- repetes mox.] uel memoria repetes, uel ſimpliciter retractabis, & recoles.

Siue eſt naturæ hoc, ſiue art. m. v.] qui, ſiue memoria natura conſtet, ſiue arte, utroque mirum in modum excellis: uel ita: qui, ſiue hæc res, in qua tu occupatus es, ſit naturæ, ſiue doctrinæ, in utraque præſtas.

Docte Cati per amicitiam, diuosq; rogatus
Ducere me auditum, perges quocunque, memento.
Nam quamuis referas memori mihi pectore cũcta:
Non tamen interpres tantundem iuueris. adde
Vultũ, habitumq; hominis: quem tu vidiſſe beatus
Non magni pendis, quia contigit: at mihi cura
Non mediocris ineſt, fonteis ut adire remotos,
Atque haurire queam uitæ præcepta beata.

præſtas.

Quin id erat curæ] imo (inquit Catius) hoc ipſum agebam, quemadmodum omnia memoriæ mandarem.

- res tenueis] res ſubtiles, tenuiterq; limatas.

Longa quibus facies ouis] Primum, quid hac de re tradiderint probati ſcriptores, proponam: deinde ſententiam Horatii (ſi id conſequi potero) explicabo. Ariſtoteles igitur ita ſcribit lib. ſexto de hiſtor. animal. ἔϛι δὲ τὰ μὲν μακρὰ, καὶ ὀξέα τῶν ᾠῶν, θήλεα· τὰ δὲ ϛρογγύλα, καὶ περιφέρειαν ἔχοντα κατὰ τὸ ὀξὺ, ἄῤῥενα, id eſt, ea quidem oua, quæ longa ſunt, & acuta, fœminam excludunt: quæ autem rotunda, & obtuſa ab ea parte, quæ acuta ſolet eſſe, marem. Plinius autem lib. 10. cap. LII. plane pugnantia tradit his uerbis. *fœminam edunt, quæ rotundiora gignuntur: reliqua marem.* Columella lib. 9. cap. v. cum Plinio congruit his uerbis. *Cum uolet quis quamplurimos mares excludi, longiſſima quæque, & acutiſſima oua ſubijciet, & rurſus cum fœminam, quàm rotundiſſima.* Veniamus nunc ad Horat. qui mihi non uidetur à Plinio, & Columella diſcrepare. hoc enim dicit mea quidem ſententia, oua, quibus longa eſt figura, ſeu forma, meliore ſunt ſucco, & candidiora, quàm rotunda. ea igitur memento apponere potius, quàm rotunda. nam hæc, quæ dico, longa, cum ſint ueluti callo obducta, id eſt, dura, marem uitellum continent. at ea, quæ marem uitellum continent, iis meliora, & ſalubriora ſunt, quæ fœmineum.

Cole ſuburbano, qui ſicc. cr.] ordo uerborum, & ſententia hæc eſt: caulis, ſeu colis, qui creuit in agris ſiccis, id eſt, minimè irrigatis, dulcior eſt ſuburbano, ut pote qui creuit in hortis irriguis. quid ita? quia hortus ſuburbanus, qui crebrò irrigari ſolet, multum deperdit de naturali ſoli bonitate. in quibuſd. libris antiq. legitur *Cole.* quos ſecuti ſumus.

Si ueſpertinus ſubitò] id eſt, ſi ueſperi te imparatum occupauerit: ſi improuisò aduenerit hoſpes, &c. *ueſpertinus* dictum pro ueſperi. nomen pro aduerbio, ut ſuprà Od. xvi. epod. *Nec ueſpertinus circumgemit urſus ouile.* & Virg. de lupo. Georg. 3. *- nocturnus obambulat.*

Ne gallina malum.] ne gallina dura malè reſponſet palato, id eſt, aduerſetur, & ob duritiem ingrata ſit palato. tralatio eſt in uerbo *reſponſandi.* reſponſant enim, qui ferociter & aſperè alteri compellanti reſpondent.

- miſto] aqua diluto. quidam legunt *mulſo.* quam ſcripturam non probo.

- aliis male creditur] id eſt, alii non ſunt tuti. aliis non eſt tutum ueſci. tralatio eſt in uerbo *creditur.*

- qui nigris prandia moris Finiet.] non dicit Catius, eum ſalubres æſtates traducturum, qui, poſteaquàm ſe obſonio expleuerit, prandium moris claudet, ac terminabit: (mea quidem ſententia) ſed, qui nihil præter mora nigra, & matura manè ex arbore decerpta, in prandio comedet. Nam perſpicuè Galenus docet mora eſſe principiò apponenda.

- ante grauem ſolem] antè quàm ſolis ardor ingraueſcat: quod eſt manè.

- forti] auſtero. erat enim uinum Falernum auſterius, ut ſcribit Athen. Itaque illã auſteritatem ueteres melle lenire, & mitigare ſolebant. uerùm tamen nõ

ita

ita poterat ea auſteritas minui, neque temperari, ut uini Falerni potus in primis poculis ſalubris eſſet, ut quidem ait Catius: Vel dic epithetum *auſterum* eò additum eſſe. quòd erat & alterum Falerni genus dulce, ut idem Athen. tradit.

miſcebat] eoque ita temperato utebatur in primis poculis.

lene] quod contrarium eſt auſtero: cuiuſmodi eſt unum genus Falerni, quantumuis melle temperetur.

Prolueris] ſuprà ſaty. v. lib. 1. *Multa prolutus uappa nauta, atque uiator.*

Mitulus] Apud Athen. lib. 3. ſi locus eſt emendatus, hoc nomen ita ſcribitur, μύτλος, uerba Athenæi ſūt hæc. τὴν τελλίναν λεγομένην ἴσως δηλοῖ, ἣν Ῥωμαῖοι μύτλον ὀνομάζουσι, id eſt, fortaſſe tellinam, quæ nominatur, ſignificat, quam Romani mytlum appellant. ego autem locum eſſe mendoſum arbitror, legendumque apud Athenæum adiecto ἰῶτα μύτιλος uel potius translatis literis μίτυλος. nam utrunque reperitur in libris calamo ſcriptis, & *mutilus*, & *mitulus*, quorum utrum ſit uerum, non eſt facile, mihi quidem, pronunciare. apud Martialem lib. 5. ita ſcribitur hoc nomen, mytulus: quod idem eſt, ac ſi *mutulus* ſcriptum ſit. nam y, & v. idē ualent. Verſus Martialis ſunt hi. *Oſtrea tu ſumis ſtagno ſaturata Lucrino: Sumitur inciſo mytulus ore mihi.* Sed ego hanc ſcripturam uitioſam eſſe puto. Quidā mitulos arbitrantur eoſdem eſſe, atque muſculos: quos Græci μύας appellant: de quibus Ariſtoteles lib. 4. de hiſtor. animal. & Athen. lib. 3. quos uidetur ſatis refellere Athen. nam perſpicuè τελλίνας ἀπὸ τῶν μυῶν, id eſt, mitulos à muſculis diſtinguit his uerbis. τῶν τελλινῶν λεπτότεραι μὲν εἰσὶν αἱ βασιλικαὶ, διαχωρητικαί τε, καὶ κοῦφαι. ἔτι δὲ καὶ τρόφιμοι· αἱ δὲ ποτάμιαι γλυκύτεραι· οἱ δὲ μύες μέσως εἰσὶ τρόφιμοι, διαχωρητικοὶ, οὐρητικοὶ, &c. id eſt, mitulorū tenuiores ſunt quidē regii, & aluū mouent, & leues ſunt, tū præterea ualde alunt: fluuiales autē ſunt dulciores: at muſculi mediocriter alunt, mediocriterq; aluum, & urinam mouent. ex his igitur uerbis Athenæi perſpicuum eſt inter mitulos, & muſculos aliquid intereſſe.

conchæ] concharum nomen generale eſt, & quidem Græcum. κόγχαι autem uidentur eſſe appellatæ παρὰ τὸ κεχηνέναι, quod eſt, hiare.

Et lapathi breuis herba] lapathum rumicem uocant Latini: quem laudat Lucillius apud M. Tull. lib. 2. de finibus non quòd eius ſuauitas in ciborum deliciis locum habeat, quod quidam exiſtimauit: ſed quòd frugalitatem, & parſimoniam in uictu luxuria præſtabiliorem eſſe ducat. ſic Heſiodus maluam laudat, & aſphodelum, herbas parabiles, plebeias, & uiles, ſignificans idem, quod Lucillius, tenuem, ac modicū uictum ſumtuoſis, & opiparis diuitū cœnis eſſe anteponendū.

generoſæ teſtæ] conchyliorum generoſorū: quæ ſunt ὀστρακόδερμα, id eſt, ut ſcriptores Latini recentiores appellant, teſtacea.

peloris] peloris oſtrei genus chama maius, ut ait Euſtathius. διὸ πελωρὶς λέγεται διὰ τὸ μέγεθος. icirco (inquit) peloris propter magnitudinem appellatur. cum quo congruens Athen. lib. 3. ita ſcribit. πελωρίδας ὀνομάσθησαν παρὰ τὸ πέλωρον, μείζων γάρ ἐστι χήμης καὶ παρηλλαγμένη ἡ πελωρίς. Varro lib. 4. de lingua Latina. *in conchilijs* (inquit) *aliqua ex Græcis, ut peloris, oſtrea, echinus.*

echini] de Echinis ſic Athen. lib. 3. Echinos autem tū terrenos, tum marinos, aduerſus eos, à quibus captantur, eſſe munitiſſimos, atque undique ſeptos, ſpinas ſuas, tanquam uallum, opponentes, teſtatur Ion Chius his uerbis. At in terra quidem leonis artes laudo, ſed magis echini, quanuis miſeras. qui cum aliorum ualentiorum in ſe impetum ſenſit, conuoluto ſpinoſo undique corpore, rotundus iacet aduerſus morſus, & tactus omnium animantium tutiſſimus. uerba Græca retulimus ad Od. IIII. epod. Echinorum autem marinorum cum plura genera ſint, ſcribit Ariſtoteles unum genus eſſe, quod in cibum apponi poſſit, ac debeat,

illud

illud uidelicet, in quo inſint ea, quæ oua magna nominantur. uerba Ariſtot. ſunt hæc lib 4. *ζώων ἰσορ. ἐν ἐχίνων γένος ἐδιόμενον. τοῦτο δ' ἐστὶν ἐν ᾧ τὰ καλούμενα ὠὰ μεγάλα γίνεται, καὶ ἐδώδιμα.*

Pectinibus patulis] Pectines piſces etiam *κτένας* appellant Græci. Athen. lib. 3. *τῶν δὲ κτενῶν ἁπαλώτεροι μέν εἰσιν οἱ λευκοί. ἄβρωμοι γὰρ καὶ εὐκοίλιοι· τῶν δὲ μελάνων, καὶ πυῤῥῶν οἱ μείζονες * εὔχυμοι· κοινῶς δὲ πάντες εὐστόμαχοι, εὔπεπτοι, εὐκοίλιοι λαμβανόμενοι μετὰ κυμίνου, καὶ πεπέρεως*, id eſt, Pectinum ii quidem ſunt teneriores, qui albi ſunt. ſalſuginem enim non olent. ex nigris autem & rufis, qui ſunt maiores * guſtatu ſunt gratiores. Communiter uerò ſtomacho ſunt accommodati, faciles ad concoquendum, aluo utiles, ſi ſumantur cum cumino & pipere.

- patulis] cur pectines patulos dicat, ex Ariſtot. lib. 4. intelligere licet, ubi ſic ſcribit. *τῶν δὲ διθύρων τὰ μέν ἐστιν ἀνάπτυχα, οἷον οἱ κτένες, καὶ οἱ μύες*, &c. id eſt, eorum, quæ duabus teſtis continentur, alia ſunt patula, ut pectines, & muſculi, &c.

- quiſquam] in cod. Rain. Card. & 1. Vat. *quiſque*: ex quo fecimus *quiſquam*, perſpicuè rectum.

- exacta] exquiſita, explorata. Virg. Aen. 1. - *ſociiſq; exacta referre*. idem lib. 4. - *tempus ſecum ipſe, modumque Exigit*.

- menſa] menſa, ubi exponuntur uenales, ut uult Acron. non eſt ſatis (inquit Catius) piſces è macello magna impenſa coëmere, niſi ſcias, quibus piſcibus quod ius conueniat, & qui piſces aſſi, qui elixi, ſint meliores. Ego putauerim per menſam caram, menſam diuitum ſignificari. ut ſit hic ſenſus, non eſt ſatis eos piſces emere, qui diuitibus ſolis apponi ſolent, & piſces diuitibus deſtinatos præripere pretio perſoluto, & ita ab eorum menſis auerſos in tuam transferre.

- & quibus aſſis Lang. in cubit. ſeſe con.] id eſt, & qui piſces aſſati ita ſint conuiuis ſuaues, & grati futuri, ut illi etiam cibo, uinoque conferti, ac ſaturi, &, pœnè dicam, nauſeantes, in eum tamen corporis ſitum ſeſe deintegro componant: quo ſitu eſſe ſolent conuiuæ tantiſper dum cibum capiunt. qua de re tametſi ſup. Od. xxvii. lib. 1. nonnihil dixerimus, ad illum locum, *Et cubito remanete preſſo*, tamen, ut hunc locum explicemus, pauca quædam præterea nobis dicenda ſunt. Hoc igitur in primis ſciendum eſt inter prandendum & cœnandum, non ſediſſe ueteres illos Romanos, ſed accubuiſſe. Accumbebant autem ſingulis in lectis terni, aut quaterni hoc modo (nam eadem opera huius uerbi uis aperietur) ſuperiore parte corporis modicè inflexa, capite leuiter erecto, tergoq; aliquantum ſubleuato, nempe ceruicalibus, aut puluillis ſubiectis: reliqua parte corporis in lectos reclinata, & iacente, in cubito altero nitebantur: atque utranque manum quidem ad epularum & poculorum uſum adhibebant, ſed maximè dexteram. fingamus igitur tres lectos eſſe diſcubitorios, & in ſingulis, quaternos conuiuas diſcumbere, & mēſam rotundam mediam inter tres lectos eſſe collocatam: ita fient duodecim conuiuæ, ex una menſa communi cibum capientes. iam ſingulorum lectorum cōuiuæ, quos quaternos eſſe poſuimus, hoc modo diſcumbebant, ut eius, qui ſummus accumberet, pedes ponè ſecundum porrigerentur, & ſecundi ponè tertium, & ita deinceps: rurſus eius, qui ſecundus accumberet, occiput ad umbilicum, aut pectus primi obuerſum eſſet: & ſic deinceps ceteri accubabant. Quandiu igitur ueſcebantur, & potabant, eo corporis ſitu manebant. ubi uerò cibum capere uel deſierant, uel intermiſerant, tum dorſi ſpinam, quæ antea erat inflexa, & ad epulandum compoſita, reponebant, & caput in ceruical reclinabant. nonnunquam etiam ſedentium inſtar erigebant. Itaque ſuprà Oda illa xxvii. lib. 1. quam paulo antè commemoraui mus, unus è conuiuis ſodales ſuos Lapitharum, ac Centaurorum in morem tumultuantes, atque inter ſe decertare parantes, corpore iam ad pugnam compoſito, & expedito,

expedito, hortatur ut cubito preſſo remaneant,hoc eſt,ut ſe eo corporis ſitu contineant, quo eſſe, & bibere poſſent, non quo dimicare. Hæc igitur uerba, *& quibus aſſis Lang.in cub.* &c. ſic explico, (dicendum eſt enim ſæpius) & qui piſces aſſi futuri ſint conuiuis gratiores,quàm ſi eſſent elixi, eosq; quanuis iam cibo languidos, de integro ad epulandum inuitaturi. Quòd autem hic à Catio præcipitur de piſcibus quibuſdam aſſandis, Athenæus item lib.3.ſcribit piſces quoſdā eſſe,quos aſſari conueniat potius, quàm elixari.

Vmber,& iligna nut.gl.] aprum ex Vmbria,& glande iligna nutritum laudat : Laurentem improbat. hoc igitur dicit, qui carne pingui non delectatur, ſeu qui abhorret à carne pingui, ſuas patinas implendas curat fruſtis apri in Vmbria capti, & iligna glande paſti.

Curuat] implet,onerat : uerbo curuandi pondus exprimere uoluit.in quibuſdam codicibus uulgatis impreſſum eſt, *Curuet.* cod.duo Vatic.& Iann.Faër.Torn. habent *Curuat.* ſed parum refert.

Nam Laurens] in agro Laurenti captus,& in locis illis paluſtribus natus,ac nutritus. Laurentum Latij eſt oppidum, Oſtiæ uicinum.

- uluis] herbis maiuſculis, quæ in paludibus naſcuntur. Virg. Georg. 3. *Nec neſcis ſalicum frondes, uluamq; paluſtrem, Sed frumenta manu carpes ſata.* Idem Aen.2. *Limoſoque lacu per noctem obſcurus in ulua Delitui.*

Vinea ſummittit capreas] locus, in quo inſunt uites,ſuppeditat capreas nō ſemper ad edendum utiles.neque uerò dubitandum eſt, quin capreæ animalia ſint intelligenda hoc loco. Virg. Georg.2. de uite, *Texenda ſæpes etiam, & pecus omne tenendum eſt : Præcipuè dum frons tenera, imprudensque laborum,Cui ſuper indignas hiemes, ſolemque potentem, Silueſtres uri aſſiduè, capreæque ſequaces Illudunt, paſcuntur oues, auidæque iuuencæ.* Quod autem dicit capreas à uineis ſummitti, id eſt, ſuppeditari, aut præberi, non eſt intelligendum eas ibi naſci, ſed è ſiluis uicinis pabuli cauſa progreſſas, in uinetis capi. alii capreolos ſignificari putant, qui ſunt uitium cincinni intorti.

- ſapiens] cui palatus ſapit fortaſſe magis, quàm cor. cuiuſmodi homines in conſuetudinem uictus recipere nolebat. M. Cato, qui Cenſorius dictus eſt, quod refert Plutarchus in eius uita his uerbis, Τὸν δὲ φιληδόνων τινὰ βουλόμενον αὐτῷ συνεῖναι, παραιτούμενος ἔφη μὴ δύνασθαι ζῆν μετ᾽ ἀνθρώπου τῆς καρδίας τὴν ὑπερῴαν εὐαισθητοτέραν ἔχοντος. id eſt, *voluptarium quendam, qui cum eo uiuere volebat, recuſans Cato, dixit ſe cum eo uiuere non poſſe, cui palatus magis, quàm cor ſapiat.* quanquam M. Tull.lib.2.de finibus, negat ſequi, *ut, cui cor ſapiat, ei non ſapiat palatus.* ſignificat autem léporis armos reliquis partibus eſſe palato gratiores, & ſuauiores. Iam quam obrem léporem fæcundum appellet, ex Ariſtotelis, & Varronis,& Plinii lectione intelligere licet. Plinius ſic lib.9.cap.1v. *Lepus omnium prædæ naſcens, ſolus præter daſypodem, ſuperfœtat, aliud educans, aliud in utero pilis ueſtitum, aliud implume, aliud inchoatum gerens pariter.*

Piſcibus, atque auibus] ait ſe ita ſubtili eſſe palato, ut piſcium, atque auium naturam & ætatem ſolo guſtatu cognitam habere poſſit : quod neminem è ueteribus, quanuis ei rei operam nauarit, conſequi potuiſſe.

- nulli patuit q.] à nullo cognita fuit, quanuis quæſierit.

- cruſtula] placentas,& cetera pemmata ex farina,melle,oleo,lacte,ſeu caſeo confecta. utitur ſaty.1. lib.1. *- dant cruſtula blandi Doctores, elementa uelint ut diſcere prima.*

Quali perf.ſecurus ol.] non admodum ſollicitus, ſeu non curans,quo oleo piſces condiat.

Maſsica ſi cælo] idem ferè tradit Athen.lib.1.his uerbis, ἀνοποιητέον δὲ αὐτοὺς (τὸν ἀλβανὸν, καὶ τὸν φαλέρνον, καὶ τὸν ἀδριανὸν) πρὸ τινὸς χρόνου, καὶ εἰς ἀναπεπταμένον τόπον θετέον, εἰς τὸ διαπνεῦσαι τὸ πολὺ τῆς δυνάμεως, id eſt, facicda autem ſunt ea uina (uidelicet Albanum, Falernum, Adrianum) ante certum quoddam tempus, & in aperto loco, id eſt, ſub dio ponenda, ut vis eorum multa expirando minuatur. uidetur tamen aliud hoc loco à Catio dici, nempe ſi quid inſit craſſi in uino Maſſico, aura nocturna extenuari, & odorem neruis aduerſarium decedere.

- at illa integrum perd.] at illa, uidelicet Maſſica, colo lineo extenuata, ſaporem amittunt naturalem. exiſtimabant autem ueteres colo, ſeu ſacco lineo, uina craſſiora extenuari. quod declarat uerſus ille Martialis lib.xi i. *Turbida ſollicito tranſmittere Cæcuba ſacco.* Lucret. lib. 2. *Et quamuis ſubitò per colum uina uidemus Perfluere: at contrà tardum cunctatur oliuum.*

Surrentina] uina Surrentina fuiſſe admodum laudata, declarant hi uerſus Martial.lib. 14. *Surrentina bibis? nec murrhina picta, nec aurum Sume, dabunt calices hæc tibi uina ſuos.* totius autem huius loci hæc ſententia eſt, Qui Surrentina uina cum Falerna fæce miſcet, uitello columbino in cadum conIecto fæcem collectã, atque in unum conductam, ab eo, quod liquidius eſt, ſecernit, quoniam uitellus, ſuapte natura in fundum decidens, quicquid eſt à liquido uino in alienum, unà ſecum trahit.

Quatinus] quoniam, vt ſaty. ii i.lib.2. *Quatinus excidi penitus uitium iræ, Cetera item nequeunt ſtultis hærentia.* Lucret.lib.3. *Quatinus eſt unum inter ſe, coniuncta que res eſt.* annotatum alio loco.

- marcentem] languentem, cibo & potione confertum.

- ſquillis] καρίδας nominant Græci. quarum Ariſtoteles lib.4. de hiſtor.ani. plura genera eſſe tradit, & refert in numerum μαλακοστράκων, id eſt, eorum piſcium, qui cruſta teguntur, quos Gaza cruſtatos appellat. Paruas ſquillas ſcribit Athen.li.3. reperiri in conchis patulis pinnarum cuſtodes, vt & paruos cancros. & M. Tull.lib.2. de nat.deor. *Pinna uerò (ſic enim Græcè dicitur) duabus grandibus patula conchis cum parua ſquilla, quaſi ſocietatem coit comparandi cibi.* Idem eadem ferè lib.3. de finib. Hunc admirabilem duorum piſcium conſenſum, atque has operas mutuas pulchrè deſcribit Oppian.lib.2. ἁλιευτ. Ὄστρακον αὖ βυθίας μὲν ἔχει πλάκας, ἐν δέ οἱ ἰχθὺς Πίννη ναιετάει κεκλημένος, ἡ μὲν ἄναλκις, Οὔτέ τι μητίσασθαι ἐπίσταται, οὔτέ τι ῥέξαι· Ἀλλ᾽ ἄρα οἱ ξυνόν τε δόμον, ξυνήν τε καλύπτρην Καρκίνος ἐνναίει, φέρβει δέ μιν, ἠδὲ φυλάσσει. Τῷ καὶ πιννοφύλαξ κικλήσκεται, &c.

- recreabis] ad edendum ac potandum innouabis, ac redintegrabis.

- cochlea] cochlearum genera omnia uno nomine appellat Ariſtoteles lib. 4. hiſtor.anim. στρομβώδη, id eſt, ut Gaza uertit, turbinata.

- nam lactuca innatat] occupatio eſt. poterat enim quiſpiam dicere, lactucam ad eandem rem valere. hoc autem per occupationem refellit.

- perna magis, & mag.hill.] hoc dicit, conuiua languens & nauſeans, in morſus reficiendus eſt, id eſt, ad epulas de integro excitandus perna, & hillis, id eſt, tenuiſſimis inteſtinis fartis, potius, quàm lactuca. hilla ab hilo, id eſt, à minimo dicta, inquit Varro lib.4. de ling.Lat. Feſtus autem hillam deminutiuè dictam eſſe ab hira, quod eſt inteſtinum ieiunum. *in morſus* autem duæ ſunt uoces, non una, vt quidã uolũt, qui legunt *immorſus* pro eo, quod eſt, impranſus: quod nomen non reperitur in tota lingua Latina. *in morſus* igitur idem ualet, quod ad morſus. appellant autem Græci hanc (vt ita dicam) in morſus refectionem, atque inſtaurationem, ἀνασόμωσιν, id eſt, relaxationem. Athen.lib.4. ἐχρῶντο γὰρ οἱ παλαιοὶ καὶ τοῖς εἰς ἀνασόμωσιν βρώμασιν, ὥσπερ ταῖς ἁλμάσιν ἐλαίαις, ἃς κολυμβάδας καλοῦσιν,

λῦσιν, id eſt, vtebantur enim veteres etiam cibis ad irritandam ac redintegrandam edendi cupiditatem accommodatis, ut oleis ſale conditis, quas natatrices, ſeu urinatrices appellant. Idem paulo pòſt, Εἴδιον ἢ καὶ τέττιγας, καὶ κερκώπας ἀναστομώσεως χάριν. Idem paulo pòſt ex Nicandro probat ad eundem vſum rapas aceto, & ſinapi maceratas adhiberi ſolitas. Nam ἀναστομοῦν idem ferè valet, quod aperire, & laxare. Diphilus apud eundem Athen. eodem libro, τῶν πρεσβυτέρων γὰρ ταῦτα τῶν ἡδυσμάτων Ἀναστομοῖ τάχιστα τ' αἰσθητήρια Τό, τε νωχαρῶδες καὶ κατημβλυωμένον Ἐξεκδάσει, κἀποίησεν ἡδέως φαγεῖν. id eſt, uetera enim hæc condimenta laxant celerrimè eas partes, in quibus ineſt uis ſentiendi: languorem, & quicquid eſt obtuſum in appetitione diſcutiunt, edendique cupiditatem, ac iucunditatem redintegrant. Euripides in Cyclôpe, ἀρείας φάρυγγος, ὦ Κύκλωψ, ἀνάστομου τὸ χεῖλος, ὡς ἕτοιμά σοι ἑφθὰ καὶ ὀπτά, &c.

- quin omnia malit, Quæc. imm.] immò (inquit) ne mireris, me dixiſſe ſuperiora illa adhibenda eſſe ad excitandam edendi cupiditatem, tanquam ſaturis conuiuis gratiora, & optatiora, hoc dico amplius, illis placitura magis, quæcunque coquuntur in popinis, quæ ſolent eſſe immundæ, quàm eſcas optimas, ac lautiſſimas.

- allata] allata è popinis. quidã libri typis excuſi habent *illata*, qua ex ſcriptura ſuſpicatus ſum aliquando legendũ *illota*. omnes autem ueteres *allata*, quos ſequor.

- duplicis iuris] duo proponit iuris genera: unum ſimplex, quod ex ſolo oleo conſtat: alterum duplex, quod ex oleo, uino, muria, herbis conciſis, croco.

- Quod pingui] his, quæ deinceps ſequuntur, iuris duplicis naturam deſcribit.

Non alia, quam, quâ Byzantia] non qualibet muria, ſed ea, quæ facta ſit ex orca Byzantia. Quidam autem mendosè legunt *qua*. nam neceſſariò *quâ* legendum eſt: & ita habent codices calamo ſcripti. *Byzantia orca* porrò ſunt numeri ſingul. recti caſus, hoc modo: non alia muria ius illud miſcere, id eſt, temperare decebit, quàm ea, quâ, orca Byzantia, exempli cauſa, thynnus Byzantius putruit, hoc eſt, liquefactus eſt. laudabatur enim muria ex thynno Byzantio liquefacto: ſed longè erat laudatiſſima ex ſcombris, quæ proprio nomine garum appellabatur. *Orca* (inquit Plin. lib. 9. cap. VI.) *infeſta balenis bellua: & cuius imago nulla repræſentatione exprimi poſſit alia, quàm carnis immenſæ dentibus truculentæ.*

Corycio] Cilicio. Corycus Ciliciæ, ſeu Pamphiliæ mons eſt: à quo Corycæi ſpeculatores, & exploratores appellati.

- ſparſum ſtetit] *ſparſum* iunxit cum caſu ſexto, ut ſatyra ult. huius lib. *Membra gruis ſparſi ſale multo.* & Od. xx. lib. 3. *Sparſum odoratis humerum capillis.* ſic & uerbum *ſpargo* Od. VI. lib. 2. *Debita ſparges lacryma fauillam Vatis amici.*

- inſuper addes Preſſa Venafr.] id eſt, addes prætereà oleũ Venafranum, oleum ex baca Venafrana expreſſum. Præſtitiſſe ceteris oleum Venafranum declarat hoc diſtichon Martialis. *Hoc tibi Campani ſudauit baca Venafri: Vnguentum quoties ſumis, & iſtud olet.* Horat. ſat. VIII. huius lib. *His miſtum ius eſt, oleo, quod prima Venafri Preſſit cella.* & ſupr. Od. VI. lib. 2. laudans agrum Tarentinum, *ubi non Hymetto Mella decedunt, uiridique certat Baca Venafro.*

Venucula] uua Venucula melius in ollis cõſeruatur, quã ſi ex ea fiat uua paſſa.

Rectius Albanam fumo dur.] uua Albana melius ſeruatur, & diutius permanet, ſi fumo duretur, & fiat uua paſſa. uide Plin. lib. XIIII. cap. 2.

Hanc ego] uuam Albanam. ordo uerborum hic eſt, Ego primus inuêni, circumpoſuiſſe puris catillis uuam Albanam, cum malis: fæcem, & alec, piper album cum ſale nigro incretum.

alec] genus eſt liquaminis ex piſcium inteſtinis ſale colliquefactis, & tabefactis.

L 2 ſe

ſiebat etiam alec ex muriæ fæce. Nonius Marcell. in uoce *alec* citat hunc dimidiatum uerſum, *ego fæcem primus, & alec.* infrà ſat. v i i i. *-ſiſer, alec, fæcula, coa.* quanquã Priſcianus hunc uerſum producens, ait eſſe genus piſcis.

- incretum] incerniculo purgatum. eſt autem incerniculum cribri genus, ab incernendo nominatum.

- circumpoſuiſſe] id eſt, ſingulis conuiuis appoſuiſſe, ut ſinguli conuiuæ ſingulos haberent catillos ſibi appoſitos: uel circum catillos poſuiſſe, ut alij malunt.

Immane eſt uitium, &c.] reprehendit eos, qui in obſoniis quidem coëmẽdis magnum faciunt ſumtum: in ſuppellectili autem comparanda, in patinis, lancibus, catinis, cantharis, & ſimilibus conquirendis, neque ullam curam adhibent, neque inſumere quicquam uolunt. magnum (inquit) uitium eſt, tria millia ſeſtertiũm inſumere in piſcibus emendis: piſces autem illos grandes, & caros anguſtis patinis coërcere. par eſt enim, ſi grandes ſint piſces, grandes quoque patinas eſſe. Nonnulli arbitrantur hîc ſumtum duntaxat reprehendi, hoc modo, Indignum eſt facinus, ſumtus ingentes facere in coëmendis piſcibus, ut in anguſtis patinis apponantur, & edantur, qui ſuapte natura liberè uagari ſolent. ego priorem explicationem huic antepono.

Magna mouent ſtom. faſt.] nunc præcepta dat, quæ ad munditiam, nitorem, elegantiamq́ue pertinent. magnam (inquit) nauſeam mouent hæc, ſiue puer poculum, aut calicem tractauerit manibus unctis, dum carnium fruſta ſuffuratur, & ligurrit: ſiue crater limo ſit òblitus. danda igitur opera eſt, ut pueri, ac miniſtri ſint mundi, loti, politi, culti, à ſordibus, omniq́ue deformitate uacui, ad omnem munditiem & hilaritatem ſpecioſam aſſuefacti, atque eruditi.

- ligurrit] ſic omnes cod. manuſcripti. qua de re ſuprà ad ſat. i ii. lib. i.

- veteri crat.] & tanto precioſiori. nam pocula antiqui artificii laudabantur: ut priore ſaty. *Quo uafer ille pedes lauiſſet Siſyphus ære.* & ſaty. i ii. lib. i. *-catillum Euandri manibus tritum.* in aliis cod. *crateræ*, in aliis *crateri.* utrunque eſt uſitatum.

Vilibus in ſcopis, in mapp.] danda eſt opera, ut pauimentum ſit mundum: vt conuiuatori mapparum mundarum copia ſuppetat, quæ diſtribuantur conuiuis ad manus unctas tergendas: ut patinæ, & cetera uaſa ſcobe defricata ſint, ac ſplendeant. quantulus enim ſumtus ineſt in ſcopis, mappis, ſcobe? certè minimus. talem munditiem, qualem hîc deſiderat Catius, ſe ſtudioſè adhibiturum in ea cœna, ad quam Torquatum inuitat, pollicetur Horatius epiſt. 5. lib. 1. *Hæc ego procurare & idoneus imperor, & non Inuitus, ne turpe toral, ne ſordida mappa Corruget nareis: ne non & cantharus, & lanx Oſtendat tibi te.*

Ten' lapides varios lutul. r. p.] præciſa locutio eſt, ut illa Od. v i i i. epod. *Rogare longo putidam te ſæculo*, &c. ſubintelligendum eſt enim uerbum aliquod, *oportet? uerum eſt? par eſt?* aut aliud ſimile. Sed, antè quàm huius loci ſententiam explicemus, videndum eſt, quid ſignificet per uarios lapides, quid per palmam. Ego arbitror per varios lapides, ſignificari pauimenta marmorea uerſiculoria. erant enim quædam marmora uarii coloris, vt ex Plinio intelligere licet: palmam autem ſcopam ex palma accipio. Martialis lib. 14. *In pretio ſcopas teſtatur palma fuiſſe.* Itaque hæc erit horum uerborum ſententia, Te ne uſqueadeò munditiam negligere, ut triclinium marmore pauimentatum, palma lutulenta uerri patiaris? pauimenta autem ſolita eſſe fieri marmorea ex M. Tullio, & ex M. Catone cognoſcere licet. M. Tull. lib. 2. de leg. *Equidem, qui nunc primùm huc venerim, ſatiari non queo, magnificasq́; uillas, & pauimenta marmorea, & laqueata tecta contemno.* Idem paradox. ult. *illi autem tecta in villis, & ſola marmorea facienti, fructus ad ſummum exiguus eſt.* Cato in ea orat. quam habuit ne quis conſul bis fieret. *dicere poſſum*

quibus

quibus uillæ atque ædes ædificatæ,atque expolitæ maximo opere , citro atque ebore , atque *pauimentis Pœnicis ſtent*.pauimenta autem Pœnica marmore Numidico conſtrata intelligenda ſunt,ut docet Feſtus,& Horát.ſuprà Od.14.lib.2. - *& mero Tinget pa* *uimentum ſuperbum Pontificum potiore cœnis.* ſuperbũ nos Porphyrionem ſecuti,mar moreum explicauimus. Lucillius, *Quàm lepidè lexes compoſtæ ? ut teſſerulæ omnes In-* *du pauimento, atque emblemate uermiculato.* ſic enim emendaui hos uerſus .

Et Tyrias dare circum ill.tor.] id eſt,& circum toros dare,id eſt, circun-dare toris illota toralia,uidelicet ueſtes ſtragulas purpureas illotas?& ita toralia, & ueſtes Tyriæ unum erunt. plerique per Tyrias ueſtes,ſignificari putant conui-uarum ueſtes, hoc ſenſu,& te'ne oportet committere, ut conuiuæ ueſtes ſuas Ty rias toralibus illotis, atque immundis inquinent? ſed errant. nam primùm uerba Horatii non recipiunt hanc ſententiam. quod cum ſit perſpicuum, non eſt, quòd eos pluribus uerbis refellam. Deinde ueteres non ſolebant cœnare purpurati,ſed albati potius, ut alibi docuimus. Omnino purpureas ueſtes inter cœnandum , & dum accumberent, non habebant. Contrà autem lecti, in quibus diſcumbebant, & in quibus dormiebant, ſtragulis ueſtibus textilibus, aut purpureis inſterneban tur. M.Tull.lib.v.Tuſcul. *collocari iuſſit hominem in aureo lecto,ſtrato pulcherrimo tex-* *tili ſtragulo, magnificis operibus picto.* Catull.de Pel.& Thet.nupt.*Hæc ueſtis priſcis ho* *minum uariata figuris, Heroum mira uirtutes indicat arte.* ibidem,*Purpureáve tuum con* *ſternens ueſte cubile.* T.Liuius lib.xxxiii. annalium, *Et,cum tibi uiro liceat purpura ,* *in ueſte ſtragula, uti, matrem familias tuam purpureum amiculum habere non ſines ?* Lu-cret.lib.2.*Nec calidæ citius decedunt corpore febres, Textilibus ſi in picturis , oſtroq; ru-* *benti Iactèris,quàm ſi plebeia in ueſte cubandum.* Virg.Aen.1.*Arte laboratæ ueſtes, oſtro* *que ſuperbo.* ibid.*ſtratoq; ſuper diſcumbitur oſtro.* Horat.ſaty.vi. infrà , *ponit uterque* *In locuplete domo ueſtigia, rubro ubi cocco Tincta ſuper lectos canderet ueſtis eburnos .* quo loco perſpicuè ueſtem intelligit eam,qua lecti inſternerentur : ut & ibidem , *Ergo ubi purpurea porrectum in ueſte locauit Agreſtem .* & Plautus in Bacchid. lectos ſtratos appellat. *Animaduertite,Mneſiloche,& tu Piſtoclere : iam facite In biclinio cum* *amica ſua uterque accubitum eat : Ita negocium eſt : atque ibi in lectis ſtratis potetis citò .* Putabam hæc etiam ita intelligi poſſe, ut toralia, & Tyriæ ueſtes duo ſint : nem-pe ut tori primùm toralibus inſternerentur , deinde toralia illa purpureis ueſti-bus,ſeu ſtragulis operirentur ornatus gratia. nam uerba hanc quoque ſententiam ferre poſſe mihi uidentur, hoc modo , Te'ne decet Tyrias ueſtes toralibus illotis circumponere , & circundare ? ut ſit hic ordo uerborum , dare Tyrias ueſtes cir-cum ill. tor. pro eo , quod eſt circundare , & circumiicere Tyrias ueſtes toralibus illotis .

Oblítum] participium *oblitum* coniungendum eſt cum prouocabulo *te*. te'ne illa facere oblitum, quanto minorem curam, ſumtumq; munditia deſiderat , tan-to iuſtius reprehendendum, ſi negligatur : magisque adeò, quàm ſi non adhibea-tur magnificus ille,& ſumtuoſus apparatus, quem nulli,præterquam diuites, ad-hibere poſſunt ?

Non tamen interpres tantund.iu.] id eſt,non tamen renunciando,& re-ferendo, quæ ab illo audiuiſti, tantum mihi profueris, quantum magiſter ipſe lo-quens. notum prouerbium ζώσης φωνῆς μείζω ἐνέργειαν εἶ). & illud Aeſchinis de Demoſthene, τί ἂν εἰ τοῦ θηρίου ἠκηκόειτε · id eſt,quid ſi beſtiam audiuiſſetis ?

Non magni pendis] id eſt,non magni facis.tractum ab antiquorum conſue tudine,qui ante uſum ſignatæ pecuniæ, æs & argentum pendebant .

- ſontes ut adire remotos]ut deſinam riuulos conſectari,& ab ipſis fontibus hauriam. eſt autem totus hic ſermo urbanitatis & diſſimulationis plenus .

SATYRA 4.

Hoc quoque, Tireſia, præter narrata, petenti
Reſponde: quibus amiſſas reparare queam res
Artibus, atque modis. quid rides? iam'ne doloſo
Non ſatis eſt Ithacam reuehi: patrioſq́; Penates
Aſpicere? ò nulli quicquam mentite, uides, ut
Nudus, inopsq́; domum redeam te uate: neq; illic,
Aut apotheca procis intacta eſt, aut pecus. atqui
Et genus, & uirtus, niſi cum re, uilior alga eſt.
Quando pauperiem miſsis ambagibus horres:
Accipe, qua ratione queas diteſcere. turdus,
Siue aliud priuum dabitur tibi: deuolet illuc,
Res ubi magna nitet domino ſene: dulcia poma,
Et, quoſcunque feret cultus tibi fundus honores,
Ante Larem guſtet uenerabilior Lare diues.
Qui quamuis periurus erit, ſine gente, cruentus
Sanguinè fraterno, fugitiuus: ne tamen illi
Tu comes exterior, ſi poſtulet, ire recuſes.
Vi'ne tegam ſpurco Damæ latus? haud ita Troiæ
Me geſsi certans ſemper melioribus. ergo
Pauper eris. fortem hoc animum tolerare iubebo.
Et quondam maiora tuli. tu protinus, unde
Diuitias, ærisq́; ruam, dic augur, aceruos.
Dixi equidem: & dico: captes aſtutus ubique
Teſtamenta ſenum: neu, ſi uafer unus, & alter
Inſidiatorem præroſo fugerit hamo:
Aut ſpem deponas, aut artem illuſus omittas.
Magna, minor'ue foro ſi res certabitur olim:
Viuet uter locuples ſine natis, improbus ultrò
Qui meliorem audax uocet in ius: illius eſto
Defenſor. fama ciuem, cauſaq́; priorem
Sperne, domi ſi natus erit, fæcunda'ue coniux,
Quincte puta, aut Publi (gaudẽt prænomine molles
Auriculæ) tibi me tua uirtus fecit amicum.
Ius anceps nôui: cauſas defendere poſſum.
Eripiet quiuis oculos citius mihi, quàm te
Contemtum caſſa nuce pauperet. hæc mea curæ eſt,
Ne quid tu perdas: neu ſis iocus. ire domum, atque

COMMENTARII.

Hæc ſatyra deſcribit ſub Vlyſsis perſona inſidiatores, & captatores hereditatis: quorum magna quidẽ iam erat turba ætate Horatij: ſed longè maior poſteà extitit, dominantibus Romæ impotentiſsimis, ſceleratiſsimis, flagitioſiſsimis, impuriſsimis tyrannis. Ad hanc rem pertinent illa, quæ ſunt epiſt. 1. lib. 1. *Fruſtis & pomis uiduas uenentur auaras, Excipiantque ſenes, quos in uiuaria mittant.* facit autem Tireſiam Vlyſsi conſulẽti apud inferos quibus rationibus, atque artibus damna præterita ſarcire, & diteſcere poſsit, reſpondentem, nullam eſſe rei faciendæ uiam breuiorem, atque expeditiorem, quàm ſenes diuites uel orbos, uel quibus liberi ſint parum firma ualetudine, omni ſtudio, atque officio proſequi, aucupari, captare.

Hoc quoque Tireſia.] proinde quaſi multa alia inter ſe locuti ſint, & quaſi non ſit hoc ſermonis principium, à media quodammodo narratione orditur: quo in genere frequentes ſunt comici. Terent. Andr. *Quid igitur ſibi uult pater? cur ſimulat?* & ibid. *Ita pol quidem res eſt, ut dixti, Leſbia.* ibid. *Mitte orare,* &c. Sciendum eſt autem Horatiũ alludere ad ea, quæ finxit Homerus de Vlyſsis ad infe-

Pelliculam curare iube. ſis cognitor ipſe.
Perſta, atque obdura: ſeu rubra canicula findet
Infanteis ſtatuas: ſeu pingui tentus omaſo
Furius hibernas cana niue conſpuet Alpeis.
Non'ne uides, aliquis cubito ſtantem propè tangẽs
Inquiet, ut patiens, vt amicis aptus, vt acer?
Plures annabunt thunni: & cetaria creſcent.
Si cui praeterea validus male filius in re
Praeclara ſublatus aletur: ne manifeſtum
Caelibis obſequium nudet te: leniter in ſpem
Arrepe officioſus: vt & ſcribare ſecundus,
Heres: &, ſi quis caſus puerum egerit Orco,
In vacuum venias. perrarò haec alea fallit.
Qui teſtamentum tradet tibi cunque legendum:
Abnuere, & tabulas à te remouere memento,
Sic tamen, vt limis rapias, quid prima ſecundo
Cera uelit uerſu. ſolus, multis'ne coheres,
Veloci percurre oculo. plerunque recoctus
Scriba ex quinqueuiro coruum deludet hiantem:
Captatorq́; dabit riſus Naſica Corano.
Num furis: an prudens ludis me, obſcura canendo?
O Laërtiade, quicquid dicam, aut erit, aut non.
Diuinare etenim magnus mihi donat Apollo.
Quid tamen iſta velit ſibi fabula, ſi licet, ede.
Tempore quo iuuenis Parthis horrendus ab alto
Demiſſum genus Aenea, tellure, mariq́;
Magnus erit: forti nubet procera Corano
Filia Naſicae metuentis reddere ſoldum.
Tum gener hoc faciet: tabulas ſocero dabit: atque
Vt legat, orabit. multùm Naſica negatas
Accipiet tandem: & tacitus leget. inuenietq́;
Nil ſibi legatum, praeter plorare, ſuiſq́;.
Illud ad haec iubeo: mulier ſi forte doloſa,
Libertus've ſenem delirum temperet: illis
Accedas ſocius: laudes: lauderis vt abſens.
Adiuuat hoc quoque: ſed uincit longè prius, ipſum
Expugnare caput. ſcribet mala carmina vecors?
Laudato. ſcortator erit? caue te roget: vltro
Penelopam facilis potiori trade. putas'ne?
Perduci poterit, tam frugi, tamq́; pudica,

inferos deſcenſu, quae ſunt ὀδυσ. κ. ubi Circe Vlyſſi omnibus precibus obſecrãti, ut ſibi in patriam redeundi poteſtatẽ faciat, uiãq; oſtendat, reſpõdet, illi per ſe quidem reuerti licere: ſed non antè id fieri poſſe, quàm ad inferos deſcenderit, Tireſiamq; uatem conſuluerit: quem ait nũquam labi, nunquam errare: cui ſoli Proſerpinam etiã mortuo prudentiam, ſapientiã que dediſſe: ceteros uerò umbras eſſe, atque huc & illuc uagari, ac uolitare. Homeri uerba ſunt haec. Ἀλλ' ἄλλην χρὴ πρῶτον ὁδὸν τελέσαι καὶ ἱκέσθαι Εἰς Ἀΐδαο δόμους, καὶ ἐπαινῆς Περσεφονείης, Ψυχῇ χρησομένους, Θηβαίου Τειρεσίαο Μάντιος ἀλαοῦ, τοῦ τε φρένες ἔμπεδοί εἰσι· Τῷ καὶ τεθνειῶτι νόον πόρε Περσεφόνεια Οἴῳ πεπνῦσθαι. τοὶ δὲ σκιαὶ ἀΐσσουσιν. cum quibus congruunt illa Pindarica εἰδ. ἐκτφ. ἰσθμ. Τειρεσίαο πυκιναῖς βουλαῖς.

- amiſſas reparare queam res] iacturas praeteritas ſarcire poſſim. omniũ autem damnorum, quae fecit Vlyſſes, grauiſſimum fuit illud, quod ei accidit ob ſolis boues ab eius ſociis uiolatos, ac mactatos. Nam propter huius facinoris culpam, ſocios omnes ſuos amiſit, ipſe uix nudus ligno uno nauis nixus ad Calypſonem peruenit: quae narrantur ὀδυσ. μ. & nos attigimus annot. ad epiſt. v. lib. I.

- doloſo] noti quidem ſunt Vlyſſis doli uel pue-

Quam nequiere proci recto depellere curſu?
Venit enim magnum donandi parca iuuentus:
Nec tantùm Veneris, quantùm ſtudioſa culinæ.
Sic tibi Penelope frugi eſt. quæ ſi ſemel uno
De ſene guſtarit, tecum partita lucellum:
Vt canis, à corio nunquam abſterrebitur uncto.
Me ſene, quod dicã, factũ eſt. anus improba Thebis
Ex teſtamento ſic eſt elata: cadauer
Vnctum oleo largo nudis humeris tulit heres:
Scilicet elabi ſi poſſet mortua: credo,
Quòd nimium inſtiterat viuenti. cautus adito:
Neu deſis operæ: ne'ue immoderatus abundes.
Difficilem, & moroſum offendes garrulus. ultro
Non etiam ſileas. Dauus ſis comicus: atque
Stes capite obſtipo, multùm ſimilis metuenti.
Obſequio graſſare: mone, ſi increbuit aura,
Cautus uti uelet carum caput: extrahe turba
Oppoſitis humeris. aurem ſubſtringe loquaci.
Importunus amat laudari? donec ohe, iam
Ad cælum manibus ſublatis, dixerit, urge: &
Creſcentem tumidis inſla ſermonibus utrem.
Cum te ſeruitio longo, curaq; leuarit:
Et certum uigilans, quarta ſit partis Vlyſſes
Audieris, heres. ergo nunc Dama ſodalis
Nuſquam eſt? unde mihi tam fortem, tamq; fidelẽ?
Sparge ſubinde, & ſi paulum potes, illacrymare. eſt
Gaudia prodentem uultum celare. ſepulcrum
Commiſſum arbitrio, ſine ſordibus extrue. fu nus
Egregiè factum laudet uicinia. ſi quis
Forte coheredum ſenior male tuſſiet: huic tu
Dic, ex parte tua, ſeu fundi, ſiue domus ſit
Emtor, gaudentem nummo te addicere. ſed me
Imperioſa trahit Proſerpina: uiue, ualeq;.

ris, & diximus ſup. quiddã hac de re ad Od. v i. lib. 1. ſed non me pigebit tamen locos duos ex Homero proponere lectori, quibus ingenium Vlyſſis tale fuiſſe declaratur. Neſtor ὀδ. γ. ipſius Vlyſſis filio Telemacho Vlyſſem fallaciarũ, atque aſtutiarum omnium uarietate, & multitudine Græcis omnibus antecelluiſſe dicit, his uerbis. *Ἔνθ' οὔ τις ποτε μῆτιν ὁμοιωθήμεναι ἄντην Ἤθελ', ἐπεὶ μάλα πολλὸν ἐνίκα δῖος ὀδυσσεὺς Παντοίοισι δόλοισι, πατὴρ τεός.* & Pallas ὀδυσσ. ν. poſita paſtoris, cuius ſimilitudinem & ornatum ſibi ſumſerat, perſona, aſtutiſſimum, & callidiſſimum omnium futurum eſſe ait, qui vllo aſtutiarum genere Vlyſſem ſuperare queat, etiam ſi Deus ei obuiam fiat. *Κερδαλέος κ' εἴη, καὶ ἐπίκλοπος, ὅς σε παρέλθοι Ἐν πάντεσσι δόλοισι, καὶ εἰ θεὸς ἀντιάσειε, Σχέτλιε, ποικιλόμητα, δόλων ἆτ', οὐκ ἄρ' ἔμελλες Οὐδ' ἐν σῇ περ ἐὼν γαίῃ λήξειν ἀπατάων, Μύθων τε κλοπίων, οἵ τοι πεδόθεν φίλοι εἰσίν.*

Non ſatis eſt Ithacã reu.] & tamen Ithacam ut uideret, patriam ſuam, uir ille ſapientiſſimus immortalitaté ſcribitur repudiaſſe, ait M. Tull. lib. 2. de legib. & Hom. ὀδυσσ. α. *αὐτὰρ ὀδυσσεὺς Ἱέμενος καὶ καπνὸν ἀποθρῴσκοντα νοῆσαι Ἧς γαίης θανέειν ἱμείρεται.*

- o nulli quicquam ment.] ſic Sophocl. in Oedip. tyranno de Tireſia. *Τὸν θεῖον ἤδη μάντιν ὧδ' ἄγουσιν, ᾧ τἀληθὲς ἐμπέφυκεν ἀνθρώπων μόνῳ*, id eſt, huc iam diuinum uatem adducunt, cui homini ſoli uerum eſt inſitum.

- apotheca] *ἀποθήκη* locus vbi quippiam cónditur, vt vinum, arma, fruges. *apothecæ uinariæ*, frequentes uoces apud Plinium, & Columellam. M. Tull. Philip. 2. *apothecæ totæ nequiſſimis hominibus condonabantur.*

- aut

-aut pecus] primo libro ὀδυσσ. queritur Pallas procos Penelopæ, oues, & boues Vlyſſis mactare. οἵ τε οἱ αἰεὶ Μῆλ' ἀδινὰ σφάζουσι. καὶ εἰλίποδας, ἕλικας βοῦς. & eodem libro Telemachus. οἱ δὲ φθινύθουσιν ἔδοντες Οἶκον ἐμὸν, τάχα δή με διαῤῥαίσουσι καὶ αὐτόν. in quibuſdam libris ſcripum eſſe *penus*, quidam, qui habetur doctus mihi dicebat Romæ, & ita legendum vero vultu contendebat.

-alga] ſup. Od. xvii. lib. 3 – *& alga littus inutili Demiſſa tempeſtas ab Euro Sternet*. Virg. Melibœo. *Horridior ruſco, proiecta uilior alga*.

Siue aliud priuum] priuatum proprium. vt epiſt. 1. lib. 1. – *quem ducis priua triremis*. Siue, hoc loco non geminatur, vt nec Od. vi. lib. 1. *Cantamus uacui, ſiue quod urimur Non præter ſolitum leues*. ſiue turdus (inquit) ſiue quid aliud proprium tibi ſuppetet, mittatur ilico ad diuitem ſenem.

-deuolet] deferatur illuc, idque quam primùm, & celerrimè. verbo accommodatiſſimo ad nomen, *turdus*, quod antecedit, vſus eſt.

-nitet] nitor domus ſignificat copiam, & diuitias: ut nitor corporis uictũ mundum, lautum, & elegantem.

-honores] optimos quoſque fructus, atque adeò primos, quibus ſignifices te optimè de eo exiſtimare, beneque ei cupere.

-venerabilior Lare] quem prius & potius venerari debes, quàm Larem, ſi quidem quàm primùm diteſcere uelis. Lares & Penates, dii, qui à quoque domi colebantur. uide annot. ad epiſt. 7. lib. 1.

-ſine gente] vt pote libertus, aut libertinus. gentiles ſunt, qui inter ſe eodem nomine ſunt, qui ab ingenuis oriundi ſunt, quorum maiores nulli ſeruitutem ſeruierunt, vt definit Scæuula. Inter gentem autem, & familiam, tantundẽ intereſt, quantum inter genus & ſtirpem. Nam quemadmodum latius patet gens, quàm familia: ita & genus plus continet, quàm ſtirps. denique familiæ multæ poſſunt eſſe vnius gentis, ut in gente Valeria erant Maximi, Meſſallæ, Leuini, Flacci: in Cornelia Scipiones, Cinnæ, Lentuli, Sullæ. Itaque ſi de hereditate aliqua controuerſia ſit, propiores, ac priores ſunt agnati, quoniam eiuſdem familiæ ſunt, quàm gentiles, qui duntaxat eiuſdem ſunt gentis. qua de re quod inter Marcellos, & Claudios patricios, litigatum eſſe ſcriptum reliquit M. Tullius lib. 1. de oratore ad Qu. Fr. cùm Marcelli ab liberti filio, ſtirpe: Claudij patricij, eiuſdem hominis hereditatem gente ad ſe rediiſſe dicerent: non dubito, quin ea hereditas à centumuiris fuerit Marcellis adiudicata. ius enim ſtirpis, & familiæ, iure generis, & gentilitatis potius, atque interius eſt. gentem igitur eorum fuiſſe, qui eiuſdem nominis eſſent, quorumq; maiores ſeruitutem non ſeruierant: familiam autem eorum, qui eiuſdem nominis eſſent, & cognominis, inter omnes conuenit. Itaque ſine gente erant liberti, libertini, libertinorum filii, tametſi hi, quos ultimo loco poſui, eſſent ingenui.

-cruent. Sang. frat.] fratricida. Virg. lib. 1. Aen. – *primo quæ prodita ſomno Tydides multa uaſtabat cæde cruentus*.

-fugitiuus] id eſt, ſeruus. nam ſeruum, fugitiuum appellabant per contumeliam, ab affectu. Terent. Eunuch. *fugitiue prodi, malè conciliate*. Interdum etiam liberum ab effectu, atque euentu, vt idem Heautont. *quamobrem me rogas? homini fugitiuo dabo?* nam ibi de Clinia loquitur. Omnino fugitiui propriè ſerui appellantur. ex quo in edicto ædilium curulium titulus eſt ſeruorum fugitiuorum. *Si quis fugitiuus, erróue ſit, noxáue ſolutus non ſit*.

-exterior] inferior. ut cum eo ambules, & iter facias minus honorato loco. vt ei claudas, & tegas nudum latus. quod declarat proximus uerſus.

Vt ne tegam] ſic cod. 11. Vatic. Iannoct. Faer. Torneſ. cuius lectionis elegantiam

tiam quidam non intelligentes ſuppoſuerant *Viſ'ne tegam.* Nam ſic loquuntur boni ſcriptores: in his Liuius lib. 4. *Illne ut impune primò diſcordias ſerentes concitent finitima bella?* deinde, &c. Horat. Od. xvi. epod. reſponſ. *Canid. Inultus ut tu riſeris Cotyttia Vulgata, ſacrum liberi Cupidinis?*

Damæ] ſeruili genere nato. ſup. ſaty. vi. lib. 1. *Túne Syri, Damæ, Dionyſi filius, audes Deijcere è Saxo ciueis?*

- certans ſemper melioribus] vt cum Aiace. participium certans cum dandi caſu coniunxit, ut ſolet ſimilia.

- ſortem hoc animum toler. iub.] mihi, meoq; animo imperabo, ut præter meam conſuetudinem, meamque dignitatem Damam, & infimum quenque hominem colam rei faciendæ, & diteſcendi cauſa. Alludit autem ad illud Homericum, quod dicit Vlyſſes ὀδυσσ. υ. Τέτλαθι μοι κραδίη, καὶ κύντερον ἄλλο ποτ' ἔτλης.

- ruam] eruam, effodiam, comparem. tralatio eſt.

Inſidiatorem] te captorem hereditatis: inſidiatorem bonorum.

- præroſo fug. hamo] tranſlatum à piſcibus, qui plerunque hamo vnà cum eſca vorato, vel certè eſca circumroſa, effugiunt manus piſcatoris. huc pertinet diſtichum illud Martialis de captatore lib. 6. *Munera magna quidem miſit, ſed miſit in hamo: Et piſcatorem piſcis amare poteſt?*

Magna minor've] id eſt, ſiue de magna, ſiue de parua re olim diſceptabitur, litigabitur, iudicio contendetur: eius, qui ſit audax, improbus, & ſceleratus, cauſam, & patrocinium ſuſcipito, ſi modo ſit locuples, & ſine liberis: alterum autem, qui ſit vir bonus, deſerito, ſi liberos habebit. uerbum certabitur hoc loco perſonale eſt (ut appellant) παθητικόν. ſic Liuius libr. 35. *Tribuni plebis multam M. Poſthumio dixerunt. cuius certandæ cum dies aduenisſet,* &c.

- olim] poſthac. ut epiſt. ad Iul. Florum lib. 1. *Ne, ſi forte ſuas repetitum uenerit olim Grex auium plumas,* &c. & Od. x. lib. 2. *- non, ſi malè nunc, & olim Sic erit.* epiſt. ad Fuſc. Ariſtium. *vt calceus olim Si pede maior erit, ſubuertet: ſi minor, uret.* Virgil. Aeneid. 1. *Hunc tu olim cælo ſpolijs orientis onuſtum Accipies ſecura.*

- vltro] qui non laceſſitus, non læſus, nulla iniuria, nulloque damno affectus, virum ſe multo meliorem in ius uocet: quod eſt improbi hominis.

Quincte, puta, & Publi] inſtituit, & docet captatorem Tireſias, qua ſe oratione ad aures, & amicitiam diuitis ſit inſinuaturus. Nemini autem inauditum eſt, Romanos illos veteres ingenuos tribus appellationibus eſſe nominatos, habuiſſeq; prænomen, id eſt, nomen commune: nomen, quod erat familiæ: cognomen quod erat gentile nomen. Prænomina erant exempli cauſa Caius. Cn. Dec. Hoſtus. L. M'. id eſt, Manius. M. Num. Poſth. Proc. P. Qu. Seruius, Sextus, Sp. Tib. Titus, &c. quanquam nonnulla ex his longo poſt tempore pro cognominibus cœpta ſunt vſurpari. ſed de his Car. Sigonius, & Onofr. Panuinus uiri doctiſſimi ſunt conſulendi.

- molles] quæ delectantur aſſentatione: libertate orationis offenduntur.

- ius anceps] M. Tull. *ius uarium* in oratione pro Cecina: pro Muræna *ius controuerſum* nominat.

Eripiet quiuis oculos cit.] prouerbialiter dixit. nam etiam ita loquimur. tu mihi carior es his oculis. Catull. ad Quinct. *Eripere ei noli, multo quod carius illi Eſt oculis, ſeu quid carius eſt oculis.* idem ad C. Licin. Caluum. *Ni te plus oculis meis amarem Iucundiſſime Calue, munere iſto Odiſſem te odio Vatiniano.* Iccircò Phædronius ille apud Plaut. in Curculione, amicæ ſuæ oſtium *oculiſſimum* appellat, id eſt, cariſſimum.

- caſſa nuce] inani. caſſum idem ualet, quod inane, & uacuum: ex quo, *lumine*

mine caſſi appellantur mortui. Virg. Aen. 2. - *nunc caſſum lumine lugent.* Lucret. lib. 4. *Nam nihil eſſe poteſt aliud, niſi lumine caſſus Aër id, quod nos umbram perhibere ſuemus.* idem lib. 5. *Nec potis eſt cerni, quia caßum lumine fertur.* ibid. *corpus, quod caſſum lumine ſemper.* Idem lib. 3. *Sollicitamq́; geris caſſa formidine mentem.* Iterum lib. 4. *Illa tibi eſt igitur verborum copia caſſa.* Pacuuius. de teſtudine. *Terrigenam, herbigradam, domiportam, ſanguine caſſam.* M. Tull. lib. 5. Tuſc. *vt omne, quod honeſtum nos, & laudabile eſſe dicimus, id illi caſſum quiddam, & inanis uocis ſono decoratum eſſe dicant.* Plaut. Aulul. *uirginem habeo grandem, dote caſſam, atque inlocabilem.* Idem Pſeud. *Te amatorem inuentum eſſe inanem, quaſi caſſam nucem.* Idem in Ruden. *Caſſam glandem.*

- pauperet] utitur hoc uerbo & Plautus. Mil. glorioſo. *merx, Quæ improba eſt, pro mercis uitio, dominum pretio pauperat.* Idem in Pſeud. *nam boni uiri Me pauperant, improbi alunt: augent rem meam mali.*

- neu ſis iocus] id eſt, ne'ue ſis cuiquam ludibrio. ne'ue te quiſquam habeat pro delectamento. ſic loquitur Catull. in quandam. *Iocum me putat eſſe mœcha turpis.*

- ire domum, atque, &c.] ſuperiora illa intelligenda ſunt eſſe dicta à Tireſia, quaſi orationem captatori præſcribente, qua hic ſibi diuitis beneuolentiam conciliet: & captatoris orationem imitante: Nunc autem loquitur Tyreſias ex ſua perſona.

Pelliculam curare] cibo & potione ſe explere: inuitare ſe liberaliter, & lautè: molliter & delicatè uiuere. inf. epiſt. 11. lib. 1. *In cute curanda plus æquo operata iuuentus.* & epiſt. ad Alb. Tibull. *Me pinguem & nitidum benè curata cute uiſes.*

- ſis cognitor ipſe] Cognitor eſt is, qui iura alterius habet cognita, eaq́; alios docet, quos ſcire illius intereſt. M. Tull. pro Qu. Roſc. com. *in hanc rem me cognitorem dediſti.* Idem pro Cecin. de Aebutio. *cognitoris uiduarum, defenſoris nimium litigioſi.*

- ſeu rubra canicula, &c.] ſiue æſtas erit, & anni tempus ardore ſolis immoderato æſtuoſum, ſiue bruma, & cælum perfrigidum. rubram Caniculam nominat, quia calida, & ignita rubent. poſt Caniculæ autem ortum uehementiſſimi ſunt temporis calores. ſuprà Ode XIII. lib. 1. *Te flagrantis atrox hora Caniculæ Neſcit tangere.* & Od. XVII. eiuſd. lib. *Hic in reducta ualle Caniculæ Vitabis æſtus.*

- ſeu pingui tentus omaſo] Furium Bibaculum poëtam urbanè, ſatyriceq́; inſectatur, & irridet: qui, cum brumæ tempus deſcriberet, hoc uerſu fuerat uſus. *Iupiter hibernas cana niue conſpuit Alpes.* Huius tamen Furii verſus aliquot profert Macrob. lib. 6. Saturn. cap. 1. non malos: quos Virgil. mutuatus ſit. ut 6. annal. *Quod genus hoc hominum Saturno ſancte create?* & 1. *Interea Oceani linquens Aurora cubile.* & X. *Rumoresq́; ferunt uarios, & multa requirunt.* ibid. *Confirmat dictis ſimul, atque exſuſcitat acreis Ad bellandum animos, reficitq́; ad prælia mentes.* Iam omaſum bubulum in deliciis menſarum olim numeratum eſt. Plinius lib. 8. cap. XLVI. *damnatus eſt à populo Rom. die dicta, qui concubino procaci rure omaſum ediſſe ſe negante, occiderit bouem, actusq́; in exilium, tanquam colono ſuo interemto.* ſignificat Horatius hunc Furium hominem fuiſſe obeſum, & pinguem.

Nonne vides, aliquis] dicet aliquis de te, uel diuitem illum, uel alium ſibi proximum cubito tangens, non uides, quàm ſit patiens, & laborioſus Vlyſſes? quã officioſus, & utilis, & opportunus amicis? quàm acer, id eſt, quàm acriter in eo, quod ſuſcepit, perſeuerans? uel quàm fortis, ac diligens? *Non'ne vides* autem principium uerſus, à Lucretio terq́; quaterq́; iteratum.

Plures annabunt thunni] allegoria eſt. per thynnos ſenes diuites ſine liberis ſignificat. captatorem autem cum piſcatore comparat. Thunnum Athenæus lib.

lib. ſeptimo ſcribit appellatum eſſe ἀπὸ τοῦ θύειν τε, καὶ ὁρμᾶν, id eſt, impetum facere, irruere: hunc piſcem enim admodum concitatum & celerem eſſe, propterea, quòd certo anni tempore ſtimulum, ſeu œſtrum quoddam habeat in capite, à quo concitetur, atque impellatur: quod item ſcribit Ariſtoteles his uerbis, οἱ δὲ θύννοι, καὶ οἱ ξιφίαι οἰστρῶσι περὶ κυνὸς ἐπιτολήν. ἔχουσι γὰρ ἀμφότεροι οἶστρον ὅμοιον μὲν σκορπίῳ, μέγεθος δὲ, ἡλίκον δραχμῆς. τοῦτο δὲ ποιεῖ αὐτοὺς ἐξάλλεσθαι, οὐκ ἔλαττον τοῦ δελφῖνος, καὶ τοῖς πλοίοις πολλάκις ἐμπίπτουσι. Iidem auctores tradunt thynnis oculi ſiniſtri aciem obtuſiorem eſſe.

- cetaria] uel vaſa, in quibus grandiores piſces ſale conditi ſeruantur: uel ſtagna, in quibus uiui aluntur.

- validus malè] parum firmus, infirma ualetudine.

- ſublatus aletur] tolli dicuntur pueri, qui, cum in lucem editi ſunt, ſtudioſe, & magna cura dantur alendi, ut adoleſcant, & ad ætatis florem, ac pubertatem perueniant. nam parentibus licebat liberos nuper natos uel exponere, ac necare, uel tollere, id eſt, alendo, ad pubertatem, & adultam ætatem perducere. Terent. in Andr. *nam, quod peperiſſet, iuſſit tolli*: & Heaut. *meminiſti me eſſe grauidam, & mihi te magnopere interminatum, ſi puellam parerem, nolle tolli?* Chr. *ſcio quid feceris, ſuſtuliſti.* ibid. *ſed hic erat anus Corinthia haud impura. ei dedi exponendam.* ibidem. *Nam iam primum, ſi imperium meum exequi voluiſſes, interemtam oportuit.* Idem Adelph. *Tu illos duos pro re olim tollebas tua, Quòd ſatis putabas tua bona ambobus fore.* Notum illud Ciceronis dictum ambiguum in Octauianum. *ornandum, & tollendum adoleſcentem*: quod, ipſum Octauianum Cæſarem, eſſe queſtum ſcribit D. Brutus ad Cicer. epiſt. lib. 9. & refert Paterculus libro poſter. & Sueton. in Auguſto. Virg. lib. 9. Aen. *Non ita me genitor bellis aſſuetus Opheltes Argolicum terrorem, inter Troiaq; labores Sublatum erudijt.*

- in re præclara] in re familiari lauta, & ampla.

- ne manifeſtum Cælibis obſequium nud.] id eſt, ne cultus ſenis cælibis tam apertus, ac manifeſtus declaret, te eſſe captatorem hereditatis. nudet te, id eſt, prodat te: conſilium tuum aperiat, ac patefaciat.

- len. in ſpem Arr.] ſenſum ad ſpem hereditatis accede: officiis tuis paulatim aſſequere, vt iam ſperare audeas fore, ut ſecundus heres ſcribaris. ſic dixit Horat. *arrepere in ſpem*, ut M. Tull. in Frumentar. *arrepere ad amicitiam. quibus rebus non ſenſim, atque moderatè ad iſtius amicitiam arrepſerat, ſed breui tempore totum hominem poſſederat.*

- ſecundus Heres] ſecundi heredes dicebantur à ueteribus iuriſconſultis, qui ſubſtituebantur primis heredibus, ita fortaſſe dicti quia in ſecunda cera ſcribebantur, id eſt, ſecunda parte ceræ: uel in ſecundis tabulis.

- egerit Orco] de medio ſuſtulerit, è numero viuorum expulerit.

In vacuum venias] in vacuum, mortuo filio primo herede, locum, ſubeas.

Abnuere, & tabulas] id eſt, memento id recuſare, & tabulas abs te reiicere, ita tamen, ut raptim, & limis, hoc eſt obliquis oculis inſpicias, quid prima cera, id eſt, prima tabula teſtamenti, in qua ſcribuntur primi heredes, contineat, ut ſcias, utrùm ſolus ſis heres inſtitutus, an tibi dati ſint coheredes. Sciendum eſt autem in prima cera ſcribi ſolitos primos heredes, in ſecunda ſecundos, & ita deinceps.

- quid prima ſecundo] in primo uerſu, teſtatoris nomen, in ſecundo, heredis, aut heredum ſcribebatur. neque uerò iis aſſentior, qui *ſecundo uerſu* inerpretãtur ſecundo gradu. nam, qui ſecundo gradu erant inſtituti, ſecundi heredes dicebantur, quos etiam ſubſtitutos appellant. prætereà hic unus eſt gradus duntaxat,

non

non plures. Iam uerò in tabulis ceratis ſcribere conſueuiſſe antiquos,conſtat.itaque ſic loquebantur, *prima cera,media cera,ultima cera.* quo genere loquendi ſignificabant primam, mediam, ultimam partem, ſeu tabulam teſtamenti. Sueton.in C. Iulio. *ſed nouiſsimo teſtamento treis inſtituit heredes ſororum nepotes, C. Octauium ex dodrante, & L. Pinarium, & Q. Pedium ex quadrante: reliquos in ima cera.* Idemq; de aliis tabulis ſentiendũ. M. Tull.Verr.3. – *deinde in codicis extrema cera nomen infimũ in flagitioſa litura fecit.* Plaut. Curcul.*Dum ſcribo, expleui totas ceras quattuor.* Idem Aſinar. *Aut, quòd illa dicat peregrè allatam epiſtolam: Nec epiſtola quidem ulla ſit in ædibus: Nec cerata adeò tabula.* Et paucis uerſibus pòſt.*Ne ulla ſit cera, ubi facere poſſit litteras.* Idem Bacchid.*cedo tu ceram, ac linum actutum. age obliga, obſigna citò.*Idem ibidem,*Ceræ quidem haud parcit, neque ſtilo: ſed quicquid eſt, perlegere eſt certum.*

- plerunque recoctus Scriba] Coranum ſignificat, qui ex ſcriba quinqueuiratum adeptus, mox ex quinqueuiro,ſcriba iterum factus erat. Ita dicuntur autem quinqueuiri, ut duumuiri, triumuiri,decemuiri, & ſimiles. Recoctum igitur ſcribam appellat, uel quòd ex quinqueuiro refectus erat ſcriba, quòd munus ante quinqueuiratum geſſerat: uel quia hic Coranus, quamuis aliquantùm eſſet ætate prouecta, ita firmus erat tamen,& ualidus,ut recoctus eſſe uideretur.Nota autem eſt omnibus de Aeſone à Medea recocto fabula. itemque de Pelia.Plaut.in Pſeud. *Quia ſorbitione faciam ego te hodie mea, Item vt Medea Peliam concoxit ſenem: Quem me dicamento,& ſuis venenis dicitur Feciſſe ex ſene adoleſcentulum.* M.Tull.in Catone maiore, *quò quidem me proficiſcentem haud ſanè quis facilè retraxerit, néve tanquam Peliam,recoxerit.* Ita Catullus Suffecium quendam, ſenem recoctum dicit, quaſi iterũ iuuenem factum. Alii recoctum uafrum, & callidum interpretantur: quod ſi probabimus, tranſlationem ineſſe intelligemus. ſententia autem huius loci hæc eſt: Sæpe áccider, ut ſenex aliquis diues,& aſtutus à captatore inſidijs appetitus, eius ſpem fallat,vt Coranus Naſicam deluſit. ſimile exemplum commemorat Cornelius Tacitus lib.13.Annalium de Põponio Siluano repetundarum accuſato,& abſoluto loquens. *valuitq; pecunioſa orbitate & ſenecta: quam ultra eorum uitam produxit, quorum ambitu euaſerat.*

- coruum deludet hiantem] captatorem inhiantem,& inſidiantem hereditati deludet, ac fruſtrabitur.

Num furis,an] Vlyſſes non ſatis intelligens,quid ſibi uelit Tireſias, quærit, vtrùm furat,ut ſolent uates ,an prudens, & ſciens eum ludificet. Plato in Timæo ſcribit,neminem mentis compotem uaticinium diuinum ac uerum attingere: ſed aut in ſomnis prudẽtiæ facultate impedita, aut morbo affectum, aut diuino aliquo afflatu concitatum. Verba Platonis ſunt hæc, *οὐδεὶς γὰρ ἔννους ἐφάπτεται μαντικῆς ἐνθέου, καὶ ἀληθοῦς, ἀλλ' ἢ καθ' ὕπνον τὴν τῆς φρονήσεως πεδηθεὶς δύναμιν, ἢ διὰ νόσον, ἢ τιν' ἐνθουσιασμὸν, παραλλάξας.*

- quicquid dicam,aut] videtur diuinatores,& uaticinia irridere, atque adeò ipſum Apollinem.

Diuinare etenim] ridiculum erat,quod iamiam dixerat. magis ridicula eſt ratio: quaſi uerò magnæ diuinationis ſit, id dicere, quod ſit uel futurum, uel non futurum. nonnulli tamen ſuperiorem uerſum ſic explicant, quicquid dicam, id eſt, quicquid dicam futurum, id eueniet: quicquid non futurum, non eueniet: ut nullus inſit in his uerbis iocus, nullaq; irriſio: à quibus diſſentio.

Tempore,quo iuuenis Parthis] Auguſtum ſignificat, quo imperium obtinente Parthi ſigna,quæ Craſſus,& Antonius amiſerant,ultrò Romam remiſerunt. epiſt.ad Auguſt.lib.2. *Et formidatam Parthis,te principe,Romam.* his uerſibus autem tempus notat.

- forti

- ſorti nubet procera Cor.] Naſica ſocer captabat Corani generi teſtamentum. Coranus gener à Naſica ſocero captabatur, doliſque petebatur. Iam uerò propterea quòd Vlyſſes multis ſæculis ætatem Auguſti anteceſſit: cum Vlyſſe autem Tireſias apud inferos uerba facit, iccircò inducitur Tireſias hæc narrans non tanquam præſentia (cum tempora repugnent) ſed tanquam multis poſt annis euentura.

- metuentis reddere ſoldum] id eſt, non libenter reddentis, à reddendo abhortentis. *metuentis* enim idem ualet, quod φυλαττόμενος, id eſt, cauentis, fugientis, ut ſæpe iam admonuimus. ſignificat hunc Naſicam fuiſſe fraudatorem, & inficiatorem lentum, neque bona fide, neque ad diem æs alienum diſſoluere conſueuiſſe. *ſoldum* accipio ſolidum æs alienum, ſiue dotem deberet, ſiue quid aliud. ſic loquitur M.Tull. pro C. Rabirio Poſth. *ita bona ueneant, ut ſolidum ſuum cuique ſoluatur*.

- gener] Coranus: cui Naſicæ filia nuptura eſt.

- ſocero] Naſicæ Corani captatori, & inſidiatori bonorum.

- multum negatas] quas multum & ſæpe negauerit ſe inſpicere uelle.

- præter plorare] id eſt, præter ploratum, & fletum. propterea quòd ſpe ſua deciderit. οἰμώζειν iubent eum Græci, cui malum & damnum precantur. annot. ſup. ſaty. ult. lib. 1. *Demetri, teque Tigelli Diſcipularum inter iubeo plorare cathedras*. uide & quæ annotauimus ad illum locum, *O multa fleturum caput*. Od. v. epod.

- temperet] regat. Nam hoc proximo modo locutus eſt Od. XXIIII. lib. 3. *Nec dotata regit uirum Vxor*. altero Od. III. eius lib. - *qui mare temperat*.

Adiuuat] συμβάλλεται, συνεργεῖ, confert, conducit.

- ſed vinc. longè pr. ip. Exp.] ſed longè præſtat, ſenem ipſum capere. tralatio ab expugnatione oppidorum. ſic ſaty. IX. lib. I. - *uelis tantummodo: quæ tua uirtus, Expugnabis*.

- vecors] excors, ſtultus: quaſi mali cordis, inquit Feſtus.

- ultrò] noli expectare dum rogeris, ſed ultrò, id eſt, non rogatus, uxorem ei tuam trade, ut potiori.

Perduci p.t.] poterit'ne perpelli ad hoc flagitium Penelope tam frugi, & tã pudica? perſuaderi'ne ei poterit, ut adulteretur, mulieri tam temperanti, & pudicæ? à uerbo perducendi, perductores ſunt appellati, qui mulieres nobilis uel promiſſis inductas, uel ui, & minis coactas ad potentiores uiros perducunt. Cic. I. lib. accuſ. *lenonum, aleatorum, perductorum nulla mentio fiat*. quanquam docti quidam *productores* illo loco legendum cenſent, ut Latinum Græco reſpondeat, προαγωγεῖς.

- tam frugi, tamque pudica?] pudicitiam Penelopæ omnes ferè ſcriptores prædicant, Homerum ſecuti: qui eam paſſim hac pudicitiæ laude afficit, pudiciſſimamque deſcribit, uſque adeò, ut neque ex eius oratione, neque ex factis uel tenuiſſima impudicitiæ ſuſpicio in eam iure conſtitui, aut commoueri poſſit. Occurrit mihi locus ille ὀδ. σ. in quo Eurynomam anum hortantem, ut loto corpore, facieque vnguento, ſeu oleo perfricta in conſpectum filii prodeat, & cum eo loquatur, malè accipit uerbis: aitque formam ſuam, poſteaquàm Vlyſſes ad bellum Troianum profectus ſit, defloruiſſe, atque exaruiſſe: itaque ſibi talem munditiam eſſe negligendam: quæ uerba locuta, ancillas euocari iubet, ut ſibi præſtò ſint. nã ſe ſolam in cœtum virorum prodire nolle. ſic Hom. Τὴν δ' αὖτε προσέειπε περίφρων Πηνελόπεια· Εὐρυνόμη, μὴ ταῦτα παραύδα κηδομένη περ, Χρῶτ' ἀπονίπτεσθαι, καὶ ἐπιχρίεσθαι ἐλαίῳ. & eodem libro Eurymacho uni è procis formam ipſius laudanti, atque affirmanti, ſi ab omnibus Argiuis, & Græcis ſpectata eſſet, multo plures in eius ædibus procos epulaturos: reſpondet formam ſuam deſluxiſſe poſt initiũ

belli

belli Troiani. quòd ſi Vlyſſes domi ſit, maiorem ſuam gloriã futuram ex uiri præſentia, quàm ex forma. Sed Pauſanias Arcad. narrat ſua ætate poëſin quandam Θεσπρωτίδα inſcriptam extitiſſe, in qua ſcriptum eſſet, Penelopam Vlyſsi ex Troia reuerſo filium peperiſſe nomine Ptoliporthum. addit & illud, Mantinenſes uulgò dicere Penelopam ab Vlyſſe domo eiectam, & ſibi ſuas res habere iuſſam, quòd uiros à ſe quæſitos, & arceſſitos domum introniſiſſet; atque illam quidem primò Lacedæmonem ſe contuliſſe: deinde relicta Lacedæmone Mantineam profectam eſſe, ibiq; diem ſuam obiiſſe.

Quam nequiere proci,&c.] quam proci corrumpere,& labefactare non potuerunt: quam ad adulterium impellere nequiuerunt.

Venit enim magnum don.par.] id eſt,proci Penelopæ non admodum effuſè,nec largè donabant: parcè & illiberaliter donabant. ſunt autem uerba Tireſiæ. de largitione procorum unus mihi duntaxat locus ſuccurrit, qui eſt ὀδ.σ. eo loco mittit quiſque ſuum ad Penelopam munuſculum per puerum: Antinous ueſtem muliebrem elegantiſſimam duodecim fibulis aureis nexam: Eurymachus monile aureum, electro intertextum, affabrè factum, ac perpolitum. Eurydamas duo aurium ornamenta pulcherrima, ſummoq; artificio elaborata: Piſander torquem, & alii aliud. Verba Homeri ſunt hæc, Δῶρα δ' ἄρ οἰσέμεναι προΐεσαν κήρυκα ἕκαστος· Ἀντινόῳ μὲν ἔνεικε μέγαν περικαλλέα πέπλον Ποικίλον, ἐν δ' ἄρ ἔσαν περόναι δυοκαίδεκα, πᾶσαι Χρύσειαι, κληῖσιν ἐϋγνάμπτοις ἀραρυῖαι· Ὁρμὸν δ' Εὐρυμάχῳ πολυδαίδαλον αὐτίκ' ἔνεικε Χρύσεον ἠλέκτροισιν ἐερμένον, ἠέλιον ὥς· Ἕρματα δ' Εὐρυδάμαντι δύο θεράποντες ἔνεικαν Τρίγληνα, μορόεντα. χάρις δ' ἀπελάμπετο πολλή, &c.

Nec tantùm Ven. quant. ſtud.] multis locis commemorantur ab Homero procorum prandia, cœnæ, compotationes, epulæ, exempli cauſa ὀδ. β. ſic queritur de procorum conuiuiis Telemachus in concione, Οἱ δ' εἰς ἡμέτερον πωλεύμενοι ἤματα πάντα Βοῦς ἱερεύοντες, καὶ ὄϊς, καὶ πίονας αἶγας Εἰλαπινάζουσιν, πίνουσί τε αἴθοπα οἶνον Μαψιδίως. & ὀδ.ν. Pallas Vlyſsi eandem procorum in ædibus alienis intemperantiam, inſolentiam, ac luxuriam narrat ipſi Vlyſſi, Ἀνδρῶν μνηστήρων, οἵ τοι βίοτον κατέδουσι.

Sic tibi Penelope frugi eſt] id eſt, quia proci pauca munera largiuntur, & quia ſtudioſiores ſunt poculorum, & obſoniorum, quàm rerum Venerearum, icircò tibi Penelope caſta & pudica eſt, alioqui ceterarum mulierum ſimilis futura.

- quæ,ſi ſemel uno] ſi ſemel munera ab uno ſene acceperit, lucro tecum communicato: ſi ſemel experta ſit,quantus inſit fructus in conſuetudine ſenis diuitis, nunquam poterit ab hoc quæſtu demoueri. *de ſene guſtarit* autem uidetur è Græco imitatum, τοῦ γέροντος γεύσηται, ſignificat mulieres ferè omneis, quantumuis caſtæ, ac pudicæ habeantur, muneribus capi, & labefactari ſolere.

Vt canis, à corio nunq.] prouerbium eſt, quod in eos conuenit, qui poſteaquàm rem aliquam iucundam, & optabilem guſtarunt, ab ea ægrè auelli, aut deterreri poſſunt. ſic autem efferunt Græci. χαλεπὸν μαθοῦσα κύων σκυτοτραγεῖν. id eſt,periculoſa res eſt canis, quæ corium rodere didicerit. Theocritus paulò aliter εἰδ.ι. χαλεπὸν χορίων κύνα γεῦσαι. id eſt, periculoſum eſt, canem de inteſtinis guſtauiſſe.

- ex teſtamento] iuſſu, aut uoluntate ipſius. teſtatrix ipſa ſic ſe uolucrat efferri.

- elata] elata è domo ad rogum. Terent And. *Effertur, imus.*

Scilic.el.&c.] ſi fortè anus illa mortua ex humeris heredis elabi poſſet.

- credo Quod nimium inſtit.] credo (inquit Tireſias) iccircò anum illam uoluiſſe

uiſſe ſe ita efferri ab herede, quia is fuerat ſupra modum in ipſam officioſus: quia odioſè, & moleſtè niuam coluerat: nimio officio illam proſecutus fuerat. Monet igitur hoc exemplo Vlyſſem Tireſias, ut in officio ſenibus, aut uetulis præſtando, operaq; danda, modum ſeruet, uideatq; ne ſedulitate peccet, ne'ue, dum officio, & ſtudio, ſenis, aut anus diuitis gratiam aucupatur, offendat, atque abalienet. credibile eſt autem uerbis teſtamenti hoc fuiſſe expreſſum, ne captator ille ab anu inſtitutus heres, & iuſſus corpus eius oleo perfuſum nudis humeris ad rogum ferre, heres eſſet, ſi corpus excideret: aut ſub ea conditione inſtitutum eſſe, ſi teſtatricis corpus oleo multo perfuſum nudis humeris portaret.

Ne deſis operæ, ne've] caueto ne officio tuo deſis, ne'ue ſupra modum ſis officioſus, id eſt, ne ſuperes modum in opera tua præſtanda, atque obtrudenda. Nam, (ut ait alibi) *ſedulitas, ſtultè quem diligit, urget*.

- off. garrulus. ultro Non] ſi illam diſtinctionem, & lectionem probamus, *garrulus ultrò*, hæc ſententia eſt: qui ultrò garrit, id eſt, qui non prouocatus, aut interrogatus loquitur, idque ſupra modum, offendet. ſin, ut hic ſcriptum eſt, *ultrò* pertinebit ad ea, quæ ſequuntur. In cod. Iann. & Torneſii ſcriptum reperi *vltra*. quam ſcripturam ſi quis probabit, interpretabimur ultrà quàm ſatis eſt, ultra modum. Nam ineſt etiam hæc in hoc loco difficultas, quòd in aliis cod. interpunctionis nota poſt nomen *garrulus*: in aliis, poſt uocem *ultrò*, ſiue *ultrà*, locatur. iudicet igitur lector.

Dauus ſis comicus] talis eſto, qualis inducitur Dauus in comœdiis, ſeruiliter, & timidè cum domino loquens, eique non niſi ad rogata reſpondens.

- capite obſtipo] incuruato, atque inflexo. M. Tull. in Arato, *Obſtipum caput, & tereti cernice reflexum, Obtutum in caudam maioris figere dicas.* Lucret. lib. 4. *Denique ut in fabrica, ſi praua eſt regula prima, Normaq; ſi fallax rectis regionibus exit: Et libella aliqua ſi ex parte claudicat hilum: Omnia mendoſè fieri, atque obſtipa neceſſum eſt, Praua, cubantia, prona, ſupina, atque obſona tectat.* quem Lucretii locum producens Feſtus, legit *obſtita*, in uoce *obſtitum*. ſed puto Feſtũ eo loco eſſe mendoſum, & legendum *obſtipum*, & *obſtipa*. Sueton. de Tiberio. *Incedebat ceruice rigida & obſtipa, adducto ferè uultu.*

Obſequio graſſare] *graſſari*, ut Nonius Marcellus docet ex Næuio & Afranio, idem ferè ualet, quod ambulare, & iter facere. Feſtus autem ait antiquos *graſſari poſuiſſe pro adulari: præterea graſſari latrones dici uias obſidentes. gradi ſiquidem ambulare eſt. unde tractum graſſari. uidelicet ab impetu gradiendi.* quod item ex Salluſtio probari poteſt, procemio belli Iugurth. *Sed dux, atque imperator uitæ mortalium, animus eſt: qui ubi ad gloriam uirtutis uia graſſatur, abunde pollens, potensque, & clarus eſt, neque fortuna eget.* & ita Liuius lib. x. *conſilio graſſandum, ſi nihil uires iuuarent, ratus.* Idem lib. XLV. *Etiam apud uos fuiſſe audiui, qui aſſentando multitudini graſſarentur.* Itaque hæc uerba *graſſare obſequio*, hanc ſententiam uidemur continere, Obſequio, opera, officio aditum tibi ad diuitem patefacito: nulla alia ratione, aut uia diuitem capta, quàm obſequendo: inſidiare diuiti obſequio. nam graſſari ualet interdũ inſidioſè, & doloſè ambulare. vnde graſſatores ſunt nominati, qui uias obſident, ut repentè uiatores inermes, neque ſatis inſtructos, ac paratus adoriantur, ut paulò antè ex Feſto oſtendimus.

- ſi increbruit aura] hæret etiam nunc in nonnullis libris impreſſis hæc mendoſa ſcriptura *increbuit*: uſque adeò difficile eſt inueterata uitia extirpare. libri autem calamo exarati alii habent *increbruit*, ut & nos curauimus excudendum: alii *increpuit*, quæ ſcriptura corrupta eſt. ſi increbruit aura, id eſt, ſi uentus factus eſt acrior, ac uehementior. ſic loquitur & M. Tull. lib. 7. epiſt. ad Trebat. *uentus increbreſcit.*

breſcit. cura ut ualeat.

Cautus] ualetudini conſulens, ſibi cauens ab iniutia cæli.

- carum caput] φίλην κεφαλήν.

- extrahe tur. Oppoſ. hum.] nequis eum in turba iactet, aut impellat.

- aurem ſubſtringe loquaci] ſi tibi res eſt cum loquaci ſene, aures tuas; ſi fieri poteſt, comprime, uel obtura, ut ne eius loquacitate offendaris: ſed potius, ut eum, quandiu ei uideatur, loquentem perferre, ac perpeti poſſis. ſic mihi uidetur hic locus eſſe explicandus, non, ut Acro, & Porph. *aurem admoue, & intende.* Iam qui aures ſuas obturant, facilius quenuis clamorem, ſonitum, ſtrepitum, fragorem excipiunt, ac perferunt, neque ullo pacto commouentur, quemadmodum Satyrus ille Clazomenius apud Ariſt. probl. τμημ. γ. quòd eſſet ad maledicendum prōtus ac propenſus, cum ſibi in iudicio cauſa dicenda eſſet, ne ad maledicendum aduerſario, ſi eum audiret, impelleretur, ac potius ut de re ipſa diceret, aures ſibi obturauit. Ita dicimus clauſis oculis periculum adire, id eſt, ſine ullo metu, ac dubitatione, propterea quòd, qui clauſis oculis, ut Andabatæ illi, ſeu Antibatæ potius, ſeſe periculo offerunt, aut laborē aliquē ſuſcipiunt, facilius utroque defunguntur, quàm ſi periculi, aut laboris magnitudinē oculis cernāt: & ægri, qui ſunt teneriores, pharmaca ſolent clauſis oculis deuorare. Sic apud Platon. in Gorgia, Socrates probat, unūquenque, qui aliqua in re peccarit, ultrò ad iudicē ire, atque ad pœnā à lege conſtitutā ſubeundā occurrere, & quodāmodo clauſis oculis, & fortiter ſeſe vrendum ac ſecandū medico præbere oportere. uerba Platonis hæc ſunt, παρέχειν μύσαντα καὶ ἀνδρείως ὥσπερ τέμνειν καὶ καίειν ἰατρῷ. ut igitur ad Horatium reuertar, ſic hunc locum explico, aurē, uidelicet tuā, ſubſtringe loquaci ſeni, id eſt, aure tua ſubſtricta & cōpreſſa, ſine ſenem iſtū loquacē, quandiu uolet, uerba fundere: aures tuas ei præbe totū diem, ſi ei libebit, longis & odioſis narrationibus tūdendas, ac uerberādas.

Importunus amat laudari?] ſi in eo eſt importunus, quòd cupit laudari: ſi aſſiduè vult laudari, &c. Importunus is eſt, (ut alibi annotauimus) qui nunquam conquieſcit, neque aliis conquieſcendi poteſtatem facit. ſi igitur tali ingenio eſt, ut ſuis laudibus ſupra modum delectetur, tandiu eius laudes perſequere, donec, manibus ad cælum ſublatis, dixerit ſatis eſſe.

- manibus ſublatis] geſtus lætātis, & Diis immortalibus gratias agētis, ut Dionyſ. Halyc. li. 3. de patre Horatiorū tergeminorū. ὁ δὲ πατὴρ, ὡς ἔμαθε τὴν διάνοιαν αὐτῶν, ὑπερχαρὴς γενόμενος, καὶ τὰς χεῖρας ἀνασχὼν εἰς τὸν οὐρανὸν, πολλὰς ἔφη χάριτας εἰδέναι τοῖς θεοῖς, ὅτι παῖδας ἔδωκαν αὐτῷ γενέσθαι καλοὺς, καὶ ἀγαθούς. eſt etiā orantis geſtus, ut docuimus ad Od. XXIII. li. 3. itemq; ad epiſt. ad Loll. 2. l. 1. admonebimus.

- & Creſcentem tumidis infla.] ingenium hominis inanis, qui ſupra modum cupit laudari, quique aſſentatione nimis delectatur, expreſſit. Itaque eiuſmodi quidem ingenium cum vtre comparauit: aſſentatoris autem orationem ad huiuſmodi homines inflandos valere declarauit.

Cum te ſeruitio longo, &c.] cum moribundus iam in lecto decubuerit, teq; heredem inſtituerit ex quadrante.

Et certum vigilans] & tu certò uigilans, non ſomnians audieris, &c. ſolent enim plerunque, qui quippiam magnoperè exoptant, id in ſomnis cernere. Vir. in Pharm. *Credimus? an qui amant, ipſi ſibi ſomnia fingunt?* & piſcator ille pauperculus apud Theocritum εἰδ. κα. ſomniat procerum quendam, & grandem piſcem ad hamum decurriſſe: quemadmodum (inquit) in ſomnis canis omnis prædam uaticinatur. ſic Theocritus. καθεζόμενος δ' ἐπὶ δίνας ἰχθύας, ἐκ καλάμων δὲ πλάνον κατέτεινον ἐδωδάν· Καί τις τῶν πραφέων ὀρέξατο· καὶ γὰρ ἐν ὕπνοις Πᾶσα κύων ἄρτον μαντεύεται, ἰχθύα κἠγών. *certum uigilans* igitur ualet id, quod dicūt Græci uno uer

bo

bo, ὕπαρ. cuius contrarium eſt κατ' ὄναρ. Plato lib. 2. de Republ. in extrem. οὔτ' ἄλλους ἐξαπατᾷ ὁ θεὸς οὔτε κατὰ φαντασίας, οὔτε κατὰ λόγους, οὔτε κατὰ σημείων πομπὰς, οὔθ' ὕπαρ, οὔτ' ὄναρ.

- quartæ ſit partis, &c.] ordo uerborum eſt. cum tu certò uigilans audieris hæc uerba. quartæ partis heres ſit Vlyſſes. ſic ſuprà locutus eſt Ode xxv. lib. 1. *- audis minus & minus iam, Me tuo longas pereunte noctes Lydia dormis?*

- ergo nunc Dama ſod.] ſic dices uoce flebili, & queribunda. ita'ne eſt? ergo ſodalis meus, quicum mihi erat menſa, uictusque communis, mihi eripitur?

- unde mihi tam fortem tamq;] ordo eſt, ſparge ſubinde, id eſt, deinde ſubiunge iterans hæc uerba, unde mihi tam fortem, ac fidelem amicum parabo? ſolemus autem oratione præciſa uti in comminationibus, conqueſtionibus, obiurgationibus, & ſimilibus animi motibus, ut infrà ſaty. VII. *unde mihi lapidem? unde ſagittas?* Terent. in Eunuch. *Ego'ne illam? quæ illum? quæ me? quæ non? ſine modò: mori me malim.*

- eſt Gaudia prodentem] eſt, ut Græci ἔστιν, ἔξεστιν, id eſt, licet animi lætitiam fronte tegere: nihil uetat, quo minus quis uultum lætitiæ indicem, diſſimulatione & fictis lacrymis celare poſſit. notus uerſiculus ille ex mimo Publ. *Heredis fletus ſub perſona riſus eſt.*

- arbitrio] tuo interdum teſtatores, quæ poſt mortem ſuam fieri uolunt, ea permittunt arbitrio uel heredis, uel legatarii. quæ uerba eandem uim habent, ac ſi arbitrio boni uiri res eſſet commiſſa.

- ſine ſordibus] magnificè, ſplendidè, non ſordidè.

- malè tuſſiet] tuſſi graui, & periculoſa laborabit, quam βῆχα nominant Græci. *malè* hoc loco ualet grauiter, ualdè.

- huic tu Dic ex parte tua, &c.] id eſt, huic coheredi dic, ſi fundum, aut domum, quæ tibi ex teſtamento obuenerit, abs te emere uelit; te ei libentiſſimè uenditurum, minimoque pretio addicturum, atque adeò, ſi uideatur, donaturum. *nummo*, id eſt, pretio uiliſſimo.

Proſerpina] Proſerpina mortis, & uitæ arbitra eſt, ut ſuprà diximus ad Od. XXVIII. lib. 1. imperiumq; in primis habet in mortuos, quod & Homerus oſtendit ὀδυσσ. λ. Ἦ τί μοι εἴδωλον τόδ' ἀγαυὴ Περσεφόνεια Ὤτρυν', ὄφρ' ἔτι μᾶλλον ὀδυρόμενος στεναχίζω; Tibull. li. 3. *At mihi Perſephone nigram denunciat horam. Immerito iuueni parce nocere Dea.* Virg. Aen. 4. *Nondum illi flauum Proſerpina uertice crinem Abſtulerat, Stygioque caput damnauerat Orco.*

SATYRA 6.

Hoc erat in votis: modus agri non ita magnus,
Hortus vbi, & tecto vicinus iugis aquæ fons,
Et paulum ſilua ſuper his foret. auctius, atque
Dij melius fecere. bene eſt. nihil amplius oro
Maia nate: niſi, vt propria hæc mihi munera faxis:
Si neque maiorem feci ratione mala rem:
Nec ſum facturus vitio, culpa've minorem.
Si veneror ſtultus nihil horum: o ſi angulus ille

COMMENTARII.

Hoc erat in votis] hoc erat in optatis: hoc optabam.

- modus agri] agrũ optabam breuibus, & paucis decempedis menſum: agrum non admodum latum. modus in agro

Proximus accedat: qui nunc denormat agellum:
O ſi vrnam argenti ſors quà mihi monſtret: vt illi,
Theſauro inuento qui mercenarius agrum
Illum ipſum mercatus arâuit diues amico
Hercule: ſi, quod adeſt, gratum iuuat: hac prece te oro
Pingue pecus domino facias, & cetera, prater
Ingenium: vtq; ſoles, cuſtos mihi maximus adſis.
Ergo ubi me in monteis, et in arcem ex vrbe remoui:
Quid prius illuſtrem ſatyris, Muſaq; pedeſtri?
Nec mala me ambitio perdit, nec plumbeus Auſter,
Autumnusq; grauis, Libitina quæſtus acerba.
Matutine pater, ſeu Iane libentius audis,
Vnde homines operum primos, uitaq; labores
Inſtituunt (ſic dijs placitum) tu carminis eſto
Principium. Romæ ſponſorem me rapis: eia,
Ne prior officio quiſquam reſpondeat, urge:
Siue Aquilo radit terras: ſeu bruma niualem
Interiore diem gyro trahit; ire neceſſe eſt.
Poſt modò, quod mi obſit clarè, certumq; locuto,
Luctandum in turba, facienda iniuria tardis.
Quid vis inſane? & quas res agis? improbus urget
Iratis precibus. tu pulſes omne, quod obſtat,
Ad Mæcenatem memori ſi mente recurras.
Hoc iuuat: & melli eſt: non mentiar. at ſimul atras
Ventum eſt Eſquilias: aliena negocia centum
Per caput, & circa ſaliunt latus. ante ſecundam
Roſcius orabat, ſibi adeſſes ad puteal cras.
De re communi ſcribæ magna, atque noua te
Orabant hodie meminiſſes Quincte reuerti.
Imprimat his, cura, Mæcenas ſigna tabellis.
Dixeris, experiar? ſi vis, potes, addit: & inſtat.
Septimus octauo propior iam fugerit annus,
Ex quo Mæcenas me cœpit habere ſuorum
In numero: duntaxat ad hoc, quem tollere rheda
Vellet iter faciens: & cui concredere nugas
Hoc genus: hora quota eſt? Thrax eſt Gallina Syro (par:
Matutina parum cautos iam frigora mordẽt:
Et, quæ rimoſa bene deponuntur in aure.
Per totum hoc tempus ſubiectior in diem, & horam
Inuidiæ: noſter ludos ſpectauerat unà:

agro ſignificat lõgitudinem ac latitudinem deſcriptam, ac dimenſam. extat titulus in pandectis iuris ciuilis. *Si menſor falſum modum dixerit.* M. Tull. in orat. pro Flacco. *noluiſti magnum agri modum cenſeri.* Cælius li. 8. epiſt. *de ſignis, & tabulis, de agri modo, de ære alieno acerrime agere.*

- iugis aquæ fons.] fons aquæ perennis. ſic M. Tull. dixit aquam de iugi puteo hauſtam.

- ſuper his.] ἐπὶ τούτοις, ad hæc, uel præter hæc.

- auctius] amplius, benignius, cumulatius.

Maia nate] Mercuri. Mercurium appellat, quia creditur amplificationem rei familiaris, & lucra adiuuare, & fortunare. vide annot. ad ſat. 3. huius libri.

- propria] fixa, ſtabilia, perpetua. vide annot. ad illum locum *Si proprium eſt, quod quis libra,* &c. epiſt. 11. lib. 2.

- ſi neque maiorem &c.] ſic precatur Horatius. Si neque rem meam auxi per cuiuſquam iniuriam, aut per dedecus, ac turpitudinem, neque ſum imminuturus nequitia, & luxuria: ſi non opto iis, quæ habeo, plura, aut maiora, neque agrum uicinũ cõcupiſco, neque theſaurũ inuenire aueo: ſi denique iis, quæ mihi ſuppetunt, contentus uiuo: te oro, ut, &c. ſolebant au-

Luſerat in campo, fortunæ filius, omnes.
Frigidus à roſtris manat per compita rumor?
Quicunque obuius eſt, me conſulit: ô bone (nam te
Scire, deos quoniam propius contingis, oportet)
Num quid de Dacis audiſti? nil equidem. vt tu
Semper eris deriſor. at omneis dij exagitent me:
Si quicquam. quid? militibus promiſſa, Triquetra,
Prædia Cæſar, an eſt Itala tellure daturus?
Iurantem me ſcire nihil, mirantur, vt unum
Scilicet egregij mortalem, altiq́; ſilenti.
Perditur hæc inter miſero lux, non ſine uotis.
O rus, quando ego te aſpiciam? quandoq́; licebit
Nunc veterum libris, nunc ſomno, & inertibus horis
Ducere ſollicitæ iucunda obliuia vitæ?
O, quando faba Pythagoræ cognata, ſimulq́;
Vncta ſatis pingui ponentur oluſcula lardo?
O noctes, cœnæq́; deum: quibus ipſe, meiq́;
Ante Larem proprium veſcor: vernasq́; procaces
Paſco libatis dapibus. prout cuique libido eſt,
Siccat inæquales calices conuiua, ſolutus
Legibus inſanis: ſeu quis capit acria fortis
Pocula: ſeu modicis uueſcit lætius. ergo
Sermo oritur non de uillis, domibus'ue alienis:
Nec male, nec'ne Lepos ſaltet: ſed, quod magis ad nos
Pertinet, & neſcire malum eſt, agitamus: vtrum'ne
Diuitijs homines, an ſint uirtute beati:
Quid've ad amicitias, vſus, rectum'ne trahat nos:
Et quæ ſit natura boni: ſummumq́; quid eius.
Ceruius hæc inter vicinus garrit aniles
Ex re fabellas: nam ſiquis laudat Arelli
Sollicitas ignarus opes, ſic incipit. olim
Ruſticus vrbanum murem mus paupere fertur
Accepiſſe cauo, veterem vetus hoſpes amicum,
Aſper, & attentus quæſitis: vt tamen arctum
Solueret hoſpitijs animum: quid multa? neque illi
Sepoſiti ciceris, nec longæ inuidit auenæ:
Aridum & ore ferens acinum, ſemeſaq́; lardi
Fruſta dedit, cupiens varia faſtidia cœna
Vincere, tangentis male ſingula dente ſuperbo:

tē preces cū conditione concipi à veteribus. ſic Thetis apud Homer. li. Iliad. α. Ζεῦ πάτερ, εἴποτε δή σε μετ' ἀθανάτοισιν ὄνησα Η ἔπει, ἢ ἔργῳ, τὸ δέ μοι κρήηνον ἐέλδωρ. ſic Hor. Od. XVIII. lib. 3. *Faune Nympharum fugientum amator Per meos fines, & apr.* &c. *Si tener pleno,* &c.

- ratione mala] turpitudine aliqua, iniuria, vt lenocinio, impudicitia, cæde, & ſimilibus. Pindarus εἰδ. n. Νεμ. ait diuitias honeſtis rationibus & cum Dijs uolentibus partas, ſtabiliores eſſe. ſic Pind. σὺν θεῷ γάρ τοι φυτευθεὶς ὄλβος ἀνθρώποισι παρμονώτερον.

Si veneror ſtultus nihil horum] id eſt, ſi huiuſmodi vota, quæ ſtatim ſequuntur nō facio: ſi talia non opto. ſuprà ad illum locum *Et venerata Ceres,* &c. ſat. II. huius libri, oſtendimus venerari interdum idem valere, quod precari, & uota facere. precari autem Græci εὔχεσθαι dicunt: quod non ſolùm à diis aliquid precibus expetere ſignificat, αἰτεῖν τοὺς θεοὺς, vt loquitur Plato in Eutyphrone: ſed etiam optare, itaque quæ Latini optata, Græci εὐχὰς quoque nominant, ut ſciunt Græcè docti. ſic igitur hunc locum explicandum cenſeo, ſi nihil horum opto, ſeu ſi quis malit, ſi nihil horum à Diis precor, non, vt

Eraſmus

Cum pater ipſe domus palea porrectus in horna
Eſſet ador, loliumq́, dapis meliora relinquens.
Tandem urbanus ad hūc, quî te iuuat, inquit, amice,
Prærupti memoris patientem uiuere dorſo?
Vin' tu homines, urbemq́, feris præponere ſiluis?
Carpe uiam (mihi crede) comes: terreſtria quando
Mortaleis animas uiuunt ſortita: neque ulla eſt
Aut magno, aut paruo lethi fuga. quo, bone, circa,
Dum licet, in rebus iucundis uiue beatus:
Viue memor, quàm ſis æui breuis. hæc ubi dicta
Agreſtem pepulere: domo leuis exilit. inde
Ambo propoſitum peragunt iter, vrbis auentes
Mœnia nocturni ſubrepere. iamq́ tenebat
Nox medium cæli ſpatium: cum ponit vterque
In locuplete domo ueſtigia: rubro ubi cocco
Tincta ſuper lectos canderet ueſtis eburnos:
Multaq́, de magna ſupereſſent fercula cœna:
Quæ procul extructis inerant heſterna caniſtris.
Ergo, vbi purpurea porrectum in veſte locauit
Agreſtem: ueluti ſuccinctus curſitat hoſpes:
Continuatq́, dapes: nec non uernaliter ipſis
Fungitur officijs, prælambens omne, quod affert.
Ille cubans gaudet mutata ſorte: boniſq́,
Rebus agit lætum conuiuam, cum ſubitò ingens
Valuarum ſtrepitus lectis excuſſit vtrunque.
Currere per totum pauidi conclaue: magiſq́,
Exanimes trepidare, ſimul domus alta Moloſſis
Perſonuit canibus. tum ruſticus, haud mihi uita
Eſt opus hac, ait: & ualeat. me ſilua, cauuſq́,
Tutus ab inſidijs tenui ſolabitur eruo.

Eraſmus, qui legendum putat, *uenor. ueneror ſtultus* autem, ſic dictum, vt illa, *parce malignus* Od. XXVIII. lib. 1, *& non te neglıget horridus*. Od. XXI. li. 3. & ſimilia, quæ collegimus ad Od. VIII. li. 3. Exiſtimabant autem ueteres illi, diuitias, & cetera bona fortunæ à diis immortalibus donari, & ab ijſdem incommoda, damna, & egeſtatē hominibus importari, quod & Theognis approbat. *Οὐδεὶς κύρν' ἄτης καὶ κέρδεος αἴτιος αὐτὸς, Ἀλλὰ θεοὶ τούτων δώτορες ἀμφοτέρων.* Itaque quemadmodum bona à Diis uotis, ominibusq; expetebant, ita mala, & aduerſam fortunam deprecabantur.

ô ſi angulus ille, &c.] talia ſunt auarorum uota, atque optata. *ô ſi* optantis, & precantis eſt. Virg. Aen. lib. 8. *o, mihi præteritos referat ſi Iupiter annos*. & *ſi.* ut Aen. VI. *& ſic forte precatur, Si nunc ſe nobis ille aureus arbore ramus Oſtendat nemore in tanto.* ut apud Græcos. *εἰ. εἰ γένοιτο.* utinam, accidat. utinam mihi cōtingat. & ita Eurip. Oreſte. *Εἰ γὰρ γένοιτο, φωκέων δ' ἔλθοι πόλιν.* Et ô. Idem Virg. lib. 5. *– nec vincere certo (Quanquam o.)*

Denormat agellum] Denormat legunt Porphyr. & Acro, & ita reperi ſcriptum in omnibus ferè codicibus calamo exaratis, eamque ſcripturam, præſertim à viris doctis comprobatam ſecutus ſum. denormare autem idem ualet, quod deformem, & inæqualem, & normæ expertem efficere. huc pertinet, quod ſcribit Ariſtot. lib. 1. de arte dicendi, ea quæ nobis deſunt, etiam ſi parua ſint, nobis eſſe bona, & optabilia, *καὶ ὧν ἐλλείπειν οἴονται, καὶ ἂν μικρὰ ᾖ, αἱρετά.*

– fors] fortuna. ut ſup. annot. ad ſaty. 1. lib. 1.

– quâ] aliqua uia, aliqua ratione, aut aliqua parte potius.

– amico Hercule] æquo, & propitio Hercule. Perſius *dextro Hercule*. benefi-

cio Herculis diues factus. nam & Hercules eorum rem familiarem fortunare, atque augere credebatur, qui bonorum ſuorum decimas ad eum detuliſſent.

- ſi, quod adeſt, gratum iuuat.] id eſt, ſi, quod mihi ſuppetit, gratum, & iucundum eſt: ſi eo, quod adeſt, delector & contentus ſum. nomen *gratum* coniungendum eſt cum uerbo *iuuat*, hoc modo, *gratum iuuat*, id eſt, cum ſit gratum, iuuat. *κεχαρισμένον, ἢ ἀγαπητὸν ὂν τέρπει*. gratum eſt enim id, in quo acquieſcimus, quo contenti ſumus.

- hac prece te oro.] ſic loquitur epiſt. ad Vinn. Aſell. lib. 1. *oratus multa prece niтere porrò*.

- præter Ingen.] nam ingenium pingue, id eſt, hebes, neque laudabile, neque optabile eſt.

- vtq; ſoles] nam poëtæ omnes ſub Mercurii tutela ſunt. quos ſup. Od. XVII. lib. 2. *viros Mercuriales* appellat.

- & in arcem] in locum editum, qui mihi arcis loco eſſe poſſit.

- pedeſtri.] Muſam pedeſtrem, uerſus, quibus vtitur in ſatyris, & in pleriſque epiſtolis appellat, quia ſolutæ orationi ſunt ſimillimi. ſuprà epiſt. ad Auguſt. in extrem. – *nec ſermones ego mallem Repentes per humum, quàm res componere geſtas*. & Ode XII. lib. 2. hiſtorias pedeſtres appellat, quæ ſunt oratione ſoluta conſcriptæ. – *tuq; pedeſtribus Dices hiſtorijs prælia Cæſaris, Mæcenas, melius*.

- mala me ambitio] *mala* epithetum eſt perpetuum: uel diſtinguit ambitionem honeſtam, & laudabilem, à turpi & uituperanda. vide Ariſtot. lib. 4. de moribus ad Nicomach. vbi de ambitione diſputat, quam *φιλοτιμίαν* nominãt Græci.

- nec plumbeus Auſter.] inſalubris, peſtilens, quo corpora ingraueſcunt. M. Tull. per tranſlationem ſermonis plumbeos appellat, tardos, & hebetes. lib. 1. Tuſcul. *niſi planè plumbei ſumus in philoſophicis*. uel refer ad colorem oris, & corporis, quæ efficiuntur pallida Auſtri flatu. ſuprà Ode XIIII. lib. 2. *Fruſtra per autumnos nocentem Corporibus metuemus Auſtrum*. Ariſtoteles problem. lib. 2. *τμημ. κε*, quærit cur Auſter ſit *δυσώδης*, id eſt, fœtidi, & tetri odoris: & reſpondet fortaſſe eò fieri, quòd humida, & calida corpora efficiat. hæc enim maximè putreſcunt. ſignificat autem Horatius ſe continentia, & frugalitate conſequi, ut à tempore anni minus ſalubri, non offendatur ſua ualetudo. Nam & Socratem ferunt ita continentem in victu, cultuque fuiſſe, ut ſæpe Athenis orta peſtilentia, multiſque ui morbi abſumtis, ſolus intactus, & integer à peſte fuerit.

Libitinæ quæſtus acerbæ] quia Auſtro flante complures in morbum incidunt, atque intereunt. Libitina Dea funerum, à qua dicti Libitinarij, qui in funeribus procurandis ſunt occupati. Plaut. ſenes decrepitos *libitinarios* appellat in Bacchid. *Blandulæ, facetæ, pulchræ. incuruos, libitinarios, veternoſos ſenes illorum trahebant patres*. Ode XXX. lib. 3. – *magnaq; pars mei Vitabit Libitinam*. Dionyſ. Halicarn. lib. 4. ſcribit Venerem neſcio quam à Romanis appellatam eſſe Libitinam.

- audis] appellaris, ut epiſt. ad Mæcenatem II. li. 1. – *rexq; paterq; Audiſti coram*.

Matutine] à Iano diei, & anni principium ducitur. de quo uide Macrob. lib. 1. Saturn. Incipit hic narrrare ſuas totius diei actiones à tempore matutino, ad ueſperam.

Vnde] à quo, vt ſup. ſat. III. – *vnde ego mira Deſcripſi docilis præcerta hæc*. ibid. *Vnde uxor media ſurgat de nocte uocata*.

- ſponſorem] ſponſorem iuriſconſulti recentiores Paullus, Vlpianus, & ceteri fideiuſſorem appellant. infra epiſt. II. lib. 2. *Hic ſponſum uocat*.

-rapis] uerbum *rapis* ſignificat neceſſitatem, non illam quidem ui impoſitam, ſed ab officio natam, quæ plurimum ualet apud uiros bonos. rapis igitur, id eſt,

cogis

cogis me ex officii ratione. ſpondere autem pro altero, graue onus eſſe, declarat prouerbium Græcum *ἐγγύα, πάρα δ' ἄτα*, id eſt, ſpōde: at propinquum eſt damnū.

- eia, Ne prior officio] horum uerborum hæc mihi uidetur eſſe ſententia. eia (inquit Horatius) Matutine urge, atque impelle me acriter ad hoc officium ſpondendi alicui amico præſtandum, ne quis me officioſior exiſtat, atque hanc mihi laudem præripiat. nonnulli libri habent, urges: eamque ſcripturam ego magnopere probo: cuius hæc erit ſententia: tu Matutine me ſic hortando urges. eia Horati noli committere, ut quiſquam officio ſatisfaciat prior, quàm tu. poteſt & ſic explicari, ſeruata uulgata, & communi ſcriptura, ut intelligamus Horatium ſeipſum hortari, eia: urge, quod agis, urge officium tuum, ne quis te ſit officioſior.

- ſiue Aquilo radit terras] ſiue flat Aquilo, &c. ſed cur terras dicit ab Aquilone radi, cum hic uentus à ſuperiore parte ſpiret, ut docet Aulus Gell. lib. 3. cap. xxx? fortaſſe reſponderi poteſt, radendi uerbo uſum eſſe Horatium non quod ſignificet per extremas maris, aut terræ partes hunc uentum ſpirare, ſed ut eius uim exprimat. ſic de Euro dixit, Od. xvi. epod. - *ut neque largis Aquoſus Eurus arua radat imbribus*.

- ſeu bruma niualem Interiore] id eſt, ſiue dies totius anni ſunt frigidiſſimi, ac breuiſſimi, niuibus denique infeſtiſſimi, &c. Interiore gyro, id eſt, breuiore circulo. nam compluribus ab uno communi puncto medio deſcriptis circulis, interiores, ſunt breuiores, ſeu minores. neque tamen hoc ita accipiendum eſt, quaſi dicamus ſolis circulum hieme, quàm uere, aut æſtate eſſe breuiorem: (quouis enim tempore anni æqualis eſt) ſed quod minor ſit ſupra finientem noſtrum hieme, quàm ceteris anni partibus, ſemicirculus: quo fit ut dies ſint contractiores, noctesq; longiores. Itaque hæc uerba *interiore gyro diem trahit*, hanc uim habent, dies efficit contractiores, ac breuiores.

Poſt modò, quod mi obſit, &c.] poſtea mihi id locuto, quod mihi damnum afferat, ita clarè, & apertè, ut inficiari non poſſim, luctandum eſt in turba. Sed quid ſe locutum eſſe ſentit Horatius, quod ſibi obeſſe poſſit? uel intellige uniuerſè, & generatim de quouis ſermone, cuius hæc natura eſt, ut, maximè ſi multus ſit, & cum multis, non poſſit non nocere ei, qui ſit locutus: uel ad ſponſionem refer, quæ, ut paulo antè diximus, ſponſori plerunque damnoſa eſt. alii referunt ad defenſionem clientis, quaſi Horatius alicuius cauſam defenderit in iudicio, & defendendo clientem, aduerſarium læſerit: alii ad conuicia, quæ fieri ſolent in turba, dum alii tardius, alij celerius eunt: quarum explicationum poſteriores duas non probo: duarum autem priorum mihi placet magis ea, quæ ad ſponſionem refertur.

Luctandum in turba] id eſt, laborandum, & contendendum eſt in turba.

- facienda iniuria tardis] dum propero, non poſſum effugere, quin faciam iniuriam ijs, qui antecedunt, tardius euntibus. fit enim, ut eos impellam & pulſem, quod illi moleſtè ferentes, mihi conuiciantur & maledicunt his uerbis, *quid vis inſane*, &c.

Quid vis inſane? & quas] verba ſunt (ut dixi) eius, qui ab Horatio properante impulſus, excandeſcit, per imitationem quandam expreſſa.

- improbus vrget] improbè, & ſine intermiſſione me inſectatur uerbis contumelioſis, & precibus iratis, id eſt, execrationibus & diris precationibus. *ἀραῖς*: ut ſuprà Od. v. epod. *miſit Thyeſteas preces*.

- tu pulſes omne, quod obſtat, Ad Mæcen.] hæc uerba, *tu pulſes omne, quod obſtat*, coniunctè legenda ſunt, cum uerſu proximo, *Ad Mæcenatem memori*, &c. & hoc modo, mea quidem ſententia explicanda. tu autem Horati (nam ſe ipſum affatur) non dubitaueris quicquid obſtat eunti, pulſare; cum tibi fuerit ad Mæcena-

tem reuertendum.

Hoc iuuat,& melli eſt: non m.] uerè loquar, ingenuè fatebor, quod ue-rum eſt,hoc mihi magnæ uoluptati eſt,iactari in turba,& pulſare,& pulſari,& male audire, cum ad Mæcenatem redeo, aut recurro.

- melli eſt] eſt mihi inſtar mellis: eſt mihi dulciſſimum, ac iucundiſſimum, ad Mæcenatem reuerti, uel,cum ad Mæcenatem reuertor, pulſari.

- atras] cur atras? an propterea quòd erat commune plebis ſepulcretum? at iſtuc fuerat olim.nunc autem in Eſquiliis erant horti Mæcenatis. itaque ſalubres appellat ſaty.VIII.lib. I. an propter ſexcentas occupationes, & curas, quibus diſtringebatur, & obruebatur,cum eò uenerat? nam & alibi curas,atras nominauit.

Per caput, & circa ſal.] negocia quamplurima me omni ex parte adoriuntur, & circumueniunt.

- ante ſecundam] alia *μίμησις*,per quam eius orationem imitatur, quem ad ſe miſerat Roſcius oratum, ut ſibi adeſſet Horatius in ſua cauſa aduocatus.

- ſibi adeſſes] tu Horati ſibi eſſes aduocatus. M.Tull.frumentár.*Tota Metelli cohors hominum non ingratorum aderat Apronio.* aduocati autem ab actoribus, & patronis multum differebant.nam hi oratione reum defendebant,& cauſam agebãt: illi muti ac taciti, & præſentia ſua duntaxat, aut, ſi forte, teſtimonio cauſam rei ſubleuabant. M. Tull.in Cluentiana.*Quis eum unquam non modò in patroni,ſed in laudatoris,aut aduocati loco uiderat?* aduocati illi apud Plautum in Pœnulo,teſtium munere funguntur.

- ad Puteal.] Puteal locus erat puteali opertus, in quo erat tribunal Prætoris: vel (quod magis probo) ædificium aliquod, in quo ius dicebat prætor,à Scribonio Libone ædificatum, à puteo qui ibi erat, appellatum. epiſt.ad Mæcen.III. lib.I.-*forum,putealq́; Libonis Mandabo ſiccis.* Puteal enim propriè eſt tectum,quo puteus operitur.transfertur etiam ad alia. M.Tull.libro I.de diuinat. *cotem autem illam,& nouaculam defoſſam in comitiò,ſupraq́; impoſitum puteal accepimus.* Dionyſ.Halicarn. libr.4.in extremo. *καλεῖται δὲ φρέαρ ὁ τόπος ὑπὸ τῶν Ρωμαίων.* Cum eſſem Romæ, Clem.Teueninus noſtras, id eſt, Gallus,uir humaniſſ. & antiquitatis Ro. ſtudioſiſſ. ac ſcientiſſimus, ſexcentos mihi nummos æreos, totidemq́; argenteos, & aliquot aureos oſtendit,alios florente Repub. Romana,alios Repub. ab imperatoribus, ac tyrannis occupata,atque oppreſſa cuſos: in his duos, quos hîc exprimendos curaui,ut ex horum exemplorum inſpectione, quid ſit puteal,& quam obrem puteal Libonis dixerit Horatius, lector intelligere queat.

Erat autem tribunal Libonis in foro Romano arcui Fabiano proximum, non longè à templo Iani.

De re communi] alia *μίμησις*. Alius (inquit Horatius) à ſcribis miſſus nunciat mihi ſcribas orare, ut reuertar, propterea quòd res magna, & noua, quæ ad rem communem pertineat, acciderit. *de re communi* igitur, id eſt, ob rem communem.

nem. Putant autem nonnulli Horatium in numero ſcribarum fuiſſe,quorum munus erat, acta publica litteris mandare, & litteras publicas perſcribere: iccirco ui deri commune hoc loco poſitum eſſe κατα χρηστικῶς pro publico. ut Ode. xv.lib. 2. *- priuatus illis cenſus erat breuis: Commune magnum*.ut apud Græcos τὸ κοινόν.ego malim commune hoc loco proprie accipi, ut intelligamus rem communem ſcribarum. neque uerò aſſentior ijs, qui *nouatæ* legunt uno nomine. nam *nouata.æ* neque vſitatum eſt in tota lingua Latina,neque poteſt eſſe, cum huiuſmodi nomina in *ta*,maſculina, primæ declinationis, Græca ſint: ut poëta, alipta,athleta, citharista,dynaſta,ſophiſta,& ſimilia. At nouata à Græco deduci non poteſt, ſed à uerbo nouandi ortum haberet, quod analogia reſpuit.

Dixeris, experiar] id eſt, ſi ego ei reſpondero,me experturum,poſſim'ne à Mæcenate impetrare, addit me poſſe, & urget.

Septimus octauo propior] parum abeſt,quin ſeptimus annus præterierit, poſteaquam cœpi eſſe in numero familiarium & amicorũ Mæcenatis. octauus propemodum annus agitur, ex quo,&c.

- duntaxat ad hoc] ſignificat ſe non eò arceſſitum eſſe à Mæcenate, atque in amicitiam receptum, ut ei eſſet uſui in rebus magnis ac ſerijs: ſed, ut cum eo nugaretur, ac iocaretur. ſic Ariſtoteles lib. 8. de moribus ad Nicomach. ait opulentos & potentes uiros diſtinctis,ac diuiſis amicis uti ſolere. alios enim eſſe, qui & dicantur, & ſint utiles: alios ſuaueis & iucundos,uidelicet comes, & urbanos.

- tollere rheda] recipere in rhedam. ſic loquitur T.Liuius.lib.xx 11.*cape hunc equum,dum & tibi uirium aliquid ſupereſt,& comes ego te tollere poſſum*. vide quæ annotata ſunt ad illum locum, *Tollite, non ludo,crudeles,tollite claudum*, epiſt. ad Scæuam lib.1.

- concredere] committere,πιστεύειν,ut annotatum ad Od.v.lib.3.

- nugas] res non admodum magni ponderis, neque reconditas: res leues,vi delicet huius generis, hora,q.&c.

Thrax eſt Gallina] Gallina nomen eſt proprium gladiatoris. Thrax autem quorundam gladiatorum commune. ut epiſt.ad Loll.11.li.1. *- ad imum Thrax erit*. Thraces autem dicti ſunt gladiatores (inquit Sext.Pomp.à ſimilitudine parmularum Threiciarum. Thrax cum Myrmillone comparabatur: quod declarat locus M.Tullij Philipp.v1.de L.Antonio loquentis,*Tantum'ne ſibi ſumſit,quia Milaſis Mirmillo Thracem iugulauit familiarem ſuum?* & Auſonii uerſiculus,*Quis Mirmilloni componitur? æquimanus Thrax*.

Et,quæ rimoſa benè dep.]& ea,quæ poſſunt impunè,& ſine periculo homini rimarum pleno,& hac & illac perfluenti(ut ait Terentius)committi:id eſt,quæ non ſunt admodum recondita,quæ licet proponere in publico,& diuulgare.Georgius Torodes uir bonus,& doctus, quem nuper Lugduni mors immatura nobis eripuit,horum verborum hanc ſententiam eſſe putabat à priore differentem. Et cetera mihi ſolet committere Mæcenas,quorum licet obliuiſci, quæ non eſt neceſſe memoria tenere, quæ licet è memoria dilabantur, nihil ſit periculi aut mali futurum:ea quæ mihi narrat,aut quæ mecum loquitur Mæcenas,non deſiderant attentum admodum,nec memorem auditorem: ſed ea licet & negligenter audire, & audita è memoria deponere. de qua explicatione iudicet lector.

Per totum hoc tempus ſubiect.] per totum hoc ſeptennium inuidiæ fui magis ac magis opportunus: ad inuidiam expoſitus. inuidia laboraui.

- in diem & horam,] debuerat dicere in dies,aut in horas: ſed hæc duo, *in diem*,& *in horam*,pro alterutro,uel *in dies*,uel *in horas*,poſita eſſe intelligenda ſunt. aliud eſt enim *in diem*, aliud *in dies*, ut ſciunt Latinè docti.

- noſter

- noſter ludos ſpect.unà,Luſ.] nonnulli ſic explicant hunc locum. ſi fortè Mæcenas noſter vnà mecum ludos ſpectauerat: ſi unà in campo luſerat, dicebant ſtatim omnes, En Horatius omnium mortalium eſt fortunatiſſimus. Ego autem puto eſſe *μίμησιν*, id eſt, imitationem ſermonis inuidorum, ac maleuolorum, hoc modo, noſter Horatius unà cum Mæcenate ludos ſpectauerat, unà in campo luſerat. ô hominem fortunatum. Atque ita videtur explicare Porph.

- omnes] omnes maleuoli hæc dicunt.

- fortunæ filius] homo fortunatiſſimus (inquiunt illi.)

Frigidus à roſtris] id eſt, ſi quis rumor, aut nuncius triſtior à roſtris profectus increbreſcit per compita, ſtatim ut quiſque mihi ſit obuius, ecquid de Dacis, & ceteris populi Ro. hoſtibus audierim, rogat. nam (inquiunt) ueriſimile eſt te ſcire, quandoquidem Mæcenati familiaris & amicus es intimus.

- me conſulit] ex me quærit, me rogat, num aliquid de Dacis audierim, ut ſaty. I II. ſuprà, *Ergo conſulere, & mox reſpondere licebit? Conſule.*

Deos] Mæcenatem, Agrippam, Auguſtum.

- nil equidem] reſpondet Horatius fortaſſe *εἰρωνευόμενος.*

- ut tu Semper eris] ut, *ὡς*, id eſt, quàm ſemper eris deriſor. uerba ſunt illius percunctatoris.

- at omnes Dÿ exag.] at omnes Dii (inquit Horatius) me perdant, ſi quicquam comperti habeo. mendosè habent nonnulli libri *deriſor ad omnes.* ſæpe autẽ ita loquuntur boni auctores, *Dÿ omnes*, ut Terent. Heautont. *At te omnes equidem Dÿ, Deæq́;, quantum eſt, Syre, cum iſtoc inuento, cumq́; incæpto perduint.* Virg. lib. 6. Aen. *Dÿq́;, Deæq́; omnes.*

- quid? militibus, &c.] ordo & ſententia uerborum hæc eſt, Quid? (inquit percunctator ille) utrùm prædia militibus promiſſa daturus eſt Cæſar ex Sicilià, an ex Italia? Siciliam dictam eſſe Triquetram à tribus promontoriis, Pachino, Lilybæo, Peloro, notum eſt. Lucret. lib. I. de Empedocle, *Inſula quem Triquetris terrarum geſſit in oris. τριναχίαν* eadem ratione appellant Græci, ſeu potius *τρινακρίαν*, nempe à tribus promontoriis. Lycophron *τρίδειρον*, quaſi trium iugorum, ſeu collorum: Pindarus *τριγλώχινα*, id eſt, trium angulorum.

- altiq́ue ſilenti] ſic Virg. Aen. x. *- quid me alta ſilentia cogis Rumpere?*

- non ſine uotis] non ſine optatis, *οὐκ ἄνευ εὐχῶν*, non ſine precibus.

O rus, quando ego te aſp.] hæc ſunt optata Horatii, ut liceat ruri ætatem agere, ibique nunc legere, nunc dormire, & ceſſare, & nihil agere.

Ducere ſollicitæ iucunda obliuia] Porphyrio ad hunc locum notat, *ducere obl. uitæ, id eſt, potare.* quod non eſt ita intelligendum, quaſi ille intelligat Horatium è uini potu malorum præteritorum, & præſentium obliuionem quærere, ut ſuprà Od. VII. lib. 2. *- obliuioſo leuia Maſſico Ciboria exple:* ſed omnia huius uitæ mala, omneſq́; curas, & moleſtias obliuiſci uelle: quemadmodum dixit Virg. Aen. 6. *Lethei ad fluminis undam Securos latices, & longa obliuia potant.* Sic igitur hic locus explicandus eſt, & quidem facilius. Quando mihi licebit ruri traducentem tempus ætatis, nunc lectione librorum ueterum, nunc ſomno, & ocio, obliuiſci huius uitæ ſollicitudines, ac moleſtias? vult enim curarum, & ſollicitudinum memoriam oblitterari, atque obrui poſſe tribus rebus: veterum libris, ſomno, ocio, ſeu ceſſatione. vel duabus, ſi quis fortè ſomnum, & inertes horas pro vno accipere malit. Nam ordo uerborum hic eſt, quando licebit ruri ſollicitæ uitæ obliuia ducere nunc libris, nunc ſomno, & inertibus horis? Eſſet autem ineptiſſimum ita loqui, Quando licebit rure meo potantem curas meas obliuiſci nunc libris, nunc ſomno, &c? *ducere obliuia* porrò ſic dictum (opinor) ut apud Virgil. Aen. 4. *ducere ſomnos.* Nam ducere

cere ſomnos uidetur illis eſſe ſimile *ducere nectaris ſuccos*. Od.III.lib.3. & *ducere Liberum* Od.XII.lib.4. & *Innocentis pocula Lesbij Duces*, Od.XVII.lib.1. & *ducere ſpiritum*, *ducere animam* apud Cic. pro Sex. Roſc. Amer. Ita *ducere obliuia uitæ ſollicitæ*, &c. idem quodammodo ualebit, quod potare, ſeu haurire obliuia curarum, nunc ueterum libris, nunc ſomno, &c.

- faba Pythagoræ cognata] Horatius facetè cognatam Pythagoræ fabam dicit, quaſi Pythagoras exiſtimarit fabam animal eſſe, uel certè in fabis mortuorum animas ineſſe: atque iccircò ab hoc cibo abſtinuerit, ueritus, ne in fabam aliquam animus paternus immigraſſet. uariæ tamen cauſæ afferuntur, cur Pythagoras uoluerit à fabis abſtineri: quas refert Laërtius ex Ariſtotele his uerbis, φησὶ δ' Ἀριστοτέλης ἐν τῷ περὶ τῶν κυάμων, παραγγέλλειν αὐτὸν ἀπέχεσθαι τῶν κυάμων, ἤτοι ὅτι αἰδοίοις εἰσὶν ὅμοιοι, ἢ ὅτι ᾅδου πύλαις· ἄγονον γάρ, ἢ ὅτι φθείρει, ἢ ὅτι τῇ τοῦ ὅλου φύσει ὅμοιον, ἢ ὅτι ὀλιγαρχικόν. κληροῦνται γοῦν αὐτοῖς, id eſt: ait autem Ariſtoteles in lib. de fabis, Pythagoram iubere à fabis abſtinere, aut quòd partibus uirilibus inhoneſtis ſimiles ſunt, aut quòd Orci portis. ſterile enim quiddam eſt faba. aut quòd corrumpit, aut quòd naturæ uniuerſi ſimilis eſt, aut quòd ad paucorum principatum pertinet. fabis enim ſortiuntur magiſtratus. Feſtus ait fabam nec tangere, nec nominare Diali Flamini licere, quòd ea putetur ad mortuos pertinere. *Nam & Lemuralibus iacitur laruis* (inquit) *& parentalibus ſacrificijs adhibetur, & in flore eius, luctus litteræ apparere uidentur*. M. Tull. lib.1. de diuinatione aliam cauſam affert his uerbis, *Ex quo etiam Pythagoricis interdictum putatur, ne faba ueſcerentur, quòd habet inflationem magnam is cibus, tranquillitati mentis quærentis uera contrariam*. fabam igitur Pythagoræ cognàtam appellat, quòd ille ſe ab ea abſtinuerit, quaſi ſibi cum ea cognatio aliqua eſſet.

O noctes cœnæq; Deûm] cur noctes cum cœnis coniunxit? an quòd cœnæ ueterum plerunque noctu agitabantur, totamq; noctem producebantur, ut ſuprà annotauimus? nunc autem cœnas ruſticas, tenueis ſcilicet, & minimè ſumtuoſas, & noctes placidas ac tranquillas, cœnis illis nocturnis opiparis anteponit? an hoc ſignificat, cœnas ſuas ruſticas, breueis eſſe, & modicas, atque ex eo ſe noctes ducere quietas, ac tranquillas, ſomnosque capere placidiſſimos, neque à cibo immoderato, nimiaq; potione interruptos?

- procaces] proteruos, audaculos. Procari, poſcere eſt (inquit Feſtus) unde procaces meretrices ab aſsiduè poſcendo. ſup. Od.I.lib.2. Muſam, procacem appellauit, & Catull. Feſceninam locutionem, procacem.

- libatis dapibus] ex quibus ego delibaui, quantum uellem, aut quantum ſatis eſſet ad tuendam ualetudinem.

- prout cuiq; lib.] hæc pertinent ad uerſum proximè ſequentem, non ad ſuperiorem.

Siccat inæqules calices] bibit quiſque quantum libet, ſiue multum, ſiue parum. nemo cogitur à bibendi magiſtro calices æquales exhaurire, ſed ſuo quiſque arbitratu bibit. nemo neceſſe habet ex magiſtri præſcripto bibere. Solebàt autem magiſter ille, quem alio nomine regem appellabant, conuiuis omnibus æquales calices ebibendos dare, & bibendi leges ferre, quas inſanas proximo uerſu uocat.

- ſolutus Legibus inſanis] hac de re uide, quæ annotata ſunt ad illū locum, *Olim ludæ erat cupa potare magiſtra*, ſaty.II. huius lib.

- ſeu quis capit, &c.] ſiue quis liberaliorē potū ferre poteſt, ſiue modico magis delectatur. per *acria pocula* ſignificat uel grandia, & immoderata, & nimia, & ad quæ ferenda, acri & robuſto potore ſit opus: (nam infrà ſaty. VIII. *acres potores* appellat eos, qui multum & ſtrenuè bibunt) uel parum diluta, atque adeò mera.

ego

ego tamen priorem explicationem malo.

-vueſcit] ſic reperi ſcriptum in cod. uno Vatic. & Iann. alii habent *humeſcit.* illud alterum magis mihi probantur. Nam & uuidos dixit Od. v. lib. 4. potos, & madidos. *dicimus integro Sicci manè die: dicimus uuidi, Cum ſol Oceano ſubeſt.*

Lepos] ſaltator quidam hoc nomine.

-utrum'ne Diuitijs homines] ſi quis in hac quæſtione diſceptatore, ac iudice Zenone utatur, non dubium eſt, quin ille iudicaturus ſit in uirtute uitam beatam eſſe poſitam: ſin ad uulgum referat, alij in uoluptate, alij in bona ualetudine, alij in diuitijs locatam eſſe dixerint. ſed profectò, cum diuitiæ ſint ad uſum corporis comparatæ, corpus animi cauſa natum, & ita animi bona, primum locum: corporis, ſecundum: diuitiæ tertium obtineant, iniquum, atque abſurdum ſit in bonis deterrimis, ac tertijs uitam beatam collocare. his conſentanea ſcripta ſunt à Platone lib. 9. de legibus.

-vſus, rectum'ne] aut quid nos ad amicitias trahat, utilitas'ne, an rectum, atque honeſtum. Negat M. Tullius amicitiam ab utilitate naſci. Ariſtoteles tot amicitiæ genera conſtituit: quod ſunt amabilia. quicquid enim amabile ſit, id eſſe uel honeſtum, uel utile, uel iucundum. ita tres amicitias eſſe: aliam, cui ſolum honeſtum ſit propoſitum: aliam, cui utile: aliam, cui iucundum. Ait tamen idem eam amicitiam, quæ honeſti cauſa conſtituta eſt, cum multis aliis rebus reliquas duas ſuperet, tum hoc maxime præſtare, quòd eadem & honeſta, & utilis, & iucunda eſt. Pindarus uidetur amicitiam utilitate ponderare, atque æſtimare. nam hoc uno nomine amicitiam commendat, quòd multæ ac uariæ ſint amicorum vtilitates, atque opportunitates. uerba eius ſunt hæc, Νεμ. εἰδ. η. Χρεῖαι δ' παντοῖαι φίλων ἀνδρῶν. Homerus ὀδ. θ. in extremo ait amicum ſuauem, & prudentem fratre non eſſe deteriorem, ἐπεὶ οὐ μέν τι κασιγνήτοιο χερείων Γίνεται, ὅς κεν ἑταῖρος ἐὼν πεπνυμένα εἰδῇ. Horatius amicum iucundum rebus omnibus anteponit. ſuprà ſaty. v. lib. 1. *Nil ego contulerim iucundo ſanus amico.*

Et quæ ſit natura boni] bonum definit Ariſtoteles lib. 1. de morib. ad Nicomachum, quod omnia deſiderant, ſeu appetunt. *ἀγαθὸν οὗ πάντα ἐφίεται.* Idem lib. 1. ῥητορικ. huic definitioni addit alias deſcriptiones. M. Tull. lib. 2. de finibus, *bonum ipſum etiam quid eſſet, fortaſſe, ſi opus fuiſſet, definiſſes: aut quod eſſet natura appetendum, aut quod prodeſſet.* Idem lib. 5. *Bonum appello, quicquid ſecundum naturam eſt.*

-ſummumq; quid eius] de ſummo bono diſputat Ariſtotel. lib. 1. de morib. ad Nicomach. & M. Tull. in libris de finibus.

-ex re] ſic uulgus interpretatur ex re: id eſt, non alienas à propoſito ſermone. Ego autem *ex re* interpretor, ex uſu, utileis.

-olim] quondam. *Olim* (inquit Ael. Donatus ad illum locum Terent. Andria, *Atticus quidam olim, &c.*) *fabulæ principium.* & citat hunc locum Horat. Sic epiſt. ad Mæcen. 12. lib. 1. *Olim, quod uulpes ægroto cauta leoni Reſpondit, referam.*

-cauo] epiſt. ad Mæcen. 11. li. 1. *Macra cauum repetes arctum, quem macra ſubiſti.*

Aſper] durus, laborioſus.

-arctum] ad rem attentum, parcum, reſtrictum, anguſtum.

Solueret] laxaret. ita tamen parcus, & ad rem attentus, ut in hoſpitibus accipiendis largum ſe, ac liberalem præberet.

-neque illi Sepoſiti ciceris] libri omnes calamo exarati, quos quidem uiderim, & emendatiores excuſi ſic habent, non *ſepoſitis*, ut nonnulli corrupti. Eſt autem hoc genus loquendi planè Græcum. Sic enim loquuntur Græci φθονῶ σοι τῆς εὐτυχίας, id eſt, inuideo tibi ſecundæ fortunæ, pro quo Latini dicerent, inuideo tibi ſecundam fortunam. Plutarchus in Cæſare, ὦ Κάτων, φθονῶ σοι τοῦ θανάτου. καὶ γὰρ ἐμοὶ

ἐμοί σοι τῆς σαυτοῦ σωτηρίας ἐφθόνησας. Plato in Hipparcho, *οὐκ οἰόμενος δεῖν οὐδενὶ σοφίας φθονεῖν.* prætereà *illi* repoſuimus ex eorundem libr. auctoritate. iungunt etiam interdum hoc uerbum cum infinitiuo. Eurip. Med. *τί δ' ὅταν ὁ γέρων; μὴ φθόνει φράσαι.* Horatius Latinorum more locutus eſt epiſt. ad uillicum ſuum lib. 1. *- inuidet uſum Lignorum & pecoris tibi calo argutus, & horti.* ſic Virg. Aen. 4. *Aſcanio'ne pater Romanas inuidet arces?* Idem lib. 8. *Sed mihi tarda gelu, ſaeclisq; affecta* [al. *effeta*] *ſenectus Inuidet imperium.* & Catull. nupt. Pel. *Sic nimis inſultans, extremo tempore ſæua Fors etiam noſtris inuidit queſtibus aures.* M. Tull. Tuſcul. 3. *tum plane inficimur opinionum prauitate, à naturaq; ipſa deſciſcimus, vt nobis optimam naturam inuidiſſe uideantur, qui nihil melius homini, nihil magis expetendum, nihil præſtantius honoribus, imperijs, populari gloria iudicauerunt.* proptereà autem quod, qui rem aliquam alteri inuident, eam, ſi habeant in ſua poteſtate, illi nullo pacto impertire uolunt, iccircò & inuidere uſurpant Latini, pro denegare, & non largiri, quòd ſine tuo incommodo dare poſſis: & contrà, non inuidere, pro largiri. horum igitur uerborum hæc ſententia eſt, magnam illi ciceris & auenæ copiam appoſuit. cicer, quod ſepoſitum habebat, & longam auenam ei appoſuit liberaliter, & prolixè.

- ſemeſa] ſemi eſa. ſat. III. lib. I. *Semeſos piſces, tepidumq; ligurrierit ius.*

- cupiens varia faſtid. cœna] cupiens muris urbani dente ſuperbo ſingula ligurrientis, & languidè deguſtantis faſtidia epularum uarietate diſcutere.

- tangentis malè] non libenter guſtantis, ſed languidè, & faſtidioſè.

Cum pater ipſe domus] mus ruſticus. ſat. VIII. *- vt aiebas cœnæ pater.*

-porrectus] ſtratus ut ſup. ſat. III. huius lib. *Si quis ad ingentem frumenti ſemper aceruum Porrectus vigilet.* & hac eadem ſat. *- purpurea porrectum in ueſte locauit.*

- horna] huius anni, vt Od. II. epod. *Et horna dulci vina promens dolio.* & Od. XXIII. lib. 3. *Si ture placaris, & horna Fruge Lares, auidaq; porca.*

- ador] farris genus, ab edendo dictum, ſeu potius ab adurendo. adurebatur enim, & torrebatur, vt commodiùs moleretur, ac ſubigeretur.

Vin'tu] ſic habent duo cod. Vat. & Rain. Card. Iann. quos ſecutus ſum.

Carpe viam] ſic Virg. Georg. 3. *Iniuſto ſub faſce uiam cum carpit.* uide annot. ad Od. XI. lib. I. de uerbo carpendi.

- terreſtria quando Mortaleis] id eſt, quandoquidem animalia terreſtria mortaleis animos habent. anima dicta eſt à nomine Græco ἄνεμος, id eſt, uentus. putabant enim nonnulli ueteres animum nihil aliud eſſe, quam uentum. Cum homines autem terreſtria ſint animalia, uidetur Horatius hominum quoque animos mortales eſſe arbitrari: quæ ſententia non modò à religione Chriſtiana eſt aliena, verùm etiam à Platone improbata ac reiecta. Pauſanias Meſſenicis ſcribit primos omnium Chaldæos, & Magos, dixiſſe animum hominis eſſe immortalem, iiſq; cùm alios Græcos complures, tùm Platonem maximè, Ariſtonis filium, aſſenſum eſſe. Plato quidem in Phædro, & Phædone plurimis argumẽtis ita eſſe probare conatur. ſed neque illa ita firma ſunt, ut refelli non poſſint, & non minus ad ceterarum animantium, quàm ad hominum animos, uidentur pertinere. Chriſtiani igitur hominis eſt, cùm hæc quæſtio à Philoſophis diſputetur in utranque partem, ſacrarum litterarum auctoritatem, nudamq; ueritatem amplecti, rationes humanas ad eam confirmandam non deſiderare.

- neque vlla eſt Aut magno] ſic ſup. Od. IIII. lib. I. *Pallida mors æquo pulſat pede pauperum tabernas, Regumq; turreis.* uide annot. ad Od. XXVIII. eiuſdem libri.

Dum licet in rebus iuc. v. b.] creber eſt in hac ſententia Horatius. uide exempla, quæ collegimus ad illum locum *Donec vireti canities abeſt Moroſa, nunc & campus, & areæ,* &c. Od. IX. lib. I.

- pepulere

- pepulere] impulerunt, vt uitæ genus, & locum commutaret.

- nocturni] *νύχιοι*, noctu, ut annot. ſuprà ad illum locum, *Nec veſpertinus circumgemit urſus ouile*. Od.XVI.epod.

- ſubrepere] quaſi rependo ſubire.

- cocco] coccum Galatiæ rubens granum, aut circa Emeritam Luſitaniæ, in maxima laude eſt, inquit Plin.lib.9.cap.XLI.

- canderet veſtis] ſtragula ueſtis ſplenderet,ruberet. *canderet ueſtis* dixit, ut dicimus *Ferrum candens*, & M.Tull.Off.2. *candente carbone*, & Horat.epiſt.XV.*lamna candente*.

- extructis] exaggeratis, cumulatis, refertis, completis. ſuprà Od.III.lib. 2. *& extructis in altum Diuitÿs potietur heres*. Virg. Georg. 1. *Ter pater extructos diſiecit fulmine montes*. Lucret.lib.6. *Fulmina gigni er è craſſis, alteq; putandum eſt Nubibus extructis*. Plautus Menæch. *Cerealeis cœnas dat, ita menſas extruit, Tantas ſtruices concinnat patinarias*. M.Tull.in Catone, *caret epulis, extructisq; menſis, & frequentibus poculis*. Idem pro Sextio, *tantos corporum aceruos extructos*. Idem lib. 2. epiſt. ad Att. *& hercule magnum aceruum Dicæarchi mihi ante pedes extruxeram*. Idē Tuſc.5. *menſæ conquiſitiſſimis epulis extruebantur*.

Ergo, ubi purpur.] in ſtragula ueſte purpurea, qua lectus erat ſtratus.

- ueluti ſuccinctus curſ.h.] mus urbanus, quaſi altè præcinctus, & ad miniſtrandum expeditus circumcurſat. ſup.ſat.VIII.lib.1. *Vidi egomet nigra ſuccinctam uadere palla Canidiam*. & ſat. ult. huius lib. *His vbi ſublatis, puer altè cinctus acernam Gauſape purpureo menſam perterſit*, &c.

Continuatq; dapes] uno, & perpetuo ordine dapes apponit. nouas aſſiduè dapes apponit. dapes dapibus accumulat.

- nec non uernaliter ipſis Fung.] id eſt, atque adeò uernarum in morem, ipſe miniſteria, & munera neceſſaria obit. *vernaliter* (inquit Nonius Marcellus) *valet adulatoriè, à vernis*. de ſcriptura autem huius loci, ſi, quid ſentiam, quæris: uulgata quidem, quæ eſt, *uernaliter ipſis Fungitur officÿs*, omnium librorum ueterum auctoritate confirmatur: ſed, ſi mihi liceat, ego libenter legam, *uernaliter ipſe Fung*. &c. quæ uox exprimeret, ac declararet ſtudium, & ſedulitatem muris urbani: qui non per alios, ſed ipſe per ſe hoſpiti ſuo uernaliter inſeruiret, ac miniſtraret.

- prælambens] prægustans. an, ut hoſpitem ad liberaliter epulandum inuitet, ac pronocet? an, ut omnem ueneni ſuſpicionem remoueat? quod eſt ridiculum dictu in animantibus rationis expertibus. ſed ſi quis apologorum & fabularum naturam, legemq; conſideret, in quibus animantes ratione carentes inducuntur noſtro more loquentes, & pleraque agentes, minus abſurdum uidebitur.

- magiſq; Exan.] id eſt, multoq; magis trepidare, & pauere cœperunt, ſimulatq; canum latratu domus perſonuit. Non eſt perpetuò uerum, quod notat Aelius Don.in Andr.Terent. *exanimem* dici *mortuum, exanimatum, perturbatum*. Nā proculdubio hoc loco *exanimes* interpretari aliter nō poſſumus, quā metu perturbati.

- & ualeat] ſic legendum, non, ut vulgò, *ualeas* nam ſic habent ferè omnes libri manuſcr. valere autem iubere ſolemus ea, quæ ſpernimus, & reijcimus, quæ nolumus denique. uide, quæ notaui ad illum locum, *ualeat res ludicra ſi me*, &c. epiſt. ad Auguſt.

- cauúſque] latebra mea, locus excauatus, foſſa, cauerna. epiſt. ad Mæcen. II.lib.1. rimam cumeræ, cauum nominat. *Macra cauum repetes arctum, quem macra ſubiſti*.

- ſolabitur] ſic Virg. Georg. 1. *Concuſſaq; famem in ſiluis ſolabere quercu. Eruum, hordei genus, quod Græci ὄροβον appellant*. Feſtus.

SATYRA 7.

IANDVDVM auſculto: et cupiens tibi dicere ſeruus
Pauca, reformido. Dauus ne? ita, Dauus, amicum
Mancipium domino, & frugi, quod ſit ſatis: hoc eſt,
Vt uitale putes. age, libertate Decembri,
(Quando ita maiores uoluerunt) vtere: narra.
Pars hominum vitijs gaudet conſtanter: & urget
Propoſitũ: pars multa natat, modò recta capeſſens,
Interdum prauis obnoxia. ſæpe notatus
Cum tribus annellis, modò læua Priſcus inani
Vixit inæqualis: clauum vt mutaret in horas:
Aedibus ex magnis ſubitò ſe conderet, unde
Mundior exiret uix libertinus honeſtè.
Iam mœchus Romæ, iam mallet doctus Athenis
Viuere: Vertumnis, quotquot ſunt, natus iniquis.
Scurra Volanerius, poſtquàm illi iuſta chiragra
Contudit articulos: qui pro ſe tolleret; atque
Mitteret in pyrgum talos, mercede diurna
Conductum pauit. quanto conſtantior idem
In vitijs, tanto leuius miſer, ac prior ille:
Qui iam contento, iam laxo fune laborat.
Nõ dices hodie, quorſum hæc tã putida tendant
Furcifer? ad te, inquam. quo pacto peſſimè? laudas
Fortunam, & mores antiquæ plebis: & idem,
Si quis ad illa deus ſubitò te agat, vſque recuſes:
Aut quia non ſentis, quod clamas, rectius eſſe:
Aut quia non firmus rectum defendis: & hæres,
Nequicquam cœno cupiens euellere plantam.
Romæ rus optas: abſentem ruſticus vrbem
Tollis ad aſtra leuis. ſi nuſquam es fortè vocatus
Ad cœnam, laudas ſecurum olus: ac, velut vſquam
Vinctus eas, ita te felicem dicis, amasq́;,
Quòd nuſquam tibi ſit potandum. iuſſerit ad ſe
Mæcenas ſerum ſub lumina prima venire
Conuiuam? nemon' oleum feret ocyus? ecquis
Audit? cum magno blateras clamore: fugisq́;.
Miluius, & ſcurra tibi non referenda precati
Diſcedunt. etenim fateor, me dixerit ille

COMMENTARII.

-ita, Dauus.] ita eſt, ego Dauus cupio te paucis conuenire. uel, ita, inquam Dauus. ſic enim loquuntur Latini cum liquidius quippiam affirmare uolunt. M. Tull. Verr. de ſignis. *qui tamen* (de Catone loquitur) *cum conſul fuiſſet, condemnatus eſt. ita, C. Cato duorum hominum clariſſimorum nepos, L. Paulli, & M. Catonis, & P. Africani ſororis filius.* & Philipp. XIIII. *tot legionibus cæſis, tanta multitudine interfecta, hoſtium dico, ita, inquam, hoſtium: quamuis hoc iſti hoſtes domeſtici nolint, clariſſimis ducibus, ſupplicationum honorem tribuemus, imperatorum nomen adimemus?* Idẽ frumentar. *an me ad M. Antonij æſtimationem frumenti, exactionemq́ue pecuniæ reuocaturus es? Ita (inquit) ad M. Antonij.* nonnunquam omittitur uox ita. ut Priap. *licet indignere, feramq́ue propter olus, dicas, hoc ego? propter olus.*

-frugi] M. Tull. lib. 3. Tuſcul. frugi homines χρησίμους à Græcis ait appellari: latius autem eſſe nomen frugi, quàm χρησίμους. nam ceteras propemodum uirtutes nomine frugalitatis contineri: eamq́; à fruge eſſe appellatam, qua nihil melius è terra oritur, cui contrarium uitium nequitiam dici. & nequam hominem, id eſt, nihil,

Duci uentre leuem. naſum nidore ſupinor,
Imbecillus, iners, ſim quiduis, adde popino.
Tu, cum ſis, quod ego, & fortaſſis nequior: ultro
Inſectere uelut melior? verbiſq́, decôris
Obuolas uitium? quid ſi me ſtultior ipſo
Quingentis empto drachmis deprenderis? aufer
Me uultu terrere: manum, ſtomachumq́, teneto,
Dum, quæ Criſpini docuit me ianitor, edo.
Te coniux aliena capit: meretricula Dauum.
Peccat uter noſtrum cruce dignius? acris ubi me
Natura incendit: ſub clara nuda lucerna
Quæcunque excepit turgentis verbera caudæ,
Clunibus aut agitauit equum laſciua ſupinum:
Dimittit neque famoſum, neque ſollicitum, ne
Ditior, aut forma melioris meiat eodem.
Tu, cùm proiectis inſignibus, annulo equeſtri,
Romanoq́, habitu, prodis ex iudice Dama
Turpis, odoratum caput obſcurante lacerna:
Non es, quod ſimulas? metuens induceris: atque
Altercante libidinibus tremis oſſa pauore.
Quid refert uri uirgis, ferroq́, necari?
Auctoratus eas, an turpi clauſus in arca,
Quò te demiſit peccati conſcia herilis
Contractum, genibus tangas caput? eſt'ne marito
Matronæ peccantis in ambos iuſta poteſtas?
In corruptorem uel iuſtior? illa tamen ſe
Non habitu, mutat've loco: peccat've ſupernè,
Cum te formidet mulier: neque credat amanti:
Ibis ſub furcam prudens: dominoq́, furenti,
Committes rē omnem, & uitā, & cū corpore famā.
Euaſti? credo, metues: doctus cauebis:
Quæres, quando iterum paueas: iterumq́, perire
Poſſis. ô toties ſeruus. quæ bellua, ruptis
Cum ſemel effugit, reddet ſe praua catenis?
Non ſum mœchus, ais. neq́, ego hercule fur, ubi uaſa
Prætereo ſapiens argentea. tolle periclum,
Iam uaga proſiliet frenis natura remotis.
Tu'ne mihi dominus, rerum imperijs, hominumq́,
Tot, tantiſq́, minor? quem ter vindicta, quaterq́,
Impoſita haud unquam miſera formidine priuet?

hili, frugi homini contrarium. nequam autem dictum eſſe ab eo, quod nec quicquam, id eſt, nihil, eſt in tali homine. Idem in oratione pro Deiotaro. *frugi hominem dici non multum habet laudis in Rege: fortem, iuſtum, ſeuerum, grauem, magnanimum largum, beneficū, liberalem, hæ ſunt regiæ laudes: illa priuata eſt. ego tamen frugalitatem, id eſt, modeſtiam, & temperantiam, uirtutem eſſe maximam iudico.* Porrò ita ſolent laudari maximè ſerui. Plaut. Caſina. *Pol, bonæ frugi hominē te iampridem eſſe arbitror.* Terent. Heautont. *de fallacia dicis? eſt. inuêni nuper quādam.* Chr. *frugi es.* Idem Adelph. Syrus. *factū eſt, quod iuſſi, Demea.* D. *frugi homo es.*

quod ſit ſatis, hoc eſt Vt uit. p.] id eſt, tanta frugalitate præditus, quāta in ſeruo poſtuletur, id eſt, ita frugi, ut in uita retinendum, ac ſeruandū, minimeq́; occidendum eſſe putes. Conſtat autem, dominis in ſeruos fuiſſe olim uitæ, neciſq; poteſtatem. ſeruum frugi igitur dominus non temere occideret: inutilem autem, & nequam, non mirum ſi occideret. uel ita: frugi, quantum ſatis eſt ad bonam ualetudinem, & ad ſalutem. nam ut edaces, & intemperantes homines corrumpunt ualetudinem, nec diu uiuunt: ſic &, qui nimis tenui, & præparco uictu utūtur. uel ita, mediocriter, & intra modum frugi: non immoderatè, neque ſuprà

modum

Adde ſuprà dictis, quod non leuius valeat. nam
Siue vicarius eſt, qui ſeruo páret: uti mos
Veſter ait: ſeu conſeruus: tibi quid ſum ego? nempe
Tu, mihi qui imperitas, alijs ſeruis miſer: atque
Duceris, vt neruis alienis mobile lignum.
Quis'nã igitur liber? ſapiens: ſibi qui imperioſus:
Quẽ neq; pauperies, neque mors, neque vincula ter
Reſponſare cupidinibus, contemnere honores(rent.
Fortis, & in ſeipſo totus teres, atque rotundus:
Externi nequid valeat per læue morari.
In quem manca ruit ſemper fortuna. potes'ne
Ex his, vt proprium quid noſcere? quinque talenta
Poſcit te mulier: vexat: foribusq; repulſum
Perfundit gelida. rurſus vocat. eripe turpi
Colla iugo. liber: liber ſum, dic age. non quis.
Vrget enim dominus mentem non lenis: & acreis
Subiectat laſſo ſtimulos: verſatq; negantem.
Vel cùm Pauſiaca torpes inſane tabella:
Qui peccas minus, atque ego? cum Fului, Rutubæq;,
Aut Placideiani, contento poplite, miror
Prælia rubrica picta, aut carbone: velut ſi
Re vera pugnent, feriant, vitentq; mouentes
Arma viri: nequam, & ceſſator Dauus: at ipſe
Subtilis veterum iudex, & callidus audis.
Nil ego, ſi ducor libo fumante: tibi ingens
Virtus, atque animus cœnis reſponſat opimis.
Obſequium ventris mihi pernicioſius eſt. cur?
Tergo plector enim. qui tu impunitior, illa,
Quæ paruo ſumi nequeunt, cum obſonia captas?
Nempe inamareſcunt epulæ ſine fine petitæ:
Illuſiq; pedes vitioſum ferre recuſant
Corpus. an hic peccat, ſub noctem qui puer vuam
Furtiua mutat ſtrigili? qui prædia uendit,
Nil ſeruile gulæ parens habet? adde, quòd idem
Non horam tecum eſſe potes: non otia rectè
Ponere: teq; ipſum vitas fugitiuus, & erro,
Iam vino quærens, iam ſomno fallere curam,
Fruſtra: nã comes atra premit, ſequiturq; fugacem.
Vnde mihi lapidẽ? quorſum eſt opus? vnde ſagittas?
Aut inſanit homo: aut verſus facit. ocyus hinc te

modum: ut ſpes ſit me diu uicturum. Nam contrà opinio eſt hæc omnium animis inſita, eos qui frugalitate, aut alia aliqua uirtute præſtant, non diu in terris ætatem agere, tãquam Diis immortalibus omnẽ præſtantiam, ut potè à ſe profectam, ſuo iure repetẽtibus. Omnino locus eſt, mihi quidẽ, perobſcurus. Sed non diſſimulabo quibuſdam uideri ita legendũ. *frugi, quoad ſit ſatis*, hoc ſenſu, uſque eò frugi, quoad ſit ſatis. Nam, quoad, unius ſyllabæ eſt etiam apud Lucretium.

-libertate Decembri] quæ datur ſeruis, Saturnalibus. agitabãtur autẽ Saturnalia XIIII. Kal. Ianuarias, ut ſcribit Macrob. lib. I. cap. X. eo die domini ſeruos ſuos cõuiuiis liberalibus, & opiparis accipiebant, ipſi muneribus ſeruilibus fungebantur: ſeruis impune, quicquid libèret, loqui licebat, ut & ſcribit Idem Macrob. lib. I. & Athenæus lib. 14. his uerbis. *ἐν τῇ κρονίων ἡμέραις ἔθος ἐστὶ Ῥωμαίων παισὶν ἑστιᾶν τοὺς οἰκέτας, αὐτοὺς τὰς τῶν οἰκετῶν ἀναδεχομένους λειτουργίας.* quo loco idem Athenæus multarum nationũ dies feſtos ſimiles cõmemorat. Catull. ad C. Liciniũ Caluum, Saturnalia, optimũ dierũ appellat, propterea (opinor) quòd aurei illius ſæculi, quod Saturno regnãte fuiſſe dicitur, imaginem referebat, memoriamq; repræſentabat: quo nõdum erat

Ni rapis: accedes opera agro nona Sabino. auditum nomen ſeruitutis. ſed de his uide plura apud Macrobium, & apud Lucianum ἐν τοῖς πρὸς κρόνον. ubi primo dial. ſic Saturnus. καὶ διὰ τοῦτο ἁπανταχοῦ κρότος, καὶ ᾠδὴ, καὶ παιδιὰ, καὶ ἰσοτιμία πᾶσι, καὶ δούλοις, καὶ ἐλευθέροις. οὐδεὶς γὰρ ἐπ᾽ ἐμοῦ δοῦλος ἦν. id eſt, *Atque icciro vbique plauſus, & cantus, & ludus, & honoris æqualitas omnibus tum ſeruis, tum liberis. Neque enim me regnante ſeruus erat.*

-conſtanter] καταχρηστικῶς, pro pertinaciter: uel dicendum *conſtanter* eſſe poſitum pro æquabiliter, & conuenienter uitæ ſuperiori. ut quinto abhinc uerſu, inæqualem uſurpabit pro eo, qui ſibi non conſtat. M. Tull. Tuſc. v. de Epicuro. *quàm ſibi conſtanter, conuenienterq́ dicat non laboras.*

-& urget Propoſitum] perſequitur id, quod ſibi ab initio propoſuit: perſtat in conſilio ſuſcepto.

-natat] modò ad uitia propenſa eſt, modò ad uirtutes incumbit. tralatio ducta eſt à natatoribus. tales deſcribit incontinentes Ariſtot. lib. 7. de moribus ad Nicom. ut mox dicemus.

-inæqualis] ſibi non conſtans. ſuprà ſat. III. li. I. *Nil æquale homini fuit illi.* ibid. -*nil fuit unquam Sic impar ſibi.* inæqualis igitur, in uictu, & cultu, & cõſiliis omnib.

-clauum] ſiue anguſtum, ſiue latum. nam erat & latus clauus, & anguſtus, ut dixi ſuprà ad illum locum ſatyræ VI. lib. I. -*& latum demiſit pectore clauum.*

-ſe conderet, unde, &c.] ſubintellige, in eum locum, ſeu in eam domum, *unde*, id eſt, ex qua, &c.

Mundior] lautior, elegantior. non egentiſſimus, neque abiectiſſimus.

-doctus Ath.] Vatic. cod. unus & Torn. *doctor*.

Vertumnis, quotquot ſunt, nat. iniq.] Vertumnum ei iratum eſſe dicebant ueteres, uel eum irato Vertumno natum, qui mobili eſſet ingenio, qui ſecũ pugnaretq́, qui ſententiam mutaret in horas. uide plura de Vertumno ad epiſt. ultim. lib. I.

Volanerius] hic erat in uitiis pertinax, & perſeuerans.

-iuſta chiragra] iuſtam chiragram dixit magnam, & grauem, & ſuis (ut ita dicam) numeris omnibus abſolutam: quemadmodum dicimus *iuſtum exercitum, iuſtum poëma, iuſtum iter, iuſtam uictoriam*: non (ut alij) debitam, aut, quæ meritò ei accidiſſet.

-articulos] chiragram, & podagram morbum articulorum nominant Latini, quia utraque in articulis inſidet. M. Tull. lib. I. epiſt. ad Att. *Terentia magnos articulorum dolores habet.* Itaque ἀρθρῖτιδα appellant Græci.

-tolleret] ex alueo ſumeret, & in pyrgum demitteret.

-pyrgum.] pyrgus non eſt tabula luſoria, ſeu alueus, ut quidam putant: ſed uaſculum in turriculæ figuram conformatum, ex quo tali in alueum conijciebantur, ne ſi manu iacerentur, fraus à luſoribus admitteretur. Itaque turriculam appellat Martialis Latino nomine, quod Græco πύργος ferè æqualiter reſpondet. *Quærit compoſitos manus improba mittere talos: Si per me miſit, nil niſi uota facit.*

-quanto conſtantior idem In uit.] quanto obfirmatior in uitiis, tanto minus miſer, quàm prior ille, qui modò ita contendit funem, ut periculum ſit, ne rumpatur modò nimis laxat. id eſt, qui modò uirtutem ſtudioſiſſimè colit, modò in omni uitiorum genere aſſiduè uolutatur.

Non dices hodie] Quandiu (inquit Horat.) me tam longo ſermone obtundes, non dicens ad quem pertineat? aut de quo loquare?

-tam putida] tam odioſa, moleſta, inepta, abſurda, inſolentia, φορτικά. Cicer.

orat.perf.*Cum Demoſthenes Athenis exagitetur, ut putidus*, id eſt ,nimis exquiſitè, & elaboratè loquens : inuſitatis & odioſis uerbis utens.

- antiq.pleb.&c.] fortunam (inquit Dauus) & mores antiquorum,laudas. mores antiqui, & homines antiqui, & antiquum officium,ſemper in laude ponuntur à ſcriptoribus Latinis. Plaut. in Trin. *meo modo, & moribus uiuito antiquis.* Terent. Andr. *O optime hoſpes,pol,Crito antiquum obtines.* Idem Adelph. *Ne illius modi iam nobis magna ciuium Penuria eſt : homo antiqua uirtute, ac fide.* M.Tull. pro Sex. Roſcio Amer. *Homines antiqui,qui ex ſua natura ceteros fingerent.* Idem pro Quinctio. *Quid tum? tu aliquem patronum inuenies hominem antiqui officij,qui ſplendorem noſtrum, & gratiam negligat?* Iterum pro Roſcio Amer. *in qua muliere veſtigia antiqui officij remanent.* Idem ad Attic.lib.9. *uide quàm ſim antiquorum hominum.* T. Liuius lib.43. *ceterum & mihi uetuſtas res ſcribenti neſcio quo pacto antiquus fit animus,* &c.

Aut,quia non ſ.q.clam.r.e. Aut q.] id eſt,aut quia non idem ſentis,quod loqueris, pugnatq; cum ſententia, tua oratio : aut quia facile ab eo , quod rectum eſſe ſtatuiſti,deſciſcis,neque in ſententia permanes.animaduerte hoc loco deſcribi ab Horatio duo malorum genera : unum eorum , qui de induſtria flagitioſe, turpiter,& uitioſe viuunt:alterum eorum,qui flagitium quidem,& turpitudinem, & uitium oderunt & natura,& conſilio : ſed animi perturbatione impulſi ab honeſtate, & recto conſilio deſciſcunt, vitiumq; perſequuntur. ſic diſtinguit Ariſtoteles lib.7.de moribus ad Nicom. ἀκόλαστον, id eſt, intemperantem ab incontinente, quem ἀκρατῆ nominant Græci : ille enim ſibi perſuaſit, turpiter, & libidinoſe eſſe viuendum : itaque inſanabilis eſt : hic contrà frugalitatem quidem, & temperantiam libidini & flagitio anteponendam eſſe putat: ſed in ſententia non manet, quoniam in eo ſuperat rationem cupiditas.ſic Euripides in Hippolyto,ait pleroſque benè ſentire,& quæ recta ſint,noſſe : ſed non facere,alios inertia,alios propterea,quòd aliam quandam voluptatem honeſto anteponant.ſed præſtat Euripidis verba aſcribere. ἔστι γὰρ τό γ' εὖ φρονεῖν Πολλοῖσιν· ἀλλὰ τῇδ' ἀθρητέον τάδε. Τὰ χρήστ' ἐπιστάμεσθα καὶ γιγνώσκομεν, Οὐκ ἐκπονοῦμεν δ', οἱ μὲν ἀργίας ὕπο, Οἱ δ' ἡδονὴν προθέντες ἀντὶ τοῦ καλοῦ Ἄλλην τιν'. Eodem pertinent illa Plutarchi lib. πῶς δεῖ τὸν νέον τῶν ποιημ. θηριῶδες μὲν οὖν, καὶ ἄλογον, καὶ οἰκτρὸν, εἰδότα τὸ βέλτιον, ὑπὸ τοῦ χείρονος ἐξ ἀκρασίας, καὶ μαλακίας ἄγεσθαι, id eſt,immò uerò ferinum,& à ratione alienum,& miſerabile eſt, ſcientem id,quod melius eſt, ab eo , quod deterius eſt,propter incontinentiam, & mollitiem trahi.

Romæ rus optas] ſic inf.epiſt.ad Celſum lib.1. *Romæ Tibur amem uentoſus, Tibure Romam.*

- ruſticus] rurc.quod eſt loci ad perſonam tranſtulit : vt ſup.ſaty.v1.lib.1. in extr. *domeſticus ocior*, id eſt, domi.

- ac,uelut uſque Vinctus eas] & quaſi,quò uocaris,eò conſtrictus,& ui coactus, & inuitus eas,ita lætaris,quòd à nemine ſis uocatus.

- ſerum] ſerò : ut ſæpe aliàs. ſic epiſt.ad Auguſt. *Serus enim Græcis admouit acumina chartis.*

- ſub lumina prima] paulo ante ueſperam : paulo ante ſolis occaſum , quod erat tempus cœnæ. epiſt.ad Torq.lib.1. *Supremo te ſole domi Torquate manebo.* ſic loquitur epiſt.11.lib.2. *Lento Samnites ad lumina prima duello.*

- nemon'oleum ferer.oc.] μίμησις verborum Horatii,cum ad Mæcenatem ire properat,ab eo uocatus.lauabantur autem & vngebantur cœnaturi.iccircò poſcit oleum, quo perunctus, cœnatum erat apud Mæcenatem.

- ecquis Audit?] numquis eſt,qui audiat? nemo'ne audit? errant,qui putant *ecquis* idem ualere, quod *quis*.

-blateras] blaterare eſt ſtultè,& cupidè loqui, inquit Feſtus Pompeius. Cæcil.in Hymnide *deſine blaterare.* Afranius. *Ten'blaterare,& obloqui?* Plaut. Aulular. *ubi tu es, quæ deblateraſti iam uicinis omnibus Me meæ filiæ daturum dotem?*

-fugisq;] cod.Iann. & unus Vat. *furisq;.* non probo. *fugis* autem interpretor, ad cœnam properas.

Miluius, & ſcurræ] qui erant apud te cœnaturi.

-tibi non refer.pr.] tibi multa mala precati: quæ tibi referre uel nolo, uel non debeo, vel non audeo.

-etenim me dixerit ille] id eſt, etenim dicere poſſit aliquis me ventre duci, id eſt, uentri indulgere,& ſeruire. Daui etiam nunc ſunt uerba, non Horatii. uox *ille*, autem idem ferè valet hoc loco, quod apud Græcos, ὁ δεῖνα, id eſt, quidam, neſcio quis. uno Demoſthenis,& altero Cicer. exemplo contenti erimus. Demoſth. περὶ Λεπτίνου. σὺ δὲ ποιεῖς, ὃ λέγεις κακῶς τοὺς τετελευτηκότας, τῆς δωρεᾶς τῶν τὸν δεῖνα μεμφόμενος, καὶ τὸν δεῖνα ἀνάξιον εἶναι φάσκων, ὧν οὐδὲν ἐκείνοις προσῆκεν. Cicer. pro Roſc. Amer. *quæſiſſe num ille, aut ille defenſurus eſſet.*

-naſum nidore ſupinor] id eſt, naſus mihi nidore ſupinatur: hoc eſt, excitatur, attollitur. Virg. Georg. II. *Antè ſupinatas Aquiloni oſtendere glebas.* in nonnullis libris legitur *ſupino.* cod. Don. autem & Vat. 3. Torn. Faërn. habent *ſupinor*, ut uulgati: quæ ſcriptura recta eſt.

-adde popino] ſim etiam popino. popinones à popina ſunt appellati: qui popinas conſectantur. ſed non reticebo, ſcriptum eſſe in duobus Vatic. Ianno. Faër. Torn. *ſi quiduis, non ſim quidam.* ego tamē hanc ſecutus ſum, ut ſit hæc ſentētia. ego nidore ciborū moueor, (inquit Dauus) fateor: naſus mihi excitatur nidoribus, ut imbecillo,& infirmo. iners ſum & ignauus,& quicquid aliud uoles: adde, ſi tibi uidebitur, me eſſe popinonem, &c. ſic loquitur epiſt. v. lib. I. *frater, pater adde.*

-verbisq; pecoris Obuol. uit.] uerbis ſpecioſis uitium tuum tegas?

aufer Me uultu terrere] cum Horatius liberiore ſerui oratione offenderetur, terrorem ei uultu denunciabat, eique minabatur: qua re animaduerſa orat Dauus ne ſtomachetur, ne ſibi terrorem intentet,& ut manus contineat. *aufer me terrere*, id eſt, ne me terreto: noli me terrere.

Te coniux aliena] ex contentione, & comparatione oſtendit Dauus dominum ſuum ſe eſſe deteriorem, & grauius peccare.

-cruce dignius?] grauius? utrius peccatum cruce dignius eſt?

-acris Natura] id eſt, naturalis cupiditas, uehemens. φυσικὴ ἐπιθυμία ἰσχυρά.

-ſub clara lucerna] Mart. lib. XI. *ludere teſte lucerna.*

-excepit] excipere, præter illam, quam ſuprà notauimus, ſignificationē, ualet etiā idem ferè, quod *recipere*,& id, quod extrinſecus uenit, aut obiectū eſt, capere. ut *uerba loquentis excipere. excipere ſanguinem patera, excipere tela, excipere pericula.*

-turgentis] tumentis. ſuprà ſaty. II. lib. I. -*tument tibi cum inguina.* fortaſſe uerbo Latino *turgere* reſpondet Græcum ὀργᾶν, quo ſæpe utitur Ariſtoteles pro uerbo ἐπιθυμεῖν,& ἐφίεσθαι, cuiuſcunque rei ſit cupiditas. ut problem. τμημ. δ'. διὰ τί οὐ δεῖ μὴ ὀργῶντα, οὔτε ἀφροδισιάζειν, οὔτε ἐμεῖν, οὔτε πτάρνυσθαι, οὔτε φῦσαν ἀφιέναι; id eſt, quamobrem non oportet eum, qui minimè turgeat, neque Veneri operam dare, neque uomere, neque ſternutare, neque flatum emittere? caudam autem ſalacem intellige, ut ſaty. II. lib. I. -*teſtis, caudamq; ſalacem Demeteret ferrum.*

Clunibus aut agitauit] aut me ſuccumbentem agitauit, tanquam equo inſidens genus eſt Veneris. Mart. lib. II. *Hectoreo quoties ſederat uxor equo.* Ouid. de arte amandi lib. 3. *Parua uehatur equo: quod erat longiſſima nunquam Thebais Hectoreo nupta reſedit equo.*

Dimittit,

Dimittit,&c.] me miſſum facit incolumi fama.

- meiat eodem] cum eadem rem habeat. Catull. *Qui ipſe ſui patris minxerit in gremium*. Horat. ſuprà ſaty.11.lib.1. *Hunc perminxerunt calones*. Perſius. *Patritiæ immeiat uuluæ*.

Tu,cum proiect.inſignib.] tu, cum poſita equitis Ro. aut iudicis perſona: proiectis ornamentis equeſtribus, ſumis cultum,ac ueſtitum ſeruilem: non is es, cuius habitum, & ſimilitudinem geris? Non ſunt autem hæc ita accipienda, quaſi Horatius ſignificet ſe equitem eſſe Romanum: ſed eò dicuntur tantum, ut intelligamus pleroſque dominos ſeruis ſuis eſſe deteriores,& nequiores,ut pote, qui turpiſſimis cupiditatibus, & libidinibus ſeruientes multa ſe indigna, ſuæque perſonæ indecôra perpetiantur, ac perferant.

- odoratum] odore aliquo imbutum. ut Od. 11. lib. 2. - *& roſa Canos odorati capillos*.

- induceris] intromitteris in ædeis mulieris.

Altercante libid.] hinc te impellit libido ad flagitium: illinc reuocat pœnæ metus. Ita pugnat metus cum cupiditate, & libidine.

Quid refert uri uirgis] poterat dicere Horatius, aliter plecti liberos, aliter ſeruos. demus ita eſſe. (inquit Dauus)at horribilius eſt ferro necari, quo ſupplicio afficiuntur liberi, quàm uirgis cædi, quæ pœna eſt ſeruorum: uel ſignificat, quòd ad turpitudinem, & infamiam attinet,nihil inter hanc & illam pœnam intereſſe. in nonnullis codicibus ſcriptum reperi,*ferrò'ne necari?* in aliis *ferro'ue*.

Auctoratus] obnoxius,obligatus,nempe mercede accepta. auctorati dicuntur milites poſteaquàm iurarunt in uerba imperatoris. exauctorati, ubi militiæ ſacramento ſunt liberati. ſed magis propriè(niſi fallor)dicuntur auctorati gladiatores, qui mercedem acceperunt, ut depugnent in ludo. C. Aſinius Pollio lib. 10. epiſt. *ob Fadium quendam militem Pompeianum, quia,cum depreſſus in ludum bis gratis depugnaſſet,auctorari ſeſe nolebat,et ad populum confugerat,primum Gallos equites immiſit*,&c. *Merces ipſa*(inquit M.Tull.Off.1.)*in mercenariis auctoramentum eſt ſeruitutis*. quid igitur refert (inquit)utrùm tanquàm mercenarius quidam ſiue gladiator,ſiue quis alius conductus,eas quoquò uelit is,qui te auctorauit,& conduxit,an clauſus in arca ita contracto ſis corpore, ut genibus caput tangas?

Quò te demiſit] in quam te ancilla contractum demiſit, fortè propter ſubitum domini ſui aduentum.

- conſcia] ancilla, ut ſuprà ſaty.11.lib.1. - *miſeram ſe conſcia clamet*.

- genibus tang.cap.]participium *contractum* non eſt coniungendum cum nomine *caput*,quod ſequitur, ſed cum prouocabulo *te*, quod antecedit, hoc modo: & quidem altius repetamus, totumq; hunc locum explanemus. quid refert (inquit) quòd ad miſeriam & turpitudinem attinet, utrùm quis uirgis cædatur,ut ſeruus,an ferro interficiatur in adulterio deprehenſus? rurſum,quid refert,utrùm quis eat uſpiam mercede obligatus, an in arca incluſus ab ancilla conſcia corpore contracto, genibus tangat caput? proinde quaſi dicat. utrobique manifeſta, & miſera ineſt ſeruitus: ſed miſerior in homine libero, qui libidinis cauſa,tanto in periculo, tantaq; in miſeria uerſatur. liber Rain.Card.& Iann. aliquantum ab aliis diſcrepant.ſic enim in illis ſcriptum eſt,*Contractum,ut genibus tangas caput*. quam ſcripturam non ſum ſecutus,quòd exiſtimem particulam *ut* adiectam eſſe ab aliquo, qui non uideret uerbum *tangas* pendêre à ſuperioribus illis *an turpi clauſus*, &c.

- illa tamen ſe Non hab.m.] huius loci hæc mihi uidetur eſſe ſententia,tu cùm libidinem tuam explere vis, in alienas ædeis non ſine periculo ingrederis,

ueſtitum mutas, ne à quoquam cognoſcaris, illa autem nulla conditione adduci poteſt, ut domum tuam ueniat, neque ut habitum, cultumque matronæ mutet, cum te metuat, neque tibi credat.

- peccet ue ſupernè] id eſt, ſi eam uelis tibi morem gerere, & obſequi à ſuperiore parte: ſi iubeas cani tibi incubare, aut inſidêre ſubiacenti, nulla conditione eſt factura: ita ſui iuris eſt, ita libera, & contumax.

- ſub furcam] ut ſeruus. Donat. in Andr. *Furciferi dicebantur ſerui, qui ob leue delictum cogebantur à dominis, ignominiæ magis, quàm ſupplicij cauſa, circa uicinos furcam in collo ferre, ſubligatis ad eam manibus, &c.*

- prudens] ſciens, ut ſat. III. huius lib. *Cum prudens ſcelus ob titulos admittis inaneis, Stas animo?*

- dominoq; furenti] uel marito, uel amori, & libidini.

- credo, metues] ſcilicet tu metues, tuoq; malo, & periculo doctus, cauebis. proinde quaſi dicat, non metues, immò uerò cogitabis, quo tempore te iterum in periculum coniicias.

quæ bellua, &c.] oſtendit amantes & libidinoſos belluis eſſe incautiores, & inconſideratiores, cum hæ ferè nunquam, poſteaquàm è laqueis effugerunt, iterum capiantur: illi autem uitato periculó iterum, atq; iterum in idem genus fraudis incurrant. notum eſt prouerbium, & refertur à Plutarcho, *ἀλώπηξ διαφυγοῦσα πάγας, αὖθις οὐχ ἁλίσκεται*, id eſt, uulpes quæ tendiculas, aut laqueos effugit, iterum non capitur.

- reddet] ſiue legas *reddit*, ſiue *reddet*, nihil refert, & utraque ſcriptura codicum manuſcriptorum auctoritate nititur.

Non ſum mœchus, ais] ſi dices te non eſſe mœchum, licebit mihi quoque dicere, me non eſſe furem. nam quemadmodum ego me à furtis abſtineo, neque uaſa argentea tango metu pœnæ: ſic tu propter periculum ab uxoribus alienis te abſtines, non conſilio, aut ratione.

- ſapiens] mihi ſapiens, ut ſat. I. lib. I. *Non uſquam prorepit, & illis utitur antè Quæſitis ſapiens.* uel dic ſapiens, id eſt, cautus, conſideratus, conſultus, Euripid. *Μισῶ σοφιςὴν, ὅςις οὐκ αὑτῷ σοφός.*

- tolle periclum] ſi nullum ſit periculum, tum natura ad uitium procliuis, & præceps, ſeſe ad quoduis facinus audendum effrenata profundet. ſignificat Horatius aut nullos, aut pauciſſimos eſſe, qui iudicio ac uoluntate à flagitio, & maleficio temperent. qua de re plura ad epiſt. ad Quinct. lib. I.

Tu'ne mihi dominus, rerum imp. &c.] cum tot tibi res, atque homines imperent, uidelicet pecunia, libido, gloria, metus, uiri potentiores, & locupletiores, tu'ne te mihi dominum eſſe dicis?

- quem ter uindicta] uindicta dicebatur ea uirga, qua Prætor ſeruum liberabat. natum autem nomen eſt uel à ſeruo illo Vindicio, qui coniurationem adoleſcentum aduerſus populi Ro. libertatem, patefecit: uel à uindicando, propterea, quòd uindicta ſeruus à Prætore in priſtinam, & naturalem libertatem uindicabatur, ut docet Theophilus lib. I. Inſtitutionum iuris ciu. ſignificat porrò, duriorem, ac turpiorem eſſe libidinum, & cupiditatum ſeruitutem, quàm legitimam, & iuriſgentium.

- nam Siue uicarius eſt] ſeruorum alii erãt ordinarii, alii uicarii. uicarius erat is, qui in alterius erat peculio, &, pœnè dicam, ſerui ſeruus. ordinarius, qui ſeruum habebat in peculio ſuo. Quamuis autem uicarius, eſſet ordinarii *κτῆμα*, id eſt, poſſeſſio, ordinarioq; parêret, erat tamen eius conſeruus propterea, quòd ordinarii dominus, erat & uicarii dominus, & communis utriuſque dominus: id eſt,

uttunque

utrunque habebat in ſua poteſtate. Nam cum ſeruus omnis ſit in alterius poteſtate: & uicarius, ſeruus ſit: is autem, qui in alterius poteſtate eſt, alterum in ſua habere non poſſit, efficitur, ut uicarius, eiuſdem domini, cuius & ordinarius, ſeruus ſit.

- atque Duceris, ut neru. alienis m.] lignum neruis alienis mobile omnes ferè accipiunt turbinem, qui ſcutica torqueri, & impelli ſolet à pueris. quam ſententiam poſſem Tibulli tabulis confirmare lib. 1. eleg. v. *Namque agor, ut per plana citus ſola verbere turbo, Quem celer aſſueta uerſat ab arte puer.* ſed mihi magis placet, quod M. Antonius Muretus prior quidem annotauit, & protulit, ego autem iampridem in aduerſarijs meis habueram, per mobile lignum, &c. hoc loco ſignificari ab Horatio id, quod appellant Græci νευρόσπαστον. erant autem νευρόσπαστα, parua quædam animalium ſimulacra, quorum vel ſingula, uel uniuerſa membra certis neruis, aut fidiculis in hanc, uel illam partem cum quadam uenuſtate, & conuenientia mouebantur. Qui huiuſmodi ſimulacra uulgò oſtentabant, νευροσπάσται dicebantur, ut intelligere licet ex Ariſtotele in lib. de mundo ad Alexandrum, ſi modò eſt Ariſtotelis. cuius hæc uerba ſunt, καὶ οἱ νευροσπάσται μίαν μήρινθον ἐπισπασάμενοι ποιοῦσι καὶ αὐχένα κινεῖσθαι, καὶ χεῖρα τοῦ ζώου, καὶ ὦμον, καὶ ὀφθαλμὸν, ἔστι δ' ὅτε πάντα τὰ μέρη, μετά τινος εὐρυθμίας. id eſt, neuroſpaſtæ vna fidicula tracta faciunt, ut ceruix, & manus, & humerus, & oculus animalis: interdum autem, & omnes corporis partes cum quadam uenuſtate, & moderatione moueantur.

Quiſnam igitur liber? &c.] hæc dicuntur ex ſententia Stoicorum.

- ſibi qui imper.] qui ſibi, ſuiſq; appetitionibus & affectibus imperat.

- reſponſare] obſiſtere, ut epiſt. ad Mæcen. 1. lib. 1. - *fortunæ reſponſare.* & ſat. prox. *canis reſponſat opimis. fortis reſponſare*, id eſt, fortis ad reſpondendum, ſeu in reſponſando, ut alibi, & ſæpius admonuimus.

- & in ſeipſo totus teres, atque] id eſt, totus ex ſe aptus, ſui ſimilis, æquabilis, perfectus, perpolitus, nihil habens aſperũ, nihil inæquale, nihil laciniosum. ductum à figura rotunda, in qua nihil externi hærere poteſt, propterea quòd undique læuis & polita eſt. M. Tull. in orat. perf. aures Atticorum teretes nominat, propterea quòd nihil ferre poſſunt inſolens, nihil putidum, nihil inelegans, nihil inuenuſtum. & in lib. de optimo gen. oratorum, ita loquitur, *qui teretes aureis habent, intelligensq; iudicium.* apud eundẽ in oratore perf. *rotundum* ualet idem quod cultum, politum, perfectum. ſic enim ille, *Thucydides præfractior, nec ſatis, ut ita dicam, rotundus.* & in Bruto, *uerborum copia, & quaſi rotunda conſtructio.* idem de natura deorum, *figura rotunda, nihil habens inciſum angulis, nihil eminens, nihil laciniosum*: ſeu, vt alij legunt, *lacunoſum.* ſic Plato in Phædro, ἐκείνη μόνον ἐπαινεθῆναι δεῖ λόγον, ὅτι σαφῆ καὶ στρογγύλα καὶ ἀκριβῶς ἕκαστα τῶν ὀνομάτων ἀποτετόρνευται. & Ariſtot. lib. 2. Rhetor. προσιθέντα τὸ διότι στρογγυλώτατα.

Externi ne quid ualeat] ne quid externum eum commoueat: ut is omnia externa contemnat, neque concupiſcat, neque pertimeſcat, cum ſit animo ab omni perturbatione & concitatione, uacuo, ac libero. talis deſcribitur uir bonus à Virgilio, ſi modò Virgilii ſunt uerſus illi, *Securus, mundi inſtar habens, teres atque rotundus, Externi nequid ualeat per læue morari.*

- morari] hærere, reſidere. abſolutè poſitum eſt.

- manca] debilis, fracta, ſine uiribus. in quem nihil ualet fortuna. ſic M. Tull. in epiſt. ad Pætum lib. 9. de fortuna, *Quam exiſtimo leuem & imbecillam, ab animo firmo & graui, tanquam fluctum à ſaxo, frangi oportere.*

Vrget enim dom. m.] dominus ſæuus, & immitis te premit, uidelicet cupiditas, ſeu libido, ut paulò antè, *dominoq; furentes Committi rem omnem.*

- & acreis Subiectat] tranſlatum ab equis, quos curſu iam defeſſos equites interdum calcaribus fodere ſolent, & uelint, nolint, ut currant, ſubigere.

Vel cum Pauſiaca] alium domini ſui morbum commemorat, nempe immoderatum tabularum pictarum ſtudium, quod item reprehendit M. Tull. parad. ὅτι οἱ σοφοὶ ἐλεύθεροι, his uerbis, *Actæonis tabula te ſtupidum detinet, aut ſignum aliquod Polycleti. omitto unde ſuſtuleris, & quomodo habeas: intuentem te, admirantem, clamores tollentem cum uideo, ſeruum te eſſe ineptiarum omnium iudico*, &c. Verr. de ſignis, *Venio nunc ad iſtius, quemadmodum ipſe appellat, ſtudium, ut amici eius, morbum, & inſaniam.* fuit autem Pauſias pictor inſignis, de quo Plin. lib. 21. cap. 2. & Varro de re ruſtica, lib. 3.

- cum Fului, Rut.] de Fuluio, & Rutuba equidem nihil me legiſſe fateor: ſed Placidianum, ſeu Pacidianum (nam ſic reperio ſcriptum in codicibus Ciceronianis excuſis) conſtat fuiſſe gladiatorem, & eum quidem præſtantiſſimum, ex Lucillii uerſibus, quos profert Nonius Marcellus in declaratione uerbi *compono*: uerſus ſunt hi, *Samnis ſpurcus homo uita illa dignu' locoq; Cum Placidiano componitur? optimu' longè Poſt homines natos gladiator qui fuit unus.* eundem commemorat M. Tull. lib. 3. epiſt. ad Qu. frat. his uerbis, *non putaſſet ſibi Pompeius de illius ſalute, ſed de ſua dignitate mecum eſſe certamen: in urbem introiuiſſet: ad inimicitias res ueniſſet: cum Aeſernino Samnite Placideianus comparatus uideretur.* & de optimus gen. orat. *A me autem (vt cum maximis minima conferam) gladiatorum par nobiliſſimum inducitur. Aeſchines, tanquam Aeſerninus (vt ait Lucillius) non ſpurcus homo, ſed doctus & acer Cum Placideiano componitur, optimu' longè Poſt homines natos*, &c. *nihil enim illo oratore arbitror cogitari poſſe diuinius.* & Tuſcul. lib. 4. *An uerò uir fortis, niſi ſtomachari cœperis, non poteſt fortis eſſe? gladiatorum id quidem eſt. quanquam in eis ipſis uidemus ſæpe conſtantiam: colloquuntur, congrediuntur, aliquid poſtulant, ut magis placati, quàm irati eſſe uideantur. ſed in illo genere ſit Placideianus aliquis hoc animo, ut narrat Lucillius, Occidam illum equidem, & uincam, ſi id quæritis, inquit*, &c. De Placideiano igitur nemini dubium eſt, quin fuerit gladiator: De Fuluio autem, & Rutuba, de quibus nihil extat, quod ſciam, nihil affirmare poſſum, hoc tantùm licet ſuſpicari, eos quoque fuiſſe gladiatores, propterea quòd cum Placideiano gladiatore numerentur. huius loci autem hæc ſententia eſt. cum admiraris tabulam aliquam à Pauſia pictam, quid eſt, cur minus peccare exiſtimandus ſis, quàm ego, cum gladiatorum prælia in pariete minio, aut rubrica, aut carbone depicta erecto corpore cõtẽplor.

- contento poplite] quidam hæc ad Dauum referunt, ita ſtudioſè & cupidè ſpectantem, vt poplites contendat: alij ad gladiatorum imagines contentis poplitibus pugnantium. Acron vtranque ſententiam complectitur, & proponit. Ego malo referri ad gladiatores pictos, vel ad Placidianum tantùm. Nam certè ita ſolent pugnare gladiatores, nempe altero poplite contento. atque hanc ſententiam confirmat id quod ſequitur, *uelut ſi Re uera pugnent*, &c. ſi quis tamen alteram malet, non pugnabo.

- nequam] paulò antè diximus hominem nequam, homini frugi eſſe contrarium.

Subtilis] ἀκριβὴς, ſubtilis, & limati iudicij. tranſlatio eſt à filo, ſeu tela ſubtiliter texta, epiſt. ad Auguſt. lib. 2. *Iudicium ſubtile uidendis artibus.*

- audis] diceris, vt *-rexq; paterq; Audiſti coram*, epiſt. ad Mæcen. 11. lib. 1.

Nil ego, ſi ducor libo f.] ſi libi nidore, ſeu vapore ducor, homo nihili ſum, uel, hominem nihili me dicis eſſe. Græci hominem nullius pretij, contemtiſſimum, nullius bonæ frugi, ignobilem, οὐδὲν nominant. τοῦτ᾽ ἔστιν, οὐτιδανὸν, πρὸς οὐδὲν χρήσιμον, ἀτελῆ, δυσγενῆ. quid ſit libum, dicemus ad illum locum,

Vtq;

Vtque ſacerdotis fugitiuus liba recuſo. epiſt. ad Fuſcum lib.1.in libro Don. ſcriptum eſt, *Nil ſum ego*.

-tibi ingens Virtus] Solent hæc legi enunciando, & ſine interrogationis nota, hoc ſenſu, Tu autem tanta uirtute, ac temperantia præditus es ſcilicet, ut cœnas lautiores, & ſumtuoſiores contemnere queas. ironia eſt. ſentit enim planè contrarium eius, quod dicit, nempe herum ſuum tam imbecillum eſſe, & propè nullius uirtutis, ut cœnis opiparis facillimè capiatur, & uincatur. Iam uerò *cœnis reſponſare opimis*, eadem ratione, & ſignificatione dictum, qua *reſponſare fortunæ*, epiſt.1.lib.1.& *reſponſare cupidinibus*, ſuprà hac ead.ſaty. pro non cedere, non obſequi, ſed contemnere potius. ſignificat autem, non eam in illo ineſſe uirtutem, & continentiam, & fortitudinem, & conſtantiam, ut cœnas opiparas contemnere queat. Quòd ſi quis malet hæc legi interrogando, & ſine ironia, hoc modo, Quantumuis uirtus tibi magna ſit, potes'ne ea fretus cœnas apparatas, & opiparas contemnere? non improbabo.

Obſequium ventris, &c.] huius loci hæc ſententia eſt, dices me maiore meo malo uentri obſequi, quàm te, quia, ſiquando eſcas aliquas lautiores ligurriero, ſcapulæ meæ operiuntur loris: at tu cùm cara, & ſumtuoſa obſonia conſectaris, num impunè ferre ſoles? minime uerò. nam talem uictum conſequitur cruditas, & infirma corporis ualetudo. longè igitur grauius plecteris, quàm ego, qui uapulo.

-cur?] cur grauius plector, cum uentri morem geſſero, quàm tu? quaſi dicat, non eſt ita.

Nempe inamareſcunt] non eſt ita (inquit Dauus) id eſt, non eſt tibi minus impunita iſta uictus intemperantia, ac luxuria, quàm mihi mea edacitas: non minoris tibi conſtant cara iſta obſonia, cœnæq; ſumtuoſæ, quàm mihi mea auiditas, propterea, quòd nimia ciborum copia tibi ægrè concoquitur à uentriculo. ita naſcitur cruditas: ex qua totius corporis conſtitutio perturbatur. his ſimilia ſunt illa ſat.11.huius lib. *Putet aper, rhombusq; recens, mala copia quando Aegrum ſollicitat ſtomachum.* ibid. *-at ſimul aſſis Miſcueris elixa, ſimul conchilia turdis, Dulcia ſe in bilem uertent*, &c.

Illuſiq; ped.uit.ferr.&c.] propterea quòd uentriculus cruditate laborans, ſuo munere probè fungi non poteſt. quò fit ut corpus non alatur, debilitentur pedes, & reliquæ corporis partes.

-an hic peccat, &c.] argumentum eſt à minore, Demus puerum ſeruum, qui furtiua ſtrigili uuam emit, peccare: quando grauius peccat is, qui prædia ſua uendit, eorumq; pretium in coëmenda obſonia, & in cœnas ſumtuoſas apparandas inſumit ac profundit? nauclerus quidam apud Menandrum (ut refert Athenæus lib.4.) uota facit, ut qui agros, & prædia uendunt, & bona ſua comedunt, ſemper nauigent, nunquam terram tangant, ut ita ſentiant, quali bono accepto non pepercerint. ſic Menander, *Ω φιλτάτη γῆ μῆτερ, ὡς σεμνὸν σφόδρ' εἶ Τοῖς νοῦν ἔχουσι κτῆμα, πολλοῦ τ' ἄξιον. Ὡς δή τ' ἐχρῆν, ὅτις πατρῴαν παραλαβὼν Τὴν καταφάγοι, πλεῖν τουτονὶ διὰ τέλους, Καὶ μὴ δ' ἐπιβαίνειν γῆς, ἵν' οὕτως ᾔσθετο Οἷον παραλαβὼν ἀγαθὸν οὐκ ἐφείσατο.*

Nil.ſeru.gul.p.h.] nil ſeruile habet, cum gulæ paret, ac ſeruit? quaſi dicat, plurimum.

-adde, quòd idem] ſic Ariſtoteles de improbis ac uitioſis hominibus lib.1x. de morib. ad Nicom. *Et uitioſi homines quærunt quibuſcum totos dies traducant: ſe ipſos autem fugiunt. multa enim grauia et horrenda recordantur. & cum ſoli ſunt, talia expectant altera: cum alijs autē obliuiſcuntur. et, cum ſit nihil in eis amabile, nullo erga ſe amoris affectu commouentur.*

commouentur. uerba Græca ſunt hæc, ζητοῦσί τε οἱ μοχθηροὶ μεθ' ὧν συνημερεύσουσιν· ἑαυτοὺς δὲ φεύγουσιν. ἀναμιμνήσκονται γὰρ πολλῶν καὶ δυσχερῶν· καὶ τοιαῦθ' ἕτερα ἐλπίζουσι καθ' ἑαυτοὺς ὄντες· μεθ' ἑτέρων δ' ὄντες ἐπιλανθάνονται· οὐδὲν δὲ φιλητὸν ἔχοντες, οὐθὲν φιλικὸν πάσχουσι πρὸς ἑαυτούς.

-non ocia recte Ponere] nulla in re ſeria, atque honeſta ocium tuum ponere potes.

-teq; ipſum vitas fug. &] tu te ipſum fugis, ut ſerui improbi ſolent à domino fugere, & huc, & illuc errare. ſeruos errones diſtinguunt Iuriſconſulti à fugitiuis, quòd hi ita fugiunt à dominis, ut non habeant in animo ad eos unquam reuerti · errones eo conſilio fugiunt, ut aliquando reuertantur. ſed hoc loco Horatius hanc diſtinctionem non ſeruat: utiturque his nominibus translatè, hoc modo: tu te ipſum, ut fugitiuus, & erro, uitas: ſeruorum erronum, & fugitiuorum inſtar, qui dominum reliquerunt, te ipſum fugis. ſecutus ſum autem ſcripturam librorum manuſcriptorum Donati, Faerni, 2. Vaticanorum, Torneſii. nam excuſi omnes, quos quidem uiderim, habent *fugitiuus ut erro*. quam ſcripturam ſi quis probabit, ſic explicabo, Te ipſum uitas, ut erro fugitiuus, id eſt, ut ſeruus erro, qui fugit à domino: uel te ipſum uitas, fugiens à te, ut erro: uel teipſum uitas, ut ſeruus fugitiuus errabundus. quod ſi placebit, idem ferè ualebit hoc loco fugitiuus, quod fugax, aut fugere ſolitus, quemadmodum Terent. in Heautont. *argentum fugitiuum* & Varro lib. 1. de ling. Lat. *obliuionem fugitiuam* appellat. ego tamen priorem ſcripturam magis probo.

- fallere] leuare, lenire, ἐκκλέπτειν. ut Virg. Aen. 4. *- ſi fallere poſſit amorem*.

- nam comes atra pr. ſeq. f.] ſic Od. xvi. lib. 2. *quid terras alio calentes Sole mutamus? patriæ quis exul Se quoque fugit?* & epiſt. ad Villic. lib. 1. *Stultus uterque locum immeritum cauſatur inique: In culpa eſt animus, qui ſe non effugit unquàm*.

Vnde mihi lapidem?] loquitur Horat. ſerui oratione nimis libera offenſus. ſignificat autem ſua uitia neminem libenter audire. ſubint. ſumam?

- aut uerſus facit] ſignificat, uerſuum faciendorum ſtudium, inſaniæ eſſe proximum, atque ad inſaniam propemodum hominem adigere. ut ſuprà ſat. III. huius lib. *Adde poëmata nunc, hoc eſt, oleum adde camino, Quæ ſi quis ſanus fecit, ſanus facis & tu*.

- accedes opera agro] mittam te in agrum Sabinum, ut nonus accedas ad ſeruos octo operarios, qui in opere ruſtico faciendo uerſantur. ſic Plaut. Moſtell. *Cis hercle paucas tempeſtates, Tranio Augebis ruri numero genus ferratile*.

SATYRA 8.

Vt Naſidieni iuuit te cœna beati?
Nam mihi quærenti conuiuam, dictus here illic
De medio potare die. ſic, vt mihi nunquàm
In uita fuerit melius. da, ſi graue non eſt,
Quæ prima iratum uentrem placauerit eſca.
In primis Lucanus aper, leni fuit Auſtro
Captus, vt aiebat cœnæ pater. acria circùm
Rapula, lactuca, radices, qualia laſſum
Peruellunt ſtomachum, ſiſer, alec, fæcula Coa.

COMMENTARII.

Vt Naſidieni iuuit.] in nomine *Naſidieni* tertia & quarta ſyllaba contrahuntur in unam, uidelicet i, & e, quod ſæpe aliàs fieri ſolere ſuprà oſtẽdimus. ſecunda autem eiuſdem nominis ſyllaba hìc producitur, cum infrà corripiatur ibi.

His ubi ſublatis, puer altè cinctus, acernam
Gauſape purpureo menſam perterſit: & alter
Sublegit, quodcunque iaceret inutile, quodq́;
Poſſet cœnanteis offendere: ut Attica virgo
Cum ſacris Cereris, procedit fuſcus Hydaſpes
Cæcuba uina ferens, Alcon Chium maris expers.
Hic herus, Albanum Mæcenas, ſiue Falernum
Te magis appoſitis delectat: habemus vtrunque
Diuitias miſeras. ſed queis cœnantibus unà
Fundani, pulchrè fuerit tibi, noſſe laboro.
Sũmus ego, & prope me Viſcus Turinus, & infrà,
Si memini, Varius. cum Seruilio Balatrone
Vibidius: quos Mæcenas adduxerat vmbras:
Nomentanus erat ſuper ipſum, Porcius infrà,
Ridiculus totas ſimul abſorbere placentas.
Nomentanus ad hoc, qui, ſi quid fortè lateret,
Indice monſtraret digito. nam cetera turba,
Nos, inquam, cœnamus aueis, conchylia, piſceis,
Longè diſſimilem noto celantia ſuccum:
Vt vel continuò patuit, cum paſſeris, atque
Inguſtata mihi porrexerat ilia rhombi.
Poſt hæc me docuit melimela rubere minorem
Ad lunam delecta. quid hoc interſit: ab ipſo
Audieris melius. tum Vibidius Balatroni.
Nos, niſi damnosè bibimus, moriemur inulti.
Et calices poſcit maiores. vertere pallor
Tum parochi faciem nil ſic metuentis, vt acreis
Potores: vel, quòd maledicunt liberius: uel,
Feruida quòd ſubtile exſurdant uina palatum.
Inuertunt Aliphanis uinaria tota
Vibidius, Balatroq́;, ſecutis omnibus imis.
Conuiuæ lecti nihilum nocuere lagenis.
Affertur ſquillas inter muræna natanteis
In patina, porrecta. ſub hoc herus, hæc grauida, in-
Capta eſt, deterior poſt partũ carne, futura. (quit,
His miſtum ius eſt oleo, quod prima Venafri
Preſſit cella, garo de ſuccis piſcis Iberi,
Vino quinquenni, uerùm citra mare nato,
Dum coquitur: cocto Chium ſic cõuenit, ut non
Hoc magis ullum aliud: pipere albo, non ſine aceto,

ibi. *Naſidienus ad hæc*, & *Naſidiene redis*. ego incidi in quendam librum manuſcriptum Romæ in quo ſic legitur. *Naſidieni, qui iuuit te cœna beati?* ſed & Priſcianus lib. 17. priorem, ac receptam ſcripturam agnoſcit, & ceteri omnes libri ueteres comprobant.

-beati] ὀλβίῳ, diuitis, copioſi. ut Od. VII. lib. 3. *Thyna merce beatũ*. & epiſt. ad Loll. 11. lib. 1. - *beatus enim iam Cum pulchris tunicis*, &c.

- dictus here illic] dictuſes mihi heri illic apud Naſidienum meridie potare. *here* pro *heri* notat Priſ. lib. 15. & hunc locum profert. quanquam in aliquot lib. ueteribus ſcriptum eſt *heri*.

- da] dic. ut Virgilius in Tityro. *Sed tamen, iſte Deus qui ſit, da Tityre nobis*.

Quæ prima irat. uentr. plac.] ſupra ſaty. 11. *cum ſale panis Latrantem ſtomachum benè leniet*. Vlyſſes apud Alcinoum ait uẽtre nihil eſſe impudentius, qui etiam in luctu, ac mærore ſui meminiſſe iubeat. ſic Hom. ὀδ. η. Ἀλλ' ἐμὲ μὲν δορπῆσαι ἐάσατε κηδόμενόν περ· Οὐ γάρ τι στυγερῇ ἐπὶ γαστέρι κύντερον ἄλλο ἔπλετο, ἥτ' ἐκέλευσεν ἕο μνήσασθαι ἀνάγκῃ, Καὶ μάλα τειρόμενον.

Auſtro] Auſtro leniter flante carnes efficiuntur teneriores. Νότος γὰρ σήπει, ait Ariſtoteles quodam loco.

Cœnæ pater.] cœnæ pater, conuiuator, parochus

Quod Methymnæam uitio mutauerat uuam,
Erucas uirideis, inulis ego primus amaris
Monſtraui incoquere, illutos Curtillus echinos,
Vt melius muria, quam teſta marina remittit.
Interea ſuſpenſa graueis aulæa ruinas
In patinam fecere, trahentia pulueris atri,
Quantum non Aquilo Campanis excitat agris.
Nos maius ueriti, poſt quàm nihil eſſe pericli
Senſimus, erigimur. Rufus poſito capite, vt ſi
Filius immaturus obiſſet, flere. quis eſſet
Finis: ni ſapiens ſic Nomentanus amicum
Tolleret? heu Fortuna, quis eſt crudelior in nos
Te deus? vt ſemper gaudes illudere rebus
Humanis? Varius mappa compeſcere riſum
Vix poterat. Balatro ſuſpendens omnia naſo,
Hæc eſt conditio uiuendi, aiebat: eoq;
Reſponſura tuo nunquam eſt par fama labori.
Te'ne, vt ego accipiar lautè, torquerier omni
Sollicitudine diſtrictum? ne panis aduſtus,
Ne malè conditum ius apponatur? vt omnes
Præcincti rectè pueri, comtiq; miniſtrent?
Adde hos præterea caſus: aulæa ruent ſi,
Vt modò: ſi patinam pede lapſus frangat agaſo.
Sed conuiuatoris, vti ducis, ingenium res
Aduerſæ nudare ſolent: celare ſecundæ.
Naſidienus ad hæc: tibi dij, quæcunque preceris,
Commoda dent: ita uir bonus es, conuiuaq; comis.
Et ſoleas poſcit. tum in lecto quoque uideres
Stridere ſecreta diuiſos aure ſuſurros.
Nullos his mallem ludos ſpectaſſe: ſed illa
Redde age, quæ deinceps riſiſti. Vibidius dum
Quærit de pueris, num ſit quoque fracta lagena:
Quòd ſibi poſcenti non dentur pocula: dumq;
Ridetur fictis rerum Balatrone ſecundo:
Naſidiene redis mutatæ frontis, vt arte
Emendaturus fortunam. deinde ſecuti
Mazonomo pueri magno diſcerpta ferentes
Membra gruis ſparſi ſale multo, non ſine farre:
Pinguibus & ficis paſtum iecur anſeris albi,
Et leporum auulſos, ut multo ſuauius, armos,

chus in hac ſatyra idem ualent.

- qualia laſſum Peruellunt ſt.] cuiuſmodi res ſtomachum laguentẽ, ac nauſeantem laceſſunt, ac prouocant. adhibebantur enim illa *ἀναστομώσεως χάριν*, ut ſuprà oſtẽdimus ex Athenæo, cõm. ſaty. 4.

- ſiſer] genus eſt paſtinacæ, *quæ mulſo in cibis temperata, etiam in gratiam vertitur*, inquit Plin. lib. 19.

- alec] genus liquaminis eſſe diximus ſup. ſat. 4.

- fæcula Coa] ex uino Coo. genus condimenti.

- altè cinctus] *εὔζωνος*, expeditus ad miniſtrãdum. ſup. ſaty. v 1. *ueluti ſuccinctus curſitat hoſpes.*

- acernam] ex acere arbore factam. acernas mẽſas etiam fuiſſe in pretio, quanuis citreis inferiores, declarat diſtichum illud Martialis. *Non ſum criſpa quidem, nec ſiluæ filia Mauræ: Sed norunt lautas & mea ligna dapes.*

Gauſape purpureo] Priſc. lib. 7. eo capite, ubi docet in ſextis caſibus nominum neutrorum tertiæ declinationis in e. reperiri e. & i. huc uerſum proferr. ſic & Lucill. *Purpureo terſit tunc latas gauſape menſas.* Varro. *Clauditur Oceano, Lybico mare, flumine Nilo.* Lucret. lib. 1. *E mare primùm homines, è terra poſſet oriri Squammigerum genus, & uolucres:* ex quo Plauti iocus in Mil. glor. *Maris cauſa hercle, ego hoc utor oculo minus. Nam ſi à mare abſtinuiſſem, tanquam hoc uterer.* nã hunc

Plauti

Quàm ſi cum lumbis quis edit. tum pectore aduſto
Vidimus & merulas poni, & ſine clune palumbes:
Suaues res, ſi non cauſas narraret earum, &
Naturas dominus: quem nos ſic fugimus ulti.
Vt nihil omnino guſtaremus: uelut illis
Canidia afflaſſet peior ſerpentibus Afris.

Plauti uerſum ſic emendauit Muret. lib. 3. Var. lect.

- ut Attica virgo Cũ ſacr. Cr.] Hydaſpem puerum formoſum cum uirgine Attica Canephora cõparat. ſacra Cereris in caniſtro quodam, aut ciſta ſerebant uirgines capitibus impoſita, manibus ſublatis, à ſacerdote accepta diebus feſtis Cereris, Mineruæ, & quibuſdã aliis. Eas uirgines Ericthonio regnante fuiſſe inſtitutas, refert Suidas, à Philochoro traditum eſſe. Habebat autem ſuas & Pallas Canephoras: de quibus ſic Pauſanias in Attic. ἃ δέ μοι θαυμάσαι μάλιστα παρέσχεν, ἔστι μὲν οὐκ ἐς ἅπαντας γνώριμα, γράψω δ᾽ οἷα συμβαίνει. Παρθένοι δύο τοῦ ναοῦ τῆς Πολιάδος οἰκοῦσιν οὐ πόρρω. καλοῦσι δ᾽ Ἀθηναῖοι σφᾶς κανηφόρους. Αὗται χρόνον μέν τινα δίαιταν ἔχουσι παρὰ τῇ θεῷ. παραγενομένης δὲ τῆς ἑορτῆς δρῶσιν ἐν νυκτὶ τοιάδε, ἀναθεῖσαι σφίσιν ἐπὶ τὰς κεφαλὰς, ἃ ἡ τῆς Ἀθηνᾶς ἱέρεια δίδωσι φέρειν, οὔτε ἡ διδοῦσα, ὁποῖόν τι δίδωσιν, εἰδυῖα, οὔτε ταῖς φερούσαις ἐπισταμέναις. id eſt, quæ autem me maxima admiratione affecerunt, cum minimè ſint omnibus nota. ſcribam cuiuſmodi ſint. *Duæ uirgines à templo Palladis non longè habitant: eas autem Canephoras appellant Athenienſes. Hæ aliquandiu tum temporis apud Deam commorantur. ubi uerò dies feſtus aduenit, faciunt noctu ſacra, ſuis capitibus imponentes, quæ Mineruæ ſacerdos dat eis ferenda, cum neque ea, quæ dat, quid det, ſciat: neque eæ, quæ ferunt, quid ferendum accipiant, ſciant.* De iiſdem ſic M. Tull. Verr. de ſignis. *Erant præterea duo ſigna non maxima: uerum eximia uenuſtate, uirginali habitu, atque ueſtitu, quæ manibus ſublatis ſacra quædam more Athenienſium uirginum repoſita in capitibus ſuſtinebant. Canephoræ ipſæ uocabantur.* habebat & Diana ſuas. Theocr. eid. 2. Ἦνθ᾽ ἁ τῶ ὐβόλοιο καναφόρος ἄμμιν Ἀναξὼ ἄλσος ἐπ᾽ Ἀρτέμιδος. aſcribitque ad hunc locum interpres, uirgines nupturas placandæ Dianæ cauſa, ne eam offenderent, atque in ſeſe irritarent, quòd uirginitatem ſuam eſſent amiſſuræ, κανηφορεῖν, id eſt, ſacra quædam in caniſtris condita, & occultiſſima ferre ſolitas eſſe.

Cæcuba vina] uinum Cæcubum laudabant Romani illi ueteres. ſup. Od. xx. lib. 1. *Cæcubum, & prælo domitam Caleno Tu bibes uuam.*

Alcon] alter puer uinum Chium ferens prodit in medium.

Chium] in nomine Chium, i, producitur, cum Chius primitiuum ſit breue: docet Priſc. lib. 2.

- maris expers] aquæ marinæ expers. ἀτεθαλασσωμένον. Athen. lib. 1. ſcribit, ueteres conſueuiſſe aquam marinam in uina infundere, fortaſſe ut eſſent ſalubriora. Nam huiuſmodi uina nullas cruditates gignunt, uentrem ſoluunt, ſtomachum aliquantùm mordent, atque incitant, flatus non ingenerant, ad cibum concoquendum adiuuant. uerba Athen. ſunt hæc. οἱ δ᾽ ἐπιμελῶς ἐστεθαλαττωμένοι οἶνοι ἀκραιπάλοι τε εἰσὶ, καὶ κοιλίαν λύουσιν, ἐπιδάκνουσί τε τὸν στόμαχον, ἐμφυσήσεις τε οὐκ ἐνεργάζονται, καὶ συγκατεργάζονται τὴν τροφήν. Itaque fugam illam Bacchi ad mare, nonnulli ſic interpretantur, ut per eam ſignificari putent hanc conficiendi uini rationem, & aquæ marinæ infuſionem: nã uinum aqua marina infuſa ſuauius efficitur: unde Plauti iocus Rudente. *Quaſi uinis Græcis Neptunus nobis ſuffudit mare.*

- herus] dominus cœnæ. Naſidienus.

Albanum] de uino Albano ſic Athen. lib. 1. γίνεται καὶ περὶ τὴν Καμπανίας κώμην ὁ καλούμενος Ἀλβανὸς, πότιμος, ξηρὸς ἀπὸ ἐτῶν πέντε. id eſt, naſcitur autem, & in agro Cumano, qui eſt in Campania, uinum Albanum quod appellatur, ad

potionis

potionis uſum accommodatum, & leue ab annis quinque.

Diuitias miſeras] Alij putant orationem eſſe hominis ſuam copiam extenuantis hoc modo: habemus (inquit Naſidienus) utrunque, uidelicet Albanum, & Falernum, ſi tibi magis placent, quàm, quæ tibi miniſtrantur: atque ita hæc uerba *Diuitias miſeras*, dicendum erit cohærere cum ſuperioribus uerbis *habemus utrunque*: alii *Diuitias miſeras* exiſtimant eſſe uerba Horatii, & ita, à ſuperiore uerſu ſeparanda, hoc modo. ô Diuitias miſeras Naſidieni: ô hominem miſerè diuitem. Muretus hanc ſententiam probat: mihi illa probabilior uidetur.

- ſed queis cœnantibus vnà] id eſt, ſed quibus aliis conuiuis unà cœnantibus libenter, & iucundè cœnaris, liberaliterq; acceptus ſis, ſcire peruelim.

- pulchrè fuerit tibi] benè fuerit tibi, iucundè uixeris. vide ſup. annot. ad ſaty. I I. huius lib. - *benè erat non piſcibus urbe petitis*.

- quos Mæcenas addux. vmbr.] umbræ appellantur, ut dicemus ad epiſt. ad Torq. lib. I. conuiuæ non uocati illi quidem à conuiuatore: uerum tamen eum, qui uocatus eſt, ſecuti. ſed quæri poteſt quos dicat Fundanius umbras fuiſſe Mæcenatis, Balatronem'ne & Vibidium, an Nomentanum, & Porcium? ſi Balatronē & Vibidium, prouocabulum *quos* referetur ad ea, quæ antecedunt: ſi Nomentanum & Porcium, hic erit ordo uerborum, & Nomentanus erat ſupra ipſum Mæcenatem: Porcius infrà, quos quidem Mæcenas ſecum adduxerat non inuitatos à Naſidieno: & ita Aldus Manutius. Puto autem hic treis lectos fuiſſe: in uno Fundanium, Viſcum Turinum, Varium: in altero Balatronem, Vibidium Naſidienum conuiuatorem: in tertio, Nomentanum, Mæcenatem, Porcium diſcubuiſſe. media inter lectos erat menſa. Conſtat autem Caſſium Nomentanum fuiſſe luxurioſum, & perditum nepotem; de quo ſup. ſaty. V I I I. lib. I. & alibi.

- ſuper ipſum] ſic habent libri ueteres, non ſuprà: quod malim tamen. & ita loquitur M. Tull. epiſt. ad Papirium Pætum lib. 9. *& quidem ſupra me Atticus, infra Verrius familiares tui*. omnino ego ſuſpicor ab Horatio ſcriptum eſſe ſupra, uel certè ſuper', id eſt, ſupera, ſeu ſupra. docent tamen nobiles grammatici, ueteres uſurpaſſe *ſuper* & *ſupera*, pro *ſupra*.

Ridiculus totas] Porcius in eo ridiculus, quòd totas uno hauſtu placentas deuorabat. libri aliquot veteres: in his Vat. Iunius, & Torn. habent *obſorbere*. quam ſcripturam probo. vt *obligurrire* apud Terent.

Nomentanus ad hoc] Nomentanus ad hoc fuerat à Naſidieno uocatus, uel à Mæcenate ductus, ut ſi quid eſſet obſonij lautioris, quod alijs obſcurum, atque incognitum eſſet, digito indicaret. erat enim hic Nomentanus inſignis obſoniorum artifex, iudex, & helluo.

- nam cetera turba] nam nos harum deliciarum rudes, & imperiti, comedimus aues, conchilia, &c.

Longe diſſimilem noto] quæ omnia ſuccum continebant nobis incognitum, longeq; ei ſucco diſſimilem, qui uulgo eſt notus.

- paſſeris] piſcis plani: qui à rhombo, hoc tantùm differt, quòd rhombo ſitus corporis dexter reſupinatus eſt: paſſeri læuus. Plin. lib. 9.

- porrexerat] ſic reperi ſcriptum in tribus Vat. & Iann.

- melimela] μελίμηλα, mâla mellei ſaporis.

- damnoſè] plurimum. nā damno conuiuatoris ſupra modū bibunt conuiuæ.

- moriemur inulti] iocus: quaſi ita dicat. pareſt nos Naſidieno, qui nos inuitauit, hanc gratiam referre, ut plurimum bibamus: uel dic iocum in eo conſiſtere, quòd oratio eorum, qui in ancipiti, & aduerſo prælio, quamplurimis hoſtibus interfectis, mori decreuerunt, ad certamen poculorum transfertur. Virg. Aen. I I.

- *nunquam*

— nunquam omnes hodie moriemur inulti.

Et calices poſcit] ſic efferunt Græci *αἰτεῖ μείζους* ſubaudi *κύλικας*. uide annot. ad Od. IX. epod. *poſcis* autem habet cod. unus Vatic. Rain. Card. Torn. quos ſecutus ſum.

- vertere pallor] tum cœpit Naſidienus pallere.

- parochi] conuiuatoris, qui cœnam præbebat. aliàs parochum appellant *παρὰ τὸ παρέχειν*, eum, qui ſalem, acetum, oleum, ligna, & ſimilia præbet legatis aut magiſtratibus, ut diximus ſup. ad ſat. III. lib. I. ex quo parochia. M. Tull. epiſt. ad Att. lib. 13. epiſt. 1. *Omnino eum Sextius noſter parochijs publicis occupauit, quod quidem facilè patior. Veruntamen, quòd mihi magno beneficio mea magna cum fratribus illius neceſſitudo eſt, inuito eum per literas, ut apud me diuerſetur.*

- acreis] qui largiter, & ſupra modum bibunt. ut ſat. 2. huius lib. *acria pocula.*

- exſurdant] hebetant, obtundunt. tralatio eſt ab aurium ſenſu ad guſtatum. palato enim iudicantur ſapores.

Inuertunt Aliſanis] id eſt, uini cados inuertentes, totos exhauriunt poculis Aliſanis. M. Tull. orat. pro Plancio. *totus ille tractus celeberrimus Venafranus, Aliſanus.* iam illud inuertunt uinaria, dictum, ut uertere cados. Od. XXIX. lib. 3. *Non antè uerſo lene merum cado.* Vertebantur enim cadi, & ſimilia uaſa uinaria, cum uinum ex iis promebatur.

- imis] qui accumbebant in imis lectis, ſeu in infimis lectorum partibus, ut epiſt. ad Loll. 2. lib. 1. *imi Deriſor lecti.*

Conuiuæ lecti] conuiuæ honoratiores, qui ſummi accumbebant.

- ſquillas] ſuprà ſaty. 4. *Tostis marcentem ſquillis recreabis*, &c. *Potorem.*

- natantes] in iure, quod iamiam deſcribet.

- porrecta] muræna procera in patina expoſita. participium *porrecta* declarat murænæ magnitudinem, ac proceritatem. ſic ſup. ſat. II. huius lib. *Porrectum magno magnum ſpectare catino Vellem, ait Hargyijs gula*, &c.

- hæc grauida (inquit)] ſi uerum eſt, quod de muræna traditum eſt, eam cum ſerpente commiſceri, cibus eſt non tam ſuauis, quàm periculoſus. Oppianus quidem lib. 1. *ἁλιευτ.* hanc uulgatam de muræna opinionem non prætermiſit. ſic enim ſcribit. *Ἀμφὶ δὲ μυραίνης φάτις ἔρχεται ἐκ ἀΐδηλος, Ὡς μιν ὄφις γαμέει τε, καὶ ἐξ ἁλὸς ἔρχεται αὐτὴ Πρόφρων ἱμείρουσα παρ' ἱμείροντι γάμοιο*, &c.

- ſub hoc] cum allata eſſet muræna, atque appoſita. *ſub hoc*, id eſt, hoc ipſo tempore: uel circiter hoc tempus.

- deterior carne] deteriore carne futura, ſi poſt partum capta eſſet.

His miſtum ius eſt] ius ex his, quæ ſequuntur, temperatum eſt: ex his conſtat, nempe ex oleo Venafrano, garo optimo, uino quinquenni Italico, & Chio, pipere albo, aceto Methymnæo.

- oleo, quod prima Ven. p.] oleo totius Venafrani tractus præſtantiſſimo: uel eo oleo, quod primum expreſſum eſt. oleum Venafranum in primis laudabatur: ut ſup. ſaty. 4. = *inſuper addes, Preſſa, Venafranæ quod baca remiſit oliuæ.*

- piſcis Iberi] id eſt, ſcombri. Laudatiſſimum fuiſſe garum, quòd ex ſcombris maceratis, ac liquefactis eſſet confectum, ſuprà notauimus: quod item teſtatur Strabo lib. tertio. cuius uerba refert Athenæus lib. 3. *δειπνοσοφ. Στράβων δ' ἐν τρίτῳ γεωγραφικῶν πρὸς ταῖς Ἡρακλέους φησὶ νήσοις κατὰ Καρχηδόνα τὴν καινήν, πόλιν εἶναι Σεξιτανίαν, ἐξ ἧς καὶ τὰ ταρίχη ἐπωνύμως λέγεσθαι, καὶ ἄλλην σκομβραρίαν ἀπὸ τῶν ἁλισκομένων σκόμβρων· ἐξ ὧν τὸ ἄριστον σκευάζεσθαι γάρον*, id eſt, *Strabo autem lib. 3. Geograph. ait ad Herculis inſulas circa Carthaginem nouam, urbem eſſe Sexitaniam: ex qua ſalſamenta quædam quaſi gentili nomine appellari, & aliam ſcombrorum prædam, à ſcombris,*

bris, qui eo loco capiantur: ex quibus optimum garum confici.

-citra mare nato] Italico. ſignificat uinum Italicum quinquenne adhibitum eſſe in hoc iure coquendo: ſed eidem iam cocto uinum Chium eſſe infuſum. Verùm ſi legamus *coctæ*, hic erit ſenſus: in muræna coquenda uinum Italicum adhibitum eſſe, ſed ei iam coctæ, uinum Chium.

Dum coquitur] ius: uel muræna, ſi legamus *coctæ*.

-cocto] iuri cocto uinum Chium eſt aptiſsimum. ſed quidam libri calamo exarati habent *coctæ*, uidelicet murænæ.

-ac. Quod Methym.] aceto, ex uino Lesbio corrupto.

Erucas virideis inulis ego pr.] Ego hunc locum in omnibus libris deprauatum, duarum litterarum duntaxat, in duabus uocibus, immutatione emendaui: & cum anteà legeretur, *inulas ego Primus amaras*, ego *inulis ego primus amaris*, reſtitui: coniecturam meam compluribus uiris doctiſſ. approbantibus: quorum uerborum, atque adeò, cuius totius loci hic ordo, hæcq; ſententia eſt. Ego primus omnium monſtraui, hoc eſt, docui incoquere inulis amaris erucas uirideis, ut melius, quod Græci dicunt *ὡς ἄμεινόν τι*, id eſt, tanquam melius quiddam ea muria, quàm teſta marina, nempe echinus, remittit. Curtillus autem monſtrauit incoquere illotos echinos inulis. hæc igitur uerba *illotos*, ſeu *illutos Curtillus echinos*, includenda ſunt interpoſitionis nota. Iam hoc loquendi genus, *erucas inulis incoquere*, cùm ſit alijs Latinis uſitatum, tùm Horatio. Virg. Georg. 4. *Huius odorato radices incoque Baccho*. Hor. Od. 3. epod. *Num uiperinus his cruor Incoctus herbis me feſellit?* Quod autem ad hoc attinet, *ut melius*, tale eſt illud, quod eſt in hac eadem ſaty. *Et leporum auulſos, ut multo ſuauius armos*, id eſt, ut rem multo ſuauiorem: uel, ut multo ſuauius quiddam. Echinum piſcem porrò diximus ex genere teſtaceorum ad illum locum, *Horret capillis, ut marinus aſperis Echinus*, Od. v. epod. ſed non diſſimulabo, me in duobus Vatic. cod. & in Iann. ſcriptum reperiſſe, *Erucas uirideis, inulasq; ego prim. am.* &c. quam ſcripturam ideò non ſequor, quia ſit mihi veriſimile copulationem *que* ab aliquo ſemidocto ſcripturæ iam corruptæ fuiſſe additam.

In patinam] in eam patinam, in qua inerat muræna illa porrecta.

-pulueris atri, Quantum] tantùm, ſubintellige. vt ſaty. III. huius lib. *Frumenti, quantùm metit Africa.*

-maius ueriti] fortaſſe totius domus ruinam.

Rufus] Naſidienus conuiuator, cœnæ pater.

-poſito capite] demiſſo capite, & ita mæſtus. *καταβαλὼν τὴν ὄψιν, ἢ τὴν κεφαλήν.*

-immaturus] ætate ad mortem immatura.

-flere] flebat: vel flere cœpit.

-ſapiens] vel ſapiens in ea diſciplina, quæ ad obſoniorum apparatum, & uentris, gutturisq; uoluptatem pertinet. vel *ſapiens*, cui palatus ſapiebat: uel quòd ſapientis eſſe velit, hilariter & iucundè viuere, vt Od. XI. lib. I. -*ſapias: vina liques.* &c.

Tolleret] in ſpem meliorem erigeret, excitaret, ſolaretur.

-vt ſemper. &c.] quàm, *ὡς*. ſic ſup. ſaty. 6. -*vt tu Semper eris deriſor?*

-ſuſpendens omnia naſo] omnia deridens. ſuprà ſaty. VI. lib. I. -*naſo ſuſpendis adunco Ignotos.*

Hæc eſt conditio viu.] ſermo diſſimulationis, & urbanitatis plenus.

-tuo] alloquitur Naſidienum conuiuatorem.

Te'ne, ut ego] te'ne æquum eſt ſollicitari, & laborare ut lautè accipiar? ne

panis,

panis, &c. ſic Phorm. ille apud Ter. Phorm. *Te'ne aſymbolum venire unctum, atque lautum e balneis, Ocioſum ab animo: cum ille & cura, & ſumtu abſumitur, Dum tibi ſit, quod placeat? ille ringitur, vt tu rideas, Prior bibas, prior decumbas? cœna dubia apponitur?*

- torquerier] cruciari, angi. vt epiſt. ad Loll. lib. 2. *Ludentis ſpeciem dabit, & torquebitur.*

- ſi patinam pede l. f.] ſi quis puer, ſeu miniſter non minus ineptus, aut abſurdus, quam agaſo aliquis, offenſo pede patinam frangat.

Sed conuiuatoris, &c.] id eſt, quemadmodum imperatoris ingenium in rebus aduerſis perſpicitur, & elucet, in ſecundis obſcurum eſt: ſic & conuiuatoris prudentiam declarat caſus aliquis aduerſus, qui in conuiuio interuenerit. Cæſar tamen lib. 7. de bello Gall. *res aduerſas imperatorum auctoritatem minuere* ſcribit.

- quæc. preceris] quæcunque optes: ὅσα εὔχοιο. Dij faxint, ut omnia tibi ex ſententia ſuccedant. *omnia optata tibi à Dijs contingant.*

- comis] urbanus, εὐτράπελος, facetus.

Et ſoleas poſc.] ex hoc loco intelligere, & colligere licet, conuiuas ſoleas ponere ſolitos eſſe antequàm accumberent.

- in lecto quoque] ex hoc loco perſpicuum eſt, non omnes conuiuas in uno lecto accubuiſſe, ſed plures lectos fuiſſe. *videres* autem videtur poſitum pro *audires*. audiuntur enim ſuſurri, non videntur.

- ſtridere] à uerbo *ſtrido*. licebat (inquit) uidere, ſeu audire conuiuas in ſingulis lectis conſuſurrantes. Secreta autem aure diuiſos ſuſurros dicit, quia non communiter inter ſe conſuſurrabant, ſed ſeparatim terni in ſingulis lectis: neque collatis omnium capitibus, ſed pro numero lectorum ſeparatis.

Nullos his mall. l. ſ.] Horatius loquitur. his id eſt, quàm hos.

Redde] renuncia, refer. tralatio eſt. nam reddere is propriè dicitur, cui datum eſt, vel qui eripuit, aut abſtulit.

- num ſit quoque fracta lag.] num, quemadmodum aulæa corruerint, ita etiam lagenæ fractæ ſint.

- ridetur] dum ridetur à conuiuis. dum rident conuiuæ.

- fictis rerum] ob res conſictas; rebus conſictis. ſimilia ſunt illa *abdita rerum, amara curarum, opaca domorum*, &c. quæ notauimus ad Od. x 1 1. lib. 4.

Balatrone ſecundo] id eſt, Balatrone approbante: ex ſententia Balatronis: fauente, & applaudente, ſeu adiuuante Balatrone. ſic ſuprà *- rumore ſecundo*. lege annot. ad epiſt. ad Fuſcum Ariſt. lib. 1. M. Tull. ad Q. Fratr. lib. 2. *Vatinium arbitratu noſtro concidimus, Dijs, hominibusq; applaudentibus.*

Naſidiene redis mut. fr.] ἀποστροφὴ ad Naſidienum. ſed hoc ſentit: Naſidienus mutatæ frontis redit, id eſt, Naſidienus hilarior & lætior redit.

Mazonomo.] genus eſt lancis prægrande.

- ſparſi] aſperſi, conſperſi. ut ſaty. 4. huius lib. *Corycioq; croco ſparſum ſtetit.*

Pinguibus & ficis paſt. iec. anſ.] iecur ſaginatum, & auctum pinguibus ficis. Athen. lib. 9. ſcribit tanto in pretio fuiſſe ueteribus anſeris iecur, ut eſſent apud eos χηνοβοσκοὶ, id eſt, anſerum paſtores, qui anſeres ita alerent, ut eorum iecur mirificè augeretur: quod item tradit Plinius. Ego in Italia idem uidi factitari. ſed quo modo, aut qua arte id fieret, non quæſiui.

Et l. a. vt multo ſuau.] tanquam ſuauius quiddam. ſic ſat. 4. huius lib. *Fecundi lèporis ſapiens ſectabitur armos.* cod. Torneſ. *Et lèporis uulſos.*

- edit] in duob. cod. Vat. Iann. Torn. legitur, *edis*, ab edim is, it, ut ſup.

O Od.

Od. 3. ep. *Edit cicutis allium nocentius*. ſic & Plaut. in Pœnulo. *Eſt domi, quod edimus*.

Suaueis res] appoſitio eſt, ut Gramm. appellant. *merulas & palumbes, ſuaueis res*. merulæ illæ, & palumbes ſine clune (inquit) ſuaues res eſſent, niſi dominus ineptè; & loquaciter de earum naturis & cauſis diſſereret. Fortaſſe conuiuatorum quorundam ineptias, inſcitiam, & ſtultitiam notat, qui ſingularum rerum, quæ apponuntur, naturas & cauſas nimis ſubtiliter, & odioſè commemorant. Ita fit interdum, ut, dum uel ingenium ſuum intempeſtiuè, atque ineptè oſtentant, uel imprudentes aliquid de cibis appoſitis proferunt, quod parum placeat: conuiuas ab edendo abſterreant. huc fortaſſe pertinet, quod ſcribit Plutarch. lib. 7. ſympoſ. καὶ περὶ οἴνων διαφορᾶς, καὶ μύρων ἐρωτᾶν καὶ διαπυνθάνεσθαι, φορτικὸν κομιδῇ, καὶ νεόπλουτον, id eſt, *& de uinorum, unguentorumque differentia rogitare, & quærere, pingue, & ineptum, & hominis nuper diuitis facti proprium eſt*. Acron. neſcio quid de vermibus comminiſcitur. quod commentum ſi cui probatur magis, non equidem inuide o.

Canidia] Canidiam Veneficam, quam, ut apparet, odio Vatiniano perſequebatur, etiam hîc inſectatur, mordet, & lacerat non mimico, aut ſatyrico, hoc eſt urbano, ſed planè hoſtili, & Theonino dente.

EPISTOLARVM LIBER PRIMVS.

AD MAECENATEM. I.

PRIMA dicte mihi, ſumma dicende camœna,
Spectatum ſatis, & donatum iam rude, quæris
Mæcenas iterum antiquo me includere ludo.
Non eadem eſt ætas, non mens. Veianius, armis
Herculis ad poſtem fixis, latet abditus agro:
Ne populum extrema toties exoret arena.
Eſt, mihi purgatam crebrò qui perſonet aurem:
Solue ſeneſcentem maturè ſanus equum, ne
Peccet ad extremum ridendus, & ilia ducat.
Nunc itaque & verſus, et cetera ludicra pono: (ſũ
Quid verũ, atq; decẽs, curo, et rogo: et omnis in hoc
Ac, ne fortè roges, quo me duce, quo Lare tuter:
Nullius addictus iurare in verba magiſtri,
Quò me cunque rapit tempeſtas, deferor hoſpes.
Nunc agilis fio, & merſor ciuilibus vndis
Virtutis vera cuſtos, rigidusq́; ſatelles:
Nunc in Ariſtippi furtim præcepta relabor,
Et mihi res, non me rebus ſubiungere conor.
Vt nox longa, quibus mentitur amica, diesq́;
Longa videtur opus debentibus: vt piger annus
Pupillis, quos dura premit cuſtodia matrum:
Sic mihi tarda fluunt, ingrataq́; tẽpora, quæ ſpem,
Conſiliumq́; morantur agendi nauiter id, quod
Æquè pauperibus, prodeſt, locupletibus æquè:
Æquè neglectum pueris, ſenibusq́; nocebit.

COMMENTARII.

In hac epiſtola plurima elucent & verborum, & ſententiarum lumina: elegantiſsimæ inſunt in ea translationes, & allegoriæ, aliæq́; uerborum immutationes, & ſentẽtiarum formæ. Res quidem ipſæ è media philoſophia petitæ, atque è liquidiſsimis Academiæ fontibus hauſtæ ſunt, vt facilè appareat Horatium iam natu grandem, iocis, & nugis relictis, ad ſtudium ſeverius, & ſene dignius tranſire meditari. Perpetua autem eſt in hoc principio tralatio: quam ſic explico, Mæcenas, quem ego primis meis uerſibus prædicaui, laudaui, atque ornaui: quemq́; meis vltimis ſcriptis laudare, & ad immortalitatem conſecrare inſtitui, debeo

Reſtat, vt his ego me ipſe regam, ſolerq́; elemētis.
Non poſſis oculo, quantum contendere Lynceus:
Non tamen iccirco contemnas lippus inungi:
Nec, quia deſperes inuicti membra Glyconis,
Nodoſa corpus nolis prohibere chiragra.
Eſt quâdam prodire tenus, ſi non datur vltra.
Feruet auaritia, miſeroq́; Cupidine pectus?
Sunt verba, & voces, quibus hunc lenire dolorem
Poſſis, & magnam morbi deponere partem.
Laudis amore tumes? ſunt certa piacula, quæ te
Ter purè lecto poterunt recreare libello.
Inuidus, iracundus, iners, vinoſus, amator,
Nemo adeò ferus eſt, vt non miteſcere poſſit,
Si modò culturæ patientem commodet aurem.
Virtus eſt vitium fugere: & ſapientia prima,
Stultitia caruiſſe. vides, quæ maxima credis
Eſſe mala, exiguum cenſum, turpemq́; repulſam,
Quanto deuites animi, capitisq́; labore.
Impiger extremos curris mercator ad Indos,
Per mare pauperiem fugiens, per ſaxa, per igneis.
Ne cures ea, quæ ſtultè miraris, & optas:
Diſcere, & audire, & meliori credere non vis?
Quis circum pagos, & circum compita pugnax,
Magna coronari contemnat Olympia, cui ſpes,
Cui ſit conditio dulcis ſine puluere palmæ?
Vilius argentum eſt auro, virtutibus aurum.
O ciues, ciues: quærenda pecunia primùm eſt,
Virtus poſt nummos. hæc Ianus ſummus ab imo
Prodocet: hæc recinunt iuuenes dictata, ſenesq́;
Læuo ſuſpenſi loculos, tabulamq́; lacerto.
Si quadringentis ſex ſeptem millia deſunt,
Eſt animus tibi, ſunt mores, & lingua, fidesq́;:
Plebs eris. at pueri ludentes, rex eris, aiunt,
Si rectè facies. hic murus aëneus eſto,
Nil conſcire ſibi, nulla palleſcere culpa.
Roſcia, dic ſodes, melior lex, an puerorum eſt
Nænia, quæ regnum rectè facientibus offert,
Et maribus Curijs, & decantata Camillis?
Is'ne tibi melius ſuadet, qui, vt rem facias, rem
Si poſſis rectè: ſi non, quocunque modo rem:

quidem certè: tu me ad priſtinum illud ſcriptionis genus, nempe ad verſus lyricos, & (ſi ſatyræ in ſcriptis ludicris numerādæ ſunt, ut quidam volunt) ad ſatyras reuocare, & perpellere conaris, me (inquā) ex meis ſcriptis, quæ ad hominum manus peruenerunt, ſatis à populo cognitum. verùm hæc ætas aliam vitam, alios mores, aliud ſtudium denique poſtulat. uerſus lyricos feci partim iuuenis, partim ætate virili, ac media: ſatyras ſcripſi ludibundus: quibus comiter, & vrbanè hominum mores reprehendi. neque mihi ſcribendi vel voluptatem turpem, vel laborem recuſandum eſſe duxi. Nunc autem ætate iam ad ſenectutem præcipitata, periculum eſſe puto, ne, ſi me iterum ad uerſus ſcribēdos, & ceteras res ludicras conferam, & ita me populi iudicio deintegro committam, meam canitiem populo deridendam propinem.

Prima dicte mihi, ſumma, &c.] ſic Hom. ἐπὶ τῆς βασιλείας, Ἐν σοὶ μὲν λήξω, σέο δ' ἄρξομαι. & Theocr. ἐγκωμ. πτολεμ. Ἀνδρῶν δ' αὖ Πτολεμαῖος ἐνὶ πρώτοισι λεγέσθω, καὶ πύματος, καὶ μέσσος· ὁ γὰρ προφερέστατος ἀνδρῶν. & Theognis, Ὦ ἄνα Λητοῦς υἱὲ, Διὸς τέκος, οὔποτε σεῖο λήσομαι ἀρχόμενος, οὐδ' ἀποπαυόμενος. Ex hoc loco argumentantur quidam epiſtolas poſtremo loco ab Horatio eſſe ſcriptas, & poſtremo loco eſſe locandas.

-ſumma] ſuprema, vltima

Ut propius ſpectes lacrymoſa poëmata Puppi:
An, qui fortuna te reſponſare ſuperba
Liberum, & erectum præſens hortatur, & optat?
Quòd ſi me populus Romanus fortè roget, cur
Non, ut porticibus, ſic iudicijs fruar iſdem,
Nec ſequar, aut fugiam, quæ diligit ipſe, vel odit:
Olim, quod vulpes ægroto cauta leoni
Reſpondit, referam: quia me veſtigia terrent
Omnia te aduerſum ſpectantia, nulla retrorſum.
Bellua multorũ es capitũ. nã quid ſequar? aut quẽ?
Pars hominum geſtit conducere publica: ſunt, qui
Fruſtis, & pomis viduas venentur auaras,
Excipiantq́ue ſenes, quos in uiuaria mittant.
Multis occulto creſcit res fænore. verùm
Eſto alijs alios rebus, ſtudijsq́ue teneri:
Iidem eadem poſſunt'ne horam durare probantes?
Nullus in orbe ſinus Baijs prælucet amœnis,
Si dixit diues: lacus, & mare ſentit amorem
Feſtinantis heri. cui ſi vitioſa libido
Fecerit auſpicium: cras ferramenta Theanum
Tolletis fabri. lectus Genialis in aula eſt?
Nil ait eſſe prius, meliùs nil cælibe vita.
Si non eſt: iurat benè ſolis eſſe maritis.
Quo teneam vultus mutantem Protea nodo?
Quid pauper? ride. mutat cœnacula, lectos,
Balnea, tonſores: conducto nauigio æquè
Nauſeat, ac locuples, quem ducit priua triremis.
Si curtatus inæquali tonſore capillos
Occurri: rides. ſi fortè ſubucula pexa
Trita ſubeſt tunicæ, vel ſi toga diſſidet impar:
Rides. quid, meã cùm pugnat ſententia ſecum?
Quod petijt, ſpernit: repetit, quod nuper omiſit:
Æſtuat, & vitæ diſconuenit ordine toto:
Diruit, ædificat, mutat quadrata rotundis.
Inſanire putas ſolennia me: neque rides:
Nec medici credis, nec curatoris egere
A prætore dati: rerum tutela mearum
Cum ſis, & prauè ſectum ſtomacheris ob unguem
De te pendentis, te reſpicientis amici.
Ad ſummam, ſapiens uno minor eſt Ioue, diues,

tima, ut Od. xxvii. lib. 3. *Summo carmine, quæ Cnidon, Fulgentesq́ue tenet Cycladas.*

Spectatum ſatis] ſatis perſpectum, & cognitum, δοκιμασθέντα. nota ſunt illa loquendi genera apud M. Tull. *ſpectata uirtus, ſpectata fides, ſpectata nobilitas*, quæ tráſlata ſunt ab hiſtrionibus, & gladiatoribus. Terent. in Andr. *enimuerò ſpectatum ſatis putabã, & magnum exemplum continentiæ*: pertinet etiam interdum ad nummos. Plaut. in Perſa. *Non hercle quoi nunc hoc dem ſpectandum, ſcio.*

& donatum iam rude] liberati gladiatores rude donabantur. M. Tul. Philipp. 2. *Tam bonus gladiator rudem tam citò accepiſti.*

quæris Mæcenas iter. ant.] tranſlatio ſumta à gladiatoribus. ſignificat autem per ludũ antiquum, uerſus lyricos, atque amatorios, & fortaſſe etiam ſatyras: omne genus verſuum. Iã hoc genus loquendi *quæris includere*, Horatio vſitatum, ut annotauimus ad Od. xv. lib. 1

Veianius] gladiatoris nomen.

Herculis ad poſtem fixis] Herculi conſecratis, & ad eius ædem ſuſpenſis.

latet abditus àgro] delitescit in agro, artearniorum ludicra omiſſa.

Liber, honoratus, pulcher, rex denique regum:
Præcipuè ſanus, niſi cum pituita moleſta eſt.

Ne populum extrema toties] id eſt, ne toties populo ſupplicet, ut cum libertatem exoret. ſed poteſt'ne ſæpius exorari, ſeu obtineri libertas? eueniebat interdum, ut boni gladiatores, tametſi à populo libertatem obtinuiſſent, tamen propter excellentiam, in ludum iterum, atque iterum reuocarentur, atque adeò retraherentur. Iam locus, in quo gladiatores decertabant, arena appellabatur. *extrema* autem dixit, quia ab extrema parte arenæ gladiatores à populo libertatem petere ſolebant.

purgatam] ſic Plautus Mil. glor. *Perpurgatis ambo damus tibi operam auribus*. contrà epiſt. prox. *Auriculas citharæ collecta ſorde dolentes*.

purg. perſ. aurem] id eſt, qui me moneat non auerſum à monitis. *perſonet aurem* autem idem ualet, quod per aurem ſonet. quale eſt illud Od. VII. lib. 2. *quis udo Deproperare apio coronas, Curat've myrto?* pro eo quod eſt, de udo apio properare coronas curat, aut myrto. cuius generis aliquot exempla ad illum locum collegimus. alioqui *perſonare* uerbum eſt abſolutum & compoſitum: quod cum ſexto caſu iungi ſolet, ut Od. XVII. libro 1. *dulci Tyndari fiſtula Valles, & uſticæ cubantis Læuia perſonuere ſaxa*. & M. Tull. in Piſonem, *cum collegæ tui domus cantu, & cymbalis perſonaret*. uide plura ad Od. illam XVII. lib. 1.

Solue ſeneſcentem] huc pertinent uerſus Ennij, *Sicut fortis equus, ſpatio qui ſæpe ſupremo Vicit Olympia, nunc ſenio confectu' quieſcit*.

ilia ducat] ægrè ſpiritum ducat, ſpiritus difficultate laboret, ilia trahat, ut loquitur Plin. lib. 26.

verſus, & cetera ludicra] omnes ferè per uerſus, & ludicra, carmina lyrica ſignificari putant; Non deſunt tamen, iíq; docti, qui etiam ſatyras in numero ſcriptorum ludicrorum habent, multóq; adeò magis, quàm Odarum libros. ſic enim diſputant illi, Satyrarum locutio ſermo merus eſt, nihilq; ex ſatyris Horatius, præterquam riſum legentium, quærit. Præterea duobus locis ſatis apertè declarat, ſatyras ſcriptionis genus eſſe ludicrum: uno, qui eſt ſaty. x. lib. 1. *hæc ego ludo, Quæ nec in æde ſonent*, &c. altero, qui eſt ſaty. v. eiuſd. *ubi quid datur oci, Illudo chartis*. ego iudicium meum non interponam. hoc tantùm dicam, in ſatyris multum quidem ineſſe urbanitatis, & comitatis, & ioci: ſed Horatium tamen, dum ridere, & iocari, & ludere uidetur, plerunque in eis res ſerias agere: hic autem ſatis planè (ut mihi quidem uidetur) quid ſentiat, verbis exprimere, atque eloqui, nempe ſe uerſuum faciendorum finem facere, iocos omnes, amores, conuiuia, nugas, res omneis ludicras denique omittere, ſeſeq; totum ad Philoſophiam, tanquam uitæ ſuperioris emendatricem, & omnium uirtutum, uitæq; adeò beatæ effectricem, conferre in animo habere: quibus conſentaneum eſt illud in epiſt. II. lib. 2. in extrem. *Nimirum ſapere eſt abiectis utile nugis: Et tempeſtiuum pueris concedere ludum, Ac non verba ſequi fidibus modulanda Latinis, Sed ueræ numeroſq;, modoſq; ediſcere uitæ*. Idem eadem epiſt. duabus antè pagellis, ait annos, & ætatem ingraueſcentem ſibi eripuiſſe iocos omneis, *Venerem, conuiuia, ludum*. *Tendunt* prætereà (inquit) *extorquere poëmata*.

omnis in hoc ſum] totus in hoc ſum. ſic ſaty. IX. lib. 1. *Neſcio quid meditans nugarum, totus in illis*.

Condo, & comp. quæ m. &c.] non dicit ſe ea ſcribere, quæ mox in lucem edere, & diuulgare poſſit, ſed ea congerere, & recondere in animo, quæ mox ad uſum ſuum, & ad rectè, ſapienter, & uirtuti conuenienter uiuendi facultatem ſumere, & depromere queat. allegoria eſt ducta ab eo, qui in penu,

penu, ſeu in apotheca recondit res ad uictum neceſſarias, quas ſuo tempore depromat, & quibus, cum opus ſit, utatur. ut epiſt. 11. huius lib. *naleas poſſeſſor oportet, Si comportatis rebus benè cogitat uti*. his adde exemplum formicæ, quod eſt ſaty. 1. lib. 1.

Quo Lare] qua familia: ſeu quo familiæ duce. erant enim plures Philoſophorum familiæ, ut familia Platonis, & Academicorum, familia Ariſtotelis, & Peripateticorum, Zenonis, & Stoicorum, &c.

Nullius addictus] uidetur ſignificare ſe eſſe Academicum, quorum eſt nulli rei aſſentiri. qua de re M. Tull. lib. de finibus. Sed quòd ait ſe nullius in uerba magiſtri iuraſſe, idem ferè dicit M. Tull. alijs verbis, in proœm. lib. 4. Tuſcul. *nos inſtitutum tenebimus, nulliſq; unius diſciplinæ legibus aſtricti, quid ſit in quaque re maximè probabile, maximè requiremus*. Idem in proœ. lib. 2. notans, ac deſcribẽs eos philoſophos, qui uni diſciplinæ ſeſe dediderunt, eodem verbo utitur, quo Horat. *noſq; ipſos redargui, refelliq; patiamur. quod ij ferunt iniquo animo, qui certis quibuſdam, deſtinatiſq; ſententijs quaſi addicti, & conſecrati ſunt, eaq; neceſſitate conſtricti, ut etiam, quæ non probare ſoleant, ea cogantur conſtantiæ cauſa defendere*. In uoce *addictus* quidam ſubintelligunt *ſum*, ſed minus rectè. nam pertinet ad uerbum *deferor*, quod ſequitur. Addicti autem propriè dicebantur debitores, qui, cum damnati iudicatum ſoluere non poſſent, nexi, creditoribus in ſeruitutem addicebantur.

- iurare in uerba] ſuprà Od. xv. epod. *Sed iuremus in hæc*. & Od. xv. *In uerba iurabas mea*.

Quò me cunque rapit, &c.] tralatio perpetua eſt à nauigantibus ducta.

- agilis] quaſi ad agendum promtus, & expeditus, πρακτικός. ut epiſt. ad Loll. 2. hoc libro, *- agilem, nauumq; remiſſi*. & epiſt. ad Iul. Flor. eod. lib. *Quæ circumuolitas agilis thyma*.

- & merſor ciuilibus vndis] idem dicit. ſignificat enim ſe interdum Stoicorum, aut Peripateticorum diſciplinam colere, ac probare, qui ſapientem à reip. adminiſtratione non auocant, ut mox ex M. Tullio oſtendimus: interdum Cyrenaicis & Epicureis aſſentiri, qui ſapientem ad remp. acceſſurum negant. M. Tull. in orat. pro Sext. de Epicuro. *Sapientem omnia ſua cauſa facere, Remp. capeſſere hominem benè ſanum non oportere*. *merſor* autem ſcriptum reperi in trib. Vat. & Iann. & ſanè magis conuenit *undis* hoc uerbum, quàm *uerſor*. ſic ferè Catull. ad Manlium, *Accipe, queis merſor fortunæ fluctibus ipſe*.

Virtutis veræ cuſtos] quales ſunt Stoici, qui ſummum bonum, & uitam beatam in uirtute ponunt: aiuntq; etiam ſapientem ad Remp. adminiſtrandam acceſſurum. M. Tullius lib. 3. de finib. ſub Catonis perſona, *Cum autem ad tuendos, conſeruandoſq; homines hominem natum eſſe uideamus: conſentaneum eſt huic naturæ, ut ſapiens uelit gerere, & adminiſtrare remp.*

- ſubiungere] ſic habent tres lib. Vatic. & item Iann. Faër. Torneſ. Rain. Card. quam ſcripturam probo, ut germanam, & ueram, reiecta altera, ut ſuppoſititia: quamuis & uerbum *ſummittere* ſciam huic ſententiæ conuenire.

Nunc in Ariſtippi] à quo Cyrenaica diſciplina manauit. M. Tullius Off. 3. *Atqui ab Ariſtippo Cyrenaici, atque Anniceri nominati omne bonum in uoluptate poſuerunt*, &c. de quo plura dicemus ad epiſt. ad Scæuam, hoc lib.

- amica] ἑταίρα, ut epiſt. ad Vallam lib. 1. *Quod me Lucanæ iuuenem commendet amicæ*.

- opus debentibus] ijs, qui conducti ſunt, ut opus faciant.

[illegible] agendi nauiter id, quod, &c.] philoſophandi. nam ſapientiæ ſtudium æquè pauperibus, ac diuitibus prodeſt, eiuſdemq́; neglectio æquè pueris, ac ſenibus nocet.

Reſtat, vt his ego me, &c.] cum impeditus duris temporibus, & potentiorum, ac principum amicitia non poſſim operam omnem in ſtudium ſapientiæ conferre, reſtat ut his præmordijs, & elementis philoſophiæ me contentum eſſe oporteat.

Non poſsis oculo] à ſimili. Et ſi aliquis (inquit) tantum oculorum acie ualere non poſſit, quantum Lynceus, non tamen oculorum morbum negligere debet.

Lynceus] de Lynceo notiſſima fabula eſt, eum uſque adeò ceteris oculorum acie præſtitiſſe, ut, quæ apud inferos agerentur, uideret. ſed plura de eo diximus ad ſaty. 11. lib. 1.

Nec, quia deſperes inuicti, &c.] Glyconem athletam fuiſſe ueriſimilius eſt, quàm gladiatorem.

Nodoſa] quæ ueluti nodis quibuſdam uſum manuum, & articulorum impedit.

Eſt quàdam Prodire tenus] licet uſque ad certum aliquem finem progredi, ſi non licet ſuperare, aut tranſgredi. in tribus codicib. Vatic. & Torn. ſcriptum eſt *Eſt quodam*, ex qua ſcriptura feci *Eſt quàdam*, quæ ſine dubio uera eſt.

uerba & uoces] id eſt, carmina, & cantiones, &, (ut Græci uocant) ἐπῳδαὶ: ſed ſignificat ἀλληγορικῶς ſermones philoſophicos. M. Tull. ἐπῳδὰς quas appellant Græci, cantiones uidetur nominate in libro de claris orator. *Cum ego pro Titinia Cottæ perorauiſſem: ille* [Curio] *contra me pro Seruio Næuio diceret, ſubito totam cauſam oblitus eſt, idq́; ueneficijs & cantionibus Titiniæ factum eſſe dicebat.* Horatius uoces, & carmina appellat, ut & Virg. Pharmaceutria. *Carmina uel cælo poſſunt deducere lunam.* Tibullus cantus libro 1. eleg. v 111. *Cantus uicinis fruges traducit ab agris: Cantus & iratæ detinet anguis iter.* ſic nutrix illa apud Euripidem in Hippolyto, Phædram amore Hippolyti captam, & ex eo amore grauiter laborantem conſolans dicit, uoces eſſe nonnullas, & quædam carmina, quibus illa ægritudinem ſuam leuare poſſit, his uerbis, Εἰσὶν δ' ἐπῳδαὶ, καὶ λόγοι θελκτήριοι· φανήσεταί τι τῆσδε φάρμακον νόσου. ueteres autem tantam uim in huiuſmodi carminibus, ſeu cantionibus ineſſe putabant, vt eas etiam morbis, & uulneribus mederi exiſtimarent. Itaque Homerus ὀδ. τ. ſanguinem ex eo uulnere, quod Vlyſſis femori aper inflexerat, manantem, facit ἐπῳδῇ, id eſt, carmine, ſeu cantione, & quibuſdam vocibus cohiberi, his uerbis, Ὠτειλὴν δ' Ὀδυσῆος ἀμύμονος ἀντιθέοιο Δῆσαν ἐπισταμένως, ἐπαοιδῇ δ' αἷμα κελαινὸν Ἔσχεθον. Et Pindarus ᾠδ. γ. πυθ. cum expoſuiſſet, Aeſculapium Chironi in diſciplinam eſſe traditum, ut ab eo medendi ſcientiam diſceret, atque ad Aeſculapium poſteà conuenire & concurrere ſolitos, qui aut morbis affecti, aut ulceroſi, aut ſaucij eſſent, ſubiungit ad extremum, eam fuiſſe in Aeſculapio artis præſtantiam, ut quotquot ad ſe uenirent ægri, aut debiles, aut uulnerati, omneis malis ac laboribus leuatos abs ſe dimitteret, alios carminibus curans, alios potionibus, alios pharmacis, & medicamentis foris admotis, alios adhibita ſectione. uerba Pindari ſunt hæc. τοὺς μὲν μαλακαῖς ἐπαοιδαῖς ἀμφέπων, τοὺς δὲ προσανέα πίνοντας, ἢ γυίοις περάπτων πάντοθεν φάρμακα, τοὺς δὲ τομαῖς ἔστασεν ὀρθούς. Idem ᾠδ. η. Νεμ. ἐπαοιδαῖς δ' ἀνὴρ νόδυνον καί τις κάματον θῆκεν. Habuit, & Medea ſuas ἐπῳδὰς, de quibus Pauſan. in Corinth. Plato quoque in Euthydemo eorum artem, qui orationes componunt, cum arte excantatorum comparat, quia, quemadmodum hæc uiperas, phalangia,

ſcorpios,

ſcorpios, & huiuſmodi animalia peſtifera, & morbos lenit, ac permulcet: ita illa iudicum, concionis, & multitudinis animos delinire ſolet. uerba Platonis ſunt hæc. ἡ μὲν γὰρ τῶν ἐπῳδῶν, ἐχέων τε, καὶ φαλαγγίων, καὶ σκορπίων, καὶ τῶν ἄλλων θηρίων τε καὶ νόσων κήλησίς ἐστιν· ἡ δὲ δικαστῶν τε, καὶ ἐκκλησιαστῶν, καὶ τῶν ἄλλων παραμύθια τυγχάνει οὖσα.

Laudis amore tumes?] φιλοτιμεῖς; ambitioſus es? ambitione laboras?

piacula] καθάρματα, ſup. lib. 1. Od. XXVIII. *Teque piacula nulla reſoluent.*

ter] τρίς. numerus eſt perfectus, ut annotauimus ad Od. 1. lib. 1.

amator] ἐραστής. *amator* (inquit Donato) *corporis eſt, amicus animi.*

Nemo adeo ferus eſt] nemo adeo uitioſus eſt, quin uirtutem conſequi: nemo adeo immanis & ferus, quin exuere feritatem, & humanitate expoliri poſſit. Eſt autem vſus duabus translationibus, quæ mutuò non reſpondent, *ferus*, & *miteſcere*, cum feri manſueſcant potius, ſeu cicurentur: acerba miteſcant: præterea in uoce *culturæ* alia translatio ineſt: qua & M. Tull. uſus eſt Tuſc. II. *cultura porrò animi philoſophia eſt.* Theognis autem longè aliter ſentit, nempe animi morbos nulla medicina ſanabiles eſſe. quòd ſi Deus (inquit) hanc medicis uim, ac facultatem dediſſet, ut uitium tollere, & malam mentem ſanare poſſent, magnam mercedem ferant.

Virtus eſt uitium fug.] Quintil. lib. 9. cap. 3. ubi diſputat de figuris uerborum, ita hunc locum explicat. *Interim etiam dubitari poteſt, cui ſimile uitio ſit ſchema: ut in hoc. Virtus eſt uitium fugere. Aut enim partes orationis mutat ex illo. Virtus eſt fuga uitiorum: aut caſus ex illo, uirtutis eſt uitium fugere.*

turpemq; repulſam] cur turpem? quia turpe eſt petiſſe magiſtratum, & non obtinuiſſe. ſed M. Tull. in orat. de Aruſp. reſponſ. eos repulſos eſſe dicit, non, qui aliquando honorem uitio ciuitatis, non ſuo, non ſunt aſſecuti: *nam id quidem (inquit) multis ſæpe optimis, atque honeſtiſſimis uiris accidit: Repulſi ſunt ij, quos ad omnia progredientes, quos munera contra leges gladiatoria parantes, quos apertiſſimè largientes non ſolùm alieni, ſed etiam ſui, uicini, tribules, urbani, ruſtici repulerunt.* Hæc igitur duntaxat repulſa, Ciceronis ſententia, turpis eſt.

Impiger extre. curr. mer.] nauigas ad Indos. nam currere, & curſum, ad nauigationem pertinere: & currum pro naui uſurpari ſuprà oſtendimus. mercatores autem à mercibus & mercando ſunt appellati, quòd merces aliunde petãt, ſiue ementes, ſiue permutantes, quas in patriam ſuam deportent, ut eas pluris diſtrahant. cui rei multum diſſimilis eſt negociatorum ratio. negociantur enim uel arando, uel paſcendo, uel pecunijs occupandis, & exercendis, uel uectigalibus conducendis.

Per mare pauperiem fugiens, &c.] Theognidem uidetur expreſſiſſe; χρὴ γὰρ ὁμῶς ἐπὶ γῆν τε, καὶ εὐρέα νῶτα θαλάσσης δίζεσθαι χαλεπῆς κύρνε, λύσιν πενίης. Idem alibi non ſolùm per mare currendum cenſet, ut paupertatem fugiamus, uerùm etiam in mare deſiliendum, & ex altis, ac præruptis ſaxis præcipitandum, his uerbis. Ἣν δὴ χρὴ φεύγοντα καὶ ἐς μεγακήτεα πόντον ῥιπτεῖν, καὶ πετρῶν, κύρνε, κατ᾽ ἠλιβάτων.

per ignes] per ignem, ſeu per ignes ire dicuntur, qui quippiam magno cum ſui capitis periculo moliuntur. Ariſtoph. in Lyſiſtrata κἄν με χρῇ διὰ τοῦ πυρός, Θέλω βαδίζειν.

Ne cures ea, quæ, &c.] hæc eſt huius loci ſententia. ut rem familiarem augeas, paupertatemq; fugias, terras omnes, & maria omnia peragras: ut non cures autem, & ut contemnas ea, quæ ſtultè admiraris, & concupiſcis, quales ſunt diuitiæ, honores, opes, potentia: diſcendi laborem perferre non uis, nec prudentiori,

dentiori,ſapientioriq; credere? *ne* hoc loco ualet ut non,ne quis putet prohibendi uim habere.

Magna coronari contemnat] Quis in paruis, & uulgatis certaminibus ætatem ſuam conſumere, vireſq; conterere velit: certamina autem nobiliſſima, qualia ſunt Olympica, contemnat, præſertim cui vincendi ſpes proponatur, conditioq; feratur non magno admodum labore ſuſcepto? profectò nemo. Ita ſtultum eſt pecuniarum, & inaniſſimarum rerum gratia totam uitam in moleſtiſſimis curis, ac laboribus traducere: animorum autem ſanandorum, & ſapientiæ parandæ cauſa diſcendi laborem perferre nolle. M.Tull.in orat. pro Flacco ait iocans, & Græcos irridens, Olympicorum certaminum uictoriam Græcis maiorem, & gloriosiorem fuiſſe, quàm Romanis triumphum. Et Plato Olympionicarum uitā pro beatiſſima poſuit.lib.5.de rep.ubi enumeratis ijs commodis,quibus fruentur: & incommodis, quibus liberabuntur ciues ij,quibus inter ipſos bona fuerint communia ſubijcit: ab his igitur malis omnibus erunt liberi, uitamq; viuent Olympionicarum vita beatiorem. verba Platonis ſunt hæc, *ζῶσί τε τοῦ μακαριστοῦ βίου, ὃν οἱ ὀλυμπιονῖκαι ζῶσι, μακαριώτερον. coronari Olympia* autem, genus eſt loquendi Græcum, pro coronari Olympiorum nomine.

- ſine puluere] ſine labore, Græci *ἀκονιτὶ* dicunt. Pauſan. *ἠλιακ.β. τότε μὲν δὴ τοῦ παγκρατίου τὴν νίκην ἀνὴρ ἐκ Μαντινέας Δρομεὺς ὄνομα πρῶτος, ὧν ἴσμεν, ἀκονιτὶ λαβεῖν λέγεται.* & Lucianus in dialogo quodam *ἀκονιτὶ κρατήσομεν.*

Virtus poſt nummos]huc pertinet illud Phocylidis, quod refert Plato lib. 3.de rep.his verbis. *φωκυλίδου γάρ, ἦν δ' ἐγώ, οὐκ ἀκούεις πῶς φησὶ δεῖν, ὅταν τῳ ἤδη βίος ᾖ, ἀρετὴν ἀσκεῖν*; id eſt, Phocylidem (inquam) non audis,quemadmodum dicat, cum alicui ſuppetunt viuendi facultates, tum virtutem colere, atque exercere oportere?

Ianus ſummus ab imo] via quædam à Iani templo Romæ Ianus fuit appellata, in qua trapezitæ, & fæneratores habitabant. M.Tull.offic. lib.2.in extremo. *ſed toto hoc de genere, de quærenda, de collocanda pecunia, etiam de vtenda, commodius à quibuſdam optimis uiris ad medium Ianum ſedentibus, quàm ab ullis philoſophis ulla in ſchola diſputatur.* & Phil.VI. *Ianus medius in Antonij clientelæ ſit? quis unquam in illo Iano inuentus eſt: qui L.Antonio mille nummûm expenſum ferret?* erat autem templū Iani in foro Romano.

Prodocet] ſic eſt legendum,& ita ſcriptum reperi in trib.cod.Vatic.& Rain. Card. Iann. Faer. Torn. *prodocere* autem eſt foris, & palam, & publicè docere. *pro* enim, ut alibi admonuimus, ſæpe idem ualet in compoſitione, quod foris, ſeu foras,& palàm.

- dictata] tralatio eſt à magiſtrorum dictatis. epiſt. ad Loll. 11. huius lib. *Sic iterat uoces, & uerba cadentia tollit, Vt puerum credas ſæuo dictata magiſtro Reddere* M.Tull.de finib.4. - *quæ quidem res efficit, ne neceſſe ſit iiſdem de rebus ſemper quaſi dictata decantare.* Idem ad Qu.Fratr.lib.3. *præſertim cum illam orationem nemo lecturus ſit: meam in illum pueri omnes tanquam dictata, perdiſcant.*

Læuo ſuſpenſi loculos] hic uerſus reperitur ſaty.VI.lib.I.

Si quadring. ſex ſept. mill. deſ.] ideſt, ſi quadringentis millibus ſeſtertiûm, qui cenſus erat equeſtris, ſex, aut ſeptem millia deſunt, non eris eques: at plebs eris,id eſt,de plebe,ſeu plebeius: beatè autem viuere licet,etiam ſi quis non ſit eques. Iam *ſex ſeptem* dictum pro ſex, aut ſeptem. ſic M. Tull.ad Att.lib. 10.ep. cuius principium eſt. *Et ſi res ipſa monebat,&c. quippe qui florentiſſimus,ac nouus* VI. VII. *diebus ipſi illi egenti, ac perditæ multitudini in odium acerbiſſ. uenerit.*

- hic murus aëneus eſto] id eſt, in hac una re totius vitæ tuæ præſidium ſit poſitum,

poſitum, ut nullius flagitij tibi conſcius ſis, & ab omni culpa uaces. hæc ſit tua arx, tuumq; propugnaculum, nullius turpitudinis tibi eſſe conſcium.

Roſcia dic ſodes &] de lege Roſcia ſup. diximus ad Od. 4. epod.

- an puerorum eſt] ſic habent duo lib. Vatic. & Faërn. & Torn. in aliis lib. deeſt uerbum eſt.

Nænia] cantilena puerilis: carmen leue. ſup. ad Od. 1. lib. 2. aliàs Nænia carmen, quod in funere cantabatur ad tibiam laudandi gratia. uide Feſtum. uidetur autem reſpexiſſe (& ita M. Ant. Muretus putabat) ad locum illum Platonis, qui eſt in Theæteto, his uerbis. *ὁ μὲν ἁμαρτών, καὶ ὃς ἂν ἀεὶ ἁμαρτάνῃ, καθεδεῖται, ὥσπερ φασὶν οἱ παῖδες σφαιρίζοντες, ὄνος· ὃς δ' ἂν περιγένηται ἀναμάρτητος, βασιλεύσει ἡμῶν, καὶ ἐπιτάξει ὅ, τι ἂν βούληται*, id eſt, qui peccauit, & qui ſemper peccauerit, ſedebit aſinus, ut aiunt pueri, pila ludentes: qui uerò non peccando ſuperior fuerit, rex erit noſter, & quicquid uolet, imperabit.

Et maribus Curijs, & decantata] à priſcis illis Romanis maſcula uirtute præditis, non mollibus, neque effœminatis decantata.

Is ne tibi melius ſuadet.] puta Roſcius Otho Roſciæ legis auctor.

- qui, vt rem facias] qui ſuadet, ut rem facias, ſi poſſis rem rectè facere.

Vt propius ſpectes lacry. poë.] ut ſis eques Rom. & ſpectes ludos, & fabulas in quattuordecim ordinibus.

- lacrymoſa poëmata.] tragœdias Puppii. de Puppio tragico nihil me legere memini.

- reſponſare] repugnare, obſiſtere, non ſuccumbere. ſic dixit, *Reſponſare cupidinibus* ſaty. vi lib. 2.

- præſens hortatur] qui præſens hortatur alterũ, magis commouet, quàm, qui abſens per nuncium, aut per litteras. Sic Vlyſſes apud Hom. ὀδυσ. μ. ununquemque ſociorum hortatur aſtans, & præſens, ut remis enixè impulſis Scyllã, & Charybdin uitent. *Αὐτὰρ ἐγὼ διὰ νηὸς ἰὼν ὤτρυνον ἑταίρους μειλιχίοις ἐπέεσσι παρασταδὸν ἄνδρα ἕκαστον.* & ἰλιάδ. μ. *Δὴ τότε πολυδάμας θρασὺν ἕκτορα εἶπε παραστάς.* Præterea maiorem uim habent, & plus ualent, qui præſentes ſunt. ex quo præſentes Diuos dicimus. uide ann. ad Od. xxxv. lib. 1. ſic etiam loquitur M. Tull. lib. 3. accuſat. *neque, cum præſens oraret, vt quamplurimum ſereret*, &c. ibidem. *niſi litteras miſiſſem: non eſt ſatis: niſi præſens confirmaſſem.*

- optat] quidam lib. ſcripti. *orat.*

Olim, quod Vulpes ægroto cauta] Notiſſimus eſt hic Aeſopi apologus. commemorat eum Plato in Alcibiade primo, ſeu de natura humana, eo loco, ubi oſtendit, Lacedæmonem omnium Græcarum urbium auri, argentiq; eſſe pleniſſimam, atque opulentiſſimam propterea, quòd iam diu cùm ex omni Græcia, tùm interdum etiam ex Barbaria aurum eò ingrediatur, atque influat: effluat nunquam: quin planè (inquit) ut fabulatur Aeſopus uulpem leoni dixiſſe: nummorum ingredientium quidem ueſtigia omnia ad Lacedæmonem uerſa apparent: egredientium autem nulla extant. uerba Platonis ſunt hæc, *Ἀλλ' ἀτεχνῶς κατὰ τὸν Αἰσώπου μῦθον, ὃν ἡ ἀλώπηξ πρὸς τὸν λέοντα εἶπε, καὶ τοῦ εἰς Λακεδαίμονα νομίσματος εἰσιόντος μὲν τὰ ἐκεῖσε τετραμμένα, δῆλα· ἐξιόντος δ' οὐδαμῇ ἄν τις ἴδοι.* cum his Horatianis conſentanei ſunt illi Lucillii uerſus, qui extant apud Nonium. *Quid ſibi uult, quare fit ut introuorſus, ut ad te Spectent, atque ferant ueſtigia ſe omnia prorſus?*

- multorum capitum] *θηρίον πολυκέφαλον.*

- conducere publica] ex quo dicti ſunt publicani, qui uectigalia populi Ro. conducebant, ut, quo plus exigerent, quàm conduxiſſent, eo plus lucri facerent. conducunt etiam publica, qui opus aliquod publicum faciendum, qui exercitum

alendum,

alendum, ac ueſtiendum ſuſcipiunt: cuius poſterioris exemplum pulcherrimum extat apud T. Liuium lib. 23. ad finem.

- ſunt, qui Fruſtis, & pomis, &c.] captatores: quod genus hominum deſcribit ſaty. v. lib. 2. & M. Tull. paradox. ὅτι οἱ σοφοὶ ἐλεύθεροι. &c. his uerbis: *hereditatis ſpes quid indignitatis in ſeruiendo non ſuſcipit? quem nutum locupletis orbi ſenis non obſeruat? loquitur ad uoluntatem, quicquid denunciatum ſit, facit, aſſentitur, aſſidet, miratur. quid horum eſt liberi?*

Excipiantq; ſenes] aptiſſimum uerbum ad exprimendam captatorum calliditatem, ac ſollertiam in ambiendis, & colendis ſenibus orbis. dicimus enim excipere, & exceptare piſces. M. Tull. eod. parad. *& uideas aliquem ſummis populi beneficijs uſum, barbatulos mullulos exceptantem de piſcina, & pertrectantem, & muranarum copia glориantem.* uel dicendum potius excipere, eſſe hic inſidioſè adoriendo capere, ut excipere aprum uenabulo, & excipere è prælio fugientes. uide annot. ad Od. xii. lib. 3.

- uiuaria] uiuaria, ſepta quædam loca, in quibus feræ uiuæ paſcuntur, leporaria appellat Varro, ut refert Gell. lib. 2. cap. xx.

- uerum, Eſto alijs alios, &c.] uerùm (inquit) cum tot ſint hominum capita, & tam uaria ingenia, concedendũ eſt, ut alii alijs ſtudijs dediti ſint. Quid autẽ minus ferendum, quàm unum, eundemq; hominem nunc hoc, nunc illud probare? neque in una ſententia perpetuò manere? neque vnum conſilium diutius amplecti? Plato in Gorgia Socratem ita facit loquentem. καί τοι ἔγωγε οἶμαι ὦ βέλτιστε, καὶ τὴν λύραν μοι κρεῖττον εἶναι ἀνάρμοστόν τε, καὶ διαφωνεῖν, καὶ χορὸν, ᾧ χορηγοίην καὶ πλείστους ἀνθρώπους μὴ ὁμολογεῖν μοι, ἀλλ᾽ ἐναντία λέγειν μᾶλλον, ἢ ἕνα ὄντα ἐμὲ ἐμαυτῷ ἀσύμφωνον εἶναι, καὶ ἐναντία λέγειν, id eſt, *Atqui equidem arbitror multo præſtare lyram mihi diſconuenire & diſcordem eſſe, & chorum, cui ego præpoſitus ſim, & complures homines mihi non aſſentiri, ſed potius aduerſari ſua oratione, quàm me, qui unus ſim, à meipſo diſcrepare, mecumque pugnantia loqui.*

- poſſunt ne] ſecutus ſum hîc unum cod. Vatic. & Rain. Card. nam ceteri non habent particulam interrogantem *ne*.

- prælucet] amœnior eſt: præſtat. Sic *præniteat* dixit Od. xxxiii. lib. 1. pro eo, quod eſt, formoſior ſit, ſeu uideatur. – *cur ſibi iunior Læſa præniteat fide.*

- lacus, & mare ſentit amorem] quia diues ſtatim eò materiam, cæmenta, ferramenta, & cetera comportari iubet, ut ibi ædificet.

- cui ſi uitioſa libido F. auſp.] proptereà, quòd olim nihil ſuſcipiebat populus Rom. inauſpicatò: alioqui minus ſecundos rerum ſuſceptarum exitus, contemtioni religionis aſcribebat, fit vt auſpicium pro rei gerendæ ratione, & principio ſumatur. hoc igitur ſignificat Horat. ſi diuiti initium huius conſilij à uitioſa libidine natum ſit: ſi uitioſa libido, tanquam auis cantu, aut uolatu, auſpicium ratum fecerit, id eſt, diuitem impulerit, ut ædificet, ſtatim mutato conſilio fabros iubet ferramenta, ceteraq; ad ædificandum neceſſaria Theanum tranſportare.

- lectus Genialis in aula eſt?] maritus eſt? uxor eſt domi? *lectus Genialis* (inquit Feſtus) *qui nuptijs ſternitur, ex quo etiam appellatur.* M. Tull. in Cluentiana. *lectum illum Genialem, quem biennio antè filiæ ſuæ nubenti ſtrauerat, in eadem domo ſibi ornari, & ſterni iubet.* Virg. Aen. 6. – *lucent Genialibus altis Aurea fulcra toris.*

Nil ait eſſe prius, melius nil, &c.] quantum mali afferat mulier, & quæ ſint matrimonij incommoda, quæ rurſum commoda: & quæ ex uita cælibe naſcantur incommoda, pulchrè explicat Heſiod. in Theog.

- iurat bene ſolis] id eſt, iurat eos ſolos, qui uxorem duxerunt, beatos eſſe. notauimus alibi hoc genus loquendi, bene eſſe alicui.

Protea]

Protea] ad notiſſimam de Proteo fabulam pertinent ea, quæ ſunt ſaty.3. lib. 2. *Effugiet tamen hæc ſceleratus uincula Proteus, Cum rapies in iura malis ridentem alienis: Fiet aper, modò auis, modò ſaxum, & cum uolet, arbor.* eius auctor eſt Homerus ὀδυσσ.δ. Ἀλλ' ἤτοι πρώτιστα λέων γένετ' ἠϋγένειος. Αὐτὰρ ἔπειτα δράκων, καὶ πάρδαλις, ἠδὲ μέγας σῦς, Γίνετο δ' ὑγρὸν ὕδωρ, καὶ δένδρεον ὑψιπέτηλον: quam Virg. expreſſit his uerſibus Georg.4. *Fiet enim ſubitò ſus horridus, atraq; tigris, Squammoſusq; draco, & fulua ceruice leæna. Aut acrem flammæ ſonitum dabit, atque ita vinclis Excidet, aut in aquas tenueis dilapſus abibit.*

- - æque Nauſeat] æquè faſtidioſus eſt: æquè faſtidio afficitur.

- priua] ſua, propria. priuos, priuasq; antiqui dicebant pro ſingulis, ut ſcribit Feſtus. Lucr. lib.4. *In multas igitur uoces uox vna repente Diffugit, in priuas quoniam ſe diuidit aureis.* Hor. ſat.v.lib.2. *- ſurdus, Siue aliud priuum dabitur tibi: deuolet illuc, Res ubi magna nitet domino ſene.* Iterum Lucr. lib.5. *Aera nunc igitur dicam, qui corpore toto Innumerabiliter priuas mutatur in horas.* T. Liuius lib. annalium 30. *ſenatusconſultum in hæc uerba factum eſt, ut priuos lapides ſilices, priuasq; uerbenas ſecū ferrent.*

Si curtatus] curtatus capillos, helleniſmus eſt, quale eſt *odorati capillos*, & alia ſexcenta. reclamantibus ferè omnibus libris manuſcriptis, qui habent *curatus*, ego vulgatam ſcripturam tenui.

- inæquali tonſore] ex efficiente effectum intellige. capilli igitur ab inæquali tonſore decurtati, intelligendi ſunt inæqualiter decurtati: quemadmodum infrà epiſt. ad Mæcen.3. huius lib. per textorem exiguæ togæ, exiguam togam ſignificat Hor. *Exiguæq; togæ ſimulet textore Catonem.*

- ſi forte ſubucula pexæ Trita] ſi ſubucula mea trita eſt, tunica autem compta, elegans, munda, atque ita veſtitus incedo, rides, quaſi hoc cultus genus ineptum ſit, & indecorum propter inæqualitatem, & diſcrepantiam. pexum oppoſuit trito. pexæ veſtes lanoſæ, uilloſæq; ſint oportet: & à pectendo, vel à pectine ſunt appellatæ: à quibus pexati, qui pexis ueſtibus amicti ſunt. Mart. *Pexatus pulchrè.*

Aeſtuat] commouetur, & agitatur animi perturbatione, & inconſtantia. tralatio ducta eſt à maris æſtibus nunc accedentibus, nunc recedentibus. ſic M. Tull. accuſ. lib.1. de iuredicundo. *æſtuare illi, qui dederant pecuniam.* ibid. *Itaque æſtuabat dubitatione: uerſabat ſe in utranque partem non ſolùm mente, uerùm etiam corpore.*

- - diſconuenit] diſſidet, diſcrepat. ut *diſconducit* apud Plaut. in Trinummo.

Inſanire putas ſollennia me] id eſt, putas inſaniam mihi eſſe ſollennem, & vſitatam: idcirco neque miraris, neque rides. dictum *ſollennia* pro ſollenniter: vel putas me communi omnium hominum more inſanire. alij legendum putant *ſollennia mi*, pro *mihi*. hoc ſenſu. putas mihi rem eſſe ſollennem, & uſitatam mutare in horas ſententiam, & inſanire. uocabuli autem ſollenne hæc ſignificatio eſt, quam oſtendimus. ſic epiſt. ad Loll.2. hoc lib. *Romanis ſollenne uiris opus, utile famæ, Vitæque & membris.* ſic Tib. lib.2. *Ille leuis ſtipulæ ſollenneis potus aceruos Accendet, flammas tranſilietq; ſacras.* Cic. ad Att. lib.7. *tantum illud noſtrum ſollenne ſeruemus, ut ne quem, iſtuc euntem ſine litteris dimittamus.* Iterum Horat. epiſt.1. lib.2. *Romæ dulce diu fuit, & ſollenne, recluſa Manè domo, uigilare.*

Nec medici] qui me ſanet. qui elleboro purget.

A Prætore dati] Prætoris erat furioſis, & mente captis curatores dare, ſi deeſſent agnati & gentiles. nam, ut ſcribit M. Tull. Tuſc.3. *qui ita ſit affectus, eum dominum eſſe rerum ſuarum uetant* XII. *tabulæ*. uide Caium iuriſcon. in inſtitution. iuris ciuilis.

- tutela] tutor, defenſor. aliter dixit Od.vi. lib.4. *Deliæ tutela deæ*, &c.

- & prauè ſect. ſtom.] ob rem leuem: & ob rem nihili iraſcaris.

Ad ſummam,ſap.vno min.eſt Io.] hac de re diximus ſaty.3.lib.1. ad illum locum *ſi diues,qui ſapiens eſt*.

Præcipuè ſanus] nomen *ſanus* ad corpus propriè pertinet: transfertur autem etiã ad animũ. ad corpus retulit Hor.epiſt.ad Mæcen.2.huius lib.*Si me uiuere uis ſanum, recteq; ualentem.* Et certè mihi uidetur hoc loco ita poſuiſſe,ut utroque modo intelligi uellet,& pro eo,qui corpore ualet,& pro eo,qui ſanæ mẽtis eſt.nã nomen pituita, quod ſtatim ſequitur, quanuis morbũ corporis propriè ſignificet, per tralationem tamen etiam ad animi morbum pertinet, inanemq; quandam laudis, & gloriæ cupiditatem ſignificet, ut *κόρυζα* apud Græcos. Lucianus in dialogo Μενίππ.καὶ Αἰάκ.*ἀλλὰ κενοδοξία,καὶ τῦφος,καὶ πολλὴ κόρυζα*. fortaſſe autem Stoicos irridet, qui affirment ſapientem non ſolùm diuitem, &c.ſed etiam ſanum ſemper futurum: cum id neque in ſapientis, neque in cuiuſquam ſit poteſtate poſitum. in nomine *pituita* autem cùm prima ſyllaba longa ſit, dubium non eſt quin duæ uocales ſequentes u,& i. contrahantur,& coëant in unam ſyllabam κατὰ *συναίρεσιν*. qua de re alibi diximus.

AD LOLLIVM. I.

TROIANI *belli ſcriptorem, maxime Lolli,*
Dum tu declamas Romæ, Præneſte relegi:
Qui,quid ſit pulchrũ,quid turpe:quid vtile,quid nõ:
Plenius, ac melius Chryſippo, & Crantore dicit.
Cur ita crediderim, niſi quid te detinet, audi.
Fabula, quâ Paridis propter narratur amorem,
Græcia barbariæ lento colliſa duello,
Stultorum regum, & populorum continet æſtus.
Antenor cenſet belli præcidere cauſam.
Quid Paris? vt ſaluus regnet, uiuatq; beatus:
Cogi poſſe negat. Neſtor componere lites
Inter Peliden feſtinat, & inter Atriden.
Hunc amor,ira quidem communiter urit vtrunq;.
Quicquid delirant reges, plectuntur Achiui.
Seditione, dolis, ſcelere, atque libidine,& ira
Iliacos intra muros peccatur, & extra.
Rurſus quid virtus, & quid ſapientia poſſit,
Vtile propoſuit nobis exemplar Vlyſſem:
Qui domitor Troiæ, multorum prouidus urbeis,
Et mores hominum inſpexit: latumq; per æquor,
Dum ſibi,dum ſocijs reditum parat,aſpera multa
Pertulit, aduerſis rerum immerſabilis undis.
Sirenum uoces, & Circæ pocula noſti:
Quæ ſi cum ſocijs ſtultus, cupidusq; bibiſſet:

COMMENTARII.

Troiani belli ſcriptorem] Iliadem Homeri relegi.

- pulchrum] honeſtũ,*καλόν*.ſic apud M.Tull. pulchritudo factorum.

Plenius] uberius, copioſius. lib.1. Vatic. habet *Planius*.

Chryſippo] qui fulcire putatur porticũ Stoicorum, ut ſcribit M. Tull. lib.2. Acad. hic ſeptingentos libros,& plures edidit. Ita autem claruit in dialecticis, ut plerique exiſtimarint. ſi apud Deos locus eſſet Dialecticæ, non aliam Dialecticam futurã, quàm Chryſippeam. extat & de eo hic ſenarius apud Laërtiũ. Εἰ μὴ γὰρ ἦν Χρύσιππος,οὐκ ἂν ἦν στοά.

Crantore] Academico,de quo M.Tull.Tuſcul. 3.his uerbis, *Nec abſurdè Crantor ille, qui in noſtra Academia*

Sub domina meretrice fuiſſet turpis, & excors:
Vixiſſet canis immundus, uel amica luto ſus.
Nos numerus ſumus, & fruges conſumere nati,
Sponſi Penepolæ, nebulones, Alcinoiq́;
In cute curanda plus æquo operata iuuentus:
Cui pulchrum fuit in medios dormire dies, &
Ad ſtrepitum citharæ ceſſatum ducere curam.
Vt iugulent homines, ſurgunt de nocte latrones:
Vt teipſum ſerues, non expergiſceris? atqui,
Si noles ſanus, curres hydropicus. & ni
Poſces ante diem librum cum lumine: ſi non
Intendes animum ſtudijs, & rebus honeſtis:
Inuidia, uel amore uigil torquebere. nam cur,
Quæ lædunt oculos feſtinas demere? ſi quid
Eſt animum, differs curandi tempus in annũ
Dimidium facti, qui cœpit habet. ſapere aude
Incipe. uiuendi rectè qui prorogat horam,
Ruſticus expectat dum defluat amnis: at ille
Labitur, & labetur in omne uolubilis æuum.
Quæritur argentum, puerisq́; beata creandis
Vxor, & incultæ pacantur uomere ſiluæ.
Quod ſatis eſt, cui contingit, nihil amplius optet.
Non domus, & fundus, non æris aceruus, & auri
Aegroto domini deduxit corpore febres,
Non animo curas. ualeat poſſeſſor oportet,
Si comportatis rebus benè cogitat uti.
Qui cupit, aut metuit iuuat illũ ſic domus, aut res
Vt lippum pictæ tabulæ fomenta podagram,
Auriculas citharæ collecta ſorde dolentes.
Sincerum eſt niſi uas, quodcunque infundis, aceſcit.
Sperne uoluptates. nocet emta dolore uoluptas.
Semper auarus eget. certum uoto pete finem.
Inuidus alterius rebus macreſcit opimis.
Inuidia Siculi non inuenere tyranni
Maius tormentum. qui non moderabitur iræ,
Infectum uolet eſſe, dolor quod ſuaſerit, & mens,
Dum pœnas odio per uim feſtinat inulto.
Ira furor breuis eſt. animum rege: qui, niſi pâret.
Imperat, hunc frenis, hunc tu compeſce catena.
Fingit equum tenera docilem ceruice magiſter,

Academia uel in primis fuit nobilis. Minimè (inquit) *aſſentior ijs, qui iſtam neſcio quam indolentiam magnopere laudant: quæ non poteſt ulla eſſe, nec debet. Ne ægrotus ſim* (*inquit*) *ſed ſi fuerim, ſenſus adſit, ſiue ſecetur quid, ſiue auellatur à corpore. nam iſtuc nihil dolere, non ſine magna mercede contingit immanitatis in animo, ſtuporis in corpore.* uerba Crantoris Græca reperiuntur apud Plutarchum, ἐν τῷ παραμ. πρὸς Ἀπολλών. μὴ γὰρ νοσοῖμεν (φησὶν) ὁ Ἀκαδημαϊκὸς Κράντωρ. νοσήσασι δὲ παρείη τις αἴσθησις εἴτ' οὖν τέμνοιτό τι τῶν ἡμετέρων, εἴτ' ἀποσπῷτο. τὸ γὰρ ἀνώδυνον τοῦτο οὐκ ἄνευ μεγάλων ἐγγίνεται μισθῶν τῷ ἀνθρώπῳ. τεθηριῶσθαι γὰρ εἰκὸς ἐκεῖ μὲν σῶμα τοιοῦτον, ἐνταῦθα δὲ ψυχήν. Idẽ Tullius lib. v. de Finibus, *tamen audebo te ab hac Academia noua ad ueterem illam uocare: in qua, ut dicere Antiochum audiebas, non ij ſoli numerantur, qui Academici uocantur, Speuſippus, Xenocrates, Polemo, Crantor, &c.*

-detinet] Vatic. unus *deſtinet*, ut fortaſſe legendum ſit *diſtinet*.

collisa] conflictata, contrita.

Duello] bello. *Duellum* (inquit Feſtus) *bellum: uidelicet, quòd duabus partibus de uictoria contendentibus dimicatur.*

-æſtus] animorum motus, perturbationes. in quibuſdam lib. ſcriptis legitur *æſtum*. ſed parum refert.

An-

Ire viam, quam monſtrat eques. venaticus, ex quo
Tempore ceruinam pellem latrauit in aula,
Militat in ſiluis catulus. nunc adbibe puro
Pectore uerba puer, nunc te melioribus offer.
Quo ſemel eſt imbuta recens, ſeruabit odorem
Teſta diu: quòd ſi ceſſas, aut ſtrenuus anteis:
Nec tardum opperior, nec præcedentibus inſto.

Antenor cenſet] ſic Antenor ἰλ. η. Κέκλυτέ μοι Τρῶες, καὶ Δάρδανοι, ἠδ' ἐπίκουροι, Ὄφρ' εἴπω, τά με θυμὸς ἐνὶ στήθεσσι κελεύει. Δεῦτ', ἄγετ', Ἀργείην Ἑλένην, καὶ κτήμαθ' ἅμ' αὐτῇ Δώομεν Ἀτρείδῃσιν ἄγειν, &c.

- belli præcidere cauſam] reddere Helenam Græcis cum ijs rebus, quas ſecum auexerat, ut declarant ſuperiores Homeri uerſus.

Quid Paris?] apud eundem ſic reſpondet Antenori Paris, Ἀντῆνορ· σὺ μὲν οὐκ ἔτ' ἐμοὶ φίλα ταῦτ' ἀγορεύεις &c.

Neſtor componere lites] ἰλ. α, Ἧκεν γηθήσαι Πρίαμος, Πριάμοιό τε παῖδες, Ἄλλοι τε Τρῶες μέγα κεν κεχαροίατο θυμῷ Εἰ σφῶιν τάδε πάντα πυθοίατο μαρναμένοιιν, &c.

- plectuntur] eius luunt pœnas. ſup. Od. xxviii. lib. i. *Venuſinæ Plectantur ſiluæ.*

Vtile propoſuit n. exemp.] in Odyſſea. *Exemplar Vlyſſ.* id eſt, Vlyſſem, quem ſibi quiſque proponere debeat ad imitandum. & attende eum non dicere *exemplum.* Sic Alcidamas Odyſſeam, καλὸν ἀνθρωπίνου βίου κάτοπτρον appellabat, nomine tranſlato, ſed longiùs petito, ut notat Ariſtotel. lib. 3. Rhetor. id eſt, pulchrum humanæ uitæ ſpeculum.

- domitor Troiæ] id eſt, poſteaquàm Troiam domuit, ac ſubegit. Homer. ὀδ. α. ἐπεὶ Τροίης ἱερὸν πτολίεθρον ἔπερσε.

Dum ſibi, dum ſocijs reditum parat] Hom. ibid. Ἀρνύμενος ἥν τε ψυχὴν, καὶ νόστον ἑταίρων.

- aduerſis rerum immerſabilis] qui nunquam ſuccubuit rebus aduerſis. immerſabilis, ἀβάπτιστος Pindarus εἰδ. β. πυθ.

Sirenum voces, &c.] Sirenes alij Acheloi, & Steropæ, alii eiuſdem Acheloi & Terpſichoræ unius nouem Muſarum, filias eſſe tradiderunt. quam opinionem ſequitur Apollon. lib. 4. Argon. Eurip. autem in Helena, Terræ filias facit, ὦ, ὦ πτεροφόροι νεάνιδες, Παρθένοι χθονὸς κόραι Σειρῆνες. Illæ cum integram, & inuiolatam uirginitatem ſeruare conſtituiſſent, in odium Veneris acerbiſſimũ uenerunt. Itaque alas nactæ, in oram littoris Etruſci euolarunt, inſulamq; Anthenuſam incoluerunt. earum nomina ſunt Aglaophonia, Thelxiepea, Piſinoa, Ligea. Hæ (ut ait Homer. ὀδ. μ.) eos, qui ad illa loca nauigarent, aureisq; faciles, & uacuas eis præberent, ita ſuo cantu demulcebant, ac retinebant, ut nunquam poſteà de reditu in patriam cogitarent, ibiq; conſeneſcerent, & mortem obirent. Vlyſſes autem ne quid ſibi tale accideret, cum à Circe præmonitus eſſet, ſocijs aures cera obturauit, ſibi pedes, & manus vinciendos curauit, uetuitq; ſe ſolui, ſi fortè earum cantu delectatus, ad eas nauigare uellet. ſic Homer. Σειρῆνας μὲν πρῶτον ἀφίξεαι, αἵ ῥά τε πάντας Ἀνθρώπους θέλγουσιν ὅ, τις σφέας εἰσαφίκηται, Ὅστις ἀϊδρείῃ πελάσῃ, καὶ φθόγγον ἀκούσῃ Σειρήνων· τῷ δ' οὔ τι γυνὴ καὶ νήπια τέκνα Οἴκαδε νοστήσαντι παρίσταται, οὐδὲ γάνυνται. Ἀλλά τε Σειρῆνες λιγυρῇ θέλγουσιν ἀοιδῇ Ἥμεναι ἐν λειμῶνι. fuit autem talis (ut ſcribit Homer. eodem libro) Sirenum cantus, quo Vlyſſem allicere conatæ ſunt. Δεῦρ' ἄγ' ἰὼν πολύαιν' Ὀδυσεῦ, μέγα κῦδος Ἀχαιῶν, Νῆα κατάστησον, ἵνα νωϊτέρην ὄπ' ἀκούσῃς. Οὐ

γὰρ

γάρ πώ τις τῇδε παρέλασε νηῒ μελαίνῃ, Πρίν γ' ἡμέων μελίγηρυν ἀπὸ στομάτων ὄπ' ἀκοῦσαι. Ἀλλ' ὅγε τερψάμενος νεῖται καὶ πλείονα εἰδώς. Ἴδμεν γάρ τοι πάνθ', ὅσ' ἐνὶ τροίῃ εὐρείῃ Ἀργεῖοι, τρῶές τε θεῶν ἰότητι μόγησαν· Ἴδμεν δ' ὅσσα γένηται ἐπὶ χθονὶ πουλυβοτείρῃ. Quos verſus vertit M.Tull.lib.5.de Finibus, ubi docet nihil aliud à Sirenibus hoc cantu promitti,quàm cognitionem rerum, ac ſcientiam.vide, quæ ſcripſimus ad illum locum, *uitanda eſt improba Siren Deſidia*. ſat.111.lib.2.Pauſanias Acticis,poëmatum,& orationum illecebram Sirenem appellari ſolere ſcribit his uerbis, *εἰώθασι δὲ καὶ νῦν ἔτι ποιημάτων καὶ λόγων τὸ ἐπαγωγὸν Σειρῆσι εἰκάζειν*. Apud Apollon. lib.4.Argon. Orpheus citharæ cantu Sirenum uocem auertit, ne ab Argonautis audiatur.

Circæ Pocula]Circe Solis,& Perſæ filia, Aeëtæ Colchorum regis,Medeæ patris, ſoror. alii Aeëtæ & Hecatæ filiam, Medeæ ſororem eſſe uolunt,vt refert interpr. Apollonij in Argonaut.de ea ſic Hom. ὀδ. κ. *Κίρκη ἐϋπλόκαμος δεινὴ θεὸς, αὐδήεσσα, Αὐτοκασίγνητος ὀλοόφρονος Αἰήταο· Ἄμφω δ' ἐκγεγάτην φαεσιμβρότου ἠελίοιο*. Hæc ſocios aliquot Vlyſſis, qui ea loca, in quibus commorabatur, exploratum miſſi fuerant, virga illa ſua percuſſos, epotoq; pharmaco, ſtatim in ſues uertit,præter Eurylochum,qui,ceteris eius domum ingreſſis, ſuſpicatus dolum ſubeſſe, extra fores remanſerat. auctor Hom. libro, quem ſuprà commemoraui, his uerbis, *Αὐτὰρ ἐπεὶ δῶκέν τε, καὶ ἔκπιον, αὐτίκ' ἔπειτα Ῥάβδῳ πεπληγυῖα κατὰ συφεοῖσιν ἐέργνυ. Οἱ δὲ συῶν μὲν ἔχον κεφαλὰς, φωνήν τε, δέμας τε, Καὶ τρίχας. αὐτὰρ νοῦς ἦν ἔμπεδος, ὡς τὸ πάρος περ*. M. Tull.in Diuinatione contra Cæcilium,alludens ad hanc de Circe fabulam, ita loquitur, *Eſt adhuc id, quod uos omnes admirari uideo, non Verres, ſed Q. Mucius: quid enim facere potuit elegantius ad hominum exiſtimationem? æquius ad leuandam mulieris calamitatem? uehementius ad Quæſtoris libidinem coërcendam? ſummè hæc omnia mihi uidentur laudanda: ſed repente è ueſtigio ex homine tanquam aliquo Circæo poculo factus eſt Verrès: redit ad ſe, atque ad mores ſuos*. Xenophon ἀπομνημ. α. banc de Circe fabulam iocans transfert ad edacitatem, & cibi, potusq; immoderationem. eos enim, qui intemperantius edant, & bibant, ſues ab illecebris epularum fieri: Vlyſſem autem tùm ſua ſponte, tùm Mercurij præceptis ac monitis temperantem effectum cauiſſe, ne ſe ſupra modum cibo expleret. *Circæ* autem excudendum curaui,ſecutus tres cod.Vatic.& Ian noct. Faër. Torneſ.

Quæ ſi cum ſocijs ſtultus &] Hom.ὀδ.κ. Mercurium inducit iuuenis ornatu,& ſpecie Vlyſſi ad Circen eunti, ſocioq; ſuos in ſues uerſos repetituro ea præcipientem,quibus eos reſtitutos in priſtinam formam recuperare,poſſit: ſimulque remedium præbentem aduerſus Circæ ueneficia.

- ſtultus, cupidusq; bibiſſet] ſi in eo ſe ſtultum, cupidumq; præbuiſſet, ut pharmaca Circæ biberet, &c. Atqui bibit Vlyſſes,ut eſt apud Hom. ſed ea in eum nihil valuerunt, vtpote ſalutari illo Mercurij pharmaco præmunitum.

- turpis. & excors] amens. Hom.ibid. *κακὸν, καὶ ἀνήνορα θήῃ*, id eſt, malum, & nihil uiri habentem. cor enim pro mente ſæpe vſurpatur. vt cum dicimus quempiam cor non habere. Lucret.lib.5. *Ingenio qui præſtabant: & corde uigebant*. uſus eſt hoc nomine etiam ſaty. 111. lib. 2. *Tu ne inſanus eris, ſi acceperis, an magis excors*, &c.

- amica luto ſus] Homerus ibid. *σύας* appellat *χαμαιδνάδας*, id eſt, humi cubanteis.

Nos numerus ſumus] ſumus turba ſine nomine, ſine uirtute, ac dignitate. nam apud ſcriptores multitudo, numero, non pondere, aut dignitate æſtimatur. vt infra epiſt. de arte p. *numero plures, uirtute, & honore minores*. Hom. uocat *πλυ-*

θυὶ, ut ἰλ.α.ὡς φάσαν ἡ πληθύς. Carent igitur illi quidem omni dignitate, atque auctoritate, qui numerum explent duntaxat: ſed longè ſunt ij deterrimi, ac poſtremi homines, qui nullo numero ſunt, ſeu qui ne numeri quidem locum obtinent; quod de Megarenſibus olim ab Apolline reſponſum eſt, Ὑμεῖς δ' ὦ Μεγαρεῖς οὔτε τρίτοι, οὔτε τέταρτοι, Οὔτε δυωδέκατοι, οὔτ' ἐν λόγῳ, οὔτ' ἐν ἀριθμῷ. Sic Aeſchines ille apud Theocrit. εἰδ. δ. queritur ſe apud Cyniſcam puellam nullo numero eſſe, his uerbis, Ἄμμες δ' οὔτε λόγω τινὸς ἄξιοι, οὔτ' ἀριθμητοὶ, Δύστηνοι Μεγαρῆες ἀτιμοτάτῃ ἐνὶ μοίρῃ. Euripid. in quadam tragœdia, quæ non extat, Δειλοὶ γὰρ ἄνδρες οὐκ ἔχουσιν ἐν μάχῃ Ἀριθμὸν, ἀλλ' ἄπεισι, κἂν παρῶσ' ὅμως.

Sponſi Penelopæ] Penelopæ reperi ſcriptum in quinque codicibus manuſcriptis, 3. Vatic. Iann. Torneſ. non Penelopes. ſponſorum appellatione procos ſignificat, quos Homerus μνηστῆρας nominat. Procorum autem uiuendi genus fuiſſe inertiſſimum, deſidioſiſſimum, molliſſimum, diſſolutiſſimum, declarat Homerus multis ὀδυσ. libris. exempli cauſa, lib. primo, Αὐτὰρ ἐπεὶ πόσιος, καὶ ἐδητύος ἐξ ἔρον ἕντο Μνηστῆρες, τοῖσιν μὲν ἐνὶ φρέσιν ἄλλα μεμήλειν Μολπή τ', ὀρχηστύς τε· τὰ γάρ τ' ἀναθήματα δαιτός. Κήρυξ δ' ἐν χερσὶν κίθαριν περικαλλέα θῆκε Φημίῳ, ὅς ῥ' ἤειδε παρὰ μνηστῆρσιν ἀνάγκῃ. ibidem. Οἱ δ' εἰς ὀρχηστύν τε, καὶ ἱμερόεσσαν ἀοιδὴν Τρεψάμενοι τέρποντο, μένον δ' ἐπὶ ἕσπερον ἐλθεῖν. & lib. 6. ſenibus illis Ithacenſibus conuocatis, Οἱ δ' εἰς ἡμέτερον πωλεύμενοι ἤματα πάντα Βοῦς ἱερεύοντες, καὶ ὄϊς, καὶ πίονας αἶγας Εἰλαπινάζουσι, πίνουσί τε αἴθοπα οἶνον. Athen. lib. 4. procorum cœnas, & prandia cum Phæacum conuiuiis comparans, tales illorum eſſe compotationes ait, quales probabile eſt eſſe luxurioſorum, uinolentorum, amatorum. Phæacum autem conuiuia eſſe illa quidem delicata, & uoluptaria, uerumtamen grauiora, & temperatiora.

Alcinoiq;, &c.] Alcinous rex Phæacum apud Hom. ὀδ. θ. dicit ſibi, ac populo ſuo conuiuia, citharam, choreas, cultum corporis uarium, ac ſæpe mutatum, calida balnea, Venerem placere, his uerbis, Αἰεὶ δ' ἡμῖν δαίς τε φίλη, κίθαρίς τε, χοροί τε, Εἵματά τ' ἐξημοιβὰ, λοετρά τε θερμὰ, καὶ εὐναί. *Alcinoi* autem patrii caſus eſt, numeri ſingularis, cohæretq; cum nomine *iuuentus*, quod proximo uerſu ſequitur. quædam exemplaria habent *Antinoiq;*: quæ lectio ſi placebit, erit numeri multitudinis, recti caſus, id eſt, Antinoi ſimiles. fuit autem Antinous unus è procis Penelopæ, ferox, & arrogans, & contumelioſus.

- plus æq. oper.] plus æquo occupata: quæ plus æquo laboris ſumſit. operari eſt opus facere, operam in re aliuqa ponere. ſic Lucret. lib. 4. *Et quibus in rebus conſuerunt eſſe operati.* interdum & pro ſacrificandi uerbo uſurpatur, quemadmodum & facere, & ῥέζειν apud Græcos. Virg. Georg. 1. - *Lætis operatus in herbis.* Tibull. lib. 2. *Tunc operata deo pubes diſcumbet in herba.*

- & Ad ſtrepitum citharæ ceſſatum] quidam *ceſſantum* legendum putant, non *ceſſatum*, ut habent uulgati, & manuſcripti codices: & interpretantur ocioſorum, & feriatorum hominum curas traducere: quod eſt, nihil agere, nihil curare, rebus ludicris, ac voluptariis operam dare, ſaltare, cantare, &c. quam ſcripturam nullo in codice uetere reperi. Ego alteram, & receptam, ueram eſſe puto. Porrò autem *ceſſatum ducere*, ualet, κοιμίζειν, ſopire. ſic enim loquuntur Græci, κοιμίζειν τὰς λύπας, ἢ τὰς φροντίδας. id eſt, ſopire dolores, aut curas.

Si noles ſanus, curr. hydrop.] *noles* ſcriptum reperi in tribus codicibus manuſcriptis, 1. Vatic. & Iann. Torneſ. eamq; putaui rectam, & germanam ſcripturam. ſi te non ſeruabis intereà dum ſanus es, (inquit) cogêris te ſeruare, tibique conſulere, cum factus eris hydropicus. mendoſè (opinor) habent quidam libri

curres,

cares, niſi addas te, & legas *nolis*. ueruntamen iudicet lector.

– nam cur, Quæ lædunt oculos, &c.] cur leuia mala, leueisq; morbos depellere properas: morborum autem animi, qui ſunt longè grauiſſimi curationem in annum differs?

– ſi quid Eſt animum] ſi quid animum exeſt, abſumit, tabefacit, &c. ſic & verbo *ἔδω*, ſeu *ἔδομαι* utuntur Græci. Hom. *ἰλ. ω. τεκνὸν ἐμὸν, τέο μέχρις ὀδυρόμενος καὶ ἀχεύων Σὴν ἔδεαι κραδίην;*

Dimidiũ facti, qui cœpit, &c.] Heſiod. *Αρχὴ δέ τοι ἥμισυ παντός*. Plato lib. de rep. ſecundo, *οὐκοῦν οἶσθα ὅτι ἀρχὴ παντὸς ἔργου μέγιστον, ἄλλως τε καὶ νέῳ, καὶ ἁπαλῷ ὁτῳοῦν*; id eſt, ſcis'ne igitur principium cuiuſque operis maximum quiddam eſſe, præſertim & iuueni, & cuiuis, qui tener ſit, & flexibilis?

Ruſticus expectat, dum defluat] nomen *ruſticus* cum verbo *expectat* coniungendum mihi eſſe uidetur, hoc ſenſu, *Ruſticus expectat*, id eſt, ruſtico ſimilis eſt, qui expectet: uel eò ruſticus eſt, quòd expectet: ruſticè expectat: ruſticum ſe in eo eſſe oſtendit, qui expectet, dum defluat amnis, &c. quod genus annotauimus ſuprà ad Od. VIII. lib. 3.

– volubilis] ſic ſuprà Od. 1. lib. 4. *Te per aquas, dure, uolubileis*: repete uerbum *ſequor ἀπὸ κοινοῦ*.

– beata] benè dotata, diues, & pecunioſa. ſic ſæpè Horat.

– & incultæ pac. vom. ſiluæ] ſic Virg. Georg. 2. *Aut unde iratus ſiluam deuexit arator, Et nemora euertit multos ignaua per annos, Antiquaſq; domos auium cum ſtirpibus imis Eruit: illæ altum nidis petiere relictis, At rudis enituit impulſo uomere campus.*

Non domus, aut fundus, &c.] eandem ſententiam propemodum expreſſit ſuprà Od. 1. lib. 3. *Quòd ſi dolentem nec Phrygius lapis, Nec purpurarum ſidere clarior Delinit uſus*, &c. & Lucret. lib. 2. *Nec calidæ citius decedunt corpore febres, Textilibus ſi in picturis, oſtroq; rubenti Iacteris, quàm ſi plebeia in ueſte cubandum eſt. Quapropter quoniam nil noſtro in corpore gazæ Proficiunt, neque nobilitas, neque gloria regni, Quod ſupereſt, animo quoque nil prodeſſe putandum eſt.*

Qui cupit, aut met. &c.] Qui cupiditate (inquit) aut metu, aut ceteris animi morbis affectus eſt, is nihilo maiorem ex fortunæ bonis, & poſſeſſione diuitiarum, fructum percipit, quàm lippus ex tabulis pictis, &c. in lib. Iann. & Torn. ſcriptum eſt, *ſic domus, & res.*

Sincerum eſt niſi uas, quodcunque] ſic Lucre. lib. 6. in princip. de Epicuro, *Intellexit tibi vitium uas efficere ipſum, Omniaq; illius uitio corrumpier intus, Quæ collata foris, & commoda cunque uenirent, Partim quòd fluxum, pertuſumq; eſſe uidebat, Vt nulla poſſet ratione explerier unquàm: Partim, quòd tetro quaſi conſpurcare ſapore Omnia cernebat, quæcunque receperat, intus*, &c.

Semper auarus eget] ſemper auaro aliquid deeſt. nunquam enim expletur diuitiarum ſitis. quin etiam iis, quæ habet, eget. Nihil refert utrùm auarus habeat, an non habeat, cum ei deſint ea, quæ habet: id eſt, cum iis rebus, quas uel ſuo labore peperit, uel beneficio fortunæ nactus eſt, uti frui non audeat. ſed hac de re plura dicemus ad illum locum obſcuriſſimum, & nondum à quoquam explicatum, qui eſt epiſt. 11. lib. 2. – *ſed, quod non deſit, habentem*, &c.

– certum uoto pete finem] cum ſit immenſa, & infinita in hominibus auaris pecuniæ cupiditas, certum (inquit) diuitiarum finem expete: id eſt, cupiditatem, & ſtudium pecuniæ defini, ac termina: uel certam aliquam ac definitam pecuniæ ſummam opta & expete, quam ubi conſecutus fueris, plura quærere deſine, bonisq; partis fruere, & uiue, ſic ſat. 1. lib. 1. *Denique ſit finis quærendi, cumq; habeat*

beat plus, Pauperiem metuas minus. non eſt autem intelligendus hoc loco Horatius ſignificare diuitias nobis tanquam finem propoſitas eſſe oportere: ſed earum modum eſſe quendam conſtituendum, quo contenti eſſe debeamus.

Inuidus alterius rebus] ſic Lucret. lib. 3. *Macerat inuidia ante oculos illum eſſe potentem, Illum aſpectari, claro qui incedit honore: Ipſi ſe in tenebris uolui, cœnoq; queruntur.*

Inuidia Siculi non inuenere] Pindarus εἰδ. ια. πυθ. φθονεροὶ δ' ἀμώνονται ἄτα. & Plato lib. nono de legibus, inuidiam ait eſſe contubernalem grauem, ac moleſtã maximè quidem ac primo loco ei, qui inuideat, ſecundo loco uiris optimis, & clariſſimis ciuitatis. Appellat autem Horatius hoc loco inuidiam eam, quam M. Tull. ambigui nominis fugiendi cauſa, *inuidentiam* nominat lib. Tuſcul. 3. & 4.

- qui non moderabitur iræ] id eſt, qui iræ moderationem non adhibebit, & ueluti frenum inijciet. hæc enim uis eſt huius uerbi cum dandi caſu coniuncti, vt M. Tull. Partit. *nam auditorum aures moderantur oratori prudenti, & prouido: &, quod reſpuunt, immutandum eſt.*

Infectum volet eſſe, dolor quod, &c.] id eſt, nolet id eſſe à ſe admiſſum, vel optabit ne id ſit à ſe admiſſum, quod dolore, & ira impulſus fecerit: pœnitebit eum facti. epiſt. de arte poët. *Commiſiſſe cauet, quod mox mutare laboret.* ſed cur dolorem & mentem concurrentes facit in ira, & in pœnis expetendis? De dolore, docet Ariſtoteles multis locis iram cum dolore eſſe coniunctam: & tum dolore hominem iratum leuari, cum iniuriam acceptam retulerit. de mente, idem docet lib. 7. de morib. ad Nicomach. eum, qui iratus ſit, à ratione quodammodo perſuaderi, & induci, ut pœnas ab eo, qui iniuſtè læſerit, expetat. Vel eò reſpexit, quòd ex ueteribus alij iracundiam definierunt feruorem mentis, alij cupiditatem puniẽdi doloris.

Dum pœnas odio, &c.] uerbum *feſtinat* coniunxit cum quarto caſu, ut Virg. Aen. 4. *Feſtinare fugam, tortoſq; incidere funes.* idem de uerbo *maturare* ſentiendum Aen. 1. *Maturate fugam.* Horat. epiſt. prox. ſeq. *Hoc opus, hoc ſtudium parui properemus, & ampli.* & Od. v11. lib. 2. *Deproperare apio coronas.*

Ira furor breuis eſt] ſic Themiſtius in oratione de amicitia, ἐγὼ δ' ἐ οἶμαι (inquit) τὴν ὀργὴν μανίαν ὀλιγοχρόνιον εἶ). quæ notat M. Anton. Muretus. M. Tull. Tuſcul. 4. *An eſt quicquam ſimilius inſaniæ, quàm ira? quam benè Ennius initium dixit inſaniæ.* Et Apollonius dicebat τῆς ὀξυθυμίας τὸ ἄνθος eſſe μανίαν, id eſt, iracundiæ florem eſſe inſaniam. uide annot. ad Od. xvi. libri primi.

- animum rege] τὸν θυμὸν, ut Homer. ἰλ. β. Θυμὸς δὲ μέγας ἐστὶ διοτρεφέων βασιλήων. Cæcilius, *Nunc enim demum mihi animus ardet, nunc meum cor cumulatur ira.* Nam & apud Latinos animus interdum accipitur pro quauis libidine à ratione auerſa, ut Plaut. in Trinummo, *ſi animus hominem perculit, actum eſt, ſi animo ſeruiuit, non ſibi. ſi ipſe animum perculit: dum uiuit, uictor uictorum cluet.*

Fingit] format, inſtituit, docet, ut lib. de arte poët. *- quamuis & uoce paterna Fingeris ad rectum.*

- magiſter] ἱππόδαμος, qui domat equos.

- venaticus] utitur hoc nomine Plautus in Mil. glorioſo, *ſi ita non repperio, ibo odorans, quaſi uenaticus uſque, donec perſecutus uolpem fuero.* M. Tull. Verr. de ſignis, *quo poſteaquàm uenerant, mirandum in modum canes uenaticos diceres: ita odorabantur omnia, & peruestigabant, ut, ubi quicquid eſſet, aliqua ratione inuenirent.*

Militat] ſeriò feras inſequitur. catulus, id eſt, canis, vt ſup. Od. 1. lib. 1. *Seu uiſa eſt catulis cerua fidelibus.*

- nunc adbibe] vitioſa eſt eorum codicũ ſcriptura, qui habent *adhibe.* eſt enim legen-

legendum *adbibe*. quo uerbo & Terent. utitur in Heautont. *Vbi mihi adbibit plus paulò, ſua quæ narras facinora?*

Nec tardum opperior, nec præc.] nec eos expecto, qui ſunt ignauiores: nec eos urgeo, qui antecedunt: id eſt, non, excito, neque impello, cum ſua ſponte ſatis properent, meaq; cohortatione non egeant. Vel, quod mihi magis placet, non conor eos anteuertere. ut ſat. 1. lib. 1. *Inſtat equis auriga ſuos uincentibus*. falluntur autem qui *inſto* interpretantur *impedio*.

AD IVLIVM FLORVM.

IVLI *Flore, quibus terrarum militet oris*
Claudius Auguſti priuignus, ſcire laboro.
Thraca'ne nos, Hebrusq́; niuali compede uinctus,
An freta uicinas inter currentia turreis,
An pingues Aſiæ campi, collesq́; morantur?
Quid ſtudioſa cohors operũ ſtruit? hæc quoque curo.
Quis ſibi res geſtas Auguſti ſcribere ſumit?
Bella quis, & paces longum diffundit in æuum?
Quid Titius, Romana breui uenturus in ora?
Pindarici fontis qui non expalluit hauſtus,
Faſtidire lacus, & riuos auſus apertos:
Vt ualet? ut meminit noſtri? fidibus'ne Latinis
Thebanos aptare modos ſtudet auſpice Muſa?
An tragica deſæuit, & ampullatur in arte?
Quid mihi Celſus agit? monitus, multũq́; monẽdus
Priuatas ut quærat opes, & tangere uitet
Scripta, palatinus quæcunque recepit Apollo:
Ne, ſi fortè ſuas repetitum uenerit olim
Grex auium plumas: moueat cornicula riſum
Furtiuis nudata coloribus. ipſe quid audes?
Quæ circumuolitas agilis thyma? non tibi paruum
Ingenium eſt: non incultum, nec turpiter hirtum.
Seu linguam cauſis acuis, ſeu ciuica iura
Reſpondere paras, ſeu condis amabile carmen:
Prima feres ederæ uictricis præmia. quòd ſi
Frigida curarum fomenta relinquere poſſes:
Quò te cæleſtis ſapientia duceret, ires.
Hoc opus, hoc ſtudium parui properemus, & ampli:
Si patriæ uolumus, ſi nobis uiuere cari.
Debes hoc etiam reſcribere, ſi tibi curæ,
Quanta conueniat Munatius: an male ſarta

COMMENTARII.

Claudius Auguſti priuignus] Tib. Claudius Nero Cæſar, cuius matrem Liuiam Druſillã uxorem duxerat Octauianus Auguſtus Scribonia dimiſſa. Suet. in Aug.

Thraca] θρῄκη. ut epiſt. ad Quinctiũ. *ut nec Frigidior Thracam, nec purior ambiat Hebrus.* uide annot. ad Od. XVI. lib. 2.

-niuali compede vinctus] ſic loquitur Virg. Georg. III. *Et cum triſtis hiems etiam tunc frigore ſaxa Rumperet, & glacie curſus frenaret aquarum.*

An freta vicin. inter curr. turr.] turreis, nempe Seſtum & Abydum. vicinas inter curr. turr. pro inter vicinas turres currentia, more uſitatiſſimo dixit. ut annotauimus ſuprà ad Od. VI. lib. 2. tale eſt illud *Interfuſa nitentes Vites æquora* Cycladas.

- morantur] detinent. ut ſup. annot. ad Od. VII. lib. 2.

- ſcribere ſumit?] ſumit ut ſcribat, vel ſcribendas ſuſcipit?

- longum diffundit in æuum?] prodit memoriæ? mandat litteris?

Gratia nequicquam coit, & reſcinditur? at uos
Seu calidus ſanguis, ſeu rerum inſcitia uexat,
Indomita ceruice feros: vbicunque locorum
Viuitis, indigni fraternum rumpere fœdus,
Paſcitur in veſtrum reditum uotiua iuuenca.

-uenturus in ora?] qui honorifico omnium ciuium Rom. ſermone celebrabitur? aliàs *uenire in ora*, ad uitium, ac uituperationem pertinet. vt apud Catull. ad Rauidum. *An'ne ut peruenias in ora vulgi?* ſic Liuius lib. 2. *timorem iniecit, ne in ora hominum pro ludibrio abiret*. in laude ponit & Propertius ad Mæcen. *Crede mihi, magnos æquabunt iſta Camillos Iudicia, & venies tu quoque in ora uirûm*. his ſimilia ſunt illa M. Tull. Tuſc. 1. *Harmodius in ore & Ariſtogiton.* & Ennianum illud. *Nemo me lacrymis decoret, nec funera fletu Faxit: cur? Volito uiuu' per ora virûm.* Et Virg. Aen. XII. *Ille quidem ad ſuperos, quorum ſe deuouet aris, Succedet famæ, viuusq; per ora feretur.* Idem Virg. Georg. 3. *tentanda uia eſt, qua me quoque poſſim Tollere humo, uictorq; uirûm uolitare per ora.* Iterum M. Tull. Philipp. x. de Bruto. *erat enim in deſiderio ciuitatis, in ore, in ſermone omnium.* T. Liuius lib. 9. *Poſthumius in ore erat: eum laudibus ad cælum ferebant*. contrà ad probrum pertinet illud Verr. 3. de Verre. *Iſtius nequitiam tum in ore uulgi, & in communibus prouerbijs uerſatam eſſe.*

Pindarici fontis qui non, &c.] qui non dubitauit Pindarum proponere ſibi imitandum. non expalluit, non extimuit. vt Od. XXVII. lib. 3. *-mediasq; fraudes Palluit audax*. allegoria eſt & in hoc, & in proximo uerſu.

-fidibus'ne Latinis Theb. &c.] id eſt, ſtudet'ne ad exemplum Pindari uerſus Latinos Lyricos ſcribere poetica facultate fretus?

Thebanos] id eſt, Pindaricos. Od. II. lib. 4. *Multa Dircæum leuat aura cycnum.*

-deſæuit] deſæuire, eſt valde ſæuire. de enim in compoſitione interdum auget. *vt deſæuire, deamare, deuitare, deperire, delitigare*, &c. Iam ſæuire, eſt χαλεπαίνειν, ut & ſæpe admonuimus, & docent exempla probatorum ſcriptorum. ſolent autem pleraq; omnia in tragœdijs eſſe ſæua, dura, difficilia, atrocia, immitia, iracunda, horribilia, δεινά, χαλεπά. iccirco hoc uerbum ad tragœdiarum ſcriptorem accommodauit. vide ſuprà annot. ad Od. XXXIII. lib. 1.

-ampullatur] turget, inflatus, atque elatus eſt. Quas λημύθους Græci, eas ampullas appellant Latini. Quemadmodum igitur illi ληκύθους uſurpant pro orationis ornamentis, ijsq; omnibus dicendi figuris, quibus altior, grandior, amplior denique fit oratio: ita & ampullas Latini. Horat. in lib. de arte poet. *Proijcit ampullas & ſeſquipedalia uerba*. M. Tull. ad Attic. lib. 1. *Quid multa? totum hunc locum, quem in Ariſtocratia ego varie in meis orationibus, quarum tu Ariſtarchus es, ſoleo pingere, de flamma, de ferro (noſti illas ληκύθους) ualde grauiter pertexuit*. ab ampulla autem uerbum *ampullari* deductum eſt, quod eſt ampullis uerborum uti.

Priuatas] ſuas & proprias, non alienas, & publicas.

Scripta] quæ ſunt iam publica, quia in lucem edita, & uulgata.

Palatinus Apollo.] bibliotheca Græca, & Latina templo Apollinis, quod Auguſtus extruxerat, & conſecrarat, adiuncta, ut ſup. diximus ad Od. XXXI. lib. 1. *Quid dedicatum poſcit Apollinem Vates*, &c.

-olim] poſthac. ut ſaty. v. lib. 2. *Magna minor'ue foro ſi res certabitur olim*. & Od. x. lib. 2. *-non ſi male nunc, & olim Sic erit.*

Grex auium plumas] quattuor ſenarijs hunc Aeſopi apologum complexus eſt Gabrias. Ἀλλοτρίοις πτεροῖσιν ἠμφιεσμένος Ηὔχει κολοιὸς ὀρνέων ὑπερφέρειν· Πρῶτον δὲ ψᾶρον ἢ χελιδὸν ἥρπαζεν Μεθ' ὧν ἅπαντες· εἶτα γυμνὸς ὤφθη, id eſt,

Plumis

Plumis alienis olim amictus gracchulus Præſtare ſe iactabat alÿs nolucribus. Sed prima hirundo, quod dederat, illi abſtulit: Quam omnes ſecutæ: ſicq; nudus reſtitit.

- moueat cornicula riſum] Celſus alienorum ſcriptorum fur, & compilator, ſit omnibus ridiculus.

Quæ circum volitas agilis thymas] id eſt, circum quæ thyma uolitas? ut annot. ad Od. vi i. lib. 2.

- hyrtum] hirſutum, id eſt, rude & impolitum. uerbum *eſt*, quod erat ſuo loco depulſum, repoſui poſt nomen *Ingenium*, ſecutus cod. Iannoct. Faer. & duos Vatic.

- feres] accipies, auferes, ut ſuprà Od. vi i i. lib. 4. *- neque tu peſſima munerum Ferres:* & ſæpe alibi.

- curarum fomenta] ut ſuprà *amoris fomenta.* Od. xi. epod. & Lucr. *- amoris pabula.* fomenta curarum, ſunt ambitio, pecuniæ cupiditas, & ſimilia.

Hoc opus, hoc ſtudium parui prop.] properandi uerbum cum accuſandi caſu coniunxit, ut ſup. *properare coronas.* uide Od. vi i. lib. 2. hoc opus autem, nempe curarum fomenta, & cogitationes anxias ex animo eijcere: & ſapientiæ ſtudium colere, atque amplecti.

- nobis uiuere cari] id eſt, iucunde & hilariter uiuere. nam qui mæſtus eſt, ſibi ipſe odio eſt: qualis ille Terentianus Menedemus ſeipſum crucians. non diſſimile eſt illud epiſt. ad Loll. i i. hoc lib. *Quid minuat curas, quid te tibi reddat amicum*, id eſt, tibi carum, lætum, hilarum.

- ſi tibi curæ,&c.] ſi poſitum Græcorū more pro *an*, ut epiſt. ad Mæcen. i i. hoc lib. *Inſpice ſi poſſum donata reponere lætus.* & epiſt. 1. lib. 2. ad Aug. *Tentauit quoque, rem ſi dignè uertere poſſet.* & epiſt. ad Numicium. *- chlamydes Lucullus (ut aiūt) Si poſſet centum ſcenæ præbere, rogatus.* & Tibull. lib. 3. eleg. 1. *Illa mihi referat, ſi noſtri mutua cura eſt, An minor, an toto pectore deciderim.* T. Liuius lib. 33. *percunctatus ſi conſilium non utile ſolum, ſed etiam ſalutare, admittere auribus poſſet*, &c. nec ijs aſſentior, qui hunc locum quaſi mendoſum corrigunt hoc modo, *Quàm te conueniat.* nam *conuenire* cum accuſandi caſu, quid ſit, ſciunt omnes: at quis ita loquitur Latinè de duobus, inter quos nata ſit offenſio, aut ſimultas: hic illum non cōuenit? diceremus potius, huic cum illo nō conuenit. Præterea cum dicat illum debere ſibi reſcribere, ſuperuacanea eſt hæc conditio, *ſi tibi curæ.* Quamobrem hunc locum ſic explico longe ſimplicius, &, niſi fallor, etiam uerius: debes reſcribere utrùm frater tuus Munatius tantæ tibi ſit curæ, quantæ fratrem fratri eſſe conueniat, nec'ne. Neque uerò reticebo, me in tribus libris calamo exaratis ita ſcriptum reperiſſe, *ſit tibi curæ.* quæ quidem ſcriptura mihi non diſplicebit, ſi ſubintelligetur *ne.*

Indomita ceruice feros] uidetur translatio ſumta à bobus indomitis, & durarum ceruicum: σκληροτραχήλους uocant Græci.

- indigni rumpere] indigni, qui rumpatis. ſic loquuntur Græci ἀνάξιοι ὄντες λύειν. Admonendus autem eſt adoleſcens, ſententiam uſque ad uerſum ultimum pendêre hoc modo, ſiue uos feruor ſanguinis, ſiue imperitia rerum agitat, ubicunque locorum uiuitis uos, quos non decet fraternam neceſſitudinem diſſoluere, paſcitur in ueſtrum, &c. ab ijs enim diſſentio, qui ad nomen *indigni*, ſubintelligunt *eſtis.*

- fraternum fœdus.] quod longè firmius, ac ſanctius eſſe debet, quàm amicorum neceſſitudo: & vetat Heſiodus tantidem amicum, quanti fratrem facere. Μηδὲ κασιγνήτῳ ἶσον ποιεῖσθαι ἑταῖρον.

AD ALBIVM TIBVLLVM.

ALBI, noſtrorum ſermonum candide iudex.
Quid nunc te dicam facere in regione Pedana?
Scribere, quod Caſſi Parmenſis opuſcula vincat?
An tacitum ſiluas inter reptare ſalubreis,
Curantem quidquid dignum ſapiente, bonoq́; eſt?
Non tu corpus eras, ſine pectore. dij tibi formã;
Dij tibi diuitias dederant, artemq́; fruendi.
Quid voueat dulci nutricula maius alumno:
Quàm vt ſapere, & fari poſſit, quæ ſentiat, vtq́;
Gratia, fama, ualetudo contingat abunde,
Et mundus victus non deficiente crumena?
Inter ſpem, curamq́;, timores inter, & iras
Omnem crede diem tibi diluxiſſe ſupremum.
Grata ſuperueniet, quæ non ſperabitur, hora.
Me pinguem, & nitidum bene curata cute uiſes:
Cum ridere uoles Epicuri de grege porcum.

COMMENTARII.

Albi, &c.] Albium Tibullum deſignat elegorum ſcriptorem: in quo præcipua eſt elegantia Latini ſermonis, nulla propemodum admiſſa figura loquendi peregrina, aut tranſmarina.

- candide iudex] qui de ſermonibus noſtris ſincerè, & ſine maleuolentia iudicas. ſermonum appellatione autem ſatyras, & epiſtolas ſignificari putamus. nam contrà odæ carmina appellantur.

Caſsi Parmenſis] de quo ſaty. x. lib. 1.

- ſiluas interreptare ſalubres] reptare inter ſiluas ſalubres, ut ſuprà annot. ad Od. vi r. lib. 2.

- reptare] remiſſius, ac lentius ambulare. Vtitur hoc uerbo Lucret. lib. 2. ſed ad pecudes refert. *Nam ſæpe in colli tondentes pabula læta Lanigeræ reptant pecudes.*

- ſapiente bonoq́;] plerũque hæc duo coniuncta reperiuntur. ut epiſt. ad Mæcenat. 2. *Vir bonus, & ſapiens dignis ait eſſe paratum.* & epiſtol. ad Quinctium. *Vir bonus, & ſapiens audebit dicere, Penthen Rector Thebarum*, &c. & in eadem. *Ne ve putes alium ſapiente, bonoq́; beatum*. epiſt. de arte poët. *Vir bonus & prudens uerſus reprendet inertes.* & M. Tull. off. 3. oſtendit hæc inter ſe ſeparari non oportere *Hæc igitur eſt illa pernicies, quòd alios bonos, alios ſapientes exiſtimant.*

- corpus ſine pectore] excors: ἄφρων. Nam pectus cogitationis, & mentis ſedem eſſe uulgò putant, ex quo ductum *expectorare*.

- uoueat] optet, precetur, εὔχοιτο. ex quo uota pro optatis. ſuprà in reſpõſ. Canidiæ epod. *Si tardiora fata te uotis manent.* & ſaty. v i. lib. 2. *Hoc erat in uotis.*

Quàm ut ſap. & fari poſſ. quæ ſent. vtq́;] Quid alumno maius nutrix optare poſſit, quàm ut primùm ſapiat, & prudenter ſentiat, deinde ſuas cogitationes eloqui, & exprimere queat? ſic Pindarus Olymp. εἰδ. ε. ὑγίεντα δ' εἴτις ὄλβον ἄρδει ἐξαρκέων κτεάτεσσι, καὶ εὐλογίαν προστιθεὶς, μὴ ματεύσῃ θεὸς γενέσθαι, ideſt, ſi quis cum integra ualetudine facultates, & eloquentiam habeat coniunctam, non eſt, quòd deus eſſe uelit. cùm legeretur autem anteà in omnibus libris excuſis, *& cui*, ego ab uno codice manuſcripto adiutus, in quo ſcriptum erat, *ut cui*, repoſui *utq́;*. niſi forte quis malit, *utq́; huic*.

Gratia] ut gratia valeat apud principes, & potentes viros.

Et mundus uictus] neque ſordidus, neque nimis amplus & opiparus. ſat. 11. lib. 2. *Mundus erit, qui non offendet ſordibus, atque In neutram partem cultus miſer.* ex

quo

quo munditia. Plautus in Pœnulo. *mulieres ſunt admodum inſulſæ, atque inuenuſtæ, ſine munditia & ſumtu*. M. Tull. de finib. lib. 3. *mundos, elegantes, optimis cocis, piſtoribus, piſcatu, aucupio, uenatione, his omnibus exquiſitis uitantes cruditatem*. Idem ad Qu. fratrem lib. 2. *Domum tuam in Carinis mundi habitatores Lamiæ conduxerunt*. tranſlatè dixit Hor. epiſt. ad Auguſt. *- & graue uirus Munditiæ pepulere*.

Omnem crede diem, &c.] exiſtima quotidie te moriturum. hoc ſi animo eris, quicquid tibi temporis ad vitam accedet, id tibi deputabis eſſe in lucro. hæc enim ſententia ſignificatur per ſubſequentem uerſum, *Grata ſuperueniet*, &c. cuius rei exemplum capere licet ex ceteris rebus ſecundis. finge aliquem ſperare, & expectare ampliſſimam hereditatem, eiq; id, quod ſperauit, tandem euenire: longè minor eſt huius voluptas, quàm ſi non ſperanti ueniſſet. Ita longè maior eſt eius hominis uitæ iucunditas, qui in diem viuit: qui diem craſtinum ad ſe pertinere non exiſtimat: qui diei præſentis vſura contentus eſt, ſi ad diem craſtinum vitam produxerit, quàm eius, qui uitæ ſpem in multos annos profert, ac producit. Gratiſſima enim erit eius diei vita, ad quem quis ſe peruenturum eſſe non ſperabat. Sic igitur uiue, ut hodie moriturus. quantumcunque tibi dierum ad vitam præteritam accedet, id erit tibi multo iucundiſſimum. præclare igitur Anacr. Τὸ σήμερον μέλει μοι. Τὸ δ' αὔριον τίς οἶδεν; id eſt, *Hodierna curo tantùm. Cui craſtina hora nota eſt?* ſic Horat. ſup. Od. VII. lib. 4. *Quis ſcit, an adijciant hodiernæ tempora ſummæ Craſtina Dij ſuperi?*

-ſupremum] ultimum. vt epiſt. proxima. *Supremo te ſole domi Torquate manebo*. & ſaty. 1. lib. 1. *- ad uſque Supremum tempus, ne ſe pænuria uictus Deficeret, metuebat*. & Od. XIII. lib. 1. *Quos irrupta tenet copula, nec malus Diuulſus querimonijs Suprema citius ſoluet amor die*. Od. XVII. li. 2. *- ſupremum Carpere iter comites parati*. & epiſt. ad Auguſt. *Comperit inuidiam ſupremo fine domari*. & epiſt. 2. lib. 2. *Nunc prece, nunc pretio, nunc ui, nunc ſorte ſuprema Permutet dominos*.

- nitidum] corpore nitido, & ſolido: carne læui, & polita, non horrida, neque ſquallida.

Epicuri de grege porcum] hominem in voluptate abdominis, & gutturis ſummum bonum ponentem. eadem ratione dixit illud M. Tullius in L. Piſonem. *Confer nunc Epicure noſter ex hara producte, non ex ſchola, confer, ſi audes, abſentiam tuã cum mea*. Quamuis enim Epicurus uideretur interdum in quadam animi uoluptate ſummum bonum conſtituere, hanc de eo opinionem tamen ipſius refellit oratio. eius enim hæc verba ſunt, quæ retulit Athen. lib. 2. οὐ γὰρ ἔγωγε δύναμαι νοῆσαι τ' ἀγαθὸν, ἀφαιρῶν μὲν τὰς διὰ τῶν χυλῶν ἡδονὰς, ἀφαιρῶν δὲ τὰς διὰ τῶν ἀφροδισίων, ἀφαιρῶν δὲ τὰς δι' ἀκροαμάτων, ἀφαιρῶν δὲ καὶ τὰς διὰ μορφῆς κατ' ὄψιν ἡδείας κινήσεις. quæ ſic interpretatur M. Tullius lib. 2. de finibus. *non enim intelligo quid ſit, aut ubi ſit ſummum bonum præter illud, quod cibo, aut potione, & aurium delectatione, & obſcena uoluptate capiatur*.

AD TORQVATVM.

SI potes archaicis conuiua recumbere lectis,
Nec modica cœnare times olus omne patella:
Supremo te ſole domi Torquate manebo.
Vina bibes iterum Tauro diffuſa, paluſtreis
Inter Minturnas, Sinueſſanumq́; Petrinum.

COMMENTARII.

Si potes archaicis] hæc eſt uera, & germana ſcriptura. ſunt autem Græco nomine archaici lecti

Latino

Sin melius quid habes, arceſſe, uel imperium fer.
Iandudum ſplendet focus, & tibi munda ſupellex.
Mitte leueis ſpes, & certamina diuitiarum,
Et Moſchi cauſam. cras nato Cæſare feſtus
Dat ueniam, ſomnumq́; dies. impune licebit
Aeſtiuam ſermone benigno tendere noctem.
Quò mihi fortunas, ſi non conceditur uti?
Parcus ob heredis curam, nimiumq́; ſeuerus
Aſſidet inſano. potare, & ſpargere flores
Incipiam: patiarq́; uel inconſultus haberi.
Quid non ebrietas deſignat? operta recludit:
Spes iubet eſſe ratas: in prælia trudit inermem.
Sollicitis animis onus eximit: addocet arteis.
Fecundi calices quem non fecere diſertum?
Contracta quem non in paupertate ſolutum?
Hæc ego procurare & idoneus imperor, & non
Inuitus: ne turpe toral, ne ſordida mappa
Corruget nareis: ne non & cantharus, & lanx
Oſtendat tibi te: ne fidos inter amicos
Sit, qui dicta foras eliminet: ut coëat par,
Iungaturq́; pari: Brutum tibi, Septimiumq́;,
Et niſi cœna prior, potiorq́; puella Sabinum
Detinet, aſſumam. locus eſt & pluribus umbris:
Sed nimis arcta premunt olida conuiuia capræ.
Tu, quotus eſſe uelis, reſcribe: & rebus omiſſis,
Atria ſeruantem, poſtico falle clientem.

Latino antiqui, id eſt, antiquo modo, & more fabricati. utitur hoc nomine Dionyſ. Halicarn. βιβ. β. ἀρχαιολ. Ρωμ. ἐγὼ γοῦν ἐθεασάμην ἐν ἱεροῖς οἴκοις δεῖπνα προκείμενα θεοῖς ἐν τραπέζαις ξυλίναις ἀρχαϊκαῖς. quomodo autem menſæ archaicæ, eodem modo, & lecti archaici ſunt appellati: ſuntq́; intelligendi lecti imperitè, & parum eleganter facti.

- recumbere] accumbere. vide, quæ ſuprà notaui ad Od. xxvii. lib. 1.

- times] fugis, abhorres, φυλάττῃ. ut alibi docuimus.

Supremo ſole] ſub ueſperam. hora diei xi. aut duodecima.

- manebo] expectabo, vt ſuprà diximus ad Od. xxviii. lib. 1.

- iterum Tauro diff.] diffuſa iterum cos. T. Statilio Tauro. ſic notabatur ætas, & bonitas uini, conſulum (inquam) nominibus, ut notauimus ad Od. 3. lib. 2. ibi *Interiore nota Falerni.* unde nota Opimiana, & Aniciana apud M. Tull. libr. de claris orat. fuit autem T. Statilius Taurus iterum conſul anno ab urbe condita DCCXXVIII. Cæſaris Auguſti collega. conſul primùm fuerat anno ab v. c. DCCXVII. ſubſtitutus in locum L. Caninij Galli, qui abdicauerat ſe magiſtratu: collega autem M. Vipſanii Agrippæ.

- diffuſa] è torculari, uel lacu, uel dolio in amphoras fuſa. Solebant enim ueteres è dolijs uinum in cados, teſtas, & ſimilia uaſa diffundere in multos annos. utitur eodem uerbo ſaty. II. lib. 2. ſed paulo aliter. *Et niſi mutatum parcit diffundere uinum.* vtitur & M. Tull. lib. 2. de finib. *quibus uinum diffuſum è pleno ſit œnophoro:* niſi quis & apud M. Tull. putet legendum *defuſum*, & apud Hor. *defundere.* Quid ſit autem uinum diffundere, à Iuriſc. intelligere licet. Proc. de tritico, uino, & oleo legatis. *Illud uerum eſſe puto, cui uinum cum uaſis legatum erit, ei amphoras & cados, in quibus uina diffuſa ſeruamus, legata eſſe. Vinum enim in amphoras & cados hac mente diffundimus, ut in his ſit donec uſus cauſa comprobetur, et ſcilicet cum his amphoris, et cadis id uendimus. In dolia autem alia mente conijcimus, ſcilicet ut ex his poſtea uel in amphoras, & cados diffundamus, uel ſine ipſis dolijs ueneat.* Idem. *Qui uinum Surrentinum in urnalibus*

habebat

habebat diffuſum, is tibi uinum legauerat in amphoris. Omne illud quoque uinum, quod in urnalibus fuiſſet, legatum eſſè Labeo, & Trebatius reſponderunt. Pomponius. *uino legato ea demum uaſa ſequuntur, in quæ uina ita diffuſa ſunt, ut non ad perpetuum uſum reſeruentur, ueluti amphoræ & cadi.* Iterum Proculus. *Cui uinum heres dare damnatus eſt: quod in amphoris & cadis diffuſum eſt, dari debet, etiam ſi uaſorum mentio facta non eſt.* Africanus in titulo de legatis & fideicomm. 3. *Nam & ſi uina diffudiſſet habiturus uſui ipſe & heres eius, tamen in pénu omne éxiſtimari.* in amphoris autem & cadis, & ſimilibus uinum in multos annos ſeruari ſolitum eſſe à ueteribus illis, non in doliis, declarat etiam locus ille M.Tull. in Bruto. *vt ſi quis Falerno uino delectetur, ſed eo nec ita nouo, ut proximis conſulibus natum uelit, nec rurſus ita uetere, ut Opimium, aut Anicium conſulem quærat: Atqui ex notæ ſunt optimæ, credo: ſed nimia uetuſtas nec habet eam, quam quærimus ſuauitatem, nec eſt iam ſanè tolerabilis. Num igitur qui hoc ſentiat, ſi is potare uelit, de dolio ſibi hauriendum putet? minime: ſed quandam ſequatur ætatem,* &c.

Inter Minturnas] ſignificat uinum hoc non eſſe admodum magni pretii, neque admodum generoſum, ut pote in paludibns natum. Minturnæ oppidum Liri fluuio, & Sinueſſæ oppido propinquum, in Campaniæ finibus.

- arceſſe, vel imperium fer.] uel arceſſe uinum, quod habes, melius meo, id eſt, iube tecum afferri ad me uel patere tibi meum miniſtrari, id eſt, utere eo uino, quod tibi apponã. uerbo arceſſendi ſic utitur M.Tull. li. 16. epiſt. ad Att. epiſt. cuius initium eſt. *Nonis accepi,* &c. *Ego autem & eius librum arceſſiui, & ad Athenodorum Caluum ſcripſi, ut ad me τὰ κεφάλαια mitteret.* & epiſt. ad M. Fab. Gallum lib. 7. *ſed tamen, ſi iſta mihi ſunt habenda, certiorem uelim me facias, ubi ſint, quando arceſſantur, quo genere uecturæ.* arceſſendi uerbum Priſcianus docet lib. 1. ab arcio deflexum eſſe: *arcio* autem dici pro *accio.* Quòd autem uerbo *accerſere,* pro *arceſſere* uulgus utitur, errat. nam uitioſa ſcriptura eſt, & ubicunque *accerſere* ſcriptum eſt, *arceſſere* reſtituẽdum. Denique hoc loco omnia antiqua exemplaria habent *arceſſe.*

- certamina diuitiarum] id eſt, nimium ſtudium, nimiumq; contentionem in diuitiis comparandis.

Et Moſchi cauſam] clientis tui, cuius tu patronus es: cuius cauſam recepiſti.

- cras nato Cæſare feſtus] dies natalis Cæſaris.

- ſermone benigno] ſermone multo, & liberali, & largo. ut ſuprà ad Od. XVII. lib. 1. annotauimus. *tendere* autem poſitum pro extendere, id eſt, producere, extrahere.

Quò mihi fortunas ſi non conc.] Ita legendum eſſe indicauit Muretus, & ut ita legatur, conſuetudo Latini ſermonis, & ratio poſtulant. ſubaudiendum enim uerbum expetam, uel optem, & ſimilia. omiſſum autem eſt à librariis s. nominis *fortunas,* propter s. uocis ſequentis. ut in multis aliis ſimilibus accidit. P. Victorius porrò aliter legit: à quo diſſentio.

Parcus ob heredis curam] ſic ſuprà Od. VII. lib. 4. *Cuncta manus auidas,* &c. & ſaty. ult. lib. 1. *- nec metuam, quid de me iudicet heres.*

- ſeuerus] rebus ſerijs nimis deditus, triſtis.

Aſsidet inſano] proximus eſt inſano, id eſt, ſimilis.

- patiarq; uel inconſultus haberi] Græcorum more locutus eſt, vt ſuprà Od. II. lib. 1. *- patiens vocari Cæſaris ultor.* nam Latinè diceremus, patiarq; me uel inconſultum haberi.

Quid non ebrietas deſignat?] innouat, efficit? tralatio eſt, vt Terent. adelph. *modò quid deſignauit?* nam deſignare eſt inuſitatum, & nouum quiddam efficere.

- operta recludit, &c.] huc pertinent ea, quæ collegimus ad Oden XVIII

lib.

lib. 1. ibi, *Arcaniq; fides prodiga perlucidior uitro*. & ſaty. 4. lib. 1. ibi, *Condita cum uerax aperit præcordia Liber.* Sic & Homer. ἰλ. ξ. ait hominem etiam ualdè prudentem ac ſapientem à uino impelli, ut & cantet, & molliter rideat, & ſaltet, & nonnulla loquatur, quæ taceri præſtitiſſet. Homeri uerba ſunt hæc, *οἶνος γὰρ ἀνώγει ἠλεὸς, ὅς τ' ἐφέηκε πολύφρονά περ μάλ', ἀεῖσαι, Καί θ' ἁπαλὸν γελάσαι, καί τ' ὀρχήσασθαι ἀνῆκεν. Καί τι ἔπος προέηκεν, ὅπερ τ' ἄῤῥητον ἄμεινον.*

Spes iubet eſſe ratas] ſic ſup. Od. xx1. lib. 3. *Tu ſpem reducis mentibus anxijs*, Ariſt. ἠθικ. Νικομ. γ. *εὐέλπιδες γὰρ γίνονται οἱ μεθυσκόμενοι.* Idem problem. de atra bile, *ὅτι πάντας ὁ οἶνος εὐέλπιδας ποιεῖ.*

Hæc ego procur. & idon. imp.] id eſt, hæ ſunt meæ partes: hæc procurare iubeor, ego, qui ad hanc procurationem idoneus ſum, & non inuitus ad hanc procurationem uocor.

- ne turpe toral] illotum, immundum. aliàs ad animum refertur, ut Od. v. lib. 3. *Turpis maritus.* toral autem, ſeu torale, ueſtis ſtragula, quæ toto imponitur, ut ſaty. 1111. lib. 2. *Et Tyrias dare circum illota toralia ueſtes.*

Corruget nares] offendat. ſolent enim qui odore aliquo offenduntur, nares contrahere. *corrugare nares* autem, quamuis hic de re, quæ offendit nares, dicatur: ad perſonam quoque tamen, quæ odore aliquo offenditur, referri poteſt. ſic ſuprà *frontem explicare* dixit, de iis rebus, quæ hilaritatem afferunt Od. xx1x. li. 3. *Mundæq; paruo ſub Lare pauperū Cœnæ ſine aulæis, & oſtro Sollicitam explicuere frontem.*

Oſtendat tibi te] ſplendeat inſtar ſpeculi, tibiq; intuenti tui reddat imaginem: quod fit aëre repercuſſo, atque in oculos regeſto. De ſpeculis uide Lucret. lib. 4. & Plin. lib. 33. & Platon. in Timæo.

- foras eliminet] foras efferat, diuulget. Ennius uſus eſt hoc uerbo, ſignificatione abſoluta, *Quid ſic extra ædes exanimata eliminas?* elegans eſt epigramma lib. 2. epigramm. Græc. quod declarat, quàm ſit horribile ac fugiendum id hominum genus, quod, quæ dicuntur liberius in conuiuio libero, perfidiſſimè enunciat, ac diuulgat. *Οὔ μοι πληϊάδων φοβερὰ δύσις, οὐδὲ θαλάσσης Ορνύμενον συφελῷ κῦμα περὶ σκοπέλῳ, Οὐδ', ὅταν ἀστράπτῃ μέγας οὐρανὸς, ὡς κακὸν ἄνδρα ταρβῶ, καὶ μύθων μνήμονας ὑδροπότας.*

- ut coëat par, iungaturq; pari] hæc quoque pēdēt ab illis ſuperioribus *Hæc ego procurare*, &c. neque ſunt coniungenda cum ijs, quæ ſequuntur, *Brutum tibi, Septimiumq;*, &c. ſignificat enim Horatius boni conuiuatoris eſſe operam dare, ut conuiuæ ſint pares, aut certè non admodum diſpares. Coire pro eo, quod eſt coniungi, & congregari, uſurpauit etiam in principio libri de arte poet. *Sed non ut placidis coëant immitia.*

Brutum tibi, Septimiumq; &c.] hæc ab iis, quæ antecedunt, ſeparanda ſunt interpunctionis nota. neque uerò aſſentior iis, qui legi uolunt *Brutam tibi, Septimiamq;*, quaſi ſignificet Hor. ſe puellas aliquas in conuiuio adhibiturum. Nam primùm Bruta, & Septimia nomina ſunt ingenuarum fœminarum. At neque ingenuæ in conuiuijs intererant, niſi cum uiris ſuis, neque ſcorta nominibus ingenuarum mulierum appellabantur, niſi fortè eſſent libertæ: ſed, ut ferè erant ſeruæ, ſic & nominibus ſeruilibus & plerunque peregrinis afficiebantur. Deinde uerſus qui ſequitur, *Et niſi cœna prior*, &c. uincit legendum eſſe *Brutum, Septimium, Sabinum*. aſſumam (inquit) tibi Brutum, Septimium, Sabinum, niſi hic Sabinus à conuiuio lautiore, & à formoſiore puella retinebitur. Quòd ſi quis mihi dicat in hac cœna etiam puellas interfuiſſe, fateor id quidem: ſed nego eas hîc nominari.

- locus eſt & pluribus umbris] umbræ dicuntur conuiuæ, qui ad conuiuium

uium eunt à conuiuatore quidem non vocati, ſed à uocatis ducti, illos uidelicet ſequentes, ut vmbra corpus. vide Plutarchum συμποσ. ζητημ. lib. 7. Horat. ſat. VIII. lib. 2. – *quos Mæcenas adduxerat vmbras.*

Sed nimis arcta premunt olidæ con.] caper, aut capra, fœtor ſub ala, ut ſuprà diximus ad Od. XII. epod. ubi hircum nominat. licet (inquit) plures tecum comites adducas: ſed hoc eſt metuendum, ne è multitudine conuiuarum arctè ſedentium exiſtat alarum odor grauis, & teter.

– quotus eſſe uelis] quot uelis uocari.

Atria ſeruantem] in atrio domus te expectantem.

– poſtico falle] oſtio poſteriore, ψευδοθύρῳ, id eſt, falſa porta, ut Græci nominant. anticum, & poſticum opponuntur inter ſe.

– falle] late, λάνθανε. lege annot. ad Od. x. lib. 1.

– clientem] Moſchum, uel quemuis alium. patronus & cliens ex ijs ſunt, quæ ad aliquid referuntur. Quemadmodum autem patroni erat, clientem in iudicio, ſiue priuato, ſiue publico, defendere, eius curam habere, ut liberorum: ita clientis officium erat, patronum, tanquam parentem quendam colere, eum, aut eius filios ab hoſtibus captos redimere, eius filiabus collocandis dotem præbere, ſi patronus eſſet tenui, & anguſta re familiari. erantq; clientes plebeij ordinis: patroni ſenatorij: quod initio à Romulo fuerat inſtitutum, ut inter patres & plebem cōcordia conſeruaretur. ex eo natum, ut inferiores homines uiros claros, & ſplendidos, patronos uocarent, ut epiſt. VII. lib. 1. – *pol me miſerum patrone vocares, Si velles (inquit) verum mihi dicere nomen.* & eadem epiſt. Mena ille cliens appellatur. eadem ratione orator, qui alterius caput & fortunas defendit, patronus, & qui defenditur, cliens dici ſolet, ut hoc loco, & Vatinius epiſt. ad Cic. lib. 5. *ſi tuam conſuetudinem in patrocinijs tuendis ſeruas, P. Vatinius cliens ad te venit, qui pro ſe cauſam dicier vult.*

AD NVMICIVM.

NIL admirari, propè res eſt vna Numici,
Solaq́; quæ poſſit facere, & ſeruare beatum.
Hunc ſolem, & ſtellas: & decedentia certis
Tempora momentis ſunt, qui formidine nulla
Imbuti ſpectent. quid cenſes munera terræ?
Quid maris extremos Arabas ditantis, & Indos?
Ludicra quid, plauſus, & amici dona Quiritis?
Quo ſpectanda modo, quo ſenſu credis, & ore?
Qui timet his aduerſa, ferè miratur eodem,
Quo cupiens, pacto. pauor eſt vtrobique moleſtus:
Improuiſa ſimul ſpecies exterret vtrunque.
Gaudeat, an doleat: cupiat, metuat'ne: quid ad rē,
Si, quicquid vidit melius, peius've ſua ſpe,
Defixis oculis, animoq́; & corpore torpet?
Inſani ſapiens nomen ferat, æquus iniqui,

COMMENTARII.

Nil admirari propè res eſt, &c.] uidentur hæc magnopere pugnare cum ijs, quæ ſunt apud Platonem ἐν Θεαιτήτῳ, his uerbis, μάλα γὰρ φιλοσόφου τοῦτο τὸ πάθος τὸ θαυμάζειν. οὐ γὰρ ἄλλη ἀρχὴ φιλοσοφίας, ἢ αὕτη. id eſt, maximè enim uidetur eſſe philoſophi hic affectus, nempe admirari. Non enim aliud philoſophiæ principium eſt, quàm id ipſum. & ita Ariſt. lib. 1. τῶν μετὰ τὰ φυσ. ſed Horatius hoc loco vult cupiditatem

Ultrà, quàm ſatis eſt, virtutem ſi petat ipſam.
I nunc, argentũ, & marmor vetus, æraq́;, & arteis
Suſpice: cum gemmis Tyrios mirare colores:
Gaude, quòd ſpectant oculi te mille loquentem:
Nauus manè forum, & veſpertinus pete tectum:
Ne plus frumenti dotalibus emetat agris
Mutius, indignum, quòd ſit peioribus ortus,
Hic tibi ſit potius, quàm tu mirabilis illi.
Quicquid ſub terra eſt, in apricum proferet ætas:
Defodiet, condetq́; nitentia. cum benè notum
Porticus Agrippæ, & via te conſpexerit Appi:
Ire tamen reſtat, Numa quò deuenit, & Ancus.
Si latus, aut renes morbo tentantur acuto:
Quære fugam morbi. uis rectè uiuere? quis non?
Si uirtus hoc una poteſt dare: fortis omiſſis
Hoc age delicijs. uirtutem uerba putas, vt
Lucum ligna? caue ne portus occupet alter:
Ne Cybiratica, ne Bythina negocia perdas.
Mille talenta rotundentur: totidē altera: porrò &
Tertia ſuccedant, & quæ pars quadret aceruum.
Scilicet vxorem cum dote, fidemq́;, & amicos,
Et genus, & formam regina pecunia donat:
Ac benè nummatum decorat Suadela, Venusq́;
Mancipijs locuples eget æris Cappadocum rex.
Ne fueris hic tu. chlamydes Lucullus, vt aiunt,
Si poſſet centum ſcenæ præbere, rogatus,
Qui poſſum tot? ait: tamē et quærā: et quot habebo
Mittam. pòſt paulò ſcribit, ſibi millia quinque
Eſſe domi chlamidum: partem, vel tolleret omneis
Exilis domus eſt, vbi non & multa ſuperſunt:
Et dominum fallunt, & proſunt furibus. ergo
Si res ſola poteſt facere, & ſeruare beatum:
Hoc primus repetas opus: hoc poſtremus omittas.
Si fortunatum ſpecies, & gratia præſtat:
Mercemur ſeruum, qui dictet nomina: læuum
Qui fodiat latus: & cogat trans pondera dextrā
Porrigere. hic multum in Fabia ualet: ille Velina:
Cuilibet hic faſceis dabit: eripietq́; curule,
Cui volet, importunus ebur. frater, pater adde:
Ut cuique eſt ætas, ita quenque facetus adopta:

tatem, & metum, lætitiam & dolorem ex earũ rerum, quas cupimus, & metuimus, propter quas dolemus, lætitiaq; afficimur, admiratione naſci. denique ſi diuitias, & honores, & uoluptates, ſi paupertatem, morbum, exilium, mortem contēneremus, ac pro nihilo putaremus, ab omni cupiditate, metu, ceteriſq; animi morbis ſoluti, ac uacui eſſemus.

- ſeruare beatum] ſic locutus eſt ſat. 1. lib. 1. *– retinere velis, ſeruareq́; amicos.*

Quid maris] munera, ἀπὸ κοινοῦ.

- amici dona Quiritis] Mæcenatis, & potentioris amici. alij, honores, qui deferuntur à populo Romano, intelligũt.

Quo ſpectanda modo, &c.] utrùm cum aliqua cupiditate, nec'ne? uel utrùm cum aliqua admiratione, ex qua cupiditas oritur, nec'ne?

Qui timet his aduer. &c.] ut, qui cupit, admiratur: ita & qui metuit: ſed non prorſus eodē modo. Nam qui cupit, ita admiratur, ut id quod admiratur, expetendum eſſe exiſtimet: qui metuit uerò, ut fugiendum eſſe: ille admiratur bona fortunæ, & res ſecundas, easq́; expetit: hic fugit contrarias. mirari uſurpauit ſuprà in re, quæ uidetur bona. Od. IX. lib. 4. *Non ſola comtos arſit adulteri Crineis, & aurum ueſtibus illi-*

tum

Si benè qui cœnat, benè viuit: lucet: eamus,
Quò ducit gula: piſcemur: uenemur: vt olim
Gargilius, qui manè plagas, venabula, ſeruos,
Differtum tranſire forum, populumq́ iubebat:
Vnus ut è multis populo ſpectante referret
Emtum mulus aprum. crudi, tumidiq́ lauemur,
Quid deceat, quid non obliti, Cerite cera
Digni, remigium vitioſum Ithacenſis Vlyſſei:
Cui potior patria fuit interdicta uoluptas.
Si Mimnermus uti cenſet, ſine amore, iociſq́
Nil eſt iucundum: uiuas in amore, iociſq́:
Viue: uale. ſi quid nouiſti rectius iſtis:
Candidus imperti: ſi non, his vtere mecum.

tum Mirata, regaleiſq; cultus, &c. & Virg. in Sileno. *Tum canit Heſperidum mira tam mala puellam.*

– pauor] τὸ θάμβος.

– utrobique] non potui ſex librorum manuſcriptorum, trium Vat. Faër. Iann. Torn. qui ita habēt, conſenſum negligere: tametſi uulgata *vtrique* ſit tolerabilis. *utrobique* autem interpretor in cupiēdo, & metuendo.

Gaudeat, an doleat: cupiat, metuat'ne] hæ ſunt quattuor animi perturbationes, quæ ceteras omnes eiuſdem generis continent. qua de re uide M. Tullium Tuſcul. lib. 4. quo loco ſcribit Stoicos docere duas naſci ex duobus opinatis bonis, nempe lætitiam, & libidinem, ut lætitia ſit præſentium bonorum, libido futurorum: duas ex duobus malis opinatis, metum, & ægritudinem, metum quidem futuris, ægritudinem uerò præſentibus. legendum autem eſt apud Horatium *cupiat, metuat'ne*, non ut uulgò legitur, *metuat'ue*.

Defixis oculis] τὺς ὀφθαλμὺς πεπηγὺς, uel ἀτενὲς ὁρᾶν, quo acerrima, attentiſſimaq; ſignificatur cogitatio, ut alibi dicemus.

Inſani ſapiens nomen ferat, &c.] Sic M. Tull. Tuſcul. lib. 4. *Itaque primùm in ipſa cupiditate, cum id ſolum agitur, ut ea tollatur, non eſt quærendum bonum illud, nec'ne ſit, quod libidinem moueat: ſed libido ipſa tollenda eſt: ut ſiue, quod honeſtum eſt, id ſit ſummum bonum, ſiue uoluptas, ſiue horum utrunque coniunctum, ſiue illa tria genera bonorum, tamen etiam ſi uirtutis ipſius uehementior appetitus ſit, eadem ſit omnibus ad deterrendum adhibenda oratio.*

I nunc, argentum, &c.] conceſſio eſt, diſſimulationis, & irriſionis plena, qua utuntur Latini, cum uel à re quapiam deterrent, uel aliquid improbant, uel fieri non poſſe ſignificant, ut Catull. in Memmium, quanuis omiſerit uerbum i, *Pete nobileis amicos*. Virg. Aen. 7. *I nunc, ingratis offer te irriſe periclis: Tyrrhenas i, ſterne acies, rege pace Latinos.* & Horat. epiſt. ad Iul. Flor. lib. 2. *I nunc, & verſus tecum meditare canoros.* Propert. lib. 3. *I nunc, tolle animos, & tecum finge triumphos.* Ouid. lib. 2. de arte amandi, *I nunc, claude fores cuſtos odioſe puellæ, Et centum duris poſtibus adde ſeras.* ibid. *Paruit imperio dominæ Tyrinthius heros: I nunc, & dubita ferre, quod ipſe tulit.*

– æraq;] ſtatuas æreas, uel vaſa ærea antiqui artificij.

Gaude, quòd ſpectant oculi] conueniunt hæc in homines eloquentiæ laude claros, qui corona, & frequentia delectantur: immò verò, qui ſi à corona relicti ſint, non queant dicere, vt reſpondet Brutus apud M. Tull. in Bruto.

– & veſpertinus] id eſt, ueſperi, ut docuimus ſuprà ad Od. xvi. epod. ſic ſat. vi. lib. i. *Fallacem Circum, ueſpertinuſq; pererro Sæpe forum.*

– dotalibus emetat agris] id eſt, è dotalibus agris metat, ut annotatum eſt ſuprà ad Od. vii. lib. 2. dotales agros intellige, quos in dotem accepit ab uxore.

– indignum, quòd ſit, &c.] hæc dicuntur ex eius ſenſu, & ſententia, qui ſtudium

ſtudium omne ſuum in augenda re familiari ponit, & collocat, quaſi in pecunia, & copijs ſita ſit beata uita. ſuntq; uultuosè pronuncianda, hoc modo, Indignum eſt Mucium, hominem inferiore loco natum, quàm tu es, te ditiorem eſſe. in tribus Vatic. Faër. Torn. ſcriptum eſt, *Mutus, ut indignum*.

Hic tibi ſit potius] hic uerſus aut legendus cum interrogatione, hoc modo, tu ne patieris, ut tibi huius diuitiæ ſint mirabiles potius, quàm illi tuæ? uel intelligendus eſt pendêre ab illis, qui antecedunt, *Nauus manè forum*, &c. &, *Ne plus frumenti*, &c. ut ſit hæc ſententia: rei faciendæ operam naua, ne Mucius plus frumenti metat ex agris dotalibus, quàm tu, & ne tibi ſit mirabilis potius ob diuitias, quàm tu illi. & ita ſubintelligemus *ne*, uel repetemus ἀπὸ κοινοῦ: Quòd ſi legamus *Hic tibi ſi potius*, vt habent quædam uulgata exemplaria, pendebit à ſuperiore uerſu hoc modo, Indignum fuerit, quia Mucius natus ſit obſcuriore loco, quàm tu, ſi tibi ſit potius mirabilis, quàm illi tu. & ita ſubintelligendum erit *ſit*. iudicet lector.

Quicquid ſub terra eſt, in apricum] ſic Sophocles in Aiace, Ἅπανθ᾽ ὁ μακρὸς, κἀναρίθμητος χρόνος φύει τ᾽ ἄδηλα, καὶ φανέντα κρύπτεται. Quicquid hodie occultum, & obſcurum eſt, tempore prodibit in lucem, & in promtu erit: quæ nunc ſunt in promtu, & quæ ſunt omnium oculis expoſita, ea de medio tollet uetuſtas, & tenebris obſcurabit ſempiternis.

Ire tamen reſtat, Numa quò] moriendum eſt. ſic Lucret. lib. 3. *Lumina ſis oculis etiam bonus Ancu' reliquit*. lege annot. ad Od. xxviii. lib. 1.

Si latus, aut renes] ſi laboras morbo lateris, quem Græci πλευρῖτιδα nominant, aut renum dolore, quem νεφρῖτιν, &c.

Si virtus hoc vna poteſt dare] ſic reperi ſcriptum in libris manuſcriptis, & ita ſcriptum eſſe in codice Bernard. Lauredani, teſtantur uiri docti, quam ſcripturam comprobant & nonnulli libri typis excuſi. *hoc* autem, intellige, rectè uiuere. Itaque hic uerſus non eſt ita à ſuperiore ſeparandus, quaſi nouæ ſententiæ principium ſit: ſed cum eo ita coniungendus, quaſi pendeat ſententia.

Hoc age] huic uni rei ſtude, in hac una cogitatione, curaque uerſare: in hoc uno tuus animus ſit occupatus. ſic epiſt. ad Loll. 11. huius libri, *Hoc age, ne mutata retrorſum te ferat aura*.

-uirtut. ver. put. ut Luc. ligna?] hic ſcribenda eſt interrogationis nota, vt ſit hic ſenſus Horatij, ſi uirtutem uerba putas, neque eam quicquam ad beatam uitam valere exiſtimas: totũ ſtudium, totamq; operam tuam ad quæſtum, & pecuniam congerendã confer. Dion lib. 47. narrat, Brutum clade accepta in illo ultimo cum Octauiano, & M. Antonio, prælio dixiſſe, ὦ τλῆμον ἀρετὴ λόγος ἄρα ἦσθα· ἐγὼ δέ σε ὡς ἔργον, ἤσκουν· σὺ δ᾽ ἐδούλευες τύχῃ, id eſt, ô miſera uirtus, eras igitur fabula, ſeu uerba: At ego te, ut rem, colebam, & exercebam: tu autem fortunæ ſeruiebas.

Ne Cybiratica, ne Bithy. neg.] à negocio, & negociando, negociatores ſunt appellati, quales ſunt publicani, aratores, pecuarij. mercatores autem longè ab his differunt, vt ſuprà oſtendimus.

-rotundentur] rotundandi uerbo utitur & M. Tull. in Timæo, *cumq; ſimilem uniuerſitatis naturæ mundum efficere uellet, ad uolubilitatem rotundauit*. uidetur autem ab Horatio pro eo, quod eſt, aceruum, aut ſummam complere, poſitum eſſe.

-totid. altera] id eſt, mille. ſic Virg. Palæm. *-cras altera mittam*.

Tertia ſuccedant] tertia mille poſteà accedant.

-& quæ pars quadret] & pars, quæ aceruum in quadrum redigat: nempe quarta mille, quæ quattuor millia efficiant. *quadrare* enim per tralationem quan-

dam

dam perficere eſt. M. Tull. orat. perf. *delectationis aucupium, & quadrandæ orationis induſtria.* nonnunquam abſolutum eſt, ut Virg. Georg. 2. *Arboribus poſitis ſecto uia limite quadret.*

Scilicet vxorem cum dote, &c.] ſic ſaty. III. lib. 2. *Virtus, fama, decus, diuina, humanaq; pulchris Diuitijs parent, quas,* &c. Heſiodus paucioribus uerbis, quantum momenti habeat, quantumq; ualeat pecunia, ſatis declarat hoc uerſu, *Χρήματα γὰρ ψυχὴ πέλεται δειλοῖσι βροτοῖσι*, id eſt, pecunia enim mortalibus anima eſt.

-ſuadela] eloquentia, dicendi facultas. Priſc. deducit à uerbo ſuadeo, ut à candeo candela, lib. 4. cum à nomine *ſuada* oriri uideatur, quod nomen ab Ennio uidetur factum ad exemplum Græci nominis *πειθώ*. id enim ſignificare uidetur M. Tull. in Bruto, his uerbis, *πειθὼ, quam uocant Græci, cuius effector eſt orator, hanc ſuadam appellauit Ennius.* hanc eandem hominum reginam appellat Euripides in Hecuba, quærens quamobrem homines ceteras quidē diſciplinas magno ſtudio perdiſcant: in eloquentia autem non aſſiduè elaborent, neque eius magiſtris magnam mercedem perſoluant, vt poſſint alteri perſuadere, quæ uelint, ab eoq; obtinere. verba Eurip. ſunt hæc, *τί δῆτα θνητοὶ τἄλλα μὲν μαθήματα Μοχθοῦμεν, ὡς χρὴ πάντα, καὶ μαστεύομεν; Πειθὼ δὲ τὴν τύραννον ἀνθρώποις μόνην Οὐδέν τι μᾶλλον ἐς τέλος σπουδάζομεν, Μισθοὺς διδόντες μανθάνειν, ἵν᾽ ᾖ ποτε Πείθειν, ἅ τις βούλοιτο, τυγχάνειν θ᾽ ἅμα;* Themiſtocles apud Herodot. lib. 8. *Πειθὼ καὶ Ἀνάγκην*, id eſt, ſuadelam, & neceſſitatem magnos deos eſſe dicit, ijsq; fretos Athenienſes ab Andrijs pecuniam depoſcere.

Manc. locuples eget, &c.] hunc uerſum ſic explico, rex Cappadocum Mancipijs locuples, id eſt, multorum ſeruorum dominus, & mancipiis abundans, eget ære. Cappadoces enim barbari, ſeruiq; ſunt vel natura, uel lege, ſeruiuntque ſuo regi, ut ſerui domino. Prætereà è Cappadocia ſerui uenales Romam adducebantur. M. Tull. in orat. quam habuit ad ſenatum, poſt redit. *Cum hoc homine, an cum ſtipite Aethiope, ſi in foro conſtitiſſes, nihil crederes intereſſe. ſine ſenſu, ſine ſapore, elinguem, tardum, inhumanum, neglectum, Cappadocem mod abreptum de grege uenalium diceres.* quidam ſic interpretantur, Locuples, id eſt, is qui pecunia abundat, ſeu pecunioſus, eget mancipijs: Rex Cappadocum, id eſt, qui complures ſeruos habet, pecunia eget. à quibus diſſentio. ſignificat enim Horatius ſeruorum multitudinem, ceterarumq; rerum copiam, ſine pecunia mancam, ac debilem haberi. *locupletes,* (inquit Feſtus) *multorum loculorum domini.*

Ne fueris hic tu] ne talis fueris, qualis Cappadocum rex, aut magno aliquis mancipijs abundans, pecunia egens, ſi ſummum bonum poſitum eſſe putas in diuitijs, & pecuniæ magnitudine: ſed eſto potius talis, qualis Lucullus, qui non ſolùm nulla re egebat: ſed etiam multo plura poſſidebat, quàm ſe poſſidere putaret. prouocabulum *hic* refertur ad id, quod antecedit, non ad id, quod ſequitur, ut epiſt. ad Vallam, *Nimirum hic ego ſum.* & ſaty. II. lib. I. *Huic ſi mutonis uerbis,* &c. & ſaty. IIII. eiuſd. lib. *Hic tibi comis, & urbanus,* &c.

-chlamydes Lucullus, &c.] Plutarchus hanc hiſtoriam in Lucullo extremo narrat, atque etiam Horatium Flaccum nominat, his uerbis, *στρατηγοῦ δέ ποτε φιλοτιμουμένου περὶ θέας, καὶ χορῷ τινὶ κόσμον αἰτουμένου πορφυρᾶς χλαμύδας, ἀπεκρίνατο σκεψάμενος ἂν ἔχῃ, δώσειν. εἶτα μεθ᾽ ἡμέραν ἠρώτησεν αὐτὸν, ὁπόσων δέοιτο. τοῦ δὲ ἑκατὸν ἀρκέσειν φήσαντος, ἐκέλευσε λαβεῖν δὶς τοσαύτας. εἰς ὃ καὶ Φλάκκος ὁ ποιητὴς ἐπιπεφώνηκεν, ὡς οὐ νομίζει πλοῦτον, οὗ μὴ τὰ παρορώμενα, καὶ λανθάνοντα πλείονα τῶν φαινομένων ἐστίν,* id eſt, *Cum prætor quidam Rom. qui ludos magnificentiſſimos facere, & ſpectaculum apparatiſſimum populo præbere cogitabat, petiuiſſet ab*

eo ad ornatum chori chlamydes aliquot purpureas: reſpondit ſe uiſurum, haberet, nec'ne: & ſi haberet, daturum. poſtridie quæſiuit ab illo, quot chlamydibus ei opus eſſet: cum ille reſpondiſſet, centum ſatis ſibi futuras, Lucullus iuſſit eum bis tantum ſumere. Ad quod acclamans Flaccus poëta, dixit, illas non uideri eſſe diuitias; ubi ea, quæ negliguntur, & quæ ignorentur, plura non ſunt ijs, quæ ſunt in promtu, quæq; apparent.

- præbere] παρ'ζειν, ſuppeditare.

- millia quinque] diſcrepat ab Horatio Plutarchus, qui Lucullum ducentas chlamydes duntaxat domi reperiſſe ſcribit: hoc eſt duplo plures, quàm ab ipſo eſſent petitæ. Sed licet reſpondere Plutarchum, vt hiſtoricum, primam hiſtoriæ legem ſeruaſſe: quæ eſt, ne quid falſi dicat: Horatium autem, ut poëtam, rei quidem ueritatem eò vſque ſecutum, quoad inſtituto eius opus fuerit: rem ipſam autem pro ſuo iure ornaſſe, & auxiſſe uerbis.

- & quot habebo] ſic habent cod. Iann. Faër. & duo Vatic. non (ut quidam uulgati) *quod habebo*.

- tolleret] ſumeret, vt ſaty. 4. lib. 1. *- erat, quod tollere uelles*.

Exilis domus eſt] acclamatio eſt: & ita Plutarchus.

- vbi non & multa ſuperſunt] narrat Plutarchus Scopam Theſſalum copioſum hominem, & opulentum, cum ab eo poſceret quidam, quæ ei ſupereſſent, quæq; ſuperuacanea viderentur, ita reſpondiſſe: at his ſuperuacuis, & quæ ſuperant, fortunati, & beati ſumus.

- fallunt] latent, à domino ignorantur.

- & proſunt furibus] Plautus in Aulul. *Nam hic apud nos nihil eſt aliud quæſti furibus: Ita inanijs ſunt oppletæ, atque araneis.* & Tibull. lib. 4. *Et domino ſatis, & nimium furiq;, lupoq;.*

Hoc primus repetas opus, hoc poſtr.] hoc eſt, quod paulo antè dixit, *Nauus manè forum, & ueſpertinus pete tectum*.

Si fortunatum ſpecies, & gratia] ſi ſpecies, id eſt, decus externum, & forenſe: cultus & ornatus corporis ex honoribus, & magiſtratibus quæſitus, &c. M. Tull. in Piſon. *Magnum nomen eſt, magna ſpecies, magna dignitas, magna maieſtas conſulis.* ibid. *in quibus ſi moderatio illa, quæ in noſtris ſolet eſſe conſulibus, non fuit: at fuit pompa, fuit ſpecies, fuit inceſſus ſaltem Seplaſia dignus.* Idem epiſt. ad Lentul. lib. 1. *qui ſplendorem, & ſpeciem huius uitæ intuentur, ſollicitudinem autem, & laborem perſpicere non poſſunt. & gratia præſt.* id eſt, ſi populi & potentium uirorum fauor beatum præſtant, ſi ambitioſus es: ſi in honore ſummum bonum poſitum eſſe exiſtimas, &c.

Mercemur ſeruum] ſeruum nomenclatorem, habebant Romani illi ueteres magiſtratum petituri ſeruos nomenclatores, à quibus docebantur, ac monebantur quo quiſque ciuis, qui in ſuffragijs aliquid ualeret, nomine appellaretur, ut candidati à ſeruo nomenclatore admoniti unumquemque nominatim ſalutare poſſent: quod declarant uerba illa M. Tull. in orat. pro Muræna: quibus Catonem alloquitur. *Quid, quòd habes nomenclatorem? in eo quidem fallis, ac decipis. nam ſi nomine appellari abs te ciues tuos honeſtum eſt, turpe eſt eos notiores eſſe ſeruo tuo, quàm tibi: ſi, etiam ſi noris, tamen per monitorem appellandi ſunt, cur antè appellas, quàm inſuſurrauit? aut quid, cum admoneris, tamen, quaſi tute noris, ita ſalutas? quid, poſteaquàm es deſignatus, multo ſalutas negligentius?* ita autem legendum eſt apud M. Tullium, non, vt habent codices vulgati: quæ emendatio, mea eſt. Sed quæret aliquis, quamobrem ambitioſi homines, & candidati nominatim ciues ſuos appellare vellent, atque ad eam rem nomenclatores adhiberent. dicam. Cum ſtuderent illi ciuium beneuolentiam ſibi conciliare, primum erat cauere, ne eo-

rum

rum voluntates à ſe alienarent, ne've eorum animos offenderent: Secundum omnia experiri, quibus hominum beneuolentia allicitur, & comparatur. At obliuio nominum, iram ijs commouet, quorum nomina obliti ſumus. Videmur enim de iis parum laborare, quos ita negligimus, vt ne eorum quidem nomina memoria teneamus: quod docuit Ariſtot. lib. 2. rhetoric. Contrà ſalutare homines nominatim, ſignificat noſtrum in eos ſtudium, curam, & diligentiam. Itaque non eſt mirum, ſi candidati, & honoris cupidi, tales ſalutationes adhibebant, vt unum quiddam ad hominum beneuolentiam colligendam accommodatiſſimum, atque vtiliſſimum. Id vidit Homerus, apud quem ἰλ. κ. Agamemnon fratri Menelao præcipit, vt ſuo quenque Græcorum, nomine appellet: ipſos honorificè ſalutet, de ſe modicè & ſummiſsè loquatur & ſentiat, his verſib. Φθέγγεο, δ' ᾗ κεν ἴῃσθα, καὶ ἐγρήγορθαι ἄνωχθι, Πατρόθεν ἐκ γενεῆς ὀνομάζων ἄνδρα ἕκαστον· Πάντας κυδαίνων, μηδὲ μεγαλίζεο θυμῷ. Et Themiſtocles ille Athenienſis (ut refert M. Tull. in Catone maiore) omnium ſuorum ciuium nomina perceperat. uiuebat enim ille in ciuitate libera: in qua populus plurimum, atque adeò omnia poterat. Nam & à populo illo petebantur honores, & populus honores ſuo arbitratu mandabat. Sic igitur & Romæ ubi ferè è populi ſuffragijs tota comitiorum ratio pendebat, non temere candidati operam dabant, ut à nomenclatoribus moniti ciueis gratioſos nominatim ſalutarent.

- qui dictet nomina] qui moneat quo quiſque ciuis nomine appelletur: qui nomina ciuium inſuſurret, vt eos nominatim ſalutemus, rogemusq; ut nobis petentibus ſtudeant, ac ſuffragentur ad honorem obtinendum.

- læuum Qui fodiat latus] ita legendum eſſe dudum iudicaueram, non, *ſænum*. in qua quidem ſententia eo libentius perſeuero, quod uideo & in aliquot cod. antiquis ita legi, & doctiſſ. uiris idem uideri. hæc uerba autem, *qui læuum fodiat latus*, hoc ſignificant: qui aſtans domino à parte minus honorata, læuo ipſius latere foſſo, id eſt, extrema manu pulſo, admoneat, ut illum & illum ſalutet, & prenſet. fodere latus autem conſueuiſſe eos, qui admonere uellent, declarat illud Terent. in Hecyra. Lach. *Dic iuſſiſſe te*. Phidipp. *Noli fodere: iuſſi*. Virg. armos fodere dixit de equite, equo calcaria admouente. lib. 6. Aen. *Seu ſpumantis equi foderet calcaribus armos*.

- & cogat trans pondera, &c.] cogat herum trans ſaxa magni ponderis dextram porrigere ad aliquem ciuem apud tribules ſuos gratioſum, in uia ſaxis impedita laborantem, ſubleuandum. ſic Propertius lib. 3. ſaxa Pyramidum, & ſumtuoſorum ſepulcrorum, *pondera* appellat. *Aut illis flamma, aut imber ſubducet honores, Annorum aut ictu pondera uicta ruent*. Officioſum autem eſt in anguſtiis, & turba, manus alteri ſubijcere, & laborantem manibus ſubleuare. Tibull. lib. 1. eleg. v. *Pauper in anguſto fidus comes agmine turbæ, Subijcietq; manus, efficietq; uiam*. Quòd ſi quis malet ita accipere hæc uerba, *dextram porrigere*, ut pertineant ad geſtum prenſantis candidati, & gratioſo alicui in uia ſupplicantis, ac blandientis, non magnopere repugnabo. ſolebant enim candidati ſingulorum manus eorum, quibus ſupplicabant, apprehendere: immò uerò ex ſingulis tribubus gratioſiſſimos quoſque ſibi adiungere, eosq; etiam in campum ſecum producere, ut ab iis uniuerſo populo magis commendarentur, cum ille ſuo nomine quodammodo peteret. Et ita fortaſſe intelligenda ſunt ea uerba, quæ ſtatim ſequuntur. *Hic multum in Fab. ualet, ille Velina*.

- hic mult. in Fab. ual. ille Vel.] uerba ſunt nomenclatoris hortantis dominum, ut gratioſis apud ſuas tribus hominibus, blandiatur, eosq; ſalutet comiter. hic (inquit) multum ualet gratia, & auctoritate in tribu Fabia, ille in Velina: qua-

uinoq; conſumto, tùm ab Euryocho impulſi, quæ ex bobus Solis erant præſtantiſſimæ, eas Vlyſſe dormiente abegerunt, & mactauerunt: quo facto Sol vehemẽter offenſus, queſtus eſt apud deos immortales facinoris illius atrocitatem: minatus eſt denique ſe cælo relicto ad inferos deſcenſurum, lumenq; ſuum à Dijs, & hominibus ad Plutonem, & manes tranſlaturum, ſi tam inſignem in ſe iniuriam, atque impietatem inultam relinquerent: qua re audita, Iupiter pollicetur ei ſe naues Vlyſſis fulmine conſumpturum.

Cui potior patria fuit interdicta] id eſt, qui Vlyſſis remiges, & ſocij maluerunt propoſito naufragij periculo boues ſolis violare, quàm in patriam incolumes reuerti. ſic apud Hom. loquitur Eurylochus. ὀδυσσ. μ. Εἰ δὲ χολωσάμενός τι βοῶν ὀρθοκραιράων Νῆ' ἐθέλῃ ὀλέσαι, ἐπὶ δ' ἕσπωνται θεοὶ ἄλλοι, Βούλομ' ἅπαξ πρὸς κῦμα χανὼν ἀπὸ θυμὸν ὀλέσσαι, Ἢ δηθὰ στρεύγεσθαι ἐὼν ἐν νήσῳ ἐρήμῃ. id eſt, Quòd ſi Sol iratus propter boues nauem noſtram obruere fluctibus uoluerit, eumq; alij Dij ſecuti fuerint, ſemel mori malo fluctu demerſus, quàm diu in deſerta inſula morans languere, ac tabeſcere.

Si, Mimnermus uti cenſet] Mimnermus legendum: non, ut in nonnullis codic. Mimermnus. Μίμνερμος enim ſemper apud Athenæum ſcribitur & lib. 14. & 15. & 16. Eius tota ferè poëſis fuit amatoria, cuius extant hi uerſus apud Plutarch. περὶ ἠθικ. ἀρετῆς, Τίς δὲ χάρις, τί τὸ τερπνὸν, ἄνευ χρυσῆς Ἀφροδίτης. Τεθναίην, ὅτε μοι μηκέτι ταῦτα μέλει, id eſt, quis lepos, quid iucundum eſt ſine aurea Venere? Moriar tum, cum hæc deſinent mihi eſſe curæ. Propertius lib. 1. *Plus in amore valet Mimnermi verſus Homero. Carmina manſuetus leuia quærit amor.* Horat. infr. epiſt. ad Iul. Flor. lib. 2. ſignificat eum Callimacho fuiſſe à ueteribus antepoſitum. *Diſcedo Alcæus puncto illius: ille meo, quis? Quis niſi Callimachus? ſi plus apposcere viſus, Fit Mimnermus, & optiuo cognomine creſcit.* ſi igitur (inquit Horat.) Mimnermi ſententiam ſecutus vitam beatam & iucundam in amore, & iocis eſſe locatam exiſtimas, totam ætatem in amore, & iocis exige.

AD MAECENATEM. 2.

Quinque dies tibi pollicitus me rure futurum,
Sextilem totum mendax deſideror. atqui,
Si me uiuere uis ſanum, recteq; valentem:
Quam mihi das agro, dabis ægrotare timenti,
Mæcenas, veniam: dum ficus prima, caloręq;
Deſignatorem decorat lictoribus atris:
Dum pueris omnis pater, & matercula pallet:
Officioſaq; ſedulitas, & opella forenſis
Adducit febreis: & teſtamenta reſignat.
Quòd ſi bruma niueis Albanis illinet agris:
Ad mare deſcendet vates tuus: & ſibi parcet:
Contractusq; leget: te dulcis amice reuiſet
Cum Zephyris, ſi concedes, & hirundine prima,
Non, quo more pyris veſci Calaber iubet hoſpes,
Tu me feciſti locupletem. veſcere ſodes.

COMMENTARII.

deſideror] abſum. deſideramus enim, quæ abſunt.

Si me viu. v. ſ.] in duobus cod. Vat. ſcriptum eſt. *Si me viuere uis, recteq; uidere ualentem.*

ſanum] perſpicuè hæc uox hoc loco ad corporis ſanitatem refertur, ut ſuprà diximus. & ita Plautus in Trucul. *ægrotare malim, quàm eſſe tua ſalute ſanior.* & infra epiſt. ad Quinct. *Neu, ſi te populus ſanum, recteq; valentem Di*

Iam ſatis eſt. at tu quantumuis tolle benignè:
Non inuiſa feres pueris munuſcula paruis.
Tam teneor dono, quam ſi dimittar onuſtus.
Vt libet: hæc porcis hodie comedenda relinques.
Prodigus, & ſtultus donat, quæ ſpernit, & odit.
Hæc ſeges ingratos tulit, & feret omnibus annis.
Vir bonus, & ſapiens dignis ait eſſe paratum:
Nec tamen ignorat, quid diſtent æra lupinis.
Dignum præſtabo me etiam pro laude merentis.
Quòd ſi me noles vſquam diſcedere: reddes
Forte latus, nigros anguſta fronte capillos:
Reddes dulce loqui: reddes ridere decorum, &
Inter uina fugam Cynaræ mærere proteruæ.
Forte per anguſtam tenuis vulpecula rimam
Repſerat in cumeram frumenti: paſtaq; rurſus
Ire foras pleno tendebat corpore fruſtra.
Cui muſtela procul, ſi vis, ait, effugere iſtinc:
Macra cauum repetes arctum, quẽ macra ſubiſti.
Hac ego ſi compellor imagine, cuncta reſigno:
Nec ſomnum plebis laudo ſatur altilium: nec
Ocia diuitijs Arabum liberrima muto.
Sæpe uerecundum laudaſti: rexq;, paterq;
Audiſti coram, nec verbo parcius abſens:
Inſpice, ſi poſſum donata reponere lætus.
Haud male Telemachus proles patientis Vlyſſei:
Non eſt aptus equis Ithaca locus: vt neque planis
Porrectus ſpatijs; nec multæ prodigus herbæ:
Atride, magis apta tibi tua dona relinquam.
Paruum parua decent: mihi iam non regia Roma,
Sed vacuum Tibur placet, aut imbelle Tarentũ.
Strenuus, & fortis, cauſiſq; Philippus agendis
Clarus, ab officijs octauam circiter horam
Dum redit: atque foro nimium diſtare Carinas
Iam grandis natu queritur, conſpexit, vt aiunt,
Adraſum quendam vacua tonſoris in umbra,
Cultello proprios purgantem leniter ungueis.
Demetri (puer hic non læuè iuſſa Philippi
Accipiebat) abi, quære, & refer, unde domo, quis,
Cuius fortunæ, quo ſit patre, quó'ue patrono.
It: redit: & narrat, Vulteium nomine Menam,

Elliet, &c. Propert. lib. 3. *Nam quocunque die ſanum te fata remittent, Pendebit collo Galla pudica tuo.*

-dum ficus prima, calórq; Deſignatorem, &c.] totis his quattuor, qui deinceps ſequuntur, uerſibus anni tempus deſcribit graue corporibus, difficile, periculoſum, & ad morbum præceps, ac lubricum. huius loci igitur hæc ſententia eſt: tantiſper dum multis hominibus propter anni tempus immoderato calore feruidum morientibus, deſignatores, qui funera, ludoſq; funebres procurant, lictoribus atratis ſtipati incedunt, quod fit plurimùm menſe ſextili; & ſeptembri, id eſt, ineunte autumno: ut ſaty. 6. lib. 2. *Autumnusq; grauis Libitinæ quæſtus acerbæ.* Quoniam autem menſe ſextili ficus primùm matureſcunt, & ex arboribus ſuis decerpuntur, iccircò ficum primam dixit, ut per ficum primam, & calorem, tempus anni ſignificari intelligamus.

-lictoribus atris] miniſtris libitinarijs atratis.

Dum pueris omnis pater] ſatis declarat hic uerſiculus deſcribi ab Horatio tempus anni morbis opportunum, & (ut Plautino uerbo utar) planè Acheronticum.

-pallet] timet liberis ſuis, pueris, ne tali anni tempore in morbum incidant, & moriantur.

Officioſaq; ſedulitas, &c.

Præconem, tenui cenſu, ſine crimine notum,
Et properare loco, & ceſſare, & quærere, & uti,
Gaudentem paruiſq; ſodalibus, & Lare certo,
Et ludis, & poſt deciſa negocia, campo.
Scitari libet ex ipſo, quæcunque refers. dic
Ad cœnam ueniat. non ſanè credere Mena:
Mirari ſecum tacitus. quid multa? benignè
Reſpondet: negat ille mihi? negat improbus, & te
Negligit, aut horret. Vulteium manè Philippus
Vilia vendentem tunicato ſcruta popello,
Occupat: & ſaluere iubet prior. ille Philippo
Excuſare laborem, & mercenaria vincla,
Quòd non manè domum veniſſet: denique, quòd nõ
Prouidiſſet eum. ſic ignouiſſe putato
Me tibi, ſi cœnas hodie mecum. vt libet. ergo
Poſt nonam venies. nunc i: rem ſtrenuus auge.
Vt uentum ad cœnã eſt: dicenda, tacenda locutus,
Tandem dormitum dimittitur. hic ubi ſæpe
Occultum uiſus decurrere piſcis ad hamum:
Manè cliens, & iam certus conuiua: iubetur
Rura ſuburbana indictis comes ire Latinis.
Impoſitus mannis, aruum, cœlumq; Sabinum
Non ceſſat laudare. uidet, ridetq; Philippus:
Et ſibi dum requiem, dum riſus vndique quærit,
Dum ſeptem donat ſeſtertia: mutua ſeptem
Promittit: perſuadet vti mercetur agellum.
Mercatur. ne te longis ambagibus vltrà,
Quàm ſatis eſt, morer, ex nitido fit ruſticus: atque
Sulcos, & vineta crepat mera: præparat vlmos:
Immoritur ſtudijs: & amore ſeneſcit habendi.
Verùm vbi oues furto, morbo periere capellæ,
Spem mentita ſeges: bos eſt enectus arando:
Offenſus damnis, media de nocte caballum
Arripit: iratuſq; Philippi tendit ad ædeis.
Quem ſimul aſpexit ſcabrũ, intõſumq; Philippus,
Durus, ait, Vultei nimis, attentuſq; videris
Eſſe mihi. pol me miſerum patrone uocares:
Si uelles, inquit, uerum mihi dicere nomen.
Quod te per genium, dextramq; deoſq; Penateis,
Obſecro, & obteſtor, uitæ me redde priori.

&c.] & dum ij qui nimiùm diligentes ſunt in officio retinendo, ac præſtando, & qui ſtudioſius in foro uerſantur, operam dantes ſuis clientibus, in febrem incidunt, & mortem cum uita commutant.

-opella] nomen ὑποκοριστικὸν, id eſt, diminutum ab opera.

-teſtamenta reſignat] per teſtamẽtorum reſignationem, mortem ſignificat. nam mortuo teſtatore, teſtamentum reſignatur, id eſt, aperitur.

Quòd ſi bruma niues, &c.] id eſt, cum bruma aduenerit. Nam particula *ſi*, hoc loco tempus ſignificat, non conditionem, ut apud Virg. lib. 5. Aeneid. *Præterea ſi nona diẽ mortalibus almum Aurora extulerit, radijsq; retexerit orbem*, &c. Terent. Phorm. *Non, ſi rediſſet pater, ei veniam dares?* quod annotat Don. ad illum locum. & Catull. ad C. Licinium Caluum, *Nam, ſi luxerit, ad librariorum Curram ſcrinia, Caſios, Aquinos*, &c. & ita fortè locus ille explicandus eſt Od. XXVII. lib. 3. *Rumpat & ſerpens iter inſtitutum, Si per obliquum ſimilis ſagittæ Terruit mannos.* & ſaty. III. lib. 2. *Si uacuum tepido cepiſſet villica tecto.* M. Tull. Verr. 4. in princip. *putabam tum denique rectè iudicari poſſe, ſi non modò reus improbus adduceretur, ſed etiam diligens, & firmus accuſator ad iudicium ueniret.* & Verr. 6. *Verùm hæc tum quereremur, ſi quid de no-*

Qui ſimul aſpexit, quantum dimiſſa petitis
Præſtent: mature redeat: repetatq; relicta.
Metiri ſe quenque ſuo modulo, ac pede, uerum eſt.

bis per eum ordinem agetur, &c.

Albanis] Latinis, Romæ propinquis, a monte Albano, qui eſt in Latio.

- illinet agris] hoc uerbo aliter utitur ſaty. v. lib. 1. *Hic oculis ego nigra meis collyria lippus Illinere.*

Ad mare] fortè ad ſinum Tarentinum.

- deſcendet] accommodato, & proprio uerbo uſus eſt. oræ enim maritimæ ſunt alijs inferiores, ut pote ad quas fluuij decurrant.

- ſibi parcet] ſuæ ualetudini conſulet, ac ſeruiet. remiſſius uiuet.

- & hirundine prima] vere ineunte. Ariſtoph. in equitib. Σκέψασθε παῖδες, οὐχ ὁρᾶθ᾽, ὥρα, νέα χελιδών.

Non, quo more pyris ueſci] non ea mihi munera dediſti, quæ parui faceres.

- at tu, quantum uis tolle benignè] verba ſunt Calabri hoſpitis. Tolle (inquit) pyra largiter, ac liberaliter. quidam putant *benignè* reſponſionem eſſe alterius, quem Calaber pyris uult onerare, hoc modo, *benignè*, id eſt, hui, liberaliter mecum agis: verùm habeo tibi gratiam: tua liberalitate non vtor. quos non refello quidem, veruntamen placet mihi magis prior explicatio. ſuprà autem admonuimus benignus, & benignè idem valere, quod liberalis, ſeu largus: & liberaliter, ſeu largè.

Prodigus, & ſtultus] Prodigus (inquit) ea donat, quæ contemnit, ac pro nihilo putat: alioqui non profunderet, neque daret indignis. At vir bonus, & liberalis, quamuis pecuniam non admodum magni æſtimet, (vt ait Ariſtoteles) ſcit tamen quid interſit inter æs, & lupinum, id eſt, inter ea, quæ cara ſunt, magniq; pretij, & ea, quæ vilia ſunt, nulliusq; pretij. Atque hic cum ita ſit animatus, ampla, & pretioſiora munera dignis reſeruat. Ariſtoteles lib. 4. de moribus ad Nicomachum, ſcribit hominem liberalem ſuos fructus, ſuamque rem familiarem non neglecturum, vt poſſit de ſuo, viris bonis opitulari, & res neceſſarias ſuppeditare. Quemadmodum autem hic Horatius ait prodigum ea donare, quæ parui æſtimat: ſic & Plautus in Truculento, amarorem bona ſua pro ſtercore habere dicit.

Hæc ſeges] id eſt, hi deprauati hominum huius ætatis mores, & hæc inepta, ſtultaq; liberalitas, &c. ſententia totius huius loci mihi hæc uidetur eſſe, multi exoriuntur prodigi, & ſtulti, qui ſua profundunt, & largiuntur indignis: qui denique bona ſua pro ſtercore habent (vt loquitur Plautus): ita fit, vt multi quoque reperiantur homines ingrati, & immemores beneficij. Vir bonus autem, & verè liberalis: &, qui cum delectu, ac ſapientia de rebus, & hominibus iudicat, qualis tu es, ſua bona plurimi æſtimat: & ex eis benignè facit viris bonis: & quibus plurimum debetur, in eos beneficij confert plurimum: &, quemadmodum tu me iudicio, & delectu locupletauiſti, atque ornaſti: ita me gratum erga te præſtabo. vel hoc modo explica, & facilius. Prodigi & ſtulti homines, ſua bona profundunt, nullum delectum in donando adhibent, viros bonos mendicare, & eſurire ſinunt, improbos, facinoroſos, impuros homines collocupletant: hæc cauſa eſt, quamobrem tam multi exoriantur ingrati: neque enim mirum eſt, ſi lenones, aleatores, impudici, beneficij accepti ſint immemores. mirum eſſet, ſi boni viri, beneficijs affecti à potentiore aliquo, ſeſe ingratos in eum præberent. nam neque vir bonus, ingratus, neque ingratus, vir bonus eſſe poteſt. hunc igitur verſum, *Hæc ſeges ingratos*, &c. ſic interpretabere, Peruerſa, & præpoſtera largitio, cauſa eſt, quamobrem

obrem tot ingrati homines reperiantur. atque hanc poſteriorem explicationem, à priore non admodum differentem, magis probabant Paullus Manutius, & Muretus.

Dignum præſtabo me etiam] hic verſus opponitur illi ſuperiori, *Hæc ſeges ingratos tulit*, &c.

- Quòd ſi me noles vſquam] vide quàm cautè, & quàm modeſtè, & quàm liberè tamen pro ſe dicat Horatius. Primo loco Mæcenatis erga ſe beneficia commemorat, & verbis amplificat: deinde gratum ſe in eum, & beneficiorum memorem futurum pollicetur: hæc ſunt modeſtiæ, & pudoris: poſtremò liberè ſimul, & vrbanè, quæ à ſe Mæcenas acceperit, id eſt, quæ ipſe habuerit tum, cum ſe ad eius amicitiam contulit, exponit, nempe corporis uires, & firmitatem, formam, iuuentam, ætatem aptam ad ſuauitatem, blanditiamq; ſermonis, ad riſus, ad amores, quæ omnia (inquit Horatius) ſi me, ut mancipium quoddam uinctum, & conſtrictũ apud te retinere uoles, neque uſquam animi cauſa diſcedere ſines, mihi redde: red de meliores annos, quos tecum conſumſi.

- nigros anguſta fronte capillos] iuuentam. in ſenectute enim & frons caluitio dilatatur, & capillus canitie albeſcit.

Inter uina fugam, &c.] id eſt, uno uerbo, reddes ætatem ad leuitatem amatorias aptam. Nam ſi quem decet puellæ, aut mulieris alicuius impudicæ diſceſſum, & fugam inter vina, iniquo animo ferre, & mærere: decet iuuenem, non uirum: & multo minus ſenem.

- cumeram frumenti] vas uimineum, in quo frumentum à ruſticis, & plebeijs hominibus condebatur, ſat. 1. lib. 1. *Cur tua plus laudes cumeris granaria noſtris?*

- quem mac. ſubiſti] quem tum ingreſſa es, cum macra, & gracilis eſſes. cauus, quiuis locus excauatus. ſaty. v 1. lib. 2. *- me ſilua, cauusq; Tutus ab inſidijs tenui ſe labitur eruo.*

Hac ego ſi compellor imagine] non recuſo, exemplo uulpis ſaturæ, omnia tibi reddere, ſi me nuſquam abs te diſcedere uelis, & ſi iubeas me etiam ualetudinis incommodo ſemper apud te hærere.

- reſigno] reſtituo, ut ſup. Od. xxix. lib. 3. de fortuna, *Laudo manentem: ſi celeres quatit Pennas, reſigno, quæ dedit.*

Nec ſomnum plebis laudo ſatur, &c.] nec animi tranquillitatem, & ſecuram (ut Virg. appellat) quietem plebeiorum hominum, ideò laudo, quòd epularũ exquiſitarum, & lautarum ceperit me ſatietas, & quòd lautus ſim iam, & copioſus, aliter ſenſurus, ſi egerem, & ſi amicitias principum expertus non eſſem: immò uerò, etſi non eſſem huiuſmodi dapibus, & cœnis expletus, animi ſecuritatem, & ſomnum quietum, ac facilem nihilominus optabilem, atque expetendum putarem: nec libertatem ocioſam cum ampliſſimis diuitijs commutare uellem.

- altilium] animalium, quæ eo conſilio aluntur, ut ſaginentur, & ſaginata edantur. epularum exquiſitarum, & ſumtuoſarum.

Arabum] ſup. Od. xxviii. lib. 1. *Icci, beatis nunc Arabum inuides Gazis.*

Sæpe verecundum laudaſti] ſæpe pudorem meum laudaſti, ex quo me minimè cupidum, & paucis contentum eſſe cognouiſti.

- rexq;, paterq; Audiſti coram] audiſti rex, id eſt, appellatus & ſalutatus es rex. ſic enim & Græci, & Latini loquuntur. Theocr. εἰδ. ις. quod inſcribitur Χάριτες. Ὄφρα καὶ εἰν Ἀΐδαο κεκρυμμένος ἐσθλὸς ἀκούσῃς. & Sophocles in Oedipode Colon. Ἀλλ' οὐ γὰρ οὔτ' ἐν τοῖσδ' ἀκούσομαι κακὸς Γάμοισιν, οὔθ', οὓς αἰὲν ἐμφέρεις σύ μοι φόνους πατρῴους ἐξονειδίζων πικρῶς. Demoſthenes περὶ στεφ. ἀντὶ γὰρ φίλων καὶ ξένων, ἃ τότε ὠνομάζοντο, ἡνίκα ἐδωροδόκουν, νῦν κόλακες καὶ θεοῖς ἐχθροὶ, καὶ τ' ἄλλα,

lib. 1. ibi, *Arcaniq́; fides prodiga perlucidior uitro*. & ſaty. 4. lib. 1. ibi, *Condita cum uerax aperit præcordia Liber*. Sic & Homer. ἰλ. ξ. ait hominem etiam ualdè prudentem ac ſapientem à uino impelli, ut & cantet, & molliter rideat, & ſaltet, & nonnulla loquatur, quæ taceri præſtitiſſet. Homeri uerba ſunt hæc, *οἶνος γὰρ ἀνάγει ἠλεός, ὅς τ᾽ ἐφέηκε πολύφρονά περ μάλ᾽, ἀεῖσαι, Καί θ᾽ ἁπαλὸν γελάσαι, καί τ᾽ ὀρχήσασθαι ἀνῆκεν. Καί τι ἔπος προέηκεν, ὅπερ τ᾽ ἄρρητον ἄμεινον.*

Spes iubet eſſe ratas] ſic ſup. Od. xxi. lib. 3. *Tu ſpem reducis mentibus anxijs*, Ariſt. ἠθικ. Νικομ. γ. *εὐέλπιδες γὰρ γίνονται οἱ μεθυσκόμενοι.* Idem problem. de atra bile, *ὅτι πάντας ὁ οἶνος εὐέλπιδας ποιεῖ.*

Hæc ego procur. & idon. imp.] id eſt, hæ ſunt meæ partes: hæc procurare iubeor, ego, qui ad hanc procurationem idoneus ſum, & non inuitus ad hanc pro curationem uocor.

- ne turpe toral] illotum, immundum. aliàs ad animum refertur, ut Od. v. lib. 3. *Turpis maritus*. toral autem, ſeu torale, ueſtis ſtragula, quæ toro imponitur, ut ſaty. IIII. lib. 2. *Et Tyrias dare circum illota toralia ueſtes*.

Corruget nares] offendat. ſolent enim qui odore aliquo offenduntur, nares contrahere. *corrugare nares* autem, quamuis hic de re, quæ offendit nares, dicatur: ad perſonam quoque tamen, quæ odore aliquo offenditur, referri poteſt. ſic ſuprà *frontem explicare* dixit, de iis rebus, quæ hilaritatem afferunt Od. xxix. li. 3. *Mundæq́; paruo ſub Lare pauperũ Cœnæ ſine auleis, & oſtro Sollicitam explicuere frontem.*

Oſtendat tibi te] ſplendeat inſtar ſpeculi, tibiq́; intuenti tui reddat imaginem: quod fit aëre repercuſſo, atque in oculos regeſto. De ſpeculis uide Lucret. lib. 4. & Plin. lib. 33. & Platon. in Timæo.

- foras eliminet] foras efferat, diuulget. Ennius uſus eſt hoc uerbo, ſignificatione abſoluta, *Quid ſic extra ædes exanimata eliminat?* elegans eſt epigramma lib. 2. epigramm. Græc. quod declarat, quàm ſit horribile ac fugiendum id hominum genus, quod, quæ dicuntur liberius in conuiuio libero, perfidiſſimè enunciat, ac diuulgat. *Οὔ μοι πληϊάδων φοβερὰ δύσις, οὐδὲ θαλάσσης Ὠρυόμενον στυφελῷ κῦμα περὶ σκοπέλῳ, Οὐδ᾽, ὅταν ἀστράπτῃ μέγας οὐρανός, ὡς κακὸν ἄνδρα ταρβῶ, καὶ μύθων μνήμονας ὑδροπότας.*

- ut coëat par, iungaturq́; pari] hæc quoque pẽdẽt ab illis ſuperioribus *Hæc ego procurare*, &c. neque ſunt coniungenda cum ijs, quæ ſequuntur, *Brutum tibi, Septimiumq́;*, &c. ſignificat enim Horatius boni conuiuatoris eſſe operam dare, ut conuiuæ ſint pares, aut certè non admodum diſpares. Coire pro eo, quod eſt coniungi, & congregari, uſurpauit etiam in principio libri de arte poët. *Sed non ut placidis coëant immitia.*

Brutum tibi, Septimiumq; &c.] hæc ab iis, quæ antecedunt, ſeparanda ſunt interpunctionis nota. neque uerò aſſentior iis, qui legi uolunt *Brutam tibi, Septimiamq́;*, quaſi ſignificet Hor. ſe puellas aliquas in conuiuio adhibiturum. Nam primùm Bruta, & Septimia nomina ſunt ingenuarum fœminarum. At neque ingenuæ in conuiuijs intererant, niſi cum uiris ſuis, neque ſcorta nominibus ingenuarum mulierum appellabantur, niſi fortè eſſent libertæ: ſed, ut ferè erant ſeruæ, ſic & nominibus ſeruilibus & plerunque peregrinis afficiebantur. Deinde uerſus qui ſequitur, *Et niſi cœna prior*, &c. uincit legendum eſſe *Brutum, Septimium, Sabinum*. aſſumam (inquit) tibi Brutum, Septimium, Sabinum, niſi hic Sabinus à conuiuio lautiore, & à formoſiore puella retinebitur. Quòd ſi quis mihi dicat in hac cœna etiam puellas interfuiſſe, fateor id quidem: ſed nego eas hic nominari.

- locus eſt & pluribus umbris] umbræ dicuntur conuiuæ, qui ad conuiuium

uium eunt à conuiuatore quidem non vocati, ſed à uocatis ducti, illos uidelicet ſequentes, ut vmbra corpus. vide Plutarchum *συμποσ. ζητημ.* lib. 7. Horat. ſat. VIII. lib. 2. *- quos Mæcenas adduxerat vmbras.*

Sed nimis arcta premunt olidæ con.] caper, aut capra, fœtor ſub ala, ut ſuprà diximus ad Od. XII. epod. ubi hircum nominat. licet (inquit) plures tecum comites adducas: ſed hoc eſt metuendum, ne è multitudine conuiuarum arctè ſedentium exiſtat alarum odor grauis, & teter.

- quotus eſſe uelis] quot uelis uocari.

Atria ſeruantem] in atrio domus te expectantem.

- poſtico falle] oſtio poſteriore, *ψευδοθύρῳ*, id eſt, falſa porta, ut Græci nominant. anticum, & poſticum opponuntur inter ſe.

- falle] late, *λάνθανε*. lege annot. ad Od. X. lib. 1.

- clientem] Moſchum, uel quemuis alium. patronus & cliens ex ijs ſunt, quæ ad aliquid referuntur. Quemadmodum autem patroni erat, clientem in iudicio, ſiue priuato, ſiue publico, defendere, eius curam habere, ut liberorum: ita clientis officium erat, patronum, tanquam parentem quendam colere, eum, aut eius filios ab hoſtibus captos redimere, eius filiabus collocandis dotem præbere, ſi patronus eſſet tenui, & anguſta re familiari. erantq́; clientes plebeij ordinis: patroni ſenatorij: quod initio à Romulo fuerat inſtitutum, ut inter patres & plebem cōcordia conſeruaretur. ex eo natum, ut inferiores homines uiros claros, & ſplendidos, patronos uocarent, ut epiſt. VII. lib. 1. *- pol me miſerum patrone vocares, Si velles (inquit) verum mihi dicere nomen.* & eadem epiſt. Mena ille cliens appellatur. eadem ratione orator, qui alterius caput & fortunas defendit, patronus, & qui defenditur, cliens dici ſolet, ut hoc loco, & Vatinius epiſt. ad Cic. lib. 5. *ſi tuam conſuetudinem in patrocinijs tuendis ſeruas, P. Vatinius cliens ad te venit, qui pro ſe cauſam dicier vult.*

AD NVMICIVM.

NIL *admirari, propè res eſt vna Numici,*
Solaq́, quæ poſſit facere, & ſeruare beatum.
Hunc ſolem, & ſtellas: & decedentia certis
Tempora momentis ſunt, qui formidine nulla
Imbuti ſpectent. quid cenſes munera terræ?
Quid maris extremos Arabas ditantis, & Indos?
Ludicra quid, plauſus, & amici dona Quiritis?
Quo ſpectanda modo, quo ſenſu credis, & ore?
Qui timet his aduerſa, ferè miratur eodem,
Quo cupiens, pacto. pauor eſt vtrobique moleſtus:
Improuiſa ſimul ſpecies exterret vtrunque.
Gaudeat, an doleat: cupiat, metuat'ne: quid ad rē,
Si, quicquid vidit melius, peius've ſua ſpe,
Defixis oculis, animoq́, & corpore torpet?
Inſani ſapiens nomen ferat, æquus iniqui,

COMMENTARII.

Nil admirari propè res eſt, &c.] uidentur hæc magnopere pugnare cum ijs, quæ ſunt apud Platonem *ἐν Θεαιτήτῳ*, his uerbis, *μάλα γὰρ φιλοσόφου τοῦτο τὸ πάθος τὸ θαυμάζειν. οὐ γὰρ ἄλλη ἀρχὴ φιλοσοφίας, ἢ αὕτη.* id eſt, maximè enim uidetur eſſe philoſophi hic affectus, nempe admirari. Non enim aliud philoſophiæ principium eſt, quàm id ipſum. & ita Ariſt. lib. 1. *τῶν μετὰ τὰ φυσ.* ſed Horatius hoc loco vult cupiditatem

Vltrà, quàm ſatis eſt, virtutem ſi petat ipſam.
Inunc, argentũ, & marmor vetus, araq́, & arteis
Suſpice: cum gemmis Tyrios mirare colores:
Gaude, quòd ſpectant oculi te mille loquentem:
Nauus manè forum, & veſpertinus pete tectum:
Ne plus frumenti dotalibus emetat agris
Mucius, indignum, quòd ſit peioribus ortus,
Hic tibi ſit potius, quàm tu mirabilis illi.
Quicquid ſub terra eſt, in apricum proferet ætas:
Defodiet, condetq́, nitentia. cum benè notum
Porticus Agrippæ, & via te conſpexerit Appi:
Ire tamen reſtat, Numa quò deuenit, & Ancus.
Si latus, aut renes morbo tentantur acuto:
Quære fugam morbi. uis rectè uiuere? quis non?
Si uirtus hoc una poteſt dare: fortis omiſſis
Hoc age delicijs. uirtutem uerba putas, vt
Lucum ligna? caue ne portus occupet alter:
Ne Cybiratica, ne Bythina negocia perdas.
Mille talenta rotundentur: totidẽ altera: porrò &
Tertia ſuccedant, & quæ pars quadret aceruum.
Scilicet vxorem cum dote, fidemq́, & amicos,
Et genus, & formam regina pecunia donat:
Ac benè nummatum decorat Suadela, Venusq́,
Mancipijs locuples eget æris Cappadocum rex.
Ne fueris hic tu. chlamydes Lucullus, vt aiunt,
Si poſſet centum ſcenæ præbere, rogatus,
Qui poſſum tot? ait: tamẽ et quarã: et quot habebo
Mittam. pòſt paulò ſcribit, ſibi millia quinque
Eſſe domi chlamidum: partem, vel tolleret omneis
Exilis domus eſt, vbi non & multa ſuperſunt:
Et dominum fallunt, & proſunt furibus. ergo
Si res ſola poteſt facere, & ſeruare beatum:
Hoc primus repetas opus: hoc poſtremus omittas.
Si fortunatum ſpecies, & gratia præſtat:
Mercemur ſeruum, qui dictet nomina: læuum
Qui fodiat latus: & cogat trans pondera dextrã
Porrigere. hic multum in Fabia ualet: ille Velina:
Cuilibet hic faſceis dabit: eripietq́, curule,
Cui volet, importunus ebur. frater, pater adde:
Vt cuique eſt ætas, ita quenque facetus adopta:

tatem, & metum, lætitiam & dolorem ex earũ rerum, quas cupimus, & metuimus, propter quas dolemus, lætitiaq; afficimur, admiratione naſci. denique ſi diuitias, & honores, & uoluptates, ſi paupertatem, morbum, exilium, mortem contẽneremus, ac pro nihilo putaremus, ab omni cupiditate, metu, ceteriſq; animi morbis ſoluti, ac uacui eſſemus.

- ſeruare beatum] ſic locutus eſt ſat. 1. lib. 1. *– retinere velis, ſeruareq́ amicos.*

Quid maris] munera, ἀπὸ κοινοῦ.

- amici dona Quiritis] Mæcenatis, & potentioris amici. alij, honores, qui deferuntur à populo Romano, intelligũt.

Quo ſpectanda modo, &c.] utrùm cum aliqua cupiditate, nec'ne? uel utrùm cum aliqua admiratione, ex qua cupiditas oritur, nec'ne?

Qui timet his aduer. &c.] ut, qui cupit, admiratur: ita & qui metuit: ſed non prorſus eodẽ modo. Nam qui cupit, ita admiratur, ut id quod admiratur, expetendum eſſe exiſtimet: qui metuit uerò, ut fugiendum eſſe: ille admiratur bona fortunæ, & res ſecundas, easq; expetit: hic fugit contrarias. mirari uſurpauit ſuprà in re, quæ uidetur bona. Od. IX. lib. 4. *Non ſola comtos arſit adulteri Crineis, & aurum ueſtibus illitum*

Si benè qui cœnat, benè viuit: lucet: eamus,
Quò ducit gula: piſcemur: uenemur: vt olim
Gargilius, qui manè plagas, venabula, ſeruos,
Differtum tranſire forum, populumq́; iubebat:
Vnus ut è multis populo ſpectante referret
Emtum mulus aprum. crudi, tumidiq́; lauemur,
Quid deceat, quid non obliti, Cerite cera
Digni, remigium vitioſum Ithacenſis Vlyſſei:
Cui potior patria fuit interdicta uoluptas.
Si Mimnermus uti cenſet, ſine amore, iociſq́;
Nil eſt iucundum: uiuas in amore, iociſq́;:
Viue: uale. ſi quid nouiſti rectius iſtis:
Candidus imperti: ſi non, his vtere mecum.

tum Mirata, regaleiſq́; cultus, &c. & Virg. in Sileno. *Tum canit Heſperidum mira tam màla puellam.*

– pauor] τὸ θάμβος.

– utrobique] non potui ſex librorum manuſcriptorum, trium Vat. Faër. Iaun. Torn. qui ita habēt, conſenſum negligere: tametſi uulgata *vtrique* ſit tolerabilis. *utrobique* autem interpretor in cupiēdo, & metuendo.

Gaudeat, an doleat: cupiat, metuat'ne] hæ ſunt quattuor animi perturbationes, quæ ceteras omnes eiuſdem generis continent. qua de re uide M.Tullium Tuſcul. lib.4. quo loco ſcribit Stoicos docere duas naſci ex duobus opinatis bonis, nempe lætitiam, & libidinem, ut lætitia ſit præſentium bonorum, libido futurorum: duas ex duobus malis opinatis, metum, & ægritudinem, metum quidem futuris, ægritudinem uerò præſentibus. legendum autem eſt apud Horatium *cupiat, metuat'ne*, non ut uulgò legitur, *metuat'ue*.

Defixis oculis] τοὺς ὀφθαλμοὺς πεπηγὼς, uel ἀτενὲς ὁρᾶν, quo acerrima, attentiſſimaq; ſignificatur cogitatio, ut alibi dicemus.

Inſani ſapiens nomen ferat, &c.] Sic M. Tull. Tuſcul. lib. 4. *Itaque primùm in ipſa cupiditate, cum id ſolum agitur, ut ea tollatur, non eſt quærendum bonum illud, nec'ne ſit, quod libidinem moueat: ſed libido ipſa tollenda eſt: ut ſiue, quod honeſtum eſt, id ſit ſummum bonum, ſiue uoluptas, ſiue horum utrunque coniunctum, ſiue illa tria genera bonorum, tamen etiam ſi uirtutis ipſius uehementior appetitus ſit, eadem ſit omnibus ad deterrendum adhibenda oratio.*

I nunc, argentum, &c.] conceſſio eſt, diſſimulationis, & irriſionis plena, qua utuntur Latini, cum uel à re quapiam deterrent, uel aliquid improbant, uel fieri non poſſe ſignificant, ut Catull. in Memmium, quanuis omiſerit uerbum i, *Pete nobileis amicos*. Virg. Aen. 7. *I nunc, ingratis offer te irriſe periclis: Tyrrhenas i, ſterne acies, rege pace Latinos.* & Horat. epiſt. ad Iul. Flor. lib. 2. *I nunc, & verſus tecum meditare canoros.* Propert. lib. 3. *I nunc, tolle animos, & tecum finge triumphos.* Ouid. lib. 2. de arte amandi, *I nunc, claude fores cuſtos odioſe puellæ, Et centum duris poſtibus adde ſeras.* ibid. *Paruit imperio dominæ Tyrinthius heros: I nunc, & dubita ferre, quod ipſe tulit.*

– æráq;] ſtatuas æreas, uel vaſa ærea antiqui artificij.

Gaude, quod ſpectant oculi] conueniunt hæc in homines eloquentiæ laude claros, qui corona, & frequentia delectantur: immò verò, qui ſi à corona relicti ſint, non queant dicere, vt reſpondet Brutus apud M. Tull. in Bruto.

– & veſpertinus] id eſt, ueſperi, ut docuimus ſuprà ad Od. xvi. epod. ſic ſat. vi. lib. 1. *Fallacem Circum, ueſpertinuſq́; pererro Sæpe forum.*

– dotalibus emetat agris] id eſt, è dotalibus agris metat, ut annotatum eſt ſuprà ad Od. vii. lib. 2. dotales agros intellige, quos in dotem accepit ab uxore.

– indignum, quod ſit, &c.] hæc dicuntur ex eius ſenſu, & ſententia, qui

ſtudium omne ſuum in augenda re familiari ponit, & collocat, quaſi in pecunia, & copijs ſita ſit beata uita. ſuntq; uultuosè pronuncianda, hoc modo, Indignum eſt Mucium, hominem inferiore loco natum, quàm tu es, te ditiorem eſſe. in tribus Vatic. Faër. Torn. ſcriptum eſt, *Mutus, ut indignum*.

Hic tibi ſit potius] hic uerſus aut legendus cum interrogatione, hoc modo, tu ne patieris, ut tibi huius diuitiæ ſint mirabiles potius, quàm illi tuæ? uel intelligendus eſt pendere ab illis, qui antecedunt, *Nauus manè forum*, &c. &, *Ne plus frumenti*, &c. ut ſit hæc ſententia: rei faciendæ operam naua, ne Mucius plus frumenti metat ex agris dotalibus, quàm tu, & ne tibi ſit mirabilis potius ob diuitias, quàm tu illi. & ita ſubintelligemus *ne*, uel repetemus ἀπὸ κοινοῦ: Quòd ſi legamus *Hic tibi ſi potius*, vt habent quædam uulgata exemplaria, pendebit à ſuperiore uerſu hoc modo, Indignum fuerit, quia Mucius natus ſit obſcuriore loco, quàm tu, ſi tibi ſit potius mirabilis, quàm illi tu. & ita ſubintelligendum erit *ſit*. iudicet lector.

Quicquid ſub terra eſt, in apricum] ſic Sophocles in Aiace, Ἅπανθ' ὁ μακρὸς κἀναρίθμητος χρόνος φύει τ' ἄδηλα, καὶ φανέντα κρύπτεται. Quicquid hodie occultum, & obſcurum eſt, tempore prodibit in lucem, & in promtu erit: quæ nunc ſunt in promtu, & quæ ſunt omnium oculis expoſita, ea de medio tollet uetuſtas, & tenebris obſcurabit ſempiternis.

Ire tamen reſtat, Numa quo] moriendum eſt. ſic Lucret. lib. 3. *Lumina ſis oculis etiam bonus Ancu' reliquit*. lege annot. ad Od. XXVIII. lib. I.

Si latus, aut renes] ſi laboras morbo lateris, quem Græci πλευρῖτιδα nominant, aut renum dolore, quem νεφρῖτιν, &c.

Si virtus hoc vna poteſt dare] ſic reperi ſcriptum in libris manuſcriptis, & ita ſcriptum eſſe in codice Bernard. Lauredani, teſtantur uiri docti, quam ſcripturam comprobant & nonnulli libri typis excuſi. *hoc* autem, intellige, rectè uiuere. Itaque hic uerſus non eſt ita à ſuperiore ſeparandus, quaſi nouæ ſententiæ principium ſit: ſed cum eo ita coniungendus, quaſi pendeat ſententia.

Hoc age] huic uni rei ſtude, in hac una cogitatione, curaque uerſare: in hoc uno tuus animus ſit occupatus. ſic epiſt. ad Loll. II. huius libri, *Hoc age, ne mutata retrorſum te ferat aura*.

- uirtut. ver. put. ut Luc. ligna?] hic ſcribenda eſt interrogationis nota, vt ſit hic ſenſus Horatij, ſi uirtutem uerba putas, neque eam quicquam ad beatam uitam valere exiſtimas: totũ ſtudium, totamq; operam tuam ad quæſtum, & pecuniam congerendã confer. Dion lib. 47. narrat, Brutum clade accepta in illo ultimo cum Octauiano, & M. Antonio, prælio dixiſſe, ὦ τλῆμον ἀρετή, λόγος ἄρ' ἦσθα· ἐγὼ δέ σε ὡς ἔργον, ἤσκουν· σὺ δ' ἐδούλευες τύχῃ, id eſt, ô miſera uirtus, eras igitur fabula, ſeu uerba: At ego te, ut rem, colebam, & exercebam: tu autem fortunæ ſeruiebas.

Ne Cybiratica, ne Bithy. neg.] à negocio, & negociando, negociatores ſunt appellati, quales ſunt publicani, aratores, pecuarij. mercatores autem longè ab his differunt, vt ſuprà oſtendimus.

- rotundentur] rotundandi uerbo utitur & M. Tull. in Timæo, *cumq; ſimilem uniuerſitati naturæ mundum efficere uellet, ad uolubilitatem rotundauit*. videtur autem ab Horatio pro eo, quod eſt, aceruum, aut ſummam complere, poſitum eſſe.

- totid. altera] id eſt, mille. ſic Virg. Palæm. - *erat altera mittam*.

Tertia ſuccedant] tertia mille poſteà accedant.

- & quæ pars quadret] & pars, quæ aceruum in quadrum redigat: nempe quarta mille, quæ quattuor millia efficiant. *quadrare* enim per tralationem quandam

dam perficere eſt. M. Tull. orat. perf. *delectationis aucupium, & quadrandæ orationis induſtria.* nonnunquam abſolutum eſt, ut Virg. Georg. 2. *Arboribus poſitis ſecto uia limite quadret.*

Scilicet vxorem cum dote, &c.] ſic ſaty. III. lib. 2. *Virtus, fama, decus, diuina, humanaq; pulchris Diuitijs parent, quas,* &c. Heſiodus paucioribus uerbis, quantum momenti habeat, quantumq; ualeat pecunia, ſatis declarat hoc uerſu, *Χρήματα γὰρ ψυχὴ πέλεται δειλοῖσι βροτοῖσι*, id eſt, pecunia enim mortalibus anima eſt.

-ſuadela] eloquentia, dicendi facultas. Priſc. deducit à uerbo ſuadeo, ut à candeo candela, lib. 4. cum à nomine *ſuada* oriri uideatur, quod nomen ab Ennio uidetur factum ad exemplum Græci nominis *πειθώ*. id enim ſignificare uidetur M. Tull. in Bruto, his uerbis, *πειθὼ, quam uocant Græci, cuius effector eſt orator, hanc ſuadam appellauit Ennius.* hanc eandem hominum reginam appellat Euripides in Hecuba, quærens quamobrem homines ceteras quidē diſciplinas magno ſtudio perdiſcant: in eloquentia autem non aſſiduè elaborent, neque eius magiſtris magnam mercedem perſoluant, vt poſſint alteri perſuadere, quæ uelint, ab eoq; obtinere. verba Eurip. ſunt hæc, *τί δῆτα θνητοὶ τἄλλα μὲν μαθήματα Μοχθοῦμεν, ὡς χρὴ πάντα, καὶ μαστεύομεν; Πειθὼ δὲ τὴν τύραννον ἀνθρώποις μόνην Οὐδέν τι μᾶλλον ἐς τέλος σπουδάζομεν, Μισθοὺς διδόντες μανθάνειν, ἵν᾽ ᾖ ποτε Πείθειν, ἅ τις βούλοιτο, τυγχάνειν θ᾽ ἅμα;* Themiſtocles apud Herodot. lib. 8. *Πειθὼ καὶ Ἀνάγκην*, id eſt, ſuadelam, & neceſſitatem magnos deos eſſe dicit, iiſq; fretos Athenienſes ab Andrijs pecuniam depoſcere.

Manc. locuples eget, &c.] hunc uerſum ſic explico, rex Cappadocum Mancipijs locuples, id eſt, multorum ſeruorum dominus, & mancipiis abundans, eget ære. Cappadoces enim barbari, ſeruiq; ſunt vel natura, uel lege, ſeruiuntque ſuo regi, ut ſerui domino. Præterea è Cappadocia ſerui uenales Romam adducebantur. M. Tull. in orat. quam habuit ad ſenatum, poſt redit. *Cum hoc homine, an cum ſtipite Aethiope, ſi in foro conſtitiſſes, nihil crederes intereſſe. ſine ſenſu, ſine ſapore, elinguem, tardum, inhumanum, neglectum, Cappadocem mod abreptum de grege uenalium diceres.* quidam ſic interpretantur, Locuples, id eſt, is qui pecunia abundat, ſeu pecunioſus, eget mancipijs: Rex Cappadocum, id eſt, qui complures ſeruos habet, pecunia eget. à quibus diſſentio. ſignificat enim Horatius ſeruorum multitudinem, ceterarumq; rerum copiam, ſine pecunia mancam, ac debilem haberi. *locupletes,* (inquit Feſtus) *multorum loculorum domini.*

Ne ſueris hic tu] ne talis fueris, qualis Cappadocum rex, aut magno aliquis mancipijs abundans, pecunia egens, ſi ſummum bonum poſitum eſſe putas in diuitijs, & pecuniæ magnitudine: ſed eſto potius talis, qualis Lucullus, qui non ſolùm nulla re egebat: ſed etiam multo plura poſſidebat, quàm ſe poſſidere putaret. prouocabulum *hic* refertur ad id, quod antecedit, non ad id, quod ſequitur, ut epiſt. ad Vallam, *Nimirum hic ego ſum.* & ſaty. II. lib. I. *Huic ſi mutonis uerbis,* &c. & ſaty. IIII. eiuſd. lib. *Hic tibi comis, & urbanus,* &c.

-chlamydes Lucullus, &c.] Plutarchus hanc hiſtoriam in Lucullo extremo narrat, atque etiam Horatium Flaccum nominat, his uerbis, *στρατηγοῦ δέ ποτε φιλοτιμουμένου περὶ θέας, καὶ χορῷ τινὶ κόσμον αἰτουμένου πορφυρᾶς χλαμύδας, ἀπεκρίνατο σκεψάμενος ἂν ἔχῃ, δώσειν. εἶτα μεθ᾽ ἡμέραν ἠρώτησεν αὐτὸν, ὁπόσων δέοιτο. τοῦ δὲ ἑκατὸν ἀρκέσειν φήσαντος, ἐκέλευσε λαβεῖν δὶς τοσαύτας. εἰς ὃ καὶ Φλάκκος ὁ ποιητὴς ἐπιπεφώνηκεν, ὡς οὐ νομίζει πλοῦτον, οὗ μὴ τὰ παρορώμενα, καὶ λανθάνοντα πλείονα τῶν φαινομένων ἐστίν,* id eſt, *Cum prætor quidam Rom. qui ludos magnificentiſſimos facere, & ſpectaculum apparatiſſimum populo præbere cogitabat, petiuiſſet ab*

rum voluntates à ſe alienarent, ne've eorum animos offenderent: Secundum omnia experiri, quibus hominum beneuolentia allicitur, & comparatur. At obliuio nominum, iram iis commouet, quorum nomina obliti ſumus. Videmur enim de iis parum laborare, quos ita negligimus, vt ne eorum quidem nomina memoria teneamus: quod docuit Ariſtot. lib. 2. rhetoric. Contrà ſalutare homines nominatim, ſignificat noſtrum in eos ſtudium, curam, & diligentiam. Itaque non eſt mirum, ſi candidati, & honoris cupidi, tales ſalutationes adhibebant, vt unum quiddam ad hominum beneuolentiam colligendam accommodatiſſimum, atque vtiliſſimum. Id vidit Homerus, apud quem ιλ. κ. Agamemnon fratri Menelao præcipit, vt ſuo quenque Græcorum, nomine appellet: ipſos honorificè ſalutet, de ſe modicè & ſummiſsè loquatur & ſentiat, his verſib. *Φθέγγεο, δ' ἧ κεν ἴῃσθα, καὶ ἐγρήγορθαι ἄνωχθι, Πατρόθεν ἐν γενεῆς ὀνομάζων ἄνδρα ἕκαστον· Πάντας κυδαίνων, μηδὲ μεγαλίζεο θυμῷ.* Et Themiſtocles ille Athenienſis (ut refert M.Tull.in Catone maiore) omnium ſuorum ciuium nomina perceperat. uiuebat enim ille in ciuitate libera: in qua populus plurimum, atque adeò omnia poterat. Nam & à populo illo petebantur honores, & populus honores ſuo arbitratu mandabat. Sic igitur & Romæ ubi ferè è populi ſuffragijs tota comitiorum ratio pendebat, non temere candidati operam dabant, ut à nomenclatoribus moniti ciueis gratioſos nominatim ſalutarent.

- qui dictet nomina] qui moneat quo quiſque ciuis nomine appelletur: qui nomina ciuium inſuſurret, vt eos nominatim ſalutemus, rogemusq; ut nobis petentibus ſtudeant, ac ſuffragentur ad honorem obtinendum.

- læuum Qui fodiat latus] ita legendum eſſe dudum iudicaueram, non, *ſænum*. in qua quidem ſentētia eo libentius perſeuero, quod uideo & in aliquot cod. antiquis ita legi, & doctiſſ. uiris idem uideri. hæc uerba autem, *qui læuum fodiat latus*, hoc ſignificant: qui aſtans domino à parte minus honorata, læuo ipſius latere foſſo, id eſt, extrema manu pulſo, admoneat, ut illum & illum ſalutet, & prenſet. fodere latus autem conſueuiſſe eos, qui admonere uellent, declarat illud Terent. in Hecyra. Lach. *Dic iuſſiſſe te*. Phidipp. *Noli fodere: iuſſi*. Virg. armos fodere dixit de equite, equo calcaria admouente. lib. 6. Aen. *Seu ſpumantis equi foderet calcaribus armos*.

- & cogat trans pondera, &c.] cogat herum trans ſaxa magni ponderis dextram porrigere ad aliquem ciuem apud tribules ſuos gratioſum, in uia ſaxis impedita laborantem, ſubleuandum. ſic Propertius lib. 3. ſaxa Pyramidum, & ſumtuoſorum ſepulcrorum, *pondera* appellat. *Aut illis flamma, aut imber ſubducet honores, Annorum aut ictu pondera uicta ruent.* Officioſum autem eſt in anguſtiis, & turba, manus alteri ſubijcere, & laborantem manibus ſubleuare. Tibull. lib. 1. eleg. v. *Pauper in anguſto fidus comes agmine turbæ, Subijcietq; manus, efficietq; uiam*. Quòd ſi quis malet ita accipere hæc uerba, *dextram porrigere*, ut pertineant ad geſtum prenſantis candidati, & gratioſo alicui in uia ſupplicantis, ac blandientis, non magnopere repugnabo. ſolebant enim candidati ſingulorum manus eorum, quibus ſupplicabant, apprehendere: immò uerò ex ſingulis tribubus gratioſiſſimos quoſque ſibi adiungere, eosq; etiam in campum ſecum producere, ut ab iis uniuerſo populo magis commendarentur, cum ille ſuo nomine quodammodo peteret. Et ita fortaſſe intelligenda ſunt ea uerba, quæ ſtatim ſequuntur. *Hic multum in Fab. ualet, ille Velina*.

- hic mult. in Fab. ual. ille Vel.] uerba ſunt nomenclatoris hortantis dominum, ut gratioſis apud ſuas tribus hominibus, blandiatur, eosq; ſalutet comiter. hic (inquit) multum ualet gratia, & auctoritate in tribu Fabia, ille in Velina: qua-

re da operam, ut eum tibi adiungas, & concilies, ſi magiſtratum, quem petis, obtinere uis. Velina autem tribus fortaſſe à lacu Velino dicta eſt: Fabia à Fabiis.

Cuilibet hic, &c.] etiam hæc ſunt nomenclatoris uerba. hic tantùm ualet in ſua tribu, ut, cui ſuffragatus fuerit, is ſit conſulatum adepturus: eiq; cui uoluerit, ſellam curulem, id eſt, ædilitatem maiorem erepturus.

- importunus] in eo quod ſibi propoſuerit, obfirmatus, & perſeuerans, neque quieſcens ipſe, neque alios quieſcere ſinens. ut ſup. ann. ad Od. xvi. lib. 3. ſic ſaty. v. lib. 2. *Importunus amat laudari?*

- ebur curule,] ſellam curulem eburneam, id eſt, ædilitatem maiorem, &c.

- frater, pater adde] gratioſos in ſuffragiis pro ſua cuiuſque ætate fratres, patres appellato, & quàm blandiſſimè queas, ſalutato.

- facetus] urbanus, comis, blandus, id eſt, facetè & comiter.

- adopta] tibi adiunge. *adoptare* propriè ualet eligere, ut alibi admonuimus.

Si, bene qui cœnat, bene uiuit &] ſi in epulis, & cœnis ſumtuoſis beata uita poſita eſt, ſtatim ut diluxit, obſonia lautiſſima, & cariſſima conquiramus.

- ut olim Gargilius] quaſi aliud agens Gargilium quendam notat, qui ſtulta quadam, & inani gloriæ cupiditate ductus id uenando cepiſſe uideri uolebat, quod pretio compararat. Itaque etiam in epiſtolis Horatius, ſatyricè, id eſt, comiter, & urbanè hominum mores uellicat.

Differtum tranſire forum] frequentiſſimum forum. ſic ſaty. v. lib. 1. - *inde forum Appi Differtum nautis, &c.*

Emtum] non à ſe uenante captum, ſed pretio ſoluto paratum.

- tumidiq;] cibo & potione onerati, & conferti.

Quid deceat, quid non, obliti] quid honeſtum ſit, quid turpe: quid decôrum, quid indecorum, obliti.

Cerite cera] tali tabula, qualis erat ea, qua Cerites, ignominia affecti fuerunt: cum uidelicet eis ſuffragiorum ius non dedit populus Rom. ut ceteris municipibus. Gellius lib. 16. cap. 13. *Primos municipes ſine ſuffragij iure Cerites eſſe factos, accepimus, conceſſumq; illis, ut ciuitatis Romanæ honorem quidem caperent, ſed negocijs tamen atque honoribus uacarent, pro ſacris bello Gallico receptis, cuſtoditiſq;. hinc tabulæ Cerites appellatæ uerſa uice in quas referri iubebant, quos notæ cauſa ſuffragijs priuabant.* Hæc ille. Referebantur autem in tabulas Ceritum à Cenſoribus plebeij ignominia notati, ærarijq; fiebant: quod eò ualebat, ut nullam aliam ad rem ciues eſſent, quàm ut pro ſuo capite tributi nomine æra penderent, ut ait Aſcon.

- remigium uitioſum Ithacenſis] remiges & ſocij Vlyſſis, homines intemperantes, & uoluptarii, qui malunt ſuis cupiditatibus, & libidinibus obſequi, quàm in patriam reuerti. Præmonuerat Vlyſſem Tireſias, cum ueniſſet ille ad inferos, ut diligenter caueret, ſi ſaluus in patriam redire uellet, ne in Sicilia boues ſolis attingeret, ut eſt ὀδυσσ. λ. Ὀππότε δὴ πρῶτον πελάσῃς εὐεργέα νῆα Θρινακίῃ νήσῳ προφυγὼν ἰοειδέα πόντον, Βοσκομένας δ' εὕρητε βόας τε καὶ ἴφια μῆλα Ἠελίου, ὃς πάντ' ἐφορᾷ, καὶ πάντ' ἐπακούει, Τὰς εἰ μέν κ' ἀσινέας ἐάας, νόστου τε μέδηαι, Καί κεν ἔτ' εἰς Ἰθάκην Κακά περ πάσχοντες ἵκοισθε. Εἰ δέ κε σίνηαι, τότε τοι τεκμαίρομ' ὄλεθρον· cuius monitionis memor Vlyſſes, ὀδυσσ. μ. ſocios. orat. ut, præſertim cum rebus omnibus abundent ad uictum neceſſarijs, ab armentis, & gregibus Solis abſtineant manus. uerba Vlyſſis apud Hom. ſunt hæc ὦ φίλοι· ἐν γὰρ νηῒ θοῇ βρῶσίς τε, πόσις τε Ἔστιν, τῶν δὲ βοῶν ἀπεχώμεθα, μή τι πάθωμεν. Δεινοῦ γὰρ θεοῦ αἵδε βόες καὶ ἴφια μῆλα, Ἠελίου. Illi autem tandem cum cibariis deficientibus,

uinoq; conſumto, tùm ab Euryocho impulſi, quæ ex bobus Solis erant præſtantiſſimæ, eas Vlyſſe dormiente abegerunt, & mactauerunt: quo facto Sol vehemēter offenſus, queſtus eſt apud deos immortales facinoris illius atrocitatem: minatus eſt denique ſe cælo relicto ad inferos deſcenſurùm, lumenq; ſuum à Dijs, & hominibus ad Plutonem, & manes tranſlaturùm; ſi tam inſignem in ſe iniuriam, atque impietatem inultam relinquerent: qua re audita, Iupiter pollicetur ei ſe naues Vlyſſis fulmine conſumturum.

Cui potior patria fuit interdicta] id eſt, qui Vlyſſis remiges, & ſocij maluerunt propoſito naufragij periculo boues ſolis violare, quàm in patriam incolumes reuerti. ſic apud Hom. loquitur Eurylochus. ὀδυσσ. μ. Εἰ δὲ χολωσάμενός τι βοῶν ὀρθοκραιράων Νῆ' ἐθέλῃ ὀλέσαι, ἐπὶ δ' ἕσπωνται θεοὶ ἄλλοι, Βούλομ' ἅπαξ πρὸς κῦμα χανὼν ἀπὸ θυμὸν ὀλέσσαι, Ἢ δηθὰ στρεύγεσθαι ἐὼν ἐν νήσῳ ἐρήμῃ. id eſt, Quòd ſi Sol iratus propter boues nauem noſtram obruere fluctibus uoluerit, eumq; alij Dij ſecuti fuerint, ſemel mori malo fluctu demerſus, quàm diu in deſerta inſula morans languere, ac tabeſcere.

Si, Mimnermus uti cenſet] Mimnermus legendum: non, ut in nonnullis codic. Mimermnus. Μίμνερμος enim ſemper apud Athenæum ſcribitur & lib. 14. & 15. & 16. Eius tota ferè poeſis fuit amatoria, cujus extant hi uerſus apud Plutarch. περὶ ἠθικ. ἀρετῆς, Τίς δὲ χάρις, τί τὸ τερπνὸν, ἄνευ χρυσῆς Ἀφροδίτης. Τεθναίην, ὅτε μοι μηκέτι ταῦτα μέλει, id eſt, quis lepos, quid iucundum eſt ſine aurea Venere? Moriar tum, cum hæc deſinent mihi eſſe curæ. Propertius lib. 1. *Plus in amore valet Mimnermi verſus Homero. Carmina manſuetus leuia quærit amor.* Horat. infr. epiſt. ad Iul. Flor. lib. 2. ſignificat eum Callimacho fuiſſe à ueteribus antepoſitum. *Diſcedo Alcæus puncto illius: ille meo, quis? Quis niſi Callimachus? ſi plus appoſcere viſus, Fit Mimnermus, & optiuo cognomine creſcit.* ſi igitur (inquit Horat.) Mimnermi ſententiam ſecutus vitam beatam & iucundam in amore, & iocis eſſe locatam exiſtimas, totam ætatem in amore, & iocis exige.

AD MAECENATEM. 2.

Qvinqve dies tibi pollicitus me rure futurum,
Sextilem totum mendax deſideror. atqui,
Si me uiuere uis ſanum, recteq; valentem:
Quam mihi das ægro, dabis ægrotare timenti,
Mæcenas, veniam: dum ficus prima, caloräq;
Deſignatorem decorat lictoribus atris:
Dum pueris omnis pater, & matercula pallet:
Officioſaq; ſedulitas, & opella forenſis
Adducit febreis: & teſtamenta reſignat.
Quòd ſi bruma niues Albanis illinet agris:
Ad mare deſcendet vates tuus: & ſibi parcet:
Contractusq; leget. te dulcis amice reuiſet
Cum Zephyris, ſi concedes, & hirundine prima,
Non, quo more pyris veſci Calaber iubet hoſpes,
Tu me feciſti locupletem. veſcere ſodes.

COMMENTARII.

deſideror] abſum. deſideramus enim, quæ abſunt.

Si me viu. v. ſ.] in duobus cod. Vat. ſcriptum eſt. *Si me viuere uis, recteq; uidere ualentem.*

ſanum] perſpicuè hæc uox hoc loco ad corporis ſanitatem refertur, ut ſuprà diximus. & ita Plautus in Trucul. *ægrotare malim, quàm eſſe tua ſalute ſanior.* & infra epiſt. ad Quinct. *Neu, ſi te populus ſanum, recteq; valentem Di*

Iam ſatis eſt. at tu quantumuis tolle benignè:
Non inuiſa feres pueris munuſcula paruis.
Tam teneor dono, quam ſi dimittar onuſtus.
Vt libet: hæc porcis hodie comedenda relinques.
Prodigus, & ſtultus donat, quæ ſpernit, & odit.
Hæc ſeges ingratos tulit, & feret omnibus annis.
Vir bonus, & ſapiens dignis ait eſſe paratum:
Nec tamen ignorat, quid diſtent æra lupinis.
Dignum præſtabo me etiam pro laude merentis.
Quòd ſi me noles vſquam diſcedere: reddes
Forte latus, nigros anguſta fronte capillos:
Reddes dulce loqui: reddes ridere decorum, &
Inter uina fugam Cynaræ mærere proteruæ.
Fortè per anguſtam tenuis vulpecula rimam
Repſerat in cumeram frumenti: paſtaq́; rurſus
Ire foras pleno tendebat corpore fruſtra.
Cui muſtela procul, ſi vis, ait, effugere iſtinc:
Macra cauum repetes arctum, quẽ macra ſubiſti.
Hac ego ſi compellor imagine, cuncta reſigno:
Nec ſomnum plebis laudo ſatur altilium: nec
Ocia diuitijs Arabum liberrima muto.
Sæpe uerecundum laudaſti: rexq́;, paterq́;
Audiſti coràm, nec verbo parcius abſens:
Inſpice, ſi poſſum donata reponere lætus.
Haud male Telemachus proles patientis Vlyſſei:
Non eſt aptus equis Ithaca locus: vt neque planis
Porrectus ſpatijs; nec multa prodigus herba:
Atride, magis apta tibi tua dona relinquam.
Paruum parua decent: mihi iam non regia Roma,
Sed vacuum Tibur placet, aut imbelle Tarentũ.
Strenuus, & fortis, cauſisq́; Philippus agendis
Clarus, ab officijs octauam circiter horam
Dum redit: atque foro nimium diſtare Carinas
Iam grandis natu queritur, conſpexit, vt aiunt,
Adraſum quendam vacua tonſoris in umbra,
Cultello proprios purgantem leniter vngueis.
Demetri (puer hic non læuè iuſſa Philippi
Accipiebat) abi, quære, & refer, unde domo, quis,
Cuius fortunæ, quo ſit patre, quo'ne patrono.
It: redit: & narrat, Vulteium nomine Menam,

ftlxet, &c. Propert. lib. 3. *Nam quocunque die ſanum te fata remittent, Pendebit collo Galla pudica tuo.*

-dum ficus prima, calórq; Deſignatorem, &c.] totis his quattuor, qui deinceps ſequuntur, uerſibus anni tempus deſcribit graue corporibus, difficile, periculoſum, & ad morbum præceps, ac lubricum. huius loci igitur hæc ſententia eſt: tantiſper dum multis hominibus propter anni tempus immoderato calore feruidum morientibus, deſignatores, qui funera, ludosq́; funebres procurant, lictoribus atratis ſtipati incedunt, quod fit plurimùm menſe ſextili, & ſeptembri, id eſt, ineunte autumno: ut ſaty. 6. lib. 2. *Autumnusq́; grauis Libitinæ quæſtus acerbæ.* Quoniam autem menſe ſextili ficus primùm matureſcunt, & ex arboribus ſuis decerpuntur, iccircò ficum primam dixit, ut per ficum primam, & calorem, tempus anni ſignificari intelligamus.

-lictoribus atris] miniſtris libitinarijs atratis.

Dum pueris omnis pater] ſatis declarat hic uerſiculus deſcribi ab Horatio tempus anni morbis opportunum, & (ut Plautino uerbo utar) planè Acheronticum.

-pallet] timet liberis ſuis, pueris, ne tali anni tempore in morbum incidant, & moriantur.

Officioſáq; ſedulitas, &c.

Præconem, tenui cenſu, ſine crimine notum,
Et properare loco, & ceſſare, & quærere, & uti,
Gaudentem paruiſq́ ſodalibus, & Lare certo,
Et ludis, & poſt deciſa negocia, campo.
Scitari libet ex ipſo, quæcunque refers. dic
Ad cœnam ueniat. non ſanè credere Mena:
Mirari ſecum tacitus. quid multa? benignè
Reſpondet: negat ille mihi? negat improbus, & te
Negligit, aut horret. Vulteium manè Philippus
Vilia vendentem tunicato ſcruta popello,
Occupat: & ſaluere iubet prior. ille Philippo
Excuſare laborem, & mercenaria vincla,
Quòd non manè domum veniſſet: denique, quòd nõ
Prouidiſſet eum. ſic ignouiſſe putato
Me tibi, ſi cœnas hodie mecum. vt libet. ergo
Poſt nonam venies. nunc i: rem ſtrenuus auge.
Vt uentum ad cœnã eſt: dicenda, tacenda locutus,
Tandem dormitum dimittitur. hic ubi ſæpe
Occultum uiſus decurrere piſcis ad hamum:
Mane cliens, & iam certus conuiua: iubetur
Rura ſuburbana indictis comes ire Latinis.
Impoſitus mannis, aruum, cœlumq́ Sabinum
Non ceſſat laudare. uidet, ridetq́ Philippus:
Et ſibi dum requiem, dum riſus vndique quærit,
Dum ſeptem donat ſeſtertia: mutua ſeptem
Promittit: perſuadet vt mercetur agellum.
Mercatur. ne te longis ambagibus vltrà,
Quàm ſatis eſt, morer, ex nitido fit ruſticus: atque
Sulcos, & vineta crepat mera: præparat vlmos:
Immoritur ſtudijs: & amore ſeneſcit habendi.
Verùm vbi oues furto, morbo periere capellæ;
Spem mentita ſeges: bos eſt enectus arando:
Offenſus damnis, media de nocte caballum
Arripit: iratusq́ Philippi tendit ad ædeis.
Quem ſimul aſpexit ſcabrũ, intõſumq́ Philippus,
Durus, ait, Vultei nimis, attentusq́ videris
Eſſe mihi. pol me miſerum patrone uocares:
Si uelles, inquit, uerum mihi dicere nomen.
Quod te per genium, dextramq́ deosq́ Penateis,
Obſecro, & obteſtor, uitæ me redde priori.

&c.] & dum ij qui nimiùm diligentes ſunt in officio retinendo, ac præſtando, & qui ſtudioſius in foro uerſantur, operam dantes ſuis clientibus, in febrem incidunt, & mortem cum uita commutant.

- opella] nomen ὑποκοριστικὸν, id eſt, diminutum ab opera.

- teſtamenta reſignat] per teſtamẽtorum reſignationem, mortem ſignificat. nam mortuo teſtatore, teſtamentum reſignatur, id eſt, aperitur.

Quòd ſi bruma niues, &c.] id eſt, cum bruma aduenerit. Nam particula *ſi*, hoc loco tempus ſignificat, non conditionem, ut apud Virg. lib. 5. Aeneid. *Præterea ſi nona diẽ mortalibus almum Aurora extulerit, radijsq́ retexerit orbem*, &c. Terent. Phorm. *Non, ſi rediſſet pater, ei veniam daret?* quod annotat Don. ad illum locum. & Catull. ad C. Licinium Caluum, *Nam, ſi luxerit, ad librariorum Curram ſcrinia, Caſios, Aquinos*, &c. & ita fortè locus ille explicandus eſt Od. xxvii. lib. 3. *Rumpat & ſerpens iter inſtitutum, Si per obliquum ſimilis ſagittæ Terruit mannos.* & ſaty. iii. lib. 2. *Si uacuum tepido cepiſſet uillula tecto.* M. Tull. Verr. 4. in princip. *putabam eum denique rectè iudicari poſſe, ſi non modò reus improbus adduceretur, ſed etiam diligens, & firmus accuſator ad iudicium ueniret.* & Verr. 6. *Verùm hæc tum queremur, ſi quid de nobis*

Qui ſimul aſpexit; quantum dimiſſa petitis | *bis per tum ordinem agetur, &c.*
Præſtent: matur è redeat; repetatq; relicta. | Albanis] Latinis, Romæ propinquis, à monte
Metiri ſe quenque ſuo modulo, ac pede, uerum eſt. | Albano, qui eſt in Latio.

- illinet agris] hoc uerbo aliter utitur ſaty. v. lib. 1. *Hic oculis ego nigra meis collyria lippus illinere.*

Ad mare] fortè ad ſinum Tarentinum.

- deſcendet] accommodato, & proprio uerbo uſus eſt. oræ enim maritimæ ſunt alijs inferiores, ut pote ad quas fluuij decurrant.

- ſibi parcet] ſuæ ualetudini conſulet, ac ſeruiet. remiſſius uiuet.

- & hirundine prima] vere ineunte. Ariſtoph. in equitib. Σχίζαισι παῖδες, οὐχ ὁρᾶθ', ὥρα, νέα χελιδών.

Non, quo more pyris ueſci] non ea mihi munera dediſti, quæ parui faceres.

- at tu, quantum uis tolle benignè] verba ſunt Calabri hoſpitis. Tolle (inquit) pyra largiter, ac liberaliter. quidam purant *benignè* reſponſionem eſſe alterius, quem Calaber pyris uult onerare, hoc modo, *benignè*, id eſt, hui, liberaliter mecum agis: verùm habeo tibi gratiam: tua liberalitate non vtor. quos non refello quidem, veruntamen placet mihi magis prior explicatio. ſuprà autem admonuimus benignus, & benignè idem valere, quod liberalis, ſeu largus: & liberaliter, ſeu largè.

Prodigus, & ſtultus] Prodigus (inquit) ea donat, quæ contemnit, ac pro nihilo putat: alioqui non profunderet, neque daret indignis. At vir bonus, & liberalis, quamuis pecuniam non admodum magni æſtimet, (vt ait Ariſtoteles) ſcit tamen quid interſit inter æs, & lupinum, id eſt, inter ea, quæ cara ſunt, magniq; pretij, & ea, quæ vilia ſunt, nulliusq; pretij. Atque hic cum ita ſit animatus, ampla, & pretioſiora munera dignis reſeruat. Ariſtoteles lib. 4. de moribus ad Nicomachum, ſcribit hominem liberalem ſuos fructus, ſuamque rem familiarem non neglecturum, vt poſſit de ſuo, viris bonis opitulari, & res neceſſarias ſuppeditare. Quemadmodum autem hic Horatius ait prodigum ea donare, quæ parui æſtimat: ſic & Plautus in Truculento, amatorem bona ſua pro ſtercore habere dicit.

Hæc ſeges] id eſt, hi deprauati hominum huius ætatis mores, & hæc inepta, ſtultaq; liberalitas, &c. ſententia totius huius loci mihi hæc uidetur eſſe, multi exoriuntur prodigi, & ſtulti, qui ſua profundunt, & largiuntur indignis: qui denique bona ſua pro ſtercore habent (vt loquitur Plautus): ita fit, vt multi quoque reperiantur homines ingrati, & immemores beneficij. Vir bonus autem, & verè liberalis: &, qui cum delectu, ac ſapientia de rebus, & hominibus iudicat, qualis tu es, ſua bona plurimi æſtimat: & ex eis benignè facit viris bonis: & quibus plurimum debetur, in eos beneficij confert plurimum: &, quemadmodum tu me iudicio, & delectu locupletauiſti, atque ornaſti: ita me gratum erga te præſtabo. vel hoc modo explica, & facilius. Prodigi & ſtulti homines, ſua bona profundunt, nullum delectum in donando adhibent, viros bonos mendicare, & eſurire ſinunt, improbos, facinoroſos, impuros homines collocupletant: hæc cauſa eſt, quamobrem tam multi exoriantur ingrati: neque enim mirum eſt, ſi lenones, aleatores, impudici, beneficij accepti ſint immemores. mirum eſſet, ſi boni viri, beneficijs affecti à potentiore aliquo, ſeſe ingratos in eum præberent. nam neque vir bonus, ingratus, neque ingratus, vir bonus eſſe poteſt. hunc igitur verſum, *Hæc ſeges ingratos*, &c. ſic interpretabere, Peruerſa, & præpoſtera largitio, cauſa eſt, quamobrem

obrem tot ingrati homines reperiantur. atque hanc poſteriorem explicationem, à priore non admodum differentem, magis probabant Paullus Manutius, & Muretus.

Dignum præſtabo me etiam] hic verſus opponitur illi ſuperiori, *Hæc ſeges ingratos tulit*, &c.

Quòd ſi me noles vſquam] vide quàm cautè, & quàm modeſtè, & quàm liberè tamen pro ſe dicat Horatius. Primo loco Mæcenatis erga ſe beneficia commemorat, & verbis amplificat: deinde gratum ſe in eum, & beneficiorum memorem futurum pollicetur: hæc ſunt modeſtiæ, & pudoris: poſtremò liberè ſimul, & vrbanè, quæ à ſe Mæcenas acceperit, id eſt, quæ ipſe habuerit tum, cum ſe ad eius amicitiam contulit, exponit, nempe corporis uires, & firmitatem, formam, iuuentam, ætatem aptam ad ſuauitatem, blanditiamq; ſermonis, ad riſus, ad amores, quæ omnia (inquit Horatius) ſi me, ut mancipium quoddam uinctum, & conſtrictũ apud te retinere uoles, neque uſquam animi cauſa diſcedere ſines, mihi redde: redde meliores annos, quos tecum conſumſi.

- nigros anguſta fronte capillos] iuuentam. in ſenectute enim & frons caluitio dilatatur, & capillus canitie albeſcit.

Inter uina fugam, &c.] id eſt, uno uerbo, reddes ætatem ad leuitatem amatorias aptam. Nam ſi quem decet puellæ, aut mulieris alicuius impudicæ diſceſſum, & fugam inter vina, iniquo animo ferre, & mærere: decet iuuenem, non uirum: & multo minus ſenem.

- cumeram frumenti] vas uimineum, in quo frumentum à ruſticis, & plebeijs hominibus condebatur, ſat. 1. lib. 1. *Cur tua plus laudes cumeris granaria noſtris?*

- quem mac. ſubiſti] quem tum ingreſſa es, cum macra, & gracilis eſſes. cauus, quiuis locus excauatus. ſaty. v i. lib. 2. - *me ſilua, cauuſq; Tutus ab inſidijs tenui ſolabitur eruo.*

Hac ego ſi compellor imagine] non recuſo, exemplo uulpis ſaturæ, omnia tibi reddere, ſi me nuſquam abs te diſcedere uelis, & ſi iubeas me etiam ualetudinis incommodo ſemper apud te hærere.

- reſigno] reſtituo, ut ſup. Od. xxix. lib. 3. de fortuna, *Laudo manentem: ſi celeris quatit Pennas, reſigno, quæ dedit.*

Nec ſomnum plebis laudo ſatur, &c.] nec animi tranquillitatem, & ſecuram (ut Virg. appellat) quietem plebeiorum hominum, ideò laudo, quòd epularũ exquiſitarum, & lautarum ceperit me ſatietas, & quòd lautus ſim iam, & copioſus, aliter ſenſurus, ſi egerem, & ſi amicitias principum expertus non eſſem: immò uerò, etſi non eſſem huiuſmodi dapibus, & cœnis expletus, animi ſecuritatem, & ſomnum quietum, ac facilem nihilominus optabilem, atque expetendum putarem: nec libertatem ocioſam cum ampliſſimis diuitijs commutare uellem.

- altilium] animalium, quæ eo conſilio aluntur, ut ſaginentur, & ſaginata edantur. epularum exquiſitarum, & ſumtuoſarum.

Arabum] ſup. Od. xxviii. lib. 1. *Icci, beatis nunc Arabum inuides Gazis.*

Sæpe verecundum laudaſti] ſæpe pudorem meum laudaſti, ex quo me minimè cupidum, & paucis contentum eſſe cognouiſti.

- rexq;, paterq; Audiſti coram] audiſti rex, id eſt, appellatus & ſalutatus es rex. ſic enim & Græci, & Latini loquuntur. Theocr. εἰδ. ις. quod inſcribitur Χάριτες. *Ὄφρα καὶ εἰν Ἀΐδαο κεκρυμμένος ἐσθλὸς ἀκούσῃς.* & Sophocles in Oedipode Colon. *Ἀλλ' οὐ γὰρ οὔτ' ἐν τοῖσδ' ἀκούσομαι κακὸς Γάμοισιν, οὔθ', οὓς αἰὲν ἐμφέρεις σύ μοι φόνους πατρῴους ἐξονειδίζων πικρῶς.* Demoſthenes περὶ στεφ. *ἀντὶ γὰρ φίλων καὶ ξένων, ἃ τότε ὠνομάζοντο, ἡνίκα ἐδωροδόκουν, νῦν κόλακες καὶ θεοῖς ἐχθροὶ, καὶ τ' ἄλλα,*

ἄλλα, ἃ προσήκει, πάντ' ἀκούσειν. Iterum Horat.epiſt. ad Quinctium hoc libro, *Tu rectè uiuis, ſi curas eſſe, quod audis.* & ſaty.v i i.lib.2. *Subtilis ueterum iudex, & callidus audis.* ex quo illa nata ſunt apud M.Tull.& ceteros bonos ſcriptores uſitatiſſima, *benè, & malè audire.* rex autem hoc loco ſuperiorem amicum ſignificat, qui alit inferiorem, & tenuiorem, ut ſup.annotaui ad Od.xxxv i.lib.1.

- nec uerbo parcius abſens] appellatus es à me rex, & coràm, & nihilominus abſens.

Inſpice ſi poſſum] id eſt, cum animo tuo conſidera, utrùm libenter, ac iucundè ea, quæ mihi donaſti, tibi ſim redditurus, nec'ne.

Haud malè Telem.prol.pati.] non malè Telemachus Vlyſſis filius Menelao reſpondit, equos ei pollicenti.

- patientis] expreſſit epitheta Homeri. ſic enim paſſim nominatur in Odyſſ. ταλασίφρων, πολύτλας. & ab alijs πολυτλήμων.

Non eſt aptus equis] locus eſt ὀδ.δ. ubi ſic Telemachus, Ἐν δ' Ἰθάκῃ οὔτ' ἂρ δρόμοι εὐρέες, οὔτε τι λειμών· Αἰγίβοτος, καὶ μᾶλλον ἐπήρατος ἱπποβότοιο Οὐ γάρ τις νήσων ἱππήλατος, οὐδ' εὐλείμων, Αἵ θ' ἁλὶ κεκλίαται· Ἰθάκη δέ τε καὶ πέρι πασέων. ſic Ariſtoteles lib.1.de arte dicendi, τὰ ἁρμόττοντα, id eſt, quæ nobis accommodata ſunt, bona eſſe dicit. contraria ergo mala.

Porrectus ſpatijs] loca porrecta à Iulio Cæſare dicuntur lib.2. de bello Gallico, neque montibus interſepta, neque ſiluis impedita. ſic enim loquitur ille, *Cum ſe illi identidem in ſiluas ad ſuos reciperent, ac rurſus è ſilua in noſtros impetum facerent, neque noſtri longius, quàm, quem ad finem porrecta, atque aperta loca pertinebãt,* &c.

- prodigus herbæ] ut ſuprà *Arcaniq; fides prodiga.* Od.xv i i i.lib.1.

Regia Roma] ut epiſt. ad Bullatium, *Craſi Regia Sardis.*

- imbelle Tarentum] ocioſum, quietum, à bello uacuum, & uoluptarium: quod declarat M.Tull.ad Trebatium, *Indicauit mihi Panſa meus Epicureum te eſſe factum. O caſtra præclara. quid feciſſes, ſi te Tarentum, & non Samarobrinam miſiſſem?* Tum Athenæus lib.4. ſic ſcribit de Tarentinis, λέγουσι καὶ τοῦτόν τινα λόγον οἱ Ταραντῖνοι, τοὺς μὲν ἄλλους ἀνθρώπους διὰ τὸ φιλοπονεῖν, καὶ περὶ τὰς ἐργασίας διατρίβειν, παρασκευάζεσθαι ζῆν· αὐτοὺς δὲ διὰ τὰς συνουσίας, καὶ τὰς ἡδονάς, οὐ μέλλειν, ἀλλ' ἤδη βιοῦν.

Philippus] *L. Philippus eloquentia, grauitate, florentiſſimus ciuitatis,* ut ait Cic. orat. pro Quinctio. de eodem ſic in Bruto, *Duobus igitur ſummis, Craſſo, & Antonio, L. Philippus proximus accedebat,* &c.

- horam] diei. dies enim in duodecim horas inæqualeis diuidebatur. ſat. v. lib.1. - *quarta uix demum exponimur hora.*

Carinas] hac in urbis regione Philippi domus erat. ibidem & Pompeij Magni. notus iocus Sex. Pompeij in M. Antonium, qui domum Pompeii occuparat. quem referunt cùm alij, tum Plutarch. in Anton. & Paterculus. Paterculi uerba ſunt hæc, *haud abſurdè Sex. Pompeius, cum in naui Cæſarem, & Antonium cœna exciperet, dixit, in Carinis ſuis ſe cœnam dare.*

- tonſoris in umbra] in officina, in pergula, in umbraculo.

Demetri] inquit Philippus Demetrij dominus.

- non læuè] non ſtultè, οὐ σκαιῶς. Virg. in Tityro, - *ſi mens non læua fuiſſet.* Catull. in Cæſarem, *an hæc ſiniſtra liberalitas, Parum expatrauit?* Horat. in epiſt. ad Piſon. - *ò ego læuus Qui purgo bilem ſub uerni temporis horam.* & læuum tẽpus pro inopportuno, ſaty.i i i i.lib.2. - *cum te ſic tempore læuo Interpellarim.*

- abi, quære, & refer] mira breuitas, ut tertio abhinc uerſu, *It, redit, & narrat.*

- vnde domo, quis?] ſic loquitur. Virg. Aen. 7. *Qui genus? unde domo? pacem'ne*

cem'ne huc fertis, an arma? Propert.lib.2. *Qualis, & unde genus: qui ſint mihi, Tulle, Penates.*

Cuius fortunæ] diues, an pauper. M.Tull.epiſt.ad Q. Valerium Q. F.lib. 13. *Grauiſſimum autem eſt, cum ſuperior factus ſit ordine, inferiorem eſſe fortuna.*

Præconem] præconis munus erat in comitijs tribus citare: qui magiſtratus eſſent creati, renunciare: leges, quæ ſuadebantur, pronunciare: in iudicijs, iudices, teſtes, reos citare: in auctionibus, rerum pretia declarare.

-tenui cenſu] tenui re familiari, tenui fortuna. cenſus eſt, quantum qui ex omnibus ſuis bonis auctione facta uenditis, reficere poteſt.

-& ceſſare] & feriari interdum: non ſemper eſſe occupatum in re quærenda, & negocio gerendo, σχολάζειν.

-& quærere, & uti] quærit auarus, ſed non utitur. ut ſaty. III. lib. 2. *Qui nummos, aurumq; recondis neſcius uti Compoſitis, metuensq; uelut contingere ſacrum.* & epiſt.de arte poët. *Quærit, & inuentis miſer abſtinet, ac timet uti.* hic Mena autem quærebat, & utebatur.

Gaudentem paruisq; ſodalibus] in quibuſdam codicibus diſtinctionis nota ponitur poſt particip. *Gaudentem.* ea autem tollenda eſt.

-& Lare certo] domicilio certo, ac ſtabili, non uita uaga.

-& poſt deciſa negotia] & negotiis ſuis tranſactis, & confectis.

-campo] Martio. in quo complura ludorum genera edebantur. Horat.epiſt. de arte poët. *Ludere qui neſcit, campeſtribus abſtinet armis.* homines ocioſos, & feriatos in campo Martio frequentes eſſe conſueuiſſe, declarat M.Tullius in oratione pro P.Quinctio, *Vixit enim ſemper incultè, atque horridè. natura triſti, ac recondita fuit: non ad ſolarium, non in campo, non in conuiuijs uerſatus eſt.*

Scitari libet ex ipſo] non eſt mihi ſatis ex te audire: uolo ex ipſo Mena quærere: uerba Philippi.

-benignè reſpondet] id eſt, liberaliter reſpondet, ut loquitur Cæſar lib.4. de bello Gall. *quibus pacem, atque amicitiam petentibus, liberaliter reſpondet.* Salluſt.de bello Iugurth. *Ad ea Iugurtha, tametſi regem ficta locutum intelligebat, tamen pro tempore benignè reſpondet.* Terent. Phorm. *benignè dicis.* M. Tull. ad Attic. lib. VIII. epiſt.ad Pomp. *cum pacis conditiones ad te afferri, à teq; ad ea honorificè, & largè reſponderi uiderem.* Idem ad Q. frat.lib. 1. *Pompeius perbenignè mihi reſpondit.* Muretus putat etiam hoc loco, aduerbium *benignè*, ſeorſum legendum. à quo diſſentio.

-negat ille mihi?] Verba Philippi. Ita'ne eſt? negat ille mihi ſe uenturum?

-negat impr.] reſpondet Demetrius. negat improbè, & pertinaciter. in eo ſe improbum præbet, quòd negat: & uel tuam uoluntatem non curat, uel te refugit, ac reformidat.

-tunicato] qui tunicis, non togis, propter egeſtatem, utebatur.

-ſcruta] uetera, & fracta ferramenta, pannos ueteres, uaſa dimidiata, et ſimilia. Lucillius apud Gell.lib. 3. *Quid ni? & ſcruta quidem ut uendat ſcrutariu' laudat, Perfractam ſtrigilem, ſoleam improbu' dimidiatam.*

Occupat] appellat eum improuiſo, opprimit imparatum, et necopinantem.

-mercenaria uincla] occupationes mercenarias, et præconias. erat enim præco: et mercede conductus, interdum merces uenaleis prædicabat.

Prouiſiſſet] mendosè in nonnullis libris legitur *præuidiſſet*, cum ſit legendum *prouiſiſſet.* quo uerbo utitur Terent. Andria, *Prouiſo quid agat Pamphilus.* idem Adelph. *Hera, ego hinc ad hos prouiſam, quàm mox uirginem arceſſant.* prouiſo autē duo ſignificat, (inquit Don.) procedo, et cum proceſſi, uideo. Plaut.in Sticho, *more hoc fit, atque eſt ita, mea ſententia, ſi quem hominem expectant, eum ſolent prouiſere.*

Poſt

Poſt nonam] tribus horis ante ſolis occaſum.

- dicenda, tacenda] ῥητὰ, καὶ ἄῤῥητα. ut fit in libero conuiuio.

- ſæpè Occultum] ad hamum ſæpè occultatum, quo Mena, tanquam piſcis, caperetur.

- uiſus] ſubaud. eſt, ut ſæpè aliàs. *decurrere* autem, eſt è loco ſuperiore currere. quanquam piſcatores aiunt, piſces ad hamum uenire aduerſo flumine.

- indictis] ferijs Latinis, quæ à Conſule indicebantur, ſeu imperabantur. harum feriarum (ut ſcribit Dionyſ. lib. 4.) participes erant urbes Italiæ quadraginta ſeptem. quibus diebus taurus communiter ab omnibus immolabatur, eiusq; tauri ſingulæ ciuitates partem ratam capiebant. fiebat porrò hoc ſacrificium in monte Albano Ioui Latiali. Quoniam autem Latij principatum populus Romanus obtinebat, iccircò taurum illum mactabant ſacerdotes, & pontifices Romani. Appellantur à Macrobio lib. 1. Saturn. cap. XVI. hæ feriæ etiam conceptiuæ, quia à magiſtratu uidelicet conſule, in dies certos concipiebantur.

Impoſitus mannis] uectus equis puſillis, ſeu ſublatus in equos puſillos. ſic loquitur Virgil. Georg. 3. *Frena Pelethronij Lapithæ, gyrosq; dedere, Impoſiti dorſo, atque equitem docuere ſub armis Inſultare ſolo*, &c. & Cæſar lib. 1. de bello Gall. *omnibus equis Gallis equitibus detractis, in eo, legionarios milites legionis decimæ imponere*. de mannis ſuprà ad Od. XXIII. lib. 3.

Dum ſeptem donat ſeſtertia] id eſt, ſeptē millia ſeſtertiûm nummûm, quæ centum & ſeptuaginta quinque aureos noſtros efficiunt. Sed quoniam quidam uiri docti ſcripſerunt, ſeſtertia, & ſeſtertios idem ualere, minuenda eſt hæc opinio, & hic error eripiendus eſt hominibus, Budæus denique noſter, quem illi reprehenderunt, defendendus. primùm autem conſtituendum eſt, quid ſit ſeſtertius. Valet igitur idem ſeſtertius, quod nummus, & ſeſtertius nummus: id eſt, duo aſſes, & ſemis. ſeu duæ libræ, & dimidia. nam as libram ualebat. iccircò ita notabatur ſeſtertius ab antiquis, H-S. dictus autem ſeſtertius *quaſi ſemiſtertius* (inquit Varro lib. 5. de ling. Lat.) *dupondius enim, & ſemis, antiquus ſeſtertius eſt*. Eſtq; quarta pars denarij. Nam denarius quattuor ſeſtertios continet, quòd ſi ſeſtertius ad rationem monetæ noſtræ Gallicæ redigatur, quinquaginta circiter ſeſtertii aureum hodiernum ſcutatum conſtituent: denarius autem erit ferè duodecima pars noſtri aurei. Atque hæc de ſeſtertio, & denario perſpicua eſſe poterunt exemplis. M. Tull. frumentar. *Quid ergo à me tibi nummorum dari poteſt, cum ſenatus tibi quaternos nummos dederit? quid poſcat, attendite. & uos quæſo ſimul iudices, æquitatem prætoris attendite. Quaternos H-S, quos mihi ſenatus decreuit, & ex ærario dedit, ego habebo, & in ciſtam transferam ex fiſco. Quid poſteà? quid? pro ſingulis modijs, quos tibi impero, mihi octonos H-S dato: qua ratione? quid quæris rationē? non tantam rationē res habet, quantam utilitatem, atque prædā. Dic (inquit ille) planius. Senatus te noluit mihi nummos dare, me tibi frumentum metiri: tu eos nummos, quos mihi ſenatus dare uoluit, ipſe habebis? à me, cui ſingulos denarios dari oportuit, binos auferes?* &c. Ex hoc loco intelligi poteſt, quatuor ſeſtertios uni denario pares eſſe, ſi conferas illa uerba, *pro ſingulis modijs, quos tibi impero, tu mihi octonos H-S dato*, cum his *à me cui ſingulos denarios dari oportuit, binos auferes?* Denique ſeſtertius ferè duos aſſes cum dimidio ualebat. aſſem autem conſtat tertiam partem ſolidi Gallici, ſeu ſolidum Venetum ualuiſſe. Suetonius ſcribit C. Iulium populo Ro. hortos circa Tiberim publicè, & uiritim trecenos ſeſtertios legauiſſe. quæ ſumma æſtimatione æqualis ferè eſt ſex aureis Gallicis ſcutatis hodiernis. at ſi ciuibus Ro. ſingulis trecena ſeſtertia legata eſſent, ſena circiter millia aureorum ſcutatorum noſtratium eis legata fuiſſe intelligerentur: quam ſummam neque populo Ro. uiritim legatam eſ-

ſe

ſe, neque ſi legata fuiſſet, ex bonis C. Iulij Cæſaris redigi potuiſſe, credibile eſt. Seſtertium igitur dicimus mille ſeſtertios nummos ualuiſſe. id planum fiet e xemplis, quorum id primum ſit, quod nobis hic locus ſuppeditat. Quænam fuiſſet hæc Philippi in Menam liberalitas, ſi ſeptem ſeſtertios nummos, id eſt, vix octodecim ſolidos, ſeu marKetos Venetos, aut ſex Gallicos ei donaſſet, totidemq; mutuos dediſſet? Idem Horat. epiſt. ad Iul. Florum, lib. 2. epiſt. de quodam Luculli milite, qui caſtellum Mithridatis munitiſſimum ceperat, *Clarus ob id factum, donis ornatur honeſtis, Accipit & bis dena ſuper ſeſtertia nummûm.* non'ne ridicula fuiſſet Luculli in militem illum ſiue Valerianus fuerit, ſiue quis alius, munificentia, ſi uiginti ſeſtertios, id eſt, xx. Carolinos noſtros, ei donatos intelligeremus? quòd ſi quis quærat quid ſibi uelit uox *nummûm*, dico bis dena ſeſtertia nummûm poſitum eſſe, pro eo, quod eſt, bis dena, ſeu xx. millia ſeſtertiûm nummûm, atque ita locutus eſt M. Tull. Ver. de iure dicundo, *Redeunt illi Rhegio Syracuſas: queri cum multis, ita ut fit, incipiunt, ſeſe* H-S L X X X. *nummûm fruſtra dediſſe.* id eſt, octoginta millia ſeſtertiûm nummûm. Idem Horat. ſaty. III. lib. I. *decies centena dediſſes Huic paruo paucis contento: quinque diebus Nil erat in loculis.* decies centena ſeſtertia, ſeu decies centena ſeſtertiûm millia, noſtra ratione ualent circiter xxv. aureorum hodiernorum millia. Oſtendamus etiam ex M. Tullio ſeſtertium ualere mille ſeſtertios. Ver. de iure dicundo, *Dicebant quantum cuique eius iuſſu nummorum eſſet datum: gemebant Syracuſani: ſed tamen patiebantur: repente recitatur uno nomine* H-S CCL. *millia iuſſu prætoris data.* ſequitur mox alijs uerbis eadem ſententia. *numerantur illa* H-S *ducenta quinquaginta Syracuſanis. ea quemadmodum ad iſtum poſteà per pſeudothyrum reuertantur, tabulis uobis & teſtibus indices planum faciam.* Idem epiſt. lib. 5. ad Rufum, *Reliquum eſt de ſeſtertiûm centum millibus, de quibus memini mihi à te Myrina litteras eſſe allatas, non mei errati, ſed tui, in quo peccatum uidebatur eſſe, ſi modò erat, fratris tui & Tullij.* eadem epiſt. mox eandem ſummam iterat alijs uerbis. *Quòd ſi mihi expenſa iſta ſeſtertia centum tuliſſes, tamen, quæ tua eſt ſuauitas, quiq; in me amor, nolles à me hoc tempore æſtimationem accipere.* En, quæ ſuprà ſeſtertiûm centum millia dixit, hic ſeſtertia centum appellat. idem Paradox. ult. de Craſſo, *capit ille ex ſuis prædijs ſexcenta ſeſtertia, ego centena ex meis.* non'ne exploderetur, ſi quis diceret Craſſum ex ſuorum prædiorum fructibus ſexcentos ſeſtertios duntaxat, M. Tull. ex ſuis centum refeciſſe? Idem ad Att. lib. II. *de Terentia autem (mitto cetera, quæ ſunt innumerabilia) quid ad hoc addi poteſt? ſcripſeras, ut* H-S XII. *permutaret: tantum eſſe reliquum de argento. miſit illa* CCIↃↃ. *(id eſt* decem millia) *mihi, & aſcripſit tantum eſſe reliquum. Cum hoc tam ſ ac num de paruo detraxerit, perſpicis quid in maxima re fecerit?* Queritur his uerbis M. Tull. de Terentia, quòd, cum ab ea expectaret XII. millia ſeſtertiûm, decem millia duntaxat miſerit, & de tam parua ſumma, uidelicet, duodecim millibus ſeſtertiûm, duo millia detraxerit. id eſt, ex trecentis aureis noſtris, quinquaginta. quis erit tam excors, qui hoc loco ſeſtertia duodecim idem eſſe dicat, quod ſeſtertios duodecim, cum ex ſeſtertijs nummis XII. nullo modo duo ſeſtertiûm millia detrahi poſſint? Accedant ſuperioribus exemplis alia ex Catullo, Salluſtio, Martiali. Catullus igitur ad Furium, *Furi, cui neque ſeruus eſt, neque arca, Nec cimex,* &c. *Hæc tu commoda tam beata, Furi, Noli ſpernere, nec putare parui, Et ſeſtertia, quæ ſoles precari Centum, deſine: nam ſat es beatus.* Non eſt profectò ueriſimile hunc Furium à Dijs immortalibus centum ſeſtertios, id eſt, uix duos aureos hodiernos optare in animum unquàm induxiſſe. Quid? in eo epigrammate, quod ſcripſit idem poëta ad Silonem lenonem, *Aut ſodes, mihi redde decem ſeſtertia Silo,* &c. decem ſeſtertia, decem ſeſtertios nummos interpretabitur? ut dicamus Catullum

tullum uix quintam partem aurei noſtri huic lenoni dediſſe ea lege, ut puellam ab eo acciperet, deinde ab illo deluſum, tantillam pecuniam repopoſciſſe? Salluſtius de coniurat. Catil. ſcribit, ſi quis quid indicaſſet de coniuratione, quæ cõtra Remp. facta erat, præmium ſeruo libertatem, & ſeſtertia centum: libero, impunitatem eius rei, & ſeſtertiorum ducenta millia Senatum decreuiſſe. quid minus credibile, quàm ſeſtertios centum, pecuniam uiliſſimam, cum libertate, re omnium cariſſima, ſenatum coniunxiſſe? Martialis (ut eſt in epigrammate quodam lib. 6.) ſex ſeſtertia à Pæto petiuerat: ille non negauerat quidem, ſed longo poſt tempore tradiderat: Martialis in eum ſic ſcribit, *Sex ſeſtertia ſi ſtatim dediſſes, Cum dixti mihi, ſume, tolle, dono: Deberem tibi, Pete, pro ducentis. At nunc cum dederis, diu moratus, Poſt ſeptem, puto, uel nouem kalendas, Vis dicam tibi ueriora ueris? Sex ſeſtertia, Pæte, perdidiſti.* non ſit profectò audiendus, qui dicat, Martialem ſex ſeſtertios à Pæto unquàm petiuiſſe, uix nonam aurei noſtri partem: aut, cum eam peculiolam accepiſſet, tanti eam feciſſe, ut Pæto ſcriberet, eam iccircò illi periiſſe, quod ſerò liberalis fuiſſet.

- ex nitido fit ruſticus] ex urbano fit ruſticus. Vrbani enim homines magnam partem cultiores, comtiores, mundiores, ac nitidiores ruſticis ſolent eſſe. ruſtici contrà horridi, ſcabri, inculti, ſtrigoſi, & illoti.

Sulcos & uineta crepat mera] nihil aliud loquitur, nihilq; aliud habet in ore, quàm ſulcos, & uineta. M. Tull. ad Attic. lib. 9. *Dolabella ſuis litteris Idibus Martiis datis merum bellum loquitur*. uide quæ notaui ad Od. XVIII. lib. II. de uerbo *crepandi*.

- ulmos] quibus maritantur uites, alioqui uiduis. uide ſuprà annotationem ad illum locum *Altas maritat populos*. Od. II. epod.

- ſeneſcit] maceratur, tabeſcit, conficitur. Cicero pro Sextio. *ocio, & tranquillitate Reip. conſeneſcebat*. ita ſenium pro re odioſiſſima, tædiiq; pleniſſima uſurpatur. Cæcilius. *Tibi ego Antipho has ſero. Senium eſt, cum audio*. Plautus in Sticho. *Hæ res uitæ me ſoror ſaturant: hæ mihi diuidiæ, & ſenio ſunt.* Hor. epiſt. ad Loll. 2. *- inhumanæ ſenium depone camœnæ*.

Verùm ubi ou. fur. mor. per. cap.] non diſſimile eſt exemplum illud apud Xenophontem Κύρου παιδ. lib. 8. ubi Pheraulas, qui ex paupere diues à Cyro factus erat, deſiderio tandem priſtinæ tranquillitatis, & quietis affectus, & curarum, ac moleſtiarum, quas ſibi diuitias importaſſe querebatur. multitudine offenſus, omnium bonorum ſuorum poſſeſſionem in Sacam transfert, hoc ſibi tãtùm excipiens, ut ab eo, tanquàm hoſpes, atque etiam parcius, minusq; eleganter, ac ſumtuosè, quàm hoſpes alatur. Inter cetera autem diuitiarum incommoda, hoc quoque commemorat, quòd neceſſe ſit homini diuiti ſæpe ab aliquo aut afferri oues aliquot à lupo iugulatas, uel bouem è prærupto, & præcipiti loco delapſum: aut nunciari iumenta in morbum incidiſſe. uerba Xenophontis, quæ ad hunc locum pertinent, ſunt hæc. ἥκει δέ τις ἢ τῶν προβάτων λελυκωμένα φέρων, ἢ τῶν βοῶν κατακεκρημνισμένας, ἢ νόσον φάσκων ἐμπεπτωκέναι τοῖς κτήνεσιν. ὥστε μοι δοκῶ, ἔφη ὁ φεραύλας, νῦν διὰ τὸ πολλὰ ἔχειν, πλείω λυπεῖσθαι, ἢ πρόσθεν διὰ τὸ ὀλίγα.

Spem mentita ſeges] id eſt, minus reddidit, quàm ſperauerat agricola, ſpẽ fefellit. ut ſuprà Od. I. lib. 3. *Fundusq; mendax arbore nunc aquas Culpante, nunc torrentia agros Sidera.*

- bos eſt enectus] Priſc. lib. 9. docens necatum ferro, nectum uerò alia ui peremtum intelligi, hunc locum producit. ſic Liuius. *- fame, frigore, illuuie, ſqualllore enecti*. M. Tull. Tuſc. I. *ſiti enectus Tantalus*.

- media

-media de nocte] ſic loquitur ſupra epiſt. 1. -*ſurgunt de nocte latrones*. & ſat. III. lib. 2. *Vnde uxor media curat de nocte uocata*. & ſaty. ult. eiuſd. lib. -*de medio potare die*. & epiſt. XIIII. quæ eſt ad Villic. *Quem bibulum liquidi media de luce Falerni*, &c.

-ſimul] ſimulatq;, ut ſæpe alibi.

-ſcabrum] horridum, ſquallidum, impexum: qui antea erat nitidus, pexus, mundus.

-intonſum] capillus intonſus, præterquàm in pueris, mærôris, & luctus, & uitæ triſtioris erat argumentum. Suet. in Aug. *Adeò nanque conſternatum ferunt, ut per continuos menſes, barba, capilloq; ſummiſſo, caput interdum foribus illideret*. uide quæ notaui ad illum locum ſaty. 3. lib. 2. *ſapientem paſcere barbam*. Sed Ariſtoteles rhet. 1. ſcribit pulchrum eſſe Lacedæmone, comam alere, ac producere. libertatis enim ſignum eſſe, quia non ſit facile ei, qui ſit capillatus, quicquam illiberale, aut mercenarium facere. *ἐν Λακεδαίμονι κομᾶν καλόν. ἐλευθερίας γὰρ σημεῖον. οὐ γάρ ἐστι κομῶντα ῥᾴδιον οὐδὲν ποιεῖν ἔργον θητικόν.*

Durus] durus dicitur hoc loco nimis in negotio gerendo occupatus, nullum à labore uacuum tempus intermittens, ab omnibus uoluptatibus, & animi oblectationibus obtinens, homo ferreus, & pœne dicam, inhumanus, doloris ſenſu carens. ſic epiſt. ad Quinctium hoc eod. libro. *ſine paſcat durus, aretq;*.

-Vultei] Vultei diſſyllabum eſt. notat Priſcian. lib. 7. & producit hunc uerſum.

Quod te] id eſt, propter quod te obſecro, vt me reddas uitæ priori. ſic Virg. lib. 6. Aen. *Quod te per cœli iucundum lumen, & auras, Per genitorem oro, per ſpem ſurgentis Iuli, Eripe me his inuicte malis*.

-deosq; Penates] Cicero libro de natura Deorum II. *Penates à penu dicti ſunt. eſt enim omne, quo ueſcuntur homines, penus; aut ab eo, quod penitus inſident*. Habebat autem ſuos quiſque deos penates domi ſuæ. Idem pro domo ſua. *Quid eſt ſanctius, quid omni religione munitius, quàm domus uniuſcuiuſque ciuium? hic aræ ſunt, hic foci, hic Dij penates, hic ſacra, religiones, ceremoniæ continentur*, &c. ijdem Lares familiares dicebantur. Hor. ſat. v. lib. 2. -*dulcia poma, Et quoſcunque feret cultus tibi fundus honores, Ante Larem guſtet uenerabilior Lare diues*. Iterum M. Tull. in orat. pro P. Quinctio. quos appellauerat paulo antè deos Penates, eoſdem paulo pôſt Lares familiares dicit his uerbis. *At hic quidem iam de fundo expulſus, iam à ſuis Dijs Penatibus eiectus eſſet*. idem infra. *illud dico, dominum expulſum eſſe de prædio, domino à familia ſua manus allatas eſſe ante ſuos Lares familiares*.

-maturè redeat] ait Philippus.

Met. ſe qu. ſuo mod. ac pede uer. eſt] par eſt. ut ſaty. 3. lib. 2. *An, quodcunque facit Mæcenas, te quoque uerum eſt, tanto diſſimilem & tanto certare minorem?* monet autem prouerbium, ut id uitæ genus unuſquiſq; ſequatur, quod ſibi aptum ſit.

AD CELSVM ALBINOVANVM.

Celſo gaudere, & bene rem gerere Albinouano
Muſa rogata refer, comiti, ſcribæq; Neronis.
Si quæret, quid agã: dic multa, & pulchra minãtẽ,
Viuere, nec rectè, nec ſuauiter: haud, quia grando

COMMENTARII.

Celſo gaudere & bene rem gerere, &c.] Græcorum more locutus eſt,

-remugiat] grauem quendam & immanem ſonitum ad aures referat. tranſlatio à bobus. ſic Od. x. Epod. *Ionius udo cum remugiens ſinus Noto carinam ruperit.* ſic Heſiod. ἔργ. καὶ ἡμ. μέμυκε δ' γαῖα καὶ ὕλη.

-glaciet] uocis & ſignificationis agentis. Apud M. Tull. conglaciandi uerbum, abſolutum eſt, lib. de nat. Deorum 2. -*tum aquæ declarat effuſio, quæ neque conglaciaret frigoribus, neque niue, pruinaq; concreſceret, niſi eadem ſe admiſto calore liquefacta & dilapſa diffunderet.* Cælius Ciceroni, *Curioni noſtro Tribunatus cōglaciat.*

Puro numine Iupiter] cælum purum & ſerenum: quod quidem hiberno tempore frigidius eſt, quàm nebuloſum aut caliginoſum. ſi quis autem quærat cur cælo ſereno, quàm nebuloſo frigus ſit acrius, reſpondet Ariſtoteles in problem. τμήμ. μϛ. ideò fieri, quia cælo puro, ſereno, atque aperto nihil eſt, quod frigus cōtinere poſſit, ſed diffunditur ac diſſipatur: nebuloſo autē facile coërcetur.

Ingratam Veneri pone ſuperb.] Ingrata eſt & Veneri & Baccho puerorum & puellarum in amantes ſuperbia. Libet hic unum atque alterum huius rei exemplum ex Pauſania aſcribere. Amabat Calirrhoam quandam uirginem Corraſus Bacchi ſacerdos: ſed quanto uehementius amabat Corraſus, tanto erat illa ab hoc alienior, tantoq; ſe in eum duriorem ac ſæuiorem præbebat. Poſteaquam autem neque precibus, neque muneribus ſæuitia uirginis potuit mitigari, ſupplex Corraſus accedit ad Bacchi ſtatuam. orat ut uim ſui numinis in uirginem expromat ac declaret. Vixdum finem orandi fecerat, cum Calydonij ferè omnes (Calydone enim hæc gerebantur) perinde ac ſi ebrii eſſent, mente capti, furoreq; præcipites huc & illuc ferebantur. Confugiunt tandem ad oraculum Dodonæum. reſponſum eſt Dionyſium Calydoniis eſſe iratum, neque illum iraſcendi finem ante facturum, quàm Corraſus ei immolaſſet Calirrhoam ipſam, alium'ue, qui eius uice fungi, mortemque oppetere auderet. Virgo in has anguſtias redacta, cœpit primum auxilium à nutriciis & nutricibus ſuis petere: à quibus cum ſpreta eſſet, ac reiecta, reſtabat miſeræ, ut ipſa ad aram Dionyſi mactaretur. omnibus igitur rebus neceſſariis ad ſacrificium comparatis, intererat huic ſpectaculo Corraſus, qui amore uictus, nulloque iræ loco relicto, ſe ipſum pro Calirrhoa deuouet, atque exanimat. At Callirrhoe altera ex parte, ut proſtratum atque exanimem Corraſum uidit, ſerò mente mutata, miſericordia commota, pudore denique eorum, quæ inhumaniter & ſuperbè in eum admiſerat, affecta, ſeipſam ſecundam Baccho uictimam mactat. Hæc Pauſanias Achai. quæ nos arbitratu noſtro, quàm breuiſſimè potuimus, uertimus. Alterum eſt æquè miſerabile, quod idem affert Atticis, eiusq; rei ſe uidiſſe argumentum narrat, Cupidini dicatam Anterôtis aram. Meles Athenienſis Timagoram inquilinum, & hoſpitem contumelioſè deſpiciens iuſſit, ut ſeſe è ſummo ſaxi uertice præcipitem ageret. Timagoras, ut qui adoleſcenti omnibus in rebus obtemperare & gratificari cuperet, alioqui uitæ non admodum cupidus, neque animæ parcus natura, ſeſe non dubitanter, neque cunctabundus è ſaxo illo præcipitem deiecit. Meletem autem, ſimul ut exanimem Timagoram uidit, uſque adeò facti ſui pœnituit, ut ſeipſum quoque ex eodem ſaxo præcipitem egerit. Accedat tertium ex Theocrito, ſi modò uerum, & non fictum eſt, de adoleſcente illo, qui cum uſque adeò, iandiuq; ſpreuiſſet amantem, ut ille dolori ſuo remedium morte & ſuſpendio quærere cogeretur, atque id pro foribus adoleſcentis feciſſet: adoleſcens autem manè die poſtero domo exiens, amantemq; ſuſpenſum, ac mortuū cernens, nihil commotus eſſet, neque condoluiſſet, neque ingemuiſſet: ſed rectà ad gymnaſium (ut ſolebat) in quo balneum, ſtatuaq; Cupidinis erat, iuiſſet, accidit ut ſtatua, dum lauat adoleſcens, in eius caput decideret, eumque interimeret. carmen Theo-

criti inſcribitur ἐραστάς. ſed hæc poſteriora duo exempla cum ad flagitioſos illos, & nefarios puerdes amores pertineant, à noſtris auribus reſpuantur.

- ne currente retro] ne nimia iſta ſæuitia in caput tuum recidat, tibiq́ue ipſi calamitatem, & perniciem afferat. uel ne idem tibi eueniat. ducta ſimilitudo eſt à rotis fune circumactis, quo rupto illæ in contrariam partem uoluuntur. Tibull. lib. 1. eleg. v. *At tu, qui potior nunc es, mea furta caneto: Verſatur celeri ſors leuis orbe rotæ.* Iterum dixit Horatius *currente rota* epiſtola ad Piſones.

Non te Penelopen difficilem] Non tu es Penelope à patre tuo procreata, ſed Lyce. Fuit autem Penelope eo in procos difficilior ac ſæuior, quo blandior. eorum enim animos uerbis mulcebat, & ſpe lactabat. alia mens erat. nota ſunt illa Homerica ὀδυσσ. τ. *θέλγε δὲ θυμὸν Μειλιχίοις ἐπέεσσι, νόος δέ οἱ ἄλλα μενοίνα.* & ὀδυσσ. β. *Ἤδη γὰρ τρίτον ἐστὶν ἔτος, τάχα δ' εἶσι τέταρτον, Ἐξ οὗ ἀτέμβει θυμὸν ἐνὶ στήθεσσιν Ἀχαιῶν· Πάντας μέν ῥ' ἔλπει, καὶ ὑπίσχεται ἀνδρὶ ἑκάστῳ Ἀγγελίας προϊεῖσα, νόος δέ οἱ ἄλλα μενοινᾷ.* nota eſt denique illa Penelopæ tela, quæ interdiu texebatur, noctu retexebatur. de qua ὀδυσσ. β. & τ.

Nec vir Pieria pellice ſaucius.] & quamuis non te flectat uiri tui iniuria, qui Pieriam amat, eiusq; amore ſaucius eſt, &c. Nihil eſt autem quod matronam magis urat, faciliusq; ad adulterium impellat, quàm dolor ex tali uiri libidine ſuſceptus: & cùm acerrimè ad pœnas ſui doloris repetendas mulieres extimulentur, tùm uirorum ſuorum incontinentiam ſimili facto libenter ulciſcuntur. qua de re uide quæ ſup. annotauimus ad illum locum, Nam ſcopulis ſurdior Icari Voces audit adhuc integer Od. VII. huius lib.

- curuat.] flectit, ab inſtituto tuo detorquet.

Pieria pellice] pellicem appellant Latini eam, quam maritus amat, ſemperq́; refertur ad uxorem, ut pater ad filium. Cic. in Cluent. *Vxor generi, nouerca filij, filiæ pellex.* Horat. infrà Od. XXVII. eod. lib. *- dominæq́; tradi Barbaræ pellex.* & Od. III. epod. *Hoc delibutis ulta donis pellicem Serpente fugit alite.*

- ſupplicibus tuis parcas] quamuis tu neque muneribus, neque precibus, neque pallore, & languore meo, neque uiri tui contumelia, atque iniuria inflectaris: miſerere tamen ſupplicis tui, qui omnem ſalutis ſuæ rationem in tua lenitate, & clementia habet poſitam.

Nec rigida mollior eſculo] Tu quæ neque eſculo mollior es, nec mitiore animo, quam Mauritaniæ ſerpentes.

Nec Mauris animum mitior] nec mitiore animo, quàm angues Mauritaniæ. mitis animum helleniſmus eſt.

- liminis] Od. XI. epod. *Limina dura, quibus lumbos & infregi latus.*

- aquæ Cæleſtis.] epiſt. ad Auguſt. *Cæleſtes implorat aquas docta prece blandus.*

AD MERCVRIVM. Ode II.

Vt cantus ſibi dictet, quibus Lyde flecti poſsit. Danaidum fabula.

[a] MERCVRI, *nam te docilis magiſtro*
Mouit Amphion lapides canendo:
Tuq́; teſtudo reſonare ſeptem
Callida neruis,

[a] *Aequa poſtulo, atque ab eo, cuius quidem eius rei poteſtas ſit quam peto. Itaque, ut Amphion, te magiſtro, didicit mouere lapides, quorum nullus eſt ſenſus; ita doceas peto qua cantus ſuauitate Lyde*

Nec loquax olim, neque grata, nunc &
Diuitum [b] *menſis, &* [c] *amica templis*
[d] *Dic modos, Lyde quibus obſtinatas*
Applicet aureis.
Quæ, uelut latis equa trima campis,
Ludit [e] *exultim: metuitq; tangi,*
Nuptiarum expers, & adhuc proteruo
Cruda marito.
Tu potes tigreis, comiteſq; ſyluas
Ducere: & riuos celereis morari.
Ceſſit immanis tibi blandienti
Ianitor aulæ
Cerberus, quamuis [f] *furiale centum*
Muniant angues caput eius, atque
[g] *Spiritus teter,* [h] *ſanieſq; manet*
Ore trilingui.
Quin & Ixion, Tityoſq; uultu
Riſit inuito. ſtetit urna paulum
Sicca, dum grato Danai puellas
Carmine mulces.
[i] *Audiat Lyde ſcelus, atque notas*
Virginum pœnas: & inane lymphæ
[k] *Dolium fundo pereuntis imo,*
Seraq; fata,
Quæ manent culpas etiam ſub Orco:
Impiæ: nam quid potuere maius?
Impiæ ſponſos potuere [l] *duro*
Perdere ferro,
Vna de multis face nuptiali
Digna periurum fuit in parentem
Splendidè mendax: & in omne uirgo
Nobilis æuum.
Surge, quæ dixit iuueni marito:
Surge: ne longus tibi ſomnus, unde
Non times, detur: ſocerum, & ſceleſtas
Falle ſorores.
Quæ, uelut nactæ uitulos leænæ
Singulos, eheu, lacerant. ego illis
Mollior, nec te feriam: nec intra
Clauſtra tenebo,

de animus frangi ac flecti poſſit. ſi enim afficere res expertes ſenſus ſonus uocum atque inflexio, ſi cantu feras beſtias ſæpe atque immanes flectere & demulcere poteſt: finge eos modos, eam eãdē ſoni & cantus ſuauitatem, ut Lyde tandem, emollito animo, qui durior omni lapide inexorabiliorq; eſt, uicta præbere aures cogatur. [b] *Quæritur hæc uoluptatis acceſſio diuitũ mēſis ut aut teſtudine, aut lyra, aut cantu eorum aures demulceantur, quorum palato epularum copia & uarietas lenocinata eſt.* [c] *In ſacris, noſtris etiã uiſum eſt ſonum et muſicæ artis cantũ eſſe adhibendum; ita enim deliniri animos ac flecti ad religionem & pietatem crediderunt. Qua de re tamen magnæ inter patres olim comparatæ controuerſiæ & concertationes fuerunt; alijs magnũ in ea re eſſe uſum, alijs damnum etiam atque incommodum cenſentibus.* [d] *Dic modos. Eſt modus in muſicis certa ratio, qua tum uocem intendere & remittere, tum temporis dimenſiones contrahere & laxare, canentes ſolent. Cic. 1. de Orat. Solet idem Roſcius dicere ſe quò plus ſibi ætatis accederet, eò tardiores tibicinis modos & cantus remiſſiores eſſe facturum. Quòd ſi ille aſtrictus certa quadam numerorum moderatione, & pedum, tamen aliquid ad requiem ſenectutis excogitat, quanto facilius nos, non laxare modos, ſed totos mutare poſſumus? Eſt item modus genus cantus & ſoni. Ita dulces modi Hor. 3. od. 9. et, flebiles modi 2. od. 9. item Cic. 1. Tuſc. preſſi et flebiles. Idem. 3. Tuſcul. Hæc omnia uidi inflammari, Priamo uitam euitari, Iouis aram ſanguine turpari. præclarum carmen: eſt enim & rebus, & uerbis, & modis lugubre.* [g] *Exultim à uerbo Exultare, motu & geſtu corporis, animi ſe efferentis uim lætitiamq; declarare; ſeu ut Nonius inquit, ſupra modum exilire & efferri. Sæpius quidē exultare in malam partem ueteres uſurpant. Ita furentem & exultantem continere, quo quidem Cic. eſt uſus or. de Aruſp. reſpons. Et pro Seſt. furorem exultantem reprimere: &*

Me pater ſæuis oneret catenis:
Quòd uiro clemens miſero peperci:
Me uel extremos Numidarum in agros
Claſſe releget.
I, pedes quò te rapiunt, & auræ:
Dum fauet nox, & Venus: i ſecundo
Omine: & noſtri memorem ſepulcro
Sculpe querelam.

ex Poeta - nam exultantem te, & præſidentem tibi, Repriment ualde legum habenæ. Virg. 11. At medias inter cædes exultat Amazon. Pauor exultat circa pectus Lucr. 3. Transfulit autem Cic. ad equos. 1. offic. quos ferocitate exultantes, ait domitoribus tradendos, exultim autem, geſtiendo & laſciuiendo. [f] *- furiale caput; furiarum inſtar pauorem horroremq́; incutiens. Cicer. de Aruſp. reſp. Tu, cum furiales in concionibus uoces mittis, &c. Idem. 2. Tuſc. furialis ueſtis ex Sophocle. Hæc me irretiuit ueſte furiali inſcium, Quæ lateri inhærens, morſu lacerat uiſcera, Vrgensq́; grauiter pulmonum haurit ſpiritus. Ea autem Cicero ut uenuſte, ita liberius aliquanto inſtituto ſuo uertit. Sic enim Sophocles. καὶ νῦν ἐπ' ὤμοις τοῖς ἐμοῖς ἐρινύων ὑφαντὸν ἀμφίβληστρον, ᾧ διόλλυμαι. πλευραῖσι γὰρ προσμαχθὲν, ἐκ μὲν ἐσχάτας βέβρωκε σάρκας, πνεύμονός τ' ἀρτηρίας ῥοφεῖ ξυνοικοῦν. furiale carmen eſt apud Liu. lib. 10. - quippe in oculis erat omnis ille occulti paratus ſacri, & armati ſacerdotes, & promiſcua hominum pecudumq́; ſtrages, & reſperſæ fando, nefandoq́; ſanguine aræ & dira execratio, ac furiale carmen deteſtandæ familiæ ſtirpiq́; compoſitum. Supra dixerat - dein iurare cogebatur diro quodam carmine in execrationem capitis, familiæq́; & ſtirpis compoſito &c.* [g] *Spiritus teter. halitus. Cic. 2. de Nat. deorum. Tribus rebus animantium uita tenetur, cibo, potione, ſpiritu. Idem ibidem, ſanguis per omnes uenas in omne corpus diffunditur, et ſpiritus per arterias. teter autem qui fœdum odorem, grauem, et iniucundum ſpirat. Cic. in Verr. 5. - poſtremò ut odor Apronij teterrimus oris & corporis, quem, ut aiunt, ne beſtiæ quidem ferre poſſent, uni iſti ſuauis & iucundus uideretur.* [h] *Sanies quæ ſit docet Celſus lib. 5. Sanguis omnibus notus eſt: ſanies eſt tenuior hoc, uarie craſſa, et glutinoſa, & colorata. Pus craſſiſſimum albidiſſimumq́; glutinoſius et ſanguine, & ſanie. Exit autem ſanguis ex uulnere recenti, aut iam ſeneſcente: ſanies eſt inter utrunque tempus. Pus ex ulcere iam ad ſanitatem ſpectante.* [i] *Audiat. Quæſita opportunitate, cum ab inſtituta oratione digreſſus eſſet, ad Lydem redit, eam exemplo puellarum Danai ab animi perfidia, & contemptione atque odio ſui, deterrendo.* [k] *Danaidum hoc cōmentum in prouerbium abijt, quod quidem ſcite uſurpari ad uaria poteſt; nam & in immemorem, & cuius è memoria effluit quicquid didiceris; & in profuſum, dici poteſt: ut ab Ariſtot. lib. Oecon. 1. καὶ γὰρ τὸ κτήσασθαι δυνατὸν χρὴ εἶναι καὶ φυλάττειν, εἰ δὲ μὴ, οὐδὲν ὄφελος τοῦ κτᾶσθαι. τὸ γὰρ ἠθμῷ ἀντλεῖν τοῦτ' ἐστιν ὁ λεγόμενος πίθος τετρημένος. Itaque Cic. in prouerbij conſuetudinem apud ſuos ueniſſe ait, largitionem fundum non habere. dici etiam recte poteſt in auarum & quem nullæ quæſitæ opes explere queunt, & in eum qui nequicquam laborat, Plaut. in Pſeud. - in pertuſum ingerimus dolium, operam ludimus.*
[l] *duro Perdere ferro. Porph. non ad naturam ferri relatum eſt epitheton, duro, ſed ad animum earum, quæ dira ac crudeli mente in eos uſæ ſunt.*

COMMENTARII.

Mouit Amphion.] hac de re uide annot. ad epiſt. ad Piſones. ibi. *Dictus & Amphion.*

Túque teſtudo reſon. ſept. call.] callida reſonare, id eſt, quæ ſcis reſonare. quæ ſcitè reſonas. *ſeptem neruis*, id eſt, ſeptem chordis. ideò Pindarus φόρμιγγα ἑπτάγλωσσον, id eſt, ἑπτάφωνον nominat.

- nec loquax olim] antequam Mercurius te neruis inſtruxiſſet.

- nunc

– nunc & diuitum menſis,&c.] Vlyſſes in patriam iam ille quidem reuerſus, nondum tamen à ſuis agnitus, ſpecie, & ornatu ſenili, ab Eumæo ad ædes ſuas deductus citharam conuiuiorum ſodalem appellat. ἐν δέ τε φόρμιγξ Ἠπύει, ἣν ἄρα δαιτὶ θεοὶ ποίησαν ἑταίρην.

– obſtinatas] obfirmatas, & à me auerſas.

– applicet] aduertat, admoueat.

Quæ uelut latis, &c.] Hic locus ex Anacreonte eſt expreſſus. ſunt autem Anacreontis uerſus hi. Πῶλε Θρηΐκιη, τί δή με Λοξὸν ὄμμασι βλέπουσα Νηλεῶς φεύγεις, δοκέεις δὲ Μηδὲν εἰδέναι σοφόν; Ἴσθι τοι καλῶς μὲν ἄν τοι Τὸν χαλινὸν ἐμβάλοιμι· ἡνίας δ' ἔχων στρέφοιμι Ἀμφὶ τέρματα δρόμου. Νῦν δὲ λειμῶνάς τε βόσκεαι, Κοῦφά τε σκιρτῶσα παίζεις. quod quidem nuper annotauit Erricus Stephanus.

– metuítque tangi] id eſt, non uult ſe tangi, ut ſuprà diximus ad Od. 11. lib. 2. φυλάττεται cauet ne tangatur.

Cruda] immatura: nondum uiri potens.

– tu potes tigreis,&c.] ut epiſt. de arte poët. de Orpheo. *Dictus ob hoc lenire tigreis, rabidosq́; leones.*

Ceſſit immanis tibi blandienti] Orpheo Eurydicen ſuam repetente. qua de re Virg. Georg. IIII. *Quin ipſæ ſtupuere domus, atque intima Lethi Tartara, cæruleosq́; innexæ crinibus angues Eumenides, tenuitq́; inhians tria Cerberus ora, Atque Ixionei uento rota conſtitit orbis.*

– blandienti] blande canenti, ut Od. 12. lib. 1. *Blandum & auritas fidibus canoris Ducere quercus.*

Quin & Ixion] de Ixione notiſſima fabula eſt, illum Iunonem perſequentem, eiq́; ſtuprum inferre conantem, in nube libidinem ſuam expromſiſſe, ſpecie deceptum. Tibull. lib. 1. *Illic Iunonem tentare Ixionis auſi Verſantur celeri noxia membra rota.* Quòd ſi quis plura de Ixione ſcire uolet, legat Pindarum Pyth. εἰδ. β. & interpretem. quem locum aliàs attingemus.

Tityúſque] de Tityo ſup. Od. IIII. huius lib.

Danai puellas.] cum cognouiſſet Danaus ex oraculo quodam unum è filiis Aegypti quinquaginta, quibus totidem ſuæ filiæ nupſerant, ſibi necem illaturum, iuſſit ut ſuum unaquæq; uirum interficeret. Qua in re patris imperio omnes præter unam, paruerunt, & propter tam immane facinus iis pœnis, quas hic commemorat Horat. & quæ ſunt omnibus notiſſimæ, apud inferos plectuntur. Cum his Lucret. lib. 3. in extremo elegantiſſimè eos homines confert, qui nunquam hac lucis uſura explentur, his uerbis. *Hoc (ut opinor) id eſt, æuo florente puellas, Quòd memorant laticem pertuſum congerere in uas. Quod tamen expleri nulla ratione poteſtur.* ad hoc dolium alludit Plaut. in Pſeud. – *in pertuſum ingerimus dicta dolium. operam ludimus.*

Seráque fata] pœnas ſempiternas, & quas nulla mors ſit terminatura.

– manent culpas etiam] culpas ſuſtinent ſempiternas: nondum ſunt culpa liberatæ. uide quæ ann. ad Od. XXVIII. lib. 1.

Vna de multis] Atqui duæ uiros ſuos ſeruaſſe dicuntur, Hypermneſtra, & Bebryce, ut ſcribit Euſtathius in commentariis ad Dionyſ. Alexandr. Pindarus autem unam Hypermneſtram nominat εἰδ. ι. Nem. Neque uerò Hypermneſtra (inquit) mentem à recta ratione auerſam habuit, quæ à ſororibus ſuis diſſentiens, ſola gladium uagina tectum, clauſumque continuerit. uerba Pindari ſunt hæc. εἶδ' Ὑπερμνήστρα παρεπλάγχθη μονόψαφον ἐν κολεῷ κατασχοῖσα ξίφος. Quòd autem Pindarus idem εἰδ. θ. Πυθ. quadraginta octo duntaxat Danai filias numerat, cum fuerint quinquaginta, non eſt ea cauſa, quam affert Euſtathius, quia duæ uiris ſuis

pepercerint: ſed illa, quam affert interpres Pindari, quia cùm eo loco Pindarus de filiarum collocandarum ratione & uia, quam ſecutus eſſet Danaus, loquatur, duæ iam quodammodo uiros erant nactæ. Amymone enim fuerat à Neptuno corrupta: Hypermneſtram autem Lynceus amabat, illaque Lynceum: quam ei cauſam iuſtam uiſam eſſe aiunt, quamobrem uiro ſuo parceret, cum exiſtimaret ſibi in eo uiro, patris imperium negligere licere, quem ſibi ſua ipſa ſponte legiſſet, non à patre quæſitum haberet. Etiam hoc traditum eſt iccircò illam manus à uiro ſuo abſtinuiſſe, quòd ſuæ uirginitatis florem ab illo illibatum, atque intactum retinuiſſet. Pauſanias autem Corinthiacis narrat illam à patre in iudicium eſſe uocatam: partim quòd exiſtimaret Lyncei ſalutem ſibi periculoſam eſſe: partim quod ſocietatem facinoris aſpernata, ſibi, qui ſuaſor, auctorq; necis fuiſſet, inuidiam, infamiamque iam conflatam auxiſſet: ſed re diligenter, diuq; utrinque diſceptata, fuiſſe abſolutam.

– face nuptiali] facibus nuptialib. quinque enim faces ſponſæ præferebantur, ut ſcribit Plut. in probl. Et M. Tull. in Cluentiana, quo loco Saſiæ effrenatam libidinem exagitat, quæ genero ſuo nupſiſſet, numero multitudinis utitur, his uerbis. *o audaciam ſingularem. non timuiſſe, ſi minus uim Deorum, hominumq; famam, at illam ipſam noctem, faceſque illas nuptiales? non limen cubiculi,* &c. Et Catull. in carmine de Iuliæ & Manlii nuptiis. *uiden ut faces Splendidas quatiunt comas?* Tùm Iulius Pollux commemorat δᾷδας νυμφικάς. id eſt, faces nuptiales, quas qui præferebant, δᾳδοῦχοι appellabantur. Aeneas apud Virg. Aen.4. ſignificans ſe eo animo non ueniſſe, ut cum Didone matrimonio cõiungeretur, ſic loquitur. *Nec coniugis unquam Prætendi tædas, aut hæc in fœdera ueni.* Mater autem præferebat faces in nuptiis filiæ, ut ex Iphigen. in Taur. Eurip. cognoſcere licet. Αγα. Χώρει πρὸς Αργος, παρθένους τε τημέλει. Κλυτ. Λιποῦσα παῖδα; τίς δ' ἀνασχήσει φλόγα; Αγα. Εγὼ παρέξω φῶς, ὃ νυμφίοις πρέπει. Κλυτ. Οὐχ ὁ νόμος οὗτος. Feſtus. *Facem in nuptijs in honorem Cereris præferebant, aquaq; ſpargebatur noua nupta, ſiue ut caſta, puraq; ad uirum ueniret, ſiue ut ignem atque aquam cum uiro communicaret.*

Splendidè men] laudabiliter, magnificè, glorioſè mendax.

– ne longus tibi ſomnus] longum ſomnum mortem intellige, ut ſup. diximus ad Od.xxIIII.lib.I. *perpetuus ſopor.*

Falle] λάνθανε. late, effuge. ſup. Od.x.lib.I.

Mollior] mitior, humanior.

Numidarum] *Numidas dicimus* (inquit Feſtus) *quos Græci Nomadas: ſiue quòd id genus hominum pecoribus negociatur, ſiue quòd herbis, ut pecora, aluntur.*

– pedes quo te rapiunt & auræ] ſiue terra, ſiue mari iter facere uoles, propera, quantum potes. ὅποι πόδες ἄγουσι, καὶ ἄνεμοι. ſic Eurip. Med. φεῦγε, φεῦγε, μή τε ναίαν λιπεῖν ἀπήνην, μήτ' ὄχον πεδόσιεν.

– memorem] cuius memoria ſit diuturna, ac ſempiterna. ut ſup. Od.I3.lib.I. *memorem notam.*

Sculpe querelam] ita reperi ſcriptum in duobus cod. manu ſcriptis Vatic. & item Don. ac Faer. non ſcalpe. quos ſecutus ſum. nam ſcalpere, fodere eſt: quod ad hunc locum non ſatis quadrat: niſi tralationem eſſe dicamus.

AD NEOBVLEN. Ode 12.

Eam Hebri adoleſcentis amore captam inertiæ ſe, & deſidiæ dedidiſſe.

[a] MISERARVM *eſt neque amori dare ludum,*
Neque dulci [b] *mala uino lauere: aut ex-*
Animari metuenteis patrua uerbera linguæ.
Tibi [c] *qualum Cytherea puer ales,*
Tibi telas, [d] *operoſaq; Mineruæ*
Studiũ aufert Neobule Liparæi nitor Hebri,
Eques ipſo melior Bellerophonte,
Neque pugno, neque ſegni pede uictus,
Simul unctos Tiberinis humeros lâuit ĩ undis:
Catus idem per apertum fugienteis
Agitato grege, ceruos iaculari: &
Celer arcto latitantẽ [e] *fruticeto excipere aprũ.*

[a] *Miſer quidem eſt, qui quem finem ſibi ſtatuit in uiuendo, non conſequitur. Ita quæ nihil in uita ducunt præclarius, uoluptate, conuiuijs, epulis, uino ſint miſeræ habendæ, ni ſe ijs oblectent.* [b] *curas animo pellere, ſoluere animum curis: tranſtulit item uenuſtè Terent. in Phorm. Venias nunc precibus lautum peccatum tuum.* [c] *Qualum Cythe. Eſt qualus, uaſis uiminei genus, ex quo dum uua calcatur, uinum fluit. Virg. 2. Georg. – tu ſpiſſo uimine qualos Colaque prælorum fumoſis diripe tectis. Apud Columel. eſt, qualus ſaligneus, in quo gallinæ oua edunt. Cato 11. cap. quala ſataria enumerat, in quibus ſemina condebantur. Vindemiatorij quali apud Vlpian. T. 7. lib. 33. digeſt. in lege In inſtrumento, inter ea uaſa quæ cogendis fructibus comparantur, ut ſunt torcularia, corbes, falces meſſoriæ, falces fenariæ, enumerantur, quos ille etiam exceptorios appellat, quòd eorum uſus ad excipiendas & cõportandas uuas eſſet. Eſt qualus item apud eundem Vlpianum Dig. lib. 7. in leg. Sed ſi quid inædificauerit, uas aut ad cæmenta, aut ad lateres portandos cõparatum. Nam ſi librarium rus mittat, & qualum, & calcem portare cogat &c. Qualus poſtremo calathus eſt, in quo mulieres reponere penſa cõſueuerũt, & qui à qualo deducitur quaſillus, à græcis καλαθισκος dictus. Tollunt uero qualos, penſa, acum, colum, telam, quæ quidem ſunt pudoris in puella, firmiſſima præſidia, molliores curæ, otium, amoris illecebris, uino, in primis epulis, & conuiuijs delinitus animus, & fractus.* [d] *– operoſæque Mineruæ Studium. Operoſus eſt, qui rebus agendis ſedulo operam dat. Cicer. de Sen. Sed uidetis ut ſenectus non modò languida atque iners non ſit, uerum etiam ſit operoſa & ſemper agens aliquid & moliens. colonus operoſus Ouid. de Nuce. Operoſa res item, quæ eſt multi laboris, atque operæ. Cic. Q. F. 3. Sed res operoſa eſt & hominis perdiligentis. &, artes operoſæ, 2. Offic. ſpiſſum & operoſum opus pro efficaci dixit Ouid. 14. Metamorph. Vtere tentatis operoſæ uiribus herbæ. hoc loco, pro ſedula & ſatagente ſui operis, minimeq; inerti.* [e] *Frutex dicitur, inquit Valla, qui ad inſtam magnitudinem arboris non aſſurgit, & non areſcit, neque emoritur, ſed perennis eſt. Sunt autem è fruticum genere medica mala, cupreſſi, laurus, iuniperi, terebinthi, calami, lentiſci. hinc fruticetum, quo uſus eſt Horat. Frutetum alij uocant. Colum. lib. 6. c. 22. Nam melius nemoribus herbidis & carectis, quàm lapidoſis locis durantur ungulæ.*

COMMENTARII.

-neque amori dare ludum] neque amori indulgere. ſic loquitur Plaut. Bacchid. *ego dare me ludum meo gnato inſtitui*. ibid. *ſed nimium nolo deſidiæ ei dare ludum*.

-lâuere] à uerbo lauo is. ſup. ann. ad Od. 11. lib. 2. ſic Lucr. uſurpauit ſónere à ſono is. lib. 3. *Scire licet non ſincerum ſónere, atque ſubeſſe Cæcum aliquem cordi ſtimulum*.

-metuenteis patruæ uerbera] lingua patrua pro lingua patrui Horatianum. Sed cur metuitur lingua patrua, aut cur patrius ponitur pro obiurgatore acri & aſpero? paucis expediam. Sciunt omnes, quanta uis ſit τῆς ϛοργῆς φυσικῆς: quæ proculdubio in pâtre erga filium multo maior eſt, quàm in filio erga patrem, ut docet Ariſtot. lib. 8. de moribus ad Nicom. patruus autem quanuis etiam ipſe amet fratris filios: patrio illo, & immoderato affectu caret tamen. Itaque cum *malè uerum examinet omnis corruptus iudex* (ut ait Hor.) uerisimile eſt patrem incredibili illo in filium amore impeditum multa errata filii præterire, ac diſſimulare, atque adeò probare: quæ ſi quis alius cernat, ualdè improbet, ac reprehendat: tanta eſt oculorum paternorum in peccatis filii lippitudo, ſeu potius cæcitas. At patruus, ut dixi, ab hoc impotente affectu liber, ac ſolutus, de fratris filiorum peccatis iudicat incorruptè. Ita ſi quid delinquunt, id acriter, & ſeuerè reprehendit, coërcet, & caſtigat, neque à ſe impetrare poteſt, ut uel mediocribus illorum peccatis facile concedat. Ex eo natum eſt, ut patruus pro ſæuo, & aſpero reprehenſore, ſeu caſtigatore ponatur. M. Tull. pro Cælio. *Qui in reliqua uita mitis eſſet, fuit in hac cauſa pertriſtis quidam patruus, cenſor, magiſter*. Idem ad Att. lib. 2. *Cura, amabo te, Ciceronem noſtrum. ei nos θεῖοι uidemur*, id eſt, patrui. & Catull. in Gellium. *Gellius audierat patruum obiurgare ſolere, Si quis delicias diceret, aut faceret*, &c. & Hor. Sat. 111. lib. 2. *Siue ego prauè, Seu rectè, ne ſis patruus mihi*. & Sat. 11. eiuſd. libri. *adde Iratum patruum, uicinos*. Mitionem illum Terentianum Aeſchini patruum excipio, leniſſimum, & placatiſſimum: contrà patrem Demeam duriſſimum atque acerbiſſimum.

-qualum] id eſt, calathum, ex quo quaſillus: quo nomine eſt uſus M. Tull. Philipp. 11. Petrus Victorius lib. Var. lect. nono, cap. 17. admonet hos uerſus tres, qui deinceps ſequuntur, ex Sapphone eſſe expreſſos. cuius hi ſunt uerſus. Γλυκεῖα μᾶτερ οὔτοι Δυνάμαι κρέκειν τὸν ἱςὸν Πόθῳ δαμεῖσα παιδὸς, Ραδιναὶ δι' Αφροδίταν, Nam ſic emendo poſtremum.

-puer ales] Cupido, quem poëtæ pennigerum, aliſq; inſtructum fingunt, talemque pingunt & pictores. libet autem mihi ad hunc locum, Eubuli cuiuſdam uerſus aſcribere de pennigero Cupidine uenuſtiſſimos, ac facetiſſimos: quos profert Athen. lib. 13. Τίς ἦν ὁ γράψας πρῶτος ἀνθρώπων ἄρα, Η κηροπλαςήσας ἔρωθ' ὑπόπτερον; Ως οὐδὲν ᾔδει πλὴν χελιδόνας γράφειν, Αλλ' ἦν ἄπειρος τῶν τρόπων τοῦ θεοῦ. Εςιν γὰρ οὔτε κοῦφος, οὔτε ῥᾴδιος Απαλλαγῆναι τῷ φέροντι τὴν νόσον, Βαρὺς δὲ κομιδῆ. πῶς ἂν οὖν ἔχοι πτερὰ Τοιοῦτο πρᾶγμα; λῆρος ἂν, φήσειέ τις. quorum hæc ferè ſententia eſt. Quis hominum primus Cupidinem pennigerum pinxit, aut cera finxit? Vt nihil ille præter hirundines pingere didicerat? ſed erat planè huius dei morum imperitus. Nam neque leuis eſt, neque ad excutiendum facilis ei, qui hoc morbo affectus ſit. Qui fieri igitur poteſt ut alas habeat? meræ nugæ.

-operoſæque Mineruæ ſtudium] id eſt, ſtudium lanificii. Nam cùm omnibus artibus, atq; operibus præſit Mineruа, tùm maximè lanificio. Oppianus

lib.

lib. β. ἀλιεῦτ. ad princip. Δεῦρα δ' τεχνῆναι, ἀιας ῆτ' ἐστε μέλαθρα, φέρετε τ' ἀστυῶσαι μυλων δαΐδαϊ καρπῷ Πάλλας ἐπιχθονίας ἐδιδάξατο. & Hom. ὀδυσσ. η. de Phæacibus. ὡς δ' γυναῖκες Ἱστὸν τεχνῆσαι. πέρι γάρ σφίσι δῶκεν Ἀθήνη Ἔργα τ' ἐπίστασθαι περικαλλέα, καὶ φρένας ἐσθλάς. & Virgil. de Camilla lib. 7. Aeneid. *Bellatrix: non illa colo, calathis ve Minerue Fœmineas aſſueta manus*. Idem lib. 5. *Olli ſerua datur operum haud ignara Mineruæ*. Tibull. lib. 2. *Atque aliqua aſſiduè textrix operata Mineruam Cantat, & appulſo tela ſonat látere*. Aelian. lib. 1. ποικίλης ἱστορ. περὶ φαλάγγων. ὑφαντικὴν, καὶ ὑφαίνειν καὶ δῶρα ἐργάνης δαίμονος οὔτε ἴσασιν αἱ φάλαγγες, οὔτε εἰδέναι θέλοντα. Propert. lib. 2. de Penelope. *Coniugium poterat falſa differre Minerua, Nocturno ſoluens texta diurna dolo*.

Liparæi nitor Hebri] ex bona ualetudine, & maximè ex bona corporis habitudine exiſtit nitor: quanuis interdum etiam nitêre dicantur ij, qui unguentis delibuti ſunt, ut ſup. diximus ad Oden quartam lib. 1. - *nitidum caput*. nitor Hebri autem poſitum pro Hebro ipſo περιφραστικῶς. ut annot. ſup. Od. v. huius lib.

Bellerophonte] de Bellerophonte ſuprà diximus ad Od. VII. huius libri. & XXVII. lib. 1. dicemus & ad Od. XI. lib. 4. nonnulla. is equo Pegaſo uectus Chimæram ſuperauit.

Neque pugno, neque ſegni] præſtantiſſimus pugil, & curſor.

Simul] ſimulatque, ut ſæpe aliàs.

Catus] catus iaculari. peritus iaculandi. annotabitur hoc loquendi genus ad Od. VIII. lib. 4. iam iaculari ceruos, pro configere ceruos iaculis, Horatio familiare, ut annotauimus ſup. ad Od. II. lib. 1. ibi. *iaculatus arces*.

- per apertum fugientes] per liquidum & purum campum, non ſiluis interſeptum, aut arboribus conſitum.

Celer arc. lat. fr. excip.] celer ad excipiendum. excipere hic propriè poſitum. Nàm hoc uerbum uenatorum eſt proprium. δέχεσθαι dicunt Græci. Homer. ἰλιάδ. δ. δεδεγμένος ἐν προδοχῇσι. Vergil. in Palæmone. *Non ego te uidi Damonis peſſime caprum Excipere inſidijs?* tranſlatum, illud Ciceronis pro Roſc. Amer. *Nimirum ſimiliter arbitrantur iſti bonorum emtores, uos hic tales uiros, ſedere, qui excipiatis eos, qui è ſuis manibus effugerint*. tale illud eiuſdem, Catilin. III. *præſtò eſſet ille, qui & fugientes exciperet, & ſe cum his urbanis ducibus coniungeret*. Hor. epiſt. I. lib. 1. *Excipiantque ſenes, quos in uiuaria mittant*. Cæſar lib. 6. de uris. - *ſed aſſueſcere ad homines, & manſueſieri ne paruuli quidem excepti poſſunt*. arcto autem ſcriptum reperimus in cod. Iann. Faër. tribus Vatic. quos ſecuti ſumus.

AD FONTEM BLANDVSIAM. Ode 13.

Commendat eius amœnitatem.

O [a] *Fons Blanduſiæ ſplendidior uitro,*
Dulci digne mero, non ſine floribus,
Cras donaberis hædo:
Cui frons [c] turgida cornibus
Primis & Venerem, & prælia deſtinat,
Fruſtrà: nam gelidos inficiet tibi
Rubro ſanguine riuos.

[a] *Videnda ſunt quæ ode 1. I. de fontium atque amnium origine diſſeruimus.* [b] *- non ſine floribus. Porph. ἀμφίβολον. Incertum eſt enim, utrum dicat hædo donaberis & floribus, an uerò donaberis hædo floribus coronato.* [c] *Turgere eſt earum rerum, quæ ubi erumpere clauſæ nequicquam conantur, intumeſcunt. Virg. Ecl. 7. - Iã læto turgent in palmi*

Laſciui [d] ſuboles gregis.
Te [e] flagrantis atrox hora caniculæ
Neſcit tangere: tu frigus amabile
Feſſis uomere tauris
Præbes, & pecori uago.
Fies [f] nobilium tu quoque fontium,
Me dicente cauis impoſitam ilicem
Saxis: unde loquaces
Lymphæ deſiliunt tuæ.

te gemmæ; & 1. Georg. Frumenta in uiridi ſtipula lactentia turgent. Ita apud Cic. 3. Tuſcul. ex poëta. Corq́; meũ penitus turgeſcit triſtibus iris. fortè ex Homer. ἰλιάδ. ι. – ἀλλά μοι οἰδαίνεται κραδίη χόλῳ. Idem, quod Aratus οἰδαίνουσα θάλασσα, inflatum mare dixit; Horat. mare turgidum Od. 3. 1. [d] *Soboles, propagatio generis. Pollio apud Cic. in Ep. robur, & ſoboles militum interijt. Dicuntur hæc autem tanquam ab eo qui fonti blandiatur. Mactabitur tibi hædus, dignus qui ad gregis propagationem unus ſeruetur. Ita in principio, non digne mero ſolum, ſed dulci digne, mero.* [e] *Cum planè ipſe à caniculæ æſtu flagranti tutus es, tum uerò amabile frigus ſiti atque æſtu feſſo pecori ſuppeditas, perennis aquæ copia largè manante.* [f] *Ad immortalitatem; tui nominis memoria conſecrabitur; ut non Arethuſæ magis, Aganippes, Caſtalij, Dircæi, aliorum ue fontium nobilium, ſit celebre ad poſteritatem futurum nomen. Huius Od. principium uenuſtiſſime M. Antonius Flaminius, feliciſſimeq́; eſt imitatus Carm. lib. 1. O fons Melioli ſacer Lympha ſplendide uitrea, In quo uirgineum mea Lauit Delia corpus; ac peræq́; æque ille quidem eleganter reliquã Odem ex Franciſci Petrarchæ Hetruſco carmine penè diuino, contexuit.*

COMMENTARII.

O fons Blanduſiæ.] Blanduſia eſt in Sabinis.

– ſplendidior vitro] purior, liquidior, uel *διαφανέστερος καὶ διαυγέστερος*, id eſt, perlucidior. ſuprà Od. XVIII. lib. 1. – *fides perlucidior uitro.*

– dulci digne mero] diximus ad Od. 1. lib. 1. ueteres exiſtimaſſe in omnibus aquis, fontibus, fluuiis, aliquid numinis ineſſe. iccircò etiam fontibus ſacrificabant, tanquam Diis, quod hîc ſe facturum oſtendit Horatius. Iam in ſacris præter cetera, adhibebatur & uinum.

Venerem, & præl. deſt. Fruſtrà] conſtituit apud ſe quodammodo Veneri operam dare, & præliari cum alijs hædis, ut qui ſit iam adultus: Fruſtrà autem prælia & Venerem meditatur, quia ſanguine ſuo riuos tibi inficiet.

– inficiet] tinget, ut ſupr. Od. VI. *Infecit æquor ſanguine Punico.*

– ſuboles] ſic legendum, non ſoboles. & ita libri manuſcripti, idemq́; docent Feſtus, & Nonius Marcellus.

Te flagr. atrox hora canic.] *Canicula* (inquit M. Tull. de diuinatione libro 2.) – *in his locis, quæ nos incolimus, poſt ſolſtitium exoritur, & quidem aliquot diebus apud Troglodytas (ut ſcribitur) ante ſolſtitium.* Sirium Græci nominant. de ea ſic Arat. Τοῖος δὴ καὶ φρουρὸς ἀειρομένῳ ὑπὸ νώτῳ Φαίνεται ἀμφοτέροισι κύων ὑπὸ ποσσὶ βεβηκώς, Ποικίλος, ἀλλ' ὐ πάντα πεφασμένος, ἀλλὰ κατ' αὐτὸν Γαστέρα κυάνεος περιτέλλεται· ἡ δὲ οἱ ἄκρη Ἀστέρι βέβληται δεινῷ γένυς, ὅς ῥα μάλιστα Ὀξέα σειριάει, καί μιν καλέουσ' ἄνθρωποι Σείριον, &c. Apud Hom. ἰλ. χ. Priamus Achillem cum hoc aſtro comparat, idque pulcherrimè deſcribit his uerbis. Τὸν δ' ὁ γέρων Πρίαμος πρῶτος ἴδεν ὀφθαλμοῖσι Παμφαίνονθ', ὥς ἀστέρ' ἐπεσσύμενον πεδίοιο, Ὅς ῥά τ' ὀπώρης εἶσιν· ἀρίζηλοι δέ οἱ αὐγαὶ Φαίνονται πολλοῖσι μετ' ἀστράσι νυκτὸς ἀμολγῷ, Ὅντε κυν' ὠρίωνος ἐπίκλησιν καλέουσι. Λαμπρότατος μὲν ὅγ' ἐστὶ, κακὸν δέ τι σῆμα τέτυκται, Καί τε φέρει πολλὸν πυρετὸν δειλοῖσι βροτοῖσι: Ὡς τοῦ χαλκὸς ἔλαμπεν.

Vult

Vult igitur Hom. canem eſſe Orionis: alii aũt non Orionis, ſed Icari, aut Erigonæ aũt eſſe, eumq; inter aſtra locatum propter hanc cauſam. Icarus Athenienſis genere, filiam habuit Erigonam nomine. hæc catulũ alebat. Ille cum Bacchũ aliquando hoſpitio accepiſſet, pro ſua in eum liberalitate, uino donatus ab eo eſt, & uite. Iuſſerat autẽ Deus, cum illum hoc munere remuneraretur, ut beneficium acceptum cum aliis hominibus communicaret. Itaq; cum terras obire ac peragrare, dei erga ſe beneficium prædicans inciperet, ac iam ex urbe exiſſet, canemq; Erigonæ unà ſecum haberet: bubulcis quibuſdam, qui primi ei in agro occurrerant, uinum dedit. quo illi immoderatè hauſto, altiſſimo ſomno oppreſſi ſunt. Experrecti autem cum arbitrarentur ſibi ab Icaro uenenum eſſe datum, eum interemerunt. Canis ad Erigonem reuerſus, uocè & latratu, quæ accidiſſent, ei indicauit. Illa, re comperta, ſuſpendio uitam finiit. Morbo autem teterrimo & peſtilenti Athenis orto, Athenienſes ab oraculo admoniti Icarum & Erigonam diuinis, iiſque ſollennibus atque anniuerſariis honoribus affecerunt, & uenerati ſunt: atque ita illi in cælo locati, & in aſtrorum numerum aſcripti ſunt: Icaruſq; Bootes, Erigona, uirgo ſunt appellati. Canis nomen ſuum retinuit. Neque uerò me fugit Canem Icari à nonnullis προκύονα exiſtimari, eundemq; Sirium. Atque ita M. Tull. in Arato.

– frigus amabile] διαστολή. eſt enim aliquod frigus naturæ inimicum & mortiferum. ut Saty. 1. lib. 2. *– ò puer, vt ſis Vitalis metuo, & maiorum ne quis amicus Frigore te feriat.*

– præbes] ſuppeditas, ſufficis, πορίζεις. hoc enim ſignificat uerbum præbeo. uſus eſt ſup. Od. v1. lib. 2. *Ver vbi longum, tepidaſq; praebet Iupiter brumas.* & Od. x1111. lib. 4. *Te copias, te conſilium, & tuos Præbente Diuos.* & Saty. 1. lib. 1. *Neſcis, quid valeat nummus? quem præbeat vſum?* Od. x1. lib. 4. *– & exemplum graue præbet ales Pegaſus.* epiſt. ad Numicium lib. 1. *– chlamydes Lucullus, ut aiunt, Si poſſet centum ſcenæ præbere, rogatus, Qui poſſum tot? ait.* Sat. v1. lib. 1. *– auita Ex re præberi ſumtus mihi crederet illos.* epiſt. ad vill. lib. 1. *Nec uicina ſubeſt, uinum præbere taberna Quæ poſſit tibi.* ſic Lucret. lib. 1. *Dædala tellus Vnde alit atque auget, generatim pabula præbens.* Idem lib. v. *Pabula uina feris præbebat dentibus hauſtus.* lib. v1. *Et multis alijs præbet regionibus æquor Vtilitatem opportunam ſitientibus nautis.* Plautus item in Rudente. *– ne thermopolium quidem ullum hodie ita ſalſam præbet potionem, & frigidam.* Idem in Menæchm. *– quando ego tibi ancillas, penum, lanam, aurum, ueſtem, purpuram benè præbeo.* Idem Curcul. *Nam & operam mihi, & pecuniam benè præbuiſti.* & Terent. in Heauton. *– nolunt crebrò conuiuarier: præbent exiguè ſumtum.* Idem in Phormione. *– ea qui præbet, non tu hunc habeas planè præſentem Deum?* in Hecyra. *Nihil apud me tibi defieri patiar, quin, quod opus ſit, benignè præbeatur.* Tibullus lib. 2. *Illi ſelectos certent præbere colores: Africa puniceum, purpureumque Tyros.* ibidem. *– præbebat apertè Mitis in umbroſa gaudia ualle Venus.* Sallust. coniur. Catilinæ. *Nam ut cuiusque ſtudium ex ætate flagrabat, alijs ſcorta præbere, alijs canes atque equos mercari.* ibid. *ſi uoluptatibus ueſtris ocium præbere uultis.* Virgil. Georg. 3. *– iubeo frondentia capris Arbuta ſufficere, et fluuios præbere recenteis.* M. Tul. epiſt. ad Q. Fr. lib. 2. *– reliqua ſingulorum dierum ſcribemus ad te, ſi modò tabellarios tu præbebis.* Idem de nat. Deor. lib. 2. *– aër cæli tenuitate et calore temperatus uitalem et ſalutarem ſpiritũ præbet animantibus.* Idẽ in orat. pro Roſcio Amerino, *cibaria nobis præberi uidemus.* Hirc. de Bello Alex. *quod utrunque palus largè præbere poterat.* Idem ibid. *– ſeruos præterea puberes armauerant, quibus domini locupletiores uictum quotidianum ſtipendiumq; præbebant.* Poteſt etiam dici præbere idem ualere, quod παρέχειν. ex quo parochi, qui legatis & magiſtratibus ligna, ſalem, & ſimilia præbebant. Horat. Sat. v. lib. 1. *Proxima Campano Ponti quæ*

uillula,

uillula, tectum Præbuit, & parochi, quæ debent ligna, ſalemq́;. ibidem. *Muræna præbente domum, Capitone culinam.* Sat. IIII. *– præter eum, qui præbet aquam.* ſic Plautus Aulular. *Neque ligna ego uſquam gentium præberi uidi pulchrius, Ita omnes exegit foras,* &c. quibus uerbis iocans Congrio coquus ſignificat omnes coquos ab Euclione fuſte eſſe exactos, atque eiectos.

Fies nobilium tu quoque] tu quoque aſcribêris in numerum nobilium fontium meis carminibus, quibus ilicem, ex qua tua aqua defluit, ſaxo innatam, immortalitati conſecrabo.

– loquaces] cum murmure labentes.

AVGVSTI LAVDES. Ode 14.

[a] HERCVLIS *ritu modò dictus, ô plebs,*
Morte uenalem petijſſe laurum,
Cæſar Hiſpana repetit Penateis
Victor ab ora.
[b] *Unico gaudens mulier marito*
Prodeat iuſtis [c] *operata diuis:*
Et ſoror clari ducis, & decoræ
[d] *Supplice uitta*
Virginum matres, iuuenumq́; nuper
Soſpitum. uos ô pueri, & puellæ
Iam uirum expertæ, male [e] *nominatis*
Parcite uerbis.
[f] *Hic dies uerè mihi feſtus atras*
Eximet curas: ego [g] *nec tumultum,*
Nec mori per uim metuam, tenente
Cæſare terras.
I, pete unguentum puer, & coronas,
Et [h] *cadum Marſi memorem duelli:*
[i] *Spartacum ſi qua potuit uagantem*
Fallere teſta.
Dic & argutæ properet Neæræ
[k] *Myrrheum nodo cohibere crinem:*
Si per [l] *inuiſum mora ianitorem*
Fiet, abito.
Lenit albeſcens animos capillus,
Litium, & rixæ cupidos proteruæ.
Non ego hoc ferrem calidus iuuenta
Conſule Planco.

[a] *Mortis contemptione, gloria, nomen, triumphi, monumenta ad poſteritatem comparãtur. ſic Turnus apud Virg. 12. Aen. Quam pro me curam geris, hanc precor optime, pro me Deponas lætumq́; ſinas pro laude paciſci. Ita Auguſtus Herculem imitatur, quem de hominum genere præclare meritum, uirtus inuicta & fortitudo, in deorum numerum adoptauit, bellis ciuilibus fine impoſito, deuictis Cantabris infeſtiſſimis pop. Romani hoſtibus, rebus terra mariq́; compoſitis, ad meritum triũphum de hoſtibus agẽdum Romã reuertitur, immortalitatem, recte factorum præmium idem uberrimum, atq; honeſtiſſimum conſecuturus.* [b] *Non uni ſolum nupta, neque enim eſt hoc ſatis, ſed, quod caſtã matronam decet, uno uiro contenta. Ita enim erat in legibus præſcriptũ, Ad diuos adeunto caſte, pietatem adhibento. Ita Tibull. 2. eleg. 1. Vos quoque abeſſe procul iubeo, diſcedat ab aris Cui tulit heſterno gaudia nocte Venus. Caſta placent ſuperis: pura cũ ueſte uenite, Et manibus puris ſumite fontis aquam. Liuiam autẽ deſignat. Nã, unico marito, non ad uirorum numerũ, ſed ad fœminæ pudicitiã referri debet. Etenim et quæ pluries nupſerit hanc laudem meretur, ubi unico uirò gaudeat, cui eſt adiũcta. Ita uero erat Liuia à priore uiro abducta, ut cum Auguſto coniunctiſſimè uiueret, & magna cum pudicitiæ laude, id quod Horatius uidetur uelle exiſtimari.* [c] *Operari ſacris,*

eſt

eſt ſacra dÿs facere, deos caſte, & religioſe uenerari. Operationes enim ait Porph. ueteres ſacrificia appellauerunt. Plaut. – ut iſthæc operatio crimen expiet. operari ſuperſtitionibus Liuius dixit. Tibull. 2. eleg. 1. Omnia ſint operata deo: non audeat ulla Lanificam penſis impoſuiſſe manum. [d] *Vitta genus faſciæ, quo crinibus corollæ, ſerta, flores alligabantur. erat autem earum etiam in ſacris uſus; nam & uictimæ & aræ uittis cingebantur. Virg. Pharmaceutr. Effer aquam, & molli cinge hæc altaria uitta. & 3. Aen. – ſtant manibus aræ Cæruleis mœſtæ uittis. Idem Georg. 3. Sæpe in honore deûm medio ſtans hoſtia ad aram, Lanea dum niuea circundatur infula uitta &c. & Aen. 3. – mihi ſacra parari, Et ſalſæ fruges & circum tempora uittæ. ſupplice uitta autem dixit, quòd ea in ſacris utentes ſupplicabant.* [e] *Dubitanter Lambinus ait, ſublato uerbo iam recepto, ominatis, ſe ex Faerni autoritate, nominatis repoſuiſſe; quam tamen lectionem conſenſu manuſcriptorum codicum octo defendi confirmat. Sed ut fatear quòd ſentio, non me ita aut Faërni, aut ueterum codicum autoritas mouet, ut non putem rationi plus aliquanto tribuendum. Nam, male ominatis, quid ſit, uideo: quid ſit male nominatis ita intelligo, ſi tanquam admota machina ſenſus extorqueatur.* [f] *Geſtum feliciter, & confectum ex ſententia bellum, otium conſequitur & firmior pax; ut ſolutiore animo à curis, ciues pacis artes & ſtudia colant. atras curas, funeſtas, diras, quæ metu impendentis mali animos conficiant.* [g] *Nec ciuiles tumultus, nec bella externa, potiente rerum Cæſare pertimeſcam.* [h] *Quid cadus eſſet alibi docuimus; inde petas licet. Vina autem hoc tempore in Rhetis ad lxx annum atque eo amplius ſeruantur; ut minime mirum debeat uideri tanta uetuſtate uinum ab Horatio commendari.* [i] *Vix ueriſimile eſt uagantem barbarum hoſtem per Italiam armatum, uini lagenam, quod paulo nobilius eſſet, fugere potuiſſe. Teſta autem figlinum uas quo uina condebantur, ſiue cadus, ſiue lagena eſſet, doliumue & cupa grandior. Tibull. 1. eleg. 10. Pax aluit uites, & ſuccos condidit uuæ Funderet ut nato teſta paterna mero.* [k] *Porph. Colorem myrrheum in crinibus hodie quoque dicunt, qui medius eſt inter flauum & nigrum. Quia autem illam uult properare, in nodum tantum colligere crines præcipit.* [l] *Idem Porph. Præcipit puero ut ſi tardius admittatur, ad Neæram redeat; deinde quare id præceperit oſtẽdit.* [m] *Lenit albeſcens animos capillus. Hæc cum admiratione quadã & dolore animi dicuntur. miratur enim ſe tam ſegnem factum, in contumeliam faſtidientis puellæ, ut non iraſcatur; quod fieri iniuria ingraueſcentis ætatis ingemiſcit. Animi enim inquit iuuenum, qui litium & rixæ in contemptione amoris cupidi ſunt, ſenili ætate leniuntur.*

COMMENTARII.

Herculis ritu] Quemadmodum Hercules grauiſſimis ærumnis exantlatis, plurimiſque ſuſceptis laboribus, atque aditis uitæ periculis, ut hominum generi ocium ac tranquillitatem compararet, in cælum uocatus eſt: ſic Auguſtus glorioſiſſimam deuictis hoſtibus uictoriam in Hiſpania conſecutus, in Italiam ſaluus reuertitur. De Hercule ſup. ad Od. III. huius libri.

Vnico gaudens] uni nupta, unoq; contenta.

– operata] operari & facere pro ſacrificandi uerbo uſurpant Latini, ut *ῥέζειν* Græci ἀντὶ τοῦ θύειν. quod docet Athenæus libro 14. Virgil. Georgic. 1. – *lætis operatus in herbis*. Tibull. lib. 2. eleg. V. *Tunc operata Deo pubes diſcumbet in herba, Arboris antiquæ quà leuis umbra cadet.* Operari propriè opus facere eſt, ſeu opera in aliqua re ponere. Virg. Aen. 3. *Connubÿs, aruiſque nouis operata iuuentus.*

– & ſoror clari ducis] Octauia, quæ M. Antonio nupſit.

– & dec. Suppl. vitta Virgin. matr.] & matronæ ſupplici ueſtitu, cultæ, atque ornatæ.

– ſoſpitum] qui è bello ſalui redierunt.

Iam

Iam virum expertæ] nuptæ.

Male nominatis parc. verb.] id eſt, δυσφημεῖτε, εὔφημα φωνεῖτε, ἢ σιγᾶτε, fauete linguis, ut loquitur Od. 1. huius libri. ſed ne cui ſit mirum, me ſcripturam uulgatam, *malè ominatis*, immutaſſe, & *malè nominatis* repoſuiſſe, primùm teſtificor, me in octo libris manu ſcriptis, Don. Faër. Torneſ. Vrſ. quattuor Vaticanis, hanc reperiſſe ſine ulla litura expreſſam: deinde cum de ea ad Gabr. Faër. retuliſſem, is hortatus eſt me, atque adeò mihi auctor fuit, ut eam ſequerer tanquam ueram, & incorruptam. Nunc ſi quis ex me huius ſcripturæ rationem quæret, ego dubitanter & ſingultim reſpondebo, uideri mihi Horatium uocem δυσώνυμος exprimere uoluiſſe: &, quemadmodum illi ὄνομα δυσώνυμον dicunt, ſic poëtam noſtrum uerba malè nominata: id eſt, turpia, ſeu potius mala uerba, dixiſſe. Notum eſt autem olim imperari ſolitum eſſe, ut rebus diuinis, quæ publicè fierent, fauerent linguis, id eſt, bona uerba loquerentur, & à malis uerbis, ſeu malis nominibus abſtinerent. Præterea, ut ſcribit M. Tull. lib. 1. de diuin. cum imperator exercitum, cenſor populum luſtraret, bonis nominibus qui hoſtias ducerent, eligebantur, & conſules in delectu obſeruabant, ut primus miles fieret bono nomine. Credibile igitur eſt, fortaſſe Horatium eadem ratione dixiſſe *verba malè nominata*, qua ratione diceremus hominem male nominatum, ſeu mali nominis: uel uerba male nominata pro malis nominibus poſuiſſe.

– atras Eximet curas] ſic Od. 1. huius lib. – *poſt equitem ſedet atra cura.*

– tenente Cæſare terras] κρατοῦντος τῆς γῆς. terrarum imperium obtinente.

I, pete unguentum] adhibebant elegantiores homines in conuiuiis unguenta & coronas. ſup. Od. vii. lib. 2. – *funde capacibus Vnguenta de conchis. quis udo Deproperare apio coronas, Curátve myrto?* Anacr. ἐμοὶ μέλει μύροισι Καταβρέχειν ὑπήνην, Ἐμοὶ μέλει ῥόδοισι Καταστέφειν κάρηνα.

Et cadum Marſi memorem] cadum, qui iam tum fuerit in cella conditus, cum bello Marſico Italia arderet. Dictum eſt autem Marſicum bellum (inquit Strabo libro quinto) ab iis qui defectionis illius auctores ac principes fuerunt, maximeq; à Propedio Marſorum duce. quanquam initium belli à Picentibus eſſe natum tradit Liuius, quibuſcum unà defecerant à populo Romano Marſi, Peligni, Marrucini, Lucani, Samnites. cuius defectionis cauſa ex eo nata eſt, quòd cum ſe communione ciuitatis ac libertatis cum populo Ro. coniungi poſtulaſſent à ſenatu, populoq; Ro. id non obtinuerant. Neceſſe uerò eſt hoc uinum, uetus admodum fuiſſe, cùm bellum Marſicum conflatum ſit L. Iulio Cæſare, & Rutilio Lupo Coſſ. à quo tempore uſque ad M. Lollium, Q. Aemilium Lepidum, quibus Coſſ. annum ætatis ſuæ agebat Horatius quadrageſimum quartum, ſi rationem inire uoles, LXX. anni intercedunt.

Spartacum ſi] Bellum ſeruile, quòd Chryſo & Spartaco ducibus cum populo Romano geſtum eſt, anno fere decimo ſexto poſt Marſicum, ortum eſt, L. Licinio Lucullo, & M. Aurelio Cotta Coſſ. De Spartaco ſic Athen. lib. 7. καὶ Σπάρτακος δὲ ὁ μονομάχος ἐκ Καπύης πόλεως Ἰταλικῆς ἀποδρὰς κατὰ τὰ μεθόρια Ἀττικά, πολὺ πλῆθος ἀποστήσας οἰκετῶν (ἦν δὲ καὶ αὐτὸς οἰκέτης, Θρᾷξ γένος) κατέδραμε πᾶσαν Ἰταλίαν χρόνον οὐκ ὀλίγον, πολλῶν δούλων καθ' ἑκάστην ἡμέραν συρρεόντων ὡς αὐτόν· καὶ εἰ μὴ ἀπέθανεν ἐν τῇ πρὸς Λικίνιον Κράσσον παρατάξει, οὐ τὸν τυχόντα ἂν ἱδρῶτα τοῖς ἡμεδαποῖς παρέσχεν. quibus ex uerbis (ne uerbum uerbo reddamus) intelligere licet, hunc Spartacum ſeruum & gladiatorem, & genere Thracem fuiſſe, totamq; Italiam diu populatum eſſe, maiore in dies ſeruorum multitudine ad eum confluente: & niſi in eo prælio, quod aduerſus Craſſum commiſit, occubuiſſet, magnum in diſcrimen rem Romanam fuiſſe uenturam. Plutarchus au-

tem

tem in Craſſo ſcribit, quamuis in ea pugna, quæ aduerſus Spartacum pugnata eſt, Craſſus (cui id bellum fuerat mandatum à Senatu) ſeſe fortiſſimè geſſerit, ſuumq; ipſius corpus periculo obtulerit: illius uictoriæ tamen gloriam Pompeio eſſe quæſitam, atque aſcriptam, propterea quòd eos, qui è prælio aufugerant, exceptos Pompeius interfecerit: ita ut ad Senatum ſcripſerit, Craſſum quidem aperto Marte uiciſſe fugitiuos: ſe autem belli reliquias ſuſtuliſſe, & (ut ait Plutarchus) τοῦ πολέμου τὴν ῥίζαν ἀνῃρηκέναι, id eſt, belli radicem excidiſſe.

- ſi qua potuit] ſi qua teſta, ſeu ſi quis cadus effugere potuit Spartaci, & fugitiuorum manus, totam Italiam ſuo arbitratu percurrentium ac uaſtantium.

- fallere] λανθάνειν, latère, ut ſæpius iam dixi.

Dic & argutæ properet, &c.] dic & Neæræ, ut properet colligere crinem nodo: id eſt, religare comam in nodum. tale eſt illud Ode xi. lib. 2. - *dic age cum lyra Maturet incomtum Lacænæ More comam religata nodum.*

Myrrheum] ſubflauum, & myrrhei coloris: uel myrrhino unguento delibutum. Tibull. lib. 3. eleg. IIII. *Stillabat Tyrio myrrhea rore coma.* Propert. lib. 1. *Aut quid Oronthea crineis perfundere myrrha?* iuuat repetendum ἀπὸ κοινοῦ.

- nodo cohibere] colligere, ſeu religare in nodum. ſup. Ode xix. lib. 2. dixit *nodo coercere*.

Lenit albeſcens animos, &c.] coniungenda ſunt hæc, *animos, litium & rixæ cupidos*, ut ſignificet τὸν θυμόν. canities (inquit) & ætas ingraueſcens me mitiorem & placidiorem reddidit.

Conſule Tullo] L. Volcatio Tullo, id eſt, anno ab urbe condita DCCXX. quo tempore annum ætatis ſuæ agebat circiter XXXI, ſi uerum eſt eum natum eſſe L. Aurelio Cotta, & M. Manlio Torquato Coſſ. quod quidem de ſe ipſe teſtatur Od. XII. epod. *Tu uina Torquato moue Conſule preſſa meo.*

IN CHLORIM. Ode 15.

Vt ſaltem uetula, nequitiæ & libidini modum conſtituat.

*V*XOR *pauperis Ibici,*
Tandem nequitiæ [a] *fige modum tuæ,*
Famoſisq; laboribus.
Maturo propior deſine funeri
Interludere uirgines:
[b] *Et ſtellis nebulam ſpargere candidis.*
Non, ſi quid Pholoën ſatis,
Et te Chlori decet. filia rectius
Expugnat iuuenum domos:
Pulſo thyas uti concita tympano.
Illam cogit amor Nothi
Laſciuæ ſimilem ludere capreæ.
Te lanæ prope nobilem
Tonſæ Luceriam, non cithara decent,

[a] *Non ſolum, inquit, modum ſtatue ſed fige; eſt enim plane obfirmandus animus et auertendus à nequitia, & uetulæ, & inopi. Nequitiæ inquit Porph. nunc calliditati & malitiæ non ut olim, nequam dicebatur ignauus, ac ſenex.* [b] *Plutarchus de dignoſcendo adulatore ab amico, prouerbio huic perſimili uſus, notat eos qui inter pocula & ludos, uirulenti aliquid admiſcent, quod hilaritatem conuiuij tollat. αἰθρίᾳ γὰρ, inquit, ἐπάγει νέφος, ſerenitati nubem inducit.* [c] *Græcum prouerbium extat, γραῦς κωθωνιζομένας in uetulas dictum plus æquo uino & ebrietati indulgentes; κωθωνίζεσθαι enim græcis eſt inebriari, & κωθωνισμὸς ebrietas*

Nec flos purpureus roſæ,
Nec [c] *poti uetulam fæce tenus cadi.*

ebrietas & temulentia, ut autor eſt Athen. 11. Nam Heſychius ait, hominem temulentum κάθωνα appellari. Ariſtot. in Problem. 3. Sect. οἱ ταῖς μεγάλαις κωθωνιζόμενοι qui poſcunt maioribus poculis dixit; qui calice amplo fæcundoque hauriunt, Gaza uertit. In eandem dictum ſententiam uidetur γραῦς χορεύει anus ſaltat. Multis probris & conuitijs Pericles laceſſitus ab Elpinice nobili ſcorto, unum modo reſpondiſſe fertur, ex Archilocho Οὐκ ἂν μύροισι γραῦ' οὖσα ἠλείφεο Vnguento anus cum ſis caueto inungier.

COMMENTARII.

- nequitiæ fige modum tuæ] conſtitue modum tuæ libidini, tuæq; incontinentiæ. quidam libri ueteres habent *pone modum:* in his Torn. & Iann.

- famoſisque laboribus] Venereis & meretriciis. famoſus enim ſemper turpitudinem ſignificat, ut huius lib. Od. 3. *Famoſus hoſpes.*

Inter ludere uirgines] ludere inter uirgines. uide annot. ad Od. VII. lib. 2.

Et ſtellis nebulam, &c.] id eſt, & te uetulam, atque aridam puellis maturis, atque ætate florentibus admiſcere,

Pholoën] puellam, filiam tuam.

Expugnat iuuenum domos] non quòd iuuenum fores manibus, aut ſaxis effringat, ſed quòd mulieris forma, & flos ætatis, haſtarum & gladiorum inſtar, uiros etiam fortiſſimos & conſtantiſſimos proſternat, ac labefactet. Teſtem huc producam locupletem Anacreontem. Νικᾷ δὲ καὶ σίδηρον, Καὶ πῦρ καλή τις οὖσα. id eſt, mulier formoſa ferrum & ignem ſuperat. Quòd ſi quis contendet hanc Pholoën reuera amore ſtimulatam, & concitatam ultro ad iuuenum fores excurriſſe, & in eas irrupiſſe, non pugnabo. & fortaſſe hæc ſententia uerior eſt.

Pulſo thyas uti, &c.] thyadi ſimilis, pulſu tympani exaudito, furore concitatæ. ſunt autem thyades Bacchi ſacerdotes, quæ aliis nominibus mænades, Baſſaræ, & Baſſarides, Bacchæ, &c. appellantur.

Luceriam] oppidum Apuliæ, circa quod lanæ optimæ tondebantur. aiunt etiam in hoc oppido templum fuiſſe Mineruæ conſecratum: cui deæ lanificium curæ eſt. decet (inquit) te colus, & fuſus, & radii, & lanificium.

Nec poti uetulam, &c.] nec te decet cados uſque ad fæcem exhaurire: ſed puellas, uidelicet impudicas, ut Od. XXXVI. *Neu multi Damalis meri Baſſum Threïcia*, &c. Nam fæminis, & matronis Romanis nefas erat omnino uinum guſtare. Scribunt Plutarchus, Valerius Max. & Athenæus. Athenæi uerba ſunt hæc lib. 10. ex Polybio. Παρὰ Ῥωμαίοις δὲ (ὥς φησι Πολύβιος ἐν τῇ ἕκτῃ) ἀπείρηται γυναιξὶ πίνειν οἶνον. τὸν δὲ καλούμενον πάσσον πίνουσι, id eſt, apud Romanos autem (ut ait Polyb. lib. 6.) interdictum eſt mulieribus uini potu. uinum autem ex uuis paſſis bibunt. Idem tradidit & Valerius Maxim. lib. 2. cap. 1. bibere autem fæce tenus, prouerbium olet. ſic loquuntur & Græci. Lycida quidem ille apud Theocr. in Thalyſiis, dicit ſe potaturum labris uſque ad fæcem impreſſis. Αὐταῖσιν κυλίκεσσι καὶ ἐς τρύγα χεῖλος ἐρείδων. cod. Rain. Card. *Sed poti*, non probo.

AD

AD MAECENATEM. Ode 16.

Se contentum eſſe ſua ſorte. hac autem affectione animi. uitam beatam conſtare.

[a] INCLVSAM *Danaën turris aënea,*
Robuſtæq́; fores, & uigilum canum
[b] *Triſtes excubiæ munierant ſatis*
Nocturnis ab adulteris:
Si non Acriſium, uirginis abditæ
Cuſtodem [c] *pauidum, Iupiter & Venus*
Riſiſſent: fore enim tutum iter, & patens
Conuerſo in pretium deo.
[d] *Aurum per medios ire ſatellites,*
Et perrumpere amat ſaxa, [e] *potentius*
Ictu fulmineo. concidit auguris
Argiui domus, ob lucrum
Demerſa excidio [f] *diffidit urbium*
Portas uir Macedo, & [g] *ſubruit æmulos*
Reges muneribus. [h] *munera, nauium*
Sæuos illaqueant duces.
[i] *Creſcentem ſequitur cura pecuniam,*
Maiorumq́; fames. iure perhorrui
Latè conſpicuum tollere uerticem,
Mæcenas equitum decus.
[k] *Quanto quiſque ſibi plura negauerit,*
A Dijs plura feret. [l] *nil cupientium*
Nudus caſtra peto: & transfuga, diuitum
Parteis linquere geſtio,
[m] *Contemtæ dominus ſplendidior rei,*
Quàm ſi, quicquid arat impiger Appulus,
[n] *Occultare meis dicerer horreis,*
Magnas inter opes inops.
[o] *Puræ riuus aquæ, ſiluaq́; iugerum*
Paucorum, & ſegetis certa fides meæ,
Fulgentem imperio fertilis Africæ
Fallit ſorte beatior.
Quanquam nec Calabræ mella ferunt apes:
Nec [p] *Laſtrygonia Bacchus in amphora*

[a] *Omnia peruia & facilia homini ſunt auro ſibi uiam atque aditum ad ea quæ uelis, molienti. Ea enim cupiditate, omnes in uita agenda efferuntur, ut modò emptor adſit, nunquam ſit, qui ſuam fidem licitetur, defuturus.* [b] *Robuſtæ fores non ex robore, ut apud Plautum robuſtus carcer (erat arca facta ex robore, in quam ſceleris damnati, ut Feſtus ait, includebantur) ſed ſolidæ, & robore ac firmitate prædure ac prævalidæ.* – *Triſtes excubiæ, ſiue quòd infelicem exitum & fædum eſſent habituræ, ut excubias miſeras, flebiles uigilias, noctes acerbas, infelicem ſui capitis cuſtodiã dixit Cic. pro Plancio ſi ab illo ſeruatus, illi eſſe ſaluti non poſſet; ſiue quòd ſoliciti ſunt, & de ſua ſalute timentis; neque enim qui habet ſolutum animum à metu uigilijs excubijſque indiget. Excubias, inquit Valla, nocturnas & diurnas eſſe; uigilias nocturnas tantum.* [c] *Eſt cuſtodis pauere, patris præſertim, atque adeo eius qui imminens ſibi fatum à filia perhorreſcat.* [d] *Celebre eſt Ageſilai regis dictum XXX ſagittariorum millibus à Rege Perſarum ſe ex Aſia pelli; quo quidem dicto, Athenienſes cauillatus dicitur, qui à Perſis XXX Daricorum millibus acceptis, in quibus ſagittarij forma erat cuſa, effecerant, uti is ex Aſia penè uictor re infecta, decederet. Eam pecuniæ uim Timocrates populi moderatoribus diſtribuerat, & qui plurimum in cõcionibus fama atq; opinione eloquentiæ ualebant. Nam & Antipater uictum Demoſthenem ſpecie et pondere calicis aurei, qui populum*

Langueſcit mihi: nec pinguia Gallicis
Creſcunt uellera paſcuis:
Importuna tamen pauperies abeſt:
[q] *Nec, ſi plura uelim, tu dare deneges.*
[r] *Contracto melius parua Cupidine*
Vectigalia porrigam,
Quàm ſi Mygdonijs regnum Alyattici
Campis continuem. [s] *multa petentibus*
Deſunt multa. [t] *benè eſt, cui deus obtulit*
Parca, quod ſatis eſt, manu.

ab illius ſocietate uehementius dehortatus erat, ita ſibi munere deuinxit, ut ſimulato anginæ morbo, uelut eo ſibi præciſa eſſet dicendi facultas, ac tenijs & lana collo obducto, expectantem in concione populum ut uerba faceret, ludificatus ſit. Itaque οἱ εὐφυεῖς χλευάζοντες, οὐκ ὑπὸ συνάγχης ἔφαζον, ἀλλ' ὑπ' ἀργυράγχης εἰλῆφθαι νύκτωρ δημαγωγόν. *Itaque illud uerißimum eſt quod prouerbio fertur.* Χρυσοῦ λαλοῦντος πᾶς ἀπρακτείτω λόγος: Πείθειν γὰρ οἶδε καὶ πέφυκε μὴ λέγων. *Et Chremilus apud Ariſtoph.* τὰ δὲ πράγματ' οὐχὶ διὰ σὲ πάντα πράττεται; μονώτατος γὰρ εἶ σὺ πάντων αἴτιος, καὶ τῶν κακῶν καὶ τῶν ἀγαθῶν εὖ ἴσθ' ὅτι. *Iam & illud eſt peruulgatum,* χρυσὸς δ' ἀνοίγει πάντα κ' ἀΐδου πύλας. [e] *– potentius Ictu fulmineo. Quid ni uero? Vnus enim aut alter locus cælo tactus, concidit. Auri cupiditas, domos, urbes, regna atque imperia euertit, ſeditiones, & bella ciet, nullo diſcrimine, aut delectu, æque in deos & in homines impia, crudelis, immanis, ſæua.* [f] *– diffidit urbium Portas. Diffindo in diuerſas partes findere. Cic. 1. de Diuin. ſaxum diffiſum. &, diffindere medium Cato cap. 41. de re Ruſt. Diffindere diem in iudicijs, erat, rem in diem inſequentem reijcere. Vide Bude. Subruere, ab ima parte diruere. Ita Liu. ſubruta cuniculo mænia. Cæſ. 2. bell. Gall. teſtudine facta portis ſuccedunt, murumq; ſubruunt. Tanta autem eſt, inquit, auri auiditas & ſitis, ut Reges quos gloriæ, & famæ æmulos æquum eſt, de laude atque imperio decertare, ſubruat una atque euertat; ut iam maxima auri uis debeat uideri: cui quidem cupiditas, ambitio, gloriæ æmulatio, quæ maximè una in magnis animis dominatur, uicta concedat.* [h] *Nauium duces, maximis ſæpe instructis claßibus atque ornatißimis timendi, inuicti armis, deliniti muneribus uictoriam hoſti conceſſerunt, ipſi uicti diſceſſerunt.* [i] *Quis fortunatum eum putet, cui ita magnæ acceßiones diuitiarum fiant, ut unà accedentium magnis quaſi quibuſdam curarum atque angorum aceruis obruatur: nulla commoda maiora tamen auctas diuitias conſequantur? Cui enim* DC *cenſus ſatis eſt ad uitæ commoda atque elegantiam, quantò eſt ille lautius elegantiúsne uicturus, ubi etiam ei quadringentis cenſus augeatur? Itaque liceat animo fingere hominem, mortalium omnium ditißimum, & uerticem ad cælum attollentem; ſi quidem, non eſt cura parandi maior, quàm aut tuendi parta, aut augendi, eundem continuo mortalium omnium miſerrimum atque infelicißimum conſtitui neceſſe eſt.* [k] *Quanto quiſque ſibi. Qui modicis finibus circunſcriptas animi cupiditates habet, & cenſu exiguo eſt diues, & ſine metu & angore animi eſt diues. Quanto autem quis ſibi plura negauerit: tantò is ſibi grauiores curas, mærores, ſolicitudines animo ademerit; tantò animi tranquillitatem maiorem, æquabilitatem in omni uita, conſtantiam, moderationem compararit, quæ ſunt deorum munera maxima.* [l] *Si ea lege ſunt diuitiæ expetendæ, ut quem augent angant, idem qui eſt diues, ſit miſer, tibi! diuitias moror atque libens, in eorum partes tranſeo, qui nihil cupiunt, ut nihil metuant.* [m] *Splendet contempta re, qui diuitias ſibi cogit parere, qui moderate fruitur partis; qui impendit ut niteat, non ut condat.* [n] *Qui uero uſus eſt eorum, quæ occultantur? qui ſplendeat, dominus rei quæ latet?* [o] *Puræ riuus aquæ. Ignoratur quæ ratio uitæ beatæ ſit, ab hominibus opulentis & opinione multorum beatis; magni enim reges & potentes ſæpè uitæ fructu à priuatis uincuntur; in eo minus miſeri quòd ſua mala ignorant. Is huius loci ſenſus eſt, ut rectè etiam ſentit Lambinus. Extat*

quidem

quidem apud Herod. humanæ felicitatis in primis nobile exemplum; quod quidem libuit hic ſubijcere, rei illuſtrandæ gratia, quam facile patiuntur diuites latere, ne mala cauſa cadere iudicio hominum cogantur. Cum enim Solonem Crœſus rex rogaſſet, aliquém ne hominem nouiſſet, quem eſſe beatiſſimũ omniũ putaret, eâ ſpe quidem, ut eius ſententia beatiſſimus pronunciaretur, qui plurimũ inter græcos ſapientiæ opinione excelleret. Σόλων δὲ, *(Herodotus inquit)* οὐδὲν ὑποθωπεύσας, ἀλλὰ τῷ ἐόντι χρησάμενος, λέγει, ὦ βασιλεῦ, Τέλλον Ἀθηναῖον. ἀποθωμάσας δὲ Κροῖσος τὸ λεχθὲν εἴρετο ἐπιστρεφέως, κοίῃ δὴ κρίνεις Τέλλον εἶναι ὀλβιώτατον; ὁ δὲ εἶπε, Τέλλῳ τοῦτο μὲν τῆς πόλιος εὖ ἡκούσης, παῖδες ἦσαν καλοί τε κἀγαθοὶ, καί σφι εἶδε ἅπασι τέκνα ἐκγενόμενα καὶ πάντα παραμείναντα. ἐς τοῦτο δὲ τοῦ βίου εὖ ἥκοντι ὡς τὰ παρ' ἡμῖν, τελευτὴ τοῦ βίου λαμπροτάτη ἐπεγένετο. γενομένης γὰρ Ἀθηναίοισι μάχης πρὸς τοὺς ἀστυγείτονας ἐν Ἐλευσῖνι βοηθήσας καὶ τροπὴν ποιήσας τῶν πολεμίων, ἀπέθανε κάλλιστα. καί μιν Ἀθηναῖοι δημοσίῃ τε ἔθαψαν τῇ περ ἔπεσε, καὶ ἐτίμησαν μεγάλως. [p] *Nec Læſtrygonia Bacchus in amphora. Porph. Læſtrygones oppidum Campaniæ Formias tenuiſſe dicuntur. In illa autem regione quoniam ſaxoſa eſt, pretioſiſſimum uinum Campanum naſcitur.*

[q] *Eodem tempore et ſibi moderationis laudem, et liberalitatis Mæcenati concilias.* [r] *Pietatis ſtudium in patriam declaras; contractiore enim cenſu & re, debitum, inquit, patriæ munus perſoluam, exigua è tenui fundo uectigalia pendendo. Non me deterrebit anguſta res quo minus pro mea tenuitate patriæ conſulam, cui uitam & ſalutem refero acceptam.*

[ſ] *Argumento eſt deeſſe illi multa, quòd multa petit. Quis enim, niſi amens ſit, petat ea quæ habet?* [t] *Beatus eſt, qui paruo indiget; deus quod ſatis eſt, natura, innata induſtria, & ſolertia ſuppeditat, pauca appetenti. Qui cupiditatem animi, conatur ſtudio parandi æquare, huic neque partum orbis terræ imperium eſt futurum ſatis. Quid enim expleat, quod ſui natura infinitum inexplebileq́; eſt?*

COMMENTARII.

Incluſam Danaen] Acriſius conſulto de liberis maſculis, ſi quos filia ſua pareret, oraculo, reſponſum tulit, ſe ab eo, qui è filia ſua naſceretur, interfectum iri. Hoc igitur metuens extructo ſub terra æreo thalamo (de quo Pauſanias Corinthiac.) Danaen acerrima cuſtodia ſeptam tenebat. Veruntamen illa (vt tradunt nonnulli) à Prœto patruo corrupta eſt. ex quo diſſidium inter fratres implacabile natum eſt. Alij autem ſcribunt (atque hæc opinio magis uulgata, & probata eſt) Iouem in aurum conuerſum, per impluuium in ſinum Danaæ influxiſſe, & cum ea rem habuiſſe. quam opinionem ſequitur & Pindarus Pyth. carmine duodec. *υἱὸς Δανάας, τὸν ἀπὸ χρυσοῦ φαμὲν αὐτοῤῥύτου ἔμμεναι.* ex eo concubitu Perſeus natus eſt: de quo Homer. *Ἰλ. ξ.* Οὐδ' ὅτε περ Δανάης καλλισφύρου Ἀκρισιώνης, Ἣ τέκε Περσῆα πάντων ἀριδείκετον ἀνδρῶν. Hic Gorgonis caput, cuius aſpectus homines in lapides uertebat, abſcidit. Pindar. Pyth. *ὠδ. ι.* *ἔπεφνέν τε γοργόνα,* &c. ſed idem Pindarus, quæ de auro & Danaë dicuntur, uidetur in carmine ſexto Iſthmiorum ad Alcmenam tranſtuliſſe. Quærit enim ex Thebis, quo maximè tempore lætitia affectæ ſint: vtrùm cum capillatum Bacchum genuerunt, an cum intempeſta nocte optimum, & maximum Deorum aurea niue ſtillantem, in Almenæ Amphitryonis uxoris ſinum, complexumq́ue uenientem, ut Herculem procrearet, acceperunt? an, &c. Verba Pindari ſunt hæc, quæ quidem ad hunc locum pertineant. *ἢ χρυσῷ μεσονύκτιον νίφοντα δεξαμένα τὸν φέρτατον θεῶν ὁπότε Ἀμφιτρύωνος ἐν θυρέτροις σταθεὶς ἄλοχον μετῆλθεν Ἡρακλείοις γοναῖς.* tabula autem picta illa, quam ſpectabat Chærea in Eunucho, non ſignificabat, Iouem ſeſe in aurum conuertiſſe, ſed in hominem conuerſum, imbrem aureum

S 2 in

in Danaæ gremium demiſiſſe, ac per alienas tegulas, & per impluuium fucum factum mulieri ueniſſe clanculum. Attingit & Sophocles in Antigone hanc Danaæ fabulam his uerbis. *ἔτλα καὶ Δανάας οὐράνιον φῶς Ἀλλάξαι δέμας ἐν χαλκοδέτοις αὐλαῖς· Κρυπτομένα δ' ἐν τυμβήρει θαλάμῳ κατεζεύχθη.*

– turris aënea] Sophocles *αὐλὰς χαλκοδέτους* appellat.

– adulteris] amatoribus, corruptoribus. *adulter & adultera dicuntur, quia & ille ad alteram, & hæc ad alterum ſe conferunt.* Feſtus.

– ſore enim tutum iter, &c.] Iupiter, & Venus Acriſii patris anxiam illam, & nimis diligentem cuſtodiam deriſerunt. ſciebant enim aditum ad Danaam, facilem, & expeditum futurum conuerſo in aurum Ioue.

Aurum per medios ire ſatellites] M. Tull. procemio actionum Verr. Verrem, qui ſuos iudices corrumpere cogitabat, omnemque ſalutis rationem in ſola pecunia collocabat, ita diſputantem inducit: *nihil eſſe tam ſanctum, quod non uiolari, nihil tam munitum, quod non expugnari pecunia poſſit.* Quod autem hîc auro tribuit Horatius, idem argento Sophocles in Antigone. neque ſanè quicquam refert de utro metallo uerba fiant, cum utroque ſermone ſignificent ſcriptores quantũ ualeat pecunia. uerba Sophoclis hæc ſunt. *οὐδὲν γὰρ ἀνθρώποισιν οἷον ἄργυρος Κακὸν νόμισμ' ἔβλαστε. τοῦτο καὶ πόλεις Πορθεῖ. Τόδ' ἄνδρας ἐξανίστησι δόμων. Τόδ' ἐκδιδάσκει, καὶ παραλλάσσει φρένας Χρηστὰς πρὸς αἰσχρὰ πράγμαθ' ἵστασθαι βροτῶν. Πανουργίας δ' ἔδειξεν ἀνθρώποις ἔχειν Καὶ παντὸς ἔργου δυσσέβειαν εἰδέναι.*

– & perrump. amat ſaxa] amat, id eſt, ſolet, ut ſup. Od. 11. lib. 2. *Vmbram hoſpitalem conſociare amant.* ſumtum eſt autem hoc genus loquendi à Græcis. exemplum ex Platone ad illum locum protulimus. Accedat nunc & ex Sophocl. in Antigone. *φιλεῖ γὰρ τοῦτο καὶ ταύτῃ ῥέπειν.*

– concidit auguris Argiui] Amphiarai fabula talis eſt. Amphiaraus augur Eriphylam Talai filiam duxit uxorem. Huic cùm forte cum Adraſto neſcio quid controuerſiæ fuiſſet, iurauit uterque ſe arbitrio Eriphylæ de omnibus controuerſiis tranſacturum. Bello autem inter Argiuos, & Thebanos orto, cùm exercitus in expeditionem iam duceretur, idq; uehementer improbaret, ac diſſuaderet Amphiaraus, perniciemque & calamitatem eis imminentem multò antè denunciaret, ac prædiceret: Eriphyle accepto ab Adraſto, monili aureo, iis aſſenſa eſt, qui bellum gerendum eſſe cenſerent, Amphiaraumq; bello intereſſe oportere pronunciarent. Ita coactus eſt ille ei bello, à quo tantopere abhorrebat propterea, quòd ſciebat ſibi quoque peſtem, & calamitatem ex eo eſſe paratam; intereſſe. Sed cum cognouiſſet, uxorem ſuam auro corruptam fuiſſe: non antè neceſſario illo belli adminiſtrandi munere fungi inſtituit, quàm & uxorem acerrimè accuſaſſet, & filio Alcmæoni mandauiſſet, atque imperauiſſet, ut priuſquàm in caſtra ueniret, matrem Eriphylam necaret. Quo in facinore obeundo cùm patri paruiſſet Alcmæon, in furorem incidit. Amphiaraus autem terræ hiatu abſumtus eſt. de quo M. Tull. ad Cecinam lib. 6. *Itaque vel officio, vel fama bonorum, vel pudore victus, vt in fabula Amphiaraus, ſic ego prudens, & ſciens ad peſtem ante oculos poſitam, ſum profectus.* Idem M. Tullius accuſ. de ſignis, Verrem, qui pocula quædam Diodôri pulcherrima nunquam à ſe uiſa, concupiuerat, cum Eriphyla comparat his herbis. *Eriphylam accepimus in fabulis ea cupiditate fuiſſe, ut cùm uidiſſet monile (opinor) ex auro & gemmis: pulchritudine eius incenſa ſalutem uiri proderet. ſimilis iſtius cupiditas. hoc etiam acrior, atque inſanior, quòd illa cupiebat id, quod uiderat: huius libidines non ſolum oculis, ſed etiam auribus excitabantur.* Plato libro nono de repub. pulcherrimam illam de iuſtitia, & iniuſtitia, utra ſit utilior, diſputationem concludens, ita loquitur. Eſt ne igitur ex ijs, quæ diximus, quiſquam,

quiſquam, cui expediat aurum iniuſtè accipere, ſi futurum eſt, ut aliquid ei eiuſmodi accidat, ut, cum aurum accipit, eadem opera optimam ſui partem in poteſtatem deterrimæ redigat? an ita dicimus, ſi auro accepto filium, aut filiam ſæuis & immanibus hominibus conſtringendam traderet, futurum ei aurum inutile, etiam ſi multum auri eo nomine accipiat: partem uerò ſui diuiniſſimam ſi impuriſſimæ, & Deo inimiciſſimæ parti ſeruire cogat, nihilq; eius miſereatur; non fore miſerrimum, neque ſeſe auro corrumpendum præbiturum in perniciem, ac peſtem multo grauiorem, quàm Eriphylen, quæ aureum monile in perniciem, atq; interitum uiri ſui accepit? uerba Platonis Græca, ſi quis noſtris Latinis non contentus, forte deſiderabit, ex ipſo fonte petat. Vlyſſes quoque apud Hom. ὀδυσσ. λ. Alcinoo narrat ſe uidiſſe Eriphylam apud inferos, quæ aurum in caput uiri acceperit. *στυγερήν τ' Ἐριφύλην, Ἣ χρυσὸν φίλου ἀνδρὸς ἐδέξατο τιμήεντα.* Sed, ut ad Amphiaraum redeam, de eo hæc pauca (quæ ad hunc locum pertineant) ſcribit Pauſanias Atticis. *Λέγεται δ' Ἀμφιαράῳ φεύγοντι ἐκ Θηβῶν, διαστῆναι τὴν γῆν, καὶ ὡς αὐτὸν ὁμοῦ καὶ ἅρμα ὑπεδέξατο.*

Diffidit urbium portas] *Philippus Alexandri Magni pater* (ut ſcribit M. Tul. epiſt. lib. 1. ad Attic.) *omnia caſtella expugnari poſſe dicebat, in quæ modò aſellus onuſtus auro poſſet aſcendere.* Plutarchus in Paulo Aemilio ſcribit traditum eſſe à ueteribus hiſtoricis, non Philippum, ſed eius aurum Græciam ſubegiſſe atque euertiſſe: conſtatq; inter omnes illum plures urbes auro, quàm ui, & ferro, cepiſſe. Eundem Pauſanias in Arcad. ſcribit rerum geſtarum magnitudine ſuperiores quidem Macedoniæ Reges ſuperaſſe: bonum autem imperatorem non iccircò appellandum eſſe: quippe qui & iuſiurandum Deorum ſemper conculcarit, & fœdera ob quanlibet cauſam uiolarit, & fidem maximè omnium mortalium neglexerit, ac pro nihilo putarit. uerba Pauſan. ſunt hæc. *Φίλιππον δὲ βασιλέων μὲν τῶν πρὸ αὐτοῦ, καὶ ὅσοι Μακεδόσι γεγόνασιν ὕστερον, τούτων μὲν πείθοιτο ἄν τις μέγιστα αὐτὸν ἔργα ἐπιδείξασθαι· στρατηγὸν δ' ἀγαθὸν οὐκ ἄν τις φρονῶν καλέσειεν αὐτὸν, ὅς γε καὶ ὅρκους θεῶν κατεπάτησεν ἀεὶ, καὶ σπονδὰς ἐπὶ παντὶ ἐψεύσατο, πίστιν τ' ἠτίμασε μάλιστ' ἀνθρώπων.* eidem conſulenti, quibus potiſſimum rationibus urbes expugnare, & hoſtium copias profligare poſſet, Apollinem ita reſpōdiſſe ferunt: *Ἀργυρέαις λόγχαισι μάχου, καὶ πάντα νικήσεις,* id eſt, Argenteis haſtis confligito, & omnia uinces. Quod quidem Philippi conſilium, atque inſtitutum elegantiſſimè, ut omnia exponit Dem. in orat. *περὶ παραπρ.* his uerbis, *τίσι γὰρ τῶν πραγμάτων ἐγκρατὴς γέγονε Φίλιππος ἁπάντων, καὶ τίσι τὰ μέγιστα κατείργασται τῶν πεπραγμένων, σκέψασθε. τῷ παρὰ τῶν πωλούντων τὰς πράξεις πωλεῖν, τῷ τοὺς προεστηκότας ἐν ταῖς πόλεσι διαφθείρειν, καὶ ἐπαίρειν τούτους,* id eſt, quibus enim rationibus rerum omnium potitus ſit Philippus, & quibus modis maximas rerum à ſe geſtarum effecerit, uidete. emendis actionibus, ac rebus à uenditoribus: iis corrumpendis, qui in ſingulis urbibus ſummæ rei præerant, his locupletandis, atque ornandis.

ſubruit æmulos Reges muneribus.] ſubruit, proſtrauit, qui antea ſtabant. Sed, quod hic dicitur ab Horatio de ducibus corruptis, animaduertendum eſt, quod tradit Pauſanias Meſſen. primos omnium Lacedæmonios hoſti munera dare cœpiſſe, primosque belli uictoriam auro uenalem effeciſſe: antequàm autem Lacedæmonii in eo bello, quod cum Meſſeniis geſſerunt, belli adminiſtrādi leges, & iura uiolaſſent, Ariſtocratesq; Arcas ſocios prodidiſſet, uel uirtute, uel fortuna eos, qui pugnabant, de uictoria decernere conſueuiſſe. M. Tull. off. 2. ſcribit *C. Pontium Samnitem optare ſolitum, ut ad illa tempora ſe fortuna ſeruaſſet, & tunc eſſet natus, quando Romani dona accipere cœpiſſent: non fuiſſe paſſurum diutius eos imperare.* hoc appellat Ennius, *bellum cauponari.*

– illaqueant] capiunt. Medea apud Eurip. ait dici ſolere, etiam Deos flecti muneribus. *μή μοι σύ· πείθειν δῶρα καὶ θεοὺς λόγος:*

Creſcentem ſequitur cura pecuniam] duo moleſtiſſima mala pecuniam creſcentem ſequuntur, cura ſeruandi & augendi cupiditas. ſic M. Tull. Parad. *ὅτι μόνον ἀγαθὸν τὸ καλὸν* cupiditatem augendi, & metum amittendi, pecuniæ comites poſuit. *neque enim* (inquit) *unquam expletur, nec ſatiatur cupiditatis ſitis: neque ea ſolùm, quæ habent, libidine augendi cruciantur: ſed etiam amittendi metu.* quam igitur Cicero libidinem augendi dixit, Horatius maiorum famem nominat: quam ille metum amittendi, hic curam. Sed pauci hanc curam extimeſcunt, pauci pecuniam contemnunt. Anacreon quidem duobus à Polycrate Samio talentis acceptis, cum duas iam noctes inſomnes præ cura traduxiſſet: ea remittenda ad illum curauit, hanc unam facti ſui cauſam afferens, *οὐ τιμᾶσθαι αὐτὰ τῆς φροντίδος*, id eſt, non tanti ea à ſe fieri, quanta illa cura fuiſſet. hunc metum pluribus uerbis deſcribit, & exagitat Horat. Saty. 1. lib. 1. *An uigilare metu exanimem, noctesque, diesq́; Formidare malos fures, incendia, ſeruos, Ne te compilent fugientes, hoc iuuat? horum Semper ego optarem pauperrimus eſſe bonorum.* alterum autem malum, nempe maiorum famem, ſeu augendi libidinem, & cupiditatem, ut grauiſſimum cruciatum precatur auaris Theocritus *εἰδυλλ. ιϛ.* quod inſcribitur Ἱέρων. *Χαιρέτω ὅστις τοῖος, ἀνήριθμος δέ οἱ εἴη Ἄργυρος, αἰεὶ δὲ πλεόνων ἔχοι ἵμερος αὐτόν.* de eadem ſic Horat. Ode XXIIII. huius lib. *– ſcilicet improbæ Creſcunt diuitiæ, tamen Curtæ neſcio quid ſemper abeſt rei.* & epiſt. ad Iul. Florum lib. 2. *Si tibi nulla ſitim finiret copia lymphæ, Narrares medicis: quòd, quanto plura paraſti, Tanto plura cupis nullíne faterier audes?* &c.

Iure perhorrui] id eſt, non immeritò diuitias immenſas, & nimiam potentiam fugi, quandoquidem tam ſollicito, & anxio animo ſunt pecunioſi, ac potentes.

Quanto quiſque ſibi plura] id eſt, quanto quiſque pauciora deſiderabit, tanto facilius cupiditatem ſuam explebit.

– feret] auferet, accipiet, conſequetur, obtinebit. uide ann. ad Od. VIII. li. 4.

– & transfuga] tralatio, ſeu allegoria à re militari.

Contemtæ dominus ſplendidior rei.] ſed quomodo quiſquam eius rei dominus eſſe poteſt, quam contemnit, id eſt, quam non habet, neque poſſidet? dicam. qui rem aliquam contemnit, quanuis eam non poſſideat, non deſiderat tamen: ſi non deſiderat, non caret. At, qui quauis re non caret, eius uerior eſt dominus, eaq́; uerius potitur, quàm, qui, quæ habet, iis uti non audet. Nam, qui ijs bonis quæ poſſidet, miſer abſtinet, ac timet uti, ut alibi ait Horat. profectò ſi uerum quærimus, talium bonorum non eſt dicendus dominus, ut pote, quæ ne tangere quidem audeat. Prætereà, qui pecunia uti non audet, ne quid de ſumma deminuat, ac deperdat, non ille pecuniæ dominus eſt, ſed eius, pecunia domina eſt. Poſtremò id cuiuſque proprium eſt, quo quiſque utitur, ac fruitur, ut ſcribit M. Tull. ad Curium: quanuis iuriſconſulti proprietatem, quam appellant, ab uſufructu ſeparent, ac diſtinguant, Illud dominium directum, hoc utile nominantes. ſit ita ſanè, dummodò hoc ſit utile, atque inane. ſed plura hac de re dicemus, cùm ad locum illum peruenerimus, qui eſt in epiſt. ad Iulium Florum lib. 2. ſed, quod non deſit, habentem, &c. quem uideo à nemine adhuc eſſe intellectum.

– impiger] ſic reperi ſcriptum in cod. Iannoct. Vrſ. tribus Vatic. Rainut. Card. Torn.

Magnas inter opes inops] ſic Plaut. in Aulul. *Tenaces nimium dominos noſtra ætas tulit, Quos harpagonas, harpyias, & Tantalos Vocare ſoleo, in opibus magnis pauperes, Et ſitibundos in medio Oceani gurgite. Nullæ illis ſatis diuitiæ ſunt; non Midæ, non*

Craſſi,

Graſi, non omnis Perſarum copia Explere illorum Tartaream ingluuiem poteſt. ſignificat autem Horat. uel opulentiſſimos homines inopes eſſe, atque egentes, ſi augendi cupiditate inflammati, ſumtum facere non audeant.

Puræ riuus aquæ, ſiluáque iugerum, &c.] hoc dicit: hæc bonorum mediocritas fallit: hoc eſt, latet eum: uel ignoratur ab eo, qui Africæ imperat, beatior eſſe ſorte, id eſt, beatiore, ſubintellige, quàm ipſius ingentes opes. Eſt autem hoc genus loquendi planè Græcum. ſic enim Græci loquerentur. *λανθάνει ὄντα εὐδαιμονικωτέρα τῷ κλήρῳ, τοῦτ' ἐστι τῇ μερίδι, ἢ τῇ μοίρᾳ,* ſubaudi *τῶν μεγίστων αὐτοῦ κτημάτων.* ſic Plato in Gorgia. *ἔλαθεν ἑαυτὸν ἀθλιώτατος γενόμενος,* id eſt, ſi uerbum uerbo reddas, latuit ſeipſum miſerrimus factus. latinè dicerem, miſerrimus factus eſt, cum aliter putet tamen: uel neſcit ſe miſerrimum eſſe factum. Iam uerò uox *ſorte* non regitur à nomine *beatior*, poteſtate comparationis: ſed eſt ſeptimi caſus: (vt loquuntur grammatici) quemadmodum cum dicimus aliquem eſſe beatum patria, parentibus, ingenio, diuitiis, &c. hunc igitur locum ſic explico, riuum aquæ puræ, ſiluamq; breuem, & anguſtam, & fundum fidelem, & reſpondentem uotis agricolæ, ut ait Virg. is qui toti Africæ imperat, neſcit eſſe beatiore ſorte, id eſt, meliore conditione: id eſt, neſcit plus ualere ad uitam beatam comparandam, quàm ſuas maximas opes, imperiumq; latiſſimum. uerba igitur illa ſorte beatior, ſic explico: ſorte beatiore, ut Sat. VIII. lib. 2. deterior carne, id eſt, deteriore carne. beatum autem accipe, pro eo, quod beatum, & contentum efficit, *εὐδαιμονικὸν* Græci dicunt, ut opes beatæ. poteſt & ſic explicari, ut nihil tamen à priore explicatione diſcedamus. Is qui toti Africæ imperat, neſcit ſortem eſſe meliorem eius, qui aquæ puræ fonticulum habeat, ſiluamq; exiguam, & fundum minimè mendacem, ſubintellige, quàm ſuam, qui tot ciuitatibus, & prouincijs imperet. de uerbo fallendi uide ſup. Od. X. lib. 1. ſic loquitur infra Od. II. lib. epod. *– num uiperinus his cruor Incoctus herbis me fefellit?*

– ſegetis certa fides meæ.] *fundus non mendax*, ut ſup. Od. I. huius lib.

Læſtrygonia] Læſtrygoniam amphoram ſublata omni controuerſia expono Formianam, auctore M. Tull. ad Att. lib. 2. cuius hæc uerba ſunt. *ſi uerò in hanc τηλέπυλον ueneris Λαιστρυγονίην, Formias dico: qui fremitus hominum?* ad Hom. enim uerſum reſpicit, qui eſt *ὀδυσσ. κ.* ut dicemus od. prox. Formiæ autem (inquit Strabo) *Λακωνικὸν κτίσμα Ὁρμίαι λεγόμενον πρότερον διὰ τὸ εὔορμον.*

Langueſcit mihi] langueſcit uinum, quod deferueſcit, atque inueteraſcit. nam languidiora uina appellat (opinor) Oda XXI. huius lib. quæ ſunt uetuſtiora: quandoquidem uinum ætate uapores craſſiores & minus ſalubreis amittit: maturitatem autem amaram quidem illam, ſed ſalubrem tamen, & ad uentriculum accommodatam, capitiq; utilem colligit & comparat. poteſt & ita dici, langueſcere uinum, quod matureſcit. Nam etiam Athenæus lib. 1. ſcribit quædam uina tardiſſimè matureſcere, quale eſt Surrentinum, quod anno 25. poſt quàm preſſum eſt, ad uſum bibendi idoneum eſſe incipit.

– importuna] quæ neminem ueluti in portu conquieſcere ſinit: uel quæ quodammodo à portu prohibet. ſic epiſt. ad Loll. I. lib. I. *– argenti ſitim, importunam* appellat. & Saty. VIII. lib. 1. *– importunas uolucres.* ſic Virg. lib. II. Aen. *Bellum importunum.* eadem ratione M. Tull. in Cluentiaua, Saſſiam illam Cluentii matrem *mulierem importunam* nominat, & offic. 2. *– tyrannum importunum:* & *Verris naturam immanem, atque importunam.* Eſt etiam importunus, qui uix unquam, aut ne uix quidem quieſcit, ut epiſt. ad Iul. Flor. lib. 2. *Alter diues & importunus.* & Saty. V. lib. 2. *Importunus amat laudari.* & Od. XIII. lib. 4. *Importunus enim tranſuolat aridas Quercus.* & epiſt. ad Numic. lib. 1. *Cuilibet hic faſces dabit, eripietq; curule, Cui uolet, impor-*

tunus ebur. Hoc igitur ſentit Horat. ſe tantùm habere bonorũm fortunæ, quantum ſatis ſit & ad uictum, cultumq;, & ad animi æquitatem, ac uitæ tranquillitatem. Nam quemadmodum, cui deſunt res ad uictum neceſſariæ, is quieto aut ocioſo animo eſſe non poteſt: ſic cui tantùm, quantùm ſatis eſt, ſuppetit, quieto, & ſoluto animo eſſe debet. Importunum ait eſſe Feſtus, in quo nullum auxilium eſt, uelut eſſe ſolet portus nauigantibus.

- contracto melius parua Cupidine] Cupido pro cupiditate ſemper, quod ſciam, apud hunc poëtam, generis eſt maſculini, ut annot. ad Od. XVI. lib. 2. refrenata (inquit) & compreſſa cupiditate, facilius uectigal pendam, quàm ſi Lydiam uſque ad Mygdones continuem. habitãt autem Mygdones, ut tradit Strabo lib. 12. in ea Olympi montis parte, quæ ad Septentriones ſpectat.

Haliattici] Crœſi patris, ut aiunt.

Bene eſt] ſubintell. ei.

- parca, quod ſatis eſt, manu] dedit parca manu, & tamen dedit, quantum ſatis eſt. ſignificat, ei, qui modica re familiari contentus ſit, beatè uiuere licere.

AD AELIVM LAMIAM. Ode 17.

Primum nobilitatem ipſius laudat: deinde admonet, ut ſe præparet ad diem craſtinum, qui pluuioſus fore uidebatur, hilariter exigendum.

[a] A E L I *uetuſto nobilis ab Lamo,*
Quando & priores hinc Lamias ferunt
Denominatos, & nepotum
Per memores genus omne faſtos:
Auctore ab illo ducis originem,
Qui Formiarum mœnia dicitur
Princeps, & innantem Maricæ
Littoribus tenuiſſe Lirim,
Latè tyrannus. cras folijs nemus
Multis, & alga littus inutili
Demiſſa tempeſtas ab Euro
Sternet, aqua niſi fallit augur
Annoſa cornix. dum potes, aridum
Compone lignum: cras [b] *Genium mero*
Curabis, & porco bimeſtri,
Cum famulis operum ſolutis.

[a] *Aelia gens inter plebeias nobilis; etiam ſi eam inter patricias Pomponius enumerat in Pandect. tit. de origine iuris. Cum enim lege lata conſulum alterum è plebe, alterum è patricijs creari oporteret, ſemper cum patricijs Aelij eum honorem geſſerunt. Qui enim princeps ex Aelijs eſt conſulatum adeptus, ei collega Sulpicius eſt datus, ſecundo Fabius, tertio Seruilius, quarto Valerius uſque ad annum DXXCI. quo quidem anno duo primùm è plebe conſules creati ſunt, C. Popilius & P. Aelius, ut in tabulis Capitolinis notatum eſt. Aeliorum alij Pæti ſunt dicti, alij Tuberones, Ligures, Cati, & Lamiæ. Hæc ex comment. Richardi Streinnij de Gentibus & Familijs Romanis. Nobilitas inquit familiæ, eſt ſumma ſi quidem uetuſtas habet nobilitatis commendationem. Sed quid hoc affert ad uitæ beatæ rationem, niſi hilariter & cum uoluptate uita traducatur? Huc fac animum conuertas ac te ita compares, ut diem atrum ſæuiore tempeſtate futurũ, hilari animo, uino, cõuiuio fallas. Annoſa enim cornix uerax illa et raro emen tita augur, id fore portendit. Virg. 1. in his quæ futuri imbris prænuntia habentur cornicis meminit, uoce præmonſtrantis. Tum cornix plena pluuiam uocat improba uoce, Et ſola in ſicca ſecum ſpatiatur arena.* [b] *Curare genium, uoluptatibus indulgere; animo morige-*

vigerari: cuius eſt contrarium defraudare genium; quo eſt uſus Terent. in Phormio. Et belligerare cum genijs, Plautus Trucul. - Sed iſti qui cum genijs ſuis belligerant, parce promi. Idem Aulul. Egomet frandaui meum genium. Contrà Tibull. lib. 1. eleg. 7. ut hic Hor. curare; concelebrare dixit. Huc ades, & centum ludos, geniumq; choreis Concelebra & multo tempora funde mero. De genijs quos δαίμονας *Græci uocant, hæc ueteres prodiderunt; ſingulis hominibus ſimulatq; nati eſſet a dijs, locis omnibus, binos genios attribui, quorũ alter quæ ſalutaria, alter quæ pernicioſa eſſent, moliretur. cuius ſententiæ fuiſſe Empedoclẽ Plutarchus affirmat in lib. de animi tranquillitate. Nã idem Bruto, ait à malo genio imminens fatum, nocte intempeſta lucubranti prænuntiatum eſſe.* ὡς οὖν ἔμελλεν, *inquit,* ἐξ Ἀσίας διαβιβάζειν τὸ στράτευμα, νὺξ μὲν ἦν ἡ βαθυτάτη, φῶς δ᾽ εἶχεν ἡ σκηνὴ οὐ πάνυ λαμπρὸν, πᾶν δὲ τὸ στρατόπεδον σιωπὴ κατεῖχεν. ὁ δὲ συλλογιζόμενός τι, καὶ σκοπῶν πρὸς ἑαυτὸν, ἔδοξεν αἰσθέσθαι τινὸς εἰσιόντος. ἀποβλέψας δὲ πρὸς τὴν εἴσοδον, ὁρᾷ δεινὴν καὶ ἀλλόκοτον ὄψιν ἐκφύλου σώματος καὶ φοβεροῦ, σιωπῇ παρεστῶτος αὐτῷ. τολμήσας δὲ ἐρέσθαι, τίς ποτ᾽ ἂν ἀνθρώπων ἢ θεῶν ἢ τί βουλόμενος ἥκεις ὡς ἡμᾶς; ὑποφθέγγεται δ᾽ ἦν αὐτῷ τὸ φάσμα. ὁ σὸς ὦ Βροῦτε δαίμων κακός. ὄψει δέ με περὶ Φιλίππους. *Nam idem ait Antoniũ fuiſſe à mago admonitũ quem habebat in comitatu, quam longiſſimè à Cæſaris conſpectu diſcederet: quod ipſius genius, quanquam alacer in primis, Octauij genium reformidaret. Præterea autor eſt Plato, peculiarem Socrati genium obtigiſſe: quod & Apuleius et Plutarchus confirmat. Dictus autem creditur à latinis genius, quod unà cum homine ſtatim genito datus illi comes, perpetuo maneat.*

COMMENTARII.

-uetuſto ab Lamo.] etiam Homerus ὀδυσ. κ. uidetur Lamum Formiarum, quam λαιστρυγονίην nominat, conditorem fuiſſe, ſignificare. ſic Homer. Ἑβδομάτῃ δ᾽ ἱκόμεσθα Λάμου αἰπὺ πτολίεθρον, Τηλέπυλον Λαιστρυγονίην, ὅθι ποιμένα ποιμὴν Ἠπύει εἰσελάων. fuit autem hic Lamus Neptuni filius, quemadmodum ad eum locum annot. Euſtathius.

Per memores genus omne faſtos] ſiue faſtos, ſiue faſtus legas, nihil refert, ut rectè annotat Muretus: & teſtatur Priſcian. lib. 6. utranque ſcripturam reperiri: ſed illud tamen uſitatius eſt. ſic infrà Od. XIII. lib. 4. *Notis condita faſtis.* memores nominat etiam Od. XIIII. eod. lib.

-princeps.] primus.

Maricæ] Nymphæ, de qua Virg. lib. 7. Aeneid. - *hunc* (Latinum) *Fauno, et Nympha genitum laurente Marica.*

-innantem] influentem. tralatio ducta à rebus animatis.

Lirim] fluuium, qui in Minturnas influit, ut docet Strabo lib. 5. his uerbis, παρὰ τὰς Φρεγέλλας ὁ Λεῖρις ῥεῖ, ὁ εἰς τὰς Μιντούρνας ἐκδιδούς. Horat. Od. XXXI. lib. 1. *taciturnum amnem* appellat.

-alga inutili] alga, herba eſt, quam mare ad littus proiicit. Idem Horat. Saty. V. lib. 2. *Et genus, & uirtus, niſi cum re, uilior alga eſt.*

-aquæ niſi fallit augur] Ode XXVII. huius lib. *imbrium diuina auis imminentũ.*

-compone] extrue, ut frigus propulſes. facito ut focus tuus ſit luculentus. Od. IX. lib. 1. *Diſſolue frigus ligna ſuper foco Largè reponens.*

-cras genium mero] ſic epiſtola ad Auguſt. lib. 2. *Floribus & uino Genium memorem breuis æui.* repete ἀπὸ κοινοῦ piabant. curabis ergo Genium porco, ut comedas: non ut immoles.

-operum ſolutis.] feriatis, uacantibus ab opere, ocioſis. operum uacuis, ut Saty. II. lib. 1. *Sine operum uacuo gratus conuiua per imbres Vicinus,* &c.

AD FAVNVM. Ode 18.

Vt ſibi propitius ſit.

[a] FAVNE, *Nympharũ* [b] *fugientũ amator,*
Per meos fineis, & aprica rura
Lenis incedas: abeasq́; [c] paruis
Æquus alumnis,
Si [d] tener pleno cadit hædus anno:
Larga nec deſunt Veneris ſodali
Vina [e] cratera: uetus ara multo
Fumat odore:
Ludit [f] herboſo pecus omne campo:
Cum tibi nonæ [g] redeunt Decembres:
[h] Feſtus in pratis uacat ocioſo
Cum boue pagus:
[i] Inter audaceis lupus errat agnos:
Spargit agreſteis tibi ſilua frondeis:
Gaudet [k] inuiſam pepuliſſe foſſor
Te pede terram.

[a] Faunum inuocat, ait Porphyr. quē inferum aiunt & peſtilentem deum, erat illũ autem ut lenis placidusq́; per agros ſuos incedat. Tanta enim erat ueterum ſuperſtitio, ut maleficia à dijs pertimeſcerent, niſi donis, & ſacrifi- ficijs placarentur. Quanta autem re- ligio Faunus à priſcis latinis colere- tur, Virg. 7. Aen. oſtendit. At rex ſolicitus monſtris: oracula Fauni Fa- tidici genitoris adit, lucosq́; ſub alta Conſulit Albunea: nemorum quæ ma xima ſacro Fonte ſonat, ſæuamq́; ex- halat opaca Mephitim. Hinc Italæ gentes, omnisq́; Oenotria tellus In du bijs reſponſa petunt. &c. [b] – fugien tum. Laſciue, ut ait Porph. ab aman- te fugientium, et uideri ſe tamen ante cupientium. [c] Parui alumni qui fundi exigui fructibus aluntur. Ita tibi à maleficio temperes ut pabulum, agelli alumnis non deſit. [d] Si tibi anniuerſario ſacro, religioſè mactandũ hædũ quotan nis curo, ſis pecori, parui agri alumno æquus. [e] Veneris ſodali. cratera Veneris ſodalem di xit; quod uires in Venerem & alacritatem uinum ſuppeditat. Scitum enim eſt, quod no- biliſſimus comicus uſurpauit, Sine Cerere & Baccho friget Venus. [f] – uetus ara, re- ligionis priſcæ monumentum, thure & odoribus incenſis fumat. Ita Catull. Argon. – Cum Delphi tota certatim ex urbe ruentes Acciperent læti diuum fumantibus aris. [f] Fera- ci herbarum; herbido. ſic herboſus cæſpes, Plin. 25. 8. herboſa ſtramenta Cat. 54. Nonis De- cembr. Faunalia ueteres in Fauni honorem celebrabant. Feſti dies erant in quibus, ut a- iunt, uel ſacrificia dijs offerebantur, uel dies diurnis epulis celebrabatur, uel ludi in hono- rem deorum fiebant, uel feriæ obſeruabantur. Feſtus tamen & ad alia referebatur. Ita da- pes feſtæ Hòrat. Epod. 9. & corona feſta Ouid. & choreæ feſtæ idem. 8. Metamorph. Pagus feſtus igitur, in quo omnes ab opere uacabant, diem feſtum traducentes. [i] Inter audaces. Non ſemper audaces, ſed eo die auxilio præſentis dei fidentes; quaſi ille non uideatur paſſu rus, ut feſto ſibi die, laſciuientes agni à fera beſtia petiti dilacerentur. [k] Inuiſam ter- ram, inquit Porph. foſſoribus merito dixit: quòd in ea laborant cum fodiunt. Naturæ enim inſtituto homines laboris ſui materiam oderunt. Significatur autem his, agreſtes, feriatos, lætos, atque hilares in terra inuiſa tripudiare.

COMMENTARII.

Faune.] de Fauno diximus ſuprà ad Odam XVII. lib. I.
– æquus] placatus, propitius, non offenſus. uide ad Oden III. lib. 2.

- alumnis] ut agnis, hædis.
- ſi tener] preces concipiebantur cum conditione. uide annot. ad ſaty. 6. lib. 2. ibi. *Si neque maiorem feci ratione mala rem*.
- pleno] confecto.
- cadit] tibi immolatur.

Veneris ſodali] ſic ſup. *Hebrum hiemis ſodalem* dixit. crateræ autem ſcriptum eſt in omnibus cod. antiquis. neque eſt quòd *crateri* ſubſtituamus in huius uocis locum: cum utraque peræquè ſit in uſu pro re eadem, quanuis aliter ſentiat Nonius.
- - vetus ara] & ſi uetus ara, &c. ſic Virg. in Tityro. *Biſſenos cui noſtra dies altaria fumant*.

Cum tibi nonæ red. Decemb.] Faunalibus.

Feſtus in pratis, &c.] aiunt in Achillis Statij libro ita legi: *Feſtus in pratis uacat, ocioſo Cum boue, pardus.* quam lectionem ego etiam in cod. Torneſ. reperi: ſed cum litura, & recentiore manu. Eam probare non uidetur Muretus: ego autem magnopere improbo. quorſum enim pardum feſtum dicat, qui nunquam in opere faciendo uerſatur? præterea cum de agro ſuo loquatur, quis unquam pardos uidit in Sabinis?
- vacat] uacat ab opere, ocioſus eſt.
- inuiſam] cur inuiſam? propter laborem, quem in ea fodienda & colenda perfert.
- pepuliſſe terram] pellere & pulſare terram, idem ualere, quod ſaltare, apud hunc poëtam, admonuimus ſuprà ad Od. 4. lib. 1.

AD TELEPHVM MVRAENAM AVGVREM. Ode 19.

Reprehendit eum, quòd ueterum hiſtoriarum ſtudio deditus, ea, quæ ad hilariter & iucundè uiuendum pertinent, negligat.

QVANTVM *diſtet ab Inacho*
Codrus, pro patria non timidus mori,
a *Narras, & genus Æaci,*
Et pugnata ſacro bella ſub Ilio.
b *Quo Chium pretio cadum*
Mercemur: quis aquam temperet ignibus.
Quo præbente domum, & quota
Pelignis caream frigoribus, taces.
Da lunæ propere nouæ,
Da noctis mediæ, da, puer, auguris
Murenæ, tribus, aut nouem
c *Miſcentur cyathis pocula commodis.*
Qui Muſas amat impareis,
Ternos ter cyathos d *attonitus petet*

a *Horatius hoc loco Telephum perſtringit, qui parũ commodus atque opportunus cõtinua inter pocula, et uinum de rebus grauioribus diſſerebat, feſtiuis ſermonibus triſtes, intempeſtiue admiſcendo. Quam reprehenſionem non effugiũt multi etiam hoc tempore; qui ut ſibi opinionem ſapientiæ & eruditionis concilient, in cœnis & conuiuijs de reconditis & perobſcuris philoſophorum quæſtionibus agitãdo in ſtultitiæ opinionem incurrunt.* b *Quanti chium uinum liceat parari, id quod locus, res, tempus poſtulat, dicere omittis, Codrum mortem pro patria oppetentem*

Vates. [c] treis prohibet ſupra
Rixarum metuens, tangere Gratia
Nudis iuncta ſororibus.
Inſanire iuuat. cur [f] Berecynthiæ
Ceſſant flamina tibiæ?
Cur pendet tacita fiſtula cum lyra?
[g] Parcenteis ego dexteras
Odi: ſparge roſas, audiat [h] inuidus
Dementem ſtrepitum Lycus:
Et uicina ſeni non habilis Lyco.
[i] Spiſſa te nitidum coma,
Puro te ſimilem Telephe ueſpero,
Tempeſtiua petit Chloe:
Me lentus Glyceræ torret amor meæ.

sentem narras rem quidem dignam, cuius memoria apud poſteros extet; ſed alienam tamen à conuiuij hilaritate, in quo quidem animi relaxatio à curis grauioribus quæritur. [c] quid ſi hoc dicitur ἀλληγορικῶς, ut ſit fouere uino inclinata iam ætate, frigeſcentem? quis uino nobili, curet nos fouendos, & calefaciendos, non quæris, totus in ueterum fabulis, et à noſtra memoria remotiſſimis narrandis. Sunt ſum autem hunc huius loci eſſe, declarare uidentur quæ ſequuntur. Da lunæ propere nouæ, Sed enim hæc in conuiuio, garrulo homini feſtiuè ac uenuſtè obſtrepentis, & qui conuiuij leges ignoret. Eodem autem uidetur pertinere illa appellatio, da, puer, auguris Murenæ, cedo qui poculũ præſenti hoc tribuens Murenæ, hauriã. Nã & hoc tempore (etiam ſi abſentibus nonnunquam hoc datur) habetur quidem ſæpius præſentibus, hic honor. [c] Miſcere, eſt res diuerſas eodem confundere, atque unum è pluribus, corpus conficere & comparare. Aliquando eſt poculum potandum, poſcenti præbere. Cic. 2. de Fini. Dico ergo in eadem uoluptate, eum qui alteri miſceat mulſum ipſe non ſitiens, & eum qui illud ſitiens bibat. Ita græci κιρνᾶν ut Homer. μελίφρονα οἶνον ἐκίρνα. & Odyſſ. ξ. ἐν δ' ἄρα κισσυβίῳ κίρνη μελιηδέα οἶνον. [d] Attoniti qui ſint docet Celſus li. 3. c. 26. Attonitos quoque rarò uidemus: quorum & corpus, & mens ſtupet. Fit interdum ictu fulminis: interdum morbo, ἀποπληξίαν hunc græci appellant. hinc ducta ſimilitudine, attonitos dicimus, qui aut obiecta re aliqua grauiore, aut tarditate ingenij, aut, quod ſæpe in uino accidit, & compotationibus, ebrietate ſtupent; quod illi uitandum Horatius ait qui inter pocula, nimium Muſarum memor, rem ad nonum poculum uates religioſus perducet. [e] Qui ita uino indulget, ut pudori, moderationi, ualetudinique adeò conſulat, is Gratijs nunc honorem habeat non muſis; atque ternis poculis contentus, è conuiuio, rixarum metuens, diſcedat. [f] Berecynthus, urbs Phrygiæ mons, inquit Seruius. Tibiæ autem Berecynthiæ, quæ matris Deum ſacris adhiberi conſueuerant. Catull. de Berecynthia & Aty. — Niueis citata cepit manibus leue tympanum, Tympanum, tubam, tua Cybelle mater initia, &c. Virg. 9. O uerè Phrygiæ (neque enim Phryges) ite per alta Dindyma; ubi aſſuetis biforem dat tybia cantum: Tympana uos buxuſque uocat Berecynthia matris Ideæ. Flamina pro uentis ſæpius ſcriptores ueteres uſurpant. Virg. 5. — ferunt ſua flamina claſſem. &, uibrabunt flamina ueſtes Ouid. 1. Metam. pro flatu hic Horat. uſurpauit. [g] Parcenteis ego dexteras Odi. Sunt omnia in conuiuio prolixè & cumulatè agenda; impigre omnibus impoſitæ partes obeundæ, quicunque ad menſæ miniſteria adſunt, tibia ludendum, fiſtula, lyra, ſpargendæ roſæ, benignè uinum atque epulæ dandæ. Eſt autem acceſſio uoluptatis ſumma, ubi quæ dantur, hilari animo atque alacri adminiſtrantur. [h] — audiat inuidus. Hilaritatis noſtræ inuidia rumpatur, inquit Porph. Senex enim & cum impari coniunctus, & propterea zelotypia perditus & demens, non ſatis æquo animo ferebat, in uicina domo laſciuientes conuiuas, & iuuenis uxoris auribus, muſicis cantibus & ſonis morigerantes. [i] Spiſſa te nitidum coma. uidentur hæc omnino ad pulchritudinem & formam non ad habitudinem referenda; etiam ſi hæc ad formæ commendationem multum

tum aſſert. nam & nitidum ais, delibuto capillo unguentis, & ſimilem ueſpero, cuius ſplendor & lux nitidiſſima, puro & ſereno cœlo conſpicitur.

COMMENTARII.

Quantum diſtet ab Inacho] hiſtorias, quæ nihil ad hilariter, iucundeq; uiuendum pertinent, narras. unde & quanti uinum generoſum paremus: quis aquam & balneum calfaciat: ubi cœnemus, & quota hora frigus foco l. culento arceamus, non narras.

– ab Inacho] Phoroneus Inachi filius rex Argiuorum primus homines fuſos ac diſperſos, & ſuo quenque arbitratu, modoq; uiuentes, unum in locum congregaſſe, & ad ſocietatem, communitatemq; ciuilem redegiſſe dicitur. ei ſucceſſit Argus ex eius filia natus. Argi duo filii extiterunt, Piraſus, & Phorbas. Phorbantis filius Triopa, Iaſi & Agenoris pater. Atque Iaſi quidem filia Io. Agenoris autem filius Crotôpus poſt Agenorem regnauit, ex quo natus eſt Sthenela. Danaus porrò ab Aegypto profectus, Sthenelæ filium, illiusq; poſteros regno ſpoliauit. Inachum Aeſchylus uocat Ἀργεῖον ποταμὸν: quem Argiuorum regem fuiſſe tradunt chronologi.

Codrus] Codrus rex Athenienſium ultimus, ut teſtatur Paterculus, Melanthi filius: qui ſeſe in medios hoſtes immiſit ſeruili ueſtitu, ne poſſet agnoſci, ſi eſſet ornatu regio inſignis: quia ex oraculo reſponderat Apollo, quorum rex interfectus eſſet, eos ſuperiores futuros. ſcribit M. Tull. Tuſcu. 1. & alii complures.

– non timidus mori] ſic loquitur Od. IX. lib. 4. *Non ille pro caris amicis, Aut patria timidus perire.*

– genus Aeaci] Aeacus Iouis ex Oenone Aſopi filia, quæ poſtea Aegina fuit appellata, filius: Pelei & Telamonis & Phoci ex Endeide pater. ex Peleo & Thetide natus Achilles: ex Telamone Aiax, & Teucer, non ex eadem matre. Achillis filius Pyrrhus Neoptolemus, &c.

– & pugnata ſacro bella ſub Ilio] pugnata bella, & pugnatæ pugnæ, genus loquendi non inuſitatum bonis ſcriptoribus: cui ſimilia quædam alia collegimus ad Od. VI. lib. 2.

– ſacro] execrando, ut Od. VII. epod. – *ſacer nepotibus cruor.* & Sat. III. lib. 2. – *is inteſtabilis & ſacer eſto.* ſup. Od. III. huius libri, Iuno ſibi & Mineruæ damnatum Ilium eſſe dicebat. Catull. ad C. Licinium Caluum. *Dij magni: horribilem & ſacrum libellum.* Plaut. Bacchid. – *ego ſum ſacer, ſceleſtus.*

Chium cadum] Cadum uini Chii. Vinum Chium numerat Athenæus li. 1. in laudatiſſimis, & optimis uinis. Quemadmodum autem Horatius *cadum Chium* dixit, ita & Tibull. *cados Falernos* lib. 2. & ibidem *Chium cadum.*

– quis aquam temperet ignibus] id eſt, quis balneum calfaciat. Notiſſimum eſt autem ueteres, illotos ad cœnam uenire non conſueuiſſe. Plautus in Sticho. *Quàm mox cocta eſt cœna? impranſus ego ſum. E. abi intrò ad me, & laua.* & in Amphitryone. *lauiſti.* AMPH. *quid poſtquam laui?* ALC. *accubuiſti.* M. Tullius quidem lib. 2. epiſt. ad Att. ſic loquitur, Atticum inuitans. *Tu pridie Compitalia memento. balneum calfieri iubebo: & Pomponiam Terentia rogat: matrem adiungemus.* Iam aquam ignibus temperare, calefacere eſt, aut certe tepefacere. quam ſi quis malit intelligere adhiberi ad uinum hieme tepefaciendum, non diſſentiam, neque pugnabo.

– quo præbente domum, &c.] cuius domi, & quota hora cœnantes Pelignum frigus luculento foco propulſemus. Præbere domum Græci παρέχειν dicunt, ut præbere aquam, ſalem, &c. de quo genere dicemus Sat. 4. lib. 1. ſic locutus

cutus eſt & Sat.v. eiuſdem lib. *Muræna præbente domum, Capitone culinam.* Peligni populi Samnitibus vicini. quorum metropolis eſt Corfinium.

-quota] hora.

Da lunæ properè nouæ] Quemadmodum amatores amicarum ſuarum nomina toties commemorabant, quoties bibebant, ita & eorum, quos honeſtè amabant, abſentium, & Deorum quoque memoriam ſolebant inter bibendum recolere ac renouare. ſuperioris moris exemplum eſt apud Theocrit. εἰδ. β. *ἀτὰρ τόσον αἰὲν ἔρωτος Ἀκράτω ἐπεχεῖτο*. id eſt, ſemper amoris uinum fundebat, ſeu bibebat. Amoris uinum eſt (inquit interpres) quod quis bibit, amicam ſuam, aut puerum memoria repetens. quod intelligere licet ex illo eiuſdem Theocriti uerſu in θαλυσ. *Καὶ πίομαι μαλακῶς μεμνημένος Ἀγεάνακτος*. poſterioris apud Tibull. eleg. 1. lib. 2. *Sed bene Meſſallam ſua quiſque ad pocula dicat, Nomen & abſentis ſingula verba ſonent*. In his uerbis autem *Da lunæ*, *Da noctis mediæ*, ſubaudiendum cyathum, aut poculum.

Qui Muſas amat impares, &c.] poëta (inquit) Muſis deditus, Muſarumq; amore perculſus, nouies bibet, ſi uolet inſanire: ſed Gratiæ uetant eum, qui à rixis & conuiciis abhorreat, plus quàm tres uini cyathos haurire.

-tres prohibet ſuprà] extat apud Græcos prouerbium tale, *ἢ πέντε πίνειν, ἢ τρία, ἢ μὴ τέτταρα*. quod putabant quidam ad hunc locum pertinere, ut præſcribat, quoties ſit bibendum. ſed Euſtath. commentar. in lib. ὀδυσσ. ιῶτα ſic hoc prouerbium explicat, ut non ad numerum cyathorum uini, quos quis ebibit: ſed ad uini & aquæ temperationem referat. Ait enim tria, ſignificare unius uini cyathi, cum duobus aquæ, confuſionem: quinque, duorum uini, cum tribus aquæ: quattuor, totidem uini, quot aquæ: quod appellatur *ἴσον ἴσῳ*: ſuperiores illas temperationes, eſſe hominum ſanorum, & tamen hilarorum: hanc inſanorum eſſe & quartam bibendi rationem, ſi quis merum bibat, hanc *παράλυσιν* afferre. Athenæus autem lib. 10. uidetur paulò aliter explicare. eius enim ſunt hæc uerba *ἡ δ' οὖν κρᾶσις αὕτη παρὰ τὸ ἔθος οὖσα ὑπέμνησε τάχα καὶ τὴν θρυλλουμένην παροιμίαν, ἢ πέντε πίνειν, ἢ τρία, ἢ μὴ τέτταρα. ἢ γὰρ δύο πρὸς πέντε πίνειν φησὶ δεῖν, ἢ ἕνα πρὸς τρεῖς.* Et profert eo loco Anacreontis uerſus aliquot corruptos: ex quibus intelligere licet Anacreontem duos aquæ cyathos quinque cyathis uini admiſcere uelle. utitur hoc prouerbio & Plautus in Sticho. *uide quot Cyathos hos bibimus? ST. tot, quot digiti ſunt tibi in manu. cantio eſt Græca, καὶ πέντε πῖνε, καὶ τρία, ἢ μὴ τέτταρα.* Nihil igitur hoc prouerbium ad hunc locum (opinor) pertinet. Sed id certè pertinet, quòd apud eundem Athen. lib. 2. Panyaſis primum potum Gratiis, Horis, & Baccho tribuit: ſecundum Veneri, & iterum Baccho: tertium contumeliæ & damno, ſeu noxæ, quam *ἄτην* uocat. Eubulus autem apud eundem, Bacchum ita facit loquentem: *τρεῖς γὰρ μόνους κρατῆρας ἐγκεραννύω, τοῖς εὖ φρονοῦσι· τὸν μὲν ὑγιείας ἕνα, Ὃν πρῶτον ἐκπίνουσι· τὸν δὲ δεύτερον Ἔρωτος, ἡδονῆς τε· τὸν τρίτον δ' ὕπνου.* & uſque ad decimum progreditur, quem inſaniæ eſſe dicit. Nam tres cyathos tantùm ſanis ſe miſcere dicit: unum bonæ ualetudinis: alterum amoris & uoluptatis: tertium ſomni: quartum petulantiæ & contumeliæ: quintum clamoris, &c.

Rixarum metuens] ſic locutus eſt Od. xxiiii. lib. 3. -*& metuens alterius uiri Certo fœdere caſtitas.*

Gratia Nudis iuncta ſororib.] ſic infrà Od. vii. lib. 4. *Gratia cum Nymphis, geminisq; ſororibus audet Ducere nuda choros.* uide ſuprà Ode xxx. lib. 1. ibi, -*& ſolutis Gratiæ zonis.*

Inſanire iuuat.] ſic Anacreon ait ſe inſanire uelle bibentem. *Ἄφες με τοὺς θεούς*

τοι Πιεῖν, πιεῖν ἀμυσὶ Θέλω, θέλω μανῆναι, Εμαίνετ' Αλκμαίωντε, χ' ὁ λευκόπους Ορέστας, Τὰς ματέρας κτανόντες. Εγὼ δὲ μηδένα κτὰς, Πιὼν δ' ἐρυθρὸν οἶνον, Θέλω, θέλω μανῆναι. Supra Od. 7. lib. 2. – *non ego ſanius Bacchabor Edonis: recepto Dulce mihi furere eſt amico.*

Berecynthiæ] Phrygiæ. nam in Phrygia & Lydia tibiarum uſus primùm inuentus eſt. Itaque etiam adhibebantur in ſacri Cybeles matris Deorum. infrà Od. xv. lib. 4. Lydas appellat. *Lydis remiſſo carmine tibijs.*

– cur pendet tacita] ſic Sappho citharam ſuam appellans, hortatur, ut uocalis fiat. ἄγε μοι δῖα χέλυ, φωνάεσσα γίνεο.

Parcentes ego dext.] ignauas & ocioſas: uel parcè miniſtrantes.

– non habilis] non conueniens: quia puella.

– nitidum] nitida & benè curata cute. ut epiſt. ad Albium Tibull. lib. 1. *Me pinguem & nitidum*, &c. uel nitidum intellige, unguento nitentem, ut ſuprà Od. IIII. lib. 1. *Nunc decet aut uiridi nitidum caput impedire myrto.* & ita Græci λιπαρὸν ſæpe accipiunt; ego tamen malim hoc loco *nitidum* accipi pro eo, qui ſit benè curato, & benè habito corpore, qualis eſt ille Delphis apud Theocr. εἰδ. β. quem λιπαρόχροον Simætha nominat, id eſt, λιπαρὸν, benè curatum, nitida cute. ſic Virg. 6. Aen. *equos nitenteis* appellat. & Terent. in Eunu. *Qui color, nitor, ueſtitus? quæ habitudo eſt corporis?*

Tempeſtiua] matura, uiri potens.

– lentus] languidus: qui me languore. ſic ſup. Ode XIII. lib. 1. *Quàm lentis penitus macerer ignibus.*

AD PYRRHVM. Ode 20.

Ne formoſum puerum à puella abſtrahere conetur.

[a] Non uides, quanto moueas periclo
Pyrrhe, Getulæ catulos leænæ?
Dura poſt paulo fugies inaudax
Prælia raptor:
[b] Cum per obſtanteis iuuenũ cateruas
Ibit, inſignem repetens Nearchum:
Grande certamen, tibi præda cedat
Maior, an illi.
[c] Interim dum tu celereis ſagittas
Promis, hæc denteis acuit timendos:
[d] Arbiter pugnæ poſuiſſe nudo
Sub pede palmam
Fertur, & leni recreare uento
Sparſum odoratis humerum capillis:
Qualis aut Nireus fuit, aut aquoſa
Raptus ab Ida.

[a] Nulla uis amoris maior quam leænæ cui ſint catuli adempti; ad uindicandos enim, à natura pares animo uires & amori habet; ſemper illa quidem ferox & immanis, ſed multo in iniuria immanior eadem & ferocior. Nullus amor ardentior meretricis quæ conſuetudine formoſi pueri ſit delinita; nullæ iræ maiores, quàm furentis libidine, atque in eum qui ſibi eripiat ſæuientis. Quanto enim amat uehementius, tanto grauius amiſſum dolet, quærit impotentius, & petulãtius poſcit. [b] Nequicquam obſtiterint iuuenum cateruæ, cui non obſtiterit pudor, quo minus tecum certamen ineat & cogat foro medio & clariſſima luce de parta præda dimicare. [c] Non diſcedit ab inſtituta ſimilitudine. Dum tu, inquit, quaſi celeres ſagittas promis, quas uenator in leænam mittas; ueluti illa dentes acuit, arma in te puella libidine æſtuans atque amens expedit, quibus te uictum, puero erepto, conficiat

ſiciat & perdat. [d] *Arbiter pugnæ; uter prælio uictor diſcedat, ipſe futurus præda aman tis, non laborat. Nam quod palmam quod eſt inſigne uictoriæ pedibus terit; id animi ſecu ritatem habet, & minimè ſoliciti de pugnæ euentu. Aquoſa Ida, quòd Simois & Scamander, ut Mela refert, ab Ida defluunt.*

COMMENTARII.

Non vides] ἀλληγορία eſt. Non uides (inquit) quanto periculo amanti puellæ formoſum adoleſcentem adimas? Profectò tu, qui puerum ei eripuiſti, cùm illa Nearchum ſuum abs te repetet, bellumque tibi ob eam cauſam inferret, nõ audebis cum ea prælium inire: ſed te ſtatim in fugam coniicies, uictumque fatebere. amantem mulierem, cum leæna: adoleſcentem amatum, cum catulis comparat.

- inaudax] non audax, ignauus, timidus.

Grande certamen] certamẽn erit inter uós, uter ueſtrum ſuperior ſit, id eſt uter Nearchó potiatur.

- Interim dum tu] Intereà dum tu ſagittas expedis, quas in eam mittas: illa tanquam leæna, dentes acuit, quibus te diſcerpat, ac laceret.

Arbiter pugnæ, &c.] ille autem Nearchus tanquam pugnæ arbiter, & iudex, uictoriam pedibus ſuppoſuiſſe dicitur, uel pugnæ euentum expectans; uel declarans in ſua poteſtate eſſe ſitum, utri potius gratificetur, uictoriamq; adiudicet, *ponere* autem *ſub pede*, ſeu *ſub pedibus* dicuntur, qui domuerunt, qui ſunt ſuperiores, qui habent in poteſtate: quale eſt illud Lucretii lib. 1. *Quare relligio pedibus ſubiecta uiciſſim Obteritur: nos exæquat uictoria cælo.* Titus liuius lib. 34. annalium. *Argos & Lacedæmonem duas clariſſimas urbes luminia quondam Græciæ, ſub pedibus tuis relinquemus?* Virg. Aen. lib. 7. - *quorumq; à ſtirpe nepotes Omnia ſub pedibus, quà ſol utrunque recurrens Aſpicit Oceanum, uertiq;, regiq; uidebunt.*

- odoratis] uel roſa, uel alio ſuauis odoris flore, ut Od. xi. lib. 2. - *& roſa Canos odorati capillos, Dum licet. Odoratus* autem participium eſt ſine origine uerbi: de quo genere ſuprà ad Od. xi. lib. 2.

Qualis aut Nireus] omnium Græcorum Achille excepto, pulcherrimus ut ait Hom. ἰλ. β. Νιρεὺς, ὃς κάλλιστος ἀνὴρ ὑπὸ Ἴλιον ἦλθε, Τῶν ἄλλων Δαναῶν μετ᾽ ἀμύμονα Πηλείωνα. Od. xv. epod. *Formaq; uincas Nirea.*

- aut aquoſa raptus] Ganymedes. Virgil. lib. 1. Aen. - *rapti Ganymedis honores.*

AD AMPHORAM. Od. 21.

Vt in Coruini gratiam uina uetuſta promat.

[a] O NATA *mecum Conſule Manlio,*
Seu tu querelas, ſiue geris iocos,
Seu rixam, & inſanos amores,
Seu facilem, [b] *pia teſta, ſomnum:*
Quocunque lectum nominè Maſſicum
Seruas, moueri [c] *digna bono die,*

[a] *Vino plus æquo ſe explenti, ſiue is natura moroſus & querulus eſt, ſiue hilaris & lætus, ſiue iracundus idem & ad libidinem procliuis, difficile eſt, quod habet inſitum à natura uitium diſſimulare. Quo nomine infeſti ſæpe ſunt nobis Germani, quos aiunt ob id minus propinantibus, nos æquos præbere, quòd uereamur fore*

Deſcende, Coruino iubente
Promere [d] *languidiora uina,*
Non ille, quanquam Socraticis madet
Sermonibus, te negliget horridus:
Narratur & priſci Catonis
Sæpe mero caluiſſe uirtus.
[e] *Tu lene tormentum ingenio admoues*
Plerunque duro: tu ſapientium
Curas, & arcanum iocoſo
Conſilium retegis Lyæo:
Tu ſpem reducis mentibus anxijs,
[f] *Vireiſq; & addis cornua pauperi,*
Poſt te, neque iratos trementi
Regum apices, neque militum arma.
Te Liber, &, ſi læta aderit, Venus,
Segneſq; nodum ſoluere Gratiæ,
Viuaq; producent lucernæ,
Dum rediens fugat aſtra Phœbus.

fore, ut uino largiore poti, quæ nobis expedias habere occulta, aperiamus. [b] *Modicè uinum, & parcè ſumptum ſalutare eſt; ſi quando morbos gignit, iurgia, rixas, pernicioſas inter homines contentiones, id uitio utentium accidit. - pia teſta, cadus, dolium eſt; continet enim quod maximè hominem foueat, leniat, nutriat, ſoporem feſſo & languido inducat, riſum, iocos, hilaritatem pariat, curas pellat, procul à mœrore animum & triſtitia abducat.* [c] *digna quæ læto die, non triſti, nefaſto, atro, atque adeò Coruino iubente relinatur.* [d] *languidiora uina, uetuſtate lenita, Porphyr. interpretatur, ac planè concocta uetuſtate, & matura.* [e] *Ad ea quæ diſſerit hoc loco Lambinus, uidentur tanquã ἐν προθύκης μέρει hæc è prouerbiorũ libro addenda. Eſt enim celebre apud græcos οἶνος καὶ ἀλήθεια, quo uſus eſt Plutarchus in Artaxerſe. cũ enim inſolentius uino elatus Mithridates quippiã dixiſſet, ita Sparamixã ait illi reſponſe. φθόνος μὲν ὦ μιθριδάτα οὐδεὶς, ἐπεὶ δέ φασιν ἕλληνες οἶνον καὶ ἀλήθειαν εἶναι. Illud etiã prouerbio ferebatur æquè elegans & concinnũ, ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ νήφοντος, ἐπὶ τῆς γλώσσης τοῦ μεθύοντος. Eodem pertinet Theognidis carmen, ἐν πυρὶ μὲν χρυσόν τε καὶ ἄργυρον ἴδριες ἄνδρες Γινώσκουσ', ἀνδρὸς δ' οἶνος ἔδειξε νόον. Euripides apud Athenæum. Κάτοπτρον γὰρ εἴδους χαλκός ἐστ', οἶνος δὲ νοῦ. Et apud eundem Ephippus. Οἶνος σε πλῆθος πολλ' ἀναγκάζει λαλεῖν Οὐκοῦν μεθύοντάς φασι τ' ἀληθῆ λέγειν. Vt autem non facile eſt ueritatem ebrijs diſſimulare, ita ſæpe ijſdem falſa pro ueris probari, ſenſu temulentia deprauato, facillime animaduertimus. Itaque idem Athen. lib. 10. dictum Anacharſidis refert, ὅτι ψευδεῖς δόξαι τοῖς μεθύουσι γίγνονται, ac mox illius feſtiuè dictum & ſalsè addit. cum enim quidam è conuiuis illi dixiſſet, uxorem deformem duxiſti, Cedo, inquit, puer meracius poculum, ut formoſam reddam. quæ eſt turpis. Alcibiades in Conuiu. Platonis. τὸ δ' ἐντεῦθεν οὐκ ἄν μου ἠκούσατε λέγοντος εἰ μή, πρῶτον μὲν τὸ λεγόμενον, οἶνος ἄνευ τε παίδων καὶ μετὰ παίδων ἦν ἀληθής. Viget adhuc inter Germanos prouerbium tria eſſe genera hominum, quæ uerum audiant, pueros, ebrios, inſanos. Itaque Cicero in Topicis inter ea quæ faciunt fidem, pueritiam commemorat, ſomnum, imprudentiam, uinolentiam, inſaniam.* [f] *Porph. Benè & hoc, quia interdum per ebrietatem homines humilitatis ſuæ obliti, in maiorem ſui fiduciam exurgunt, per quam melioribus non cedentes, accenduntur temeritate. Per cornua autem uiolentiam intelligi uult.*

COMMENTARII.

Conſule Manlio] L. Manlio Torquato, L. Aurelio Cotta Coſſ. Hi P. Sylla, & P. Antronio, qui erant deſignati, ambitus à ſe accuſatis, & conuictis, conſules in eorum locum facti ſunt, beneficio legis. ſic Od. XIII. epod. *Tu uina Torquato moue Conſule preſſa meo.*

Seu tu querelas, ſiue geris] nullum (opinor) uinum eſt, in quo ea uis ſit in-

nata, ut uel querelas, uel iocos, uel amores, uel ſomnum afferat: uerum, ut Oda ſuperiore ex Athenæo oſtendimus, quædam ſunt neceſſitatis pocula, quædam Veneris & amoris, quædam rixæ & pugnæ, quædam ſomni. Præterea conſtat uinum, cùm uaria ſint hominum ingenia, ad illam uarietatem commutari, & accommodari. uerbi gratia, ſi quis iracundus natura paulo largius bibat, iracundiam ſuam ſtatim in promtu habet, ac declarat: ſi quis libidinoſus & uoluptarius: libidine inflammatur: & ita de ceteris ſentiendum. uide annot. ad Saty. 4. lib. 1. ibi, *Condita tum ueræ aperis præcordia Liber.*

Seu facilem, &c.] ſomni epithetum apud Horat. ut Od. xi. lib. 2.

Quocunque lectum nomine] paulò ante dixit ſe, & hanc teſtam eiuſdem eſſe ætatis, iiſdem Coſſ. natos: nunc hoc præterea, cuiuſcunque Conſulis nomen teſta præ ſe ferat, dignam eſſe, quæ ſuo loco moueatur læto aliquo die. uſus eſt autem uerbo *mouendi* & Oda xiii. epod. *Tu uina Torquato moue Conſule preſſa meo.*

Deſcende] ex uerbo deſcendendi intelligere licet ſolitos eſſe ueteres uaſa uinaria in apothecis editioribus locare. quod declarat & locus Odæ xxviii. huius lib. *Parcis deripere horreo Ceſſantem Bibuli Conſulis amphoram.* & Od. xii. lib. 4. *Nardi paruus onyx eliciet cadum: Qui nunc Sulpicijs accubat horreis.*

promere] uel deſcende promere, id eſt, ut ex te promas, uel iubente promere, id eſt, iubente Coruino, ut promam.

Languidiora uina] languidiora uina puto ea eſſe, quæ ætate maturuerunt, acerbitatemq; inſitam, tempore amiſerunt, ut dixi ſup. Od. xvi.

Non ille, quanquam S. m. Serm. te negl. horr.] quanquam pectus eſt ei præceptis philoſophicis refertum: non ita ſe præbebit horridum tamen, ut te negligat. ſimilia loquendi genera annotauimus ſup. ad Od. viii. huius libri.

Narratur & priſci Catonis] uirtus Catonis poſitum pro Catone, ut annotauimus ad Od. v. huius lib. fuit autẽ hæc opinio de Catone maiore, illum uino ſe nonnunquam largius inuitare ſolitum eſſe, ſed falſa. Plutarchus quidem in eius uita nihil tale de eo tradit. tantum ſcribit eum delectari ſolitum cœnis lautioribus, & copioſioribus, maximè cum ruſticis uicinis, non ſolùm æqualibus, uerum etiam adoleſcentibus. ſic Plutarch. *ἦν δὲ καὶ τὸ δεῖπνον ἐν ἀγρῷ δαψιλέστερον. ἐκάλει γὰρ ἑκάστοτε τῶν ἀγρογειτόνων, καὶ περιχώρων τοὺς συνήθεις, καὶ συνδιῆγεν ἱλαρῶς, οὐ τοῖς καθ' ἡλικίαν μόνοις ἡδὺς ὢν συγγενέσθαι, καὶ ποθεινὸς, ἀλλὰ καὶ τοῖς νέοις.* Et M. Tull. in libello de ſenectute ſic eum loquentem facit: *Ego propter ſermonis delectationem tempeſtiuis conuiuijs delector, nec cum æqualibus ſolum, qui pauci admodum reſtant: ſed cum ueſtra etiam ætate, atque uobiſcum: habeoq; ſenectuti magnam gratiam, quæ mihi ſermonis auiditatem auxit: potionis & cibi ſuſtulit.* De iuniore autem idem Plutarchus in eius uita ſcribit. *προϊόντι δὲ τῷ χρόνῳ μάλιστα προσίετο τὸ πίνειν ὥστε πολλάκις ἐν οἴνῳ διάγειν εἰς ὄρθρον,* &c. *διὸ καὶ Μεμμίου τινὸς ἐν συλλόγῳ φήσαντος, ὅλας τὸν Κάτωνα μεθύσκεσθαι τὰς νύκτας, ὑπολαβὼν ὁ Κικέρων, ἐκεῖνο δ' οὐ λέγεις, εἶπεν, ὅτι καὶ τὰς ἡμέρας ὅλας κυβεύει.* id eſt, progreſſa autem iam ætate maximè recipiebat compotationes, ut ſæpe uſque ad horam matutinam in uino permaneret, &c. Itaque cum Memmius quidam in conuentu dixiſſet Catonem totas noctes ebrium eſſe: ſuſcepto ſermone Cicero, at illud non addis (inquit) etiam totos dies eum alea ludere.

Tu lene tormentum] Plato lib. 1. de legib. in extremo ait nullum eſſe tormentum minus ſumtuoſum, minusq; noxium ac periculoſum, quàm uinum, ad explorandos & exquirendos hominum affectus & mores. Verba Platonis ſunt hæc: *καὶ μυρία δὴ λέγων οὐκ ἄν τίς ποτε ἀνύσειεν, ὅσῳ διαφέρει τὸ μετὰ παιδιᾶς τὴν ἄλλων ἄνευ μισθοῦ ζημιώδους, ἦθος ψυχῆς θεωρεῖν. καὶ δὴ τοῦτο μὲν αὖ τὸ μέρος γε τούτων οὔτ' ἂν*

Κρῆτας,

Κρῆτας, οὔτ' ἄλλους ἀνθρώπους οὐδένας οἰόμεθα ἀμφισβητεῖν μὴ οὐ πρέπειν τε ἀλλ' ἐπιεικῆ ταύτην εἶ), τό τε δ' τελέας, καὶ ἀσφαλείας, καὶ τάχος διαφέρειν πρὸς τὰς ἄλλας βασάνους. huc pertinet locus ille in epiſt. ad Piſon. *Reges dicuntur multis urgere culullis, Et torquere mero, quem perſpexiſſe laborant. An ſit amicitia dignus.* & epiſt. ad Lollium 1. lib. 1. *Commiſſumq; teges & uino tortus, & ira.* ſignificat autem Horatius, ingenia ſeueriora, & aſperiora uino interdum leniri, ac temperari.

Tu ſpem reducis mentibus] ſic ſup. Od. XVII. lib. 1. *Quis poſt uina grauem militiam, aut pauperiem crepat?* & epiſt. ad Torq. lib. 1. *Quid non ebrietas deſignat? operta recludit: Spes iubet eſſe ratas*, &c. extant in hanc ſententiam apud Athen. lib. 2. aliquot Diphili uerſus, quos me non pigebit aſcribere. Nam hunc locum non ſolum illuſtrabunt, uerùm etiam explicabunt. ſic igitur Diph. *Ὦ πᾶσι τοῖς φρονοῦσι προσφιλέστατε Διόνυσε καὶ σοφώτατ', ὡς ἡδύς τις εἶ· Ὅταν ταπεινὸν μέγα φρονεῖν ποιῇς μόνος, Τὸν τὰς ὀφρῦς αἴροντα συμπείθῃς γελᾶν· Τόν τ' ἀσθενῆ τολμᾶν τι, τὸν δειλὸν θρασύν.* eòdem pertinent illa Platonis lib. 1. de leg. de uino. *πίνοντα τὸν ἄνθρωπον αὐτὸν αὑτοῦ ποιεῖ πρῶτον ἵλεων αὐθὶς μᾶλλον, ἢ πρότερον, καὶ ὁπόσῳ ἂν πλέον αὐτοῦ γεύηται, τοσούτῳ πλειόνων ἐλπίδων ἀγαθῶν πληροῦται, καὶ δυνάμεως εἰς δόξαν. καὶ τελευτῶν δὴ πάσης ὁ τοιοῦτος παρρησίας, ὡς σοφὸς ὤν, μεστοῦται, καὶ ἐλευθερίας, πάσης δὲ ἀφοβίας, ὥστε εἰπεῖν τε ἀόκνως ὁτιοῦν, ὡσαύτως δὲ καὶ πρᾶξαι.* id eſt, hominem, qui biberit, primum efficit placidiorem, quàm erat antè, & quo plus de eo guſtarit, tanto illi plures bonas ſpes præbet, tanto plus uirium ad gloriam & exiſtimationem ſuppeditat. ad extremum igitur omni orationis licentia, ac libertate, qua ſi ſapiens ſit, omniq; confidentia, atque audacia completur, ita ut quiduis ſtrenuè atque impigrè & dicat pariter, & agat. & Ariſtoph. *ἱππεῦσ. Ὁρᾷς, ὅταν πίνωσιν ἄνθρωποι, τότε Πλουτοῦσι, διαπράττουσι, νικῶσι δίκας, Εὐδαιμονοῦσιν, ὠφελοῦσι τοὺς φίλους.*

Regum apices] id eſt, Regum maieſtatem, potentiam, faſtigium. ſup. Od. XXXV. lib. 1. *hinc apicem rapax Fortuna cum ſtridore acuto Suſtulit*, &c.

Segneſque nod. ſol. Grat.] id eſt, quæ non facile concordiam diſſoluunt: quæ uſque adeò arctis, & firmis uinculis inter ſe coniunctæ ſunt, ut ægrè diſſideant, aut diſtrahantur. *ſegnes ſoluere* autem genus eſt loquendi Græcum, ut annot. ad Od. VIII. lib. 4.

Viuæque producent lucernæ] id eſt, totam noctem bibetur, & Veneri indulgebitur. tota nox in uino, & hilaritate conſumetur. ſic ſup. Od. 8. huius libri. *& uigiles lucernas Perfer in lucem.* ad quem locum annotauimus, Romanos illos ueteres, atque etiam Græcos, cœnas ſuas totam noctem producere ſolitos eſſe. crebra certe lucernarũ, & lychnorum apud ſcriptores, cum de cœnis loquuntur, mentio ſatis declarat, eos noctu cœnare conſueuiſſe. ſuprà idem Horatius ſignificans multum intereſſe inter arma, & conuiuia, ſic loquitur. *Vino & lucernis Medus acinaces Immane quantum diſcrepet.* M. Tull. pro Cælio. *Quàm uolent in conuiuiis faceti & dicaces, nonnunquam etiam ad uinum diſerti ſint: alia fori uis eſt, alia triclinij, alia ſubſelliorum ratio, alia lectorum. non idem iudicum, comaſſatorumq; conſpectus. lux denique alia ſolis, & lychnorum.*

IN DIANAM. Ode 22.

[a] MONTIVM *cuſtos, nemorumq́ uirgo,*
Quæ laborantes utero puellas

[a] *Dianæ Pinum in fundo ſuo conſecrat, apud quam quotannis ſe uer*

rem

Ter uocata audis, adimisq́; letho
Diua triformis:
Imminens uillæ tua pinus eſto:
Quam per exactos ego lætus annos,
Verris, obliquum meditantis ictum,
Sanguine donem.

rem ſacrificaturum promittit. Porphyr. [b] *Sæuius lædunt uerres cum tranſuerſum feriunt, ait Acron, ob dentium obliquitatem. Placuit hoc loco adſcribere longe elegantiſſimum M. Antonij Flaminij carmen in Dianam; ut inuidentes noſtrorum hominum laudi, aliquando eos poſſe cum ſpe etiam uincendi cum antiquis certare fateantur. At te quis tacitum ſinat, O caſtiſſima cælitum Cultrix, ò Erimanthij, Cynthijque re.eſſus? Te chori & citharæ iuuant, Te iuuat ſtrepitus canum Audire, & celeres feras Acri figere cornu. At cum ſol abit aureus, Tu perfuſa liquentibus Vndis, Oceani uago Luſtras æthera curru. Cur.. ui lucida ſydera Sectantur pede candido, Laſciuas meditantia Pura nocte choreas. Tunc ſiluæ memor aureos Flores, & uiolaria Et paruas ſegetes leui Nutris humida rore. Tu ferum mare temperas; Tu Noti & pluuiæ potens, Tu partus aperis prece Ter uocata puellæ. Salue, dux bona ſyderum, Altorum dea montium, Salue, uotaque uirginum Audi rite precantum.*

COMMENTARII.

Quæ laborantes utero puellas] Eandem eſſe Dianam, Ilithyiam, Lucinã, Geniralem, ex hoc loco, & ex carmine ſæculari pro Imperio populi Romani, intelligere licer: quo in carmine tribus his poſtremis nominibus eam appellat. *Rite maturos aperire partus Lenis Ilithyia, tuere matres, Siue tu Lucina probas uocari, Seu Genitalis.* de qua ſic M. Tull. ſecundo de nat. deor. *Dianam autem eandem eſſe putant, à lucendo utranque nominatam. Itaque ut apud Græcos Dianam, eamq́; Luciferam: ſic apud nos Iunonem Lucinam in pariendo inuocant: quæ eadem Diana omniuaga dicitur, non à uenando: ſed quòd in ſeptem numeratur tanquam uagantibus. Diana dicta, quia noctu quaſi diem efficeret. Adhibetur autem ad partus, quod ij matureſcunt aut ſeptem nonnunquam, aut plerunque nouem Lunæ curſibus: qui, quia menſa ſpatia conficiunt, menſes nominantur. concinneq́;, ut multa, Timæus, qui, cum in hiſtoria dixiſſet, qua nocte natus Alexander eſſet, eadem Dianæ Epheſiæ templum deflagrauiſſe; adiunxit, minimè id eſſe mirandum, quòd Diana, cum in partu Olympiadis adeſſe uoluiſſet, abfuiſſet domo.* hactenus M. Tull. Sed cum Diana Latonæ: Ilithyia autem Iunonis ſit filia: quì poteſt eſſe eadem Diana & Ilithyia? Atqui Pindarus Neme. carmine ſexto, Ilithyiã, & Iunonis eſſe filiam, & præſto adeſſe partubus, non obſcurè ſignificat. Ilithyia (inquit) quæ Parcis aſſides, filia Iunonis, filiorum genitrix: ſine te neque diẽ, neque noctem aſpicimus, neque pubeſcimus. Pindari verba ſunt hæc, ſi quis magis delectatur Græcis: Ειλείθυια πάρεδρος μοιρᾶν βαθυφρόνων, παῖ μεγαλοσθενέος, ἄκουσον, ἥρας· γενέτειρα τέκνων· ἄνευ σέθεν οὐ φάος, οὐ μέλαιναν δρακόντες εὐφρόναν τεὰν ἀδελφεὰν, ἐλάχομεν ἀγλαόγυιον ἥβαν. Heſiodus item Ilithyiam, Iunonis filiam facit in Theogon. ἡ δ' ἥβην καὶ Ἄρηα, καὶ εἰλείθυιαν ἔτικτεν. Homerus autem Ilithyiam, μογοστόκον appellat ἰλ. π. his uerbis. Αὐτὰρ ἐπειδὴ τόν γε μογοστόκος εἰλείθυια Ἐξάγαγε πρὸ φόωσδε, καὶ ἠελίου ἴδεν αὐγάς. & ἰλ. λ. numero multitudinis μογοστόκους εἰλειθυίας Iunonis filias appellat. Ὡς δ' ὅταν ὠδίνουσαν ἔχῃ βέλος ὀξὺ γυναῖκα Δριμὺ, τό τε προϊεῖσι μογοστόκοι εἰλείθυιαι Ἥρης θυγατέρες. & Theocrit. εἰδ. λς. μογοστόκον Ἄρτεμιν. Pauſanias quoque aliam facit à Diana, & Iunonis filiam dicit haberi: quin etiam eam Latonæ partum adiuuiſſe ab Hyperboreis profectam: ceteros homines autem Ilithyiæ nomẽ ab his didiciſſe. Pauſaniæ uerba ſunt hæc. Ἀττ. ἣν ἐλθοῦσαν ἐξ Ὑπερβορέων

ἐς

εἰς Δῆλον, γενέσθαι βοηθὸν ταῖς Λητοῦς ὠδῖσι. Τοὺς δ' ἄλλους παρ' αὐτῶν φασι τῆς εἰλειθυίας μαθεῖν τὸ ὄνομα. καὶ θύουσι δὲ τῇ εἰλειθυίᾳ Δήλιοι καὶ ὕμνον ᾄδουσιν ὠδῖνος. Κρῆτες δὲ τῆς χώρας τῆς Κνωσσίας ἐν Ἀμνισῷ γενέσθαι νομίζουσιν εἰλείθυιαν, καὶ παῖδα Ἥρας εἶναι. Idem Arcad. narrat ſe Ilithyæ ſtatuam uidiſſe apud Agvenſes à Daſmophonte fictam, quæ tota eſſet à capite uſque ad calcem ueſte textili tecta, cuiuſquè nihil eſſet nudum, præter faciem, & extremas manus, & pedes: eius alteram manum porrectam eſſe, & explicatam: altera facem tenere: quæ res unum è duobus ſignificaret, uel partus dolores mulieribus inſtar ignis eſſe: uel illam pueros ex utero matris in lucem, atque in luminis oras (ut ait ille) protrahere. uerba Pauſaniæ ſunt hæc. εἰλειθυίᾳ δ' εἰκάσαι τις ἂν εἶναι δᾷδας, ὅτι γυναιξὶν ἐν ἴσῳ καὶ πῦρ εἰσὶν αἱ ὠδῖνες. Ἔχοιεν δ' ἂν λόγον καὶ ὅτι τοιαίδε αἱ δᾷδες, ὅτι εἰλείθυια ἐστὶν ἡ εἰς φῶς ἄγουσα τοὺς παῖδας. Plato autem in Theæteto eandem eſſe Dianam, & Ilithyiam putat, ut ex eius uerbis perſpicuum eſſe poteſt. αἰτίαν δὲ τῆς ἐδεμίαν γυναῖκα αὐτὴν κυϊσκομένην τε καὶ τίκτουσαν ἄλλας μαιεύεσθαι, φασὶν εἶναι τὴν Ἄρτεμιν, ὅτι ἄλοχος οὖσα τὴν λοχείαν εἴληχε, id eſt, cauſam autem, cur nulla mulier, quæ ipſa grauida fieri, & parere poſſit, obſtetricis munere fungatur, aiunt hanc eſſe, quòd Diana à pariendo immunis, maturandorum, & procurandorum partuum prouinciam nacta eſt. Plaut, Terentius, Varro, Catullus, & ceteri Latini, Iunonem Lucinam coniunctè, uel Lucinam tantùm efferunt. Ter. Heautontim. *Iuno Lucina fer opem*. & item alibi. Plaut. Aulul. *Iuno Lucina tuam fidem*. Catull. in carmine ſæculari ad Dianam. *Tu Lucina dolentibus Iuno dicta puerperis: Tu potens Triuia, & notho es Dicta lumine luna.* Plautus in Truculento. *- date mihi huc ligna, atque ignem in aram, ut venerer Lucinam deam.* Varro lib. 4. de lingua Lat. *- quæ ideo uidetur à Latinis Iuno Lucina dicta, uel quòd terram, ut phyſici dicunt, iuuat, & lucet: uel quòd ab luce eius, qua quis conceptus eſt, una iuuat, donec menſibus actis produxit in lucem. Facta igitur à iuuando, & luce Iuno Lucina: a quo parientes eam inuocant. Luna enim naſcentium dux*, &c. ſic Horat. Od. v. epod. *Per liberos te, ſi uocata partubus Lucina ueris affuit*. Dionyſ. Halicarn. lib. 4. εἰλείθυιαν Ῥωμαῖοι καλοῦσιν Ἥραν φωσφόρον. Theocritus ἐγκωμ. Πτολεμ. Εἰλείθυιαν, λυσίζωνον appellat. Ἔνθα γὰρ εἰλείθυιαν ἐβώσατο λυσίζωνον Ἀντιγόνας θυγάτηρ βεβαρυμένα ὠδίνεσσιν· Ἡ δέ οἱ εὐμενέουσα παρίστατο. Virgil. etiam ad equas transfert Georg. III. *Aetas Lucinam, iuſtosq; pati Hymenæos deſinit ante decem: poſt quattuor incipit annos.* Oppianus lib. 1. partus dolores omnibus animantibus acerbos, & moleſtos eſſe ſignificans, ſic ait, Ὡς οὐ μοῦνον ἔφυ ...λεὸν, οὐδ' ἰχθύσι μοῖραν ὤπασαν, οὐδ' ἄρα μοῦνον ἐπιχθονίοισι γυναιξὶν Ἄλγεα, πάντῃ δ' εἰσὶν ἐπαχθέες εἰλείθυιαι.

Diua triformis] τρίμορφος. Athenæus lib. 7. ait Apollodorum ſcribere in libris de Diis, triglam Hecatæ immolari propter communitatem, & coniunctionem nominis. Deam enim eſſe triformem. ſic Athen. Ἀπολλόδωρος ἐν τοῖς περὶ θεῶν, τῇ Ἑκάτῃ φησὶ θύεσθαι τρίγλην διὰ τὴν ὀνόματος οἰκειότητα. τρίμορφος γὰρ ἡ θεός. citat & Chariclidæ cuiuſdam uerſum. δέσποιν' Ἑκάτη τριοδῖτι, τρίμορφε, τριπρόσωπε, τρίγλαις κηλουμένη. iccircò autem triformem appellari dicunt alii, quòd eadem ſit Diana, & Lucina, & Hecate, ſeu Proſerpina. Virg. Aen. 4. *Tergeminamq; Hecaten, tria uirginis ora Dianæ.* eandem, Triuiam appellat Ennius uel quòd in triuio ponitur, uel quòd in cælo tribus uiis mouetur, in altitudinem, latitudinem, longitudinem.

- exactos] confectos. *per exactos annos*, id eſt, quotannis.

- obliquum meditantis] qui dum cæditur, conetur morſione obliqua eum, à quo cædatur, malè multare: uel qui uideatur ſeſe ad obliquas morſiones aſſuefacere, & exercere. hæc enim uis eſt uerbi meditandi propria. quod à Græco μελετᾶν tractum eſt.

AD PHIDILEN. Ode 23.

Suadens, ut deos puris manibus, & conſcientia benè actæ uitæ colat.

[a] CAELO ſupinas ſi tuleris manus
Naſcente luna, ruſtica Phidile:
Si ture placaris, & horna
Fruge Lareis, auidaq́; porca:
Nec peſtilentem ſentiet Africum
Fœcunda uitis, nec ſterilem ſeges
[b] Rubiginem, aut dulces alumni
Pomifero graue tempus anno.
Nam, quæ [c] niuali paſcitur Algido
Deuota, quercus inter, & ilices:
Aut creſcit Albanis in herbis
Victima, pontificum ſecureis
Ceruice tinguet. te nihil attinet
Tentare multa cade bidentium
Paruos coronantem marino
Rore deos, fragiliq́; myrto.
Immunis aram ſi tetigit manus:
Non ſumptuoſa blandior hoſtia,
Mollibit auerſos Penateis
[d] Farre pio, & ſaliente mica.

[a] Dij immortales pietate animi, religione, ſacris rite procurandis placantur. Quæ autem munera dijs offeruntur, ea, etiam ſi perexigua ſint, modo pietatis & religionis ſignificationem habeant, gratiſſima ijs acceptiſſimaq́; eſſe creduntur. Scitum enim Lycurgi eſt; in eum qui rogabat cur legibus edixiſſet, ut minutis rebus ſacrificaretur. Ne quando, ille inquit, nos deficiat, quo numen uenerémur. [b] Rubigo, morbus ſegetum, qui culmis frumentorum innaſcitur ex nimio humore, ut ait Varr. Plin. 18. 17. Rubigo quidem maxima ſegetum peſtis, lauri ramis in aruo defixis, tranſit in earum folia ex aruis. Rubigo uel erugo in ſegetibus, inquit Budæus, eſt quam nuyllam noſtrates agricolæ uocant. Spicæ enim marcidæ fiunt hoc uitio, & in puluerem fætidum confriatiles. Eum ſegetum morbum in quibuſdam Italiæ locis Carbonem uocant. Columel. Mala rubigo uirides ne torreat herbas. Et Ouid. Aſpera rubigo parcas Cerealibus herbis. Hinc Robigus deus quem in xij dijs Varro numerat, qui præſides agrorum eſſe credebantur; eos agricolarum duces nominat. Quarto ait Robigum ac Floram, quibus propitijs, neque rubigo, frumenta, atque arbores corrumpit, neque non tempeſtinè florent. Itaque publicè Robigo feriæ robigalia, Floræ, ludi Floralia inſtituti. Robigalia autem ſacra vij Cal. Maij fiebant, quoniam tunc ferè ſegetes rubigo occupat, ut Plin. ait. - aut dulces alumni. Sic. Od. 18. eiuſdem lib. - abeasq́; paruis Aequus alumnis. Nec pecora, inquit, tempore anni peſtilenti & graui morbida fient. [c] Niualia loca, Plin. poſita ſub niuali cælo. Naſcitur, inquit, in petroſis, apricis, & ijſdem niualibus. 26. 8. Auræ niuales Horat. 1. Epiſt. 2. &, niuale cælum Colum. &, dies niualis Liu. quo niuis magna uis deciderat. apud Virg. 3. Georg. uentorum epithet. Idem ad candorem tranſtulit. 3. Aen. Ordo eſt, Deuota uictima quæ paſcitur niuali Algido inter quercus & ilices aut creſcit in Albanis herbis, tinguet ſecureis pontificum; quod perinde eſt, ac ſi dicat, mactabitur, & ſuo ſanguine ſecureis Pontificum inficiet. Quàm grataæ uictimæ dijs futuræ ſint, quæ inter quercus et ilices lætaq́; paſcua dijs mactandæ ſeruantur, uiderint diuites, & potentes homines, quibus opum oſtentatio in rebus diuinis, non pietatis ſignificatio quæſita eſt. Libet autem hic referre, quæ in hanc ſententiam Socrates apud Platonem differit in Alcibiade; quem quidem locum Lambinus uidit, ſed una aut altera ſententia contentus, breuitatis ſtudio, ut opinor, omiſit.

Placet

Placet, inquit, & quiddam præterea narrare, quod aliquando de maioribus natu accepi ; cum quidem ita dicerent, ſemper ubi orta controuerſia inter Lacedæmonios & Athenienſes de re aliqua eſſet, ſiue terra, ſiue mari res gereretur, noſtros clade accepta uictos prælio diſceſſiſſe. Itaque cum iniquo animo id Athenienſes ferrent, & conſilij inopes, qua ratione præſentium malorum uim à repub. amolirentur, ignorarent, re deliberata, optimum eſſe ſtatuiſſe, ut de ea re Ammonem, miſſis legatis, conſulerent, eos id rogaſſe, quid eſſet cur ſemper Lacedæmonijs dij magis quàm Athenienſibus uictoriam adiudicarēt ; qui uni tamen Græcorum, & plurima illis & pulcherrima ſacrificia offerrent, tum ſignis, donarijsque ut nulli alij, templa ornarent, anniuerſariasque pompas ac ſumptuoſiſſimo apparatu & magnificentiſſimo comparatas agerent ; tantum autem pecuniæ, quantum neque alij Græci omnes ſimul. ijs quotannis penderent; cum quidem Lacedæmonij hæc planè negligerent, eam autem contemptionem in ijs colendis præſeferrent, ut mancas mutilatasq; uictimas in ſacris mactarent ; omnibus certè in rebus, multò parcius quàm Athenienſes illos colerent ; cum eorum eſſent opes tamen minimè Athenienſium inferiores. Cum hæc dixiſſent ac ſciſcitarentur, quid illos agere oporteret, qua re à præſentibus malis uindicarentur, nihil aliud uatem quàm hoc unum reſpondiſſe, nempe, non permittere hoc deum. Aduocatis uerò Athenienſibus, hæc, inquit Ammon. dixiſſe, Gratiorem ſibi accidere, ſanctam lætamque Lacedæmoniorum precationem, quàm omnia Græcorum ſacra ; tantum illum dixiſſe, nihil præterea locutum. Læta autem illa acclamatione, mihi uidetur deus ſignificaſſe, conceptam animis precationem & uotum pro ſalute reipub. ſuſceptum. Verè enim illa multò cæteris antecellit. Nam Græcorum alij boues auratis cornibus dijs ſiſtentes, alij donaria, ſigna, tabulas offerentes, nullo delectu, omnia ſiue illa bona, ſiue mala ſint, precantur : Dij porrò execrantes illos cum audiunt, eorum ſacra & pompas quantum uis illas, & ſumptus magnificentia, & apparatu conſpiciendas, non probant. Hæc Plato. [d] *Far apud ueteres de omnibus frugibus dicebatur Varr. 4. de ling. Latina. Colum. Poſthæc cauea cum matre claudendi ſunt, & farre hordeaceo cum aqua incocto, uel adoreo farre, uino aſperſo modicè alendi. Virg. 5. Aen. Pergameumque larem & canæ penetralia Veſtæ Farre pio & plena ſupplex ueneratur acerra. Salientem micam ſalis, inquit Porph. quod ſaliat, cum in ignem miſſum ſit.*

COMMENTARII.

Cælo ſupinas] notat interpres Hom. ad illum uerſum, *Λαοὶ δ᾽ ἠρήσαντο, θεοῖσι δὲ χεῖρας ἀνέσχον*, ſolitos eſſe heroas manibus in cælum ſublatis Iouem, ceterosque deos cæleſtes precari : marinos, ad mare porrectis : manes, & inferos, terra percuſſa. Primi moris excēpla ſunt hæc. Virg. Aen. 1. *Ingemit, et duplices tendens ad ſidera palmas, Talia uoce refert.* Idē 2. *Suſtulit exutas vinclis ad ſidera palmas.* Idē 3. *– tendoq; ſupinas Ad cælum cum uoce manus.* & 4. *Multa Iouem manibus ſupplex oraſſe ſupinis.* Lucret. lib. 5. *– & pandere palmas Ante Deûm delubra.* Salluſt. coniur. Catil. *– manus ſupplices ad cælum tendere, miſerari paruos liberos, rogitare Deos.* Homer. ὀδυσ. ι. Εὔχετο χεῖρ᾽ ὀρέγων εἰς οὐρανὸν ἀστερόεντα. Apollon. lib. 1. ἀργ. αἱ δὲ γυναῖκες Πολλὰ μάλ᾽ ἀθανάτοισιν ἐς αἰθέρα χεῖρας ἄειραν Εὐχόμεναι νόστοιο τέλος θυμηδὲς ὀπάσσαι. præ lætitia manus ad cælum tollit ille apud Hor. ſat. v. lib. 2. *– donec ohe iam, Ad cælum manibus ſublatis, dixerit, urge.* Secundi hoc nunc mihi exemplum ſuccurrit. Virg. Aen. 4. *Ni palmas ponto tendens utraſque Cloanthus Fudiſſetq; preces, diuosq; in uota uocaſſet: Dij, quibus imperium pelagi.* Poſtremi ſunt hæc. Eur. ἑκάβ. Ὦ χθόνιοι θεοί, σώσατε παῖδ᾽ ἐμόν, ὃς μόνος, οἴκων ἄγκυρά τ᾽ ἐμῶν, τὴν χιονώδη Θρῄκην κατέχει. Idem Oreſt. πότνια, πότνια νύξ, ὑπνοδότειρα τῶν πολυπόνων βροτῶν, Ἐρεβόθεν ἴθι. Homer. ἰλ. ι. Πολλὰ δὲ καὶ γαῖαν πολυφόρβην χερσὶν ἀλοία Κικλή-

κατ' ἀΐδην, καὶ ἐπαινὴν Περσεφόνειαν. Idem & eum mortuos appellabant. M. Tull. Tuſc. 2. *Tum Cleantem, cum pede terram percuſſiſſet, uerſum ex Epigonis dixiſſe ferunt, Audiſne hæc, Amphiaraë, ſub terram abdite? Zenonem ſignificabat, à quo illum degenerare dolebat.*

– horna fruge] hornotina: huius anni. Od. 11. epod. *Et horna dulci uina promens dolio*. M. Tull. Verr. de anteactis. *frumentum hornotinum*. Propert. lib. 4. *Illa dies hornis cædem denunciat agnis*.

– ſterilem rubiginem] Virg. Georg. 1. *malam* uocat. *Mox & frumentis labor additus, ut mala culmos Eſſet rubigo*.

Pomifero graue tempus anno.] autumnum ſignificat, quem pomiferum item appellat Od. vii. lib. 4. – *ſimul Pomifer autumnus fruges effuderit*. & Od. ii. lib. epod. ſic deſcribit. *Vel cum decorum mitibus pomis caput Autumnus aruis extulit*. graue autem tempus hoc loco dicit, quia peſtilens, & inſalubre. ut ſat. vi. lib. 2. *Autumnusque grauis Libitinæ quæſtus acerbæ*. ordo eſt: aut dulces alumni graue tempus non ſentient anno pomifero, ideſt anni parte pomifera, nempe autumno.

– niuali Algido] Algidum mons, & urbs eiuſdem nominis. ſuprà Ode xxi. lib. 1. *gelidum* appellat. Od. iiii. lib. 4. *Nigræ feraci frondis in Algido*.

– deuota] uota, & promiſſa, ſeu obligata ex uoto. ſic deuotos appellat Cæſar lib. 3. de bello Gallico, ſoldurios illos, qui, cuius amicitiæ ſe deuouiſſent; cum eo omnibus in uita commodis fruebantur: omnia rurſus incommoda, & mala perferebant. ſuprà arborem illam, cuius caſu propemodum oppreſſus eſt, deuotam nominauit, Od. huius lib. 4.

Pontificum ſecur. Ceruí. ting.] à pontificibus publicè immolabitur.

– bidentium] *bidentes* (inquit) Feſtus) *ſunt pecudes, ſeu oues, quæ duos dentes ceteris longiores habent*. ſed alii, quorum ſententia à doctis probatur magis, aiunt bidentes dictas eſſe, quaſi biennes, quòd bimæ immolarentur. Virgil. lib. 5. Aen. – *cædit quinas de more bidentes*. Idem vi. – *totidem lectas de more bidentes*.

Paruos coronantem, &c.] te, quæ paruos deos habes domi.

Immunis aram ſi tetigit] manus immunis propriè, quæ nihil porrigit, inanis, ut Od. xii. lib. 4. – *non ego te meis Immunem meditor tingere poculis*, id eſt, nihil afferentem. & epiſt. ad Villic. lib. 1. *Quem ſcis immunem Cynaræ placuiſſe rapaci*. ſed hoc loco uidetur ſubaudiri, à ſcelere: ut ſit manus à ſcelere, aut culpa immunis, & ita Acr. & Porph. Solebant autem orantes aram tangere, ſeu tenere. Itaque Varro rerum diuinar. lib. 5. (ut refert Macrob. li. 3.) *ſcribit aras primum anſas dictas, quòd eſſet neceſſarium à ſacrificantibus eas teneri*: quemadmodum uaſorum anſas tenere & prendere ſolemus. ad quem morem reſpiciens Virg. Aen. xii. ut & hic Horat. Latinum Regem ſic facit loquentem. *Tango aras: medioſq; ignes, & numina teſtor*. idem Aen. iiii. *Talibus orantem dictis, araſq; tenentem*. & M. Tull. pro Flacco. *qui ſi aram tenens iuraret, crederet nemo, per epiſtolam, quod uolet, iniuratus probabit?*

Non ſumt. bland. hoſt. &c.] *ſumtuoſa hoſtia* ſunt ſeptimi caſus: hæcq; eſt huius loci ſententia. ſi tua manus immunis: id eſt, ſine ulla uictima, uel, ut alii, innocens, aram tetigit: æquè placabit & flectet deos familiares, farre, & mica ſalis, nihilo gratior Diis futura propter ſumtuoſam aliquam hoſtiam. Plato in Alcibiade perſpicuè oſtendit, Deos immortales, ſumtuoſas hoſtias non ſpectare, ſed animorum integritatem, & preces. Δεινὸν γὰρ ἂν εἴη (inquit) εἰ πρὸς τὰ δῶρα, καὶ πρὸς τὰς θυσίας ἀποβλέπουσιν ἡμῶν οἱ θεοὶ, ἀλλὰ μὴ πρὸς τὴν ψυχήν. & mox. οἱ δὲ ἄτε ἀδωροδόκητοι ὄντες καταφρονοῦσιν ἁπάντων τούτων, &c. Sic & Xenoph. ἀπομνημ. α. θυσίας δὲ θύων μικρὰς ἀπὸ μικρῶν, οὐδὲν ἡγεῖτο μειοῦσθαι τῶν ἀπὸ πολλῶν καὶ μεγάλων

κὰν πολλὰ καὶ μεγάλα θυόντων. οὔτε γὰρ τοῖς θεοῖς, ἔφη, καλῶς ἔχειν, εἰ ταῖς μεγά-
λαις θυσίαις μᾶλλον, ἢ ταῖς μικραῖς ἔχαιρον. πολλάκις γὰρ ἂν αὐτοῖς τὰ παρὰ τῶν πονη
ρῶν μᾶλλον, ἢ τὰ παρὰ τῶν χρηστῶν εἶναι κεχαρισμένα. Οὔτ᾽ ἂν τοῖς ἀνθρώποις ἄξιον εἶναι
ζῆν, εἰ τὰ παρὰ τῶν πονηρῶν μᾶλλον ἦν κεχαρισμένα τοῖς θεοῖς, ἢ τὰ παρὰ τῶν χρηστῶν
ἀλλ᾽ ἐνόμιζε τοὺς θεοὺς ταῖς παρὰ τῶν εὐσεβεστάτων τιμαῖς μάλα χαίρειν. id eſt, cum *autem ſacrificares parua de paruis, nihilo ſe deteriore conditione eſſe putabat ijs, qui de multis ac magnis multa, & magna immolant. Nam neque dijs honeſtum fore, ſi magnis ſacrificijs magis delectarentur, quàm paruis. Sæpenumero enim ea, quæ ab improbis proficiſcantur, gratiora eis futura, quam, quæ à uiris bonis: neque hominibus uitam optabilem, aut uitalem futuram, ſi quæ ab improbis donentur, dijs ſint gratiora, quàm, quæ à probis: quin exiſtimabat deos immortaleis hominum piorum cultu, & muneribus magnopere delectari.* Iterum Plato in Euthyphrone ait dona noſtra (dona autem quæ Dijs ab hominibus dari debent, ſunt τιμὴ, γέρας, χάρις, id eſt, honos, decus, gratia) ait igitur Plato dona noſtra Dijs nihil prodeſſe.

– auerſos Penates] Od. xi. epod. *preces & auerſum ad Iouem.*

– ſaliente mica] Tibull. lib. 3. eleg. IIII. *At natum in curas hominum genus, omnia noctu Farre pio placant, & ſaliente ſale.* Idem lib. 4. ad Meſſal. *Paruaq; cæleſtes placauit mica.*

IN AVAROS. Ode 24.

[a] Intactis opulentior
Theſauris Arabum, & diuitis Indiæ,
[b] Cæmentis licet occupes
Tyrrhenum omne tuis, & mare Apullicũ:
Si figit adamantinos
Summis uerticibus dira [c] neceſſitas
Clauos: [d] non animum metu,
Non mortis laqueis expedies caput.
[d] Campeſtres melius Scythæ,
Quorũ plauſtra uagas rite trahunt domos,
Viuunt, & [e] rigidi Getæ:
[f] Immetata quibus iugera liberas
Fruges, & Cererem ferunt:
Nec cultura placet longior annua:
[g] Defunctumq; laboribus
Æquali recreat ſorte uicarius.
[h] Illic matre carentibus
Priuignis mulier temperat innocens:
[i] Nec dotata regit uirum
Coniunx: [k] nec nitido fidit adultero.
[l] Dos eſt magna parentium

[a] Etiam ſi cupiditate animi elatus, & ſuperum, & mare inferum omne ædificijs & molibus occupatum habeas; qui uſus eius rei ſit anguſtis uitæ finibus, rerum uim infinitam contrahenti. Perinde enim hoc ſit, ac ſi uaſtiſſimos Oceani gurgites, parua quis pyxide includere aggrediatur. Intactis theſauris opulentior. Præpoſtera res. qui enim diues qui non utitur? qui tanquam à re ſacra abſtinet? qui intactis, abditis, latentibus habetur diues?
[b] Cæmenta, lapides rudes & informes, quibus ad farcturas operum in ædificijs utimur. Vitruuius, Sed noſtri celeritati ſtudentes, erecta collocantes frontibus ſeruiunt, & in medio farciunt, farctis ſeparatim cum materia cæmentis. Liu. nec erat difficile murũ ſubruere, quòd cæmenta non calce durata erant, ſed interlita luto, ſtructura antiquæ genere. Cic. Q. Frat. Quid ſi cæmentum bonum non haberem, deturbem ædificium? Hinc cæmen-

Virtus, & [m] metuens alterius uiri
Certo fœdere caſtitas.
Et [n] peccare nefas, aut pretium eſt mori.
O, [o] quiſquis uoles impias
Cædeis, & rabiem tollere ciuicam:
Si queret pater urbium
Subſcribi ſtatuis, indomitam audeat
Refrenare licentiam,
Clarus poſt genitis, quatinus, heu nefas,
[p] Virtutem incolumem odimus:
Sublatam ex oculis querimus inuidi.
Quid triſtes querimoniæ,
Si non ſupplicio culpa reciditur?
[q] Quid leges ſine moribus
Vanæ proficiunt, ſi neque feruidis
[r] Pars incluſa caloribus
Mundi, nec Boreæ finitimum latus,
Durateq́; ſolo niues
Mercatorem abigunt? horrida callidi
Vincunt æquora nauitæ.
[s] Magnum pauperies opprobrium iubet
Quiduis & facere, & pati,
Virtutisq́; uiam deſerit arduæ.
[t] Vel nos in Capitolium,
Quò clamor uocat, & turba fauentium,
Vel nos in mare proximum
Gemmas, & lapides, aurum & inutile,
Summi materiam mali,
Mittamus. ſcelerum ſi bene pœnitet:
[u] Eradenda Cupidinis
Praui ſunt elementa: & [x] teneræ nimis
Mentes aſperioribus
Formandæ ſtudijs. neſcit equo rudis
Hærere ingenuus puer:
Venariq́; timet, ludere doctior,
Seu Græco iubeas trocho,
Seu malis uetita legibus alea.
Cum periura patris fides
Conſortem ſocium fallat, & hoſpitem,

cæmentitium opus, quo uſus eſt Vitruuius & alij. [c] *Plato in Protagora Simonidis dictum refert,* ἀνάγκῃ οὐδὲ θεοὶ μάχονται. *Neceſſitati ne dij quidem reſiſtunt. & de legibus 5. & 7.* ἀλλ' ἔοικεν ὁ τὸν θεὸν πρῶτον παροιμιασάμενος εἰς ταῦτ' ἀποβλέψας εἰπεῖν, ὡς οὐδὲ θεὸς ἀνάγκῃ μήποτε φανῇ μαχόμενος. *Idem de legib. 5. affirmat,* τὴν ἀνάγκην οὐδὲ τοὺς θεοὺς βιάζεσθαι, *ne deos quidem c gere neceſſitatem poſſe; &, quod maxime ad hunc locum pertinet, idem de repub. 10. hæc de Neceſſitate dea Erum illum ab inferis reducem, referentem inducit.* εἶναι γὰρ τοῦτο τὸ φῶς ξυνδεσμὸν τοῦ οὐρανοῦ, οἷον τὰ ὑποζώματα τῶν τριήρων οὕτω πᾶσαν συνέχον τὴν περιφοράν, ἐκ δὲ τῶν ἄκρων τεταμένον Ἀνάγκης ἄτρακτον, δι' οὗ πάσας ἐπιστρέφεσθαι τὰς περιφοράς. οὗ τὴν μὲν ἠλακάτην τε καὶ τὸ ἄγκιστρον εἶναι ἐξ ἀδάμαντος, τὸν δὲ σφόνδυλον μικτὸν ἔκ τε τούτου καὶ ἄλλων γενῶν. *Eſſe enim hanc lucem cæli uinculum; ueluti ſuccingulum, quo triremium tabulata uinciuntur, hunc ambitum cōtinentem. è partibus autem eius extremis, extentum Neceſſitatis deæ penſum, per quod omnes ambitus uertantur; cuius fuſus atque hamata cuſpis, ex adamante, uerticulum ex hoc alijsq́; huius generis rebus, eſt miſtum. Huc autem uidetur Horatius reſpexiſſe, ac ſummis uerticibus, non ſummis uiris, quòd quidam interpretantur (omnibus enim æquè impendet inexorabilis fati uis) ſed* τοῖς ἄκροις, *è quibus Plato ait Neceſſitatis deæ penſum duci, hoc eſt in ſuo regno & celſiſſimæ mundi regione. Quo quidem loco Marſilius Ficinus ait, ut immutabilem fati naturam exprimeret, Platonem fuſum eius adamantinum dixiſſe.* [d] *Stulte times,*
quæ

Indignoq́; pecuniam
Heredi properet: ſcilicet improbæ
Creſcunt diuitiæ, tamen
Curtæ neſcio quid ſemper abeſt rei.

quæ fruſtra uites. Quo die tibi contigit naſci, eodem mortis laqueo colum inſeruiſti; qui eius uim effugias, cuius, natus, præda fuiſti. [d] *Campeſtres Scythæ quòd, in cãpis et locis patentibus uitam agãt, quibusque, ut ait Salluſtius, plauſtra ſedes ſunt. Vitam autem cum labore actam, minus triſtis ſubſequitur, atque iniucunda mors.* [e] *rigidi Getæ. Thraciam enim incolunt, quæ maximè ad Septentriones expoſita, cælo perpetuis niuibus, ſæuiente riget; Ita autem & Porphyr. interpretatur. Qui ad uitæ inſtituta & mores referunt, habent quod ſequantur. Sunt enim barbari, & procul ab hac uita mitiore abhorrentes, quam cæteri Europæ populi, & gentes colunt. Locus tamen uidetur poſtulare, ut potius ad cæli regionem & loci ſæuitiam quàm ad uitæ genus quo utuntur epith. rigidi, referatur. Cic. rigent frigore partes mundi incultæ. 1. Tuſc. Liu. lib. 21. Homines intonſi & inculti, animalia inanimaq́; omnia rigentia gelu. Ouid. de Pont. Frigore perpetuo Sarmatis ora riget. Non autem hic Getis inuidiam quærit morum immanitate, & barbarie deteſtanda; ſed de uitæ incommodis agit; quibus fit ut cum minus ijs ſit uita iucunda, minus ijs etiam ſit inuiſa mors.* [f] *magnum tollit malorum fomentum è ciuitate, qui reipub. proſpicit, communem omnibus agrum ſtatuendo; priuatis non ſolum non facit iniuriam, ſed plurimum conſulit; induſtriæ enim ſtimulos addit ad uitæ præſidia comparanda. tantum enim ad ſe alendum habebit, quantum ſibi ſtudio et labore ad uitæ uſum comparabit. Neque uerò ignoro ſummis philoſophis, hanc formam ciuitatis inſtituendæ non probari; ſed idem tamen intelligo, bene moratam ciuitatem, atque optimis legibus parentem, non ſolum Platonis autoritate, ſed ratione etiam, ita inſtitutam defendi.* [g] *Eſt hoc iuſtitiæ munus, quod quidem qui tenent, ijdem intelligunt, beatam ciuitatem, quæ una æquabilitate maximè ſtat, ac perpetuam futuram. Defungi autem; expediri, explicari, uindicari à periculo, à labore, ab incommodo. Vir. 6. O tandem magnis pelagi defunctæ periclis. Cic. Vt omni populari concitatione defungeretur. pro Seſt. Liuio quidem uſitatiſſimum eſt, defungi fato, defungi cura, defungi, morbo, prælio, certamine, cæde, pœna.* [h] *Materia cupiditati ſubtracta, magno ad omnia mala incitamento, facile, innocentiam tuente æquabilitate, omnes ſibi à maleficio & iniuria temperaturi uideantur.* [i] *Non habet quo inflata turgeat, ac dotis fiducia, præpoſtere ſibi imperium in uirum ſumat. Quàm malè cum ijs agatur, qui dotatas uxores ducunt, Megadorus ille apud Plaut. oſtendit. Quò iubeant, inquit, nubant, dum dos ne fiat comes, Hoc ſi ita fiat, mores meliores ſibi, Parent, pro dote, quos ferant, quàm nunc ferunt. Et paulo poſt. Nulla ergo dicat, equidem dotem ad te attuli Maiorem multò quàm tibi erat pecunia. Enim mihi quidem æquom eſt Purpuram atque aurum dari, Ancillas, mulos muliones, pediſſequas, Salutigerulos pueros, uehicula quis uehar. Ac cum multas collegiſſet incommoditates, ſumptus, mala, quæ dotata mulier ſecum affert, ita extrema concludit. Nam quæ indotata'ſt, ea in poteſtate'ſt uiri Dotatæ mactant & malo & damno uiros.* [k] *Quæ minus uiro obſequenti utatur, quærit uindicem quo fidat: præſto eſt adulter, formæ gratia quæſitus, qui procaci, impudenti, petulanti pareat. Nam quæ dotis præmium quod ſit, à uiro indulgentiam quærit, eam æquius id eſt ab adultero referre.* [l] *Plutarchus eo libello quo docet quibus præceptis ſint liberi inſtituendi; hanc parentibus primam curam debere eſſe oſtendis, ut pudentem fæminam ſibi & bene moratam adiungant. Veriſimile enim eſſe, ſuſceptos liberos ex pudica matre, accedente parentum cura atque educatione, futuros meliores. permagni enim refert, iniectum ſemen in fertile ſolum & ferax, an in ſterile & infæcundum, ſit fructus editurum.* [m] *Quæ certo fœdere uni eſt iuncta, ita ſe comparat, ut non à crimine ſolum pudorem, ſed à ſuſpicione etiam criminis tueatur. Ita autem alieni uiri conſpectum ueretur, ut ſpem tollas, inſidias aduerſus pudorem meditanti.*

[n] Aut nefas eſſe ducit uiolare pudorem, aut uoluptati indulgens intelligit pudoris uiolati crimen ſibi eſſe capite luendum. [o] Qui cauſas tollit, ea tollit, quæ ex cauſis efficiuntur. qui ciuitatibus imperant, peccandi impunitatem & licentiam coërceant, cupiditates tollant, ciues in officio contineant, rectè factis præmia, ſupplicia malefactis conſtituant, ambitioni in primis obuiam eant, legibus optimis & ſanctiſſimis condendis, ſeditionibus occurrant. Nā qui famæ et nomini ſtudet, honeſtum ſibi finem propoſitum habet; ſed eſt eidem certa uia & ratio tenenda, qua æquè honeſte id quod petit, conſequatur. tum patriæ parens, tum ciuitatis princeps, tum dignus habeatur cui ſtatuæ, triumphi, ſpecioſi tituli ad poſteritatem decernantur; cum benemerendo, conſilio, gratia, autoritate, iuuando, ciuitatis imperio, non ad priuatam potentiam, ſed ad uſum reipub. ad commoda ciuium, ad otium & pacem adminiſtrando, non multitudinis magis ſuffragijs id, quàm ſuo merito ſit aſſecutus. [p] Virorum fortium uirtus, res geſtæ, facta illuſtria, dum ij ſunt incolumes in inuidiam incurrunt. non autem oderunt homines uirtutem, ſed uirtutis præmia, honores, dignitates, potentiam, gratiam, principem in ciuitate locum; uirtuti neglectæ et inhonoratæ nemo inuidet, niſi plane improbus & malus. Defuncti ſuo tempore uiri fortes, facile conſenſu hominum, cum memoria recte factorum uigeat, offenſio & inuidia cum morte tollatur, debita ſuæ uirtuti præmia conſequuntur. Itaque uirtus dum adeſt inuiſa, cum ſemper eadem ſit (tanta eſt hominum inconſtantia) quæſita pellitur, quæritur pulſa. [q] Audiuntur queri uiri boni, oppreſſi conſpiratione malorum, infinitam peccandi licentiam atque impunitatem, non eſſe ferendam, uindicanda hominum ſcelera. Vt fruſtra opem implorant, qui affecti morbo grauiore, non habent quorum opera morbum pellant; ita nullus uſus in ciuitate ubi querelæ bonorum, de malorum improbitate exaudiantur, ſileant leges & iudicia, quorum autoritate culpas hominum & ſcelera oporteat recidi. Triſtes querelæ autem quæ malorum ſignificationem multam habent, leuationem nullam. [q] Quorſum leges condere, ſi quidem ex hominum libidine, non ex earum præſcripto, mores & uitæ inſtituta conformantur? [r] Non legibus homines, ſed cupiditatibus parent. Quæ uerò ullæ leges cogant homines ultimas orbis terræ partes obire honeſti cauſa? At cupiditas hoc ab inuitis extorquet, infinitaque poſſidendi multa, auiditas & ſitis. Ita frigus, æſtum, maris ſæuientis tempeſtates, ac præmium audaciæ poſcentis, grauiſſima uitæ pericula, quæſtus gratia, uictrix auaritia contemnit; leges fruſtra clamantes, religionem, pudorem, uirtutem colendam, coërcendas cupiditates, comprimendam auaritiam, libidinem, tanquam obſoletam rem, & nimis antiquam cum riſu homines exaudiunt. [ſ] Pauperies non induſtriam excitat, & ſolertiam, ſed præferens turpe otium honeſto labori, uenalem pudorem, iuſiurandum: fidem habet, & lenocinando, blandiendo, aſſentando, non labore & honeſtis artibus uictum quærendum docet. [t] Sint priuato diuitiæ ornamento, reipub. uſui ſint. Spectentur in Capitolio, celſo atque illuſtri loco, non lateant in priuata domo, illic uirtutis ſint tutæ, hic nequitiæ auaritiæq; monumenta: ſin autem ſunt populo ad uitia inuitamenta in mare abijciantur, quæ uſum non habent illecebram, incitamentum ſummi materiam mali habent. [u] Ab imis ſtirpibus cupiditates euellantur ex quibus tanquam elementis ſcelera omnia & malefacta hominum conflantur. x A teneris aſſueſiant, qui uiri fortes ſunt & clari maximarum rerum gloria futuri. y Quæ uirum decent ignorant, prius docti flagitium admittere & ſcelus, quàm certò nomine appellare; non magis natura futuri, quam educatione mali.

COMMENTARII.

Theſauris Arabum] ſup. Od. xxix. lib. I. – *beatas Arabum Gazas* dixit, & ſecunda epiſt. ad Mæcen. lib. I. *Diuitias Arabum*.

Cæmentis] lapidibus cæſis, ut ſuprà Od. I. huius libri, – *huc frequens Cæmenta*

ta demittit redemtor.

- mare Apullicum] ſic reperi ſcriptum in duobus lib. Vatic. & item Faër. Torneſ. in codice Donati autem *Ponticum* erat recenti manu ſcriptum, & in litura. Iam, quod ad ſyllabas attinet, ſimile eſt illud Od. 4. huius libri, *Altricis extra limen Apuliæ*.

- adamantinos, &c.] ſolidiſſimos, firmiſſimos. fortaſſe, quos ſup. Od. xxxv. lib. 1. *clauos trabales* dixit, hic nominat adamantinos. utrobique enim uim neceſſitatis ſignificat. Plato quidem lib. de rep. decimo ἀδαμαντίνως, id eſt, adamantinè, uſurpat pro eo, quod eſt ἰσχυρῶς καὶ ἀμετακινήτως, his uerbis, ἀδαμαντίνως (inquit) δεῖ ταύτην τὴν δόξαν ἔχοντα εἰς ᾅδου ἰέναι. Neque temerè porrò, neque ineptè adamantini claui τῇ ἀνάγκῃ, id eſt, neceſſitati, quæ eadem fere eſt hoc loco, atque εἱμαρμένη, tribuuntur. Significatur enim fati, mortiſque neceſſitas immutabilis, & uis inuicta. Pindarus autem cum de alia neceſſitate loquatur, ita quærit ex Muſa: Quod periculum Argonautas ſolidis ex adamante clauis uinctos ad nauigandum impulit? ſic Pindar. τίς κίνδυνος κρατεροῖς ἀδάμαντος δῆσεν ἅλοις, id eſt, quod periculum neceſſarium coëgit, ut nauigarent? Aeſchylus item in Prometh. ἀδαμαντίναις πέδαισι dixit pro ſolidiſſimis ac duriſſimis. ui de annot. ad Od. 111. & xxxv. lib. 1.

- non mortis laqueis expedies] explicabis, extricabis. ſunt enim hi laquei ἄφυκτοι, καὶ ἀδιέξοδοι, id eſt, inexplicabiles, & quos effugere nemo queat. Homerus tantam uim Parcæ eſſe dicit, ut ne Dij quidem ab eo, qui ſibi ſit carus, mortem propulſare poſſint, ubi eum Parca ſemel comprehenderit. Verba Homeri ſunt hæc: Ἀλλ' ἤτοι θάνατον μὲν ὁμοίιον, οὐδὲ θεοί περ Καὶ φίλῳ ἀνδρὶ δύνανται ἀλαλκέμεν, ὁππότε κεν δὴ Μοῖρ' ὀλοὴ καθέλῃσι τανηλεγέος θανάτοιο.

Campeſtres melius Scythæ] ſuprà Od. xxxv. lib. 1. *profugos* appellauit. Strabo ἁμαξοίκους: id eſt, in plauſtris habitantes, tanquam in domibus.

- rigidi Getæ] cur rigidi? an quòd cælibes, ἀνέστιοι, atque iccircò ἄβιοι, ut ſcribit Strabo? an quòd uitæ cultu utuntur tenuiſſimo, parciſſimo, ac duriſſimo? uide Strabonem lib. ſeptimo.

Immetata quibus] quorum agri, nullis limitibus cum ſint inter ſe ſeparati, aut diſtincti, ſed communes, etiam fruges efferunt liberas & communes. *immetata* autem *iugera* accipe nullis metis, id eſt, terminis diſtincta. uel nullis decempedis dimenſa, aut deſcripta.

Nec cultura placet, &c.] nemo unus per omnem uitam in eodem agro colendo uerſatur: ſed alii ad certum numerum deſcripti ac diſtributi unum annum agrum colunt: anno ſubſequente ſuccedunt his alii ad eundem numerũ: quieſcunt ij, qui ſuperiore anno coluerãt, & ita deinceps. Atque hanc ſententiã declarant ea uerba, quæ ſtatim ſequuntur. *Defunctũq; laboribus Aequali recreat ſorte uicarius*, id eſt, eum, qui in labore annum uerſatus, eoq; labore defunctus eſt, uicarius, qui eius locum, uicemq; ſubit, reficit ac recreat æquali ſorte, id eſt, dat illi ſui reficiendi facultatem æquali agri colendi, laboriſque perferendi conditione uiciſſim accepta. Sic Cæſar de Sueuis lib. 4. de bello Gall. *Hi centum pagos habere dicuntur, ex quibus quotannis ſingula millia armatorum bellandi cauſa ſuis ex finibus educunt. Reliqui, qui domi manſerint, ſe, atque illos alunt. Hi rurſus inuicem anno poſt in armis ſunt: illi domi remanent. Sic neque agricultura, neque ratio, atque vſus belli intermittitur.*

- temperat] nouerca manus abſtinet à priuignis: priuignis parcit, neque eis inſidias comparat, ullámue perniciem molitur, ut ſolent nouercæ. ſic loquitur & Virg. georg. 1. *Iam ſibi tum curuis malè temperat unda carinis.* & M. Tull. Verr. 4.

ſiue,

ſiue accuſation. lib. 2. – *non ſolùm ſocijs in eo bello conſuluit, uerumetiam ſuperatis hoſtibus temperauit.* Ibidem: – *ſi cuiquam denique ulla in re unquam temperauerit, ut ei nos quoque temperetis.* Salluſt. coniur. Catil. *Quippe ſecundæ res ſapientum animos fatigant: nedum illi corruptis moribus, uictoriæ temperarent.* ſic enim hunc locum emendauimus, cum in omnibus libris uulgatis corruptè legatur *obtemperarent*. emendauimus & locum apud Cæſ. lib. 1. de bell. Gall. itidem corruptum. – *neq; ſibi homines feros ac barbaros temperaturos exiſtimabat, quin,* &c. ubi uulgo legitur *obtemperaturos.*

– temperat innocens] id eſt, temperando priuignis eſt innocens: uel in eo ſe innocentem præſtat, quòd temperat, ut diximus ad Od. octauam huius libri.

Nec dotata regit uirum] Ariſtoteles lib. octauo de moribus, uiri & uxoris ſocietatem ſcribit eſſe Ariſtocraticam, id eſt, ei reip. formæ ſimilem, in qua præſtantiores, & meliores, & optimates imperant. iccircò uirum præeſſe debere, cùm uxori uirtute præſtet. Sed interdum (inquit) imperant mulieres, nempe eæ, ad quas amplæ uenerunt hereditates, & benè dotatæ. *ἐνίοτε δ' ἄρχουσιν αἱ γυναῖκες ἐπίκληροι οὖσαι.* ſic Plautus in Aſinaria: – *argentum accepi: dote imperium uendidi.*

– nec nitido fidit adultero] nitido, uel comto, & benè curato: uel unguentis delibuto, ut annot. ad Od. XIX. huius lib. & alibi.

– adultero] amatore, ut ſup. Od. XXXIII. lib. 1. uel propriè accipe.

Dos eſt magna parent. virt.] Querebatur iam ſua ætate Theognis non ſpectari in uxore quærenda genus, & parentum uirtutem, ſed pecuniam, his uerbis: *Κριοὺς μὲν καὶ ὄνους διζήμεθα Κύρνε καὶ ἵππους Εὐγενέας· καί τις βούλεται ἐξ ἀγαθῶν Βήσεσθαι· γῆμαι δὲ κακὴν κακοῦ οὐ μελεδαίνει Ἐσθλὸς ἀνὴρ, ἤν οἱ χρήματα πολλὰ διδῷ.* Magnam igitur habet dotem ſponſa, ait Horat. quæ honeſto loco nata eſt, quæq; ab alio uiro abhorret. Non admodum diſſimile eſt huic Horatiano, Plautinum illud in Amphitry. *Non ego illam mihi dotem duco eſſe, quæ dos dicitur: ſed pudicitiam & pudorem, & ſedatum Cupidinem, Deûm metum, parentum amorem, & cognatûm concordiam.* Priſcianus lib. 7. hunc locum profert oſtendens *parentium* æquè ut *parentum* uſitatum eſſe. idemq; locum quendam ex M. Tull. Verr. VII. producit. metuere autem alterum uirum, nihil aliud eſt, quàm *φυλάττεσθαι*, id eſt, uitare, & fugere: ab alio uiro tangi nolle, ut annot. ad Od. II. lib. 2.

Et peccare nefas, aut pretium] id eſt, aut non putant illorum matronæ ſibi licere matrimonii caſtitatem, fidemq; uiolare: aut ſi uiolant, extremo ſupplicio afficiuntur. ſic infrà Od. IIII. libri. 4. *Culpam pœna premit comes.*

O, quiſquis uolet] ſignificat ex peccandi licentia, & impunitate cædes, bellaq; ciuilia manare: quæ mala qui tollere uelit, parensq; patriæ appellari cupiat; eum oportere ſeueriſſimis legibus latis maleficia coërcere, & comprimere: in eos autem, qui leges neglexerint, acerrimè animaduertere.

– refrenare] comprimere. ſic dixit *iniycere frena licentiæ* Od. XV. libri 4. quem locum, quemadmodum emendauerimus, uideto ſuo loco.

Clarus Poſt genitis] clarus futurus poſteris: immortalem nominis ſui gloriam poſteris traditurus.

– quatinus, heu nefas, Virtutem, &c.] *quatinus*, legendum, non *quatenus*. & ita cod. Faerni, & unus Vatic. Præterea ſic legendum eſſe docent ueteres grammatici, in his Feſtus. Pendent autem hæc ex iis, quæ proximè antecedunt, rationemq; continent, quamobrem dixerit eum, qui res illas geſſerit, clarum fore non apud ſuæ ætatis homines, ſed apud poſteros, hoc modo. quoniam (inquit) uirtutem incolumem odimus, id eſt, eorum uirtutem, qui uiui ſunt, & incolumes: uirorum autem uirtute præſtantium mortuorum deſiderio afficimur. ſed nomen *inuidi*

-*uidi* non uidetur ſuo loco eſſe poſitum: debuitque poni ſtatim poſt uerbum *odi-mus*. [illegible] inuidi præſtantes & excellentes uiros odiſſe: mortuos deſiderare non item. ut epiſt. ad Auguſt.lib.2. – *diram qui contudit hydram, Notaq; fatali portenta labore ſubegit, Comperit inuidiam ſupremo fine domari. Vrit enim fulgore ſuo, qui prægrauat artes Infra ſe poſitas*, &c. ſic Paterculus. – *naturaliter audita viſis laudamus libentius; & præſentia inuidia, præterita ueneratione proſequimur: & his nos obrui, illis inſtrui credimus.*

Quid triſtes querimoniæ, ſi non, &c.] non eſt ſatis bonas leges ferri, ſed oportet præterea pœnas legibus conſtitutas ab improbis repeti. Leges enim ſine moribus nihil proſunt reip. Et quemadmodum præclarè dictum eſt *ex malis moribus bonas leges natas eſſe*: ita bonis legibus hoc propoſitum eſſe debet, ut ciues benè ſint morati: quem finem ſi lex non aſſequetur, inutilis & ocioſa futura eſt.

– ſi neque feruidis, &c.] declarat qui ſint perditi, & corrupti mores: nempe immenſum pecuniæ ſtudium, & auaritia: paupertatis pudor & timor: cupiditates, & ſimiles animorum peſtes. ex hoc fonte omnia reip. mala manarunt. pendent autem hæc ab iis, quæ proximè antecedunt, hoc modo: Quid leges proſunt ſine moribus, uerbi gratia, ſi neque ea mundi pars, quæ immoderatis torretur caloribus, neque ea, quæ frigore obriguerunt, mercatorem deterrent, quo minus pecuniam quærat, & rem in dies magis ac magis amplificet? has mundi partes partim propter immoderatum ardorem (ut exiſtimarunt antiqui) partim propter nimia frigora inhabitabiles, commemorat & aliis locis. ut annot. ad Od. XXII. lib. 1.

Magnum pauperies opprobrium] id eſt, quæ habetur turpis & probroſa. Itaque Eurip. in Med. *Πένητα φεύγει πᾶς τις ἐκποδὼν φίλος*, id eſt, Fugit omnis amicus longè amicum pauperem. At Demoſthenes in oratione *περὶ στεφάνου*, ait neque eum, qui paupertatem alteri maledicti loco obiiciat, ſana mente eſſe: neque eum, qui eò, quòd diuitiis circunfluat, ſeſe efferat inſolenter. *ἐγὼ γὰρ οὔτ᾽ εἴ τις πενίαν προπηλακίζει, νοῦν ἔχειν ἡγοῦμαι, οὔτ᾽ εἴ τις ἐν ἀφθόνοις, ὢν τούτῳ σεμνύνεται.*

– iubet quiduis & facere, & pati] ſic epiſt. 1. lib. 1. *Impiger extremos curris mercator ad Indos Per mare*, &c. & Sat. IIII. lib. 1. *Hic mutat merces ſurgente à ſole ad eum, quo Veſpertina tepet regio: quin per mala præceps Fertur uti puluis collectus turbine.*

Virtutiſque uiam deſerit arduæ] ſi legeremus arduam, magis concineret cum Heſiodo, cuius uerſus illi notiſſimi ſunt: *Τῆς δ᾽ ἀρετῆς ἱδρῶτα θεοὶ προπάροιθεν ἔθηκαν ἀθάνατοι· μακρὸς δὲ καὶ ὄρθιος οἶμος ἐπ᾽ αὐτήν*, &c. Sed cum omnes codices ueteres hanc lectionem comprobent: nihil mutandum eſſe puto. Cur autem uirtutem arduam appellat? an quòd homines claros, admirabiles, & præſtantes, & deorum ſimiles efficit? an quòd difficilis eſt, & ſine multo labore ad eam perueniri non poteſt? quam ſententiam profectò altera lectio magis exprimeret.

Vel nos in Capitolium, &c.] uel in capitolium, aurum omnium malorum materiam, deferamus, quemadmodum cenſet populus & multitudo: uel in mare proximum proiiciamus.

– quò clamor vocat, &c.] id eſt, ſecunda populi uoluntate, ſeu approbante populo.

Eradenda Cupidinis, &c.] ſi uerè nos ſcelerum pœnitet, funditus tollenda, & radicitus extirpanda ſunt uitioſæ cupiditatis primordia.

– & teneræ nimis mentes] educationem, & exercitationem ſignificat. quæ duo magnam uim habent in utranque partem. ſic ſuprà Ode II. huius libri, *Anguſtam amici pauperiem pati Robuſtus acri militia puer Condiſcat*, &c.

Neſcit equo rudis] pueri ingenui diſcunt potius trocho Græco ludere, aut alea, quàm equitare, aut uenari. hærere in equo dixit & M. Tul. in orat. pro Deiot.

– timet]

- timet] φυλάττεται, non uult, ut alibi admonuimus.

- trocho] uide annot. ad epiſt. de arte poët. ibi, *Indoctusq; pilæ, diſcive, trochive quieſcit.*

Cum periura patris fides, &c.] cum pater (inquit) in rebus contrahendis fidem iuriſiurandi religione obſtrictam non ſeruet: ſed ſocium fallat, & hoſpitem, omneque ſuum ſtudium eò conferat, ut citò heredem indignum locupletet: èuenit ſcilicet, ut diuitiarum aceruus amplificetur: ſemper aliquid deſit tamen. Simile eſt illud ſup. Od. xvi. huius libri, *Creſcentem ſequitur cura pecuniam, Maiorumq. fames.*

AD BACCHVM. Ode 25.

Se Bacchi inſtinctu, afflatuq; concitatum, noua quædam & inaudita de Auguſto dicturum.

[a] QVO me, Bacche, rapis tui
Plenũ? [b] quæ in nemora, et quos agor in ſpecus
[c] Velox mente noua? quibus
Antris, egregij Cæſaris audiar
Æternum meditans [d] decus
Stellis inſerere, & concilio Iouis?
Dicam inſigne, recens, adhuc
Indictum [e] ore alio. non ſecus in iugis,
Exſomnis [f] ſtupet Euias,
Hebrum proſpiciens, & niue candidam
Thracen, ac pede barbaro
Luſtratam Rhodopen. vt [g] mihi deuio
Rupes, & uacuum nemus
Mirari libet? ô Naiadum potens,
[h] Baccharumq. ualentium
Proceras manibus uertere fraxinos:
Nil paruum, aut humili modo,
Nil mortale loquar. [i] dulce periculum eſt,
O Lenæe, ſequi deum
Cingentem uiridi tempora pampino.

[a] Quis hic furor ſit, quo quidem correpti poëtæ, fundere uerſus uel optimos uidentur, oſtendit Socrates apud Platonem in Apologia. Ita enim ait, ἔγνων οὖν αὖ καὶ περὶ τῶν ποιητῶν ἐν ὀλίγῳ τοῦτο, ὅτι οὐ σοφίᾳ ποιοῖεν ἀλλὰ φύσει τινὶ καὶ ἐνθουσιάζοντες ὥσπερ οἱ θεομάντεις καὶ οἱ χρησμῳδοί. καὶ γὰρ οὗτοι λέγουσι μὲν πολλὰ καὶ καλά. ἴσασι δὲ οὐδὲν ὧν λέγουσι. Sed huius rei argumentum in Ione perſequitur latius: illud in primis, diuinam quandam uim ineſſe quæ poëtas moueat; quemadmodum in eo lapide quem Euripides magnetem, nonnulli Heraclium appellant; Cuius lapis tanta ſit uis, ut non modo ipſe ad ſe annulos ferreos trahat, ſed etiam eandem facultatem alijs tribuat, ut hoc ipſum quod lapis, agant, & alios ferreos annulos ad ſe attrahant; ut nonnunquam longa cathena in primis ex ferreis annulis compacta pendeat. omnibus uerò his ab uno lapide uis attrahatur. Eodem modo concitare Muſam ad furorem carmina condentes, diuino afflatu; ita illos furore correptos, dum alios quaſi ſui contactu ad furorem incitant, ex his quaſi cathenam & ſeriem effici. Omnes igitur qui poëtæ inſignes carminibus faciendis ſint, non id arte aſſequi, ſed diuino inſtinctu afflante captos, præclara hæc carmina fundere. Vt autem quo carmina cantu modulantes excellant, non ſecus atque Corybantium more furentes, alienata inſania mente, ſaltare uideantur; ita & Poëtas nunquam ſanos fundere uerſus qui optimi ſint, ſed ubi in harmoniam & numerum efferantur, bacchari,

ri, & furore detentos ut bacchæ & thyadæ, mente alienatos, mel & lac ex fluminibus hauriant, integræ mentis non itidem queant; ita & poëtarum animos agere omnia quæ canant. Dicere enim è fontibus fluentibus melle, ex hortis & receſſibus Muſarum, quemadmodum apes, decerpta ueluti carmina, ad nos afferre. Cætera, indicato loco, ſi cui libeat, plura petat licet. Quem tamen totum Cicero exagitat de Diuin. 2. Ita uerò hanc ipſam ἐνθουσίασιν lib. 1. deſcribit. Ineſt igitur, inquit, in animis præſagitio extrinſecus iniecta, atque incluſa diuinitus. Ea ſi exarſit acrius furor appellatur, cum à corpore animus abſtractus, diuino inſtinctu concitatur. Quò me, Bacche, rapis tui plenum? Verba in primis ſignificantia, & furentis uidentur. Non enim modo feriunt aures, ſed ut etiam alienatum mente, et furore incitatum, uidere uideamur, in oculos, dum legimus, incurrunt. [b] *Solitudines nemora, & receſſus, muſæ amant.* [c] *Mente abducta abſtractaq; à corpore, tanquam uelo, curis craſſioribus diſiectis, quæ efferenti ſe altius officiăt, nihil uelocius expeditiúsve liceat excogitari.* [d] *Genus aſſentationis poëtæ concedendum. Quid autem poterat meditari maius, quàm qui Cæſaris decus, immortale atque æternum futurum, ſtellis & deorum concilio inſereret? Vt enim decus magnum alicuius in terris ſit, id aliquando accidit; ut in cælo et inter ſydera æternum decus mortalis hominis conſpiciatur, id uirtutis cuiuſdam diuinæ, & humana auguſtioris uidetur.* [e] *Quæ res tantæ ſint, ut omnium res geſtas antecellant, carmine ſunt celebrandæ, à nemine antea excogitato. Indictum autem ait, quòd princeps lyricum carmen latinis inuexerit.* [f] *Stupet corpore, quæ animo & mente uiget. Eſt enim hoc furentis atque adeò non ex morbo, ſed ex diuino afflatu. Credunt enim furorem iniici à deo, ut quis aut uaticinari rectè futura, aut fundere uerſus præclarè queat.* [g] *Qui habet animo incluſum, quo mentis aciem intendat, cetera aſpernatur quæ obiecta ſenſibus ſuauia & iucunda accidant, frequentiam odit, ſolitudines, auia & deſerta loca quærit, cum autem ſit tanquam perpetuum aduerſus ſenſus rationi indictum bellum; quæ pars, altera deuicta, ſuperior eſt, ea quærit quæ ſibi obiecta placeant, cætera contemnit. Minimè igitur mirum uideatur, ubi ſenſuum uis ſopita iaceat, una uigeat in homine experrecta & alacris mens, oblectamenta modo animi, & mentis uoluptates quæri.* [h] *Baccharumque ualentium numine afflatæ, robur & uires ſumunt, ut pares ſint, ad quercus, ad fraxinos, ad arbores proceras, & quæ altiſſimè radices miſerint, uellendas.* [i] *dulce eſt periculum, quo, duce deo, perfungendum ſit, ſiue eum ſequaris tempora ſibi pampino cingentem, hilarem ducem & lætum: ſiue eos qui ſequantur ſe corona donantem, æquum iudicem eorum quæ rectè fiant, futurum. Dulce autem periculum eſt ei, qui periculi præmium, eo defunctus, ſcias ſe relaturum.*

COMMENTARII.

Quò me Bacche rapis tui plen.] ſignificat ſe Bacchi numine afflatum, & mente concitatum, Auguſti laudes canere, nouoq; carminis genere celebrare uelle, nempe lyrico: quod gloriatur à ſe primo Latinorum poëtarum inſtitutum, ac uulgatum.

– mente noua] mente, quam mihi Bacchus innouauit, & diuino quodam inſtinctu concitauit.

– ſtellis inſerere] *in cælum uocare*, ut loquitur Catullus, id eſt, immortalitati commendare & conſecrare: immortalibus laudibus afficere.

Dicam inſigne, &c.] non dicam res communes, uulgares, obſoletas, & omnium ſermone uſurpatas, ſed inſignes, nouas, & à nemine uſque adhuc cantatas, neque tractatas. ſic epiſt. ad Mæcenatem tertia, libri primi. *Iuuat immemorata ferentem Ingenuis oculiſq; legi, manibuſq; teneri.*

Non ſecus, &c.] ſic concitari ſolent thyades, ſeu mænades, ſeu Euiades, ſeu

Baſſarides, ut ego nunc mente concitata, & commota, feror ad Auguſti laudes meo carmine prædicandas.

Exſomnis] experrecta. ſic cod. Faër. Vrſ. Don. Tor. tres Vatic. ſed ad marginem libri Faër. aſcriptum erat *Inſomnis*.

-niue candidam] ſic ſuprà Od. IX. lib. I. *-niue candidum Soracte:* ubi diximus, Soracte montem eſſe in Sabinis, cum ſit in Faliſcis potius, ut apparet ex Plinio.

Thracen] Θρᾴκην, alibi Thracam, ut epiſt. ad Iul. Florum lib. I. *-Thracâne vos, Hebrusq́; niuali compede uinctus.* uide ſup. annot. Od. XVI. lib. 2. *Ocium bello furioſa Thrace*, &c.

-ut mihi deuio] uago erranti, uias inuſitatas, atque à nemine tritas indaganti. ut libet? id eſt, quàm libet? ſignificat autem ſe uerſus lyricos primum protuliſſe Latinorum. *ut* igitur hoc loco ualet quàm: uel quo modo, ut ſit admirãntis. quale eſt illud Virg. *-ut perij, ut me malus abſtulit error?* quod ex Theocrito expreſſum eſt in Amarillide. Ὡς ἴδον, ὡς ἐμάνη, ὡς εἰς βαθὺν ἅλλετ' ἔρωτα; ſic iterum Horatius Od. II. epod. *Vt gaudet inſitiua decerpens pyra?* & epiſt. ad Mæcenat. III. lib. I. *-ut mihi ſæpe Bilem, ſæpe iocum veſtri mouere tumultus?*

-vacuum nemus] ἄλσος ἔρημον. epiſt. ad Mæcen. III. lib. I. *Libera per vacuum poſui veſtigia princeps.*

-ô Naïadum potens] ô Bacche Naïadum, & Baccharum domine. ſic Od. III. lib. I. *-Sic te diua potens Cypri*. Naiades ſunt Nymphæ, ut ſup. diximus libro primo.

-vertere] euertere. Virg. Aen. I. *Tyrias quæ verteret arces.*

-dulce periculum eſt, o Lenæe] Periculoſum illud quidem eſt, ô Bacche, profiteri ſe aliquid magnum, nouum, immortale, & elato quodam & grandi modo dicturum: ſed tamen dulce eſt id facere Deo illo ducente, inſtigante, atque impellente, qui capiti uel ſuo, uel eorum, quos caros habeat, uiridem pampinum circundat. *Lenæus* dictus eſt Bacchus ἀπὸ τῶν ληναίων, id eſt, à Lenæis Bacchi diebus feſtis. λήναια autem fortaſſe ἀπὸ τοῦ ληνοῦ, id eſt, à torculari. Virg. Georg. 2. *Huc pater ô Lenæe veni.* idem dictus Lyæus ἀπὸ τοῦ λύειν, quòd animos curis diſtrictos ſoluat. Hor. Od. IX. libri epod. *Curam, metumq́; Cæſaris rerum iuuat Dulci Lyæo ſoluere:* Liber autem cur nominetur, nemini obſcurum eſt. *Thyoneus* à Thyone Bacchi matre, quæ alio nomine Semele appellatur. Od. XVII. lib. I. *-nec Semeleius Cum Marte confundet Thioneus prælia.* *Euius* à uoce Bacchantium εὐοῖ, ut diximus ad Od. XVIII. lib. I. *Baſſareus* ἀπὸ τῶν βασσαρῶν. βασσάρας autem aiunt fuiſſe calceos quoſdam, quibus utebantur mulieres illæ bacchantes, à quibus Baſſarides etiam dictæ. alii βασσάραν ueſtimenti genus fuiſſe putant, quo eædem amictæ bacchanalia agitabant. ſup. Od. XVIII. lib. I. *Candide Baſſareu. Dionyſus*, quaſi è Ioue natus. & in Nyſa monte Thraciæ, ſeu, ut alii, Indiæ, educatus: uel à Ioue, & Nyſa eius nutrice appellatus. quanquam Plato in Cratylo, hoc ἔτυμον affert, ὁ Διόνυσος εἴη ἂν ὁ διδοὺς τὸν οἶνον. *Dithyrambus* autem uel ab antro quodã διθύρῳ, id eſt, quod duas ianuas haberet uel ex eo quòd Bacchus bis natus, & è duabus quodãmodo ianuis egreſſus ſit. Sed de Dithyrambo uide quæ annotauimus ad Od. II. lib. 4. *Bromius*, uel à ſtrepitu tympanorum, & uoce mulierum bacchantium, & ſatyrorum, & Silenorum, & ceterorum Bacchi comitum: uel à tonitru, & ignis, fulminisque, quo Semele deflagrauit, ſonitu, fremitu, ac fragore.

Ode 26.

Ode 26.

Se iam ſenem factum, rebus amatoriis minus aptum eſſe.

[a] Vixi puellis nuper idoneus,
Et militaui non ſine gloria:
[b] Nunc arma, defunctumq́; bello
Barbiton hic paries habebit:
Læuum marinæ qui Veneris latus
Cuſtodit. hic, hic ponite lucida
Funalia, & uectes, & arcus
Oppoſitis foribus minaceis,
O, quæ beatã diua tenes Cyprum, &
[c] Mẽphim carentẽ Sythonia niue
Regina, ſublimi flagello
Tãge Chloën ſemel, arrogantem.

[a] Ea ratio contrariorũ eſt, ut altero poſito, id quod præteritum eſt intelligatur. Vixi nuper idoneus puellis, amoribus, conuiuijs, choreis, ludis (id enim ætas poſcebat) nunc am poſthac aptus magis philoſophiæ ſtudijs, conſtantiæ, grauitati, pudori, uitæ ad uirtutem, ad officium, ad honeſtatem, ad decus conformandæ. [b] Nunc defunctus bello, uictorq; quippe qui militaui non ſine gloria, amoris ſtipendis emeritus, ex illius caſtris migro, ac poſitis armis, quæ actæ cum gloria militiæ ſint monumenta futura, meliora ſequor. Quid ita uerò defunctum bello barbiton? an quia ſunt amantiũ arma, carmina, fides, lyra, muſici cantus, quibus molles puellarum animi, expugnantur? [c] Memphis Aegypti urbs ambitus ſtadiorum centum & quinquaginta peropportuno loco ſita, arx olim Aegypti regum; ut Plin. ait, munitiſſima. Quã enim Nilus ſciſſus efficit Delta tanquam Nili clauſtrum, & præbet aditum, & intercludit ad ſuperiora nauigantibus. Nam ad cohibendas aquarum inundationes uerſus Notum aggeres ingentes oppoſitos habet lacu à cæteris partibus ingenti effoſſo, qui urbem efficit munitiſſimam. Alcayrum hodie uulgo uocant.

COMMENTARII.

Vixi puellis nuper idoneus] cum eſſem ætate integra, & ad amores accommodata: qualis eſt adoleſcentiũ ætas, & uirorum uſque ad annum quadrageſimũ.

Et militaui] amaui, amori operam dedi. Od. 1. lib. 4. *Et centum puer artium Latè ſigna feret militiæ tuæ.*

Nunc arma] quia dixerat ſe militauiſſe, perſtans in tralatione, ait nunc ſeſe arma amatoria Veneri conſecrare uelle. arma autem amatorum hæc ſunt, funalia ad nocturnas ambulationes, & comaſſationes, uerſus lyrici, citharæ, uectes, & arcus ad fores & feneſtras effringendas. ſic Delphis ille apud Theocr. φαρμακευτρ. dicit Simætliæ, à qua fuerat arceſſitus, ſe, ſi ſibi non patuiſſent eius fores, & ſi excluſus eſſet, lampades & ſecures in eius domum illaturum fuiſſe. Theocriti uerba ſunt hæc. Καί μ' εἰ μὲν κ' ἐδέχεσθε, τάδ' ἦς φίλα, &c. Εἰ δ' ἄλλα μ' ὠθεῖτε, καὶ ἁ θύρα εἴχετο μοχλῷ· Πάντως καὶ πελέκεις, καὶ λαμπάδες ἦνθον ἐφ' ὑμέας. & Thraſo apud Terent. in Eunucho, ædeis Thaidis expugnaturus, Donactem quendam iubet cum uecti in medium agmen prodire. Neque enim (ut uulgo putant) uectibus claudebantur fores, ſed effringebantur potius: muri, ſtatuæ, ædificia ſubruebantur. quemadmodum fugitiui illi, Verris iuſſu, duce Timarchide (ut ſcribit M. Tull. orat. in Verrem de ſignis) ſignum Herculis, quod erat in templo Agrigentino, ſubiectis uectibus commouere, & labefactare conantur.

defunctumq; bello] defunctus re aliqua dicitur, qui ea uſus eſt, quandiu de

buit, aut quandiu licuit, uti autẽ iam deſiit: & defunctus munere, qui munus ſuſceptum, aut receptum adminiſtrauit: & defunctus opere, qui opus abſoluit & defunctus periculo, qui periculo, in quo uerſabatur, liberatus eſt. Ex his nata ſunt illa genera loquendi, defungi uita, defungi temporibus. Horat. epiſt. ad Aug. lib. 1. - *& niſi quæ terris ſemota, ſuisq; Temporibus defuncta uidet, faſtidit, & odit.* & Od. XXIII. huius libri. *Defunctumque lab ribus Aequali recreat ſorte uicarius.*

Læuum mar. qui ven. latus Cuſt.] id eſt, paries læuo Veneris lateri proximus, dexter iis, qui ſtatuam ore aduerſo intuentur.

- marinæ] eodem epitheto uſus eſt & Od. XI. lib. 4. *Qui dies menſem Veneris marinæ findit Aprilem.* quamobrem autem Venerem marinam dicat, omnibus notum: idq; declarat uocabuli notatio. ἀφρὸς enim ſpuma maris eſt: ex qua facit eam natam Heſiod. in Theog. cui Plato in Crat. non putat quicquam contrà dici æquum eſſe, his uerbis, περὶ δὲ τῆς Ἀφροδίτης, οὐκ ἄξιον Ἡσιόδῳ ἀντιλέγειν, ἀλλὰ συγχωρεῖν, ὅτι διὰ τὴν τοῦ ἀφροῦ γένεσιν, Ἀφροδίτη ἐκλήθη.

- tenes] κρατεῖς κύπρου. ut *Diua potens Cypri*. ſic ſuprà Od. IIII. huius libri de Apolline, *qui Lyciæ tenet Dumeta.* alii annotant *tenes*, hoc loco idem ualere, quod Græcum ἀμφιβέβηκας.

Sithonia niue] Thracia. Sithonii enim ſunt Thraces. ut ſup. Ode XVIII. lib. 1. *Sithoniis non leuis Euius.*

- ſublimi flagello] ſublato flagello, ut grauior ſit plaga.

Tange] feri, percute, ut ſit ἐλάττωσις.

- ſemel] ἀθρόως: uel dic propriè *ſemel*, ut illa, quæ nunquam uim tuam ſenſit, aliquando & ſemel ſentiat, deſinatq; tantum ſibi arrogare, & ſe tam ſuperbam ac ferocem in amantes præbere.

AD GALATHEAM NAVIGATVRAM.

Ode 27.

Deterret eam præcipuè exemplo Europæ.

[a] *IMPIOS parræ recinentis omen*
Ducat; & [b] prægnãs canis, aut ab agro
Raua decurrens lupa Lanuuino,
Fetaq; [c] uulpes.
[d] *Rumpat & ſerpens iter inſtitutum,*
Si per obliquum ſimilis ſagittæ
Terruit [e] mannos. ego [f] cui timebo
Prouidus auſpex?
Ante quàm [g] ſtantis repetat paludes
Imbrium [h] diuina auis imminentum:
[i] *Oſcinem coruum prece ſuſcitabo*
Solis ab ortu.
Sis licet felix, ubicunque mauis,
Et [k] memor noſtri Galathea uiuas:

[a] *Si cui periculo defungendum eſt nauiganti, dii parcant piis; in malos & impios, mala omina uertant. Eſt autem hæc naturæ lex, ut qui uitæ communi tuendæ, impoſitas ſibi partes religioſè præſtant, iis læta omnia, fauſta, ſecunda ominemur: qui auerſi à naturæ inſtituto, parum opportuni agendæ uitæ atque adeò incõmodi, infeſtiq; ſunt. (huiuſmodi autem ſunt impii) iis mala, incommoda, perniciem, exitium precemur. Vt autem in corpore quæ ſunt affectæ partes ne contingentes alias lædant, aut igne, aut ferro tollimus, ita eſſe uidetur iuſtitiæ munus, eos quorum improbitate uita hominum infeſta incommodaq; fit, ne contagione flagitiorum & ſcelerum bonis obſint, de medio tollere. Ita cum laude uſurpatur, prouerbium,*

Teq́; nec læuus uetat ire picus,
Nec uaga cornix:
Sed uides, quanto trepidet tumultu
[l] *Pronus Orion. ego, quid ſit* [m] *ater*
Adriæ, noui, ſinus: & quid albus
Peccet Iapyx.
Hoſtium uxores, puerîq́; cæcos
Sentiant motus [n] *orientis Hædi, &*
Æquoris [o] *nigri fremitū, & trementeis*
Verbere ripas.
Sic & Europe [p] *niueum doloſo*
Credidit tauro latus: & [q] *ſcatentem*
Belluis pontum, mediasq́; fraudes
Palluit [r] *audax.*
[ſ] *Nuper in pratis ſtudioſa florum, &*
Debitæ nymphis [t] *opifex coronæ,*
Nocte [u] *ſublustri, nihil aſtra præter,*
Vidit, & undas.
Quæ ſimul centum tetigit potentem
Oppidis Creten: [x] *pater ô relictum*
Filiæ nomen, pietasq́; dixit
Victa furore,
Vnde? quò ueni? [y] *leuis una mors eſt*
Virginum culpæ. uigilánsne ploro
[z] *Turpe commiſſum? an uitijs carentem*
[a] *Ludit imago*
Vana: quæ porta fugiens eburna
Somnium ducit? meliúsne fluctus
Ire per longos fuit: an recenteis
Carpere flores?
[b] *Si quis infamem mihi nunc iuuencum*
Dedat iratæ: lacerare ferro, &
Frangere enitar modò multùm amati
Cornua tauri.
[c] *Impudens liqui patrios Penateis:*
Impudens Orcum moror. O, deorum
Si [d] *quis hæc audis: utinam interirem*
Nuda leones.
Ante quàm turpis macies decenteis
Occupet malas, teneraq́; ſuccus

uerbium, Si quid mali, in hoſtes: ſunt enim hoſtes humani generis impij habendi. Virg. 3. Georg. Dij meliora pijs, erroremq́; hoſtibus illum. Idem 8. Aen. de Mezentio. Dij capiti illius generiq́; reſeruent. & eadem ode Hor. Hoſtium uxores, puerîq́; cæcos Sentiant motus orientis Hædi. Ferebatur & apud græcos prouerbio εἴ τι κακὸν εἰς πύῤῥαν. Fuit enim Pyrrha in Lesbo urbs, cuius incolæ maximè fuiſſe finitimis inuiſi dicuntur. Plutarchus in conuiuio Sapientū, perſimilis huius meminit. καὶ ὁ Θάλης, inquit, γελάσας, εἴτι κακὸν εἶπεν αὖθις εἰς Πριήνην. διαλύσας γὰρ ὁ Βίας, ὃς διέλυσεν αὐτὸς τὸ πρῶτον. At Thales cum riſiſſet, ſi quid mali, inquit, in Prienem rurſus; ſoluet enim ut antea Bias. Omen, inquit Feſtus, Augurium quod ore fit. Vt autem erant fauſta omina et læta; ita erant, mala, dira, triſtia. Hinc illæ precationes. Quod dij omen obruant: quod dixit Cicer. de Aruſp. reſp. &, Auertite & deteſtamini quæſo hoc omen, dij immortales. & alibi, Atque hoc quidem deteſtabile omen auertat Iupiter. Et Virg. 2. Aen. – quod dij prius omen in ipſum Conuertant. [b] *Plin. 8. 22. Sed in Italia quoque creditur luporum uiſus eſſe noxius, uocemq́ue homini quem priores contemplentur, adimere. Hinc mos manauit, dicendi in eos qui raucescant, illud Virg. Eclog. 9. – lupi te uidere priores. Inter auguria uero, idem Plinius ait, ad dexteram commeantium, præciſo itinere, ſi pleno id ore fecerit, nullum omnino præſtantius. Non facile intelligo quæ cauſa antiquis fuerit, cur tanquam fœdi ominis occurrētem canem animantium omnium maximè amātem hominis declinandum putarint.* [c] *Quid ita fœta uulpes, mali ominis? an quod ſagax, aſtuta, fallax fœturam & ſobolem malorum uideatur propagare? ſunt autem ab hominum uita, quæ triſtem occurſum habeant, ominis cauſa auerruncanda.* [d] *Quicquid eunti obſtat, ſiue prægnans canis, ſiue lupa, ſiue anguis ſit; in lapidem quis, in ſuem, in ſelem, mu-*

Deſluat præda: ſpecioſa quæro
Paſcere tigreis.
[e] Vilis Europa pater urget abſens:
[f] Quid mori ceſſas? potes hac ab orno
Pendulum, Zona bene te ſecuta e-
Lidere collum.
Siue te rupes, & acuta letho
Saxa delectant: age, te procella
Crede ueloci: niſi herile mauis
Carpere penſum
Regius ſanguis, dominæq; tradi
Barbara pellex. aderat [f] querenti
Perfidum ridens Venus, & remiſſo
Filius arcu.
Mox ubi luſit ſatis, abſtineto
Dixit, irarum, [g] calidæq; rixa;
Cum tibi inuiſus laceranda reddet
Cornua taurus.
Uxor inuicti Iouis eſſe neſcis?
Mitte ſingultus: bene ferre magnam
Diſce fortunam: tua ſectus orbis
Nomina ducet.

rémue tranſuerſum domo egreſſus incurrat, nihil certa ratione innixum queas afferri (ubi plus æquo religioſus animus à ſuperſtitione uindicetur) cur triſtiorem exitum eorum quæ agit, ſibi portendi putet. [e] Manni, puſilli equi ait Porphyr. quos burdos uocant. eo uerbo uſus eſt Vlpianus lib. 32. tit. 1. leg. 49. Item legato continentur, mancipia, puta lecticarij, qui ſolam matrem familiam portabant. Item iumenta uel lectica, uel ſella, uel burdones. Sipontinus ait eſſe quod ex equo & aſina naſcitur. Acron. Porph. aſſenſus etymō etiam addit; Manni, inquit, ideo dicti, quòd manum familiarius ſequantur. [f] Nulla eris futura cui timeam; quippe qui auſpicia edoctus noui illi quæ immineant præmonſtrare. Aut te una à diro omine, ſecura, præcinente me, cui timebo? una enim mihi es, cui ſecundam nauigationem eunti; reuertenti ſoſpiti atque incolumi, felicem reditum intelligam eſſe precandum. [g] Stantes paludes, ſtagnantibus aquis, & non fluentibus, omni aditu ſepto & intercluſo; undique limo, uliginoſas herbas ne liberè commeare poſſint, obducente. Virg. eclog. 2. - nuper me in littore uidi Cum placidum uentis ſtaret mare. & freta ſtantia Ouid. 7. Metam. & de Ponto. - uina ſtantia gelu. concreta glacie. & ſanguis ſtetit. Plin. Epiſt. ſanguis coit. [h] quæ præſenſionem habeat imbrium imminentium, quæ præcentione futuros imbres atque imminentes portendat. Eſt autem diuinus aliquando qui futura diuinat. Cic. de Fato. Hoc loco Chryſippus æſtuans falli ſperat Chaldæos cæteroſq; diuinos. Cornicem autem habere occultam uim præſagiendi imbres docet Virg. Tum cornix plena pluuiam uocat improba uocem. [i] Siue temere aues uolantes augurium captanti addicant, ſiue fato & decreto immutabili deorum, ſuſcitabo prece læta occinentem, flectam precando fati uim quantumuis inexorabilem; quid enim non poſſunt piæ preces, & ob iuſtam cauſam, uota ſuſcepta? [k] Patiare pietatis hunc fructum in te meæ præclare de te meritum referre me, ut licet ſis felix, & fortunata ubique futura, non ita te lætæ res, & ſecundæ obruant, uti abjicias animo memoriam mei. [l] pronus Orion; ad occaſum uergens Porphyr. interpretatur; tum enim magnas tempeſtates & ſæuas excitari. [m] Qui atras tempeſtates & ſæuas concluſum arctè & anguſtè excipiens mare, ciet. [n] Parmeniſſeus apud Hyginum ait Meliſſea quendam fuiſſe Cretæ regem, ad cuius filias, Iouem nutriendum eſſe delatum: eas quòd lac non haberent, capram ei admiſiſſe Amaltheam nomine, quæ dicitur eum educaſſe. Hanc autem geminos hædos ſolitam eſſe procreare, & ferè eo tempore peperiſſe, quo Iupiter nutriendus eſt allatus. Itaque propter beneficium matris, & hædos quoque dicitur inter ſydera collocaſſe: hos autem hædos Cleoſtratus tenedius, dicitur primus inter ſydera oſtendiſſe. Colum. hædi Prid. Non. Octobr. oriuntur ueſpere, aries medius occidit. [o] Cælo nubibus obducto; nigrum mare, atrum, fœdam, & horrendam faciem præbens. Virg. 1. Georg.

- ita

– Ita turbine nigro Ferret hiems &c. & 3. Georg. – aut unde nigerrimus auſter Naſcitur, & pluuio contriſtat frigore cælum. [p] Verber, quicquid aptum plagæ inferendæ, ſiue lorum, ſiue uirga ſit, fuſtis, flagrum, ferula, bacillus, funiculus ictu aliquid cædit. nam uerberari etiam tormentis mœnia dicuntur. Cic. 7. in Verr. – Ne catenæ, ne uerbera, ne ſecures, ne cruciatus ſociorum &c. Virg. 3. Georg. – illi inſtant uerbere torto, Et pronidant lora; de aurigis, curſu præcipiti elatos equos agentibus. Aliquando uerbera ſunt ictus cædentium. Liu. 2. – Inde oſtentare tergum fœdum recentibus ueſtigijs uerberum. Cicer. 3. Tuſcul. Spartæ uerò pueri ad aram ſic uerberibus accipiuntur, ut multus è uiſceribus ſanguis exeat. – trementeis ripas, fluctibus littora tundentibus. Sæpe autem ijs quæ ſtant, & immota manent, & motus & animantium affectiones uenuſtè tribuuntur. Ita ea loca à quibus recedimus, recedere ipſa à nobis dicuntur. Virg. 2. Aen. – Et magis, atque magis (quanquam ſecreta parentis Anchiſæ domus arboribusq; obtecta receſſit) Curtius. 4. Maritimam tamen oram, & pleraque longius etiam à mari recedentia, rex eius inſulæ Strato poſſidebat. Inde crebræ tralationes, eorum quibus locorum & regionum ſitus ſunt deſcribendi. Mela. 2. Alpes ipſæ ab ijs littoribus, longè lateq; diffuſæ, primò ad Septentrionem magno gradu excurrunt: deinde ubi Germaniam attigerunt, uerſo impetu in Orientem abeunt, direptisque populis immanibus, uſque in Thraciam penetrant. Idem de Pyrenæis, à Gallia Hiſpaniam dirimentibus. Pyrenæus primò hinc in Britannicum procurrit Oceanum, tum in terras fronte conuerſus, Hiſpaniam irrumpit, & minore eius parte ad dexteram excluſa, trahit perpetua latera continuus, donec per omnem prouinciam longo limite immiſſus, in ea littora quæ occidenti ſunt aduerſa perueniat. [p] Virg. 8. Aen. Dixerat: & niueis hinc, atque hinc diua lacertis Cunctantem amplexu molli fouet &c. Idem de iuuenco Paſiphaës in Sileno. Ille latus niueum molli fultus hyacintho Illice ſub nigra etc. [q] Scatere, feruere, ebullire. Plaut. Scatet amore tuus animus. Scatere ferarum dixit Lucret. 5. – ita ad ſatiatem terra ferarum Nunc etiam ſcatet. Hinc Scatebra, erumpentis & ſcaturientis aquæ origo. Virg. 1. Georg. – ſcatebrisq; arentia temperat arua; & Scaturigo, quo uerbo uſus eſt Plin. & Columel. [r] – Palluit audax. Periculi magnitudinem auget. cuiuſmodi enim eſt periculum futurum, quo audax palleſcit? [ſ] Nuper in pratis ſtudſlor. Id quidem ita dictum, ut ex animi ſecuritate, grauius periculum ſubeunti uideatur; ex loci amœnitate, uoluptate, oblectatione animi, libera intenta legendis floribus, & corollis nectendis, grauius inexpectato malo atque incommodo plectatur. [t] Opifex qui ſit oſtendit Cic. 1. Offic. Opificesq; omnes in ſordida arte uerſantur. Et pro Flacco. Opifices & tabernarios, atque omnem illam fæcem ciuitatum, quid eſt negotij concitare? Quod idem tamen tranſtulit ad deum quem opificem ædificatoremque mundi appellat. 1. de natur. deor. Idem Zenonem uerborum ignobilem opificem appellat. 5. Tuſc. apes opifices dixit: Var. de re ruſt. 3. 16. Hin. opificium, & quo uerbo uſus eſt Plaut. opificina, artificis officina. Sunt autem opifices, ni fallor, quos χειροτέχνας Græci appellant, ſordida arte, & manu uictum quærentes. Ariſtoph. in Plut. νὴ δί᾽ ἔγωγ᾽ οὖν ἐθέλω πλουτήσας εὐωχεῖσθαι μετὰ τῶν παίδων τῆς τε γυναικὸς, καὶ λουσάμενος λιπαρὸς χωρῶν ἐκ βαλανείου, τῶν χειροτεχνῶν καὶ τῆς πενίας καταπαρδεῖν. Per Iouem equidem diteſcens, cum liberis & uxore conuiuia agitare uolo, & lotus, ac nitidus, & unctus è balneo progrediens, ſordidis opificibus, & paupertati oppedere. [u] Sublustris noctis umbra Virg. 9. Et galea Eurialum ſubluſtri noctis in umbra Prodidit immemorem. ſubluſtre tranſtulit Gell. ad uerba, non plane illuſtria illa quidem, ſed quæ haberent tamen aliquid luminis. Pater ô relictum filnom. nihil habitura poſthac præter nomen, patris; cuius aſpectu, amore, complexu, indulgentia, nihil eſt uirgini optabilius. Habet autem uerbum relictum deſiderij ingentis ſignificationem. [y] Virgo quæ pudorem amiſerit, ſimul ſpem amittit eius reſarciendi; cuiuſmodi igitur eſt illius uita futura, qui eiuſce rei iacturam fecit, qua una re illi erat uita iucunda? non morte eſt, ſed genere mortis plectenda, quæ tantum flagitij admiſit. [z] res

monſtri atquè oſtenti ſimilis, uirgini uidetur turpe commiſſum: uiolenta fuga, raptus, deſertus & relictus parens, culpam in ea quæ eſt uim paſſa, non habet, hærentem turpi rei labem, dedecus, infamiam habet. Commiſſum autem, erratum, ſcelus, flagitium. Virg. 1. Aen. Poſt mihi non ſimili poena commiſſa luetis. Cic. pro Sylla. Ecquod huius factum & commiſſum, non dicam audacius, ſed quod &c. Sacrum commiſſum, idem ait 3. de Legib. quod neque expiari poterit impiè commiſſum eſt. Commiſſa, inquit Aſconius, quæ contra uoluntatem teſtatoris facta aut non facta ab hærede, multa aliqua, pænaq; plectuntur. Cic. 4. in Verr. Si commiſſum quid eſſet. [a] Ludere, eſt aliquando fallere, decipere, fruſtrari. Virg. 1 Aen. Quid natum toties crudelis tu quoque falſis Ludis imaginibus? Idem eod. lib. – & ægram Multa malus ſimulans uana ſpe luſit amantem. [b] Miro artificio Horat. oculis penè ſubiecit puellæ ingenium in raptorem ſæuientis, & qui falſæ illi quidem, ſed non inuitæ tamen uirginitatis florem delibarit: infamem uocat, cuius pulchritudine capta, niueum latus ſubmittenti crediderit: uult dedi iratæ. Quid autem eo futurum, qui & præda ſit, & iratæ præda? leue uidetur ſupplicium, mactare, ſæuit ulterius uerbis, lacerare ferro, frangere ſe enixuram ait multum amanti cornua. [c] Quam non puduit relinquere, patrios lares, poteſt fieri, ut non pigeat uiuere? Satius eſt mori amiſſis uitæ ornamentis, quam cum uoluptate quæ pudoris pretio empta ſit, uitam traducere. [d] Iam ad ſe redit, & culpam agnoſcit, quæ poſcit pænam. Fore autem ait, ut mitiorem luat ſi ſpecioſa, & nondum amiſſo decore formæ, intereat: tanquam enim mali additamentum, maciem oris uenuſtatem atque elegantiam deformantem ueretur. Vtrum autem, id deprecatur, quod habeat oris deformitatem, qua re nihil puellæ accidit grauius? an quod macies iam fame enecta, & uitam agente interferas ſit acceſſio malorum futura? Succus eſt, quicquid in animante ſumptum membra ſugunt ad ſe alenda. Terent. Eunuch. color uerus, corpus ſolidum, & ſucci plenum. [e] Europæ ſi cum Lambino legas, atque uilis epith. ad patrem referas, eſt multo clarior lectio futura. uſitatum autem eſt, ut quæ parum nobis ſunt curæ, eſſe nobis uilia dicamus. Sunt uerba quidem furentis dolore, & patris aſpectum ſibi affingentis, quæ à uitiata & corrupta repetat pænas. Quæ tamen ſi ad Europen referantur, quod magis placet, hunc ſenſum habebunt. Cauſa non una eſt mortem appetenti: Pater urget, cuius abſentis deſiderium ferre non poſſis. In quo autem eſt uitæ præſidium ſuperſtiti futurum, patre amiſſo? Seruitutis metus, grauius malum omni morte natæ regio ſanguine; inuiſum pellicis nomen dominæ futuræ, turpe idipſum & omni obteſtatione deprecandum ei, quæ in ſpem regni, ſummi inter homines honoris, nata atque educata ſit. Genus autem mortis non unum eſt, quo ſe à flagitio uindicet. Poteſt enim collum zona elidere, opportunè ſecuta, ut præſto eſſet malorum exitum quærenti. Adſunt rupes & ſcopuli, quò ſe præcipitem agas. Imminentis ſeruitutis periculum, cuius auertendæ ſtudio audaciam timidæ & uires addit. Carpere penſum ut Virgil 1. Georg. Nec nocturna quidem carpentes penſa puellæ Neſciuere hiemem. Quod quidem aliquanto ſecus dixit .4. Georg. – Carmine, quo captæ, dum fuſis mollia penſa Deuoluunt &c. Eſt autem penſum, manipulus lanæ liniue, qui ex collo appenſus, è colo, fuſo trahitur. [f] Solatium non ſperanti, ac quærenti adeò, mortemq; uitæ præoptanti, maius, ac ſolidius contingit. Quæ mortem, ſupplicia, ſeruitutem meditabatur, audiet ſe Iouis uxorem, magnam orbis terrarum partem celebrem ſuo nomine reddituram. [g] Quid ita calidæ rixæ, an quod uerbo erat iniuria affectæ, re quidem erat quærentis amantem, cuius deſiderio languebat? [h] Bene ferre fortunam ſecundam, ita difficile eſt, ut quibus obtigit præſertim inexpectata, ſit certa ratio diſcenda, qua illam moderatè ferat.

COMMENTARII.

Impios parræ recinentis, &c.] hoc ſentit Horatius. Impiis obiiciantur huiuſmodi

huiuſmodi omina, auſpicia, oſtenta, quæ eos ab inſtituto itinere reuocent, ac deterreant: id eſt mala · tibi autem nihil tale metuendum eſt. Ego enim data opera auſpicium feci, ut ſcirem, ecquid tibi iſta nauigatio benè eſſet euentura. Itaque neque coruus, quem ego ſolis ab ortu precibus ſuſcitaui, neque picus, neque cornix, neque ceteræ aues alites, & oſcines uetant, quominus proficiſcare. quin licet tibi per auſpicia, ubicunque malis uitam traducere, ſecundiſſima fortuna frui. aues mihi pro te auſpicanti, addixerunt. Dii immortales iter tuum approbant. Sed uides, quanto trepidet, &c. id eſt, ſed uides anni tempus: uides tempeſtatem imminentem. Orionis occaſus denunciat ingentes, & horribiles fluctus. quàm periculoſum ſit mari Adriatico nauigare, ſcio. quantas procellas oriens Auſter excitare ſoleat, nemo eſt, qui neſciat. quid multa? etiam ſi tibi aues omnia ſecunda, ac læta promittant, non debes te tamen tali anni tempore, tam infido mari committere.

– parræ.] Feſtus. *picus autem Martius, Feroniusq; & in oſcinibus, & in alitibus habentur*. Plinius ſcribit lib. 18. cap. 29. auem parram, Sirio oriente, ipſo die non apparere, donec occidat.

– recinentis] iterum atque iterum canentis. utitur Od. XII. lib. I. in aliam paulò ſententiam. *cuius recinet iocoſa Nomen imago*. & Od. proximè ſequ. *Tu curua recines Lyra Latonam*. & epiſt. I. lib. I. – *hæc recinunt iuuenes dictata, ſenesq;*.

– omen] omen propriè uox eſt hominum, quæ aliquid faciendum, aut non faciendum eſſe ſignificat. M. Tull. de diuinat. lib. I. *Neque ſolum deorum uoces Pythagorei obſeruauerunt, ſed etiam hominum, quæ uocant omina: quæ maiores noſtri quia ualere cenſebant, iccircò omnibus rebus agendis*, QVOD BONVM, FELIX, FORTVNATVMQVE SIT, *præfabantur: rebusq; diuinis, quæ publicè fierent, ut fauerent linguis, imperabatur; inq; ferijs imperandis, ut litibus, & iurgijs ſe abſtinerent, itemque in luſtranda colonia, ab eo, qui eam deduceret, & cum imperator exercitum, cenſor populum luſtraret, bonis nominibus, qui hoſtias ducerent, eligebantur. quod item in delectu* COSS. *obſeruant, ut primus miles fiat bono nomine. quæ quidem à te ſcis & Conſule, & Imperatore ſumma religione eſſe ſeruata. Prærogatiuam etiam maiores omen iuſtorum comitiorum eſſe uoluerunt*, &c. Apud Hom. ὀδυσ. υ. omen petit Vlyſſes domeſticum, quo exploratum habere poſſit, ſe deorum uoluntate in patriam eſſe reſtitutum. petit & ſignum aliquod, aut portentum externum. At Iupiter eo audito intonuit, & hoc fuit ſignum externum. domi autem mulier quædam ex ijs, quæ triticum molebant, audito ingenti illo cæli fragore, admirata, & pœnè obſtupefacta, dicit non eſſe illum è nubibus ſonitum editum: ſed homini alicui ſignum aliquod, atque oſtentum proſperum datum: precaturque à Ioue, ut proci eo die poſtremùm in ædibus Vlyſſis cibum capiant: atque hoc fuit omen. uerba Homeri ſunt hæc, Ζεῦ πάτερ, εἴ μ' ἐθέλοντες ἐπὶ τραφερήν τε, καὶ ὑγρὴν ἤγετ' ἐμὴν ἐς γαῖαν, ἐπεί μ' ἐκακώσατε λίην, φήμην τίς μοι φάσθω ἐγειρομένων ἀνθρώπων ἔνδοθεν· ἔκτοσθεν δὲ Διὸς τέρας ἄλλο φανήτω. cætera, qui uolet. ex Homero petat. nos locum indicauimus. Apud M. Tull. primo libr. accuſ. cum Verres ex Senatusc. rationes præturæ ſtatim referre deberet, neq; id faceret tamen, quòd ſe quæſtorem expectare, idemq; Dolabellam impetraſſe diceret (fuerat autem Dolabella condemnatus) ſic M. Tull. *Itaque* (inquit) *omen magis patribus conſcriptis, quàm cauſa placuit: probauerunt*. Significat autem iis uerbis Cicero, eam Verris orationem, condemnationis ipſius omen fuiſſe.

Ducat] uoluerat dicere, deterreat, reuocet ab inſtituto ſuo: Impii hanc auem habeant ſuorum conſiliorum, & incœptorum ducem, cuius uox triſtis eſt, & infelix.

Raua] raui coloris, inquit Feſtus, appellantur, qui ſunt inter flauos, & cæ-

ſios, quos Plautus rauiſtellos appellat. lectorem admonitum uelim, quanuis de integritate huius loci non dubitem, hoc nomen tamen in duobus codicibus manu ſcriptis eſſe in litura.

Rumpat & ſerpens] ſerpens tranſuerſa ex parte equo terrorem inſerens, præſignificabat apud ueteres triſtem itineris euentum. huiuſmodi monſtris apud Terent. in Phorm. Geta nuptias ait ſe diſturbaturum, uel certè tardaturum. *Introïjt in ædes ater alienus canis: Anguis per impluuium decidit de tegulis: Gallina cecinit*, &c.

- ſi per obliquum] id eſt, cum per obliquum. ſic Catull. *Nam ſi luxerit, ad librariorum Curram ſcrinia.*

- mannos] equos minores. Od. IIII. epod. & *Appiam mannis terit.* & epiſt. ad Mæcen. II. lib. I. *Impoſitus mannis.*

- ego cui timebo?] cod. Rain. Card. & I. Vat. - *quid timebo?* quæ ſcriptura fortaſſe uera eſt.

Imbrium diuina auis] ſup. Od. XVII. huius lib. - *aquæ augur*, id eſt, præſignificatrix, prænuncia. in epiſt. ad Piſones de arte poët. *diuina futuri.*

Oſcinem coruum] Oſcines appellantur aues, quæ cantu, ſeu occentu augurium præbent, quaſi ore canentes: uel (ut Feſtus) auſpicium ore facientes: quales ſunt coruus, cornix, noctua, M. Tull. de diuinat. lib. I. *Eademq; efficit in auibus diuina mens, ut tum huc, tum illuc uolent alites: tum à dextra, tum à ſiniſtra parte canant oſcines.* Tit. Liu. lib. 10. *Ante conſulem hæc dicentem coruus clara uoce occinuit.* Apud Hom. ἰλ. ω. Priamus Hecubam diſſuadentem, ne ad Achillem eat redimendi Hectoris mortui gratia, cum diceret illum eſſe immitem, inexorabilem, atque infidum, auē malam appellat his uerbis. Μηδέ μοι ὄρνις ἐνὶ μεγάροισι κακὸς πέλευ. Tulit autem etiam ætas Homeri augures, & auſpices, id eſt, οἰωνοσκόπους. Hom. ὀδυσ. α. Οὔτε τι μάντις ἐὼν, οὔτ' οἰωνῶν σάφα εἰδώς. Nam & ſenex ille Alitherſa ὀδ. β. ex aquilarum uolatu, collorumque, & genarum laceratione, reditum Vlyſsis, & procorum interitum auguratur, & Priamus libro ἰλιάδ. quem paulò ante diximus, ab Hecuba admonitus, Iouem orat, ut aquilam mittat, cuius uolatu in bonam ſpem erectus, auſpicioq; ſecundo confiſus ad naues Græcorum ſeſe conferat. Πέμψον δ' οἰωνὸν ταχὺν ἄγγελον, ὅς τε σοὶ αὐτῷ φίλτατος οἰωνῶν, καί ἑ κράτος ἐστὶ μέγιστον Δέξιον, ὄφρά μιν αὐτὸς ἐν ὀφθαλμοῖσι νοήσας Τῷ πίσυνος ἐπὶ νῆας ἴω Δαναῶν ταχυπώλων.

Solis ab ortu] non temerè hoc dicit. nam augures cælum in quattuor parteis diuidebant, & cum augurium captabant, orientem ſolem ſpectabant, ut meridies eis eſſet pars dextera, ſeptentrio ſiniſtra.

Sis licet felix. &c.] nihil eſt (inquit Horat.) quod tibi nauigare cogitanti caſum ullum aduerſum minetur, aut prænunciet: non oſcinum cantus, non alitum uolatus, non ſerpentis, aut canis prægnantis, aut lupæ grauidæ occurſus iter tuum impediunt: denique per hæc omnia licet nauigationem inſtitutam ſuſcipias. quocunque proficiſci, & ubicunque ætatem agere in animo habes, illic omnia tibi læta, ac ſecunda euenient: ſed Orion aſtrum infelix, & formidoloſum: maris, inconſtantiſſimi, atque infidiſſimi elementi, maximeq; Adriatici natura: uenti, res incertiſſimæ: tempeſtates denique impendentes te ab iſto nauigandi conſilio deterrere debent.

Sis licet felix] id eſt, licet tibi eſſe felici. nihil obſtat, quo minus feliciter ætatem agas.

Et memor noſtri] hæc legenda ſunt, quaſi interpoſita, quibus eam orat, ut, ubicunque uitam agat, ſui memor ſit.

Téque

Teque nec læuus uetat] ſic eſt legendum, & ita reperi ſcriptum in uno codice Vaticano. Eſt enim hæc huius loci ſententia: (dicendum autem eſt ſæpius, propter eius difficultatem, cum uideam doctiſſimos homines in eo hærere) paulo antè dixerat ſe tãquam augurem, coruum oſcinem prece ſuſcitaturum ab oriente ſole, ut ex eius garritu de huius inſtitutæ nauigationis euentu iudicare, certiq; aliquid cognoſcere queat. Nunc proinde quaſi corui, & ceterarum auium garritum, ac uolatum notauerit, atque obſeruauerit, hæc ſubiungit, ex quibus uult intelligi coruum, picum, cornicem addixiſſe, id eſt, Galateæ nauigationem comprobaſſe. ſis licet felix (inquit) id eſt, licet tibi per omnes alites, atque oſcines proſperè nauigare, beateq; uiuere, quocunque te conferre uoles: omnes aues tibi ſecundum, ac lætum tuæ profectionis, tuiq; conſilii euentum promittunt, atque oſtentant. ſic Plaut. in *Aſinar. Picus, & cornix eſt ab læua: coruos porrò ab dextera Conſuadent.* huc etiam pertinet, quod eſt lib. 2. Academic. quæſt. *Non enim magis aſſentiuntur, neque approbant lucere nunc, quàm, cum cornix cecinerit, tum aliquid eam aut iubere, aut uetare.*

-quanto trepidet tumultu] quantam tempeſtatem denunciet.

-pronus] occidens. de Orione diximus ad Od. XXVIII. lib. I.

-ſinus] κόλπος. dicitur autem maris ſinus per tranſlationem à corpore humano, ea maris pars, quam littora curuata complectuntur.

-albus] ſic ſup. Od. VII. lib. I. Notum, *album* dixit. *Albus ut obſcuro deterget nubila cælo Sæpe Notus.* Iapyx autem Calabriæ uentus eſt, ut ſuprà diximus ad Od. III. lib. I.

Hoſtium uxores, puerique; &c.] uſitatiſſimum eſt ſcriptoribus Græcis, & Latinis, cùm magnum aliquod malum ſignificare, ac deſcribere uolunt, ſine longiore ulla oratione, quicquid id eſt, hoſtibus precari, atque optare. Sophocl. in Electra. *Εἰ μὲν πέφυκεν ἐσθλά, δὸς τελεσφόρα. Εἰ δ' ἐχθρά, τοῖς ἐχθροῖσιν ἔμπαλιν μέθες.* Xenoph. *ἀναβάσ. γ. οἶμαι γὰρ ἂν ἡμᾶς τοιαῦτα ἂν παθεῖν, οἷα τοὺς ἐχθροὺς οἱ θεοὶ ποιήσειαν.* tale eſt illud Homericum. (ſunt autem Achillis uerba ad Aſteropæum.) *ἰλ. φ. τίς πόθεν εἰς ἀνδρῶν, ὅ μευ ἔτλης ἀντίος ἐλθεῖν; Δυστήνων δέ τε παῖδες ἐμῷ μένει ἀντιόωσι.* Dionyſius Alexand. *ἐν περιηγήσει. Δυσμενέων τοι παῖδες ἑλισσόμενοι περὶ πόντον Κείνοις, ἀντιάσειαν ἀλώμενοι.* Virg. Georg. III. *Dij meliora pijs, erroremq; hoſtibus illum.* Ouid. *Hoſtibus eueniant conuiuia talia noſtris.* Terent. Heautont. *Ah, obſecro te, iſtuc inimicis noſtris ſiet.* Plaut. Mercat. *A. perimus. C. principium inimicis dato.* Idem in Aſin. *Vtinam, malè qui mihi uolunt, ſic rideant.* non diſſimile eſt illud Marci Tullii, Catone maiore, *Mirari ſolitum C. Fabricium, quòd, cùm apud Regem Pyrrhum legatus eſſet, audiſſet à Theſſalo Cinea Athenis quendam eſſe, qui ſe ſapientem profiteretur, eumq; dicere, omnia, quæ faceremus, ad uoluptatem eſſe referenda: quod ex eo audientes M'. Curium, & T. Coruncanum optare ſolitos, ut id Samnitibus, ipſiq; Pyrrho perſuaderetur, quo facilius uinci poſſent, cum ſe uoluptatibus dediſſent.* Propert. lib. 3. *Hoſtibus eueniat lenta puella meis.* Idem lib. ſecundo eleg. V. *Hoſtis ſi quis erit nobis, amet ipſe puellas: Gaudeat in puero, ſi quis amicus erit.*

-cæcos] quorum cauſæ, & principia ignorantur. ut ſup. Od. XIII. lib. 2. *-cæca fata.*

-& trementeis Verbere] quæ uidentur tremere, undarum ictu, & fluctibus conquaſſatæ.

Sic & Europe] Europæ exemplo Galatheam deterret ne ſe mari, quantumuis in præſentia tranquillo, committat. Extat autem elegantiſſimum Theocriti carmen de Europa Phœnicis filia, & hoc tauro.

-doloſo] qui deum tegebat, ut ait Theocr. in illo carmine. Κρύψε θεόν, καὶ τρέψε

τρέψε δέμας, καὶ γίγνετο ταῦρος. ſic ſup. Od. 1. lib. 2. -*cinerem, doloſum* appellauit, qui ignes ſuppoſitos tegeret, ac celaret.

-credidit.] commiſit, ἐπίςευσεν. ſup. Od. v. huius lib.

Palluit audax.] extimuit pericula illa, in quæ ſeſe decepta, audacius coniecerat. neque eſt, quòd quiſquam miretur hic ab Horatio cum pallore coniungi audaciam. Nam & Ariſtot. lib. tertio de moribus ad Nicom. ſcribit multos eſſe θρασυδείλους, id eſt, qui audaciam habeant cum timiditate coniunctam. *palluit* hoc loco ἐνεργητικὸν, cùm uerbum ſit abſolutum. epiſt. 1. lib. 1. *Nil conſcire ſibi, nulla pal leſcere culpa.* & Saty. 3. lib. 2. -*quiſquis Ambitione mala, aut argenti pallet amore.* & de arte poet. *Palleſcet ſuper his.*

-ſubluſtri] aliquantulum luminoſa. T. Liuius lib. 5. -*nocte ſubluſtri, cùm primò inermem, qui tentaret uiam, præmiſiſſent: tradentes inde arma, ubi quid iniqui eſſet,* &c.

-ſimul] ſimulatq;, ut ſup. Od. IIII. lib. 1. *Quò ſimul mearis.*

-centum tetig. potent. Opp. Cret.] ſic Homer. ἰλ. β. οἳ Κρήτην ἑκατόμπολιν ἀμφινέμοντο. & Virgil. Aeneid. III. de Cretenſibus. *Centum urbes habitant.* & Horat. Od. IX. epod. *Aut ille centum nobilem Cretam urbibus, Ventis iturus non ſuis.*

-pater, o relictum Filiæ nomen] ô pater, ô nomen paternum à filia relictum. *nomen* autem legendum, ut habent omnes libri ueteres, & pleriqne excuſi: non, *numen.*

-furore] amore perdito, & inſano.

-leuis una mors eſt virginum] leuis eſt pœna uirgini, quæ parentibus inſciis corpus cum uiro commiſcuerit, ſemel mori: grauiore pœna multari debet. Nauſicaa apud Hom. ὀδυσ. ζ. grauem in ea uirgine culpam reſidère dicit, quæ utroque parente inuito, præſertim propitio, cum uiris rem habeat. καὶ δ' ἄλλῃ νεμεσῶ, ἥ τις τοιαῦτά γε ῥέζοι, Η τ' ἀέκητι φίλων πατρὸς, καὶ μητρὸς ἐόντων Ανδράσι μίσγηται, πρίν γ' ἀμφάδιον γάμον ἐλθεῖν.

-imago vana] ſpecies falſa in ſomnis occurrere ſolita. φάντασμα.

-quæ port. fug. ebur.] ſumtus eſt hic locus ex Hom. ὀδυ. τ. in extremo. Δοιαὶ γάρ τε πύλαι ἀμενηνῶν εἰσὶν ὀνείρων. Αἱ μὲν γὰρ κεράεσσι τετεύχαται. αἱ δ' ἐλέφαντος. Τῶν οἳ μέν κ' ἔλθωσι διὰ πριςοῦ ἐλέφαντος, Οἵ ῥ' ἐλεφαίρονται ἔπε' ἀκράαντα φέροντες· Οἳ δὲ διὰ ξεςῶν κεράων ἔλθωσι θύραζε. Οἵ ῥ' ἔτυμα κραίνουσι, βροτῶν ὅτε κέν τις ἴδηται. quos Homeri uerſus expreſſit Virg. Aen. VI. *Sunt geminæ ſomni portæ: quarum altera fertur, Cornea qua ueris facilis datur exitus umbris: Altera candenti perfecta nitens elephanto.* huc alludit Plato in Charmide. Ακουε δὴ, ἔφην, τὸ ἐμὸν ὄναρ, εἴτε διὰ κεράτων, εἴτε δι' ἐλέφαντος ἐλήλυθεν. eodem pertinet epigramma Græcum non inuenuſtum ex lib. 3. epigrammatum Græcorum, in Callimac. ὦ μέγα Βαττιάδαο σοφοῦ περίπυςον ὄνειαρ, Ηρ' ἔτεον κεράων, οὐδ' ἐλέφαντος ἔους. Τοῖα γὰρ ἄμμιν ἔφηνας, ἅτ' οὐ πάρος ἀνέρες ἴσμεν Αμφίτε ἀθανάτους, ἀμφίτε ἡμιθέους.

Si quis infamem mihi nunc] re tranſacta ſolent puellæ uirginitatem amiſſam deflere, uenereamq; illam uoluptatem oratione deteſtari. Quod dico autem, id ſic accipi uolo, quaſi Europa certò ſcierit, ſe cum Ioue rem habuiſſe. Nam ſi taurum eſſe putauiſſet, iuſta cauſa eſſet, cur eam talis turpitudinis pœniteret: ſed certè nouæ nuptæ non ſine lacrymis primos illos Veneris fructus cum ſpõſis ſuis decerpũt. Sunt ne igitur ueræ hæ lacrymæ, an falſæ? falſas ait eſſe Catullus in car. de coma Berenices. *Eſt ne nouis nuptis odio Venus? an ne parentum Fruſtrantur falſis gaudia lacrymulis, Vbertim thalami quas intra limina fundunt? Non, ita me Diui, uera gemunt, iuerint.* Ita puella illa apud Theocr. εἰδ. ultimo, à paſtore Daphnide mulier è uirgine facta, ad oues ſuas reuertitur, oculis quidem pudore ſuffuſis: animo

autem

autem penitus exhilarato. ὄμμασιν αἰδομένη, κραδίη δ' οἱ ἔνδον ἰάνθη.

Impud. liq. pat. pen.] impudens in eo fui, quòd patrem reliqui: impudens nunc ſum, quòd tali flagitio admiſſo, maneam in uita. ſup. Od. XXIIII. *Et peccare nefas, aut pretium eſt mori.*

Orcum moror] Orcum moratur is, qui non moritur tum, cùm mori debet. Eſt enim quodammodo Orco in mora. nam quanuis nos omnes morti debeamur, noſtraq; ut idem ait alibi: non uno tamen die ſumus omnes morituri: ſed alii aliis uel citius, uel tardius. ſic iunxit hoc uerbum cum accuſandi caſu Od. XII. lib. I. — *rapidos morantem Fluminum lapſus.* plura exempla collegimus ad Od. VII. lib. 2.

Si quis hæc audis] cod. unus Vatic. & Torn. habēt *hæc audit* in tertia perſona.

— Vtinam intererrem Nuda leon.] utinam errem nuda inter leones. talia aliquot loquendi genera ſub uno quaſi aſpectu poſuimus ad Od. VII. lib. 2.

— teneræque ſuccus Defl. pr.] id eſt, & antequam ego præda leonibus, & tigribus debita, ac pœnè deuota, contabeſcam, uelim integra paſcere tigreis, & ſimiles feras. legendum fortaſſe eſt *teneraq; ſucc. Defl. præda*, niſi ita dictum intelligamus, ut illud, *Corticem demouebit amphora.* Ode VIII. lib. 3.

Vilis Europæ pater vrg. abſ.] Vulgata quidem hæc eſt lectio: *vilis Europe, pater urget abſens*: quam ſi quis forte ei, quam ſecutus ſum, anteponet, ſic explico. O Europa, contemta iam, & minimi pretii, poſteaquam pudicitiam tuam prodidiſti: pater, qui abeſt, adeſſe uidetur tamen, & te urgere, tibiq; inſtare. Sed cùm Europæ per æ diphtongum ſcriptum reperiſſem in uno cod. Vatic. eandemq; ſcripturam codex Faërni, quanuis hoc loco interlitus, comprobaret: putaui mihi ſine arrogantiæ crimine á uulgata lectione diſcedere licere, acceſſit cod. Torneſ. ad cuius oram hæc uerba ſunt aſcripta. *vilem Europæ patrem dicit, quia eo relicto taurum ſecuta eſt.* ſolemus autem ea uilia nobis eſſe dicere, quæ non ſunt nobis cara, & quæ contemnimus, paruiq; facimus. ſic M. Tull. Philipp. XII. *uita mihi quidem minimè cara eſt, præſertim cùm Dolabella fecerit, ut optanda mors eſſet, modò ſine cruciatu, & tormentis: uobis tamen, & populo Rom. uilis eſſe ſpiritus meus non debet.* Sic igitur hunc locum explico. Pater tibi Europæ filiæ uilis, id eſt, quem tu filia præ tauro contemſiſti, & pro nihilo putaſti, uidetur te abſens urgere, & ſtimulare, ut moriaris: ita me excruciat mei flagitii conſcientia, ut quoquo eam, patrem mihi coràm uidear audire, quanuis abſentem, qui me obiurget, atque increpet, &c. Et ſanè congruit hæc explicatio cum uerbis illis ſuperioribus, *pietas uicta furore.* idem ſunt enim: pietatem in patrem, uictam eſſe ab amore, ac libidine: & patrem ab Europa filia contemtum eſſe præ amante.

Quid mori ceſſas?] putant quidam hæc eſſe uerba patris Europam urgentis. mihi contendere non placet. ego tamen malim hæc quoque, Europæ eſſe uerba intelligi, ut intelligamus eam perpetuò ſeipſam affari.

— vrget] codex etiam ille Vatic. habet, *urguet.*

— potes hac ab orno Pend.] potes te de hac orno ſuſpendere. quidam per ornum, nauis malum ſignificari putant, ut intelligamus Europam in naui eſſe. Sunt autem Europæ uerba à principio uſque ad extremum, ut dixi: niſi quis malit hæc à patre tanquam præſente dici, ut Europa perturbata, & de gradu mentis deturbata hæc loquentem patrem audire ſibi uideatur. Iam hæc *Pendulum ab orno,* cōiunctè ſunt legēda, ut epiſt. ad Loll. II. lib. 1. — *ne fluitem dubiæ ſpe Pendulus horæ.*

— zona bene te ſec.] quam opportunè tecum deportaſti, ut ea tibi collum obſtringas, animamq; intercludas. erat autem uiriſimile zonam uirgineam, quam taurus Europæ ſoluiſſet, ei aliud agenti excidiſſe. Iam uerò elidere repoſuimus ex

cod.

cod. Rainut. Card. & uno Vatic.

Siue te rupes, & ac.] ſiue, non geminatū annotatū ad Od. I I. libri primi.

-age, te proc. Crede] id eſt, committe, ſeu permitte te procellæ: ex hac rupe te præcipitem in mare deiice.

-Regius ſanguis] ſic Od. I I. lib. 4. *Seu Deos, Regesq; canit, Deorum ſanguinem.* & carm. ſæculari, *Clarus Anchiſæ, Venerisq; ſanguis.* & de arte poët. *Vos ô Pompilius ſanguis.*

-querenti] Europæ. hoc loco adducor, ut credam orationem eſſe Europæ ab initio continuatam ad extremum.

Perfidum ridens] Helleniſmus, ut annot. Od. XX I I. lib. I. ad illum locum, *Dulce ridentem.*

-remiſſo] iam laxato, poſteaquam Europam ſuis ſagittis ſauciarat.

-abſtineto (dixit) irarum] etiam hoc è Græco expreſſum puto, *ἀπέχου τῶν ὀργῶν.* nam latino more dixiſſet, *abſtineto ab iris.* Simile eſt illud ſuprà Od. IX. lib. 2. *Deſine mollium Tandem querelarum.*

Cum tibi inuiſus laceranda, &c.] cum taurus is, cui te tantopere iratam eſſe oſtendis, te reuiſet: ne, quod te facturam eſſe minata es, eius cornua frangito, aut lacerato: ſed in eum te facilem ac placatam præbeto.

Vxor inuicti Iouis eſſe neſcis?] hoc quoque loquendi genus Græcum eſt. ſic enim loquuntur illi, *οὐκ οἶδα τοῦ Διὸς γυνὴ οὖσα*; Latini autem ſic, te uxorem inuicti Iouis eſſe neſcis? tale eſt illud, *patiens uocari Cæſaris ultor.* Od. I I. lib. I.

-bene ferre magnam] *οὐ γὰρ παντὸς ἀνδρὸς φέρειν εὐτυχίαν*, inquit Ariſtot. lib. 5. polit. id eſt nō eſt cuiuſlibet ferre res ſecūdas. Vtrū ſit difficilius ſecundā, an aduerſam fortunam compoſitè ferre, non eſt facile pronunciare. Aiunt quidam, quemadmodum dolor interimit, uoluptas autem liquefacit: ſic rebus aduerſis homines opprimi, atque affligi: ſecundis uerò, duntaxat immoderata lætitia efferri. Ego tamen exiſtimarim, ſi mihi, quod ſentio, liceat dicere, difficilius eſſe res ſecundas æquo animo, placidè, & moderatè ferre, quàm aduerſas; propterea quòd ſecundæ res animos hominum uaniſſimis opinionibus imbuere, eoſdemque ad ſuperbiam, ferociam, ignorationem ſui denique facillimè impellere ſolent. Ita fit, ut ſecundis rebus elati, præ ſe contemnant alios, ſeſe aliis omnibus anteponant, ſua profundant, alienis rebus manus afferant, leges negligant, ſacra cum profanis miſceant, omnia ſua libidine metiantur: poſtremò ſuæ intemperantiæ ac temeritatis meritas pœnas luant. Contrà in rebus aduerſis præcipua uis ineſt excitandorum ad uirtutem animorum, acuendæ fortitudinis & induſtriæ, comprimendæ ſuperbiæ, coërcendarum cupiditatum. Nam ſi quis exempli gratia, ſit inertior, ignauior, diſſolutior, mollior natura, is rebus aduerſis ſtimulatus, atque exſuſcitatus, omnem continuò ex animo inertiam, ac mollitiam diſcutit, atque eiicit, totumq; ſe ad fortitudinis & patientiæ ſtudium traducit: ſi quis elatior, ferocior, ac ſuperbior: is à rebus aduerſis correctus, & quodammodo eruditus, ad modeſtiam & facilitatem ſeſe dicto citius inflectit: ex quo Græci ſolent ita loqui, *τὰς ἀνθρώπους τῆς ἀτυχίας σωφρονίζειν*: ſi quis luxurioſus, profuſus, ac ſumtuoſus ſit, is conſilio mutato, frugalitatem, & parſimoniam amplectitur. Hanc ſententiam confirmat Cornelius Tacitus, nō optimus ille quidem latinitatis auctor, ſed hiſtoriæ certè ſcriptor prudens, uerus, atque acutus, lib. XV I I. his uerbis: *fortunam adhuc tantùm aduerſam tuliſti. ſecundæ res acrioribus ſtimulis animum explorant: quia miſeriæ tolerantur, felicitate corrumpimur.* & item Salluſt. coniur. Catil. *Quippe ſecundæ res ſapientum animos fatigant: nedum illi (milites) corruptis moribus, uictoriæ temperarent.*

AD

AD LYDEN. Ode 28.

Diem Neptuno ſacrum hilariter exigendum eſse.

[a] *FESTO quid potius die*
Neptuni faciam? prome reconditum
Lyde [b] *ſtrenua Cæcubum:*
[c] *Munitæq́; adhibe uim ſapientiæ.*
Inclinare meridiem
Sentis: ac, [d] *ueluti ſtet uolucris dies,*
Parcis deripere horreo
Ceſſantẽ Bibuli conſulis amphoram.
Nos cantabimus inuicem
Neptunũ, et uirideis Nereidũ comas.
Tu curua recines lyra
Latonam, & celeris ſpicula Cynthiæ:
[e] *Summo carmine, quæ Cnidon*
Fulgenteisq́; tenet Cycladas, et Paphõ
Iunctis uiſit oloribus.
Dicetur merita Nox quoque nænia.

[a] *Sunt dies feſti hilariter traducendi; ſed ut animi relaxatio non inter pocula & uinum, ſed inter honeſta amicorum colloquia petatur.* [b] *Strenuus, uigilans, acer, impiger, & qui non fortis quidem, ſed alacer & ſedulus in agendo eſt. Cic. 2. in Ant. – Vt cognoſceres te ſi minus fortem, attamen ſtrenuum. Cato in Princip. At ex agricolis & uiri fortiſſimi, & milites ſtrenuiſſimi gignuntur.* [c] *Triſti & ſeueriore ingenio, aliquando eſt hilaris atque læti perſona ſumenda, ponenda ſeueri nimium & triſtis. Sit munita ſapientia aduerſus uitia, non eadem dura inexorabilis, ferrea aditum neget honeſtis uoluptatibus. Liceat interdum per ſapientiæ ſtudia ſermones ſerere inter ſodales, inire conuiuium, iocari, grauitatem & ſeueritatem, comitate, luſu, liberiore dicto condire.* [d] *Multi ita parcè quæſitis utuntur, ut uideantur immortalem uitam traducturi. Breuis uitæ uſura eſt, fortunæ ſumma inconſtantia: non ſtat dies, ſed uolucris, contento ac concitato curſu, properat, & ſpes uitæ nobis omnes, & uitam ipſam adeò ſecum auferre. Ita partis ſapiens fruatur, ut oſtendas non condendis his, ſed utendis uitæ fructum ſibi conſtare. Volucris autem dies dixit, ut uolucres auræ Virgil. & ſomnus uolucer. nuntius, & fortuna uolucris Cic. pro Quint. & pro Sylla, celer atque adeò præceps.* [e] *Summo carmine aut in ſuprema parte carminis, quod Porphyr. interpretatur, aut nobili carmine, et magno artificio elaborato, dignoq́; in primis, quo Veneris laudes perſequaris. Nam paulo poſt ait, Dicetur merita nox quoque nænia. Bene nocti, inquit Porph. hoc carmen accommodat, propter tenebras & ſomnum, quæ morti ſunt proxima. De nænia atque eius uſu alibi diximus.*

COMMENTARII.

Feſto quid potius die, &c.] *ὕστερον πρότερον.* Erat enim hic ordo. Pro me Lyde reconditum Cæcubum, ut bibam. quid enim potius feſto Neptuni die facere poſſum?

Munitæq́ue adhibe vim] id eſt, ſeueriorem iſtam ſapientiam ſeptam, & munitam aduerſus uoluptates, expugna liberaliore potu, ut det loci aliquid ioco, & ludo. non diſſimile eſt illud, quod eſt ſuprà Od. XXI. ad teſtam. *Tu lene tormentum ingenio admoues Plerunque duro.* nam, qui ingenium durius, rebusq́ue ſeriis ſemper deditum, & ſapientiam obſirmatam, atque in propoſito conſilio pertinacem, uini potu temperat, ac relaxat, uidetur cùm dulcem quandam uim

ſapientiæ

ſapientiæ afferre, tùm lene quoddam tormentum ingenio duriori adhibere.

Inclinare meridiem ſentis] uides ſolẽ à meridie iam ad occaſum uergere. tu tamen proinde quaſi ſtet in cælo fixus, neque ſe commoueat, ſicca manes, neque ea, quæ ad curandum corpus pertinent, comparari iubes.

– ac ueluti] ſic quidem omnes, quos uidi, libri calamo ſcripti: mallem tamen *at ueluti*.

Parcis deripere horreo.] deripere ſcriptum reperi in quattuor Vatic. Don. Vrſ. Torneſ. eamque ſcripturam puto eſſe rectam & germanam. condebant autem uini cados, & teſtas in horreis antiqui: id eſt, uini apothecis, ut Od. XII. li. 4. – *eliciet cadum, Qui nunc Sulpicijs accubat horreis*. uide annot. ad Od. XXI. huius libri. quo loco cum utatur uerbo deſcenderdi, ſatis declarat uini apothecas fuiſſe in locis editioribus collocatas, & in eis teſtas & amphoras ſeruari ſolitas, fortaſſe ut facilius fumum biberent, & ita uinum inueteraſceret, quemadmodum docet Columella lib. 1. cap. IX. & nos diximus ſuprà ad Oden VIII. huius libri.

Bibuli Conſulis amphoram] ætatem huius uini notat. Fuit autem Bibulus C. Iulij Cæſaris collega, anno ab urbe condita DCXCIV.

– inuicem] uiciſſim, ut ſup. Od. XXV. lib. 1. *Inuicem mœchos anus arrogantes Flebis.*

– recines] iterum atque iterum canes, ut Od. XII. huius libri, – *cuius recinet iocoſa Nomen imago?*

Cynthiæ] Dianæ. Cynthus mons Deli, à quo & Apollo, Cynthius: & Diana, Cynthia nominata eſt.

– ſummo] ultimo, ut epiſt. 1. ad Mæcen. lib. 1. – *ſumma dicende camœna*.

– quæ Cnidon &c.] Venerem deſignat. ſuprà Od. XXX. lib. 1. *O Venus regina Cnidi, Paphique*.

– iunctis viſit oloribus] cycnis: à quibus trahitur currus Veneris. Od. 1. lib. 4. – *marmoreis ales oloribus*, id eſt, utens olorum pennis, & alis ad currum tuũ trahendum. Vtitur etiam Venus paſſeribus ad eandem rem. Sappho. *πατρὸς δὲ δόμον λιποῖσα Χρύσεον ἦλθες Αρμ᾽ ὑποζεύξασα, καλοὶ δέ σ᾽ ἆγον ὠκέες στρουθοὶ πτέρυγας μελαίνας Πυκνὰ δινέοντες ἀπ᾽ ὠράν᾽, αἰθέρος διὰ μέσσω.*

– merita nænia] carmine debito, aliàs nænia carmen eſt funebre, ut ſuprà Od. 1. lib. 2.

AD MAECENATEM. Ode 29.

Inuitat eum ad cœnam.

[a] *Tyrrhena regum progenies, tibi*
Non ante uerſo [b] *lene merum cado*
Cum flore Mæcenas roſarum, &
Preſſa tuis balanus capillis
Iandudum apud me eſt. eripe [c] *te moræ:*
Ne ſemper udum Tibur, & Æſulæ
Decliue [d] *contempleris aruum, &*
Telegoni iuga patricidæ.
[e] *Faſtidioſam deſeri copiam,*
Molem propinquam nubibus arduis:

[a] *Indulget Horat. ingenio, ac non diſſimulat quid ſentiat, qui, in uolupiate finem uitæ habeat conſtitutum. Quantumuis regum progenies, maiorum nobilitatem, res geſtas, imagines & monumenta iactes, agnoſcendus tibi eſt uitæ fructus, non in ſpecioſis titulis nobilitatis, ſed in uoluptate, conuiuijs, hilaritate, iocis, libera animi oblectatione.* [b] *Lene merum, ſiue quòd uetuſtum, ſiue quòd prædulce ſit, eſt autem idem, opinor, quod*

Omitte mirari beatæ
Fumum, & opes, ſtrepitumq́; Romæ.
[f] *Plerunque gratæ diuitibus uices,*
Mundæq́; paruo ſub Lare, pauperum
Cœnæ ſine aulæis, & oſtro
Sollicitam [g] *explicuere frontem.*
Iam clarus occultum [h] *Andromedæ pater*
Oſtendit ignem. iam Procyon furit:
Et ſtella ueſani leonis,
Sole dies referente ſiccos.
Iam paſtor umbras cum grege languido,
Riuumq́; feſſus quærit, & horridi
[i] *Dumeta Siluani: caretq́;*
Ripa uagis taciturna uentis.
[k] *Tu, ciuitatem quis deceat ſtatus,*
Curas, & urbi ſollicitus times,
Quid Seres, & regnata Cyro
Bactra parent, Tanaiſq́; diſcors.
[l] *Prudens, futuri temporis exitum*
Caliginoſa nocte premit Deus:
Ridetq́;, ſi mortalis ultra
Fas trepidat: [m] *quod adeſt, memento*
Componere æquus. [n] *cetera fluminis*
Ritu feruntur, nunc medio alueo
Cum pace delabentis Etruſ-
Cum in mare, nunc lapides adeſos,
Stirpeiſq́; raptas, & pecus, & domos
Voluentis unà, non ſine montium
Clamore, uicinæq́; ſiluæ,
Cum fera diluuies quietos
Irritat amneis. ille [o] *potens ſui,*
Lætuſq́; deget: cui licet, in diem,
Dixiſſe, uixi: cras uel atra
Nube polum pater occupato,
Vel ſole puro: non tamen irritum
Quodcunque retro eſt, efficiet: neque
Diffinget, infectumq́; reddet,
Quod fugiens ſemel hora uexit.
[p] *Fortuna ſæuo læta negocio, &*
Ludum inſolentem ludere pertinax,

quod apud græcos γλυκάζων οἶνος, καὶ λεπαρὸς τῇ γεύσει, ἡδὺς, καὶ εὐςόμαχος, ἥκιςα καθαπτόμενος κεφαλῆς, οὐ κεφαλαλγικος. [c] *Eripe te curis grauioribus, quæ te morantur. Eripe aũt dixit, ut oſtendas diſtrictũ animũ curis, et non facile ijs ſe explicantẽ.* [d] *Ne te una cura torqueat aut fruẽdi immoderatius præſentibus, aut latius agri proferendi. ne nimiũ attentè cõtemplcris quæ habes, ne his animũ habeas addictum quæ tibi eſſe addicta debent. qui latiores fundos et feraciores, pares mitte curare. Quæris quod faſtidias, quod te ſatietate perdat, quod idẽ diuitijs, curiſq́; augeat. Contractior agri modus, minus quidem uectigalium, ſed minus idem curarum habet.* [e] *Copiam ſubſequitur faſtidium; tenuem uictum, & moderatum, cum uoluptas præſentis uſus, tum ſpes certa futuri: quam immoderata copia corrumpit, et perdit. Mitte interdum mirari moles immanes, regias ædes, nõ tibi, ſed ambitioni extructa ædificia. Pete humilia, quà patet aditus innocentiæ, ſolatium malorũ, animi relaxationem, otium, requietem, interuallum à curis et angore animi, quærenti. Videatur beata Roma; quæſita, potentia, gratia, largitionibus et malis artibus; qui nihil ipſi habent in ſe, in quo uitæ beatæ finem conſtituant; qui tandiu fortunatos ſe beatoſq́; putant, quã diu fortunati et beati multitudini imperitæ eſſe uideãtur. Salutationes, deductiones domum, blandæ appellationes, aſſentationes clientium, quæ referunt præmia potentes actæ uitæ inter forenſes labores, inimicitiarum, ſimultatum, quibus ſplendor, inanis honor, popularis aura quæritur, quanti alij ſunt ne labores quærere quæ nihil ſolidi, nihil ueri afferant, nihil quod animum expleat, ſapiens contemnat, fumum eſſe ducat. Fumum alij exilientem è tectis et uaporarijs interpretantur, tanquam ita magnitudinem ur-*

Tranſmutat incertos honores,
Nunc mihi, nunc alij benigna.
Laudo [q] manentem. ſi celereis quatit
Pennas: reſigno, quæ dedit: & mea
Virtute me inuoluo: probamq;
Pauperiem ſine dote quæro.
Non eſt [r] meum, ſi mugiat Africis
Malus procellis, ad miſeras preces
Decurrere: & [s] uotis paciſci,
Ne Cypriæ, Tyriæq; merces
Addant auaro diuitias mari.
[t] Tunc me biremis præſidio ſcaphæ
Tutum per Aegeos tumultus
Aura feret, geminusq; Pollux.

bis Mæcenas miraretur: celſa turri, & late undique uniuerſam oculis ſubijciente. Sed id quàm rectè, ipſi uiderint. Fumum uerò de re inani & leui ſolitum dici, docet ueterum autoritas. Ariſtophan. Νεφέλ. — καὶ λεπτολογεῖν ἤδη ζητεῖ, καὶ περὶ καπνοῦ στενολεσχεῖν. στενὸς γὰρ, inquit interpres, καὶ ἀμενηνὸς καὶ ἀσθενὴς ὁ καπνός. Hinc, quod poſtea prouerbio increbuit, καπνοῦ σκιά. Sophocl. in Αντιγόν. τὰ δ᾽ ἄλλα καπνοῦ σκιᾶς οὐκ ἂν πριαίμην. Vt autem hic fumi umbra, non emi: ita fumos uendi in prouerbium abijt. Ariſtophan. interpr. meminit cuiuſdam Theagenis, qui cum inopia rei familiaris laboraret, diuitias oſtentabat. Is, inquit, cum multa & præclara polliceretur, re nihil præſtaret, Fumus uocabatur. Eius rei autorem Eupolim habet in Fabula cuius erat inſcriptio, δῆμοι. Eundem etiam μεγαλέμπορον uocat & ψευδόπλουτον, qui magna atque eximia uenalia haberet: diuitias ementientem, quæ nullæ eſſent. Lampridius in uita Alexandri, Thurinum quendam fuiſſe ait, qui plurimum gratia apud illum poſſet, & ſuas ſuffragationes, ijs qui ad Alexandrum euni allegarent, permagni uenderet. Eum deprehenſum & de ea re cauſam dicere coactum, cum teſtibus conuictus eſſet; damnatum, in foro medio, ſtrue lignorum & materiæ humidæ accenſa, ut ſimul igni & fumo necaretur, pœnas ſceleris luiſſe; dum ſupplicio afficeretur, præcone iuſſu Alexandri edicente, Fumo punitur, qui fumum uendidit. Plutarchus de Deo Socratis. τὸν δὲ τῦφον ὥσπερ τινὰ καπνὸν φιλοσοφίας εἰς τοὺς σοφιστὰς ἀποσκεδάσας. Velut Philoſophiæ fumum quendam, cum faſtum, in Sophiſtas diſiecisſet. [s] Grata uiciſſitudo diuiti eſt. Ita enim cœnæ, conuiuia, epulæ cum uoluptate beatos homines accipiunt; ſi à tenui, ſobrio, moderato uictu, quaſi per interuallum recreatis uiribus, aliquid incitamenti ad illam ſibi comparandam ſumpſerunt. Siue enim uerè bona ſunt quibus fruimur, ſiue eſſe uidentur, cum haud ſint tamen, tum nobis iucunda accidunt, cum quæ his ſunt aduerſa, paſſi aliquandiu ſumus. Aulæa, ſi modò Seruio credendum eſt, ab aula Attali regis Aſiæ dicta, in qua primum tecti parietes aulæis ſunt uiſi. Varro autor eſt, aulæa ſuſpendi conſueuiſſe ad excipiendum puluerem, cum uſus cameræ ignoraretur. Donatus in Terent. in ſcenæ apparatu, in terra ſterni ſolita ait: fuiſſe autem pictum ornatum, ex Attali regia Romam aduectum. Pro quibus, inquit, ætas poſterior ſiparia accepit. Erant autem ſiparia uelamenta quibus ſcena obtegebatur. Oſtrum, muricis, ſiue conchylij ac purpuræ liquor, ſuccus, color, oſtrum dictum quòd ex concharum marinarum teſtis eximatur. Liquor, temperatura artificis adhibita, fere purpureus fit. Qui color in uiolaceum tendit. [g] Quid ſit frontem explicare, docet Lambinus. [h] Cepheum Phenicis filium, Aethiopum regem fuiſſe aiunt; qui Andromedam filiam ex Caſſiope ſuſcepta, Ceto expoſuerit. Eam periculo liberatam Perſeum uxorem duxiſſe. Omnes in cælum inter ſydera relatos. Cepheus, ait Hyginus, à tergo minoris arcti conſtitutus includitur arctico circulo, à pedibus ad pectus, ut præter humeros & caput eius, nihil occidere uideatur. Cepheus autem manibus utriſq; proiectis figuratus tanto diſſidet interuallo à pedibus arcti minoris, quantum ſpatium inter pedes Cephei uidetur. Huius caput ſcorpione exorto, occidit, cum ſagittario exoriri uidetur. Præclarus uerò artifex Hor. cum ea ſolida uoluptas ſit, quæ laborem,

rem,

rem, æſtum, ſitim eſt conſequuta, æſtatis calores prius ac uim ſyderis terras urentis deſcribis; hinc umbras, riuos, dumeta, quibus paſtores & greges feſſi ſe ab æſtu & ſole tuentur. [i] *A dumo, quod eſt ſpinæ genus, dumetum, locus ſentibus & ſpinis plenus, uel frondoſus, ut autor eſt Feſtus. Dumeta Cicero tranſtulit ad ſpinoſas, & exiles argumentationes, quibus in diſſerendo Stoici utebantur. 4. Acad.* [k] *Tu ciu. quis deceat ſtatus. Qui regna atque imperia adminiſtrant, domi quidem optimis legibus condendis, maleficijs ſeuerè uindicandis, præmijs rectè factis conſtituendis, foris bellis propulſandis, hoſtibus ui atque armis in officio continendis, rectè delatum ſibi munus tuentur. Iam & ea eſſe horum cura debet, ut quæ non adſunt diligentia parent: eadem parta uigilantia tueantur, tanquam ex altiſſima ſpecula impendentes tempeſtates, imminentia reipub. pericula proſpiciendo, atque eadem conſilio, prudentia, a toritate, ármis auertendo. Tu, inquit, curas, quis deceat ciuitatem ſtatus, ſtudia pacis, atque otij meditaris, quibus ciuium æquabilitas, atque ordinum concordia retineatur. Idem ciuitati, quæ tua uirtute & conſilio ſtat, ſolicitus times; eſt enim cura tuendi quæ paraueris maxima. In urbe inteſtina mala, ciuiles diſcordias, & diſſenſiones, ne ſubitò exortæ ciuitatis tranquillum ſtatum perturbent, ultro occurrendo, tollis: heſternum hoſtem, qui reipub. tempori inſidiando, nouas res molitur, eius conſilia explorando (quanquam longiſſimè poſitum) autoritate, & conſilio coërces, reprimis, in officio contines. Anni tempore infeſto, ſæuientibus æſtatis caloribus, ſolis ardore urente agros, cum æſtus ſolatium, umbras, fontes, riuos feſſi homines, & greges quærant; unus Mæcenas tanto fungens reipub. munere, breuem ceſſationem, receſſum, otium, perfugium à curis, liberiorem conuictum cum amicis, adeò honeſtum laborum præmium non impetrabis? Ita reſpub. abs te uitam ſibi deberi, intelligat, ut ſtatuat niſi tibi aliquando uiuas, uitæ fructum qui illi debeatur, nullum ſuperfuturum. Apparet, inquit Porphyr. præfectum urbis Mæcenatem fuiſſe, quo tempore hæc Horatius ſcribebat. Erat autem huius magiſtratus autoritas ſumma; in primis uerò ubi in unius poteſtatem ſumma reſp. peruenit.* [l] *Ingenio Horat. indulgens, hominum ſtultitiam inſectatur, qui aut nihil agendo, omnia in deorum prouidentiam reijciunt, aut futuri nimium anxij, quæ partes deorum ſunt, ſibi ſumunt: quæ enim impendeant in poſterum, curant; præſentibus, ſiue bona ſunt, non fruuntur, ſiue mala auertere conſilio minuereque minus conantur. In eandem ſententiam illa Od. 9. lib. 1. Quid ſit futurum cras fuge quærere: & Quem ſors dierum cunque dabit, lucro Appone. qui rerum exitus futurus ſit, ne quærere anxius labores; nam & ridendus es, ſi de his ſolicitus uideare, quæ minime ſunt curæ hominum permiſſa, & plectendus idem grauius, qui deorum uim & poteſtatem mortalis naturæ oblitus, tibi ſumas.* [m] *Quæ partes hominis ſunt, præſentia cures, & ſi illa quidem ex ſententia fluant, ne plus æquo efferendo animum, deteriora reddas; ſi aduerſa & triſtia eadem, æquo animo ferendo, mitiora tolerabilioraque efficias; qui ita ſe gerit, is æquus componere præſentia uidetur.* [n] *Magna eſt in hominum rebus inconſtantia; itaque cum placide fluunt, atque inſtar amnis, per prona uada ac leniter decliuia, aut per æqua adeò fluentis; obſecundanti fortuna moderatè utaris, inconſtantiæ eius memor; ubi torrentis ritu è montium iugis, per uaſtas atque exeſas rupes labentis, multa mala atque incommoda inuehendo, aduerſæ contingunt, haud abijcias ſpem, illas aliquando meliores futuras. Hic ſemper idem ipſe ſis; æquitate, moderatione, magnitudine animi retinenda, inuictum te præſtes: nihil fortunæ, ut magna eius inconſtantia ſit, quo in te ſæuiat, relinques.* [o] *– Ille potens ſui Lætuſq; deget. Ille coget ſibi animi cupiditates parere, ac ſecunda æquè & aduerſa fortuna maior, lætus aget, qui uitæ præſenti uſura fruitur, cura idem futuræ non torquetur; qui ita uitæ beneficium a dijs agnoſcit; ut quid immineat in poſterum diem, contentus eo, quo licuit frui, non laboret. Qui autem uſus futura prænoſcendi? Nam quæ inexpectata eueniunt ſiue læta ſunt, gratiora accidunt, ſiue mala, præſens modò incommodum habent, haud diu antea præuiſa, animum mali expectatione torquent.* [p] *Fortu-*

na læto ſæuo læta negotio. Vt etiã nullũ epithetum grauius addatur, negotium aliquando operoſam rem ſignificat, & permoleſtam. Hinc faceſſere negotium, & conflare, quo uſus eſt Cicer. in Verr. tum illa, nihil negotij eſt, magnum negotium eſt, & nullo negotio fecit, & tanto negotio; Nam & Attica διαλέκτῳ, ut ait Ariſtophanis interpres, τὰ πράγματα, res triſtes, aduerſas, et moleſtas ſignificant. Cum enim Carion ſeruus heræ dixiſſet, ἄκουε τοίνυν. ὡς ἐγὼ τὰ πράγματα ἐκ τῶν ποδῶν εἰς τὴν κεφαλήν σοι πάντ' ἐρῶ, tum illa μὴ δῆτ' ἔμοιγ' ἐς τὴν κεφαλήν, hinc ruſus Carion, μὴ τ' ἀγαθὰ ἃ νῦν γεγένηται; poſtremo illa, μὴ μὲν οὖν τὰ πράγματα. Eſt ea autem eorum uerborum uis, ut doceat fortunam, nunqam ferè incipere ſæuire, quin pergat progredi in malis; quouſq; euertat ac perdat: pertinaciter ubi ludere in rebus hominum cœpit, inſiſtentem. Ita neque magnopere fidendum lætæ et obſequenti, neque diffidendũ aduerſæ et oppugnanti: nunc enim huic benignam, nunc illi fauere. [q] *Laudo manentem, ſed ita ut non confidam fore diuturnam, ut habeam quò confugiam, ut illa à me auolante, in uirtute certius mihi præſidium habeam conſtitutum. Repetenti eidem, quæ dedit reſigno; & quæ mea eſt, quæ non poteſt à me diuelli, in quam non poteſt aduerſa fortuna ſæuire, uirtute me tueor, obtego, inuoluo, uitæ inopi (quæ à fortuna non habeo) ab animi integritate, innocentia, rectis ſtudijs, ornamenta quærens.* [r] *Paupertatis incommoda, æquitate animi ſumma fero, quæ cum probitate eſt ac uirtute coniuncta. Diuitis fortunas, ſpe cæca pendentis, decurrentis ad uota & ad preces (quod miſerorum eſt) horrentis hiemem, tempeſtates, uentos aduerſos, infeſta maria hoſtium claſſibus nihil moror; ſibi eas habeant, quibus animi tranquillitate, honeſto otio, ſecuritate mentis, ſunt fortunæ bona potiora.* [ſ] *Et uotis paciſci. Vouere dijs anniuerſaria ſacra, aras, uictimas, ſacella, ſi liceat naui incolumi, quæ onuſta pretioſis mercibus ſit, inuehi in portum. Non me conuertam, inquit, ad preces, non paciſcar cum dijs, ne Cypro auectæ & Tyro merces, fracta naui aut merſa, diuitias addant mari; cui explendo poſcenti hiantiq; omnia, non omnia tamen ſint factura ſatis. Quo tempore queſtui ſtudentes homines coorta ſæuiore tempeſtate metu, ſolicitudine, angore animi diſcruciantur, ne obruta nauis fluctibus quæ eorum ſpem uehit, inſigni illos iactura damnoque afficiat; tum me minime laborantem quantos tumultus cieat, tempeſtas aduerſa Aegeo mari, aura lenis, uectum duorum ſcalmorum naui, fauentibus dijs, quorum tutelæ nauigantium ſalus commendatur, incolumem in portum feret. Eſt autem, ut Porphyr. cenſet, tota allegoria; tum me obeuntem ſuburbanum fundum (is mihi mare Aegeum eſt) contentum modico cenſu ac tenuibus uectigalibus, quæ me in hoc uitæ curſu tutum uehunt, quantumuis lenis fortunæ aura, quæ ſecunda aſpiret, ad honeſtum uitæ exitum perducent.*

COMMENTARII.

Thyrrhena regum progenies] Mæcenatem ſignificat, ab Etruſcis Regibus oriundum, ut diximus ſup. Od. 1. lib. 1. *Mæcenas atauis edite Regibus*. & Propert. li. 3. *Mæcenas eques Etruſco de ſanguine Regum, Intra fortunam qui cupis eſſe tuam.*

– tibi Non ante uerſ. l. m. c. Cum fl. &c.] tria ſe præcipuè apparaſſe oſtendit: uinum, roſas, unguenta. ſic ſup. Od. III. lib. 2. – *huc uina, & unguenta, & nimium breues Flores amœnæ ferre iube roſæ.*

– non ante uerſo cado] quid ſit cadum uertere, & cadus uerſus, ex Plauto intelligere licet in Sticho. *Nolo ego nos pro ſummo bibere: nulli relerimus poſteà: Nanque ædepol quamuis de-ſubito uel cadus uerti poteſt.* & Virgil. Aen. IX. *Indulgent uino, & uertunt crateras aënos*. Vinum igitur è cado prompturi cadum uertebant: & ita uinum hauriebant, ſeu depromebant.

– preſſa] id eſt, ex qua oleum expreſſum eſt, quod balaninum appellatur. per glandem igitur preſſam, oleum balaninum ex glande unguentaria expreſſum ſignificat.

– tuis

– tuis capillis] ut eo unguento tui capilli delibuti niteant.

– balanus] balanus glans unguentaria. Plin. lib. 12. cap. XXVIII.

Eſulæ] Eſula oppidum in colle ſitum, Tiburi propinquum.

– & Telegoni iuga patr.] id eſt, Tuſculum item in colle ſitum. de quo multa Strabo lib. 5. De Telegono autem ſcribit Homeri interpres ὀδ.λ. recentiores poëtas ea, quæ de Telegono Vlyſſis & Circes filio dicuntur, confinxiſſe, nempe ab eo, cum in Ithacam patrem quærens ueniſſet, imprudente, patrem eſſe interfectum.

– faſtidioſam copiam] quæ faſtidium parit. nam *Putet aper, rhombusq; recens, mala copia quando Aegrum ſollicitat ſtomachum*, ut eſt Satyra 11. libri 2. ſuprà Od. 1. huius libri, dominum, terræ faſtidioſum dixit, qui terræ faſtidio afficiatur.

Molem propinquam nubibus [ædificia ad eam altitudinem perducta, ut nubes attingere uideantur. ſup. Od. XV. lib. 2. – *regias moles* appellauit.

Mundæ] neque ſordidæ, neque nimis opiparæ, & ſumtuoſæ, ut Saty. 1. lib. 2. *Mundus erit, qui non offendet ſordibus, atque In neutram partem cultus miſer.*

Sollicitam explicuere frontem] ademerunt curas, & exhilararunt animos. *explicare frontem* dicitur tùm id, quod lætitiæ cauſam affert, ut hoc loco: tùm is, qui re aliqua læta ſibi oblata, uultu & fronte lætitiam declarat. ſic Saty. 11. lib. 2. *Ac ueneratа Ceres, ut culmo ſurgeret alto, Explicuit uino contractæ ſeria frontis.* Terentius de eo, qui hilariter uiuit, dixit *exporrigere frontem.* Adelph. *da te hodie mihi Exporge frontem.* paulo poſt idem dicit aliis uerbis, *hodie modò hilarum te face.*

Iam clarus occultum] uidetur hîc Alcæum eſſe imitatus: cuius extant hi uerſus apud Athen. lib. 1. & 10. Τέγγε πνεύμονας οἴνῳ, τὸ γὰρ ἄστρον περιτέλλεται. Ἡ δ᾽ ὥρη χαλεπή, πάντα δὲ διψᾷ ὑπὸ καύματος, & alibi, Πίνωμεν, τὸ γὰρ ἄστρον περιτέλλεται. ſignificatur autem æſtatis aduentus.

Andromedæ pater] Cepheus Andromedæ pater ex Caſſiopea uxore: de quo ſic Aratus. Αὐτὸς μὲν κατόπισθεν ἐὼν κυνοσουρίδος ἄρκτου Κηφεὺς ἀμφοτέρας χεῖρας τανύοντι ἐοικώς. Andromedæ autem repoſui, ſecutus libros ueteres.

– iam procyon furit] antecanem Aratus ſub geminis locat. Καὶ μὴν καὶ προκύων διδύμοις ὑπὸ καλὰ φαείνει. quem uerſum ſic uertit M. Tull. *& hic Geminis eſt ille ſub ipſis, Antecanem Graio procyon qui nomine fertur.*

– & horrida Dumeta Siluani] ita ſcriptum reperi in duobus lib. Vatic. & Iann. alii habent *horridi*, &c. unus, *horrida, Dumeta ſiluarum.* ego probabiliorem, meo iudicio, ſcripturam ſecutus ſum.

– carétque ripa] cod. Achillis Statii *caret quà*, quam ſcripturam non memini me uſquam reperire.

– regnata Cyro Bactra] in quibus regnauit Cyrus. notauimus hoc genus loquendi ſuprà ad Od. VI. lib. 1. – *et regnata petam Laconi Rura Phalantho.* Strabo βάκτραν nominat numero ſingulari lib. 11. εἶτα εἰς βάκτραν, τὴν πόλιν, &c. Plinius Bactra numero multitudinis, ut Horat.

Tanaíſque diſcors] cur diſcors? an quòd cum Mœotide palude Aſiam ab Europa diſterminat? an quòd deſinens in duas ſe partes findit, unaq; in Mœotidem paludem, altera in Cimmerium Boſporum influit? an quòd Scythæ & Sarmatæ, per quos fluit, continua inter ſe bella gerunt?

Prudens fut. temp. exit] nihil eſt hac ſententia tritius. eam ſic complectitur Pindarus εἰδ. ιβ. Olymp. σύμβολον δ᾽ οὔπω τις ἐπιχθονίων πιστὸν ἀμφὶ πράξιος ἐσσομένας εὗρεν θεόθεν. τῶν δὲ μελλόντων τετύφλωνται φραδαί. id eſt, nullus dum mortalium certam rei futuræ notam diuinitus conſecutus eſt: & futurorum cognitio eſt obſcura.

-Vltra fas trepidat] ultra id, quod ei licet, laborat, id eſt, ſe cura rerum futurarum macerat, ut Od. xvi. lib.2. *Lætus in præſens animus, quod ultrà eſt, Oderit curare.*

-quod adeſt] id quod præſens eſt. ſic Pind. *ἰσθ. η. ἰσθμ. τὸ δὲ πρὸ ποδὸς ἄρειον ἀεὶ χρῆμα πᾶν. δόλιος γὰρ αἰὼν ἐπ' ἀνδράσι κρέμαται ἑλίσσων βιότου πόρον.*

-æquus] id eſt, æquo animo. annot. ad Od. iii. lib.2.

-cetera fluminis ritu feruntur] ea tantùm, quæ præſentia ſunt, in noſtra poteſtate ſunt ſita, eaq; noſtro arbitratu componere, & moderari poſſumus, inquit. cetera autem uel Dei immortalis uoluntate, ac prouidentia adminiſtrantur, & horum cauſæ ſunt æternæ ac neceſſariæ: uel temerè, arbitrioque fortunæ eueniunt, & horum cauſæ ſunt fortuitæ. dico autem hæc de philoſophorum ſententia. Quemadmodum autem fluuii, qui nunc lenis & pacatus eſt, nunc rapidus & uiolentus, curſum moderari non poſſumus: ſic neque rerum futurarum naturam, quæ interdum tranquilla eſt, ſedata, læta, optata: interdum concitata, & turbulenta, & mortalibus calamitoſa, atque aduerſa, immutare fas eſt. Sæpe utuntur poëtæ hac torrentis ſimilitudine: ſed uariè. Virgil. Aeneam armorum ſonitu & fragore è ſomno excitatum cum paſtore confert, è montis uertice torrentem ingenti cum murmure præcipitantem, omniaq; ſecum trahentem, exaudiente. Aeneid.2. *Excutior ſomno, & ſummi faſtigia tecti Aſcenſu ſupero, atque arrectis auribus aſto: In ſegetem ueluti cum flamma furentibus Auſtris Incidit, aut rapidus montano flumine torrens Sternit agros, ſternit ſata læta boumq; labores, Præcipitesq; trahit ſiluas. Stupet inſcius alto Accipiens ſonitum ſaxi de uertice paſtor*. Sic Lucret. lib. 1. ubi diſputat de primis principiis, docetq; ea cerni non poſſe: uentorum affert ſimilitudinem, qui, cùm oculis non cernantur, arbores ſternunt tamen, & mare turbant, & concitant, non aliter (inquit) *Quàm cum mollis aquæ fertur natura repente Flumine abundanti, quod largis imbribus auget Montibus ex altis magnus decurſus aquai, Fragmina conÿciens ſiluarum, arbuſtaq; tota: Nec ualidi poſſunt pontes uenientis aquai Vim ſubitam tolerare: ita magno turbidus imbri Molibus incurrit ualidis cum uiribus amnis: Dat ſonitu magno ſtragem, uoluitq; ſub undis Grandia ſaxa: ruit, quà quicquam fluctibus obſtat*. & Hom. *ἰλ. λ.* Aiacem in prælio uiros, equosq; ſternentem cum fluuio torrente comparat. *Ὡς δ' ὁπότε πλήθων ποταμὸς πεδίονδε κάτεισι Χειμάῤῥους κατ' ὄρεσφιν ὀπαζόμενος Διὸς ὄμβρῳ· Πολλὰς δὲ δρῦς ἀζαλέας, πολλὰς δέ τε πεύκας Εἰσφέρεται, πολλὸν δέ τ' ἀφύσγετον εἰς ἅλα βάλλει· Ὡς ἔφεπε κλονέων πεδίον τότε φαίδιμος Αἴας.* itemq; Diomedem *ἰλ. ε. Θῦνε γὰρ ἂμ πεδίον ποταμῷ πλήθοντι ἐοικὼς Χειμάῤῥῳ*, &c. Horatius quoque Od. ii. lib.4. Pindarum cum tali fluuio comparat. *Monte decurrens uelut amnis, imbres Quem ſuper notas aluere ripas, Feruet, immenſusq; ruit profundo Pindarus ore*. Idem Od. xiiii. eiuſdem libri, Claudium Neronem eiuſmodi fluuio ſimilem facit, *Sic Tauriformis uoluitur Aufidus: Qui regna Dauni perfluit Appuli, Cum ſæuit, horrendamq; cultis Diluuiem meditatur agris: Vt Barbarorum*, &c. Sic Homerus *ἰλ. γ.* Vlyſſis orationem cum niuibus hibernis confert. *Ἀλλ' ὅτε δὴ ὄπα τε μεγάλην ἐκ ςήθεος ἵει, Καὶ ἔπεα νιφάδεσσιν ἐοικότα χειμερίῃσιν, Οὐκ ἂν ἔπειτ' Ὀδυσῆΐ ἐρίσσειε βροτὸς ἄλλος.*

-delabentis] ſic eſt legendum, non, dilabentis. & ita ſcriptum reperi in duob. codicib. Vaticanis, Don. Faër. Vrſ. Torn.

Irritat] irritandi uerbum unico r ſcribendum eſſe aliquādo exiſtimaui, cum à uerbo *iraſcor*, ſeu ab *ira* ducatur. ſed cum in omnibus libris calamo ſcriptis reperiatur ſcriptum irritare, & in lib. Faër. Vrſ. Don. Torn. hoc loco *Irritat* ſine ulla litura: & cum Plin. & Colum. utantur uerbo proritandi, à ſententia deſciſco. Eſt autem irritare propriè iram commouere, & concitare, fortaſſe à canibus iratis ductum,

ctum. ὀργίζειν dicunt Græci. ex quo excitare interdum ſignificat. M. Tull. Phil. VII. *irritari Antoninm non oportuit*. Brut. ad Att. *neſcio, quid ſcribam tibi, niſi unum. pueri & cupiditatem, & licentiam potius eſſe irritatam, quàm com preſſam.* Terent. Adelph. *– ne ſi magis irritatus ſiet, aliquà ad patrem hoc permanet, atque ego tunc perpetuò perierim.* Plaut. Amphit. *Nam ſi me irritaſſis, hodie lumbifragium hinc auferes*. Horat. in epiſt. ad Piſones. *Segnius irritant animos dimiſſa per aureis*, &c.

Ille potens ſui, lætúſque] ἐγκρατὴς ἑαυτοῦ: liber, & ſolutus omni cupiditate, & uacuus ab omnibus animi morbis.

In diem uixi] crebrò monet Horatius, ut in diem uiuamus, id eſt, ut bonis præſentibus, & paratis, atque in noſtra poteſtate ſitis, fruamur. ut Od. XVI. lib. 2.

– cras uel atra] reſpexit ad illud ἐμοῦ θανόντος ἡ γῆ μιχθήτω πυρί. quæ oratio eſt eorum, qui futura ad ſe nihil pertinere putant. non diſſimile eſt illud ex Hymnide Cæcilii. *Mihi ſex menſes ſatis ſunt uitæ: ſeptimum Orco ſpondeo*.

Non tamen irritum] Ariſtot. lib. 6. de morib. ad Nicom. quo loco diſputat περὶ προαιρέσεως, id eſt, de conſilio, ut nos quidem uertimus: duos uerſus Agathonis profert in hanc ſententiam, Μόνου γὰρ αὐτοῦ καὶ θεὸς στερίσκεται, Ἀγένητα ποιεῖν, ἅσσ' ἂν ᾖ πεπραγμένα. quos uer ſus ſic uertimus. Hoc nanque duntaxat negatum etiam Deo eſt, Quæ facta ſunt, infecta poſſe reddere. eandem ſententiam ſic complexus eſt Simonides, τὸ γὰρ γεγενημένον, οὐκ ἔτι ἄῤῥεκτον ἔσται.

Quodcunque retro eſt] quodcunque præteriit.

Diffinget] ex hoc loco intelligi poteſt, quid ſit diffingere, nempe contrarium eſſe uerbo fingendi, quemadmodum ſuprà docuimus Od. XXXV. lib. 1. ubi locum illum in omnibus exemplarib. corruptum, *diffingas retuſum*, &c. ita emendauimus, diſtringas recuſum. quidam tamen hoc loco legunt *Diffringet*. quam ſcripturam quanuis nuſquam repererim, probo tamen.

Ludere pertinax] de hoc genere loquendi dicemus ad Od. VIII. lib. 4. *Iam ludum ludere, & gaudium gaudere*, & ſimilia, Latinis ſunt uſitata. Terent. in Eunucho. *– quia conſimilem luſeras Iam olim ille ludum.*

Tranſmutat incertos honores Nunc, &c.] ſic ſup. Od. XXXIIII. lib. 1. *ualet ima ſummis Mutare*, &c. & *hinc apicem rapax Fort una cum ſtridore acuto Suſtulit, hic poſuiſſe gaudet.*

– benigna] quid ſit benignus, & benignitas, diximus ad Od. XVII. lib. 1.

Laudo manentem] ſi fortuna manet, laudo, &c. fortuna manens intelligitur ſecunda: auolans, & fugiens, aduerſa. ita loquitur lib. de arte poët. *Vt redeat miſeris, abeat fortuna ſuperbis*. & Od. XXXV. lib. 1. *Vtcunque mutata potentes Veſte domos inimica linquis*. ſic Eurip. Phœniſſ. Κρέων. Μένων· τί φθέγγει; Τειρεσ. ἡ τύχη σ', ἀλλ' οὐκ ἐγώ.

– ſi cele. quat. Penn.] ideſt, ſi auolat: ſi mutatur fortuna, ſi fugit, id eſt, ſi aduerſa eſt, ut diximus.

– reſigno, q. d.] quæ obſignata habebam, aperio, & reddo. ſic epiſt. ad Mæcen. ſecunda lib. 1. *Hac ego ſi compellor imagine, cuncta reſigno.*

– mea Virtute me inuoluo] bona externa non deſidero: ſed meis contentus uiuo: in mea uirtute meæ uitæ præſidium conſtituo, non in rebus externis: meis me uiribus tutor, ac defendo, non alienis.

– probámque paup. ſ. d. q.] id eſt, paupertatem cum uirtute coniunctam expeto. ducta eſt ſimilitudo ab iis uxoribus, quæ indotatæ ducuntur domum. congruit cum his id, quod eſt Od. IX. lib. 4. *Non poſſidentem multa uocaueris Recte beatum*, &c. quæ ſequuntur.

Non eſt meum, &c.] non eſt meum nauigare, nauigationiſq; me periculo

 committere,

committere, ut diteſcam. ſolent autem homines in dubiis temporibus, & rebus aduerſis, quemadmodum coorta in mari tempeſtate, ad deos confugere. ſup. Od. 1. huius libri. *Deſiderantem, quòd ſatis eſt neque Tumultuoſum ſollicitat mare: Nec ſæuus*, &c.

- & uotis paciſci] non eſt meum (inquit) uotis, & precibus cum diis quodammodo tranſigere, ac paciſci, ne naufragio facto merces meæ in mari pereant.

Tunc me biremis] ſignificat id nunquam futurum. Quis enim ſe in mari Aegæo, tempeſtate coorta, & uentis increbreſcentibus, naui biremi tutò nauigaturum ſperet? quanquam Catullus faſelum laudans, negat ulla uota *littoralibus Deis ſibi eſſe facta, cum ueniret à mare Nouiſſimo uſque ad Benacum lacum.* Melius igitur Eurip. Ναῦς ἡ μεγίστη κρείσσων, ἢ μικρὸν σκάφος.

- geminusque Pollux] ſic Catull. *Gemelle Caſtor, & Gemelle Caſtoris.* de Caſtore, & Polluce diximus ad Od. xii. lib. 1.

Ode 30.

Carminum ſuorum gloriam æternam fore.

[a] EXEGI *monimentum ære perennius.*
Regaliq́ue ſitu [b] *Pyramidum altius:*
Quod non imber edax, nõ Aquilo impotens
Poſſit diruere, aut innumerabilis
Annorum ſeries, & fuga temporum.
Non omnis moriar: multaq́ue pars mei
Vitabit Libitinam. [c] *uſque ego poſtera*
Creſcam laude recens, [d] *dum capitolium*
Scandet cum tacita uirgine pontifex.
Dicar, quà uiolens obſtrepit Aufidus:
Et, quà pauper aquæ Daunus agreſtium
[e] *Regnauit populorum, ex humili potens*
Princeps Æolium carmen ad Italos
Deduxiſſe modos. ſume ſuperbiam
Quæſitam meritis: & mihi Delphica
Lauro cinge uolens Melpomene comam.

[a] *Sibi habeāt alij honores decretas ſtatuas de ampliſſimi ordinis ſententia, aras, templa, columnas, fornices, pyramides barbarorum regũ more, monumenta alia gloriæ, futura ad poſteritatem clariſſima; quod mihi ſtatui monumentum eſt multò his perennius, illuſtrius, clarius, ac ſpecioſius futurũ. Cætera enim ſiue ex ære ſigna ſint, ſiue ex marmore, uetuſtas atterit atque exedit, uenti, imbres corrumpunt, hoſtes (id Horatius omiſit nè malè uideretur ſtanti Romanorum imperio, ominari) amoliuntur & excindunt. Male cum Alexandro eſſet actum, ſi tandiu eius fuiſſet gloria duratura, quandiu Apellis aut Lyſippi monumenta ſuperfuiſſent, à quorum altero fingi ſe modò, ab altero pingi uoluit; uigebit enim quoad memoria hominum extabit literarum monumentis conſignata; nunquam eadem iniuria temporum ita ab oblinione uindicata, eſt interitura. Huc pertinet quæ Cicer. diſſerit epiſtola ad Lucceium longe elegantiſſima, qua illum ad eas res ſcribendas, quas in conſulatu geſſerit, hortatur. Nec minus enim, inquit, eſt Spartiates ille Ageſilaus perhibendus, qui neque pictam, neque fictam imaginem ſuam paſſus eſt eſſe, quàm qui in eo genere laborarunt. Vnus enim Xenophontis libellus in eo rege laudando, facile omneis imagines omnium, ſtatuasque ſuperauit. Neque hic tamen puto ſilentio prætereundum, in principio ſtatim, ſuis carminibus pulchrè ominantem magnam gloriam Horatium adiudicare. Durant enim quæ hominum conſenſu digna uidentur: quæ in manus poſterorum perueniant; durant præclara, elaborata artificio, quæ ab eruditis ingenijs manant, hauſta e fontibus reconditis, &*

qui modò ſolertiæ patent, induſtriæ, ſtudio acerrimo. [b] *Pyramides quot, quantæque fuerint, tum cuius rei cauſa extructæ, tradit Plin. 36. 12.* [c] *Vſque ego poſtera Creſcam laude recens. Nunquam defuturi ſunt quibus hoc carminum genus quod in Latium princeps Horatius inuexit, non magna cum eius laude nouum uideatur.* [d] *Simile eſt illud Virgil. ut rectè annotauit Porphyr. Fortunati ambo, ſi quid mea carmina poſſunt Dum domus Aeneæ Capitoli immobile ſaxum Accolet: imperiumq́; pater Romanus habebit. Non uidentur hic eſſe omittenda quæ Angelus Politianus in Miſcellaneorum libro aduerſus Acronem diſſerit, fœde hunc locum interpretantem. Tacitam, inquit, uirginem Acron intellexit, quaſi claram ſacerdotij nobilitate: & ut hoc ineptis perſuadeat, autoritate etiam abutitur Maronis qui dixerit – Tacitæ per amica ſilentia lunæ. Ceu ſi tacita luna, ſit hic etiam pro clara accipienda. Videlicet non & apud Dionyſium ſaltem Romanæ hiſtoriæ autorem, & apud Plutarchum aliosq́; permultos Acro legerat ignorari prorſus ab omnibus, quibus denique uel ſacris, uel ſimulachris Veſtales uirgines tuendis præforent, ut ob hoc ipſum quod præſtabat, ſilentium, tacita uocetur uirgo, Troianam ſoli cui fas uidiſſe Mineruam.* [e] *Regnauit Lambinus legit, uulgò recepta lectione improbata; quam tamen non cenſeo temerè mutandam. Ita enim Virgil. – deum regnator, &, Olympi regnator, &, quod Tyberis epithetum eſt, Corniger Heſperidum fluuius regnator aquarum – &, apud eundem – regnator Aſiæ – Priamus.*

COMMENTARII.

Exegi] abſolui, perfeci.

Quod non imber edax, &c.] hæc uidentur è Pindaro expreſſa: qui Pyth. εἰδ. ἕκτῳ, ait laudum theſaurum Xenocrati, eiusq́; maioribus in Apollinis fano opulentiſſimo repoſitum, neque ab imbre hiberno, neque ui uentorum in altiſſimos maris receſſus, ac latebras delatum iri. ſic Pind. Τὸν (ſup. θησαυρὸν) ὔτε χειμέριος ὄμβρος ἐπακτὸς ἐλθὼν ἐριβρόμου νεφέλης, ςρατὸς ἀμείλιχος, ὔτ' ἄνεμος ἐς μυχὰς ἁλὸς ἄξει παμφόρῳ χεράδι τυπτόμενος.

– ſitu] ſtatu, poſitu.

– impotens] uehementer ſæuiens. tralatio ducta ab impotentibus, & incontinentibus hominibus, qui ſibi temperare non poſſunt, quo minus, quod ira ſuadet, aut libido, exequantur. uide annot. ad Od. XXXVII. lib. 1.

– innumerabilis Annorum ſeries] immenſa temporis longinquitas.

– fuga temporum] curſus temporum. ſic ſuprà Od. XIIII. lib. 2. – *fugaces annos* dixit. & oda ſuperiore, *horam fugientem*.

Non omnis moriar] non totus moriar. ſic loquitur epiſt. 1. *Quid uerum, atque decens, curo, & rogo, & omnis in hoc ſum.*

Multáque pars mei] mens, ingenium, conſilium, maxima, & præſtantiſſima hominis pars.

– vitabit Libitinam] erit immortalis, mortem effugiet. Libitina Dea funerum. epiſt. ad Aug. lib. 2. *Miraturq́; nihil, niſi, quod Libitina ſacrauit*, id eſt, niſi, quod ſepultum. & munere uiuendi defunctum eſt. & Saty. VI. lib. 2. *Autumnusq́; grauis Libitinæ quæſtus acerbæ*. T. Liuius lib. 41. annalium. *Ne liberorum quidem funeri Libitina ſufficiebat.* uide quæ annotata ſunt ad illum locum *Libitinæ quæſtus acerbæ*. Sed utrùm hoc ſentit Horatius, animum eſſe immortalem, quemadmodum nos Chriſtiani credimus, an id ſignificat, ſe laude, & gloria libris ſuis parta perpetuò uicturum? quod ſanè credibilius eſt. Nam Horatius quidem animorum immortalitatem nuſquam probat: eam autem immortalitatem ſolam nouit, quæ ſit in memoria uiuorum poſita, quemadmodum omnes ferè ueteres exiſtimabant, præter Platonem,

tonem, & paucos alios. Nam de Ariſtotele quidem utram ſententiam ſequatur, philoſophi certant, *& adhuc ſub iudice lis eſt.* Videtur tamen non obſcurè, quid ſentiat, ſignificare, ſi quis eius uerba attentè conſideret.

- recens] nunquam ſeneſcens, ſemper incolumis, incorruptus, atque integer.

Dum capitol. Scand. cum tac. virg.] ſolitas eſſe uirgines Veſtales ſacris publicis intereſſe, declarant hæc uerba Dionyſii Halicarn. lib. tertio. *ἔπειτα ταῖς ἱεραῖς παρθένοις, ὑφ' ὧν τὸ ἄσβεστον φυλάττεται πῦρ, τέτταρσιν οὔσαις δύο προσκατέλεξεν ἱερέας. πλειόνων γὰρ ἤδη συντελουμένων ὑπὸ τῆς πόλεως ἱερουργιῶν, αἷς ἔδει τὰς τῆς ἑστίας παρεῖναι θυηπόλους, οὐκ ἐδόκουν αἱ τέτταρες ἀρκεῖν.*

Violens] uiolentus. acrem appellat Saty. 1. lib. 1. *Cum ripa ſimul auulſos ferat Aufidus acer.*

Aufidus] Apuliæ fluuius, de quo Strabo libro quinto. commemorat Horat. Od. IX. lib. 4. *- longè ſonantem natus ad Aufidum.* & Saty. 1. lib. 1. *Cum ripa ſimul auulſos,* &c. & Od. XIIII. lib. 4. *Sic tauriformis uoluitur Aufidus.*

Et quà pauper aquæ Daunus] Od. XIIII. lib. 4. *Qui regna Dauni perfluit Appuli.* pauperem aquæ autem Daunum intellige fluuium eiuſdem nominis.

Regnauit populorum] ego ſic hunc locum emendaui à Seruio admonitus 1. lib. Aeneid. idq; duob. locis: uno, *Iuſtitiæ ne prius mirer*, &c. altero, *nec ueterum memini, lætórve malorum*: & item à Porphyrione. *regnauit* autem idem ualet, quod rex fuit, ἐβασίλευσε, ἦρξε. ſolet enim Horat. ſtructuram Græcam ſeruare etiam in ſermone Latino, ut *deſine mollium querelarum, abſtineto irarum, & inuidit auenæ,* &c. ſententia igitur, & ordo horum uerborum talis eſt, Dicar ego, qui ex humili, potens & clarus extiti, qua parte labitur Aufidus, & quà regnauit Daunus princeps, id eſt, omnium primus deduxiſſe carmen Aeolium ad modos, ſeu cantus Latinos.

- princeps] primus: ſuprà lib. 1. Od. XVI. *- principi limo.* ſic Lucret. lib. 1. de Iphianaſſa. *Nec miſeræ prodeſſe in tali tempore, quibat, Quòd patrio princeps donarat nomine regem.* M. Tull. lib. 2. accuſ. *omnium nationum exterarum princeps Sicilia ſe ad amicitiam, fidemq; populi Rom. applicuit.*

- ſume ſuperbiam] ſume ſpiritus iuſtos, & tibi iure debitos, nempe ingenio partos. Nam cum Muſam alloquitur, eamq; laudat, ſibi eodem tempore, eademq; opera blanditur, & fauet.

CARMINVM LIBER QVARTVS.

Ode I.

Se iam ea ætate eſse, ut à rebus Venereis alieno eſse animo debeat: & tamen Ligurini uæſano amore torreri.

INTERMISSA [a] *Venus diu,*
Rurſus bella moues. parce, precor, [b] precor.
[c] Non ſum qualis eram bonæ
Sub regno Cynaræ: [d] deſine dulcium
Mater ſæua Cupidinum,
Circa luſtra decem flectere mollibus
Iam [e] durum imperijs. [f] abi
Quò blandæ iuuenum te reuocant preces.
[g] Tempeſtiuius in domo
Paulli, purpureis ales oloribus,
Comaſſabere Maximi,
Si torrere iecur quæris idoneum.
Nanque & nobilis, & decens,
Et [h] pro ſollicitis non tacitus reis,
Et centum puer artium,
[i] Latè ſigna feret militiæ tuæ.
Et, quandoque potentior
Largis muneribus riſerit æmuli,
Albanos prope, te, lacus
Ponet marmoream ſub trabe Cypria.
Illic plurima naribus
Duces tura: lyraq́, & Berecinthiæ
Delectabere tibiæ
Miſtis carminibus non ſine fiſtula.
Illic bis pueri die
Numen cum teneris uirginibus tuum

[a] Vt oſtendat uim eſſe quam patitur, bella moues, inquit; ut grauiorem eandem ſuis uiribus, intermiſſa diu, addit. Nonnunquam uerò intermittimus, ut interuallo recreatis uiribus, uegetiores, atque integriores labori obeundo ſimus. Interdum eſt intermittere eorum, quæ uolentes linquimus, inuiti reſumimus. Ita miles ſtipendia emeritus, quæ intermiſit, arma reſumere dicitur, cum rurſus ui atque imperio coactus, proficiſcitur ad bellum. Affirmat uerò Porphyr. poſt abſolutos, editosq́; tres carminum libros, maximo interuallo, ab Auguſto hunc quartum librum ſcribere coactum; atque id quidem, ut Neroni eius priuigno uictoriam de Rhetis partam, gratulatus, illuſtraret. [b] Verbum precor ita geminatum, ſignificationē habet animi imperij impotentis, & à mandato ſibi munere auerſi. [c] Olim tibi libens merui, cupidinis caſtra Cynaræ auſpicijs ingreſſus. Tum quidem per ætatem licebat; ſtipendia amoris feci adoleſcens, atque adeò ſub

Laudantes, pede candido
In morem Salium ter quatient humum.
[k] *Me nec fæmina, nec puer*
Iam, nec ſpes animi credula mutui,
Nec certare iuuat mero:
Nec uincire nouis tempora floribus.
[l] *Sed cur, heu, Ligurine, cur*
Manat rara meas lacryma per genas?
Cur facunda parum decoro
Inter uerba cadit lingua ſilentio?
[m] *Nocturnis te ego ſomnijs*
Iam captum teneo: iam [n] *uolucrem ſequor*
Ter per gramina Martij
Campi, te per aquas, dure, uolubileis.

ſub Cynaræ regno, cuius ſemper in me fuit lene ac mite imperiū. [d] *Mitte uoluptatis illecebris, confirmata ætate hominem, & quinquageſimum iam annum natum, ad amores, ad conuiuia, ad corruptelas à rectis uitæ ſtudijs auocare. Iam quæ licet agere, grauitatem & conſtantiam tuenti, ea libet etiam meditari, agitare animo, literis mandare. De ſine, dulcium tu quidem cupidinum mater, ſed tamen crudelis & ſæua mater. Paris enim amores, uoluptates, delicias; uerum quibus ſæuias, animum curis conficias, ægritudine, mærore, metu, ſpe, ſiue quis auidus potiundi quam amat, non impetrat; ſiue potitus ſolicitus eſt, ne amittat.* [e] *Deſine, inquam, iam duratum animum ſeuerioribus ſtudijs, uſu, ætate, mollibus imperijs flectere atque emollire.* [f] *Quid me petis magno hominem natu, minime aptam materiam præbentem quam inflāmeſ amoris incendijs? non audis te reuocantes iuuenum preces? tuis quidem hæc eſt, atque eadem iniqua, & haud digna Deo.* [g] *Magno artificio ſe inſinuat in Maximi laudes, ac tanquam aliud agens, in illas uolens incurrit. Nam quæ eſt querela cum Venere, uerbo inſtituta, ea re, ad Auguſtum pertinet tota. Hinc ſumpta occaſione Maximi laudes conſlantur. Quod mihi, Cæſar, munus mandas, ſiue rem ſpectas, iuuenis eſt, ſiue quam ingenij uim requirat, eius quidem qui ingenij laude maximè excellit. Is unus Maximus eſt, idem nobilis, diſertus, et omnibus artibus, quæ ſunt dignæ libero homine, inſtructus.* [h] *Laus de eloquentiæ clarus, quæ una res maxime in liberis ciuitatibus, dignitates, honores, ſtudia populorum conciliat.* [i] *Perſtat in inſtituta allegoria. Si tibi, Venus, curæ eſt, quā longè lateq́ue proferas imperij fines, habes quo duce, feras uictricia ſigna: non te pœnitebit hunc unum delegiſſe, qui omni militiæ munere obeundo, ubique tuæ gloriæ monumenta conſtituat. Nunquam ille nequicquam amabit; formæ elegantia uincet, flore ætatis, gratia, commendatione nobilitatis, quæ ſumma eſt, ac laudandarum artium omnium. Ita ſiue carmine emolliuntur puellarum animi, ſiue comitate ſermonis, lenocinio uerborum, alijsue amoris illecebris deliniuntur; quandocunque potentior riuali, ac gratia eo ſuperior, qui fretus muneribus contendat, fruſtra puellam obfirmantem animum euincet, illo facile eluſo, uictor tibi, marmoreum ſignum, ſub trabe Cypria ſtatuet. Cypria, Acron ærea interpretatur, & qui illum interpretes ſequuntur. Cyprij æris meminit Plinius 33. 5. quo loco de chryſocolla agit. Teritur, inquit, Cyprio ære, in Cyprijs mortarijs; ſanternam uocant noſtri. Et 20. 13. de ruta. Succus exprimitur tuſa ea, & aſperſa modicè aqua, & in pyxide Cypria aſſeruatur. Cyprio autem vſus eſt pro cupro (ita enim vocatur Cyprium æs) lib. 36. 26. Siue autem illa quercea, ſiue abiegna, ſiue cupreſſea fuerit, ſiue ærea parui refert, modò pertinere ad Venerem intelligatur. Cum hæc autem, tum cætera quæ ſequuntur, in Maximi commendationem dicuntur. Eſt liberalis in te, & grato animo futurus, te marmoreo ſigno donabit, tibi tura atque odores incendet, muſicos cantus inſtituet, puerorum & uirginum choreas, quæ tuum numen efferentes laudibus, in Saliorum morem, ad lyræ & tibiæ modos ſaltant.* [k] *Ex Maximi laudibus, quod nunc illi facilius eſt, ſuas attenuat uires. Quid me ſperas facturum, imbellem iam atque in amoris militia, à me*

illa

illa quidem iandiu intermiſſa inermem , & planè imparatum uiribus ? Me nec fœminam , nec puerum iuuat amare , atque id quidem iudicio , & optima ratione . quid enim amem , qui ætatis , formæ , uirium conſcius , non ſperem me ab impari forma atque ætate puella redamatum iri ? Iam conuiuia, compotationes, iuueniles luſus , cum ætate ſimul obſoleſcentes abierunt . [l] *Vt uideatur uis afferri inuito , & parere imperio nolenti , ſubita interpellatione , amore inflammantis animum , quà uim patitur , orationem conuertit. Sed cur, inquit, ſtare incœpto uolenti non licet ? cur , heu , cur , Ligurine, per te mihi uis affertur? cur amore affecto dum pudet flagitij , dedecoris , non uberius , atque effuſius lacrymæ manant ? dolor eſt ingens exigua, qua unà erumpat lacrymarum uis. cur, inquam, deſunt uerba diſerto? cur cadis lingua inter uerba? unde fœdum ſilentium? à quò erepta dicendi uis? Sunt hæc amoris indicia , pudor , ſilentium , metus , non ab uno fonte lacrymæ manantes , dolore mali præſentis ſolicitudine futuri , exigua ſpe atque incerta boni , in riualitate, uictrice gratia, forma, muneribus , tum contemptione , odio , faſtidio eius quam ames .* [m] *Leue uoluptatis genus , quæ dolorem ſolidum , ſomno quæſita, breuique adeò ſpatio fallit . Auolat enim fallax uoluptas; ſuccedit qui uerè torqueat , atque angat, minime ementitus dolor .* [n] *Inconſtatia in amore , etiam in ſomnijs effecta , ut neque eo ſemper liceat iocundiſſimo uti . Siue autem falſa ſpecies uoluptatis obijcitur , ſolutum ſomno atque eluſum fruſtratur ; ſiue moleſtæ rei atque iniocundæ , in ſecundis moleſtam interpellationem , in aduerſis, mali acceſſionem importunam atque intempeſtiuam habet .*

COMMENTARII.

-precor,precor] ſic Sappho, apud quam crebræ ſunt hæ repetitiones : *Λίσσομαί σε, λίσσομαι* . eadem : *παρθενία, παρθενία, ποῖ με λιποῖσα οἴχῃ;* ſic idem Horat. Od.xvii.lib.2. - *ibimus, ibimus*. Od.iii. lib.3. *Ilion, Ilion*. Od. 4. epod. *Deus, Deus nam me vetat* , &c.

-bonæ ſub regno Cynaræ] bonam (opinor) appellat propterea , quòd liberaliter gratificabatur Horatio , neque ullam mercedem exigebat, ut fatetur ipſe epiſt. ad uillicum lib. 1. *Quem ſcis immunem Cynaræ placuiſſe rapaci*. neq; obſtat, quòd epiſtola ad Mæcenatem ii. lib.1. proteruam appellat . *Inter uina fugam Cynaræ mærere proteruæ* . Nam nihil pertinet hoc ad quæſtum meretricium , neque quicquam prohibet , quominus eadem puella dici poſſit & liberalis, & proterua . ut ſup. Od. xix. lib. 1 . *Vrit grata proteruitas* . & Od. v. lib. 2 . *Iam proterua Fronte petet Lalage maritum* . Mentionem huius Cynaræ facit etiam Od. xiii. huius lib. *Felix poſt Cynaram* . ſub regno autem dixit , quia qui amant , ſeruiunt .

Mater ſæua Cupidinum] hic idem uerſus poſitus eſt ſuprà Od.xix. lib.1. in principio .

-mollib. Iam dur. imp.] antitheſis . mollia autem appellat Cupidinis, ſeu amoris imperia , quia molliunt animos. ſic Homer. *χλωρὸν δέος* . & idem Horat. *pallidam mortem* nominat , quod annot. ad Od. iiii. lib. 1. ſic Ouid. lib. 1. de remed. amor. *Lude . decent animos mollia regna tuos* ;

-marmoreis ales olorib.] id eſt , quæ celeriter uehi ſoles curru oloribus iuncto . Sed quòd *marmoreis* repoſui, pro *purpureis* : fateor equidem me in omnib. ueterib. libr. quos uidi , ſcriptum reperiſſe , *purpureis*. Verùm cum mihi uideretur hæc uulgata ſcriptura inepta , & corrupta : (quis enim uidit unquam cycnos purpureos , ſeu purpurei coloris ; aut quid ineptius , quàm *purpureis* interpretari , pulchris , & nitidis ? Nam quamobrem dicat *purpureos tyrannos* Od.xxxiv. primi lib. - *& autumnum purpureo varium colore* Od.v.lib.2. - *& purpureum, late qui ſplendeat, pannum* de arte poët. ratio perſpicua, & in promptu poſita eſt.) Cũ igitur hic

locus

locus mihi corruptus uideretur, approbantibus compluribus uiris doct. hanc ſcripturam ueram eſſe exiſtimaui. marmoreum enim pro candido, & candidi coloris, uſurpant optimi ſcriptores. Lucr. lib. 2. *Quòd ſi cæruleis conſtarent æquora ponti Seminibus, nullo poſſent albeſcere pacto. Nam quocunque modo perturbes: cærula quæ ſint, Nunquam in marmoreum poſſunt migrare colorem*. ibid. ſup. *Vt mare cùm magni commorunt æquora ponti, Vertitur in canos candenti marmore fluctus*. Virg. Georg. 4. *Tum quoque marmorea caput à ceruice reuulſum Gurgite cùm medio portans Oeagrius Ebrus Volueret*, &c. & Ouid. lib. 4. faſt. *Aurea marmoreo redimicula demite collo*.

Comaſſabere] laſciuies, iocabere, uoluptariè uiues. eſt autem ita legendum, *comaſſabere*, non, *comeſſabere*, ut putat uulgus, exiſtimans à comedendo, aut comeſſe ductum eſſe, & ita emendauerat Fuluius Vrſinus uir doctiſſ. in cod. Rain. Card. Mutuati autem ſunt Latini hoc uerbum à Græcis, ut alia pleraque, apud quos *κωμάζειν* eſt ebriorum, aut intemperantium more ſe gerere, laſciuire, ſcortatum ire, &c. Theocr. Amaryllide. *Κωμάσδω ποτὶ τὰν Ἀμαρυλλίδα, ταὶ δέ μοι αἶγες Βόσκονται κατ' ὄρος*. &c. Neque uero me fugit apud Feſtum legi comiſſatio. ſed eò errat Feſtus, quòd *ἀπὸ τῶν κωμῶν*, id eſt, à uicis dictum putat. melius Varro lib. 6. de lingua Lat. qui *ἀπὸ τοῦ κώμου* dicit appellatam eſſe comaſſationem: ſeu, ut ſcriptum eſt in exemplarib. Varronis, comiſſationem. Omnino uel comiſſatio, & comiſſari dicendum, uel comaſſari, & comaſſatio.

Si torrere iecur quæris] iecur ſedes eſt libidinis, & ita ſentiunt etiam ipſi philoſophi. Nam Plato quidem perſpicuè, ut in corde *τὸ θυμῶδες, καὶ τὸ ὀργιστικὸν*, id eſt, iraſcendi uim locat: ita in hepate *τὸ ἐπιθυμητικὸν*, id eſt, cupiditatem. & Ariſtoteles ita ſcribit topic. 4. *καὶ ἡ μὲν λύπη ἐν τῷ ἐπιθυμητικῷ· ἐν τούτῳ γὰρ καὶ ἡ δονὴ· ἡ δ' ὀργὴ ἐν τῷ θυμοειδεῖ*. Poëtæ autem minus accuratè hanc diſtinctionem ſeruant. Horat. epiſt. ad Lollium 11. lib. 1. *Non ancilla tuum iecur vlceret vlla, puérve*. ſup. Od. xxv. lib. 1. *Cum tibi, flagrans amor, & Cupido Sæuiet circa iecur ulceroſum*. & Od. III. lib. 3. *Incontinentis nec Tityi iecur Relinquit ales*. quibus locis, & hac ode, perſpicuè iecur, libidinis, & amoris ſedem facit, at Od. XIII. eiuſdem primi libri, iræ: *- ve, meum Feruens difficili bile tumet iecur*. & Sat. IX. lib. 1. *meum iecur vrere bilis*. ſic Iuuen. Saty. 1. *Quid referam, quanta ſiccum iecur ardeat ira?* Homerus declarat in corde iram efferueſcere ὀδ. υ. *κραδίη δέ οἱ ἔνδον ὑλάκτει*. & ἰλ. ι. *Ἀλλά μοι οἰδάνεται κραδίη χόλῳ*. quem uerſum ſic Latinè uertit M. Tull. *Corq; meum penitus turgeſcit triſtibus iris*. Apud eundem libidinis tale exemplum eſt ἰλ. ξ. *Οὐ γάρ πώποτέ μ' ὧδε θεᾶς ἔρος, οὐδὲ γυναικὸς Θυμὸν ἐνὶ στήθεσσι περιπροχυθεὶς ἐδάμασσε*. nuſquam enim Homerus (quod ſciam) hepar æſtuare libidine dicit: ſed pectus potius aut aliquid ſimile. ceteri libidinem non obſcurè in hepate locant. Theocr. Hyla *ὁ δ', ᾇ πόδες ἆγον, ἐχώρει Μαινόμενος· χαλεπὸς γὰρ ἔσω θεὸς ἧπαρ ἄμυσσεν*. & Anacr. de Cupidine arcum tenente. *Τανύει δὲ, καί με τύπτει Μέσον ἧπαρ, ὥσπερ οἶστρος*.

-& decens] pulcher. ut ſup. Od. XXVII. lib. 3. *malas decentes*.

-non tacitus] non mutus, immo facundus, & eloquens.

-& centum puer artium] & quamplurimis laudabilibus artibus inſtructus.

-quandoque, &c.] id eſt, quandocunque ſuperiore apud amicam loco fuerit, quàm æmuli quantumuis in eam largi, & profuſi. ſic Od. proxima. *- quandoque trahet feroces Per ſacrum cliuum merita decorus Fronde Sicambros*. & in epiſt. ad Piſones. *- & idem Indignor, quandoque bonus dormitat Homerus*.

Albanos prope, te, lacus] te prope Albanos lacus, &c. totius huius loci hæc ſententia eſt, quandocunque ſuperior fuerit æmulis ſuis, qui primum locum apud amicam pretio emere conantur: te marmoreā locabit prope lacus Albanos.

-plurima

- plurima naribus Duces tura.] plurimi tibi ex ture incendentur odores.

Berecynthiæ] Phrygiæ. ſuprà Od. XVIII. lib. I. *cornu Berecynthium* dixit. quo utebantur in ſacris Bacchi, & matris deorum. uide annot. ad Od. XVI. lib. I.

- pede candido In mor. Sal. ter quat.] Saliorum in morem ter ſaltabunt. Od. XXXVI. lib. I. *Nec morem in Salium ſit requies pedum*. pellere, aut pulſare, aut quatere terram, pro eo quod eſt, ſaltare, apud hunc poetam ualdè ſunt uſitata. uide Od. III. lib. I.

- nec ſpes animi credula, &c.] nec ſpes cum perſuaſione coniuncta fore, ut mutuò amer ab ea, cuius impotenti amore captus ſum.

Nec certare iuuat mero] epiſt. ad Mæcen. III. lib. I. *Nocturno certare mero, putère diurno.* Ode XII. lib. 2. *certare ioco*.

Sed cur heu, Ligurine, cur] poſteaquàm multis uerbis oſtendit ſe iam ad amorem eſſe ineptum, atq; (ut ita dicam) mancum, denique iudicio tandem, ac uoluntate ab huiuſmodi deliciis, ineptiis, ac nequitiis abhorrere: nunc ui amoris coactus fatetur ſe, quamuis ætate iam ingraueſcente, à tali mollitie, ac nequitia remotiſſimus eſſe debeat, amore Ligurini pueri incenſum tamen ad priſtinas laſciuias reuocari.

Manat rara meas lacryma.] lacrymarum raritas acrem quidem ſignificat doloris uim eſſe, quæ lacrymas exprimat: ueruntamen ita lentum, & tabificum morbum, ut non uniuerſæ erumpant, ſed ſpatio interpoſito guttatim defluant.

- inter uerba cadit] titubat, hæſitat. Plutarchus in Demetrio ἐπίχυσιν φωνῆς appellat. Vide annot. ad Od. XIII. lib. I.

Nocturnis te ego ſomniis] quo quiſque in ſtudio diem conterit, & quibus in curis eſt occupatus, eas res plerunque ſomniare ſolet: quod elegantiſſimis uerſibus docet Lucret. lib. 4. *Et, quo quiſque ferè ſtudio defunctus adhæret, Aut quibus in rebus multum ſumus ante morati, Atque, in qua ratione fuit contenta magis mens, In ſomnis eadem plerunq; videmur obire: Cauſidici cauſas agere, & componere leges: Induperatores pugnare, & prælia obire*, &c. Virgil. pharm. *- an qui amant ipſi ſibi ſomnia fingũt?* ſic Philippides ille apud Ariſtoph. ἐν νεφέλαις equos ſomniat.

- dure] inexorabilis.

AD ANTONIVM IVLVM. Ode 2.

Pindarum imitari periculoſum eſſe.

a PINDARVM *quiſquis ſtudet æmulari,*
Iule, ceratis ope Dædalea
b *Nititur pennis, uitreo daturus*
Nomina ponto.
c *Monte decurrens uelut amnis, imbres*
d *Quem ſuper notas aluere ripas,*
Feruet, immenſuſq; ruit profundo
Pindarus ore,
e *Laurea donandus Apollinari,*
Seu per audaceis f *noua dithyrambos*

a *Pindari laudes celebrare inſtituit, ut qui lyrico carmine auſus ſit illius gloriã æmulari, & uerò ſit aſſecutus: uideatur rem oſtenti ſimilem feciſſe. Etſi enim apis matinæ inſtar, ait ſe flores carpere, quibus operoſa carmina, & laboris plurimi effingat: totum id dictũ eſt ad opinionem iactantiæ minuendã, quærendam moderationis laudem: quæ quidem debetur maxima, cæteras ſuas laudes diſſimulanti. Aemulari quid ſit oſtendit Cicer. 4. Tuſcul. Aemulatio autem, dupliciter illa quidem dicitur,*

Verba deuoluit, [g] numeriſq; fertur
Lege ſolutis:
Seu deos, regeſq; canit, deorum
Sanguinem: per [h] quos cecidere iuſta
Morte Centauri: cecidit tremendæ
Flamma Chimæræ:
Siue, quos [i] Elea domum reducit
Palma cæleſteis: pugilem've, equum've
Dicit: & [k] centum potiore ſignis
Munere donat:
[l] Flebili ſponſæ iuuenem've raptum
Plorat: & uireis, animúmque, morėſ-
Que aureos educit in aſtra, nigró-
Que inuidet Orco.
[m] Multa Dircæum leuat aura cycnum,
Tendit, Antoni, quoties in altos
Nubium tractus: ego apis Matinæ
More, modoq;
Grata carpentis thyma, per laborem
Plurimum, circa nemus, uuidiq;
Tiburis ripas, operoſa paruus
Carmina fingo.
[n] Concines maiore poëta plectro
Cæſarem, quandoque trahet feroceis
Per ſacrum cliuum, merita decorus
Fronde, Sicambros:
Quo nihil maius, melius've terris
Fata donauere, boniq; diui,
Nec dabunt: quamuis redeant in aurum
Tempora priſcum.
[o] Concines lætoſq; dies, & urbis
Publicum ludum, ſuper impetrato
Fortis Auguſti reditu, forumq;
Litibus orbum.
[p] Tum meæ, ſiquid loquar audiendum,
Vocis accedet bona pars: &, ô Sol
Pulcher, ô laudande, canam, recepto
Cæſare, felix.
[q] Tuq; dum procedis, Io triumphe
Non ſemel dicemus, Io triumphe,

ut & in laude, & in uitio nomen hoc ſit. Nam & imitatio uirtutis æmulatio dicitur; ſed ea nihil hoc loco utimur: eſt enim laudis. Et eſt æmulatio ægritudo, ſi eo quod quis concupierit alius potiatur, ipſe careat. Et rurſus. Obtrectare uerò alteri, aut illa uitioſa æmulatione, quæ riualitati ſimilis eſt, æmulari, quid habet utilitatis? cum ſit æmulantis; angi alieno bono, quòd ipſe non habeat: obtrectantis, angi alieno bono, quòd id etiam alius habeat. Verbum autem, ſtudet, hic additum, facile declarat hanc eius notionem eſſe, ut æmulãdo aſſequi ſignificet quem quis ſibi ad imitandũ propoſuerit. [b] Non nititur ingenij bono, atque à naturæ hauſto, ſed quæſito, & comparato artificio, labore, ſtudio: in eo autem minimè quidem ſunt omnia, aut eadem etiam ſumma. Ita qui tanquam innixus ceratis pẽnis, ſtudio altius tollitur, is nullam maiorem gloriam ſperandam ſibi, ſed grauiorem caſum pertimeſcendum intelligit; ut illi nomen ab infamia, non à laude quæratur; cuius quidem cupiditate elatus, præceps actus deturbatusq; ruit. [c] Inexhauſta ingenij uis ubertas, copia, more amnis è perenni fonte per decliuia loca rapiditate magna, ac concitato & præcipiti curſu diffluentis. Animaduertenda eſt uerborum uis, quæ ingenio & ſtudio elaborata, ad rem aptius ſignificandam ſumit. Decurrens ait, ut oſtendat è diuite uena atque ubere quæ dicere uellet, fluxiſſe. Feruet, quod æſtuantis eſt, præ copia atque affluentia eorum quæ ſuppetunt dicenti; Immenſus quidem, cuius magnitudinem ingenij cum nullæ res ſatis æquare poſſint, his multò ſe tamen maiorem omnibus celſioremq; oſtendit. Nam profundo ore ruere dixit, ex altiſſimo pectore cientem quæ canat; perenni hauſtu deorum laudes, & uirorum fortium, ore effundentem. Ruit, inquit, diuino numine illi afflante, numinis totus, agitatus numine, ut non iam hominis, ſed dei ſint,

Ciuitas omnis: dabimuſq́; diuis
Tura benignis.
[r] *Te decem tauri, totidemq́; uacca,*
Me tener ſoluet uitulus relicta
Matre, qui iuueneſcit herbis
In mea uota,
Fronte curuatos imitatus igneis
Tertium Lunæ referentis ortum,
Quà notam duxit, niueus uideri,
Cetera fuluus.

quæ canat, illum quidē exutū hominē agentis. [d] *Qui magnitudine imbrium auctus ſummas ripas extra alueum effuſus, ſuperauit.* [e] *Qui omnia munera cumulatè præſtat, qui non uno nomine clarus habendus eſt, qui cum alias partes omnes, tum quæ pertinent ad deorum laudes, quæ principes partes ſunt, & longè maximæ implere poteſt, is dignus eſt cui laureæ honor tantus habeatur.* [f] *Vt longe difficillimum eſt nouare verba quæ apta rebus ſint, ita eius eſt in primis, qui plurimum ingenij acumine, indicio, eruditione excellat; quæ laus ingenij Pindaro, ab Horatio ſumma attribuitur. Noua uerba, inquit Porph. aut admirabilia, aut à Pindaro ficta.* [g] *– numeriſq́; fertur Lege ſolutis. Plerunque enim lyricus poëta, ut uiſum eſt, nulliſq́; carminis legibus adſtrictus uerſus condit; ſed ita tamen, ut quem ſibi modum in principio odæ præſcripſit, intelligat ad finem uſque æquè eſſe ſeruandum.* [h] *Laudauit enim Herculem, Theſeum, Pyrithoum, à quibus ſunt centauri interfecti.* [i] *Elea palma, parta uictoria curuli certamine, in honorem Iouis Olympij: quod quidem ad Elidem Achaiæ urbem magno Græciæ concurſu celebrabatur.* [k] *Auget illos munere, multo potiore honeſtioreq́; habendo, omnibus ſignis, ſiue illa ex marmore, ſiue ex ære uiris fortibus monumenta uirtutis & gloriæ eriguntur. Quàm uerò præſtent ſcripta doctorum hominum alijs monumentis omnibus quæ ſitu, uetuſtate, atque iniuria temporum obſoleſcant, alibi dictum eſt.* [l] *Quæ maxima uirtus eſt, & ad commouendos animos pertinet, ſi flebili ſponſæ, morte ereptum adoleſcentem maritum plorat; reducem ab inferis ui carminis ſtatuit; uirium robur, magnitudinem animi, morum elegantiam, quaſi ſub aſpectum in lucem educendo, docet orco inuidendum, cui tanto mortalibus erepto bono liceat frui.* [m] *Ingens numinis afflatus ſublimem tollit, quoties erigit ſe, atque ad ſuperiora tendit, non ingenio ille ſolum, ſed munere etiam deorum felix. Mihi quidem haud tantum ſumo; uirium mearum imbecillitatem agnoſco; & quod poſſum, labore, ſtudio uiribus ingenij enitendo, fingo carmina, non illa quidem manantia è pectore numinis deorum pleno; ſed quæ tamen, opera, induſtria, arte elaborata, ſedulitatis laudem & uigilantiæ mereantur. Atque hic animaduertendum ſimili uſum Horatium unde ſibi iudicij laudem & delectus ſumeret. Eo autem qui carent, in ſcribendo præſertim, nihil præclari poſſunt afferre. Habent autem delectum apes & non temere flores legunt, ſed eos modo qui operi faciendo præbeant uſum.* [n] *Meritam ſibi laudem Horatius detrahit, non modeſtiæ ſolum cauſa; ſed ut Antonio cui aſſentatur, quicquid de ſuis laudibus decedat, ad cæterarum laudum cumulum adijciatur. Canes tu, inquit, carmine grandiore & ſtylo Cæſaris facta, uictorias, triumphos, uictos Sicambros compreſſa ferocia animi per cliuum in Capitolium trahentis. Sicambri Germaniæ populi Menapijs finitimi fuerunt ulteriores Rheni ripas incolentes; nunc Gheldrenſes, uulgò eſſe creduntur. Suetonius autor eſt, Auguſtum, Germanis ultra Albim fluuium ſemotis, Sueuos & Sicambros dedentes ſe in Galliam traduxiſſe, atque in agris proximis Rheno collocaſſe. Iam uerò apparet, quo conſilio quæſita occaſio ſit Pindarum laudandi. Pindarum Poëtam ſummum, & numinis inſtinctu deorum prælia, & res geſtas canentem, ſi quis eſt qui ſperet ſe aſſequi poſſe æmulando, is unus Antonius eſt. Huic ſi argumentum eſt, quo ingenium exerceat, quærendum, Auguſti res illuſtre ſuppeditans, uictoriæ, triumphi. Quando autem æquum eſſe uidetur eos, qui res maximas gerant, ab ijs qui maximè inter cæteros hac laude præſtāt, à Virg. Aeneam, ab Hom. Achillem celebrari; quem aliū habeat Antonius, in quo ornamen*

ta ingenij ac lumina conficiat Auguſto clariorem? Nihil enim illo maius meliúſue fata terris dederunt; nihil dij immortales rebus hominum æqui ſunt præclarius in poſterum daturi. ° *Eſt hoc exemplar beatæ ciuitatis, & unius iuſto ac miti imperio parentis. Placet enim intelligi hic ſtatum urbis deſcribi, agentis feſtos dies, in publicis ludis, uotis, atque acclamationibus, uictoris Auguſti reditum poſcentis, indicentis iuſtitium, litibus è foro, iurgijs, ſimultatibus, inimicitijs ſublatis: quæ omnia ſignificationem habent iuſti & moderati imperij. Eſt autem hoc munus omnium maximum illi impoſitum, penes quem ſumma imperij eſt; ut domi concordiam, pacem inter ciues, otium tueatur; foris bella arceat, hoſtes ſummoueat, armis ui, imperio coërceat.* ᵖ *Tum ſi quid ipſe potero, quod totum intelligo, quicquid futurum ſit, acceptum Auguſti felicitati referendum, id in laudibus illius ponam. Tum, inquam, ſi quid canam, dignum laude quod exaudiatur, quod excipiatur plauſu & ſecunda populi acclamatione, id omne in Cæſaris unius laudes conuertam: tum canam, ſolito pulchriorem diem terris affulſiſſe, quo uictorem Cæſarem, incolumi exercitu atque onuſto ſpolijs ad urbem reuerſam, triumphum deuictis hoſtibus agentem, laurea decorum liceat ſpectare.* ᑫ *Tuq́; dum procedis. Ad triumphum orationem conuertit, atque omnis, inquit, ciuitas Io triumphe canemus; reuerſo incolumi uictoriam, lætum reditum, triumphum gratulabimur.* ʳ *Te decem tauri ſoluent uoto, quo quidem pro Cæſaris reditu ſuſcepto obſtrinxiſti te; me æquè damnatum uoti, non æquè à diuitijs paratum pro cenſus mei tenuitate, uitulum curabo mactandum (ſi ab animi ſtudio eſt coniectura facienda, ſi à nitore, à pulchritudine) omnibus gratiorem dijs uictimam futuram.*

COMMENTARI I.

– æmulari] æmulari cum quarto caſu iunctum, imitari ſignificat.

– ceratis ope Dædalea, &c.] quemadmodum Icarus. De Dædalo & Icaro, ſatis multa diximus ad Od. I. & IIII. lib. I.

vitreo] pellucido inſtar uitri: *διαφανεῖ*, ut Od. XIII. lib. 3. – *ô fons Blanduſiæ ſplendidior uitro*. lib. I. & Od. XVIII. *Arcaniq́; fides prodiga pellucidior vitro*.

Monte decurrens velut amnis, &c.] Ordo uerborum talis eſt. feruet Pindarus uelut amnis monte decurrens, quem imbres, &c. de hoc autem genere ordinis aliquantum perturbati dicemus ad illum locum Sat. V. lib. I. *aquæ non ditior vrna Qui locus à forti Diomede eſt conditus olim*. huc pertinent, quæ annotauimus ad illum locum, *cetera fluminis Ritu feruntur*, &c. Od. XXIX. libri tertij.

Laurea donandus Apollinari] Sup. Od. vlt. libri tertii *laurum Delphicam* dixit.

Seu per audaces noua dithyrambos] M. Tull. lib. 3. de oratore. de numeris oratoriis diſputans, *Nanque ego* (inquit) *Theophraſto aſſentior, qui putat orationem, quæ quidem ſit polita, atque facta quodammodo, non aſtricte, ſed remiſſius numeroſam eſſe oportere. Etenim, ſicut ille ſuſpicatur, ex illis modis, quibus hic uſitatus uerſus efficitur, poſt anapæſtus procerior quidam numerus effloruit: inde ille licentior et diuitior fluxit dithyrambus, cuius membra, & pedes (ut ait idem) ſunt in omni locuplete oratione diffuſa: &, ſi numeroſum eſt id in omnibus ſonis atque vocibus, quod habet quaſdam impreſſiones, & quod metiri poſſumus interuallis æqualibus, recte genus hoc numerorum, dummodo ne continuum ſit, in orationis laude ponetur*. quo ex loco colligi poteſt dithyrambum, pedem non fuiſſe, ſed uel chorum, uel carmen aliquod, idq́; in Bacchum, qui præter alia etiam hoc nomine appellatur, ut ſup. diximus. Idem Tull. in eo libello, qui inſcribitur de optimo genere oratorum, dithyrambicum genus in poëmatis numerat. *Poëmatis enim* (inquit) *tragici, Comici, Epici, Melici etiam, ac Dithyrambici, quod minus eſt tractatum à Latinis, ſuum quoduis genus eſt diuerſum à reliquis.* Iam

Dithy-

Dithyrambum Olymp. carm. XIII. Pindarus ſignificat Corinthi eſſe inuentum, eumq; βοηλάτην nominat, uel quòd uictoribus erat præmium, uel quòd cum clamore recitabatur: quanuis idem Pindarus in primo dithyrambo (ut ſcribit eius interpres: Nam nihil nos quidem comperti habere poſſumus, cum omnes Pindarici dithyrambi interierint) dicat Thebis eſſe repertum. Tradunt nonnulli dithyrambum, chorum fuiſſe in orbem actum, ad honorem Bacchi, laudemque pertinentem: eumq; eſſe appellatum ἀπὸ τοῦ Διονύσου τοῦ ἐκ δύο θυρῶν ἐξελθόντος, id eſt, à Baccho duabus ianuis egreſſo, nempe ex utero materno, & Iouis femore: poſtremò illius inuentores fuiſſe Corinthios in Dionyſiacis. hæc Pindari interpretes. Fuiſſe autem dithyrambos planè Bacchicos, in eisq; magnam uim ad animos concitandos & perturbandos fuiſſe, neque eos ullis, præterquam furore quodam affectis, & lymphaticis conueniſſe, declarat Plato in Phædro his uerbis, Σιγῇ τοίνυν ἄκουε. τῷ ὄντι γὰρ θεῖος ἔοικεν ὁ τόπος εἶναι. ὥστε ἐὰν ἄρα πολλάκις νυμφόληπτος προϊόντος τοῦ λόγου γένωμαι, μὴ θαυμάσῃς. τὰ νῦν γὰρ οὐ πόῤῥω διθυράμβων φθέγγομαι, id eſt, tacitus ergo audi. Reuera enim diuinus hic locus uidetur eſſe. Itaque ſi crebrò tibi progrediente oratione lymphatus fieri uidear, ne mirare. Nunc enim, quæ loquor, non longè abſunt à dithyrambis.

- deuoluit] deorſum uoluit, id eſt, quaſi è ſuperiore loco uerba fundit, uerba grandia loquitur. permanſit autem in priore ſimilitudine fluminis magna ui delabentis, & præcipitantis.

Deorum ſanguinem] Homerus multis locis διογενέες βασιλῆες, & Heſiod. Ἐκ δὲ Διὸς βασιλῆες.

- cécidit trem. Flam. Chymæ.] Bellerophontem ſignificat, de quo lege Pindar. carmen XIII. Olymp. uide annot. ad Od. XXVII. lib. I.

- pugilémue, equúm ue] ſiue eum laudat, qui pugilatu uicerit, ſiue eum, qui curſu, & certamine equeſtri ſuperior fuerit. epiſt. ad Piſones, *Et pugilem victorem, & equum certamine primum*. alii de Caſtore & Polluce dictum uolunt, à quibus diſſentio.

- & centum potiore ſignis Munere] uidelicet carminibus donat, quæ quibuslibet ſignis, & operibus manu factis ſunt diuturniora. Pindarus Nem. quinto carmine ait ſe non eſſe ſtatuarum faciendarum artificem, neque ſigna fingere motu carentia, & quæ perpetuò inſiſtant in ſua baſi: ſed carmina condere, quæ terras & maria peragrent, eorumque, qui certamine aliquo uictores extiterint, laudes nuncient, & coronas. Verba Pindari ſunt hæc, οὐκ ἀνδριαντοποιός εἰμ', ὥστ' ἐλινύσοντ' ἐργάζεσθ' ἀγάλματ' ἐπ' αὐτᾶς βαθμίδος ἑσταότ', ἀλλ' ἐπὶ πάσας ὁλκάδος στείχ' ἀπ' Αἰγίνας διαγγέλλοισ', ὅτι Λάμπωνος υἱὸς Πυθέας εὐρυσθενὴς νικῇ Νεμείοις παγκρατίου στέφανον.

Flebili ſponſæ] flebilis hoc loco ualet triſtis, mæſtus. ſiue (inquit) deplorat ſponſum ſuæ ſponſæ immatura, atque acerba morte ereptum. Flebilis interdum ſignificationem habet patiendi, ut Od. XXIIII. lib. I. *Multis ille quidem flebilis öccidit*.

- mores aureos] id eſt, mores antiquos, & aureæ ætatis, ut Od. XVI. epod. *Vt inquinauit ære tempus aureum*. eòdem pertinet, quod ſtatim ſequitur: *quanuis redeant in aurum Tempora priſcum*. Nota eſt autem ex Heſiodo ætas aurea, argentea, ærea, ferrea. Χρύσεον μὲν πρώτιστα γένος μερόπων ἀνθρώπων Ἀθάνατοι ποίησαν.

- educit in aſtra] id eſt, ut Od. XXV. lib. 3. loquitur, *ſtellis inſerit*. Catull. *vocare in cælum*. Virg. Aen. 3. *tollere in aſtra*. M. Tull. *ferre in cælum*. idem ad Att. lib. 2. *– laudes noſtras in aſtra ſuſtulit*. ſic idem Horat. Saty. VII. lib. 2. *– abſentem ruſticus vrbem Tollis ad aſtra leuis*. Idem epiſt. ad Fuſc. Ariſt. *Quæ uos ad cælum efferrtis*

tis rumore ſecundo. corruptè autem legitur in aliis libris *deducit*, cum libri fere omnes ueteres habeant *educit*. ſic Virg. lib. 2. Aen. – *caeloq; educere iuſſi*. ibid. – *ſummisq; ſub aſtra Eductam tectis*.

– nigróq; Inuidet orco] adimit Orco, id eſt, à morte uindicat.

Dircæum] Pindarum poëtam Thebanum. Dirce fons Thebanus. de cycnis dicemus Ode proxima. horum autem uerborum hæc ſententia eſt: Pindarus longè ſe ab humo tollit, quoties canit Deorum, aut regum, aut uictorum laudes. non ſerpit humi, ſed ſublimis, & longiſſimè remotus à terra uolat.

– ego apis Mat. M.] ſic Lucret. lib. 4. in princip. ſe cum apibus comparat. *Floriferis ut apes in ſaltibus omnia libant, Omnia nos itidem depaſcimur area dicta*. uſus eſt eadem comparatione & Simonides, ut refert Plutarchus πῶς ἄν τις αἰσθοιτο ἑαυτοῦ, &c. his uerbis, ὥσπερ γὰρ ἄνθεσιν ὁμιλεῖν ὁ Σιμωνίδης φησὶ τὴν μέλιτταν, ξανθὸν μέλι μηδομέναν, &c.

Matinæ] ſup. Od. xxviii. lib. 1. – *littus Matinum*. & Od. xvi. epod. *Matina cacumina*.

– carpentis thyma] ſic ſup. Od. xxvii. *carpere flores*: quod Græci uno uerbo dicunt ἀνθολογεῖν. uide annot. ad Od. xi. lib. 1.

– uuidíq; Tiburis] ſup. Od. xxix. lib. 3. *udum Tibur*. idq; propter aquarũ, quibus irrigatur, copiam, ut Od. proxima. *Sed quæ Tibur aquæ fertile perfluunt*.

– operoſa] elaborata, laborioſa, multo labore perfecta. Od. xii. lib. 3. *Mineruam operoſam* dixit. & Od. 1. lib. 2. – *diuitias operoſiores*.

– concines] canes. utitur Catull. in nupt. Iuliæ & Manl. *Nuptialia concinens Voce carmina tinnula*. aliter M. Tull. de finibus 5. – *uidésne ut hæc concinant?* id eſt, concordent.

– quandoque] quandocunque, ut Od. ſuperiore.

– per ſacrum cliuum] per cliuum capitolinum, qui forũ Romanum ſpectat. Nam, qui triumphabant, per uiam ſacram, & forum Romanum in capitolium uehebantur, ut intelligere licet ex M. Tull. orat. de ſuppliciis. *At etiam qui triumphant, eoq; diutius uiuos hoſtium duces ſeruant, ut his per triumphum ductis; pulcherrimum ſpectaculum, fructumq; uictoriæ populus Rom. percipere poſſit, cum de foro in capitolium, currum flectere incipiunt, illos duci in carcerem iubent, idemq; dies, & uictoribus imperij, & uictis uitæ finem facit*. Alii putant per eum cliuum, triumphum agi ſolitum eſſe, qui uelabrum attingit, auctoritate Suetonii adducti, in Iulio Cæſare: cuius hæc uerba ſunt, *Gallici triumphi die Velabrum prætereuehens penè curru excuſſus eſt, axe effracto, aſcenditq; capitolium ad lumina quadraginta elephantis dextra, atque ſiniſtra lychnuchos geſtantibus*.

– boníq; diui] ſic Od. v. huius lib. *Diuis orte bonis optimæ Romulæ Cuſtos gentis*. boni autem Dii appellantur, id eſt, benefici, largi, liberales.

– in aurum priſcum] in aureos mores: in mores illius ætatis aureæ.

– forumque litibus orbum] Aeſchines in nobili illa oratione contra Cteſiphontem, reprehendens ſtatim à principio orationis ſuorum temporum mores, querensq; ueterum inſtituta eſſe corrupta, dicit, ſi hoc, & illud fiat, tum & ciuitatem optimè adminiſtratum iri, & iudicia pauciſſima futura, quaſi iudiciorum frequentia, & multitudo ſit unum ex reip. malis non minimum. uerba Aeſchinis hæc ſunt: οὕτω γὰρ ἄν μοι δοκεῖ ἥ τε πόλις ἄριστα διοικεῖσθαι, αἵ τε κρίσεις ἐλάχισται γίνεσθαι. & Plato lib. 3. de rep. oſtendit in ea ciuitate, ubi increbuerit intemperantia, multa iudicia, multasq; lites exiſtere: quemadmodum ubi eſt morborum multitudo, ubi ſunt crebræ medicorum, & pharmacopolarum officinæ.

Tum meæ, ſi quid loquar, &c.] bona & præcipua meæ uocis pars, conſtat,

ſtat è laudibus Cæſaris. ea igitur meæ uocis pars tum accedet ad tuos cantus, cum Cæſar Sicambros deuictos & captiuos ducet in triumpho. & tum ego recepto Cæſare incolumi, felix & beatus, hæc canam: *ô ſol candide, ô dies pulcher & laudande*. Catull. ad ſeipſum, *Fulſere quondam candidi tibi ſoles*. contrà *ſolem nigrum* dicit Horat. ſat. IX. lib. I.

- recepto Cæſare] recuperato, qui uidebatur amiſſus: uel de cuius ſalute laborabamus propter incertos belli euentus. utitur eodem uocabulo ſup. Od. 7. lib. 2. *- recepto Dulce mihi furere eſt amico*. & epiſt. II. lib. 2. *Idem finitis ſtudijs, & mente recepta*.

- io triumphe] Od. IX. epod. *Io triumphe, tu moraris aureos Currus, & intactas boues*. Varro lib. 5. de lingua latina: *- triumphare appellatum, quòd cum imperatore milites redeuntes clamitant per vrbem in capitolium eunti: io triumphe, io. idq́; à Θριάμβῳ Græco Liberi patris cognomento, poteſt ductum eſſe*.

- benignis] liberalibus & beneficis erga nos, qui Cæſarem nobis ſaluum reddiderint. eodem ſenſu hîc deos *benignos*, quo paulo antè *bonos* dixit.

- ſoluet] uoto. damnantur uotis ii, quibus id, quod optarunt, contigit: & ita obligantur: ſoluuntur, cum id, quod Diis promiſerant uel tacitè, uel diſertè, perſoluunt.

- iuueneſcit] adoleſcit.

Fronte curuatos imitatus ignes Tertium lunæ, &c.] id eſt, qui cornibus imitatus eſt curuam tertiæ lunæ figuram. uariæ ſunt lunæ uultus, uariæ figuræ. atque ex hac uarietate, ſimilitudines, & locutiones uarias ducũt poëtæ. Hom. Ιλ. Ψ. Diomedis equum deſcribens, ait eum toto corpore rufum fuiſſe, prætterquam quòd in fronte notam candidam, & rotundam inſtar lunæ habuerit. *Ὃς τὸ μὲν ἄλλο τόσον φοῖνιξ ἦν, ἐν δὲ μετώπῳ λευκὸν σῆμ' ἐτέτυκτο περίτροχον, ἠΰτε μήνη*. Horat. ſup. Od. XII. lib. I. *- micat inter omneis Iulium ſidus, uelut inter igneis Luna minores*. Od. XI. lib. 2. *- neque vno Luna rubens nitet Vultu*. eiuſdem lib. Od. 18. *- nonæq; pergunt interire Lunæ*. Od. VII. huius lib. *Damna tamen celeres reparant cæleſtia Lunæ*. & Od. VI. *canentes Rite creſcentem face noctilucam*. & carmine ſæculari ad Deos, *Siderum regina bicornis*. Virgilius georgic. I. *Luna reuertentcis cum primùm colligit igneis*. Idem lib. 3. Aen. *- quà ſe Plena per inſertas fundebat luna feneſtras*. ibidem, *Tertia iam Lunæ ſe cornua lumine complent*.

Quà notam duxit] qua parte notam contraxit, candidus eſt, cetero corpore fuluus.

- niueus uideri] Græca loquendi figura eſt. ſic enim Græci λευκὸς, ἢ φαιδρὸς ἰδέσθαι. de qua plura dicemus ad Od. VIII. huius lib.

- cetera] τἄλλα. etiam hoc genus Græcum eſt. Euripid. in Oreſte. ὦ, πλὴν γυναικὸς οὕνεκα στρατηλατεῖν, τἄλλ' οὐδέν. Horatius epiſt. ad Fuſcum Ariſtium li. I. *Excepto, quòd non ſimul eſſes, cetera lætus*. Plinius libro 36. cap. VI. *Lucullewm marmor atrum alioqui, cum cetera maculis, aut coloribus commendetur*. Idem alibi, *Tradunt in Myſia feram eſſe, quæ Bonaſus vocatur, equina iuba, cetera tauro ſimilem*. Virg. Aen. 3. *Conſertum tegmen ſpinis: at cetera Grais*. Salluſt. bello Iugurth. *Mauris omnibus rex Bocchus imperitabat, præter nomen, cetera populi Ro. ignarus*. Parercul. lib. poſter. de Craſſo. *qui uir cetera ſanctiſſimus, immunisq́; uoluptatibus*, &c. M. Tull. aliter hanc ſententiam efferret, ut in orat. perf. *ſubtilem hunc oratorem, niſi quòd ſolum, ceteroqui rectè quidam uocant Atticum*. Idem ad Q. fratr. lib. 2. *Ego me in Cumano & Pompeiano, præter quàm quòd ſine te, ſatis commodè oblectabam*.

AD MELPOMENEM. Ode 3.

Se natum eſſe ad artem poëticam, eiuſque beneficio nominis immortalitatem, & gloriam conſecutum eſſe.

[a] *QVEM tu Melpomene ſemel*
Naſcentem placido lumine uideris:
Illum non labor Iſthmius
Clarabit pugilem: non equus impiger
Curru ducet Achaico
Victorem: neque res bellica Delijs
Ornatum folijs ducem,
Quòd regum tumidas contuderit minas,
Oſtendet Capitolio.
Sed, quæ Tibur aquæ fertile perfluunt,
Et ſpiſſæ nemorum coma,
Fingent Aeolio carmine nobilem.
[b] *Romæ principis urbium*
Dignatur ſuboles inter amabileis
Vatum ponere me choros:
Et iam dente minus mordeor inuido.
[c] *O, teſtudinis aureæ*
Dulcem quæ ſtrepitum Pieri temperas:
O [d] mutis quoque piſcibus
Donatura cycni, ſi libeat, ſonum,
Totum muneris hoc tui eſt,
[e] *Quòd monſtror digito prætereuntium*
Romanæ fidicen lyræ:
Quòd ſpiro, & placeo: ſi placeo: tuum eſt.

[a] *Quò homines naturæ inſtituto ducuntur, ſiue illi ad pacis ſtudia, ſiue ad belli artes inclinant animum, ſunt educantium ſtudio perducendi. Hinc perpauci qui in ijs artibus excellant quas colũt; nam qui eſſent clari literarum ſtudio futuri, inuiti coguntur ad militiam animum conuertere, qui muſica, pictura, armis, aut ſutrinam coguntur, aut tonſtrinam exercece. Ac ſi in his modò homines à naturæ præſcripto aberrarent, cui planè parendum eſſet; præclare cum hominum vita ageretur. Verum in maximis artibus, in regnis atque imperijs adminiſtrandis, eſt idem error. Nam ſæpe fortunæ temeritate ij ad regiam dignitatem euehuntur, quos natura aut fodiendo agro, aut ſyluæ cedendæ, aut euerrendæ haræ idoneos finxerat; ij fortunæ iniuria obſcuri latent; quos magnitudo animi, uirtutis ſtudium, conſilij vis ſumma, ad magna gerenda imperia auocabat. Ita fortunæ indulgentia imperant, quibus parendum eſſet; parent quos æquius erat imperiũ in reges & poteſtates ac magiſtratus ſummos gerentes, exercere. Itaque ſi qui ſunt qui in ea arte quam colunt ſummi euadant, dicendum eſt, caſu illos eò eſſe delatos, quò natura propenſi, ſua ſponte ipſi inclinabant. Fruſtra igitur, inquit, quem placida & fauens, Melpomene ſuſceperit in lucem naſcentem, hominum praua ſtudia, ad alia uitæ genera abducent. Non illum clarum redent, Iſthmica certamina, non Olympicæ; non militiæ gloria, uictorem de victis hoſtibus triumphum agentem Capitolio oſtendet; ſed quæ receſſus amant, literarum ſtudia, quæ liberum otium à muneribus publicis, amænitates, flumina, nemora; quas latebras quò ſe recipiant ij quærunt, quos fouendos muſæ placido lumine exceperint.* [b] *Nerones, ait, Auguſti priuigni, principis urbium ſoboles, me uatem colunt, & iam me indies minus æmuli dente inuido mordent, ut iam mihi liceat frui ſolida gloria, præmio rectè factorum maximè expetendo. Virtutem uerò claram et illuſtrem*

inuidia

inuidia ferè ſemper ſequitur comes. Itaque rectè Pindarus, τὸ δ' ἄχνυμαι φθόνον ἀμειβόμενον τὰ καλὰ ἔργα. [c] *O teſtudinis aureæ. O muſa antrum Pierium colens, quæ eadem dulcem teſtudinis ſtrepitum moderaris, quem infantibus natura, & indiſertis, ubi faueas, donatura es cycni ſonum quæ vna eos effingas, qui conformati ſtudio clarum ſibi nomen aliquando ſibi ſunt, poëtica laude, comparaturi.* [d] *Extat apud Græcos prouerbium* τῶν ἰχθύων ἀφωνότερος, *magis quàm piſces mutus: quo vtitur Lucianus in Gallo, & aduerſus ineruditum. Quam cauſam Plutarchus fuiſſe ait Pythagoreis à piſcium eſu abſtinendi; quippe quos ſuæ tanquam familiæ agnoſcerent, ſanctè & religioſè ſilentium colentis. Quod etiam Athenæus affirmat. Hinc dictos piſces à ueteribus uolunt* ἔλλοπας, *quòd uocem edere non poſſint.* ὄψ *enim uox eſt,* ἴλλειν *cohibere & reprimere. Itaque uſus Theocritus eſt uerbo* ἐλλοπιεύειν *pro piſcari. Cretenſes quidem mutos* ἔλλοπας *uocabant.* [e] *Monſtrari digito, prouerbium eſt græcis quoque uſitatum. Lucianus in Harmon.,* Καὶ τὸ ἐπίσημον εἶναι ἐν πλήθεσι, καὶ δεικνύναι τῷ δακτύλῳ. *utuntur noſtri homines turpi ac flagitioſo homine deſignando. Eſt enim conuitij genus non ferendum; dignus homo, quo deſignando digitum homines intendant. Nam Perſius, ut hic Horatius, in bonam partem. At pulchrum eſt digito monſtrari & dicier, hic eſt.*

COMMENTARII.

Quem tu Melpomene, &c.] ſignificat eum, qui ad poëticam factus ſit natura, neque clarum pugilem, neque ludis Olympicis equeſtri certamine uictorem, neque præſtantem imperatorem unquam futurum, ſed poëtam nobilem.

- placido lumine] oculis placidis, beneuolis, amicis, non obliquis, ut Callim. ὄμμασι λοξοῖς. Sapph. λοξὸν βλέπουσα.

- videris] aſpexeris. ut ſup. Od. xvii. lib. 2. *Seu libra, ſeu me ſcorpius aſpicit.*

Illum non labor Iſthmius] certamen Iſthmium, ſeu Iſthmicum à Siſypho fuiſſe inſtitutum Melicertæ cadauere, quod à delphino in Iſthmum, ubi ſita Corinthus eſt, delatum fuerat, reperto, tradunt ſcriptores. certaminis præmium pinea corona erat: quæ prius ex apio fuerat. Iſthmia, ne Corintho quidem à Memmio euerſa, fuiſſe intermiſſa: ſed tantiſper dum ciuibus infrequens, ac deſerta fuit, à Sicyoniis fuiſſe procurata, atque adminiſtrata, ſcribit Pauſan. Corinth.

Achaico] Eleo, olympiaco.

- clarabit] clarum reddet. Vtitur hoc uerbo M. Tull. in poëmate illo de ſuis rebus geſtis in ſecundo conſulatu. *Iuppiter excelſa clarabat ſceptra columna.* & Lucr. lib. 3. pro uerbo declarandi. *Haſce ſecundum res animi natura uidetur, Atque animæ claranda meis iam uerſibus eſſe.*

- neque res bellica Deliis, &c.] neque rebus benè geſtis in bello, deuictiſq; ac ſubactis hoſtibus, laureatus, & aurato curru uectus triumphabit.

Deliis] Delphicis & Apollinaribus foliis: id eſt, laurea corona.

Oſtendet Capitolio.] hoc iccirco dicit, quia qui triumphabant, in Capitolium (ut ſuprà dixi) uehebantur.

- perfluunt] duo cod. Vatic. *præfluunt.* de qua ſcriptura iudicet lector. T. Liuius quidem lib. 44. annal. ferè ita loquitur. *Duo cingunt eam flumina: Clauſula late re vrbis, quod in orientem patet, præfluens: Barbana ab regione, &c.*

- comæ] frondes, ut infr. Od. vii. - *redeunt iam gramina campis, Arboribuſq; comæ.*

- fingent] reddent, efficient.

Aeolio] Sapphico, & Alcaico. Od. xxx. lib. 3. *Princeps Aeolium carmen ad Ita*

los Deduxiſſe modos.

- ſuboles] ſic habent tres Vatic. & ita apud Lucret. in emendatis codicib. lib.5. *Siue uirûm ſuboles, ſiue eſt muliebris origo*. & Virg. Pollione, *Cara Deûm ſuboles, magnum Iouis incrementum.* Feſtus, & Nonius.

Et iam dente minus mordeor inuido] tanquam inuidia maior, ut ſup. Od. xx.lib.2. *- inuidiaq́; maior Vrbeis relinquam.*

Dulcem quæ ſtrepitum] teſtudinis cantum, ſtrepitum dixit, ut epiſt.11. lib.1 *Ad ſtrepitum citharæ ceſſatum ducere curam.* & epiſt.xiii.*nec meretrix tibicina, cuius Ad ſtrepitum ſalias*. ſed hoc loco addidit epithetum, *dulcem.* in illis duobus non item. Petrus Victorius in cōmentariis ſuis in lib.2. Ariſtot. de arte dicendi, ſcribit fortaſſe Horatium in eandem culpam incidiſſe, cum tibicinæ, ſeu tibiæ & citharæ cantum, ſtrepitum nominauit, in quam Dionyſius ille, qui æneus dictus eſt, cum Calliopæ uocem *κραυγὴν*, id eſt, clamorem, ſeu clangorem appellauit. Ego Horatium proprio nomine, non tranſlato, uſum eſſe putarim. At Ariſtoteles diſertè dicit nomen *κραυγὴν* tranſlatè ab illo poëta eſſe poſitum, eamq́; tranſlationem, ut uitioſam & ineptam reprehendit. ſtrepitum autem, quem *ψόφον* Græci uocant, propriè conuenire inanimatis, docet idem Ariſtot. lib.*β.* de animo, his uerbis, *ἡ δὲ φωνὴ ψόφος τίς ἐστιν ἐμψύχου. τῶν γὰρ ἀψύχων οὐδὲν φωνεῖ, ἀλλὰ καθ' ὁμοιότητα λέγεται φωνεῖν, οἷον αὐλὸς, καὶ λύρα, καὶ ὅσα ἄλλα τῶν ἀψύχων*. Quòd ſi quis ſtrepitum citharæ tranſlatè dictum eſſe contendet: ſic Horatium defendam, ſtrepitum ab eo eſſe poſitum, pro eo, quod Græci *τερέτισμα*, uel *κρεγμὸν*, uel quippiam ſimile, dicunt. *τερετίζειν* autem tranſlatum eſt ab hirundinis, aut cicadæ ſtrepitu. *κρέκειν* uerò uerbum eſt fictum à re ipſa: ſignificatq́; ſtrepitum quendam edere: ex quo *κρεγμὸν* citharæ ſonitum appellat Apollon. lib.4. Argon. ubi de Orpheo loquitur, citharæ cantu Sirenum uoces auertente. Idem ibid. *φόρμιγγα εὐκρεγκτον* nominat, id eſt, *εὔηχον*, ſuauiter ſonantem, ſeu ſtrepentem. eodem pertinet uerſiculus ille, quem producit Suidas. *Ἀλλ' ὅκα δὴ πλάκτρῳ λοκρὶς ἐκρέξε χέλυς.*

- temperas] moderaris, modularis, ad concentum concordem inflectis. uide annot. ad Od.viii.lib.1.

O mutis quoque piſcibus] Piſces omnes præter ſcarum, & fluuiatilem porcum, mutos eſſe, id eſt, uocem non mittere ſcribit Ariſtot. ſed Mnaſeas Patrenſis (ut ſcribit Athen. lib.8.) ait piſces, qui ſunt in fluuio Clitore, uocales eſſe. Præterea Philoſtephanus piſces quoſdam *ποικιλίας* nomine, in Aorno uocem mittere tradit. Sed Pauſanias Arcad. narrat ſe propterea quòd acceperat *ποικιλίας* eſſe uocales, ad fluuium Aornum à prima luce uſque ad ueſperam (quo tempore maximè uocem mittere dicebantur) commoratum eſſe: uerùm ne tenuiſſimum quidem eorum ſonum audiuiſſe. Vniuersè igitur piſcium gens eſt *ἄφωνον*, id eſt, mutum, ſeu uocis expers. ex quo natus iocus ille Stratonici citharistæ in quendam Propin nomine, citharœdum magna quidem corporis ſtatura, ſed imperitum artificem: *μέγας ἰχθύς*, id eſt, magnus piſcis. piſcem nominauit *διὰ τὴν ἀφωνίαν*, inquit Athenæus, propterea quòd nihil caneret, quod quidem eſſet *ἀξιόλογον*.

Cycni.] Plato in Phædone cycnos uult eſſe cùm in omni reliqua uita, tùm maximè mortis tempore muſicos, & canoros. ſic enim apud illum loquitur Socrates. *ἀλλὰ φοβεῖσθε μὴ δυσκολώτερόν τι νῦν διάκειμαι, ἢ ἐν τῷ πρόσθεν βίῳ, καὶ, ὡς ἔοικε, τῶν κύκνων δοκῶ φαυλότερος ὑμῖν εἶναι τὴν μαντικήν. οἳ ἐπειδὰν αἴσθωνται, ὅτι δεῖ αὐτοὺς ἀποθανεῖν, ᾄδοντες καὶ ἐν τῷ πρόσθεν χρόνῳ, τότε δὴ πλεῖστα καὶ μάλιστα ᾄδουσι γεγηθότες ὅτι μέλλουσι παρὰ τὸν θεὸν ἀπιέναι, οὗπερ εἰσὶ θεράποντες.* mox ſubii-

cic

cit ἅτε οἶμαι τοῦ Ἀπόλλωνος ὄντες, id eſt, *ſed vereamini, ne amariore, atque iniquiore animo ſim, quàm ſuperiore viſa fui: atque (ut apparet) ego vobis diuinandi ſcientia deterior cycnus eſſe videar: qui, ubi ſenſerint ſibi moriendum eſſe, cùm antea canere ſoliti ſint, tùm illo tempore plurimum, & maxime canunt, lætantes ſe ſtatim ad Deum, cuius famuli ſunt, abituros*: Lucianus autem in libello περὶ τοῦ ἠλέκτρου, ἢ τῶν κύκνων, ſignificat totum illud eſſe fabuloſum de electro, & de cycnorum cantu apud Eridanum. Nam irrident eum nautæ, qui putat quoſdam homines canendi ſcientia, & facultate præditos, eo loco in aues fuiſſe commutatos, atque iccircò etiam nunc canere, muſicæ non oblitos. Aelianus lib. I. ποικίλης ἱστορ. omnino nihil à Luciano diſſidet. ſic enim ſcribit de cycnis. ὅτι δ' εἰσὶ φιλῳδοὶ, τοῦτο μὲν ἤδη καὶ τεθρύλληται. ἐγὼ δ' ᾄδοντος κύκνου οὐκ ἤκουσα. ἴσως δ' οὐδ' ἄλλος. πεπίστευται οὖν ὅτι ᾄδει· καὶ λέγουσί γε αὐτὸν μάλιστα ἐκεῖνον τὸν χρόνον εὐφωνότατον, καὶ ᾠδικώτατον, ὅταν ᾖ περὶ τὴν καταστροφὴν τοῦ βίου, id eſt, *Cycnos autem canendi ſtudio teneri, hoc quidem iam etiam omnium ſermone uulgatum eſt. Ego autem canentem cycnum audiui nunquam, et fortaſſe neque alius quiſquam. ſibi igitur omnes perſuaſerunt cycnum canere, aiuntq́; eum illo maximè tempore, maximè vocalem, & maximè canorum eſſe, cum agit ſupremum uitæ diem.*

Quòd monſtr. dig. prætere] notũ illud eſt de Demoſthene, *qui illo ſuſurro* (ut ait M. Tull. Tuſcul. v.) *aquam ferentis mulierculæ, ut mos in Græcia eſt, inſuſurrantisq́; alteri, hic eſt ille Demoſthenes,* οὗτος ἐκεῖνος Δημοσθένης delectari ſe dicebat.

DRVSI LAVDES. Ode 4.

[a] QVALEM *miniſtrum fulminis alitem,*
Cui rex deorum regnum in aueis uagas
Permiſit expertus fidelem
Iupiter in Ganymede flauo,
Olim iuuentas, & patrius uigor
Nido laborum propulit inſcium:
Vernið, iam nimbis remotis,
Inſolitos docuere niſus
Venti pauentem, mox in ouilia
Demiſit hoſtem uiuidus impetus:
Nunc in reluctanteis dracones
Egit amor dapis, atque pugnæ:
[b] *Qualémue lætis caprea paſcuis*
Intenta, fului matris ab ubere
Iam lacte depulſum leonem,
Dente nouo peritura uidit:
Videre Rhæti bella ſub Alpibus
Druſum gerentem, Vindelici: [c] *quibus*
Mos unde deductus per omne
Tempus Amazonia ſecuri
Dextras obarmet, quærere diſtuli:

[a] *Druſus Auguſti priuignus, cuius laudandi gratia, totum quartum librum ſuſceperat ſcribendum, Rhetis ac Vindelicis ui atque armis parere imperio coactis, laudare Horat. hac ode inſtituit. Illuſtri autem principio eius laudes aggreditur et à ſimili ſumpto, in quo et dignitatis plurimum eſt, & ad rem ſignificandam uis ſumma. Ita autem omnia conferenda ſunt. Aquila Iouis adminiſtra & gerens fulmen, quo terrore homines in metu atque officio contineat; Druſus Auguſti dux ijs populis inferens arma, qui relati animi ferocia, uim, arma, bella meditantur. Permiſſum Aquilæ regnum in aueis uagas; Druſo mandatum ſummum militiæ imperium, quo quidem fortiter adminiſtrando, ultrò parentes tueatur, defectionem molientes coerceat. Expertus, fidelem Iupiter, probata Auguſto in maximis rebus Druſi fides. Iuuentas & patrius uigor, Iouis auem laborum inſciam, nido pellit. Nobilitas maiorum, æmulatio gloriæ, innata uirtus ab inertia,*

natum

Nec ſcire fas eſt omnia : Sed diu,
Lateq; uictrices cateruæ
Conſilijs iuuenis reuictæ
Senſere, quid mens rite, quid indoles
Nutrita fauſtis ſub penetralibus
Poſſet, quid [d] *Auguſti paternus*
In pueros animus Nerones.
[e] *Fortes creantur fortibus : & bonis*
Eſt in iuuencis, eſt in equis patrum
Virtus : nec imbellem feroces
Progenerant aquilæ columbam.
[f] *Doctrina ſed uim promouet inſitam :*
Rectiq; cultus pectora roborant :
Vtcunque defecere mores,
Dedecorant bene nata culpæ.
Quid debeas, ô Roma, Neronibus
Teſtis Metaurum flumen, et Aſdrubal
Deuictus, & [g] *pulcher fugatis*
Ille dies Latio tenebris :
[h] *Qui primus alma riſit adorea,*
Dirus per urbeis Afer, vt Italas,
Ceu flamma per tedas, uel Eurus
Per Siculas equitauit undas.
[i] *Poſt hoc ſecundis uſque laboribus*
Romana pubes creuit : & impio
Vaſtata Pœnorum tumultu
Fana deos habuere rectos :
[k] *Dixitq; tandem perfidus Annibal,*
Ceruí luporum præda rapacium
Sectamur ultro, quos opimus
Fallere, & effugere eſt triumphus.
[l] *Gens, quæ cremato fortis ab Ilio,*
[m] *Iactata Tuſcis æquoribus ſacra,*
Natoſq;, maturoſq; patres
Pertulit Auſonias ad urbeis,
[n] *Duris ut ilex tonſa bipennibus*
Nigræ feraci frondis in Algido,
Per damna, per cædeis ab ipſo
Ducit opes, animumq; ferro.
[o] *Non Hydra ſecto corpore firmior*

natum ad res maximas gerendas ; in campũ, in aciem, in puluerẽ, uigentem ætate, animi, corporis uiribus uindicat. Verni uenti, diſcuſſa hieme, docuere eandem inſolitos niſus, pauentem illam quidem, re noua obiecta ; ſed mox natura uictrix, in ouilia dapis auidam ; in dracones reluctantes, auidam pugnæ impellit. Hunc uigor ætatis, diſciplina corroboratus, animi uis confirmata conſilio, nihil nouum aut admirabile ducentem, nihil pauentem, gloriæ auidum, aduerſus feroces gentes, & indomitas, ſua ſponte incitatum agit. [b] *Iam in altero ſimili, omnia collata, & re, & lumine orationis illuſtrantur : vt leonem omnium animantium fortiſſimum, uberibus depulſum, lætis paſcuis depaſcendis caprea intenta, nouo dente periturа videt, timet viſum, horret, reformidat ; adoleſcentem Druſum, maiorum virtutem atque indolem referentem, infeſta inferentem ſigna, bella gerentem grauiſſima, populi Rom. hoſtes audacia, ui, ferocia repreſſa, iugum atque imperium ſubituri, conſpectum perculſi metu, & terrore uerentur. Videre autem gerentem bellum ſub Alpibus, loco iniquo ſubeuntem, ipſi ſe locis tutiſſimis atque aditu difficillimis tenentes, quod fortitudinis laudem, et inuicti animi ac fiduciæ oſtentationem habet.* [c] *Apud quos, unde is mos ſit inuectus, dextras in prælio ſecuribus armandi, quærere minus laboro ; feroces quidem gentes, & robore animorum, & armorum genere, et fiducia locorum, diu finitimis formidoloſæ, late productis imperij finibus, uictrices non ſemel conſilijs uictæ, & quidem (quod multò admirabilius eſt) iuuenis conſilijs, quantum mens rite inſtituta aduerſus uim, quantum ingenij atque animi indoles, aduerſus ſtolidam ferociam & barbaram poſſet expertæ ſenſere.* [d] *Dignum laude in uitrico, qui paternum animum in priuignos retineat.* [e] *Edu-*

catio

Vinci dolentem creuit in Herculem:
Monſtrum'ue ſummiſere Colchi
Maius, Echionia'ue Thebæ.
[p] *Merſes profundo: pulchrior éuenit.*
Luctere: [q] *multa proruet integrum*
Cum laude uictorem: [r] *geretq;*
Prælia coniugibus loquenda.
[s] *Carthagini iam non ego nuncios*
Mittam ſuperbos: óccidit, óccidit
Spes omnis, & fortuna noſtri
Nominis, Aſdrubale interemto.
Nil [t] *Claudiæ non perficient manus:*
Quas & benigno numine Iupiter
Defendit, & curæ ſagaces
Expediunt per acuta belli.

catio quidem plurimum poteſt, atque adeò Auguſti orbis terræ imperiũ cum uirtute, conſilio, autoritate tuentis; tum retinentis in Nerones pueros paternum animum; ſed multò magis genus, hæreditaria maiorum uirtus, domeſtica exempla, quibus maximè ad laudis ſtudium, & ad res præclarè gerendas, nobilium adoleſcentium animi excitantur. [e] *Fortes creantur fortibus. probabilis quidem eius rei ratio eſt; non tamen huiuſmodi, ut credendum ſit, neceſſario id ſemper, ut falsò quidam exiſtimant, futurum. Ne longius exempla petantur, huius ipſius Druſi nepos Caligula Germanici filius (cuius uiri & quanti?) ſatis poterit exemplo eſſe liberos parentibus facilius oris lineamenta, quã ornamenta animi et uirtutes referre.*

[f] *Ad ingenij bonum ſi accedit doctrina, & iuſtitiæ cultus; qui unus maxime pectora roborat & uires animi; tum uirum quendam præcellentem conformare, & clarum omni uirtutum genere uidearis; degenerantes mores, quidquid præclari à natura habes, & dedecorant facile, & corrumpunt.* [g] *pulcher dies reipub. illuxit. quo die hoſtem Aſdrubalem, excidium urbis atque imperij molientem (id autem nemo non intelligebat futurum ſi illi cum Annibale coniungere copias licuiſſet) deſcendere in aciem coactum, magna parta gloria, deuicit. Qui ater dies erat, offuſis tanquam tenebris terroris & formidinis, pulcher, diſcuſſis, diſiectisq; tenebris, Neronis uictoria, redditus eſt.* [h] *Hoc pertinet totum ad amplificandum Neronis meritum. Tanquam enim grauius excitatum incendium, totam Italiam uictor Annibal peruaſerat, quà iret agros urendo, depopulando, urbes diripiendo, uaſtando.* [i] *Poſt hoc functus ſecundis ferè prælijs ſemper populus Rom. inuitum & tergiuerſantem decedere ex diuturna poſſeſſione Italiæ coëgit. Hinc Scipionis uirtute, atque auſpicijs triſti ſi & calamitoſo bello, fine impoſito, Romana pubes creuit, tot cladibus acceptis, attenuata, ac fana & templa deorum, quæ immanis & auarus hoſtis direpta uiolauerat, deorum ſigna fœde antea loco conuulſa, erecta, religioſeq; culta habuere.* [k] *Annibalis etiam confeſſione ſua laus populo Romano conſtitit, non ſolum prælio ſe, ſed bello quoque uictum fatentis. Vide Liu. lib.30.* [l] *Laus ſummæ gentis, quæ fortis à patriæ excidio, magnitudinem animi, & robur retinet.* [m] *Argumentum pietatis in deos, ut fides ſit, qui è tanta clade, inter ea quæ chariſſima habentur, ſuæ religionis memores deorum ſacra aſportaſſent, dignos illos ope & præſidio deorum fuiſſe.* [n] *A conſtantia laudat. Vis (inquit) arma, cædes, quæ alijs debilitant animos, ijs & animos & uires augent. eadem ratione durantur ſolis ardore alia; quæ ſunt mollia liqueſcunt.* [o] *Ficta re, & fabuloſa, rem ueram exprimendam curauit. Vt cæde & capitis abſciſſione, uegetior fera in uictorem, ſic malis, & aduerſis rebus populus Rom. fortior, in uincentem ſe hoſtem ſumit uires. Quanta autem conſtantia populi Rom. in malis eſſet, docet Liu.26.* [p] *Nullum cladis genus terret inuictos; captæ & direptæ vrbes, cæſi exercitus, amiſſæ prouinciæ, uim & iracundiam acuunt, ad ſarcienda incommoda, ad amiſſa uindicanda, ad hoſtes ulciſcendos.* [q] *Victi ſumma gloria, ingens dedecus uictoris eſt; ubi ille accisis rebus, hunc integris uiribus elatum perdit.* [r] *Nulla uoluptas maior functo periculo grauiore, quàm de eo tuto loco & inter ſuos ſere-*

re ſermonem. Prælia coniugibus loquenda, magna memorabilia inſignia, digna de quibus homines loquantur. ut Perfecti belli laudem uideri uult, non ad Africanum magis, quàm ad Neronem pertinere. Occidit enim ſpes & fortuna Carthaginienſium, inquit, à Nerone Aſdrubale interempto. Itaque, non illum uincendum Scipio, ſed uictum, tanta accepta clade in Africam retraxit. [t] *Vires quæ magnitudine animi & præſidio deorum nituntur inuictæ ubi uis conſilij accedat. Peracuta belli quod Achilles Statius emendauit, & rectè legendum Lambinus cenſet, cum alij omnes ferè manuſcripti codices habent, tum unus quem ipſi uidimus, Mediolani anno ab hinc centeſimo excuſus.*

COMMENTARII.

Qualem miniſtrum fulminis, &c.] Quo tempore in lucem editus eſt Iupiter, eodem natam eſſe aquilam, & ad id prælium, quod aduerſus gigantes commiſſum eſt, aduolaſſe tradunt fabularum ſcriptores, quaſi uictoriæ Deorum nunciam. Itaque in auium partitione, Iupiter aquilam ſibi adoptauit: qua miniſtra, & nuncia uti ſolet ad eos, quibus læti aliquid ſignificare, quóſque inſignes, & claros efficere in animo habet. Propterea *αἰετὸν* à Græcis appellatam eſſe uolunt nõ *ἀπὸ τοῦ ἀίσσειν*, ſed *παρὰ τὸ ἐτεὸν δηλοῦν*, id eſt, quia uerum patefaciat, ac declaret. Qualis igitur (inquit) Aquila eſt, quam iuuenta uolandi imperitam è nido primum foras extruſit, uentiq; uerni docuerunt inſolitos uolandi conatus, mox in ouium greges, & ſepta uigor à natura inſitus, deorſum immiſit, tùm edendi, pugnandiq; cupiditas in dracones incitauit, atque impulit: aut qualis eſt catulus leonis, quem caprea paſcuis intenta eius dentibus iamiam dilaceranda, ac peritura uidit, talem Druſum Rhœti, & Vindelici uidere. lege hac de re Strabonem lib. 4. & Paterculum lib. poſter.

– expertus fidelem] immo Iupiter ipſe (ut eſt in fabulis) aquilæ ſpecie Ganymedem rapuit.

– patrius] paternus: nempe aquilæ. Itaque ſtatim ſequitur. *neque imbellem feroces Progenerant aquilæ columbam.*

– nido propulit] nido foras expulit nondum ad uolatum aſſuefactam. in aliis libris *protulit*: ſed *propulit* malo: & ita libri aliquot manuſcripti: in quibus eſt Faer. Vrſ. Vatic. I I.

– lacte depulſum leonem] catulum leonis ab ubere matris deiunctum.

Rhœti] Strabo lib. 4. Rhœtos, & Vindelicos in iis Alpium partibus collocat, quæ ad oriẽtem, & Auſtrum ſpectant, ut ſint Heluetiis, & Boiis finitimi: ubi & de Druſo eadem ſcribit, quæ hic laudat Horatius. de Vindelicis etiam Ode XIIII. huius libri. *Vindelici didicere nuper, Quid Marte poſſes. Rhœti, Vindelici* autem eſt *ἀσύνδετον*, uel addenda copulatio, &, quæ tamen abeſt à codicibus Donati, Faer. Torn. & duob. Vatic.

Druſum.] Claud. Druſum, qui in Germania diem ſuum obiit.

– quibus Mos vnde deductus, &c.] id eſt, qui Vindelici quamobrem utantur ſecuribus in prælio Amazonum more, non nimis diligenter hoc quidem tempore exquiſiui, atque in aliud tempus diſtuli. Strabo lib. I I. quæ de Amazonibus tradita ſunt, monſtri ſimilia, fabuloſa, incredibilia denique eſſe exiſtimat his uerbis. *Περὶ δὲ τῶν Ἀμαζόνων τὰ αὐτὰ λέγεται καὶ νῦν καὶ πάλαι τερατώδη, καὶ πίστεως πόῤῥω. τίς γὰρ ἂν πιστεύσειεν ὡς γυναικῶν στρατὸς, ἢ πόλις, ἢ ἔθνος συσταίη ἄν ποτε χωρὶς ἀνδρῶν, καὶ οὐ μόνον γε συσταίη, ἀλλὰ καὶ ἐφόδους ποιήσαιτο ἐπὶ τὴν ἀλλοτρίαν χώραν;*

Nec ſcire fas eſt omnia] fas, id eſt, pote, *δυνατὸν*, ut diximus ſup. ad Od. XI. lib. I. uel ita interpretare. nec ſcire licet omnia, ut alii malunt: quibuſcum pugna

re nolo. Tibullus quidem fas pro eo, quod δυνατὸν dicunt Græci, uſurpauit eleg. IX. lib. I. *Nec tibi celanti fas ſit peccare*: fortaſſe & eleg. V. -*proprios ego tecum, Sit modo fas, annos contribuiſſe uelim.* & Propert. lib. I. *Mi neque amare aliam, neque ab hac diſcedere fas eſt.* & Virg. lib. 7. Aen. *Quem neque fas igni cuiquam, nec ſternere ferro.* & Cæſ. lib. I. de bell. Gall. *Eas ita dicere, non eſſe fas Germanos ſuperare, ſi ante nouam Lunam prælio contendiſſent.*

-ſed diu, lateque, &c.] ſuperiora illa, *quibus mos unde*, &c. uſque ad hunc locum, includenda ſunt interpoſitionis nota: uel potius ita ſunt legenda, ut à propoſito ſermone aberrantia: quod genus appellant Græci hyperbatum. iccircò hac particula, *ſed*, utitur Horatius. quam adhibere ſolent ſcriptores in hyperbatis, cum ad id, unde aberrarunt, regredi uolunt. adhibent & has: ueruntamen, igitur, & ſimiles. cuius rei paſſim occurrunt exempla. apud M. Tull.

-conſiliis iuuenis reuictæ] ſic puto legendum, non, ut alii uolunt, reuinctæ: & ita liber Faër. Don. Vrſ. Torneſ. Vatic. II. Eſt autem hæc ſententia. Rhœti (inquit) & Vindelici, qui olim uictores latiſſimas excurſiones etiam uſque ad agros Italiæ finitimos fecere, nunc conſiliis Druſi uiciſſim uicti, ac domiti ſenſere, quid mens, &c. hæc enim uis eſt uerbi, *reuinco.* ſic Lucr. lib. 5. *Ignis enim ſuperare poteſt, ubi materiai Ex infinito ſunt corpora plura coorta: Inde cadunt uires aliqua ratione reuictæ.* non diſplicet tamen altera ſcriptura, *repreſſæ*, quæ reperitur in nonnullis emendatis codicibus. uide Strabonem lib. 4.

Nerones] Tiberium, & Druſum.

Fortes creantur fortibus] primo loco ponit naturam, & genus: deinde doctrinam, & educationem. ſic Plato in oratione funebri. *ἀγαθοὶ δ' ἐγένοντο διὰ τὸ φῦναι ἐξ ἀγαθῶν. τὴν δὴ εὐγένειαν αὐτῶν πρῶτον ἐγκωμιάζωμεν· δεύτερον δὲ τροφήν τε, καὶ παιδείαν.* ſic Ariſtoteles politicorum tertio ſcribit eſſe probabile, uiros præſtantiores eſſe eos, qui è præſtantioribus nati ſint. uerba Ariſtotel. hæc ſunt. *ἡ δ' εὐγένεια παρ' ἑκάστοις οἴκοι τίμιος, ἔτι διότι βελτίους εἰκὸς τοὺς ἐκ βελτιόνων. εὐγένεια γάρ ἐστιν ἀρετὴ γένους.* Quantum ualeat ad ingenium hoc, uel illo habitu imbuendum, moreſq; conformandos, atque etiam inſerendos ſtirps generis, & educatio, declarant poetæ, qui, quem ſignificare uolunt ſæuo, immiti, inhumano eſſe ingenio, eum dicere ſolent è ſaxis, ac rupibus, è mari natos, à leonibus educatos, ut Hom. *ἰλ. π. γλαυκὴ δέ σ' ἔτικτε θάλασσα, Πέτραι τ' ἠλίβατοι, ὅτι τοι νόος ἐστὶν ἀπηνής.* Theocrit. *εἰδ. γ. Νῦν ἔγνων τὸν ἔρωτα· βαρὺς θεός. ἦ ῥα λεαίνας Μαστὸν ἐθήλαζε, δρυμῷ τέ μιν ἔτρεφε μήτηρ*, quos uerſus Virgil. expreſſit Pharmaceutr. *Nunc ſcio quid ſit amor: duris in cotibus illum Iſmarus, aut Rhodope, aut extremi Garamantes Nec noſtri generis puerum, nec ſanguinis edunt.* Idem Aen. 4. *Nec tibi Diua parens, generis nec Dardanus auctor, Perfide, ſed duris genuit te cautibus horrens Caucaſus.* Catull. de nuptiis Pelei. *Quæ nam te genuit ſola ſub rupe leæna? Quod mare conceptum ſpumantibus expuit undis? Quæ Syrtis, quæ Scylla uorax, quæ uaſta Charybdis?*

-promouet] prouehit, *προάγει.* amplificat uirtutem à natura inſitam.

-feroces aquilæ] ferox plerunque in laude ponitur, & ſiquando in uitio, non crudelem, ſed elatum, aut animoſum ſignificat, ut ſuprà Od. V. lib. 2. *ferox ætas.* & infr. Od. IX. huius lib. *ferox Hector.* annotatum ad Od. XV. lib. I.

Rectique cultus] nihil equidem muto, cum hæc lectio ab omnibus codicibus, quos quidem uiderim, confirmetur: ſed putaui aliquando, Porphyrionis uerbis motus, ſcriptum eſſe ab Horatio, *Rectiq; cultus pectora roborat*: ut, *cultus* ſit numeri ſingularis. *recti* autem patrii caſus à nomine neutro rectum cti. quod eſt *τὸ ὀρθόν.* Nam hoc modo explicat Porph. niſi quòd *cultus* uult eſſe numeri multitudinis. nomen *rectum* uſurpat Hor. & Sat. III. lib. 2. *Rectum animi ſeruas?* id eſt, *τὴν ὀρθότητα.*

ὄντα. rectitudinem redderemus Latinè, ſi pateretur Latini ſermonis uſus. colere rectum autem, honeſtum, uirtutem, ueritatem : & cultus, id eſt, amor & ſtudiũ recti, honeſti, uirtutis, ueritatis, bonis ſcriptoribus ſunt uſitata loquendi genera. Iam ſi *recti cultus* utrunque numero multitudinis eſſe intelligetur, idem ualebit; quod rectæ inſtitutiones, ſeu potius recta uiuendi inſtituta : quemadmodum primorum illorum hominum feram, & agreſtem uiuendi conſuetudinem *feros cultus hominum recentum* dixit Od. x. lib. 1. quam interpretationem multo malim, quàm illam Porphyrionis, niſi una opera legamus roborat, & nomen *cultus* ita accipiamus, ut ſit numeri ſingularis, ut dixi.

-roborant] ſi *cultus* ſit numeri multitud. ut accipit Porph. legendum roborant : ſi ſingul. quod malo, roborat.

Vtcunque deſecere mores, &c.] id eſt, ubicunque, ſeu quandocunque naturæ bonitas, quam *ἀρετὰν* Græci nominant, à bonis moribus, qui ſtudium, exercitationemq; deſiderant (ut docet Ariſtotel. lib. 2. de moribus ad Nicom.) deſtituta eſt : uitæ turpitudo bonum illud generis, & naturæ dedecore, maculaq; afficit. de particula, *utcunque*, diximus ſuprà ad Od. xvII. lib. 1. licet & *benè nata* interpretari *εὐφυΐαν*, id eſt, generis præſtantiam, ac nobilitatem.

Dedecorant] ſic liber Donati, & omnes uulgati. Faërni autem, & II. Vatic. *Indecorant.*

Neronibus] Claudio Neroni. de quo ſic Sueton. *Claudius Nero aduenientem ex Hiſpania cum ingentibus copÿs Aſdrubalem, priuſquam Annibali fratri coniungeretur, oppreſſit.*

Metaurum flumen] ſic ſup. Od. Ix. lib. 2. *Medum flumen.* & in epiſt. ad Piſon. *Rhenum flumen.* fluuius eſt in Vmbria, quod nomen retinet, niſi quòd aliquantùm corruptum eſt. Nam hodie, *il Metro*, appellant Itali.

-& Aſdrubal] Narrat T. Liuius lib. 27. Aſdrubalem, qui cum recente exercitu Alpes tranſcenderat eo conſilio, ut ſeſe cum fratre Annibale coniungeret, à M. Liuio Salinatore uictum, ac cæſum eſſe, cum haberet in ſuo exercitu quinquaginta ſex hominum millia : eamq; uictoriam non minore opera Claudii Neronis alterius conſulis eſſe partam propterea, quòd, cùm Annibali oppoſitus eſſet, relictis ita caſtris, ut hoſtem laterèt, lecta manu profectus Aſdrubalem circumuenit.

-riſit] lætus, & hilaritatis plenus fuit, *ἐγέλασε* · ut infra Ode xI. *Ridet argento domus.* & Lucretius lib. 5. *ridentes undas* dixit. uide annot. ad Oden xvIII. lib. 2.

-adorea] uictoria, & gloria. Plinius lib. 18. cap. 3. *Gloriam ipſam à farris honore adoream appellabant.* Pompeius Feſtus. *Adoream, laudem, ſeu gloriam dicebant, quia glorioſum eum putabant, qui farris copia abundaret.* Plaut. in Amphitry. *Qui præda, atque agro, ad reaq; affecit populares ſuos.*

Dirus per urbes Afer ut] horum uerborum hæc ſententia eſt : pendentq; à ſuperioribus. ut, id eſt, poſteaquàm Italiam peruaſit, & percurſauit Annibal, ueluti flamma tedas, uel Eurus undas peragrare ſolet, hic primus dies parta uictoria lætitiam attulit populo Rom.

-equitauit] ſic Eurip. in Phœniſſ. Zephyrum equitaſſe in cælo dicit. *Ἰόνιον κατὰ πόντον ἐλάτᾳ πλεύσασα, περιρρύτων ὑπὲρ ἀκαρπίστων πεδίων Σικελίας Ζεφύρου πνοαῖς ἱππεύσαντος ἐν οὐρανῷ.* annotat. Muretus lib. Var. lect.

Poſt hoc] poſt Aſdrubalis cædem, uictoriamq; populi Rom.

-ſecundis laboribus] præliis.

-impio] impio tumultu dixit, quoniam impiorum, & barbarorum eſt templa deorum, aras, ſtatuas uaſtare, incendere, euertere, quod fecerunt, Perſæ, quo

tempore

tempore Xerxe duce toti Græciæ bellum intulerunt. quam eorum immanitatem, atque impietatem barbaram Aeſchylus his uerſibus deſcribit in Perſis. *Οἱ γῆν μολόντες ἑλλάδ᾽, οὐ θεῶν βρέτη ᾐδοῦντο συλᾶν, οὐδὲ πιμπράναι νεὼς, Βωμοὶ δ᾽ ἄϊστοι, δαιμόνων θ᾽ ἱδρύματα Πρόῤῥιζα φύρδην ἐξανέστραπται βάθρων*, id eſt. Qui cum in Græciam ueniſſent, neque deorum ſimulacra diripere, neque templa incendere ueriti ſunt: aræ autem deletæ, deorumq; ſtatuæ funditus è ſedibus ſuis euerſæ ſunt.

Vaſt. Pœn. tum. Fana Deos hab. rect.] horum uerborum hæc ſententia eſt. fana à Carthaginienſibus anteà uaſtata, poſt hanc uictoriam, Deorum ſtatuas habuere rectas, quæ fuerant uidelicet de ſuis ſedibus deturbatæ. ſic hunc locum explico, non, ut inepti quidam homines ſomniant, deos propitios. Deos autem pro Deorum ſtatuis poni non eſt nouum, neque inuſitatum. M. Tull. accuſ. Verr. prooem. *Deum denique nullum Siculis, qui ei paulo magis affabrè, atque antiquo artificio factus uideretur, reliquit*. Idem frumentar. *Deum verò nullum uiolauit, nullum attigit*. Idem de ſignis. *Dij ablati, fana uexata*. ibidem. *Tum imperator populi Rom. uir clariſſimus Deos patrios reportabat Segeſtanis ex urbe hoſtium recuperatos*. T. Liuius lib. 27. *Sed maiore generis eius præda abſtinuit Fabius, quam Marcellus, qui interroganti ſcribæ, quid fieri de ſignis uellet, (ingentis magnitudinis Dij ſunt, ſuo quiſque habitu in modum pugnantium formati) Deos iratos Tarentinis relinqui iuſſit*. Iam uerò quòd rectos hoc loco pro iuſtis, ac propitiis accipi uolunt, in eo non ſatis mihi uidentur Latini ſermonis uſum tenere. rectum enim appellant propriè Latini, quod eſt directum, quod obliquo, prauoque contrarium, quod erectum eſt, quod ſtat: quorum reperiuntur exempla apud hunc poëtam, Catull. M. Tull. Horat. Saty. 11. lib. 1. *Candida, rectaq; ſit*. epiſt. ad Auguſt. lib. 1. *Securus cadat an recto ſtet fabula talo*. Catull. *Quinctia formoſa eſt multis, mihi candida, longa, Recta eſt*. idem rectos homines appellat, ſeruos lecticarios. M. Tull. Academ. lib. 2. *intereſſe, oportet, ut inter rectum, & prauum: ſic inter uerum, & falſum*. pro Murena. *homines, cùm rectè, & in loco conſtitiſſent, iuberi abire*. *& recti anguli* (ὀρθὰς nominant Græci) qui neque ſunt acuti, neque obtuſi, ſed pares. Idem ualet apud Græcos ὀρθός. Hom. *ἰλιάδ. ω. ὀρθαὶ τρίχες*. Pauſan. in Att. *τὸ δ᾽ ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς, ὀρθόν ἐστιν ἐν χιτῶνι ποδήρει*. & Eurip. in Hecuba *Ἐὰς μὲν οὖν γῆς ὀρθ᾽ ἔχει θ᾽ ὁρίσματα*. & Athen. lib. 4. ſcribit Athenienſes templum Dionyſii rectum condidiſſe, ab Amphictyone uini, & aquæ temperationem edoctos. tunc enim (inquit) rectus Bacchus eſt, & non ad prolapſionem procliuis, cum uinum dilutum eſt, & cum modicè bibitur: ut fortaſſe locus ille, qui eſt Od. XVIII. lib. 1. – *non ego te candide Baſſareu, Inuitum quatiam*, ſic explicari poſsit. ego te inuito neque uinum immodicum, neque aqua minus, quàm oporteat, temperatum bibam. *inuitum* autem dixit, quia quicquid fit diis inuitis, atque iratis, infeliciter cadit, ut alibi dicemus. ſed uerba Ath. ſunt hæc. *διὰ τοῦτο ἱερὸν Διονύσου ὀρθοῦ ἱδρύσασθαι. τότε γὰρ ὀρθὸς ἐστι τῷ ὄντι, καὶ οὐ σφαλερὸς, ὅταν συμμέτρως, καὶ κεκερασμένως πίνηται*. Plato Lachete. *ὀρθὴ ἂν ἡμῶν ἡ πόλις ἦν, καὶ οὐκ ἂν ἔπεσε τοιοῦτο πτῶμα*. Per tranſlationem autem ſermonis, rectum pro eo, quod eſt cum uirtute coniunctum, & pro bono ponitur, & rectè pro bene. M. Tull. pro Mure. *Negat fuiſſe rectum Cato me tam ſeuere geſto conſulatu pro Munera dicere*. & *rectè facta*, quæ Græci *κατορθώματα* dicunt: & *recta ſtudia* in Topicis. & Horat. Od. IX. huius libri, *rectum animum ſecundis, dubijsq; rebus* apppellat eum, qui neque ſecunda fortuna effertur, neque aduerſa deprimitur, qui ſemper erectus eſt, nunquam aut nimium elatus, aut nimium demiſſus. & Saty. 3. lib. 2. *rectum animi*, conſtantiam, æquabilitatem, tranquillitatem. Quod ita eſſe, ut dico, declarat

declarat eadem ſententia aliis uerbis expreſſa eadem ſatyra. *ſtare animo.* ſic Horat. *Cum prudens ſcelus ob titulos admittis inaneis, Stas animo? ſtare animo* enim ualet, animum habere à uitio purum, & incorruptum, minimeq; deprauatum. Et Plautus in Bacchid. *rectum ad ingenium bonum* dicit, qui non eſt deprauatus, qui non eſt procliuis ad nequitiam, aut libidinem. & Ennius. *Quò vobis mentes, rectæ quæ ſtare ſolebant Ante hac, dementi ſeſe flexere ruina?* rectus autem pro eo, quem propitium, aut placatum, aut beneuolum dicimus, mihi non uidetur eſſe uſitatum in tota lingua Latina.

Cerui luporum præda] hæc dicuntur, ab Annibale. nos Carthaginienſes tanquam cerui lupos, Romanos inſequimur.

- quos opimus fallere, & effugere.] quos ſi effugere poſſimus, magnam Diis habere gratiam, magniq; triumphi loco ducere debeamus. tale eſt illud Terent. in Heauton. *triumpho, ſi licet me látere tecto abſcedere*, id eſt, triumphi loco habeo, ſi mihi licet latus tegere, periculumq; in quo uerſor, declinare.

- opimus triumphus] amplus, magnificus. ſic ſpolia opima dicuntur, quæ dux populi Rom. duci hoſtium detraxit. quod alibi annotauimus.

Fallere] id eſt, latêre. uide annot. ad Od. x. lib. 1.

Gens. quæ cremato, &c.] hæc ſunt uel ex ſecundo lib. Aen. notiſſima. ad hunc locum pertinent illa ex carm. ſæcul. ad Deos: *Cui per ardentem ſine fraude Troiam Caſtus Aeneas patriæ ſuperſtes liberum muniuit iter.*

- maturoſque patres] Virg. Aeneid. v. *æui maturus Aceſtes.* in lib. de arte poët. *Maturúsne ſenex, an adhuc florente iuuenta.*

Algido] Algidum nomen montis eſt hoc loco, in agro Tuſculano. ut Ode xx1. lib. 1. - *aut gelido prominet Algido.* oppidum etiam eodem nomine appellatur.

Ducit] acquirit, ſumit, comparat. ut de arte poët. - *& ueras hinc ducere uoces.* & ſaty. 1. lib. 2. - *aut qui Duxit ab oppreſſa meritum Carthagine nomen.*

Non hydra ſecto corpore] Hydram Alcæus ἐννεακέφαλον: Simonides πεντηκοντακέφαλον facit. hanc in Lerna deliteſcentem (Lernam autem alii fontem, alii locum denſa ſilua obſitum fuiſſe uolunt) interfecit Hercules. Pauſanias Corinth. narrat hydram ſub platano quadam, quæ fonti Amymonæ fluuii propinqua erat, uixiſſe, eamq; ceteris hydris magnitudine præſtitiſſe. caput unum ei, non plura fuiſſe: (quod poſtremum abhorret ab inueterata, & peruulgata omnium opinione) hydræ uno capite ab Hercule abſciſſo, neſcio quot alia renaſci confictum eſſe: quam opinionem hoc loco ſequitur Horatius. Idem Pauſanias ibidem tradit, Herculem Hydræ cruore, & ueneno, telorum ſuorum cuſpides tinxiſſe. multa alia de hydra ſcribunt poëtæ, quæ, ne ſim longior, prætermitto. Horat. epiſt. 1. ad Auguſt. lib. 2. *Diram qui contudit hydram, Notaq; fatali portenta labore ſubegit, Comperit inuidiam ſupremo fine domari.*

- firmior creuit in H.] ſubintell. quàm hæc gens in nos.

Monſtrum've ſummiſere Colchi] uel tauros ignem ſpirantes, quos tamen à Medea edoctus Iaſon iunxit aratro, & agrum ſulcauit: uel potius draconem illum ingentem, uelleris aurei cuſtodem. uide annot. ad Od. 3. epod.

Echioniæ've Thebæ] Thebæ dicuntur Echioniæ ab Echione Cadmi genero. ſignificatur autem hoc loco draco ille Marti ſacer Aretiani fontis cuſtos, quẽ Cadmus propterea, quòd eos, qui ex illo fonte aquabantur, necabat, iratus interfecit: ex cuius dentibus Palladis monitu ſatis, nati ſunt quinque homines armati, Vdæus, Chthonius, Pelor, Hyperenor, Echion (Pherecydes autem, & Apollonius multo plures natos eſſe uolunt) qui omnes, præter unum Echionem, mutuis uulneribus confoſſi perierunt. Virg. Georg. 2. hanc utranque fabulam tangit.

Hæc

Hæc loca non tauri ſpirantes naribus ignem Inuertêre, ſatis immanis dentibus hydri: Nec galeis, denſiſq; uirum ſeges horruit haſtis, Sed grauidæ fruges, &c. Hanc fabulam perſequitur item Eurip. in Phœniſſ. & Apollon. lib. 3. Argon.

- Merſes profundo, &c.] ſi merſes in mare, pulchrior emergit: ſi luctere, &c.

- proruet] proſternet proruendi uerbo etiam ſuprà uſus eſt Od. xxxv. lib. 1. *Iniurioſo ne pede proruas Stantem columnam.* & Lucret. lib. 3. *- neque autem corpora deſunt, Ex infinito quæ poſſint forte coorta Proruere hanc rerum uiolento turbine molem.* & v. *Proruere hanc rerum uiolento turbine ſummam.* ſic enim utrobique eſt legendum, non *corruere*: ut in ſcholiis Lucretianis pluribus uerbis oſtendemus.

- integrum] hoſtem etiam integrum, & incolumem, & paulò antè uictorem, profligabit ac ſubiget. nam minus eſſet mirum, ſi ſaucium percelleret, ac peruerteret.

- coniugibus loquenda] id eſt, à coniugibus. Sed ab utrorum coniugibus? eorum ne, qui uicerint, uirorum ſuorum uirtutem, ac uictoriam prædicantibus: an eorum, qui proſtrati, ac ſubacti ſint, uiros ſuos interemptos deſiderantibus, ac lugentibus?

Carthagini iam non ego] ueriſimile eſt Annibalem toties iam in Italia uictorem, quamplurimos Carthaginem miſiſſe ſuarum uictoriarum nuncios. Nunc igitur ait Annibalem, tanta clade accepta, & Aſdrubale occiſo, deſiturum de ſe poſthac tam glorioſè & ſcribere, & prædicare.

- óccidit, óccidit Spes omnis] interiit. Plautus Moſtell. *- óccidit ſpes noſtra.*

- perficient] ſic habent codices 2. Vatic. Iann. Faër. Vrſ. Torneſ.

- curæ ſagaces] diligentia, & cura cum ingenio, & conſilio coniuncta.

Expediunt] expeditum reddunt. dant ei facultatem euadendi, & uincendi. ſic Virg. lib. 2. Aen. *Deſcendo, ac ducente Deo flammam inter & hoſteis Expedior.*

- per acuta belli] Cum Hugolinus Martellius Florẽtinus uir doctiſſimus Laurentii Strozzii Cardinalis familiaris, me admonuiſſet ita ſcriptum eſſe in codice quodam manu ſcripto, non ut in uulgatis, *acuta bella*, ego eos libros, quos domi habebam, à Iann. Faër. Vrſino mihi commodatos ſtatim conſului: in eiſq; eandum ſcripturam ſine ulla litura expreſſam reperi. quam confirmarunt duo Vatic. à me poſteà aditi. acceſſit omnium poſtremus Torn. Itaque de lectionis quidem ueritate minimè dubitandum eſt. quid autem ſignificet per acuta belli, uidendum. Ego exiſtimabam per *acuta belli* intelligi poſſe, diſcrimina, & pericula belli, ſeu prælii potius, in quibus celeritate, & ingenio, & ſagacitate, & uſu opus eſt: conſilio autem nullus locus. Sed Hugolinus dicebat per acuta belli, Achilli Statio Luſitano uideri ſignificari acumina, & (ut ita dicam) ſubtilitates belli: quæ Græci *ςρατηγήματα* nominant. Cuius ſententiam ſi probemus, erit hæc huius loci ſententia, Eam curam in re militari adhibet Claudius, eaq; ſagacitate eſt, ut hoſtium artes, & ſtratagemata facile declinet, ac propulſet. Sex. Iulius Frontinus quidem in præfatione lib. 1. ſtratagematicôn, ſtratagematica interpretatur *belli ſollertias*, & *ſollertia ducum facta*. Iam uerò hoc loquendi genus *acuta belli* & Horatio uſitatum eſt, & illis ſimile, *ſubita belli, obliqua tumuli*, &cet. quæ extant apud T. Liuium. ſic ille lib. vi. annal. *treis exercitus ſcriberent, unum ad præſidium urbis: alterum, qui, ſi qui alicubi motus extitiſſent, ad ſubita belli mitti poſſet: tertium longè ualidiſſimum*, &c. Idem xxvii. *obliqua tumuli*. idem lib. 30. *incerta belli*. eodem libro, *incerta fortunæ*, *& incerta caſuum*. idem lib. xxxiii. *quaſſata muri*. eodem libro, *auerſa inſulæ*. Catull. de coma Beren. *condita pectoris*. Lucret. lib. 1. *Ardua dum metuunt*,

amittunt uera uiai. ibid. *– non tibi cæca Nox iter eripiet, quin vltima naturai Peruideat*. ſic Cæſar libro 3. de bello ciuili, *Pergamique in occultis, ac remotis templi, quò præter ſacerdotes adire fas non eſt, quæ Græci ἄδυτα appellant, tympana ſonuerunt*. Nam ſic hunc locum emendamus, cum in omnibus exemplaribus legatur *templis*.

AD AVGVSTVM. Ode 5.
Vt tandem in urbem redeat.

[a] DIVIS *orte bonis, optime Romule*
Cuſtos gentis, [b] *abes iam nimium diu:*
Maturum reditum pollicitus patrum
Sancto concilio, redi.
[c] *Lucem redde tuæ dux bone patriæ.*
[d] *Inſtar ueris enim uultus ubi tuus*
Affulſit populo gratior it dies,
Et ſoles melius nitent.
Vt [e] *mater iuuenē, quem Notus* [f] *inuido*
Flatu Carpathij trans maris æquora
Cunctantem ſpatio longius annuo
[g] *Dulci diſtinet à domo:*
Votis, ominibusq́;, & precibus uocat:
[h] *Curuo nec faciem littore demouet:*
Sic [i] *deſiderijs icta fidelibus*
Quærit patria Cæſarem:
[k] *Tutus bos etenim rura perambulat:*
Nutrit rura Ceres, almaq́; Fauſtitas:
Pacatum uolitant per mare nauitæ:
Culpari metuit fides:
Nullis polluitur caſta domus ſtupris:
Mos, & lex maculoſum edomuit nefas:
Laudantur ſimili prole puerperæ:
Culpam pœna premit comes,
Quis Parthū paueat? quis gelidū Scythē?
Quis, Germania quos horrida parturit
Fœtus incolumi Cæſare? quis feræ
Bellum curet Iberiæ?
Condit quiſque diem collibus in ſuis:
Et uitem uiduas ducit ad arbores:
Hinc ad uina redit lætus, & alteris

[a] *Diuis orte bonis; nate dijs propitijs intelligo, non genere deorū, ut in Venerem hæc referantur. Cæſar enim à quo eſt Auguſtus adoptatus, ſe ducere ortum ab Aenea iactabat Veneris et Anchiſæ filio. Nate, igitur, populo Ro. propitijs dijs, qui urbis eſſes atque imperij columē futurū. Cuſtos optime Romanæ gentis, quæ urbis parentē Romulum, ac conditorem imperij agnoſcit. Cuſtos uerò cuius uirtuti, ſapientiæ, conſilio reipub. ſalus commendata permiſſaq́; eſt. Dignitas enim regia inter homines inuenta, quæ tātum in terris munus adeptis, nō magis honori quàm oneri eſſet. Quis autem niſi utilitatis ſuæ cauſa, ubi utriuſque uis liceret cuiquam uitæ in ſe & necis poteſtatem eſſet delaturus? Ita paſtorem populorum Agamemnonem Homerus appellat; unde uериſimile eſt prouerbium manaſſe, quod Tyberium adeptum imperium uſurpaſſe Tranquillus ait, Paſtoris eſſe tondere oues, non deglubere. Nam ſecus aliquanto Alexander, ſed in eandem ſententiam, Olitorem ſe odiſſe qui à ſtirpibus herbas excinderet. Graue munus uirorum principum eſſe in repub. & qui imperio adminiſtrando præſunt, oſtendit Cic. 1. in Anton. Ego cum ſperarem, inquit, aliquando ad ueſtrum conſilium auctoritatemq́; rempub. eſſe reuocatam, manendum mihi ſtatuebam quaſi in uigilia quadam conſulari ac ſenatoria: nec uerò uſquam diſcedebam, nec à repub. deijciebam oculos. Et cuſtodias in repub. & uigilias intelligant ſibi obeundas, ac tanquam ex altiſſima ſpecula exploranda omnia, qui regna & magna imperia in populos gerunt.* [b] *Eſt autem is fructus uberrimus iuſtè riteq́; regium munus inter*

Te menſis adhibet deum.
Te multa prece, te proſequitur mero
Defuſo pateris: & Laribus tuum
Miſcet numen, vti Græcia Caſtoris,
Et magni memor Herculis.
Longas ô vtinam, dux bone, ferias
Præſtes Heſperiæ, dicimus integro
Sicci manè die: dicimus uuidi,
Cum ſol oceano ſubeſt.

ter homines obeuntis, coli præſentem à ſuis, uotis poſci, expeti ubi abſit. Nam Senatus, miſſis ad Auguſtum legationibus, ut autor Porph. eſt, illum, ut redire ad urbem properaret, precabatur. [c] *Superius, orte propitijs dijs, optimè cuſtos, dux bone, hic patriæ lux. Vt enim nox, mæſtitiæ, doloris, luctus; ita dies, lux, ſol, lætitiæ atque hilaritatis ſignificationem habent. Cicer. pro Ligar. Vide quanta lux liberalitatis & ſapientiæ tuæ mihi apud te dicenti oboriatur. Idem in Anton. 1. Lux quædam uidebatur oblata non modò regno quod pertuleramus, ſed etiam regni timore ſublato. Euripides in Oreſte, ἥκει φῶς ἐμοῖς καὶ τοῖς κακοῖς. Nam M. Varr. de lingua Latin. 2. Mane dici inde dictum exiſtimat, quòd manum ueteres bonum appellarent. Ita Euripid. in Iphigenia, τὸ φῶς τόδ' ἀνθρώποισιν ἥδιστον βλέπειν. Equidem hanc cauſam puto Aegyptijs fuiſſe uitam Lucernæ charactere ſignificandi, quòd tandiu uitæ uſura fruimur, quandiu lucet; occidente ſole, & obortis tenebris, niſi ignis lumine diſcutiantur, ab opere & uitæ uſu homines auocamur. Vt uerò ſole diluceſcente, error tollitur, metus, ſolicitudo, redeunt homines ad uitæ munera; ita regis aduentu cuius autoritatem maieſtatemq; non fortunæ temeritas magis, quàm propria uirtus, inter ſuos tueatur, tolluntur inteſtina mala, quæ hominum uitam infeſtam reddunt, ſeditiones, diſcordiæ, ſimultates, tutò boni agunt, metu improbi coercentur, leges, uigent iudicia, præmia ijs quæ rectè fiunt, maleficijs hominum ſupplicia conſtituuntur. Eodem pertinet ducis & regis munus; is ne quis aberret à uia, locorum & regionum peritus, quà iter capeſſendum ſit, oſtendit, quà infeſta uia, quà lubrica, quà commodior, compendioſior ſit, quà inſiſtendum, quà declinandum. Rex princeps agendo, quæ agere ſuos æquum putet, autoritate parta optimis uitæ rationibus & inſtitutis, uirtutis ſtudio illos incendendo perducit ad optimum uitæ finem; quæ in curſu rectà incedentes morantur, ſeuerè hominum ſcelera uindicando, improbos de medio tollendo, bonos præmijs excitando, non ſibi regium munum, ſed reipub. obeundo.* [d] *Veris facies lætiſſima mortalibus, tanquam ſæua tempeſtate & naufragio defunctos homines, hieme diſcuſſa, excipiens in ſinum: tum colles uirentes, læti agri, prata, nemora, ualles, humo afflante odores ſuauiſſimos, uarietate florum pulcherrima, uernantes aues, purum, ſalubre, nitidum cælum, læti homines, cum præſenti bono, tum futuri ſpe; ita regis præſentis maieſtas populis gratiſſima qui non ſe factum regem fortunæ temeritate, ſed natum atque effictum à deo aliquo oſtendat. Vigent otij & pacis ſtudia, liberales artes, iura, leges; tum culti agri, fruges, ubertas annonæ; induſtria hominum & ſolertia uectigalia publica æquè & priuata auctiora, liberi aditus mercatoribus ad exteras gentes, libera nauigatio ſcelus, flagitium, fraus uindicata ſeuerè; honore & præmio, principi loco honeſtata uirtus; concordia, æquabilitas ciuium, cætera bona quæ hominibus afferunt: legum obſeruantia, ſeueritas iudiciorum, otium, pax.* [d] *Nullus eſt amor uehementior, quam quo liberos parentes proſequuntur. cum enim illos amant naturæ inſtituto; tum ſpem in illis poſteritatis amant, quò immortalitatis ſtudio efferuntur: ſed aliquanto ſunt tamen molliores indulgentioresq; in amando matres; nam propter ſexus imbecillitatem, minus pares ad uim amoris perferendam, in primis uerò deſiderio abſentium, ſi quando diutius abfuerunt, torquentur. Quid cum reditum incertum, magnitudo periculorum efficit, quæ ſunt adeunda? infeſta itinera? nauigatio? hieme ſæpius aduerſi uenti & concitatiores? Pari deſiderio Auguſti abſentis populus Romanus tenetur; reditum celerem & felicem precatur; cunctantem uotis, ominibus, lætis acclamationibus poſcit, neque à litore oculos fle-*

ctis quo ſibi illum acceſſurùm ominatur. Quàm ſecundis autem populi ſtudijs uſus ſit Auguſtus, Suetonius oſtendit, ne planè illi aſſentari Horatius, poëtarum inſtituto & more uideatur. Cum autem ſunt cauſæ amoris multæ, tum una, quæ maxime multitudinem mouet, utilis & commodi ratio? Si enim quæras, quid ita ſit populus effuſus in regem, tum illa audias peruulgata; licet cuiuis, tutò frui ſuo, affertur uis nemini, nulli eſt iniuriæ locus, procul bella, arma, non pecuniæ, non tributa imperata, refertum unius moderatione, ærarium, non ciuium ſanguine; in regia nulli effuſiores ſumptus; ſplendor, magnificentia, opulentia in regno, uilitas annonæ, negotiatio quæſtuoſa & uberrima, iudicia timenda improbis; grata bonis ſecuritas, otium, cætera quæ pacis bono aluntur, æquitate regis, & moderatione conſeruata uigent. Ita ſi fieri poſſit, ut in procuratione reipub. mali ciues ſint; ſed qui tamen priuatis, aliud etiam agentes, conſulant (id quod nonnunquam ratio temporum fert) ij multò fortunatiores ſint in ciuium ſtudijs promerendis, quàm qui optimis ſtudijs innixi ad gubernationem reipub. accedunt, & minus ſecundis temporibus in adminiſtranda rep. utuntur. Neque enim uoluntas in his, ſed fortuna, non quid fieri potuerit in aduerſis, ſed quid fuerit æquum agi in ſecundis, ſpectatur. [f] *– inuido flatu; inuidis uentis, qui aduerſi flantes filij iuuenis reditum matri inuident.* [g] *Augent hæc omnia maximè abſentis deſiderium, cunctatio reditus, à domo, à dulci domo, longo ſpatio agentis.* [h] *curuo littore. Ita Virg. 3. Aen. – feror huc, & littore curuo Mœnia prima loco. & eodem libro – tunc littore curuo extruimusq; toros dapibusq; &c. curuum autem littus introrſus recedens, & in arcus modum ſinuatum. Eſt autem hæc portus deſcriptio; qui quà aditus patet, apertus, & anguſtis faucibus inuehentes ſe naues excipiens, eas undique clauſus tutas à ui uentorum, complexu ſuo præſtat. Virg. 3. Aen. Portus ab Eoo fluctu curuatur in arcum: Obiecta ſalſa ſpumant aſpergine cautes: Ipſe latet, gemino demittunt bracchia muro Turriti ſcopuli, refugitq; à littore templum.* [i] *Sic deſiderijs icta fidelibus. Non ſunt ſimulata populi ſtudia; non ficta apud populum Cæſaris gratia. Quæritur abſens, expetitur, uotis depoſcitur. Simulant uerò qui, crudeli, immani immiti imperio parent. Nam quòd ijs infeſta malorum dominatio, oderunt; quòd aperto odio ſupplicia, cruciatus, tortorem, & carnificem imminere intelligunt impune (quod poſſunt) & taciti oderunt, ſimulant, ſtudium, propenſum animum, acclamationes, plauſus dant, ſed ut appareat, extorqueri id metu, & ab inuitis. fidelibus deſiderijs igitur, uotis uerè poſcentium & ex animo, non ſimulatè, non fictè, non ui aut metu expreſſis clamoribus.* [k] *Subiecta ratio eſt, quid ita quærat patria Cæſarem, quæ tota ferè in utilitatis partibus eſt conſtituta. Totus autem hic locus ſuperius à nobis pertractatus eſt, Pax, ſecuritas, & cætera quæ hinc uelut è fonte manant, cultus agrorum, ubertas, induſtria & ſolertia compendioſa, commertiũ, mercatura, uirtus excitata præmijs, improbitas vindicata ſupplicijs, obſeruantia legum, pudor, religio, nullus bellorum metus, hoſtium vis & audacia repreſſa, ciuitates, regna, prouinciæ, non auarè & ſuperbè, ſed ex iuris & legum præſcripto adminiſtratæ; quæ omnia Horatius poëtico more, mirificè tota ode ac ſingulari quodam artificio, perſecutus eſt.*

COMMENTARII.

– abes iam nimiùm diu] ſic loquitur Liuius lib. 29. *– vt mos eſt ijs, qui diu abſunt.*

– patrum Sancto concilio.] ſenatui, ſeu potius ſenatorum conuentui, ut loquitur M. Tull. epiſt. ad Seru. Sulpicium. lib. 4. Eſt enim concilium cœtus, congregatio, conuentus, frequentia quædam, à concalando, id eſt, conuocando dictum, inquit Feſtus. Plaut. Milite glorioſo, *ſed, ſi ambas uidere in uno miles concilio uolet.* Lucret. lib. 2. *Multaq; præterea magnum per inane uagantur, Concilijs rerum quæ ſunt reiecta*: id eſt, quæ non potuerunt congregari, & cohærere. Idem lib. 3. *Quàm, mortale*

mortale quod eſt, immortali, atque perenni Iunctum, in concilio ſæuas tolerare procellas? iterum lib.2. *Quod tamen ut poſſint, ab cœtu, concilioq́; Nil facient præter uulgum, ur bamq́; animantum.* Virg. Aen.3. de Cyclopibus, *Concilium horrendum.* itaque *concilio* per *c* non per *ſ* ſcribendum eſt hoc loco.

Lucem redde tuæ] redde te patriæ, cui lux es.

– Inſtat ueris enim, &c.] horum uerborum hæc ſententia eſt: Cum uultus tuus, qui inſtar ueris eſt, affulſit populo, dies ſunt lætiores, & ſol quodammodo nitidus, ac purius lucere uidetur, id eſt, maior eſt dierum ſerenitas. ſic infrà in carmine ſæculari ad Deos. *Alme ſol, curru nitido diem qui Promis, & celas* Sol maculoſus, atque in nubem conditus imbreis, Notosq́; denunciat: pallidus grandinem: cæruleus pluuiam: ruber & igneus Euros: at nitidus ac lucidus ſerenitatem. Vir. Georg.1.

– inuido] qui inuidet matri reditum filii: aduerſo.

Diſtinet] detinet libri uulgati. Sed neſcio quomodo mihi magis placet ea ſcriptura, quam ſequitur Porph. *Diſtinet*: confirmaturq́; auctoritate librorum 2. Vatic. Faër. Vrſ. Torn.

– demouet] ſic legendum potius, quàm *dimouet*, ut ſit ἀναστροφὴ, pro de littore mouet. Tali fere ſimilitudine utitur Oppianus lib.4. de piſcib. ubi de ſargis loquitur. Ὡς δ᾽, ὅτε τηλύγετον μήτηρ γόνον, ἢ καὶ ἀκοίτην Εὐνέτις ἀλλοδαπὴν ἐπὶ χθόνα γαῖαν ἰόντα Ἀχνυμένη στέλλῃσι, νόος δέ οἱ ἔνδον ἀλύει, Ὀσσὴ οἱ μεσσηγὺς ἁλὸς χύσις, ὅσσα τε κύκλα Μηνῶν, ἀκροτάτοισι δ᾽ ἐπεμβαίνουσα θαλάσσης Κύμασι, δακρυόεσσαν ἐπὶ στόμα γήρυν ἵησι Σπεύδειν λισσομένη, καί μιν πόδες οὐκ ἔτ᾽ ὀπίσσω Ἱεμένην φορέουσιν, ἔχει δ᾽ ἐπὶ πόντον ὀπωπάς, &c.

Sic deſiderijs icta fidelibus] ſic pio deſiderio affecta.

Tutus bos etenim rura] tuti ſunt agricolæ, & aratores.

– perambulat] peragrat. Od.xvii. epod. *Perambulabis aſtra ſidus aureum.*

– volitant] nauigant. non eſt infeſtum mare prædonibus. tralatio. ſic ſup. Od.xxxvii. lib.1. *ab Italia uolantem Remis adurgens.*

Culpari metuit fides] non culpatur cuiuſquam fides, quia nemo eſt, qui fidem datam non ſeruet: nemo, qui eam uiolet, aut labefactet. metuit ualet hoc loco φυλάττεται, cauet, non uult, ut annot. ad Od.11. lib.2.

Mos, & lex maculoſum] boni mores, & lex Iulia de adulteriis, compreſſerunt adulteria.

Laudantur ſimili prole] Heſiod. ἔργ. καὶ ἡμέρ. in ceteris bonis, ac præmiis quæ ait eos homines, qui iuſtitiam colant, conſecuturos eſſe, hoc numerat, filios parentibus ſimiles, his uerbis, Τίκτουσιν δὲ γυναῖκες ἐοικότα τέκνα γονεῦσι. & Theocr. ἐγκωμ. Πτολεμ. eius mulieris, quæ uirum ſuum non amat, mentem dicit in alio uiro ſemper eſſe occupatam, eamq́; liberos patri diſſimiles párere. ſic Theocri. Ἀστόργω δὲ γυναικὸς ἐπ᾽ ἀλλοτρίῳ νόος αἰὲν· Ῥηΐδιαι δὲ γοναὶ, τέκνα δ᾽ οὔποτ᾽ ἐοικότα πατρί. Politiſſimus autem poëta Catull. in eo carmine, quod ſcripſit in Iuliæ nuptias, precatur, ut Torquatus filius naſciturus ſuo ſit ſimilis patri Manlio, *& facile inſcijs Noſcitetur ab omnibus, Et pudicitiam ſuæ Matris indicet ore.* Ariſtot. li.2. politicorum, ſcribit populis quibuſdam Libyæ ſuperioris (quos Garamantes eſſe ex Pomponio Mela ſuſpicor) communes eſſe inter ipſos uxores: liberos autem natos diuidi ex parentum ſimilitudine in eis expreſſa. ſic Ariſtot. τὰ μέν τοι γιγνόμενα τέκνα διαιρεῖσθαι κατὰ τὰς ὁμοιότητας.

Culpam pœna premit comes] id eſt, culpam continuò ſequitur pœna. ſtatim, ut aliqua peccauit, ſupplicio afficitur. ſic ſup. Ode xxiii. lib. 3. *Et peccare nefas, aut pretium eſt mori.*

Quis Parthum paueat] Quis Parthos extimeſcat, uiuo & ſaluo Cæſare? Auguſto Cæſare imperium obtinente, Parthi ſigna, quæ Craſſo, & Antonio ademerant, Romam ultrò remiſerunt. uide Od.xv.huius lib.

Condit quiſque diem, &c.] diem totum uſque ad ueſperum traducit in uinetis ſuis occupatus, in uitis cultu, uerbi gratia in adminiculorum ordinibus, capitum coniugatione, & religatione,& ſimilibus. conditur dies, cum ſol occidit, aut certè paulo poſt ſolis occaſum.

Et uitem uiduas, &c.] *quæ natura caduca eſt,* (inquit M. Tull.) *&, niſi fulta ſit, ad terram fertur, eademque vt ſe erigat, claniculis ſuis, quaſi manibus, quicquid eſt nacta, complectitur.* Vitem igitur iungit cum uiduis arboribus: quales ſunt ulmi, populi, & ſimiles, quæ uiduæ ſunt, antequam iungantur uiti: iunctæ autem, maritæ dicuntur, ut ſup. Od.xv.lib.2. *-platanuſq; cælebs Euincet vlmos.* & Od. 11. epod. *Altas maritat populos.* ad quem locum aliquot ex Catullo exempla annotauimus.

-alteris] ſecundis. ſat.11.lib.2. *-tum penſilis vua ſecundas, Et nux ornabat menſas cum duplice ficu.* Athenæus lib.14. docet etiam apud ueteres fuiſſe ſecundas menſas eleganter, & accuratè apparatas, idque confirmat Pindari teſtimonio: Athenæi uerba ſunt hæc: *ὅτι γὰρ ἦσαν καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις αἱ δεύτεραι τράπεζαι πολυτελῶς μεμεριμνημέναι, παρίστησι Πίνδαρος ἐν ὀλυμπιονίκαις περὶ τῆς Πέλοπος κρεουργίας διηγέμενος· τραπέζαισί θ' ἀμφὶ δεύτατα κρεῶν σέθεν διεδάσαντο, καὶ φάγον· ἐμοὶ δ' ἄπορον γαστρίμαργον μακάρων τιν' εἰπεῖν.*

Defuſo pateris] id eſt, de pateris fuſo. quod faciunt libantes Diis immortalibus, ut annotauimus ſup. Od.xxxi.lib.1. ad illum locum, *quid orat de patera nouum Fundens liquorem?* Idq; docet Feſtus in uoce calpar. *Calpar* (inquit) *vinum nouum, quod ex dolio demitur ſacrificij cauſa antequàm guſtetur. Ioui enim prius ſua uina libabant, quæ appellabantur Vinalia.* Iam *Defuſo pateris*, pro *Fuſo de pateris*, ἀναστροφὴ eſt, & genus loquendi Horatio, ceteriſque poëtis uſitatum, & familiare, ut annotatum eſt ad Od. vii.lib. 2. Virgil. lib. Aen. 5. fine præpoſitione, & cum uerbo ſimplici dixit, *Vinaq; fundebat pateris.* cui ſimile eſt illud Georg. 2. *- hic fertilis uuæ, Hic laticis, qualem pateris libamus, & auro.* Cum haberent autem omnes cod. uulgati *Diffuſo*, ego auctoritatem cod. duor. Vatic. & Iann. Faër. Torneſ. ſecutus *Defuſo* repoſui.

Heſperiæ] Italiæ, ut ſup. Od. 1. lib.2. *Heſperiæ ſonitum ruinæ.*

- integro Sicci mane die] quid ſit integro die, declarat uox interiecta *ſicci*: id eſt, non poti. ut ſup. Od.xviii. lib. 1. Eſt enim dies integer is, quo quis nihil dum guſtauit, neque bibit. *ſolidum* appellat Od. 1. lib. 1. *Nec partem ſolido demere de die Spernit.* ex quo *frangere diem* Od. vii. lib. 2. uide, quæ ſunt annotata hac de re ad Odam illam primam lib. 1.

- vuidi] contrarium eſt hoc nomini *ſicci*. idem enim ualet *uuidi*, quod madidi, poti. Græci dicunt *βεβρεγμένοι*, à uerbo *βρέχειν*, *ὃ εἴρηται καὶ ἐπὶ τοῦ πίνειν* (inquit Athenæus) id eſt, madefacere uſurpatur pro eo, quod eſt, bibere. Profert ille eo loco uerſiculum Antiphanis *δεῖ γὰρ φαγόντας δαψιλῶς βρέχειν.* ſic Virgil. Gallo. *Vuidus hiberna uenit de glande Menalcas.*

IN APOLLINEM ET DIANAM. Ode 6.

Carmen ſæculare.

DIVE, *quem proles Niobæa magnæ*
[a] Vindicem linguæ, Tityosq; raptor
[b] Senſit, & Troiæ prope victor altæ
Phthius Achilles
[c] Ceteris maior: tibi miles impar:
Filius quamuis Thetidos marinæ
Dardanas turreis quateret tremenda
Cuſpide pugnax.
[d] Ille, mordaci velut icta ferro
Pinus, aut impulſa cupreſſus Euro,
Procidit latè: poſuitq; collum in
Puluere Teucro.
[e] Ille non incluſus equo Mineruæ
Sacra mentito, malè feriatos
Troas, & lætam Priami choreis
Falleret aulam:
Sed palàm captis grauis, heu nefas, heu,
Neſcios fari pueros Achiuis
Vreret flammis, etiam latenteis
Matris in aluo:
Ni tuis victus, Venerisq; grata
Vocibus, diuûm pater annuiſſet
[f] Rebus Aeneæ potiore ductos
Alite muros.
[g] Doctor argutæ fidicen Thaliæ
Phœbe, qui Xantho lauis amne crineis:
[h] Dauniæ defende decus camœnæ
Leuis Agyieu.
Spiritum Phœbus mihi, Phœbus artem
Carminis, nomenq; dedit poëtæ.
Virginum primæ, puerique claris
Patribus orti,
Deliæ tutela deæ, [i] fugaceis
Lyncas, & ceruos cohibentis arcu,
Leſbium ſeruate pedem, [k] meiq;

[a] Vindices ſcelerum dij, non patiuntur impune ferri, quæ contumelioſi homines in illos iactant. Magnæ linguæ, ſuperbè, & magnificè de ſe loquentis, ac contumelia deorum ſumma, & contemptione ſua bona oſtentantis. Hinc extitit apud Græcos prouerbium, οὐκ ἐπιγλωττήσομαι; lingua neminem perſtringam, maledictis neminem & conuitijs inſectabor. Sumptum uerò eſt ex Ariſtoph. Lyſiſtrata, περὶ τῶν ἀθλίων δ᾽ οὐκ ἐπιγλωττήσομαι. quod ijs uſurpandum uidetur, qui de magnis hominibus liberè quæ ſentiunt, loquuntur, minimè uerentes, ne ſibi quandoque id fraudi futurum ſit. [b] Senſit, dictum ἐμφατικῶς, magna atque inſigni clade, acrem uindicandæ parentis contumeliæ experta eſt. Neque Niobes numeroſa proles, neque Tityi vis, neque Achillis robur, ſatis tutum à numinis animaduerſione fuit. [c] Cæteris maior: tibi miles impar: Potuit Græcorum fatalis dux, propè unus, Hectore interfecto, finem imponere diuturno & graui bello; ſed quanto inferior idem diuina ui? Iactet ille quidem genus in Deos, fuerit omnium hominum fortiſſimus, unus hoſtium terror innixus immenſis viribus, eorum arces concutere, diruereq; potuerit; quid tum ſi cum Apollinis uiribus conferatur? [d] Vno atque altero ſimili, ſed eodem tamen illuſtri uirtutem, animum, uires Achillis amplificat. Tanto enim eſt clarior victoria & honeſtior de hoſte parta, quanto maior eſt qui uictus cadit.
[e] Non ille malis artibus victoriam quæſiſſet, non fallacijs & dolis, non per ſpeciem ſimulatæ religionis, deceptis hoſtibus, offenſis dijs, ſed aperta ui, & altiſſimi animi exaggeratione ſubnixus, nihil præſidij hoſtibus, in ar-

Pollicis ictum,
Ritè Latona puerum canenteis,
Rite creſcentem face noctilucam,
Proſperam frugum, celeremq́; pronos
Voluere menſeis.
Nupta iam dices, ego Dijs amicum,
Saeculo feſtas referente luces,
Reddidi carmen docilis modorum
Vatis Horati.

mis reliquiſſet, excidium, ruinam, perniciem etiam matrum utero latentibus molitus eſſet. [f] *Hinc Horat. ſpectat, elatus ſtudio Romanæ urbis originem celebrandi. ni precibus victus diuum pater annuiſſet, ut meliore omine, urbis mœnia ducerentur.* [g] *Alia Apollinis laus & quidem mirifica; non tu quidem fortis ſolum pœnis de impijs expetendis, ſed colentium etiam mitiora ſtudia præſes deus.* [g] *Argutus cum ad hominem refertur, qui acie ingenij excellit, acer, callidus, ſolers. Cic. de clar. orat. Quis Catone grauior in laudando, acerbior in uituperando, in ſententijs argutior, in docendo ediſſerendoq́; ſubtilior? maximè verò acumen in ſententijs & uis ingenij cuius totum eſt hoc munus ſpectatur. Hinc Horat. Poëtæ arguti, arguta meretrix, &, argutus ciuis Plaut. & apud eundem, arguta uirtus. Nam Cicer. ad oculos uenuſtè tranſtulit lib. 1. de Leg. Oculi nimis arguti, quemadmodū animo affecti ſumus, loquuntur. nimium ueget, acres, quibus ardor quidam micat, ut Lucretius ait, motus celeres habentes. Idem dicta argutiſſima. 2. de or. et literæ quàm argutiſſimæ, ad Atticum. ut autem hic Hor. ad lyram, ita ad fiſtulam Virg. Hic arguta ſacra pendebit fiſtula pinu. arguta autem ſonora, ſtridula. apud eundem arguta ilex, & argutum nemus; quod quidem grato frondium murmure, obſtrepere ſuauiter, & blanditi auribus uideatur, Idem Eclog. 9. argutos olores dixit; & alibi, argutam ſerram, Tum ferri rigor, atque argutæ Lamina ſerræ; ut hinc intelligi poſſit, aliquando ingratum auribus ſtrepitum ſignificare, & minimè iucundum ſonum.* [h] *Dauniæ camœnæ, Horatij. Quicquid enim is eſt, id totum uni tibi acceptum refert. Nulla verò pudoris ſui offenſione Dauniæ ſe decus appellat, qui nihil ipſe agnoſcit à ſe, omnia habere ſe dei munere fatetur. Spiritum mihi, inquit Phœbus, dedit, mihi idem artem condendi carminis, mihi poëtæ nomen.* [i] *Quæ uenandi ſtudio tenetur.* [k] *modulationem lyrici carminis intellige, quod quidem Horatius non iniquus æſtimator ſuarum laudum, tum à ſe primum inuentum, Romanis inuexiſſe ait.*

COMMENTARII.

proles Niobæa] Niobe Tantali filia Amphionis uxor, liberos ex eo ſuſcepit duodecim, ſex mares, totidemq́; fœminas. Hæc liberorum multitudine, & pulchritudine ferox Latonam præ ſe contemnere auſa eſt, cum diceret illam duos ſolùm peperiſſe, Apollinem, & Dianam. Iccircò Dii hac contumelia offenſi, Niobæ filios ad unum interemerunt: Apollo maſculos in Cithærone uenantes, Diana fœminas intra parietes domeſticos, & propemodum in complexu, & gremio matris ſagittis confixit. Iupiter autem Nioben ſuas miſerias deflentem, ac deplorantem miſeratus, eam in ſaxum uertit: quod uſque ad hoc tempore (ut aiunt) in Sipylo monte Phrygiæ lacrymarum fontes profundens ab omnibus cernitur. Hæc interpres Hom. ἰλ. ω. quo loco hanc fabulam ſic perſequitur poëta. Καὶ γάρ τ' ἠΰκομος Νιόβη ἐμνήσατο σίτου, Τῇ περ δώδεκα παῖδες ἐνὶ μεγάροισιν ὄλοντο, Ἓξ μὲν θυγατέρες, ἓξ δ' υἱέες ἡβώοντες. Τοὺς μὲν Ἀπόλλων πέφνεν ἀπ' ἀργυρέοιο βιοῖο Χωόμενος, &c. Pauſanias autem Atticis narrat, ſi propius ſpectes, ſaxum illud nullam mulieris ſpeciem præ ſe ferre: ſin longiùs abſis, uideberis (inquit) tibi mulierem mœrore, & lacrymis contabeſcentem intueri. ſic Pauſan. Ταύτην τὴν Νιόβην

καὶ αὐτὸς εἶδον ἀπελθὼν εἰς τὸ Σίπυλον τὸ ὄρος. ἡ δὲ πλησίον μὲν, πέτρα καὶ κρημνός ἐστιν, οὐδὲν παρόντι σχῆμα παρεχόμενος γυναικὸς, οὔτ' ἄλλως, οὔτε πενθούσης. εἰ δέ γε πορρωτέρω γένοιο, δεδακρυμένην δόξεις ὁρᾶν, καὶ κατηφῆ γυναῖκα. Ariſtoteles lib. ſeptimo de moribus ad Nicomach. ubi de continentia, & incontinentia diſputat, uolens oſtendere utranque uerſari in iiſdem rebus, in quibus temperantia, atque intemperantia, non in iis, quæ natura bonæ, aut honeſtæ ſunt, quales ſunt uicto ria, honos, liberi, parentes, neque in earum nimio: ita loquitur. καὶ ἐπαινοῦνται οἱ περὶ ταῦτα σπουδάζοντες, ἀλλ' ὅμως ἔστι τις ὑπερβολὴ καὶ ἐν τούτοις, εἴτις ὥσπερ ἡ Νιόβη μάχοιτο πρὸς τοὺς θεοὺς, &c. id eſt, & qui in hæc ſtudium ſuum conferunt, laudantur: ueruntamen etiam in his aliquod eſt nimium, ſi quis, ut Niobe cum diis pugnet. Callimachus in hymno εἰς Δῆλον, Nioben κακόγλωσσον nominat, id eſt, malæ linguæ, propterea quòd ſe liberorum numero, & pulchritudine Latonæ præſtare dixerat.

Tityóſque] de Tityo diximus ſup. ad Od. v. lib. 3.

Troiæ prope victor.] cur prope uictor? quia Hectorem interfecit, quo facto facilius Troia capi potuit. ut Od. 11 lib. 2. *& ademtus Hector Tradidit feſſis leuiora tolli Pergama Graijs.* Victorem autem non dixit ἁπλῶς, quia ante Troiam captam à Paride interemtus eſt, idq; Apollinis impulſu. Sed quid locutus eſt Achilles, quod Apollinem offenderit? id fortaſſe, quod eſt apud Homer. ἰλ. χ. in princip. Nam eo loco Achilles minatur Apollini ſe de eo pœnas ſumturum, ſi poteſtas detur. Troianis autem ſui recipiendi facultatem, ſpatiũmq; dederat Apollo Agenori ſimilatus. ſic Hom. Ἦ σ' ἂν τισαίμην, εἴ μοι δύναμίς γε παρείη.

altæ] ἰλιάδ. ο. αἰπεινὸν πτολίεθρον. & alibi ſæpius Τροίης αἰπὺ πτολίεθρον. & ὀδυσσ. γ. αὐτὰρ ἐπεὶ πριάμοιο πόλιν διεπέρσαμεν αἰπύν.

Phthius] Phthia Achillis patria: quod quidem notum eſt uel ex illo uulgatiſſ. Hom. uerſu ἰλ. ι. Ἤματί κεν τριτάτῳ φθίην ἐρίβωλον ἱκοίμην.

Thetidos marinæ.] Nerei filiæ. Nereus autem Deus marinus.

mordaci uelut icta ferro, &c.] ſic Homer. ἰλ. δ. Simoiſium Anthemionis filium, ab Aiace Telamonio interfectum, & lethali uulnere accepto cadentem, cum ulmo comparat, quam curruum opifex ferro abſcidit. Hom. ὁ δ' ἐν κονίῃσι χαμαὶ πέσεν αἴγειρος ὥς, &c. Et ἰλιάδ. ν. Imbrium Mentoris filium ab eodem Aiace cæſum cum fraxino. ὁ δ' αὖτ' ἔπεσεν μελίη ὥς, Ἥ τ' ὄρεος κορυφῇ ἕκαθεν περιφαινομένοιο Χαλκῷ τεμνομένη τέρενα χθονὶ φύλλα πελάσσῃ. & ἰλ. π. Sarpedonem à Patroclo interfectum cum quercu, aut populo, aut pinu. Ἤριπε δ' ὡς, ὅτε τις δρῦς ἤριπεν, ἢ ἀχερωὶς, Ἠὲ πίτυς βλωθρή, τήν τ' οὔρεσι τέκτονες ἄνδρες Ἐξέταμον πελέκεσσι νεήκεσι νήϊον εἶναι.

poſuitque coll. in Pul. Teucro.] id eſt, occubuit. ſimilia ſunt illa. *Turpe ſolum tetigere mento. & humum ore momordit.* de quibus diximus Od. v11. lib. 2. Verùm Achillis mortem non narrat Hom. in Iliade, ut ante diximus. Tantùm ὀδυσσ. γ. fit de ea mentio. lib. autem ultimo ὀδυσσ. facit animas Achillis, & Agamemnonis apud inferos unà colloquentes. hoc modo. Τὸν δ' αὖτε ψυχὴ προσεφώνεεν Ἀτρείδαο Ὄλβιε πηλέος υἱὲ θεοῖς ἐπιείκελ' Ἀχιλλεῦ, Ὃς θάνες ἐν τροίῃ ἑκὰς Ἄργεος· ἀμφὶ δέ σ' ἄλλοι Κτείνοντο Τρώων καὶ Ἀχαιῶν υἷες ἄριστοι Μαρνάμενοι περὶ σεῖο, σὺ δ' ἐν στροφάλιγγι κονίης Κεῖσο μέγας μεγαλωστὶ λελασμένος ἱπποσυνάων. quorum uerſuum ſi quis poſtremum; & partem eius, qui antecedit, cum hoc loco Horatia no conferet, uidebitur Horatius Homeri uerba Latinè exprimere uoluiſſe. hanc autem ſcripturam *poſuitq; collum in Pul. Teuc.* reperi in duob. Vat. & Faer. Iann. eamq; puto ueram, & germanam.

Ille non incluſus equo Min. ſacr.] id eſt, ſi Achilles uitam uſque ad Troiam

iam captam produxiſſet, neque à Paride Apollinis hortatu, atque impulſu interfectus eſſet: non per dolos, neque per inſidias Troianos inopinantes, & ſecuros oppreſſiſſet: ſed primùm eos aperto Marte cepiſſet, deinde omnem in eos immanitatem effudiſſet.

-equo] In hoc equo totius Græciæ principes incluſi Menelaus, Vlyſſes, Diomedes, Pyrrhus, Mneſtheus, Teucer, aliiq; complures Troiam igni, ferroq; uaſtarunt. de quo ſic Hom. ὀδυσσ. δ. ἵππῳ ἔνι ξεστῷ, ἵν' ἥμεθα πάντες ἄριστοι Ἀργείων, Τρώεσσι φόνον, καὶ κῆρα φέροντες. & θ. τοὶ δ' ἤδη ἀγακλυτὸν ἀμφ' Ὀδυσῆα Εἵατ' ἐνὶ Τρώων ἀγορῇ κεκαλυμμένοι ἵππῳ. & δ. Αὐτὰρ ὅτ' εἰς ἵππον κατεβαίνομεν, ὃν κάμ' Ἐπειὸς, Ἀργείων οἱ ἄριστοι, &c. Virg. Aen. ſecundo. *Inſtar montis equum diuina Palladis arte Aedificant*, &c. ſequitur mox. *Huc delecta uirûm ſortiti corpora furtim Includunt cæco lateri*. M. Tull. lib. 2. de oratore ſcribit *ex Iſocratis ludo, tanquam ex equo Troiano, meros principes exiiſſe*. idem pro Murena de Catilina, eiusq; copiis ac ſociis loquens, oſtendensq; coniurationis Catilinariæ contagionem ad plures pertinere, neque omnes illius ſceleris participes cum Catilina ex urbe exiiſſe: ſed intra mœnia reſtitiſſe: magnopere denique metuendas eſſe inſidias, *latius patet* (inquit) *illius ſceleris contagio, quàm quiſquam putat, atque ad plures pertinet: Intus, intus, inquam eſt, equus Troianus*. & in orat. pro M. Cælio, eo loco, quo loco de amatoribus Clodiæ uerba facit, quos illa in quibuſdam latebris deliteſcere: deinde, cum ueniſſet Licinius, qui uenenum, quo ipſa necaretur, traditurus erat, proſilire, & hominem comprehendere iuſſerat: quærit, *quonam modo latuerint, aut vbi: alueúsne ille, an equus Troianus fuerit, qui tot inuictos viros muliebre bellum gerentes tulerit, ac texerit*. Plautus Bacchid. totam hanc equi Troiani fabulam ſub Chryſali ſerui perſona, multis uerbis perſequitur: eamq;, ad rem, quæ agitur, faceti ſſime accommodat. Lucretius hunc equum, Durateum appellat lib. 1. his uerbis. *Nec clam durateus Troianis Pergama partu Inflammaſſet equus nocturno Graiugenarum*. idem autem ualet Durateus apud Lucretium, quod apud Plautum ligneus. Eundem Pauſanias Durium nominatum eſſe tradit eodem fere nomine, Epeique fuiſſe machinam bellicã ad uerberandos, ac perfringendos muros comparatã. Pauſaniæ uerba ſunt hæc Atticis: ἵππος ὁ καλούμενος δούρειος ἀνάκειται χαλκοῦς. καὶ ὅτι μὲν τὸ ποίημα τοῦτο Ἐπειοῦ μηχάνημα ἦν εἰς διάλυσιν τοῦ τείχους, οἶδεν, ὅστις μὴ πᾶσαν ἐπιφέρει τοῖς Φρυξὶν εὐήθειαν. λέγεται δὲ ἔς τε ἐκεῖνον τὸν ἵππον, ὡς τῶν Ἑλλήνων ἔνδον ἔχοι τοὺς ἀρίστους, καὶ δὴ καὶ τοῦ χαλκοῦ τὸ σχῆμα ἐστὶ κατὰ ταυτὰ, καὶ Μενεσθεὺς, καὶ Τεῦκρος ὑπερκύπτουσιν ἐξ αὐτοῦ. προσέτι δὲ καὶ οἱ παῖδες οἱ Θησέως. Appellatur eodem quoque nomine apud Eurip. Troad. ſed alia ratione ὅθεν πρὸς ἀνδρῶν ὑστέρων κληθήσεται Δούρειος ἵππος κρυπτὸν ἀμπίσχων δόρυ.

Miner. ſac. ment.] id eſt, quem ſimulabant Græci à ſe fabricatum eſſe, ut Palladem offenſam placarent. Virg. Aen. 11. *Hanc pro Palladio moniti, pro numine læſo Effigiem ſtatuere, nefas quæ triſte piaret*.

-malè feriatos] intempeſtiuè, & magno ſuo malo ociantes, quia tum non debuerunt ferias agitare, nec ocioſi eſſe. M. Tull. ferè ſemper *feriatum* pro ocioſo ponit. de natura deorum 1. *deum ſic feriatum uolumus ceſſatione torpere, vt, ſi ſe commouerit, vereamur, ne beatus eſſe non poſſit*. & de orat. 3. *ſic illi à negocijs publicis aut temporibus excluſi, aut uoluntate ſua feriati*, &c. Plaut in Milite glorioſo. *tibi ego dico, feriatus ne ſis*.

-falleret] lateret, ἔλαθεν ἄν.

-palàm captis] aperto Marte, non inſidioſè captis.

-grauis] acerbus, ſæuus, immitis.

-neſcios fari] neſcios fandi, infantes. νήπια τέκνα, Ἰλιάδ. ζ. & δ.

-etiam

- etiam latentes matris in aluo] ſic Agamemnon apud Hom. *Ἰλιάδ. ζ*. Menelaum hortatur, ne quenquam Troianum pretio accepto ſuis incolumem reddat, ac ne pueris quidem parcat adhuc cuſtodia uentris materni ſeptis. Homeri uerba ſunt hæc. *τῶμ μήτις ὑπεκφύγοι αἰπὺν ὄλεθρον, Χεῖράς θ' ἡμετέρας, μηδ', ὅντινα γαστέρι μήτηρ Κοῦρον ἐόντα φέροι, μηδ' ὃς φύγοι, ἀλλ' ἅμα πάντες Ἰλίου ἐξαπολοίατ' ἀκήδεστοι, καὶ ἄφαντοι.*

- potiore alite] melioribus auibus, melioribus auſpiciis. uide Od. xv. lib. I.

- muros] Romanos. ductos autem muros ita dixit, ut Græci *ἠλαυμένα τείχη*.

- argutæ] argutè canentis.

- lauis] ſic loquebantur ueteres, & ita ſemper Horatius, ut annotat. ad Od. III. lib. 2.

- qui Xantho lau. amne] tale eſt illud ſup. Od. III. lib. 3. *Qui rore puro Caſtaliæ lauit Crineis ſolutos, qui Lyciæ tenet Dumeta, &c.*

Dauniæ] Latinæ, ut ſup. Od. I. lib. 2. *Dauniæ cædes.*

- læuis.] imberbis. ut ſup. ad Od. II. lib. I. annotauimus.

Agyieu] Apollo, Ἀγυιεὺς dictus eſt *παρὰ τὰς ἀγυιάς*. appellant autem *ἀγυιὰς* Elei *τοὺς ὑπ' Ἀθηναίων καλουμένους στενωπέ.* Hæc Pauſanias Eliacorum primo, id eſt, appellant Elei *ἀγυιὰς* ea angiporta, quæ dicuntur ab Athenienſibus *στενωποί*. commemorat idem Pauſanias Apollinem Ἀγυιέα in Corinthiacis.

Spiritum Phœbi mihi] ſuprà Od. XVI. lib. I. - *mihi parua rura, & Spiritum Graiæ tenuem camœnæ Parca non mendax dedit.*

- uirginum primæ] Iulia Auguſti filia, Marcellæ Marcelli, & Octauiæ ſororis Auguſti, filiæ: uel Iulia, & Agrippina neptes, ex Agrippa, & Iulia.

- puerique claris patribus orti] C. & L. nepotes Auguſti.

Deliæ tutela deæ] qui eſtis ſub tutela Dianæ uenatricis, & iaculatricis: quos Diana tuetur. idem ſenſit Catullus aliis uerbis, carm. ſæcul. ad Dianã. *Dianæ ſumus in fide Puellæ, & pueri integri*. Iuriſconſulti eos ad ſuam tutelam perueniſſe dicũt, quibus deſiit eſſe tutor, & qui ipſi per ſe res ſuas adminiſtrare, & tueri poſſunt: ſed Horatius hos principes pueros, & uirgines, Dianæ tutelam appellat, quia ſub eius ſunt tutela. aliter Od. XIIII. *Auguſtum Italiæ, Romæq; tutelam* appellat.

Lesbium] Sapphicum. Sappho enim Lesbia fuit.

Latonæ puerum] Apollinem Latonæ filium.

- noctilucam] lunam nocte lucentem. Varro libr. 4. de lingua Latina. *itaque ea dicta Noctiluca in palatio. nam ibi noctu lucet templum*. Fortaſſe expreſſit epithetum *νυκτιλαμπῆ*, quod uſurparat antè Simonides, ut intelligere licet ex quibuſdam eius uerſibus, qui reperiuntur apud Dionyſ. Halicarn. quod annotauit Muretus, ab Achille Statio admonitus.

Proſperam frugum] ineſt in nomine *proſperi* interdum uis quædam agendi, ut hoc loco, apud M. Tull. lib. 6. de republ. *Deinde eſt hominum generi proſper, & ſalutaris ille fulgor, qui dicitur Iouis. proſperam frugum* igitur interpretor, *fruges proſperantem*. ſuo more autem iunxit hoc nomen patrio caſui.

- celeremq; pronos Voluere] *celerem uoluere* genus eſt loquendi Horatio familiare, quod ode octaua annotabimus: id eſt, celerem in uoluendis menſibus, uel celeriter uoluentem menſes hoc eò pertinet, quòd Luna 28. circiter diebus orbem ſuum conficit: quod eſt ſpatium menſtruum, ex quo lunam Græci *μήνην*, & *μῆνας* menſes appellant.

- pronos] epiſt. de arte poet. *Vt ſiluæ folijs pronos mutantur in annos.*

Sæculo feſtas referente luces] anno centeſimo, aut centeſimo decimo. ut infra dicemus.

Dijs amicum] φίλον, id eſt, gratum, atque acceptum.

[c] reddidi] quod accepi, reddidi, id eſt, cecini, recitaui. vide ann. ad Od. 21. huius lib.

[d] Docilis modorum] quæ ſtudioſè, & facilè didici uerſus, ſeu cantus Horatianos.

AD TORQVATVM. Ode 7.

Veris aduentu, & æqua moriendi conditione propoſita, inuitat ad hilariter uiuendum.

[a] DIFFVGERE *niues: redeunt iam gramina campis,*
Arboribusq́; coma.
Mutat terra uices, & [b] *decreſcentia, ripas*
Flumina prætereunt.
[c] *Gratia cũ Nymphis, geminisq́; ſororibus audet*
Ducere nuda choros.
[d] *Immortalia ne ſperes, monet annus, &, almum*
Quæ rapit hora diem.
[e] *Frigora miteſcunt Zephyris: uer. proterit æſtas*
Interitura, ſimul
Pomifer autumnus fruges effuderit: & mox
[f] *Bruma recurrit iners.*
Damna tamen celeres reparant cæleſtia Lunæ:
Nos ubi decidimus,
Quò pius Aeneas, quò Tullus diues, & Ancus:
Puluis, & umbra ſumus.
Quis ſcit, an adijciant hodiernæ craſtina ſummæ
Tempora Dij ſuperi?
[g] *Cuncta manus auidas fugient heredis, amico*
Quæ dederis animo.
Cum ſemel occideris, & de te [h] *ſplendida Minos*
Fecerit arbitria,
Non, Torquate, genus, non te facundia, non te
Reſtituet pietas.
Infernis neque enim tenebris Diana pudicum
Liberat Hippolytum:
Nec lethæa ualet Theſeus abrumpere caro
Vincula Pirithoo.

[a] *Cum multa alia ſint, quæ facile homines ad uitæ contemptionem impellant, tum una ratio anni & temporis maximè. Quem enim uitæ non pæniteat, qui grandis iam natu, ac malis plurimis & grauiſſimis iactatus, anteactæ ætatis, pueritiæ, adoleſcentiæ meminerit? Vix ferre poſſumus ſi quid amiſimus, cuius recuperandi ſpes nulla ſit. quid cum maximè expetendam uitæ partem nobis fluxiſſe, nunquam eandem eſſe redituram animaduertimus? In eo enim cum cætera paria ſint, conditione, noſtra ſunt quàm anni tempora deteriora. Ita enim uer excipit æſtas, hanc autumnus, illum hiems; ut ſit uer hiemem; illud cæteræ partes anni eodẽ ordine excepturæ. atque eadem rerum facies læta redit, idem arboribus honos, quæ deciderunt folia, flores, atque ij quidem præſenti aſpectu grati, multò ijdem ſpe frugis futuræ gratiores. nobis ſemel oritur uitæ ſol, ſemel occidit, nunquam idem poſtea ubi ceciderit, oriturus. Diffugere niues liquefactæ tepore clementioris & mitioris cæli; grata uiciſſitudine, campi læti gramine ſpectantur, niuibus ſolutis, arbores florum uarietate, frondibus, ab hiemis ſæuitia & rigore uindicata nitent, uirent omnia, curas & labores hominum, uolu-*

ptate

ptate præſenti, ſpe futuri ſolantur; exactam nobis uitæ hiemem, unus interitus & certa manet mors. [a] Nullis iam niuibus quæ liquatæ abiere, nullis imbribus crebrioribus qui triſtem hiemis faciem reddunt, aucti amnes atque alueo effuſi campos, prata, agroſque alluunt, ſed leni & placido curſu fluunt, intra ripas continentes coërciti. [c] Haud equidem Porphyrioni aſſentior, qui epitheton nuda, referendum, ad cæli teporem exiſtimat; tanquam iam hiemis ſæuitia diſiecta, licuerit nudæ choream ducere. Nam & alio loco, ut recte annotauit Lambin. ait Horatius eſſe gratias nudas; & præter Pauſaniæ teſtimonium, qui miratur à pictoribus ſui temporis nudas pingi, à doctiſſimis hominibus prouerbium fertur, αἱ χάριτες γυμναὶ, cuius rei quæ ratio eſſet oſtendere conantur, ut ode 30. 1. etiam Lambinus animaduertit. Neque tamen id ſilentio prætereundum eſt, à quibuſdam prouerbij uſum ad ingratos torqueri; qui ingentibus affecti beneficijs, bene de ſe meritis hominibus hanc gratiam referunt, ut aduerſis ſuis temporibus, omnibus illos auxilijs nudos deſtituant. [d] Immortalia ſperant, qui ita uiunt, ut nunquam ſint morituri; ſpem enim proferunt non quò illos uitæ ratio, ſed quò cupiditas impellit, cuius uis infinita eſt. Id ne fiat annus monet, qui præcipiti ac rapido curſu fluis, nunquã ille, quicquid nobis de uita aufert, repoſiturus. [e] Frigora miteſcunt. Ineunte uere, Zephiris flantibus ac tepeſcente cælo, miteſcunt frigora; mox uer urget, æſtas, cuius interitus, Autumni ortus, huius occaſus, initium hiemis eſt. Qui anni curſus conſtantiſſimus, & in primis certus, inconſtantiæ tamen ſummæ homines arguit. Ratione uerò illos contrarij monet; exacta enim altera anni parte, ſuccedit altera ſed ita, ut quæ præterijt, anno uertente, & ſtato tempore, ſit reditura. Homini ſemel naſci, uigere, uitæ fructum edere, frui ſemel datum eſt; ſeneſcere, occidere interire cum ſpe reuiuiſcendi, hoc uerò datum non eſt. [f] Bruma recurrit iners. Frigore enim rigentia membra torpor, inertia, ſoccordia ſubit, ac ſtudium ad agendum & alacritatem tollit. recurrit autem dixit, ut oſtendat, concitato curſu & nunquam intermiſſo, tempus eodem unde diſceſſerit, redire properare. [g] Magna hominum amentia, & flagitium pudendum, qui de ſuis commodis & uoluptatibus detrahunt, quæ hæres auidus per ſummam licentiam, & luxuriam effundat, quibus autem parcunt? quibus eſſe infeſtam atque in uiſam ſuam uitam ſciunt. Qui enim auet, omnia odit, per quæ ei non liceat potiri quæ auet. Ita eius odit uitam hæres, cuius auet fortunas: id quidem ferè ſemper niſi magna uirtute, cupiditatem animi compreſſam conſtrictamque habeas. [h] Splendida arbitria ad Minois laudem Porph. referri placet. Mihi quidem uidetur obliquè Horat. occaſio captata Torquatum laudandi: ſunt autem ſplendida Minois iudicia qui cum uno, omnes, eoq; inexorabili decreto, ſiue nobiles & clari, ſiue nati obſcuro loco ſint, comprehenſos habeat; celſo loco potentes homines detractos morti mactandos perdendosq; tradit. horum autem ut uita clara, ita æque clara & illuſtris mors; ſic iudicia de his ſplendida, uitam per ſplendorem actam, mors, fama excepta ſermone & prædicatione hominum celebris conſequuta eſt. Hunc eſſe huius loci ſenſum declarant quæ ſequuntur, Non, Torquate, genus, non te facundia, non te Reſtituet pietas.

COMMENTARII.

- comæ] frondes, ut ſup. Od. III. huius lib. *Et ſpiſſæ nemorum comæ.* & Od. 21. lib. 1. *Vos lætam fluuijs, & nemorum coma*, &c. honorem appellat Od. XI. epodô, *Hic tertius december, ex quo deſtiti Inachia furere, ſiluis honorem decutit.*

Mutat terra vices.] id eſt, mutatur anni tempus. fit in terris temporis commutatio, & uiciſſitudo.

- & decreſcentia, ripas, &c.] id eſt, flumina, quæ niuibus, & pluuiis hibernis creuerant, nunc decreſcentia intra alueos ſuos, & intra ripas ſuas labuntur, & fluunt.

Gratia

- Gratia cum Nymph. &c.] Pauſanias Bœoticis, complures enumerat Gratiarum imagines, & ſtatuas à ueteribus pictoribus, ac fictoribus pictas, & fictas. ſua autem ætate miratur, cur fingantur, & pingantur nudæ. nos ſuprà Ode xxx.lib.1.rationes aliquot probabiles attulimus. cum hoc loco congruit id, quod eſt Od.xix.lib.3. *Gratia Nudis iuncta ſororibus*.

. Immortalia ne ſperes] ſæpe nos deterret Pindarus à ſpe, & cogitatione immortalitatis, iubetq; ea & ſperare, & optare, quæ in nobis ſita ſunt. ut Pyth. εἰδ. γ. μὴ φίλα ψυχὰ βίον ἀθάνατον σπεῦδε· τὰν δ' ἔμπρακτον ἄντλει μαχανάν. & item εἰδ. ἐκτῳ ιϑ. quem locum producemus infra Od.xi.huius lib. Annus (inquit Horat.) in quo magnæ exiſtunt uarietates, & qui certo dierum numero clauditur, ac terminatur, menſes, dies, hora monent nos ne immortalia ſperemus.

- miteſcunt Zephyris] mitigantur à uere, cuius nuncii ſunt, & prodromi Zephyri.

- ſimul] ſimulatq;, ſimul ut. uide annot. ad Od. iii.lib.1.

Pomifer autumnus] ſup. Od.xxiii.lib.3. *Pomifero graue tempus anno.* Scribit Feſtus quoſdam exiſtimare autumnum ex eo dictum, quòd tum maximè augeantur opes hominum coactis agrorum fructibus.

- bruma iners] Virg. Georg.1.- *hiems ignaua colono.* ſup. Od. ix. lib.2. - *glacies iners*.

Damna tamen celeres, &c.] attamen hæc damna temporum reparant, & ſarciunt Lunæ, Soles, & ceteri planetæ (Lunam autem poſuit, quia nobis eſt omnium proxima, & quia eius uim maximè ſentimus). tempora igitur redeunt: ſed nos ſemel extincti nunquam renaſcimur. aliter M. Tull. in Catone maiore de temporibus. - *horæ quidem cedunt, & dies, & menſes, & anni, nec præteritum tempus unquam reuertitur.* Catullus hanc Horatii ſententiam ſic complectitur. *Soles occidere, & redire poſſunt: Nobis cum ſemel occidit breuis lux, Nox eſt perpetua una dormienda*. Theocr. epitaph. Bionis, eandem paſtorali quidem ſermone & more, ſed in primis eleganter, & uenuſte expreſſit, Αἲ, αἲ· ταὶ μαλάχαι μὲν ἐπὰν κατὰ κᾶπον ὄλωνται, Ἠ τὰ χλωρὰ σέλινα, τό τ' εὐθαλὲς οὖλον ἄνηθον· Ὕστερον αὖ ζώοντι, καὶ εἰς ἔτος ἄλλο φύοντι· Ἄμμες δ' οἱ μεγάλοι, καὶ καρτεροὶ, ἢ σοφοὶ ἄνδρες, Ὁππότε πρῶτα θάνωμες, ἀνάκοοι ἐν χθονὶ κοίλᾳ Εὕδομες εὖ μάλα μακρὸν, ἀτέρμονα, νήγρετον ὕπνον. quos ego uerſus ſic Latinè reddidi ludibundus. *Eheu: cum ſemel in culto malua aruit horto, Aut uiuax apium, foliumq; uirentis anethi, Vere reuiuiſcunt, alium & naſcuntur in annum: Nos autem magni, & ſapientes, atque potentes, Vt ſemel occidimus: ſub terra lumine caſſi Dormimus longum, immenſum, æternumq; ſoporem*. Homerus omnium antiquiſſimus, ut facilius, qui uolet, diſputare, ac defendere queat, nihil hodie dici, quin prius ſit dictum, eſſeq; in omnium noſtrum animis innatas, atque inſitas communes quaſdam ſententias, & generales, ἰλ.ι. ſub Achillis perſona ait pecudes, boues, equos, tripodes quæri, comparari, & redimi poſſe: animum autem hominis, poſteaquam ſemel è corpore euolarit, nunquam emiſſum retrahi, nunquam recuperari, nunquam apprehendi poſſe, id eſt, nunquam eum qui mortuus ſit, reuiuiſcere. Verſus Homeri ſunt hi. Ληϊστοὶ μὲν γάρ τε βόες, καὶ ἴφια μῆλα, Κτητοὶ δὲ τρίποδές τε, καὶ ἵππων ξανθὰ κάρηνα· Ἀνδρὸς δὲ ψυχὴ πάλιν ἐλθεῖν οὔτε λεϊστὴ, Οὔθ' ἑλετὴ, ἐπεὶ ἄρ κεν ἀμείψεται ἕρκος ὀδόντων. Non diſſimili admodum ratione queritur Tibullus lib. 1. pueritiam, & florem ætatis reuerti nunquam, ubi ſemel defloruerit. *Crudeles Diui: ſerpens nouus exuit annos: Formæ non ullam fata dedere moram. Solis æterna eſt Phœbo, Bacchoq; iuuenta. Nam decet intonſus crinis utrunque Deum*.

Quò pius Aeneas, quò Tullus, &c.] ad inferos uoluit dicere: ſed uel extenuandæ

tenuandæ rei tam formidoloſæ, uel conſolandæ conditionis humanæ gratia, ita locutus eſt. Nam, qui dicit eundum eſſe, quò Aeneas, quò Romulus, quò Themiſtocles, quò Socrates, quò Plato, molliore oratione utitur, quàm ſi diſertè diceret, moriendum eſſe: ſimulque magnum afferre tali oratione ſolatium ei, quicum loquitur, cum ille eodem tempore cum animo ſuo conſiderat, ſibi non eſſe recuſandum, quo minus eadem, atque illi clariſſimi, & præſtantiſſimi uiri, conditione utatur. ſic loquitur epiſt. ad Numicium lib. 1. *Ire tamen reſtat, Numa quò deuenit, & Ancus.* lege annot. ad Od. XXVIII. lib. 1. lectorem non celabo in cod. Faërn. legi. *Quò pater Aeneas.* ego tamen ſcripturam alteram ſequor.

Puluis, & umbra ſumus] Pleni ſunt ueterum ſcriptorum libri huius ſententiæ. Soph. in Aiace. *Ὁρῶ γὰρ ἡμᾶς οὐδὲν ὄντας ἄλλο, πλὴν Εἴδωλ', ὅσοιπερ ζῶμεν, ἢ κούφην σκιάν.* Pindarus duo inaniſſima coniunxit inter ſe: umbram, & ſomnium. Ait enim homines eſſe umbræ ſomnium, εἰδ. η. Πυθ. *ἐπάμεροι. τί δέ τις, τί δ' οὔ τις; σκιᾶς ὄναρ ἄνθρωποι.* Athenæus lib. octauo uerſus neſcio cuius poëtæ producit: quorum hæc ſententia eſt: ſuadere omnibus mortalibus, ut in diem uiuant, uolo. nam hominem mortuum, eſſe nihil, & umbram ſub terra. uerba illius poëtæ non nominati ſunt hæc. *Πᾶσιν θνητοῖσι βέλομαι παραινέσαι, Τὸ μὴ φήμερον ζῆν ἡδέως· ὁ γὰρ θανὼν Τὸ μηδέν ἐστι, καὶ σκιὰ κατὰ χθονός.* Theognis item animum ſuum hortatur, ut ſeſe tantiſper dum uiuit, oblectet, quando ætas ſuccedat ætati, aliique homines citò orituri ſint: ipſe autem puluis, & cinis futurus. *Τέρπεό μοι φίλε θυμέ, τάχ' ἄν τινες ἄλλοι ἔσοιντο Ἄνδρες· ἐγὼ δὲ θανὼν γαῖα μέλαιν' ἔσομαι.* Anacreon ſimiliter. *Ὀλίγη δὲ κεισόμεσθα Κόνις ὀστέων λυθέντων.* & in epigr. Græcis. *ἐν δ' Ἀχέροντι Ὀστέα καὶ σποδιὴ παρθένε κεισόμεθα.* Eurip. in Proteſilao apud Stob. *οὐ θαῦμ' ἔλεξας θνητὸν ὄντα δυστυχεῖν, Ἄνθρωπός ἐστι πνεῦμα, καὶ σκιὰ μόνον.*

Quis ſcit, an adijciant, &c.] Quis ſcire poteſt, an Dii immortales diem craſtinum uitæ noſtræ adiecturi ſint, quando ne id quidem exploratum habemus, an uſque ad ueſperum uicturi ſimus? Quia autem dies craſtinus hodierno eſt proximus, iccircò Horatius ſignificans uitæ noſtræ ſpatium eſſe incertiſſimum: ait incertum nobis eſſe etiam utrùm die craſtino ſimus uicturi, nec'ne. ſic Theocrit. in Hyla. *Οἱ θνατοὶ πελόμεσθα, τὸ δ' αὔριον οὐκ ἐσορῶμες.* Euripid. in Alceſtide. *Βροτοῖς ἅπασι κατθανεῖν ὀφείλεται, Κοὐκ ἔστιν αὐτῶν ὅστις ἐξεπίσταται, Τὴν αὔριον μέλλουσαν εἰ βιώσεται. Τὸ τῆς τύχης γὰρ ἀφανὲς οἷ προβήσεται.* Sophocl. in Trach. *ὥστ' εἴ τις δύο, Ἢ καί γε πλείους ἡμέρας λογίζεται, Μάταιός ἐστιν. οὐ γάρ ἐσθ' ἥ γ' αὔριον Πρὶν εὖ πάθῃ τις τὴν παροῦσαν ἡμέραν,* id eſt, ſi quis duos, aut plures dies ſecum reputet, ſuosq; numeret, inanis eſt. non eſt enim dies craſtinus prius, quàm quis hodie ſibi fecerit benè.

- hodiernæ ſummæ] id eſt, ad numerum, aut multitudinem dierum, quos uſque ad hodiernum diem uiximus. cod. Faër. Iann. Torn. Raïnunt. Card. & duo Vaticani habent *uitæ*, non, *ſummæ*. alii, quibuſcum omnes ferè uulgati conſentiunt, *ſummæ*, eosq; ſecutus ſum: non quòd alteram illam ſcripturam improbem, ſed quòd hæc uulgata uideatur mihi quodammodo uenuſtior, & magis Horatiana. Eſt enim tralatio. & ita ferè locutus eſt Od. IIII. lib. 1. *Vitæ ſumma breuis ſpem nos uetat inchoare longam.*

Cuncta manus auidas, &c.] id eſt, ea omnia, quæ tu in curando corpore, & explenda libidine conſumſeris, tua erunt, neque ad heredem peruenient. Planè hæc ſententia cum iis, quæ Sardanapali ſepulcro litteris Chaldaicis fuiſſe inſcripta tradit Athenæus li. 12. cōſentanea eſt. ea aūt ſunt huiuſmodi *ἐγὼ βασίλευσα,*

καὶ

διώκονται ἀλαλκέμεν. &c. quos ſuprà produximus ad Od. xxiii. libri tertii.

- pudicum] pudicus eſt propriè, qui alterius libidinem in ſuo corpore non eſt paſſus, vt epiſt. ad Quinct. lib. 1. - *neget eſſe pudicum*. quæ ſignificatio huic loco conuenire non poteſt. Itaque putauerim hîc pudicum accipiendum, pro eo qui alterius pudicitiam non violet: & qui alterum non efficiat impudicum.

Liberat Hippolytum] Theſeus Aegei filius Hippolyto ex Antiopa Amazone ſuſcepto, Phædram Minois filiam duxit uxorem. Ille uxoris in filium inſidias ueritus, Hippolytum Trœzenem amandauit, ut illic regnaret. Phædra autẽ illius amore incenſa, primùm Veneri templum conſecrauit Athenis, ut eam ſibi placatam, propitiamq; haberet, quod poſteà Hippolyteum appellatum eſt: Deinde Trœzenem profecta, ſperans ſe iuueni perſuaſuram, ut ſecum rem haberet, ab eoq; malè accepta, ac repudiata, dicitur crimen, quod erat ipſius proprium, in illum transtuliſſe, Theſeoq; renunciaſſe ſe ab illo de ſtupro eſſe appellatam. Theſeus re credita, Hippolyto iratus, cum tres ei optiones dediſſet Neptunus, filii ſui interitum optauit. Neptunus autem Hippolyto ſeſe quadrigarũ curriculo exercente, repente belluam marinam in equos immiſit: cuius aſpectu territi Hippolytum diſtraxerunt. lege Euripidis Hippolytum coronatũ. Sed quòd hic negat Horatius Hippolytum à Diana liberatum eſſe, nihil uidetur ad rem attinere, cum Pindarus Πυθ. ὠδῇ γ. eum ab Aeſculapio ad lucẽ, uitãq; ab inferis reuocatũ eſſe auro accepto, tradat: atq; ob id Iouem iratum fulmen in utrunq; miſiſſe: quod confirmat Pauſan. Corinth. his uerbis: *ταύτης τῆς στήλης τῷ ἐπιγράμματι ὁμολογοῦντα λέγουσιν Ἀρικιεῖς, ὡς τεθνεῶτα Ἱππόλυτον ἐκ τῶν Θησέως ἀρῶν ἀνέστησεν Ἀσκληπιός.* & Plato l. 3. de legibus, *Ἀπόλλωνος μὲν φασιν Ἀσκληπιὸν εἶναι. ὑπὸ δὲ χρυσοῦ πεισθῆναι πλούσιον ἄνδρα θανάσιμον ὄντα ἰάσασθαι· ὅθεν δὴ κεραυνωθῆναι αὐτόν.*

Nec lethea valet Theſeus abrump. &c.] de Pirithoo diximus ſup. Od. IIII. lib. 3. ibi, - *amatorem trecentæ Pirithoum cohibent cathenæ.* de Theſeo uide Plutarchum in Theſeo.

AD MARCIVM CENSORINVM. Ode 8.

Nihil eſſe carminibus potentius ad ſempiternam ſui nominis memoriam poſteris prodendam, atque ab obliuione hominum uindicandam.

[a] D O N A R E M *pateras, grataq́; commodus*
Cenſorine, meis æra ſodalibus:
Donarem [b] *tripodas, præmia fortium*
Graiorum: neque tu peſſima munerum
Ferres: diuite me ſcilicet artium,
Quas aut [c] *Parrhaſius protulit, aut Scopas,*
Hic ſaxo, liquidis ille coloribus
Sollers nunc hominem ponere, nunc deum.
Sed [d] *non hæc mihi vis: non tibi talium*
Res eſt, aut animus deliciarum egens.
Gaudes carminibus: carmina poſſumus

[a] *Einſdem ferè eſt argumenti ſuperioris libri ode ultima, nullum ſuis carminibus perennius monumentum ad poſteritatem, nullum grati us, admirabilius hominibus futurum. Illud quidem minimè uidetur prætereundum eſſe, Horatium, nulla ſua inuidia, quæ quidem iactantem atque oſtentantem ſua, magna erat conſecutura, ingentem ſuis carminibus gloriam conciliare: qui ſpondeat illa, (quod quidem perpaucis cõtingit) poſteris*

Donare: & pretium dicere muneris.
Non inciſa notis marmora publicis,
Per quæ ſpiritus, & uita redit bonis
Poſt mortem ducibus: non celeres fugæ,
Reiectæq́; retrorſum Annibalis minæ,
Non incendia Carthaginis impiæ,
Eius, qui domita nomen ab Aſrica
Lucratus rediјt, clarius indicant
Laudes, quàm Calabræ Pierides: [c] *neque,*
Si chartæ ſileant, quod bene feceris,
Mercedem tuleris. quid foret Iliæ,
Mauortisq́; puer: ſi taciturnitas
Obſtaret meritis inuida Romuli?
Ereptum Stygijs fluctibus Aeacum
Virtus, & fauor, & lingua potentium
Vatum diuitibus conſecrat inſulis.
Dignum laude uirum Muſa uetat mori:
Cælo Muſa beat. ſic Iouis intereſt
Optatis epulis impiger Hercules.
Clarum Tyndaridæ ſidus ab infimis
Quaſſas eripiunt æquoribus rateis.
Ornatus uiridi tempora pampino
Liber uota bonos ducit ad exitus.

poſteris probatum iri. Donarem inquit pateras, crateres, uaſa artificio atque opere mirifico elaborata, ſtatuas, ſigna, & quidem quæ ex ære, & marmore ductas effigies, & vultus ſpirantes referrent; donarem tabulas pictas amicis, ſed caduca monumenta, et quæ diuturnitate temporis intereant; hoc, quod non poſſum, minimè earum artium peritus, quibus illa comparantur, aliorum munus ſit; dono ipſe carmina quæ poſſum. Ea uerò ita excellant oportet, ut digna ſint quæ cum ſignis, & pictis tabulis ſummorum artificum conferantur. Eſt autem genus hoc totum laudandi mirificum, ubi quidem per aliorum laudes, quæ nobis debentur, laudes aucupamur. Non habebis à me Scopæ ſigna Praxitelis, Phidiæ non Apellis, Timantis, Parrhaſij, qui principes earũ artiũ habiti ſunt. Quid igitur? Carminibus (quod omnium maxime expetendum eſt) conſignatas tuas laudes habebis. Hoc poterat ſatis uideri ad carminum ſuorum commendationem; quibus ut accedat maior cumulus laudis, diſcedit à ſuis, at totum genus complexus, quantum ſuum munus, cæteris præſtet, quæ, ære, marmore, pictura, eximio opere & artificio commendantur, nulla ſuſpicione iactantiæ, & oſtentatione ſui docet. [b] *Tripodas in certaminibus uirorum fortium, præmia futura uictoribus proponebant: quòd alij Homeri, Aceron Virgilij loco oſtendit. Aen. 5. Munera principio ante oculos, circoq́; locantur In medio: ſacri tripodes, uiridesq́; coronæ, Et palmæ pretium uictoribus, etc. Eodem uerò pertinet, quod idẽ li. 9. ait Aſcaniũ inter cætera præmia quæ enumerat geminos tripodas Niſo et Eurialo, parẽte per illos recepto, ſpondere. Hom. Odyſſ. o. Δώσει δ᾽ἕ τι ἕν γε φέρεσθ᾽ ἠέ τινα τρι πόδων εὐχάλκων ἠὲ λεβήτων ἠὲ δύ᾽ ἡμιόνους ἠὲ χρύσειον ἄλεισον. Cic. 3. de Nat. deorũ. Ex eo igitur et Lyſitio eſt is Hercules, quem concertauiſſe cum Apoll. de Tripode accepimus. Interpres Ariſtophanis in Pluto de Apollinis Tripode, cum alia multa tum hæc in primis tradit, Ex tripode Apollinem uaticinatum eſſe, trium temporum uim, ſignificante; tanquam eius munus eſſet, æquè ea quæ facta & futura eſſent, ut præſentia peruidere. Rationem autem eam ferunt græcos ſequutos, uiris fortibus tripode donandis, quod non facile ſuccumbat.* [c] *Parrhaſius, inquit Plin. Epheſi natus & ipſe multa conſtituit. Primus Symmetriam picturæ dedit, primus argutias uultus, elegantiam capilli, uenuſtatem oris, confeſſione artificum in lineis extremis palmam adeptus. Deſcendiſſe hic in certamen cum Zeuxide traditur: & cum ille detuliſſet uuas pictas tanto ſucceſſu, ut in ſcenam aues aduolarent, ipſe detuliſſe linteum pictum ita ueritate repræſentata, ut Zeuxis alitum iudicio tumens, flagitaret, tandem remoto linteo, oſtendi picturam, atque intellecto errore concederet*

cederet palmam ingen uo pudore, quoniam ipſe uolucres fefelliſſet, Parrhaſius autem ſe artificem. Idem tamen magnis ſuffragijs ſuperatus à Timante Sami, in Aiacis armorum iudicio, herois nomine ſe moleſtè ferre dicebat, quòd iterum ab indigno uictus eſſet. Plin. 35. 10. *Scopas clarus fingendi arte, fecit Venerem & Pothon & Phaëtontem, qui Samothraciæ ſanctiſſimus cæremonijs coluntur. Habuit æmulos eadem ætate Briaxin & Timotheum & Leocharem. Idem in Epheſiæ Dianæ, nobiliſſimo Aſiæ templo columnam dicitur cælaniſſe. Eodem nomine Scopas* LXXXVII. *Olympiade floruit, qui ære cælauit, magni idem nominis, & in primis clarus. Vide Plin.* [d] *Sed non hæc mihi vis. Non, inquit, hoc meum eſt: uaſa cælata antiquo opere atque artificio, ſtatuas, ſigna, donent fortunati homines; quæ non ſtudij, amoris, uoluntatis, ſed fortunæ & copiarum oſtentationem habent. Nam ſi non ſolum quæ impertias munera, ſed qui impertias, & quibus etiam ſpectandum eſt; quàm grata ſunt dona futura, quibus non indigent? Extenuatio autem eſt in uerbo deliciarum; habent hæc in delicijs, inquit, uiri fortes, ad domus elegantiam & ornamenta comparata; ſed tamen ut potiora ſpectent, ut ijs ſint prima, quæ nomen, gloriam, famam hominum, immortalitatem polliceantur; horum ſtudio ducuntur, hæc ſumma & antiquiſſima habent, ijs oblectantur. Hæc quibus Cenſorine gaudes, gloriæ auidus & nominis tibi poſſumus donare; neque id modò, ſed quanti hoc faciendum ſit indicare. Hoc quidem intelliges, ſi ea conferas cum ijs quæ magna uulgò homines ducunt. Quò enim Africani rerum geſtarũ gloria, uictus Annibal, adiectæ prouinciæ, regna populi Romani imperio, ſi marmoris atque æris monumentis magis, quàm carmine Ennij, aut eorum qui poſtea ab illo hauſerunt, ſcriptis præclaris ſtetiſſet?* [e] *neque Si chartæ ſileant. Maximum rectè factorum præmium eſt laus; quo quidem præſenti quò minus ſolido fruaris inuidia obſtat, ut fruaris in poſterum uicta inuidia tempore, & uetuſtate, aut poëtarum illuſtria carmina, aut ſcripta alia eruditorum hominum & eloquentium efficiunt.*

COMMENTARII.

Commodus] ſic reperi ſcriptum in duob. cod. Vatic. longè optimis, & Ian noct. alii cum uulgatis conſentiunt, qui omnes (præter Aldinos) habent *commodis.* Ego ita priorem ſcripturam amplexus ſum, ut tamen uulgatam, præſertim à ueteribus codicibus confirmatam non damnem: ſed hæc certè mihi uidetur elegantior, Horatioq; familiarior. quam ſic explico, *Donarem commodus*, id eſt, in eo me commodum præberem, & in eo commodus eſſem, quòd donarem pateras meis ſodalibus, &c. Iam uerò commodi dicuntur ii, qui ſeſe ad aliorum mores uel ſuo iudicio accommodant, uel ſunt accommodati natura, & qui aliis facilè, & libenter obſequuntur, & proſunt. Cic. pro Muræ. *Nemo Catone proauo tuo commodior, comior, moderatior fuit ad omnem rationem humanitatis.* Idem de amicit. *Qui autem commodis fuerint moribus, eos proſperis rebus immutari.* Idem frumentar. – *tantamq; habebat morum ſimilitudo coniunctionem, atque concordiam, ut Apronius, qui alijs inhumanus, ac barbarus, iſti unus commodus ac diſertus uideretur.* Horat. in epiſt. ad Piſones, *Spondeos ſtabileis in iura paterna recepit Commodus, & patiens.* & in epiſt. ad Auguſt. *commodus ultro arceſſas.* Terent. Heautont. – *mulier commoda & faceta hæc eſt meretrix.* Plaut. Pœnulo, *commodos conuiuas.* ἀφθόνους appellant Græci. *Donarem commodus* autem ex illo genere eſt, cuius illa ſunt, *ne parce malignus*, *Parce negligens*, *Si uenerror ſtultus*, & ſimilia, quæ annotata ſunt ad Od. VIII. lib. 3.

– æra] ſigna ærea, ſtatuas æreas: uel uaſa ærea affabrè facta, & antiqua. epiſt. ad Numic. *I nunc, argentum, & marmor uetus, æraq;, & artes Suſpice.* & Saty. VIII. lib. 1. *Stupet Albius ære.* & Saty. III. lib. 2. *Quo uafer ille pedes lauiſſet Siſyphus ære.*

– tripodas præmia ſortium] exemplum eſt apud Hom. *ἰλ. ψ. Δῶκε δ' ἄγειν ἑταροισιν ὑπερθύμοισ γυναῖκα, Καὶ τρίποδ' ὠτώεντα φέρειν*. ita Heſiod. *ἔργ. καὶ ἡμερ.* cuius uerſ. mox proferemus.

– ferres] auferres, acciperes, ut ſup. Od. xvi. lib. 3. *à Dijs plura feret*. & epiſt. ad Iulium Florum lib. 2. – *non temerè à me Quiuis ferret idem*. ead. epiſt. *Grandia laturus meritorum præmia*. & epiſt. ad Auguſt. eod. lib. *Munera, quæ multa dantis cum laude tulerunt*. & Saty. i. lib. 2. – *multa laborum Præmia laturus*. & epiſt. iii. lib. i. *Prima feres ederæ uictricis præmia*. & epiſt. xvii. eiuſdem lib. *Coram rege ſuo de paupertate tacentes Plus poſcente ferent*. ſic loquuntur & Græci. Heſiod. *ἔργ. καὶ ἡμερ.* – *ἔνθα με φημὶ ὕμνῳ νικήσαντα φέρειν τρίποδ' ὠτώεντα*. ſic Virg. Aen. 4. – *magnum dat ferre talentum*.

– diuite me ſcilicet artium, &c.] id eſt, ſi abundarem ſignis & tabulis pictis.

Parrhaſius] pictor, de quo Xenoph. *ἀπομνημονευμ. γ. εἰσελθὼν μὲν γάρ ποτε πρὸς παῤῥάσιον τὸν ζωγράφον, καὶ διαλεγόμενος αὐτῷ*, &c.

Scopas] ſtatuarum fictor. cuius opus commemorat Pauſanias Corinth. Herculem è ſaxo. Idem Atticis opera omnium præſtantiſſima uel ipſius artificis iudicio, Satyrum, & Cupidinem.

Hic] Scopas. refertur enim ad id, quod propius abeſt.

Sollers] ſollers dictus quaſi *ὅλος ἀρετή*. id eſt, totus ars, ſeu uirtus: Itaque prior ſyllaba rectè ſcribitur duobus l l, ut producatur: uel à uoce Oſca ſollo, id eſt, toto, & arte, inquit Feſtus.

Sollers nunc homi. ponere] id eſt, ſollers in ponendo. frequens eſt Horatius hoc loquendi genere: quod à Græcis ſine dubio manauit. ſolent enim ita loqui, *δεινὸς λέγειν, ἱκανὸς ποιεῖν*. Aeſchylus in Prometh. *Δεινὸς γὰρ εὑρεῖν κἀξ ἀμηχάνων, πόρον*. Plutarchus de Catone maiore, *ἡδὺς συγγενέσθαι*, id eſt, ſuauis in congreſſibus. Hom. *ἰλ. μ. Τάφρος ὅτ' ἂρ ὑπερθορέειν σχεδὸν, οὔτε περῆσαι Ῥηϊδίη*. Libet autem mihi hoc loco Horatiana omnia, quæ ad hoc genus pertinent, colligere, ac ſub uno ueluti aſpectu ponere. Od. xii. lib. i. *Blandum & auritas fidibus canoris Ducere quercus*. ibid. – *ſuperare pugnis Nobilem*. Od. x. eiuſdem. *Callidum, quicquid placuit, iocoſo Condere furto*. Ode xi. eiuſdem, *ſcire nefas*. niſi quis malit illud *ſcire*, pertinere ad uerbum *quæſieris*. Od. xxxv. *Præſens uel imo tollere de gradu*. ibid. *Ferre iugum pariter doloſi*. Od. xxxvii. eiuſd. – *quidlibet impotens Sperare*. Od. xi. lib. 3. *Tuq; teſtudo reſonare ſeptem Callida neruis*. Od. xii. eiuſd. – *catus iaculari*. ibid. – *celer excipere*. Ode iii. eiuſd. *Aurum irrepertum ſpernere fortior, Quàm cogere humanos in uſus*. Ode xxi. eiuſd. *Segneſq; nodum ſoluere Gratiæ*. Ode xxix. eiuſd. *Ludum inſolentem ludere pertinax*. Od. iii. lib. i. *Audax omnia perpeti Gens humana*. in carmine ſæculari ad Deos, – *maturos aperire partus Lenis Ilithyia*. Od. vi. huius lib. – *celeremq; pronos Voluere menſeis*. Od. xiiii. eiuſdem, – *impiger hoſtium Vexare turmas*. Od. iiii. lib. 2. – *leniora tolli Pergama Graijs*. Od. ii. hoc libro, *niuens uideri*. de arte poet. *Cereus in uitium flecti*. Od. xii. huius, *Curas eluere efficax*. ibid. *Spes donare nouas largus*. epiſt. ad librum ſuum lib. primo, *Iraſci celerem* & epiſt. ad Scæuam eod. libro, – *fundus nec paſcere firmus*. Saty. iiii. lib. i. – *durus componere uerſus*. ibid. – *piger ſcribendi ferre laborem*. Saty. viii. lib. 2. *Ridiculus totas ſimul abſorbere placentas*. Satyra vii. eiuſdem libri, *Reſponſare cupidinibus, contemnere honores Fortis*. in carmine ſæculari ad Deos, *Veraces cecinisse Parcæ*. & Od. xvi. epod. *Neſas uidere*. & epiſt. ad Quinctium, *Tens etiam tuo dare nomen idoneus*. de arte poët. – *amata relinquere pernix*. ibid. *foramine pauco Aſpirare, & adeſſe choris erat utilis*.

Sed

Sed non hæc mihi vis] ſed non eſt mihi hæc facultas,ſeu poteſtas, δύναμις.

-res] res familiaris : aut quia abundas,aut quia non deſideras, ut declarari id, quod ſequitur.

-& pretium dicere muneris] æſtimare munus, & indicare quanti ſit,non, ut uendamus tamen : ſed ut ſcias, quanti pretii rem accipias à nobis. *muneris* autem, non *muneri* legendum eſt. & ita Porph. accedit unius cod. antiq. Vatic. auctoritas, & Torneſ.

Non inciſa notis marmora, &c.] horum uerborum ſententia hæc eſt, Non ſtatuæ marmoreæ, cæteraq; monimenta à ſenatu P. Scipioni Africano decreta, neque retractus Annibal ab Italia in Africam conſilio & uirtute P. Scipionis, non domita ab eo Carthago, clariorem illum reddiderunt, quàm Ennii poëma. Non enim omnes, qui res præclaras ac laudabiles geſſerunt, iidem ſui nominis memoriam poſteritati prodere potuerunt : ſed ii demum, qui præconem aliquem ſuarum uirtutum, rerumque geſtarum nacti ſunt, ut dicemus ex Pindaro Od.proxima. non diſſimile eſt id, quod ait epiſt. ad Aug. lib.2. *Nec magis expreſſi uultus per aenea ſigna, Quàm per vatis opus mores, animíque uirorum Clarorum apparent.*

-inciſa notis publicis] uerbi gratia his literis, S. P. Q. R. AD AETERNAM P. CORNELII SCIP. AFRICANI MEMORIAM.

-bonis] fortibus, ἀγαθοῖς, ἐσθλοῖς.

-reiectæque retrorſum] reuocatæ, ac retractæ in Africam.uide T. Liuium lib.28.29.30.annal.

Eius, qui, &c.] P. Corn. Scipionis Africani.

-quàm Calabræ Pierides] quàm Ennii ſcripta, qui Calaber fuit, nempe Rudius. Pindarus Olym. εἰδ. ἰωτα. ἔχοντι δ' εὐρὺ κλέος κόραι Πιερίδες Διός.

-neque, Si chartæ ſileant, quod, &c.] ſi litteris (inquit Horat.) non mandentur rectè facta, præclaraq; facinora : nulla erit eorum merces, nullum præmium : erunt autem tenebris ſepulta ſempiternis. Hanc ſententiam ſplendidè ſanè, atque ornatè perſequitur Pindarus Nem. carm. ſeptimo, hoc modo. *Magnæ corporis uires, magnæq; animi uirtutes, ab hymnis & laudationibus derelictæ denſis tenebris circunfunduntur. Vnicum eſt autem rerum fortiter geſtarum ſpeculum, quo uidelicet illæ poſteritati prodantur, atque immortalitati commendentur, & conſecrentur, carmen à docto aliquo poëta conſcriptum, quod illarum rerum laudes, tanquam laborum præmia, complectatur.* Verba Pindari ſunt hæc, ταὶ μεγάλαι γὰρ ἀλκαὶ σκοτὸν πολὺν ὕμνων ἔχοντι δεόμεναι. ἔργοις δὲ καλοῖς ἔσοπτρον ἴσαμεν ἑνὶ σὺν τρόπῳ, εἰ μνημοσύνας ἕκατι λιπαράμπυκος εὕρηται τις ἄποινα μόχθων κλυταῖς ἐπέων ἀοιδαῖς.

-mercedem tuleris] abſtuleris, acceperis, ut ſup.annot.

Quid foret Iliæ, Mauortiſque puer] Romulus. hanc ſententiam uidetur ex Theocrito, nominibus duntaxat immutatis, expreſſiſſe. ſic autem ille in Hierone, Τίς δ' ἂν ἀριστῆας Λυκίων ποτὲ, τίς κομόωντας Πριαμίδας, ἢ θῆλυν ἀπὸ χροιᾶς Κύκνον ἔγνω, Εἰ μὴ φυλόπιδας προτέρων ὕμνησαν ἀοιδοί; Οὐδ' Ὀδυσσεὺς ἑκατόν τε καὶ εἴκατι μῆνας ἀλαθεὶς Πάντας ἐπ' ἀνθρώπους, ἀΐδαν τ' εἰς ἔσχατον ἐλθὼν Ζωὸς, καὶ σπήλυγγα φυγὼν ὀλοοῖο Κύκλωπος, Δηναιὸν κλέος ἔσχεν· ἐσιγάθη δ' ἂν ὑφορβὸς Εὔμαιος, καὶ βουσὶ Φιλοίτιος ἀμφ' ἀγελαίαις Ἔργον ἔχων, αὐτός τε μεγαλάγχνος Λαέρτης, Εἰ μὴ σφᾶς ὤνασαν Ἰάονος ἀνδρὸς ἀοιδαί. id eſt, Quis unquam optimates Lyciorum, quis Priami filios, aut Cycnum nouiſſet, niſi ſuperiora bella ceciniſſent poëtæ? Neque uerò Vlyſſes poſt errores decem annorum, per omnium ferè hominum urbes uagatus, etiam ad inferos profectus uiuus, tot denique periculis perfunctus, atque ex antro Cyclopis ſaluus reuerſus,

diuturnam laudem conſecutus eſſet: tùm ſubulcus Eumæus ſilentio præteritus eſſet, & Philœtius, & Laërtes: niſi eos Homeri cantus ab obliuione uindicaſſent. ſic Tibull. lib. 1. *Carmine purpurea eſt Niſi coma: carmina ni ſint, Ex humero Pelopis non nituiſſet ebur.*

– diuitibus conſecrat inſulis] conſecrat immortalitati. ſic & Od. XVI. epod. fortunatas inſulas, diuites appellat.

Cælo Muſa beat] in cælo collocans beatum efficit. annotatum ad Od. III. lib. 2.

– ſic Iouis intereſt Optatis, &c.] Vlyſſes apud Hom. ὀδ. λ. Alcinoo narrat ſe Herculis idolum quidem apud inferos uidiſſe: ipſum Herculem autem cum ceteris diis immortalibus ſuauiſſimis epulis oblectari, Iouisq; & Iunonis filiam Heben in matrimonio habere. Verba Homeri ſunt hæc. Τὸν δὲ μετ' εἰσενόησα βίην Ηρακληείην, Εἴδωλον· Αὐτὸς δὲ μετ' ἀθανάτοισι θεοῖσι Τέρπεται ἐν θαλίῃς, καὶ ἔχει, καλλίσφυρον Ηβην Παῖδα Διὸς μεγάλοιο καὶ Ηρης χρυσοπεδίλου. Hoc idem ſcribit Heſiod. in Theogon. his uerbis, Ηβην δ' Αλκμήνης καλλισφύρου ἄλκιμος υἱὸς Ις Ηρακλῆος τελέσας στονόεντας ἀέθλους, Παῖδα Διὸς μεγάλοιο, καὶ Ηρης χρυσοπεδίλου, Αἰδοίην λέχ' ἄκοιτιν ἐν Οὐλύμπῳ νιφόεντι, Ολβιος, ὃς μέγα ἔργον ἐν ἀθανάτοισι τελέσας Ναίει ἀπήμαντος, καὶ ἀγήραος ἤματα πάντα. Pindarus item Nem. εἰδ. α. Tireſiam facit cùm alia, tùm hæc de Hercule uaticinantem, ac prædicentem, multis eum exhauſtis laboribus, omni reliquo tempore ocioſum, quietumq; uicturum, & in domicilio Deorum immortalium commorantem & epulantem Hebes nuptiis potiturum. & ἰσθμ. εἰδ. δ. de eodem ſic, Νῦν δὲ παρ' Αἰγιόχῳ κάλλιστον ὄλβον ἀμφέπων ναίει, τετίματαί τε πρὸς ἀθανάτων φίλος. Ηβαν τ' ὀπυίει χρυσέων οἴκων ἄναξ καὶ γαμβρὸς Ηρας.

– impiger Hercules] ſup. Od. III. lib. 3. *vagus Hercules.*

Tindaridæ] Caſtor & Pollux, quanuis unus Caſtor, Tyndari: Pollux, Iouis eſſet filius.

AD LOLLIVM. Ode 9.

Scripta ſua nunquam interitura. ſine poëtarum ope, uirtutem obliuione ſempiterna deleri. ſe ſuis uerſibus res à Lollio geſtas memoriæ proditurum. Laus conſtantiæ, abſtinentiæ, & ceterarum uirtutum.

[a] Ne *forte credas interitura, quæ*
Longè ſonantem natus ad Aufidum,
Non antè uulgatas per arteis
Verba loquor ſocianda chordis:
Non, ſi priores Mæonius tenet
Sedeis Homerus: [b] *Pindaricæ latent,*
Ceaq;, & Alcæi minaces,
Steſichoriq; graues camœnæ.
[c] *Nec, ſi quid olim luſit Anacreon,*
Deleuit ætas. [d] *Spirat adhuc amor:*

[a] *Nemo ab ea arte excolenda deterreri debet, ad quam propenſus natura fertur, quòd qui illam principes extulerint, ſint conſenſu, hominum ſummum locum adepti. Nihil enim eſt inter homines ita ſummum, ut non eò labori & induſtriæ pateat acceſſus. Ita ſæpe fit, ut qui altiſſimum locum ſe tenere arbitratur, eũ is infra ſe poſitum uideat, qui labore, ſtudio contentione animi atque ui ingenij maiore (quod nunquam ille exiſtimauit futurum) eodem contendat*

• *Viuuntq́ commiſſi calores*
Aeoliæ fidibus puellæ.
Non ſola comtos arſit adulteri
Crineis, & aurum ueſtibus illitum
Mirata, regaleisq́ cultus,
Et comites, Helene Lacæna:
Primus'ue Teucer tela Cydonio
Direxit arcu: non ſemel Ilios
Vexata: non pugnauit ingens
Idomeneus, Sthenelus'ue ſolus
Dicenda Muſis prælia: non ferox
Hector, uel acer Deiphobus graueis
Excepit ictus pro pudicis
Coniugibus, puerisq́ primus.
Vixere fortes ante Agamemnona
Multi, ſed omnes illacrymabiles
Vrgentur, ignotiq́ longa
Nocte: carent quia uate ſacro.
[f] *Paulum ſepultæ diſtat inertiæ*
Celata uirtus. [g] *non ego te meis*
Chartis inornatum ſileri,
Tótue tuos patiar labores
Impune Lolli carpere [h] *liuidas*
Obliuiones. [h] *eſt animus tibi*
Rerumq́ prudens, & [i] *ſecundis*
Temporibus, dubijsq́ rectus,
[k] *Vindex auaræ fraudis, & abſtinens*
Ducentis ad ſe cuncta pecuniæ,
Conſulq́ non unius anni,
Sed, quoties bonus, atque fidus
Iudex honeſtum prætulit utili: &
Reiecit alto dona nocentium
Vultu: & [l] *per obſtanteis cateruas*
Explicuit ſua uictor arma.
[m] *Non, poſſidentem multa, uocaueris*
Rectè beatum: rectius occupat
Nomen beati, qui deorum
Muneribus ſapienter uti,
[n] *Duramq́ callet pauperiem pati:*
[o] *Peiusq́ letho flagitium timet:*

das. id quidem ſi minus aſſequitur, at eum tenere locum qui proximus principi eſt, honeſtiſſimum & pulcherimum ducis. Quem locum copiosè atque uberrimè Cic. principio de Oratore ad Brutum eſt perſecutus. Quòd ſi quem, inquit, aut natura ſua, aut illa præſtantis ingenij uis fortè deficiet, aut minus inſtructus erit magnarum artium diſciplinis, teneat tamen eum curſum quem poterit: primam enim ſequentem, honeſtum eſt in ſecundis, tertijsq́; conſiſtere. Nam in poëtis non Homero ſoli locus eſt, ut de Græcis loquar, aut Archilocho, aut Sophocli, aut Pindaro, ſed horum uel ſecundis, uel etiam infra ſecundos. Nec uerò Ariſtotelem in philoſophia deterruit à ſcribendo amplitudo Platonis; nec ipſe Ariſtoteles admirabili quadam ſcientia & copia, cæterorum ſtudia reſtinxit. Vno ferè ſtudio gloriæ atque immortalitatis magni homines ad res præclarè gerendas ducuntur; hoc unum petunt uirtutis præmiũ ac rectè factorum honeſtiſſimum; hoc unum moriti, multa, cum laude agendo, doctorum hominum ſcriptis ſe aſſequi poſſe, ſperans. Caue putes, inquit, ea, Lolli, interitura quæ ab obliuione hominum & ſilentio meo carmine uindicantur; nõ enim per artes alijs peruulgatas, ſed recõditas, multis ac nouo more ſum res tuas geſtas immortalitati mandaturus. Neque uerò te moueat quòd uir Apulus tantum de me audeam polliceri; quandoquidem nõ quo quis loco, ſed quo quis ingenio ſit natus, eſt ſpectandũ. Aditus quidem Homero patuit ad gloriam, locum principem petenti; ſed idem tamen Pindaro, Simonidi, Alcæo, Steſichoro recluſus, celſo illos loco & ſublimi conſtituit. Via quidem ardua & perdifficilis eſt, ſed quam minime inexploratam ingreſſus, ſtudio, labore, induſtria me confecturum non deſperem. Eadem gloria manet: uia quæ ineunda ſit, uirtuti aperta, ſolertiæ honeſtis ſtudijs: ſpes certa propoſita ijs qui aditum ad illam obfirmato animo innitentes moliũtur.

Non ille pro caris amicis,
Aut patria timidus perire.

tur. [b] *Vt oſtendat ad ſummum contendiſſe omnes, perueniſſe paucos, eos enumerat qui maxime excellere inter cæteros ſcribendi gloria iudicati ſunt. non, inquit, latent Homero primas ſedes tenente, Pindari laudes, ſed Pindari tamen; non Simonidis, non Alcæi, ſed alterius, quo nemo iucundior, carminis ſuauitate, nemo commouendis animis afficiendiſque maior; alterius, qui tyrannos carminis acerbitate inſectatus e ciuitatibus uictos eiecerit. non Steſichori quidem, ſed eius qui proxime Homeri gloriam bella maxima & prælia canendo, potuerit æmulari.* [c] *Nec ſi quid olim luſ. Anacr. ſunt quidem hæc omnia ita ad Horatium transferenda, ut ea ſententia ſit; nec ſi quid olim ipſe luſero, magis eſt futurum ut mea carmina, ulla hominum deleat ætas: ſuperſunt Anacreontis, uenuſtiſſimi poëtæ illius quidem, ſed qui non ita tamen Horatio ſpem tollat par præmium immortalitatis, quando facile illum aut aſſequutus ſit, aut ſuperarit, referendi. Eadem aliorum ratio eſt.* [d] *– Spirat adhuc amor. Qui ita ſcribit, ut mores hominum effingat, ut ſpirent illius carmina quæ uelit, ut ſenſus ſequiant, afficiant moueant quin illa uiuant, habeantur in manibus, terantur, nulla uis aut diuturnitas temporis efficiet.* [e] *Viuuntq; commiſſi calores. Quæ Sappho de ſuis amoribus, carminibus conſignauit, ea quidem nulla ſunt iniuria temporum, aut obliuione hominum interitura.* [f] *Eſt quidem ſe ipſa una contenta uirtus; ac recte factorum eſt præmium unum, maximum atque honeſtiſſimum. Ita qui recte agit, etiam ſi abditus deſerto loco delitoſcat; non famam, gloriam, nomen, laudes aucupatur, quæ ex opinione hominum & iudicio manant; ſed una oblectatione ducitur recte ſibi conſcij animi, cuius eſſe fructum uberrimum ducit. Non ille teſtem quærit; ſuo ſibi iudicio ſtandum putat, non cupiditate, ambitione, metu; ſpe cuiuſquam commodi deprauato; idem non magis promerenda laude; quam contemnenda fortis, non rumoribus, aſſentationibus, populari aura captatur, non amat, non odit, non inuidet, non tabeſcit, non æmulatur; ſed tamen ſibi uiuit, non prodeſt exemplo, non iuuat monendo, conſilium dando, non opera, non ſtudio, non officio præſto eſt ſuis ciuibus, non reipub. petenti adeſt; uix ut dici uirtus poſſit quæ ita occulta iaceat, quæ ſepulta, abdita ac tanquam ſomno altiſſimo obruta langueſcat.* [g] *– Non ego te meis chartis inorn. ſileri. Aliud genus obliquè laudandi ſua. Non, inquit, patiar te inornatum ſileri, cuius res geſtas; uirtutem, magnitudinem animi meo ſum carmine celebraturus. Quis autem hoc ſperet fore, cuius non ea carmina ſint, ut eadem ſperet poſteris in primis probatum iri?* [h] *liuidas Obliuiones. Epitheton inuidis attributum; uidetur enim obliuio uirtuti clarorum hominum & rebus geſtis inuidere, qua una re fit, ut fructu optatiſſimo honeſtorum laborũ gloria, laude, propagatione nominis ad poſteritatem fruſtrentur.* [h] *– Eſt tibi. Sunt hæ principes partes uiri fortis, ut rerum delectum habentem, prudentia ab errore, uindicet in ſecundis rebus: moderatio reprimat elatum; in aduerſis magnitudo animi & conſtantia, à contractione, abiectioneque animi, ne quid in ſe mollius ſtatuat erectum animum gerentem, inuictumque tueatur.* [i] *Hinc æquabilitas in omni uita laudatur; quæ uirtus maxima omnium, unius propria ſapientis eſt. Is enim ita à ſe habet uitæ rationem comparatam, ut de his quæ extra ſe ſint, quantumuis illa parum firma, conſtantia, rata eſſe uideantur (qua ex re multis tota uitæ ratio perturbatur) haud magnopere laboret. Vt enim in naui quæ fluctibus iactatur, qui uehitur, loco hærere quo ſemel conſtitit, nuſquam mutato ueſtigio, poteſt: ita facile patitur uir ſapiens, ciuitatem diſſidijs, ſeditionibus, inteſtinis bellis, & externis iactari; ipſe ſuæ conſtantiæ grauitatisq; innixus, eandem uitæ æquabilitatem perpetuò retinet minime ex fortunæ præſcripto ſibi mutandas uitæ rationes atque inſtituta arbitratus; quæ cauſa una hominibus in uita agenda inconſtantiæ ſummæ, mobilitatiſque eſt.* [k] *Et ipſe fraudis uindex, ſi quam improbi, auaritia, ſcelere cupiditatéue inducti moliuntur, ſeuera illos & graui animaduerſione coërcet; & abſtinens idem atque integrum animum ſeruans ab omni auaritiæ labe;*

ea

ea contemnis, quibus impulſi alij ſcelera grauiſſima ſuſcipere & maleficia coguntur. Nihil autem cuiquam facilius quàm ea uindicare in alijs, quæ contemnere ipſe, odiſſe, improbare potuerit. [l] *Qui eſt clarus uictoria ſui, qui ſeuere in fraudes hominum & maleficia animaduertit, integrum inuictumque animum à cupiditate habet, non ſemel conſul delectus populi ſuffragijs, ſed ſuo merito ſemper conſul, ſibi imperat, cupiditatem, auaritiam, ambitionem, libidinem reprimit. Munera uenalis fidei præmia, reijcit; idem, inquam, eodem animi robore, quacunque incedet, uia ſibi patefacta per confertiſſima hoſtium agmina uictricia ſigna explicabit.* [m] *Non poſſidentem multa, ſed utentem paucis, beatum puta. Qui quæris, quæ ſint ſatis uitæ uſui, indiget paucis; qui cupiditati ſeruit, neque ille multis expleri queat.* [n] *Secundis ſuis rebus ita ſe comparat, ut corroboratus uiribus, leniora paupertatis incommoda ſentiat. Tanto enim grauiora mala ſunt, leniorâue quæ nos premunt, quantò ſunt imbecilliores, aut robuſtiores uires, quibus illa à nobis perferuntur. Ita quod puero graue onus eſt; idem ætate confirmato, & ualenti leniſſimum uidetur.* [o] *Qui ſunt molliores ad perferenda fortunæ incommoda ij nihil in uita præterea habent, q o ſe oblectent: quibus eſt prima uirtus, ij flagitium, dedecus, iacturam dignitatis & nominis oderunt; fortuna aduerſa læuius mouentur: quam fauentem & ſecundam, haud pluris ſibi quàm æquum ſit, faciendam duxerunt. Ea autem amiſſa angunt, quæ uehementius parta & iucundius mouent.*

COMMENTARII.

Ne ſorte credas] ut ne forte credas, &c. *Non, ſi priores*, &c.

Longe ſonantem natus] ego Hor. de Aufido ſup. Od. ult. lib. 3. & ſat. 1. lib. 1. *Auſidus acer.*

Non antè vulgatas per artes] nouis, & inuſitatis artibus, quia primus ſum poëta Lyricus Latinus. ut ſup. Od. ult. lib. 3. *Dicar*, &c. *ex humili potens Princeps Aeolium carmen ad Italos Deduxiſſe modos*. & epiſt. ad Mæcen. 3. lib. 1. *Libera per vacuum poſui veſtigia princeps*.

- - ſocianda chordis] Lyrica, ad lyram canenda. in cod. Rain. Card. ſcriptũ eſt, neruis. non clauditur autem hîc ſententia, ſed cohærent hæc uerba cum iis, quæ deinceps ſequuntur, hoc modo. ut ne forte exiſtimes uerſus meos propterea, quòd non ſum poëta Latinorum primus, nec Epicus, ſed Lyricus, interituros: nõ continuò ſi Homerus primum in poëtis locum meruit, Pindarus, Simonides, Alcæus, Steſichorus, Anacreon, Sappho ſunt obſcuri: ita non, ſi principem inter poëtas Latinos locum non obtineo, quem Ennius occupauit, exiſtimare debes nullum mihi, in quo conſiſtam, eſſe reliquum. non enim accipiendum eſt illud *ne* quaſi ſit prohibentis particula, ut diximus, ſed ut ualeat *ut non.* ſic Od. lib. 2. - *ſed ne relictis Muſa procax iocis, Ceæ retractes munera Næniæ, Quære modos*, &c. & epiſt. de arte poët. - *ne forte ſeniles Mandentur iuueni partes.* ibid. - *ne forte pudori Sit tibi Muſa Lyræ ſollers.*

Mæonius] ſup. Od. vi. lib. 1. *Mæonij carminis alite.*

Ceæq;] Simonideæ. ſup. Od. 1. lib. 2. *Ceæ retractes munera næniæ.* quo loco notauimus Simonidis præcipuam uirtutem fuiſſe in commouenda miſeratione, Quinctiliano teſte citato. accedat, ſi uoles, Dionyſii Halicar. de eodem teſtimonium: *Σιμωνίδου δὲ παρατήρει τὴν ἐκλογὴν τῶν ὀνομάτων· τῆς συνθέσεως τὴν ἀκρίβειαν, πρὸς τούτοις (καθ᾽ ὃ βελτίων εὑρίσκεται καὶ Πινδάρου) τὸ οἰκτίζεσθαι μὴ μεγαλοπρεπῶς, ὡς ἐκεῖνος, ἀλλὰ παθητικῶς.* id eſt, *Simonidis autem delectum verborum obſerua, compoſitionis concinnitatem accuratam: præterea (in quo etiam Pindaro præſtat) rationem miſerationis commouendæ non magnificè, ut ille, ſed dolenter, & miſerabiliter.*

Iam.

Iam, quòd ad huius loci ſententiam pertinet, ſic M. Tull. in perfecto orat. *Prima enim ſequentem honeſtum eſt in ſecundis, tertijsq; conſiſtere. Nam in poëtis non Homero ſoli locus eſt (ut de Græcis loquar) aut Archiloco, aut Sophocli, aut Pindaro: ſed horum vel ſecundis, vel etiam infra ſecundos.*

Steſichoriq; gr.ca.] Steſichorus, Tiſias prius dictus eſt, ut ſcribit Suidas: Steſichorus poſtea appellatus, *ὅτι κιθαρῳδίᾳ πρῶτος χορὸν ἔστησεν*, id eſt, quia primus citharæ cantu chorum ſtatuit, & ſtabiliuit. fuit autem Himeræus: quæ eſt urbs Siciliæ.

- luſit Anacreon.] Teius. ſup. Od. XVII. lib. I. – *& fide Teïa Dices laborantes in uno*, &c. luſit autem, quia res leues, & amatorias ſcripſit. ſic Virgil. in Tityro. *Ludere, quæ uellem*. Horat. ſaty. IIII. lib. I. – *vbi quid datur oci, Illudo chartis.*

Deleuit ætas] Anacreontis odas aliquot, maiorum noſtrorum negligentia, & ſuperiorum temporum culpa ſepultas, ac demerſas, in lucem reuocauit non ita dudum Erricus Stephanus Roberti F.

Spirat adhuc amor, &c.] amor (inquit) quem Lesbia puella Sappho ſuis politiſſimis, & eruditiſſimis uerſibus lyricis mandauit, & commiſit, nondum obliuione hominum ſepultus eſt. Quanquam huius quidem poëtriæ uerſus nobis eripuit uetuſtas. Extant tantùm quædam eorum fragmenta pauca, ac minuta: & de ea Græcorum, Latinorumque ſcriptorum teſtimonia, quibus illius memoria ab hominum obliuione uindicatur.

- calores] amores, Od. XI. huius lib. *Non enim poſthac alia calebo Fæmina.*

Non ſola comtos, &c.] Poſteaquam oſtendit ſibi locum aliquẽ eſſe inter poetas relictum, docet nunc idem ferè, quod oda ſuperiore, quæcunque unquam fortiter, & præclarè geſta ſunt, eorum memoriam ad poſteros non fuiſſe peruenturam, ſi litteris mandata non eſſent, atque ab aliquo uel poeta, uel quouis alio ſcriptore probato, ab obliuione uindicata: indicat præterea multa olim, magnaque bella eſſe geſta, in quibus uiri fortiſſimi interfuerint, quorum nomen tamen, & memoria eò deleta ſit, quia ſuarum laudum ſcriptore, ac præcone caruerint. Athen. lib. 13. plurima bella enumerat præter Troianum, propter mulieres conflata: cum quo concinit illud Sat. III. lib. I. *Nam fuit ante Helenam cunnus deterrima belli Cauſa.* Non ſola igitur Helena Paridis formam, capillos accuratè pexos, & comtos, ueſtes auro pictas, ſeu limbis aureis prætextas, cultum & ornatum regium, comitatum denique tali duce dignum mirata, arſit amore. Nam uerbum *arſit* malim ita accipi, ut ſit abſolutum, nec actionem ſignificet. Non ſola (inquam) Helena alterius uiri amore capta belli cauſam præbuit.

- & aurum ueſtib. illitum] ſic deſcribit Paridis cultum Eurip. Iphigen. in Aulide *Ἀνθηρὸς μὲν εἱμάτων στολῇ, Χρυσῷ τε λαμπρὸς, βαρβάρῳ χλιδήματι.*

Primúſve Teucer, &c.] aut non primus Teucer bonus fuit iaculator. Homerus de Teucro *ἰλ. ν. Τεῦκρός θ', ὃς ἄριστος Ἀχαιῶν Τοξοσύνῃ, ἀγαθὸς δὲ καὶ ἐν σταδίῃ ὑσμίνῃ.* Menelaus autem apud Sophoclem in Aiace, Teucrum maledicti loco ſagittarium appellat. Menel. *ὁ τοξότης ἔοικεν οὐ σμικρὰ φρονεῖν.*

Cydonio] Cretenſi. Virg. Gallo. – *libet Partho torquere Cydonia cornu Spicula.*

Non ſemel Ilios uexata] Ilios urbs ipſa: Ilium arx urbis: quanquam interdum Ilium pro Troia uſurpatur: ut fortaſſe ſuprà Od. XIX. *Et pugnata ſacro bella ſub Ilio.* quo loco tametſi ſacrum Ilium interpretati ſimus execrandum, tamen probabilius eſt ſacrum ideò dici, quia Troia à Diis cõdita eſt. Nam & Hom. ſæpe Troiam appellat *Τροίης ἱερὸν πτολίεθρον*. Troiam ter obſeſſam eſſe traditum eſt: ſemel ab Hercule: iterum ab Amazonibus: tertiùm à Menelao, & iis, qui eum ſecuti ſunt.

Idome-

Idomeneus] cùm alibi, tùm *ἰλ.ν.* licet præclara,& glorioſa Idomenei cogno ſcere facinora.

Sthenelúſve] de Sthenelo diximus ſup. ad Od. xv. lib. 1. Iam hoc loquendi genus *pugnauit prælia*, annotauimus ad Od. vi. lib. 2.

Hector] Aiax Hectorem grauiter uulnerauit *ἰλ.ξ.* adeò ut ille ingenti lapide ictus ex prælio ablatus, atque ad ripas Xanthi fluuii collocatus, animo pœnè deficeret: etiam præ dolore humi ſupinus iacêre cogeretur, ſanguinem uomeret, uſum oculorum immenſæ offuſæ tenebræ adimerent.

-vel acer Deïphobus] Deiphobus *ἰλ.ν.* à Merione uulneratur in brachio: Itaque à Polita germano ſuo tectus, ac defenſus, & in curru collocatus in urbem reuehitur.

-ſed omnes illacrymabiles Vrgentur] ſed omnes iacent æternis demerſi tenebris, propterea quòd nullum poëtam nacti ſunt, à quo ſua facta memoriæ proderentur.

-illacrymabiles] quos nemo lacrymis décorat(ut loquitur Ennius)propter quos nemo lacrymatur. uel *illacrymabiles* accipe, qui nullis lacrymis ab inferis reuocari poſſunt. Suprà Od.xiiii. lib. 2. *illacrymabilem Plutona* nominauit, id eſt, inexorabilem lacrymis, inflexibilem, qui lacrymis non commouetur.

-vrgentur longa nocte] æternis tenebris obruuntur: obliuione ſui nominis ſempiterna merguntur. uel longam noctem, mortem intellige, ut ſup. Ode xxviii.lib.1.*-ſed omnes una manet nox*.

-ſacro] poëtas Græci *ἱεροὺς ἀοιδοὺς* appellant, id eſt, ſacros cantores. ſunt enim Muſis ſacri, earumq́; ſacris initiati: res ſacras, & diuinas, humano ſenſu maiores plerunque nunciant Virg. Georg.ii. *Me uerò primum dulces ante omnia Muſæ, Quarum ſacra fero ingenti percuſſus amore, Accipiant.* Horat.de arte poët. *Silueſtres homines ſacer, interpresq́; deorum Cædibus, & uictu fœdo deterruit Orpheus*. Itaque fortaſſe propter hanc cauſam ſuprà idem Hor.Od.xiii.lib.2.de Alcæo & Sapph. dixit illud. *Vtrunque ſacro digna ſilentio Mirantur umbræ dicere.*

Paulum ſepultæ diſtat,&c.] id eſt, uirtus nullis litteris illuſtrata, & incognita, parum differt ab ignaua, & ocioſa uita. parum intereſt, utrùm quis totam uitam ocio, & deſidia traduxerit, nulla ſui nominis memoria poſteris prodita, an rebus præclariſſimè geſtis nemo extiterit, qui eas ſcriptis eruditis ac politis memoriæ ſempiternæ conſecret, & commendet. Nam (ut ait Pindarus) Pyth. *εἰδ.γ.γιγνωσκομένα δ' ἀρετὰ κλεινᾶις ἀοιδᾶις, χρονία τελέθει.* id eſt, uirtus carminibus eruditis illuſtrata, & celebrata, diuturna eſt. tùm uerba lecta, & ornata, quæ lingua ex alto animi receſſu depromſerit, diutius uiuunt, quàm facta, ut idem Pindarus ait Nem. carm.4. uerba Pindari ſunt hæc. *ῥῆμα δ' ἐργμάτων χρονιώτερον βιοτεύει, ὅ,τι κε σὺν χαρίτων τύχᾳ γλῶσσα φρενὸς ἐξέλοι βαθείας.* & *εἰδ.* *Ζῆτα* Nem. ait hymnos, & carmina, eſſe quædam rerum fortiter, & præclare geſtarum ſpecula. uerbum *diſtat* autem cum dandi caſu coniunxit, ut diſcrepandi, & differendi uerba in lib.de arte poët. *-niſi quòd pede certo Differt ſermoni ſermo merus.* & ſat.4.lib.1. *& tamen idem Scire uolam, quantum ſimplex, hilarisq́; nepoti Diſcrepet.*

Non ego te meis Chart. inornat. ſil. Tótve tuos, &c.] non committam, ut tu ſilentio à me prætermiſſus meis ſcriptis non illuſtreris, ac celebreris: nec ſinam tot tuas res geſtas uetuſtate paulatim obſcurari, poſteritatisq́; obliuione deleri. Vetus eſt dictum (inquit Pindarus Nem. *εἰδ.θ.*) non oportere id, quod fortiter, & cum uirtute geſtum eſt, ſilentio tegere. uerba Pindari ſunt hæc, *ἔστι δέ τις λόγος ἀνθρώπων τετελεσμένον ἐσλὸν μὴ χαμαὶ σιγᾷ καλύψαι.*

-carpere] id eſt, paulatim obſcurare, atque imminuere. tranſlatio eſt. uide annot.

AD LIGVRINVM. Ode 10.

Vt, dum per ætatem licet, fruatur formæ ſuæ bono : alioqui fore vt ipſum pœniteat, cum flos ille ætatis exaruerit.

[a] *O crudelis adhuc, et Veneris muneribus potẽs :*
[b] *Inſperata tuæ cum ueniet pluma ſuperbiæ :*
Et,[c] *quæ nũc humeris inuolitãt, deciderint comæ :*
Nunc [d] *& qui color eſt Puniceæ flore prior roſæ,*
Mutatus Ligurinum in faciem uerterit hiſpidam,
Dices, heu (quoties te ſpeculo uideris alterum)
Quæ mens eſt hodie, cur eadem non puero fuit ?
Vel cur his animis incolumes non redeunt genæ?

[a] *Vix eſſe ferendum uidetur, & crudelitatem in eodem eſſe, & Veneris munera. Quæ te dea, inquit, muneribus ſuis auxit, nitore, formæ elegantia, decore, uenuſtate, ea te uetat crudelem eſſe, mollem animum, mitem, obſequentem requirit; duritiam odit, acerbitatem, contemptionem, arrogantiam, faſtidium. quid autem habes quo inflatus tumeas, flore ætatis ſuperbus? tempore flacceſcit & languet, qui nunc uiget oris decor. Quid tum futurus, cum quidem tibi (quæ arrogantiæ materia eſt) formæ elegantia detracta, inuito erit pubeſcendum?* [b] *Inſperata, non expectata, ut Cic. inſperatum nec opinatum malum. 3. Tuſcul.* [c] *Vſque ad pubertatem, inquit Acron, pueris comæ nutriri conſueuerant. Ita Virgil. 10. – fuſos ceruix cui lactea crines Accipit & molli ſubnectit circulus auro.* [d] *Qui tumet Veneris munere, cuius perbreuis gratia eſt, ei quæ imminentia horret, deformitas, hiſpida facies, decolores genæ, pallor, quo magis aliquid de acerbitate & duritia remittat, eſt obijciendus. Eodem pertinet, quæ conſecutura pænitentia eſt, pertinacius ſuſceptum inſtitutum retinentem. Putidum enim eſt, quorum futurum ſcias ut te pæniteat, ea pergere obſtinatiue iactare.*

COMMENTARII.

Veneris muneribus potens] formoſus, & florens ætate. hunc Ligurinum credibile eſt amatum eſſe ab Horat. ſup. Od. 1. huius lib. *Sed cur, heu, Ligurine, cur Manat rara meas lacryma per genas?* & Lyciſcum Od. xi. epod. *Nunc gloriantis quamlibet mulierculam Vincere mollitia amor Lyciſci me tenet.*

Inſperata tuæ cum ueniet, &c.] cum tibi pili, & barba os, parteſq; corporis nunc læues, & politas occupabunt. ſuperbiam Ligurini appellat, oris, & totius corporis læuitatem : comam uſque ad humeros pendentem : florem ætatis denique.

Et, quæ nunc humeris inuolit. dec. co.] pueri concubini alebant comam puellarum in morem. vt Od. xi. epod. *Aut teretis pueri longam renodantis comam.* & ſuprà de Gyge puero Od. v. lib. 2. *Quem ſi puellarum insereres choro, Mirè ſagaces falleret hoſpites Diſcrimen obſcurum ſolutis Crinibus, ambiguoq; uultu.* Detondebantur autem, cum uel domini uxorem ducebant, uel pueri ipſi ætate adulta, & corroborata eſſe cœperant. Catull. in nuptias Iuliæ. *Nunc tuum cinerarius Tondet os, miſer ah, miſer Concubine nuces da.* hæc uerba igitur *cum deciderint comæ*, licet ita accipere : cum exoletus fueris, cum ad uſum illum puerilem, & impudicum, quem nunc præbes, ineptus fueris, nempe adultus, & uir factus, & detonſa coma.

-puniceæ]

-puniceæ] purpureæ. Od.1x. *Punico Lugubre mutauit ſagum.*

-hiſpidam] hirſutam, horridam, barbatam, piloſam, aſperam. Theocritus Ἐρασῇ, formæ puerilis breuitatem cùm roſa, uiola, lilio, niue confert his uerſibus, *Καὶ τὸ ῥόδον καλόν ἐστι, καὶ ὁ χρόνος αὐτὸ μαραίνει· Καὶ τὸ ἴον καλόν ἐστιν ἐν εἴαρι, καὶ ταχὺ γηρᾷ. Λευκὸν τὸ κρίνον ἐστι, μαραίνεται ἁνίκα πίπτει. Ἁ δὲ χιὼν λευκά, καὶ τάκεται ἁνίκα παχθῇ· Καὶ κάλλος καλόν ἐστι τὸ παιδικὸν, ἀλλ' ὀλίγον ζῇ.*

-alterum] differentem, diſſimilem, mutatum ab hoc, qui nunc es. Græci ἕτερον dicunt, id eſt, alterum: *Ἀρισ. ῥητορ. β. τὸ γὰρ δεινὸν ἕτερον τῆς ἐλεεινοῦ.* & *ἠθικῶν κ. ὁ φίλος ἕτερος ὢν τοῦ κόλακος.* qua de re plura alibi.

Quæ mens eſt hodie, cur eadem, &c.] Non diſſimile eſt illud Tibulli lib.1. *At te pœna manet, niſi deſinis eſſe ſuperba, Quàm cupies uotis hunc reuocare diem?* & Terent. in Hecyra. *Eheu, me miſeram. cur non aut iſtæc mihi Aetas & forma eſt, aut tibi hæc ſententia?* & Hom. *ὀδ. π. Αὐτὰρ ἐγὼν οὕτω νέος εἴην τῷδ' ἐνὶ θυμῷ.*

-incolumes] læues, & imberbes. quandiu enim tales manent impudici pueri genæ, ſaluæ ſunt, & integræ: barbatæ autem, & hirſutæ, corruptæ ſunt, & quodammodo mortuæ, neque iam integræ, neque incolumes.

AD PHYLLIDEM. Ode II.

Inuitat eam ad epulas.

[a] E*ST mihi nonum ſuperantis annum*
Plenus Albani cadus: eſt in horto
Phylli, nectendis apium coronis,
Eſt edera uis
Multa, qua crineis religata fulges:
Ridet argento domus: ara caſtis
Vincta uerbenis auet immolato
Spargier agno:
Cuncta feſtinat manus: huc, & illuc
Curſitant miſtæ pueris puellæ:
Sordidum flammæ trepidant rotantes
Vertice fumum.
[b] *Ut tamen noris, quibus aduoceris*
Gaudijs: idus tibi ſunt agendæ,
Qui dies menſem Veneris marinæ
Findit Aprilem
Iure ſollennis mihi, ſanctiórque,
Pæne natali proprio, quód ex hac
Luce Mæcenas meus affluenteis
Ordinat annos.
Telephum, quem tu petis, occupauit
Non tuæ ſortis iuuenem puella

[a] *Totus hic conuiuij apparatus, quod Mæcenatis natali die inſtitutum, hilaritate, iocis, uino, epulis traducendum eſt (quod unum maxime Horatius ſpectat) ſignificationem in illum ſtudij habet mirifici. Eſt mihi nobile, & uetuſtum uinum, eſt apium, eſt ederæ uis ad coronas nectendas: quicquid eſt apud me præclari effuſum expoſitúmque; eſt feſtum diem Mæcenatis agenti: domus argento ornata & renidens, ara erecta, uerbenis uincta, comparata uictima, quæ pro incolumitate patroni cædatur, ſedula manus ſeruorum ad miniſteria conuiuij obeunda, tota nitida, munda, & lauta domus.* [b] *Aliud eſt quod agit, aliud quod agere uidetur. Verbo enim uidetur illecebra quæſita ad amicæ animum deliniendum, re uera captata occaſio eſt, ad probandum animi ſtudium in Mæcenatem. Non leuis mihi occaſio eſt, ineundi conuiuium, domus elegantius inſtruendæ, aræ adornandæ, omnia ad lætitiam atque ad hilaritatem comparandi; dies enim natalis Mæcenatis agitur: qui mihi penè ſanctior eſt (ac iure quidem) meo.* [c] *Omnia à me ſunt inuitamenta, quibus illecta apud me conuiuium ineas; nihil*

habes

Diues, & laſciua: tenetq́ grata
Compede uinctum.
Terret ambuſtus Phaëton auaras
Spes: & exemplum graue præbet ales
Pegaſus, terrenum equitem grauatus
Bellerophontem:
Semper vt te digna ſequare: & ultrà,
Quàm licet, ſperare nefas putando,
Diſparem uites. age, iam meorum
Finis amorum,
(Non enim poſthac alia calebo
Femina) condiſce modos, amanda
Voce quos reddas. minuentur atra
Carmine curæ.

habes quod tibi moram &, impedimentum afferat quo minus petenti obſequi & parere uelis. Telephum enim, ne te hoc moueat, immemorem tui occupat nobilioris fortis, ac diues quod caput eſt, & laſciua puella; ut tibi hæc tanquam auerſatio à dolore ſit quærenda, quæ ſe tibi opportune dat, non ſperanti. [d] *Grata ſeruitus ſæpe eſt, atque ultro expetenda, quæ præmij ſpe, ſi qua in ea inſunt, incommoda, ſolatur. Hinc ortum prouerbium apud Græcos* χρυσαῖ πέδαι, *aureæ compedes: quod Diogenes uſurpauit; qui quadam epiſtola, Ariſtippum perſtringens, teneri illum aureis compedibus in regia dixit, ne inde nolenti liceret auolare. Seneca quidem ſtulti eſſe hominis ait, compedes ſuas quamuis aureas amare. Ita Horatius grata compede deuinctum adoleſcentem ait, qui blanditijs atque illecebris puellæ diuitis, & laſciuæ delinitus, minime ſibi integram poteſtatem abeundi reliquiſſet.* [e] *Et calere, æquè & frigere, quod eius contrarium eſt, ad amorem refertur. Ita Terētius Eunucho: - ſine Cerere & Baccho friget Venus: quod parce detortum uidetur à græcis ſumpſiſſe. Eurip.* οἴνου δὲ μὴ παρόντος οὐκ ἔστιν κύπρις, *&, quod legitur in Græcorum monumentis,* Νεκρὸν ἀφροδίτη διονύσου δίχα καὶ δήμητρος. *& apud Athen. 6.* ἐν τῇ κενῇ γὰρ γαστρὶ τῶν καλῶν ἔρως οὐκ ἔστι. πεινῶσιν γὰρ ἡ κύπρις πικρά. *Hinc inflammari amore, ardere, uri, incendi torreri, quorum exempla permulta afferri, niſi ſint cuiuis explorata et aperta, poſſint.*

COMMENTARII.

Plenus Albani cadus] Albanum uinum commemorat Athenæus lib. 2.

Nectendis apium coronis] utebantur ueteres illi coronis in conuiuiis, obſcurè ſignificantes rerum abundantiam, & copiam. στέψαι enim, quod ualet coronare Latinè, implere eſt: ut apud Hom. ὀδυσ. α. Κοῦροι δὲ κρητῆρας ἐπεστέψαντο ποτοῖο, quem uerſum propemodum ad uerbum expreſſit Virg. lib. 1. Aen. *Crateras magnos ſtatuunt, & uina coronant.* quanquam nonnulli arbitrantur ſolitos eſſe poculis imponere coronas: quæ ſententia Tibulli auctoritate confirmari poteſt lib. 2. *Aut è ueſte ſacris tendent umbracula ſertis Vincta: coronatus ſtabit & ipſe calix.* Virg. Aen. III. *Tum pater Anchiſes magnum cratera corona Induit, impleuitq; merò.* conficiebant autem ex edera, uel apio coronas ad ſignificandam eam, quæ in conuiuio uerſari debet, hilaritatem, & iucunditatem. Theocr. in Amaryllide. Τὸν στέφανον τίλαι με κατ' αὐτίκα λεπτὰ ποιησεῖς, Τόν τοι ἐγὼν Ἀμαρυλλὶ φίλα, κισσοῖο φυλάσσω. Anacr. ἐπὶ δ' ὀφρύσι σελίνων στεφανίσκους θέμενοι, θάλειαν ἑορτὴν ἀγάγωμεν Διονύσῳ. Aenea, & ſociis eius, cum primùm in Italiam adueniſſent, humi diſcumbentibus, ac prandentibus, ſolum apio fuiſſe ſubſtratum, idque illis menſæ loco fuiſſe ſcribit Dionyſius Halycarn. lib. 1. ἀρχαιο. ῥωμ. uide ſuprà annot. ad Od. XVII. lib. 1. conficiebantur etiam ex philyra coronæ. ſed hæ erant ſumptuoſiores, ut Od. ult. lib. 1. *Diſplicent nexæ philyra coronæ:* commemorat coronas etiam lib. 2. Sat. III. *- potus ut ille Dicitur ex collo furtim carpſiſſe coronas, Poſtquàm eſt impranſi correptus uoce magiſtri.*

- crineſs religata] ſup. Od. XI. lib. 2. – *comam religata.* & Od. V. lib. I. – *cui flauam religas comam.* & Od. XI. epod. *Flauam renodantis comam. fulges* autem pro eo, quod eſt, fulgere ſoles, ut rectè Porph.

Ridet argento domus.] γελᾷ. renidet. hilaritatem quandam præ ſe fert. uide annot. ad Od. XVIII. lib. 2.

- ara caſtis Vincta verbenis] aræ cæſpitibus, & terra extructæ uerbenis reuinciebantur. Eſt autem uerbena (ut ſcribit Plin. lib. 22. cap. 11. gramen ex ara, ſeu ex arce cum ſua terra euulſum. Hac utebantur legati cum ad hoſtes clarigatum, id eſt, res repetitum mittebantur: hac Iouis menſa uerrebatur, domus purgabantur, ac luſtrabantur, ut idem ſcribit lib. 25. cap. 9.

- auet immolato, &c.] uidetur cupere infici, ſeu imbui ſanguine agni mactati.

Cuncta feſtiuat manus] omnes diligentiam adhibent, manusq; admouent ad eam rem, quam paro. feſtinat σπεύδει, ſtudium adhibet. ſic Theoc. *Ηρακλίσκῳ, ἐνεπλήσθη δ' ὁ δόμος σπεύδοντος ἑκάστου.*

- trepidant] cum trepido, ſeu tremulo motu ſurſum feruntur. uide ann. ad Od. 4. lib. 2.

- rotantes] torquentes, rotarum in morem uoluentes. ſic Virg. Georg. 1. & Aen. 3. – *globos flammarum* appellat, flammas Aetnæ globorum in modum erumpentes.

Idus] Idus Apriles, ut ſtatim declarat. eidus malim ſcribi per ei, ut docet Plut. & uetera marmora admonent.

- marinæ] ſup. Od. XXVI. lib. 3. *Laeuum marinæ qui Veneris latus Cuſtodit.* Aprilem autem à Venere, quam Ἀφροδίτην Græci appellant, nomen traxiſſe docet Plutarc. in Numa, uel, ut alii uolunt, ab aperiendo, quod idem auctor ſcribit.

- ſollennis] dies feſtus ſtatus, & fixus: ut dicimus ſacrificium ſollenne, quod & certo anni tempore, & omnibus annis præſtari debet, à ſollo, id eſt, toto. Feſtus. M. Tull. Tuſcul. 1. – *cum enim illam ad ſollenne, & ſtatum ſacrificium curru uehi ius eſſet ſatis longè ab oppido ad fanum,* &c. de hac uoce uide annot. ad epiſt. 1. lib. 1. ibid. *Inſanire putas ſollennia me.*

- quod ex hac luce, &c.] id eſt, quia ab hoc die annos ætatis ſuæ numerat. ab hoc die anuorum ætatis ſuæ numerandorum initium ducit. hic dies eſt eius natalis.

- affluenteis] accedentes. tralatio eſt à fluminibus. Virgil. Aen. 2. – *leni fluit agmine Tibris.* Sic iterum Horat. epiſt. 1. lib. 1. *Sed mihi tarda fluunt, ingrataq; tempora.*

Telephum, quem tu petis, occupauit, &c.] Telephus, quem tu amas, & expetis, in puella tibi ualde diſſimili, loco, re, genere, amorem ſuum collocauit, eiusq; amore irretitus eſt.

- non tuæ ſortis] non tui generis, loci, rei, fortunæ.

Terret ambuſtus Phaëthon] Notiſſimum eſt Phaëtontem, cum ætate iam adulta ſe Solis eſſe filium ex matre Rhoda cognouiſſet, currumq; patris moderari illo diu, multumq; negante uoluiſſet, cælumq;, & terras ob aurigandi inſcitiam incendio miſcuiſſet, ambuſtum ipſum, fulmineq; percuſſum in Eridanum fluuium decidiſſe. Plato in Timæo ſic interpretatur Phaëtontis fabulam: Τὸ γὰρ οὖν καὶ παρ' ἡμῖν λεγόμενον, ὥς ποτε Φαέθων ἡλίου παῖς τὸ τοῦ πατρὸς ἅρμα ζεύξας διὰ τὸ μὴ δυνατὸς εἶναι κατὰ τὴν τοῦ πατρὸς ὁδὸν ἐλαύνειν, τά τ' ἐπὶ γῆς ξυνέκαυσε, καὶ αὐτὸς κεραυνωθεὶς διεφθάρη, τοῦτο μὲν μύθου σχῆμα ἔχον λέγεται· τὸ δ' ἀληθές ἐστι τῶν περὶ γῆν, καὶ κατ' οὐρανὸν ἰόντων παράλλαξις, καὶ διὰ μακρῶν χρόνων γινομένη τῶν ἐπὶ γῆς, πυρὶ πολλῷ

πολλῷ φθορᾷ. Quæ uerba (ut ſummatim perſtringam) hanc ſententiam continent: per illam Phaëtontis fabulam, omnium, quæ circum terram, & ſub cælo feruntur ac mouentur, mutationem, eorumq́; quæ ſunt in terra, longo temporis ſpatio interitum, & deflagrationem multo igni erumpente ſignificari. Lucretius libro 5. Platoni aſſentiens idem complectitur his pulcherrimis uerſibus, *Ignis enim ſuperauit, & ambens multa peruſſit, Auia cum Phaëtonta rapax uis Solis equorum Aethere raptauit toto, terraſq́; per omnes. At pater omnipotens ira tum percitus acri Magnanimum Phaëtonta repenti fulminis ictu Deturbauit equis in terram, Solq́; cadenti Obuius æternam ſuſcepit lampada mundi, Diſiectoſq́; redegit equos, iunxitq́; trementes. Inde ſuum per iter recreauit cuncta gubernans, Scilicet ut ueteres Graium cecinere poëta. Quod procul à uera eſt animi ratione repulſum.* Horatius autem hoc Phaëtontis exemplo Phyllidem deterret, ne maiora, quàm, quæ ſibi conueniunt, expetat, & concupiſcat.

– & exempl.gr.præb. ales Pegaſ.] poëticè id attribuit Pegaſo Horatius, quod à Iouis ira natum eſt. Nam Bellerophon Anteæ calumnia liberatus, grauiſſimiſq́; periculis perfunctus, denique gener Prœti, regniq́; ſocius ac particeps factus, his rebus omnibus elatus, & Pegaſo fretus, dicitur, quid in cælo eſſet, quidque ibi fieret, explorare uoluiſſe. Qua audacia offenſus Iupiter, œſtrum in Pegaſum immiſit. Ita excuſſus equo Bellerophon in Lyciæ campum décidit, qui Aleius ἀπὸ τοῦ ἀλᾶσθαι, quod eſt errare, dictus eſt, quia in eo campo, debilitato corpore errarit. hæc Homeri interpretes ἰλ. ζ. Vtitur eodẽ exemplo Pindarus Iſthm. εἰδ. ζ. monens, ne quis ſibi immortalitatis ſpem proponat, cum ſimus mortales, uitæq́; multo breuioris, quàm ut Deorum ſedem attingere poſſimus. Verba Pindari ſunt hæc, *τὰ μακρὰ δ᾽ εἴ τις παπταίνει, βραχὺς ἐξικέσθαι χαλκόπεδον θεῶν ἕδραν· ὅ, τε πτερόεις ἔρριψε Πάγασος δεσπόταν ἐθέλοντ᾽ ἐς οὐρανοῦ σαθμοὺς ἐλθεῖν μεθ᾽ ὁμάγυριν Βελλεροφόνταν ζηνός.*

– ales] alatus. πτερόεις, Pindarus. De Pegaſo ſup. Od. xxvii. lib. 1.

– terrenum equitem grauatus] *grauatus equitem*, pro eo, quod eſt, grauatus ferre equitem, Horatianum eſt. Nam ſic loquuntur & Græci. *βαρυνόμαι τὴν πενίαν, τὴν ἀτιμίαν*, &c. Plutarchus in Cæſare, *τοῖς βασκαίνουσι, καὶ βαρυνομένοις τὴν δύναμιν.* ſic & Sueton. in Tiberio. *matrem Liuiam grauatus*. idem in Auguſto. *Ampla & operoſa prætoria grauabatur.*

– te digna] tibi apta, tibi conuenientia.

Diſparem uites] Prouerbium eſt uulgatum apud Græcos, quod monet, ut ſibi quiſque æqualem uxorem ducat. *τὴν κατὰ σαυτὸν ἕλα*. natum à luſu puerorum turbines flagellis circumagentium ac uerſantium. lege in libris epigrammatum Græcorum, pulcherrimum Callimachi epigramma ad Dionem. Ita igitur & Horat. Phyllidi ſuadet, ut amicum ſibi parem deligat: ab amore Telephi animum auertat.

Finis amorum] ô Phylli, quam omnium poſtremam amare conſtitui. ſic Propert. lib. 1. *Cinthia prima fuit, Cinthia finis erit.*

– calebo] incendar, ardebo, ut Od. ix. lib. 3. *Donec non alia magis Arſiſti.*

– modos] cantus, carmina modulata.

– reddas] reddere interdum eſt id, quod ab aliquo acceperis, ac didiceris uel recitare, uel cantare, ut hîc, & ſup. Od. vi. huius libri, *Reddidi carmen docilis modorum Vatis Horati.* & epiſt. ad Lollium ii. lib. 1. *Vt puerum ſæuo credas dictata magiſtro Reddere.* idem ad Piſones de arte poët. *Reddere qui uoces iam ſcit puer.* & Lucret. *reddere dicta.* lib. 4. *Et ſonitus audire (ſeuera ſilentia noctis Vndique cum conſtent) & reddere dicta tacentes.*

– atræ] uſitatum eſt Horatio hoc epithetum. ſup. Od. XIIII. lib. 3. *Hic dies uerè mihi feſtus atras Eximet curas.* & Od. 1. eiuſd. *Poſt equitem ſedet atra cura.* & Saty. VII. lib. 2. – *nam comes atra premit, ſequiturq́; fugacem.*

AD VIRGILIVM. Ode 12.

Deſcribit ueris aduentum: tùm eum inuitat ad epulas, ea conditione, ut ſecum pro ſymbola, unguenti nardini onycem afferat.

[a] IAM *ueris comites, quæ mare temperant,*
Impellunt animæ lintea Thraciæ:
Iam nec prata rigent, nec fluuij ſtrepunt
Hyberna niue turgidi.
Nidum ponit, Ityn flebiliter gemens,
Infelix auis, & Cecropiæ domus
Aeternum opprobrium, quòd malè barbaras
Regum eſt ulta libidines.
Dicunt in tenero gramine, pinguium
Cuſtodes ouium, carmina fiſtula:
Delectantq́; deum, cui pecus, & nigri
Colles Arcadiæ placent.
Adduxere ſitim tempora Virgili:
Sed, preſſum Calibus ducere Liberum
Si geſtis, iuuenum nobilium cliens,
Nardo uina merebere.
[b] *Nardi paruus onyx eliciet cadum,*
Qui nunc Sulpicijs accubat horreis,
Spes donare nouas largus, amaraq́;
Curarum eluere efficax.
Ad quæ ſi properas gaudia, cum tua
Velox merce ueni. non ego te meis
Immunem meditor tinguere poculis,
Plena diues ut in domo.
Verùm pone moras, & ſtudium lucri:
Nigrorumq́; memor, dum licet, ignium,
Miſce ſtultitiam conſilijs breuem.
[c] *Dulce eſt deſipere in loco.*

[a] *Iam miteſcente cælo, fauonijs flantibus, minus crebris tempeſtatibus iactantibus mare, nec prata rigent concreta gelu, nec fluuij ſtrepunt, hiberna, niue turgidi, ueris aduentus appetit, ut uideatur animus, id quod anni ratio poſtulat, ad lætitiã, ad riſum, ad hilaritatem comparandus. Iam uerò hoc loco ſignificationem habet uehementius deſiderantis. Iam, quod optatiſſimum aduenit, quod diu expectatum, quod iucundiſſimum, hiemis ſæuitiam expertis. Sic Virg. Vltima Cumæi uenit iam carminis ætas: Magnus ab integro ſeclorum naſcitur ordo, Iam redit & uirgo, redeunt Saturnia regna: Iam noua progenies cælo demittitur alto. Et paulo poſt, Caſta faue Lucina, tuus iam regnat Apollo. Animaduertendum & illud eſt, ab hiemis deformitate, ueris elegantiam, clementioris cæli aſpectum, agrorum amænitatem, quo lætior gratiorq́; appareat, deſcribi.* [b] *Nardi paruus onyx. In prouerbium abijt apud Latinos immunem uenire (ἀσύμβολον Græci uocant) ſolitum in eos uſurpari, qui ad cõuiuium nihil muneris afferunt. Terent. in Phormione græca uoce uſus eſt: té ne aſymbolum uenire unctum atque lautum è balneis? Nam apud Athenæum uenuſte Ephippius, immuni manu dixit.* ἀλλότριον εἰσελθὼν ὄψον ἐσθίειν μάθῃ ἀσύμβολον τε χεῖρα προσβάλλῃ βορᾷ. *Fuiſſe*

autem

autem hunc morem ueteribus, quem etiam noſtri homines retinent hoc tempore, Terentius alibi etiam oſtendit – ſymbolum dedit, cœnauit. & in Eunucho, Heri aliquot adoleſcentuli, coimus in Pyræeo In hunc diem ut de ſymbolis eſſemus. Plaut. Curcul. Symbolorum collatores apud forum piſcarium: qui in Sticho ſymbolam dixit – eadem ſymbolam dabo, & iubebo ad Sangarinum cœnam coqui. collectam Cic. 2. de Orat. uocauit. Ego uerò, inquit ille, quoniam collectam à conuiua, Craſſe, exigis, non committam, ut ſi defugerim, tibi cauſam aliquã dem recuſandi. Apud Græcos quidẽ alia cœna erat, quæ eius ſumptu inſtruebatur, qui amicis conuiuiũ curabat: alia quæ conuiuarum impenſa, illam εἰλαπίνην, *hanc* συμβολὴν, συναγώγιον, ἀπὸ σπυρίδος δεῖπνον *appellabant: quod quidem cuiuſmodi ſit oſtendit Athenæus. 7.* ὅταν τις αὐτὸς αὐτῷ σκευάσας δεῖπνον, καὶ συνθεὶς εἰς σπυρίδα παρά τινα δειπνήσων ἴῃ. *Eandem &* συγκόμιστα, *&* συναγώγιμον *&* ἔρανον *uocabant. Homer.* Ὀδυσ. α. τίς δαὶς τίς δὲ ὅμιλος ὅδ᾽ ἔπλετο; τίπτε δέ σε χρεώ; εἰλαπίν᾽ ἠὲ γάμος; ἐπεὶ οὐκ ἔρανος τάδε γ᾽ ἐστίν. *Et Odyſſ. λ.* ἢ γάμῳ ἢ ἐράνῳ ἢ εἰλαπίνῃ τεθαλυίῃ. *Quo loco interpres,* ἔρανος *dicitur* τὸ ἐκ συμβολῆς γινόμενον δεῖπνον. *Eubulus in Oedipode, apud Athenæũ.* Ὅς τις δ᾽ ἐπὶ δεῖπνον ἢ φίλον τιν᾽ ἢ ξένον καλέσας ἔπειτα συμβολὰς ἐπράξατο. *Apud eundem Diodorus in* Ἐπικλήρῳ – ἀριστήσας ἑαυτὸν ἐντραγὼν, ἐμπιὼν, ἀπέρχετ᾽ οἴκαδ᾽ οὐ καταβαλὼν συμβολάς. *Eandem cœnam Catullus uenuſtiſſimis uerſibus deſcripſit. Cœnabis benè mi Fabulle apud me Paucis ſi tibi dij fauent diebus: Si tecum attuleris bonam atque magnam Cœnam. Apud eundem Athenæum, Hegeſander* τὴν συμβολὴν τὴν εἰς τὰ συμπόσια ὑπὸ τῶν πινόντων εἰσφερομένην Ἀργεῖοι χοῦν καλοῦσι τὴν δὲ μερίδα αἶσαν. *Theocriti interpres ait prouerbium eſſe ſolitum dici in eos qui cunctantes nimium ad cœnam uenire, conuiuas morantur,* ἢ χωλός ἐστι, ἢ οὐ δίδωσι συμβολάς. *Huiuſmodi uocabantur à Græcis* ἀσύμβολοι, *ut etiam Pollux 6. affirmat. Hinc* ἀσυμβόλως δειπνεῖν, *immunem cœnare, quod ſibi boni à philoſophia contigiſſe Cteſibius quidam fertur dicere ſolitus. Demoſthenes (ut ne hoc quidem omittatur)* κατὰ μετάδοσιν *ad mores & ſtudia hominum tranſtulit, quos quidem æquum eſſe ait, quod tanquam ſymbolum in communem uitam attulerint, pariter referre.* ἐγὼ νομίζω, *inquit,* πάντας ἀνθρώπους ἐράνους φέρειν παρὰ τὸν βίον αὐτοῖς, οὐχὶ τούς δὲ μόνους οὓς συλλέγουσί τινες καὶ ὧν πληρωταὶ γίγνονται, ἀλλὰ καὶ ἄλλους. οἷον, ἐστί τις μέτριος καὶ φιλάνθρωπος ἡμῶν καὶ ἐλεῶν πολλούς; τούτῳ ταυτὸ δίκαιον ὑπάρχειν παρὰ πάντων, ἄν ποτ᾽ εἰς χρείαν καὶ ἀγῶνα ἀφίκηται. *Tranſtulit Gellius ad eos qui uocati ad conuiuium, aliquid eruditi ſermonis in conuiuium afferunt, quo animi conuiuarum inter edendum oblectentur.* [c] *Quæ tempore & loco fiunt, æquè ſemper grata & iocunda accidunt. Itaque illud Heſiodi celebratur,* μέτρα φυλάσσεσθαι, καιρὸς δ᾽ ἐπὶ πᾶσιν ἄριστος. *Ita autem hoc uerum eſt, ut quæ parua ſint, data tempore, gratiora ſint maximis, quæ non ſint loco data. Quod quidem in græcorum monumentis doctorum hominum ſententiæ admonent,* ὡς μέγα τὸ μικρόν ἐστιν ἐν καιρῷ δοθὲν, καλὸν τὸ καιροῦ πάντας εἰδέναι μέτρον. *& illud Pindari in Pyth.* ὁ δὲ καιρὸς ὁμοίως παντὸς ἔχει κορυφάν. *Vt deſipere in loco, & ineptire, ſi quando relaxatio animi, & aberratio à curis grauioribus quæritur, in primis ſapere ſit.*

COMMENTARII.

Iam ueris comites] hæc Ode eiuſdem fere eſt argumenti, atque Ode ſeptima.

– animæ Thraciæ] uenti Thracii, nempe Fauonii. Quidam putant Eteſias ſignificari: à quibus ualde diſſentio. nam Eteſiæ æſtate ſpirãt: Fauonii uere ineunte. Iam ex Lucretio, M. Tullio, Plauto, Terentio intelligere licet, quid interſit inter animum, & animam. Lucret. lib. 3. *Nunc animum, atque animam dico coniuncta tene*

ri Inter ſe, atque unam naturam conficere ex ſe: Sed caput eſſe quaſi, & dominari in corpore toto Conſilium, quod nos animum, mentemq́; uocamus. Idem lib. 5. - *ac prece quæſit Ventorum pauidus paces, animasq́; ſecundas.* Idem lib. 3. *Et magis eſt animus uitai clauſtra coërcens, Et dominantior ad uitam, quàm uis animai. Nam ſine mente, animoque nequit reſidére per artus Temporis exiguam partem pars ulla animai, Sed comes inſequitur facilè, & diſcedit in auras, Et gelidos artus in lethi frigore linquit,* &c. Et M. Tull. Tuſcul. lib. 1. *Animum autem animam noſtri declarant nominari. Nam & agere animam, & efflare dicimus.* animam, id eſt, uentum, ibid. - *ipſe autem animus ab anima dictus eſt.* Idẽ ibid. *quam regionem cum ſuperauit animus, naturamq́; ſui ſimilem contigit, & agnouit: iunctus ex anima tenui, & ex ardore ſolis temperato, ignibus inſiſtit,* &c. Idem ibidem. *anima ſit animus, ignis ne, neſcio.* Plaut. Aſinar. DE. *Animam ædepol ſuauiorem, quàm uxoris meæ.* PHILAEN. *Dic, amabo, an fœtet anima uxori tua?* idem Aulular. - *ſed ne animam recipere ſinas, te rogo.* idem ibid. S. *Quin cum it dormitum, follem obſtringit ob gulam.* A. *cur?* S. *nequid animæ forte amittat dormiens.* Terent. Adelph. *quid feſtinas, mi Geta? animam recipe.* Idem in Phorm. *Animam compreſſi, aurem admoui.* Iterum M. Tull. frumentaria, de Apronio, *qui non modò animum integrum, ſed ne animam quidem puram conſeruare potuiſſet.* idem in Timæo, *Ita contigit, ut inter ignem, & terram, aquam Deus, animamq́; poneret, eaq́; inter ſe compararet, & proportione coniungeret, ut, quemadmodum ignis animæ, ſic anima aquæ: quodq́; anima aquæ, id aqua terræ proportione redderet.* Virg. in Sileno, *Semina terrarumq́;, animæq́;, mariſq́; fuiſſent, Et liquidi ſimul ignis.* Idem Georg. 2. *animasq́; & olentia Medi Ora fouent illo, & ſenibus medicantur anhelis.*

- rigent] horrent, ſquallent: frigore, glacie, gelu.

Nidum ponit Ityn fleb. gem.] hirundo (inquit) Ityn filium gemens à ſe interfectum in odium Terei uiri ſui, nidum ponit. Heſiodus ἔργ. καὶ ἡμ. hirundinem ὀρθρογόλω appellat, id eſt, manè gementem. Τὸν δὲ μετ᾽ ὀρθρογόη Πανδιονὶς ὦρτο χελιδὼν Ἐς φάος ἀνθρώποις ἔαρος νέον ἱσταμένοιο. apud Homerum item ὀδυσσ. τ. Penelopa Vlyſſem uirum ſuum nondum agnoſcens, & tamen cum eo loquens, ſeſe cum luſcinia comparat Itylum filium ſuum lugente, his uerbis. Ὡς δ᾽ ὅτε Πανδαρέου κούρη χλωρηὶς ἀηδὼν Καλὸν ἀείδησιν ἔαρος νέον ἱσταμένοιο Δενδρέων ἐν πετάλοισι καθεζομένη πυκινοῖσιν, Ἥτε θαμὰ τρωπῶσα χέει πολυηχέα φωνὴν, Παῖδ᾽ ὀλοφυρομένη Ἴτυλον φίλον, &c. Plato autem in Phædone, negat hirundinem, luſciniam, upupam, cycnos doloris, gemitus´ue cauſa canere, his uerbis, οὐδ᾽ αὐτὴ ἡ ἀηδὼν, καὶ χελιδὼν, καὶ ἔποψ, ἅ δή φασι διὰ λύπην θρηνοῦντα ᾄδειν, ἀλλ᾽ οὐδὲ ταῦτα φαίνεταί μοι λυπούμενα ᾄδειν, οὔτε οἱ κύκνοι.

Cecropiæ dom. Aeter. opprob. &c.] Eryſichthon Cecropis filius non regnauit Athenis. nam patre uiuo mortuus eſt. Cecropi ſucceſſit Cranaus, quem Amphictyon eius gener regno ſpoliauit. Hic rurſus ab Erichthonio eiectus eſt. Erichthonii autem patrem mortalem fuiſſe negant, natumq́; cum dicunt ex Marte & Terra. Huius filius fuit Pandion: cuius filiæ Procne & Philomela. Itaque, quòd hanc auem æternum Cecropiæ domus opprobrium dicit eſſe, non eſt ita intelligendum, eam ex ſtirpe & ſanguine Cecropis ortam eſſe: ſed Cecropia domus intelligenda eſt, regum Athenienſium familia, tametſi non ſit una. Fabula autem notiſſima eſt de Procne in hirundinem, Philomela in luſciniam mutâta: quam cum Tereus Rex Thraciæ, qui Procnen in matrimonio habebat, conſtupraſſet, ei ipſi, quam conſtuprarat, linguam præcidit, ne uxori ſuæ rem enunciaret. quanquam alii putant Philomelam in hirundinem, Procnen in luſciniam eſſe uerſas: ut Gorgias, qui, cũ hirundinis uolantis ſtercore inquinatus eſſet, αἰσχρόν γε (inquit) ὦ φιλομήλα. refert Ariſtotel. lib. 3. Rhetoricor. Sic Virg. in Sileno:

Quas

Quat illi Philomela dapes. ſic & Varro lib.4. de lingua latina.

-quòd malè barbaras, &c.] quia barbaram illam Terei uiri ſui libidinem immaniter, & crudeliter ulta fuerat, nempe filio communi Iti interfecto. Propert.lib.3. *Increpet abſumtum ne ſua mater Itym*.

Delectántque Deum] Pana. fuit autem Pan (ut ſcribit Theocriti interpres) Penelopæ, & procorum filius: ideoq; Pan uocatus eſt, quia *ἐκ πάντων ἐσπάρη*, id eſt, omnium ſemine ſatus eſt: alii Mercurium eius patrem fuiſſe, in hircum mutatum. De Pane ſcribit Plutarchus mirabile quiddam lib. *περὶ τῶν ἐκλελοιπότων χρησηρ.* Epitherſen quendam ſibi narraſſe, cum ille in Italiam nauigaret, & ad inſulas Echinadas perueniſſet, ueſperi, mari placido, & tranquillo uocem eſſe auditam cuiuſdam Thamum appellantis. Erat autem is Thamus gubernator Aegyptius non omnibus uectoribus notus. Qui cum bis appellatus tacuiſſet, atque ad tertiam appellationem reſpondiſſet: eum, cuius erat illa uox, ſumma uocis contentione ita locutum eſſe: Vbi ad Palodes delatus fueris, nunciato, Pana magnum obiiſſe. qua uoce audita, primùm omnes, qui in naui erant, metu perterritos eſſe: deinde conſultaſſe utrum præſtaret, ei'ne uoci obtemperare, an totam rem negligere. re inter eos communicata, & conſultata, ad extremum placuiſſe, ut Thamus, quod iuſſus eſſet, faceret, maximè ſi tum, cum ad illum locum perueniſſent, malacia eſſet. itaq; fecit: & quàm clariſſima uoce potuit, proclamauit magnum Pana obiiſſe. Vixdum clamandi finem fecerat, cum ingens factus eſt non unius, ſed ueluti complurium hominum gemitus. Id cum Romam perlatum eſſet Tiberium, qui tum imperium obtinebat, ita ei nuncio fidem habuiſſe, ut doctiſſimis quibuſque hominibus conuocatis, quærere inſtituerit de Panis ortu, genere, & natura. Illos autem re multum, diuq; diſputata, ad extremum ſine ulla diſſenſione ac uarietate pronunciaſſe Pana, de quo quæreretur, & qui diem ſuum obiiſſe diceretur, Mercurii, & Penelopæ filium fuiſſe. Non defuerunt Chriſtiani homines, qui hunc Pana, Chriſtum fuiſſe putarint, magnum omnium mortalium paſtorem, & ſeruatorem: tempora certè conueniunt. Herodotus in Euterpe Pana ſcribit à Mendeſiis in octo diis numerari. hos autem deos octo, duodecim diis priores haberi. Addit præterea Pana à pictoribus & fictoribus *αἰγοπρόσωπον καὶ τραγοσκελέα*, id eſt, facie caprina, & cruribus hircinis pingi, & ſculpi ſolere.

-nigri Colles Arcad.] Virg. Gallo, *Pan deus Arcadiæ*.

Adduxere ſitim tempora, Virgili] Alcæus *πάντα δὲ διψᾷ ὑπὸ καύματος*.

Sed preſſum Calib.] ſed ſi uinum Calenum haurire & bibere cupis. ſup. Od. 11. lib. 1. *Cæcubum, & prælo domitam Caleno Tu bibes uuam.* ducere interdum eſt ſpiritu attrahere, ut hîc, & ſup. Od. XVII. lib. 1. *Hic innocentis pocula Lesbij Duces ſub umbra*.

-geſtis] id eſt, uehementer cupis. *Geſtit* (inquit Feſtus) *qui ſubita felicitate exhilaratus, nimio corporis motu præter conſuetudinem exultat*.

-iuuenum nobilium] Claudii, & Druſi.

Nardo vina merebere] unguentò nardino dato, uinum Calenum accipies: id eſt, ſi unguentum nardinum afferes, ego uinum Calenum tibi depromam.

Nardi paruus onyx] idem dicit, quod paulo antè dixerat. nam Virgilium ad cœnam ea conditione inuitat, ſi nardi concham, aut onychem afferat. Contrà Catull. cœnaturum eſſe apud ſe Fabullum dicit paucis poſt diebus, ſi modò ille cœnam lautam, & copioſam attulerit cum uino & ſale: ſe autem nihil prærer unguentum fragrantiſſimum præbiturum. ſic Catull. *Cœnabis benè mi Fabulle apud me Paucis, ſi tibi Dij fauent, diebus, Si tecum attuleris bonam, atque magnam Cœnam, non ſi-*

ne candida puella, Et uino, & ſale, & omnibus cachinnis. deinde paucis uerſibus inter poſitis, *Nam unguentum dabo, quod meæ puellæ Donarunt Veneres, Cupidineſq́;.* ὄνυξ autem (ut ait Dioſcorides lib. 2.) *πῶμά ἐστι κογχυλίῳ ὅμοιον τῷ τῆς πορφύρας, εὑρισκόμενον ἐν τῇ Ἰνδίᾳ ἐν ταῖς ναρδοφόροις λίμναις. διὸ καὶ ἀρωματίζει νεμομένων τῶν κογχυλίων τὴν νάρδον.* id eſt, onyx conchylii eſt operculum, purpuræ operculo ſimile, quod reperitur in India in paludibus iis, quæ nardum ferunt. Itaque & odores ſuauiſſimos afflat, quoniam conchylia nardo ueſcuntur. Ex his igitur ſiue teſtis, ſiue conchis, fieri poterant uaſa ad unguentum ſeruandum aptiſſima, quippe quæ nardi odore iam eſſent penitus imbuta. Eſt etiam ὄνυξ lapis idem, qui alabaſtrites, ex quo ὄνυξ unguentarius: id eſt, uas ad diuturnam unguenti cuſtodiam probatiſſimum. uide Hermolaum Barbarum. Duxerunt autem appellationem & hic lapis, & hæc concha à ſimilitudine unguis humani, quia nihil ſit in eis rugoſum, nihil aſperum: ſed omnia, ut in ungue, læuia ac polita. Propertius lib. 3. *Sit menſæ ratio, noxq́; inter pocula currat. Et crocino nares myrrheus ungat onyx.* & Catull. de coma Berenices, *Nunc uos, optato quas iunxit lumine teda, Non prius unanimis corpora coniugibus Tradite nudantes reiecta ueſte papillas, Quàm iucunda mihi munera libet onyx.* Eſt etiam onyx gemma coloris candidi, ex qua uas unguentarium fieri ſolitum eſſe conſtat.

Qui nunc Sulp. accub. horr.] ſuprà Od. xxviii. lib. 3. *-parcis deripere horreo Ceſſantem Bibuli conſulis amphoram.*

Spes donare nouas largus] largus & liberalis in afferenda noua ſpe. ut epiſt. ad Torq. lib. 1. *Spes iubet eſſe ratas.*

-amaráque curarum] id eſt, amaras curas, ſeu potius amaritudines (ſi dicere liceat) curarum, ſic loquitur Od. 1. lib. 2. *Et cuncta terrarum ſubacta.* & Satyra ſecunda libri ſecundi, *Corruptus uanis rerum.* & ultima eiuſdem, *-dumq́; Ridetur fictis rerum Balatrone ſecundo.* & epiſtola ad Piſones, *Indicijs monſtrare recentibus abdita rerum.* & epiſtola ad Scæuam, *-tu poſcis uilia rerum.* ſic Liuius, *ſubita rerum* lib. ix. *incerta caſuum* lib. xxx. & alibi, *diuerſa montium.* & Lucret. lib. 1. *Inter ſepta meant uoces: & clauſa domorum Tranſuolitant.* idem lib. 2. *Nunc hic, nunc illic ſuperant uitalia rerum; Et ſuperantur item.* ibidem. *Contemplator enim, cum ſolis lumina cunque Inſertim fundunt radios per opaca domorum.* & lib. 6. *-penetrat per rara uiarum.* Virg. lib. 6. Aen. *-per opaca uiarum Corripiunt ſpatium medium, foribuſq́; propinquant.* idem lib. 2. *Obſedere alij telis anguſta uiarum.* Paterculus *auerſa uiarum*, & *auia itinerum.* ſic etiam Græci. Ariſtoph. Pluto. *ὀζὰς μὲν ἂν εἴδοις τὰ τούτων μῶρα.*

-eluere efficax] ad eluendas curas efficax. ſuprà annot. ad Od. viii. iam, quòd hoc uinum ad curas eluendas efficacem eſſe dicit, id omnium uinorum commune ferè eſt: atque hanc laudem omnibus propemodum uinis tribuunt poëtæ. itaque uinum *λαθικηδέα*, & *παυσίλυπον*, & *νηπενθὲς*, & *κακῶν ἐπίληθον ἁπάντων* appellant Græci: obliuioſum Latini, ut Horat. ſuprà Od. vii. lib. 2. *Obliuioſo pocula Maſſico Ciboria exple.* eodem pertinet illud Od. ix. epod. *Curam, metumq́; Cæſaris rerum iuuat Dulci Lyæo ſoluere.* & illud Od. xiii. eod. lib. *Illic omne malum uino, cantuq́; leuato Deformis ægrimoniæ Dulcibus alloquijs.* & illud Saty. vii. lib. 2. *Nunc uino quærens, nunc ſomno fallere curam.* & hi Alcæi uerſus apud Athenæum, *Οὐ χρὴ κακοῖσιν θυμὸν ἐπιτρέπειν. Προκόψομεν γὰρ οὐδὲν ἀσάμενοι, Ὦ Βακχι· φάρμακον δ' ἄριστον Οἶνον ἐνεικαμένοις μεθυσθῆναι.* quos ſic uertimus, *Stultum eſt malis cor dedere languidum, Bacchi: aſſequemur prorſus enim nihil Mœrendo. pharmacum optimum autem eſt, Feruidiore madere uino.*

-immunem] inanem, nihil afferentem, ut annot. ad Od. xxiii. lib. 3. Sed Græcum uerbum exprimere uoluit, aſymbolum: quo utitur Terent. Phorm. *tè ne aſymbolum*

aſymbolum uenire unctum, atque lautum è balneis? Non uult igitur Horatius Virgilium uenire ἀσύμβολον, id eſt, ſine ſymbola. Animaduertendum eſt autem tùm apud Græcos, tùm apud Latinos, quemadmodum & apud nos cœnas, alias fuiſſe conuiuatoris ſumtu apparatas, atque inſtructas: alias, in quas ſuam quiſque partem conferebat: has ἐράνους, illas εἰλαπίνας appellant Græci. Hom. ὀδυσσ. α. Τίς δαίς, τίς δ' ὅμιλος ὅδ' ἔπλετο; τίπτε δέ σε χρεώ; Εἰλαπίν', ἠὲ γάμος; ἐπεὶ οὐκ ἔρανος τάδε γ' ἐστίν. & ὀδυσσ. λ. Η γάμῳ, ἢ ἐράνῳ, ἢ εἰλαπίνῃ τεθαλείῃ. in ἐράνῳ autem id, quod confertur à conuiuis, συμβολὴν Græci, & ſymbolam Latini uſucapto uocabulo nominant: *collectam* Latino & proprio. itaque quòd apud Ter. Andr. uulgò legitur *ſymbolum dedit*, corrupta ſcriptura eſt. nam, ut aliàs admonui, ſymbolam legendum, quod item dudum docuit Adrianus Turnebus uir doctiſs. & ita ſcriptum eſt apud Plautũ in Sticho, *– eadem nocte ſymbolã dabo.* Præterea interpretes Homeri ſic docent, ἔρανος λέγεται τὸ ἐκ συμβολῆς γινόμενον δεῖπνον. & interpres Theocriti ad εἰδ. ζ. ἐπὶ δὲ τῶν βραδυνόντων παροιμία, ὅστις ἐπὶ δεῖπνον κληθεὶς ὀψὲ ἔρχεται, ἢ χωλός ἐστιν, ἢ οὐ δίδωσι συμβολάς. & Proclus in hunc locum Heſiodi, Μηδὲ πολυξείνου δαιτὸς δυσπέμφελος εἶναι. Ταῦτά, φησι, χάριν δίδωσι ταῖς καλουμέναις συμβολαῖς. οὗτοι γὰρ πολύξενοι ἂν εἶεν, ἐκ κοινοῦ πολλοῖς συσιτεῖν προξενοῦσαι μὴ οὐκ εἶναι δυσπρόσιτον ἐν ταύταις, καὶ δύσκολον, ἐχούσαις δαπάνην μὲν ἐλαχίστην, χάριν δὲ πλείστην διὰ τὴν κοινωνίαν. οὕτω γὰρ πάλαι συνεσίτουν ἀλλήλοις συνεισφέροντες εἰς τὸ κοινὸν ἕκαστοι, καὶ μετ' ἀλλήλων ἑστιώμενοι. ſic Alexis apud Athen. lib. 6. οὐ γὰρ μὴ τίθενται συμβολὰς, Πρυτανεῖα ταῦτα προσαγορεύεται. Hegeſander apud eundem lib. 8. τὴν συμβολὴν τὴν εἰς τὰ συμπόσια ὑπὸ τῶν συμπινόντων εἰσφερομένην Αργεῖοι χῶν καλοῦσι, τὴν δὲ μερίδα, αἶσαν. Erat & tertium genus, γάμος, id eſt, conuiuium nuptiale, ut intelligere licet ex illis uerſibus Homeri, quos ſuprà protulimus. quod quamobrem præberetur, nomen ipſum declarat. Erat autem hoc quoque, quod nuptiale dicitur conuiuium, magnificum, & ſumtuoſum, & liberale, ut perſpicuum eſt tùm ex iiſdem uerſibus, tùm ex Ariſtot. lib. 4. de morib. ad Nicom. ubi loquitur de eo, quem βάναυσον Græcè nominat, ego operariorum more inſolentem in ſumtu faciendo Latinè reddidi. uerba Ariſtot. ſunt hæc, καὶ λαμπρύνεται παρὰ μέλος. οἷον ἐρανιστὰς γαμικῶς ἑστιῶν, id eſt, & ſplendorem ac magnificentiam oſtentat inconcinnè, atque inuenuſtè, exempli gratia, nuptiali apparatu eos accipit, qui ſymbolam in cœnam dederunt.

– tingere] τέγγειν, quo uerbo utitur Alcæus: uel dicendum poſitum eſſe, tingere, pro madefacere: cui reſpondet Græcum βρέχειν. Sed non diſſimulabo me reperiſſe in uno cod. Vatic. & Iannoct. *tinguere.*

Nigrorúmque memor] id eſt, rogi, buſti, mortis memor.

Dum licet] dum uita manet, & dum fert ætas. ſic Sat. 6. lib. 2. *– quo bone, circa, Dum licet, in rebus iucundus uiue beatus: Viue memor, quàm ſis æui breuis.* uide annot. ad Od. IX. lib. 1.

Miſce ſtultitiam conſiliis breuem] *– quid æternis minorem Conſiliis animum fatigas?* ſup. Od. XI. lib. 2.

– in loco] opportunè: cùm tempus, & locus ferunt, aut etiam poſtulant.

IN LYCEN. Ode 13.

Inſultat ei, quod iam anus fiat, & libidine flagrans, contemnatur à iuuenibus.

[a] AVDIVERE, *Lyce, dij mea uota: dij*
Audiuere, Lyce: [b] *ſis anus: & tamen*
Vis formoſa uideri:
Ludiſq;, & bibis impudens:
[c] *Et cantu tremulo pota Cupidinem*
[d] *Lentum ſollicitas. ille* [e] *uirentis, &*
[f] *Doctæ pſallere Chia*
Pulchris excubat in genis.
[g] *Importunus enim tranſuolat aridas*
Quercus: & refugit, te quia luridi
Dentes, te quia rugæ
Turpant, & capitis niues.
Nec Coæ referunt iam tibi purpuræ,
Nec clari lapides tempora, quæ ſemel
Notis condita faſtis
Incluſit uolucris dies.
Quò fugit Venus? heu: quo'ue color decens?
Quo motus? [i] *quid habes illius, illius,*
Quæ ſpirabat amores:
Quæ me [k] *ſurpuerat mihi,*
Felix poſt Cynaram, notaq;, & artium
Gratarum facies? ſed Cynaræ breueis
Annos fata dederunt,
Seruatura diu parem
Cornicis uetulæ temporibus Lycen:
Poſſent vt iuuenes uiſere feruidi
Multo non ſine riſu,
Dilapſam in cineres facem.

[a] *Audiunt dij uota hominum, caſte, religioſe, & pro honeſta cauſa ſuſcepta: ut uideatur Horatius, æqua à dijs poſtulaſſe, cuius uota ſuſcepta in anum impudicam & impuram, dij propitij fauentesq; audierint. Geminatio autem uerbi audiuere, cum magnitudinem odij exprimit, tum nequitiam turpitudinem, flagitium, petulantiam, ſeorto putido, inuenuſto, confecto ætate, luxuria perdito exprobrat. Eſt autem animaduerſionis genus grauiſſimum, cum quidem homines, à quibus malis ſunt auerſi, ijs ubi pœna pro maleficijs luenda eſt, plectuntur. Ita qui luxuriæ morbo laborat, grauius incommoda egeſtatis fert: non facile is pecuniæ iacturam, qui plus æquo eſt pecuniæ addictus. Amiſſa mulier formæ gratia, uitam odit, quam formæ cauſa ſibi ducit expetendam.* [b] *– ſis anus; unum hoc incommodum ætatis cum aliæ ferè omnes, tum illæ in primis oderunt, quæ formam uenalem habent. Ea autem, niſi grauior morbus præuertat, ætate, quod uitari non poteſt, defloreſcit, conficitur, tollitur. Vis autem, inquit, formoſa uideri; ut ad cæteram uitæ turpitudinem, impietatis nota & ſceleris accedat. Vis enim ipſa; dij nolunt. Audiuere autem me illi enixe hoc unum precantem, ut natu grandior, & anus, anteactæ ætatis bona deplorares, ſpe eius recuperandæ amiſſa; bona quæ ſunt ætatis grandioris ne haberes. Ita cum ſis anus, florem iuuentæ flagitioſè quæris; decus ætatis, pudorem, ſanctitatem morum, grauitatem, quam ignoras, non quæris, non uno modò nomine infelix. Cum enim graue eſt non requirere quæ te ſint digna, tum multò grauius, quæ tibi ſint quærenda non noſſe. Ludis, id quod puellarum eſt, ætate prouectior; bibis quod caſtæ fœminæ leges interdicunt; impudens quidem, ut amentia in flagitio tuendo, ſpem ignoſcendi tollat, quam una pœnitentia, etiam ſi illa ſera, promeretur.* [c] *Pertinacia*

tinacia eſt in nequitia ſumma, quando nondum ætatis uitia ſentis; id quidem, ne agnoſcas morbum animi quo laboras: uox tremula enim in canendo, uetulam admonere ſui flagitij de decoris, turpitudinis debuit. [d] *Peſſime cum illa agitur, quæ cupidinem, relicta & deſtituta urget. Quod enim habet bonum grandior ætas, ut nos libidinis quaſi uinculis conſtrictos, uindex acerrima ſoluat, auerſa reijcit, contemnit, execratur; & deſerentem ſe libidinem, cantus lenocinio, & compotationibus illiciendo, non modo non deſeris, ſed ultro urges, compellat, ſectatur.* [e] *Non pulchritudo fuco quæſita, non color, non ementita artificio bonitas formæ eſt Cupidinis futura ſedes; uirentia amat, ubi flos ætatis, iuuentæ decor, uenuſtas, elegantia oris nitet, domicilium Amor & ſedem habet.* [f] *Doctæ pſallere, dictum hoc quidem ut uehementius æmulatione torqueat. Nihil autem magis fœminam urit, quæ ſtudet formæ, quàm laus pulchritudinis ſibi negata, tributa alteri.* [g] *Hoc uno ictu modò arrogantia fœminæ concidit, quæ ſpiritus ſumit à forma, ſi uetulam ſe, ſi fœdam, ſi inuenuſtam, turpem appellari audit. Nihil enim ei reliquit ſit quod oſtentet cui eſt, quicquid præclari habuit ademptum. Importunus autem hoc loco, pro incommodo & minime opportuno, accipiendus eſt. Neque enim ſatis commode cadit ei quæ anus eſt ac libidine æſtuat, ut tanquam à fœda & putida auerſus Amor auolet & refugiat. Reſpicit uerò uox importunus, Lycen, quam tanquam aridam quercum ales Amor ætate deflorеſcentem tranſuolat; ut autem opportunus ſæpe eſt obnoxius, ut inimico opportunus, morbo, calumniæ, iniuriæ; ita importunus, qui ſui iuris eſſe perſeuerat, ac minime alteri addictus obtemperat. Importunus uerò, ut Feſtus ait, is dicitur eſſe, in quo nihil cuiquam præſidij ſit, ut eſſe portus nauigantibus ſolet.* [h] *Quæruntur in ornatu non ſolum quæ ornent, ſed quæ etiam ornentur. Quid enim ſi felem, aut ſimiam, torquibus, annulo, gemmis, amiculo aureo, ac toto mundo muliebri, & matronæ ornatu inſtructam in cœtu nobilium fœminarum aſpicias? Non referunt fortunæ ornamenta; quæ temporis ſunt ornamenta & ætatis; non ſpeciem illam adoleſcentiæ decoram, non uenerem, non colorem natiuum, non motum illum plenum uenuſtatis, non inceſſum mollem, & magis ætate quàm arte decentem. Quid habes illius, illius.* [i] *Nihil æque hominem angit, ac memoria earum. quæ illi chariſſima fuerunt, ubi ſemel illa amiſſa, ſpes nulla recuperandi reliqua ſit.* [k] *Occulta eſt uis amoris. Non ille rapit, non cum impetu inuadit, non ui atque impreſſione euertit, non uno teli ictu proſternit: ſe inſinuat, petit ſenſim, molliter tangit, atque inſidijs potius nititur, quàm aperta ui.*

COMMENTARII.

Ludíſque] & ludis ludos amatorios, & Venereos. hoc enim ſignificat *ludere* interdum. ut, *Luſiſti ſatis, ediſti ſatis, atque bibiſti.* epiſt. 11. lib. 2.

– & bibis impudens] in eo declaras, quàm ſis impudens, quòd ludas, & bibas proinde ac ſi puella eſſes. puellas autem hoc loco accipio pro ſcortis. nam neque puellæ uirgines, & pudicæ, neque matronæ Romanæ uinum bibebant, ut annotauimus ſup. ad Od. xv. lib. 3. quem locum huc aſcribere libet, quia cum hoc congruit. *Te lanæ prope nobilem Tonſæ Luceriam, non citharæ decent: Nec flos purpureus roſæ, Nec poti uetulam fece tenus cadi.* ubi quidam non rectè cenſuerunt legendum *Sed poti uetulam*, &c.

– cantu tremulo] qualis eſt ſenum, & uetularum.

Cupidinem lentum ſollicitas] amoris flammam in te iam extinctam, & pœnè emortuam, cantu prouocas, & excitas.

Ille virentis & Doct.] Ille autem, nempe Cupido, uigil cubat in genis Chiæ puellæ ætate florentis, & pſallendi peritæ.

– excubat] uigil cubat, cum in te ſit ſopitus, ac, pœnè dicam, ſepultus.

Importunus] qui nec quieſcit, nec alios conquieſcere ſinit. diximus ſup.

ad

ad Od.xvi.lib.3.

- aridas quercus] uetulas ſignificat, quæ ætate defloruerunt, atq; exaruerũt.

- luridi Dentes] illuuie ſquallidi, & crocei coloris: putridi. ſuprà *Orcum luridum* dixit Od.iiii.lib.3.& infra Od.xvii.epod. - *oſſa pelle amicta lurida.γηραλέυς ὀδόντας* eodem ſenſu dixit Anacr.

Nec clari lapides] nihil muto. Nam quanuis mihi ualde placeat altera ſcriptura, quæ reperitur in duobus cod. Vatican. Iannoct. Vrſ. Torneſ. *cari lapides*: mouet me tamen illud apud M. Tull. lib. accuſ. 4. *Candelabrum è gemmis clariſſimis opere mirabili perfectum*. niſi quis locum quoque illum dicat eſſe corruptum, & legendum contendat *è gemmis cariſſimis.*

Capitis niues] canities, cani. ſic loquitur Antipater in epigram. illo, quod ſcripſit in Biantem lib.3. epigr. Τῆδε *Βίαντα κέκευθα, τὸν ἀτρέμας ἤγαγεν ἑρμῆς Εἰς ἀΐδην πολιῷ γήραϊ νιφόμενον*. Iã Græci *γῆρας πολιοκρόταφον* ſolent appellare.

Nec Coæ referent] nec Coæ ueſtes (inquit) id eſt, tenues, ſubtilique, & bombycino filo contextæ: nec gemmæ ætatem illam florentem, quæ iam abiit, tibi reducent. Coas ueſtes fuiſſe admodum tenues, & pœnè pellucidas declarat locus Saty.ii.lib.1. *Altera nil obſtat Cois tibi, pœne uidere eſt, Vt nudam*. Hermolaus Barbarus conatus eſt oſtendere, in omnibus libris, ubi Coæ ueſtes appellantur, mendum ineſſe, & Ceas ueſtes, ab inſula Ceo, non Coas eſſe nominatas. ego tamen non ſum auſus ſcripturam inueteratam immutare.

- tempora, quæ ſemel Notis, &c.] id eſt, tempora præterita, ætatem exactam, præteritos annos. ut Virg. Aen.8.*O, mihi præteritos referat ſi Iupiter annos.* ſolebant autem Romani (ut ſciunt omnes) cùm res foris geſtas, tùm acta urbana ſingulorum annorum, & coss.nomina in faſtis, memoriæ publicæ cauſa, perſcribere. iccircò ſuprà *memores faſtos* appellat Od.xvii. lib.3.& ſat.iii. lib. 1. *faſtos mundi. Tempora ſi, faſtosq; uoles euoluere mundi.* Quæ ſunt igitur in faſtis perſcripta aut inciſa, ea ſunt præterita: & quæ præterita, ſi modò ſunt alicuius momenti, faſtis includuntur.

- quóve color decens] colorem decentem eadem ratione, eodemq; fere ſenſu dixit, quo ſuprà Od.xxvii.lib.3. - *malas decentes. Antequàm turpis macies decentes Occupet malas.* in quibuſdam lib. ſcriptum eſt *calor decens.*

- ſpirabat amores] ἔρωτας ἔπνει. ſic enim loquuntur Græci. Anacreon *ἁπαλὼν παῖδα κατέχων, Κύπριν ὅλην πνέουσαν*. M. Tull. ad Q. Fratr. lib.3. *ſed minantur tamen, in primisq; Ἄρη πνέων Q. Scæuula*, id eſt, Martem ſpirans. ſic epiſtola ad Auguſtum lib.2. *Et ſpirat tragicum ſatis*. & Virgil. - *ſpirantes naribus ignem.*

Quæ me ſurpuerat mihi] id eſt, quæ optimam mei partem mihi furtim ademerat. ſurpuerat autem συγκοπῇ, pro ſubripuerat: quod eſt admodum uſitatum & huic, & ceteris poëtis. ut Saty.iii.lib.2. - *unum me ſurpite morti*, pro ſubripite. Lucret.ii. - *quapropter ubi ipſa Cernere iam nequeas, motus quoque ſurpere debent*. Virg. Aen.viii. *Cingite fronde comas, & pocula porgite dextris.*

- felix poſt Cynaram] de Cynara ſic, epiſt. ad uillicum lib. 1. *Quem ſcis immunem Cynaræ placuiſſe rapaci*. & epiſt. ad Mæcen.2. lib. 1. *Inter uina fugam Cynaræ mærere proteruæ*. poſt Cynaram, quia ſoli Cynaræ cedebat.

- parem Cornicis Vetulæ temporibus] ſup.Od.xvii.lib.3. *Annoſa cornix.* cornicum uiuacitas prouerbii locum obtinuit. Heſiodus Ἐννέα τοι ζώει γενεὰς λακέρυζα κορώνη Ἀνδρῶν ἡβώντων. Lucr.lib.1. - *cornicum ut ſæcla uetuſta.*

Dilapſam in cineres facem] uel te, quæ olim oris tui ſuauitate, & flagrantia oculorum iuuenes incendebas, nunc conſumtam, aridam, exanguem, rugoſam: uel formam tuam olim eximiam, nunc corruptam. *dilapſam* autem legendum

eſt,

eſt, non *delapſam*, ut habent nonnulli mendoſi codices, etiam ueteres. ſic Virgil. Georg. I I I I. *dilapſus in aquam* dixit, ubi de Proteo loquitur.

AD AVGVSTVM. Ode 14.

A ſenatu, populoq; R. dignos ei honores tribui non poſſe.

[a] QVAE *cura patrum, quæ'ue Quiritium,*
Plenis honorum [b] *muneribus tuas*
Auguſte, uirtutes in æuum
Per titulos, memoresq; faſtos
Aeternet? ô, quà ſol habitabileis
Illuſtrat oras, maxime principum,
Quem legis [c] *expertes Latinæ*
Vindelici didicere nuper,
Quid Marte poſſes. milite nam tuo
Druſus Genaunos, [d] *implacidum genus,*
Brencosq; ueloceis, & arceis
Alpibus impoſitas tremendis,
Deiecit acer plus vice ſimplici
Maior Neronum. mox [e] *graue prælium*
Commiſit: immaneisq; Rhætos
Auſpiciis pepulit ſecundis,
[f] *Spectandus in certamine Martio,*
Deuota morti pectora libera
Quantis fatigaret ruinis:
[g] *Indomitas prope qualis vndas*
Exercet Auſter Pleiadum choro
Scindente nubeis: [h] *impiger hoſtium*
Vexare turmas: & frementem
Mittere equum medios per igneis.
[i] *Sic tauriformis voluitur Aufidus:*
Qui regna Dauni perfluit Appuli,
Cum ſæuit: horrendamq; cultis
Diluuiem meditatur agris:
Vt barbarorum Claudius agmina
Ferrata uaſto diruit impetu:
Primosq;, & extremos metendo
[k] *Strauit humum ſine clade uictor.*
[l] *Te copias, te conſilium, & tuos*

[a] *Vna patrum cura, una populi eſt, excogitandi eos honores, qui pares Auguſti uirtutibus, meritisq; in rempub. maximis atque ampliſſimis habeantur. Præclara uerò eius eſt atque eximia laus, cui contigerit magna omnium ordinum conſpiratione, poſt tot ciuilia bella, quibus ad imperij exitium uſque uentum ſæpe eſt, conſentientem ciuitatem in ſe uno principe reipub. colendo, carminibus, acclamationibus, lætis ominibus excipiendo, diuinis atque humanis honoribus augendo, ſpectare. cum autem res ipſa delectat, tum multò quidem eius cauſa magis. Ab uno enim hæc fonte manant, ſapientia, conſilio, uirtute felicitate, unius in reipub. procuratione ſummam imperij adminiſtrantis. Vt enim inter ordines cõueniat, æquabilitas facit; æquabilitatem in his, magiſtratus æquitas parit, autoritas eius tuetur & maieſtas, qui ciuitatis ac reipub. imperio præeſt.* [b] *Quis ſperet ſe æquare Auguſti uirtutes, ullis honoribus quanuis ampliſſimis excogitandis, quibus immortalitas præmij loco debeatur? ſtatuæ enim inſignes tituli, fornices, aræ, templa, nomen Auguſti diu clarum fore, minime fore æternum atque immortale pollicentur. cuius uero nomen latè clarum per omnes gentes uagatur, is non præſentes honores quærit (ſatis eſt enim eius teſtata uirtus) ſed poſteritatem atque immortalitatem ſpectat.* [c] *Et ſeueritate legum, & armis populi coercentur. Legum expertes, arma timeant; qui uolentes recuſant parere imperio, parere inuiti ui ac metu armorum cogantur.* [d] *Clara ui*

ctoria

Prabente diuos. [m] *nam tibi, quo die*
Portus Alexandrea ſupplex,
Et uacuam patefecit aulam,
[n] *Fortuna luſtro proſpera tertio*
Belli ſecundos reddidit exitus:
[o] *Laudemq́;, & optatum peractis*
Imperijs decus arrogauit.
[p] *Te Cantaber non ante domabilis,*
Medusq́;, et Indus: te [q] *profugus Scythes*
Miratur, ô [r] *tutela præſens.*
Italia, dominaq́; Roma:
Te, fontium qui celat originem
Niluſq́;, & Iſter, te rapidus Tigris,
Te belluoſus, qui remotis
Obſtrepit Oceanus Britannis.
[ſ] *Te non pauentis funera Gallia,*
Duraq́; tellus audit Iberia.
Te [t] *cæde gaudentes Sicambri,*
Compoſitis uenerantur armis.

ctoria de feris hoſtibus, ſi ingenium & ferociam his inſitam ſpectes; de acribus, ſi exercitationem atque uſum; de inuictis, ſi loci naturam & ſitum, quo ſe munitos & ſeptos tuentur; de uictis non ſemel & deiectis, ſi uirtutem ducis, magnitudinem animi denique, & robur ſpectes. [e] *Graue prælium initum cum immanibus; glorioſum idē, quibus eos uincere, uirtute, fortitudine, audacia ſecundis auſpicijs datum ſit.* [f] *Magna uerò occaſio laudis; ſpectari in certamine Martio, præliari, multis cladibus & grauiſſimis, deuota morti pectora, obſtinatis animis hoſtes pugnantes fatigare.* [g] *Rem per ſe claram, illuſtrat ſimili atque amplificat: ut enim Auſtro ſlante, atque in mare incumbente uehementius, fluctus quò is impellit, uaſto æquore & libero acti, in litora atque in ſaxa illiduntur; ſic duce Claudio Rheti, irrumpente milite Romano, ac ſigna acrius inferente, quamuis, obfirmatis ad moriendum animis, pedem referre, præcipiti fuga, quà error, pauor, urgens diſiectos & diſſipatos hoſtes agit, uicti, profligati, cæſi concedere fortioribus de uictoria coguntur.* [h] *Et ducis, & militis munere æquè egregie functus.* [i] *Sic imbribus auctus & hibernis niuibus Aufidus, magnis uorticibus, omnibus ſuperatis, quæ liberum curſum, ingenti rapiditate elato morantur, non ripis ullis, non crepidinum molibus coercitus, horrendam ſtragem agris & diluuiem meditatur; ut Claudius barbárorum agmina ui, ferro, armis nequicquam uictori obiectis, fudit, profligauit, cecidit, ſtrauit.* [k] *Clara uictoria & minime cruenta potitus, quæ uictoris ſumma felicitas eſt, ſingularisque uirtus.* [l] *Claudij gloria tota in unum Auguſtum redundat. Is enim uires, copias, & qua maximè nituntur qui magnas res gerunt, uirtutem, conſilium, felicitatem ſuis auſpicijs gerenti bellum, ſubminiſtrat.* [m] *Porphyr. Ita euenit, ut poſt annos quindecim Druſus eo die Rhetos, Vindelicos uinceret, quo die Auguſtus Alexandriam uicerat.* [n] *Fortuna reddidit; quaſi illa Auguſto addicta, non adderet de ſuo, ſi quid ille ex ſententia ageret, ſed de alieno redderet: aut redderet, non ſemel atque iterum, ſed tertio iam luſtro peracto, ſecunda illi aſpirans & magnam claramq́; de hoſtibus uictoriam concilians, æqua & propitia, belli ſecundos exitus daret.* [o] *Magnum eſt uirtutis additamentum, quæ rectè facta conſequitur, gloria, decus, laus. Quæ autem ſit uera & ſolida laus, docet Plato in Conuiu.* εἷς δὲ τρόπος ὀρθὸς παντὸς ἐπαίνου, περὶ παντὸς λόγου διελθεῖν, οἷος οἵων αἴτιος ὢν τυγχάνει, περὶ οὗ ἂν ὁ λόγος ᾖ. [p] *Hinc maximæ laudis occaſio; quòd princeps eos domare ſit aggreſſus, qui inuicti integri à bello, antea indomiti habebantur.* [q] *Scythes profugus, qui nullis certis ſedibus uagatur. Eo autem grauior hoſtis & infeſtior, quo incertior idem, & egentior nullæ ſpe prædæ uictorem fatigat.* [r] *Quanta eſt Auguſti laus, in cuius tutela & præſidio Italiæ ſalus atque adeo Romæ poſita eſt, in qua una urbe eſt imperij domicilium & gloriæ conſtitutum? Animaduertenda autem eſt uis uerbi, præſens, ut etiam docet Lambinus;*

non

non enim tutela ſolum, inquit, ſed præſens, ſolida, firmiſſima, & in quo laboranti reipub. præſens auxilium et certiſſimum poſitum ſit. [t] *Imperas fortibus; eſt quidem una uirtus quæ maxime in mortis deſpicientia cernitur, fortitudo. Vt autem uiri fortis eſt mortem contemnere; ita, non habet fortitudinis laudem, ſemper contempta mors. Honeſtiſſimum uerò eſt magno homini, mortem oppetere in bello, & quidem pro honeſta cauſa. Hinc decreti honores, imagines, ſtatuæ, ijs qui pro patriæ ſalute in acie occubuerunt. Vide Ariſtot. 3. de Moribus ad Nicomachum. Deberi autem hanc gloriam Gallis, illis etiam tacentibus, res eorum geſtæ oſtendunt: quæ ſunt à doctiſſimis hominibus in omni memoria monumentis literarum conſignatæ.* [u] *Te fortes æquè, te immanes, barbari, gaudenteſq; cæde, mitigata feritate ac poſitis armis, qui honos dijs immortalibus habetur, imperio parentes uenerantur.*

COMMENTARII.

patrum] ſenatorum. Salluſt. de bello Catil. *Delecti, quibus corpus annis infirmum, ingenium ſapientia ualidum erat, Reip. conſulebant. hinc uel ætate, uel curæ ſimilitudine patres appellabantur.*

Quiritium] populi Rom. ſuprà Od. 1. lib. 1. *Hunc ſi mobilium turba Quiritium*, &c.

Plenis honorum muneribus] honorificis muneribus, ut ſtatuis, triumphis, monimentis publicis.

memoreſque faſtos] qui continent memoriam rerum foris, & domi geſtarum, actorumque publicorum, ſup. Od. XVII. lib. 3. & Ode ſuperiore.

Aeternet] perpetuet, æternas reddat. Varro lib. 2. rerum humanarum, *litteris ac laudibus æternare*, ex Nonio.

o, quà ſol habitabiles] ô omnium principum, qui terrarum partes habitabiles incolunt, maxime. non enim omnes terrarum partes ſunt habitabiles, ut ſup. Od. XXII. lib. 1. quà, id eſt, qua parte, ſeu quibus partibus. cod. Rain. Card. habet *O, quà lux*, &c.

Quem legis exper. Lat. Vindel.] de Vindelicis ſup. Od. IIII. huius libri. *Videre Rhæti bella ſub Alpibus Druſum gerentem, Vindelici.* Iam hoc genus loquendi, Quem, nempe te, Vindelici didicere, Quid Marte poſſes, Græcorum proprium, quo ſæpe utuntur Comici, & Tragici, & alii. Ariſtoph. in Pluto. *ἄγε δὴ πρότερον σαυτὸν, ὅστις εἶ, φράσον*, Sophocl. in Thrachin. *πρὸς θεῶν, φράσον, φίλη Δηάνειρα, τόνδε, τίς ποτ᾽ ἐστὶν ὁ ξένος.* Plato in Phædro. *καὶ εἰδέναι χρὴ τὴν ἐρασοῦ φιλίαν, ὅτι οὐ μετ᾽ εὐνοίας γίνεται.* Terent. in Eunucho. *Ego illum neſcio, qui fuerit. hoc quod fecit, res ipſa indicat.* M. Tull. epiſt. ad Q. Frat. lib. 2. *Hæc me, ut confidam, faciunt.* Plautus Aſinar. *Verùm meam uxorem neſcis qualis ſiet.* Idem Aulular. *Ego te faciam, miſerrimus mortalium uti ſies.* Idem in Menæchmis. *Solem uides, ut ſtatim occæcatus eſt præ huius corporis candoribus?*

Genaunos, &c.] Magna eſt in his nominibus librorũ antiquorum uarietas. alii habent *Geraunos, Breunoſq;*. alii *Genaunos, Breunoſque*: ſed plures *Genaunos, Brencoſque*. Strabo lib. 4. ſi locus emendatus eſt, hos populos Tenauos, & Brencos appellat his uerbis. *οἱ δὲ οὐινδελικοὶ, καὶ Νωρικοὶ τὴν ἐκτὸς παρωρείαν κατέχουσι τὸ πλέον μετὰ Βρέγκων καὶ Τεναύων.* Itaque, uel ex illo Strabonis loco Horatius eſt emendandus, & legendum hic Tenauos, ſeu Tenaunos, & Brencos: uel ex Horatio, Strabo eſt corrigendus. omnino uel *Tenaunos, & Brencos*, uel *Genaunos*, uel *Genaunos, & Brennos*: non *Gelonos* legendum puto.

Implacidum genus] horum populorum immanitatem ex paucis uerbis Strabonis

Strabonis cognoſcere licet. οὐ μόνον ἀνδροφονοῦσιν, ἀλλὰ καὶ μέχρι νηπίων ἀῤῥένων προέρχονται. καὶ μηδ' ἐνταῦθα παυόμενοι, καὶ τὰς ἐγκύους γυναῖκας κτείνουσιν, ὅσας φῶσιν οἱ μάντεις ἀῤῥενοκυεῖν, id eſt, non ſolùm uiros interficiunt, uerùm etiam uſque ad infantes maſculos progrediuntur: & ne hic quidem deſinentes, etiam grauidas mulieres trucidant eas, quas uates dixerint in utero maſculos gerere.

Deiecit] aptiſſimo uerbo uſus eſt, & pœnè dicam, militari: utitur eo ſæpiſſime & Cæſar.

Maior Neronum] Claudius Tiberius Nero. de quo ſic Suet. *Exhinc Rhæthicum, Vindelicumq; bellum, inde Pannonicum, inde Germanicum geſſit. Rhætico, ac Vindelico gentes Alpinas, Pannonico Brencos & Dalmatas ſubegit.* epiſt. ad Iul. Florum. lib. 1. *Iuli Flore, quibus terrarum militet oris Claudius Auguſti priuignus, ſcire laboro. Maior Neronum* autem ſic dixit hoc loco, ut in lib. de arte poët. *O maior iuuenum.* & Saty. vi. lib. 1. *—qui ſe Vultum ferre negat Noniorum poſſe minoris.*

Pleïadum choro] Pleiadas Atlantis fuiſſe filias, nunc ſtellas in Tauri cauda locatas, quarum ſex duntaxat cernantur, ſeptima ſit obſcurior: earumq; ortum, atque obitum pluuioſum eſſe: præterea eas ortu matutino, qui eſt à Kal. Maiis uſque ad decimum Kal. Quinctiles, æſtatem: ueſpertino, qui eſt à Kal. Octobreis uſque ad v. Idus Decembr. hiemem præſignificare, ac nunciare, notum eſt uel pueris. Heſiodus. ἔργ. ἡμ. Πληϊάδων ἀτλαγενέων ἐπιτελλομενάων Ἄρχεσθ' ἀμητοῦ, ἀρότοιο δὲ δυσομενάων. & Aratus. Ἑπτὰ πόροι δή ταίγε μετ' ἀνθρώποις καλέονται, Ἓξ οἶαί περ ἐοῦσαι ἐπόψιαι ὀφθαλμοῖσιν· Ἀλκυόνη, Μερόπη τε, Κελαινώ τ', Ἠλέκτρη τε, Καὶ Στερόπη, καὶ Τηϋγέτη, καὶ πότνια Μαῖα. & Theocr. in Hyla. Ἆμος δ' ἀντέλλοντι πελειάδες, ἐσχατιαὶ δὲ Ἄρνα νέον βόσκοντι τετραμμένω εἴαρος ἤδη, Τᾶμος ναυτιλίας μιμνάσκετο θεῖος ἄωτος Ἡρώων. Oſtendit autem his uerſibus Aratus æſtatis, & brumæ nuncias eſſe. Ζεὺς σφισι καὶ θέρεος, καὶ χείματος ἀρχομένοιο Σημαίνειν ἐπένευσεν, ἐπερχομένου τ' ἀρότοιο. Athenæus lib. 11. docet Pleiadas ab Aeſchylo, Pindaro, Simonide Peleiadas, quod ualet πελειστρὰς, id eſt, columbas, nominari. Vnius Simonidis uerba aſcribam ea, quæ ad hunc locum pertinent. Ἔτικτε δ' Ἄτλας ἑπτὰ ἰοπλοκάμων φίλαν θυγατέρων τὰν (Μαῖαν) ἔξοχον εἶδος, αἳ καλέονται πελειάδες οὐράνιαι. Sed de his, qui plura ſcire uolet, legat eundem Athen. eo, quem dixi, libro.

Exercet] fatigat, agitat. Virg. Georg. 3. *exercita curſu Flumina.*

- impiger hoſtium Vexare turmas] impiger in uexandis hoſtiũ turmis.

Sic tauriformis uoluitur, &c] Hercules ab inferis reuerſus, in Aetoliam profectus eſt ad Oeneum, filiam ſuam Deianiram, uxorem ille ſibi ut daret. quam cum offendiſſet Acheloo fluuio uicino iam deſponſam, cum eo luctatus eſt, tauri ſpeciem præ ſe ferente: cuius altero cornu auulſo, puella potitus eſt. Eſt autem Achelous omnium, qui ſunt in Græcia, fluuiorum maximus, uideturq; tauriformis habitus, uel propter eius multas flexiones: uel potius propterea, quòd multis locis relicto ſuo alueo exundabat. Ab eo cæteri fluuii maximè ii, qui imbribus urgentur, non ſolum tauriformes, ſed etiam Acheloi ſolent appellari. Quin etiam tam Græci, quàm Latini Acheloum pro aqua uſurpare ſolent. Eurip. Bacch. ὁ δ' ὡς ἐσεῖδε, δώματ' αἴθεσθαι δοκῶν, Ἦιος' ἐκεῖσε, κἆτ' ἐκεῖσε δμωσὶν Ἀχελῷον φέρειν Ἐννέπων, &c. Virg. Georg. 1. *Poculaq; inuentis Acheloia miſcuit undis.* Homerus ἰλ. φ. Xanthum Achilli iratum, quòd alueum ſuum cadaueribus impediret, facit erumpentem, atque exæſtuantem, corpora deniq; in terram reiicientem cum mugitu inſtar tauri: ex quo fortaſſe, qui Homerum ſecuti ſunt, poëtæ, fluuiis omnibus tauri ſpeciem tribuerunt. uerba Hom. ſunt hæc, Τοὺς ἔκβαλλε θύραζε μεμυκὼς ἠΰτε ταῦρος, Χέρσονδε. his conſentanea ſcribit interpres Sophoclis in Trach.

οἱ ποταμοὶ ταυρόκρανοι διετυποῦντο, ἢ ὅτι μυκηθμῷ εἰσὶ παραπλήσιοι περὶ τὰς ἐκβολὰς, ἢ ὅτι σχίζουσι τὴν γῆν, ὡς βόες, ἢ διὰ τὸ τὰς κατανομὰς παρὰ τοῖς ποταμοῖς εἶναι; id eſt, fluuii taurinis cornibus fingebantur, uel quòd mugitu ad oſtia, taurorum ſunt ſimiles, uel quòd terram ſcindunt, ut boues: uel quia paſcua ſunt propter fluuios. ſic Aelianus ποικίλ. ἱστορ. β. τὴν τῶν ποταμῶν φύσιν, καὶ τὰ ῥεῖθρα αὐτῶν ὁρῶμεν. ὅμως δ' οἱ τιμῶντες αὐτοὺς, καὶ τὰ ἀγάλματα αὐτῶν ἐργαζόμενοι, οἱ μὲν ἀνθρωπομόρφους αὐτοὺς ἱδρύσαντο, οἱ δὲ βοῶν εἶδος αὐτοῖς περιέθηκαν. ſic enim emendandus Aelianus, ut hoc notem ἐν παρόδῳ.

Aufidus] ſuprà *longè ſonantem* appellat Od. IX. de quo plura ad Od. ult. lib. 3.

-perfluit] reclamantibus ferè omnibus cod. ueteribus, in quibus ſcriptum eſt preſluit, aut præfluit, uulgatos ſecutus ſum, non pugnaturus, ſi quis malit, *præfluit*: tantùm rationem eius ſcripturæ requiſiturus. ſic ſuprà Od. 3. huius libri, ubi uulgati habent *perfluunt*, ueteres plerique omnes habebant, *præfluunt*.

Cum ſæuit] cum auctus imbribus *ſternit ſata læta, boumq; labores*, ut ait Virg. uide ſup. ann. ad Od. XXIX. lib. 3. ſic Hom. de Diomede. ἰλ. ε. Θῦνε γὰρ ἂμ πεδίον ποταμῷ πλήθοντι ἐοικὼς Χειμάῤῥῳ, ὅς τ' ὦκα ῥέων ἐκέδασσε γεφύρας. Τὸν δ' οὔτ' ἄρ τε γέφυραι ἐεργμέναι ἰσχανόωσι, Οὔτ' ἄρα ἕρκεα ἴσχει ἀλωάων ἐριθηλέων Ἐλθόντ' ἐξαπίνης, ὅτ' ἐπιβρίσῃ Διὸς ὄμβρος, Πολλὰ δ' ὑπ' αὐτοῦ ἔργα κατήριπε κάλ' αἰζηῶν.

-meditatur] ſecutus ſum ſcripturam trium ueterum codicum: in his Torn. quam & uiri docti ualde probant: agnoſcit Porphyr. at uulgati habent minitatur; quam tamen non aſpernor. nam ita legit Non. Marcell. citans hunc locum. ineſt autem in uerbo *meditatur* mirabilis, & longè audacior, quàm in illo altero *minitatur* tralatio à re animata ad inanimam.

Strauit humum] ſic ſcriptum reperi in libris calamo exaratis, tribus Vatic. & Iann. Faër. Vrſ. Torn. *Strauit humum* autem, id eſt, operuit, & cõpleuit humum.

-ſine clade uictor] uictor ſine ulla ſuorum iactura. longè huic diſſimilis eſt ea, quam uictoriam Cadmeam nominant.

Præbente] ſufficiente, ſuppeditante, πορίζοντος, ἐπαρκοῦντος.

-tuos Diuos] qui fauent, qui tua omnia incœpta fortunant.

Nam tibi, quo die portus, &c.] ſententia huius loci hæc eſt. Quo die Alexandria, in quam Antonius, & Cleopatra confugerant, potitus es, anno ſcilicet, poſt initium belli Mutinenſis, decimo tertio: eo ipſo die omnium bellorum præteritorum felicem exitum habuiſti. Nam bellis omnibus compoſitis, & uictoria parta, remp. conſtituiſti, imperium populi Rom. ſtabiliuiſti, laudem, & gloriam tibi ſempiternam tot uictoriis partis comparaſti, tertium denique conſulatum, dominatumq; perpetuum conſecutus es. Priſcian. lib. 2. docet utrunque eſſe uſitatum, Alexandrea, & Alexandria; ut Antiochia & Antiochea.

-luſtro tertio] nondum finito, id eſt, anno decimo tertio nondum exacto. Errant autẽ, qui duo luſtra nouem annis duntaxat putant conſtare, quaſi quintus annus finis ſit unius, & principium alterius.

-arrogauit] peperit, uendicauit.

Te Cantaber] ſup. Od. VIII. lib. 3. *Cantaber ſera domitus catena*.

-profugus] Od. XXIIII. lib. 3. *Campeſtres melius Scythæ*. & Od. XXXV. lib. 1. *-te profugi Scythæ*.

O tutela præſens Italiæ, dominæ'que] qui tanquam Deus præſens Italiam, Romamq; tutaris. alia ratione dixit ſup. Od. VI. *Virginum primæ, puerique*, &c. *Deliæ tutela deæ*, id eſt, quos Diana tuetur: magna autem uis eſt in nomine *præſens*. dicimus enim *Deum præſentem*, cuius numinis uim, auxiliumq; quaſi præſentis, ſentimus. uide annot. ad Od. XXXV. lib. 1.

Te, fontium qui celat originem] Herodotus in Euterpe ſcribit neminem unquam neque Græcum, neque Afrum, neque Aegyptium auſum eſſe ſibi profiteri ſe ſcire Nili originem, præterquàm quendam tabularum & ædis Mineruæ, pecuniæque cuſtodem in urbe Sai: atque eum tamen ſibi ludere, & nugari uiſum eſſe: quippe qui dixerit Nilum ex quodã lacu infinitæ altitudinis inter duos montes interiecto manare. Scriptores recentiores, quibus hæc exquirere fuit curæ, aiunt Nilum ex montibus Lunæ oriri. Tibull. libro 1. *Nile pater, quanam poſſum te dicere cauſa, Aut quibus in terris occuluiſſe caput?* originem autem excudendum curaui ſecutus cod. Faër. & Iann.

Iſter] quem eundem eſſe, atque Danubium nonnulli uolunt, ſed aliis atque aliis gentibus. Apollon. lib. 4. argon. ſcribit Iſtrum ex hyperboreis montibus oriri, & cum ad eum locum, qui interiectus eſt inter Scythiam, & Thraciam peruenerit, in duas partes ſecari: quarum altera in Pontum Euxinum, altera in mare Tyrrhenum influit: eademq; tradit interpres ad eum locum.

Te non pauentis funera] Ariſt. lib. 3. de moribus ad Nicom. ſcribit Celtas neque terræ motus, neque fluctus extimeſcere. Aelianus autem lib. 12. uar. hiſtor. etiam amplius, nempe illos pugnare coronatos: argumentumq; eis ſuarum cantilenarum conſtare ex hominibus iis, qui fortiter in bello pugnantes ceciderint: eoſdem partim rebus præclarè geſtis gloriantes, partim ſuæ ipſorum uirtutis monimenta Græcorum more relinquentes, tropæa uictoriæ excitare: fugere autem apud eos, uſque adeò turpe eſſe, ut ne ex domibus ruinoſis quidem, ac labantibus ſeſe auferant: quin ne his quidem incendio deflagrantibus ſaluti ſuæ fuga conſulere, à flamma iam occupatos: nonnullos autem maris æſtum accedentem expectare, ac ſubire: alios ultrò fluctibus arma inferre, eorumque impetum excipere. nudis gladiis, haſtisque diſtrictis, quaſi eos poſſint uel exterrere, uel ſauciare.

– compoſitis] vno conſenſu, unoque tempore de manu poſitis: uel conditis. vt Od. v 11. epod. – *cur dexteris Aptantur enſes conditi?*

AVGVSTI LAVDES. Ode 15.

[a] PHOEBVS *uolentem prælia me loqui,*
Victas & vrbeis, [b] *increpuit lyra:*
Ne parua Tyrrhenum per æquor
Vela darem. tua, Cæſar, ætas
[c] *Fruges & agris rettulit uberes,*
Et ſigna noſtro reſtituit Ioui,
Derepta Parthorum ſuperbis
Poſtibus: & uacuum duellis
Ianum Quirini clauſit: & ordinem
Rectum euaganti frena licentiæ
Iniecit, emouitq; culpas:
Et ueteres reuocauit arteis:
Per quas Latinum nomen, & Italæ

[a] *Moderationis laudem quærit, ingenij extenuatione: quem locum ita perſequitur totum, ut cum in magnam Auguſti laudem redundet, ingentis in illum ſtudij commendationem habeat. Volentem me canere prælia, bella, deuictas gentes, urbes, prouincias, regna imperio adiecta, uictorias, triumphos, magnitudo rei me à ſuſcepto conſilio deterruit. Quæ enim bona ab hominibus, dijs debentur, otium, pax, ſecuritas, domi foriſq; uindicata à dedecore imperij maieſtas, magiſtratuum uis & iudiciorum ſeueritas, ſceleribus hominum & flagitijs notandis, laudandarum artium ſtudia, cultus agrorum, fertilitas, concordia*

Creuere uires: famaq́;, & imperi
Porrecta maieſtas ad ortum
Solis ab Heſperio cubili.
f Cuſtode rerum Cæſare non furor
Ciuilis, aut uis exiget ocium:
Non ira, quæ procudit enſeis
Et miſeras inimicat urbes.
Non, qui profundum Danubium bibunt,
Edicta g rumpent Iulia: non Getæ,
Non Seres, infidi'ue Perſæ,
Non Tanain propè flumen orti.
Noſq́; & profeſtis lucibus, & ſacris
Inter iocoſi munera Liberi
Cum prole, matronisq́; noſtris,
Rite deos prius apprecati,
Virtute functos more patrum duces,
Lydis remiſto carmine tibijs,
Troiamq́;, & Anchiſen, & almæ
Progeniem Veneris canemus.

cordia ciuium, tranquilla omnia, pacata, tuæ uirtuti & felicitati omnes referunt accepta. b – increpuit, lyra: poſt uerbum increpuit, eſt nota diſtinctionis ponenda; non enim inquit increpuit lyra, ſed uolentem me loqui lyra, increpuit maiora & grauiora meis uiribus audentem. c Conciliant hæc maxime populi ſtudia, annona, ubertas, utilitas frugum: rettulit autem, cum inculti agri per belli tempora ubique parta pace ac rebus terra mariq́; compoſitis, coli ſunt cœpti. non ſolum uerò ſunt agri feraces, ſoli bonitate & clementia cœli, ſed labore hominum & induſtria. A cultu agrorũ abductos ad bella et ad arma, pax ad neceſſaria uitæ munera obeunda, & ad mitiora ſtudia reuocat. d Signa ui adempta atque armis; reſtituit autoritate, parta magnitudine rerum geſtarum. Direpta uero ait ſuperbis poſtibus: ut oſtendat quanta autoritas eius fuerit, qui coegerit inuictos, & quidem Parthos inuitos, quæſita belli decora, quæ affixa templis & delubris deorum, eſſent monumenta clariſſimæ uictoriæ ad poſteritatem futura, ſacris poſtibus direpta, non ferro, non acie, ſed una maieſtate nominis uictos ultro tradere, pacem petere, fœdus, ſocietatem, ſupplices poſtulare. e prima laus eſt gerenti imperium, pacem (quando minus alijs ſuccedit) bello atque armis partam tueri. Hanc conſequi illa cura debet, ut ſeueris legibus repreſſa improborum licentia atque audacia; officium ab inuitis, induſtriam, ſolertiam colendis honeſtis artibus extorqueas. Omnium autem artium nobiliſſimæ ſunt, quibus ſtant liberæ ciuitates; uirtus enim, innocentia, pudor, officium, religio, fides, tum domi frugalitas, temperantia, cura inſtituendorum liberũm, ad honeſta ſtudia, ita ſunt priuatis ornamento ut ſint maximè reipub. ſalutares. Per hæc enim exercitamenta uirtutum magnitudo animi & robur, mortis contemptio, gloriæ, nominis, laudis appetentia, deſpicientia eorũ quæ multitudo admiratur, cætera ornamenta uitæ maxima comparantur. Vincit uerò in bellis, non militum numerus, non auxilia, non equitatus, non tormenta, ſed his artibus inſtructus miles: uincitur is, quem libido prius, mollitia inertia, diſſolutus animus in omnia uitia & effuſus uicerat. f Hæc eius cura maxima eſt, cui reipub. adminiſtratio mandatur; ut tanquam in uigilia quadam conſtitutus, ciuium conſilia explorata habeat diſſidia, ſimultates, odia tollat, non occultos ſeri ſermones, non cœtus nocturnos haberi, non egentium manus cogi, nihil integri cuiquam relinqui ad nouas res moliendas patiatur. Ita nullus ciuilis furor nulla ira quæ hominum animos ad arma & ad uim acuat, materia furoris atque iracundiæ ſublata, pacem ex urbibus atque otium pellet. g Edicta Iulia referri debent, ad Cæſarem, non ad Auguſtum; & ſi ille in gentem Iuliam fuerat adoptatus. Ita enim Sueton. Nihil conuenientius duxit, quàm necem auunculi uindicari, tueriq́; acta: quam quidem explicationem Glareanus aduerſus Acronem, qui ea ad Auguſtum referenda cenſet, maxime uidetur probare. Nulla, inquit, belli uis franget bene conſtitutas leges Auguſto ſummam remp. adminiſtrante. Ne uileſceret enim legum maieſtas, iudiciorum ſeueritas domi, atque acris parata in improbos animaduer

ſio, ne foris conuulſa labaret bellorum tumultu, Auguſti autoritas efficiebat; qua una populi Romani hoſtes in officio continebantur. Concidit autem per belli tempora autoritas legum, & magiſtratuum uis, armorum uiolentia. Qua ex re manaſſe prouerbium uidetur ἐν χειρῶν νόμῳ *quod uſurpari commode poteſt, ubi ui agendum ſit, non ex legum præſcripto. Eo uſus Aeſchines eſt contra Timarchum.* φυλακτέον δὲ τοῖς μὲν ὀλιγαρχικοῖς καὶ τοῖς τὴν ἄνισον πολιτείαν πολιτευομένοις, τοὺς ἐν χειρῶν νόμῳ τὰς πολιτείας καταλύοντας. *Cauendi maxime ſunt qui paucorum imperium probant, atque in ciuitate adminiſtranda ordinum æquabilitatem non ſeruant, qui ea lege quæ eſt in manibus, reipub. ſtatum conuellunt. Polybius. 1.* τῶν δὲ πολεμίων οὓς ποτε κρατήσειε, τοὺς μὲν ἐν χειρῶν νόμῳ διέφθειρε, τοὺς δὲ ζωγρίᾳ πρὸς αὐτὸν εἰσαναχθέντας, ὑπέβαλε τοῖς θηρίοις. *Ex uictis hoſtibus alios uiolenta manu interficiebat, alios quos uiuos cepiſſet ad ſe adductos, beſtijs obijciebat. In eandem ſententiam prouerbium ferebatur* αὕτη κυρία. *Qua de re hæc Plutarchus in Problemat. Dinonem quendam Tarentinum fuiſſe copiarum ductorem, uirum fortem in primis, & rei militaris peritum; eum cum in concione ſententiam dixiſſet, quam maiore ſuffragiorum parte ciues reieciſſent: præcone eam ſententiam quæ uiciſſet, pronunciante, dextra ſublata, hæc melior eſt, dixiſſe. Rem ita à Theophraſto proditam memoriæ eſſe. Nam Apollodorum hæc præterea in Rhytino addidiſſe, præcone reſpondente, at hæc ſunt, plura, mox Dinonem, ſed hæc meliora. Id quidem quod altera ſententia multorum ſuffragijs, meliorum altera probata eſſet. Hinc illa fluxerunt, leges ſilent inter arma, ferro geritur res, ius eſt in armis. quod etiam Lucianus in Captiuo uſurpauit,* καὶ τὸ δίκαιον ἐν τῇ χειρὶ τιθεμένων. *Qui habent ius in manu conſtitutum.*

COMMENTARII.

Phœbus uolentem prælia, &c.] ſic Virgil. in Sileno, *Cum canerem reges & prælia, Cinthius aurem Vellit, & admonuit, paſtorem Tityre pingues Paſcere oportet oues*, &c.

Ne parua Tyrrhenum per æquor] allegoria eſt. nam aliis uerbis aliud ſignificat, nempe uetuiſſe Phœbum, ne humilibus uerſibus, & imbelli Muſa, res grandes, amplas, & bellicas canat. quod ſup. Od. 111. lib. 3. dixit, *Magna modis tenuare paruis*, Quemadmodum enim periculoſum eſt, paruo nauigio in mari Tyrrheno nauigare, ſic non eſt tutum tenuibus, & humilibus uerſibus res magnas & graueis perſequi.

Et ſigna noſtro reſtituit Ioui, Derepta, &c.] Parthi Phraate regnum obtinente ſigna, quæ Craſſus amiſerat, Romam ad Auguſtum ultro remiſerunt. ſcribunt Strabo, Sueton. Paterculus, & alii. Horat. epiſt. ad Lollium 18. lib. 1. *& Cantabrica bella tuliſti Sub duce, qui templis Parthorum ſigna refixit*. Idem ad Auguſt. *Et formidatam Parthis te principe Romam*. & Sat. v. lib. 2. *Tempore quo iuuenis Parthis horrendus ab alto Demiſſum genus Aenea*, &c.

Derepta] id eſt, detracta. Sic autem legendum uel inuitis codicibus omnibus & antiquis, & recentioribus non *Direpta*.

& uacuum duellis Ianum Quirini, &c.] Hac de re ſic Sueton. in Auguſto, *Ianum Quirini ſemel atque iterum à condita urbe ante memoriam ſuam clauſum, in multo breuiore temporis ſpatio, terra, mariq; pace parta, tertiò clauſit.*

euag. fre. licen. Inie.] hanc ſcripturam in uno duntaxat Vatic. repertam, cum quo tamen conſentiunt cod. Iannoct. Faër. & Torn. ſic probo, ut contendam eam eſſe ueram & germanam. dicimus enim latinè frenos, aut frena iniicere, ut M. Tull. Philipp. x111. *nanque illi exultanti tanquam frenos furoris iniecit. Ordinem inijcere*, nemo, qui latinè loqueretur, meo quidem iudicio, dixit unquam. Signifi-

cat

eat autem Auguſti Cæſaris ætate immoderatam, & ordine carentem peccandi licentiam ueluti quibuſdá frenis eſſe repreſſam. ſup. Od. XXIIII. lib. 3. – *indomitam audeat Refrenare licentiam*. ordo autem eſt, Iniecit frena licentiæ euaganti ord. rect. id eſt, extra ordinem rectum uaganti: ordinem non ſeruanti.

– emouitque culpas] nempe ſupplicio in improbos conſtituto. ſic ſuprà Oda, quam modò commemoraui. *Quid triſtes querimoniæ, Si non ſupplicio culpa reciditur? Quid leges ſine moribus*, &c. ſecutus ſum autem hoc loco cod. Ian. Torn. 2. Vatic. qui ita habent, non *amouit*. neque uerò dubitabit quiſquam latinè doctus, quin hæc ſcriptura ſit uera. utitur eodem uerbo Saty. III. lib. 2. *Emouit ueterem mire nouus*. & epiſt. II. lib. 2. *Dura ſed emouêre loco me tempora grato*. & Virg. lib. 6. Aen. *His dictis curæ emotæ, pulſusq́; parumper Corde dolor triſti*. ibidem, *Egregia intereà coniux arma omnia tectis Emouet*.

Et ueteres reuocauit arteis] id eſt, uirtutes: ut frugalitatem, patientiam paupertatis, contemptum pecuniæ & diuitiarum, ſtudium laudis & gloriæ, continentiam, &c.

– porrecta] prolata, amplificata, propagata.

– ad ortum Solis] quidam lib. ueteres *ad ortus*, in his Torneſ.

– ab Heſperio cubili] à ſolis occaſu. ἕσπερος Græcis, ueſper eſt Latinis.

– furor ciuilis] bellum ciuile: quod ciues furore concitati inter ſe gerunt.

– exiget ocium] ſecutus ſum meliorum codicum, Iannocti, & Vaticanorum 2. ſcripturam, quam & Porphyr. comprobat. nam uulgati habent *eximet*. exigere autem hoc loco ualet, eiicere, expellere. ut dicimus, Regibus exactis.

– procudit enſes] ad procudendos enſes impellit.

– inimicat] inimicas inter ſe reddit. συγκρίει, στασιάζει. uerbum non admodum uſitatum.

Non qui profund. Danub. bib.] Thraces, Pannones, Taurici, Germani.

– inſidive Perſæ] Duo Cod. Vatic. Rain. Card. Torneſ. *inſidiq́;*.

Tan. pr. flu. orti] Scythæ, & Sarmatæ.

– profeſtis] dies profeſti hominibus conceſſi ſunt ad rem priuatam ac publicam adminiſtrandam. utitur hoc nomine Sat. III. lib. 2. *Qui Veientanum feſtis potare diebus Campana ſolitus trulla, uappamq́; profeſtis*. & Saty. II. lib. 2. *luce profeſta*.

Virtute functos more patrum] apud Homerum Ιλ. ι. Aiax, Vlyſſes, Phœnix ad Achillem miſſi, ut eius animum placarent, atque ad lenitatem inflecterent, offendunt eum citharæ cantu animum oblectantem, priſcorumq́; uirorum laudes canentem, his uerbis, Τῇ ὅγε θυμὸν ἔτερπεν, ἄειδε δ' ἄρα κλέα ἀνδρῶν, &c.

Lydis tibijs] ſiue Phrygiis, nihil refert. Tibiæ enim in Barbaria primùm repertæ ſunt, in quas cum aliquando incidiſſet Minerua, eaſq́; ſemel inflaſſet, continuo reiecit, ut omnium organorum muſicorum deterrimas.

– remiſto] in libro de arte poët. – *ſic ueris falſa remiſcet*.

– & almæ Progeniem Veneris] Iulium Cæſarem, Auguſtum, Tiberium, Druſos: uel ſi quis malet, Iuliam gentem ab Iulo nominatam. ſic Lucret. princip. lib. 1. *Aeneadum genitrix, hominum, diuûmq́; uoluptas Alma Venus*.

EPODON LIBER.

Diu, multumq́; dubitaui, & quæſiui: neque dum dubitandi finem feci, quamobrem hic liber uel epodôn, uel epodos nominetur. Nam quid ſit στροφὴ, ἀντιστροφὴ, ἐπῳδὸς apud Pindarum, docent eius interpretes. Apud Horatium autem ubi locus eſt ἐπῳδῶ, ſi neque στροφαὶ neque ἀντιστροφαὶ reperiuntur? an dicemus ἐπῳδὸν librum dici propter adiunctos breuiores uerſiculos: quos qui canebant, in neutram partem mouebantur: ſed in uno loco inſiſtebant? atque in his Odis eſſe ſtrophen, ſiue antiſtrophen cum epodo, ut in chorea mouerentur à ſiniſtra parte in dexteram, deinde quieſcerent, unoq́; in loco inſiſterent? an epodôn liber dictus propterea, quòd duo eſſent, qui canerent: unus, qui longiores uerſus pronunciaret: alter, qui breuiores ſubiiceret, qui dicebatur ἐπῳδὸς, quaſi accentor, aut ſuccentor quidam, reſpondendi munere fungens? an, quod uir quidam doctiſſimus Florentinus mihi dixit in ſermone, cum eius hac de re ſententiam, exquirerem, in ſuperiotibus libris fuiſſe στροφὴν, & ἀντιστροφὴν, in hoc eſſe ἐπῳδὸν; an placebit huius libri odas appellatas eſſe ἐπῳδὰς quaſi odas poſteriores, non ἐπῳδούς: quemadmodum liber poſterior Platonis de legibus ἐπινομὶς inſcribitur? an ἐπῳδοὶ appellati uerſiculi breuiores, eò quòd accinuntur longioribus, ut, *Beatus ille qui procul negocijs*, *Vt priſca gens mortalium*? an, quod quidam teſtantur ſe uidiſſe in quodam codice uetere, hunc librum ita inſcriptum *Quinctus Odarum liber*; id ſequemur, ut nullus iam dubitandi locus ſit relictus, nihilq́; cauſæ, quamobrem hac de re plura quæramus? ego quidem neque unius codicis auctoritate ſtandum eſſe cenſeo, neque ullam earum, quas expoſui, cauſarum, ſatis certam, aut neceſſariam eſſe puto. Itaque uetus illud Academicum uerbum hic uſurpans, ἐπέχω, ne rei falſæ aſſentiens, temeritatis culpam ſuſtineam. Interea tamen placet Diomedis, & Marii Victorini, & aliorum Grammaticorum ueterum ſententiam probare, qui propterea hunc librum ita inſcriptum eſſe dicunt, quia ſingulis longioribus uerſibus, ſinguli breuiores accinuntur, qui ἐπῳδοὶ appellantur. Docent enim illi carminis genus unum eſſe, in quo uerſus ita inter ſe connexi ſunt, ut alter ſine altero audiri non poſſit: quorum prior προῳδικὸς, id eſt, præcinens; poſterior ἐπῳδικὸς, id eſt, quaſi ſuccinens, nominatur, ut in elegis, longus & hexameter, eſt προῳδικὸς: breuior, & pentamenter ἐπῳδικός. Eadem igitur ratione hic trimeter *Ibis Liburnis inter alta nauium*, προῳδικὸς erit, quaſi præcinens: alter autem, dimeter, ἐπῳδικὸς, quaſi ſuccinens.

AD MAECENATEM. Ode I.

Ait ſe cum eo ad bellum Actiacum proficiſcente ire uelle.

IBIS [a] Liburnis inter [b] alta nauiũ,
Amice, propugnacula,
Paratus omne Cæſaris periculum
Subire, Mæcenas, tuo.
[c] Quid nos? quibus te uita ſit ſuperſtite
Iucunda: ſi contrà, grauis?
[d] Utrum'ne iuſſi perſequemur ocium
Non dulce, ni tecum ſimul?
An hunc laborem mente laturi, decet
Qua ferre non molleis uiros?
[e] Feremus? & te uel per Alpium iuga,
Inhoſpitalem & Caucaſum,
Vel occidentis uſque ad ultimum ſinum,
Forti ſequemur pectore.
[f] Roges, tuum labore quid iuuem meo,
Imbellis, ac firmus parum?
Comes minore ſum futurus in metu:
Qui maior abſenteis habet.
[g] Ut aſſidens implumibus pullis auis
Serpentium allapſus timet:
Magis, relictis: non, ut adſit, auxili
Latura plus præſentibus.
[h] Libenter hoc & omne militabitur
Bellum in tuæ ſpem gratiæ:
Non ut iuuencis illigata pluribus
Aratra nitantur meis:
Pecus'ue Calabris ante ſidus feruidum
Lucana mutet paſcua:
Nec, ut ſuperni uilla candens Tuſculi
Circæa tangat mœnia.
Satis, ſuperq; me benignitas tua
Ditauit. haud parauero,
Quod aut, auarus ut Chremes, terra premã:
Diſcinctus aut perdam ut nepos.

[a] Fortitudinis laudem Mæcenati cõciliat. Neque enim modò ait, Ibis liburnis (& ſi ire ad bellum, & ad res gerendas eſt uiri fortis, & gloriam appetentis) ſed inter alta nauium propugnacula, inter milites fortiſſimos, quorum uirtus celſo loco poſita et illuſtri conſpiciatur. Tanquam uero hoc non ſit ſatis (quæ ſumma fortitudinis laus eſt, & ſtudij ac fidei in Auguſtum commendationem habet) paratus, inquit, omne Cæſaris periculum ſubire, Mæcenas, tuo. Honeſtiſſimum homini eſt periculo pro patria defungi, in hoſtem pugnare, communem fortunam belli cum Imperatore fortiſſimo, pro honeſtá cauſa, pro ſalute patriæ ac maieſtate imperij pugnante, aduerſus flagitioſum ducem, impurum hominem, et omni dedecore coopertum; experiri; cum autem eſt ſemper hoc munus patriæ præſtandum, tum maxime id agendum eſt, cum priuati officij ratio accedit, quæ hoc à nobis requirit. Videtur autem finem minime ſpecioſum & honeſtum ſequi in amicitia colenda, qui rebus lætis adeſt, præſto eſt, colit, beneficijs, honoribus commodis, fruitur; dubijs temporibus, cũ ſubeunda pericula ſunt, cum pugnandum pro ijs, quorum liberalitate auctus fructum amicitiæ ſenſit, è medio diſcedit. Eſt enim dignum homine libero, quorum cauſa didicit uitam amare, quæ odioſa ſit, ubi caret uitæ ornamentis, ubi id ratio temporum requirat, eorum cauſa quoque uitam contemnere, honeſtam mortem, ſi obeunda ſit, non recuſare. De liburnis hæc Bayfius de re nauali. Leues biremes à Liuio dictæ, à Romanis liburnicæ dice

batur, ſi Appiano credimus, in Illyrico ἐγένοντο λίβυρνοι γένος ἕτερον ἰλλυριῶν, οἱ τὸν ἰόνιον καὶ τὰς νήσους ἐλῄστευον ναυσὶν ὠκείαις τε καὶ κούφαις ὅθεν ἔτι νῦν ῥωμαῖοι τὰ κοῦφα καὶ ὀξέα δίκροτα, λιβυρνίδας προσαγορεύουσιν. Suetonius in Auguſto. Tempeſtate in traiectu bis conflictatus, primo inter promontoria Peloponneſi & Aetoliæ, rurſus circa montes Ceraunios, utrobique parte Liburnicarum demerſa, … inter alta nauium. Videntur hæc plane ad Antonij claſſem referenda; cum enim hinc maior Mæcenati comparatur laus, qui inter hoſtilium nauium propugnacula, minime deterritus earum altitudine & mole pugnaturus ſit, tum propius ad ueritatem rei geſtæ accedit. Ita enim de Auguſti claſſe Plutarchus. καῖσαρ δὲ, οὐ πρὸς ὕψος, οὐδὲ ὄγκον ἐπιδεικτικῶς, πεπηγυίαις ναυσὶν, εὐστρόφοις δὲ, καὶ ταχείαις καὶ πεπληρωμέναις ἀκριβῶς ἐξηρτυμένος, ἐν τάραντι καὶ βρεντεσίῳ συνέχων τὸ ναυτικὸν &c. [c] Qui uitæ partem habet, in alterius uita conſtitutam, illo è medio diſcedente, reliquam uti mancam, & inuiſam odit. [d] Iubes nos tu quidem manere, profecturus ad bellum, atque otij bono frui, Sed quî mihi eius fructus cōſtabit, te rebus gerendis, belli periculis adeundis, ad quem eius potiorem partem pertinet, iactato? Non locus quidem & receſſus, ſed animus, & res otium præſtat. Deſiderium abſentis meum, curæ, ſollicitus animus de belli euentu, quid uſu uenturum ſit, in maximis periculis uerſanti, otium animo pellunt, in ſolitudine etiam & remoto loco agenti. [e] Quibus eſt uitæ communis uſus, ijs & curſus uitæ idem, & exitus ſit. [f] Qui eſt ſolicitus de eo qui abeſt, ad ea quæ timenda ſunt, affingit grauiora; de præſenti non eadem eſt ſolicitudo et metus; quæ enim timeat uidet qui intereſt, neque animo decipitur, ſemper fere triſti & falſo uate. [g] Simile ſumit quo nihil aptius ad animi ſui ſtudium et inductionem declarandam. Aſſidet auis pullis, in qua nihil ſpei aut auxilij eſt; ſed aſſidet tamen, fouet, tegit implumes, fruitur aſpectu præſentium, non torquetur inani metu quæ conficit atque exanimat abſentem. [h] Officium uiri boni, & prudentis, in amicitia colenda omnem eius fructum non in ſpe præmij, ſed in mutua conſuetudine habere cōſtitutum. Præmium unum peto amoris in te mei, ut dignus uidear, qui tibi æque gratus, charusque ſim. Ad uitæ uſum quæ fortunæ atque ordinis ratio requirit, prolixe mihi tu quidem & cumulate tribuiſti.

COMMENTARII.

Liburnis] nauibus ſic dictis à Liburnorū: gente de qua Veget. li. 4. c. 28. & tribus deinceps ſequētibus cap. uide Od. 37. li. 1. nauibus igitur Liburnis, quę ſunt āliquāto triremibus humiliores, ibis īter altas & magnas triremes, ac naues roſtratas. fortaſſe Antonianas ſignificat. Nam Cæſarianæ humiliores erat. Plutar. in Anton.

ſubire] excipere, ἀναδέχεσθαι, ſufferre.

Vtrum ne iuſsi] utrùm nos, quos manere, & quieſcere iubes, ociabimur uitam iniucundam uicturi, niſi tecum uiuamus?

An hunc laborem mente laturi, &c.] an hunc militiæ laborem laturi ſumus ea mente, eoq; animo, quo uiros forteis, & patientes laborum ferre decet? ſubaudi uerbum ſumus, ut ſit, laturi ſumus. uel, quod minus probo, repete ἀπὸ κοινοῦ perſequemur. legendum autem *qua*, non *quem*.

non molles] id eſt, patientes & tolerantes, quos Græci καρτερικοὺς appellant μαλακοῖς contrarios.

Feremus] ſibi ipſe reſpondet.

inhoſpitalem] ἄξενον. ſic ſup. Od. 22. li. 1. *Siue facturus per inhoſpitale Caucaſū.*

Roges] quæras fortaſſe, quid ego tibi ſim comes profuturus, qui neque admodum ſim bellicoſus, neque ualde robuſto corpore.

Comes] reſpondet ſuperiori tacitæ quæſtioni hoc modo. ſi tecum proficiſcar: multo minus ſollicitus ſum futurus, quàm ſi maneam, & à te abſim.

Vt

Vt aſsidens implumibus, &c.] id eſt, quemadmodũ auis pullis implumibus aſſidens, atque accubãs, ſerpentiũ illa quidem inſidias & impetus extimeſcit: ſed multo magis tamẽ timet abſens, cũ ſcilicet pullos ſuos reliquit. Tali ſimilitudine utitur Theocritus εἰδ.κε. quod inſcribitur Μέγαρα. Ὡς δέ τ᾽ ὀδύρεται ὄρνις ἐπὶ σφετέροισι νεοσσοῖς Ὀλλυμένοις, οὕς τ᾽ αἰνὸς ὄφις ἔτι νηπιάχοντας Θάμνοις ἐν πυκινοῖσι κατεσθίει· ἡ δὲ κατ᾽ αὐτοὺς Πωτᾶται κλάζουσα μάλα λιγὺ πότνια μήτηρ, Οὐδ᾽ ἄρ᾽ ἔχει τέκνοισιν ἐπαρκέσαι· ἦ γάρ οἱ αὐτῇ Ἆσσον ἴμεν μέγα τάρβος ἀμειλίκτοιο πελώρου, Ὣς ἐγὼ, &c. nec admodũ diſcrepant illa Oppiani li.5. ἁλιευτ. Ὡς δ᾽ ὁπότ᾽ ὀρταλίχοισι χελιδόσι νηπιάχοισι Νέρθεν ὑπ᾽ ἐξ ὀρόφοιο τυχὼν ὄφις ἄγχι πελάσσῃ, Καὶ τοὺς μὲν κατέπεφνε, καὶ ἔσπασεν ἔνδον ὀδόντων· Μήτηρ δὲ πρῶτον μὲν ἀτυζομένη πεπότηται Λοίγια τετριγυῖα φέρει γόον, ἀλλ᾽ ὅτε παῖδας Ἀθρήσει φθιμένους, ἡ δ᾽ οὐκ ἔτι φύξιν ὀλέθρου Δίζεται, ἀλλ᾽ αὐτῇσιν ὑπαὶ γενύεσσι δράκοντος Εἰλεῖται, μέσσῳ ὄφεϊ ἑλὴ παιδοκτόνος ἄτη. Ὣς ἄρα, &c.

Non, vt adſit, auxili] id eſt, quæ, quãuis adſit, plus auxilii non eſt latura præſentibus, quàm relictis. in quibuſdam libris calamo exaratis ſcriptum reperi, *Non uti ſit auxili latura*, &c. quorũ uerborũ hic ſenſus eſt, Non quo ſit plus auxilii latura præſentibus, ſubintell. quàm, &c. ego tamen priorem ſcripturam malo.

militabitur bellum] tale eſt hoc, *militabitur bellum*, qualia illa, *bella pugnata*, & *rura regnata*. de quibus uide ad Od. 6. lib. 2. ego (inquit) totius huius belli laborem ac periculum ſubibo ac præferã, nulla abs te ſperata mercede, nulloq; præmio expectato: ſed tuæ ergá me beneuolentiæ retinẽdæ ſtudio & ſpe ductus.

Non, vt iuuencis] id eſt, non ut plura agri iugera poſſideam.

Pecus ve Calabris ante ſidus &] aut ut pecus meum paſcuis Calabris paulo ante Caniculam relictis, quæ poſt ortum Caniculæ nimio ſolis ardore ſunt torrida, in Lucaniam, quæ temperatior eſt, transferatur.

Lucana mut. paſcua] *paſcuis* habent complures cod. ueteres. in his tres Vat. & Torneſ. quam ſcripturam non reiicio.

Nec, vt ſuperni villa] ſupernum Tuſculum ideò dixit, quia in colle ſitũ eſt. Strabo lib. v. ſup. Od. 29. lib. 3. *Telegoni iuga patricidæ*. nec (inquit Horatius) ut uilla mei fundi Tuſculani perueniat, & producatur uſque ad mœnia Circæa.

benignitas tua] liberalitas & munificẽtia. ut docuimus ſup. ad Od. 17. li. 1.

haud parauero, Quod aut auarus] nolim parauiſſe, quod aut defodiam & condam in terra auarorum more, qui bonis quæſitis parcunt ut ſacris, aut profundam ut luxurioſus nepos.

Diſcinctus] diſſolutus, luxurioſus, intemperans. nam diſcingi ferè mollitiem & turpitudinem quandã ſignificat. Itaque turpe erat Romanis illis ueteribus in publicum prodire diſcinctos. unde prouerbiũ *diſcincta ueſtis*, *diſcinctus animus*. Saty. 11. lib. 1. *Diſcincta tunica fugiendum eſt, ac pede nudo*. diſcinctus tamen aliquando etiam accipitur pro eo, qui remiſſiore & liberiore quidem interdum uictu, ac ludo, uitæ quotidianæ ſeueritatem leuat ac temperat: uerùm ſine flagitio & turpitudine, ut ſat. 1. li. 2. *Nugari cum illo, & diſcincti ludere, donec Decoqueretur olus*.

nepos] nepos præter uulgatam ſignificationem, profuſum & perditum hominem ſignificat, quem Græci ἄσωτον nominant. *Nepotes* (inquit Paulus in epitome Feſti) *luxurioſæ uitæ homines appellati, quòd non magis his rei ſuæ familiaris cura eſt, quàm iis, quibus pater, auusq; uiuunt*. Horat. ſat. 8. lib. 1. *Pantolabo ſcurræ, Nomentanoq; nepoti*. epiſt. ad Vallam, *Scilicet ut uentres lamna candente nepotum Diceret vrendos*. ſat. 4. lib. 1. *quòd meretrice nepos inſanit amica Filius*.

VITAE RVSTICAE LAVDES. Ode 2.

[a] BEATVS ille, qui procul negocijs,
Vt priſca gens mortalium,
[b] *Paterna rura bobus exercet ſuis,*
Solutus omni fœnore:
[c] *Neque excitatur claſſico miles truci:*
Nec horret iratum mare:
Forumq́ uitat, & ſuperba ciuium
Potentiorum limina.
[d] *Ergo aut adulta uitium propagine*
Altas maritat populos:
Aut in reducta ualle mugientium
Proſpectat errantes greges:
Inutileisq́ falce ramos amputans,
Feliciores inſerit:
[e] *Aut preſſa puris mella condit amphoris:*
Aut tondet infirmas oueis:
[f] *Vel, cum decorum mitibus pomis caput*
Autumnus aruis extulit,
[g] *Vt gaudet inſitiua decerpens pyra:*
[h] *Certantem & uuam purpuræ:*
[i] *Qua muneretur te Priape, & te pater*
Siluane tutor finium.
[k] *Libet iacere modò ſub antiqua ilice:*
Modò in tenaci gramine.
[l] *Labuntur altis interim ripis aquæ:*
Queruntur in ſiluis aues:
Fonteſq́ lymphis obſtrepunt manantibus,
Somnos quod inuitet leueis.
[m] *At, cum tonantis annus hibernus Iouis*
Imbreis, niueisq́ comparat:
Aut trudit acreis hinc & hinc multa cane
Apros in obſtanteis plagas:
Aut amite leui rara tendit retia,
Turdis edacibus dolos:
Pauidumq́ leporem, & aduenã laqueo gruem
Iucunda captat præmia.

[a] *Qui uitæ beatæ finem in honeſto otio conſtituit, nimium arctis, atque anguſtis finibus propoſitam homini felicitatem circumſcribit; ſed ſi tamen eſt, in eo eſt poſitus totus, quod animi ſecuritas, innocentia & uita cum laude acta præſtat. Id autem maximè illi contingit, qui ſoluto animo curis, agrum colit, atque eius ſe fructibus & liberos tuetur.*

[b] *Neque uerò ſatis eſt, procul agere à negotijs (nam ſæpe, & in otio curæ angunt; & in negotijs æquus animus uiget) ſed ut priſcæ genti mos fuit, pudor, officium, ius colendum; à maleficio temperandum; iuuandum conſilio, opera, ſtudio; ad honeſtas uitæ rationes liberi inſtituendi; pietas, innocentia, probitas retinenda. Quemadmodum uerò ubi hæc abſunt, neque regum fortunæ pares ſunt ad beatam uitam comparandam: ita indigenti ijs, quæ uitæ uſus requirit, non ſatis præſidij eſt in uirtute atque honeſtate conſtitutum. Ignoratur enim (etiam ſi cæteras uirtutis partes cumulate abſolueris) quàm munificus ſit & liberalis futurus; qui quàm cõtemnendæ pecuniæ expetendáue ſit, ipſe ignorat. Magnum autem adiumentum, fortunæ bona ſuppeditant ad uitæ munus præſtandum; magnam facultatem iuuandi fouendique homines: in qua una re totum liberi hominis officiũ conſumitur. Itaque, ut uerè ſit beatus; ut nullius ope indigeat; ut indigenti præſto ſit, poſcenti opem ferat; cum bona fortunæ alia; tum ager eſt illi optãdus quo ſe ſuosq́; colendo alat; ita omni fœnore,*

a Quis non malarum, quas amor curas habet,
Hæc inter obliuiſcitur?
Quòd ſi pudica mulier in partem iuuet
Domum, atque dulceis liberos:
Sabina qualis, aut peruſta ſolibus
Pernicis uxor Appuli;
p Sacrumq; uetuſtis extruat lignis focum
Laſſi ſub aduentum uiri:
Claudensq; textis cratibus lætum pecus,
Diſtenta ſiccet ubera:
Et horna dulci uina promens dolio,
Dapes inemtas apparet:
Non me Lucrina iuuerint conchylia,
Magis'ue rhombus, aut ſcari:
Si quos Eois intonata fluctibus
Hiems ad hoc uertat mare:
Non Afra auis deſcendat in uentrem meum,
Non attagen Ionicus
Iucundior, quàm lecta de pinguiſſimis
Oliua ramis arborum:
Aut herba lapathi prata amantis, & graui
Maluæ ſalubres corpori:
Vel agna feſtis cæſa Terminalibus:
Vel hædus ereptus lupo.
Has inter epulas, ut iuuat paſtas oueis
Videre properanteis domum?
Videre feſſos uomerem inuerſum boues
Collo trahenteis languido:
Poſitosq; uernas, ditis examen domus,
Circum renidenteis Lareis?
Hæc ubi locutus: fænerator Alphius,
Iam iam futurus ruſticus,
Omnem relegit idibus pecuniam:
Quærit Kalendis ponere.

fœnore, ſolutus ac nemini, quod minus ſoluendo ſit, alieno ære obſtrictus, dignam magno homine uitam aget; qui ipſe uult omnibus prodeſſe, nulli eſſe obnoxius, poteſt. [c] Facile patitur creſcere alios militiæ gloria, ac claſſico, ubi cecinerit, excitari; nihil ille bellicas laudes moratur partas uitæ periculo, cædibus hominum, populationibus agrorum, urbium excidio, exercituum internecione. Neque uerò magis illi curæ eſt, quàm mare ſæuiat, uentis aduerſis iactatum; non expoſitas fortunas nauigantium temeritati habet; non naufragia, non infeſta maria latrocinijs pertimeſcit; lucrum ſolicitudine, metu, angore animi quæſitum execratur. Non idem urbem, non forum adit, non faceſſit ciuibus negotium, nō quæris popularem auram nocentium ruina, non fama eloquentiæ ducitur, nō honores petit, non magiſtratus; ſtatuas, imagines, fortunæ inſignia ſæpius, quàm uirtutis odit. Iā, quod potentium ciuiū eſt, clientelas, ſalutationes, deductiones domum, per quas non licet homini libero nato, libere eſſe, tanquam peſtem quandam uitæ in primis deteſtandam auerſatur. [d] Alium quæſtum habet inſtitutum & honeſtiſſimum & uberrimum. Habet enim rationem cum terra, quæ nunquam recuſat imperium, nec unquam ſine uſura reddit, quod accepit; ſed aliàs minore, plerunque maiore cum fœnore, ut Catò apud Ciceronem ait. Quæ uis & ratio propaginis ſit, docet Plinius. 17.13. Columel. 4.15. Idem de arbor. 7. Cat. 32. Palladius in Februar. 16. Propriè autem maritari arbores dicuntur cum uites his adiunguntur, ſed ſpeciem pro ſpecie poſuit. Non enim populi maritari, ſed ulmi ſolent. [e] Attentus pater familias & induſtrius, nunquam uacat ab opere; aut amputat inutiles & infelices ramos, feliciores fertilioresq; inſerit, erectus in ſpem futuræ frugis; aut, quod quæſitò utatur, condit; aut morbidas oues & infirmas ne contagione lædant, ipſæ intereant, curat. [f] Autumni ſpecies, cæteris anni partibus gratior,

gratior, lætior, iucundior. Quantò enim magis res quæſita & parta, ſpei (& ſi etiam illa iuuat) præſtat; tanto autumnus, uer, æſtatemq́, antecellit. Ad uoluptatem enim, quæ ſumma contingit ex fructuum uarietate & copia, habet utilitatem adiunctam. [g] *Nihil homini gratius quàm frui ſuo, ſed gratiſſimum quidem, non fortuna ſolum, ſed induſtria & labore, frui ſuo.* [h] *Gaudet decerpens tum fructu ubere, tum aſpectu.* [i] *Quos refert fructus, agnoſcit deorum munera; religionis ſuæ memor.* [k] *Grata quies, quæ laborem conſequitur; honeſta uoluptas, quæ nullius iniuria comparatur; copia & uarietas in uoluptate expetenda, quam natura ſine inuidia ſuppeditat.* [l] *Alijs mollis lectus, & muſici cantus, nequicquam captantibus ſomnum, lenocinantur; curis animus, ſpe, metu, cupiditate liber, ſinit corpus labore feſſum capere quietem, etiam ſi humi ſit ſtratum. Hinc cantu aues, fontes grato murmure ac leni ſuſurro obſtrepentes, quieſcenti morigerantur.* [m] *Non iners per hiemem otio languet; ſed uenatione corpus durat, ac uegetius ad domeſtica munera obeunda reddit.* [n] *Non uenatione ſolum uires tuetur & ſuos alit, ſed pellit animo, curas omnes molliores, delicias, illecebras, amores, quæ omnia uirtutem animi & robur debilitant.* [o] *Sit uxor quam pudor magis & induſtria in re familiari procuranda, atque educandis liberis; quàm formæ gratia commendet.* [p] *Suo labore, uiri ſedula laborem leuet: occurrat integra feſſo ac laſſo; laboret hic foris, domi illa; uictu ille parando, hæc tuendo. Sit eadem operum ſocia, ubi poſtulat uſus, comitetur in agrum euntem, non æſtum, non ſolis ardores uercatur; ſiue ager colendus, ſiue ſilua cædenda, ſiue fructus legendi, ſiue abigenda pecora, ſit in opere aſſidua, ſit adiutrix, adminiſtra; habeat quæ a uiro repetat munera, domi tempeſtate detento. Erit is æque memor, & ſua ſedulitate conſtantem eandem atq; alacrem reddet.* [q] *Nullæ lautiores epulæ, aut exquiſitiore conditæ artificio, quàm quæ labore, uenatione, curſu condiuntur. Vtantur ij coco, atque ab arte adiumenta petant quos à prandio cœna, à cœna prandium excipit crudos: ſibi habeant diuites homines lauta & ſumptuoſa conuiuia; dum artuum dolores, ſtomachi reſolutiones, tormina, tabes, indulgentes palato, tanquam flagitij uindices pœnas repetentes conſequantur.* [r] *Extat apud Ariſtophan. in Auibus. λεβυκὸν ὄρνεον, quod prouerbij loco in eos iactari cœpit; qui uaſta corporis mole & immani tumentes, parum uirium & fiduciæ haberent. Suidas afram auem dici de prægrandibus credit; quòd ex Africa ingenti magnitudine aues exportantur id, quod hoc loco ad menſæ lautitiam Horat. refert. Erant uerò gallinæ Numidicæ ex Africa auectæ cæteris grandiores, quas in delicijs ueteres habebant.*

COMMENTARII.

exercet] colit, ſubigit. Virg. Georg. 2. *Aut preſſo exercere ſolum ſub uomere.*

Neque excitatur claſſ. mil. &c.] id eſt, neque militat, neque nauigat quæſtus cauſa, neque uel litigat, uel litigatoribus operam dat, neque in potentiorum hominum ædibus emolumenti ſpe inuitatus commoratur.

Nec horret ir.] Glauco comœdus dicere ſolebat ſe libentius iuxta mare pedibus iter facere, quàm iuxta terram nauigare.

Altas maritat populos.] ſic Catullus ulmum maritum appellat in carmine nuptiali. *At ſi forte eadem eſt ulmo coniuncta marito.* & in eodem carmine *vitem viduam. Vt vidua, in nudo vitis quæ naſcitur aruo, Nunquam ſe extollit, nunquam mitem educat uuam.* Horat. ſup. Od. xv. lib. 2. *Platanusq; cælebs Euincet ulmos.* Idem contra Od. v. lib. 4. Vlmum, populum, & ſimiles arbores *viduas* appellat. *Et uitem uiduas ducit ad arbores.* Idem in epiſt. ad Quinctium lib. 1. *Pomiſne an pratis, an amicta uitibus ulmo.*

Aut in reducta valle] ſic ſup. Od. xvii. lib. 1. *Hic in reducta ualle Caniculæ Vitabis æſtus.*

Inuti-

- Inutiléſque] ſuperuacaneos.
- amputans] *putare* (inquit Varro lib.5. de ling. Latin.) *eſt purum facere.*

Feliciores] ſteriles arbores, infelices nominantur. M. Tull. in orat. pro C. Rabirio. *Infelici arbori ſuſpendito.* & ita Liuius.
- decorum mit.pom.cap.] pomis ornatum. ſic ſup. Od. VII. lib. 4. *Pomifer autumnus.*
- mitibus] maturis, non acerbis. ſic Virg. Tityro *ſunt nobis mitia poma.*

Vt gaudet] quàm gaudet. ut ſuprà Od.XXV. lib.3. *– ut mihi deuio Ripas, & uacuum nemus Mirari libet.* & hac eadem Oda infrà. *Has inter epulas, ut iuuat paſtas oues Videre properantes domum*: annot.ſup.ad Od.XXV.lib.3.

Certantem & vuam purpuræ] liuidam, purpuream, certantem colore cum purpura. de uerbis pugnandi, & certandi, & ſimilibus uide annot.ad Od.VI. lib.2.
- muneretur te] donet te. Terent. Heaut. *– munerarier ancillas primùm.*

Priape] de Priapo dicemus Saty.VIII.lib.I.
- tenaci gramine] tenax gramen appellat, quod terræ firmiter adhæret. ſup. Od.XII.lib.4.*tenerum.* Od.III.lib.2. *remotum.*

Labuntur] fluunt. ut epiſtola ad Lollium.lib.I. *– at ille Labitur, et labetur in omne uolubilis æuum.* & Od. XXIX. lib. 3. *– cetera fluminis Ritu feruntur, nunc medio alueo Cum pace delabentis Etruſcum in mare,* &c.

Queruntur in ſiluis aues] ita canunt, ut queri uideantur: quod refellit Plato, ut alibi annotauimus.

Somnos quod inuitet] Theocr. *εἰδ.ια.* Αδὺ ζ τῶ θέρεος παρ' ὕδωρ ῥέον αἰθριοκοιτεῖν.
- leues] ſic Od.XVI.lib.2. *Nec leues ſomnos timor, aut Cupido Sordidus aufert.* alibi *ſomnum facilem* appellat.
- tonantis Iouis] eadem ratione hic Iouem tonantem dixit, qua ſup. Od.I. lib. *Iouem frigidum.* & Virg.Georg.I. *Iouem humidum.* & Theocr. *δία αἴθριον.* ut annot.ad Od.I.lib.I.
- multa cane] id eſt, multis canibus. ut ſup. Od.XV. lib. I. *multo milite*. pro eo, quod eſt, multis militibus. & infra Od.XVI. *Argoo remige.* & Virg.lib. 2. Aen. *– uterumq; armato milite complent.*
- obſtantes] oppoſitas, obiectas.
- amite læui] *pertica, ſeu furcula aucupali.* Feſtus.

Turdis edacibus dolos] Turdorum, quos *κίχλας* Græci nominant, tria genera ponit Ariſtoteles. ordo autem uerborum eſt: tendit retia, dolos turdis.
- aduenam gruem] aptiſſimum epithetum. Grues enim in oris ſeptentrionalibus non niſi uere, æſtate, & autumnó commorantur. ſub finem autumni in regiones temperatiores, ac tepidiores. nos Galli hanc ob cauſam peregrinatrices, ſeu (ſi dicere liceat) uiatrices appellamus. Ariſtoteles hanc auem ait eſſe *ἀγελαίαν καὶ πολιτικὴν*, id eſt, congrebabilem, & ciuilem. Itaque ducem habere cuius imperio pareat: ducem autē nudo capite proſpicere, & ſpeculari. tum, ſi quid forte periculi impendeat, clamando ſignificare, ac denunciare.
- captat] non dixit capit. iucundius enim eſt captare, quàm capere. ut Sat.II. lib.I. *– nam Tranſuolat in medio poſita, & fugientia captat.* & ibid. *– poſitum ſic tangere nolit. Captat, & apponit.*

Quis non malarum] mendosè legitur in nonnullis cod. *Quis non malorum*, cum omnes manuſcripti habeant, *malarum*. hoc autem epithetum diſtinguit curas malas à bonis. ſunt enim aliquæ curæ laudabiles, & cum uirtute coniunctæ: ut

ut cura rei familiaris, cura ualetudinis, cura eius noſtri partis, quæ præeſt, & imperat: amoris autem curæ uitioſæ ſunt, ac uituperabiles. ſed quod attinet ad amoris, aut curarum earum, quæ propter amorem ſuſcipiuntur, obliuionem, ſcribit Pauſanias in Achaicis, aquam Selemni fluuii uiris, & fæminis ex amore laborantibus mederi, eamq; uim habere, ut, qui in eo fluuio loti fuerint, illos amoris capiat obliuio: quod ſi uerum eſt (inquit ille) *τιμιώτερον πολλῶν χρημάτων ἐστὶν ἀνθρώποις τὸ ὕδωρ τοῦ Σελέμνου*, id eſt, aquam Selemni multo pluris facere debent homines, quàm magnam pecuniæ uim.

Quod ſi pud. mul. in part. iuuet, &c.] quemadmodum nihil uiro optabilius eſt uxore pudica: ita nihil mulieri iucundius euenire poteſt uiro, qui unum, & idē cū ea ſentiat, eamq; amet ex animo: quod quidē Nauſicaæ precatur Vlyſſes ſummæ felicitatis loco ὀδυσ. ζ. nihil enim (inquit) præſtabilius, nihil melius eſt, quàm uiri, & uxoris conſentiens, & conſpirans uoluntas: taliſq; coniunctio inimicis acrem dolorem inurit, amicis uoluptatem affert: ipſi autem experiendo ſentiunt, quanta inſit in tali coniunctione, uitæ iucunditas. uerba Homeri ſunt hæc ſub Vlyſſis perſona. *Σοὶ δὲ θεοὶ τόσα δοῖεν, ὅσα φρεσὶ σῇσι μενοινᾷς Ἄνδρα τε, καὶ οἶκον, καὶ ὁμοφροσύνην ὀπάσειαν Ἐσθλήν. οὐ μὲν γὰρ τοῦ γε κρεῖσσον, καὶ ἄρειον, Ἢ ὅθ' ὁμοφρονέοντε νοήμασιν οἶκον ἔχητον Ἀνὴρ, ἠδὲ γυνή, πόλλ' ἄλγεα δυσμενέεσσι, Χάρματα δ' εὐμενέτῃσι, μάλιστα δέ τ' ἔκλυον αὐτοί.* Heſiodus item ἔργ. καὶ ἡμ. ait uirum nihil ſibi bona, & pudica uxore melius parare poſſe: contrà nihil grauius, atque acerbius mala. his uerbis, *Οὐ μὲν γάρ τι γυναικὸς ἀνὴρ ληΐζετ' ἄμεινον Τῆς ἀγαθῆς, δ' αὖτε κακῆς οὐ ῥίγιον ἄλλο Δειπνολόχης*, &c.

Sabina qualis] quales ſunt Sabinæ mulieres, aut Apulæ.

– peruſta ſolibus] Græci uno uocabulo dicunt, *ἡλιοκαυστός*. Theocr.

Sacrúmque] focus ſacer eſt Veſtæ, & Lari.

– extruat lignis focum] hypallage eſt, id eſt, extruat ligna ſuper focum. Od. ix. lib. i. *– ligna ſuper foco Largè reponens*: Ad hunc locum pertinent ea, quæ ſunt apud Eurip. in Electra. ubi Electra colono cuidam, & operario nupta, ſic cum eo loquitur. ſatis tibi negocii exhibent, quæ foris ſunt: nos autem domeſtica curare, & adornare oportet. aduenienti enim foris operario iucundū eſt domeſtica, cōpoſita & pulchre adornata reperire. Verba Euripid. hæc ſunt, *ἅλις δ' ἔχεις Τἄξωθεν ἔργα. τἀν δόμοις δ' ἡμᾶς χρεὼν Ἐξευτρεπίζειν. εἰσιόντι δ' ἐργάτῃ Θύραθεν ἡδὺ τἄνδον εὑρίσκειν καλῶς.*

– ſub] paulo ante, ut annotauimus ſup. ad Od. ix. lib. i.

– Diſtenta] Virg. Pollione. *Ipſæ lacte domum referent diſtenta capellæ Vbera.* Idem in Meliboeo. *Thyrſis oues: Corydon diſtentas lacte capellas.* Lucret. lib. i. *– & candens lacteus humor Vberibus manat diſtentis.*

Et horna] huius anni, ut ſuprà Od. xxiii. lib. 3. *hornam frugem* dixit. & Saty. vi. lib. 2. *– palea porrectus in horna.*

– promens] ſup. Od. xxviii. lib. 3. *– prome reconditum Lyde ſtrenua Cæcubum*. & Od. xxi. eiuſdem *– Coruino iubente Promere languidiora uina.*

– Dapes inemtas] eſcas domi natas: non piſces urbe petitos. ut Saty. 2. lib. 2. *– bene erat, non piſcibus urbe petitis: Sed pullo, atque hædo.* Virgil. Georg. 4. *– ſeraq; reuertens Nocte domum dapibus menſas onerabis inemtis.* nam inemtas malè quidam uiles interpretantur.

Lucrina] in lacu Lucrino capta. ut Saty. 4. lib. 2. *Lucrina peloris.*

– conchylia] conchylium nomen eſt generale omnia teſtacea complectens, ut muſculos, mitylos, oſtrea, pectines, echinos &c. putatq; Athenæus conchy-

lia

lia eſſe dicta, *παρὰ τὸ κεχηνέναι*, id eſt, ab hiando.

-rhombus] quem Romani rhombum Græco nomine appellant, Græci alio etiam Græco *ψῆτταν* dicunt, ut ſcribit Athenæus lib. 7. in extremo. à figura autem Rhombus appellatus eſt. nos Galli noſtra lingua turbinem, & (ut propius accedam ad conſuetudinem noſtri ſermonis) turbonem nominamus. piſcem fuiſſe magni pretii declarat etiam locus Hor. ſaty. 11. lib. 2. *-quid? tum rhombos minus æquora alebant? Tutus erat rhombus*, &c. Hodie quoq; apponitur in menſis diuitum, & in caris piſcibus habetur. Idem Athen. lib. 8. uidetur *ψῆτταν* à rhombo diſtinguere.

Scari] Diphilus apud Athen. lib. 8. his uerbis ſcarum commendat. *σκάρος ἁπαλόσαρκος, ψαθυρὸς, γλυκὺς, κοῦφος, εὔπεπτος, εὐανάδοτος, εὐκοίλιος*, id eſt, Scarus molli, ſeu tenera carne præditus eſt, friatilis, dulcis, leuis, ad concoquendum facilis, facile redditur, uentrem mollit. Addit idem, recentem ſcarum eſſe ſuſpectum propterea, quod lépores marinos captat, iiſq; ueſcitur. icircò eius inteſtina uim bilis effectricem habent. Idem lib. 7. hunc ſolum ex omnibus piſcibus dormire dicit, & propter eam cauſam nunquam noctu capi. Oppia. lib. 1. Ἁλιευτ. ſolum uocalem eſſe ſcribit. *Καὶ σκάρον, ὃς δὴ μοῦνος ἐν ἰχθύσι πᾶσιν ἀναύδοις φθέγγεται ἰκμαλέην λαλαγὴν, καὶ μοῦνος ἐδωδὴν ἄψορρον προΐησιν ἀνὰ στόμα δεύτερον αὖθις*, &c. uide annnotata ad Od. 11. lib. 4.

Si quos Eois inton.] ad Eleuſinem ſcaros pulcherrimos capi Lynceus quidam Samius ſcribit in epiſtolis, ut tradit Athen. lib. 7. Priſcian. lib. 9. docet tonitum à uerbo tonandi uſitatius eſt, quàm tonatum, & producit hunc locum, ut nouum, & pœnè inuſitatum.

-ad hoc uertat mare.] Tyrrhenum, ſeu Etruſcum.

Afra auis] gallinam Africanam, ſeu Numidicam ſignificat, de qua Columella, & Plinius.

-attagen Ionicus] Mart. *Ionicarum guſtus attagenarum*, Ariſtoteles lib. 6. *περὶ ζώων ἱστορ.* Attagenam ponit inter eas aues, quas *ὄρνιθας κονιστικὰς* uocant Græci, id eſt, quæ in puluere uolutantur: qualis eſt gallina, perdix, phaſianus. Idem lib. 9. *ὁ ἀτταγὴν κονιστικὸς ὄρνις. τῶν γὰρ ὀρνίθων ὅσοι μὲν μὴ πτητικοὶ, ἀλλ' ἐπίγειοι, κονιστικοί*, &c.

Aut herba lapathi] lapathum Latini rumicem nominant. eam commendat Lucillius apud M. Tull. lib. 2. de finibus. *O lapathe, ut iactere neceſſe eſt, cognitu' cui ſis.* hæc herba mollit aluum, ut docet infrà Sat. 4. lib. 2. *-ſi dura morabitur aluus, Mitulus, & uiles pellent obſtantia conchæ, Et lapathi breuis herba, ſed albo non ſine Coo.* & uerſ. ſeq. *-& graui Maluæ ſalubres corpori.* & Od. XXXI. lib. 1. *-me paſcunt oliuæ, Me cichorea, leueſq; maluæ.*

Terminalibus] Terminalia dies feſti, qui agebantur in honorem Termini Dei.

-uel hædus ereptus lupo.] uir quidam doctiſſ. annotat Plutarchum libro ſecundo *συμποσιακῶν* tradere, earum pecudum, quas lupus momorderit, carnem quidem teneriorem fieri, lanam autem corrumpi: ex hoc intelligi poſſe, cur Horatius ereptum lupo hædum dixerit. Egò hæc uerba *ereptum lupo* non icirco ab Horatio eſſe addita puto, quòd hædi caro à lupo morſa, ſit tenerior: ſed propterea quòd ruſtici, & aratores, quorum hominum uitam, & uictum hic laudat Horatius, non aliter eſſent hædum in cœnam appoſituri, niſi à lupo dentibus appetitus, ac laceratus eſſet. multo enim malunt caprum adultum habere uiuum, quàm hædum tenellum, ac delicatum eſſe. nunc autem, poſteaquàm à lupo morſus, & fortaſſe interemtus eſt, multo ſatius eſt eum lupo ereptum comeſſe, quàm deuorandum

randum reliquiſſe. prætereà, quod è lupi faucibus ereptum edunt; non uidentur ex hædili ſuo ſumere; ſed alienum, neque iam ſuum capere, & apponere: & ita de lucro quodammodo cœnare. ſententiam meam adiuuat Martialis lib.10.in epigrammate, cuius initium eſt, *Nunciat octauam Phariæ*, &c. ex quo paucos hos uerſus producam. *Parius onyx, una ponetur cœnula menſa, Hædus inhumani raptus ab ore lupi, Et, quæ non egeant ferro ſtructoris, ofella, Et faba fabrorum, prototomique rudes: Pullus ad hoc; cœniſque tribus iam perna ſuperſtes Addetur, ſaturis mitia poma dabo*, &c.

- Vt iuuat] quàm delectat? ὡς ἡδύ: quàm iucundum eſt?

- renidentes] ridentes, hilaros, ut ſup. Od.xvi11.lib.2.

Hæc vbi locutus] nihil ſubaudiendum puto. fingit autem ſuperiora illa omnia dicta eſſe à fœneratore Alphio. oſtenditq; tantam eſſe uitæ ruſticæ iucunditatem, & opportunitatem, ut etiam homines ab hac alieniſſimi, eam laudare cogantur: qui tamen lucri dulcedine, & ſordibus irretiti, eius ſuauitatem guſtare non poſſint. nonnulli ſubaudiunt uerbum, ſum, ut totus ille ſermo ſit poetæ. quod ſi placet, addenda diſtinctionis nota: alioqui tollenda.

Iam iam futurus] id eſt, eo animo, & conſilio, ut ruſticam uitam colat.

omnem relegit] id eſt, omnem pecuniam in fœnore poſitam, exegit idibus & ſtatim ad ingenium rediens denuo quærit apud quos Kalendis collocet.

- relegit] in nonnullis cod. redegit. ego tamen relegit malo, ut habent cod. duo Vatic. Iann. Vrſ. Torn.

Idibus] idibus nomina exigebant, ut ex hoc loco intelligere licet, & Saty. vi.lib.1. - *magni Quò pueri magnis è centurionibus orti Ibant octonis referentes Idibus æra*: Kalendis autem, & exigebant, & collocabant, ut Sat. iii. lib. 1. *Qui, niſi cum triſtes miſero uenêre Kalendæ, Mercedem, aut nummos unde unde extricat, amaras Porrecto iugulo hiſtorias, captiuus ut, audit*, quod item declarat Plutarchus in libello περὶ τοῦ μὴ δανείζεσθαι. Οὐδ' ἀναμνήσει τῶν Καλανδῶν, καὶ τῆς νεομηνίας, ἣν ἱερωτάτην ἡμερῶν οὖσαν, ἀποφράδα ποιοῦσιν οἱ δανεισταὶ, καὶ στύγιον.

AD MAECENATEM. Ode 3.

Allium deteſtans.

[a] PARENTIS olim ſi quis impia manu
Senile [b] guttur fregerit:
Edit cicutis allium nocentius.
O dura meſſorum [c] ilia,
Quid hoc ueneni ſæuit in præcordijs?
[d] Num uiperinus his cruor
Incoctus herbis me feſellit: [e] an malas
Canidia tractauit dapes?
Vt Argonautas præter omneis candidum
Medea mirata eſt ducem:
Ignota tauris illigaturum iuga,
Perunxit hoc Iaſonem:

[a] *Nullum ſcelus grauius eſt, ubi à deorum ſanctimonia & religione diſceſſeris, quàm id quod in parentes, liberi admittunt; ita nulli uidentur cruciatus, nulla ſupplicia adeo grauia excogitari poſſe, quæ paria ſint, ad parricidæ ſcelus luendum. Ita allio nocentius nullum, acrius, præſentius uenenum: quod conſtituendum ſupplicium Horatius in parricidas exiſtimat. Senile autem epith. addit, ut ſi quid poteſt accedere ad magnitudinem ſceleris, quò grauius ſit, (uix autem id poteſt) cum magno natu, inualido, amiſſis uiribus, manus afferatur, teterior eſſe, immanior, importunior*

[f] *Hoc delibutis ulta donis pellicem,*
Serpente fugit alite.
[g] *Nec tãtus unquam ſiderum inſedit uapor*
Siticuloſæ Apuliæ:
Nec munus humeris efficacis Herculis
Inarſit æſtuoſius.
At, ſi quid unquam tale concupiueris
Iocoſe Mæcenas, precor,
Manum puella ſuauio opponat tuo:
Extrema & in ſponda cubet.

ſunior qui infert iniuriam, ætatis acceſſione uideatur. [b] *Guttur, ea pars quæ eſt à faucibus ad iugulũ, ſiue interior, ſiue exterior ſit. Plin. 11.37. Guttur homini tantũ & ſuibus intumeſcit, aquarum quæ potantur plerunq; uitio. Summum gulæ fauces uocantur, extremum ſtomachus. Et paulo poſt. Quibus fauces nõ ſunt, ne ſtomachus quidem eſt, nec colla, nec guttur, ut piſcibus, et quibus ora uẽtri iungũtur. Vir. Geor. 1. -hĩc ille auiũ concentus in agris: Et lætæ pecudes, & ouantes gutture corui. Idem paulo ſup. Tum liquidas corui preſſo ter gutture uoces, Aut quater ingeminant.* [c] *Ilia, ut inquit Celſus, inter coxas & pubem in imo uentre poſita ſunt: à quibus ac pube abdomen ſurſum uerſus ad præcordia peruenit.* [d] *Non leue malum; grauis offenſio; uis ad perdendum acerrima. Quid, inquit, ſi eſt uiperæ cruor, ſi uenenum imprudenti oblatum? Hæc uerò animi hæſitatio, læſi ſenſum in offenſione habet, non qualencunque ueneni uim, ſed uiperæ cruorem ineſſe diuinantis, cuius ſunt uires ualentiſſimæ ad perdendum.* [e] *- an malas. Oblique captata occaſione, inuiſam perſtringit. Hinc ſumptum Medeæ exemplum, cuius eſſe ſimilem Canidiam, ſcelere, libidine, audacia, immanitate oſtendat.* [f] *Hoc delibutis. Ita 17 Ode eiuſdem libri, Cruore Neſſi delibutus Hercules. Et Cic. Tuſcul. 1. Terra delibuta ſanie: ex Poëta. Eſt autem delibutus, iniunctus, perfuſus, unguentis, oleo, medicamentis, quo eſt Cicero uſus libro de Claris Orat. - delibutus gaudio, Terent. quod corporis eſt, ad animum transferens.* [g] *Pergit amplificare, odio prouectus, quod inſtituerat, ut æſtu non ferendo ſe laborare, alij eſu oſtendat. Nec cæli ac ſiderum inclementia magis arida, aut peruſta Apulia; Nec feſſo Herculi cum eius humeris totius mundi moles incumberet, maior æſtus, incendium, ardor. Efficacis Herculis, qui feliciter audendo, quæ uellet efficeret; cui nihil difficile, aut arduum eſſet quod auderet.*

COMMENTARII.

Parentis olim ſi quis] id eſt, ſi quis poſthac patrem ſenem ſtrangulauerit, aut iugulauerit: non cicutam, aut aliud uſitatum uenenum, ſed allium quouis ueneno pernicioſius, ac præſentius edat. *frangere guttur* ita dictum; ut ſuprà *frangere ceruicem*. Od. XIII. lib. 2. *Illum & parentis crediderim ſui Fregiſſe ceruicem.*

Edit] Petrus victorius, quem ſemper honoris cauſa nomino, uariar. lectionum lib. 6. ſcribit hoc loco legendum eſſe *edit*, ab edim, is, it, teſtaturq; ita ſe reperiſſe ſcriptum in codicibus manuſcriptis. Cui aſſentior. nanque eam ſcripturam & agnoſcunt Acron, & Porph. & ego in trib. cod. Vatic. & Iann. Vrſ. Torn. ſine ulla litura expreſſam reperi. Denique ita loquitur Plaut. in Trinum. *- hoſtéſne, an ciues comedis, parui pendere.*

O dura meſſorum ilia] quæ ferre poſſint tam dirum uenenum, ut quidem Hor. uidetur. nam allium cibus eſt ruſticis, & meſſoribus non iniucundus. Virg. Alex. *Theſtylis & rapido feſſis meſſoribus æſtu Allia, ſerpillumq; herbas contundit olenteis.*

Quid hoc uen. ſæu.] Quid hoc eſt ueneni, quod ſæuit in præcordiis? ſæuit, id eſt, æſtuat: uentriculum, & totum corpus nimio calore incendit.

Num viperinus his cruor, &c.] num me inſciente cruor uiperinus his uer

bis

bis ineoctus eſt? fefellit, id eſt, latuit. ἔλαθε. *fefellit incoctius*, id eſt, ignoraui eſſe incoctum. de uerbo fallendi diximus ad Od. x. lib. 1. *incoctus herbis* autem ſic dictum, ut infrà Saty.8.lib.2. *Erucas uirideis inulis ego primus amaris Monſtraui incoquere.* & ita Virgil. Georg.IIII. *Huius odorato radices incoque Baccho.*

Canidia] Gratidia uenefica, quam multis locis exagitat, & inſectatur acerbiſſimis uerſibus Horatius, ut infr. Od.XVII.& Saty.1. lib. 2. *Canidia Albuci, quibus eſt inimica, uenenum.* & tota Saty.VIII. lib. 1. Canidiam autem nominat, quia non licebat quenquam nominatim ſcripto maledico, & contumelioſo deſcribere.

Vt Argonautas, &c.] id eſt, poſteaquam Medea præ omnibus Argonautis Iaſonis amore capta eſt, hoc illum ueneno perunxit, ne à tauris illis ignem ſpirantibus, quos aratro iungere ab Aeeta cogebatur, ulla ex parte offenderetur. non nulli ex interpretibus Pindari ſcribũt Medeam Iaſoni præcepiſſe, ne tauros reflante, & aduerſo uento ageret: ſed ſecundo uento, ut ita uis flammæ in anteriorem partem auerteretur. Itaque conſuluit ei eadem opera, ut ſulco uno confecto, ne ab eius extremo nouum ſulcum inſtitueret, ut ſolent aratores: ſed ad eundem locum reuerſus, unde primùm arare cœpiſſet, ſulcum ſecundum deſignaret. alii tradunt Medeam neſcio quod pharmacum cum oleo confudiſſe, & miſcuiſſe, eoq; Iaſonem perunxiſſe, ne flamma quicquam in eum ualere poſſet. hanc totam fabulam perſequitur Pindarus in carmine illo elegantiſſimo quarto Pyth. cuius hæc pauca uerba mihi aſcribere libet. *Ἀλλ᾽ ὅτ᾽ Αἤτας ἀδαμάντινον ἐν μέσσοις ἄροτρον σκίμψατο, καὶ βόας, οἳ φλόγ᾽ ἀπὸ ξανθᾶν γενύων πνέον καιομένοιο πυρός· χαλκέαις δ᾽ ὁπλαῖς ἀράσσεσκον χθόν᾽ ἀμειβόμενοι· τοὺς ἀγαγὼν ζεύγλᾳ πέλασσε μοῦνος*, id eſt, ſed ubi Aeetas ferreum aratrum medio in agro ſtatuit, taurosq;, qui flammas ignis ardentis ex naribus, & faucibus ſpirabant, unguliſq; ferreis terram gradientes pulſabant: eos adductos Iaſon ſolus admouit iugo. de his tauris ſic Apoll. lib. 3. – *δύω πεδίον τὸ ἄρειον ἀμφινέμοντες Ταῦροι χαλκόποδες στόματι φλόγα φυσιόωντες.* cetera uide apud eundem Apollon. de tauris illis, & de Medea amore Iaſonis capta dicemus nos quoque nonnihil ad Od.v. huius lib.

Hoc delibutis ulta donis pellicem] Glaucam Creontis filiam: de qua dicemus ad illum locum Od.v. – *cur dira barbaræ minus Venena Medeæ ualent, Quibus ſuperbam fugit ulta pellicem Magni Creontis filiam? Cum palla tabo munus imbutum*, &c. *hoc delibutis*, id eſt, allio imbutis.

Serpente fugit alite.] à dracone alis inſtructo, & pennigero uecta. notum eſt hoc ex Medea Euripidis in extrem. *Λέγ᾽, εἴ τι βούλει. χειρὶ δ᾽ οὐ ψαύσεις ποτέ. Τοιόνδ᾽ ὄχημα πατρὸς Ἥλιος πατὴρ Δίδωσιν ἡμῖν, ἔρυμα πολεμίας χερός.*

Nec tantus vnquam ſiderum, &c.] uapor apud Lucretium, & ceteros bonos ſcriptores ſemper ualet idem, quod calor. Lucret. lib. 3. *Tenuis enim quædam moribundos deſerit aura Miſta uapore: uapor porrò trahit aëra ſecum: Nec calor eſt quiſquam, cui non ſit miſtus, & aër.* duobus nominibus uaporis, & caloris, eandem rem ſignificat. Virgil. Aen.v. – *lentusq; carinas Eſt uapor, & toto deſcendit corpore peſtis.* ibid. – *reſtinctus donec uapor omnis, & omnes, Quatuor amiſſis, ſeruatæ à peſte carinæ.*

Siticuloſæ] aridæ. ſiti hiulcæ, ut loquitur Virg. Georg. II.

Nec munus humeris, &c.] id eſt, nec id munus, quod Deianira ad Herculem miſit, Neſſi Centauri cruore imbutum, uehementiore calore humeros eius, & uiſcera excruciauit, quàm allium, eorum, qui eo ueſcuntur, inflammare corpora ſolet. De hac tunica ad Herculem miſſa, qui plura ſcire uolet, legat Sophoclis Trachinias, & M. Tullii Tuſcul. lib. 2. ubi aliquot Sophoclis uerſus, qui ad hanc rem pertinent, producuntur, ab ipſo Tullio Latini facti. *Sed uideamus Herculem ipſum* (inquit M. Tull.) *qui tum dolore frangebatur, cum immortalitatem ipſa morte quærebat:*

rebat: quas hic uoces apud Sophoclem in Trachin. edit? cui, cum Deianira, ſanguine Centauri tinctam tunicam induiſſet, inhæſiſſetq; ea uiſceribus, ait ille. O multa, &c. uide & annot. ad Od. XVII. huius lib.

- efficacis] id eſt, ad agendum, & efficiendũ apti. πρακτικῶ, δραστηρίω, ῥεκτηρίω.

- tale] allium.

Manum puella ſuauio &] id eſt, te oſculari uolentem oppoſita manu prohibeat.

Extrema, & in ſponda cubet] & ſeſe quàm longiſſimè abs te remoueat, neque ſe tibi complectendam, potiendamq; præbeat, cum in communi tecum lecto curabit.

IN MENAM LIBERTVM POMPEII MAGNI. Ode 4.

[a] *Lvpis, & agnis quanta ſortitò obtigit,*
Tecum mihi diſcordia eſt,
[b] *Ibericis peruſte funibus latus,*
Et crura dura compede.
[c] *Licet ſuperbus ambules pecunia:*
Fortuna non mutat genus.
[d] *Vides'ne ſacram metiente te uiam*
Cum bis ter ulnarum toga,
Vt ora uertat huc, & huc euntium
Liberrima indignatio?
[e] *Sectus flagellis hic triumuiralibus*
Praeconis ad faſtidium,
Arat Falerni mille fundi iugera:
Et Appiam mannis terit:
Sedilibusq; magnus in primis eques
Othone contemto ſedet.
Quid attinet tot ora nauium graui
Roſtrata duci pondere
Contra latrones, atque ſeruilem manum,
Hoc hoc tribuno militum?

[a] *Hanc oden in Menam ſcripſit libertum Pompeij Magni: qui præfectus claſſis fuit Sex. Pompeio bellum aduerſus Auguſtum Cæſarem gerente. Hic cum claſſe ad Cæſarem tranſierat, deinde ad Sex. redijt, & rurſus refugit ad Ceſarem. Inexpiabilis odij uis. eam enim æquat, quæ cum lupis agnis intercedit. A natura quidem habent agni, ut lupos uereantur; infeſtos oderint, quos pertimeſcant. Iuſtum autem eſt bonorum odium in improbos, immanes, crudeles, fortunatos præſertim. Nam ut turpe eſt, bonis inuidere ſecundam fortunam: ita eſt iuſtitiæ munus inuidere non merentibus, & odiſſe fortunam ſceleri atque improbitati adiunctam; non ferre elatum fortunæ temeritate; quẽ non uirtus, non pudor, non ingenua ulla ars, non induſtria prouexit.*

[b] *Nullum telum infeſtius petit, quã uitæ exprobratio in ſordibus & cum dedecore actæ. Cùm autem alios ſemper, tum ſuperbientem in primis fortunæ indulgentia, & ferit acerrimè, & de ſtatu pellit.*

[c] *Miſer eſt, qui fortunæ beneficio beatus, infelix eſt ſuo merito habendus. Diuitem eadem efficit & fortunatum; moderatum, pudentem, probum non efficit; non illa turpitudinis notas inuſtas, non infamiam, non ſordes eluit; ut ueſtis auro & gemmis diſtincta, æque tegit quidem, æneum, argenteum, aureum ſignum, non eadem æque ornat (elegantior enim forma eſt quam materiæ uis commendat) ita fortuna conciliat ſplendorem probitati, materiam ad liberalitatem, magnificentiam, animi magnitudinem ſuppeditans; inuidiam nequitiæ conflat ſceleri, flagitio.*

[d] *Vides ne ſacr. Auerſis oculis à domeſticis ſordibus, & à conſcientia ſui*

refulgentibus, ſubijcit quæ odis maximè & auerſaris. Vides quantus hominum conſenſus ſit, te uno execrando? Siue autem id ignoras, mali ignoratione es miſer (negligendo enim id deterius reddis) ſiue idem noſti? quantus eius mali ſenſus ſit, quod ita te urgeat ut intelligat id deplorandum? ° *Sectus flagellis. Acr. Tanquam qui ad maius dedecus hic à publico ſit uindice uerberatus. nam ut Tribunis Pleb. ita Triumuiris ius erat alienos ſeruos cædendi. Sectus ergo cæſus, ut Iuuenalis – ſecat ille flagellis: Eadem uerò notione uſus eſt, uerbo Secare, Tibull. Eleg. 1.9. Vre meum potius flamma caput, & pete ferro Corpus, & intorto uerbere terga ſeca.*

COMMENTARII.

Lupis & agnis] Luporum & agnorum diſcordiam, atq; inimicitias etiam Homerus ſignificat his uerſibus ἰλ. χ. Οὐδὲ λύκοιτε καὶ ἄρνες ὁμόφρονα θυμὸν ἔχουσιν· Ἀλλὰ κακὰ φρονέουσι διαμπερὲς ἀλλήλοισι. & Plato in Phædro, ὡς λύκοι ἄρνα φιλοῦσ', ὣς παῖδα φιλοῦσιν ἐρασταί. uerſus eſt neſcio cuius poëtæ. infra Od. XII. – *ut pauet acreis Agna lupos*.

– ſortitò] ſortitò non eſt fortuitò: ſed hoc ſentit Horatius, cum primùm nata animalia ſunt, ſuum cuique animali à natura proprium quendam, & ut ita dicam, peculiarem affectum, uerbi gratia, alicuius rei perſecutionem uel fugam, amorem uel odium eſſe attributum. Quanta igitur inter lupos & agnos diſcordia eſt natura: tantæ mihi tecum inimicitiæ intercedunt.

Ibericis peruſte funibus] ſignificat eum fuiſſe ſeruum, utpote cuius in lateribus & tergo, uerberum: in cruribus, uinculorum & compedum extarent ueſtigia. Funes Iberici autem è ſparto intelliguntur: cuius magna eſt in Hiſpania copia. iam peruſte latus, eſt Helleniſmus, id eſt, tu cuius latus peruſtum eſt.

– ſacram metiente te uiam] cum per uiam ſacram incedis. Via ſacra ad Capitolium ducit. ſic autem dicta eſt, quòd in ea fœdus inter Romulum & Tatium ictum ſit. auctor Feſtus Pomp. Ode VII. eodem lib. – *ut deſcenderet Sacra catenatus uia*. & ſaty. IX. lib. I. *Ibam forte uia ſacra, ſicut meus eſt mos.*

Cum bis ter ulnarum toga] ampliſſima. togæ laxitas & amplitudo diuitum eſt: contrà arcta toga eorum, qui ſunt mediocris, aut etiam tenuioris fortunæ, ut epiſt. ad Loll. II. lib. I. *Arcta decet ſanum comitem toga*. Porphyr. iuſtam togæ magnitudinem ſex ulnis conſtitiſſe uult intelligi.

– ut ora uertat, &c.] quo pacto homines prætereuntes, in te ora uertentes indignentur? indignationem Græci νέμεσιν, & indignari νεμεσᾶν uocant. quod diſtinguit Ariſtoteles ἀπὸ τοῦ φθονεῖν. lib. 2. de moribus ad Nicomachum, his uerbis, νεμεσητικὸς λυπεῖται ἐπὶ τοῖς ἀναξίως εὐπραγοῦσι· φθονερὸς ὑπερβάλλων τοῦτον ἐπὶ πᾶσι λυπεῖται. id eſt, indignabundus, ſeu is, qui ad indignandum propenſus eſt, dolet eorum rebus ſecundis, qui eis indigni ſunt: inuidus hunc ſuperans rebus omnium ſecundis contabeſcit. Idem propemodum ſcribit ῥητορ. β. εἰ γάρ ἐστι τὸ νεμεσᾶν λυπεῖσθαι ἐπὶ τῷ φαινομένῳ ἀναξίως εὐπραγεῖν, πρῶτον μὲν δῆλον, ὅτι οὐχ οἷόν τε ἐπὶ πᾶσιν ἀγαθοῖς νεμεσᾶν, ἀλλ' ἐπὶ πλούτῳ καὶ δυνάμει, &c. & item Topic. β. νεμεσητικὸς ἦν ὁ λυπούμενος ἐπὶ ταῖς τῶν κακῶν εὐπραγίαις. huc pertinet locus ille Ciceronis ad Atticum libro quinto non ſatis explicatus. *ut libet. ſed planè gaudeo, quoniam τὸ νεμεσᾶν intereſt τοῦ φθονεῖν. ut libet* (inquit M. Tull.) *ſed planè gaudeo*, uidelicet Hirrum repulſam tuliſſe. erat enim indignus eo honore, quem petebat, nempe auguratu. Itaque ſi eum obtinuiſſet, ego meritò indignatus eſſem, neque propter meam indignationem, inuidere ei honorem dicendus eſſem. differt enim τὸ νεμεσᾶν, quod indignari latinè dicimus, ab eo, quod eſt inuidere, ſeu φθονεῖν, ut Græci nominant. Atque hunc quidem locum ſic arbitror

eſſe

ſtor eſſe explicandum,non,ut alii interpretantur,intereſt,id eſt,utile eſt,&c.nam illud *intereſt*,pro differt, eſt poſitum,ut Academic. 2. - *qui illa viſa,è quibus omnia decreta ſunt nata,negant quicquam à falſis intereſſe.*

Sectus flagellis hic] *μίμησις* eſt orationis eorum,qui indignantur hunc Menam eſſe tribunum militum, ſumtuoſiſſimis & molliſſimis ueſtibus collucêre, tot agri iugera poſſidere,in quattuordecim ordinibus ſedere,cum ciuis Romanus nõ ſit. Nam triumuiri capitales de maleficio eorum cognoſcebant, qui ciues Romani non erant. iidem Treuiri dicebantur. erant & triumuiri,ſeu treuiri monetales, qui his litteris ſignificabantur, IIIV. AAA FF. id eſt,Treuiri auro,argento, æri flã do fundendo.unde natus iocus Ciceronis in epiſt. ad Trebat. *Treuiros uites cenſeo: audio capitales eſſe: mallem auro,argento,æri eſſent*,&c. id eſt,Treuiros populos Belgis & Germanis interiectos uites cenſeo: audio eſſe bellicoſos & pugnaces,mallem eſſent monetales,id eſt pecunioſi & locupletes, ut eorum ſpoliis,& præda te locupletare poſſes.

Sedilibusque magnus in primis eq.Oth.] L. Roſcius Otho legem tulit, nequis equeſtris ordinis eſſe poſſet,qui quadringenta millia ſeſtertiûm non haberet,& ut equitibus Rom.ſolis in quattuordecim ordinibus ludos ſpectare liceret. excepti autem erant duo primi tribunis. Iccirco hunc Menam dicit lege Roſcia contemta, in primis ſedilibus ſedere, qui eſſet indignus tribunatu. De hoc Roſcio Othone ſic M. Tull. in orat. pro Muræna, *L. Otho uir fortis,meus neceſſarius equeſtri ordini reſtituit non ſolum dignitatem, ſed etiam uoluptatem.* Idem Philipp. 2. *Illud tamen audaciæ tuæ,quod ſediſti in quattuordecim ordinibus,cùm eſſet lege Roſcia decoctoribus certus locus conſtitutus, quamuis quis fortunæ uitio, non ſuo decoxiſſet.* Horat. epiſt. 1. ad Mæcen. lib. 1. *Roſcia dic ſodes, melior lex,an puerorum Nænia,quæ regnum recte facientibus offert?*

Contra latrones] piratas, cùm hic ipſe Mena pirata eſſet, ut eum appellat Plutarch. in Antonio.

- ſeruilem manum] de bello ſeruili diximus ſuprà nonnulla ad Od. XIIII. lib. 3. ſed præſtat ſeruilem manum, fugitiuos accipi, quos armauit Sex Pompeius Magni filius, in quo exercitu Mena & Menecrates erant tribuni militum.

IN CANIDIAM VENEFICAM. Ode 5.

[a] AT ô, deorum quicquid in cælo regit
Terras, & humanum genus:
Quid iſte fert tumultus? & quid [b] *omnium*
Uultus in unum me truces?
[c] *Per liberos te, ſi uocata partubus*
Lucina ueris affuit:
[d] *Per hoc inane purpuræ decus, precor:*
Per improbaturum hæc Iouem,
Quid, ut nouerca, me intueris? aut uti
Petita ferro bellua?
Ut hæc trementi queſtus ore conſtitit
Inſignibus raptis puer,

[a] *Tanquam planè deplorata ſpe atque omni deſperato auxilio, nemo ſit præterea quiritanti adſuturus, deorum immortal. opem implorat. Quando nemo in terris eſt qui adeo ingens, tetrum, immane ſcelus uindicet, at, quod unum miſero perfugium reliquum eſt, dij immortales, ſi iis modò curæ ſunt hominum res, ſuſcipiant uindicandum.* [b] *Ut grauius ſcelus uideatur, quæritur cauſa ſceleris, quæ nulla eſt, in eo quem tutum innocentia præſtat. Multis ergo nominibus execrandum; nam cum per ſe eſt graue, tum in multorum conſen-*

[f] *Impube corpus, quale poſſet impia*
Mollire Thracum pectora:
[g] *Canidia breuibus implicata uiperis*
Crineis, & incomtum caput,
[h] *Iubet ſepulcris caprificos erutas,*
Iubet cupreſſus funebreis,
Et uncta turpis oua ranæ ſanguine,
[i] *Plumamq́, nocturnæ ſtrigis,*
Herbasq́, quas Iolchos, atque [k] *Iberia*
Mittit uenenorum ferax:
Et oſſa ab ore rapta ieiunæ canis,
Flammis aduri Colchicis.
At expedita Sagana per totam domum
Spargens Auernaleis [l] *aquas,*
[m] *Horret capillis, ut marinus, aſperis*
Echinus, aut currens aper.
[n] *Abacta nulla Veia conſcientia,*
Ligonibus duris humum
Exhauriebat ingemens laboribus,
[o] *Quò poſſet infoſſus puer*
Longo die bis, ter'ue mutatæ dapis
Inemori ſpectaculo:
Cum promineret ore, quantũ extãt aqua
Suſpenſa mento corpora:
Exſucta uti medulla, & aridum iecur,
Amoris eſſet poculum:
Interminato cum ſemel fixa cibo
Intabuiſſent pupulæ.
Non defuiſſe maſculæ libidinis
Ariminenſem Foliam,
Et ocioſa credidit Neapolis,
Et omne uicinum oppidum:
Quæ ſidera [p] *excantata uoce Theſſala,*
Lunamq́, cælo deripit.
Hic irreſectum ſæua dente liuido
Canidia rodens pollicem,
[q] *Quid dixit? aut quid tacuit? ô rebus meis*
Non infideles arbitræ
[r] *Nox, & Diana, quæ ſilentium regis,*
Arcana cum fiunt ſacra:

ſu, grauius eſt: grauiſſimum in minime dignum qui tanta iniuria afficiatur. [c] *Vt plane inhumana, crudelis, immiſericors in omnium odium incurrat, preces adduntur. Nam feræ beſtiæ eſt perſimilis, quæ non flecti precibus ad miſericordiam queat. Si autem is ſceleratus, qui admonitus à nemine, ſceleratè facit; quanto eſt ille in ſcelere, immanior, importunior, infeſtior, qui precibus fatigatus haud à ſcelere abſiſtit? Nam ut ſibi nihil reliqui feciſſe uideatur, genere obteſtandi utitur, quo miſericordiã extorquere à Scitha poſſit, & qui omnia iura humanitatis ignoret. Si partuum doloribus laboranti & quærenti opem in uitæ diſcrimine, Lucina uocata affuit, diſce quid ſit miſero opem ferre, uel effice potius temperando à maleficio, ne eidem implorare opem aduerſus tuam iniuriam neceſſe ſit. Atque hic tamen animaduertendum eſt, oblique Canidiam perſtringi, quæ nunquam uerè mater fuerit, ſed quos è ſe natos liberos ſimularit, ſibi ſuppoſuerit.* [d] *Si quid præſidij eſt innocentiæ aduerſus libidinem, furorem, ſcelus, per hoc decus prætextæ, uile tibi quidem atque inane, ſed tamen quod eius ætatis ornamentũ eſt, quæ ut abeſt ab iniuria, ita maximè ipſa iniuriæ patet, miſero atque eidem innocenti parcas. Nulla in me iuſti odij cauſa; non ego priuignus in nouercæ odium incurri; non ferro petij, ut in me iuſta arma inferret; uim innocens patior, per ætatem, admiſſi ſceleris ueniam etiam à barbaro hoſte impetraturus.* [e] *Vocis debilitas magnitudinem doloris arguit, in puero, atque adeò imminentis mortis uim deprecante: raptis autem inſignibus ait, ut amentiam in ſcelere oſtendat. Prætexta enim inſigne ætatis, non ſolum ad deprecandam mortem, ſed ne ad miſericordiam quidem in iniuria impetrandam, quicquam præſidij habet.* [f] *Scelus auget uicta libido, quæ ſam*

Nunc nunc adeſte: nunc in [f] hoſtileis domos
Iram, atque numen uertite.
[t] Formidoloſæ dum latent ſiluis feræ
Dulci ſopore languidæ:
[u] Senem, quod omnes rideant, adulterum
Latrent Suburanæ canes,
Nardo perunctum, quale, nec perfectius
Meæ laborarunt manus.
Quid accidit? cur diræ barbaræ minus
Venena Medeæ ualent,
Quibus ſuperbam fugit ulta pellicem
Magni Creontis filiam,
Cum palla, [x] tabo munus imbutum, nouam
Incendio nuptam abſtulit?
[y] Atqui nec herba, nec latens in aſperis
Radix feſellit me locis.
Indormit unctis omnium cubilibus
Obliuione pellicum.
Ah, ah, ſolutus ambulat ueneficæ
Scientioris carmine.
[z] Non uſitatis, Vare, potionibus,
(O multa fleturum caput,)
Ad me recurres: nec uocata mens tua
[a] Marſis redibit uocibus.
Maius parabo: maius infundam tibi
Faſtidienti poculum:
[b] Priusq; cælum ſidet inferius mari
Tellure porrecta ſuper:
Quàm non amore ſic meo flagres, uti
Bitumen atris ignibus.
Sub hæc puer, iam non, vt antè, mollibus
Lenire uerbis impias:
Sed dubius unde rumperet ſilentium,
Miſit Thyeſteas preces.
Venena, magnum fas, nefasq;, non ualent
Conuertere humanam uicem.
[c] Diris agam uos: dira deteſtatio
Nulla expiatur uictima.
Quin, ubi perire iuſſus expirauero:

fœminam luxuria diffluẽtem uictrix eadem impulerat ad ſcelus. Quo enim conſpecto, futurum erat, ut Thracum pectora emollirentur, qui nulla iura humanitatis nouerunt; is corporis candore, mollitia, tum oris uenuſtate, elegantia formæ, libidinoſam fœminam mitiorem reddere, ſi minus in ſuſcipiendo, at in admittendo ſcelere non potuit. [g] Breues uiperæ, apto in primis epitheto dicuntur. ueneni uis eſt ingens. [h] Caprificus, inquit Plin. uocatur è ſilueſtrium genere ficus nunquam matureſcens, ſed quod ipſa non habet aliјs tribuens. Hinc caprificari uerbum & caprificatio quo uſus eſt Plinius, lib. 15. 19. Cupreſſus funebreis, ut atra cupreſſus Virg. 3. Aen. & feralis. 6. ut Ouid. etiam 3. Triſt. 13. Cupreſſi autem mortuorum domibus ponebantur, quia huius arboris ramus exciſus non renaſcitur. Itaque in tutela Ditis patris eſſe putabatur: id ex Feſto. [i] De Strige hæc Plin. tradit, lib. 11. 39. Fabuloſum enim arbitror de ſtrigibus ubera eas infantium labris immulgere. Eſſe in maledictis iam antiquis ſtrigem conuenit, ſed quæ ſit auium conſtare non arbitror. Manet Strigis nomen adhuc nonnullis Italiæ locis; quadam uocis affinitate, noſtris hominibus, ſagas, præficas, ueneficas ſtrigas appellantibus. [k] Iberia regio iuxta Pontum inter Colchida atque Armeniam ſita. Virg. Buc. Has herbas atque hæc Ponto mihi lecta uenena Ipſe dedit Mœris, naſcuntur plurima Ponto. [l] Auernales aquas adhiberi ad pocula amatoria conficienda Virg. quoque oſtendit Aen. 4. Sparſerat & latices ſimulatos fontis Auerni. De Auerno uide Strabon. 5. [m] Hoc pertinet totum ad magnitudinem ſceleris augendam. Horret, inquit, quæ rem aggreditur in omni barbarie deteſtandam, quæ inflammatam libidine fœminam, impiјs & abominandis ſacris ſequitur comes, quæ

Nocturnus occurram furor:
Petamq́; uultus umbra curuis unguibus:
Quæ uis deorum eſt Manium:
[d] *Et inquietis áſſidens præcordijs,*
Pauore ſomnos auferam.
[e] *Vos turba uicatim hinc, & hinc ſaxis petẽs*
Contundet obſcenas anus.
[f] *Poſt inſepulta membra different lupi,*
Et Eſquilinæ alites.
[g] *Neque hoc parentes, heu, mihi ſuperſtites,*
Effugerit ſpectaculum.

ſimul induit ueneficæ perſonam, & hominis exuit. Horrore capillo erecto, corpore toto, pectore, animo tremente, una mens inuicta manet, eadem concipiendo ſcelere, ſuſcipiendo, admittendo, re, quanuis illa omni diritate teterrima, atque adeò ſe ipſa maior. [n] *Impia uerò fœmina, quæ in flagitio, dedecore, ſcelere laboribus ingemiſcit. Quod autem præmium, laboris?* [o] *Infoſſus puer non tutus ætate, non fortunæ præſidio, non prætexta inſigni ingenuitatis, à fœminæ libidinoſæ et crudelis ui, fame ſæpius enectus ſpectaculo obiectæ, & negatæ dapis, miſerior idem cruciatu quàm morte, interiturus.* [p] *Excantare, cantionibus exeire atque euocare. Proper. 3.3. Vt per te clauſas ſeiat excantare puellas. Plaut. Amph. præſtigijs & ueneficijs illuſos fallere. Præſtigiator fortè aut ueneficus Hanc excantat tibi familiam.* [q] *Quid dixit? aut quid tacuit; nihil non dixit. Veneficijs autem & preces & ſacra carmina, tum execrationes, diræ, deteſtationes adhibebantur; qui mos etiam ſceleratus ad noſtros manauit, nequicquam illos à tam fœda & flagitioſa ſuperſtitione ſeueriſſimis, edictis atque adeò ſupplicijs immanibus & grauiſſimis, magiſtratu deterrente.* [r] *Quanta ſtultitia ſceleri adiuncta, quæ homini adoptandos deos in ſocietatem tanti facinoris putat? A qua tamen amentia non abſunt etiam multi hoc tempore; qui ſacris carminibus, multa indigna, fœda, flagitioſa ita ſe perfecturos credunt, ut perficere idem etiam re atque opere impiè & ſceleratè eonentur.* [s] *Hoſtis habetur, qui æſtuanti fœminæ, & furenti libidine non morigeratur; uictus pareat: qui negat, innocentis ſanguine, cruciatu, morte cogatur. Dij præſto ſint, expetenti pœnas, iram & numen in hoſtiles domos conuertant.* [t] *Nocte uexetur, quæ etiam feris immanibus quieti eſt. Ita Virg. 4. Aen. Nox erat, & placidum carpebant feſſa ſoporem, Corpora per terras, ſiluæq́; & ſæua quierant Aequora &c. Hæc ex Acron.* [u] *Qui nunc expetitur, expetat ipſe ultrò, atque adeò, ut ſenex amet, & ſit contemptioni omnibus. Latrent ſubiturane canes, urgeant, inſectentur, uiſum nocte tanquam ſpectrum & larnam, dum amore impotenti elatus, per noctem unguentis perfuſus, fœdè & flagitioſè incedit.* x *Tabo nunc ueneno, aliter Virg. – huic atro liquuntur ſanguine guttæ, Et terram tabo maculant. Et, ſanie taboque fluentes Aen. 8. Eſt autem nomen ſeptimi caſus, ut ſponte, natu. Seruius.* y *Queritur ueneno ſe minus præſenti uti, quàm ſcientia, uſus, &, quo maxime innixa eſt, ſtudium amantis uidetur poſtulare.* z *Tanquam cætera minus proceſſerint, ualentiora aggreditur. Incredibilis uerò amor, non uſitatus, obſirmatum, præfractum, inexorabilem, non uſitatis poculis docet petendum, ut eò recurrat unde aufugerat.* [a] *De Marſis hæc Solinus tradit; minime mirandum eſſe illos tutos ab ictibus ſerpentium agere; nam ducere illos genus à Circes filio, qua ex re ſibi deberi tanquam patriam & auitam ſcientiam atque uſum tractandi conficiendique uenena exiſtimant. Quò fieri ut illa contemnant. C. Cælium Oetæ tres filios Angitiam Medeam & Circen prodidiſſe: hanc Circæos inſediſſe montes, carminum maleficijs uarias imaginum facies mentientem, Angitiam uicina Fucino occupauiſſe, ibique ſalubri ſcientia aduerſus morbos reſiſtentem, cum deceſſiſſet, deam habitam. Medeam ab Iaſone Buthroti ſepultam, filiumq́; eius Marſis imperaſſe. Iulius Capitol. in Heliogabalo. Serpentes per Marſicæ gentis ſacerdotes collegiſſe fertur, eosq́; ſubito ante lucem, ut ſolet populus ad ludos celebres conuenire, effudiſſe, multosq́; afflictos morſu, & fuga. De ijſdem plura etiam Silius lib. 8. Neque*

uero

uero hoc tempore traditam à maioribus ſuperſtitionem Marſi diſſimulant : iactant enim originem à diuo Paulo, ac ueluti diuina ſtirpe natis, inſitam uim uenena ſanandi. De quorum praſtigijs & fallacijs doctiſſimi homines multa tradiderunt. [b] *Quousque progreditur amore inflammata mulier? quæ ſi datur facultas, ſit paſſura cœlum terræ miſceri, libidinis explendæ cauſa?* [c] *Vt Thyeſteæ preces & Thyeſtea execratio, ita apud Græcos Oedipi imprecatio prouerbio ferebatur. Hæc enim ille in Polynicem precatur apud Sophocl.* τὰς δὲ συλλαβὼν ἀρὰς Ἅς σοι καλοῦμαι μήτε γῆς ἐμφυλίου Δορὶ κρατῆσαι, μήτε νοστῆσαι ποτὲ τὸ κοῖλον ἄργος, ἀλλὰ συγγενεῖ χερὶ Θανεῖν κτανεῖν θ' ὑφ' οὗπερ ἐξελήλασαι. Τοιαῦτ' ἀρῶμαι καὶ καλῶ τοῦ ταρτάρου Στυγνοῦ πατρῷον ἔρεβος. *Tragicæ autem execrationes quæ eſſent oſtendit Diogenes apud Laërtium, qui iocans ſibi contigiſſe ea quæ in tragicis imprecationibus grauiſſima haberentur, commemorabat. Ita enim ſe uitam agere ut eſſet* ἀοίκιος, ἄπολις, ἄπατρις, ἀχρήματος, ἄστατος, καὶ ἐφημερόβιος. *Erant uero apud Athenienſes publicæ execrationes in eos qui erranti non monſtraſſent uiam; & ijs erectum templum: cuius ait Heſychius Ariſtophanem in Horis meminiſſe. Magnam autem fuiſſe dirarum uim, cum aliorum in alios, tum parentum in liberos, Homerus teſtatur. Ita enim Phœnix apud illum ait ſe deuotum paternis execrationibus fuiſſe, quòd ijs eſſet à parente actus.* Μήποτε γούνασιν οἷσιν ἐφέσσεσθαι φίλον υἱὸν Ἐξ ἐμέθεν γεγαῶτα, θεοὶ δ' ἐτέλειον ἐπαράς. [d] *Nulla eſt grauior pœna, quàm quæ menti infixa hæret, ſceleris recordatio. Ita dies noctesque, agenti aliquid, quieſcenti, ſiue quis ſolus, ſiue in cœtu multorum ſit, obtruditur inuito illius ſpecies in quem ſceleratus fuit. In hanc ſententiam Cic. 1. de Leg. Agitant, inquit, & inſectantur impios furiæ non ardentibus tædis ſicut in fabulis, ſed angore conſcientiæ, & fraudis cruciatu. Effugere autem quis facile poteſt, animaduerſionem magiſtratus, ſeueritatem iudiciorum, legum uim; effugere ſui iudicium, rationis imperium & uim de loco ſuperiore imminentis, malorum uindicem, ultorem quærentis, effugere non poteſt.* [e] *Supplicium non uno nomine execrandum. Graue enim eſt plecti, grauius cum cruciatu, cum infamia grauiſſimum. Obſcena puella, pudore uiolato, amiſſo uirginitatis flore, fœda quædam res eſt, & flagitioſa: quid obſcena anus, acceſſione ætatis multo audacior eadem, paratior, effuſior ad libidinem, ad flagitium, ad corruptelam.* [f] *Facit quædam nimia ſuperſtitio hominum, ut ea ſupplicia pertimeſcant, quæ nullo cum ſenſu doloris perferuntur: ueluti ſi fore intelligant, ut mortuorum corpora inhumata atque inſepulta iaceant; quæ habent aliquid offenſionis, in his qui ſuperſunt, in ijs qui ſunt iam uita defuncti, quid habent? Atque hæc quidem ita explicantur, uti ab eodē, & interprete Horatij, & aliud tamen de interitu hominum, & de futura, ac beata uita ſtatuente. Etſi autem non negauerim præceptam opinionem homini eorum quæ ſunt poſt mortem ſecutura in utranque partem uim habere, & ad perfundendum uoluptate animum, & ad permouendum dolore: non continuò tamen concedam, uiri forti eſſe laborare, quàm lacerum mortui cadauer, quàm mutilatum, diſcerptum ubi è uita diſcedat futurum ſit. Vnum illi modo eſt curæ exiſtimatio, nomen, fama, parta optimis rationibus, cætera contemnit. Sed habent eadem tamen in fœmina, & quidem anu & molli, ſenſum doloris acerrimum...* [g] *Vnum ſupereſt affecto iniuria ſolatium in malis, ſpes certa uindicis malorum futuri. Fruentur, inquit, ſpectaculo parentes longe optatiſſimo, fœminæ poſt hominum memoriam, crudeliſſimæ & teterrimæ, execrandū atque abominandū ſcelus, fœdiſſimo ſupplicio luentis.*

COMMENTARII.

[a] AT O, deorum quicquid] facit quendam puerum loquentem, quem Canidia, Sagana, & ceteræ ueneficæ mento tenus ſub terra defoderant, fameq; necare conſtituerant, ut ex eius hepate, & medulla amoris poculum conficerent. *quicquid* autem ſcriptum reperitur in codicibus manuſcriptis, Donati, Faër. quinque

Vatic. Torneſ. Vrſ. eamque ſcripturam ſecutus ſum. non enim unum aliquem Deum, ſed omnes implorat. ſic loquitur Horat. ſatyra vi. lib. 1. *Non, quia Mæcenas, Lydorum quicquid Etruſcos*, &c. & Liuius lib. xxiii. – *paucæ horæ ſunt, intra quas iurantes per, quicquid Deorum eſt, dextras dextræ iungentes fidem obſtrinximus*. in eo diſſident inter ſe, quòd alii habent *regis*: alii *regit*. ſed plures *regit*: nempe quinque Vatic. Faër. & Torneſ. Iam quòd Priſcian. lib. xvii. ait, *at* hoc loco abundare, id mihi mirum eſt, & pœne dicam, incredibile. Eſt enim interiectio dolorem, aut conqueſtionem exprimens, non coniunctio.

Quid iſte fert tumultus?] quid ſibi uult iſte tumultus? quid affert? quorſum tumultuamini?

– & quid omnium] ſic quinque lib. Vatic. & Torneſ. non *aut*.

– ſi vocata partubus Lucina] de Lucina diximus ſup. ad Od. xxii. lib. 3. hoc igitur dicit, Oro te per liberos tuos, ſi unquam uerè peperiſti: ſi unquam tibi parienti Lucina affuit, &c.

– veris] uult intelligi Canidiam falſos ſibi ſuppoſuiſſe partus, neque unquam peperiſſe. cui concinit illud antiphraſticum Od. xvii. infrà, *Tumeſq; uenter par tumeius*. Catull. ad Ianuam, *Longus homo eſt, magnas cui lites intulit olim Falſum mendaci uentre puerperium*.

Per hoc inane purpuræ] prætextam ſignificat, qua utebantur pueri uſque ad annum decimum quartum: deinde ſumebant togam uirilem, quam puram appellabant. inane autem appellat purpuræ decus, quia nihil ei prodeſt ad molliendam aut flectendam harum mulierum immanitatem, & crudelitatem.

Quid, vt nouerca] quæ inimica eſt liberis (inquit Eurip. in Alceſt.) nihiloque uipera mitior. *Ἐχθρὰ γὰρ ἡ ᾽πιοῦσα μητρυιὰ τέκνοις Τοῖς πρόσθ᾽ ἐχίδνης οὐδὲν ἠπιωτέρα*.

– aut vti Petita ferro bellua] Ariſtoteles lib. 3. de moribus ad Nicomach. ait feras, ſi non laceſſantur, & quandiu in ſilua ſunt, non temerè ſæuire in quenquam: ſed tum denique cum percuſſæ fuerint, aut perterritæ.

Vt hæc trem.] poſteaquam puer hæc tremula uoce queſtus, finem querendi fecit, &c. participium queſtus iunxit cum quarto caſu, ut Od. ii. lib. 1. *Sæculum Pyrrhæ noua monſtra queſtæ*.

– inſignibus raptis] prætexta, & fortaſſe etiam bulla ſibi à Canidia ereptis. Bullam ſic deſcribit Virg. Aen. 5. *It pectore ſummo Flexilis obtorti per collum circulus auri*. M. Tull. in primo accuſ. lib. de Iunio pupillo. *Itaque tibi Hortenſi non illius ætas, ſed cauſa: non ueſtitus, ſed fortuna popularis uidebatur. Neque te tam commouebat, quòd ille cum toga prætexta, quàm quod ſine bulla uenerat. Veſtitus enim neminem commouebat is, quem illi mos, & ius ingenuitatis dabat: quod ornamentum pueritiæ pater dederat, indicium atque inſigne fortunæ, hoc ab iſto prædone ereptum eſſe, grauiter, & acerbè homines ferebant*. prætexta utebantur pueri omnes, modò ingenui: prætexta & bulla, ſenatorum filii duntaxat.

Canidia breuibus implicata] Canidia, cui crines erant uiperis implicati. Helleniſmus eſt, *implicata crines & caput*.

– cupreſſos funebreis] ſuprà Od. xiiii. lib. 2. *inuiſas* appellat. in duobus Vatic. & Vrſ. ſcriptum reperi *cupreſſus*, in aliis *cupreſſos*.

Et vncta turpis oua ranæ] rubetæ. Propertius quoque ſignificat rubetam adhiberi ſolitam à ueneficis ad amatoria pocula. ſic enim ille lib. 3. ad Lygdamum *Illum turgentis ranæ portenta rubetæ, Et lecta ex ſectis anguibus oſſa trahunt*.

Plumamq; nocturnæ ſtrigis] idem Propert. deinceps, *Et ſtrigis inuentæ per buſta iacentia plumæ*. ſtrigem deſcribit Ouid. lib. 6. Faſtor.

Iolcos

Iolcos] urbs Theſſaliæ. Iam Theſſalica uenena celebrantur à ſcriptoribus, ne longius abeamus, ſup. Od. xxvii. lib. i. *Quæ ſaga, quis te ſoluere Theſſalis Magus uenenis, quis poterit deus?* & mulieres Theſſalæ ueneficæ habebantur. Ariſtoph. Nubib. *Γυναῖκα φαρμακίδ' εἰ πριάμενος Θετταλὴν*, &c. Iolcos autem eſſe legendum admonuit iampridem Beroaldus: quam lectionem comprobant boni codices. in his Faër. & duo Vatic. agnoſcit Porphyr.

Et oſſa ab ore rap. ie. c.] utrùm dentes ieiunæ canis, an oſſa aliena, quæ ieiuna canis rodebat? quod probabilius eſt. Iam ieiuna canis auida, & deſiderio æſtuans. Iccircò, quæ ab eius ſaliua contacta ſunt, ad philtrum cóficiendum utilia.

Flammis aduri Colchicis] qualibus tota Creontis domus, & eius filia Glauca, ſeu Creuſa conflagrauit, ut mox dicemus. Colchicas autem appellat, quia opera & arte Medeæ Colchidis excitatæ ſunt.

At expedita Sag.] *ἄζωνος*. Saganam commemorat etiam ſatyra octaua lib. i.

Horret capillis, vt marinus, &c.] Echinus marinus è genere eſt oſtreorum, ſeu teſtaceorum malis. eſt & terrenus, quorum utrumque aduerſus eorum, à quibus captatur, inſidias eſſe cautiſſimum ac munitiſſimum ſpinis & capillis ſuis oppoſitis, ſcribit Athen. lib. 3. his uerbis, *ὅτι δ' οἱ ἐχῖνοι, λέγω καὶ τοὺς χερσαίους καὶ τοὺς θαλαττίους, καὶ ἑαυτῶν εἰσὶ φυλακτικοὶ πρὸς τοὺς θηρῶντας προσβαλλόμενοι τὰς ἀκάνθας, ὥσπερ τι χαράκωμα, Ἴων ὁ Χῖος μαρτυρεῖ λέγων οὕτως. Ἀλλ' ἔνγε χέρσῳ τὰς λέοντος ᾔνεσα, Ἢ τὰς ἐχίνου μᾶλλον οἰζυρὰς τέχνας, Ὃς εὖτ' ἂν ἄλλων κρεισσόνων ὁρμὴν μάθῃ, Στρόβιλος ἀμφ' ἄκανθαν εἱλίξας δέμας, Κεῖται δακεῖν τε, καὶ θιγεῖν ἀμήχανος.* quæ uerba latinè reddemus ad ſat. iiii. lib. 2.

Abacta nulla Veia, &c.] id eſt, Veia non ullius facinoris, aut maleficii conſcientia ab inſtituto depulſa, nec deterrita.

Humum exhauriebat] ſcrobem faciebat, in quam puerum defoderet.

Quò poſſ.] quam in terram defoſſus puer, poſſet immori longo ſpectaculo dapis bis, aut ter die mutatæ.

Cum prómineret ore, &c.] cum puer in terram defoſſus mento tenus, ore è terra tantùm promineret, quantùm ex aqua extant corpora mento ſuſpenſa.

Exſucta uti medulla] cum in omnibus lib. ſcriptis Vaticanis, & ceteris, Iann. Faër. Vrſ. ſcriptum reperiſſem *exſecta*, idque ad Guliel. Faërnum hominem acerrimo iudicio, & ad reſtituendos ueterum ſcriptorum libros temporis iniuria corruptos cùm natura factum, tùm arte comparatum, retuliſſem: is re aliquantiſper conſiderata, reſpondit ſibi uideri legendum exſucta ab exſugendo, mihique, ut ita excudendum curarem, auctor fuit. libri uulgati autem habent Exerta: quos ſi quis malet ſequi, non inuidebo.

Amoris eſſet poculum] *φίλτρον*. quod infrà deſideri poculum nominat. Od. ultima. *Deſideriíque temperare poculum*.

Interminato] id eſt, interdicto. interminari eſt minando uetare, ut Terent. And. *Interminatus ſum ne faceres?* & Heautont. *meminiſtin' me eſſe grauidam, et mihi te magnopere interminatum, Si puellam párerem, nolle tolli?* habet autem hoc quidem uerbum ſignificationem agendi: ſed nobiles grammatici tradiderunt, omnium uerborum, quæ deponentia nominantur, participia etiam paſſionem ſignificare. itaque interminatus cibus intelligendus eſt, quem quis tangere prohibitus eſt: cibus uetitus, & interdictus.

- pupulæ] pupulæ oculorum acies, *κόραι*.

- maſculæ libídinis.] ſignificat hanc fuiſſe tribada, & amore fæminarum, tanquam uirum, arſiſſe, qualem fuiſſe Sapphonem plerique tradiderunt.

- voce Theſſala] carminibus, & cantionibus Theſſalicis. τῇ ἐπῳδῇ. de cantionibus, quas Græci ἐπῳδὰς appellant, quibus conſtat ueteres ſtudiosè uſos eſſe, quibusq; multum tribuiſſe, dicemus alio loco.

Lunamque cælo deripit] Virgil. dicit, *deducere Lunam*, in Pharmac. *Carmina vel cælo poſſunt deducere lunam.* Hor. infra Od. vltima. - *deuocare Lunam: Per atque libros carminum valentium Refixa cælo deuorare ſidera.* & ibid. - *& polo Deripere Lunam vocibus poſſum meis.* Prop. li. 2. *Et iā Luna negas toties deſcendere cælo.* καταίρειν, & κατάγειν τὴν σελήνην, dicunt Græci. Plato in Gorgia, ὅπως μὴ πεισόμεθα, ὅ, περ φασὶ τὰς τὴν σελήνην καταιρούσας τὰς θετταλικάς, &c. κατασπᾶν Lucianus in φιλοψευδ. deripere autem eſt è loco ſuperiore rapere, ut ſuprà Od. xxvIII. lib. 3. *deripere horreo.* & Virg. Georg. II. - *tu ſpiſſo uimine qualos, Colaq; prælorum fumoſis deripe tectis.*

- irreſectum] pollicis unguem, quem ita roſerat ad uiuum, ut amplius reſecari non poſſet. uel ſimpliciter, non reſectum.

Quid dixit? aut quid tacuit?] epiſt. ad Mæcen. II. lib. I. *dicenda, tacenda locutus.*

- rebus meis] hæc dicuntur à Canidia.

- & Diana] Hecate, ſeu Luna. Sed cur Lunam implorat? ſcribunt Græci interpretes, mulieribus amore captis uſitatum eſſe Lunam inuocare: ut uiris Solem: quemadmodum & Euripides Phædrā inducit in Hippolyto: uel propterea quòd nox taciturna eſt: amoribus autem furtiuis, & clandeſtinis ſilentio, & nocte opus eſt: uel quia Luna quoque ex amore aliquando laborauit: ex quo fieri, ut mulieribus, quæ eodem malo afflictantur, ad nutricem ſe præbeat: uel quia hæc dea ignis colorem præ ſe fert: amor autem ignis inſtar eſt. hæc interp. Theocr.

Nocturna] arcana, & muliebria, & malefica.

- numen] uim & potentiam ueſtram diuinam.

Formidoloſæ dum latent, &c.] noctu. ſic Virg. lib. 4. Aen. *Nox erat, & placidum carpebant feſſa ſoporem Corpora per terras, ſiluæq;, & ſæua quierant Aequora,* &c. *formidoloſæ*, quæ metum incutiunt, horribiles. alii timidas interpretantur. in quibuſd. libris legitur *formidoloſis*, ut cohæreat cum uoce *ſiluis*.

- adulterum] Varum amatorem: qui me ſpreta aliam expetit.

- quod omnes rideant] eſt enim ridiculum quiddam, ſenex amator.

Suburanæ canes.] Primùm hoc ſit conſtitutum, ita legendum conſentientibus omnibus ueterib. codicibus, non *ſuburbanæ*, neque *Suburranæ*: deinde quid ſit Subura uideamus. Subura locus in urbe Roma, in quo ſunt mons Cælius, & Carinæ. Varro lib. 4. de ling. Latina putat Suburam dictam eſſe à pago Sucuſano c in b mutato. idem eodem lib. Suburanam regionem, primam ſcriptam eſſe tradit. P. Victor autem Suburam in ſecunda regione urbis collocat. à Subura dicta eſt tribus Suburana. de quibus lege Dionyſ. Halicar. lib. 4. ἀρχ. Ῥωμ.

Nardo perunct. quale, nec perf.] id eſt, tali unguento nardino perunctum, quale meæ manus non laborarunt, & quo perfectius non laborarunt: ſic enim mihi uidetur explicandus hic locus: ne cogamur dicere, quod quidam, *quale* hic poſitum pro *quali*: quemadmodum, inquiunt, loquebantur antiqui. quod ſi demus ita eſſe, non uideo tamen, quomodo hæc poſſint cohærere: nardo perunctum tali, quali non elaborarunt meæ manus perfectius. nunquam enim quiſquam Latinus *quale* uſurpauit pro *quod*: nec *quali* pro *quo*. Denique, ne ſim longior, præſertim in re non ita magni momenti, ſic eſt locutus Horat. Sat. v. lib. I. ut hoc loco: *animæ, quales, neque candidiores Terra tulit, neque queis me ſit deuinctior alter.* quorum uerſuum explicationem uideto ſuo loco. eſt enim plane huic ſimilis, & geminus.

Quid accidit, &c.] Adhibuerat Canidia in Varum præſtantiſſima uenena,

quæ

quæ nihil in eum ualuerant tamen.

Cur dira barbaræ, &c.] cur ea ipſa uenena, quibus uſa Medea Creuſam, ſeu Glaucam Creontis filiam, & totam regiam incendio conſumſit, nihil mihi proſunt, nullamq; uim habent in Varum?

-ſuperbam] ita legendum, non ſuperba, ut referatur ad Glaucam Creontis regis filiam, & ita lib. Don. & Vatic. duo, & Torn.

Cum palla tabo munus] Medea dolore illo muliebri excruciata, ſtimulata, atque impulſa propter Iaſonis, & Glaucæ Creontis Corinthiorum regis filiæ nuptias, pallam dicitur ad pellicem ſuam miſiſſe ueneno infectam: qua accepta & Creontis domus, & eius filia conflagrauit. lege Euripidis Medeam. ubi ita loquitur *Λεπτόν τε πέπλον, καὶ πλόκον χρυσήλατον.* (repete *πέμψω ἀπὸ κοινοῦ.*) *Κἄνπερ λαβοῦσα κόσμον ἀμφιθῇ χροΐ, Κακῶς ὀλεῖται, πᾶς θ', ὃς ἂν θίγῃ κόρης. Τοιοῖσδε χρίσω φαρμάκοις δωρήματα.* Iam uerò Medeam fuiſſe ueneficam multi boni ſcriptores memoriæ prodiderunt. Theocritus Pharmac. eam inter ueneficas numerat, Circen uidelicet, & Agamedam: quarum illa pharmacis homines ex hominibus exuebat, atque in feras uertebat: hanc tot uenena cognouiſſe ait Homerus, quot alit terra, his uerbis, *ἣ τόσα φάρμακα οἶδεν ὅσα τρέφει εὐρεῖα χθών.* Scholiaſtes Theocriti ſcribit in monte quodam, quem Selenæum appellat, quaſi Lunæ montem, Circes & Medeæ tunſilla oſtendi, in quibus ſua pharmaca tundebant. Theocriti uerſus ſunt hi. *Φάρμακα ταῦθ' ἔρδοισα χερείονα μήτετι Κίρκης, Μήτετι Μηδείας, μήτε ξανθῆς Περιμήδης.* accedat ad Theocr. Tibullus eleg. 4. lib. 2. *Quicquid habet Circe, quidquid Medea ueneni*, &c.

-me fefellit] me latuit, me fugit. Verbum fallo coniunxit cum participio latens. ita in libro de arte poëtica. *Nunquam te fallant animi ſub vulpe latentes.*

Indormit vnctis omnium cubilibus, &c.] ordo eſt. indormit cubilibus omnium mearum pellicum, unctis obliuione mei, neque mea mihi quicquam proſunt pharmaca: uel indormit cubilib. unctis obliuione omnium pellicum, ut intelligamus hoc dicere, & queri Canidiam, Varum non ſolum ſui amore ſolutum, ſuiq; oblitum in utranque aurem dormire: ſed etiam omnium ſuarum pellicum.

-carmine] *ἐπῳδῇ* cantione. credibile eſt (inquit Canidia) Varum ſolutum & liberatum eſſe meis ueneficiis opera, & carminibus alicuius potentioris ueneficæ.

-(o multa fleturum caput)] hæc ſunt includenda interpoſitionis nota. Verſiculus autem, qui antecedit, cohæret cum iis, quæ deinceps ſequuntur. *multa* porrò ualet multùm. vt Virg. Georg. tertio. *Multa gemens, ignominiam, plagasq; ſuperbi Victoris.* ô caput multùm fleturum, id eſt, ô quàm grauia tibi impendent mala. ſic Græci loquuntur *οἰμώξεις.* flebis, id eſt, miſer eris. &, cui malum minantur, aut precantur, eum iubent *οἰμώζειν*, id eſt, plorare, quod loquendi genus multis locis expreſſit Hor. vt Saty. x. lib. 1. *Demetri, teq; Tigelli Diſcipularum inter iubeo plorare cathedras.* Sat. 1. lib. 2. *Qui me commorit, (melius nil tangere clamo) Flebit, & inſignis tota cantabitur urbe.* & Saty. v. lib. 2. *-inuenietq; Nil ſibi legatum præter plorare ſuisq;.* ſic (ut dixi) ſæpe loquuntur Græci. Xenop. *ἑλλην.* β. de Theramene. *λέγεται δὲ ἓν ῥῆμα καὶ τοῦτ' αὐτοῦ, ὅτι, ὡς εἶπεν ὁ Σάτυρος, ὅτι οἰμώξοιτο, εἰ μὴ σιωπήσειεν, ἐπήρετο, ἂν δὲ σιωπῶ, οὐκ ἄρα οἰμώξομαι;* Athenæus lib. 4. ex Hegeſandro de quodam aſoto. *Ἐλευσῖνί τε μυστηρίων ὄντων ἔθηκεν Ἀρισταγόρᾳ τῇ ἐρωμένῃ θρόνον παρὰ τὸ Ἀνάκτορον, οἰμώξεσθαι φήσας τοὺς κωλύσοντας.* utitur & M. Tull. epiſt. ultima lib. 3. ad Q. Fratr. *ἀλλ' οἰμωζέτω.* nos modò ualeamus. Eurip. in Cyclope *τὴν Κύκλωπος ἀμαθίαν Κλαίειν κελεύων, καὶ τὸν ὀφθαλμὸν μέσον.* Apud Ariſtophanem autem locis

locis innumerabilibus hæc uerba iterantur *κλαίειν*, & *οἰμώζειν*. & totidem apud Lucianum.

Marſis uocibus] Marſis carminibus. Virg. Aen. VII. – *neque eum iuuere in uulnera cantus Somniferi, & Marſis quæſitæ in montibus herbæ*. ſententia autem hæc eſt, nec mens tua ſemel meis venenis alienata, carminibus Marſis reuocata ad ſanitatem reuertetur.

- ſidet infer. m.] ſubſidet, & ſubiacebit mari.

Tellure porr. ſup.] terra ſuperiecta. ſic enim locutus eſt. ſup. Od. II. lib. I. *Et ſuperiecto pauidæ natarunt Aequore damæ*.

Sub hæc] paulo poſt quàm hæc locuta eſt Canidia. de præpoſitione *ſub*, uide annot. ad Oden IX. lib. I.

- lenire] lenibat. ut Saty. IX. lib. I. – *meum iecur urere bilis*. vide annot. ad Sat. 8. lib. I. – *at illæ currere in urbem*.

Sed dub. vnd. rump. ſil.] unde exordium loquendi ſumeret. ſic loquitur Lucr. lib. 4. *Quorum noctiuago ſtrepitu, ludoq; iocanti Affirmant uulgò taciturna ſilentia rumpi*. & Virg. lib. 10. Aen. – *quid me alta ſilentia cogis Rumpere, & obductum verbis vulgare dolorem?* idem videtur ualere *rumpere uocem*. Virgil. Aen. II. *Compoſito rumpit uocem, & me deſtinat aræ*. & lib. 3. – *rupitq; hanc pectore vocem*. Sed hoc ita dictum, vt illud ab eodem lib. 4. *Tantos illa ſuo rumpebat pectore queſtus*. & ita Græci. *ῥῆξαι φωνὴν*. Ariſtoph. *νεφέλ. Οὐρανομήκη ῥήξατε κ᾽ ἡμοὶ φωνὴν ὦ παμβασίλεια*. Herod. lib. I. *ὁ δὲ παῖς οὗτος ὁ ἄφωνος, ὡς εἶδε ἐπιόντα τὸν πέρσην, ὑπὸ δέους τε, καὶ κακοῦ ἔρρηξε φωνὴν*, &c. & *ῥῆξαι σιωπὴν*. Oppia. lib. I. *κυνηγετ. Ἵππος ἐν ἰσμίνῃ ῥῆξεν ποτε δεσμὰ σιωπῆς*.

Thyeſteas preces] diras precationes, & execrationes, quales Thyeſtæ fuerunt in fratrem Atreum, quia illi Atreus filios eius trucidatos, & in fruſta ſectos, & coctos appoſuerat. epiſt. de arte poët. *Aut humana palàm coquat exta nefarius Atreus*. qua de re ſic M. Tull. lib. I. Tuſcul. quæſt. *Execratur luculentis ſanè uerſibus apud Ennium Thyeſtes primùm, ut naufragio pereat Atreus. durum hoc ſanè. talis enim interitus non eſt ſine graui ſenſu. Illa inania. ſummis ſaxis fixus aſperis Euiſceratus látere pendens ſaxa ſpargens tabo, ſanie, & ſanguine atro: Neque ſepulcrum, quo recipiatur, habeat, portum corporis, ubi remiſſa humana vita corpus requi e ct à malis*. Idem in L. Piſonem. *Thyeſtea iſta execratio eſt, poëtæ uulgi animos, non ſapientum mouentis, ut Tu naufragio expulſus uſpiam ſaxis fixus aſperis*, &c. preces etiam Cæſar vſurpat pro execrationibus diris lib. 6. de bello Gall. *Catiuulcus rex dimidiæ partis Eburonum omnibus precibus deteſtatus Ambiorigem, qui eius conſilij auctor fuiſſet, taxo ſe exanimauit*. ſic Horat. infr. Saty. VI. lib. 2. – *improbus vrget Iratis precibus*. & ſupra Od. XXVIII. lib. I. – *precibus non linquar inultus*. Græci *ἀρὰς* appellant. Eurip. Phœniſſ. *Ἀρὰς ἀρᾶται παισὶν ἀνοσιωτάτας*.

Venena magnum fas, nefáſque] hunc locum alii aliter, ego ſic explico. Venena magnum fas, nefasq; quidem conuertere poſſunt, atque adeo conuertunt, ac peruertunt: ſed humanam uicem conuertere, aut immutare non poſſunt. Venena confundunt fas, & nefas, cum uenefici fas violent: ſed venenis non poteſt ſors humanæ vitæ immutari. Itaque licet uenenis iura omnia humana, ac diuina perfringatis: effugere tamen non poteritis, quin veſtrorum maleficiorum pœnas detis, morteq; miſerabili pereatis. Virgil. Georg. I. *Quippe ubi fas verſum, atque nefas*. Quòd ſi quis dicat hoc loquendi genus eſſe impeditum, & perplexum: ita locutus eſt & M. Tull. lib. 10. epiſt. ad Att. epiſt. I. *Iſtum, qui filium Brundi ſium de pace miſit, me legatum iri non arbitror*.

Diris agam vos] diris precibus vos perſequar: diras uobis precabor. Tibull. eleg.

eleg.7.lib.2. *Tunc tibi læna precor diras: ſatis anxia viuas, Mouerit è votis pars quotacunque Deos.*

Nocturnus occurram furor.] ſic minatur Dido lib. 4. ſe mortuam Aneã perſecuturam. *ſequar atris ignibus abſens: Et, cum frigida mors anima ſeduxerit artus, Omnibus vmbra locis adero, dabis improbe pœnas*. ſic Furius ille Heracleinſis apud M. Tull. de ſupplicis, cùm moriendum iam ſibi eſſe uideret, dicebat, *non teſtium modò cateruas, cum res Verris ageretur, ſed tum à Dijs manibus innocentium pœnas, ſceleratorumq; Furias in eius iudiciũ eſſe venturas.* tales in impios Furias immitti fingũt poëtæ. ſic enim loquitur Oreſtes apud Euripidem in Oreſte. ὦ μᾶτερ, ἱκετεύω σε, μὴ πίσειέ μοι τὰς αἱματωπὰς, καὶ δρακοντώδεις κόρας· Αὗται γὰρ, αὗται πλησίον θρώσκουσί μου. M. Tullius autem in oratione pro Roſc. Amerino, & in L. Piſonem, ait hæc eſſe à poëtis conficta, *reuera autem à ſua quenque fraude, & ſuo terrore maxime vexari, à ſuis malis cogitationibus, conſcientiaq; animi terreri. Has eſſe impijs aſſiduas, domeſticasq; Furias, quæ dies, noctesq; parentum pœnas ab impijs filijs repetunt.*

Poſt inſepulta membra different] διαφορήσουσι. Ariſtoph. equit. Διαφορήσω σ', εἴ τι γρύξεις. different, id eſt, diſcerpent, dilacerabunt, diuerſa ferent, diſſipabunt, ut infr. Od. x. *Fractosq; remos differat.* Nihil autem fuit veteribus illis horribilius, quàm inſepultum corpus canibus, atque auibus dilaniandum relinqui. Hoc minatur Hector, ut grauiſſimam pœnam, Troianis ignauis ἰλ. ο. Ον δ' ἂν ἐγὼν ἀπάνευθε νεῶν ἑτέρωθι νοήσω, Αὐτοῦ οἱ θάνατον μητίσομαι, οὐδέ νυ τόν γε Γνωτοί τε, γνωταί τε πυρὸς λελάχωσι θανόντα, Ἀλλὰ κύνες ἐρύουσι πρὸ ἄστεος ἡμετέροιο. Et idè Hector moriens ἰλ. χ. petit ab Achille in maximi beneficii loco, ne ſe canibus apud naues dilacerandum præbeat: ſed Troiam pretio accepto remittat, ut à viris, matroniſq; Troianis ſepeliatur. Et Priamus ἰλ. ω. id vnum extimeſcens, ac deteſtans, audet per media Græcorum caſtra ad inimiciſſimum hominem Achillem ſupplex ire, ab eoq; petere, ut filii corpus quàmplurimis muneribus acceptis ſibi reddat, ſepeliendiq; poteſtatem faciat: & Elpenor ὀδυσ. λ. vnus è ſociis Vlyſſis, qui, cum potus in tabulato obdormiſſet, ſubitoq; experrectus non per ſcalas deſcendiſſet: ſed è tecto delapſus ſibi ceruices fregiſſet, orat Vlyſſem apud inferos, ne ſe inſepultum, fletuq;, ac lacrymis amicorum carentem, iacêre patiatur, his uerbis, Μή μ' ἄκλαυστον, ἄθαπτον ἰὼν ὄπιθεν καταλείπῃς Νοσφισθεὶς, μή τοι τι θεῶν μήνιμα γένωμαι. Et Aiax apud Sophoclem iamiam ſibi latus gladio perfoſſurus, Iouem orat, ut ſimul atque occubuerit, mittat ad ſe aliquem, qui ſuæ mortis nuncium ad Teucrum perferat, ut ab illo ſepeliatur, neque à quopiam inimico prius conſpectus obiiciatur canibus, atque auibus diripiendus. Aiacis uerba ſunt hæc. καὶ μὴ πρὸς ἐχθρῶν τε κατοπτευθεὶς πάρος ῥιφθῶ κυσὶ πρόβλητος, οἰωνοῖς θ' ἕλωρ. hac eadem de re diximus nonnulla ad Od. xxviii. lib. 1.

Eſquilinæ alites] ita reperi ſcriptum in omnibus libris manuſcriptis: neque aſſentior iis, qui hoc loco legi uolunt Eſquiliniæ. nam ab Eſquiliis colle urbis Romæ, dicuntur aues Eſquilinæ, quæ in illo colle uolitare ſolent. diphthongum autem ſequente uocali non elidi, non eſt nouum, ut dicemus ad Od. xi. huius lib. Iam uerò quod ad primam ſyllabam attinet, ea conſtat ex. e. uocali, non diphthongo æ. & ex s. conſonante, non x. Atque hanc ſcripturam comprobant cùm antiqua marmora, tùm manuſcripti codices, ut omitram, quòd apud Dionyſ. Halic. lib. 2. Ρωμ. ἀρχ. ita ſcriptum eſt hoc nomen ἐσκύλινον λόφον, & item aliis locis.

Neque hoc parentes (heu) mihi ſuperſt.] acerbum quidem, & luctuoſum eſt parentibus, ipſos ſuperſtites eſſe liberis: ſed magnum tamen illis affert ſolatium, uidere eos, quorum opera hi morte immatura interierint, quàm acerbiſſimas pœnas perſoluere, hoc igitur dicit puer, erunt quidem mihi parentes

(quo

(quo nihil eis grauius accidere poteſt) ſuperſtites: ſed hoc ſolatio tamen ſuum luctum, mærorem q; lenient, ac leuabunt, quòd uos inſepultas, ac proiectas, à canibus, lupis, & auibus dilacerari uidebunt.

IN MALEDICVM. Ode 6.

[a]QVID immerenteis hoſpites vexas canis,
Ignauus aduerſum lupos?
Quin huc inaneis, ſi potes, vertis minas:
[b]Et me remorſurum petis?
Nā, qualis aut Moloſſus, aut fuluus Lacō,
Amica uis paſtoribus,
Agam per altas aure ſublata niueis,
Quæcunque præcedet fera.
Tu, cum timenda uoce compleſti nemus:
[c]Proiectum odoraris cibum.
Caue: caue. nanque in malos aſperrimus
[d]Parata tollo cornua:
Qualis Lycambæ ſpretus infido gener,
Aut acer hoſtis [e]Bupalo.
An, ſi quis [f]atro dente me petiuerit,
Inultus ut, flebo, puer?

[a] Maledicere ſemper, ut cetera abſint, turpe libero homini eſt; quid cum maledicto hoſpites petuntur, quibus etiam pœnas meritis, hoc ipſo quòd hoſpites ſunt, parci conſueuit? quid, cum maledicitur non merentibus? quid, cum ab ignauo ſi fortes petat? [b] Quantūuis leuiſſimo ictu labefactatur qui petitus accipit uulnus; quas opponat, uires non habet. In eos latras, quibus non eſt tua ignauia nota; uires ſunt expediendæ in fortem, acuendi dentes in remorſurū, petendi noti, hoſpitibus parcendum. In maledicum Martialis ſcite & uenuſte ita luſit – quid dentem dente iuuabit Rodere? carne opus eſt ſi ſatur eſſe uelis. Ne perdas operam. Videntur autem ÿ dentem dente rodere, qui bene munitum pectus aggreſſi & tutum à maledicti aculeo, non habent, quo ictū infigant. Vt autem maledico conuenit cum cane; ita latrare, maledicere, conuitÿs, probris, contumelÿs inſectari; allatrare uſus eſt Liuius, pro detrahere, criminari, inuidiam alicui dicendo conflare. lib. 38. Morte Africani, inquit, creuere inimicorum animi: quorum princeps fuit M. Porcius Cato, qui uiuo quoque eo, allatrare eius magnitudinem ſolitus erat. [c] Non eum ignauiæ ſolum arguit, ſed libertatis fœde uentri & gulæ addictæ. Cibo enim, inquit, delinitus, ac pretio emptus, tanquam arma de manibus facile pateris maledictum tibi, atque orationis aculeum extorqueri. [d] Ita de Baccho alibi dixit, Et addis cornua pauperi. & Ouid. in eandem ſententiam, Tunc ueniunt riſus, tunc pauper cornua ſumit. Vide quæ annotauimus Sat. 4. 1. [e] Adrianus Iunius qui huius loci emendati laudem ſibi ſumit, præter ea quæ à Lambino afferuntur ex Epigramm. libro (quod ad hanc rem facit) prouerbÿ meminit Βυπάλειος μάχη, quod uſurpaſſe ait Iulianum Cæſarem quadam epiſtola ad Alypium Cæſarÿ fratrem. Ita enim ait – καὶ κατιμούντας αὐτὸ, προσθεὶς τοὺς ἰάμβους οὐ μάχην ᾄδοντας τὸν βυπάλειον κατὰ τὸν κυρναῖον ποιητὴν ἀλλ' οἵους ἂν καλὴ πατρῷ βούλεται τοῖς ὕμνοις ἁρμόττειν. [f] – atro dente. Inuidi maledictum. qui in eum quem morſu corripis liuorem effundis, tanquam telo in ſe retorto, idem ſua ipſe iniuria atque odio læſus.

COMMENTARII.

– immerentes] immeritos, nihil commeritos.
– canis] Marcus Tull. in oratione pro Roſcio Amerino accuſatores cum anſeribus, & canibus comparat: *alios enim eſſe, qui clamare poſſint tantum, non etiam nocere*

cere : alios, qui latrare, & mordere poſſunt. illos anſeribus : hos canibus eſſe ſimiles. eadem ratione maledicos homines canes appellare licet. Itaque Menæchmus ille apud Plautum, Hecubam eò canem ait cœptam eſſe appellari, quòd, quemcunque aſpexerat, in eum omnia mala ingerebat.

- lupos] eos, qui remordere poſſunt.

Moloſſus.] canis magnus, & procerus, quales naſcuntur in Epiro. infrà Sat. VI. lib. I. *- ſimul domus alta Moloſſis Perſonuit canibus.* Lucret. lib. 5. *Irritata canum - cum primùm magna Moloſsûm Mollia ricta tremunt duros nudantia dentes.* Virg. Geor. III. *Veloces Spartæ catulos, acremq; Moloſſum Paſce ſero pingui.*

Lacon] canis Laconicus, ſeu Lacedæmonius. Virg. Amyclæum nominat Georg. III. *Armaq; Amyclæumq; canem, Creſſamq; pharetram.*

Amica vis paſtoribus] φίλη, amantiſſima paſtorum. Theocr. εἰδ. ε. κύνα φιλοποίμνιον dicit, id eſt, canem amicum gregi.

Agam] perſequar, urgebo, διώξω. vt Virg. Aen. VII. de canibus. *Vt ceruum ardentes agerent.* Oda ſequ. *Acerba fata Romanos agunt.* epiſt. ad Auguſt. *Nauem agere.*

Quæcunque præcedet fera] quiſquis erit improbus, & maledicus.

Tu, cum timenda uoce, &c.] tu poſteaquam diu, multumq; latraſti, cibo tibi oblato nares admoues, & tum latrare deſinis. allegoria eſt. ſignificat enim hunc lingua promtum eſſe, uoceq; admodum ualere : ſed re & factis ignauum.

Qualis Lycambæ ſpretus] id eſt, qualis Archilochus : qui Lycamben ſocerum propterea, quòd ille filiam ſuam ſibi iam deſponſam mutata uoluntate ſe daturum negarat, tam maledicis, & contumelioſis uerſibus inſectatus eſt, ut illum ægritudini animi remedium ſuſpendio quærere coëgerit, atque ad idem mortis genus ſponſam quoque ſuam adegerit. infr. epiſt. ad Mæcen. XIX. lib. I. *Nec ſocerum quærit, quem uerſibus oblinat atris, Nec ſponſæ laqueum famoſo carmine nectit.* & in epiſt. de arte poët. *Archilochum proprio rabies armauit iambo.*

Aut acer hoſtis Bupalo] Hipponax poëta iamborum item ſcriptor, Archilocho ætate poſterior : qui, ut tradit Dionyſ. Halicarn. trimetrum Archilochiũ de induſtria in ſcazontem inflexit, ut uehementius feriret. M. Tull. lib. 7. epiſt. de Tigellio. *- eumq; addictum iam tum puto Calui Licinij Hipponacteo præconio. Hipponacti* (inquit Plinius lib. 36. cap. V.) *notabilis fœditas uultus erat. quamobrem imaginem eius laſciuia iocorum Bupalus, & Anthermus ſculptores fratres propoſuere ridentium oculis. Quod Hipponax indignatus amaritudinem carminum diſtrinxit in tantum, ut credantur aliquibus ad laqueũ eos compuliſſe : quod falſum eſt. complura enim in finitimis inſulis ſimulacra poſteà fecere, ſicut in Delo, quibus ſubiecerunt carmen, non uitibus tantùm cenſeri Chium, ſed & operibus Anthermi filiorum.* Bupalo autem legendum eſſe non Bubalo, & libri ferè omnes ueteres fidem faciunt, & illa declarant, quæ extant libro 3. epigr. Græc. in Hippon. Ὦ ξεῖνε φεῦγε τὸν χαλαζεπῆ τάφον, Τὸν φρικτὸν Ἱππώνακτος· οὗ χἠ τέφρα Ἰαμβιάζει Βουπάλειον ἐς στύγος, &c.

Inultus vt, flebo puer?] frequens eſt his generibus loquendi Homerus, non me terrebis, ut puerum. non te extimeſcã, ut puer. uno contenti erimus exemplo. Hector Achilli ἰλιάδ. υ. Πηλείδη, μὴ δή μ' ἐπέεσσί γε νηπύτιον ὣς, Ἔλπεο δειδίξεσθαι, id eſt, Pelide, ne ſpera te mihi, ut puero, terrorem incuſſurum. ſic igitur Horatius hoc loco. an, ſi quis mihi maledixerit, confugiam ad fletum, & lacrymas inultus, ut puer, qui dolorem ſuum nulla alia ratione ulciſci poteſt? minimè uerò.

re libro) quæ imperii Rom. diu æmula fuit, euerteret, atque incenderet, neque ut Britanni nondum bello laceſſiti, aut nondum domiti, uincti per triumphum ducerentur: ſed ut Roma ſua manu labefactata concideret.

- deſcenderet] erat enim uia Sacra decliuis à Carinis ad forum: deinde accliuis ad capitolium. M. Tull.lib.4.epiſt.ad Att. *Itaque ad tertium Id. Nouemb. cum ſacra uia deſcenderem, inſecutus eſt me.*

- vota] optata, ut Saty. VI. lib. 2. *Hoc erat in uotis.* epiſt. de arte - *uoti ſententia compos.* & in reſponſ. Canid.Od.XVII. infr. *Si tardiora fata te uotis manent?*

- niſi in diſpar] genus, ſeu animal.

- Furor'ne cæcus] inſania'ne uos agit præcipites, an uis aliqua maior, nempe θεῖα, ſeu θεοβλάβεια, ſeu θεόπεμπτος συμφορά, an culpa?

- & ora pallor albus. &c.] Virgil. Aen. 4. *Hæc effata ſilet, pallor ſimul occupat ora.*

Mentéſque perculſæ ſtupent] obſtupuerunt. Hom. ὀδ. α. τέκνον ἐμόν, θυμός μοι ἐνὶ στήθεσσι τέθηπεν. percellere autem eſt ita commouere, ut proruas ac proſternas: peruertere, euertere. infrà Od. XI. *Amore perculſum graui.*

Scelúſque fraternæ necis] uult bella ciuilia ex ſcelere Romuli, qui fratrem Remum interfecit, a Diis immortalibus in Romanos eſſe immiſſa, atque inuecta. Virg. Georg. I. refert accepta periurio Laomedontis, - *ſatis iampridem ſanguine noſtro Laomedonteæ luimus periuria gentis.*

Vt immerentis] Poſteaquam Remus immeritò, & iniuria à fratre Romulo interfectus eſt.

- ſacer] pernicioſus, execrabilis, ut ſuprà *ſacrum Ilium* dixit Od. XIX. lib. 3. quanquam mihi magis placet ideò ſacrum dici, quia Troiana mœnia à Diis ſtructa ſunt. & Catull. ad Virronem, *Si cui, Virro, homini ſacer alarum obſtitit hircus*, &c.

IN ANVM LIBIDINOSAM. Ode 8.

[a] ROGARE *longo putidam te ſæculo,*
Vireis quid eneruet meas?
Cum ſit tibi dens ater: & rugis uetus
Frontem ſenectus exaret:
Hietq́ turpis inter aridas nateis
Podex, uelut cruda bouis?
Sed incitat me pectus, & mamma putres,
Equina quales ubera:
Venterq́ mollis, & femur tumentibus
Exile ſuris additum.
[b] *Eſto beata: funus, atque imagines*
Ducant triumphales tuum:
Nec ſit marita, quæ rotundioribus
Onuſta [c] *bacis ambulet.*
[d] *Quid? quòd libelli Stoici inter Sericos*
Iacere puluillos amant?

[a] *Nihil flagitioſius quàm nequitia acceſſione ætatis corroborata. Ita turpiſſima quædam res & non ferenda, fœminam putidā longo ſæculo, quæri ſegnitiam uiri in Veneris munere obeundo. Quærit porrò hinc Horatius occaſionem aptiſſimam ad illam inſectandam. Dum enim rogat, quid minus ſit in Venerem paratus; cogitur magna cum illius infamia enumerare, quæ illius uires eneruare, debilitareq́; uideantur. Tanta autem obſcenitas ſiue in re, ſiue in uerbis eſt, ut facile patiar interpretis munus his explicandis à me deſiderari.* [b] *Fac diues, nobilis ſis: quid hoc habet ad inflammandam libidinem, à tam putida pecude & morbida refugientem? Commemoratio nobilitatis ualeat ad flagitium impuræ anus & obſcenæ deteſtandum: non ad libidinem in uiri congreſſu excitandam. Tamque*

Illitterati num minus nerui rigent?
Minus'ue languet [c] *faſcinum,*
Quod ut ſuperbo prouoces ab inguine,
Ore allaborandum eſt tibi?

enim macula & labes, quæ in auro, ebore, purpura hæreat, inuſta nota turpitudinis nobilitati, magis apparet, inſigniſque eſt, [c] *Baccæ, lapilli, gemmæ ſunt ornamento pulchræ; in fœda tanquam funali, quæ neglecta atque inculta latent ſuo nitore detecta oſtendunt.* [d] *Quid? quod eruditionem oſtentas, & philoſophiæ ſtudia? Admonent te literæ tam pudendi flagitij, non illæ addunt ad libidinem ſtimulos. Minime enim in ſcorto & impudica fœmina quæruntur. Delectat forma, uenuſtas, flos ætatis, ioci, luſus, blanditiæ, quæ in uetula, tanquam minime in ſuo regno ſint, planè languent.* [e] *Placuit hoc loco adſcribere quæ à Rhodigino lib. 4. Lection. antiquarum, ex Varrone referuntur. Lectum inquit, apud Varronem eſt, in Italiæ compitis Liberi patris ſacra ſolita celebrari, tanta turpitudinis licentia, ut in eius honorem uirilia colerentur pudenda, palam exultante nequitia. Nam Liberi membrum, per dies feſtos magna celebritate, ploſtellis per agros prius, mox & in urbem uectabatur. Lauinij integer menſis Libero dicabatur. Quibus diebus unuſquiſque ſpurciſſimis abutebatur uerbis, donec per forum, id tranſueheretur membrum. Cui, inſpectantibus omnibus, matrem familiam honeſtiſſimam, coronam neceſſe erat imponere. Sic deus is propitiabatur ad ſeminum euentus, ſic ab agris faſcinatio, auerruncabatur. Vnde opinor turpi membro impoſitum nomen, ab eo quod præſtabat.*

COMMENTARII.

Rogare longo putidam, &c.] Præciſio eſt, qua utimur in indignationibus: ſubaudiendum enim, uerum'ne eſt? oportet ne? ferendum ne eſt? aut ſimilia. ſic infrà Sat. IIII. lib. 2. *Ten' lapides Parios lutulenta radere palma?* Cic. pro Roſc. Amerino, *Eſſe ne quenquam tanta audacia præditum?* Idem Philipp. XIIII. *quenquam'ne fuiſſe tam ſceleratum, qui hæc fingeret?* Terent. in Andr. *Nihil ne eſſe proprium cuiquam?* Idem in Phorm. *Tanta'ne affectum hominem quenquam eſſe audacia?* Iterum Horat. Sat. VIII. lib. 2. *Te'ne, ut ego accipiar lautè, torquerier omni Sollicitudine diſtrictum?* ſic Ariſtop. in Pluto. τὸ γὰρ ἀντιλέγειν τολμᾶν ὑμᾶς, ὅς οὐ πάντ' ἔς' ἀγαθ' ὑμῖν διὰ τὴν πενίαν; ubi tale quiddam ſubaudiri annotat ſcholiaſtes, τίς ἂν ἀκούων ἀνάσχοιτο; uel, πῶς οὐκ ἂν εἴη φορτικόν;

- longo ſæculo] longa ætate. [illegible]βολή. nam cum ætas triginta: ſæculum centum annorum ſpatio terminetur, uix credibile eſt hanc mulierem tandiu uixiſſe.

- eneruet] infirmet, frangat, ad Venerem ineptum reddat.

- & rugis vetus frontem ſenectus] & cum ſenectus frontem tibi rugoſam effecerit. frons exarata, rugoſa eſt intelligenda per tralationem.

Hietque turpis inter] & cum tibi ſit podex ita hiulcus, & patens, ut podex crudæ bouis, id eſt, quæ cruditate laborat, quæ cibum non concoquit, ideoq; cibum non continet, ſed crudum eiicit. ineſt autem flagitioſa in his uerbis obſcenitas. ſignificat enim hanc uetulam eſſe ἀρύπρωκτον.

Sed incitat me pectus, &c.] amara ironia eſt, hoc modo, Sed debent me pectus aridum, & mammæ flaccidæ, putreſq;, & uenter mollis ad Venerem incitare.

Equina, quales ubera] id eſt, mammæ putres, tales, qualia ſunt equina ubera. ſic enim loquuntur Latini. At Horatius Græcorum morem loquendi ſecutus eſt, apud quos id prouocabulum, quod referendi uim habet, cum eo nomine, quod antecedit, congruere ſolet, nulla habita eius, quod ſequitur, ratione. ut Plato lib. nono de rep. in princip. τούτου δ' ἐνδεῶς ἔχοντος, ἀσαφεστέρα ἔσται ἡ ζήτησις,

ἐζητῦμεν. ſic L. Luceius M.T. Ciceroni lib.v. epiſt. *ſi ſolitudine delectaris, cum ſcribas, & aliquid agas eorum, quorum conſueſti, gaudeo.*

– & femur tumentibus, &c.] femur exile cum ſuris tumidis, uel tabem, uel aquam inter cutem, uel languorem totius corporis, & ἀτροφίαν, uel ſimilem aliquem morbum ſignificat.

Eſto beata: funus atque] conceſſio eſt. eſto quantumuis diues, & nobiliſs imagines in funere tuo circumlatæ antiquitatem tui generis declarent. ſolebant enim in pompa funebri maiorum imagines, præſertim eorum, qui triumphaſſent, & res præclaras geſſiſſent, præferri. M. Tull. de orat. 2. *Quid illam anum* (Iuniam, quæ effertur) *patri nunciare uis tuo? quid illis omnibus, quorum imagines duci uides? quid maioribus tuis?*

– bacis] gemmis, lapillis, ſat. III. lib. 2. – *aceto Diluit inſignem bacam.*

– amant?] ſolent, ut ſuprà Od. III. lib. 2. – *umbram hoſpitalem conſociare amant.* Quid, quòd inter puluillos molles, & delicatos, philoſophorum libros eorum, quorum diſciplina ſeueriſſima eſt, adhibere, & oſtentare ſoles?

Illitterati num minus nerui rigent?] num mentulæ minus arriguntur, ſi ſunt ineruditæ? num mentulæ ſine litteris non arriguntur?

Minus'ue languet faſcinum, &c.] hic uerſiculus coniungendus eſt cum duobus, qui deinceps ſequuntur, & interrogationis nota ei appoſita, ad finem ultimi transferenda. Sed mihi prius exorandæ ſunt aures uerecundiores, ut mihi ignoſcant, ſi, dum huiuſmodi locos explico, uerbis flagitioſis, & obſcenis utar. nam uel intacti erant mihi relinquendi: uel, ſi ſententiam uerborum exprimere meæ partes erant, id commodè facere ſine uerborum turpitudine non poteram. *faſcinum* igitur hoc loco mentulam ſignificat, ut in Priapeis, *Pædicabere faſcino pedali.* ſignificat autem hanc anum ita eſſe deformem, uietam, rugoſam, putidã, ut ad eam nemo arrigere poſſit, niſi ea mentulam languidam, & iacentem ore exſuſcitet. hæc igitur erit ſententia, Mentula, quam tu turpiſſimè ore & lingua mulcendo excitas, & erigis, minus'ne iccircò languida eſt, quòd ore tuo prouocata arrigitur? profectò nihilominus languida eſt. nam quantumuis licet ore obſceniſſimo, atque impuriſſimo eam prouoces, tandiu ſtat, quandiu eam permulces, & lingis: ſimulatque uerò deſiſti mulcere, & cum tuam libidinem explere conatis, concidit, uentris tui mollitudine, femorum exilitate, frontis rugis, reliqua denique totius corporis deformitate offenſa.

– ſuperbo] faſtidioſo: quia contemnit te.

Ore allaborandum eſt tibi?] ore tibi præterea laborandum eſt? ore tibi permulcenda & adiuuanda mentula eſt?

AD MAECENATEM. Ode 9.

Præſentit uoluptatem, quam percipiet, cum Auguſtus de Antonio, & Cleopatra triumphum aget.

[a] QVANDO *repoſtũ Cæcubũ ad feſtas dapes*
Victore lætus Cæſare,
Tecum ſub [b] *alta (ſic Ioui gratum) domo*

[a] *Sunt hæc quidem æſtuantis deſiderio, & moram non facile ferentis. Neque uerò ſunt hæc quæ aunt, conuiuia, dapes, acti per lætitiam*

Beate Mæcenas, bibam,
Sonante miſtum tibijs carmen lyra,
Hac Dorium, illis Barbarum?
Ut nuper, actus cum freto [c] *Neptunius*
Dux fugit uſtis nauibus,
[d] *Minatus urbi uincla, quæ detraxerat*
Seruis amicus perfidis.
Romanus (eheu poſteri negabitis,)
[e] *Emancipatus fœmina,*
Fert uallum, & arma miles: & [f] *ſpadonibus*
Seruire rugoſis poteſt,
[g] *Interq́ʒ ſigna turpe militaria*
Sol aſpicit conopeum.
[h] *Ad hūc frementeis uerterunt bis mille equos*
Galli canentes Cæſarem:
[i] *Hoſtiliumq́ʒ nauium in portu latent*
Puppes ſiniſtrorſum citæ.
Io triumphe, tu moraris aureos
Currus, & intactas boues.
Io triumphe, nec Iugurthino parem
Bello reportaſti ducem,
Neque Africano: cui ſuper Carthaginem
[k] *Virtus ſepulcrum condidit.*
Terra, mariq́ʒ uictus hoſtis, Punico
Lugubre mutauit ſagum:
[l] *Aut ille centum nobilem Cretam urbibus*
Ventis iturus non ſuis,
[m] *Exercitatas aut petit Syrteis Noto:*
Aut fertur incerto mari.
Capaciores affer huc, puer, ſcyphos,
Et Chia uina, aut Lesbia:
Vel, quod fluentem nauſeam coërceat,
Metire nobis Cæcubum.
Curam, metumq́ʒ Cæſaris rerum iuuat
Dulci Lyæo ſoluere.

titiam feſti dies, ſed illa quæ hæc conſequuntur Auguſti uictoria, reditus lætus, triumphus de uictis hoſtibus, pax unius uirtute & felicitate parta. [b] *Altam domum dictam credunt, ex qua ait Tranquillus Neronem urbis incendium ſpectaſſe. Mæcenatianam uerò appellat; in qua etiam ægrum cubare ſolitum Auguſtum ait. Oblique autem hic Mæcenatis ſtudium in Auguſtum commendat: aueт enim cum eo conuiuium inire, & diem feſtum traducere, qui maxime illius ſtudioſus, felicem illi in patriam reditum, ac triumphum precatur.* [c] *Neptunius Dux, non quidem quòd maritimo bello dux res gereret; ſed quod eò prouectus eſſet felicitate rerum quas geſſiſſet, ut ſe Neptuni filium appellari uellet, ac cyanea ueſte, quod paternæ gloriæ īſigne eſſet, uteretur.* [d] *Minatus urbi uincla. Mera hæc aſſentatio: quæritur enim minime debita Auguſto laus aduerſarij inuidia. Quid enim? Pompeius uincla urbi minatur: Auguſtus iniecta, retinere pergit. Ita de alterius ſcelere non eſt dubitandum (in libera enim ciuitate occupatam dominationem ui atque armis tuetur) de altero quid fuiſſet futurum ſi uictori, & armato, redire ad urbem licuiſſet, in obſcuro latet. Inuidiam autem illud auget: quæ detraxerat ſeruis uincula, ea patriæ ſe iniecturum minatur: fugitiuis amicus, patriæ hoſtis. Sex. Pompeius enim, fugitiuis in Sicilia ſolicitatis claſſem armauerat. Non igitur ille reprehendendus, quòd uindicandam patriam in libertatem quouis militum genere cenſuiſſet (meminerat enim bello Punico ſecundo rempub. Volonum exercitu, egregie geſtam) ſed dij damnandi qui perfeciſſent ſuo ſcelere, ut reſpub. fugitiuorum armis, cum cætera deeſſent, uindicanda in libertatem uideretur.* [e] *Emancipatus fœminæ. Qui non intelligunt putant importunum tranſitum, repente à Sex. Pompeio ad Antonium factum, neſcientes Poëtam redire ad initium odes, ubi ait: Victore Lætus Cæſare: quo loco de Antonio & Cleopatra*

uictorem

uictorem uult accipi. Hæc Porph. Viri fortes uerò & clari magnitudine rerum geſtarum, maxime ſibi ſeruiendum poſteritati putant. Tantum autem eſt Antonij flagitium, ut id penè ſit poſteris incredibile futurum. [f] *– et ſpadonibus Seruire rugoſis poteſt. Adiuuandum eſt hoc pronuntiatione, inquit Porphyr. ut et rei indignitas, et indignatio dicentis exprimatur. Quid autem fœdius quàm militem, & quidem Romanum militem, ſpadonibus ſeruire?* [g] *Nequitiam uerò tantam Romani militis, uix credendum eſt ſolem aſpicere potuiſſe. Quid enim indignius nomine Romano, quàm inter aquilas, Aegyptiorum ſigna aſpici, mollium hominum, inertium, imbellium?* [h] *Defectio militum, ducis flagitium & dedecus tantum conſecuta.* [i] *Pertinet hoc totum ad augendam aduerſariorum infamiã. Quæ enim æquum erat, ut in prælio pugnam cientes, atque obuertentes in hoſtem proras cõſpicerentur, hæ latent, fugam, proris conuerſis, meditantes. Siniſtrorſum citæ, ait Porph. quòd ita Alexandriam ſpectare uiderentur. E littore enim Epiri, ubi pugnatum inter Auguſtum & Antonium eſt, dextra Italiam, ſiniſtra Alexandriam nauigatur.* [k] *Porph. Depoſuit coccineam chlamydem Antonius, qua imperator utebatur, & accepit lugubrem. Vtrum id ob luctum uictarum partium, an ut in fuga lateret? punico pro puniceo et purpureo ſagulo, quo imperatores in prælio utebantur, eſt uſus.* [l] *Ita Virg. Centum urbes habitant magnas, uberrima regna. Ventis antê non ſuis, ſiue quòd aduerſi flarent, Alexandriam fuga repetenti; ſiue quòd uicto, etiam ſi ſecundis uteretur, ad fœdam & turpem fugam, minime æqui futuri uidebantur. Suis utitur qui ijs ad uictoriæ præmium, non ad exitium & ruinam prouehitur.*

COMMENTARII.

– repoſtum] repoſitum, reconditum, ut Od. XXVIII. lib. 3. *– prome reconditum Lyde ſtrenua Cæcubum.*

– uictore Lætus Cæſare] in prælio nauali aduerſus Anton. & Cleop.

Sonante miſtum tibijs] ſic Od. 1. lib. 4. *– lyræque, & Berecynthiæ Delectabere tibiæ Miſtis carminibus non ſine fiſtula.* & Od. 19. lib. 3. *– cur Berecynthiæ Ceſſant flamina tibiæ?* cod. Faër. & unus Vatic. habent *Sonante mixtis tibijs carm.* &c. quæ ſcriptura mihi non diſplicet.

Hac Dorium, illis barbarum] lyra ſonante carmen Dorium, tibijs barbarum. Per barbarum autem uel Phrygius modus, uel Lydius ſignificatur, licet aliter dicat Glareanus. Nam Athenæus lib. 14. tradit ex Heraclida Pontico lib. 3. de muſica, quemadmodum tria totius Græciæ genera ſunt, nempe Dores, Aeoles, Iones: ita treis harmonias eſſe duntaxat, Doriam ſeu Doricam, Aeoliam, Ioniã. Phrygia autem, & Lydia à barbaris, qui Pelopem in Peloponeſum uenientem ſecuti ſunt, manauit. Ac Doria quidem grauior, uirilior, ſeuerior, & pœnè dicam, triſtior fuit: cui non admodum diſſimilis erat Ionia antiqua, quæ degenerauit poſteà, à barbaris mutata & corrupta. Aeolia uerò remiſſior, hilarior, elatior, mollior denique, & ad res amatorias aptior habebatur. Sed præſtat hac de re ipſa Heraclidæ uerba aſcribere. *Ἁρμονίας γὰρ εἶναι τρεῖς. τρία γὰρ καὶ γενέσθαι Ἑλλήνων γένη, Δωριεῖς, Αἰολεῖς, Ἴωνας. Οὐ μικρᾶς οὔσης διαφορᾶς ἐν τοῖς τούτων ἤθεσι, Λακεδαιμόνιοι μάλιστα τῶν ἄλλων Δωριέων τὰ πάτρια διαφυλάττουσι.* Lucianus quoq; in Harmonide his conſentanea ſcribit, *καὶ ἑκάστης ἁρμονίας διαφυλάττειν τὸ ἴδιον, τῆς Φρυγίου τὸ ἔνθεον· τῆς Λυδίας τὸ βακχικὸν, τῆς Δωρίου τὸ σεμνὸν· τῆς Ἰωνικῆς τὸ γλαφυρὸν·* id eſt, &, quod cuiuſque harmoniæ proprium eſt, ſeruare: Phrygiæ concitationem, & furoris diuini ſimilitudinem quandam: Lydiæ, agitationem Bacchicam: Doriæ, grauitatem ſeueritatis plenam: Ioniæ hilaritatem lepidam, & concinnam. & Ariſtoteles lib. 8. de rep. eo loco, ubi de harmoniarum diſſimilitudi

ne diſputat,oſtendens ex diſſimilibus cantibus aliter atque aliter affici auditores, Doriam harmoniam ſolam ex omnibus ait moderatos, ſedatos, temperatos affectus in animis auditorum ingenerare.Verba Ariſtot. ſunt hæc, Εὐθὺς γὰρ ἡ τῶν ἁρμονιῶν διέστηκε φύσις, ὥστε ἀκούοντας ἄλλως διατίθεσθαι. &c. In eod. libro Phrygiam harmoniam ait non rectè à Socrate eſſe relictam ac retentam cum Doria, præſertim cùm ex organis tibias reiecerit. habet enim (inquit Ariſtot.) eandem uim in uocibus Phrygia harmonia, quam tibia in organis. Nam utraque ad animos concitandos & permouendos ualet. Sed plura de his lege apud Platon.li.3. de rep.& apud Ariſtotelem lib.8.

Actus] fugatus, διωχθεὶς. agere enim interdum ualet inſequi,διώκειν,ut ſup. Od. VI. *Agam per altas aure ſublata niues.*quemadmodum (inquit) nuper fecimus cum uictus eſt Sex. Pompeius in freto Sicilienſi. nempe ante pugnam Actiacam.

Neptunius Dux] Sext. Pompeius Magni filius, qui ſe Neptuni filium prædicabat.

Minatus vrbi uincla] minatus ciuibus Rom. ſeruitutem, quam ſeruis & fugitiuis ademerat. ſup. Od. IIII. *Contra latrones, atque ſeruilem manum.*

Romanus] nunc redit ad Victoriam Actiac. ſpe præceptam,& ad Anton.

-eheu,poſteri negabitis] negabitis unquam factum eſſe, ut incredibile quiddam, & à ciuis Romani ingenio, atque indole alienum.

Emancipatus] Antonius traditus fœminæ Cleopatræ. Emancipatus,id eſt, poteſtati permiſſus,& pœnè dicam,in manum datus. Emācipare enim non eſt id propriè, quod quidam & litterarum, & iuris ciuilis imperiti exiſtimant, patria poteſtate liberare. Nam quamuis hoc quoque ſignificet, non eſt tamen hæc propria huius uerbi ſignificatio:ſed tralata,& ex ſimulata illa,ſeu(vt loquuntur) imaginaria uenditione, quæ in emancipationibus intercedebat, nata. mancipare enim dicebatur emtor, id eſt, quaſi manu capere: emancipare uenditor,id eſt è manu dimittere, & alteri tradere. Sic Plautus in Bacchid. *nunc mulier tibi me emancupo: tuus ſum, tibi operam do.* M. Tull. in Catone maiore. *ita ſenectus honeſta eſt, ſi ſe ipſa defendit, ſi ius ſuum retinet, ſi nemini emancipata eſt.*ſic enim legit Nonius Marcellus, non ut uulgo. *mancipata.* & lib. 1. de finibus, *Quid L. Torquatus, is qui Conſul cum Cn. Octauio fuit:cum illam ſeueritatem in eo filio adhibuit, quem in adoptionem D.Silano emancipauerat*, &c. & Philipp. 2. – *tum iſte uenditum, atque emancipatum Tribunatum conſilijs ueſtris oppoſuit*. Rectè igitur Feſtus, *Emancipati duobus modis intelliguntur, aut ij qui ex patris iure exierunt, aut ij qui aliorum fiunt domini: quorum utrunque fit emancipatione*, id eſt (ut ego interpretor) traditione.

-fert uallum] miles Romanus, ut intelligamus quantum interſit inter diſciplinam militarem hodiernam, & ueterem illam Romanam, ferebat plus dimidiati menſis cibaria,ferebat ſi quid ad uſum uellet,ferebat uallum,ut ſcribit M. Tull. Tuſcul. 2. – *nam ſcutum, gladium, galeam, in onere noſtri milites non plus numerant* (inquit idem) *quàm humeros,lacertos,manus. arma enim membra militis eſſe dicunt.*ſed hæc ſub imperio fœminæ perferre turpe eſt.

-ſpadonibus Seruire rugoſis] qui erant in comitatu Cleopatræ, ſup. Od. XXXVII. lib. I. *Contaminato cum grege turpium Morbo virorum.*Propert. lib. I. *Et famulos inter fœmina trita ſuos.*

Conopeum] κωνωπεῖον nominant Græci uelum ad culices excludendos, atque arcendos comparatum: quos illi κώνωπας dicunt. Quòd autem ſyllaba huius nominis ea, quæ eſt ultimæ proxima, corripitur ab Horatio, & item à Propertio lib. quem modò commemoraui, *Fœdaq; Tarpeio conopea tendere ſaxo*, id minus eſt uſitatum. Nam diphthongus Græca ου fere ſemper à Latinis uerti-

tur

tur in *i* aut *e* longa, ut cichorêa, chorêa, Alexandrêa, ſiue Alexandria. Sed cur turpe conopeum? quia molle, & delicatum, & thalamis aptum, non caſtris, aut militiæ: neque Romanæ grauitati, ac diſciplinæ decorum.

Ad hunc] Antonium. Iam hoc totum, *ad hunc uerterunt*, idem ualet, quod, huic aduerſi fuerunt, uel conſtiteruut. Nam nomen *aduerſus* ex præpoſit. ad, & uertendo factum eſt. unde *uenti aduerſi; fortuna aduerſa, prælium aduerſum*: & *aduerſi hoſtes*, qui terga non uertunt, & *aduerſæ naues*, quæ proram habent obuerſam, ſeu aduerſam. Cæſar lib. 3. de bello Gall. *circiter* CCXX. - *naues eorum paratiſſimæ, atque omni genere armorum ornatiſſ. è portu profectæ, noſtris aduerſæ conſtiterunt.* Contrà *auerſi*, qui terga uertunt. Idem lib. 1. de bell. Gall. *cùm ab hora ſeptima ad ueſperum pugnatum ſit, auerſum hoſtem nemo uidere potuit.*

- frementeis] uſitatum equorum epithetum. ſic ſup. Od XIIII. lib. 4. - *& frementem Mittere equum medios per igneis.* Virg. Georg. 1. - *tuq; ô, cui prima frementem Fudit equum magno tellus percuſſa tridenti, Neptune*, &c.

Galli] proinde ac ſi diceret: Galli Antonium reliquerunt, atque ad Cæſarem transfugerunt: Romani autem ſpadonibus Aegyptijs ſeruire maluerunt. Fortaſſe ſignificat Gallos equites Amyntæ, aut Deiotari, qui ambo ab Antonio ad Cæſarem transfugerunt. Iam quòd equites commemorat, cum agatur de pugna nauali, notum eſt ex Plutarcho, aliiſque, Cæſari & Antonio eodem tempore, quo claſſes erant ad pugnam naualem paratæ, fuiſſe etiam in terra, & in littore exercitus aduerſarios, pedeſtres & equeſtres.

Hoſtiliumq; nauium] & hoſtilium nauium puppes, id eſt, naues hoſtiles: uel propriè poſteriores nauium partes, fugã & Alexandriam ſpectantes in portu deliteſcunt. *citæ* habent omnes libri manu ſcripti: quod nomen alii interpretantur, ad fugam paratæ, & expeditæ: ad fugiendum, quàm ad pugnandum aut uincendum paratiores. quam ſententiam confirmat Plutarch. in Antonio, his uerbis, de Cleopatra loquens. ἤδη πρὸς φυγὴν ὁρῶσα, καὶ τιθεμένη τὰ καθ' ἑαυτὴν οὐχ ὅπως πρὸς τὸ νικᾶν ἔσαι χρήσιμα, ἀλλ' ὅθεν ἄπεισι ῥᾷστα τῶν πραγμάτων ἀπολλυμένων, id eſt, iam fugam ſpectans, & res ſuas ita inſtruens & adornans, non ut ad uincendum eſſent accommodatæ, & utiles, ſed quo modo rebus perditis facillimè ſe reciperet, alii ſimpliciter, celeres, ut Homer. & ceteri Græci θοὰς νῆας dicunt. ſed nonnulli *ſitæ* legunt, & ita habent quidam lib. typis excuſi, ut intelligamus Cleopatræ naues LX. poſt ſiniſtrum cornu collocatas: cui præerat Cælius.

Io triumphe, tu mor.] id eſt, tu nimis tardus es, currus ipſi triumphales parati ſunt: tu eis in mora es. Erat autem *Io triumphe* uox militum Imperatorem triumphantem proſequentium. quod declarat T. Liuius lib. 45. his uerbis, *Militum quidem propria eſt cauſa: qui & ipſi laureati, & quiſque donis, quibus donati ſunt, inſignes, triumphum nomine cient.* & Varro libr. 5. de lingua lat. *Triumphare appellatum, quòd cum imperatore redeuntes milites clamitant per urbem in Capitolium euntes, io triumphe.*

- ducem] Marium. cuius legato Sillæ Iugurtha uinctus traditus eſt, & ab eo Marium deductus. actores Salluſt. & Plutarch.

- neque Africano] neque Africano bello parem Auguſto ducem reportaſti, nempe P. Cornelium Scipionem Africanum minorem.

- cui ſuper Carthaginem Virtus, &c.] id eſt, qui ſua uirtute Carthaginem urbem olim potentiſſimam ac florentiſſimam deleuit, atque euertit, ſepulcrumq; ſibi ſuper eius ruinas poſitum, atque extructum ampliſſimum, atque ad ſempiternam hominum memoriam clariſſimum comparauit. Nam uidetur mihi hoc ſignificare Horatius, gloriam, & immortalitatem P. Cornelij Scipionis Afri

cani minoris mortui in euerſione & exciſſione Carthaginis poſitam eſſe, quia illius urbis buſtum ac funus, ipſi Africano ſit inſtar magnificentiſſimæ ſepulturæ, quæ non ſinat illum iacêre inſepultum. M. Tull. in orat. contra Rull. *Quam* (de Carthagine loquitur) *P. Africanus nudatam tectis, ac mœnibus, ſiue ad notandam Carthaginienſium calamitatem, ſiue ad teſtificandam noſtram uictoriam, ſiue ad oblatam aliquam religionem, ad æternam hominum memoriam conſecrauit.* Idem Off. 1. *At Carthaginem & Numantiam funditus ſuſtulerunt.* ex quibus duobus M. Tull. locis, & ex hiſtoria cum inter omnes conſtet Carthaginem funditus à Scip. fuiſſe euerſam, hanc huius loci ſententiam eſſe arbitror, Carthaginem euerſam & deletam P. Corn. Scipioni Africano L. Paulli filio ſepulcri loco eſſe. Quemadmodum enim dum manent ſepulcrorum monimenta, manet & eorum, qui in eis conditi ſunt, memoria: ſic dum extabunt Carthaginis ruinæ, ſeu potius dum extabit dirutæ Carthaginis memoria, Scipionis uirtus ac uictoria celebrabitur. atque hanc explicationem huius loci confirmat Paterculus his uerbis, *Eam urbem* (nempe Carthaginem) *magis inuidia imperij, quam ullius eius temporis noxia inuiſam Romano nomini P. Scipio funditus ſuſtulit, fecitq; ſuæ uirtutis monumentum, quod fuerat aui ſui clementiæ.*

Punico Lugubre mutauit ſagum] hoc dicit, Punico, id eſt, purpureo ſago poſito, lugubre ſumſit. uide annot. ad Od. xvi. lib. 1.

Aut ille centum nobilem, &c.] ſic ſup. Od. xxvii. lib. 3. *– centum tetigit potentem Oppidis Creten.*

– non ſuis] id eſt, aduerſis, inimicis.

Exercitatas] uſitatus erat *exercitas*, id eſt, uexatas, ut Od. xiiii. lib. 4. *Indomitas propè qualis undas Exercet Auſter Pleïadum choro.* & M. Tull. pro Milone. *Quid enim nobis duobus iudices laborioſius? quid magis ſollicitum, magis exercitum dici, aut fingi poteſt?* T. Liuius lib. 49. de Catone, *– ſimultates multo plures & exercuerunt eum, & ipſe exercuit eas.* Catull. ad Manlium, *Nam, mihi quam dederit duplex Amathunthia curam, Scitis, & in quo me exercuerit genere.* nam mendosè proximo uerſiculo legitur in omnibus exemplaribus, *corruerit*. Virg. Aen. 3. *– nate Iliacis exercite fatis.* de Syrtibus diximus ſuprà ad Od. xxii. lib. 1.

Aut fertur incerto mari] errat, neſciens quo in ſinu, quá'ue in regione maris nauiget.

Capaciores affer huc, &c.] affer maiores calices, ut bibamus liberalius. ſic Saty. vii. lib. 2. *Et calices poſcunt maiores.* quod Græci dicunt, *αἰτεῖν μείζυς* ſubaud. *κύλικας*. Athenæus lib. 11. *αἰτουῶτος ᾖ τῦ γραμματικοῦ Λεωνίδυ μεῖζον ποτήριον,* &c. M. Tull. autem Verr. 3. *– fit ſermo inter eos, & inuitatio, ut Græco more biberetur. hoſpes hortatur. poſcunt maioribus poculis.* ad quem locum annotat Aſcon. Pædianus *poſcunt*, id eſt, *prouocant*. ſed mihi uidetur hoc quoque loquendi genus à Græcis expreſſum. ſic enim loquuntur. *αἰτεῖν πιεῖν μεγάλῃ κύλικι.* Athen. lib. 15. *ἐπὶ τούτοις ὁ οὐλπιανὸς ᾔτει πιεῖν μεγάλῃ κύλικι.* & ita Plaut. in rudente. *Neptunus magnis poculis hac nocte eum inuitat.*

Vel, quod fluent. nauſ. coërc.] quamobrem uinum Cæcubum dicatur hic uim habere nauſeæ coërcẽdæ, ex ijs, quæ ſuprà ad Od. xx. lib. 1. de hoc uino annotauimus, intelligere licet, nempe eſſe *πληκτικὸν*, id eſt, ſenſum pungere, ac ferire. nam, quæ pungunt, mordent, ac feriunt ſenſum, ea nauſeam ſedant.

Curam, metumque, &c.] ſuprà Od. vii. lib. 1. *– nunc uino pellite curas.* Iam de hoc genere loquendi *ſoluere metum*, & *ſoluere curam* diximus ad Od. xii. lib. 1.

Lyæo ſoluere] alludit ad Græcum nomen Lyæi, id eſt, Bacchi: quod ductum eſt a uerbo *λύειν*, id eſt, ſoluere: interpretatioque nominis eſt. ſic M. Tull.

pro

pro Roſcio Amerino alludens ad Chryſogoni Syllæ liberti nomen *Venio nunc ad illud nomen aureum Chryſogoni.* Idem Philipp. x i. *Lyſidicum ipſum Græco uerbo, qui omnia iura diſſoluit.*

IN MEVIVM. Ode 10.

Naufragium ei precatur.

[a] MALA *ſoluta nauis exit alite,*
Ferens olentem Meuium.
[b] *Ut horridis utrunque uerberes latus,*
Auſter memento, fluctibus.
[c] *Niger rudentes Eurus inuerſo mari,*
Fractosq́, remos differat.
[d] *Inſurgat Aquilo, quãtus altis montibus*
Frangit trementeis ilices.
[e] *Nec ſidus atra nocte amicũ appareat:*
Qua triſtis Orion cadit.
Quietiore nec feratur æquore,
Quàm Graia uictorum manus:
[f] *Cum Pallas uſto uertit iram ab Ilio*
In impiam Aiacis ratem.
[g] *O, quantus inſtat nauitis ſudor tuis,*
Tibiq́, pallor luteus,
[h] *Et illa non uirilis eiulatio,*
Preces & auerſum ad Iouem:
[i] *Ionius udo cum remugiens ſinus,*
Noto carinam ruperit.
Opima quòd ſi præda curuo littore
[k] *Porrecta mergos iuueris:*
Libidinoſus immorabitur caper,
Et agna tempeſtatibus.

[a] *Malis auſpicijs ſoluit, quæ impurum hominem et improbũ uehit. Neque enim ſemper impijs contingit ſecunda nauigatio: id quod Dionyſius ſalsè ille quidem, ſed impiè æque iactaſſe & ſcelerate fertur: qui cum Locris Proſerpinæ fano expilato, ſecundiſſimè Syracuſas nauigans curſum teneret, uidetis'ne, inquit, amici, quàm bona à dijs immortalibus nauigatio ſacrilegis detur? Cic. Mali enim, impuri, flagitioſi, quocunque eant, triſte ac tetrum auſpicium (omnibus illos eodem conſenſu diris atque execrationibus deuouentibus) ſecum ferunt. Eſt autem is Meuius, cuius Virgilius quoque non ſine contumelia meminit, quod & à Porphyr. & ab alijs eſt animaduerſum, Qui Bauium non odit, amet tua carmina Meui.* [b] *Id quod tã dira auſpicia portendunt, fœdam tempeſtatem, uentis diuerſis utrinque ſæuientibus, iactatæ naui atque agitatæ, fluctibus precatur.* [c] *Ne uelis remis'ue ei liceat uti, quæ infauſtis ominibus ſoluit, rudentes, inquit, Eurus, ceteraq́; nauis armamenta, tũ remos fractos et diſiectos differat.* [d] *Docent quanta ſit in mari tempeſtas, aut conuulſæ aut fractæ uentorum ui in continenti arbores. Hinc excogitat imprecandi genus, quo nihil ad uim odij explicandam apertius aut ſignificantius.* [e] *Quod unum relinquitur perfugium, quibus naufragium & certum exitium impendet, ut atra nocte, nubibus cælo obducto, emicans ſidus illuceſcat, precibus uotisq́; ab improbo homine, & minime digno præſenti ope deorum, auertit.* [f] *Propius ad ſpeciem, à toto genere diſcedens, tempeſtatem longe ſæuiſſimam, exortam imperio deorum ad hominis ſcelus uindicandum, qui maxime in illos impius ſceleratusq́; extiterat, inimico ominatur. Impium autem eſſe ueriſimile eſt, in quem pœnam in ſceleratum conſtitutam ſibi precandam exiſtimat. Quam uerò Pallas Aiaci irata eſſet, illud oſtendit, uerſam ab ea in illum iram, qua elata, in Troianos ad eorum uſque excidium & ruinam laborauerat.* [g] *Timido, ac fracto animo & abiecto imminens naufragij periculum, tanquam præſens illi obuerſari ob oculos animaduertat, cum uolupta-*

te

te quadam perſequitur. Graue autem timido eſt, ſi quando quæ formidat atque horret, inuito & nolenti obijciantur. [h] *Magnitudo periculi pauorem imbelli & ignauo, ſtimulos forti ad induſtriam, uim, animos, robur addit. Inſtat ſudor fortibus (minime enim periculi magnitudine deterrentur, quo minus ad imperia accipienda præſto ſint ac delata ſibi munera impigre obeunda) inerti pallor inſtat muliebris eiulatio, non profuturæ præces, & uota impio, & qui habet auerſum Iouem.* [i] *Sub affectum quaſi ponit, impetu uentorum diſiectam nauim; tum quod naufragium conſequitur, cadauer inimici in littus eiectum, mergis opimam futurum prædam.* [k] *Tanta eſt odij uis, ut præpoſtero ordine, tempeſtati, aduerſæ, ſæuæ, immani ſim agnam quòd te perdiderit immolaturus.*

COMMENTARII.

Mala alite] malo auſpicio, ſup. Od. xv. lib. 1. - *mala ducis aui domum, Quem multo repetet Græcia milite.*

- olentem] tetri odoris hominem: qui odor ex alis exiſtit, ſed non in omnibus æquè grauis: in rufis, in edacibus, in immundis, atque illotis plerunque intolerabilis, *naſorum peſtem* appellat Catullus, ut alibi dicemus.

Vt horridis vtrunque verberes latus, &c.] optat ei nauigationem incommodam, atque aduerſam: denique naufragium.

- inuerſo] concitato, agitato. ſed in uoce *inuerſo* maior uis ineſt. ſignificat enim mare ita eſſe concitatum, ut inuerſum uideatur.

- differat] diuerſos ferat, diſſipet. ſup. Od. v. huius libri. - *inſepulta membra different lupi.* Terent. Adelph. - *miſeram me differor doloribus.* Idem in Andria. *Orationem ſperat inueniſſe ſe, Qua differat te.* Lucret. lib. 2. *Scintillaſq; agere, ac latè differre fauillam.* Plaut. in milite glor. - *nempe ut aſſimulem me amore iſtius differri.* Itaque quemadmodum hic Horat. *remos differat,* ſic Virgil. Aeneid. 1. *Franguntur remi,* dixit.

- ſidus amicum] φίλον, gratum, optatum, ſalutare: nempe Caſtor, & Pollux. ut ſup. Od. x11. lib. 1.

Nec ſidus atra, &c.] ſic deſcribit aduerſam tempeſtatem, & naufragium Apollon. lib. 2. ὦρσε δὲ κῦμα Κεκληγὼς πνοιῇσι. κελαινὴ δ' οὐρανὸν ἀχλὺς Ἄμπεχεν, οὐδέ πῃ ἄστρα διαυγέα φαίνετ' ἰδέσθαι Ἐκ νεφέων, σκοτόεις δὲ πέρι ζόφος ἠρήρειστο. Sed omnium, mea quidem ſententia, optimè Virgil. lib. 1. Aen. *Eripiunt ſubito nubes cælumq;, diemq;,* &c.

Quietiore] placatiore, tranquilliore, ſedatiore.

Quàm Graia victorum manus] quàm Græci uictores, qui uel omnes ferè naufragio perierunt, uel magnis tempeſtatibus agitati, longiſq; terroribus circumacti, uix tandem nudi, & egentes in patriam redierunt. Agamemnon autem tot periculis terra, mariq; defunctus, ab Aegiſto & Clytemneſtra uxore interfectus eſt.

In impiam Aiacis ratem] Aiacis Oilei. Aiax Oilei filius Locrus pleriſque, Græcis connectoribus ſuis Troia exſciſſa calamitati, & exitio fuit: propterea quòd Caſſandram Mineruæ ſupplicem in eius templo ſtuprauerat; quo facinore Dea offenſa dicitur etiam oculos auertiſſe. Itaque reuertentibus Græcis, iamq; Eubœæ uicinis, tantos fluctus, tantaſq; tempeſtates excitauit, ut complures naufragio perierint. Neptunus autem, cum ille ad uada Gyræa ſaluus delatus eſſet, dixiſſetque ſe diis inuitis ſeruatum eſſe, periculumq; effugiſſe, eam uocem tam impiam indignè ferens, ſaxum Gyræum, cui ille inſidebat, dirupit, ac diſcidit: quo facto præcipitem illum in medios fluctus exturbauit. auctor Hom. ὀδυσ. δ. Καὶ νύ κεν

ἔκφυγε

ἔκφυγε κῆρα, καὶ ἐχθόμενός περ Ἀθήνῃ, Εἰ μὴ ὑπερφίαλον ἔπος ἔκβαλε, καὶ μέγ' ἀάσθη· Φῆ ῥ' ἀέκητι θεῶν φυγέειν μέγα λαῖτμα θαλάσσης. Τοῦ δὲ Ποσειδάων μεγάλ' ἔκλυεν αὐδήσαντος. Αὐτίκ' ἔπειτα τρίαιναν ἑλὼν χερσὶ στιβαρῇσιν, Ἤλασε γυραίην πέτρην, ἀπὸ δ' ἔσχισεν αὐτήν, Καὶ τὸ μὲν αὐτόθι μεῖνε, τὸ δὲ τρύφος ἔμπεσε πόντῳ, Τῷ ῥ' Αἴας τὸ πρῶτον ἐφεζόμενος μέγ' ἀάσθη, Τὸν δ' ἐφόρει κατὰ πόντον ἀπείρονα κυμαίνοντα.

O, quantus inſtat nauitis, &c.] quantum ſudabunt nautæ tui in ea, quæ tibi impendet, tempeſtate? quantum tu pallebis?

- pallor luteus] pallor luridus, fuluus, aurei coloris. ut Catull. ad Iuuent. *Hoſpes inaurata pallidior ſtatua?*

- eiulatio] fletus muliebris, M. Tull. de leg. II. *Cælius leſſum quaſi lugubrem eiulationem eſſe dicit ſe ſuſpicari*. Idem Tuſcul. 2. *- eiulatus ne mulieri quidem conceſſus: & hic nimirum fletus eſt, quem* XII. *Tabulæ in funeribus uetant adhiberi*.

-auerſum] minus audientem preces. ut ſup. Od. II. lib. I. *- minus audientem Carmina ueſtam?*

- remugiens] iterum, atque iterum murmurans. tralatio eſt à bobus. ut Od. x. lib. 3. *Audis quo ſtrepitu ianua, quo nemus Inter pulchra ſitum tecta remugiat uentis?*

Opima quod ſi præda curuo littore, &c.] Quòd ſi tu naufragio perieris, & corpus tuum in littus eiectum, præda mergis fuerit, libidinoſus, &c. iuueris autem non iuuerit eſſe legendum peruincunt libri manuſcripti: duo Vatic. Ian noct. Faër.

Libidinoſ. immol. cap. Et agn. temp.] caper Baccho potius ſolebat immolari, ut annot. ſuprà ad Od. VIII. lib. 3. *- album Libero caprum.* interdum etiam tempeſtatibus, item agna. Virg. Aen. V. *Tres Eryci uitulos, & tempeſtatibus agnam, Cædere deinde iubet*.

AD PECTIVM. Ode II.

Se amore captum, non poſſe ad uerſus faciendos operam, ſtudium'ue conferre.

[a] PECTI, *nihil me, ſicut anteà, iuuat*
Scribere uerſiculos, amore perculſum graui:
[b] *Amore, qui me, præter omneis, expetit*
Mollibus in pueris, aut in puellis urere.
Hic tertius december, ex quo deſtiti
Inachia furere, ſiluis honorem decutit.
Heu me, per urbem (nam pudet tanti mali)
Fabula quanta fui? conuiuiorum & pœnitet,
In queis amantem & languor, & ſilentium
Arguit, & latere petitus imo ſpiritus.
[c] *Contraq́; lucrum nil ualere candidum*
Pauperis ingeniũ querebar applorans tibi,
Simul calentis inuerecundus deus

[a] *Magna uis amoris, quæ ab inſtituto ſcribendi auocare Horatiũ poteſt: nihil enim homines agunt libentius, quàm quæ gloriæ ſeruiunt; ſunt autem quæ ſcribimus præclare, omnium maximè laudi & gloriæ ſeruientia. Quid uero mirum, eum abſiſtere à ſtudio ſcribendi, quem grauis amor percellat; abiectum & humi iacentem nulla uis maior erigat, atque excitet ad ſcribendum? conſulto autem rem eleuat grauiſſimam, & cuius maxime ſtudio ducitur. Minimè nunc me tenet, inquit, uoluptas illa, qua aliquando*

[d] Feruidiore mero arcana promorat loco.
[e] Quòd ſi meis inæſtuet præcordijs
Libera bilis, ut hæc ingrata uentis diuidat
[f] Fomenta, uulnus nil malum leuantia:
Deſinet imparibus certare ſũmotus pudor.
[g] Vbi hæc ſeuerus te palàm laudaueram:
Iuſſus abire domum, ferebar incerto pede
Ad non amicos, heu, mihi poſteis, &, heu,
Limina dura, quibus lũbos, et infregi latus.
Nunc gloriantis quanlibet mulierculam
Vincere mollitia, amor Lycisci me tenet:
Vnde expedire non amicorum queant
Libera conſilia, nec contumeliæ graues:
Sed alius ardor, aut puella candida,
Aut teretis pueri longam renodantis comã.

aliquando licuit frui uerſus ſcribendi. Leue hoc ei uidetur, qui perculſus ui amoris graui, curis multo quidem grauioribus iacta tur. [b] Amore, qui me, præt. Habet repetitio uim maximam ad magnitudinem amoris oſtendendam. Neque enim ſatis uidentur ſignificare ſemel dicta, quæ nos mouent uehementius. Eodem autẽ recurrimus, tanquam nobis cætera deſint, quibus ſenſum animi quo afficimur, aſſequamur. Verba tamen adhibentur grauiſſima, & quæ amore ægrum animum maxime ſignificare, effingereque poſſint - in pueris, aut in puellis urere - ex quo deſtiti Inachia furere - pudet tanti mali - Fabula quanta fui? tum illa - amantem & languor, & ſilentium Arguit, & latere petitus imo ſpiritus. [c] Querebar plorans, contra animum quæſtui atque lucro addictum, nihil bonum ingenij poſſe, ad amorem conciliandum. Latere autem imo dixit, quod Virgil. imo pectore, Aen. 1. - querenti talibus ille Suſpirans, imoque trahens à pectore uoces. & eodem lib. Tum uerò ingentem gemitum dat pectore ab imo. Et lib. 2. Sed grauiter gemitus imo de pectore ducens. [d] -promouere loco, illius eſt, qui pedem aduerſarium referre cogit, obſtinatius illum tuentem. Etiam ſi obniterer certo animi conſilio, ne querendo quibus afficerer malis, ineptirem, at hoc uinum ab inuito extorquebat, et liberiore compotatione calente. Eſt autem uetus adagium, In uino ueritas. Qua de re cum alij multa, tum illud Plinius præclare - tunc, inquit, animi ſecreta proferuntur. Alij teſtamenta ſua nuncupant, alij mortifera loquuntur, rediturasq; per iugulum uoces, non continent, quàm multis ita interemptis. Nam illud prouerbio apud ueteres iactabatur οἶνον οὐκ ἔχειν πηδάλια, uinum clauum non habere, cuius meminit Athenæus: ut minime mirandum ſit, eum qui tanquam rationis clauum amiſerit, ueluti abreptum ſæua tempeſtate nauigium, clauo amiſſo, in ſaxa & ſcopulos, in grauiſſimos errores & pudendos ſæpe incurrere. [e] Quod ſi meis inæſt. præcord. Emergit aliquando in amore, ſopita quidem, ſed non planè obruta conſilij uis: quæ rationem tanti flagitij uindicem, ſi præſto ſit qui pareat, opportune excitet. Itaque æſtuat præcordijs, ſed non tamen libera bilis. Neque enim eſt amanti liberum iraſci ei, quam amat, atque adeò ut illi ſit addictus atque emancipatus. [f] Fouent amorem blandiora uerba, appellationes, loquaces nutus, iniectæ ſpes morigerandi, alia lenocinia, & delinimenta, per quæ non licet homini ſui iuris eſſe; uulnus eadem non ſanant. [g] Vna res quæ maxime in amore conſtat, amantium inconſtantia eſt. Vbi hæc inquit ſeuerus laudaueram, ueritus prudentis amici reprehenſionem; ut iam appareret non æſtuare animum libera indignatione; ad inuiſas ædes, incerto pede, præſtares ne ex præſcripto rationis aliò digredi, uictus amore properabam. Quid tamen propterea aſſecuturus? ut latus frangerem, duriſſimis poſtibus inhærendo; minimè illa audiente meas preces, quæ pretio modo, & compendio moueretur. [h] Quanta huius morbi uis? quæ ita uulnus ſanat, ut alterum faciat? Magnum autem flagitium cum ſit, uinci amore, grauem hominem; tum non ferendum quidem, uinci à puero, ab effæminato, à quauis muliercula molliore. [i] Grauis eorum conditio eſt, qui ita è ſeruitute uindicantur, ut ijs ſit uindici ſeruiendum. Ita datum

loco

loco prouerbio eſt, Clauum clauo trudere; ubi nouo amore, qui iam fixus animo inſederit amorem tanquam clauo, clauum pelli ſignificamus.

COMMENTARII.

– amore perculſum] tralatio eſt. ſic Virg. Georg. II. *Quarum ſacra fero ingenti perculſus amore.* percellere propriè ſignificat ita impellere, ut peruertas, quemadmodum ſuprà diximus ad O. v II. huius lib. *Menteſq; perculſæ ſtupent*, quod quidem exempla ex bonis ſcriptorib. declarabunt. Lucre. lib. I. *Aëriæ primùm uolucres te diua, tuumq; Significant initum perculſæ corda tua ui.* Idem lib. 6. *Nimirum quia cùm uehementi perculis ictu, Confluere ex ipſo poſſunt elementa uaporis.* Idem lib. v. *– regeſq; ſuperbi Corripiunt Diuûm perculſi membra timore.* Catull. ad Manlium. *Tempore, quo certa Stymphalia monſtra ſagitta Perculit.* Virg. Aen. v. *Victorem Buten, immani corpore qui ſe Bebrycia ueniens Amyci de gente ferebat, Perculit, & fulua moribundum extendit arena.* Plaut. Epid. *– perij, plauſtrum perculi.* Terent. Eunucho. *Quò trudis? perculeris iam tu me*, M. Cato lib. originum. *Ventus Cercius, cum loquare, buccam implet: armatum hominem, plauſtrum oneratum percellit.* libet autem mihi ἐν παρέργῳ, ut ſtudioſis bonarum litterarum adoleſcentibus conſulam, & gratificer, Plautum, & M. Tullium, quibus in locis hoc uerbo uſi, à librariis corrupti ſunt, ſuæ integritati reſtituere. Plautus in Trinummo. *Si animus hominem perculit, actum eſt, ſi animo ſeruiuit non ſibi. Si ipſe animum perculit dum uiuit, uictor uictorum cluet. Tu ſi animum uiciſti potius, quàm animus te, eſt quod gaudeas.* quo loco omnia, quæ quidem uiderim exemplaria, habent, *perpulit*. Idē Epidico. *– planè hic eſt, qui mihi in Epidauro primus pudicitiam*, ubi corruptè *pepulit*. M. Tull. in or. pro M. Cæl. *Quid tumultuaris ſoror? quid inſanis quid à clamore exorſa, uerbis, paruam rem, magnam facis? uicinū adoleſcentulum aſpexiſti: candor huius te, & proceritas, uultus, oculique perculerunt*, id eſt, de recto mentis ſtatu deturbarunt, ἔσφηλαν. ubi uulgò legitur *perpulerunt* mendosè. Idem lib. I. de orat. ad Q. Fratrem. *Equidem, & Ser. Galbam memoria teneo, diuinum hominem in dicendo, & M. Aemilium Percinam, & Cn. ipſum Carbonem; quem tu adoleſcentulus perculiſti, ignarum legum, hæſitantem in maiorum inſtitutis, rudem in iure ciuili*: ubi uulgati codices habent *perpuliſti*, uitioſè: cū ſignificet Cn. Carbonē, quem M. Craſſus accuſauerat, ſententiis iudicum damnatum, & fortunis ſuis euerſum eſſe. & epiſt. ad Nigid. Figul. lib. 4. *Nulla enim meipſum priuatim perculit inſignis iniuria.* ubi mendoſè uulgò *pepulit*.

Mollibus in pueris, aut in puellis] ſic Lucret. de amore lib. 4. *Sic igitur, Veneris qui telis accipit ictum, Siue puer membris muliebribus hunc iaculatur, Seu mulier toto iactans è corpore amorem, Vnde feritur, eò tendit, geſtitq; coire, Et iacere humorem in corpus de corpore ductum.*

Hic tertius December] tertius annus.

– honorem] frondes, quæ ſunt arboribus ornamento.

Fabula quanta fui?] quàm multus de me ſermo habitus eſt dedecoris, & ignominiæ plenus? ſic loquitur Tibull. de Apolline lib. 2. eleg. III. *Fabula nunc ille eſt. ſed, cui ſua cara puella: Fabula ſit, mauult, quàm ſine amore, Deus.* Idem lib. I. eleg. IIII. *Parce puer quæſo, ne turpis fabula fiam.* ſic Horat. infrà epiſt. ad Vinn. Aſellam. *Aſinæq; paternum Cognomen uertas in riſum, & fabula fias.* Non diſſimile eſt illud Propertii lib. I. *Quid ſi parua tuæ dederis ueſtigia culpæ, Quàm citò de tanto nomine rumor eris?* Idem propè ualet uenire in ora: de quo genere lege annot. ad epiſt. ad Iul. Flor. lib. I. *Quid Titius Romana*, &c.

In queis aman. & lang. & ſilent. &c.] hæc ſunt amoris argumenta: de quibus

bus ſuprà ad Od. XII.lib. I.

– & látere petitus imo ſpiritus] Plautus in Ciſtell. *Hoc, ſis, uide: ut ſuſpirium petiuit alte.* notandum autem in nomine *latere* ſyllabam ultimam *re* produci: niſi quis dicat eſſe legendum, & *latere ex petitus imo ſpiritus*, id eſt, è latere petitus. Interdum uocalis longa ante uocalem ſequentem non eliditur, quidem, ſed tamen producitur, ut infrà eadem Od. *Vincere mollitia amor Lyciſci me tenet.* & quinto ab hinc uerſu. *Feruidiore mero arcana promorat loco.* & Od. XXVIII. lib. I. *Oſſibus, & capiti inhumato.* ſic Catull. in Lesbiam. *Quo ſigno? eadem totidem mox deprecor illi Aſſiduè.* Lucret. lib. 6. *Sed natura loci opus efficit ipſa ſua ui.* ibid. *Denique res auro argentum copulat una, Aeraque.* Propert. lib. II. *Regnáue prima Remi, animos Carthaginis altæ.* Virg. Georg. II. *Orchites, & radij, & amara Pauſia bacæ.* Aen. V. –*ſed amœna piorum Concilia, Elyſiumq́; colo: huc caſta Sibylla Nigrarum,* &c. idem in Pharmac. *duris in cotibus illum Iſmarus, aut Rhodope, aut extremi Garamantes,* &c. idem in Palæmone. *Et ſuccus pecori, & lac ſubducitur agnis.* Idem Aen. IIII. *Quid ſtruis, aut qua ſpe inimica in gente moratur?* Idem Aen. I. *Poſthabita coluiſſe Samo: hic illius arma.* Idem lib. 10. *Mæonia generoſe domo, ubi pinguia culta,* &c. Interdum non ſolùm non eliditur, uerùm etiam corripitur, etiam ſi ſit uocalis natura longa, aut etiam dipthongus, ut ſuprà Od. V. *Et Eſquilinæ alites.* & Saty. IX. lib. I. *Si me amas (inquit) paulum hic ades.* Catull. in Mamurr. & Cæſ. *Vno in ludulo erudituli ambo.* Idem ad Camerium. *Te quæſiuimus in minore campo, Te in Circo, te in omnibus tabernis.* Virg. Aen. VI. *Nomen, & arma locum ſeruant, te amice nequiui Conſpicere,* &c. idem lib. 3. *Inſulæ Ionio in magno.* idem Pharm. *an, qui amant, ipſi ſibi ſomnia fingunt?* Lucr. lib. 4. *Nam ſi abeſt, quod ames, præſto ſimulacra tamen ſunt Illius, & nomen dulce obuerſatur ad aures.* Idem lib. 5. *Pectora, terrarum qui in orbi ſancta tuetur Fana.* Idem lib. 2. *Viuam progeniem, qui in oras luminis edant.*

Contráque lucrum nil ualere] Etiam Anacr. queritur in amore nihil ualere genus, ſapientiam, mores: ſolamq́ue pecuniam ſpectari: prætereà oſtendit pecuniam cùm rebus omnibus humanis peſtem afferre, atque interitum, tùm maximè miſeris amantibus eſſe calamitoſam, & capitalem, his uerbis Ἀπόλοιτο πρῶτος αὐτὸς Ὁ τὸ ἄργυρον φιλήσας. Διὰ τοῦτον οὐκ ἀδελφὸς Διὰ τοῦτον οὐ τοκῆες· Πόλεμος, φόνος δι' αὐτόν· Τὸ δὲ χεῖρον, ὀλλύμεσθα Διὰ τοῦτον οἱ φιλοῦντες. hac eadem de re lege eleg. nonam Tibull. lib. I.

– ſimul] ſimul ut, ut ſæpe alibi.

– inuerecundus Deus] Bacchus. contrà ſup. Od. XXVII. lib. I. – *uerecundumq́; Bacchum Sanguineis prohibete rixis.* inuerecundum hoc loco Bacchum dicit, quia, qui immoderatè uinum biberunt, nihil uerentur.

Feruidiore mero arcana promorat loco] quæ tacenda erant, me, ut proloquerer, coëgerat: è pectore in lucem protulerat. ſic lib. I. Sat. 4. *Condita cum uerax aperit præcordia Liber.* Ouid. lib. I. de arte. *Tunc aperit mentes æuo rariſſima noſtro Simplicitas, artes excutiente Deo.* ſic Alcæus. Οἶνος ἀνθρώποις δίοπτρα, id eſt, uinum hominibus eſt inſtar dioptræ, qua cognoſcantur eorum mores.

Quòd ſi meis inæſtu, &c.] horum, qui deinceps ſequuntur, quattuor uerſuum, hæc mihi uidetur eſſe ſententia. Quòd ſi hæ iniuriæ, quæ mihi ab Inachia inferuntur, iuſtum, ac liberum mihi dolorem commouerint, meq́; ita irritarint, ut has inanes querelas, & indignationes, quibus non modò non conſaneſcit amoris uulnus, uerùm etiam recrudeſcit, ex animo deponere, ac delere poſſim: deſinam impudenter cum potentioribus contendere: uel non pudebit me cedere ſuperioribus.

– Vt hæc ingrata uentis diuidat] id eſt, ut hæc amoris pabula eiiciam ex animo

animo. *uentis diuidat*, id eſt, diſſipet, diſcutiat : ex animo meo deleat. uide ann.ad Od.xxvi.lib. 1. ibi *Tradam proteruis in mare Creticum*, &c.

Fomenta] amoris fomenta ſunt, niſi fallor, eæ omnes cogitationes,quæ dolorem, & curam ex amore proficiſcentem, alunt, fouent, amplificant. Lucr. appellat *amoris pabula* lib.4. *Sed fugitare decet ſimulacra,& pabula amoris Abſtergère ſibi.* Prop.alimenta lib.3. *Creſcit enim aſſidue ſpectando cura puellæ : Ipſe alimenta ſibi maxima præbet amor.* Hor.epiſt.ad Iul.Florum lib. 1. -*fomenta curarum* appellat curarum ſegetem, ac materiam. -*quòd ſi Frigida curarum fomenta relinquere poſſes, Quò te cæleſtis ſapientia duceret, ires.*

Deſinet imparibus certare ſummotus] locus eſt, meo quidem iudicio, perobſcurus, quem ſic explano : *ſummotus pudor* : id eſt,impudentia deſinet certare cum æmulis me ſuperioribus : proinde ac ſi ita dicat,deſinam uſque eò eſſe impudens, ut certem cum ſuperioribus : Nam & lib.1.epiſt.ad Claud. Neronem per depoſitum pudorem, impudentiam ſignificat. *quòd ſi Depoſitum laudas ob amici iuſſa pudorem*: uel hoc modo: deſinam depoſito pudore contendere cum potentioribus: id eſt, non pudebit me iam finem cum potentioribus pugnandi facere : ſummoto pudore deſinam iam cum ſuperioribus certare : id eſt, non iam me pudebit à ſuperioribus uinci.

Vbi hæc ſeuerus te palàm] poſteaquàm te audiente hæc iactaueram ac probaram: abs te dimiſſus, redibam tamen ad illam amore coactus.

-ferebar incerto pede Ad non amicos, &c.] tametſi conſtitueram animum obfirmare, ne Inachiam expeterem,ne'ue amarem : ego tamen ad eas ædes, quæ mihi tam iniquæ, atque inimicæ fuerant, recurrebam : ad ea ueſtibula, ſuper quæ iacueram noctes totas, reuertebar. ſic Tibull.lib.2. eleg.vi. *Iuraui quoties rediturum ad limina nunquam ? Cum benè iuraui : pes tamen ipſe redit*. & Lucr. lib. 4. *At lacrymans excluſus amator limina ſæpe Floribus, & ſertis operit, poſteſq; ſuperbos Vnguit amaricino, & foribus miſer oſcula figit.* Eſt autem miſerrima amantis conditio, cum ab ea puella, de qua ſe benè meritum eſſe exiſtimat,& quam ex animo amabat,iniuſte læſus, amandi tamen finem facere non poteſt. tum enim cum odio pugnat amor : quo grauius malum amanti accidere nullum poteſt.id declarat Catull.hoc elegantiſſimo epigr. ad Lesbiam.*Dicebas quondam,ſolum te noſſe Catullum Lesbia, nec præ me uelle tenere Iouem.Dilexi tũ te,nõ tantùm ut uulgus amicã:Sed,pater ut gnatos diligit, & generos. Nunc te cognoui. quare & ſi impenſius uror,Multo mi tamen es uilior,& leuior. Qui potis eſt ? inquis. quòd amantem iniuria talis Cogat amare magis, ſed benè uelle minus. amare magis* autem (ut hoc dicam ὁδοῦ πάρεργον) ualet magis uri, & *μᾶλλον ἐρᾷν*, non *μᾶλλον φιλεῖν*. eiuſdem argumenti eſt etiam hoc in eandem. *Odi & amo, quare id faciam, fortaſſe requiris. Neſcio, ſed fieri ſentio, & excrucior*. eodem pertinet illud Græcorum epigr. quo negat amator uerum eſſe,quod uulgo dici ſolet, contumelia amorem diſſolui, quippe qui experiatur puellæ ſuæ contumelia amoris ſui inſaniam magis irritari, atque excitari. ſic habet epigr. *Ὕβρις ἔρωτας ἔλυσε. μάτην ὁ δὲ μῦθος ἀλᾶται. Ὕβρις ἐμὴν ἐρέθει μᾶλλον ἐρωμανίην.*

Limina dura, quibus lumb.] ab hoc loco non abhorret ille Od. x. lib. 3. *Non hoc ſemper erit liminis, aut aquæ Cæleſtis patiens latus.*

Nunc glorian.quamlib.mulierc.] nunc uix dum Inachiæ amore ſolutus, Lyciſcum puerum quauis muliere molliorem perditè amo.

Vnde expedire] quo me amore explicare, ac ſoluere non poſſint amici, nèque liberè monendo, ac reprehendendo : neque grauiter,& contumelioſè obiurgando.

Libera conſilia] infr. Sat.4.lib.1. tria proponit,quibus ſua quiſque uitia corrigere

rigere poſſit, his uerbis. -*fortaſſis & iſtinc Largiter abſtulerit longa ætas, liber amicus, Conſilium proprium.*

Sed alius ardor, &c.] alius amor. Lucr. lib. 4. non minimum hoc eſſe oſtendit è remediis amoris, -*aliò conuertere mentem: Et iácere humorem collectum in corpora quæque, Nec retinere ſemel conceptum unius amore, Et ſeruare ſibi curam, certumq́; dolorem. Vlcus enim uiueſcit, & inueteraſcit alendo, Inq́; dies gliſcit furor, atque ærumna graueſcit, Si non prima nouis conturbes uulnera plagis, Vulgiuagaq́; uagus Venere antè recentia cures.* Pauſan. in Ach. (ut ſuprà diximus) tradit aquam Selemni flu. mederi animis amore ſauciis.

-teretis] proceri: uel membris teretibus, ſolidis, & politis.

Longam renod. comam]: religantis: in nodum colligentis. alebant enim comam formoſi, & impudici pueri, ut annot. ſup. ad Od. x. lib. 4.

Ode 12.

In anum fœdam, ac fœtidam, quæ ſe ab eo ſubigi cupiebat.

[a] QVID *tibi uis mulier nigris digniſſima barris?*
[b] Munera cur mihi, quidúe tabellas
[c] Mittis nec firmo iuueni, neque naris obeſæ?
Nanque ſagacius unus odoror,
Polypus, an grauis hirſutis [d] cubet hircus in alis:
Quàm canis acer, ubì lateat ſus.
Quis ſudor uietis, et quàm malus undique mẽbris
Creſcit odor, cum pene ſoluto
Indomitam properat rabiem ſedare: nec illi
Iam manet humida creta, colorq́;
Stercore fucatus crocodili: iamq́; ſubando
[e] Tenta, cubilia, tectaq́; rumpit:
Vel, mea cum ſæuis agitat faſtidia uerbis:
Inachia langues minus, ac me.
Inachiam ter nocte potes, mihi ſemper ad unum
Mollis opus. pereat malè, quæ te
Lesbia quærenti taurum, monſtrauit inertem:
Cum mihi Cous adeſſet Amyntas,
Cuius in indomito conſtantior inguine neruus,
Quàm noua collibus arbor inhæret:
Muricibus Tyrijs iterata uellera lana,
Cui properabantur? tibi nempe.
Ne foret æquales inter conuiua, magis quem
Diligeret mulier ſua, quàm te.
O ego non felix, quam tu fugis, ut pauet acreis
Agna lupos, capreæq́; leones.

[a] Male cum illa agitur, quæ impudica eadem & fœda eſt. Habet enim libidine incenſum animum quod turpiſſimũ eſt: quî incenſum animum reſtinguat, non habet. Petit impudens, procax, quod in fœmina non eſt ferendum, auertit eadem fœda, & deterret, quod impudicæ eſt moleſtiſſimũ. Elephanti, inquit Porphyr. dicuntur auerſi coire, ex quo uidetur poëta dicere, cum his eam concumbere debere, qui illàm non uideant propter ipſius deformitatem. [b] Vnum uerò eſt, quod maxime impudicam angit, ſi cum poſcit, rogat, mittat literas, munera, ſpernitur. [c] Cum enim graue eſt libidinoſæ noto fruſtrari; tum ſperni ac reijci, quæ ſpernere & reijcere rogata debet, plane fœminæ intolerabile. [c] Fœmina meliora auet; deteriora petit; ubique ſemper in delectu infelix; ut in auendo & præoptando uehemens. Erant munera mittenda, ualenti, firmo, iuueni; mittis non firmo, imbecillo, jam grandiore ætate; rogandus putidæ, fœdæ, male

olenti; minime obeſæ naris hominem, ſed ſagacem in primis rogat. Videtur autem hinc prouerbium manaſſe, ut Emunctæ naris homo id quodq́; de eo qui iudicio acerrimo eſt, dici conſueuit, ita Obeſæ naris, quod in minus acutos atque acres uſurpari ſolet. Lucianus in ψευδοσοφ. τοῖς δὲ ἰδιώταις καὶ κορύζης μεστοῖς τὴν ῥῖνα, τεράστιον. Idē in φιλοψευδ. *Εμοί γε ἦν δ' ἐγὼ, εἰ μὴ πάνυ τὴν ῥῖνα κορύζης μεστὸς εἴην. Eodē Plato uidetur reſpexiſſe de rep. 1. cum Thraſymachum hoc Socrati obijcientem inducit. optat enim illi nutricem quæ illi nares abſtergeat, ὅτι σε ἐᾷ κορυζῶντα περιορᾷ καὶ οὐκ ἀπομύττει, δεόμενον αὐτῆς.* [d] *Extat prouerbium in libidinoſam anum, quod in lib. Adagiorum refertur, Anus hircum olet. Libidine autem incenſis ex totius corporis iactatione, alarum in primis hircus, qui odor teterrimus eſt, manat. Lambinus à Porphyr. diſſentiens, tenta penem interpretatur, adductus Catulli autoritate; quàm rectè id non ſtatuo; res quidem ipſa monet, cum Porphyr. eſſe uocem tenta, ad cubilia referendam. Tenta autem cubilia ait, lectum reſtibus, ſiue faſciolis ſubtentum, cuiuſmodi hoc tempore etiam nonnulli utuntur. Dicuntur enim hæc omnia κατ' ὑπερβολὴν ad libidinem fœminæ augendam. Nam ſi tenta penem (honos eſt caſtis auribus præfandus) quomodo fœmina, ſoluto pene Indomitam properat rabiem ſedare? Neque enim uériſimile eſt, adeo turpem & fœdam tentiginem in uiro excitare potuiſſe.* [e] *Quàm male eram mea munera poſitura? Verbo autem properandi utitur, ad oſtendendum ſtudium obſcœnæ anus quæ æſtuans amore, muneribus ſibi properaret uiri animum conciliare. Extremæ uerò libidinis in fœmina, donare; in fœmina anu, amentiæ eſt & furoris, non nequitiæ & flagitij ſolum eſt habendum.*

COMMENTARII.

- nigris digniſsima barris] ualentiſſimis ac mentulatiſſimis amatoribus digniſſima: uel propriè & litteratè, elephantis digna, non uiris. nonnulli exiſtimāt ſignificari nefarium concubitum, id eſt, auerſum. in cod. Faër. neque uſquam alibi, ſi bene memini, ſcriptum eſt *longis dign. barr.*

- tabellas] litteras, epiſtolas.

- nec firmo] non admodum ſtrenuo in certamine Venereo.

- neque naris obeſæ] ſic habent omnes fere uet. cod. non *nec naris*. ſignificat hanc mulierem eſſe immundam ac fœtidam: quod cùm ita ſit, ſibi illius immunditiem, ac fœtorem uirulentum placere non poſſe, utpote qui ſit ſagaciſſimus, ac naris emunctiſſimæ.

Nanque ſagacius] Cic. ad Att. lib. v 1. - *illud præterea μυστικώτερον ad te ſcribam: tu ſagacius odorabere.*

Polypus] polypus nariū morbus. *caruncula eſt* (inquit Corn. Celſus lib. 6.) *modò alba, modò ſubrubra, quæ nariū oſſi inhæret, & modò ad labra pendens narem implet, modò retrò per id foramē, quo ſpiritus à naribus ad fauces deſcendit, adeò increſcit, uti poſt uuā cōſpici poſſit: ſtrangulatq́; hominē, maximè Auſtro, aut Euro flāte: fereq́; mollis eſt, rarò dura.*

- an grauis hirſutis cubet hircus in] an inſit fœtor ille teter in alis. Catull. ad Virronem, *Si cui, Virro, homini ſacer alarum obſtitit hircus*. idem in Ruſum, caprum appellat. *Lædit te quædam mala fabula, qua tibi fertur Valle ſub alarum trux habitare caper. Hunc metuunt omnes: neque mirum. nam mala ualde eſt Beſtia*, &c. ibidem *naſorum peſtem* dicit. Horat. ad Torquat. lib. 1. epiſt. *capram. Sed nimis arcta premunt olidæ conuiuia capræ.*

Quis ſudor, &c.] loquitur iam ſecum de hac anu cum quadam exclamatione, in tertia perſona.

- uietis] marcidis, languidis, tempore corruptis, & imminutis. Vietum dictum à uiendo, quod eſt uincire, ut docet Varro lib. quarto de lingua Lat. M. Tull. de diuinat. lib. 2. - *contactum aliquo morbo, bouis exile, & exiguum, & uietum corfuiſſe.*

fuiſſe . Idem in Catone maiore, *ſed tamen neceſſe fuit eſſe aliquod extremum & tanquam in arborum bacis, terræq; frugibus, maturitate tempeſtiua quaſi uietum, & caducum*. Iam cùm tertia huius nominis ſyllaba longa ſit, vt apud Lucret. lib. 3. *Nec ſupra caput eiuſdem cecidiſſe uietam Veſtem*, dicendum eſt duarum vocalium *i* & *e* fieri συναίρεσιν, vt apud eundem Lucret. eodem lib. *ſeorſum* eſt diſsyllabum. *At neque ſeorſum oculi, neque nares, nec manus ipſa Eſſe poteſt anima*, &c. qua de re plura aliàs.

- pene ſoluto] pene meo à me depromto, nudato, & expedito: & ita accipiendum eſt uerbum λύειν in Græco illo oraculo, quod Aegeo ab Apolline editum refert Plutarchus. Ἀσκοῦ τὸν προὔχοντα πόδα μέγα φέρτατε λαῶν Μὴ λύσῃς πρὶν δῆμον Ἀθηναίων ἀφικέσθαι. uel pene meo languente. alii *pene ſoluto* interpretantur re tranſacta. quod non placet. penem antiqui caudam uocabant, inquit Feſtus.

Indomitam rabiem] libidinem effrenatam, & rabioſam.

- properat] hæc anus. alii legunt *properas*: quos ego neque ſequor, neque refello. ſcripturam, quam in omnibus codicibus reperi, tueor, ac retineo.

- illi] anui. quidam nolunt legi illis, ut ſubaudiatur membris. ſed reclamant omnes codices. volunt autem ijdem legi hæc omnia in ſecunda perſona *properas, rumpis, agitas*, quæ ſcriptura mihi placeret, ſi eam vetus aliquis codex comprobaret.

- creta] ad candefaciendum, qualem vim habet & ceruſsa. Mart. lib. 6. *Pſilothro nitet, aut acida latet oblita creta*.

Stercore fucatus crocodili] Paulus Aegineta ſcribit crocodili terreſtris fimum, porriginem, & furfures abſtergêre, his uerbis, ἡ δὲ τῶν χερσαίων κροκοδείλων κόπρος ἀλφοὺς ἀπορύπτει. Sola autem Lybia terreſtres crocodilos alit, vt ſcribit Pauſan. Corinth. duorum ferè magnitudine cubitorum. Iam uerò è crocodili ſtercore, ſeu fimo, fucum fieri declarat & Clemens Alexand. his uerbis, in mulieres ſuæ ætatis inuehens, Κροκοδείλων ἀποπάτοις χρώμεναι, καὶ σηπεδόνων ἀφροῖς ἐγχριόμεναι, καὶ τοῖς ὀφρύσι τὴν ἀσβόλην ἀναματτόμεναι, καὶ ψιμμυθίῳ τὰς παρειὰς ἐντριβόμεναι.

- ſubando] clunes agitando. Feſtus: *quidam autem ſuillum genus iccirco Veneri inuiſum eſſe prodiderunt, quia immundiſſimi ſunt ſues ex omni manſueto pecore, & ardentiſſimæ libidinis, ita vt opprobrium mulieribus inde tractum ſit, cum ſubare, & ſubire dicuntur*.

Tenta] penem. Catull. ad Gell. *Neſcio quid certè eſt. an verè fama ſuſurrat, Grandia te medij tenta vorare viri?* Itaque nomen *tenta*, diſtinctionis nota ſeparo à voce ſequente.

Vel mea cum] diſiunctio *uel* pertinet ad alterum *cùm*, quod antecedit ſuprà, *cùm pene ſoluto Indomitam properat*, &c. id eſt, vel cum hæc anus verbis iracundis atque aſperis faſtidia mea exagitat.

Inachia langues minus, ac me] verba vetulæ ad Horatiũ. minus langues Inachiæ complexu, quàm meo: minus remiſſus, aut ignauus es cum Inachia, quàm mecum.

Inachiam ter nocte potes] honeſtè & pudenter verbum turpe tacuit. quale eſt illud Terentianum Eunuch. *Ego illum eunuchum, ſi ſit opus, uel ſobrius*. & Virgil. Palæm. *Nouimus & qui te, tranuerſa tuentibus hircis: Et quo, ſed faciles nymphæ riſere, ſacello*.

- mollis] languidus, eneruatus.

- opus] Venereum.

- pereat male, quæ te Lesbia] ordo eſt, pereat malè Lesbia læna, quæ mihi robuſtum aliquem, bonisq; lateribus iuuenem quærenti, te mihi commonſtrauit

uit ignauum, inualidum, atque ad Venerem ineptum.

-quærenti taurum] ualidum, firmumq́; iuuenem. Od,v. lib. 2. *-nec tauri ruentis in Venerem, tolerare pondus.*

Muricibus Tyriis iteratæ] bis tinctæ, *διβαφεῖς.* uide ſup. Od.7.lib. 1.

Cui properabantur] cui magna cum celeritate texebantur, uel ſarciebantur? uide annot. ad Od.v 11.lib.2.

Ne foret æqualeis inter] ut omnium æqualium tuorum dici poſſes fortunatiſſimus, & puellæ, ſeu amicæ tuæ cariſsimus.

-vt pauet acreis Agna lupos] ſic Theoc.in Cyclope, *φρίγεις δ' ὥσπερ ὄϊς πολιὸν λύκον ἀθρήσασα.* Ouid.lib.1. de arte, *Vtq́; fugit uiſos agna nouella lupos.* vide ſup. ad Od.1 1 1. huius lib. in princip.

AD AMICOS. Ode 13.

Hiemem uoluptatibus traducendam.

[a] HORRIDA tēpeſtas cælū contraxit: & imbres,
Niueſq́; deducunt Iouem. nunc mare, nunc ſiluæ
Threïcio Aquilone ſonant. rapiamus amici
Occaſionem de die: dumq́; uirent genua,
Et decet, obducta ſoluatur fronte ſenectus.
Tu uina Torquato moue conſule preſſa meo.
[b] Cetera mitte loqui. deus hac fortaſſe benigna
Reducet in ſedem vice: nunc & Achæmenia
Perfundi nardo iuuat: & fide Cyllenea
Leuare diris pectora ſollicitudinibus:
Nobilis ut grandi cecinit Centaurus alumno,
Inuicte mortalis dea nate puer Thetide,
Te manet Aſſaraci tellus: quam frigida parui
Findunt Scamādri flumina, lubricus et Simois.
Vnde tibi reditum certo ſubtemine Parcæ
Rupere: nec mater domum cærula te reuehet.
Illic omne malum vino, cantuq́; leuato,
Deformis ægrimoniæ dulcibus alloquiis.

[a] Cum tempeſtas horrida, & uehemens ſæuit, erepta facultate uoluptatum omnium quibus foris licuit frui, equitandi, uillas obeundi, fundos, agros luſtrandi, uenandi, quicquid ſupereſt temporis à grauioribus ſtudiis, domi eſt cū amicis traducendum, ſerendi ſermones, ineunda conuiuia, liberalibris iocis animi relaxandi. Rapiamus, inquit, amici occaſionem de die. Quicquid enim male ponitur, de ſumma decedit; occaſio autem uelox eſt, & non redit elapſa; itaque rapienda, quæ ſe offert quidem, non conſiſtit; fertur curſu præcipiti, ſemel obiecta, auolat, effluit. Indulgendum uero uoluptatibus, dum licet per ætatem, dum uires & animus uiget, dum abeſt ſenectus. Tum ſi quis uolet, ſeuerus contrahat frontem, ſit moroſus, uoluptates contemnat, à quibus ſe deſtitui fruſtra queritur. [b] Cætera mitte loqui; ſic ode lib.1. Permitte diuis cætera; & mox, Quid ſit futurum cras fuge quærere. Ne ſecundis rebus efferatur animus; ne frangatur aduerſis; deorum enim benignitate, quæ nunc triſtia ſunt, meliora erunt. Quid ad ea mala quæ te angunt, mæror accedit, curæ quæ te conficiant? Idem ipſe ſis; nunquam eodem ſtatu res conſiſtent, ita lætis rebus moderatus eris, non elatus animo, non effuſus; in aduerſis erectus, ab animo petes, quæ minus ſuppeditat fortuna.

COMMENTARII.

Horrida tempeſtas cælum] deſcriptio turbulentæ tempeſtatis, qualis eſt illa apud Hom. ὀδ. ε, *Ὡς εἰπὼν σύναγεν νεφέλας, ἐτάραξε δὲ πόντον Χερσὶ τρίαιναν ἑλών, πάσας δ' ὀρόθυνεν ἀέλλας Παντοίων ἀνέμων, σὺν δὲ νεφέεσσι κάλυψε Γαῖαν ὁμοῦ, καὶ πόντον· ὀρώρει δ' οὐρανόθεν νύξ.* ſed propius ad Horatianam accedit illa Anacreontis, *Μεὶς μὲν δὴ Ποσειδηΐων ἕστηκε· Νεφέλαι δ' ὕδατι βαρύνονται. Ἄγριοι δὲ χειμῶνες παταγοῦσιν*. adde & illam Archilochi, *Γλαῦκ' ὅρα. βαθὺς γὰρ ἤδη κύμασι ταράσσεται πόντος· ἀμφὶ δ' ἄκρα γυρεὸν ὀρθὸν ἵσταται νέφος.*

- & imbres, Niuéſque deducunt Iouem] ita cælum eſt nubilum, niuibusq; atque imbribus obſcurum, & turbulentum, ut uideatur Iupiter in terram deſcendere. cælum enim (inquit Euripides) imbribus refertum in terram decidere cupit. *ἐρᾷ δ' ὁ σεμνὸς οὐρανὸς πληρούμενος ὄμβρῳ πεσεῖν εἰς γαῖαν Ἀφροδίτης ὕπο.*

- ſiluæ] diæreſis, ut Od. XXIII. lib. I. - *non ſine uano Aurarum, & ſiluæ metu.*

Threïcio] Thracio, ut ſup. Od. XXIIII. lib. I. *Threïcio blandius Orpheo.*

- rapiamus amici Occaſionem de die] arripiamus (inquit) ex hoc die occaſionem hilarius uiuendi. Eſt autem uſus uerbo ad rem aptiſſimo, quemadmodum Ennius, *uiue Vlyſſes, dum licet, Oculis poſtremum lumen radiatum rape. Non dixit cape, non pete* (inquit M. Tull. de oratore 3.) *haberet enim moram ſperantis diutius eſſe ſeſe uicturum: ſed rape. hoc uerbum eſt ad id aptatum, quod ante dixerat, Dum licet.*

- Dumque uirent genua] hac de re ſup. diximus ad Od. IX. lib. I. & XII. lib. 4. ſed mihi uidetur Horatius hoc loco Theognidem exprimere uoluiſſe: qui poſt illa, quæ dixit de homine iam mortuo, ac ſepulto, nulla eum amplius re delectari, nulla poſteà uoluptate potiri, addit, *Ταῦτ' εἰσορῶν κραδίην εὖ πείσομαι, ὄφρα τ' ἐλαφρὰ Γούνατα, καὶ κεφαλὴν ἀτρεμέων προφέρω.* ueteres autem per genuum uiriditatem, uires corporis integras ſignificant, ut apud Homerum, Agamemnon optat Neſtori, ut quali eſt animo, talibus ſit & genibus. ſic Hom. ἰλ. δ. *Ὦ γέρον, εἴθ' ὡς θυμὸς ἐνὶ στήθεσσι φίλοισιν, Ὥς τοι γούναθ' ἕποιτο, βίη δέ τοι ἔμπεδος εἴη.* & Theoc. Κυνίσκας ἔρωτι. uerſu ultimo, *ποιεῖν τι δεῖ οἷς γόνυ χλωρόν.* Iterum Hom. ἰλ. κ. *εἰσόκ' ἀϋτμὴ Ἐν στήθεσσι μένῃ, καί μοι φίλα γούνατ' ὀρώρῃ.* eodem pertinent illa apud eundem ſæpe repetita. *Ἀλλ' ἤτοι μὲν ταῦτα θεῶν ἐν γούνασι κεῖται.*

Et decet] dũ fert ætas. Horat. inf. epiſt. ad Iul. Florũ lib. 2. epiſtol. uerſu ultimo, - *laſciua decentius ætas.* Tibull. eleg. I. lib. I. *Iã ſubrepet iners ætas, nec amare decebit,* &c.

- obducta ſoluatur fronte ſenectus] ſenectus hoc loco fortaſſe non ætatem, ſed ætatis uitium, triſtitiamq; ac ſeueritatem ſenilem ſignificat, vt & ſenium. M. Tull. pro Milone, *tota ciuitas confecta ſenio eſt.* Statius in Synephebis, *tibi ego Antipho has fero, inquit. ſenium eſt cum audio.* hoc igitur dicit, explicetur, ſeu exporrigatur frons.

- Tu uina Torquato moue. &c.] Suprà Od. XXI. lib. 3. - *moueri digna bono die.* moue igitur, loco ſcilicet: profer ex cælla, ſeu apotheca.

Torquato meo] Horatius natus eſt L. Manlio Torquato, & M. Aurelio Cotta Conſulibus, vt ſuprà ea Ode, quam modò diximus. notabantur autem cadi Coſſ. nominibus. ita enim tempus ſignificabatur. ex quo more *optima nota, de meliore nota, & interiore nota.* Od. 3. lib. 2. *Interiore nota Falerni.*

- preſſa] calcata. vt ſup. Od. XII. lib. 4. *Sed preſſum Calibus ducere Liberum Si geſtis.* aliter Od. XXIX. lib. 3. *Preſſa tuis balanus capillis.*

Reducet] reſtituet. Priſc. legit *redducet.*

- uice] viciſſitudine. Od. IIII. lib. I. *Soluitur acris hiems grata vice veris, & Fauo ni.*

ni. aliter ſup. Od.x111.lib.4. - *plus uice ſimplici*.

Achæmenia perfundi nardo] Perſico, uel Aſſyrio unguento nardino, ut ſup. Od.x1.lib.11. *Aſſyriaq; nardo Potamus uncti*. & Od.v11. eiuſd. lib. - *nitentes Malobathro Syrio capillos*. ſic Anacr. Ἐμοὶ μέλει μύροισι Καταβρέχειν ὑπήνην.nar dus Achæmenia ab Achæmene Perſarum, & Aſſyriorum Rege.Od.1.lib.3. *Achamenium q; coſtum*. & Od.x11.lib.2. - *quæ tenuit diues Achæmenes*.

- fide Cyllenea] lyra Mercuriali, à Mercurio inuenta, uel conformata.

- leuare diris pectora ſollicitudinibus] curis animos leuare.ſuprà Od.x1. lib.4. - *minuentur atræ Carmine curæ*. & Od. xxx11.lib. 1. ad barbytum. - *ô laborum Dulce lenimen*. & hac Od.infr. *Illic omne malum uino, cantuq; leuato*.

Nobilis ut grandi cecinit] Chironem ſignificat: cuius pater Saturnus, mater Philyra, uxor Chariclo, de quo ſic Apollon. lib. ſecun. Argon. Ἔνθ᾽ ἵνα δὴ χείρωνα πελώριον ἄλλα μὲν ἵππῳ, Ἄλλα θεῷ ἀτάλαντον ἀμοιβαίη τέκεν εὐνῇ. fuit autem hic Chiron præſtantiſſi mus doctor ac magiſter,ſiquidè ei Deus unus Aeſculapius,& duo clariſſimi Heroës Iaſon, & Achilles traditi ſunt educandi,& inſtituendi, Atque Aeſculapium quidem medicinam docuit, ut teſtatur Pindarus εἰδ.γ.πυθ. καί ῥά μιν (Aeſculapium) Μάγνητι φέρων πόρεν Κενταύρῳ διδάξαι πολυπήμονας ἀνθρώποισιν ἰᾶσθαι νόσους. Iaſon autem ait apud eundem Pindarum εἰδ. δ.πυθ. ſe à parentibus ſuis Chironi traditum eſſe educandum, his uerbis, Κρονίδᾳ δὲ τράφεν Χείρωνι δῶκαν. quod item confirmat Heſiodus in Theogonia. Αἴσων, ὃς τέκεθ᾽ υἱὸν Ἰάσονα ποιμένα λαῶν, Ὃν Χείρων θρέψεν ἐνὶ Πηλίῳ ὑλήεντι. Achillem præterea (quemadmodum hìc declarat Horatius) erudiit, eique præcepit in primis, ut pietatem in Deos, & in parentes coleret: quod prodidit Pindarus εἰδ. ἕκτῳ. Πυθ. ταύταν ἐφημοσύναν ποτὲ ἐν ὤρεσι φαντὶ μεγαλοσθενεῖ Φιλύρας υἱὸν ὀρφανιζομένῳ Πηλεΐδᾳ παραινεῖν, μάλιστα μὲν Κρονίδαν βαρυόπαν στεροπᾶν, κεραυνῶν τε πρύτανιν θεῶν σέβεσθαι· ταύτας δὲ μήποτε τιμᾶς ἀμείρειν γονέων βίον πεπρωμένον. idem Pindarus de Achille,εἰδ.γ.Νεμ.ξανθὸς δ᾽ Ἀχιλλεὺς τὰ μὲν μένων Φιλύρας ἐν δόμοις παῖς ἐὼν ἄθυρεν μεγάλα ἔργα χερσὶ θαμινὰ βραχυσίδαρον ἄκοντα πάλλων, μάχᾳ λεόντεσσιν ἀγροτέροις ἔπρασσεν φόνον, κάπρους τ᾽ ἔναιρεν. &c. id eſt, flauus autem Achilles in domo Philyræ, & Chironis habitans, puer cum eſſet, ludos ſerios ludebat: crebrò manibus telum mucrone ferreo celerrimum iaciens, leonibus immanibus cædem inferebat, aproſq; interficiebat, &c.

- grandi] non ætate, ſed genere, animo, uirtute, & ſpe rerum gerendarum.

- alumno] Achilli,quē aluit atq;erudiit.alumnus ſēper eū ſignificat qui alitur, quanuis amicus quidam meus aliter ſentiat. epiſt.1111.lib.1. *Quid uoueat dulci nutricula maius alumno*, &c. innumerabilia ſunt alia ex bonis ſcriptoribus exempla.

- mortalis,Dea] ineſt antitheſis in his duobus nominibus.

- nate puer Thetide] Vbique Homerus Achillem Thetidis filium facit.alii autem, (ut tradit interpres Apollonii lib.1.Argon.) à Philomila quadam natum eſſe uolunt. Catullus in pulcherrimo illo, & elegantiſſimo carmine de Pelei, & Thetidis nuptiis, ab Homero, & Pindaro diſſentiens, ſcribit Thetidem ſibi turpe eſſe non duxiſſe Peleo mortali nubere.Nam apud Homerū ἰλ.σ.Thetis in maxima ſuarum miſeriarum parte numerat,quòd ipſa immortalis,mortalis lectum & complexum ſubire coacta ſit. his enim uerbis de Ioue queritur, Ἥφαιστ᾽· ἦ ἄρα δή τις, ὅσαι θεαί εἰσ᾽ ἐν Ὀλύμπῳ, Τόσσα δ᾽ ἐνὶ φρεσὶν ᾗσιν ἀνέσχετο κήδεα λυγρά, Ὅσσ᾽ ἐμοὶ ἐκ πασέων Κρονίδης Ζεὺς ἄλγε᾽ ἔδωκεν; &c. deinde paulò poſt, καὶ ἔτλην ἀνέρος εὐνὴν Πολλὰ μάλ᾽ οὐκ ἐθέλουσα. Pindarus autem in Nem. carm. 4. perſpicuè ſignificat Thetidem, cum eam Iupiter in matrimonium Peleo collocare uellet, ſeſe in ignem, leonem, atque alias formas, Protei in morem, uertiſſe: Peleum uerò his omnibus repreſſis ac ſuperatis, eius nuptias expugnaſſe.

Verba Pindari ſunt hæc de Peleo, Πῦρ ἢ παγκρατὲς, θρασυμαχᾶν τε λεόντων ὄνυχας ὀξυτάτους, ἀκμάν τε δεινοτάτων χάσαις ὀδόντων, ἔγαμεν ὑψιθρόνων μίαν Νηρεΐδων, id eſt, Peleus autem, cùm ignem omnia ſuperantem, & audacium leonum acutiſſimos ungues, aciemq; horribilium dentium cohibuiſſet, unam ex Nereidibus uxorem duxit. Idem Iſthm. ἰσθ.η. narrat Iouem, & Neptunum Thetidis amore mirum in modum flagraſſe, deq; eius nuptiis diu inter ſe contendiſſe: ſed Themin, ne has nuptias ita cupidè expeterent, diſſuaſiſſe, quia à Parcis conſtitutum, & prædictum eſſet, eum, qui ex Thetide naſceretur, patre meliorem ac præſtantiorem futurum, telumq; Iouis fulmine potentius, miſſurum, ſi Iupiter eam duceret uxorem: aut Neptuni tridente, ſi Neptuno Thetis nuberet. Verba Pindari ſunt hæc, Εἶπε δ' εὔβουλος ἐν μέσοισι Θέμις, εἵνεκεν πεπρωμένον ἦν φέρτερον γόνον ἄνακτα πατρὸς τεκεῖν ποντίαν θεὸν, ὃς κεραυνοῦ τε κρέσσον ἄλλο βέλος διώξει χερὶ, τριόδοντός τ' ἀμαιμακέτου Διΐ μισγομέναν, ἢ Διὸς παρ' ἀδελφεοῖσιν. cum Pindaro congruit & Apollonius lib.4. Argon. Ἔμπης δ' οὐ μεθίεσκεν ὀπιπεύων ἀέκουσαν, Εἰσότε οἱ πρέσβειρα Θέμις κατέλεξεν ἅπαντα, Ὡς δή τοι πέπρωται ἀμείνονα πατρὸς ἑοῖο Παῖδα τεκεῖν. Homeri interpretes tradunt ἰλ.α. Iouem Thetidem uſque ad Caucaſum montem eſſe perſecutum, ſtuprumque ei per uim inferre conatum, uerùm à Prometheo, nè id faceret, eſſe deterritum.

Te manet] tibi debetur, tibi parata eſt. uide ſuprà annot. ad Oden XXVIII. lib. I.

Aſſaraci tellus] ſic Virgilius Aeneidos primo, Aſſaraci domum eos, qui à Troianis orti ſunt, appellat. *– ueniet luſtris labẽtibus ætas, Cum domus Aſſaraci Phthiã, clarasq; Mycenas Seruitio premet.* Aſſaraci autem, & duorum eius fratrum Ili & Ganymedis pater fuit Tros, Trois Erichthonius, Erichthonii Dardanus, Dardani Iupiter: Aſſaraci filius Capys Anchiſæ pater. uide Hom. ἰλ.υ. & Dionyſium Halicarnaſſ. ῥωμ. ἀρχαιολ. α. Aſſaraci tellurem Troiam intellige.

Scamandri flumina] ſic ſuprà Od. VI. lib. 2. *Galeſi flumen.*

– ſubtemine] *ſubtemine* legendum, ut eſt ſcriptum in omnibus fere codic. manuſcriptis Vaticanis, & Faër. Iann. Rain. Vrſ. Torn. non *ſubtegmine.* & item apud Catull. carmine de nupt. Pelei, & Thetid. *Currite ducentes ſubtemina, currite fuſi.* eſt autem ſubtemen filum, quod ſtamini ſubtexitur: uel, ut Varro, quod ſubit ſtamini. ex quo loco quidam dicendum putant *ſubſtamen.* Terent. in Heautont. *– anus ſubtemen nebat.* ubi uulgò legitur *ſubtegmen.*

– mater cærula] Pindarus ποντίαν θεὸν, id eſt, marinam Deam appellat, idem Horat. ſup. Od. XVII. lib. I. Circen uitream, id eſt, marinam, & in aqua habitantem.

Illic omne malum, &c.] apud Hom. ἰλ.ι. qui ad Achillem, ut illum placarent, miſſi ſunt, offendunt eum in naui citharæ cantu ægritudinem animi lenientem. ſic Hom. Τὸν δ' εὗρον φρένα τερπόμενον φόρμιγγι λιγείῃ Καλῇ, δαιδαλέῃ, &c. Heſiodus autem in Theogon. maximum dicit hominibus eſſe ægritudinum, & mœrorum ſolatium, ac leuamentum, ſi quis cantor Muſarum famulus ac miniſter, eorum, qui olim uixerint, Deorumq; immortalium laudes cantibus & carminibus ſuis concelebret. uerſus Heſiodi poſuimus ad Od. XXVI. lib. I. Εἰ γάρ τις καὶ πένθος ἔχων νεοκηδέϊ θυμῷ Ἄζηται κραδίην ἀκαχήμενος, αὐτὰρ ἀοιδὸς Μουσάων θεράπων, &c. Itaque meritò hoc loco Horat. uinum & cantum ægritudinis alloquia, id eſt, ſolatia, καὶ παραμύθια appellat.

– ægrimoniæ] ægritudinis. utitur infrà Od. XVII. eodem nomine. *Faſtidioſa triſtis ægrimonia.* Cic. ad Att. lib. XII. *– ferrem grauiter, ſi nouæ ægrimoniæ locus eſſet.*

Deform. ægr. dulcib. alloq.] ſic reperi ſcriptum in omnib. cod. manuſcr.

tum

tum Vatic. tum aliis ſine copulatione & ante uocem *alloquijs*: neque eſt quòd quiſquam de ſcripturæ ueritate dubitet. corruperant autem hunc locum ii homines, qui cùm in litteris cæcutiunt, uideri tamen uolunt perſpicaces, atque oculati. hæc igitur uerba *dulcibus alloquijs* coniungenda ſunt cum illis, quæ antecedunt, *uino, cantuq;*, ut uinum & cantum intelligamus dici ab Horatio ægritudinis alloquia, id eſt, ut Latini loquuntur, ſolatia. Græci enim ſolatium παρηγορίαν, & παραμύθιον nominant, id eſt, uerbum de uerbo, alloquium. Atque hunc locum ita eſſe intelligendum uir quidam doctiſſimus profeſſus amicum, & meo me quaſi onere leuare, measq; parteis agere geſtiens, non ita pridem docuit.

AD MAECENATEM. Ode 14.

Phrynes amorem cauſam eſſe, quamobrem promiſſos Iambos non abſoluat.

[a] MOLLIS *inertia cur tãtam diffuderit imis*
Obliuionem ſenſibus,
Pocula lethæos ut ſi ducentia ſomnos
Arente fauce traxerim,
Candide Mæcenas occídis ſæpe rogando.
Deus, deus nam me uetat,
Inceptos olim, promiſſum carmen, iambos
[b] *Ad umbilicum adducere.*
Non aliter Samio dicunt arſiſſe Bathyllo
Anacreonta Teium:
Qui perſæpe caua teſtudine fleuit amorem
Non elaboratum ad pedem.
Ureris ipſe miſer. quòd ſi non pulchrior ignis
Accendit obſeſſam Ilion,
Gaude ſorte tua. me libertina neque uno
Contenta Phryne macerat.

[a] *Fractum animum curis mollioribus, inertia. et turpe otiũ, immemorẽ omnium, laudis, nominis, gloriæ cõficit: ut enĩ qui ueterno aut aqua intercute laborãt, ita deſidia, et corpore languẽt: ne ſomno lethali perfuſi, rerum omniũ obliti, dormiant: ſic quem animum hic inuaſit morbus, cæteris uacuus curis, uni eſt addictus, quæ ſuadeat amor etiam ſi minus ſæpe honeſta, minus uſui ſint, agendi. Quid igitur enecas cauſam rogando? an ut fatentem flagitiũ, pudor qui iugulet accedat? Quis autem ut maxime ſeptus & munitus uirtute ac robore animi ſit, non pareat deo? Deus .n. inquit, me, deus me, alia uolentem uetat; meliora eadẽ ſpecioſiora, magis me digna; ſed uetat tamen.* [b] *Quid ſit ad umbilicum adducere, docet Rhodig. 15. Lect. Antiqu. interpretationem Porphyr. hoc loco explicando ſecutus. abſoluere autem & perducere ad finem rem quam inſtitueris ſignificare ait; rationemq; affert, quòd, inquit, in fine libri ex oſſe aut ligno umbilici ſolent apponi. Ita uero & Martialis quarti libri finem clauſit, Ohe iam ſatis eſt, ohe libelle Iam peruenimus uſque ad umbilicos. Tu procedere adhuc & ire quæris. Et alibi, Noſtris pagina creuit umbilicis. Docet ante prouerbium à græcis fluxiſſe, ex lib. epigramm. primo, carmine in Heraclitum ſumpto, cuius is ſenſus eſt; non eſſe properandum, ut quis ad umbilicum Heracliti ſcriptis legendis, perueniat; eſſe enim eò perdifficile iter & tenebras obductas craſſiores; quibus diſcuſſis, ſi dux præierit, & præmonſtrator uiſum iri, quæ ſcribit claro ſole illuſtriora* Μὴ ταχὺς ἡρακλείτου, ἐπ' ὀμφαλὸν εἴλυε βίβλον Τοὐφεσίου, μάλα τοι δύσβατος ἀτραπιτὸς Ὄρφνη καὶ σκότος ἐστὶν ἀλάμπετον, ἢν δὲ σε μύστης Εἰσαγάγῃ, φανεροῦ λαμπρότερ ἠελίου. *Umbilicos, uero, ait,*

in libris opinor dici, quod in medio ponerentur : nã quicquid eſt in aliqua re medium rectè umbilicum appellari. Quippe ὀμφαλὸς ἀσπίδος, *ideſt, ſicuti Euſthatius interpretatur, bullas quaſdam quæ ornatus gratia adderentur, in meditullio præſertim. Quod autem eſt Latinis perducere ad umbilicum, græcis eſt coronidem imponere. Plutarchus in libro de Alexandri fortuna ait, Philoxenum à Dionyſio in latomias eſſe coniectum, quòd iuſſus tragœdiam à ſe ſcriptam emendare,* ἀπὸ τῆς ἀρχῆς μέχρι τῆς κορωνίδος *totam induxiſſet. Hæc ex Rhodig.*

COMMENTARII.

Mollis inertia] mollities, μαλακότης, laboris impatiens ignauia.

- ducentia ſomnos] adducentia, ſeu afferentia ſomnos ὑπνωτικὰ, ὑπνοποιά: quæ ſomnos gignunt, & (ut Virg. loquitur) *ſoporifera*. aliter dixit idem Virgil. lib. 4. - *potes hoc ſub caſu ducere ſomnos?*

- traxerim] hauſerim, biberim. Virgil. Aen. 6. *Lethei ad fluminis undam Securos latices, & longa obliuia potant*. ſic Horat. ſaty. VI. lib. 2. *Ducere ſollicitæ iucunda obliuia vitæ*.

- occidis ſæpe rogando] toties me rogas, ut eneces: perſæpe me rogas.

Deus, Deus] Cupido deus potentiſſimus, & imperioſiſſimus. magna autem uis ineſt in huiuſmodi repetitionibus *Ilion, Ilion* Od. III. lib. 3. *Poſthume, Poſthume* Od. XIII. lib. 2. *Ibimus, ibimus* Od. XVII. eiuſd.

- ad umbilicum adducere] abſoluere, finire. ſolebant enim ueteres illi librorum ſuorum tegumenta umbilicis ornare. Catull. ad Varum. *Noui umbilici, lora rubra, membrana Deſecta, plumbo & pumice omnia æquata.* Mart. lib. 4. *Ohe iam ſatis eſt, ohe libelle, Iam peruenimus uſque ad umbilicos.*

Non aliter Samio] Bathyllum Anacreontis delicias fuiſſe, ex eius carminibus intelligere licet.

Anacreonta Teïum] ſup. Od. XVII. lib. 1. - *& fide Teïa Dices laborantes in uno*, &c. Traditum eſt Anacreontem interrogatum, cur carmina non ſcriberet in Deos, ſed in pueros, reſpondiſſe hos nobis deos eſſe: Pindarus quidem, qui Anacreonte poſterior fuit, ſcribit ἰσθμ. εἰδ. β. ueteres poëtas lyricos formoſorum puerorum amores canere ſolitos eſſe: non enim illo tempore Muſam mercenariam, neque lucri ſtudio deditam fuiſſe. uerba Pindari ſunt hæc. οἱ μὲν πάλαι ὦ Θρασύβουλε φῶτες, οἳ χρυσαμπύκων ἐς δίφρον μοισᾶν ἔβαινον, κλυτᾷ φόρμιγγι συναντόμενοι ῥίμφα παιδείους ἐτόξευον μελιγάρυας ὕμνους, ὅστις ἐὼν καλὸς, εἶχεν Ἀφροδίτας εὐθρόνου μνάστειραν ἁδίσταν ὀπώραν. ἁ μοῖσα γὰρ, οὐ φιλοκερδής πω τότ' ἦν, οὐδ' ἐργάτις, &c.

Non elaboratum ad pedem] ex Anacreontis paucorum, qui ad nos peruenerunt, uerſuum lectione, cuiuis intelligere licet, incredibilem in eo eſſe carminis facilitatem, ac ſimplicitatem: ſed, quam tamen nullus labor, nulla cura, nulla cogitatio conſequi poſſe uideatur.

- vreris ipſe] Tu quoque Mæcenas amore flagras.

- quòd ſi non pulchrior ignis] id eſt, quòd ſi Helena, quæ Paridem amore incendit: uel quæ Troiani incendii cauſa fuit, non erat tua puella formoſior: tuo te bono oblecta, eoq; fruere: uel eo contentus eſto.

- nec uno Contenta] Terent. Eunucho. *quia Neque tu uno eras contenta, neque ſolus dedit.*

Phryne] commemoratur ab Athenæo lib. 14. meretrix huius nominis Phryne Theſpienſis, uſque adeò uenuſta, & eximia forma, ut cum in iudicium capitis

tis adducta eſſet, plurimiſq; & grauiſſimis criminibus premeretur, nulla ei res alia ad abſolutionem fuerit ſuffragata, quàm formæ præſtantia. Nam Hyperides orator, qui eam defendebat, cum eſſet hæc opinio, iudices eam condemnaturos, conſtituit eam in eorum conſpectu, tunicaſq; à pectore abſcidit, ut nudas eius papillas, & nudum pectus aſpicerent: tantamq; & oratione, & hoc facto iudicum miſericordiam commouit, cum eam tanquam Veneris ſacerdotem oleo perfunderet, ut iudices religione quadam animis eorum occupatis, ac deterritis, non ſint auſi eam condemnare: qua abſoluta Euthias accuſator iratus, quòd è iudicio uictus in re tam aperta diſceſſiſſet, nullam poſteà cauſam dixit.

AD NEAERAM. Ode 15.

Non ſeruatam ab eam fidem conqueritur.

Nox erat, & cælo fulgebat luna ſereno
Inter minora ſidera:
Cum tu magnorũ numen læſura deorum
In uerba iurabas mea,
[a] Arctius, atque edera procera aſtringitur ilex
Lentis adhærens brachijs:
Dum pecori lupus, & nautis infeſtus Orion
Turbaret hibernum mare:
Intonſoſq; agitaret Apollinis aura capillos,
Fore hunc amorem mutuum.
O dolitura mea multùm uirtute Neæra,
[b] Nam, ſi quid in Flacco uiri eſt.
Non feret aſſiduas potiori te dare nocteis:
Et quæret iratus parem.
Nec ſemel offenſæ cedet conſtantia formæ,
Si certus intrarit dolor.
At tu, quicunque es felicior, atque meo nunc
Superbus incedis malo:
Sis pecore, & multa diues tellure licebit:
Tibiq; Pactolus fluat:
Nec te Pythagoræ fallant arcana renati:
Formaq; uincas Nirea:
Eheu, translatos aliò mærebis amores:
Aſt ego uiciſſim riſero.

[a] Prouerbij loco uſurpatur alibi ab Horatio, laſciuis hederis ambitioſior. Eſt enim ea hederæ uis, ut complexu ſuo omnia uinciat; ſed ita ut quæ uincta tenent, perdat. Quod idem in eos puellæ moliuntur, quos amore ſunt complexæ. Perdunt enim quos amant. Hinc Romæ nefas erat Flamini Diali tãgere hederam; atque adeo ne nominare quidem. Veriſimile eſt ea re ueteres id notare uoluiſſe, liberum eſſe oportere eum à uinculis amoris, caſtum integrum à fœminæ complexu qui rei diuinæ procurandæ præſit. Amare enim præter cætera mala quæ habet, mera ſeruitus eſt. Eundem uetabant ſolidum annulum geſtare, aut ullum in corpore nodum; ut Feſtus autor eſt: æquum enim eſſe exiſtimabant ſacerdotem ab omni angore ſolutum animum, nec ullius flagitij aut ſceleris conſcium, habere.

[b] In epigramm. lib. prouerbij loco uſurpatur, ὕβρις ἔρωτας ἔλυσε, Iniuria ſiue contumelia amores ſoluit; quòd amor contemptus ſæpe in iram uertitur, in odium ira. Sic Phædria apud Terent. Excluſit; reuocat; non ſi me obſecret. In græco uero epigrammate queritur amans, hoc dictum falsò iactari, quòd ipſe excluſus non ſine conuicio cum iuraſſet toto anno ſe ad illa non rediturum, poſtridie diluculo ſupplex ad illam redierit. ὕβρις ἔρωτας ἔλυσε, μάτην ὅδε μῦθος ἀλᾶται· ὕβρις ἐμὴν ἐρέθει μᾶλλον ἐρωμανίην. Falſum eſt quod iactant,

ſtant, iniuria ſoluit amores Morbum quippe meum prouocat illa magis. Hæc omnia ex Prouerb. libro.

COMMENTARII.

Nox erat] ſic Virg. Aen. III. *Nox erat, & terris animalia ſomnus habebat.* & 4. *Nox erat, & placidum carpebant feſſa ſoporem Corpora,* &c. Apollon. lib. 3. argon. Νὺξ μὲν ἔπειτ' ἐπὶ γαῖαν ἄγεν κνέφας, οἱ δ' ἐνὶ πόντῳ Ναῦται εἰς ἑλίκην τε, καὶ ἀστέρας ὠρίωνος Ἔδρακον ἐκ νηῶν, &c.

-& cælo fulg. luna ſer. Int. minora,] ſuprà Od. XII. *velut inter ignes Luna minores.*

In verba iurabas mea] iurare in verba, ſermo militaris. Cæſar lib. I. de bello ciuili. *Princeps Petreius in hæc uerba iurat ipſe: ad idem iuſiurandum adigit Afranium: ſubſequuntur tribuni militum.* Ti. Liuius lib. 3. *Nobis uerò,* (inquit Quinctius) *nihil delectu opus eſt, cùm, quo tempore P. Valerius ad recipiendum Capitolium arma plebi dedit, omnes in verba iurauerint, conuenturos ſe iuſſu Conſulis.* Idem lib. 45. *omnes, qui in conſulis verba iurauerint.* Horat. Od. prox. *Sed iuremus in hæc, ſimul imis ſaxa renarint Vadis leuata, ne redire ſit nefas.* & epiſt. I. lib. I. *Nullius addictus iurare in verba magiſtri.* eſt autem *in uerba iurare,* uerbis ab altero conceptis, iurare ſe ita feciſſe, uel non: facturum, uel non. uerumtamen non diſſimulabo me ſcriptum repetiſſe in lib. Don. *In vota iurabas.*

Arctius, atque edera, &c.] me arctius amplectens, quàm ab edera aſtringitur ilex. ſic Catull. carm. in nuptias Iuliæ. *Mentem amore reuinciens, Vt tenax edera hàc, & hàc Arborem implicat errans.* ibidem. *Lenta quin velut aſſitas Vitis implicat arbores, Implicabitur in tuum Complexum.* Hor. ſup. Od. XXXI. lib. I. *Nec Damalis nouo Diuelletur adultero Laſciuis ederis ambitioſior.*

Orion.] de Orione diximus ſup. ad Od. XXVIII. lib. I.

Intonſosq;] ſup. Od. XXI. lib. I. *Intonſum pueri dicite Cinthium.* ἀκερσεκόμαν dicunt Græci.

O dolitura mea, &c.] minatur Neæræ ſe amorem ſuum, ab ea in aliã tranſlaturum.

Nam, ſi quid in Flacco uiri eſt] id eſt, ſi quid uirtutis. appellata eſt à uiro uirtus, inquit M. Tull. Tuſcul. II.

-parem] puellam.

Nec ſemel offenſæ, &c.] locus eſt obſcurus, quẽ ſic declaro. Nec, ſi certo, & uero dolore affectus fuero, conſtantia mea, quæ me diu tuos, mores, tuamq; iniuriam perferre coëgit, cedet tuæ formæ ſemel offenſæ, id eſt, quæ ſemel offenderit, quæ ſemel peccarit: quæ mihi ſemel offenſa, atque inuiſa dum alios amas, fuerit. Ea autem eſt interdum nominis offenſus, ſignificatio, apud bonos ſcriptores. ſic M. Tullius, exiſtimationem ordinis ſenatorii, offenſam dixit, propterea quòd ſenatores malè adminiſtrabant iudicia. Verr. de iuredicundo. *Si me animus, atque amor in remp. exiſtimatioq; offenſa noſtri ordinis, ac iudiciorum non hoc facere coegiſſet,* &c. Idẽ in frumentaria. *o miſerum, atque inuidioſum, offenſumq; paucorum culpa, atque indignitate ordinem ſenatorium.* Idem Catilin. I. *Et ſi me meis ciuibus iniuria ſuſpectum tam grauiter, atque offenſum uiderem: carere me aſpectu ciuium, quàm infeſtis oculis omnium conſpici mallem.* Idem pro Sextio. *aliúſne eſt aliquis improbis peculiaris populus, cui nos offenſi, inuiſiq; fuerimus?* Idem pro Cluentio. *etiam ſi is inuidioſus, aut multis offenſus eſſe uideatur: etiam ſi eum oderitis,* &c. Idem ad Attic. lib. 2. *ſcito nihil unquam fuiſſe tam infame, tam turpe, tam peræquè omnibus generibus, ordinibus, ætatibus offenſum,*

quàm

quàm hunc ſtatum, qui nunc eſt, talia ſunt *tacitus, iuratus*, quæ tametſi à uerbis taceo, iuro mânent, uocemq; habeant patiendi, ſignificant actionem tamen. Porphyrio autem *offenſæ formæ* interpretatur *periurio pollutæ*. quod ſi cui placeat magis, non reclamabo. offenſus etiam nonnunquam idem ualet, quod inſenſus, & iratus. propterea, quòd, qui offenſi, & læſi fuerunt, iraſci ſolent. Plancus Ciceroni lib. x. epiſt. *Si hominem offenſum mihi, coniunctum cum Rep. non ſubleuaſſem*. Propert. lib. 3. *Offenſa illa mihi, non tibi amica dedit*.

Si certus intrarit dolor] ſi certum animo dolorem conceperit Flaccus: ſi certus in animum Flacci ſe inſinuarit dolor, ſubaudiendum enim in uerbo intrarit, in mentem, aut in animum Flacci: & ita loquitur M. Tull. de orat. ſecundo. *definitio in ſenſum, & in mentem iudicis intrare non poteſt*. Corn. Tacitus lib. 1. annalium. *pauidos, & conſcientia uecordes intrat metus*.

At tu, quicunque es.] ἀποστροφὴ ad æmulum, ſeu riualem ſuum.

-felicior qui nunc Neæra frueris, me extruſo, atque expulſo.

-meo malo] meo incommodo exultas, quòd ſpernor à Neæra.

-licebit] licebit per me ſis opulentiſſimus, ſapientiſſ. pulcherrimus. ſic loquitur Saty. 11. lib. 2. *-licebit ille repotia, natales, aliòsue dierum Feſtos albatus celebret*.

Nec te Pythagoræ fallant] & quamuis philoſophiam Pythagoricam perdidiceris, animoq; comprehenderis. de Pythagora diximus ſup. ad Od. xxvIII. lib. 1.

-Formáq; vincas Nirea] quo nemo, Achille excepto, ad bellum Troianum pulchrior profectus eſt Hom. auctore ἰλ. β. ut ann. ſup. ad Od. xx. lib. 3. *Qualis aut Nireus fuit*, &c. ſed quòd hoc loco formam in amore haud multùm ualere ſignificat Horatius, Pauſanias in eandem ſententiam tradit Achaicis, ædificium quoddam fuiſſe in Aegiria: & in eo, Fortunæ ſignum, quod Amaltheæ cornu in manu teneret: tùm huic ſigno proximum aſtitiſſe Cupidinem pennigerum: Atque huius operis hanc fuiſſe ſignificationem, fortunam magis, quàm formam in amore dominari.

Eheu, translatos aliò] tale eſt illud Od. vI. lib. 1. *Heu, quoties fidem, Mutatosq; deos flebit, & aſpera Nigris æquora uentis*. ſic Tibull. lib. 1. eleg. v. *At tu, qui potior nunc es, mea furta caueto. Verſatur celeri ſors leuis orbe rotæ*. Iam quemadmodum hic *mærebis amores*, ſic epiſt. ad Mæcen. 11. lib. 1. dixit *mærere fugam*. *Atque inter uina fugam Cynaræ mærere proterua*.

QVERITVR BELLORVM CIVILIVM nullum eſſe finem. Ode 16.

*A*LTERA *iam teritur bellis ciuilibus ætas,*
Suis & ipſa Roma uiribus ruit:
Quam neque finitimi ualuerunt perdere Marſi,
Minacis aut Etruſca Porſena manus,
Aemula nec uirtus Capua, nec Spartacus acer,
Nouisq; rebus infidelis Allobrox:
Nec fera cærulea domuit Germania pube,

a Cum uicto terrarū orbi, poſitis armis quieſcere licuiſſet, non ſicut uictori & retinenti arma. Ita cum deeſſent externi hoſtes in quos uires expediret in ſe ipſe elatus uictoria & ferox arma conuertit. Eſt autem is locus cum ab alijs, tum à Liuio grauiter in princi-

Parentibuſq́; abominatus Annibal:
Impia perdemus deuoti ſanguinis ætas:
Feriſq́; rurſus occupabitur ſolum.
Barbarus, heu, cineres inſiſtet uictor: & urbem
Eques ſonante uerberabit ungula:
Quæque carent uentis, & ſolibus, oſſa Quirini,
Nefas uidere, diſſipabit inſolens.
Forte, quid expediat, communiter, aut melior pars
Malis carere quæritis laboribus.
Nulla ſit hac potior ſententia: Phocæorum
Velut profugit execrata ciuitas:
Agros, atque Lareis proprios, habitandaq́; fana
Apris reliquit, & rapacibus lupis:
Ire, pedes quocunque ferunt: quocunque per vndas
Notus uocabit, aut proteruus Africus.
Sic placet? an melius quis habet ſuadere? ſecunda
Ratem occupare quid moramur alite?
Sed iuremus in hæc: ſimul imis ſaxa renarint
Vadis leuata, ne redire ſit nefas:
Neu conuerſa domum pigeat dare lintea, quando
Padus Matina lauerit cacumina:
In mare ſeu celſus procurrerit Apenninus:
Nouaq́; monſtra iunxerit libidine
Mirus amor, iuuet vt tigreis ſubſidere ceruis:
Adulteretur & columba miluio:
Credula nec fuluos timeant armenta leones:
Ametq́; ſalſa læuis hircus æquora.
Hæc, & quæ poterunt reditus abſcindere dulceis,
[b] *Eamus omnis execrata ciuitas,*
Aut pars indocili melior grege. mollis, & expes
Inominata perprimat cubilia.
Vos, quibus eſt uirtus, muliebrem tollite luctum:
Etruſca præter & uolate littora.
Nos manet Oceanus circumuagus: arua, beata
Petamus arua, diuites & inſulas:
[c] *Reddit ubi Cererem tellus inarata quotannis:*
Et imputata floret uſque uinea:
Germinat & nunquam fallentis termes oliuæ:
Suamq́; pulla ficus ornat arborem:
Mella caua manant ex ilice: montibus altis

principio & ornate pertractatus. Res eſt, inquit, præterea et immenſi operis ut quæ ſupra ſeptingenteſimum annū repetatur: & quæ ab exiguis profecta initijs eò creuerit, ut iam magnitudine laboret ſua: & legentium pleriſque haud dubito, quin primæ origines proximaq́; originibus, minus præbitura uoluptatis ſint, ſe ſtinantibus ad hæc noua, quibus iam pridem prævalentis populi uires ſe ipſæ conficiūt. [b] *Eamus omnis execrata ciuitas. Oda concionalis eſt, ac fugam decerni iubet communibus omnium ſuffragijs. Quod ſi fieri non queat, ut id quod eſt optimum multitudini probetur, ſaltem uincat ea ſententia quæ ſit potior, etiam ſi paucioribus ſuffulta ſuffragijs. Ad id faciunt, quæ Plato ſcripſit de legibus 1. Pulcherrimum eſſe uictoriæ genus, cum turba cedit potioribus, & in decernendo magis ſpectatur pondus ſuffragiorum quàm numerus. Eodem reſpexit Plinius, cum queritur in epiſtolis, numerari ſententias non expendi. Huc pertinet Liuianum etiā illud, Maior pars uincit meliorem. Non uidetur hoc loco prætereundum, quod de Zenone Philoſopho memorat Diogenes Laërtius, Zenonem cū uideret Theophraſtum magnifieri, quòd plures haberet auditores, ita reſpondit, Ἐκείνου μὲν χορὸς μείζων ὁ ἐμὸς δὲ συμφωνότερος. Apud Plautum quidem neſcio quis ait contemnere ſe minutos illos deos modò Iouem unum ſibi propitiū habeat.* [c] *Reddit ubi Cerer. Quæ nulla noſtra*

Leuis crepante lympha deſilit pede.
Illic iniuſſæ ueniunt ad mulctra capellæ:
Refertá́ tenta grex amicus ubera:
Nec ueſpertinus circumgemit urſus ouile:
Nec intumeſcit alta uiperis humus:
Pluraq́ felices mirabimur, ut neque largis
Aquoſus Eurus arua radat imbribus,
Pinguia nec ſiccis urantur ſemina glebis:
Vtrunque rege temperante calitum.
Non huc Argoo contendit remige pinus:
Neque impudica Colchis intulit pedem.
Non huc Sidonij torſerunt cornua nautæ:
Laborioſa nec cohors Vlyſſei.
Nulla nocent pecori contagia: nullius aſtri
Gregem æſtuoſa torret impotentia.
Iupiter illa piæ ſecreuit littora genti,
Vt inquinauit ære tempus aureum:
Aere, dehinc ferro durauit ſæcula. quorum
Pijs ſecunda uate me datur fuga.

ſtra opera caſu nobis eueniunt, ἄσπαρτα καὶ ἀνήροτα *contingere dicunt Græci. Luc. in Paraſit.* ὅτι δὴ μόνος κατὰ τὸ σοφὸν ὅμηρον οὔτε φοιτᾷ ἐν χερσὶ φυτὸν οὔτε ἀροῖ, ἀλλὰ τὰ ἄσπαρτα καὶ τὰ ἀνήροτα πάντα νέμεται. *& alibi.* Σοὶ δὲ ἄσπορα καὶ ἀνήροτα πάντα νέμεται.

COMMENTARII.

Altera iam teritur bellis] ætas triginta annorum ſpatium continet, ut ſupra admonui ad Od. x. lib. 2. Prior igitur ætas bellis ciuilibus uexata, ea eſt, quæ intra Syllæ & Sulpicij, Octauii & Cinnæ, Marii & Syllæ, Pompeii & Cæſaris tempora uertitur. M. Tull. epiſt. lib. 4. ad M. Marcell. *Omnia ſunt miſera in bellis ciuilibus, quæ maiores noſtri ne ſemel quidem noſtra ætas ſæpe iam ſenſit.* Idem Philipp. VIII. *Sylla cum Sulpicio de iure legum, quas per uim latas Sylla dicebat, contendit: Cinna cum Octauio de nouorum ciuium ſuffragijs; rurſus cum Mario, & Carbone Sylla, ne dominarentur indigni, & ut clariſſimorum hominum crudeliſſimam puniretur necem. De proximo bello ciuili non libet dicere: ignoro cauſam: deteſtor exitum. Hoc bellum quintum ciuile geritur, atque omnia in noſtram ætatem inciderunt.*

Suis & ipſa Roma uiribus] ſic ſup. Od. VII. - *ut ſua Vrbs hæc periret dextera.*

Marſi] à quibus Marſicum bellum appellatum, quorum dux Propedius, ut ſup. annotauimus ex Strabone ad Od. XIIII. lib. 3.

Porſenæ manus] Porſena dux Etruſcorum, de quo uide T. Liuium lib. 2. annalium.

Aemula nec uirtus Capuæ] M. Tull. in ea orat. quam habuit in ſenatu de lege agr. contra Rull. ſic ait. *Maiores noſtri Capua magiſtratus, ſenatum, conſilium commune, omnia denique inſignia Reip. ſuſtulerunt: neque aliud quicquam, niſi inane nomen Capuæ reliquerunt, non crudelitate (quid enim illis fuit clementius, qui etiam externis hoſtibus uictis ſua ſæpiſſimè reddiderunt?) ſed conſilio, quòd uidebant, ſi quod Reip. ueſtigium illis mœnibus contineretur, urbem ipſam imperio domicilium præbere poſſe.*

Idem

Idem in ea, quam habuit ad populum contra eundem, dicit populum Rom. tres ſolùm urbes in terris omnibus, Carthaginem, Corinthum, Capuam ſtatuiſſe poſſe imperii grauitatem, ac nomen ſuſtinere. *Deleta Carthago eſt* (inquit) &c. *De Capua multum eſt, & diù conſultatum. Extant litteræ, Quirites, publicæ, ſunt S.C. complura.*

Spartacus] de Spartaco ſeruorum duce, & bello ſeruili ab eo conflato, diximus ſuprà ad Od. XIIII. lib. 3.

Nouiſque rebus infidelis] Cæſar commentar. de bello Gallico lib. 3. & 4. ſcribit omnes Gallos rebus nouis ſtudere, & ad bellum celeriter, mobiliterque excitari. Poteſt igitur fieri, ut Horatius hoc loco nomine Allobrogum, qui Ciceronis, & Cæſaris ætate fuerunt pacati, ceteros Gallos ſignificet, qui Romanorum imperium non æquo admodum animo perferebant. Quanquam mihi fit uериſimilius Allobrogum nomine, Allobroges ipſos, non alios Gallos, intelligi. Neque me mouebit, quòd obiicit Glareanus, Allobroges in coniuratione illa Catilinaria, populi Rom. maieſtatem conſeruare, quàm coniuratorum conſiliis aſſentiri, & fauere maluiſſe: neque uſquam alibi alienos à populo Rom. animos habuiſſe: quare non facilè explicari poſſe, quamobrem nunc eos dicat Horatius infideles: ſed hæc (ut dixi) non me mouent. Non enim, ſi nihil moliti ſunt aduerſus populum Rom. continuò ſequitur, metuendum non fuiſſe, ne facerent. Præterea infideles non hi ſolùm appellantur, qui fidem non ſeruant: quales ſunt perfidi: ſed ii, quibus tutò non creditur, & qui data occaſione libenter, & cupidè ſint nocituri, fidemq; uiolaturi. Itaque M. Tull. Catil. tertia, hanc Allobrogum in rebus tam turbulentis, & periculoſis quietem, atque hoc ocium, non eorum erga populum Rom. caritati, aut fidei, aut conſtantiæ tribuendum eſſe cenſet: ſed Deorum in populum Rom. beneuolentiæ, ac benignitati. ſic enim ſcribit eo loco. *Iam uerò illa Allobrogum ſollicitatio à Lentulo, ceteriſq; domeſticis hoſtibus, tanta res, tam dementer credita & ignotis, & barbaris, commiſſæq; litteræ nunquam eſſent profectò, niſi à Dijs immortalibus huic tantæ audaciæ conſilium eſſet ereptum.* Præterea conſtat ex oratione M. Tull. de prouinc. coſſ. Allobroges non perpetuò in officio, neque in fide erga populum Rom. manſiſſe, his uerbis. *Modò C. Pontinius fortiſſimus uir ortum repente bellum Allobrogum, atque hac ſcelerata coniuratione excitatum, prælijs fregit; eoſq; domuit, qui laceſſierant.* Poſtremò in oratione pro M. Fonteio, Belgarum, & Allobrogum infidelitatem diſertè notat idem Cicero his uerbis. *quibus neque propter iracundiam, fidem: neque propter infidelitatem, honorem habere debetis.* Nam hos ſignificari declarant ea, quæ tribus pagellis poſt ſequuntur. *Vos Belgarum, atque Allobrogum teſtimonijs non credere timetis?* quidam uir doctus hunc locum ita uidetur intelligere, ut Allobroges eò dixerit Horatius infideles nouis rebus, quia ſe præbuerint in eos infideles, qui nouis rebus ſtuderent, nempe in coniuratos. hæc enim illius uerba ſunt in commentariis eius in Catilinariam tertiam. *ſed illi cum ſimularent ſe ei conſilio fauere, totam rem tamen ad Q. Fabium Sangam detulerunt. unde dictum eſt ab Horatio. Nouiſq; rebus infidelis Allobrox.* Mihi autem hæc ſententia probari nullo modo poteſt. Nam cum Horatius Allobroges hic cum Marſis illis, qui bellum Marſicum excitarunt, cum Porſena, cum Capua, Spartaco, Germanis, Annibale numeret, qui fuerunt hoſtes populi Rom. perſpicueq; hoc dicat Horatius, Romam, quæ hoſtibus externis reſtiterit, aut quæ ab hoſtibus externis labefactari non potuerit, à ciuibus euerti: pugnantia loqueretur, ſi hunc ſenſum probaremus. Multa in Allobroges M. Tull. pro Fonteio. Sed dici poteſt, eum inſeruire cauſæ.

Nec fera cærulea, &c.] cærulea iuuentute. Sed cur cæruleam appellat? an

ſe Germani cæruleo colore inficiunt, ut formidoloſiores ſint in præliis? quod quidem de Germanis à quoquam memoriæ proditum eſſe non memini. At de Britannis ſic Cæſar lib. 5. *Omnes uerò ſe Britanni glaſto inficiunt, quod cæruleum efficit colorem, atque hoc horridiore ſunt in pugna aſpectu.* Item Propert. lib. 2. *Nunc etiam infectos demens imitare Britannos, Ludis & externo tincta nitore caput.* an quòd Germani ferè omnes cæruleis ſunt oculis? quæ ratio probabilior eſt. nam etiam hoc traditum eſt à Corn. Tacito.

Parentibusque abominatus Annibal] eorum parentibus, qui bellis Punicis in præliis cæſi ſunt. ut ſup. Od. I. lib. I. - *bellaq; matribus Deteſtata.* abominatus igitur *παθητικόν*.

Impia perdemus] nos impii, qui huius ætatis ſumus, Romam perdemus, quam tot hoſtes uiolare non potuerunt.

- deuoti ſanguinis] quorum ſanguis Diis, uel morti uidetur eſſe deuotus ad expianda maiorum noſtrorum ſcelera. uide ſup. Od. III. lib. 3. de uoce, *deuotus*.

Feriſque rurſus, &c.] ſolum urbis Romæ rurſus erit incultum, infrequens, uaſtum, ac deſertum, feriſq; receptacula, ac latebras præbebit. ſuprà Od. III. lib. 3. *Paridiſq; buſto Inſultet armentum, & catulos feræ Celent inultæ.*

Barbarus (heu) cineres] cineres urbis, uel ciuium pedibus conculcabit.

Quæque carent ventis, & ſolibus] & oſſa Romuli, quæ ſunt penitus in terram defoſſa, & in urna condita, atque ita neque uentis commouentur, neque à ſolis radiis attinguntur, uictor inſolens diſſipabit. Iam quod ad uerbum carendi attinet, non ſemper in eo ineſt uelle. dicimus enim *carere febri, carere culpa, carere malo*, & ſimilia.

Neſas videre] uidere Romuli cineres diſperſos. cod. unus Vatic. & Torn. habent *Nefas uideri.* quam ſcripturam probarem, niſi omnes hi uerſus conſtarent ex Iambis.

- inſolens] ſup. Od. XVI. lib. I. - *exercitus inſolens.*

Fortè, quid expediat] fortè dictum pro fortaſſe. quod exemplum, ut rarum, notandum eſt.

- expediat] utile ſit, ut ſup. Od. VIII. lib. 2. *Expedit matris cineres opertos Fallere.* Catull. in Priapeiis *Manumq; ſeorſum habebis. hoc tibi expedit.*

- communiter, aut melior pars] aut uos omnes communi conſilio, aut melior pars ueſtrum. melior autem propriè poſitum, non pro maiore.

Malis carere quæritis, &c.] ordo eſt hic, Fortaſſe quid expediat, uos omnes quæritis, aut melior pars ueſtrum: carere, id eſt, ut careatis malis laboribus. Græci ſubintelligunt in huiuſmodi loquendi generibus, particulam ὥστε, quæ ualet, ut. interdum etiam, & quidem ſæpius, non ſubintelligitur, ſed adhibetur. quod item imitatus eſt Horat. Od. XI. lib. I. - *ut melius, quicquid erit, pati.* quomodo interpretatur Linacer, & Eraſmus. uel repetendum eſt uerbum quæritis hoc modo, *quæritis quid expediat*, & *quæritis carere*, ut loquitur Od. XVI. lib. I. - *mitibus Mutare quæro triſtia.* & epiſt. I. ad Mæcenatem, *quæris me includere ludo.* adde cetera exempla, quæ aſcripſi ad Od. XI. lib. I.

- malis laboribus] *malis* epithetum eſt diſtinguendi cauſa adhibitum. ſunt enim aliqui boni & laudabiles labores. ſunt & ſecundi, ut Od. IIII. lib. 4. *Poſt hoc ſecundis uſque laboribus Romana pubes creuit. malos labores* igitur intellige, qui perferuntur in bellis ciuilibus.

Nulla ſit hac potior] hanc ſententiam potiſſimum ſequamur, ut eamus quocunque nos pedes ferent, ueluti Phocæi, &c.

Pho-

Phocæorum] à quibus Maſſiliam eſſe conditam traditum eſt. Athenæus lib. 13. *Ἀριστοτέλης ἐν τῇ Μασσαλιωτῶν πολιτείᾳ γράφει οὕτως. φωκαεῖς οἱ ἐν Ἰωνίᾳ, ἐμπορίᾳ χρώμενοι ἔκτισαν μασσαλίαν*. Idem prodidit Herodotus libro 1. T. Liuius lib. XXXIIII. *Iam tum Emporiæ duo oppida erant muro diuiſa: unum Græci habebant, à Phocæa, unde & Maſſilienſes oriundi: alterum Hiſpani.*

- execrata] execrationibus uſa, quas Græci *ἀρὰς* appellant, unde *ἀρᾶσθαι* execrari. Cicer. Off. 3. *– erranti uiam non monſtrare: quod Athenis execrationibus publicis ſancitum eſt.* ſic loquitur Liuius lib. XXXIX. de Annibale, *Execratus deinde in caput, regnumq; Pruſiæ, & hoſpitaleis Deos uiolatæ ab eo fidei teſteis inuocans, poculum exhauſit.* huiuſmodi execrationum exemplum eſt apud Aeſchinem in oratione κατὰ *Κτησιφῶντος*. ſatis erit mihi locum indicaſſe. *γέγραπται γὰρ οὕτως ἐν τῇ ἀρᾷ. εἴ τις τάδε, φησὶ, παραβαίνοι ἢ πόλις, ἢ ἰδιώτης, ἢ ἔθνος, ἐναγὴς ἔστω τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τῆς ἀρτέμιδος*, &c. ſequitur, *καὶ ἐπεύχεται αὐτοῖς μήτε γῆν καρπὸν φέρειν, μήτε γυναῖκας τέκνα τίκτειν γονεῦσιν ἐοικότα, ἀλλὰ τέρατα*, &c. & apud T. Liuium lib. XXVIII. Annal. *His adhortationibus execratio dira adiecta eſt, ſi quem à propoſito ſpes, mollitiaq; animi f. exiſſet.*

- atque Lares proprios] duo cod. Vatic. & item Don. Faër. Torn. habent *patrios*, quæ ſcriptura nō eſt reiicienda. nam ita locutus eſt ſat. v. lib. 2. *– patriosq; Penates Aſpicere.*

- pedes quocunque ferunt] quocunque uia patuerit, nullo nobis ab initio loco, quò eamus, propoſito. ſic & ſuprà Od. XI. lib. 3. *I, pedes quò te rapiunt, & auræ.* ſic loquuntur & Græci, *ᾗ πόδες ἄγουσι*, id eſt, quò pedes ducunt. Theoc. in Hyla. *ὁ δ', ᾇ πόδες ἆγον, ἐχώρει Μαινόμενος*. Apollon. lib. 1. Argon. *ἐς δὲ κέλευθον Τὴν ἴεν, ᾗ πόδες αὐτὸν ὑπέκφερον ἀΐσσοντα*. idem lib. 4. *Ὣς ἄρ' ἔφη. τὴν δ' αἶψα πόδες φέρον ἐγκονέουσαν*. Plautus mercat. *Nec podagricus, nec articularius eſt, quem rus pedes ducunt.* Virg. Mœr. *Quò te Mœri pedes?*

- proteruus Africus] tralatio eſt. ſic ſuprà uentos proteruos appellauit Od. XXVI. lib. 1. *Tradam proteruis in mare Creticum Portare uentis.*

- ſecunda alite] auſpicatò, bonis auibus. uide annot. ad Od. XV. lib. 1.

Sed iuremus in hæc] quid ſit in uerba iurare, dixi ſuprà ad Oden ſuperiorem.

- ſimul imis ſaxa renarint, &c.] uerba ſunt ita concepta, poſteaquàm ſaxa ex imis aquarum uadis in ſummam aquam emerſerint, & extiterint: tum nobis fas eſſe putemus in patriam, quam relinquimus, redire. prius autem redire, quàm ſaxa enatarint è profundo, ſit nefas. ne prius in patriam redeamus, quàm ſaxa, quæ ſunt in profundo, in ſummam aquam euaſerint: proinde ac ſi dicat, nunquam redeamus.

Neu conuerſa domum, &c.] ne'ue tum pigeat nauibus domum reuehi, cum Padus citerioris Galliæ fluuius ad montis Matini, qui eſt in Calabria, uerticem peruenerit. antequam id fiat uerò, pigeat nos in patriam reuerti. tale eſt illud Virgil. in Tityro, *Aut Ararim Parthus bibet, aut Germania Tigrin.*

In mare ſeu celſus] ſeu quando Apenninus, &c. ne pigeat, &c.

- ſubſidere] ſuccumbere, ſubiacere.

Credula nec flauos] id eſt, & quando non timuerint armenta leones, &c.

- credula] id eſt, quando uſqueadeò fuerint credula, ut ſibi non timeant à leonibus. *non timeant credula*, genus eſt loquendi, quod ſuprà notauimus: in quo nomen appoſitum uim uerbi adiuuat. quale & illud Od. XXIIII. lib. 1. *Priuignis mulier temperat innocens.* de quibus uide annot. ad Od. VIII. lib. 3. Nam hoc totum, *nec timeant leones credula*, perinde ualet ac ſi dixiſſet, & in non timendis leonibus

credula

credula ſint.

-læuis hircus] factus læuis, qui eſt horridus,& hirſutus natura.

-abſcindere] præcidere, intercludere, abrumpere.

-indocili melior grege] melior multitudine indocta, atque imperita, cui perſuaderi non poteſt, ut patria relicta, alias terrarum oras petat. indocilis eſt, qui ad diſcendum ineptus eſt, qui doceri non poteſt, ut ſup. Od.I.lib.I. *indocilis pauperiem pati.* & Od.III.lib.3. *sigres indocili iugum Collo trahentes.*

-mollis & expes] pars autem mollis,& laboris impatiens: & ab omni ſpe derelicta,&c. tale illud eſt Virg. Aen.5. *Tranſcribunt urbi matres, populumq́; uolentem Deponunt, animos nil magnæ laudis egentes.*

Inominata perprimat cubilia] ſedes malè ominatas,& infelices, *δυσοιωνίστους κοίτας* perpetuò incolat.

-perprimat] perpetuò premat: quod ualet, perpetuò in eis inſideat,& hæreat.

-tollite luctum] in uno cod. antiquo. *pellite.*

-præter & uolate] & præteruolate, præteruehimini, præterite.

Nos manet] nobis eſt præternauigandus, uel nobis debetur, idq́; dicit propter inſulas fortunatas. de uerbo manendi ſup. Od.XXVIII.lib.I.

-circumuagus] à quo uniuerſa terra circumfunditur. M. Tull. libr. VI. de rep. *omnis enim terra, quæ colitur à nobis, anguſta uerticibus, lateribus latior, parua quædam inſula eſt, circunfuſa illo mari, quod Atlanticum, quod magnum, quod Oceanum appellatis in terris.* Catull. de nupt. Pel. & Thet. *Oceanusq́; pater, totum qui amplectitur orbem.* Horatius autem uidetur Homericum epithetum expreſſiſſe, *ἀψόῤῥοον*, id eſt, *ἐς ἑαυτὸν ῥέοντα, ἤγουν ἐπανιόντα, καὶ εἰς κύκλου σχῆμα περιαγόμενον.* qui in ſeipſum reuertitur, dum circuli inſtar circunducitur. Sic Orpheus, Κύκλον *ἀκαμάτου καλλιῤῥόου ὠκεανοῖο, Ὃς γαῖαν δίνῃσι πέριξ ἔχει ἀμφιελίξας.*

-diuites & inſulas] quas fortunatas appellant Latini: & Græci *ὀλβίους νήσους.* ſic ſuprà Od. VIII. lib. 4. *diuitibus conſecrat inſulis.* in quibus eſt campus Elyſius. Homer. *ὀδ. δ. Ἀλλά σ' ἐς ἠλύσιον πεδίον, καὶ πείρατα γαίης Ἀθάνατοι πέμψουσιν, ὅθι ξανθὸς ῥαδάμανθος· Τῇπερ ῥηΐστη βιοτὴ πέλει ἀνθρώποισιν, Οὐ νιφετὸς, οὔτ' ἂρ χειμὼν πολὺς, οὔτε ποτ' ὄμβρος· Ἀλλ' αἰεὶ ζεφύροιο λιγυπνείοντας ἀήτας Ὠκεανὸς ἀνίησιν ἀναψύχειν ἀνθρώπους.*

-tellus inarata] *ἀνήροτος.* Homerus de Cyclopibus *ὀδ. ι. Οὔτε φυτεύουσι χερσὶ φυτὸν, οὔτ' ἀρόωσιν, Ἀλλὰ τάγ' ἄσπαρτα, καὶ ἀνήροτα πάντα φύονται.*

-imputata] non putata, non culta. Feſtus, *Putum antiqui dicebant pro pure. unde putatæ uites & arbores, quòd deciſis impedimentis remanerent puræ.*

-nunquam fallentis] nunquam fallentis ſpem domini. ſup. Od.I.lib.3. *fundum mendacem* dixit, qui ſpem agricolæ fallit. tale eſt illud epiſt. ad Mæcen. II. lib. I. *Spem mentita ſeges.* eadem ratione agrum fidelem appellamus, qui multo plus reddit domino, quàm accepit. ſic ſup. Od. XVI. lib. 3. *& ſegetis certa fides meæ.*

-termes] ramus ex arbore dereptus, nec foliis repletus, nec nimis glaber. Feſtus. alij ramum oliuæ eſſe uolunt.

-pulla] nigra. non uiridis, nec acerba: ſed matura.

-leuis crepante lympha] illuſtris *ὑποτύπωσις* aquæ cum murmure è loco decliui defluentis, per tranſlationem à rebus animatis. codices Faër. & Iann. habent *crepitante*: quæ ſcriptura mihi non diſplicet.

-iniuſſæ] ſua ſponte. *αὐτόματοι, αὐτοκέλευτοι.*

-ueniunt ad mulctra] mulctrum,& mulctra æquè ſunt uſitata. Virg. in Palæmone, *Bis uenit ad mulctram.*

-tenta] diſtenta, ut ſup. Od.II. *Diſtenta ſiccet ubera.* utitur & ſaty. V. lib. 2. eodem

GG ſimplici

ſimplici *ſeu pingui tentus omaſo Furius*, &c.

-grex amicus] φίλος, carus, ut ſup. multis locis.

Nec ueſpertinus. &c.] id eſt, nec urſus ueſperi gemit circum ouile. ſic loquitur Virgil. Georg. 3. *Nec gregibus nocturnus obambulat*, id eſt, noctu. idem ibid. de Leandro, *Nocte natat cæca ſerus freta*, id eſt, ſerò. & Aeneid. 3. *Nec minus Aeneas ſe matutinus agebat*. Horat. ſat. III. lib. 1. *Et qui nocturnus Diuûm ſacra legerit*. Idem epiſt. ad Numicium libr. 1. *Nauus manè forum, & ueſpertinus pete tectum*, Idem ſatyr. IIII. lib. 2. *Si ueſpertinus ſubito te oppreſſerit hoſpes*. & ſaty. VI. lib. 1. *Fallacem circum, ueſpertinumq; pererro Sæpe forum*. & ſaty. VI. lib. 2. *urbis auentes Mœnia nocturni ſubrepere*. & ſaty. VII. eiuſd. lib. *iuſſerit ad ſe Mæcenas ſerum ſub lumina prima uenire*. & Od. XV. lib. 1. *tamen, heu, ſerus adulter Crines puluere collines*. fluxit autem hoc loquendi genus à Græcis. Hom. ἰλ. β. ὥς κε πανημέριοι στυγερῷ κρινώμεθ' Ἄρηϊ. & ἰλ. η. Παννύχιοι μὲν ἔπειτα καρηκομόωντες Ἀχαιοὶ Δαίνυντο. Iterum ἰλ. β. Οὐ χρὴ παννύχιον εὕδειν βουληφόρον ἄνδρα. Idem. ἰλ. ι. χθιζὸς ἔβη μετὰ δαῖτα. Heſiod. ἔργ. καὶ ἡμέρ. Εὖτε λοεσσαμένη τέρενα χρόα, καὶ λίπ' ἐλαίῳ Χρισαμένη μυχίη καταλέξεται ἔνδοθι οἴκου. idem ibid. Πρῶτον φαινομένων ἐπιτέλλεται ἀκρονύχαιος. idem in Aſpide. Παννύχιος δ' ἄρ ἔλεκτο παρ' αἰδοίῃ παρακοίτι. Theoc. θαλυσίοις, ὁ δ' ὄρθριος ἄλλον ἀλέκτωρ Κοκκύσδων νυχίαισιν ἀϋτῆσαι δίδοι. Eurip. Hecuba. μεσονύκτιος ὠλλύμαν.

-circumgemit urſus ouile] circum ouile gemit. talia ſunt illa quæ ſuprà collegimus ad Od. VII. lib. 2. *inter errem Nuda leones*. *purgatam crebrò qui perſonet aurem*, &c.

-ut neque largis] mirabimur quo modo neque Eurus nimiis imbribus terras abſtergeat, & pœnè obruat: neque ſol nimiis caloribus exurat. ſic loquitur ſaty. VI. lib. 2. *Sine Aquilo radit terras*.

Utrumque rege temperante] moderante, modificante. de uerbo temperandi ſuprà Od. VIII. lib. 1.

Non huc Arg.] tale propemodum eſt illud Virg. de Italia lib. 2. Georg. *Hæc loca non tauri ſpirantes naribus ignem Inuertêre*, &c.

Argoo remige.] Argoois remigibus, ut ſuprà *multo milite, multa cane*. dixi ad Od. I. huius lib. Argoos remiges appellat heroas illos, & Græciæ principes, qui Argo naui uecti ſunt, uellus illud aureum petentes: quæ ſola, ut aiunt Hom. Pindarus, Theocritus, Apollonius, Cyaneas illas, ſeu Symplegadas, beneficio Palladis incolumis prætergreſſa eſt. ſic Homer. ὀδ. μ. Οἴη δὴ κείνῃ γε παρέπλω ποντοπόρος νηῦς Ἀργὼ πᾶσι μέλουσα. Pind. πυθ. ὠδ. δ. Ἐς δὲ κίνδυνον βαθὺν ἱέμενοι δεσπόταν λίσσοντο ναῶν συνδρόμων κινηθμὸν ἀμαιμάκετον ἐκφυγεῖν πετρᾶν. Theocr. in Hyla. Ἅτις κυανεᾶν οὐχ ἅψατο συνδρομάδων ναῦς. Ἀλλὰ διεξάϊξε, βαθὺν δ' εἰσέδραμε Φᾶσιν, Αἰετὸς ὣς μέγα λαῖτμα. Apollon. ἀργοναυτ. β. Καὶ τό τ' Ἀθηναίη στιβαρῆς ἀντέσπασε πέτρης Σκαιῇ, δεξιτερῇ γὰρ διαμπερὲς ὦσε φέρεσθαι. Ἡ δ' ἰκέλη πτερόεντι μετήορος ἔσσυτ' ὀϊστῷ.

Colchis] Medea. Propert. lib. 2. *Seu mihi Circæo pereundum eſt gramine, ſiue Colchis Colchiacis urat aena focis*.

Sidonij] Cadmo duce. Hic Phœnicum claſſe uectus, rudibus adhuc Græcorum populis, & ciuilioris cultus, & litterarum pingendarum auctor fuiſſe dicitur. quod cum multi ſcriptores memoriæ prodiderint, tum Cornel. Tacit. Annal. lib. II. ſcriptum reliquit.

-cornua] cornua antennarum. Virg. Aen. 3. *Cornua uelatarum obuertimus antennarum*.

Laborioſa nec cohors Ulyſſei] Ode proxima. *Laborioſi remiges Ulyſſei*. laborioſus appellatur is, qui multum laborem perfert, ut M. Tull. pro Cælio, *Vos*

laborioſos

laborioſos exiſtimet. & res laborioſa, laboris plena. & magno labore perfecta. Catull. *Doctis Iupiter, & laborioſis.*

Nulla nocent pecori] Virg. in Tityro, *Nec mala uicini pecoris contagia lædent.* uſitatius eſt nomen contagionis. & eo ſemper utitur M. Tullius.

Vt inquinauit] Poſteaquam ætas ærea ſucceſſit aureæ. notiſſima ex Heſiodo hæc ætatum diſſimilitudo eſt. & diximus ſup. ad Od. 11. lib. 4. nonnulla.

-quorum] quorum, nempe ſæculorum ferreorum, datur fuga piis: id eſt, quæ tempora ferrea licet piis, me uate, effugere.

AD CANIDIAM. XVII.

Petit ut ſibi ignoſcat. eam autem dum uult uideri placare, grauiſsimè & acerbiſsimè uellicat, atque adeò lacerat.

[a] IAM *iam efficaci do manus ſcientiæ:*
[b] *Supplex & oro regna per Proſerpinæ,*
Per & [c] Dianæ non mouenda numina,
Per atque libros carminum ualentium
[d] *Refixa cælo deuocare ſydera,*
Canidia parce uocibus tandem ſacris:
Citumq́; retrò ſolue, ſolue [e] turbinem.
Mouit [f] nepotem Telephus Nereium:
In [g] quem ſuperbus ordinarat agmina
Myſorum: & in quem tela acuta torſerat.
[h] *Luxere matres Iliæ addictum feris*
Alitibus, atque canibus homicidam Hectorem:
Poſtquàm relictis mœnibus rex procidit
Heu, peruicacis ad pedes Achillei.
Setoſa duris exuêre pellibus
Laborioſi remiges Vlyſſei
Volente Circe membra: tunc mens, & ſonus
[i] *Relatus, atque notus in uultus [k] honor.*
Dedi ſatis, ſuperq́; pœnarum tibi
Amata nautis multùm, & inſtitoribus.
Fugit Iuuentas, & uerecundus color
Reliquit oſſa pelle [l] amicta [m] lurida:
Tuis capillus albus eſt odoribus:
Nullum à labore me reclinat ocium:
Vrget diem nox, & dies noctem: neque eſt
Leuare tenta ſpiritu præcordia.
Ergo negatum, uincor, ut credam miſer,
Sabella pectus [n] increpare carmina:

[a] *Verba ita effinguntur, ut unius repetitione, magnum doloris ſenſum exprimere uideantur. Quid me urges ueneficiis? quid me carminibus, & magicis incantationibus laceſſis? cedo uictus ſcientiæ, cuius uis maxima eſt; quæ quicquid uult efficis: cedo ueneficæ, ſagæ, maximarum rerum effectrici. Ne ſæuias amplius uictrix: quod expetis habes; pœnitentem quæ ſcripſi, recantantem opprobria, & contumelias, quibus te ſum inſectatus; habes amantem & ſtudioſum tui.* [b] *Eleganter quaſi per deas ipſius orat eum, Porphyr. inquit, quia Veneficæ Hecaten colunt.* [c] *-nõ mouenda. non laceſſenda, ut moueantur, id eſt, ut iraſcantur Porph.* [d] *Maleficæ mulieres incantamentis quibuſdam, lunam in terram detrahere credebantur antiquitus. Vnde Virgil. Carmina uel cælo poſſunt deducere lunam. Et rurſus in Sermon. -Lunamq́; rubentem Ne foret his teſtis, poſt magna latere ſepulchra. Item Iuuenalis, Vna laboranti poteris ſuccurrere lunæ. Creditum eſt olim huiuſmodi ſagas oculis ac pedibus priuari ſolere. Aglaonice quæpiam cum per aſtrologiæ cognitionem defe-*

Caputq́; Marſa diſſilire nenia.
Quid amplius [o] uis? ò [p] mare, & terra, ardeo:
Quantùm neque atro delibutus Hercules
Neſſi cruore: nec Sicana feruida
Vibrans in Aetna flamma. tu, donec cinis
Iniurioſis aridus uentis ferar,
Cales uenenis officina Colchicis.
Quæ finis? aut quod me manet [q] ſtipendium?
[r] *Effare: iuſſas cum fide pœnas luam:*
[s] *Paratus expiare, ſeu popoſceris*
Centum iuuencos: ſiue mendaci lyra
Voles ſonari: tu pudica, tu proba:
Perambulabis aſtra ſidus aureum.
Infamis Helenæ Caſtor offenſus uice,
Fraterq́; magni Caſtoris, uicti prece
Ademta uati reddidere lumina.
Et tu (potes nam) ſolue me dementia,
O nec paternis obſoleta ſordibus,
Nec in ſepulcris pauperum prudens anus
Nouendialeis diſſipare pulueres.
Tibi hoſpitale pectus: & puræ manus:
Tuusq́; uenter partum eius: & tuo
Cruore rubros obſtetrix pannos lauit,
Vtcunque fortis éxilis puerpera,

Canidia reſpondet, oſtendens ſe nullis precibus exorari, nulla ratione placari poſſe.

[t] *Quid obſeratis auribus [u] fundis preces?*
Non [a] ſaxa nudis ſurdiora nauitis
Neptunus alto tundit hibernus ſalo.
Inultus ut tu riſeris Cotyttia
Vulgata, ſacrum liberi Cupidinis?
Et Eſquilini [b] pontifex uenefici
Impune ut urbem nomine impleris meo?
Quid proderit ditaſſe [c] Pelignas anus,
Velociúſve miſcuiſſe toxicum,
Si tardiora fata te uotis manent?
Ingrata miſero uita ducenda eſt in hoc:
[d] *Nouis vt vſque ſuppetas doloribus.*

ctus præſciret, iactabat ſe lunam è cælo detracturum in terram. Atque eius iactantiæ pœnas dedit. Hæc autor Prouerb. [e] *Turbo uenti uis uehementior. Plin. 2.48. – Quod ſi maiore depreſſæ nubis eruperit ſpecu, ſed minus lato quàm procella, nec ſine fragore turbinem uocant, proxima quæque proſternentem. Ita autem dictus uidetur, quòd ex anguſto loco erumpens, ac ſenſim ſe latius inuehens ferè turbinis ſimilitudinem effingat. Eſt autem turbinis forma pineæ nucis perſimilis, ab imo acuta, ſuperiore parte latior. Eam græci κῶνον appellant. Hinc turbo quo pueri ludunt; et quo ueneficæ uti dicuntur. is ῥόμβος græcè dicitur.* [f] *Telephus Herculis filius in Myſia magno in honore habitus eſt, ut ſcribit Diod. li. 5. Cũ aũt à Myſia Græcos arcere uoluiſſet, ab Achille percuſſus eſt in fæmore ſiniſtro: hinc conſulto oraculo, intellexit, nullo pacto ſanari poſſe, niſi rurſus eodem loco ab Achille vulneraretur. Plin. 34.15. Eſt & rubigo ipſa in remedijs, & ſic Telephum proditur ſanaſſe Achilles, ſiue id ærea, ſiue ferrea cuſpide fecit: ita certò depingebatur ex ea decutiens gladio. Hæc ex Mancin. habet autem rubigo uim adſtringendi & exiccandi,* [g] *Flexit precibus merito inexorabilem futurum. Non ſolum enim aciem inſtruxerat; ſed ſuperbus quidem, cum fiducia ſuarum uirium tum contemptione eius hoſtis in quem infeſta ſigna inferendo acuta tela torſerat.* [h] *Luxere habent duo Ioſephi Iouiæ codices, omnium, quos unquã uiderim, uetuſtiſſimi. Quòd ſi me cætera deficerent; moueret tamen ratio ut ita putarem legendum. Nam ſi ſtandum excuſorum autoritate*

Optat quietem Pelopis infidus pater,
Egens benignæ Tantalus ſemper dapis:
Optat Prometheus obligatus aliti:
Optat ſupremo collocare Siſyphus
In monte ſaxum: ſed uetant leges Iouis.
Voles modò altis deſilire turribus:
Modò enſe pectus Norico recludere:
Fruſtraq; vincla gutturi nectes tuo,
Faſtidioſa triſtis ægrimonia.
Vectabor humeris tunc ego inimicis eques:
Meaq; terra cedet inſolentiæ.
An, quæ mouere cereas imagines,
(Vt ipſe noſti curioſus) & polo
Deripere Lunam uocibus poſſim meis:
Poſſim crematos excitare mortuos,
Deſideriq; temperare poculum:
Plorem artis in te nil agentis exitum?

authoritate eſt, eãdem lectionem habens, centeſimo abhinc anno excuſa exemplaria. Victus autem precibus Achilles, addictum feris Hectorem patri procidenti ad genua condonauit. Ita matres Iliæ luxere; iuſtis de more ſolutis illius funeri, qui ab hoſte infeſtiſſimo, à pernicaci (pernicaces enim dicuntur qui in contentione vſque ad uincendum perſeuerant, ait Porph.) eſſet dilacerandus feris deſtinatus. [i] relatus omninò putat Lamb. legendum fretus auxilio ueterum codicum. Ego quidem uulgo receptam lectionem retinendam cenſeo. Ita apud Ouid. 11. Metamorph. Somnus labens in artus. & alibi, frigus lab. per ungues. Nam Horat. uerbum relabi ad uoluntatem alibi tranſtulit. 1. Ep. 1.

Nunc in Ariſtippi furtim præcepta relabor. Eſt autem relabi, ſenſim & leniter, retro curſu conuerſo, redire; ut Horat. uideatur pereleganter id ad mentem & ſonum, atque adeo ad oris decorem & formam hominis redditam tranſtuliſſe. [k] Aliquando honor ad formam refertur, & pulcritudinem ac decorem ſignificat. Virg. 1. Aen. – & lætos oculis afflarat honores; quod idem in Georg. ad arbores tranſtulit – Frigidus & ſyluis Aquilo decuſſit honorem. [l] Non unus eſt pellis uſus in animante, ut oſſa tegat, ſed ut etiam illi nitorem conciliet; qui quidem nullus eſſe poteſt in macie confecto. [m] Luridum ſolem Plin. appellat, ſubnubilum, & pallore ſuffuſum; ut etiam Ouid. 4. Metam. – ſolis quoque triſtis imago Lurida ſolicitis præbebat lumina terris. [n] ui quadam maiore in mentis interiorem partem irrumpendo. penetrare eſt autem increpare aerem uocis ictu, aut aliud mutua concuſſione uerberare; ita tuba increpare, arma, fluctus dicuntur. [o] Quid tibi uis? adepta es quod petebas. Habes dedentem ſe, uictum fatentem. Præſto ſum ad imperata facienda. [p] Cui nihil reliqui eſt, quò perfugiat is cælum & terram implorat. [q] Stipendium non ſolum quod militi perſoluebatur, unde facere ſtipendia, & merere ſtipendia, & emereri, quod uerbum Cic. ad animum tranſtulit; ſed etiam quod ciuibus ad exercitus alendos, & uictis populis imponebatur; per quam ſimilitudinem pœnæ ac mulctæ loco Horatius accepit. [r] Quid maiora moliris? quid pergis ſæuire? ſatis eſt quæ uiceris, imperare: non eſt contumacia in uicto; eſſare, impetranti parebo. [s] Quando iam deorum uim, & poteſtatem es adepta, laſum Canidiæ, numen placare centum mactatis iuuencis (qui honos dis immortalibus habetur) ſum paratus. Genus autem eſt contumeliæ atque irriſionis uel maximum, ſummos honores tribuere, cui dedecus, ignominia, ſupplicium debeatur. [t] Pergit ſuperſtitioſam Canidiæ amentiam irridere, quæ inuſtam nomini notam infamiæ, carminibus magicis & portentoſis tollere poſſe ſperet. [u] nequicquam quiritando, auerſantem preces, odio incenſam inexpiabili pœnas expetentem ab hoſte infeſtiſſimo, inanibus precibus fatigas? [a] ſaxa fluctibus dicuntur uerberari, cum fœmina quæ plane animum aduerſus rogantis uota obfirmarit, precibus ſolicitatur. [b] Qui tanquam Pontifex tibi ius ſumis, ut tibi uiſum eſt, de humanis, & diuinis rebus omnibus ſtatuendi; qui tuas eſſe partes ſtatuis, me opei antem exquilina ſa-

in libris opinor dici, quod in medio ponerentur: nã quicquid eſt in aliqua re medium recte umbilicum appellari. Quippe ὀμφαλὸς ἀσπίδος, ideſt, ſicuti Euſthatius interpretatur, bullas quaſdam quæ ornatus gratia adderentur, in meditullio præſertim. Quod autem eſt latinis perducere ad umbilicum, græcis eſt coronidem imponere. Plutarchus in libro de Alexandri fortuna ait, Philoxenum à Dionyſio in latomias eſſe coniectum, quòd iuſſus tragædiam à ſe ſcriptam emendare, ἀπὸ τῆς ἀρχῆς μέχρι τῆς κορωνίδος totam induxiſſet. Hæc ex Rhodig.

COMMENTARII.

Mollis inertia] mollities, *μαλακότης*, laboris impatiens ignauia.

– ducentia ſomnos] adducentia, ſeu afferentia ſomnos *ὑπνωτικὰ, ὑπνοποιά*: quæ ſomnos gignunt, & (ut Virg. loquitur) *ſoporifera*. aliter dixit idem Virgil. lib. 4. – *potes hoc ſub caſu ducere ſomnos?*

– traxerim] hauſerim, biberim. Virgil. Aen. 6. *Lethei ad fluminis undam Securos latices, & longa obliuia potant*. ſic Horat. ſaty. VI. lib. 2. *Ducere ſollicitæ iucunda obliuia vitæ*.

– occidis ſæpe rogando] toties me rogas, ut eneces: perſæpe me rogas.

Deus, Deus] Cupido deus potentiſſimus, & imperioſiſſimus. magna autem uis ineſt in huiuſmodi repetitionibus *Ilion, Ilion* Od. III. lib. 3. *Poſthume, Poſthume* Od. XIII. lib. 2. *Ibimus, ibimus* Od. XVII. eiuſd.

– ad umbilicum adducere] abſoluere, finire. ſolebant enim ueteres illi librorum ſuorum tegumenta umbilicis ornare. Catull. ad Varum. *Noui umbilici, lora rubra, membrana Deſecta, plumbo & pumice omnia æquata*. Mart. lib. 4. *Ohe iam ſatis eſt, ohe libelle, Iam peruenimus uſque ad umbilicos*.

Non aliter Samio] Bathyllum Anacreontis delicias fuiſſe, ex eius carminibus intelligere licet.

Anacreonta Teïum] ſup. Od. XVII. lib. 1. – *& fide Teïa Dices laborantes in uno*, &c. Traditum eſt Anacreontem interrogatum, cur carmina non ſcriberet in Deos, ſed in pueros, reſpondiſſe hos nobis deos eſſe: Pindarus quidem, qui Anacreonte poſterior fuit, ſcribit *ἰσθμ. εἰδ. β.* ueteres poëtas lyricos formoſorum puerorum amores canere ſolitos eſſe: non enim illo tempore Muſam mercenariam, neque lucri ſtudio deditam fuiſſe. uerba Pindari ſunt hæc. *οἱ μὲν πάλαι ὦ θρασύβουλε φῶτες, ὅσοι χρυσαμπύκων ἐς δίφρον μοισᾶν ἔβαινον, κλυτᾷ φόρμιγγι συναντόμενοι ῥίμφα παιδείους ἐτόξευον μελιγάρυας ὕμνους, ὅστις ἐὼν καλὸς, εἶχεν Ἀφροδίτας εὐθρόνου μνάστειραν ἁδίσταν ὀπώραν. ἁ μοῖσα γὰρ, οὐ φιλοκερδής πω τότε ἦν, οὐδ᾽ ἐργάτις*, &c.

Non elaboratum ad pedem] ex Anacreontis paucorum, qui ad nos peruenerunt, uerſuum lectione, cuiuis intelligere licet, incredibilem in eo eſſe carminis facilitatem, ac ſimplicitatem: ſed, quam tamen nullus labor, nulla cura, nulla cogitatio conſequi poſſe uideatur.

– vreris ipſe] Tu quoque Mæcenas amore flagras.

– quòd ſi non pulchrior ignis] id eſt, quòd ſi Helena, quæ Paridem amore incendit: uel quæ Troiani incendii cauſa fuit, non erat tua puella formoſior: tuo te bono oblecta, eoq; fruere: uel eo contentus eſto.

– nec uno Contenta] Terent. Eunucho. *quia Neque tu uno eras contenta, neque ſolus dedit*.

Phryne] commemoratur ab Athenæo lib. 14. meretrix huius nominis Phryne Theſpienſis, uſque adeò uenuſta, & eximia forma, ut cum in iudicium capitis

tis adducta eſſet, plurimisq; & grauiſſimis criminibus premeretur, nulla ei res alia ad abſolutionem fuerit ſuffragata, quàm formæ præſtantia. Nam Hyperides orator, qui eam defendebat, cum eſſet hæc opinio, iudices eam condemnaturos, conſtituit eam in eorum conſpectu, tunicasq; à pectore abſcidit, ut nudas eius papillas, & nudum pectus aſpicerent: tantamq; & oratione, & hoc facto iudicum miſericordiam commouit, cum eam tanquam Veneris ſacerdotem oleo perfunderet, ut iudices religione quadam animis eorum occupatis, ac deterritis, non ſint auſi eam condemnare: qua abſoluta Euthias accuſator iratus, quòd è iudicio uictus in re tam aperta diſceſſiſſet, nullam poſteà cauſam dixit.

AD NEAERAM. Ode 15.

Non ſeruatam ab eam fidem conqueritur.

NOX *erat, & cælo fulgebat luna ſereno*
Inter minora ſidera:
Cum tu magnorũ numen læſura deorum
In uerba iurabas mea,
[a] *Arctius, atque edera procera aſtringitur ilex*
Lentis adhærens brachijs:
Dum pecori lupus, & nautis infeſtus Orion
Turbaret hibernum mare:
Intonſosq; agitaret Apollinis aura capillos,
Fore hunc amorem mutuum.
O dolitura mea multùm uirtute Neæra,
[b] *Nam, ſi quid in Flacco uiri eſt.*
Non feret aſſiduas potiori te dare noctes:
Et quæret iratus parem.
Nec ſemel offenſæ cedet conſtantia formæ,
Si certus intrarit dolor.
At tu, quicunque es felicior, atque meo nunc
Superbus incedis malo:
Sis pecore, & multa diues tellure licebit:
Tibiq; Pactolus fluat:
Nec te Pythagoræ fallant arcana renati:
Formaq; uincas Nirea:
Eheu, translatos aliò mærebis amores:
Aſt ego uiciſſim riſero.

[a] *Prouerbij loco uſurpatur alibi ab Horatio, laſciuis hederis ambitioſior. Eſt enim ea hederæ uis, ut complexu ſuo omnia uinciat; ſed ita ut quæ uincta tenent, perdat. Quod idem in eos puellæ moliuntur, quos amore ſunt complexæ. Perdunt enim quos amant. Hinc Romæ nefas erat Flamini Diali tãgere hederam; atque adeo ne nominare quidem. Veriſimile eſt ea re ueteres id notare uoluiſſe, liberum eſſe oportere eum à uinculis amoris, caſtum integrum à fœminæ complexu qui rei diuinæ procurandæ præſis. Amare enim præter cætera mala quæ habet, mera ſeruitus eſt. Eundem uetabant ſolidum annulum geſtare, aut ullum in corpore nodum; ut Feſtus autor eſt: æquum enim eſſe exiſtimabant ſacerdotem ab omni angore ſolutum animum, nec ullius flagitij aut ſceleris conſcium, habere.*

[b] *In epigramm. lib. prouerbij loco uſurpatur, ὕβρις ἔρωτας ἔλυσε, Iniuria ſiue contumelia amores ſoluit; quòd amor contemptus ſæpe in iram uertitur, in odium ira. Sic Phædria apud Terent. Excluſit; reuocat; non ſi me obſecret. In græco uero epigrammate queritur amans, hoc dictum falsò iactari, quòd ipſe excluſus non ſine conuicio cum iuraſſet toto anno ſe ad illa non redditurum, poſtridie diluculo ſupplex ad illam redierit. ὕβρις ἔρωτας ἔλυσε, μάτην ὅδε μῦθος ἀλᾶται· ὕβρις ἐμὴν ἐρέθει μᾶλλον ἐρωμανίην. Falſum eſt quod iactant,*

ſtant, iniuria ſoluit amores Morbum quippe meum prouocat illa magis. Hæc omnia ex Prouerb. libro.

COMMENTARII.

Nox erat] ſic Virg. Aen. III. *Nox erat, & terris animalia ſomnus habebat.* & 4. *Nox erat, & placidum carpebant feſſa ſoporem Corpora,* &c. Apollon. lib. 3. argon. Νὺξ μὲν ἔπειτ' ἐπὶ γαῖαν ἄγεν κνέφας, οἱ δ' ἐνὶ πόντῳ Ναῦται εἰς ἑλίκην τε, καὶ ἀστέρας ὠρίωνος ἔδρακον ἐκ νηῶν,&c.

- & cælo fulg. luna ſer. Int. minora,] ſuprà Od. XII. *velut inter ignes Luna minores.*

In verba iurabas mea] iurare in verba, ſermo militaris. Cæſar lib. 1. de bello ciuili. *Princeps Petreius in hæc uerba iurat ipſe: ad idem iuſiurandum adigit Afranium: ſubſequuntur tribuni militum.* T. Liuius lib. 3. *Nobis uerò,* (inquit Quinctius) *nihil delectu opus eſt, cùm, quo tempore P. Valerius ad recipiendum Capitolium arma plebs dedit, omnes in verba iurauerint, conuenturos ſe iuſſu Conſulis.* Idem lib. 45. *omnes, qui in conſulis verba iurauerint.* Horat. Od. prox. *Sed iuremus in hæc, ſimul imis ſaxa renarint Vadis leuata, ne redire ſit nefas.* & epiſt. 1. lib. 1. *Nullius addictus iurare in verba magiſtri.* eſt autem *in uerba iurare,* uerbis ab altero conceptis, iurare ſe ita feciſſe, uel non: facturum, uel non. uerumtamen non diſſimulabo me ſcriptum repe riſſe in lib. Don. *In vota iurabas.*

Arctius, atque edera, &c.] me arctius amplectens, quàm ab edera aſtringitur ilex. ſic Catull. carm. in nuptias Iuliæ. *Mentem amore reuinciens, Vt tenax edera hàc, & hàc Arborem implicat errans.* ibidem. *Lenta quin velut aſſitas Vitis implicat arbores, Implicabitur in tuum Complexum.* Hor. ſup. Od. XXXI. lib. 1. *Nec Damalis nouo Diuelletur adultero Laſciuis ederis ambitioſior.*

Orion.] de Orione diximus ſup. ad Od. XXVIII. lib. 1.

Intonſosq;] ſup. Od. XXI. lib. 1. *Intonſum pueri dicite Cinthium.* ἀκερσεκόμαν dicunt Græci.

O dolitura mea, &c.] minatur Neæræ ſe amorem ſuum, ab ea in aliã tranſlaturum.

Nam, ſi quid in Flacco uiri eſt] id eſt, ſi quid uirtutis. appellata eſt à uiro uirtus, inquit M. Tull. Tuſcul. 11.

- parem] puellam.

Nec ſemel offenſæ, &c.] locus eſt obſcurus, quẽ ſic declaro. Nec, ſi certo, & uero dolore affectus fuero, conſtantia mea, quæ me diu tuos, mores, tuamq; iniuriam perferre coëgit, cedet tuæ formæ ſemel offenſæ, id eſt, quæ ſemel offenderit, quæ ſemel peccarit: quæ mihi ſemel offenſa, atque inuiſa dum alios amas, fuerit. Ea autem eſt interdum nominis offenſus, ſignificatio, apud bonos ſcriptores. ſic M. Tullius, exiſtimationem ordinis ſenatorii, offenſam dixit, propterea quòd ſenatores malè adminiſtrabant iudicia. Verr. de iuredicundo. *Si me animus, atque amor in remp. exiſtimatioq; offenſa noſtri ordinis, ac iudiciorum non hoc facere coegiſſet,* &c. Idẽ in frumentaria. *ò miſerum, atque inuidioſum, offenſumq; paucorum culpa, atque indignitate ordinem ſenatorium.* Idem Catilin. 1. *Et, ſi me meis ciuibus iniuria ſuſpectum tam grauiter, atque offenſum uiderem: carere me aſpectu ciuium, quàm infeſtis oculis omnium conſpici mallem.* Idem pro Sextio. *aliúſne eſt aliquis improbis peculiaris populus, cui nos offenſi, inuiſiq; fuerimus?* Idem pro Cluentio. *etiam ſi is inuidioſus, aut multis offenſus eſſe uideatur. etiam ſi cum oderitis,* &c. Idem ad Attic. lib. 2. *ſcito nihil unquam fuiſſe tam infame, tam turpe, tam peræquè omnibus generibus, ordinibus, ætatibus offenſum,*

quàm

quàm hunc ſtatum, qui nunc eſt, talia ſunt *tacitus, iratus*, quæ tametſi à uerbis taceo, iuro mânent, uocemq; habeant patiendi, ſignificant actionem tamen. Porphyrio autem *offenſæ formæ* interpretatur *periurio pollutæ*. quod ſi cui placeat magis, non reclamabo. offenſus etiam nonnunquam idem ualet, quod infenſus, & iratus. pro pterea, quòd, qui offenſi, & læſi fuerunt, iraſci ſolent. Plancus Ciceroni lib. x. epiſt. *Si hominem offenſum mihi, coniunctum cum Rep. non ſubleuaſſem*. Propert. lib. 3. *Offenſa illa mihi, non tibi amica dedit.*

Si certus intrarit dolor] ſi certum animo dolorem conceperit Flaccus: ſi certus in animum Flacci ſe inſinuarit dolor, ſubaudiendum enim in uerbo intrarit, in mentem, aut in animum Flacci: & ita loquitur M. Tull. de orat. ſecundo. *definitio in ſenſum, & in mentem iudicis intrare non poteſt*. Corn. Tacitus lib. 1. annalium. *pauidos, & conſcientia uecordes intrat metus.*

At tu, quicunque es.] ἀποστροφὴ ad æmulum, ſeu riualem ſuum.

felicior] qui nunc Neæra frueris, me extruſo, atque expulſo.

meo malo] meo incommodo exultas, quòd ſpernor à Neæra.

licebit] licebit per me ſis opulentiſſimus, ſapientiſſ. pulcherrimus. ſic loquitur Saty. 11. lib. 2. *licebit ille repotia, natales, aliòſue dierum Feſtos albatus celebret.*

Nec te Pythagoræ fallant] & quanuis philoſophiam Pythagoricam perdidiceris, animoq; comprehenderis. de Pythagora diximus ſup. ad Od. xxvii. lib. 1.

Formáq; uincas Nirea] quo nemo, Achille excepto, ad bellum Troianum pulchrior profectus eſt Hom. auctore ἰλ. β. ut ann. ſup. ad Od. xx. lib. 3. *Qualis aut Nireus fuit*, &c. ſed quòd hoc loco formam in amore haud multùm ualere ſignificat Horatius, Pauſanias in eandem ſententiam tradit Achaicis, ædificium quoddam fuiſſe in Aegiria: & in eo, Fortunæ ſignum, quod Amaltheæ cornu in manu teneret: tùm huic ſigno proximum aſtitiſſe Cupidinem pennigerum: Atque huius operis hanc fuiſſe ſignificationem, fortunam magis, quàm formam in amore dominari.

Eheu, translatos alio] tale eſt illud Od. vi. lib. 1. *Heu, quoties fidem, Mutatosq; deos flebit, & aſpera Nigris æquora uentis.* ſic Tibull. lib. 1. eleg. v. *At tu, qui potior nunc es, mea furta caueto. Verſatur celeri ſors leuis orbe rotæ*. Iam quemadmodum hìc *mærebis amores*, ſic epiſt. ad Mæcen. 11. lib. 1. dixit *mærere fugam*. *Atque inter uina fugam Cynaræ mærere proteruæ.*

QVERITVR BELLORVM CIVILIVM nullum eſſe finem. Ode 16.

ALTERA *iam teritur bellis ciuilibus ætas,*
Suis & ipſa Roma uiribus ruit:
Quam neque finitimi ualuerunt perdere Marſi,
Minacis aut Etruſca Porſenæ manus,
Aemula nec uirtus Capuæ, nec Spartacus acer,
Nouisq; rebus infidelis Allobrox:
Nec fera cærulea domuit Germania pube,

* *Cum uicto terrarũ orbi, poſitis armis quieſcere licuiſſet, non ſicut uicteri & retinenti arma. Ita cum deeſſent externi hoſtes in quos uires expediret in ſe ipſe elatus uictoria & ferox arma conuertit. Eſt autem is locus cum ab alijs, tum à Liuio grauiter in* princi-

Parentibuſq; abominatus Annibal:
Impia perdemus deuoti ſanguinis ætas:
Feriſq; rurſus occupabitur ſolum.
Barbarus, heu, cineres inſiſtet uictor: & urbem
Eques ſonante uerberabit ungula:
Quæque carent uentis, & ſolibus, oſſa Quirini,
Nefas uidere, diſſipabit inſolens.
Forte, quid expediat, communiter, aut melior pars
Malis carere quæritis laboribus.
Nulla ſit hac potior ſententia: Phocæorum
Velut profugit execrata ciuitas:
Agros, atque Lareis proprios, habitandaq; fana
Apris reliquit, & rapacibus lupis:
Ire, pedes quocunque ferunt: quocunque per vndas
Notus uocabit, aut proteruus Africus.
Sic placet? an melius quis habet ſuadere? ſecunda
Ratem occupare quid moramur alite?
Sed iuremus in hæc: ſimul imis ſaxa renarint
Vadis leuata, ne redire ſit nefas:
Neu conuerſa domum pigeat dare lintea, quando
Padus Matina lauerit cacumina:
In mare ſeu celſus procurrerit Apenninus:
Nouaq; monſtra iunxerit libidine
Mirus amor, iuuet vt tigreis ſubſidere ceruis:
Adulteretur & columba miluio:
Credula nec fuluos timeant armenta leones:
Ametq; ſalſa læuis hircus æquora.
Hæc, & quæ poterunt reditus abſcindere dulceis,
[b] *Eamus omnis execrata ciuitas,*
Aut pars indocili melior grege. mollis, & expes
Inominata perprimat cubilia.
Vos, quibus eſt uirtus, muliebrem tollite luctum:
Etruſca præter & uolate littora.
Nos manet Oceanus circumuagus: arua, beata
Petamus arua, diuites & inſulas:
[c] *Reddit ubi Cererem tellus inarata quotannis:*
Et imputata floret uſque uinea:
Germinat & nunquam fallentis termes oliuæ:
Suamq; pulla ficus ornat arborem:
Mella caua manant ex ilice: montibus altis

principio & ornate pertractatus. Res eſt, inquit. præterea et immenſi operis ut quæ ſupra ſeptingenteſimum annũ repetatur: & quæ ab exiguis profecta initijs eò creuerit, ut iam magnitudine laboret ſua: & legentium pleriſque haud dubito, quin primæ origines proximaq; originibus, minus præbitura uoluptatis ſint, feſtinantibus ad hæc noua, quibus iam pridem præualentis populi uires ſe ipſæ conficiũt. [b] *Eamus omnis execrata ciuitas. Oda concionalis eſt, ac fugam decerni iubet communibus omnium ſuffragijs. Quod ſi fieri non queat, ut id quod eſt optimum multitudini probetur, ſaltem uincat ea ſententia quæ ſit potior, etiam ſi paucioribus ſuffulta ſuffragijs. Ad id faciunt, quæ Plato ſcripſit de legibus 1. Pulcherrimum eſſe uictoriæ genus, cum turba cedit potioribus, & in decernendo magis ſpectatur pondus ſuffragiorum quàm numerus. Eodem reſpexit Plinius, cum queritur in epiſtolis, numerari ſententias non expendi. Huc pertinet Liuianum etiã illud, Maior pars uincit meliorem. Non uidetur hoc loco prætereundum, quod de Zenone Philoſopho memorat Diogenes Laërtius, Zenonem cũ uideret Theophraſtum magnifieri, quòd plures haberet auditores, ita reſpondit, Ἐκείνου μὲν χορὸς μείζων ὁ ἐμὸς δὲ συμφωνότερος. Apud Plautum quidem neſcio quis ait contemnere ſe minutos illos deos modò Iouem unum ſibi propitiũ habeat.* [c] *Reddit ubi Cerer. Quæ nulla no-*

ſtra

Leuis crepante lympha deſilit pede.
Illic iniuſſæ ueniunt ad mulctra capellæ:
Refertq́; tenta grex amicus ubera:
Nec ueſpertinus circumgemit urſus ouile:
Nec intumeſcit alta uiperis humus:
Pluraq́; felices mirabimur, vt neque largis
Aquoſus Eurus arua radat imbribus,
Pinguia nec ſiccis urantur ſemina glebis:
Vtrunque rege temperante cælitum.
Non huc Argoo contendit remige pinus:
Neque impudica Colchis intulit pedem.
Non huc Sidonij torſerunt cornua nautæ:
Laborioſa nec cohors Vlyſſei.
Nulla nocent pecori contagia: nullius aſtri
Gregem æſtuoſa torret impotentia.
Iupiter illa piæ ſecreuit littora genti,
Vt inquinauit ære tempus aureum:
Aere, dehinc ferro durauit ſæcula. quorum
Pijs ſecunda uate me datur fuga.

ſtra opera caſu nobis eueniunt, ἄσπαρτα καὶ ἀνήροτα contingere dicunt Græci. Luc. in Paraſit. ὅτι δὴ μόνος κατὰ τὸν σοφὸν Ὅμηρον οὔτε φυτεύων χερσὶ φυτὸν οὔτε ἀροῖ, ἀλλὰ τὰ ἄσπαρτα καὶ τὰ ἀνήροτα πάντα νέμεται. & alibi. Σοὶ δὲ ἄσπορα καὶ ἀνήροτα πάντα νέμεται.

COMMENTARII.

Altera iam teritur bellis] ætas triginta annorum ſpatium continet, ut ſupra admonui ad Od. x. lib. 2. Prior igitur ætas bellis ciuilibus uexata, ea eſt, quæ intra Syllæ & Sulpicij, Octauii & Cinnæ, Marii & Syllæ, Pompeii & Cæſaris tempora uertitur. M. Tull. epiſt. lib. 4. ad M. Marcell. *Omnia ſunt miſera in bellis ciuilibus, quæ maiores noſtri ne ſemel quidem noſtra ætas ſæpe iam ſenſit.* Idem Philipp. VIII. *Sylla cum Sulpicio de iure legum, quas per uim latas Sylla dicebat, contendit: Cinna cum Octauio de nouorum ciuium ſuffragijs: rurſus cum Mario, & Carbone Sylla, ne dominarentur indigni, & ut clariſſimorum hominum crudeliſſimam puniretur necem. De proximo bello ciuili non libet dicere: ignoro cauſam: deteſtor exitum. Hoc bellum quintum ciuile geritur, atque omnia in noſtram ætatem inciderunt.*

Suis & ipſa Roma uiribus] ſic ſup. Od. VII. – *vt ſua Vrbs hæc periret dextera.*

Marſi] à quibus Marſicum bellum appellatum, quorum dux Propedius, ut ſup. annotauimus ex Strabone ad Od. XIIII. lib. 3.

Porſenæ manus] Porſena dux Etruſcorum, de quo uide T. Liuium lib. 2. annalium.

Aemula nec uirtus Capuæ] M. Tull. in ea orat. quam habuit in ſenatu de lege agr. contra Rull. ſic ait. *Maiores noſtri Capua magiſtratus, ſenatum, conſilium commune, omnia denique inſignia Reip. ſuſtulerunt: neque aliud quicquam, niſi inane nomen Capuæ reliquerunt, non crudelitate (quid enim illis fuit clementius, qui etiam externis hoſtibus uictis ſua ſæpiſſimè reddiderunt?) ſed conſilio, quòd uidebant, ſi quod Reip. ueſtigium illis mœnibus contineretur, urbem ipſam imperio domicilium præbere poſſe.*

Idem

ſe Germani cæruleo colore inficiunt, ut formidoloſiores ſint in præliis? quod quidem de Germanis à quoquam memoriæ proditum eſſe non memini. At de Britannis ſic Cæſar lib. 5. *Omnes uerò ſe Britanni glaſto inficiunt, quod cæruleum efficit colorem, atque hoc horridiore ſunt in pugna aſpectu.* Item Propert. lib. 2. *Nunc etiam infectos demens imitare Britannos, Ludis & externo tincta nitore caput.* an quòd Germani ferè omnes cæruleis ſunt oculis? quæ ratio probabilior eſt. nam etiam hoc traditum eſt à Corn. Tacito.

Parentibuſque abominatus Annibal] eorum parentibus, qui bellis Punicis in prælijs cæſi ſunt. ut ſup. Od. 1. lib. 1. - *bellaq; matribus Deteſtata.* abominatus igitur παθητικόν.

Impia perdemus] nos impii, qui huius ætatis ſumus, Romam perdemus, quam tot hoſtes uiolare non potuerunt.

- deuoti ſanguinis] quorum ſanguis Diis, uel morti uidetur eſſe deuotus ad expianda maiorum noſtrorum ſcelera. uide ſup. Od. IIII. lib. 3. de uoce, *deuotus*.

Feriſque rurſus, &c.] ſolum urbis Romæ rurſus erit incultum, infrequens, uaſtum, ac deſertum, feriſq; receptacula, ac latebras præbebit. ſuprà Od. III. lib. 3. *Paridiſq; buſto Inſultet armentum, & catulos feræ Celent inultæ.*

Barbarus (heu) cineres] cineres urbis, uel ciuium pedibus conculcabit.

Quæque carent ventis, & ſolibus] & oſſa Romuli, quæ ſunt penitus in terram defoſſa, & in urna condita, atque ita neque uentis commouentur, neque à ſolis radiis attinguntur, uictor inſolens diſſipabit. Iam quod ad uerbum carendi attinet, non ſemper in eo ineſt uelle. dicimus enim *carere febri, carere culpa, carere malo*, & ſimilia.

Nefas videre] uidere Romuli cineres diſperſos. cod. unus Vatic. & Torn. habent *Nefas uideri.* quam ſcripturam probarem, niſi omnes hi uerſus conſtarent ex Iambis.

- inſolens] ſup. Od. XVI. lib. 1. - *exercitus inſolens.*

Forte, quid expediat] fortè dictum pro fortaſſe. quod exemplum, ut rarum, notandum eſt.

- expediat] utile ſit, ut ſup. Od. VIII. lib. 2. *Expedit matris cineres opertos Fallere.* Catull. in Priapeiis *Manumq; ſeorſum habebis. hoc tibi expedit.*

- communiter, aut melior pars] aut uos omnes communi conſilio, aut melior pars ueſtrum. melior autem propriè poſitum, non pro maiore.

Malis carere quæritis, &c.] ordo eſt hic, Fortaſſe quid expediat, uos omnes quæritis, aut melior pars ueſtrum: carere, id eſt, ut careatis malis laboribus. Græci ſubintelligunt in huiuſmodi loquendi generibus, particulam ὥστε, quæ ualet, ut. interdum etiam, & quidem ſæpius, non ſubintelligitur, ſed adhibetur. quod item imitatus eſt Horat. Od. XI. lib. 1. - *ut melius, quicquid erit, pati.* quomodo interpretatur Linacer, & Eraſmus. uel repetendum eſt uerbum quæritis hoc modo, *quæritis quid expediat*, & *quæritis carere*, ut loquitur Od. XVI. lib. 1. - *mitibus Mutare quæro triſtia*, & epiſt. 1. ad Mæcenatem, *quæris me includere ludo.* adde cetera exempla, quæ aſcripſi ad Od. XI. lib. 1.

- malis laboribus] *malis* epithetum eſt diſtinguendi cauſa adhibitum. ſunt enim aliqui boni & laudabiles labores. ſunt & ſecundi, ut Od. IIII. lib. 4. *Poſt hoc ſecundis uſque laboribus Romana pubes creuit. malos labores* igitur intellige, qui perferuntur in bellis ciuilibus.

Nulla ſit hac potior] hanc ſententiam potiſſimum ſequamur, ut eamus quocunque nos pedes ferent, ueluti Phocæi, &c.

Pho-

Phocæorum] à quibus Maſſiliam eſſe conditam traditum eſt. Athenæus lib. 13. *Ἀριστοτέλης ἐν τῇ Μασσαλιωτῶν πολιτείᾳ γράφει οὕτως. φωκαεῖς οἱ ἐν Ἰωνίᾳ, ἐμπορίᾳ χρώμενοι ἔκτισαν μασσαλίαν.* Idem prodidit Herodotus libro 1. T. Liuius lib. xxxIIII. *Iam tum Emporiæ duo oppida erant muro diuiſa: unum Græci habebant, à Phocæa, unde & Maſſilienſes oriundi: alterum Hiſpani.*

-execrata] execrationibus uſa, quas Græci *ἀρὰς* appellant, unde *ἀρᾶσθαι* execrari. Cicer. Off. 3. *– erranti uiam non monſtrare: quod Athenis execrationibus publicis ſancitum eſt.* ſic loquitur Liuius lib. xxxIx. de Annibale, *Execratus deinde in caput, regnumq; Pruſiæ, & hoſpitaleis Deos uiolatæ ab eo fidei teſteis innocans, poculum exhauſit.* huiuſmodi execrationum exemplum eſt apud Aeſchinem in oratione κατὰ Κτησιφῶντος. ſatis erit mihi locum indicaſſe. *γέγραπται γὰρ οὕτως ἐν τῇ ἀρᾷ. εἴτις τάδε, φησὶ, παραβαίνοι ἢ πόλις, ἢ ἰδιώτης, ἢ ἔθνος, ἐναγὴς ἔστω τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τῆς ἀρτέμιδος,* &c. ſequitur, *καὶ ἐπεύχεται αὐτοῖς μήτε γῆν καρπὸν φέρειν, μήτε γυναῖκας τέκνα τίκτειν γονεῦσιν ἐοικότα, ἀλλὰ τέρατα,* &c. & apud T. Liuium lib. xxvIII. Annal. *His adhortationibus execratio dira adiecta eſt, ſi quem à propoſito ſpes, mollitiaq; animi f. exiſſet.*

-atque Lares proprios] duo cod. Vatic. & item Don. Faër. Torn. habent *patrios*, quæ ſcriptura nõ eſt reiicienda. nam ita locutus eſt ſat. v. lib. 2. *– patriosq; Penates Aſpicere.*

-pedes quocunque ferunt] quocunque uia patuerit, nullo nobis ab initio loco, quò eamus, propoſito. ſic & ſuprà Od. xI. lib. 3. *I, pedes quò te rapiunt, & auræ.* ſic loquuntur & Græci, *ᾗ πόδες ἄγουσι,* id eſt, quò pedes ducunt. Theoc. in Hyla. *ὁ δ', ᾇ πόδες ἆγον, ἐχώρει Μαιόμενος.* Apollon. lib. 1. Argon. *ἐς δ' ὑλήεσσαν τὴν θέεν, ᾗ πόδες αὐτὸν ὑπέκφερον ἀίσσοντα.* idem lib. 4. *Ὣς ἄρ ἔφη. τὴν δ' αἶψα πόδες φέρον ἐγκονέουσαν.* Plautus mercat. *Nec podagricus, nec articularius eſt, quem rus pedes ducunt.* Virg. Mœr. *Quò te Mœri pedes?*

-proteruus Africus] tralatio eſt. ſic ſuprà uentos proteruos appellauit Od. xxvI. lib. 1. *Tradam proternis in mare Creticum Portare uentis.*

-ſecunda alite] auſpicatò, bonis auibus. uide annot. ad Od. xv. lib. 1.

Sed iuremns in hæc] quid ſit in uerba iurare, dixi ſuprà ad Oden ſuperiorem.

-ſimul imis ſaxa renarint, &c.] uerba ſunt ita concepta, poſteaquàm ſaxa ex imis aquarum uadis in ſummam aquam emerſerint, & extiterint: tum nobis fas eſſe putemus in patriam, quam relinquimus, redire. prius autem redire, quàm ſaxa enatarint è profundo, ſit nefas. ne prius in patriam redeamus, quàm ſaxa, quæ ſunt in profundo, in ſummam aquam euaſerint: proinde ac ſi dicat, nunquam redeamus.

Neu conuerſa domum, &c.] ne'ue tum pigeat nauibus domum reuehi, cum Padus citerioris Galliæ fluuius ad montis Matini, qui eſt in Calabria, uerticem peruenerit. antequam id fiat uerò, pigeat nos in patriam reuerti. tale eſt illud Virgil. in Tityro, *Aut Ararim Parthus bibet, aut Germania Tigrin.*

In mare ſeu celſus] ſeu quando Apenninus, &c. ne pigeat, &c.

-ſubſidere] ſuccumbere, ſubiacere.

Credula nec flauos] id eſt, & quando non timuerint armenta leones, &c.

-credula] id eſt, quando uſqueadeò fuerint credula, ut ſibi non timeant à leonibus. *non timeant credula,* genus eſt loquendi, quod ſuprà notauimus: in quo nomen appoſitum uim uerbi adiuuat. quale & illud Od. xxIIII. lib. 1. *Priuignis mulier temperat innocens.* de quibus uide annot. ad Od. vIII. lib. 3. Nam hoc totum, *nec timeant leones credula,* perinde ualet ac ſi dixiſſet, & in non timendis leonibus

credula ſint.

-læuis hircus] factus læuis, qui eſt horridus, & hirſutus natura.

-abſcindere] præcidere, intercludere, abrumpere.

-indocili melior grege] melior multitudine indocta, atque imperita, cui per ſuaderi non poteſt, ut patria relicta, alias terrarum oras petat. indocilis eſt, qui ad diſcendum ineptus eſt, qui doceri non poteſt, ut ſup. Od.I.lib.I. *indocilis pauperiem pati.* & Od.III.lib.3. *tigres indocili iugum Collo trahentes.*

-mollis & expes] pars autem mollis, & laboris impatiens: & ab omni ſpe derelicta, &c. tale illud eſt Virg. Aen.5. *Tranſcribunt urbi matres, populumq; uolentem Deponunt, animos nil magnæ laudis egentes.*

Inominata perprimat cubilia] ſedes malè ominatas, & infelices, *δυσοιωνίστους κοίτας* perpetuò incolat.

-perprimat] perpetuò premat: quod ualet, perpetuò in eis inſideat, & hæreat.

-tollite luctum] in uno cod. antiquo. *pellite.*

-præter & uolate] & præteruolate, præteruehimini, præterite.

Nos manet] nobis eſt præternauigandus, uel nobis debetur, idq; dicit propter inſulas fortunatas. de uerbo manendi ſup. Od.xxvIII.lib.I.

-circumuagus] à quo uniuerſa terra circumfunditur. M. Tull. libr. vI. de rep. *omnis enim terra, quæ colitur à nobis, anguſta uerticibus, lateribus latior, parua quædam inſula eſt, circunfuſa illo mari, quod Atlanticum, quod magnum, quod Oceanum appellatis in terris.* Catull. de nupt. Pel. & Thet. *Oceanusq; pater, totum qui amplectitur orbem.* Horatius autem uidetur Homericum epithetum expreſſiſſe, *ἀψόῤῥοον*, id eſt, *εἰς ἑαυτὸν ὀρύοντα, ἤγουν ἐπανιόντα, καὶ εἰς κύκλου σχῆμα περιαγόμενον.* qui in ſeipſum reuertitur, dum circuli inſtar circunducitur. Sic Orpheus, *Κύκλον ἀκαμάτου καλλιῤῥόου ὠκεανοῖο, Ὃς γαῖαν δίνῃσι πέριξ ἔχει ἀμφιελίξας.*

-diuites & inſulas] quas fortunatas appellant Latini: & Græci *ὀλβίους νήσους.* ſic ſuprà Od. vIII. lib. 4. *diuitibus conſecrat inſulis.* in quibus eſt campus Elyſius. Homer. *ὀδ.δ. Ἀλλὰ σ' ἐς ἠλύσιον πεδίον, καὶ πείρατα γαίης Ἀθάνατοι πέμψουσιν, ὅθι ξανθὸς ῥαδάμανθος· Τῇ περ ῥηΐστη βιοτὴ πέλει ἀνθρώποισιν, Οὐ νιφετὸς, οὔτ' ἂρ χειμὼν πολὺς, οὔτε ποτ' ὄμβρος· Ἀλλ' αἰεὶ ζεφύροιο λιγυπνείοντας ἀήτας Ὠκεανὸς ἀνίησιν ἀναψύχειν ἀνθρώπους.*

-tellus inarata] *ἀνήροτος.* Homerus de Cyclopibus *ὀδ.ι. Οὔτε φυτεύουσι χερσὶ φυτὸν, οὔτ' ἀρόωσιν, Ἀλλὰ τά γ' ἄσπαρτα, καὶ ἀνήροτα πάντα φύονται.*

-imputata] non putata, non culta. Feſtus, *Putum antiqui dicebant pro pure. unde putatæ uites & arbores, quòd deciſis impedimentis remanerent puræ.*

-nunquam fallentis] nunquam fallentis ſpem domini. ſup. Od.I.lib.3. *fundum mendacem* dixit, qui ſpem agricolæ fallit. tale eſt illud epiſt. ad Mæcen.II.lib.I. *Spem mentita ſeges.* eadem ratione agrum fidelem appellamus, qui multo plus reddit domino, quàm accepit. ſic ſup. Od.xvi.lib.3. *& ſegetis certa fides meæ.*

-termes] ramus ex arbore dereptus, nec foliis repletus, nec nimis glaber. Feſtus. alij ramum oliuæ eſſe uolunt.

-pulla] nigra. non uiridis, nec acerba: ſed matura.

-leuis crepante lympha] illuſtris *ὑποτύπωσις* aquæ cum murmure è loco decliui defluentis, per tranſlationem à rebus animatis. codices Faër. & Iann. habent *crepitante*: quæ ſcriptura mihi non diſplicet.

-iniuſſæ] ſua ſponte. *αὐτόματοι, αὐτοκέλευστοι.*

-ueniunt ad mulctra] mulctrum, & mulctra æquè ſunt uſitata. Virg. in Palæmone, *Bis uenit ad mulctram.*

-tenta] diſtenta, ut ſup. Od.II. *Diſtenta ſiccet ubera.* utitur & ſaty.v.lib.2. eodem

ſimplici *ſeu pingui tentus omaſo Furius*, &c.

-grex amicus] φίλος, carus, ut ſup. multis locis.

Nec ueſpertinus, &c.] id eſt, nec urſus ueſperi gemit circum ouile. ſic loqui tur Virgil. Georg. 3. *Nec gregibus nocturnus obambulat*, id eſt, noctu. idem ibid. de Leandro, *Nocte natat cæca ſerus freta*, id eſt, ſerò. & Aeneid. 3. *Nec minus Aeneas ſe matutinus agebat.* Horat. ſat. III. lib. 1. *Et qui nocturnus Diuûm ſacra legerit*. Idem epiſt. ad Numicium libr. 1. *Nauus manè forum, & ueſpertinus pete tectum*. Idem ſatyr. IIII. lib. 2. *Si ueſpertinus ſubito te oppreſſeris hoſpes.* & ſaty. VI. lib. 1. *Fallacem circum, ueſpertinumq́; pererro Sæpe forum.* & ſaty. VI. lib. 2. *urbis auentes Mœnia nocturni ſubrepere.* & ſaty. VII. eiuſd. lib. *iuſſerit ad ſe Mæcenas ſerum ſub lumina prima uenire.* & Od. XV. lib. 1. *tamen, heu, ſerus adulteros Crines puluere collines.* fluxit autem hoc loquendi genus à Græcis. Hom. ἰλ. β. ὥς κε πανημέριοι στυγερῷ κρινώμεθ᾽ Ἄρηϊ. & ἰλ. η. Παννύχιοι μὲν ἔπειτα καρηκομόωντες Ἀχαιοὶ Δαίνυντο. Iterum ἰλ. β. Οὐ χρὴ παννύχιον εὕδειν βουληφόρον ἄνδρα. Idem. ἰλ. ι. χθιζὸς ἔβη μετὰ δαῖτα. Heſiod. ἔργ. καὶ ἡμέρ. Εὖ τε λοεσσαμένη τέρενα χρόα, καὶ λίπ᾽ ἐλαίῳ Χρισαμένη, νυχίη καταλέξεται ἔνδοθι οἴκου. idem ibid. Πρῶτον παμφαίνων ἐπιτέλλεται ἀκρονύχιος. idem in Aſpide: Παννύχιος δ᾽ ἄρ᾽ ἔλεκτο παρ᾽ αἰδοίῃ παρακοίτι. Theoc. θαλυσίοις, ὁ δ᾽ ὄρθριος ἄλλον ἀλέκτωρ Κοκκύσδων κἠγρκαισεν ἀοιδοῖσι ἰδίοις. Eurip. Hecuba. μεσονύκτιος ὠλλύμαν.

-circumgemit urſus ouile] circum ouile gemit. talia ſunt illa quæ ſuprà col legimus ad Od. VII. lib. 2. *inter errem Nuda leones. purgatam crebrò qui perſonet aurem*, &c.

-ut neque largis] mirabimur quo modo neque Eurus nimiis imbribus terras abſtergeat, & pœnè obruat: neque ſol nimiis caloribus exurat. ſic loquitur ſaty. VI. lib. 2. *Siue Aquilo radit terras.*

Utrumque rege temperante] moderante, modificante. de uerbo temperandi ſuprà Od. VIII. lib. 1.

Non huc Arg.] tale propemodum eſt illud Virg. de Italia lib. 2. Georg. *Hæc loca non tauri ſpirantes naribus ignem Inuertêre*, &c.

Argoo remige.] Argoois remigibus, ut ſuprà *multo milite, multa cane.* dixi ad Od. II. huius lib. Argoos remiges appellat heroas illos, & Græciæ principes, qui Argo naui uecti ſunt, uellus illud aureum petentes: quæ ſola, ut aiunt Hom. Pindarus, Theocritus, Apollonius, Cyaneas illas, ſeu Symplegadas, beneficio Palladis incolumis prætergreſſa eſt. ſic Homer. ὀδ. μ. Οἴη δὴ κείνηγε παρέπλω ποντόπορος νηῦς Ἀργὼ πᾶσι μέλουσα. Pind. πυθ. εἰδ. δ. Ες δὲ κίνδυνον βαρὺν ἱέμενοι δεσπόταν λίσσοντο ναῶν συνδρόμων κινηθμὸν ἀμαιμάκετον ἐκφυγεῖν πετρᾶν. Theocr. in Hyla: Ἅτις κυανεᾶν οὐχ ἥψατο συνδρομάδων ναῦς. Ἀλλὰ διεξάϊξε, βαθὺν δ᾽ εἰσέδραμε φᾶσιν, Αἰετὸς ὡς μέγα λαῖτμα. Apollon. ἀργοναυτ. β. Καὶ τό τ᾽ Ἀθηναίη στιβαρῆς ἀντέσπασε πέτρης Σκαιῇ. δεξιτερῇ γὰρ διαμπερὲς ὦσε φέρεσθαι. Ἡ δ᾽ ἰκέλη πτερόεντι μετήορος ἔσσυτ᾽ ὀϊστῷ.

Colchis] Medea. Propert. lib. 2. *Seu mihi Circæo pereundum eſt gramine, ſiue Colchis Colchiacis urat aëna focis.*

Sidonii] Cadmo duce. Hic Phœnicum claſſe uectus, rudibus adhuc Græcorum populis, & ciuilioris cultus, & litterarum pingendarum auctor fuiſſe dicitur. quod cum multi ſcriptores memoriæ prodiderint, tum Cornel. Tacit. Annal. lib. II. ſcriptum reliquit.

-cornua] cornua antennarum. Virg. Aen. 3. *Cornua uelatarum obuertimus antennarum.*

Laborioſa nec cohors Ulyſſei] Ode proxima. *Laborioſi remiges Ulyſſei.* laborioſus appellatur is, qui multum laborem perfert, ut M. Tull. pro Cælio, *Vos laborioſos*

laborioſos exiſtimet. & res laborioſa, laboris plena. & magno labore perfecta. Catull. *Doctu Iupiter, & laborioſis.*

Nulla nocent pecori] Virg. in Tityro, *Nec mala uicini pecoris contagia lædent.* uſitatius eſt nomen contagionis. & eo ſemper utitur M. Tullius.

Vt inquinauit] Poſteaquam ætas ærea ſucceſſit aureæ. notiſſima ex Heſiodo hæc ætatum diſſimilitudo eſt. & diximus ſup. ad Od. 11. lib. 4. nonnulla.

-quorum] quorum, nempe ſæculorum ferreorum, datur fuga piis: id eſt, quæ tempora ferrea licet piis, me uate, effugere.

AD CANIDIAM. XVII.

Petit ut ſibi ignoſcat. eam autem dum uult uideri placare, grauiſsimè & acerbiſsimè uellicat, atque adeò lacerat.

[a] IAM *iam efficaci do manus ſcientiæ:*
[b] *Supplex & oro regna per Proſerpinæ,*
Per & [c] *Dianæ non mouenda numina,*
Per atque libros carminum ualentium
[d] *Refixa cælo deuocare ſydera,*
Canidia parce uocibus tandem ſacris:
Citumq́, retrò ſolue, ſolue [e] *turbinem.*
Mouit [f] *nepotem Telephus Nereium:*
In [g] *quem ſuperbus ordinarat agmina*
Myſorum: & in quem tela acuta torſerat.
[h] *Luxere matres Iliæ addictum feris*
Alitibus, atque canibus homicidam Hectorem:
Poſtquàm relictis mœnibus rex procidit
Heu, peruicacis ad pedes Achillei.
Setoſa duris exuêre pellibus
Laborioſi remiges Vlyſſei
Volente Circe membra: tunc mens, & ſonus
[i] *Relatus, atque notus in uultus* [k] *honor.*
Dedi ſatis, ſuperq́; pœnarum tibi
Amata nautis multùm, & inſtitoribus.
Fugit Iuuentas, & uerecundus color
Reliquit oſſa pelle [l] *amicta* [m] *lurida:*
Tuus capillus albus eſt odoribus:
Nullum à labore me reclinat ocium:
Vrget diem nox, & dies noctem: neque eſt
Leuare tenta ſpiritu præcordia.
Ergo negatum, uincor, ut credam miſer,
Sabella pectus [n] *increpare carmina:*

[a] *Verba ita effinguntur, ut unius repetitione, magnum doloris ſenſum exprimere uideantur. Quid me urges ueneficijs? quid me carminibus, & magicis incantationibus laceſſis? cedo uictus ſcientiæ, cuius uis maxima eſt; quæ quicquid uult efficit: cedo ueneficæ, ſagæ, maximarum rerum effectrici. Ne ſæuias amplius uictrix: quod expetis habes; pœnitentem quæ ſcripſi, recantantem opprobria, & contumelias, quibus te ſum inſectatus; habes amantem & ſtudioſum tui.* [b] *Eleganter quaſi per deas ipſius orat eum, Porphyr. inquit, quia Veneficæ Hecaten colunt.* [c] *-nō mouenda. non laceſſenda, ut moueantur, id eſt, ut iraſcantur Porph.* [d] *Maleficæ mulieres incantamentis quibuſdam, lunam in terram detrahere credebantur antiquitus. Vnde Virgil. Carmina uel cælo poſſunt deducere lunam. Et rurſus in Sermon. - Lunamq́; rubentem Ne foret his teſtis, poſt magna latere ſepulchra. Item Iuuenalis, Vna laboranti poteris ſuccurrere lunæ. Creditum eſt olim huiuſmodi ſagas oculis ac pedibus priuari ſolere. Aglaonice quæpiam cum per aſtrologiæ cognitionem defe-*

Caputq́, Marſa diſſilire nenia.
Quid amplius [o] *uis? ô* [p] *mare, & terra, ardeo:*
Quantùm neque atro delibutus Hercules
Neſſi cruore: nec Sicana feruida
Vibrans in Aetna flamma. tu, donec cinis
Iniurioſis aridus uentis ferar,
Cales uenenis officina Colchicis.
Quæ finis? aut quod me manet [q] *ſtipendium?*
[r] *Effare: iuſſas cum fide pœnas luam:*
[s] *Paratus expiare, ſeu popoſceris*
Centum iuuencos: ſiue mendaci lyra
Voles ſonari: tu pudica, tu proba:
Perambulabis aſtra ſidus aureum.
Infamis Helenæ Caſtor offenſus uice,
Fraterq́, magni Caſtoris, uicti prece
Ademta uati reddidere lumina.
Et tu (potes nam) ſolue me dementia,
O nec paternis obſoleta ſordibus,
Nec in ſepulcris pauperum prudens anus
Nouendialeis diſſipare pulueres.
Tibi hoſpitale pectus: & puræ manus:
Tuusq́, uenter partum eius: & tuo
Cruore rubros obſtetrix pannos lauit,
Vtcunque fortis exilis puerpera,

Canidia reſpondet, oſtendens ſe nullis precibus exorari, nulla ratione placari poſſe.

[t] *Quid obſeratis auribus* [u] *fundis preces?*
Non [a] *ſaxa nudis ſurdiora nauitis*
Neptunus alto tundit hibernus ſalo.
Inultus ut tu riſeris Cotyttia
Vulgata, ſacrum liberi Cupidinis?
Et Eſquilini [b] *pontifex uenefici*
Impune ut urbem nomine impleris meo?
Quid proderit ditaſſe [c] *Pelignas anus,*
Velociúſve miſcuiſſe toxicum,
Si tardiora fata te uotis manent?
Ingrata miſero uita ducenda eſt in hoc:
[d] *Nouis vt vſque ſuppetas doloribus.*

ctus preſciret, iactabat ſe lunam è cœlo detracturum in terram. Atque eius iactantiæ pœnas dedit. Hæc autor Prouerb. [e] *Turbo uenti uis uehementior. Plin. 2.48. – Quod ſi maiore depreſſæ nubis eruperit ſpecu, ſed minus lato quàm procella, nec ſine fragore turbinem uocant, proxima quæque proſternentem. Ita autem dictus uidetur, quòd ex anguſto loco erumpens, ac ſenſim ſe latius inuehens ferè turbinis ſimilitudinem effingat. Eſt autem turbinis forma pineæ nucis perſimilis, ab imo acuta, ſuperiore parte latior. Eam græci κῶνον appellant. Hinc turbo quo pueri ludunt; et quo ueneficæ uti dicuntur. is ῥόμβος græcè dicitur.* [f] *Telephus Herculis filius in Myſia magno in honore habitus eſt, ut ſcribit Diod. li. 5. Cũ aũt à Myſia Græcos arcere uoluiſſet, ab Achille percuſſus eſt in fœmore ſiniſtro: hinc conſulto oraculo, intellexit, nullo pacto ſanari poſſe, niſi rurſus eodem loco ab Achille vulneraretur. Plin. 34. 15. Eſt & rubigo ipſa in remedijs, & ſic Telephum proditur ſanaſſe Achilles, ſiue id ærea, ſiue ferrea cuſpide fecit: ita certò depingebatur ex ea decutiens gladio. Hæc ex Mancin. habet autem rubigo uim adſtringendi & exiccandi,* [g] *Flexit precibus merito inexorabilem futurum. Non ſolum enim aciem inſtruxerat; ſed ſuperbus quidem, cum fiducia ſuarum uirium tum contemptione eius hoſtis in quem infeſta ſigna inferendo acuta tela torſerat.* [h] *Luxere habent duo Ioſephi Iouiæ codices, omnium, quos unquã uiderim, uetuſtiſſimi. Quòd ſi me cætera deficerent; moueret tamen ratio ut ita putarem legendum. Nam ſi ſtandum excuſorum autoritate*

Optat quietem Pelopis infidus pater,
Egens benignæ Tantalus ſemper dapis:
Optat Prometheus obligatus aliti:
Optat ſupremo collocare Siſyphus
In monte ſaxum: ſed uetant leges Iouis.
Voles modò altis deſilire turribus:
Modò enſe pectus Norico recludere:
Fruſtraq́; vincla gutturi nectes tuo,
Faſtidioſa triſtis ægrimonia.
Vectabor humeris tunc ego inimicis eques:
Meæq́; terra cedet inſolentiæ.
An, quæ mouere cereas imagines,
(Vt ipſe noſti curioſus) & polo
Deripere Lunam uocibus poſſim meis:
Poſſim crematos excitare mortuos,
Deſiderijq́; temperare poculum:
Plorem artis in te nil agentis exitum?

authoritate eſt, eãdem lectionem habent, centeſimo abhinc anno excuſa exemplaria. Victus autem precibus Achilles, addictum feris Hectorem patri procidenti ad genua condonauit. Ita matres Iliæ luxere; iuſſu de more ſolutis illius funeri, qui ab hoſte infeſtiſſimo, à pertinaci (pertinaces enim dicuntur qui in contentione vſque ad uincendum perſeuerant, ait Porph.) eſſet dilacerandus feris deſtinatus. [i] *relatus omninò putat Lamb. legendum fretus auxilio ueterum codicum. Ego quidem uulgo receptam lectionem retinendam cenſeo. Ita apud Ouid. 11. Metamorph. Somnus labens in artus. & alibi, frigus lab. per ungues. Nam Horat. uerbum relabi ad uoluntatem alibi tranſtulit. 1. Ep. 1. Nunc in Ariſtippi furtim præcepta relabor. Eſt autem relabi, ſenſim & leniter, retro curſu conuerſo, redire; ut Horat. uideatur pereleganter id ad mentem & ſonum, atque adeo ad oris decorem & formam hominis redditam tranſtuliſſe.* [k] *Aliquando honor ad formam refertur, & pulcritudinem ac decorem ſignificat. Virg. 1. Aen. – & lætos oculis afflarat honores; quod idem in Georg. ad arbores tranſtulit – Frigidus & ſyluis Aquilo decuſſit honorem.* [l] *Non unus eſt pellis uſus in animante, ut oſſa tegat, ſed ut etiam illi nitorem conciliet; qui quidem nullus eſſe poteſt in macie confecto.* [m] *Luridum ſolem Plin. appellat, ſubnubilum, & pallore ſuffuſum; ut etiam Ouid. 4. Metam. – ſolis quoque triſtis imago Lurida ſolicitis præbebat lumina terris.* [n] *ui quadam maiore in mentis interiorem partem irrumpendo. penetrare eſt autem increpare aerem uocis ictu, aut aliud mutua concuſſione uerberare; ita tuba increpare, arma, fluctus dicuntur.* [o] *Quid tibi uis? adepta es quod petebas. Habes dedentem ſe, uictum fatentem. Præſto ſum ad imperata facienda.* [p] *Cui nihil reliqui eſt. quo perfugiat is cælum & terram implorat.* [q] *Stipendium non ſolum quod militi perſoluebatur, unde facere ſtipendia, & merere ſtipendia, & emereri, quod uerbum Cic. ad animum tranſtulit; ſed etiam quod ciuibus ad exercitus alendos, & uictis populis imponebatur; per quam ſimilitudinem pœnæ ac mulctæ loco Horatius accepit.* [r] *Quid maiora moliris? quid pergis ſæuire? ſatis eſt quæ uiceris, imperare: non eſt contumacia in uicto; effare, impetranti parebo.* [ſ] *Quando iam deorum uim, & poteſtatem es adepta, la ſum Canidiæ, numen placare centum mactatis iuuencis (qui honos dis immortalibus habetur) ſum paratus. Genus autem eſt contumeliæ atque irriſionis uel maximum, ſummos honores tribuere, cui dedecus, ignominia, ſupplicium debeatur.* [t] *Pergis ſuperſtitioſam Canidiæ amentiam irridere, quæ iuuſtam nomini notam infamiæ, carminibus magicis & portentoſis tollere poſſe ſperet.* [u] *nequicquam quiritando, auerſantem preces, odio incenſam inexpiabili pœnas expetentem ab hoſte infeſtiſſimo, inanibus precibus fatigas?* [x] *ſaxa fluctibus dicuntur uerberari, cum fœmina quæ plane animum aduerſus rogantis uota obfirmarit, precibus ſolicitatur.* [b] *Qui tanquam Pontifex tibi ius ſumis, ut tibi uiſum eſt, de humanis, & diuinis rebus omnibus ſtatuendi; qui tuas eſſe partes ſtatuis, me operantem exquilina ſa-*

cta, ueluti rem neſariam admiſerim contumelioſis uocibus apud populum inſectari. [c] *Peligni populi Marſis uicini, uidentur eadem infamia laboraſſe, ac uenena faciendi artem, ut Marſi æque calluiſſe. Quid tibi, inquit, proderit uenenum impenſo pretio per ueneficas anus ad maturandum tibi exitium comparaſſe? Vita inuiſa ſuperſtitem manet, quæ tibi pœnæ, & ſupplicij loco conſtituta, neque tolli morte ultrò uotis expetita poſſit. Tardiora autem fata, ucelociori toxico oppoſuit, ut oſtendat fruſtra remedium quæri aduerſus ea quæ fata ſemel decreuerunt. Toxicum unde dicatur oſtendit Plin.lib.16.10.* [d] *Noua mala, & non antea excogitata, in te conſtituam; uſitatis enim non poteſt ea eſſe contenta, quæ odij magnitudine omnes uincit. Suppetere autem doloribus eſt pares uires afferre ad dolores perferendos. Non ſuppetit uerò cuius uires morte colluntur.* [e] *Exempla eorum qui uicti ſuppliciorum magnitudine, ijs mortem leuiorem nequicquam ſubſidio implorant.*

COMMENTARII.

- do manus] *dare manus* eſt cedere, & fateri ſe inferiorem eſſe. M. Tull. ad Att. lib. 11. - *atebat illum primò ſanè diu multa contrà: ad extremum autem manus dediſſe.* Lucret. lib. 2. - *& ſi tibi uera uidetur, Dede manus: aut, ſi falſa eſt, accingere contrà.* Idem ibid. *Nam certè fluere, atque recedere corpora rebus Multa, manus dandum eſt: ſed plura accedere debent: Donec aleſcendi ſummum tetigere cacumen.* Iterum M. Tull. in Lælio, *qui aduerſando ſæpe aſſentetur, & litigare ſe ſimulans blandiatur, atque ad extremum det manus.* Cæſar lib. v. de bello Gallico, *tandem dat Cotta manus permotus ſuperiore ſententia Sabini.* Virg. lib. x1. - *neque ipſe manus feritate dediſſet.*

- non mouenda] ἀκίνητα, uel non irritanda.

- deuocare] deducere, ut ſup. Od. v.

- uocibus tandem ſacris] carminibus, cantionibus, ἐπῳδαῖς, ut epiſt. 1. lib. 1. *Sunt uerba, & uoces.*

- turbinem] rhombum magicum ſignificat, quem Martialis appellat Theſſalicum lib. 1x. *Quæ nunc Theſſalico lunam deducere rhombo, Quæ ſciet hos, illos uendere lena toros?* de quo & Theocr. in Pharmac. Χ' ὡς δινεῖθ' ὅδε ῥόμβος ὁ χάλκεος ἐξ Ἀφροδίτης, Ὣς κεῖνος δινοῖτο ποθ' ἁμετέρῃσι θύραισι. & Propert. lib. 3. ad Lygdamum. *Staminea rhombi ducitur ille rota.* & Lucian. διαλ. ἑταιρ. in eo cuius principium eſt Εἴ τιν' οἶδα, &c. εἶτα ἐκ τοῦ κόλπου προκομίσασα ῥόμβον, ἐπιστρέφει ἐπῳδὴν τινα λέγουσα ὀξὺ πρόχῳ τῇ γλώσσῃ βαρβαρικὰ καὶ φρικώδη ὀνόματα.

Mouit nepotem Telephus] Telephus Myſorum rex ab Achille, quem armis, & manu facta prohibere conatus erat, ne ad Troiam oppugnandam ueniret, uulneratus, cùm conſulto oraculo reſponſum tuliſſet, uulnus ab Achille illatum alio medicamento ſanari non poſſe, quàm ferrugine enſis Achillis, (reſponderat enim Apollo ὁ τρώσας ἰάσεται) illum orauit, ut eius rei ſibi copia fieret, & impetrauit. Propert. lib. 2. ad Mæcen. *Myſus & Aemonia iuuenis, qua cuſpide uulnus Senſerat, hac ipſa cuſpide ſenſit opem.* hic, qui rex anteà fuerat, exulauit, & mendicauit. uide in epiſt. de arte poët. *Telephus & Peleus, cum pauper & exul uterque,* &c.

Luxere matres] Cum & manu ſcripti, & typis excuſi codices hoc loco inter ſe diſſentirent, alijq; *unxere*, alij *luxere* haberent, (quanquam, ne quid diſſimulem, ex iis, quos ego uidi, plures habent *unxere*) ego eam ſcripturam ſecutus ſum, quæ mihi probabilior uiſa eſt, ſuum cuique iudicium liberum relinquens, ut hanc, uel illam amplectatur, quemadmodum ego unam altera meliorem iudicaui. cuius mei iudicij, factique rationem reddere lectori non recuſo. Nego igitur apud Homer.

ἰλ. ω

Ιλ. ω. corpus Hectoris à mulieribus Troianis unctum eſſe, ſed ploratum primùm, lacrymiſque decoratum, & combuſtum : deinde oſſa pannis molliſſimis inuoluta, & in urnam coniecta: poſtremò extructum ei è grandibus ſaxis monumentum: Iam uerò, quòd unctionis mentio fit interdum apud ſcriptores, id non magis ad honorem ſepulturæ pertinet, quàm lotio, & pleraque alia, quæ nonnunquam in exequiis,& funeribus mortuorum ſolebant adhiberi: quale eſt hoc exemplum ex Ennio. *Tarquinij corpus bona fæmina lâuit, & unxit*: & item hoc ex Virgil. libr. 7. Aen.de Miſeno. *Principio pinguem tedis,& robore ſecto Ingentem ſtruxere pyram, cui frondibus atris Intexunt latera,& feraleis antè cupreſſos Conſtituunt,decorantque ſuper fulgentibus armis: Pars calidos latices, & aëna undantia flammis Expediunt, corpusque lauant frigentis,& ungunt.* apud eundem lib.9.mater Euriali queritur ſe filio oculos non preſſiſſe,neque uulnera lauiſſe,his uerbis. *Heu,terra ignota canibus data præda Latinis, Alitibusque iaces, nec te tua funera mater Produxi,preſſive oculos,aut uulnera lãui.* eodem pertinet illud Eurip. Phœniſſ. ἐγὼ δ᾽ ἥκω μεταςέλλων Ἀδελφὴν Ἰοκάςην,ὅπως λύσῃ,προθέσθαι τ᾽ οὐκέτ᾽ ὄντα παῖδ᾽. ἐμόν. Quis autem unquam uel poëta,uel alius ſcriptor in miſeriis mortui numerauit,quòd lotus non fuerit,aut quòd ei morienti oculi preſſi,uel clauſi non fuerint? nemo,quod ſciam. At omnes poëtæ harum commiſerationum pleni ſunt,dum uel eorum, qui naufragio perierunt, uel eorum,qui in acie ceciderunt,uel ſimilium calamitoſorum conditionem miſerantur,ac deplorant: *iacet inſepultus,& indefletus*, aut *non luctus*. Optabat enim omnes ſe ſepeliri,inhumari,fleri,ac lugeri poſt mortem: & hæc crebrò à ſcriptoribus commemorantur: *lauari corpus* autem, *ungi,oculos claudi*, & ſimilia,uel non ita expetebant, uel dicere licet illa eſſe horum acceſſiones,& ad ſupremum honorem,id eſt, luctum, & ſepulturam tanquam ad finem referri. Iam uerò quod ſcribunt quidam ungere cadauera ſolitos eſſe ueteres,ut diutius integra conſeruarentur: id uerum eſſe non puto: Nam unctionem,uel munditiei, & nitoris,uel luxus cauſa adhibebant, & ſciebant eam ad corporum integritatem conſeruandam nihil adiuuare: Corpora autem cum diu manere incorrupta, & integra uolebant, ea uel condiebant,uel cera circumlinebant, quod oſtendit M. Tullius libr. 1. Tuſcul. his uerbis.*Condiunt Aegyptij mortuos,& eos domi ſeruant: Perſæ etiam cera circumlitos condiunt,ut quam maximè permaneant diuturna.* ad eundem uſum cedrum, & cupreſſum adhibebant. Sed cuius hominis eſt dicere hoc loco, ungi ſolita apud antiquos cadauera,ut diutius integra ſeruarentur,cum conſtet & Troianos,& Romanos, maximè Horatij ætate,corpora mortuorum in rogum imponere, & comburere, non integra ſeruare conſueuiſſe? *Vnxere* igitur mihi propter has cauſas non admodum probatur. *luxere* autem, maximè: propterea quòd ubique apud ſcriptores lugeri, & luctu, ſeu fletu honorari mortuos legimus. Itaque Homerus non ſemel κλαίειν θανόντας, id eſt flere mortuos, dicit eſſe γέρας θανόντων, id eſt, decus, præmiumque mortuorum. ut ann.eſt ſup.ad Od.v1. lib.2. Tùm crebra ſunt hæc apud Tragicos ἄκλαυςος,ἄταφος, id eſt,non ploratus,non ſepultus. Eurip. Phœn. ἐᾶν δ᾽ ἄκλαυςον,ἄταφον οἰωνοῖσι βοράν, id eſt,relinquere non ploratum, inſepultum, uolucribus eſcam. quæ Virgil.expreſſit lib. 11. *Nos animæ uiles, infleta, inhumataque turba.* Iterum apud Eurip.in Medea Iaſon Medeam orat, ut ſinat ſe filios ſuos ſepelire, & lugere, his uerbis. Θάψαι νέκρους μοι τούσδε, καὶ κλαῦσαι πάρες. apud eund.in Hecuba, ſic umbra Polydori loquitur: πολλοῖς διαύλοις κυμάτων φορούμενος Ἄκλαυςος, ἄταφος. apud eundem in Androm. ij qui nunciant Peleo interfectum eſſe Neoptolemum,aiunt ſe corpus eius afferre,ut nepotem defleat, & ſepeliat. Κομίζομέν νιν σοὶ κατοιμῶξαι γόοις, Κλαύσαντα πρέσβυ, γῇ τε κοσμῆσαι τάφῳ. Alcæus lib.3. epig. Græc. Ἄκλαυςοι, καὶ ἄθαπτοι ὁδοιπόρε τῷ δ᾽ ἐπὶ τύμβῳ.

Ἡμαθίης πλεῖσται κείμεθα μυριάδες,&c. Itaque Solon mortem ſuam lacrymis carere non uult. *linquamus amicis* (inquit) *Mærorem, ut celebrent funera cum gemitu*. At Ennius contrà. *Nemo me lacrymis decoret, nec funera fletu Faxit: cur? uolito uiuus per ora uirûm.* Iam quòd aliquis mihi dicat, licere mortuos lugere,& deflere, etiam ſi corpus abſit: ergo hoc loco legendum *unacere*, quia ad luctum,& ploratum, & ſimilia non erat neceſſe corpus Hectoris redimi, & Troiam referri: reſpondeo ploratus illos,& fletus non niſi poſito ante omnium lugentium oculos cadauere, eſſe ſolitos uſurpari. quod ex Homero, Virgilio,& ceteris, cuiuis perſpicuum eſſe poteſt. M.Tullius autem hæc genera lugendi enumerat lib.3.quæſt.Tuſcul. *pedores, muliebres lacerationes genarum, pectoris, feminum, capitis percuſſiones*: & Euripides in Alceſt. non admodum diſſimilia. Πυλῶν πάροιθεν δ' οὐχ ὁρῶ πηγαῖον, ὡς νομίζεται, χέρνιβ' ἐπὶ φθιτῶν πύλαις, Χαίτα τ' οὔτις ἐπὶ προθύροις τομαῖος, ἃ δὴ νεκύων πένθεσι πιτνεῖ· Οὐ δ' ἐπεῖ νεολαία γυναικῶν. ſic igitur hũc locũ explico. Matres Troianæ corpus Hectoris, quod Achilles canibus,& auibus deſtinauerat, luxerũt, honoreq; ſepulturæ affecerũt, poſteaquàm Achilles Priami ſupplicis oratione,& precibus flexus eſt. Achilles apud Homer. ἰλ.ω. à Mercurio præmonitus, & de Iouis uoluntate certior factus, Priamo corpus Hectoris Troiam deportandum, ac ſepeliendum tradit. ſic Hom. Υἱὸς μὲν δή τοι λέλυται γέρον, ὡς ἐκέλευες· Κεῖται δ' ἐν λεχέεσσ'· ἅμα δ' ἠοῖ φαινομένηφι Ὄψεαι αὐτὸς ἄγων. Virg. Aen. 1 1. *At non ille, ſatum quo te mentiris, Achilles, Talis in hoſte fuit Priamo, ſed iura, fidemq; Supplicis erubuit, corpusq; exãgue ſepulcro Reddidit Hectoreum*. Cum huius loci explicationem propemodum eo, quo nunc eſt, ordine diſpoſitam Muretus apud me legiſſet, probauit ille quidem coràm: ſed mutata poſteà ſententia,& conſilio ſuo diſſimulato, neque mihi præſignificato, in libris Variarum lectionum conatus eſt oſtendere utranque ſcripturam æquè probabilem eſſe.

Addictum feris] Addixerat Hectorem canibus,& auibus Achilles iam ab eo tempore, quo Hector mortifero illo inter humeros,& ceruices, ἵνα τε ψυχῆς ὤκιστος ὄλεθρος, id eſt, ubi celerrimus eſt interitus, uulnere accepto, iacensque,& penè exanimis, Achillem orabat, ut corpus ſuum patri Priamo comburendum, ac ſepeliendum redderet, neque canibus dilacerandum apud naues relinqueret. ſic enim reſpondet Achilles. ἰλ.χ. Μή με κύον γούνων γουνάζεο, μηδὲ τοκήων. Αἲ γάρ πως αὐτόν με μένος, καὶ θυμὸς ἀνείη Ὤμ' ἀποταμνόμενον κρέα ἔδμεναι, οἷά μ' ἔοργας. Ὡς οὐκ ἔσθ' ὅσις γε κύνας κεφαλῆς ἀπαλάλκοι, &c. & ἰλ.ψ. in ſepultura Patrocli cum duodecim illos Troianos iuuenes, quos uiuos ceperat, manu ſua interfectos in rogum conieciſſet, ait ſe Hectorem non flammis exuſturum, ſed canibus dilaniandum proiecturum. Ἕκτορα δ' οὔτι Δώσω Πριαμίδην πυρὶ δαπτέμεν, ἀλλὰ κύνεσσι.

Homicidam] ἀνδροφόνον. neque uerò deterius multo eſt nomen Latinum Græco. nam ἀνδροφόνος apud Homerum idem ferè ualet, quòd ἀνθρωποκτόνος, & item apud Eurip. in Hecuba, ubi Polymneſtor mulieres Troianas, à quibus eius liberi parui pueri fuerant interfecti, ἀνδροφόνους appellat.

Poſtquàm relictis mœnibus rex] Priamus ἰλ.ω. à Mercurio per media Græcorum caſtra noctu deductus, ut ſuprà diximus ad Od.x.lib.1. neque à quoquam uiſus, ad Achillem peruẽnit: & cum eius genua manibus tetigiſſet, manusq; exoſculatus eſſet: ſeſe ad pedes abiecit, orans, ut corpus Hectoris, pretio accepto, ſibi redderet, ſepeliendiq; poteſtatẽ faceret. Homeri uerba ſunt hæc: ἄγχι δ' ἄρα στὰς Χερσὶν Ἀχιλλῆος λάβε γούνατα, καὶ κύσε χεῖρας Δεινὰς ἀνδροφόνους, αἵ οἱ πολέας κτάνον υἷας. ſequitur aliquot poſt uerſibus Κλαῖ' ἀδινὰ προπάροιθε ποδῶν Ἀχιλῆος ἐλυσθείς.

peruicacis] in ſententia ſua obfirmati, pertinacis,&, vt alibi,cedere neſcii.

Setoſa duris exuere] id eſt, porcorum, & ceterarum beſtiarum, in quas à Circe fuerant uerſi, figuras exuerunt, & humanas recuperarunt Circe uolente, ac libente. hac de re Hom.ὀδ.κ.Κίρκη δ' διὲκ μεγάροιο βεβήκει Ῥαβδον ἔχουσ' ἐν χειρὶ,θύρας δ' ἀνέῳξε συφειῶ,&c.ſequitur. Τῶν δ' ἐκ μὲν μελέων τρίχες ἔῤῥεον, ἃς πρὶν ἔφυσε φάρμακον οὐλόμενον, τό σφιν πόρε πότνια Κίρκη· Ἄνδρες δ' αἶψ' ἐγένοντο νεώτεροι, ἢ πάρος ἦσαν.

-remiges Vliſſei] ſocij Vlyſſis.epiſt.2.lib. 1.-*remigium uitioſum Ithacenſis Vliſſei*.

Relatus] ſic habent duo cod.Vatic. Iann. Rainut. Vrſ. Torneſ. & ita legendum, non *relapſus*.

A mata nautis multùm] ô tu,quam nautæ,& inſtitores multùm amãt.Cum uideri uelit eam honorificè appellare, eiq; blandiri, reuera tamen contumelioſè, inſectatur.qui ſint inſtitores dixi ſup. ad Od.vi. lib. 3.

Iuuentas] id eſt, iuuenta. nam quamuis Dei nomen ſit, eodem tamen etiam ætas hæc ſignificatur.

-uerecundus color] purpureus,& rubicundus: qualis ineſt in pueris,& adoleſcentibus, qui uerecundi ſunt natura: uel per uerecundum colorem, ideò rubicundus ſignificatur,quia, quos pudet,ij erubeſcunt. ſignificat ſibi cantiones, & ueneficia Canidiæ pallorem, maciem,canitiemq; attuliſſe.

-pelle lurida] pallida,ſubuiridi,uel crocei coloris: qualis vmbrarum,arquatorum,Orci.vt ſup.Od.11.lib.3.

Tuis capillus albus eſt] tui odores, tuaq; unguenta mihi canitiem attulerunt.

Nullum à labore me] nulla mihi à labore datur intermiſſio, nulla conquieſcendi poteſtas.

Vrget diem nox,& d.] id eſt,ſine ulla temporis intermiſſione laboro,continuis laboribus exerceor, diurno labori ſuccedit nocturnus, & nocturno diurnus.

Neque eſt leuare] οὐδ' ἔστι, uel ἔξεστι. non licet, non datur reſpirare. diſtenta mihi ſunt ſpiritu præcordia, neque ea reſpirando leuare poſſum.iccircò enim data eſt reſpiratio, ut & attrahatur aër frigidus, qui calorem inteſtinum, ac naturalem refrigeret:& uiciſſim pectus ſpiritu, & aëre concalefacto diſtentum,atque inflatum ſubleuetur.

Ergo negatum uincor, ut credam] horum uerborum hæc ſententia eſt. ergo ego nunc tandem infelix meis malis uincor, ut credam, & fatear id, quod initio negaueram:quid nam? Sabella carmina, id eſt, Canidiæ Sabellæ cantiones uim habere ad permouendos,& perturbandos hominum animos.

Caputq; Marſa.] & ut credam caput Marſis cantionibus, ſeu carminibus, quodammodo diſrumpi,amentiaq; affici.

Quantum neque atro delibutus] Hercules Eunomo Architelis filio, à ſe non ſponte interfecto, uoluntario ſe exilio multauit, atque in oppidum Trachinem proficiſci conſtituit. Cum ad Euenum fluuium, cuius portitor erat Neſſus centaurus, perueniſſet, ipſe fluuium pedibus ſuperauit: Deianiram autem mercede pacta Neſſo traijciendam reliquit. Hic,dum eam traijcit, uim ei inferre conatur.Hercules Deianiræ uim propulſantis clamore exaudito,egredienti Neſſo mortiferum uulnus inflixit.Neſſus moribundus, Deianiræ ad ſe euocatæ dixit, ſe philtrum ei dare uelle,quo Herculis erga ſe amorem perpetuum,ac ſempiternum retineret.(conſtabat autem id philtrum ex ipſius Neſſi cruore,& eo ueneno,quo

uorum telorum cuſpides Hercules inficere ſolebat.)Quo cupidè accepto, & ſtudioſè ſeruato, cum Deianira parum gratum de Iola Euryti filia nuncium accepiſſet, uereretur q; ne Iolam ſibi anteponeret Hercules, tunicam ad eum miſit cruore illo imbutam, cum exiſtimaret philtrum eſſe: quam cum ille induiſſet, uenenumq; illud corporis contactu concalefactum, uſque ad uiſcera permanaſſet, uoces illas miſerabiles elidit, quæ leguntur apud Sophoclē in Trachini. uide Od. 3. huius lib.

- nec Sicana feruida Vibrans] ego hunc locū partim coniectura, partim à ueterum codicum ſcriptura adiutus emendaui. ſic enim ſcriptum reperi in cod. Don. Iann. & duobus Vatic. *Virens in Aetna*. quod ſine dubio ineptum eſt, & mendoſum, niſi quis dicat uirentem flammā nominari, quæ perpetua ſit, & nunquam langueſcat, aut moriatur, quod mihi non probatur. *Vrens* autem, quod in ceteris omnibus manuſcr. reperitur, longè eſt ineptiſſimum. Sed ego ex illo Virens, quod ut dixi, deprauatum eſt, coniectura ductus ſum, tanquam manu quadam ad ueram, ac germanam lectionem. Vibrans autem flamma (opinor) ab Horatio appellatur, quæ ſtricti ferri, aut luminis in morem ſplendet, ac micat: uel quæ ſe attollit, atque eiaculatur in auras: qualem deſcribit Lucr. lib. 6. Aetnæ flammā, & Virg. lib. 3. Aen. ſic Lucr. *Nunc tamen illa modis quibus irritata repente Flamma foras uaſtis Aetnæ fornacibus efflet, Expediam. primùm totius ſubcaua montis Eſt natura, ferè ſilicum ſuffulta cauernis*, &c. Et Virg. *- ſed horrificis iuxtà tonat Aetna ruinis: Interdumq; atram prorumpit ad æthera nubem Turbine fumantem piceo, & candente fauilla. At tollitq; globbos flammarum, & ſidera lambit: Interdum ſcopulos, auulſaq; uiſcera montis Erigit eructans, liquefactaq; ſaxa ſub auras Cum gemitu glomerat, fundoq; exæſtuat imo.* Iam uerbum uibrare, ſæpius eſſe abſolutum, quàm ἐνεργητικὸν, id ex Lucr. Virg. M. Tull. intelligere licet. Lucr. lib. 3. *Quin etiam tibi ſi lingua uibrante minacem Serpentem, & caudæ procero corpore utrinque Sit libitum in multas parteis diſcindere ferro*, &c. Vir. Aen. 11. *Sibila lambebant linguis uibrantibus ora.* Idem lib. 9. *Vibranti gladio conixus ab aggere dexter Occupat*. & lib. 10. *Vibranti cuſpis medium tranſuerberat ictu.* M. Tull. orat. perf. de Demoſt. *Cuius non tam uibrarent fulmina illa, niſi numeris contorta ferrentur*. Idem in Lucullo. *Nobiſmetipſis modò cæruleum mare uidebatur, nunc flauum: nunc, quia à ſole collucet, albeſcit, & uibrat*. Idem in Bruto extremo. *& erat oratio cùm incitata, & uibrans, tùm etiam accurata & polita*. Quinctil. lib. 10. de Archilocho. *cùm ualidæ, tùm breues, uibranteſq; ſententiæ*. hanc igitur ego ſcripturam ueram eſſe puto. *Vibrans in Aetna flamma*. Nam quòd quidam emendauerunt, *Furens in Aetna flamma*, non equidem inuideo: & ſcio Virg. lib. 4. Aen. in extr. dixiſſe: *flammæq; furentes Culmina perq; hominum uoluantur, perq; Deorum*: Verùm hæc lectio, quam ſequor, & propius abeſt à uetere ſcriptura *Virens*, & ſignificantius (meo quidem indicio) exprimit flammæ è fornacibus illis erumpentis, & in altū ſeſe eiicientis, & conglobantis naturam. *Vrens* autem factum eſſe puto ex *Virens*: & *Virens* ex *Vibrans* errore, & negligentia librariorum.

- tu donec cinis, &c.] tu ueluti quædam uenenorum officina, non ceſſabis me tuis uenenis exurere, donec exaruerim, & cineris in modum conſumtus, atq; à uentis diſperſus fuerim.

Colchicis] Medeæ uenenorū ſimillimis. ſuprà Od. v. *- flammis aduri Colchicis.*

Quæ finis?] finis generis fœmi. ut ſuprà Od. xviii. lib. 2. *- fine deſtinata.* & Lucr. lib. 1. *Denique iam quoniam generatim reddita finis Creſcendi rebus conſtat*. & Virg. lib. v. *Quæ finis ſtandi?*

- quod me manet ſtipendium?] quod tibi à me uis ſtipendium perſolui? id eſt, quam mihi pœnam irrogabis aut imponeſ quam me pœnam uis ſufferre, ac ſuſtinere?

- cum

-cum fide] tralatio à pecunia. quæ cum fide ſolui dicitur, ſi tota, & ad diem ſoluatur.

-expiare] pœna ſubeunda luere, ac delere. ut Od. 1. lib. 2. -*arma Nondum expiatis uncta cruoribus.* & huius lib. Od. v. -*dira deteſtatio Nulla expiatur uictima.* Cicero de aruſp. reſp. -*nomen populi Rom. tanto ſcelere contaminauit, ut id nulla re poſſit, niſi ipſius ſupplicio, expiari.*

-mendaci lyra Voles ſonari.] id eſt, laudari. ſignificat eam ueris laudibus ornari non poſſe.

-tu pudica, tu proba.] ſignificat eam eſſe impudicam, & improbam. ſic Catull. in quandam. *Pudica & proba redde codicillos.*

Perambulabis aſtra ſidus] tanquam Erigone refereris in ſiderum numerū.

Infamis Helenæ Caſtor offenſus] Quæ ſunt peruulgata, omnibusq; notiſſima de Steſichoro poëta, iccircò eum oculis eſſe multatum, quia Helenam uerſibus maledicis, & contumelioſis lacerarat, prætermitto. Pauſanias autem in Laconicis, noua quædam hac de re, atque inaudita profert, Leonynum quendam Crotoniatam in inſulam Λευκὴν profectum, Achillem in ea, duos Aiaces, aliosq; Heroas, & una cum illis Helenam uidiſſe: hanc etiam cum ipſo eſſe locutam, eiq; mandauiſſe, ut cum primùm Himeram (qua in urbe natus eſt Steſichorus) nauigaſſet, Steſichoro nunciaret, ſe iratam ob carmen in ſe ſcriptum, oculos ei ademiſſe: Quo nūcio accepto Steſichorum ſtilum uertiſſe, Helenamq;, quam antea uituperarat, laudauiſſe. Eius autem palinodiæ principium ponit Plato in Phædro his uerbis. ἔστι δὲ τοῖς ἁμαρτάνουσι περὶ μυθολογίαν καθαρμὸς ἀρχαῖος, ὃν Ὅμηρος μὲν οὐκ ᾔσθετο, Στησίχορος δέ. τῶν γὰρ ὀμμάτων στερηθεὶς διὰ τὴν Ἑλένης κακηγορίαν, οὐκ ἠγνόησε, ὥσπερ Ὅμηρος, ἀλλ' ἅτε μουσικὸς ὤν, ἔγνω τὴν αἰτίαν, καὶ ποιεῖ εὐθὺς, Οὐκ ἔστ' ἔτυμος ὁ λόγος οὗτος, οὐδ' ἔβας ἐν νηυσὶν εὐσέλμοις, οὐδ' ἵκεο πέργαμα Τροίης. ποιήσας δὴ πᾶσαν τὴν καλουμένην παλινῳδίαν παραχρῆμα ἀνέβλεψεν, id eſt, ijs, qui in fabulando peccarunt, uetus eſt expiatio, quæ Homerum quidem fūgit, ſed non Steſichorum. Nam cùm oculis orbatus eſſet propterea, quòd Helenæ maledixerat, non ignorauit, quemadmodum Homerus, ſed, ut pote qui muſicus eſſet, cauſam eius rei intellexit, & continuò hoc carmen fecit. *Non uerus ille eſt ſermo: nunquam puppibus Vecta es uelivolis opulentæ ad pergama Troiæ.* Abſoluta igitur tota illa, quæ appellatur, palinodia, oculorum ſenſum continuò recuperauit. vſurpat M. Tullius huius carminis principium lib. 9. epiſt. ad Attic. οὐκ ἔστ' ἔτυμος λόγος (ut opinor) *ille de ratibus*, id eſt, non eſt uerus ille rumor de Pompeij nauibus. Extat & alius Steſichori uerſus apud Lycophronis interpr. ad eandem rem pertinens. Τρῶες τοί ποτ' ἴσαν Ἑλένης εἴδωλον ἔχοντες.

Infamis Helenæ] quam infamarat Steſichorus: dedecore & infamia notatæ à Steſichoro. non diſſimulabo me reperiſſe in uno Vatic. libro Infimis. de qua ſcriptura equidem nihil pronuncio. tantùm admonitum lectorem uelim, ut conſideret, idem ne ſit ſentiendum de nomine infamis, quod de infacetus cenſuit Hermolaus Barbarus: nempe ſcribendum eſſe inficetus.

-vati] Steſichoro. de quo ſuprà ad Ode 1x. libr. 4. & M. Tullius Verr. de iuredicundo. *Erat etiam Steſichori poetæ ſtatua, ſenilis, incurua: ſummo (ut putant) artificio facta ab eo, qui fuit Himeræ: ſed eſt, & fuit tota in Græcia ſummo propter ingenium honore, & nomine.* uide de eod. multa apud Quinct. lib. 10.

Et tu] tu quoque eorum exemplo.

O nec paternis] hæc palinodia irriſionis contumelioſæ pleniſſima eſt: immò uerò mera irriſio eſt. Vult enim Horatius intelligi, quæ laudandæ Canidiæ cauſa dicit, eſſe planè falſa.

Nec

Nec in ſepulcris,&c.] id eſt,nec docta, ſeu quæ neſcis pauperum mortuorũ cineres nono poſt eorum mortem die diſpergere,ac diſſipare. innuit hoc eam factitare ſolere.

Nouendiales.] nouendiales pulueres,nouendiale factum,nouendiales feriæ à numero dierum ſunt dictæ.

- puræ manus] non maculatæ ſanguine: quod eſt falſum, ut cetera omnia.

Tuusq; uenter partumeius] uenter partumeius eſt, qui partum edere & ſolet,& poteſt: uenter fæcundus: qualis profectò non eſt Canidiæ.eſt autem nomen conflatum à partu,& uerbo meio.

- tuo Cruore rubros] tuo cruore, & tabo commaculatos in puerperio tuo.

Vtcunque,&c.] quoties,uel quandocunque tu partu edito è lecto ſurgis foetis puerpera. quod nunquam tibi contigit.nunquam enim nec paris,nec peperiſti. uidetur enim ſignificare Canidiam obſtetricis opera, & miniſterio uti, quæ pannos eius cruore ex partu inquinatos,abluat,cum longe aliud & ſentiat,& uelit intelligi.Nam nec unquam puerpera fuit,neque obſtetrice uſa eſt, neque pannos habet cruentos, ut pote quæ ſuppoſitos partus oſtentet,non ueros.ut ſup.Od. v. - *ſi uocata partubus Lucina ueris affuit.Exilis* autem ſecundæ perſonæ eſt,à uerbo exilio.

CANIDIA.

- obſeratis] obturatis, clauſis. obſerare à ſera factum.utitur & Catull.ad Ipſithill. *Ne quis liminis obſeret tabellam.*

Non ſaxa nudis ſurd.] huius uerſus,& proximi ſententia eſt.Non ſunt nautis ſurdiora ſaxa,quæ fluctibus hibernis uerberantur,ſubintel. quàm ego tibi ſum. uel hoc modo. non magis audiunt nauras miſeros, nudos, & eiectos ſaxa, quæ à fluctibus hibernis uerberantur, quam ego te. *nudis* autem, id eſt ſpoliatis, naufragis.

- tundit] uerberat.Virg.Aen.v.*Eſt procul in pelago ſaxum, ſpumantia contra littora: quod tumidis ſummerſum tunditur olim Fluctibus,hiberni condunt ubi ſidera Cori.* Idem in Daphn. *Nec percuſſa iuuent fluctu tam littora.*

Neptunus hibernus] id eſt,mare tempeſtatibus commotum,atque à uentis concitatum: quod fit maximè brumali tempore.

- ſalo] fluctu: maris agitatione,& iactatione. Græcum nomen eſt, ex quo *σαλεύειν* agitare,concurrere.

Inultus vt tu riſeris &] ego ne committam, ut tu impune riſeris Cotyttia,quæ ſacra tu tuis uerſibus uulgauiſti?

Cotyttia] ſic ſcribendum docuit Politianus,non Cocytia.Cotyttia autem dicta ſunt,à Cotyttone,quæ his ſacris præerat.de qua Iuuenalis ſaty. 2. *Talia ſecreta coluerunt orgia tada Cecropiam ſoliti Baptæ laſſare Cotytto.*

Et Eſquilini pontifex venefici] conſcius,& particeps à me factus eorum ſacrorum & ueneficiorum,quæ in Eſquiliis tracto: uel dic pontificem eum appellari ueneficij Eſquilini, quia ueluti pontifex quidam hæc ſacra reprehendat, & de his exiſtimare,& iudicare audeat. erat enim pontificum religiones,& cerimonias tueri· Feſtus. *Pontifex maximus iudex,atque arbiter habetur rerum diuinarum, humanarumque.*

Impune ut urbem,&c.] ego ne te patiar inultum eſſe, qui me populi fabulam feceris?

Quid proderit ditaſſe,&c.] id eſt, quid prodeſt tibi te Pelignas anus impen-

impenſo pretio conduxiſſe, ut te dolore, & cruciatu corporis liberarent: præſentibusq; uenenis uſum eſſe, ut ſtatim exanimatus miſeriarum tuarum portum occupares, ſi tardius quàm optas, moriturus es?

- ducenda] producenda, extrahenda. ſic dicimus *ducere bellum.*

- in hoc] ad hoc, propter hoc. ἐπὶ τούτῳ.

- ſuppetas] ut ſufficias, ac ſuppedites materiam, & locum nouis doloribus.

- doloribus] ſic aliquot libri ſcripti, & excuſi: quidam ſcripti *laboribus*: quidam *cruciatibus.*

- infidus] qui Deorum conſilia recondita uulgauit, ut dicemus ad ſaty.1.lib.1. ſed mihi tacendum non uidetur, me in duobus libris manuſcriptis legiſſe *Pelopis infidi pater.*

- benignæ] copioſæ, affluentis, abundantis, largæ. uidetur quidem hæc pugnare, copioſum eſſe, & egere: ſed ea eſt Tantali ſimilium pœna, ut in media rerum copia egeant. de hac autem Tantali pœna uide annot. ad ſaty.1.lib.1.

Optat Prometheus] de Prometheo ſuprà diximus nonnulla ad Od. III. lib. I.

Optat ſupremo, &c.] de Siſypho, & eius ſaxo, cùm fabula ſit notiſſima, tùm collegimus quædam ad Od. XIIII. lib. II. ibi - *damnatusq; longi Siſyphus Aeolides laboris.*

- enſe pectus Norico Recludere] tibi pectus ferro transfigere. Noricus enſis autem a gente Norica dictus, Rhœtis, & Lepontijs finitima. Nam inter Noricos, & Rhœtos Rhenus fluuius interfluit. ſuprà Od. XVI. lib. I. - *quas neque Noricus Deterret enſis.*

- nectes] ſic reperi ſcriptum in tribus cod. Vat. Faër. Torn. in al *innectes.*

Vectabor humeris] tuis humeris inſidebo mihi inuiſis.

An, quæ mouere cereas] an ego, quæ cereas imagines motu præditas efficere, & animare poſſum, &c. adhibebãtur autem cereæ, & laneæ imagines in rebus magicis. ut ſaty. VIII. *Lanea & effigies erat, altera cerea.*

Vt ipſe noſtri curioſus, & polo] in libro Iann. ſcriptum eſt, *Vt ipſe curioſius noſtri, & polo.* quam ſcripturam non reiicerẽ, niſi magis mihi placeret uulgata.

Deripere Lunam] ſup. Od. V. *Lunamq; cælo deripis.* Deripere autem non diripere ſcriptum eſt in libris calamo exaratis.

- excitare] excitare Mortuos ab inferis.

Deſideriq; temperare poculum] & conficere, ac miſcere poculum amatorium. ſup. Od. V. *Amoris eſſet poculum.*

Plorem artis in te nil agentis] Cum diſſentirent hoc loco inter ſe libri ueteres, aliiq; ita haberent, ut excudendum curaui: alii *Prolem artis in te nil habentis exitum*: alii *nil habentis exitus*: ego eam ſcripturam, quæ mihi probabiliſſ. uiſa eſt, quæq; reperitur in duobus cod. Vat. Ian. Torn. (quanquam in uno ex his, non ſine litura) ſecutus ſum. quã ſic explico, ego quæ Lunã è cęlo poſſum deducere, & mortuos excitare ab inferis, & amatoria pocula præſentiſſima conficere, uſq; adeóne infelix ero, ut ars mea in te ſit inanis, nullamq; uim aut poteſtatẽ habeat? hæc quidem uidetur eſſe uerborũ ſentẽtia: ſed reſtat ſcrupulus, quòd genus hoc loquẽdi, *ars nil agit in aliquo*, ſeu *in aliquẽ*, pro eo, quod eſt, inanis, & nullã uim habet, & nil ualet, uidetur mihi parùm Latinum, & Horatio eleganti ſcriptori indecorum. nam *nil agere* quidem, inanem operam ſumere eſt: quo ſæpe utuntur Latini. utitur & Hor. ſaty. IX. lib. I. - *ſed nil agis: uſque tenebo.* & ſatyr. III. lib. 2. qui locus uidetur præcipuè huius lectionis ſententiam adiuuare. *Nil agit exemplum, litem quod lite reſoluit.* ſignificat enim inutile, atque inane exemplum, quod rem dubiam & controuer-

trouerſam,alia re dubia ſoluit.hoc igitur in præſentia afferre poſſum, quo hanc ſcripturam defendam. nam illam alteram, *artis in te nil habentis exitum*, ſiue exitus, planè reiicio. quæ tamen repetitur ferè in omnibus libris excuſis, Venetis, Lugdunenſibus, Pariſienſibus, Germanicis, & maiore parte manuſcriptorum. ego autem eam annos ab hinc duodecim ita in meo libro emendaram. *Plorem artis in te nil ualentis exitum.* quod idem nuper uenit in mentem Paullo Manutio uiro doctiſſimo, & Mureto: qui ita curarunt excudendum, cum Aldini antiquiores habeant, *nil habentis.* neque uerò hæc mihi ſcriptura diſpliceret, ſi eius extaret in libris ueteribus uel tenuiſſimum ueſtigium. Nunc cùm id non ſit: hanc quã explanaui, & quæ reperitur in libris ſcriptis, teneo, quia non habeam meliorem. Nam, ne mentiar, ne eam quidem magnopere probo. Videtur enim mihi inelegans & inſolens, ac, pœnè dicam, barbarum loquendi genus: *ars nil agit in te*, ut ſuprà dixi. Itaque (ut, quod ſentio, liberè dicam) hanc ipſam ſcripturam, quam religione quadam deterritus immutare, aut reiicere non ſum auſus, corruptam eſſe, neque ullum mendum ineſſe in uerbo *habentis*, ſed in uoce *nil.* &, ne longum faciam, totum hunc locum ſic eſſe legendum puto. *Plorem artis in te nullum habentis exitum?* Natum autem fortaſſe mendum eſt ex hac ſcriptura, *null' habentis*, & ex ignoratione conſuetudinis loquendi Horatianæ. Nam cum indocti quidam ſiue librarii, ſiue lectores, quid ſibi uellet illud *null'* non intelligerent, neque quò referri poſſent hi patrii caſus *artis habentis*, uiderent, ex ea uoce *null'*, *nil* fecerunt. Ita nobis locus corruptus per manus traditus eſt, quem poſteà nonnulli ita corrigere conati ſunt, ut agentis reponerent in locum uerbi, habentis. in libro quidem Don. perſpicuè uox agentis alia & recentiore manu ſcripta eſt. in ſolo autem codice Torneſ. & duob. Varic. integram reperi. hanc igitur germanam, & integram ſcripturam eſſe arbitror. verborum autem hic ordo eſt, Plorem artis nullum exitum in te habentis? Iam hoc *Plorem artis* Græcorum more dictum eſt, pro eo quod eſt, plorem cauſa artis, uel ob artem. ſolent enim illi in huiuſmodi loquendi generibus ſubintelligere ἕνεκα. Plato in Euthyd. *μακαρίζω ἄρ' ὑμᾶς ἔγωγε τοῦ κτήματος, πολὺ μᾶλλον, ἢ μέγαν βασιλέα τῆς ἀρχῆς.* Ariſtot. *ῥητορ. α. πολλοὺς γὰρ ὑγιαίνουσιν, ὥσπερ ἡρόδικος λέγεται, οὓς οὐδεὶς ἂν εὐδαιμονίσειε τῆς ὑγιείας.* id eſt, ad uerbum, quos nemo beatos duxerit ualetudinis. quod ualet, ob ualetudinem, uel cauſa ualetudinis. Dionyſ. Halicarnaſſeus, *ἀρχαιολ. βιβ. ζ. Ταύτης μετὰ τοίγε τῆς γνώμης ἐπαινοῦντες ὑμᾶς*, id eſt, huius ſententiæ uos laudantes. quod ualet, ob hanc mentem, uel ob hanc ſententiam. Eurip. in Androm. *κατὰ μὲν οὖν στένω δαΐας τόλμας, ἃς ἔρεξα, ὦ κατάρατος ἐγὼ, κατάρατος ἀνδράσι*, id eſt, gemo igitur facinoris hoſtilis, quod perpetraui, &c. Idem Iphigenia in Aulide. *Ἑλλάδος μάλιστ' ἔγωγε τῆς ταλαιπώρου στένω.* id eſt, maximè equidem Græciæ calamitoſæ gemo ac ploro. Idem Phœniſſ. *φεῦ, φεῦ. κακῶν σῶν Οἰδίπου σὸς ὢν στένω.* malorum tuorum Oedipe ploro. quæ tria poſtrema exempla proximè accedunt ad hanc locutionem Horatianam. Integrum eſt illud genus apud Aeſchyl. in Prometh. *Αἲ αἲ προμηθεῦ, σῶν ὕπερ στένω πόνων.* imitatus eſt etiam Virg. xi. Aeneid. *Vir Troiane, quibus cælo te laudibus æquem? Iuſtitiæ ne prius mirer, belli ne laborum?* id eſt, te ne mirer ob iuſtitiam prius, an ob belli labores? ſic enim hunc uerſum explico, quamuis paulò aliter Seruius. Iam hæc loquendi genera, *habere exitum, nullum habere exitum*, Latinis ſcriptoribus ualde ſunt uſitata: quorum hoc proximum ſignificat quippiam non conſequi finem, cuius gratia cœptum eſt, atque ita inane & inutile eſſe: illud alterum, contrarium, nempe ad exitum optabilem peruenire. M. Tull. lib. VII. epiſtol. ad Att. *Rurſus autem ex dolore municipali, ſermonibusque eorum, quos conuenio, uidetur hoc conſilium exitum habiturum.* Idem Philipp. 2. *Fugam quærebamus omnes, quæ ipſa exitum*

tum non habebat. idem de diuinat. lib. 2. *Quid ego Aruſpicum reſponſa commemorem? (poſſum equidem innumerabilia) quæ aut nullos habuerunt exitus, aut contrarios.* Idem Acad. 2. *Ipſa autem philoſophia: quæ rationibus progredi debet, quem habebit exitum?* Idem ferè ualet *reperire exitum.* Idem Cicero lib. 1. de finib. *Quòd ſi ne ipſarum quidem uirtutum laus reperire poteſt exitum, niſi dirigantur ad uoluptatem,* &c. Quòd ſi cui mea coniectura non probatur, omnium ſcripturarum tolerabiliſſima mihi uidetur ea, quam dixi reperiri in codice Iann. & Torneſ. & duobus Vaticanis, quamq; ſecutus ſum.

CARMEN SAECVLARE.

*P*HOEBE, [a] *ſiluarumq; potens Diana,*
Lucidum cæli decus, ô colendi
Semper, et culti, date, quæ precamur
Tempore ſacro:
Quo Sibyllini monuere verſus,
Virgineis [b] *lectas, pueroſq; caſtos*
Dijs, [c] *quibus ſeptem placuere colles,*
Dicere carmen.
Alme Sol, curru nitido diem qui
Promis, [d] *& celas: aliusq;, & idem*
Naſceris: poſſis nihil vrbe Roma
Viſere maius.
Rite [e] *maturos aperire partus*
Lenis Ilithyia, tuere matres:
Siue tu Lucina probas vocari,
Seu genitalis.
Diua, producas ſubolem, patrumq;
Proſperes decreta ſuper iugandis
Fœminis, prolisq; nouæ feraci
Lege marita:
Certus vndenos decies per annos
Orbis vt cantus, referatq; ludos,
Ter die claro, totiesq; grata
Nocte frequenteis.
Voſq; veraces ceciniſſe Parcæ,
Quod ſemel dictum eſt, ſtabilisq; rerum
Terminus ſeruat, bona iam peractis
Iungite fata.
Fertilis frugum, pecorisq; tellus
Spicea donet Cererem corona:

[a] Perpetua debet eſſe hominum pietas in deos. ita colendi ſemper, & culti; digni autem uidentur quibus dij immortales ſint æqui, qui retinent in eorum cultu & religione conſtantiam. [b] Dijs laudes probantur, quæ caſto ore atque animo concipiuntur. Ita delectæ uirgines, & caſti pueri, qui hoc pietatis munere funguntur. Quanti autem eas laudes dij faciant, quas magnificis uerbis, atque ornatiſſimis, ſed ore polluto, atque impuro improbi homines inter ſacra carmina, & ceremonias deorum canunt? [c] Dij propitij populo Romano ſperandi, quibus pietas et religio probatur; neque uerò illi locum ſpectant, ſed ſtudia hominum, & pietatem, qua coluntur. [d] Sis æquus pijs; adſis propitius; potes enim, qui promis diem exoriens; celas occidens & tegis; alius loco, regione cæli, anni tempore; idem natura, lucis nitore, colore illo roſeo, quo cælum, mare, terra collucens renidet. [e] Vnum maximè curæ

eſſe

Nutriant fetus & aquæ ſalubres,
Et Iouis auræ.
Condito mitis, placidusq; telo
Supplices audi pueros Apollo:
Siderum regina bicornis audi
Luna puellas.
Roma ſi ueſtrum eſt opus: Iliæq;
Littus Etruſcum tenuere turmæ,
Iuſſa pars mutare Lareis, & urbem
Soſpite curſu:
Cui per ardentem ſine fraude Troiam
Caſtus Aeneas patriæ ſuperſtes
Liberum muniuit iter, daturus
Plura relictis.
Dij probos mores docili iuuentæ,
Dij ſenectuti placidæ quietem:
Romulæ genti date remq;, prolém-
Que, & decus omne.
Quiq; uos bubus ueneratur albis
Clarus Anchiſæ, Venerisq; ſanguis,
Imperet bellante prior, tacentem
Lenis in hoſtem.
Iam mari, terraq; manus potenteis
Medus, Albanasq; timet ſecureis:
Iam Schythæ reſponſa petunt, ſuperbi
Nuper, & Indi:
Iam fides, & pax, & honor, pudorq;
Priſcus, & neglecta redire uirtus
Audet: apparetq; beata pleno
Copia cornu.
Augur, & fulgente decorus arcu
Phœbus, acceptusq; nouem camœnis,
Qui ſalutari leuat arte feſſos
Corporis artus:
Si Palatinas uidet æquus arceis,
Remq; Romanam, Latiumq; felix:
Alterum in luſtrum, meliusq; ſemper
Proroget æuum.
Quæq; Auentinum tenet, Algidumq;
Quindecim Diana preces uirorum

eſſe debet magiſtratum gerentibus, ut ſeueriſſimis legibus ſanciendis, curent ſobolem ciuium propagandam; ut rite, exactis menſibus, & maturo partu matres, incolumes liberos pariant, non mutilatos, non captos membris, non diſtortos deorum immortalium cura eſt.

Curet:

Curet: & uotis puerorum amicas
Applicet aureis.
Hæc Iouem ſentire, deosq́; cunctos,
Spem bonam, certamq́; domum reporto
Doctus, & Phœbi chorus, & Dianæ
Dicere laudes.

COMMENTARII.

Carmen ſæculare dictum, quòd ludis ſæcularibus caneretur. Ludos autem ſæculares primos à Valerio Poplicola inſtitutos eſſe anno CCXLV. poſt urbem conditam quidam tradiderunt: alij multis annis poſt reges exactos, & Poplicola iam mortuo. quam ſententiam confirmant XV. uirûm, qui ludis ſæcularibus procurandis & faciendis præerant commentarij. De tempore magna etiam diſſenſio eſt inter ſcriptores: alij enim centeſimo quoque anno fieri ſolitos eſſe, ut ſæculum centum annorum ſpatium continere intelligamus: alij centeſimo decimo quoque anno, ut ſæculum ſit ambitus annorum centum & decem. atque huic ſententiæ conſentanei ſunt uerſus illi Horatiani. *Certus undenos decies*, &c. ſuperiorem autem confirmat Pompeius Feſtus his uerbis *ſæculares ludi apud Rom. poſt centum annos fiebant, quia ſæculum in centum annos extendi exiſtimatur.* ſed de ſæculo & ludis ſæcularibus, ſi quis plura ſcire uolet, legat libellum Onufrij Panuini, qui accuratiſſime de his ſcripſit.

-ſiluarumq́; potens] ſiluarum domina. ſic locutus eſt ſup. Od. III. lib. I. *Sic te diua potens Cypri*, & Od. XXV. lib. 3. ad Bacchum - *ô Naiadum potens*, &c.

Sibyll. mon. uerſ.] tanta erat apud ueteres illos Romanos librorum Sibyllinorum auctoritas, ut in rebus aduerſis, ac difficilibus reip. temporibus non minore ſpe ad eos, quàm ad Etruſcorum diſciplinam confugerent: quod teſtatur M. Tull. libr. 4. accuſ. Verr. his uerbis. *Itaque apud maiores noſtros atroci, ac difficili reipub. tempore, cum Tib. Graccho occiſo magnorum periculorum metus ex oſtentis portenderetur P. Matio, L. Calpurnio Coſſ. aditum eſt ad libros Sibyllinos, in quibus inuentum eſt Cererem antiquiſſimam placari oportere.*

Dijs, quibus ſeptem] Diis urbis Romæ præſidibus, & cuſtodibus, πολιεύχοις.

Alme ſol] qui omnia alis & foues.

-curru nitido diem qui &c.] id eſt, qui diem curru nitido aperis, & idem claudis. de curru ſolis ſuprà Od. VI. lib. 3.

Promis & celas] promis oriens, celas & condis occidens. & ſuprà Od. V. lib. 4. dixit *condere diem collibus in ſuis.*

aliusq́; & idem Naſceris] alius, quia alio quotidie loco oritur, uel quia alius eſt dies hodiernus ab heſterno: uel quia alio colore eſt propter cæli, temporiſque diſſimilitudines. idẽ autem, quia ſemper unus eſt. ſuprà Od. XVI. lib. I. - *quid terras alio calentes Sole mutamus?*

-poſſis] optantis, ſeu precantis oratio eſt.

-aperire Lenis] quæ lenem te præbes in aperiendis partubus. de Ilithyia diximus ſuprà ad Od. XXII. lib. 3.

-patrumq́; Proſperes decreta] facito, ut ſenatuſconſulta, & leges de contrahendis matrimoniis, & de maritandis ordinibus, ſanctè ſeruentur, ſecundoſque habeant exitus.

lege marita] id eſt, & ſuper lege Papia Poppæa de maritandis ordinibus à M. Papio Mutilo, Qu. Poppæo ſecundo coss. Auguſto Imperium obtinente, lata: per quam ſanciebatur, ne quinquaginta annis minor ſexagenario nuberet: aut ne uir ſexaginta annis minor quinquagenariam uxorem duceret: & ut omnibus ingenuis, præterquàm ſenatoribus, eorumque liberis libertinas uxores habere liceret. De hac lege Corne. Tacitus lib. 3. Annalium, his uerbis, *Relatum deinde de moderanda Papia Poppæa, quam ſenior Auguſtus poſt Iulias rogationes incitandis cælibum pœnis, & augendo ærario ſanxerat.* & Sueton. in Auguſto.

Certus undenos decies] diſſentiunt etiam hic codices manu ſcripti. in aliis enim ſcriptum eſt. *Certus ut denos decies per ann. Orbis & cantus,* &c. in aliis, & quidem multo pluribus, trib. uatic. Iann. Facr. Torneſ. *Certus undenos dec. per ann. Orb. ut cant.* &c. quam ſcripturam ſecuti ſumus, ut ueram & rectam, & ab omnibus uiris doctis comprobatam: & ita intelligemus ludos ſæculares centeſimo decimo quoque anno fieri ſolitos eſſe.

Orbis] ſæculum: quod uel centum & decem, uel centum duntaxat annorum ſpatium continet.

& cantus, referatq; ludos] cantus referat, & ludos ſæculares. ſed hi ludi non ſemper centeſimo, uel centeſimo decimo quoque anno fiebant. Nam & Suetonius ſcribit ab Auguſto anticipatos eſſe, & Cornel. Tacitus libr. 11. Annal. tradit quarto & ſexageſimo anno poſt quàm Auguſtus ediderat, Imperatore Claudio ſpectatos eſſe. Iterum Suetonius in Domitiano narrat, eum feciſſe ludos ſæculares habita ratione temporis, & anni non quo Claudius proximè, ſed quo olim Auguſtus ediderat.

Ter die claro, totieſq;] tribus diebus, totidemq; noctibus.

Voſq; ueraces ceciniſſe Par.] ordo uerborum, & ſententia hæc mihi uidetur eſſe. Voſque ô Parcæ ueraces ceciniſſe: id eſt, quæ uera ceciniſtis, uel quæ ueraces eſtis in iis, quæ ceciniſtis, iungite bona fata fatis iam peractis, id eſt, præteritis, ac tranſactis: quod quidem ſemel iam à uobis dictum eſt, & ſtabilis, id eſt, ratus, & fixus, atque immutabilis rerum terminus id ſeruat, neque id ullo pacto poteſt immutari. quid nam ſemel dictum eſt? uos iuncturas bona præteritis fata. Quòd ſi legamus *ſernet*, ut habent nonnulli libri, erit oratio benè precantis, & optantis, hoc modo, & Dij faciant, ut ſtabilis, fixus, & altè hærens terminus id ſeruet. quale illud apud Virg. Aen. XII. *Vt potius reor, & potius Dij numine firment.* atque ita legiſſe uidetur Porph. ego tamen non improbo, *ſeruat*, ut intelligamus eſſe εὐφημισμόν, id eſt, orationem boni ominis. Neque uerò eſt, quòd quiſquam mihi dicat, prouocabulum, *quod*, referri ſolere ad ea, quæ antecedunt potius, quàm ad ea, quæ ſubſequuntur. Nam quamuis negare non poſſim ita eſſe, conſtat tamen interdum etiam ad ea referri, quæ ſequuntur. M. Tull. ad Att. lib. 2. *Pompeius noſtri amores, quod mihi ſummo dolori eſt, ipſe ſe afflixit.* quorum uerborum hic ordo eſt. Pompeius noſtri amores, ipſe ſe afflixit, quod mihi ſummo dolori eſt. Pompeius ad Domitia. lib. 8. epiſt. ad Attic. *In quibus* (litteris) *ſcribis, Cæſarem apud Corfinium caſtra poſuiſſe: quod putaui, & præmonui, fit, ut nec in præſentia committere tecum prælium uelit, & omnibus copijs conductis te implicet, ne ad me iter expeditum tibi ſit,* &c. uerba illa, *quod putaui,* referenda ſunt ad ea, quæ ſequuntur, non ad ſuperiora. T. Liuius lib. 22. *quod nunquam antea factum erat, prodictatorem populus creauit.* Idem lib. 27. *Id quod nullo ante bello acciderat, duo conſules ſine memorando prælio interfecti uelut orbam remp. reliquerant.* Iterum M. Tull. Acade. lib. 1. *Dabitis enim profectò, ut in rebus inuſitatis, quod Græci ipſi faciunt, à quibus hæc iandiu tractantur, utamur uerbis interdum inauditis.* quanquam in hoc poſtremo exemplo hæc uerba, *quod Græci ipſi faciunt,* uidentur

media

media eſſe interiecta, hoc modo, dabitis enim, ut in rebus inuſitatis utamur uerbis interdum inauditis, quòd Græci ipſi faciunt, &c. Porphyrio autem longè aliter hunc Horatij locum explicat: quam explicationem ego hic proponam, ut de ea iudicet lector intelligens, & eruditus. eius uerba ſunt hæc aliquanto obſcuriora: *ſyllepſis eſt. ex uerbo enim ſingularis numeri, ſeruet, pluralis naſcitur, ſeruent.* hæc Porphyrio: nihil præterea. ex quibus apparet, eum ſic intelligere hunc locum. Voſque, ô Quirites, Parcæ ueraces cecinisse id, quod ſemel dictum eſt, ſeruent, & ſtabilis rerum terminus uos ſeruet. &c. & ita *Parcæ ueraces* erunt recti caſus, non uocandi. quam explicationem nullo modo probo, putoq; Porphyrionem, ut hominem, lapſum eſſe

Fertilis frugum] frugibus abundans, & pecore. Lucret lib. 2. quamobrem terra, magna Deûm mater habita & dicta ſit, multis uerſibus, iiſque elegantiſſimis declarat: quos ſatis erit mihi indicaſſe. *Quare magna Deûm mater, materq; ferarum, Et noſtri genitrix hæc dicta eſt corporis una*, &c.

-Spicea donet Cer. cor.] Heſiodus Cererem εὐστέφανον appellat, id eſt, pulchrè coronatam.

-& Iouis auræ] auræ ſalubres: cælum ſalubre.

Condito mitis, placidusq;] nunquam enim niſi iratus, iaculatur Apollo, ut alibi notauimus. Itaque Pæan dictus eſt, παρὰ τὸ παίειν, quod ualet ferire. Tum ejus ſagittæ peſtem ac perniciem mortalibus afferunt. Homer. ἰλ. α. ſuprà Od. x. lib. 2. *-neque ſemper arcum tendit Apollo.*

Iliæq;] Troianæ.

Iuſſa pars] quæ Aenean ſecuta eſt, ab Apolline iuſſa. Virg. Aen. IIII. *Italiam Lyciæ iuſſere capeſſere ſortes.* iccirco Romam Apollinis, & Dianæ opus eſſe dicit quarto ab hinc uerſu.

Soſpite curſu] id eſt, ſecundo curſu: uel ſaluo curſu potius: nam ſalui quidem in Italiam peruenerunt Troiani cum Aenea: ſed non ſemper ſecundis uentis, nec ecundo curſu uſi ſunt.

Cui per ard. ſ. f.] id eſt, cui per medium incendium Troianum, ſeu per medias flammas, quibus Troia conflagrauit, liberè atque impune effugiendi facultatem dedit, &c.

-ſine fraude] ſine damno, aut incommodo, ut ſuprà Od. xix. lib. 2. *Nodo coërces uiperino Biſtonidum ſine fraude crines.*

-patriæ ſuperſtes] qui patria incenſa, ac deleta, ſaluus & incolumis euaſit.

-iuuentæ] iuuentæ nomen pro iuuenibus uſurpauit. quod eſt uſitatius in uoce iuuentutis, ut Od. vi. libr. 3. *Non his iuuentus orta parentibus Infecit æquor ſanguine Punico,* & ita ferè ſemper à M. Tull. uſurpatur.

Romulæ] id eſt, Romanæ. ſic Od. v. lib. 4. *- optime Romulæ Cuſtos gentis.*

-bobus] duo Vatic. & Torn. *bubus.*

-ueneratur] precatur. ut dicemus ad Saty. vi. lib. 2.

Clarus Anchiſæ, Veneriſq; ſanguis] Auguſtus à Iulio Cæſare: Iulius Cæſar autem ab Iulo. ſic ſuprà Od. xv. li. 4. *-& almæ progeniem Veneris canemus.* Venus oraculo edito & uulgato Troianorum imperium, genere Priami funditus deleto, ad Anchiſæ poſteros peruenturum, Anchiſę concubitum ultrò expetiuit, cum eſſet ille ætate iam affecta & ingraueſcente. Ex quo concubitu Aenea nato cauſas ac ſemina belli quærens, quo bello opes Priami conciderent, imperiumque frangeretur, Alexandrum ad amorem Helenæ impulit. Quo facto, Helenaq; rapta, Venus opinione quidem hominum, & dicis cauſa, Troianis opitulabatur ac fauebat, ſed reuera cladem eis imminentem ſubleuabat, ne ſalute prorſus deſperata Helenam

HH 2 redderent,

redderent, & ita poſitis armis & pace confirmata, diſcordiiſque compoſitis ac ſedatis, Priami imperium in multos annos incolume maneret: quòd ſi factum eſſet, neque Aeneas à quo Romani profecti ſunt, Troia profugiſſet, neque imperio Ro. initium dediſſet.

Imperet bell.pr.iac.] ſic Virg.Aen.vi. *Parcere ſubiectis, & debellare ſuperbos.*

-prior] id eſt, ſuperior, maior, præſtantior. Sat.v.lib.2. *-fama cinem, cauſaq; priorem Sperne, domi ſi natus eris, fœcundáve coniux.* Virg.Aen.xi. *Hic pietate prior.* propriè poſuit epiſt.11.lib 2.in ex tr. *Extremi primorum, extremis uſque priores.*

-manus potenteis] potentiam Ro. uim imperij Rom.

Albanasq;] uel Romanas: populus enim Albanus Romam tranſlatus eſt: Vel dic Albanus propriè, id eſt, Latinus à monte Albano, in quo carnem accipere erant ſoliti aliquot Italiæ populi: & ubi fiebat ſacrificium Ioui Latiali à Pontifice Romano.

-pleno Copia cornu] ut ſup.Od.xvii. lib.1. *Hinc tibi copia Manabit ad plenum benigno Ruris honorum opulenta cornu.*

Augur] ſic ſup.Od.ii.lib.1. *Augur Apollo.*

-æquus] placatus, placidus, propitius. ut ſup.Od.xviii. libr.3. *abesſque parvis Aequus Alumnis.*

-meliusq; ſemper, &c.] & ſemper proferat, ac producat in ætatem meliorẽ, imperium Romanum, & Italiam.

Quindecim preces uirorum] ad Quindecimuirûm, qui ſacerdotes erant Sibyllini, collegium, ludorum ſæcularium procuratio pertinebat, ut docet Cornel. Tacitus lib. ii. Annalium his uerbis. *Nam Domitianus quoque edidit ludos ſæculares, iiſq; intentius affui ſacerdotio Quindecimuirali præditus, ac tum Prætor, quod non iactantia refero, ſed quia collegio Quindecimuirûm antiquitus ea cura mandabatur, & magiſtratus potiſſimùm exequebantur officia cæremoniarum.* Quindecimuiri autem Sibyllini à Sylla dictatore fuerunt inſtituti, cum ante Syllæ dictaturam decem duntaxat fuiſſent.

Doctus & Phœb.] ordo eſt, ego chorus doctus Phœbi & Dianæ laudes dicere, ſpem bonam & certam domum reporto, hæc Iouem, & omnes Deos ſentire: hæc approbare: his aſſentiri. chorus enim unius perſonam gerit, uniusq; partes agit, ut epiſt.de arte poët. *Actoris partes chorus, officiumque uirile Defendat.* ſic enim uerſum illum potius explicandum & legendum eſſe puto, ut dicam ſuo loco.

FINIS.

INDEX RERVM, ET VERBORVM obſeruatione digniorum, quæ his commentarijs continentur.

Abicere haſtam, ſcutum pag. 80.b.81.b
accũbere,& diſcumbere 51.b
acerra 125.b
Acheloum pro aqua uſurpare ueteres conſueuerunt 199.b
Achemenos Perſarum rex 89.b
Acheron, Acheruſia palus, Cocytus aqua in Theſprotide omnium iniucundiſſima 10. b
Acherontia urbs in monte ſita 116.a
Achilles fortiſſimus,ſed minime tamẽ dijs immortalibus par 180.a
Achillis grauis ſtomachus, hoc eſt, μῆνις Iliados argumentum 15.a Idem cedere neſcius; inexorabili,implacabilique ingenio 15.a
Achillis profectio ad Troiam, matris aſtu, & commento retardata 20.a
Achæmenium coſtum 107.b
acinaces gladius Perſicus 51.a
acroceraunia excelſi in Epiro montes 8.a & 9.b
acuere ferrum,linguam 7.a
acuta belli 177.b
Adamantes. Adamantinum quid 14.b
adamantini claui 151.a
adorea 175.b
Adria iracundior 127.b
Adrianum mare 35.a
adſcribere uerbum 111.a
adulterio uxoris cognito Lepidus interiit 38. a
adytum locus in templis cæteris auguſtior 35.b.36.a
Aeacus 143.a
ædilitas Romæ,honor ampliſſimus 3.b
Aegeum mare 1.a
Aegeum mare 95.b Aegeum nauigas,prouerbium 95.b
ægis munimentum pectoris à Vulcano fabrefactum 32.b. Idem Iouis ſcutũ ibid.
Aegyptus feraciſſima 113.a
Aelia gens inter plebeias nobilis 140 b
Aemonia niualis 67.b
æmulari quid ſit 168.a. æmulatio 16
Aëneum iugum 127.b. 128.a
æolijs fidibus uſa Sappho 90.b
Aeolus apud Homerum ταμίης ἀνέμων, hoc eſt uentorum promus 9.a
æquabilitas in omni uita laudata 188.b
æqua mens 74.b
æquora contracta 107.a
æquus Iupiter 55.b
æſtuare 79.b
æſtus nominis ſignificat 78.a
ætas xxx. annorum ſpatium 64.b
æternare 199.a
æther 103.b
afra auis quæ 205.b. 207.a
africus uentus 4.a
africus uentus 9.a
africus uentus 31.a
Ageſilai regis uenuſtè dictum 137.a
Agrippæ uirtus,ingenium,mores 15.a
ahenea,& ferrea quæ 60.b
alas addere,hoc eſt ſtudium,& alacritatem 67. b
Albani lacus 167.b
albunea,fontis nomen 18.a
Alcæi minaces camœnæ 70.b
Alcæi Mitylenei uirtus, atque animi magnitudo 59.b
Alcæi uerſum Horatius mutuatur 40.a
Alcæus donatus aureo plectro 90.b
Alcibiades Spartæ fortis,& ſeuerus. in Ionia mollis atque iners 122.a
ales lugubris. triſte auſpicium 113.b
Alexãdri mors, Bacchi iræ adſcripta. quòd Thebas matris patriam euertiſſet 17.a
Algidum parua urbs 43.b
alitis nominis ſignificatio 14.b
altus Cæſar cur dictus 115.b
amentium pallor 128.b
amare,ſolere 75.a
amatoriis in rebus, peierantibus,diis igno

ſcunt 83.b
amatorum arma quæ 154.a
de Amazonibus quæ traduntur fabuloſa omnia habenda 174.b
ambire uerbum 62.b
ambitioſum id quod ſerpit ambiendo 67.a
ames. pertica aucupalis 206.a
amici colendi & aduerſis æquè,& ſecundis rebus 203.a
amicitiæ cum potentibus inſtitutæ qui perpetuæ fiant 100.a.b
amicitiæ genus laudatum apud Aegyptios quod appellabant commorientium 98.a
amicitia anima una in duo corpora 98
amicorum incommodis debemus commoueri 97.b
amnibus ſacra,lucos,atque aras ueteres dicabant 1.b. 4.b
amœni loci deſcriptio 74.b
amore captæ mulieres lunæ, opem ſolitæ implorare; uiri ſolis 213.b
ex amore laborantibus aqua Selemni fluuij medetur 206.a
amores ſpirare 197.b
amori dare ludum 132.b
amor ingenuus 52.a
amoris deprehenſi ſingulare exemplũ 30.a
amoris indicia 30.a
amoris indicia quæ 167.a. in amore quæ perferantur mala ibidem
amoris poculum 213.a
amoris ſingulare exemplum 129.a
amoris uarietas,& inconſtantia 51.b
amoris uinum fundere 143.b
amoris uis ingens 144.a
amor ſui cæcus 41.a
Amphiarai fabula ab uxore hoſtibus proditi 138.b
Amphion qui fuerit,ex Pauſania 27.a
amphora Læſtrigonia 138.a
Anacharſidis feſtiue dictum 145.a
Anacreon pecuniæ contemptor 139.b
Anacreon Teius 39.a
ancidere uerbum 119.b
ancilia 119.b
ancilla,anculare,anculi,anculæ 76.a
angiportus 48.a
anhelitus 33.a
anienis fluuij deſcriptio 18.a
anima,& animus 194.a. 194.b
animæ Thraciæ pro uentis Thrac. 194.a
animus minor æternis conſiliis 87.b
Annibal dirus 88.b
anno redeunte expreſſa uox græca ἐνιαυτὸς 126.b
Antilochus Neſtoris filius 85.a
Antiochus nouercæ amore captus. eius amor ſolertia mirifica Eraſiſtrati medici deprehenſus 30.a
Antium urbs maritima 62.b
Antonij genius Auguſti genium reformidabat 141.a
M. Antonij Flaminij hymnus in Dianam 146.b
per apertum fugere 133.a
apex ſumma imperij poteſtas 60.b
Apollinaris laurea 169.b
Apollinis laudes 180.a.b
Apollinis ludi quando primum inſtituti 43.a
Apollinis templum Romę ab Auguſto extructum 53.a.b
aquarum capita quę 1.b.4.b
Aquila cur Iouis auis 174.b
Aquilones uenti cum dicti qui à ſeptẽtrionibus flant 128.b
Arabia Petrea, Deſerta, Felix 56.b
aram tenere 148.b
aratrum inducere urbibus, quid 35.b
arbiter rerum,hoc eſt moderator, & dominus 9.b
arbitria ſplendida 183.a
arbores maritare 205.a
arbuſta 105.b
arbutus diuerſa arbor ab unedone 1.b
Archilochus iuſſus à Lacedæmoniis finibus excedere qui ſatius eſſe duceret abiicere ſcutum quàm interire 80.b
Archilocus Lycamben ſocerum acerrime ultus 216.a
Archilocus Lycambem ſocerum carminũ ui ac maledicẽtia ad laqueum adiit 35.a
Archytas Tarentinus 53.b
arcturus 107.a
arcus laxus 126.a
ardui nominis,uis 74.a
arenę nomen 52.b
arena arens 116.b

Argo nauis,qua uecti argonautę uellum aureum petentes 9 a
argos aptum equis,gręcum epithetum Horatio expreſſum, ἱππειον ἄργος 17.b
arguere,indicare 30.a
argutus 180.b
Ariadnę à Theſeo relicta 102.b. eadem Bacchi uxor. ibid. de ea uaria ab Homero tradita ibid.
aridus,& ſiccus inter ſe differunt 87.a
Ariſtippi dictum 67.a
arma honeſta militi,locum tuenti,non deſerenti ordinem 118.b
Armenia regio Aſiæ 84.b
armenta, grex 58.a
artibus fingi quid 123.a
aruum 115.a
in aſtra educere 170.a
aſymbolum uenire 193.b. 194.a
atauu ; quid ita dictus 2.a
ater,& candidus color 66.a
Athenarum urbs Palladis pręſidio digna habita 17.a
Atlantis humeris cœlum ſuſtineri, non à Poëtis ſolum fictum, ſed à Phyſicis nonnullis traditum 110.b
Atlas primus Arcadię rex 22.b. cur cœlum humeris ſuſtinere dicatur ibid.
Attagen Ionicus 207.a
Attali hæres ignotus 100.a
Attalus Rex Pergami 4.a
attenuare 62.b
attoniti qui ſint 142.b
auaræ fraudis uindex 190.b
auari laborant eorum cauſa, quibus ſuam uitam eſſe infeſtam ſciunt 183.a
auaris pœna conſtituta 94.a
auari ſtultè condunt, quæ profuſi hæredes liguriant,atque heluentur 183.a
auaritiæ deteſtatio 149.a
auaro diuitiæ nullius uſus 72.b
auernales aquæ 211.a
aues eſquilinæ 215.a
augur unde dictus 7.b
Auguſti laus aucta Craſsi dedecore 118.a
Auguſtus uſus ſecundis populi ſtudij 178.b
auia loca 46.a
auidus aliquãdo inflammatus libidine 40.b
auis & ales aliquando idem quod græcis οἰωνός 32.b.33.a
Aulæa 161.b
aura popularis 109.a
aure bibere,quid 90.b
aures tutæ quæ 52.a
auri cupiditas quot, quantaq; mala in uitam hominum inuexerit 113.b
auri cupiditatem Plato deteſtatur. 139.a
auritus populus,teſtis 26.a
auro quantum tribuerit Philippus Macedonum rex 139.a
aurum irrepertum 111.b
aurum omnia conficit 137.b
aurum ſibi uiam atque aditum ad omnia ſtruit. 137.a. expugnat omnia 138.b
auſpex. auſpicia 18.b
autumnus pomifer 183.b
autumnus præſtat cæteris anni partibus 205.b

B

Babylonii rerum cœleſtium perſtudioſi 24.b
Baccæ 79.b
Bacchari 48.b
Baccharum prodigia 102.b
Bacchi ad inferos deſcenſus 103.b
Bacchi mater Semele 17.a
Bacchi ortus 41.b
Bacchi plenum pectus 102.a
Bacchi ſacra ex melle,& uino 101.b
Bacchi tygres 112.a
Baccho caper albus immolari ſolitus. 126.a
Bacchus ab Indis contemptus 103.a. Idem eorum contumeliam ultus ibid.
Bacchus Baſſareus appellatus 40.a
Bacchus mollis ac uoluptatibus indulgẽs. Idem muſas ſecum circunducere ſolitus 59.b
Bacchus pugna Deorum aduerſus gigantes interfuit. Idem de uictoriam de Indis retulit 27.b
Bacchus quid ita dictus Euhyus 40.a
Bacchus Semelius,& Thyoneus 39.a
Bacchus tauro,& pardalo ſimilis 103.a
Bacchus uerecundus 50.b. Inuerecundus ibid.
Balaninum oleum 162.b
Balanus glans unguentaria 162.b
Barbitos 59.b

Baſſara ueſtis genus 40.a
Baſſarica coma 40.a
Baſſarides Bacchæ appellatæ. 40.a
Baſſareus Bacchus appellatus 40.a
beare 75.a
beatæ ciuitatis exemplar 169.b
beatæ uitæ finis 204.b
beatæ uitæ ratio 137.b
beata uita homini à ſeipſo quærenda. 100
beatum nihil ab omni parte 97.a
beatus qui paruo indiget 138.a
beatus qui Solonis ſententia habendus 138.a
beaus uerè quis habendus 189.a
bella à furijs conflantur 55.a
bella pugnata 143.a
Bellerophontis audacia. 193.a. caſus. ibid.
Bellerophontis hiſtoriæ 124.b
bellum fortunæ ludus 71.a
bellum ex ſententia geſtum conſequitur pax. 135.a
bellum Marſicum. 135.b. Spartacum ibid.
bellum militare 204.a
bellum reſedit 113.a
benignus, & benignitas 38.b
Berecynthus monſ. Berecynthiæ tibiæ 142.b
bibax, multi meri appellatus 66.b
bibendi arbiter, qui idem conuiuii rex; leges in poculis Ciceron. legibus inſanis ſolui Horat. ſummus magiſter in poculo Cicer. 13.b
bibendi ueterum mos. 92.b. quæ leges in bibendo ſeruarentur 92.b. 94.a
bibendum aut quinque, aut tria, non quatuor. græcum prouerb. 143.b
bidentes 148.a
biformis cur Horat. 104.a
bilis atra; flaua 29.b
Biſtonides 102.a
Bithyni Aſiæ populi 63.a
Blandufia in Sabinis 133.b
bona inexpectata iucundiora accidunt, mala grauiora quæ diutius ſui expectatione torquent 162.a
boni, ſæpe culpa malorum plectuntur 109.b
bonis cum uoluptate fruimur, mala grauiora paſsi 161.b
cum bonis, & pudentibus uiris dii conſueſcere ſoliti 112.a
Boſpori duo 90.a. 91.a
Briareus, Aegeon, Gyas centimanus 98.b
Briſeidis amore Achilles captus 76.a
Britannorum laus 115.a
bruma iners 183.b
bruma tepida 79.b
bruta tellus cur dicta 62.a
bupalo hoſtis 215.b. 216.a
bupalus præclarus artifex condendi templa 64.a
burdones puſilli equi 155.b

C

Cadi forma 63.b
caducum fulmen 116.b
caducum quid 90.a
caducum uertere quid 162.b
cadus, genus uaſis uinarij 63.b
cæcubum campaniæ oppidum. cæcubum uinum 42.b. 43.a
cælebs. 125.b
in cœlo eſſe 1.b
cœlum Atlantis humeris ſuſtineri, phyſici etiam nonnulli tradiderunt 110.b
cœlum graue & iupiter malus idem 45.b
cœlum pluuium 37.b
cæmenta 107.a
cęmenta. 149.a. cæmentitium opus 149.b
Cęſar Catonem auaritia notauit 12 L.a
Cæſaries uirorum non mulierum 33.a
cœſpes 94.b
cœſpes uiuus quid ita 42.a
Calabria cur dicta 58.a
calamus frutex aquaticus 33.a
calenum uinum 43.a
calere, & frigere ad amorem transfertur 192.a
Calirrhoæ uirginis ingratus animus in amantē corraſum. 129.a. eadem fero mutata mente, ſe ipſa ad Bacchi aram exanimat 129.a
Calliope regina 114.b
Camillus exul patriam captam turpi ſeruitio liberauit 28.b
campi pigri qui 45.a
cana fides cur dicta. 63.b
candidus atque ater color 66.a
candidus quis 40.b
canes

canes Moloſſi, Lacones 216.b
caniculæ æſtus 39.a
caniculæ ortus 133.b
canidię fictum nomen 208.b
canis inter aſtra relati fabula 134
canities arida 87.a
canities moroſa 20.b
cantabri populi Hiſpan. 79.a
cantharus modicus 42.b
cantharus poculi genus 42.b
cantharus poculi genus quo Liber pater uteretur 50.a
canum ſimiles maledici 215.b
capita amnium, fons, origo, ortus 4.b
a capite arceſſere 4.b
capitis minor 121.a
capra cœleſte ſydus 124.b
Capricornus Heſperię tyrannus 99.a
caprificus 218. a. caprificari. caprificatio ibid. 211.a
captæ urbis imago 114. a
carcheſia, pocula, & ſumma ueli pars 50. a
Carina 31.a
carminum quartus perſcriptus ab Horatio Auguſti rogatu 16.a
Carpathus inſula 63.a
carpere thyma, flores 170.b
carpere uerbum tranſlatè ſumptum 25.a
Carthaginienſes qui primus Romanorum prœlio nauali uicerit.
Punico primo bello, qui primus, quique poſtremus de Carthaginienſibus uictoriam retulerit 88.b
Caſpium mare 84.b
caſtę matronę mores 124. a
Caſtalia fons in Lycia 115.b
Caſtor, & Pollux non eodem patre nati 27.b
Caſtoris & Pollucis ſalutaris ſtella nautis 28.a
Catilus à Virgilio Catillus dictus 40.a
Cato maior ſolitus plus ęquo ſe uino inuitare 145.b
Catonis atrox animus 71.b
Catonis nobile lethum, qui uoluntaria morte ſe à ſeruitute uindicauit 28. a
Catonis ſcitè & uenuſte factum 11.b
Cato notatus à Cęſare auaritię crimine 121. a
catus, ſollers, callidus 23.
Caucaſus mons 44.a
Cecrops Actæi gener 71.a
Cecrops iudex inter Mineruam, & Neptunum de Attica diſceptantes 17.b
Cœnæ adiiciales, adipales 92.b
Cœnæ pontificales 92.b
Cœnandi ueterum mos 50 a. 51.a
Cœnarum genera uaria 194.a
cenſura 3.a
Centaurorum cum Lapithis pugna 40.b
Cepheus Phœnicis filius 161.b
Cerberus bellua centiceps 91. b. eius ex Pauſania hiſtoria ibid.
cerea brachia quæ 29. b
cereales cœnæ 92.b
Cereris concubitus cum Laſione Minois filio 109.b
Cereris ſacrum religioſiſſimo ſilentio continebatur 109.b
certaminis equeſtris ratio ex Sophocle 2.b
certa, quæ ſemper aſſequitur ictu quod petit 27.b
ceruices frangere 90. b
ceruix poſterior colli pars 29.a
chimæra 52.b
ciboria 81. a. 82.a
cichorea 58.b
cichorea 59. a
cineres operti 83.b
circe uitrea 39.a
cithara ſodalis conuiuiorum 131.a
ciuicum pro ciuili 70.a
ciuilis furor. pro ciuili bello 202.a
ciuitas beata ſub optimi regis imperio 178. b
ciuitatis beatæ deſcriptio ibid.& 150. a
ciuitates maxime ſtant æquabilitate 150.a
Claudius Pulcher auſpiciorum contemptor 122.b
claui trabales 63.a 64.b
Cleopatræ mors 68.a
clienta' 100. b
Clio una è muſis, quare ſic dicta 25.b
Cliuus ſacer 170.b
Clodius ſororem Clodiam, eandem Luculli uxorem ſtupro affecit 58.a
Cnoſſa urbs Cretæ 34.a

cox

coræ ueſtes 197.b
cocytus fluuius 93.b
Codrus Athenienſium Rex 143.a
Colchi.90.a Colchica uenena 90.b
colleſta 194.a
colocaſia 81.a
color myrrheus 135.a
colubra recte dicitur 37.b
columbæ Veneri ſacræ 116.a
comam impudici pueri alebant 79.a
comaſſari non comeſſari ſcribendum 167.b
comaſſatio ibidem
commiſſum,erratum 156.b
commodi,qui eſſe dicantur 186.a
compedes aureæ prouerb. in eos dictum quorum eſt ſeruitus quæſtuoſa 192.a
compedes numero multitudinis 60.b
Concani Hiſpaniæ gens 115.a
conceptis uerbis iurare 83.a
conchæ 82.a
conchylium nomen 206.b
concidere uenti,quando dicuntur 26.a
concidit animus,fides,artificia 26.a
concipere nefas,dedecus, flagitium 90.a
concipere uerba quid 83.a
congius 63.b
conſilij uis expers ſua mole ruit 115.b
conſiſtunt amnes frigore 20.b
conſulatus,finis honorum qui à populo habebantur 3.a
contrahere uela 86.a
contundere 121.b
conuiuia hilariter traducenda 142.a
conuiuia ueteres inibant unguentis obliti 75.b
conuiuij leges 142.b
conuiuij rex,& bibendi arbiter idem 13.b
leges in poculis apud Cicer.ſup.
conuiuiorum regna 11.a. conuiuij rex ſup.
conus 63.b
copiæ cornu induſtriç ſymbolum apud Platonem 37.b
copiam faſtidium ſubſequitur 161.a
Corinthus bimaris 17.a
cornix annoſa augur uerax 140.b
cornix futuros imbres prædicit 155.b
cornua cur libero patri attributa 102.a 103
coronæ nexæ phylira 69.a
coronas antiqui in conuiuiis geſtabãt 39.b
coronis cur ueteres in conuiuiis utebantur 192.a
Corraſi amor in Calirrhoam uirginẽ 129.a
Corybantes Rheæ ſacerdotes 36.a
coſtum Achemænium 107.b
cottabus,& κοτταβίζειν, & κοττάβια 94.b
Cragus mons & oppidum in Lycia 43.b
credere ſe hoſtibus 120.b
credere uerbum 9.a
crepare loco queri ſumptum 40.a
creſſa nota 66.a.66.b
Creta,& creticum mare 49.a
crimina pro criminationibus 125.a
criminoſi Iambi quid ita dicti 35.b
crinita ſtella 26.a.b
cubitalia quæ 50.a
culpę fœcunda ſæcula 122.b
cululli calices fictiles 58.b
cuneare uerbum 63.b
cuneus adhibitus ad fontes torquendos 63.a
cupidinem lentum ſolicitare 197.a
in cupidinem pennigerum Eubuli uenuſtiſſimum carmen 132.b
cupidines multi 41.b
cupidinis arcus,& ſagittę 52.a
cupidinis duo arcus 84.a
cupidinis elementa 152.a
cupidinis mollia imperia 167.a
cupidinis nomen pro cupiditate apud Horat.uirilis ſexus 96.b
cupidinis ſedes quæ 197.a
cupiditas circumſcribenda modicis finibus 137.b
cupiditate animi non explet partum orbis terræ imperium 138.a
cupiditati materia ſubtracta facile homines ſibi à maleficio temperant 150.a
cupiditati modus ſtatuendus 99.b
Cupido cur Veneri adhæreat 60.a
Cupido ex qua matre ortus 60.a
cupreſſus cur adhibita in funeribus 93.b
curæ atræ 135.b
curæ edaces 88.a
curæ nuſquam non hominem comitantur 107.a
curarum portus tutiſſimus muſarum receſſus 115.b

curas

curas animo pellere 132.a
curas uino pellere 19.a
curetes qui 36.a
curii magnitudo animi,& uirtus 28.b
curſus in nauigando 56.b
cuſtodes dei 65.b
cuſtodis eſt pauere 137.a
ad Cyathos puerum ſtatuere 57.a
Cyclades inſulæ 31.a
Cyclopum officina 12.b
Cycni Veneris currus trahunt 160.a
Cycnos maximè appetente mortis tempore canoros ueluti fabuloſum Lucianus reiiciendum putat 173.a
Cymbia, pocula dicta à Cymbæ forma 50.a
Cynthius intonſus 43.a
Cynthius mons in Delo 43.b
Cypria trabs 176.b
Cyprium æs 166.b

D

Dacia Scythiæ regio 63.a
Daci uicti ab Auguſto 122.a
Dædalus mauium repertor dædala opera grecis,quæ ſunt eximio opere atque artificio elaborata.Item dædala lingua Lucret. & dædala tellus Virgi. & dædala tecta 10.a.b
damnari alicui 111.a
damnari uotis 171.a
damnoſa dies 123.b
Damoclis Dionyſii aſſentatoris hiſtoria 106.b
Danaes & Acriſii patris fabula 138.a
Danaidum dolium,prouerb.in fruſtra laborantes 130.b
Danai puellæ 131.a
Dapes inemptę 206.b
Daunia cur Apulia dicta 70.b
Dauni à græcis Appuli appellantur 55.a
debes ludibrium uentis,græca locutio 32.a
decedere uerbum 80.a
decempeda.94.b.decempedator ibid.
decolorare.70.b.decolor ibid.
decurio 76.b
dedecorum emptor quis 123.a
defendere aliquando propulſare 38.a
defungi uerbum 150.a.154.b
deianiræ,atque Herculis fabula 208.b
delibutus 208.a
delos inſula 31.a
delos inſula in qua natus Apollo,& Diana 43 b
Delphi urbs Phocidis clara Apollinis templo 16.b.17.a
Demoſthenes miro Antipatri aſtu auaritiæ morbo captum animum detegit 137.a
Demoſthenis auaritia infamis 74.a
dente atro petere 226.b
dente inuido morderi 172.b
dentem dente rodere quid 215.b
Deorum alii Troianis, aliqui Græcis fauerunt 113.a
Deorum diſſenſio 113.a
Deorum monſtruoſa nomina 63.b
Deorum opera implorant homines rebus aduerſis 164.b
Deorum præſidio tectus non habet quod timeat 115.a
Deorum uim, nullæ hominum uires effugiunt 80.a
Deos ſoliti heroes precari manibus ſublatis in cœlum 148.a
deproperare 82.a
deſcendere 106.b
deſiderandum quod ſatis ſit 107.a
deſideria fidelia quæ 178.b
deſtinare 81.b
deſtituere 111.a
deuexus quid ſign. 53.b.55.a
deuium quid 88.a
deuoluere 170.a
deuota arbor 116.b
Deus pro ſtatua deo erecta 176.a
dextera rubens 6.b
Diana,Ilithyia,Lucina 146.b
Diana uenatrix 27.b
dictatura 3.a
diem carpere 25.a
dierum apud Romanos diſcrimina 89.b
dies fortunati ſignati creſſa nota 66.a
dieſpiter 62.a. 109.b
dies ſolidus,integer,fractus 4.b
differre pro diſcerpere 215.a
diffindere uerbum 137.b
digito monſtrari 172.a
dii magis pietate animi quàm muneribus

bis placandi. 147. b. de eo Lycurgi dictum ibid. & 148. a
diis amicum 98.a
diis miſceri 5.b
diiudicata lis 121.a
dindymene Cybele eadem, Rhea, Berecynthia, Peſſinuntię, Bona dea 35.b
Dino Tarentinus 201.b
Diomedeæ ciues 114.b
Diomedeæ inſulæ 114.b
Diomedes cur melior patre dictus 34.b
Diomedes fide, & præſidio Palladis tectus 15.b. eiuſdem ope apud Pindarum Deus fit. ſup.
Dione Veneris mater 71.b
Dircæus Pindarus 170.b
diris agere. 214.b. dirarum magna uis 212.a
Diſcinctus pro diſſoluto atque intemperante 204.a
diſcumbere, & accumbere 51.b
diſcus, & δισκοβόλος 19.b. & 20.a
diſſentire 118.b 119.b
diſtenta ubera 205.b
Dithyrambi 169.b
diuidere, apte, diſtincte, & concinnè canere 34.a
diuitiæ apud Spartanos cuiuſmodi 72.a
diuitiæ cæcæ quæ 72.a
diuitiæ contemnendæ 137.a.b
diuitiæ debent eſſe priuatis ornamento rei pub. uſui 150.b
diuitiæ quæ non æmulandæ 72.a
doloſus qui tegit aliquid 158.a
dona alto uultu reijcere 190.b
donādi qui indigent, non qui habent quod aliis ſuppeditent 186.a
donec pro quandiu 127.b
dormire longas noctes 47.b
dos magna parentum uirtus 151.b
dotata uxor quot mala ſecum inuehat 150.a. 151.b
ducere pocula 39.a
ducis uirtus quanta ſit, oſtendit miles 118.b
dumeta 162.a
dura, immitia, acerba 39.b
dyota, amphora duarum aurium 21.a

E

Ebrietati indulgentes uetulæ 136.a
κωθωνίζεσθαι, κωθωνισμὸς, κώθων
ebrius lingua, ſobrius corde ueritatem geſtat. 145.a. ſibi patitur falſa pro ueris probari. ibid. de eo Anacharſidis dictum ibid.
ebur indicum 58.b.
echinus marinus 213.a
echo quæ ſit, ex Plinio. 25.b. 26.a. ex Ariſtotele 26.b
edaces curæ 88.a
ederaceis coronis poëtæ donabantur 5.a
edoni Thraciæ populi 82.b
educatio ſequi debet inclinationem animi & ſtudium 171.b
efficax 209.a
elarare 172.a
elea palma 169.a
elegiorum uerſus 60.b
eluuionis cauſæ, qua eſt ferè hominum genus ſublatum 6.b
emeritus libidinis ſtipendiis 41.a
Empedoclis ſeueritas in conuiuii moderatorem & intemperantem conuiuam 11.b
Epheſiæ Dianæ templi deſcriptio ex Plinio 16.b
Epheſus Ionum regia 16.b
Epicuri ſapientia inſaniens 62.a
Epodon liber cur dictus 202.b
Epulæ quæ cæteris lautiores 205.b
equeſtris ordinis cenſus 210.b
equus tenax 110.
equus Troianus. 181.
eraſiſtrati medici mira ſolertia in morbi cauſa detegenda 30.a
ericina Venus. 6.a
Erimanthus Arcadiæ fluuius 43.b
Eriphyla uxor Amphiaraum hoſtibus prodidit monili aureo ab his accepto 138.b
erix, ſiue Ericus mons 6.a
eſculetum 45.a
eſquilinæ alites 215.a
Euhyus Bacchus cur dictus 40.a
Eumenides 91.b
Eumichus 68.a
examen 64.b
excantare 211.b
excipere proprie, & tranſlatè ſumptum 133.a

excuba-

excubare 197.a
excubiæ triſtes 137.a
exemplo trahere 110.a
exigere, abſoluere 165.a
expedire uerbum 44.a
exſomnis 153.b
extentum quid 72.b
extorris,& exul 96.b
exul,& extorris 96.b
exultare 130.a
exultim 130.a

F

FABRICII ſumma uirtus atque integritas 28.b.
fabulam fieri, quid ſibi uelit 11.a.13.a
fabuloſa Apulia 114.b
faces nuptiales 131.b
falernum ſeuerum, dulce auſterum 51.b
fallere, pro latere 23.b
falx calena 59.a
fama ſuperſtes quæ 72.b
famoſi labores 136.b
famoſus hoſpes 111.a
faſelus,& myoparo 108.a
fas id eſt pore 174.b
faſtidioſus terræ 107.a
faſtidire 106.b
fatigari precibus 7.b
fatum, & fatale 111.a
fauces 208.a
faunalia 141.b
faunus incubus uocatus 37.b
faunus peſtilens deus 141.b
faunus Aboriginum rex 12.b
fauni latinorũ dei à Varrone appellari 12.b
fauonius uentus. 124.a. Fauonii candidi 124.b
feneſtras iungere 47.b
feriati Troiani 181.b
ferox quis 33.b
ferre pro referre & accipere 186.b
feſti dies, feſtæ dapes, feſtæ choreæ, corona feſta 141.b
feſti dies traducendi hilariter 160.a
fidei etymon, quod eſt citharæ genus 26.a
fides cana cur dicta 63.b
fides culpata 179.a
fides & ingenium præſtantiſſima animi bona 99.b
fides iuſtitiæ ſoror. 47.b
fides leuis, arcani prodiga. 41.a. eadem cur dicta uitro perlucidior ibid.
fidicinæ adhiberi ſolitæ ad ſacrificia 65.b
fidiculę cuius eſſet forma atque uſus 63.b
fimbria Cinnę legatus à militibus interfectus 111.b
flagitium quid 120.a
flamina pro uentis 142.b
flectere pro domare 102.a
flere 214.a
Flora meretrix 30.b
flore ætatis ſuperbus non ferendus 191.a
fluuiis omnibus Tauri ſpeciem poëtæ uere res tribuerunt 119.b
focus ſacer Veſtę 206.b
fœmina uiro tempeſtiua quæ 46.a
fores robuſtæ 137.a
formæ elegãtia ſuperbus non ferẽdus 191.a
formare cultus, mentes, pectora 22.b
formiarum conditor Lamus 141.a
forſit idem quod forſan 53.b
fortes creantur fortibus 175.a
fortis dictus græci σιδηρόφρων hoc eſt ferreo pectore 9.a
fortis munus 86.b
fortis quæ ſint partes 188.b
fortitudinis exempla 110.a
fortitudo & conſtantia Metelli 110.a
fortuna dulci ebrius quis 68.a
fortunæ neque fidendum lætæ, neque aduerſæ diffidendum 162.b
fortunæ quis princeps ſtatuã erexerit 64.a
fortuna Iouis liberatoris filia 63.a
fortuna manens 164.a
fortunã ſecũdã ferre non cuiuſuis eſt 159.a
fortuna nunquam incipit ſæuire, quin pergat 162.b
fortuna quarum rerum domina 64.b
fortunati dies creſſa nota ſignati 66.a. & 66.b
fraus aliquando damnum 103.a
frenos & frena inijcere 201.b
freta, loca in mari concluſa 32.b
frigus amabile 134.a
frons proterua 79.a
frontem explicare 163.a
fruges horna 206.b
frutex perennis & arbore minor 132.a

fruticetum, & frutetum 132.a
fucus, alga. 119. a. fuco abutuntur mulieres ad purpureũ colorẽ ſibi affingendũ ibid.
fugacem perſequitur mors 108 b
fuga, exilium 91.a
fulmen caducum 116 b
fumum bibere cur amphora dicatur 126.b
fumũ de re leui atq; inani dici ſolitũ 161.b.
fumi umbram non emo prouerb. 161.b. fumus theagenes, quidam uocatus, magnificus diuitiarũ oſtentator, atq; idẽ inops
fundus mendax 107.a
furiæ ſcelerum uindices 215.a
funale caput 130.b
furiare uerbum 48.a
furor quo poëtę correpti uerſus fundunt 153.a.152.b
furuum quid 91.a
futura cẽſet Hora. ad nos nõ pertinere 97.a
futura non ſunt quęrenda 21.a
futura præneſcendi nullus uſus 162.a
futura quæ ſint, haud homini curãda 162. a
futurorum obſcura cognitio 163.a

G

GADES oppidum in Hiſpania 72.b
Galeſus flumen 79.b
gallinas numidicas ueteres in delicijs habebant 205.b
gaza 57.a
Geloni Scythiæ populi 84.b
Geloni populi 104.b
Geloni populi 115.a
gementes antennæ; gemens cymba; rota gemens 31.a
genæ apud Ennium pro palpebris 29.b
Genauni populi 199.a
Genios uocant græci dæmonas 141.a
Genium curare, fraudare, defraudare, concelebrare, belligerare cum geniis 144.a
Germani cur Italis minus æqui a uino abſtinentibus 144.b
Geryon tergeminus 3.a
Gerionis & Diodoro hiſtoria 92.b.93.a
geſtire. prægeſtiens 78.a
Getæ rigidi 150.a
glacies iners 85.a
Glauca Creontis filia 208.b
gloriæ quæ uera monumẽta expetẽda 164.b
Gorgonis caput 138.a
Græci uitiorum omnium genitores 19.b
gramen tenax 206.a
grandine uites uerberatæ 106.b
gratiæ cum Venere numerantur 12.a
gratiæ cur zonis ſolutæ 57.b
gratiæ quot atq; earum nomina 12.a
gratiis qui primus ſacra fecerit 12.a
grauida pharetra manus. Item grauida carnaria 44.a
grues in oris ſeptentrion. non commorantur per hyemem 205.a
guttur 208.a
Gyas centimanus uel Gyges 98.b
gigantum impia cohors 103.a
gigantũ pugna, dii non poterant uincere niſi duobus ſemideis auxilio uocatis 103.a
Gyges centimanus uel Gyas 98.b

H

HOEDI cur inter ſydera relati 155.b
hœdi quando oriantur 107.a
Haliaticus Crœſi pater 140.b
Hebe Iouis, & Iunonis filia, Herculis uxor apud inferos 187.b
Hectoris fortitudo 77.a
Helenæ nuptias Græcorum principes expetentes, iureiurando adiguntur, cui illa uxor contingeret, ſi qua iniuria afficeretur opem laturos 33.b
Helicon Phocidi continens 26.b
Hemus & Rhodope Thraciæ montes 126.b
herboſus campus 141.b
Hercules conuiua deorum 187.b
Hercules & Deianira 208.b
Hercules in cœlum uocatus 135.a
Hercules uagus 112.a
Herculeus nodus 63.a
Herculis ad inferos deſcenſus 10.b
Herculis cũ Acheloo fluuio certamẽ 199.b
Heroum nomen à Iunone ductum 25.a
heſperia 66.a
hiems pro anno 35.a
hinnulus qui 45.b
Hippolytus 185.a
hiſpidus, hiſpidoſus 84.a
homines umbra, & puluis 184.a
hominum uaria inſtituta 105.b
honores intaminati 109.a
honores tergemini qui habendi apud Romanos 3.a

horæ

horæ quatuor anni partes 26.a
Horatius leuiorum rerum & molliorum ſcriptor 16.a
Horatius princeps inter Latinos ſcripſit lyricum carmen 103.b
horna fruge lares precari 148.b
horna fruges 206.b
hoſtia ſumptuoſa 128.b
hoſtibus mala precanda 155.a. de ſea re prouerb. 155.a. 158.a
humandi mos 56.a. inhumati ne à poſteris relinquerentur, quanto pere ueteres laborarint 56.a
humilia petenda 161.a
Hyades Atlantis,& Aethræ filiæ,& cur ita appellatæ 9.a. eædem in ſtellas conuerſæ.ſup.
hyades pluuiæ 37.b
hydaſpes amnis 44.a
hydra in Lerna deliteſcens 176.b
hydrops morbus 72.b
Hylæus unus è centauris 88.b
Himettiæ trabes 100.a
Hymettia mella.Hymett. columnæ 79.b
Hymettus mons Atticæ 79.b
hyperborei campi 104.a

I

Iactare uerbum 7.a
iactus Venereus 82.b
iaculari uerbum 6.b
iam habet aliquando ſignificat uehementius deſiderantis 195.b
iambi criminoſi 35.a
iambos qui primus ſcripſerit 35.a
Ianũ quirini tertio Auguſtus clauſit 201.b
Iapyx uentus 8.a
Iaſonis fabula 208.b
Iberia 211.a
Iberici funes 209.b
Icari in mare præceps caſus 4.a
Ida aquoſa 144.b
ideæ naues quæ, & à quo ædificatæ 32.b
iecur pro corde 29.b
iecur ſedes libidinis 29.b. 48.b
iecur libidinis ſedes 167.b
ignis coruſcus 60.b. 61.a
ignominia accepta, inerti abiectionem animi, uiro forti alacritatem ad delendam ignominiam extorquet 119.a
ilia 208.a
ilios,& ilium 189.b
illaqueare 139.b
imago uana mortuorum 46.b
immane aliquando ingẽs,& magnum 50.a
immeritus mori 109.b
imminere,quid 12.a
immiſerabilis 120.a
immortalia qui ſperent 183.a. 185.b
immunem uenire,prouerb. 193.b
immunis 148.b
immunis,inanis,aſymbolus 195.b
imperia qui in homines gerunt, graue onus ſuſcipiunt 177.b
imperioſum,ſæuum,immane 31.a
importunum quid 140.a
importunus pro incommodo 197.a
impotens quis 68.a
impotens 165.a
improbi ratò pœnam meriti effugiũt 110.a
Inachus 74.b
incantandi mos à Medea in Theſſalos manauit 50.b
inceſtum 111.a
inceſtus adiacet ibid.
incola qui ex Budæo 128.b
incolæ Aquilones Scythiæ ibidem
incommodis magis quàm beneficiis homines mouentur ad numinis uim agnoſcendam 118.a
incumbere,occupare,opprimere 10.a
Indiæ deſcriptio ex Plin. 26.b
Indi fluminis magnitudo 26.b
indignari,& indignatio 209.b
indocilis 4.b
inertis nominis ſignif. 115.b
infelices arbores 206.a
inferiæ 71.b
ingenium & fides animi bona præſtantiſſima 99.b
ingrati animi puellæ in amantes plectuntur 129.a. eius rei exempla ex Pauſania ibidem
ingratus, aliquando moleſtus & iniucundus 33.a
inhoſpitalis 45.a
inhoſpita tecta.littora. regna 44.a
iniicere manus 39.b
iniuriæ memoria diu uiget in odij magnitudine

dine 111.a
inimicare 202.a
iniquum littus 86.a
inire ſedes,uiam,limen uitæ 111.a
in loco,hoc eſt opportunè 196.a
inſania amabilis 114.b. 115.b
inſanus leo iracundus 36.b
inſolens 76.b
inſolens.aliquando inſuetus 14.a
inſperata,hoc eſt non expectata 191.a
inſtitor 123.a
intaminati honores 109.a
integer dies 179.b
integer,pro integris uiribus 177.a
integer uitæ,quis 44.b
integri fontes 49.b
intemperantiam in ciuitatibus, ac iudicia multa,& lites conſequuntur 170.b
interlunij tempus 48.b
interminari 213.a
intermittere uerbum 166.a
inuidia tempore tollitur 150.b
inuido dente morderi 172.b
iocus deus 60.b
ionicum uerbum 122.a
ionicus motus. ionic. moſ. ionic. cinædus.
iones molles,& effœminati ibidem
ionum mollitia ibidem
Iouis ſtella ſalutaris 99.a
iracundiæ uis inexorabilis 111.b
ira,grauiſſima in uitam hominum mala inuecta 36.b
ira inſaniæ principium 36.b
irretortus oculus 73.b
irritare 163.b. 164.a
iter carpere 98.a
iudicia multa in ciuitate, multos eſſe improbos argumento ſunt 170.b
iugulus 29.a
iugum ferre 77.b
Iunoni aëris imperium adiudicatum 25.b
Iupiter aliquando pro cœlo 5.a
Iupiter malus, hoc eſt graue cœlum 45.b
iuriſiurandi uerba concipere 83.a
iuſtitiæ munus 150.a
iuuenta,iuuentas,iuuentus 57.b
iuuentas læuis 87.b

L

LABI qui dicantur 92.a
labores famoſi 136.b
labor honeſtus ſuſceptus uirtutis cauſa 108.a
Lacedæmon ager,Sparta urbs Lacedæmoniorum dicta 17.b
Laconicus canis 216.a
Lacedæmon,cur patiens dicta 17.b
Lacedæmonij primo omnium uictoriam de hoſtibus uænalem effecerunt 139.a
lacertus 20.b
Lacheſis ſortium una 106.
Laconica purpura 99.b
Læſtrigones 138.a
Læſtrigonia amphora 138.a. 140.a
Lætis rebus non efferendus animus, aduerſis non abiiciendus 162.a
lætitia inſolens 74.b
læuia ſaxa 38.b
læuis iuuentas 87.b
læuis quæ ſignificatio 7.b
lambere uerbum ad flumina tranſlatum 44.a
Lamus Formiarum conditor 141.a
laneos pedes dij cur habere dicantur 108.a
Laomedon mercede deſtituit deos 112.b
lapathus herbæ genus 207.a
lapis Phrygius,Sinadicus 106.a
Lapithæ populi 40.a
Lapitharum pugna cum centauris 40.b
lapſus ad uaria refertur 26.a
laquear 96.a
laquearium ibidem
laqueatus 96.a
lacunar 96.a
lares, heroes, genij 25.b
Lariſſæ Theſſaliæ urbs opima 17.b
laſciuus quid ſit 41.a
Latona dea 43.b
lauere tertiæ inflexionis 25.b
laurus 95.a
Ledæ pueri Caſtor & Pollux 27.b
leges fruſtra conditæ,ubi homines libidini pareant 150.b. 152.a
lenæus 153.b
lenæi dies Baccho feſti ibid.
lene uinum 160.b
lenire aliquando minuere 50.a
Lesbium carmen 49.b
Lesboum barbiton Sapphonis, atque Alcæi

cæi loco Horat.intelligi uult 5.b
lethi neceſſitas,alibi Horatio dicta neceſsi-
tas,alio loco,neceſſitas dira 10.a
leuior ſubire,prouerb.græcum 122.b
libertate nihil populis gratius 90.b
libidinis ſedes iecur 167.b
libido maſcula 213.a
libitina funerum dea 165.a
liburnæ naues 203.a.b
liburni 68.a
lictoris munus 95.b
linea,regula norma 94.b
linere uerbum 42.b
linguam acuere 7.a
lingua patrua 132.b
lingua perſtringam neminem prouerb.
linguis fauere 105.a.106.a
linteis pro uelis uſus Virgil. 31.a
liquare 24.a
liquida uox 46.b
Liris fluuius amnis taciturnus 58.b.59.a
lis diiudicata 121.a
litibus forum orbum,optimę ciuitatis, &
beatiſſimæ argumentum 170.b
littus curuum 178.b
littus iniquum 86.a
litui forma.1.b.lituus & tuba belli ciuilis 5
locus Catulli explicatus 15.a
locus Ciceronis pro M.Cœlio 2.b
loquaces lymphæ 134.b
loricæ iberæ 57.a
lubricus uultus aſpici cur dictus 41.b
lucernæ charactere uitam Aegyptii ſignifi-
cabant 178.a
lucernæ uigiles 127.a
lucrinus,& Auernus lacus 94.b.95.a
luctaturi oleo ungebantur 20.a
ludere quid ita poëtæ dicantur 59.b
ludere aliquando fallere 156.b
ludus fortunæ bellum 71.a
lunæ uarii uultus 171.a
luna rubens 87.b
lupati freni qui 19.b
lupi martiales 37.b
lupi morſus carnes quas momordit reddit
melior 207.a
lupini dentes 19.b
luridus 117.b
luridus 197.b
Luſus poëtarum 59.b
lux,hilaritas lætitia 178.a
lyæus quid ita Bacchus dici ſolitus 16.b
Lycurgi dictum 147.b
Lycurgi exitium 102.b
Lymphati quinam habendi 5.b
Lymphæ loquaces 134.b
Lymphatus 68.a
Lynx animal colore uarium 90.b
Lynces poſitę in Bacchi tutela 90.b
Lyſimachi inſolens uox repreſſa ſcite ac ue-
nuſte dicto 1.b

M

MACHINAE definitio ex Vitruuio 12.a
Mæcenas ſcribendum,& qua ratione 1.b
Męcenas equeſtris ordinis ſed ſplendido
genere 1.b
magni animi in regulo ſingulare exem-
plum 119.a
Maia Mercurij mater 22.b
mala non ſuo uitio, ſed noſtra culpa nobis
grauia ſunt 189.a
maledicere,turpe homini libero 215.b
maledictis in deos abſtinendum 180.a
in maledicum Martialis carmen 215.b
malignum quid 97.b
malignus,ſordidus,& nimium parcus 53.b
malobathrum 80.b
malorum non expertes,ſecundis rebus, mi-
ſeris ferre opem nouerunt 107.b
malum epithetum perpetuum aliquando,
ut mala fraus, mali fures 10.a
manere 84.b
mane unde dictum 178.a
manere uerbum 55.b
manum bonum ueteres appellabant 178.a
Marcello hoſti interfecto habitus honos
ab Annibale 28.b.29.a
mare præſtat iuxta mare pedibus iter face-
re quàm iuxta terram 205.b
mare quando clauditur 11.b
mare turgidum, ſignum imminentis tem-
peſtatis 9.b
mareoticum uinum 68. a
maricæ nymphę 141.a
maritare arbores 205.a
mariti ęquè & matronæ Calend.Martias re-
ligioſe colebant 126.a
marmora notis inciſa 187.a

marmora ſecare 110.b
marmoreum pro candido 167.b
Marſicum bellum 135.b
de Marſis quæ Solinus tradat 212.b
Martiæ calendæ 126.a
maſsica uina ubi laudatiſsima, Maſsicus mons campaniæ 1.a
matina apis 170.b
matinus mons 53.a
matres bella deteſtantur 5.a
matres liberis indulgentiores 178.a
matura citò, intereunt præmatura 26.a
Mauritania Iubæ tellus 45.a
maurus pedes. Maura unda maurorum origo 6.b
mediocritas in uita tutiſsima 85.b.86.a
meditari quid 56.b
medus proprium fluuii nomen 85.b
meles Athenienſis ingrati animi pœnas Timagoræ luit, quem amantem ſpreuerat 129.a
melior aliquando ualentior ac fortior 34.b
melos 114.b
Memphis Aegypti urbs 154.a
menni equi puſilli 155.b
mente nihil uelocius 153.a
mente qui ualent, quæ ſenſibus placent aſpernantur 153.a
mente qui uigent, ſtupent corpore 153.a
mentis concitatio diuino afflatu 36.a
mentis tumultus miſer 96.a
mercuriales 99.a
Mercurius communis; prouerb. 24.a
Mercurius eloquentiæ præſes deus. Idem hominibus maximarum, & præclariſsimarum rerum autor 22.a
Mercurij furta 23.b
Mercurii laudes 129.b
Meriones Idomenei comes 15.b
Meriones Idomenei comes 34.b
merum lene 160.b
meta quæ ſit. Hærere ad metas 2.b
metaurum flumen 175.b
Metelli conſtantia, & uirtus 110.a
metreta 63.b
metuere aliquando cauere 73.a
metus, & curæ aditum ſomno intercludunt 105.b
militaris uir 19.b
Mineruæ & Neptuni de Attica contentio 17.b
Minerua operoſa 132.a
Minos Iouis filius, leges ſcripſit Cretenſibus 53.b
mira quæ ſint habenda 115.a
miſcere 142.b
miſer, qui eſt fortunæ beneficio beatus ſuo merito infelix 209.a
miſer quis habendus 132.a
mitia poma 205.a
mitis & immitis 78.a
mobile quid. 3.a. non ſolum ad res inanimatas ſed etiam ad animum refertur 2.b
moderato uictu utentem epulæ cum uoluptate accipiunt 161.b
modum figere 136.a
modis in muſicis qui 130.a
mœchus, corruptor, & amator 48.a
moloſſus canis 216.a
monumenta gloriæ quæ expetenda 164.b
monumenta perennia illuſtrium poëtarum carmina 184 a.b
morari 81.a
mordax ſolicitudo, mordax homo & carmen mordax 40.a
mordet aqua arrodit, atque atterit 58.b 59.a
moroſi ſenes 20.b
mors deliberata 67.b
mors fruſtra uitatur 90.b.93.a
mors homines ludificatur 92.a
mors longus ſomnus 131.b
mors minus triſtis cum labore functis 151.a
mors noctis nomine expreſſa 13.a
mors noctis nomine ſignif. 55.a
mors non metuenda 54.a
mors ſemel omnibus obeunda 54.b
mors ſopor perpetuus 47.a
mors uitę præmium ijs qui cum laude occubuerunt 188.a
de morte contemnenda plura 108.b 109.a
mortem honeſtam, uitæ turpi præferendā Lacedæmoniorum in Archilochum animaduerſio contrariæ ſententiæ autorem

torem 80.b
morte optima tolluntur, relinquuntur deterrima 92.a
mortis contẽptio glorioſa uiro forti 134.b
mortis neceſsitas 93.a
munera hoſtibus dare Lacedæmonii primi omnium inſtituere 139.a
muricæ Africo tinctæ lanæ 97.b
muſæ ſolitudines, & receſſus amant 153.a
muſa lyræ potens 15.b
muſatum receſſus, tutus receptus à curis grauioribus 115.b
muſica an eſſet ſacris adhibenda ueteres dubitauerunt 130.a
muſica apta conuiuiis 131.a
mutare uerbi uis 37.a. 37.b
mutus magis quàm piſces prouerb. 172.a
mycenæ dites, cur dictæ 17.b
mygdones 140.b
myoparo, & phaſelus 108.a
myrrheus color 135.a
myrtoũ mare, & quæ in eo inſulæ 1.a & 4.a
myrtus ſacra Veneri 49.a
Mytilene in inſula Lesbo, urbs 16.b. & 17.a

N

Nænia carminis genus 70.b
Nardus 87.a
natandi peritiam Tyrones per æſtatem diſcebant 19.b
naturæ autor quis 54.a
naturæ lex inexorabilis 105.b
natura multi nati ad imperandum, fortunæ maleficio ſeruiunt; multi beneficio fortunæ imperant quos natura melioribus parere uoluiſſet 171.b
natura quò ducit homines, eò educantium ſtudio ſunt perducendi 171.b. 172.a
naues cur impiæ dictæ 9.b
nufragus qui 35.b
nauigare uetat Heſiodus poſt Virgiliarum occaſum 11.b
nauis magiſter 123.a
nauta pauidus quid 4.a
neceſsitas dea 149.b
neceſsitati neque dii reſiſtunt 149.b
neceſsitati quæ attribuenda 64.b
neceſsitati quæ Plato attribuat 64.b
neceſsitatis claui adamantini 151.a
nefas aliquando idem quod ἀδύνατον 24.b
negotium aliquando operoſa res 162.b
nemora amœnitatis, & umbræ gratia in hortis quæſita 128.b
nepos, profuſus homo, & perditus 204.a
nequitiæ quæ notio ſit 118.a
nequitia pro calliditate 136.a
Nereus marinus deus. 32.b. Nereides nymphæ ibidem 32.b
Neſtor ter ęuo functus 85.a
nigrum ęquor 155.b
nili erigatione Aegyptus feraciſsima 113.a
nili fluminis origo incognita 200.a
Niobe Tantali filia 180.b
niphates fluuius 85.b
Nireus pulcherrimus omnium gręcorum uno Achille excepto 144.b
Niſi fatalis capillus 50.b
nitidus qui 144.a
nitidus quis græcis λιπαρὸς 12.b
nitor qui 133.a
niualia loca 147.b
nodo cohibere 136.a
nodus herculeus 63.a
nomen, gloria, fama 127.b
Noricus ager 35.b
Noricus enſis 36.b
norma, linea, regula 94.b
nota interior uini 75.a
notus albus ex græco nomine λευκόνοτος, ἀργέστης Homero 18.a
noua uerba quæ 166.a
nox longa pro obliuione longa 190.a
nox męroris, & triſtitiæ ſignificationem habet 178.a
nox pro morte Horatio 13.a
nox pro morte ſumpta 55.a
nox quo modo fingi à ueteribus ſolita 47.b
nubem ſerenitati inducere prouerb. 136.a
nubere uni uiro non eſt laudis, ſed unico uiro eſſe contentam 134.b
nudum nauis. Latus remigio, nudus agris, nudus nummis 32.a
Numantiæ uictæ laus 88.b
Numidæ, quos græci nomadas appellant 131.b
nuncius is qui nunciat; & nuncia ea quæ nunciantur 23.a
nuptiales façes 131.b

Nympharum nomina, partes, munera 5.b

O

OBLIVIOSVM uinum cur dictum 82.a
obruere uerbum 32.b
obſcerere uerbum 41.a
obſolere 86.a
occurſum triſtem quæ habent, ab hominum uita deprecanda 155.b
oculi nigri laudati a ueteribus 60.a
oculi putres 67.a
oculus irretortus 73.b
oedipi imprecatio 212.a
olei uſus à græcis ad luxuriam uerſus 19.b
olitor dignus odio qui à ſtirpibus herbas excindit 177.a
oliua Mineruæ ſacra 17.q
olores marmorei 167.a
olympicum certamen ab Hercule inſtitutum, & quo tempore 2.a
omen 155.a.157.a
onyches teſtæ conchiliorum 82.a
ouyx conchylii operculum. 195. b. onyx lapis alabaſtrites ibid.
operari ſacris. 134.b. operatio ibid.
operoſa elaborata 170.b
operoſa Minerua. 132.a. operoſus quis ib. & 133.a
opifex qui ſit. opificium. opificina 156.a
opimus unde dictus 58.b
opimus triumphus 176.b
ordinis deſertor infamis 81.a
ordo in ciuitate, militiæ 111.a
orionis fabula 55.a
orion pronus quis 155.b
Orpheus qui fuerit, ex Pauſania 27.a
oſcines aues 157.b
oſculum eripere 89.b
oſtrum 161.b

P

PALAESTRA propriè, & translatè ſumpta 22.a.& 22.b
palæſtras λιπαρὰς græci cur nominent 20.a
palidoniam canere canere, quid 35.b
Palinurus promontorium in Sicilia 11.b
Palladi, belli gerendi partes, ut Marti mandatæ 33.b
palladis princeps locus, pugna aduerſus gigantes ineunda 115.b
pallida mors cur ab Horatio dicta 13.a
paludes ſtantes 155.b
palumbes fabuloſæ 116.a
Panætius Rhodius 56.b
pandoræ ac eiuſdolio fabula 64.b
pan fauni nomine appellatus 37.b
pan quibus ortus parentibus 195.a
pane mira ex Plutarcho ibid.
parca non mendax 97.b
parcæ 75.b
parentum ætas peior auis 123.b
parentum in liberos amor 178.a
paris cur perfidus dictus 32.b
paris fidens Veneris præſidio 33.b
paris inceſtus iudex 111.a
parius lapis candidiſſimis 41.b
Parma, parmatus, parmularii 81.a
parra auis 157.a
Parrhaſius, Zeuxidem uicit; ipſe à Timante uictus 186.a
Parthenii 79.b
Parthi fugientes, & auerſi pugnare in hoſtem ſolitis 42.a
Parthi ſigna adempta Craſſo, Auguſto reſtituerunt 29.a
partis fruendum 160.a
paſtoris eſt tondere oues non deglubere 177.b. prouerb.
patera poculi genus 58.a
pro Patria meri dulce & decorum eſt 108.b
patrua lingua. 132.b. Patruus pro ſæuo, atq; aſpero reprehenſore 132.b
Paulus uitæ prodigus, collegæ temeritate ab Annibale uictus 28.b
pauperies anguſta. 107. b. eius incommoda ut homines pati diſcant à pueris, danda iis opera eſt 107.b
paupertas cum uirtute coniuncta 164.a
paupertatem Diogenes uocare αὐτοδίδακτον ſolitus 108.b
paupertatem pati, uirtus eſt. 190.b. paupertas nulli eſt probro ibid.
paupertatis incommoda ferenda æquo animo 162.b
pecunia creſcens quę ſecum mala importet 139.b
pegaſus equus 52.b
peierare. 83.a. conceptis uerbis peierare 83.a

peieratum

ſopor,& ſomnus 46.b
ſoracte mons in Phaliſcis 20.b
ſortitò 209.b
ſoſpes ſaluus,& incolumis 66.a
ſoſpitalis ibidem
Spartanus belli ſeruilis dux 135.b
ſpes animi credula 168.a
ſpes longæ quæ 25.a
ſpes uino aditur 146.a
ſpiculum miſſile telum; cuſpis ſagittæ;acu leus apum,erabronum &c. 33.a
ſpiritus 72.b
ſpiritus tenuis,pro tenui ingenio 96.a
ſpiritus teter 130.b
ſtantes paludes. Freta ſtantia, mare, uina ſtantia gelu,ſanguis ſtans 155.b
ſternere æquor 20.b
ſternere humum 200.a
Steſichori graues camœnæ 189.b
Steſichori minaces camœnæ 70.b
Steſichorus oculis captus 35.a
ſtomachus 208.a
ſtrenuus 160.a
ſtridor oris 62.b
ſtriges 211.a. 212.b
ſtrobylus 63.b
ſtyx fluuius Arcadiæ 62.a
ſubere leuior prouerb.cum laude à Pindaro uſurpatum 127.b
ſublimis quæ notio ſit 5.b
ſublustris 156.a. 158.b
ſuboles non ſoboles ſcribendum 133.b
ſubruere 137.b
ſubura,& ſuburanæ canes 113.b
ſuctus quid in animante 156.b
ſulcus 105.b
ſumma uitæ, pro ſpatio uitæ 13.a
ſuperbiæ ſedes in ſuperciliis 105.b
ſuperbiam ſumere 165.b
ſupercilium 105.b
ſupercilia ſuperbiæ ſedes ibidem
ſupercilium,nutus ibidem
ſupplicium longe grauiſſimum ubi homines iis malis plectuntur, quæ horrent 196.b
ſura 76.b
ſuſurri lenes qui 21.b
ſybaritæ omni delitiarum genere diffluentes 19.a
ſymbolum,ſymbola,collecta 194.a
Syracuſanæ menſæ,& Siculæ dapes prouer. 106.b
ſyram mercem quam intelligi oporteat 58.b.59.a
Syrtes duæ 44.b. æſtuoſæ ibidem

T

TABO nomen ſeptimi caſus 211.a
Tænarus urbs Laconica 62.a
Tanais diſcors 163.a
Tarentum Lacedæmonium 79.b
Tarquinij faſces ſuperbi 28.a
Telamon,& Peleus 18.a
Telegonus parricida 163.a
tellus æqua 101
tempe, amœna loca & ſalubria uocari ſolita 16.b. 17.a
temperare 172.b
temperare pro moderari, & coërcere 27.b. 19,b
tenax propoſiti 110.a
tendere uerb. 57.a.b
tentator 157.b
teres 76.b
tergemini non ſex,aut ſenos, ſed tres, aut ternos ſignificant 15.a
terminalia 207.a
ternarius numerus in ſacris adhibitus,atq; adeo in carminibus & incantationibus 3.b
terræ,uitam referimus acceptam 92.b
terra foſſoribus inuiſa 141.b
terra iners cur dicta 115.b
teſta figlinum uas 135.a
teſta græca dolij genus in quo uina condebantur 42.b
teſtudinis ſtrepitus 172.b
teſtudo muſicum organum 59.b
Teucer,& Aiax Telamonius fratres 18.a
thalamus græca uox quid ſign. 33.a
Thebæ Echioniæ 176.b
Theodori ſumma uirtus, & conſtantia 110.a
Theſſalæ mulieres creditæ lunam è cœlo detrahere. ſcitus de eo Ariſtophanis iocus 50.b Theſſala mulier.prouerb.
Theſſalica uenena 213.a
Tracius uentus 48.b
Thracum,& Scitharum ebrietas 50.b

thuris

thuris uſus in ſacrificiis 66.a
Thyades Bacchi ſacerdotes 1
Thyeſteç preces 212.a. 214.b
thymum, hortenſis herba 37.b
thyna merx. Thyni populi 124.a
Thyone dicta Semele Bacchi mater 39.a
thyrſus 101.b. 102.a
tyberis fluuius 7.a
tibiæ apud barbaros primum repertæ 202.a
tibur ſupinum 116.a
Tiburni lucus, non Tiburti 18.a
Timagoræ amor incredibilis 129.a
Timantes Parrhaſium magnis ſuffragiis uincit 186.a
timent ſtulte homines quæ fruſtra uitant 150.b
timidi homines & fugaces coruorum ſimiles dicti 35.a
Tithoni fabula 53.b
Tithoni immortalitas 97.b
Tityi pœna apud inferos 92.b. 93.a
Tityus incontinens 117.b
tollere hinnitum 97.b
torrere uerbum à torre 60.b
trabales claui 63.a
trabale telum. trabalis haſta ibid.
tragici cothurni ſtrepitus 70.b
tragœdia ubi primum ſcripta, atque acta 70.b
trahere, nere 100.b
tracta oratio ibid.
trepidare 75.b. 77.b
trepidis in rebus agere 108.a
tribunatus plebis Romæ 3.b
tripodes præmia uirorum fortium 184.b
de tripode Apollinis ex Ariſtoph. interprete ibid.
triumpho acti, domiti hoſtes 29.a
triumphus. Io triumphe 171.a
triumphus opimus 176.a
trochus 152.b
Troiani Iunoni, & Mineruæ damnati 112.b
Troilus Priami filius 85.b
turdorum tria genera 206.a
turgere quid 133.a
turgeſcere 133.b
turma equitum 76.b
turpis refertur ad animum 119.b
tympana in Cybeles, & Bacchi ſacris ſolita adhiberi 41.a. cur eadem ſæua dicta ibidem
Typhoeus Tartari & Terræ filius 117.a

V

VACVVS 60.a
uacuus animus, uacua mens 14.a
uapor pro calore 208.b. 214.a
uarius poëta Auguſto acceptus 15.a
ubera diſtenta 206.b
uela contrahere 86.a
uela turgida ibidem
uela retrorſum dare 60.b
uenafrum 80.a
uenatorum patientia 5.a
uenenata ſagitta 44.a
uenereæ rei deſcriptio tecta 78.b
Veneris græcum epithetum φιλομμειδὴς ab Horatio expreſſum 7.b
Veneris ſtella 85.a
Venus Erycina 6.a
Veneri ingrata ſuperbia 128.b
Veneri quæ loca ſacra 57.b
Venus cur Cypris dicta 42.a
Veneri cur ſemper adhæreat Cupido 60.a
Veneris ſodalem cur Horat. crateram appellet 141.b
Veneris munera, in eodem eſſe, & crudeliras uix poſſunt 191.a
Venus quid ita cum gratiis 12.a
Venus ſine Baccho & Cerere friget, à Græcis ſumptum 192.a
talus Venereus 82.b
uenti pluuii 37.b
uenti, quando concidere dicantur 26.a
uentis tradere prouerb. 49.a
uerbenis aræ uinciebantur 192.b
uerbera ad multa transferuntur 156.a
uerberare 106.a. 107.a
ueris facies lætiſſima mortalibus 178.a
ueris initium 11.a
uer pluuium 37.b
uerecundus, & inuerecundus Bacchus 50.b
ueritas, & uinum prouerb. 145.a
ueritas in corde ſobrij, in lingua ebrij 145.a

ueritas nuda 46.b. 47.a
Veſtes ſæuius lædunt tranſuerſum ferientes 146.b
uertex 84.b
Veſtæ dee etymon 6.a. 7.a
Veſtæ focus ſacer 206.b
uetula ebrietati ſtudentes. Prouer. 136.a
uicti laus auget,uictoris gloriam 111.a
uictima 74.b
uictima alba grata ſuperis, nigra inferis 126.a
uictis ſi animo magno ſint,addit alacritatē, farciendæ ignominiæ ſtudium 118.b
uicti ſumma gloria qui rebus accifis integrum hoſtem & uictorem perdit 174.a
uictor ſine clade 200.a
uictoria clariſſima ſui 111.b
uictum ſe fatentis,cedere campis,& arena, & haſtam abiicere 126.a
uiduari,ſpoliari 85.a
uiduus,nudus,ſpoliatus 23.b
uigiliæ,ignes poeticè dicti 23.b
uilem eſſe alicui 159.a
uile uinum,hoc eſt nōn uetuſtum 42.b
uindex auaræ fraudis 190.b
in uindicanda iniuria uoluptas ſumma 171.a
uina languidiora quæ 140.a 145.a
uini nota interior 75.a
uini pocula quibus dicanda 11.b
uini regna à Cicerone magiſteria appellata 13.b
uinum pramnium 11.b
uini Rhetici inſignis uetuſtas 135.a
uini Rhetici uetuſtas 126.b
uino modice utendum 40.b
uino quatenus indulgendum 142.b
uino, ſolum aſpergere ſolitus Alexander 94.b
uinum amoris fundere 143.b
uinum detegit latentia hominum uitia 144.b
uinum,& ueritas.prouerb. 145.a
uinum Leſbium innocens 39.a
uinum matronis Romanis guſtare nefas 136.b
uinum mentem detegit 145.a
uinum modice ſumptum ſalutare 145.a
uinum obliuioſum 82.a
uinum ſpes alit 146.a
uinum tormentum,quòd ueritatem extorqueat 146.a
uinū uetuſtū,auitæ cellæ nomine ſign. 67.a
uinum uile pro non uetuſto 42.b
uinum uitio utentium perincioſum 145.b
uiolaria 94.b
uiperæ atræ 115.a
uipera partus 19.b
uiperina ſanie, Scythæ, humano ſanguine admiſto, ſagittas tingebant 19.b
uiperinus nodus 102.a
uirere 78.a
uires eas dij oderunt,quę maiora ſe petunt 115.b
uirga Mercurij 24.a
uirgo quæ,pudorem amiſit, ſimul ſpem amittit eius ſarciendi 156.a
uirgo tacita quæ 165.a
uirorum culpa ſæpe uxores impudicæ 122.a
uirtus cœlum aperit uiris fortibus 109.b
uirtus erudito carmine illuſtrata eſt diuturna 190.a
uirtus loca celſa,atque ardua petit 110.b
uirtus non ſolum nitet ſuo ſplendore, ſed nequitiæ tenebris 108.a
uirtus occulta,nulli eſt uſui 188.b
uirtus dici uix poteſt, quæ occulta iaceat ibidem
uirtus repulſæ neſcia 109.a
uirtus ſeipſa contenta non nititur opinione hominum 108.a. 109.a
uirtus ſpernit humilia 109.b
uirtus uia negata aliis tentat iter 109.b
uirtutem illuſtrem inuidia ferè ſemper ſequitur comes 172.a
uirtuti homines non inuident, ſed uirtutis præmiis 150.b
uirtuti inhonoratæ inuidet nemo 150.b
uirtus quæſita pellitur, quæritur pulſa ibi.
uirtuti quantum homines tribuant 99.b
uirtutis fundamentis,quī nititur, quàm foris fortuna ſæuiat non laborat 110.b
uis temperata conſilio 117.b
uita cum labore ſunctis minus iniucunda mors 150.a
uita cur contemnenda 182.a
uitæ breuis uſura 160.a

ad

ad uitæ contemptionem nos anni ratio adhortatur 182. b
uitæ incertum ſpatium 184.a
uitæ ornamentis amiſſis,una eſt reliqua ex petenda mors 156. b
uitæ ſpatium curſu concitato conficitur 100.a.b
uitæ ſumma breuis 3. a
uitam Aegyptij lucernæ charactere ſignificabant 178.a
uita moderati hominis beata 106. a
uitam quæ mala infeſtam reddant 205.a
uitrea Circe 39. a
uitreum pellucidum 169. b
uitta faſciæ genus 135.a
uiuax 67.a
uiuere in diem 164. a
ulceroſum 48. a
Vlyſſes duplex 15.a
Vlyſſis epitheta apud Homerum ibidem
uncus 64.b
uocalis orator; uocales chordæ; uocales ramæ 26.a
uocatus,& non uocatus 101. b
uolare 67.b
uolucris dies 160. a
uoluptas honeſta quæ 205.b
uox liquida quæ 46. b
uoluptas leuis qua per ſomnum fruimur 167.a
urgere 85.a
uri,amore flagrare 29.b
urna,& ſortes 76.a
uſtica mons in Sabinis 38.b
utcunque 38.a
uua mitis,immitis 78.a
uuidus pro uino madidus 103.a
Vulcani officina in Aetna 12. b
Vulcanus auidus cur dictus 115.b
uulgi conditio digna'ne odio maiore, an miſericordia ſit 105.b
uulnera honeſta quę aduerſę pectore homines excipiunt 109. a
uulpes fœta 155.a
uultu alto dona reiicere 190. b
uxor dotata 150.a
uxor ducenda æqualis 193. a
uxore pudica nihil uiro optabilius 206.b
uxoris quæ,principes partes 205. b
uxorius maritus 7. a

Z

Zephyri miteſcunt 183.b
Zephyrus,Fauonius à Latinis dictus 11.a
Zeuxides a Parrhaſio uictus 186.a

F I N I S.

Errata ſic corrigito.

Virg. Moer. 2. a
inhorruit 3. a
dixerit 6. b
Caucaſus mons eſt 44. a
flernere quibus: 50. a
Athenienſes ea in 59. b
graci cantus 70. b
ferocia animi 76. b
ſimilitudine uniones, gemmæ, & lapilli 79. b
ſed folia collocaſiæ in uaſorum ſimilitudinem complicata 81. a
dum uiſæ puellæ 88. b
peregrino conſtinebantur 89. b
ueteres tenuit 105. a
eſt in ſuo iure tuendo 110. b
falſus errore mentis 114. b
celebs mulier eſt 125. b
Lides animus frangi 130. a
qui impendit ut niteas, non parcit ut condat 137. b
religione Faunus 141. b
Senſum autem hunc 142. b
noue. ſunt enim hæc 142. b
Stulte times, quæ 149. b
mente alienatæ, mel, & lac 153. a
Licere enim è fôtibus 153. a
queat afferre 156. a
ex ſententia fluunt 162. a
læto ſæua negotio 162. b
Druſum Augusti priuignum 173. a
loquuntur. Perfecti 174. b
eſt natalem diem Mæcenatis agenti 191. b
uenena pellendi 212. a
& diuis erectum templum: cuius ait 212. a
uiri fortis eſſe laborare 212
queri ſegnitiam 217. a
Tanquam enim 217. a
ſed ij damnandi 218. b

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITT. EMANUELE